

Uumeleembaa Buŋa
Tere Soomongo Gbilia

The New Testament and portions of the Old Testament in the
Borong Language of Papua New Guinea

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old Testament in the
Borong Language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47

Contents

Introduction	1
Jenesis	3
Ruut	5
Joona	109
Matyuu	117
Maak	122
Luuk	202
Jon	249
Aposol	331
Room	393
1 Korint	472
2 Korint	511
Galesia	546
Efesus	572
Filipai	586
Kolosi	600
1 Tesalonaika	610
2 Tesalonaika	620
1 Timoti	628
2 Timoti	633
Taitus	645
Filemon	653
Hibrueu	659
Jeims	661
1 Piito	690
2 Piito	700
1 Jon	712
2 Jon	719
3 Jon	728
Juuda	730
Aisiaan	732
Read the New Testament	736
Diksenari	776
	788

Uumeleembaa Buŋa Tere Soomonjo Gbilia

**The Scriptures in the Borong (Kosorong) language of
Papua New Guinea**

Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini
[ksr]

Translation by Wycliffe Bible Translators

Copyright © 2002, 2011, The Bible Society of Papua New Guinea

Print publisher: The Bible Society of Papua New Guinea

Web version
2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

[www.ScriptureEarth.org](http://ScriptureEarth.org)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to Wycliffe Bible Translators, Inc. (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manneri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa. Sapos yu laik stremt samting i no orait long dispela tok orait, stremt tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**. Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Qaa mutuya

Anutuwaa qaanoj asuganoj asugiro mondromondonana kuuya tegoja. Toroqen yangisej anij Anutunoj mananana mende mewaa. Uumeleembaa Buŋa Terewaa ku-usunja ii uuta. Ii laaligonana utegowaatiwaa so.

Boŋ motomotoombaa uutanoj geenjo jawo motoonjgo meweengon goo qaa kota kombombanja (*memory verse*) koloowa. Kaaniadeen jawo tosia geengaaqoj meweengoj kirifinoj oowa (underline). Ii 1) geenjaa praiwet Baibel stadi gawoŋ.

2) Famili diwousen: Miri motoonjowaa uutanoj ejuti, ojo mono kamban̄ so ajoroon Buŋa qaa batuya weenjor̄ amin moma qama koolin laligowu. 3) Baibel stadi ii ejemba 2-10 yoŋoroŋ ajoroon stadi gawoŋ meŋ batugianoj amin mobu. 4) Baibel lesor̄ ii kokaen̄: Moŋnoj kuma ojono tosianoj ajoroon qaa moma uu wombogianoj ambu. 5) Baibel konferens me Baibel kemp kanor̄ Baibel lesor̄ mamaga ambonja. 6) Baibel momo jake (Baibel akademij) ii tere miri qaita mon.

Sundu motomotoon iikawaa qaa alia (*referens*) tosia ii sundu tetegoyanoj me sunduwaa qaa waŋaa baatanoj eja. Iikanor̄ saanoj buk qata torodaamoŋ, boŋ ano jawo jaŋgoya mokoloowa.

Soomonjgo Gbiliaa uutanoj boŋ (*chapter*) 260 eja. Kaeŋ kolooro weenj摩托摩托翁 uutanoj boŋ motomotooŋ weenjowaati eeŋ, Soomonjgo Gbiliaa qaaya kuuya ii saanoj gbani so weenjor̄ laligowa. Jawoya (*verse*) 7957 ero weenj so jawo 23 weenjowaati eeŋ, ii saanoj gbani motoonj-gowaa uutanoj weenjodaborowa.

Meleŋmeleen̄ gawombaa jeŋkootoya (translation principles)

Jeŋkooto (*rule*) waŋa ii kokaen̄: Qaa je (*word*) motomotoon mende meleenkejonto, qaawaa kania (*meaning*) motomotoon ii meleenkejon̄. Qaa je (*word*) motomotoon otaan̄ meleembonaga, mono sisau koloorō osin̄ amamaawonaga. Ananaanoj qaa ii Inklis me Kooŋ qaawaa taninjaŋ qago. Kawaajon̄ Boroŋ qaawaa sii areŋa (*grammar*) otaaniŋ kania diŋgowa (natural).

Qaawaa kania moma asariŋo “Ii ananaanoj qaanoj nomaen̄ ambonja?” jeŋ kana mongamakejona. Qaa simiŋa tosia ii Boroŋ qaanoj mende eja. Kawaajon̄ kamban̄ tosaanja ii jeŋ asarinj koriga koloowaa. Inklis qaanoj qaa motoondeen̄ kolooro Boroŋ qaanoj qaa koriga mindiriŋ jeŋ. Iikawaa sareya moŋ ii ‘selfish’. Ii ananaa qaanoj: Iyanjaŋadeen̄ romonjgoŋ kiririnjøba laligoja me buuju.

Qaa lombatowo (*key terms*) tosia iikawaa kaniagia (*diksenari, glossary*) ii buk tetegoyanoj anjoŋa saanoj iima weenjowa. Qaa moŋ ii holy. Ii Boroŋ qaanoj nomaen̄, ii iikanor̄ kema ii ba. Qaa tosaanja ii momalaari, uujopa, Farisii ano kaaj̄ kaaj̄.

Qaawaa kania (*meaning*) kitia mende mesaŋkejonaq̄ anij qaawaa kania (*meaning*) tosaanja ii mende toroqen̄ amakejonaq̄ (*streit tru, accurate*). Qaawaa kania kitia tosaanja ii aasangoyanoj eju (*implied information*). Ii osiqosin̄ qaganoj osoŋ mokoloon̄ asuganoj amakejonaq̄. Kaeŋ anij kanianoj asuganoj koloonkeja (*kilia, clear*).

Qaa tosia ii ambosakon̄ yonjoo kambaron̄ mende ero jegi iwoi ii kanagen̄ kolooro qata kaaniadeen̄ karo kamban̄ kokaamba qamakejonaq̄. Iikawaa sareya tosaanja ii kantri, gawman, prowins, gawana, zioz, bisop, pasto,

maaket, moneŋ ano kaaŋ kaaŋ. (*Loan word*) ii kambaaŋ kokaamba ananaa qaaga koloɔja.

Qaa tosia ii kambaaŋ kokaamba sopa () uutanoŋ anin̄ kanageŋ kuuyanooŋ iikawaa kania mogigo ii saanoŋ mesaowoŋa. Iikawaa sareya moŋ ii meme (nonin̄), farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ).

Yanjeboron̄ ojooŋoŋ qaa tosia morota jerŋkejuto, kileŋ kuuya koi ii saanooŋ moma asariwoŋa.

Jenesis (Letoqeto)

Anutunonj jero iwoi kuuya letonj.

Jeŋasa-asari

Buk koi kanoj sundu koi kaanja jeja: Anutunonj siwe, namo, iikawaa iwoiya kuuya ano ejemba mokoloonj orono singisongonj kamaan ururo lombo siimboboloyawo ii balon so ananaa qanananonoj uro. Kaeŋ kamaan nunuro Anutunonj oyanboyaŋ mokoloonj laligowombaajoŋ kana nomaaŋa ii arenjonj ano. Letoqeto (Jenesis) buk kokawaa uutanonj bakaya woi kokaenj ejao:

1) Boŋ 1-11 Sundu kanakanaiya: Anutunonj siwe ano namo mokoloonj orono ejemba yonjoo laaligogianoŋ wala eeŋanoŋ nomaenj kolooro. Aadamano Iiw, Kein ano Aabel yonjoo sundugia. Nooawaa kambajanonj gboulu somata waama namo tururo. Babilon kanoj taua koriga totooŋ megi.

2) Boŋ 12-50 Israel yonjoo bemunjalerugia yonjoo sundugia: Wala Aabrahamnoŋ Anutu moma laarinj qaaya teŋ koma laligoro qaaya jeŋ tegoro solajaniro. Iwaa gematanonj meria Aisak, esia Jeikob qata moŋ Israel ano iwaa merauruta 12 yonjoo sundugia kania kania. Eja 12 ii Israel kanagesowaa tuuŋ 12 yonjoo bemunjalegiaga koloogi. Bemunjale Joosefwaa sundu ii qaita moŋ. Nomaenj kolooro Joosefnoŋ wala Iijipt keno iwaa gematanonj manja Jeikob ano daremuŋjuruta kuuya yonjonoŋ kanageŋ kaŋagadeenj sumanjurugia iyonoŋo Iijipt kantrinoŋ kema waba laligogi.

Buk koi kanoj ejemba yonjoo laaligogiaa sunduya mamaga jejato, Anutunonj nomaenj ama ojonomi, iikanoj sundu iikawaa bakaya waŋa kolojoa. Laaligowaa sundu kuuya iikawaa nanamemen eja waŋa ii Anutu. Kanakanaiyanonj siwe, namo ano iyoroo iwoigara kuuya mokoloonj ojono singisongonj kamaan ururo pondan Manjia oŋa laligoŋ kilenagia gosinj qaagia jeŋ tegon ironjia meleema ojono qagianonj uro laligogi. Tosianonj Anutuwaa qaa baatanonj kerigit, ii awaagadeenj kalanj koma unjuano laaligogianonj iikawaa so utegonj asugiro. Nooawaa kambanonaŋ sumanjuruta 8 yonjonoŋ qaagoto, ejemba tosaŋa kuuya yonjonoŋ komugi. Kanageŋ soomoŋo qaaya ii Aabraham ano gbilliuruta kanageŋ koloogiti, ii ojono. Soomoŋo qaa iikawaa so Anutunonj kanagesouruta oyanboyaŋ mokoloowutiwaajoŋ galenj koma ojono laligoŋ kouma laligoŋ kougi. Ejembanonj wala eeŋanoŋ nomaenj Anutu moma laarinj mugiti, sundu towoya iikanoj kambaj kokaamba kaŋagadeenj momalaarinananoŋ kotiŋ gbillia ewaatiwaajoŋ ilaaŋ nonomakeja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaenj:

- 1) Siwe, namo ano iwoi kuuya mokolooro. 1.1-2.25
- 2) Singisongowaa lombo siimboboloyawo kanairo. 3.1-24
- 3) Aadambaa kambajanonj kanaŋi Nooawaanonoŋ kouro. 4.1-5.32
- 4) Nooawaa kambajanonj apu gboulu somatanoŋ waaro. 6.1-10.32
- 5) Babilon miri koriga tofoonj megi. 11.1-9
- 6) Seembaa kambanonaŋ kanaŋi Abrambaanonoŋ kouro. 11.10-32
- 7) Bemunjale karooŋ Aabraham, Aisak ano Jeikob 12.1-35.29
- 8) Iisoowaa gbilliuruta ii kokaenj: 36.1-43
- 9) Joosef ano iwaa daremuŋjuruta 37.1-45.28
- 10) Israel kanageso yonjonoŋ Iijipt laligogi. 46.1-50.26

Anutunonj jen kotoro iwoi kuuya letoma koloogi.

¹ Kanakanaiyanonj Anutunonj Siwe ano namo mokoloonj orono.

² Mokoloonj orono namo ii gbameňa ano kijikajuyawo ero. Ero apu angoj dusiitawo ii paňgamanoj esuuro ero. Kaej ero Anutuwaa Uňa Toroyanor apu iikawaa qaganoj kema kaň laligoro.

³* Kaej laligoro Anutunoj kokaenj jeň kotoro: "Asasaga mono asugiwa." Kaej jeň kotoro gomaň mono asariro.

⁴ Asariro iiro awaa kolooro asasaga ano paňgamaň mendeema orono.

⁵ Asasagaa qata weenjano paňgamambaa qata gomantiňa kaej oroono. Kaej oroono weemboria mutuya tegoro gomaň tiňjano.

⁶* Ano Anutunoj kokaenj jeň kotoro: "Mono apu batugianoj sombimbaba jawo kotiga asuginj apu mendeeno eugeňano emugeň ewao."

⁷ Kaej jeň kotonj sombimbaba jawo kotiga mokoloonj iikanonj apu mendeeno deema jawo qaganoj eugenjano jawo baatanonj emugeň eri. Kaej kolooro.

⁸ Anutunoj sombimbaba jawo kotiga eugeňaa qata sombiň qaro. Kaej qaro weemboria woiya tegoro gomaň mombo tiňjano.

⁹ Ano Anutunoj kokaenj jeň kotoro: "Apu sombiň baatanonj ejuti, ii mono meň kululuugi tuuň motoonjо kolooro namo toboga asugiwa." Kaej jeň kotoro mono kaej asugiro.

¹⁰ Kaej asugiro tobogaa qata namo qama apu tuuň somata kululuugiti, iikawaa qata kowe oroono. Orooma iriňiro iikanonj mono awaa kolooro.

¹¹ Awaa kolooro kokaenj jeň kotoro: "Namo qaganoj mono iwoi tongoňa kuuya kokaenj asuginj waabu: Loloo gbojoja iwoi kogiawo ii mono asuginj waama kuunj sognjkebu. Gere kasa tanigia kania kania mono namonoj asuginj honjia kogiawo kuunj sognjkebu." Kaej jeň kotoro mono kaej asugiro:

¹² Namq qaganoj iwoi tongoňa kuuya asuginj waagi. Loloo gbojoja iwoi kogiawo tanigia kania kania ii asugigi. Gere kasa tanigia kania kania ii namonoj asuginj honjia kuunj sogogi. Kaej asugiro Anutunoj injiňiro iikanonj mono awaa kolooro.

¹³ Weemboria karooňa tegoro gomaň mombo tiňjano.

¹⁴ Ano Anutunoj kokaenj jeň kotoro: "Sombimbaba jawo kotiganonj mono asasaga asuginj weenjano gomantiňa ii mendeema oroma nama (yara) yambu, konjuru kambajano weenjano kambaj, gbanj kambajano weenjano momotomoombaa aiweseyaga ewu.

¹⁵ Iikanonj mono sombimbaba jawo kotakota kanoj asasaga namo meň asariwu." Kaej jeň kotoro mono kaej asugigi:

¹⁶ Anutunoj asasaga somata woi mokoloonj orono: Asasagaa galenjaa weenjaa nano iikawaa kamakamaata koinj ii gomantiňaa galenjaga nama en ubao. Seňgelao ii kaanjadeenj mokoloonj onjono.

¹⁷ Anutunoj ii sombimbaba jawo kotiga iikanonj namo meň asariwutiwaajon onjono.

¹⁸ Ii namo meň asarij weenjano gomantiňaa galenjaga nama asasaga namo paňgamaňa mendeema orombutiwaajon onjono. Kaej asugiro Anutunoj injiňiro iikanonj mono awaa kolooro.

¹⁹ Weemboria 4:ya tegoro gomaň mombo tiňjano.

²⁰ Ano Anutunoj kokaenj jeň kotoro: "Apu kowe iikawaa uutanoj mono iwoi isinjosoňgjawi asuginj sokoma apu qerj kondondongonj lan kema kaň laligowu. Kaanjadeenj kooňa kooňa namo qaganoj kanakeewaj elelaonj kotonj kema kaň laligowu."

21 Kaeñ jeñ kowewaa oroya somasomata ano iwoi isinjosoñgiawo tanigia kania kania apu qeñ kondondonjōñ qeqelala kema kañkejuti, ii mokoloonj ojono. Kaañagadeej koon tanigia kania kania engangiañ wo ii mokoloonj ojono. Mokoloonj ojoma ijjiro iikanonj mono awaa kolooro.

22 Awaa kolooro kotuegoñ ojoma qaa kokaen jeñ kotoro: “Oño mono ko meragiawo juma seij apu kowe sokoma laligowu ano koon ojono mono kaanjideeñ namo qaganoñ koloonj seiwu.”

23 Qaa kaeñ jeñ kotoro weemboria 5:ya tegoro gomanj mombo tiñjano.

24 Ano Anutunoñ kokaen jeñ kotoro: “Namo qaganoñ mono iwoi kuuya laaligogiawo tanigia kania kania asugiwu. Miriwaaw oroya, iwoi bagianoñ koma kondondonjōñkejuti ano duuyaa oroya tanigia kania kania, ii mono asugiwu.” Kaeñ jeñ kotoro mono kaeñ asugigi:

25 Anutunoñ duuyaa oroya tanigia kania kania ii mokoloonj ojono. Miriwaaw oroya tanigia kania kania ii mokoloonj ojono ano iwoi kuuya bagia namonoñ koma kondondonjōñkejuti, tanigia kania kania ii mokoloonj ojono. Mokoloonj ojoma ijjiro iikanonj mono awaa kolooro. Kianj.

Anutunoñ eja ano emba mokoloonj orono.

26* Kawaaw gematanoñ Anutunoñ kokaen jeñ kotoro: “Ayo, anana mono eja ananaa tani kaaña menij iwoi kuuya galeñ koma ojoma laligowa. Iwoi kuuya ii kowewaa soraya, sombimbaa kooñja ano miriwaaw oroya, namo kuuya ano iwoi kuuya bagia namonoñ koma kondondonjōñkejuti, mono iyoñjoo galenjigañ koloonj laligowa.”

27** Kaeñ jeñ kotoñ iyanjañ kaitaniaa so eja mokolooro. Anutuwaa kaitania kaaña laligowaatiwaajon ii mokoloonj muro. Eja ano emba laligowaatiwaajon ii mokoloonj orono.

28 Mokoloonj oroma ii kotuegoñ kokaen jeñ kotoñ orono: “Oro mono gbili mokoloori koloonj seij ama balonj sokoma laligowu. Kaeñ laligoñ balonj toyaa koloowu. Kaeñ koloonj kowewaa soraya, kanakeewambaa kooñja ano oro mokoleñ lagiso buubuu namonoñ kema kañkejuti, mono ii kuuya galeñ koma ponjia koloonj laligowu.”

29 Kaeñ jeñ kotoñ qaa kokaen irijoro: “Mobu, niinoñ monjañ logoya kania kania balonj kuuya sokoma asuginj waama kogia kuuj sogenjkejuti ano gere kasa kuuya hoñ kogiañkuuj sogenjkejuti, iikanonj nembanenegia koloowaatiwaajon anjeñ.” Qaa kaeñ jero mono kaeñ asugiro.

30 Duuyaa oroya kuuya, kanakeewambaa kooñja kuuya ano iwoi kuuya namonoñ kema kañkejuti ano tosia kuuya sewañ aasonj horoñjkejuti, iyoñoojoñ loloo gbojoja tongoñja kania kania ii neneñia koloowaatiwaajon anjeñ.” Qaa kaeñ jero mono kaeñ asugiro.

31 Asugiro Anutunoñ iwoi kuuya mokolooroti, ii iiro awaa totoonj kolooro keraqeeanjoñ moro. Weemboria 6:ya tegoro gomanj mombo tiñjano. Kianj.

2

Anutunoñ kendoñ raro.

1 Gomanj ano siwe jakeya jakeya ano namo yoroo iwoigara akadamugarawo kuuya ii mono mokoloonj ojondabororo.

2** Anutunoñ gawoñja ii mero tegoro weemboria 7 iikanonj kendoñ raro. Gawoñja kuuya merotiendaajon weemboria 7 kanoñ haamo mero.

* **1:26:** 1 Kor 11.7 * **1:27:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **1:27:** Jen 5.1-2 * **2:2:** Hib 4.4, 10 * **2:2:**

³ Mokomokoloo gawoŋa kuuya merotiwaajon ama weemboria iikanon haamo mero. Kawaajon weemboria 7:ŋa ii kendoŋ jeŋ kotuegoŋ jeŋ kobooro. Kiaŋ.

Oyanboyaŋ gawoŋ qata Eeden

⁴ Anutunoŋ siwe namo mokolooro asugiritiwa sunduya ii kiaŋ. Poŋ Anutunoŋ siwe namo mokoloŋ oronoti, kamban iikanon

⁵⁻⁶ Poŋ Anutuwaa uuainjaŋoŋ namo qaganon koŋ mende kiro gawoŋ komakoomowaajon eja moŋ mende laligoroto, namo uutanonja bedu iikanonjadeen kouma namo qaga sokoma meŋ samoriro. Kawaajon duuyaa gere kasa moŋ me sombembaa loloo gbojoja iwoi moŋ ii namonoŋ mende asugij ero.

⁷* Kamban kanoŋ Poŋ Anutunoŋ baloŋ sububuŋ meŋ iikanon eja meŋ yagoŋ laaligowaa buu aasoŋa sewaŋanoŋ upipiiro kemero horoŋ gbiliŋ laaligowaa uŋayawo kolooro.

⁸ Kaeŋ kolooro Poŋ Anutunoŋ ween koukoutanoo baagen gomaŋ qata Eeden kanoŋ oyanboyaŋ gawoŋ (paradise) komoma eja mokoloroti, ii iikanon oono laligoro.

⁹* Oono laligoro jen kotoro namononja gere tanigia kania kania asugin waagi. Gere ii iimasiŋsiŋgiawo kolooro hoŋgia neneya ii naangiawo. Oyanboyaŋ gawoŋ biwianon laaligo kotigaa geria ano momakootowaa geria ii motoonj jeŋ kotoro asugiri. Momakootowaa geriaa kania ii kokaŋ. Hoŋja neŋ iikanon awaa ano bologa iikawaa kania ii moma kotowaabo.

¹⁰ Gere kaaŋ waagi apu moŋ ii Eedenooŋ kanaiŋ oyanboyaŋ gawoŋ kotoŋ kelekele meŋ iikanonjadeen kamaan juma apu boria gowoya 4 koloŋ kenji.

¹¹ Apu gowoya mutuyaa qata Piison, ii Hawila baloŋ kuuya liligoŋ en kenja. Baloŋ kanoŋ goul eja. *

¹² Baloŋ iikawaa goulya ii awaa soro kolojoa. Selemoron uŋkoowayawo qata bedelion ano jamo hoŋjewo qata oniks ii kaanjagadeen iikanon eja.

¹³ Apu gowoya woiyaa qata Gihon. Ii (Mesopotemiawaa) baloŋ qata Kuus ii kuuya liligoŋ kenja.

¹⁴ Apu gowoya karoonja qata Taigris. Ii Assiria baloŋ batanoo ween koukoutanoo baagen kemeŋ kenja. Apu gowoya jaŋgo 4 iikawaa qata ii Yufreitis.

¹⁵ Kaeŋ kolooro Poŋ Anutunoŋ eja wama oyanboyaŋ gawoŋ Eeden koma komoma galeŋ kombaatiwaajon jeŋ oono.

¹⁶ Ooma kokaŋ jen kotoŋ muro: "Oyanboyaŋ gawoŋ uutanon gere kuuya nama kenjuti, iyonjoo hoŋgia ii saanon afaanjoŋ meŋ neŋ laligowa.

¹⁷ Kaento, momakootowaa gere hoŋja ii mono mende newa. Ii neŋ awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowagati een, gii mono weemboria iikanonjadeen koomu kotiga komuwaga. Kawaajon ii mono mende newa."

¹⁸ Kaeŋ jeŋ Poŋ Anutunoŋ jero: "Eja anjodeen laligoro awaa mende kolojoa. Kawaajon nii mono iyanja kaaŋa ala-ilailaaya mokoloomaŋ."

¹⁹ Kaeŋ jeŋ duuyaa oro kuuya ano kanakeewambaa koon kuuya ii namonoŋ mokoloŋ onjom ejaawaa kosianon uŋjuamə ejanon qagia nomaeŋ qabaati, ii imma mobaatiwaajon iwaabaaantan onjoono. Onjoono ejanon iwoi laaligogiaawo kuuya iyonjoo qagia motomotoon qaro Anutunoŋ kaeŋ ewaatiwaajon jeŋ kotiiro.

* ^{2:7:} 1 Kor 15.45 * ^{2:9:} Ais 2.7; 22.2, 14 * ^{2:11:} Hawila: ii Babilonia balombaa jawo kosianon eja.

20 Kaeñ kolooro ejanon miriwa Oro kuuya, kanakeewambaa kooj kuuya ano duuyaa oro kuuya ii qagia qadabororo. Qadaboroto, iyanja kaanja ala-lailaaya laligowaatiwaajon moj mende mokolooro.

21 Mende mokolooro Pon Anutunon kaeñ iima koton eja menj bimooro komunagbili gaon ero. Ero maron siita moj horon siitaa duña busuyanoj menj kojangiro.

22 Kojangin maron siita ejawaanonga meroti, iikanoj emba mero. Menj nama ejawaanoj wama karo.

23 Wama karo ejanon ii iima kokaen jero: "Yai! Koi neenaa taninaga. Iwaa sii busuya ii neenaa sii busunonga asugija. Anutunoj ii ejawaa sele kitianonga mero letoma eja tani kaanja laligojiwaajon qata emba (= ejawaa alia) qabu." †

24* Kaeñ jero Anutunoj jeñ kotoj orono: "Kaeñ kolooro ejanon mono nemujmaña oromesaoj embiawo qokotañ selemotoonjo koloon laligowao."

25 Eja iikanoj embiawo opo surugara qaa bombolañ laligorito, kileñ iyangaraajon gamugara mende moma laligori. Kian.

3

Aadam ano Iiw Anutuwaanoj qaa qotogoj kamaañ ururo.

1* Poj Anutunoj namowaa oro laaligogiawo kuuya mokoloon ojonti, iyonjoo batugianoj mokolenon osonkakale momonoj oro kuuya unjuugun uro. Kaeñ uma emba kokaen ijoro: "Oyanboyan gawonon gere kuuya nama kenjuti, iyonjoo hoñgia moj mende newaotiaajon Anutunoj ojanon jeñ kotoj orono me qaago?"

2 Kaeñ ijoro embanon meleema mokoleñ kokaen ijoro: "Oyanboyan gawonon gere tosia nama kenjuti, iyonjoo hoñgia ii saanoj newotiwaajon jero.

3 Jeroto, gawon biiwianon gere moj nanji, iikawaa hoñia ii neñ komuwobotiwaajon mono kokaen jero: 'Ii mono mende newao. Ii mende oosiriwao.' Kaeñ jeñ kotoj norono laligojo."

4 Kaeñ meleema jero mokolenon emba kokaen ijoro: "Ii awawi totoon! Oro mende komuwaota.

5 Kaento, gere iikawaa hoñia neri weemboria iikanondeen mono jaagara-noj tooro Anutu kaanja koloon awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowaota. Anutunoj kaeñ koloowabotiwaajon moma qaa kaeñ jero."

6 Kaeñ ijoro embanon gere ii uuñ iigigiyo hoñia awaa nenetaa so kolooro. "Ii iima-airjaiñawo nano momakoota somata afaanjkota nombaa," kaeñ romongoj hoñia moj metogoñ nero. Neñ loya iwo laligoroti, ii kaanjaideen muro nero.

7 Nero jaagaranoj mono iikanondeen tooro bombolañ laligoriti, ii iima kotoj aori. Kaeñ iima kotoj aorj nama fig gerewaa senja membratin opo suru kaanja uuñ lama rari.

8 Rari ween jaaya kemero gomañ gooriro Pon Anutunoj oyanboyan gawonon riij karó kana otonja mori. Ii moma loemba yoronoj Pon Anutuwaa jaasewanjanonga kokomomola menj oyanboyan gawombaa gere uugianon kema asañgori.

9 Asañgorito, Poj Anutunoj Aadambaajon kokaen qaro, "Gii dakanon laligojañ?"

† **2:23:** Ejawaa alia: Injklis qaa iiba: man ano woman qaa woi ii ororop tani koloojao. * **2:24:** Mat 19.5; Maak 10.7-8; 1 Kor 6.16; Ef 5.31 * **3:1:** Isa 12.9; 20.2

10 Kaeñ qaro kokaen meleeno: “Gii oyanboyan gawon uutanonj riij kana goo kana otonqaa moma selena bombolan rajenjiwaajon toroko mojeñ. Kawaajon kokomomola menj asanjojen.”

11 Kaeñ meleeno kokaen ijoro: “Gii bombolan laligojanji, ii moronon gijoro mojan? Nii gere mombaa kota newabotiwaas songo ama gombeti, gii iikanona menj nejanja me qaago?”

12 Kaeñ ijoro ejanon jero: “Emba niwo laligowaatiwaajon nonati, iinon gere iikawaa kota nono nejeña.”

13 * Kaeñ ijoro Poñ Anutunoñ emba kokaen qisiñ muro: “Gii mono naambaaajonj kaen anjanja?” Qisiñ muro kokaen meleeno: “Mokolenon nijiongoro nejeña.”

Anutunoñ iroñia meleema oñombaatiwaajon jero.

14 Kaeñ meleeno Poñ Anutunoñ mokoleñ kokaen jeñ muro: “Kaeñ anjanjiwaajonj ama gii mono miriwaas oro kuuya ano duuyaa oro kuuya yonjoo batugianonj kokaen jeñ qasuaan gombe laligowa: Gii mono namononj laligowagatiwaas so baganorj kondondongonj kema kañ sububuñ uutanonj laligoñ kikisi iwoi nejkeba.”

15 * Kaen neñ embawo batugaranonj kere ama orombe ii moma laligowaga. Kere ii goo gbiliuruga ano iwaa gbiliuruta yonjoo batugianonj toroqen ej uro kokaen koloowaa: Yonjoonoñga eja moñnonj goo wanja rinjanjoro gii iwaa kana gbakoyanoñ kinjkebagaa.”

16 Toroqen emba kokaen jeñ muro: “Gii koro ama laligona masu guro siimbobolo somata gombe ii moma merabora oñomakebagaa. Ii kileñ naanga mono logaageñ ej gono iinoñ galenga kolooñ laligowaa.”

17 * Toroqen eja kokaen jeñ muro: “Nii gere mombaa hoñaa newabotiwaajon ‘Ii mende newa,’ jeñ songo ama gombeto, giinon kileñ embagaanoñ qaa otaaq nejanja. Kawaajon nii namo ii goojon ama seigowe ewaa. Kaeñ ero gii namononj laligowagatiwaas so mono ureñ aoj siimbobolo moma gawon mamaga menj nenega mokoloñ laligowa.

18 Gawon menj laligona goo nene gawononj joñ kowororo iwoi ii kouro duuyaa logoya iwoi neñ laligowa.

19 Kaeñ laligoñ nogo ariñ gawonj mena gbamo yakaga hoñaa kolooro neñ laligowa. Kaeñ laligowagato, namononj menj gombetiwaajonj namo iikanondeen mombo eleema kemeba. Selega sububunonj menj gombeta laligoñ umago mono mombo sububuñ koloowaga.” Kaeñ jeñ muro.

20 Ejanonj embia iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, iyonjoo nemunjia kolooro ejanonj qata liw (Eewa) qaro. *

21 Poñ Anutunoñ oro selianonj opo suru menj Aadam embiawo lama orono laligori.

Anutunoñ Aadam liw Eeden joloñtowonoña konjoma orono.

22 * Kaanja laligori Poñ Anutunoñ kokaen jero: “Yai! Ejemba ii nonoononjaa mombaa so koloonj awagaa kania ano bologaa kania mendeema orombaatiwaajonj mojao. Kaeñ kolooro laaligoñ kotigaa gere kota mende newaotiiwaajonj songo ambeto, yorononj kambaj kokaamba toroqen borogara boraama ii kaanjaqadeen menj neñ iikaanjanonj mende komuñ tetegoya qaa kotoñ laligoñ ubaobo.”

* **3:13:** 2 Kor 11:3; 1 Tim 2:14

* **3:15:** Isa 12:17

* **3:17:** Hib 6:8

* **3:20:** liw: qaa iikawaa

kania ii ‘Jaawo laligojuti, iyonjoo nemunjia.’

* **3:22:** Ais 22:14

23 Kaeñ jeñ kawaajon oyanboyan gawoñ Eeden iikanonja konjoma oroma namonoja meñ oronoti, mono namo iikanonjadeeñ komakoomo gawoñ mewaotiwaaajoñ wasiñ orono seleenget kemeñ keni.

24 Ejemba kaen konjoma oroma oyanboyan gawoñ Eedembaa leegenjanoy ween koukoutanoñ baagen zerubim gajoba tosaanja kuñ onjono laaligo kotigaa gere iikawaa kania utuñ galeñ konjgi. Yonjoo borogianoy manjawaa sooya somata ano iikanonj gere bolan̄ kaanja bilibiliawo jeñ batanoñ gematanoñ liligoñ bilisikwaa so kolooro nama galen̄ koma laligogi. Kianj.

4

Keinoñ Aabel qero komuro.

1 Adamnoñ embiaawo laligon agimiñ aori liwnoñ (Eewa) koro ama Kein (Kain) mero. Meñ Kein qawaajon kokaen̄ jero: “Anutunonj ilaan̄ nono merana mejeña.”

2 Liwnoñ kanagen̄ Aadambaa meria Aabel, Keimbaa koga mero. Aabelnoj laligon somariiñ lama galengiaga kolooro Keinoñ komakoomo ejaga koloor̄ laligoro.

3 Kaeñ laligori kamban̄ moñnoñ Keinoñ gawononja nene tosia meñ kañ Pombaajon siimolos oon̄ muro.

4 * Aabelnoj kaanjagadeej lama tuuñjanonja mutu kolokolooya moñ meñ kañ qen̄ kitia kelegawonoñ Pombaas siimolos ooro. Ooro Poñnoñ Aabel aña ano iwaanonoñ siimolos iima moro naañjavo kolooro.

5 ‘Naañjavo kolooro, Poñnoñ Kein ano iwaanonoñ siimolos ii iima togoro. Kaeñ kolooro Keimbaa irinja soono uuta katitigoro jaasewajanonj bosoleero.

6 Bosoleero Poñnoñ Kein kokaen̄ ijoro. “Irinja mono naambaajon soono jaasewajanonj bosoleeja?

7 Gii iwoi awaa ana meñ ajanil̄ gombe saanonoñ jaasewaŋga hak otaambaga me qago? Iwoi awaa mende ana siŋgisonjowaa Toyanoñ mono ugaa naguyanoñ nama koumambaajon awelegoñ embomakeja. Kaeñ embomakejato, gii mono iikawaa songo ama galeñ meñ haamo amba.”

8 * Poñnoñ Kein kaeñ ijoro, Keinoñ kileñ koga Aabel kokaen̄ ijoro: “Mono kana anorodeej gawononj kembo.” Kaeñ ijoro gawononj kema Keinoñ luguj koga Aabel qelanjin̄ meñ qero komuro.

9 Komuro Poñnoñ Kein kokaen̄ qisiñ muro: “Koga Aabel ii dakanonj laligoja?” Qisiñ muro kokaen̄ meleeno: “Nii mende mojen̄. Nii konaq galen̄ qaago.”

10 * Kaeñ meleeno Poñnoñ ijoro: “Gii naa iwoiga anjanja? Moba, kogaa sayanoñ mono namononja asugin̄ qaro mojen̄.

11 Namo kokawaa qaa oota aantama kogaa saya boroganonja meji, niñoñ mono kokanonja konjoma gombe kemba. Joramoraa angonjora ii mono goo qaganonj ambe uja.

12 Konjoma gombe komakoomo gawoñ mena namononj morianja hoja angoñ koma gono balon̄ so momolagon̄ keqelej ama oloñ koma lañ kema kañ laligowa.”

13 Kaeñ jero Keinoñ Poñ kokaen̄ ijoro, “Qaanaa ironja meleena qananonj uji, iikanonj mono esuñja uuguñ bimooro bosimambaajon amamaamanja.

¹⁴ Moba, gii kete nii gawoŋqeqe balonoŋa notaana jaasewaŋganonja momolagoŋ baloŋ so kegeleŋ ama oloŋ koma laŋ kema kaŋ laligomaŋa. Kawaajoŋ moŋnoŋ nii niima afaanjoŋ nuro komumambo."

¹⁵ Kaeŋ ijoroto, Poroŋoŋ kokaŋ jero moro: "Kaeŋ qaago! Moŋnoŋ Kein qero komuwaati een, iikawaa ironja mono iwaa qaganoŋ uro ambeŋa 7 koloowaa." Kaeŋ jen moŋnoŋ Kein mokoloonj qero komuwabotiaajon selianoŋ aiwese tere moŋ ano.

¹⁶ Kaeŋ ano Pombaa jaasewaŋa mesaonj kema kema baloŋ qata Lansan ewaewaaŋ (Nood) kanoŋ keuma laligoro. Baloŋ ii Eeden weenjou koukoutanor baagenj eja. Kianj.

Keimbaa gbiliuruta

¹⁷ Keinon embiawo laligoŋ agimiŋ aori koro ama Henok mero. Keinon taŋ moŋ meŋ meriaa qata Henok qaro.

¹⁸ Henokwaa meria qata Irad. Iradwaa meria Mehuael. Mehuaelwaa meria Metusael. Metusaelwaa meria Lamek. Kaeŋ koloogi.

¹⁹ Lameknonj emba woi orono: Moŋ qata Ada, moŋ qata Zila.

²⁰ Adanoŋ koro ama Jaabal mero. Iinoŋ ejemba opo sel kuunŋgianonj en laligoŋ bao bulmakao galenj koma oŋoma laligojutti, iyonoŋoo benjisigia kolooro.

²¹ Jaabalwaa kogaa qata Juubal. Iinoŋ ejemba gita kulele qeq awelo uuŋ laligojutti, iyonoŋoo benjisigia kolooro.

²² Zilanoŋ kaŋjagadeej meria qata Tuubal-Kein mero. Iinoŋ somariiŋ gawombaa tulysa ano manjaqeqeewaa iwoiya kania kania ii braas ano ainon ooro bolbolgoro qokotaŋ meŋkero. Tuubal-Keimbaa naaŋa qata Nama.

²³ Lameknonj kambaj moŋnoŋ embawoita ii kokaŋ irijoro,
"Ada ano Zila embawoina, oro mono geja ama qaana koi mobao:
Moŋnoŋ nii nuŋ qijiriro iikawaa ironjaajon
mono eja moŋ qewe komuwaa.

Moŋnoŋ nii gibilbuuruj nuro sa iikawaa
ironjaajon mono eja gbaworo moŋ qewe komuwaa.

²⁴* Moŋnoŋ Kein qero ironja iwaa qaganoŋ uro ambeŋa 7 koloowaato,
moŋnoŋ Lamek nii nuro iikawaa ironja mono iwaa qaganoŋ uro
ambeŋa 77 koloowaa." Kianj.

Seet ano Enos

²⁵ Eja mutuya Aadam iinoŋ mombo embiawo laligoŋ agimiŋ aori mer-agara moŋ kolooro kokaŋ jero: "Keinon Aabel qero komurotiwaajon Anutunonj Aabelwaa kitianoŋ merana moŋ nonja." Kawaajoŋ qata Seet (Nonja) qaro.

²⁶ Seetwaa meria kaŋjagadeej kolooro qata Enos qaro. Kianj.
Kambaj iikanonj ejemba yonjonoŋ kanaiŋ Pombaa qata qama koolin laligogi. Kianj.

5

Aadambaa gbiliuruta yonjoo qa areŋgia

1 Hist 1.1-4

¹* Aadambaa esameraaŋa ano amboisiuruta yonjoo qa areŋgia koi. Anutunonj eja mokolooroti, iinoŋ ii iyaŋaa kaitaniaa so mero.

²* Kaeñ meñ eja ano emba laligowaotiaajoñ mokoloon oroma kambaj kanoñ qagara ejemba * qama kotuegoñ orono.

³ Aadamnoñ laligoro yambuya 130 tegoro meria moñ kolooro. Ii Aadam iyanyañ kaitaniaa so laligoro qata Seet qaro.

⁴ Seet kolooro kambaj iikanonjadeen Aadamnoñ toroqen yambu 800 laligoñ kouma laligoro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

⁵ Aadamnoñ kaeñ laligoñ uro yambuya mindirin 930 motogoñ komuro.

⁶ Komuro meria Seet iinoñ yambuya 105 tegoro meria Enos kolooro.

⁷ Enos kolooro kambaj iikanonjadeen Seetnoñ toroqen yambu 807 laligoñ kouma laligoro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

⁸ Ugi Seetnoñ laligoñ kema kema uro yambuya mindirin 912 motogoñ komuro.

⁹ Komuro meria Enos iinoñ yambuya 90 tegoro meria Keinan kolooro.

¹⁰ Keinanor kolooro kambaj iikanonjadeen Enosnoñ toroqen yambu 815 laligoñ kouma laligoro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

¹¹ Ugi Enosnoñ laligoñ kema kema uro yambuya mindirin 905 motogoñ komuro.

¹² Komuro meria Keinan iinoñ yambuya 70 tegoro meria Mahalalel kolooro.

¹³ Mahalalel kolooro kambaj iikanonjadeen Keinanor toroqen yambu 840 laligoñ kouma laligoro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

¹⁴ Ugi Keinanor laligoñ kema kema uro yambuya mindirin 910 motogoñ komuro.

¹⁵ Komuro meria Mahalalel iinoñ yambuya 65 tegoro meria Jared kolooro.

¹⁶ Jared kolooro kambaj iikanonjadeen Mahalalelnoñ toroqen yambu 830 laligoñ kouma laligoro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

¹⁷ Ugi Mahalalelnoñ laligoñ kema kema uro yambuya mindirin 895 motogoñ komuro.

¹⁸ Komuro meria Jared iinoñ yambuya 162 tegoro meria Enok kolooro.

¹⁹ Enok kolooro kambaj iikanonjadeen Jarednoñ toroqen yambu 800 laligoñ kouma laligoro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

²⁰ Ugi Jarednoñ laligoñ kema kema uro yambuya mindirin 962 motogoñ komuro.

²¹ Komuro meria Enok iinoñ yambuya 65 tegoro meria Metusela kolooro.

²² Metusela kolooro kambaj iikanonjadeen Enoknoñ yambu 300:waa so uuta Anutuwu somonjoñ kema kañ laligoro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

²³ Ugi Enoknoñ laligoñ uro yambuya mindirin 365 motogoro.

²⁴* Motogoñ uuta Anutuwu somonjoñ kema kañ laligoro Anutunon een jaa seliawo mero.

²⁵ Mero meria Metusela iinoñ yambuya 187 tegoro meria Lamek kolooro.

²⁶ Kolooro kambaj iikanonjadeen Metuselanon toroqen yambu 782 laligoñ kema kema uro kambaj batuya kanoñ meraboraañja tosaanja koloon ugi.

* **5:2:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **5:2:** Adam: ii Hibruu qaanoj ejemba. * **5:24:** Hib 11.5; Juud 14

²⁷ Ugi Metuselanon laligoñ kema kema uro yambuya mindirij 969 motogon komuro.

²⁸ Komuro meria Lameknoñ yambuya 182 tegoro meria moñ kolooro.

²⁹ Kolooro qata Nooa (ulunjolen) qama kokaen jero: "Anutunoñ balon seigoro nono boronananonj gaworj koma komoma seleqege ama siimbobolo moma laligonj mera koi kanon mono saanoñ ulunjolen nonomakebaa."

³⁰ Nooa kolooro kambaj iikanonjadeen Lameknoñ toroqen yambuya 595 tegoro kambaj batuya kanonj meraboraana tosaanja koloonj ugi.

³¹ Ugi Lameknoñ laligoñ kema kema uro yambuya mindirij 777 motogon komuro.

³² Lameknoñ komuro meria Nooa iinon yambuya 500 tegoro merauruta karoñ qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Kiañ.

6

Namo ejembanonj bolij aŋgorjoragiawo koloogi.

¹* Ejemba namo qaganon laligogi jaŋgogianonj kanain somariiro boraurugia ii kaŋagadeen koloogi.

² Koloogi kambaj kanonj Anutuwaa merauruta yoñonoñ ejemba yoñoo boraurugia iñisosoroogi. Iñisosoroogitiwa so ii oñonjgi embaurugia koloogi.

³ Kaeñ koloogi kambaj iikanonj Poñnoñ qaa kokaen jero: "Namo ejembanonj jaa selewo kambaj tetegoya qaa laligoñ ubuto, yoñonoñ mono komuwu. Arengia kaeñ ama oñonjeñ. Kambaj kokaamba kanain laaligogia mono yambu 120 janjo ii mende uuguj laligoñ ubuya."

⁴* Anutuwaa merauruta yoñonoñ balonj ejemba yoñoo boraurugia oñonjgi embaurugia kolooj merabora oñonjgit, kambaj iikanonj ano kanagen kaŋagadeen eja damubiribirigiawo koloonj somariin namonoñ laligogi. Monowaa monoyanonjga beŋjurugia qabuŋawo laligogiti, iyonoñ mono ii koloogi.

⁵* Balonj ejemba yoñoo kileñagia ii somata qatawo kolooro uugiaa momo arengia kuuya ii kambaj so bologagadeen suulañ (pororo) ama faligogiti, ii Poñnoñ iiro.

⁶ Ii iima ejemba mokoloonj oñono namonoñ laligogiti, iikawaajonj Anutunoñ moma bolij wosobirinoñ uuta saa qero siimbobolo moma laligoro.

⁷ Kaeñ moma laligoñ qaa kokaen jero: "Ejemba mokoloonj oñombeti, niñoñ mono ii balonoñja uñuñ tiwilaanj oñomaja. Ejemba, miriwaay oroya, iwoi bagianonj koma kondondongoñkejuti ano kanakeewambaa koona mokoloonj oñombetiwaajonj moma bolij aonj ii mono uñuñ tiwilaanj oñomaja."

⁸ Kaeñ jeroto, eja Nooa iinon Pombaa jaanoñ kiañkoomuya mokoloonj laligoro.

⁹⁻¹⁰* Nooawaa gibiliuruta yoñoo sundugia ii kokaenj: Merauruta karoñ qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Nooanonj ejemba batugianonj eja solaña koposowaa qaaya qaa laligoñ uuta Anutuwaa somonjgoñ kema kaj laligoro.

¹¹ Nooanonj kaeñ laligoroto, ejemba tosaanja kuuya ii Anutuwaa jaanion dogonj bolidaborogi. Kawaajonj ejemba pororo uñuñ tiwilaanj oñonjgi, iikanonj balonj kuuya sokoma ero.

12 Ejemba kuuya namonoj kema kan laaligogia menj bolidaborogi gomañ baloñ kuuya yoñoo nanamemengia ii dogon aŋgonjorayawo kolooro Anutunoj namonoj uuñ tanigia kañañ ii iiro.

Wango memewaa areja

13 Kaeñ iima Anutunoj Nooa qaa kokaen ijoro: "Ejemba yoñoojoñ ama uñuñ tiwitiwilaaj aoao ii namo kuuya sokoma eja. Kawaajoñ niinoj ejemba kuuya menj komuñ oñomambaajoñ qaana somongewe. Moba, niinoj apunoy baloñ meleembe kemero iwoi kuuya isijosongiawo ii komudaborowuya.

14 Kawaajoñ gii mono geengo reen gere koma kanoj wañgoga mewa. Iikawaa uuta kotona uuta melamelaa koloowa. Wançowaa uuta ano selia ii qandonon kuuñ mokotaadaborowa.

15 Wançoo ii kokaanja mewa: korigaya 133 miita (450 fift), aaregeña 22 miita (75 fift) ano konjaya 13 miita (45 fift) kaeñ mewa.

16 Waarenja mejugoñ sopa ano waarenj batugaranoj liligoñ jenjenañ tintinja 44 sentimiita (18 ins) ii kotoñ mesaowa. Wançowaa uuta mosona uuta qaga, batuya ano dusiita karooj koloowu. Wançoo naguya ii nemuñaañgeñ amba.

17 Moba! Niinoj mono jewe gboulu somatanoj kouma baloñ kuuya qen tururo ejemba ano iwoi laaligowaa aasongiawo kuuya sombij baatanoj laligojuti, iyonjonoy mono apu nemotonj komuwu. Kaeñ komugi namowaa iwoiya kuuya ii mono qaondaborowuya.

18 Kaeñ asugawaato, niinoy giwo soomonjo areñ kokaen anjenj: Gii mono wançongoñ ubu. Gii, embaga ano mera ejarouruga oñonoj mono motooy wançongoñ ubu.

19 Uma laligogi iwoi laaligogiawo kuuya ii qaondaborowubotiwaajoñ yoñoonoñja woi woi ejia ano embia ii sogianoj uñuaná giwo motooy wançongoñ ubu.

20 Kooñ tanigia kania kania, miriwa oroya tanigia kania kania ano namowaa mokoleñ, lolooñ iwoi tanigia kania kania kuuya yoñoonoñja woi woi ii mono komuwubotiwaajoñ otana goonoj kagi wançongoñ ubu.

21 Kaançagadeej oñorangia ano kooñ, oro iwoi kuuya yoñonoñ newutiwaa so mono nembanene kania kania mokoloñ korama menj kululuñ wançongoñ ana kalañ konkoña ewaa."

22 * Anutunoj Nooa kaeñ ambaatiwaajoñ jeñ kotoñ muroti, iikawaa so mono teñ koma ii kuuya ama medabororo.

7

Ejemba ano oro kuuya ii wançongoñ ugi.

1 Nooanoj wango medabororo Poñnoj qaa kokaen ijoro: "Gii ejemba tuuñ koi yoñoo batugianoj solaña koloñ laligojan. Niinoy goo kanaga kaeñ mokolojenj. Kawaajoñ gii ano sumanjuruga kuuya oñó mono wançongoñ ubu.

2 Oro neneya, doñqizizingia qaa ii kuuya yoñoonoñja sewen sewen, ejia 7 ano embia 7:baa so oñoonoñja goonoj koubu. Kaançagadeej oro aŋgojoragiawo kuuya yoñoonoñja woi woi ejia ano embia kaaña oñoonoñja goonoj koubu.

3 Toroqen kooñ kania kania kuuya yoñoonoñja kaançagadeej sewen sewen, ejia 7 ano embia 7 ii oñoonoñja giwo wançongoñ ubu. Kaeñ ana oro ano kooñ tanigia kania kania kuuya ii mende qaombuto, toroqen namonoj koloñ seisei ama laligowuya.

* **6:22:** Hib 11.7

4 Ugi weemboria 7 tegoro jej kotowe koj rombuŋ somatanonj mono namonoŋ kamaaro gomantiŋia weemboria 40:waa so toroqeŋ koj kiwa. Kaeŋ kiro iwoi isinjosoŋgiawo kuuya namonoŋ mokoloŋ oŋombeti, ii mono motoonj jej tegowe qaombuya.”

5 Poŋnoŋ Nooa kaeŋ ambaatiwaajon jej kotoŋ muro iikawaa sogadeeŋ mono teŋ koma ii kuuya andabororo.

6 Kaeŋ ama mero Nooawaa yambuyanoŋ 600 kolooro gboulu somatanonj namo qaganonj kouro.

7* Koubaatiwaajon ano Nooa embiawo ano mera enjərourugara yonjonoŋ motoonj gboulunoŋ komuwubotiaajon oloŋ koma waŋgonor ugi.

8 Kaanjagadeeŋ oro neneya, doŋqiziziŋa ano oro aŋgojoragiawo ano kooŋ ano iwoi kuuya bagianonj koma kondondonjongokejuti,

9 ii woi woi kuuya ejia ano embia ii sogianoŋ kaŋ waŋgonorj Nooawaanor ugi. Anutunoŋ Nooa jej kotoŋ muroti, ii mono iikawaa so kolooro. Kian.

Gboulunoŋ ejemba turuŋ ojono komugi.

10 Kaeŋ kolooro weemboria 7:baajon jeroti, ii tegoro gboulu somatanonj baloŋ qaganonj kouro.

11* Nooawaa yambuyanoŋ 600 kolooro yambu iikawaa koiŋa 2 kawaa weemboria jaŋgo 17 kanoŋ apu jaaya kuuya, apu diiŋgiawo iikawaa nemunjia kuuya ii emugeŋga somariiŋ boŋguŋ waagi. Kaanjagadeeŋ eukanoŋ kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii aantangi.

12 Koj rombuŋ somata ii balonoŋ kamaanj kiŋ ero kema gomantiŋia asaga 40 keno.

13 Kojnoŋ kanain kimambaajon ano weemboria kanoŋ Nooa ano merauruta Seem, Haam ano Jaafet, Nooa embiawo ano enjərourugara karoŋ yonjonoŋ motoonj waŋgonorj udaborogi.

14 Toroqeŋ duuyaa oroya ano miriwaas oroya kuuya, iwoi kuuya bagianonj koma kondondonjongokejuti, kooŋ kuuya ano iwoi enjəŋgiawo kuuya ii ejemba yonjowo motoonj waŋgonorj udaborogi.

15 Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloŋ ojono laaligowaa aasoŋ horonjokejuti, iyoŋjoonjga woi woi (2-2) ii Nooawaanorj kouma waŋgonorj udaborogi.

16 Anutunoŋ Nooa jej kotoŋ murotiwaa so iwoi isinjosoŋgiawo kuuya waŋgonorj udaborogiti, ii ejia ano embia koloori. Kuuyanorj udaborogi Poŋ arjo Nooawaa gematanorj waŋgowaas naguya kono.

17 Naguya kono iikanondeeŋ gboulu somatanonj kanain gomantiŋia asaga 40:waa so toroqeŋ namonoŋ waaro. Apunoŋ somariiŋ waama baloŋ koma turuŋ uma waŋgo namonoŋ metaano uro.

18 Uro apunoŋ baloŋ qaganonj somariiŋ saa qeŋ ugi waŋgonorj apu qaganonj ajodeeŋ eeŋ laŋ kema karo.

19 Kaeŋ kolooro apunoŋ baloŋ qaganonj mombo somariiŋ uro. Baanja koriga koriga sombiŋ baatanonj nama kenjuti, ii kuuya musulunŋoŋ ojono.

20 Musulunŋoŋ ojoma uma baanja kuuya koma turuŋ 8 miita (25 fitt) kawaa so unjuuguŋ ero.

21 Kaeŋ ero iwoi isinjosoŋgiawo kuuya namo qaganonj kema kaŋ laligogiti, iyoŋjonoŋ apu nemotoŋ komudaborogi. Iwoi kuuya ii kooŋ me miriwaas oroya me duuyaa oroya me mokoleŋ, lagiso ano iwoi kuuya tuuŋ meŋj balonoŋ qeqelala kema kaŋkejuti ano ejemba kuuya ii motoonj qaondaborogi.

²² Iwoi kuuya baloŋ toboganoŋ laligoŋ laaligowaa aasoŋa sewaŋgianoŋ horon laligogiti, ii koreyanoŋ komudaborogi.

²³ Iwoi laaligogiawo kuuya namonoŋ laligogiti, ii Anutunooŋ uŋudabororo. Iwoi kuuya ii ejemba, oro me iwoi bagianooŋ koma kondondorŋoŋkejuti me kanakeewambaa kooŋa kooŋa ii mono Anutunooŋ uŋudabororo. Nooa ano sumanjuruta waŋgo uutanooŋ laligogiti, iyonjogadeeŋ mono injima koboŋ angoŋ koma gou gajogia kono.

²⁴ Apu gboulu kanoŋ baloŋ qeq turun mende horon kemeroto, weemboria 150:waa so ero.

8

Gboulunoŋ horoŋ kamaaro namonoŋ toboriro.

¹ Weemboria 150 ii tegoro kanoŋ Anutunooŋ Nooawaa ano duuyaa oroya ano miriwaas oroya ano iwoi kuuya iwo waŋgonooŋ laligogiti, ii romonjooŋ ojoma haamo somata ano namo qaganooŋ qero apunoŋ kanaŋ horon kamaaro.

² Anutunooŋ emugeŋ apu diiŋgiawo iyonjoo jaagia ano eukanooŋ kana-keewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii kojanqiqiŋ songo ano konoŋ riima toboriŋ sombinooŋga mombo mende kamaaro.

³ Mende kamaaro apu somatanoŋ kanaŋ namo qaganooŋ erotinoŋa eleema horon kamaaq kemero. Weemboria 150:waa so apunoŋ horon kamaaq kemeŋ egi.

⁴ Kaeŋ egi waŋgonooŋ koiŋ 7 kawaa weemboria 17 kanoŋ baanja qata Ararat kawaa waŋjanooŋ mokotaŋ kottiŋ raro.

⁵ Kanoŋ raro apu kanoŋ toroqen horon kamaaq kamaaq keno. Kema koiŋ 10 kawaa weenja mutuya kanoŋ baanja iikawaa waŋgja ii asuganoŋ asugigi.

⁶ Asugigi weemboria 40 tegoro Nooanoŋ waŋgowaa jerjenaa wala memeta ii metano.

⁷ Metama aoao kooŋ moŋ wasiro kanakeewan laŋ elelaoŋ kema kaŋ mende eleema laligoro balombaa apuya kanoŋ juguro.

⁸ Kawaa gematanoŋ Nooanoŋ kewo moŋ wasiro keno. Namo qaganooŋ apunoŋ horon kemeja me qaago, iikawaa kania momambaajoŋ ii wasiro keno.

⁹ Kewonoŋ kema kaŋ apunoŋ toroqen baloŋ sokoma turun erotiwaajoŋ haamo memeyaa raraŋa mende mokoloŋ waŋgonooŋ eleeno Nooanoŋ boria boraama meŋ waŋgo uutanooŋ oono.

¹⁰ Oono weemboria 7:baa so toroqen mamboma laligoŋ kanoŋ kewo ii mombo waŋgonooŋga wasiro keno.

¹¹ Kema mare kanoŋ eleema oil gere seŋa gibilgbili moŋ ii motogoŋ jetanoŋ kisama Nooawaanooŋ karo. Kaeŋ karo Nooanoŋ ii iima kokaeŋ moma asariro: Apunoŋ mono horon kamaaro namonoŋ asugidaboroja.

¹² Kaeŋ moma asarin mombo weemboria 7:baa so mamboma nama kewo ii mombo wasiro elelaoŋ keno. Kenoto, kamban iikanooŋ ii iwaanoŋ mombo mende eleema karo.

¹³ Nooawaa laaligo yambuya 601 kawaa koiŋ mutuyaas weemboria mutuya kanoŋ apunoŋ namo qaganooŋ juguŋ toboriŋ ero. Kaeŋ kolooro Nooanoŋ waŋgowaa waareŋa mero keno kokaeŋ uuŋ iiro: Namo qaganooŋ mono toboriŋ ero.

¹⁴ Ii iiroto, mombo mambongi toboriŋ koiŋ woiyaa weemboria 27 kanoŋ toboridaboroŋ ero.

¹⁵ Anutunooŋ Nooa qaa kokaeŋ ijoro:

16 “Gii embagawo ano mera ejarouruga, ojo mono waŋgo mesaŋ kamaawu.

17 Kamaaq oro iwoi laaligogiawo kuuya giwo waŋgonon laligojuti, ii kooŋa kooŋa, miriwaas oroya ano mokoleŋ iwoi kuuya bagia namonoŋ koma kondondongonkejuti, ii mono kuuya uŋuamä kamaawu. Kaeŋ ana saanoŋ balonoŋ kolooŋ seisei ama deema baloŋ sokoma laligowuya.”

18 Kaeŋ ijoro Nooa embiawo ano mera ejarouruta yoŋonoŋ motoon waŋgo mesaŋ kamaagi.

19 Kamaagi duuyaa oroya kuuya, mokoleŋ iwoi kuuya, kooŋ kuuya ano iwoi kuuya namonoŋ kema kaŋkejuti, iyoŋonoŋ mono kaŋjaadeen isigiaa so waŋgo mesaŋ awaŋaoŋ kaŋ kamaadaborogi. Kianj.

Nooanoŋ Anutuwaajoŋ siimoloon ooj dangisen jero.

20 Kamaadaborogi Nooanoŋ Pombaajooŋ siimoloon alata moŋ meŋ miriwaas oroya doŋqiziziŋgiawo ii kuuya ano kooŋ doŋqiziziŋgi qaa ii kuuya yoŋoonoŋa tosia ojonom alatanoŋ ama Anutuwaajoŋ siimoloon ooro.

21 Ooro Poŋnoŋ moroŋ uŋkoowaya aiŋawo ii moro sokono uutanooŋ qaa kokaen jero: “Ejemba yoŋoo uugiaa momo areŋgianooŋ mono merabobraŋgianonŋa kanaiŋ bologa koloojuto, kileŋ namo ii kambaaŋ moŋnoŋ ejemba yoŋooŋoŋ ama mombo mende qasuaamaŋa. Iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, niinooŋ ii uŋudaboroweto, iikawaa so kambaaŋ moŋnoŋ mombo mende jeŋ tegon uŋumaŋa.

22 Namonoŋ eŋ ubaatiwaa so mono namonoŋ koma komogi hoŋa kolooro megı iikanooŋ mono mende qaondaborowaa. Gomaŋ olomooro sanŋoŋa momakebu ano geriawo kolooro gere tooro momakebu. Koŋuru kambaaŋ ano weeŋ kambaaŋ, gomantiŋa ano asasaga ii kambaaŋ kambaaŋ ewaewanŋ ama awaŋaoŋ eŋ kembao. Ii kuuya tetegoya qaa eŋ uro laligowu. Kaŋjanooŋ mono kaeŋ toroqeŋ ewaa.” Kianj.

9

Anutunoŋ Nooawo soomoŋgo areŋ ano.

1 * Kaeŋ jeŋ Anutunoŋ Nooa ano merauruta kokaen jeŋ kotuegon ojono: “Ojo mono kolooŋ seisei ama gomaŋ sokoma laligowu.

2 Kaeŋ anjgi balombaa oroya kuuya, kanakeewambaa kooŋa kuuya, iwoi kuuya bagianoŋ namo koma kondondongonkejuti ano kowewaa soraya kuuya ii mono ojoo borogianoŋ ojoombe ojonoŋ ii galeŋ koma ojoma laligogi yoŋonoŋ ojooŋoŋ keegia moma jeneŋgi ororo laligowuya.

3 Iwoi kuuya isiŋosonŋiawo kema kaŋ laligojuti, ii ojoo nenega kolooŋ ewaa. Wala logoya iwoi toŋgoŋa nenegiaga ojombeta kete iwoi kuuya koi kaŋjaadeen ojoneŋ.

4 * Motoongo ii mono mende newu. Ii oro sayawo. Sa ii laaligowaa sareya koloojiwaajoŋ ama sonŋo koi ama ojoneŋ.

5 Ojooŋgiiaa sagia ii moŋnoŋ moŋ mende maaba. Moŋnoŋ sa ii maabaati, iikawaa ironjanooŋ mono iyanjaas qaganooŋ ubaa. Oro moŋnoŋ me ejemba moŋnoŋ ejemba moŋ qero laaligoyaa sareya maabaati, iikawaa ironjanooŋ mono iyanjaas qaganooŋ uro komuwaa.

6 * Anutunoŋ ejemba iyanjaas kaitania kaŋja merotiwaajoŋ ama moŋ moronoŋ ejemba moŋ qero komuwaati, moŋnoŋ mono ii kaŋjaadeen qero komuwaa.

* **9:1:** Jen 1.28 * **9:4:** Lew 7.26-27; 17.10-14; Lew 19.26; Dut 12.16, 23; 15.23 * **9:6:** Jen 1.26; Eks 20.13

7 * Ojo mono koloŋ seiŋ laligowu. Kaeŋ namo qaganor koloŋ seig jaŋgogiŋoŋ somariŋ ubaa."

8 Anutunoŋ toroqen Nooa ano merauruta iwo laligogiti, iyonoojoŋ qaa kokaen jero:

9 "Niinoŋ kete ojo ano ojoo kerasuru-urugia kanageŋ koloowuti, ojowo soomonjo areŋ anjen.

10 Kaanjideeŋ iwoi laaligogiawo kuuya, ii miriwa me duuyaa kooŋ oroya kuuya giwo laligoŋ wanjongoŋ kamaajuti, mono balombaa ilawoila laaligogiawo kuuya yoŋowo soomonjo areŋ kokaen anjen:

11 Niinoŋ soomonjo arena ii ojowo kokaen ama kotiijen: Niinoŋ apu gboulunor ilawoila isinjosoŋgiawo kuuya ii mombo mende uŋuwe qaombuya. Apu gboulu ii namo tiwilaawaatiwaajon mombo mende ambe kawaa."

12 Anutunoŋ toroqen qaa kokaen jero: "Niinoŋ mono soomonjo areŋ koi ii neenaa ano ojo ano ilawoila laaligogiawo kuuya ojowo laligojuti, ananaa batunananoŋ ambe tetegoya qaa kotiiŋ ej ubaa. Soomonjo areŋ iikawaa aiweseya ii kokaen:

13 Niinoŋ marilolona ii koosunoŋ ambe ewaa. Niinoŋ neena ano namonor laligojuti, ananaa batunananoŋ soomonjo areŋ anjeni, mariloloŋ kanoŋ mono iikawaa aiweseya koloŋ ewaa.

14 Niinoŋ kamban moŋnoŋ koosuya namo qaganoŋ horon ojombe kamaŋ ajoroogi mariloloŋnaroŋ koosunoŋ asugiwaati,

15 kamban iikanor niinoŋ soomonjo arena ii romongomaŋa. Ii neena ano ojo ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania ananaa batunananoŋ ambeti, mono ii romongomaŋa. Kawaajon apu yonjonor mombo kaaj mende somariiŋ iwoi isinjosoŋgiawo kuuya tiwilaawutiwaajon gbulu somata mende koloowaa.

16 Kamban moŋnoŋ marilolananor koosunoŋ asugiwaati, niinoŋ ii iima iikanondeer soomonjo arena ii romongomaŋa. Ii tetegoya qaa neena ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania namo qaganoŋ laligojuti, ananaa batunananoŋ ama menj kotiiwe ewaa."

17 Anutunoŋ Nooawaajon kaeŋ jeŋ toroqen kokaen ijoro: "Niinoŋ soomonjo areŋ koi ii neena ano namowaa ilawoila laaligogiawo kuuya ananaa batunananoŋ ama menj kotiijen. Soomonjo areŋ iikawaa aiweseya ii mono kian."

Nooawaajon merauruta

18 Nooawaajon merauruta wanjongoŋ kamaagiti, iyonoo qagia ii Seem, Haam ano Jaafet. * Haam ii Keinambaa maŋga.

19 Yonjonor Nooawaajon merauruta karoŋ koloogi. Ejemba kuuya deejqeema baloŋ sokoma laligojoni, anana iyonoŋoonoŋ kolooniŋ.

20 Nooanoŋ komakoomo ejaga koloŋ wain apu kasa gawoŋ mutuya komoro.

21 Ii komoroto, kamban moŋnoŋ wain apu tosia menj nero uuta eŋkaloloŋ kolooro iyanja opo sel kuuj uutanor opoqiiſia qetegoj bombolan ero.

22 Keinambaa maŋga Haam iiloŋ maŋganoŋ bombolan ero, ii iima seleŋgeŋ kemeŋ daremuŋwoita irijoro moriti, iikanor maŋga gamu qeŋ muro.

23 Seem ano Jaafet yoronor ii morito, maleku moj menj sawingaranor ama gemagema uma maŋgaranoŋ bombolan ero, ii esuuri. Jaagara moŋgeŋ uuritiwaajon ama maŋgaranoŋ asuganoŋ ero, ii mende iiri.

24 Nooanoj eŋkaloloŋa qaono uuta tororo moma waama meria meraanooj sili ama muroti, ii moro.

25 Ii moma uuta duuro Haambaaajoŋ kokaŋ jero: “Keinan ii jeŋ qa-suuaŋ mujen. Iinoj mono daremuŋwoita yoroo welenqequeurugara yoŋoo welenqequegia omaya koloŋ laligowaa.”

26 Toroqej kokaŋ jero: “Anutu, Seembaa Ponja, ii mono mepeseejeŋ. Keinanoj mono Seembaa welenqequeya omaya koloŋ laligowaa.”

27 Anutunoj mono Jaafetwaa baloŋa men somariiro Seembaa opo sel kuunooŋ laligowuya. Keinan yoŋonoj mono Seem yoŋoo welenqequerugia omaya koloŋ laligowu.”

28 Gboulu somatanoj tegoro Nooanoj toroqej yambu 350:waa so laligoŋ uro.

29 Laaligoyaa yambuya ii mindiriŋ 950 kawaa so laligoŋ kouma komuro. Kiaŋ.

10

Nooawaa merauruta yoŋoo kerasuru tuuŋ areŋgia

1 Hist 1.5-23

1 Nooawaa merauruta Seem, Haam ano Jaafet yoŋoo gbiliurugia gboulu tegoro koloogiti, iyoŋoo qa areŋgia kokaŋ:

Jaafetwaa gbiliuruta

2 Jaafetwaa merauruta yoŋoo qagia ii Goomer, Maagog, Maadai, Jaawan, Tuubal, Meseck ano Tiiras.

3 Goomerwaa merauruta yoŋoo qagia ii Askenas, Riifat ano Togarma.

4 Jaawambaa merauruta yoŋoo qagia ii Elisa, Tarsis ano Saiprus kanageso ano Rodos kanageso.

5 Yoŋoo esameraurugia ii juma deerŋqeema (gomaŋ leelee) Batugaranooŋ Kowe goraayanoj ano kowe iikawaa watoya watoya kanooŋ iyanqiaa balonqianooŋ kema laligoju. Yoŋonoŋ isigia so, tuuŋgia so ano qaagia so iyanqiaa gomaŋgianooŋ kema laligogi. Jaafetwaa kanagesouruta kiaŋ.

Haambaa gbiliuruta

6 Haambaa merauruta yoŋoo qagia ii Kuus, * Iijipt, Libia ano Keinan.

7 Kuuswaa merauruta yoŋoo qagia ii Seba, Hawila, Sabta, Raama ano Sabteka. Raamawaa merawoita yoroo qagara ii Saba ano Dedan.

8 Kuuswaa meria moŋ qata Nimrod kolooro. Iinoj somariiŋ waama manjaqegewaa kawali eja kotiga totoŋ koloŋ namonoŋ laligoro.

9 Iinoj Pombaa jaasewanjanooŋ borojan eja kotiga laligorotiwaajon ama qaa saaŋa kokaŋ jeŋkeju: “Moŋnoj Pombaa jaasewanjanooŋ Nimrod kaanja borojan eja kotiga kolojo.”

10 Nimrodwaa bentotoŋa ii baloŋ koi kaanjanooŋ kanaigi: Baabel, Erek, Akad ano Kalne. Taŋ 4 ii Babilonia (Sinar) gomanooŋ eju.

11 Nimrodnoj Babilonia baloŋ mesaŋ Assiria kema gomaŋ somasomata qagia Niiniwe, Rehobotir ano Kala ii mero.

12 Kaaŋagadeeŋ Resen ii Niiniwe ano siti somata qata Kala yoroo batu-garanooŋ mero.

13 Iijiptwaa gbiliuruta yoŋonoŋ Libia (Luud) kanageso, Anam kanageso, Lehab kanageso ano Naftu kanageso kolojo.

* **10:6:** Kuus ii Sudan kantriwaa qata.

¹⁴ Kaanjagadeen Patrus, Kaslu ano Kriit. Kriit ii Filistia kanageso yonjoo benjisigia kolooro.

¹⁵ Keinambaa meria mutuya ii Saidon. Iwaa gematanoj Keinanoj kanageso koi kaanja yonjoo benjisigia kolooro: Hit kanageso,

¹⁶ Jebus kanageso, Amor kanageso, Gargas kanageso,

¹⁷ Hiwi kanageso, Arka kanageso, Siini kanageso,

¹⁸ Arwad kanageso, Zemar kanageso ano Hamat kanageso. Keinanoj korebore yonjoo wanjale benjisigia kolooro yonjonoj kanagen juma deenqeengi.

¹⁹ Kaej deenqeengi Keinan kanageso yonjonoj baloq goraaya ii gomaq qata Saidon iikanonja kanain kema Gerar gomanon kema Gaza kanoj tegoja. Kaanjagadeen Sodom baagen kema Gomora kema Adma ano Zeboim kema Lasa kanoj tegoja.

²⁰ Haambaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuunjia so kaej laligogi.

Seembaa gbiliuruta

²¹ Jaafetwaa data Seem iwaa merauruta kaanjadeen koloogi. Seemnoj kaej Eberwaa merauruta kuuya yonjoo wanjale benjisigia kolooro.

²² Seembaa merauruta yonjoo qagia ii Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Luud) ano Aram.

²³ Arambaa merauruta yonjoo qagia ii Uuz, Huul, Geter ano Mas. Kaej laligogi.

²⁴ Arfaksadwaa meria Sela kolooro Selawaa meria Eber kolooro.

²⁵ Eberwaa merawoita woi koloori. Mojnoj koloq qaligoj kuroti, kamban iikanonj namo ejembanonj juma deenqeengi. Kawaajonj iwaa qata Peleg (Siijsrereng) qagi. Kogaa qata ii Joktan.

²⁶ Joktambaa merauruta kokaen koloogi: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera,

²⁷ Hadoram, Uuzal, Dikla,

²⁸ Oobal, Abimael, Saba,

²⁹ Oofir, Hawila ano Joobab. Eja kuuya ii Joktambaa meraurutaga.

³⁰ Yonjoo rama laaligo balongia ii gomaq qata Meesa iikanonja kanain gomaq qata Sefar kanoj baagen kema weej koukoutaa baloq baanjayawo kanoj tegoja.

³¹ Seembaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuunjia so kaej laligogi.

³² Nooawaa esameraaŋjuruta ii isigia so, kanagesogia ano balongia so kaej koloogi. Yonjonoj juma sein deenqeema kanageso tuunja koloogi gbulu somatanoj tegoro kema baloq sokoma laligogi. Kiaŋ.

11

Anutunoj ejemba qaagia mendeeno.

¹ Wala eenjanonj balonja balonja kuuya yonjonoj qaa motoonjo jegi iikanonj mindiriŋ onjono laligogi.

² Kaej laligoj mesaon weej koukoutanoj baagen kema Babilon uutanonj baloq koria somata moj mokoloonj kanoj mirigia meej ragi.

³ Kanoj rama iyanjiodeen kokaen amiŋ mogi: "Mono kawu. Anana mono gbakonj meej mozozonj gerenon oonij kotakota koloowaa." Kaej jeŋ miri sopaya mewombaaŋjan jamo kowonjiŋ qaagoto, birik ama batugianon namo saposapo qandon kaanja angi iikanonj birik ii mokotaan onjono.

⁴ Gawoŋ kaeŋ menj toroqen kokaen jegi: "Mono kawu. Anana mono ananaajon siti moŋ menj iikanon miri koriga totoo (taua) menij waarenjanon sombij oosiriwa. Kaeŋ oosiriro mende deerqeema balon kuuya sokoma laŋ kema laligowombotiajōn mono anana qabuŋananaawo koloowoŋa."

⁵ Kaeŋ jeŋ gawoŋ megito, Poŋnoŋ ejemba siti ano miri koriga megiti, ii iimambaajon kamaaro.

⁶ Kamaaj ii iima kokaeŋ jero: "Yoŋonoŋ siinsereren qaagoto, kanatuuru areŋgia motoongo qaagia motoongo jeŋ nama iwoi koi kanain mejuti eeŋ, kanageŋ ii me woi mewombaa areŋgia ambuyati, ii mono iikawaajon mende amamaaj osiwuya.

⁷ Ayo, anana mono balonoŋ kemeŋ qaagia menj sooniŋ tuuŋ moŋ yoŋonoŋ tuuŋ tosia yoŋoo qaagia mende moma asarin laligowu."

⁸ Poŋnoŋ kaeŋ jeŋ ejemba kanoŋ mendeqendeema ojono gomaŋ kuuya sokoma kema kaŋ siti memewaa gawoŋa somonjōŋ mesaogi.

⁹ Poŋnoŋ ejemba kuuya yoŋoo qaagia menj sooroti, iikawaajon gomaŋ iikawaa qata Baabel (enkalolol sisau) jegi. Iikanonja Poŋnoŋ ii mendeqendeema ojono deema balon kuuya sokoma keŋgi. Kiaŋ.

Qa areŋ Seembaanoŋa kanaiŋ Abrampaanoŋ kenja.

1 Hist 1.24-27

¹⁰ Seembaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia koi. Gboulu gematanon yambu woi tegoro Seemnoŋ yambuya 100 tegoro kamban kanoŋ meria Arfaksad kolooro.

¹¹ Arfaksadnoŋ kolooro kawaa gematanon Seemnoŋ toroqen yambu 500 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

¹² Arfaksadnoŋ yambuya 35 tegoro meria Sela kolooro.

¹³ Selanoŋ kolooro kawaa gematanon Arfaksadnoŋ toroqen yambu 403 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁴ Selanoŋ yambuya 30 tegoro meria Eber kolooro.

¹⁵ Ebernoŋ kolooro kawaa gematanon Selanoŋ toroqen yambu 403 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁶ Ebernoŋ yambuya 34 tegoro meria Peleg kolooro.

¹⁷ Pelegnoŋ kolooro kawaa gematanon Ebernoŋ toroqen yambu 430 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁸ Pelegnoŋ yambuya 30 tegoro meria Reu kolooro.

¹⁹ Reunoŋ kolooro kawaa gematanon Pelegnoŋ toroqen yambu 209 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁰ Reunoŋ yambuya 32 kolooro meria Serug kolooro.

²¹ Serugnoŋ kolooro kawaa gematanon Reunoŋ toroqen yambu 207 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

²² Serugnoŋ yambuya 30 tegoro meria Naahor kolooro.

²³ Naahornnoŋ kolooro kawaa gematanon Serugnoŋ toroqen yambu 200 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁴ Naahornnoŋ yambuya 29 kolooro meria Tera kolooro.

²⁵ Teranoŋ kolooro kawaa gematanon Naahornnoŋ toroqen yambu 119 laligoro kamban batuya kanoŋ meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁶ Teranoŋ yambuya 70 tegoro meria Abram, Naahor ano Haran koloogi.

Terawaa gbiliuruta.

²⁷ Terawaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia koi. Terawaa merauruta Abram, Naahor ano Haran koloogi. Harambahaa meria Loot koloogi.

28 Haranon Kaldia yoñoo balonoñ laligoñ iyanjañ kolokoloo gomañja qata Ur iiikanon komuro Harambaa maña Teranoñ toroqen laligoro.

29 Abram ano Naahor yoronoy ororoñ emba meri. Abrambaa embia qata Saarai kolooro Naahorwaa embia qata Milka. Milkanoñ Harambaa borataga kolooro. Haranoy Milka ano Iska yoroo manjarañga.

30 Saarainoñ emba aruñaga meria qaa een laligoro.

31 Teranoñ meria Abram, esia Loot Harambaa meria ano ejaroña Saarai, meria Abrambaa embia ii unjuano motooj Kaldia balombaa gomañja qata Ur mesañoñ Keinan balonoñ kembombaajoñ kenji. Kaeñ kenjito, Haran gomañja balonoñ kañ nama kanoy mirigia menj ragi.

32 Ragi Teranoñ yambuya 205 kolooro Haran gomañ kanoñ rama komuro. Kianj.

12

Anutunoñ Abram oono.

1 * Poñnoñ Abram kokaen ijoro: “Gii gomañja, kanatuuruga ano mangaañon miri iwoi mesañoñ baloñ qendeema gomañjati, mono ii kanoy kemba.

2 Niinoñ koloon seisei gombe gbiliuruganoñ kanageso somata koloowuya. Niinoñ kotuegon nañgoñ gombe qabuñaganoñ somariñ somata koloowaa. Kaeñ kolooro Anutu niinoñ goojoñ ama kanageso tosaañja kotuegoñ oñoma laligowaa.

3 * Daeñ yoñonoñ gii kotuegoñ gombuti, niinoñ mono ii kotuegoñ oñoma laligomañja. Daeñ yoñonoñ giñ jeñ qasuaaq gombuti, niinoñ mono ii kaañjagadeen jeñ qasuaaq oñoma laligomañja. Goojoñ ama noo kotonmotuenanoñ mono namowaa kanageso tuuñ kuuya yoñoo qagianoy uro oyanþoyan mokoloowuya.”

4 Kaeñ ijoro Abramnoñ Poñnoñ jerotiwa so Haran gomañ mesañoñ keno Lootnon, iwo keni. Abramnoñ yambuya 75 kolooro kanoñ Haran gomañ mesañoñ keno.

5 Keman jeñ embia Saarai, beeta Loot, esuhinaya kuuya menj kululuugi seiroti ano weleñqege ejemba Haran gomanoy lañigoñ oñongiti, ii unjuama gomañgia mesañoñ Keinan balonoñ kembombaajoñ kema kema iiikanoy keugi.

6 Abramnoñ baloñ kanoñ kema lañigoñ gomañ qata Sekem kanoñ kouma jujuu gere somata qata More kawaa kosianoñ kuuñ menj raro. Kambaray kanoñ Keinan ejemba yoñonoñ baloñ iiikanoy lañigogi.

7 * Kaeñ lañigogi Poñnoñ Abram asugij muñ kokaen ijoro: “Baloiñ koi ii mono goo gbiliuruga buñaqeñ oñomañja.” Kaeñ ijoro Abramnoñ Poñ iwaanoñ asugiroti, iwaajoñ siimoloñ oojoombaa alata mon mero.

8 Iikanonjadeen mesañoñ toroqen Beetel gomambaa weej koukoutanoñ baagen baloñ baanjawo kanoñ kema opo sel kuuñja mororongoñ mero nano. Kaeñ nano Beetel gomañ kanoñ weej kemekemetanoñ baagen raro Ai taonjoñ weej koukoutanoñ baagen raro. Kaeñ rari batugaranoñ nama Pombaa siimoloñ alata mon iiikanoy menj Pombaa qata qama koolin muro.

9 Kawaa gematanoy baloñ ii mesañoñ toroqen Saut waageñ kema distrik qata Negew kanoñ rama lañigogi. Kianj.

Abramnoñ Iijipt kantrinoñ kema lañigoro.

* **12:1:** Apo 7.2-3; Hib 11.8 * **12:3:** Gal 3.8 * **12:7:** Apo 7.5; Gal 3.16

10 Kamban̄ kanoñ Keinan balonoñ bodi kolooro. Bodı iikanon̄ kotiñ binjawo kolooro Abramnoñ Iijipt kantrinoñ tawayagadeen̄ laligowombaa-jon̄ kenji.

11 Kananoñ kema Iijipt dodowigi Abramnoñ embia Saarai qaa kokaen̄ ijoro: ‘Moba, giinoñ emba iimasiin̄siingawo koloojanji, ii mojen̄.

12 Kawaaajoñ Iijipt eja yoñon̄ gii giima kokaen̄ jewuya: ‘Koi iwaa embiaga.’ Kaeñ jeñ nii nugi komumanjato, gii giima koboogi laligowaga.

13 * Kawaaajoñ gii mono kokaen̄ jewa: ‘Nii iwaa naanjaga.’ Kaeñ jenago goojon̄ ama awaagadeen̄ ama noma noo laaligona gou gajona kongi laligomanya.

14 Abramnoñ Iijipt keuro Iijipt ejemba yoñon̄ Saarai iigi emba iima-ainjaiñawo awaa soro kolooro.

15 Iikanondeen̄ Faaraao kin̄ pombaa poñ qereweñja jawinjuruta yoñon̄ ii iigitwiwaajoñ Faaraao kimbaanoñ kema Saaraiwaa selia mepeseegi moro. II moma jero Saarai wama kin̄ pombaa jinkarōñ miri uutanon̄ ugi.

16 Ugi Faaraao kinjnoñ Saaraiwaaajoñ ama Abram awaagadeen̄ ama muro. Kaeñ ama muro iwoi koi kaanja ii Abrambaa bunja kolooro: lama, bulmakao, dongi ejia ano embia, welenqeñe eja ano emba ano kamel jaasoongoya ii Abram muro bunja qeq aoro.

17 II bunja qeq aoroto, Ponjnoñ Abrambaa embia Saarainoñ Faaraao kimbaa mirinoñ laligotiwaaajoñ ama jero ji bologa kotiganon̄ Faaraao kin̄ ano ejemba iwwa jinkarōñ mirinoñ laligogiti, iyonoq qagianoñ uro.

18 Kaeñ uro Faaraao kinjnoñ Abram koma hororo karo kokaen̄ qisir̄ muro: ‘Gii mono naa terega ama nona? Naambaajoñ ‘Ii embanaga,’ kaeñ mende jena mobe?

19 Naambaajoñ ‘Ii noo naanaga,’ jena? Kaeñ jena niinon̄ ii embanaga kolootiwaajoñ oombe? Embaga koi. Mono ii wama kembao.”

20 Kaeñ jeñ ejauruta jeñ kotoñ oñono Abram wama kananoñ kema oñoongi embia ano ilawoñlaya kuuya ej muroti, ii meñ unjuama kenji. Kiañ.

13

Loot ano Abram yoronoñ deeni.

1 Abramnoñ Iijipt balon̄ mesaon̄ embia ano bao hina iwoiya kuuya menj unjuama Lootwo motoon̄ eleema kema Keinan balombaa leeya Saut waagen̄ qata Negew kanon̄ kougi.

2 Abrambaanoñ lama bulmakao ano goul silwa ii ambembo ej muro eja kindinjbiriawo laligoro.

3 Kaeñ laligon̄ Negew distrik uutanon̄ rama mesaon̄ tawayagadeen̄ roon̄qegeqiganoñ ej waama kema laligon̄ Beetel gomanon̄ kougi. Opo sel kuunja wala Beetel ano Ai gomañ iyoro batugaranoñ kuuj mero nanoti, mono iikanon̄ kougi.

4 Wala siimolon̄ alata meroti, mono iikanon̄ kouma Pombaa qata qamago qama kooliro.

5 Lootnoñ Abrambo rama mesaon̄ laligoroti, jinoñ kaanjaadeen̄ lama bulmakao tuunja tuunja ano opo sel kuunja kuunja ii mamaga menj laligoro.

6 Kaeñ laligon̄ oro esuhina iwoigara mamaga ej orono balonoñ mende sokono. II motoon̄ unjuagiwaatiwa so mende kolooro kileñ motoon̄ rama laligotiwaaajoñ amamaari.

* **12:13:** Jen 20:2; 26:7

⁷ Amamaaŋ Abram ano Loot yoroonon̄ oro galenjurugara yoŋoo batugianon̄ balombaa anjgowowoya asugiro. Kamban̄ kanoŋ Keinan kanageso ano Periz kanageso yoŋonon̄ balon̄ iikawaa toyā koloogi yoŋowo motoon̄ laligogi.

⁸ Kaeŋ laligoŋ Abramnoŋ beeta Loot kokaę ijoro: “Anara mono maŋ mera laligojo. Kawaajoŋ nii ano gii batunaranon̄ me oro galenjurunara yoŋoo batugianon̄ andoruru mono mende ewa.

⁹ Kawaajoŋ saanoŋ deembo. Balon̄ kuuya mono goo jaasewaŋganon̄ asuganon̄ eŋ kenji, ii saanoŋ iijan̄. Kaeŋ ano giinon̄ qaninaraagen̄ kemaŋa jewagi eeŋ, niinoŋ saanoŋ dindinaraagen̄ kemaŋa. Me giinon̄ dindi-naraagen̄ kemaŋa jewagati eeŋ, niinoŋ saanoŋ qaninaraagen̄ kemaŋa.”

¹⁰ * Kaeŋ ijoro Lootnoŋ Jordan balombaageŋ uuŋ balon̄ koria somata kuuya iiro Anutunon̄ ii awaa bedu mero Pombaanoŋ oyanboyəŋ urukisi kelegawo kaanja kolooro. Ii liijipt yoŋoonon̄ balon̄ kaanja eŋ Zoar goman̄ baagen̄ keno. Wala Ponjnoŋ Sodom ano Gomora mende tiwilaŋ orono kamban̄ kanoŋ balon̄ ii kaanja ero.

¹¹ Kaeŋ ero Lootnoŋ ii iima gosin Jordambaa balon̄ koria somata kuuya ii meweengoj weej koukoutanoŋ baagen̄ keno. Kaeŋ ama deeni.

¹² Deema Abramnoŋ Keinan balonoŋ kema laligoroto, Lootnoŋ balon̄ koria somataa taoŋa taoŋa yoŋoo batugianon̄ kema kaj laligoro. Kaeŋ laligoŋ opo sel kuuŋa metogoŋ meŋ kuuŋ kema nama tetegoyanoŋ Sodom kosianoŋ keuma laligoro.

¹³ Kanoŋ laligoroto, Sodom kanatuuru yoŋonon̄ kanageso bologa koloon̄ Poŋ qetama singisongo jekania booroŋgia ama meŋ laligogi.

Abramnoŋ Hebron gomanon̄ kema rama laligoro.

¹⁴ Lootnoŋ Abram ooma keno kamban̄ kanoŋ Poŋnoŋ Abram qaa kokaę ijoro: “Mono jaaga hak ataama bagaagen̄ uuŋ waama eleema gemagaagen̄ uuŋ kaanjagadeeŋ weej koukoutanoŋ ano weej kemekemetanoŋ baagen̄ uuwa.

¹⁵* Balon̄ kuuya koi iijan̄, ii mono gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋa qewe kamban̄ tetegoya qaa buŋagiaga eŋ ubaa.

¹⁶ Niinoŋ gbiliuruga koloon̄ seisei mamaga oŋombe jaŋgogianon̄ somariiŋ namowaa sakasiŋa kaaŋa koloowaa. Moronoŋ sakasiŋ jaŋgoya weenjognagati, iinon̄ saanoŋ gbiliuruga yoŋoo jaŋgogia mewaa.

¹⁷ Niinoŋ balon̄ koi mono goo buŋaga qeq gonjeŋ. Kawaajoŋ saanoŋ waama kema kaj balon̄ kuuya koi bakabaka eugeŋ emugeŋ iima kotoŋ laligowa.”

¹⁸ Kaeŋ ijoro Abramnoŋ waama opo sel kuuŋa qetegoŋ meŋ kuuŋ kema Hebron gomanon̄ kaj Mamre gomanon̄ jujuu gere somata nama kengiti, iikawaa kosogianon̄ raro. Kanon̄ rama Pombaajoŋ siimoloŋ alata moŋ mero. Kiaŋ.

14

Abramnoŋ Loot ii kere yoŋoo borogianon̄a metogoro.

¹ Kamban̄ kanoŋ Babilombaa (Sinarwaa) kiŋa qata Amrafel, Elasarwaa kiŋa qata Ariok, Elambaa kiŋa qata Kedorlaomer ano Goimbaa kiŋa qata Tidal laligogi.

² Yoŋonon̄ kiŋ koi yoŋowo kanaŋ manja aogi: Sodom taombaa kiŋa qata Bera, Gomora taombaa kiŋa qata Birsa, Adma taombaa kiŋa qata Sinab,

Seboim taombaa kiŋa qata Semeber ano Bela (qata moŋ Zoar) taoŋ kawaa kiŋa.

³ Kui kuuya koi yoŋonoŋ dondoonaŋ qata Sidim kanoŋ ajoroŋ ku-usunŋia mindirinŋ soomonjoŋ anŋi. Sidim dondoonaŋ kamban kokaamba Sii Kowe Koomuya ii eja.

⁴ Yoŋonoŋ yambu 12:waa so Kedorlaomerwaa jeŋkooto baatanon laligon kouma yambu 13:ŋa kanoŋ iwaŋ qaa baatanon kembombaajoŋ qotogoŋ kareŋ motoŋ manja qeqi.

⁵ Kaeŋ anŋi yambu 14:ŋa kanoŋ Kedorlaomer ano kiŋ tosaanja iwo soomonjoŋ ama laligogiti, iyoŋonoŋ kaŋ kanageso koi kaanja yoŋowo manja qeqi haamo anŋi: Refa kanageso ii Asterot Karnaim gomanon uŋuŋ haamo anŋi. Zuzi kanageso ii Haam gomanon ano Eme kanageso ii Kiriataim gomaŋ kanoŋ uŋuŋ haamo anŋi.

⁶ Hoor kanageso ii Seir balon baanjawo kanoŋ uŋuŋ oŋotaan kema kema El Paran gomaŋ kanoŋ keuma haamo ama oŋoŋgi. El Paran ii balon qararaŋkoŋkoŋaa goraayanoŋ eja.

⁷ Haamo ama oŋoma iikanondeen eleema En Mispat (qata moŋ Kaades) kanoŋ kaŋ Amalek kanageso haamo ama oŋoma balonŋia kuuya anŋon konŋi. Amor kanageso Hazelon Taamar balonon laligogiti, ii kaanjadeen uŋuŋ haamo ama oŋoŋgi.

⁸ Kaeŋ kolooro Sodombaa kiŋa, Gomorawaa kiŋa, Admawaa kiŋa, Zeboimbaa kiŋa ano Bela (qata moŋ Zoar) kawaa kiŋa yoŋonoŋ waama asasa riŋi Sidim dondoonaŋ kouma kiŋ koi kaanja yoŋowo manja qewombaa jawoya ama aroŋ qeqi naŋgi:

⁹ Elambaa kiŋa Kedorlaomer, Goimbaa kiŋa Tidal, Babilombaa (Sinarwaa) kiŋa Amrafel ano Elasarwaa kiŋa Ariok. Kiŋ 4 yoŋonoŋ kiŋ 5 yoŋowo aroŋ qeqi.

¹⁰ Kaeŋ aroŋ qeqito, Sidim balon dondoonaŋ kanoŋ roŋ resa saposapoyawo kanoŋ saa qeqi raro. Kaeŋ raro Sodom ano Gomora taoŋ yoroŋ kiŋ ponŋianon manjaqege ejaurugara yoŋowo unjurama kemaligi eja tosianon roŋ iikanon ritooŋ kemeŋ uŋuro. Kaeŋ uŋuro alaurugia tosaanja kuuya yoŋonoŋ oloŋ koma unjurama balon baanjawo kanoŋ ugi.

¹¹ Ugi kiŋ 4 yoŋonoŋ Sodom ano Gomora kema esuhinagia ano nembanenegia kuuya ii leŋ qeqi meŋ togoŋ keŋgi.

¹² Abrambaa beeta Lootnoŋ Sodom laligorotiwaajoŋ ama ii kaanjadeen esuhinayawo wama keŋgi.

¹³ Kaeŋ keŋgi eja moŋnoŋ oloŋ koma misinŋon kaŋ iikawaa buzu qaaya ii Hibruu (waba) eja Abram ijoro. Kamban kanoŋ Abramnoŋ Amor eja qata Mamre iwaanoŋ juuuŋ gere somasomata iikawaa kosogianoŋ laligoro. Mamrenoŋ kowoitaa qagara Eskol ano Aner yorowo motoŋ Abrambo soomonjoŋ ama laligogi.

¹⁴ Abramnoŋ beeta Loot wama keŋgiti, iikawaa qaaya moma ejauruta 318 aŋaa mirinoŋ koloon momo moma manjaqege koma gibilŋ laligogiti, ii oŋoŋoŋ ajoroŋ kere tuuŋ oŋotaan Noot waageŋ kema laligoŋ Dan gomanon keugi.

¹⁵ Abramnoŋ ejauruta mendeema oŋono yoŋonoŋ gomantiiŋa kanoŋ konjoma kere tuuŋ qelanjiŋ uŋuŋ haamo ama oŋoŋgi. Haamo ama oŋoma oŋotaan kema laligoŋ Damaskaswaa Noot leegeŋ gomaŋ qata Hoba kanoŋ keugi.

¹⁶ Kanoŋ keuma esuhina kuuya leŋ qeqi meŋ keŋgiti, ii mokoloogi. Beeta Loot ano iwaanoŋ ilawoila ii meŋ wama eleema kagi. Sodom ano

Gomora yonjo emba meraanjurugia ano ejemba tosaanja ii kaanjadeen kuuya ujuuma kagi.

Melkizedeknoj Abram kotuegoro.

17 Abramnoj kaen Kedorlaomer ano kin tosaanja iwo soomonjo ama laligogiti, ii unju haamo ama onjom eleema karo Sodombaa kiŋa iinoj Sawe dondoonja (qata moj Kimbaa dondoonja) kanoj mokoloon iimambaajoj ken.

18* Kambaj kanoj Melkizedek Saalembaa kiŋa iinoj bered ano wain apu meŋ karo. Iinoj Anutu uutaa jigo gawon galenga kolooro.

19 Kaen ama Abram kotuegoj mun qaa kokaen ijoro: “Anutu uuta Siwe namo mokoloon oronoti, iinoj mono Abram gii kotuegoj gono laligowa.

20 Anutu uutanor kereuruga goo boronjama onjonoti, mono ii mepeseejon.” Kaen ijoro Abramnoj ilawoilaya kuuya mendeno tuuj ten kolooro iikanonja motomootoj (10%) meŋ mamateweoya muro.

21 Ii muro Sodombaa kiŋanor Abram kokaen ijoro: “Ejembauruna ii nombagato, esuhina ii mono geengaa buŋa koloowa.”

22 Kaen ijoroto, Abramnoj Sodombaa kiŋaajon kokaen jero: “Qaana kotiiwaatiwaajon niinoj borona Poj Anutu uuta Siwe namo mokoloon oronoti, iwaanoj baagen meŋ waama jojopan qaa kokaen jejen:

23 Nii goonoj iwoi mon ii mende totoon memanja. Beweso kasagaa kitia me kana esugaa kasia ii kaanjadeen mende memanja. Kaen ambe giinon kanagej kokaen jewabo: ‘Niinoj Abram iwoi mube iinoj eja esuhina qaqaabunyayawo koloon laligoja.’ Gii mono kaen jemambaajon amamaan laligowa.

24 Nii iwoi moj mende toroqej memanjato, ejaurunanon naa iwoiga negiti, ii meleema nononji sokondaboroja. Kaanjagadeen eja alauruna Aner, Eskol ano Mamre niwo kagiti, iyonjononj mono tawagia soya jejeya mewu.” Kian.

15

Anutunoj Abrampo soomoŋgo areŋ ano.

1 Kaen ama Abrambaa jaaya meleeno jaamelen unja iiro Pojnoj qaa kokaen jeŋ asugiro, “Abram, gii toroko mende moba. Niinoj goo reen koloojen. Goo tawaga mono somata qatawo koloon ej ubaa.”

2 Qaa kaen ijoroto, Abramnoj kokaen jero, “Oo Poj somatana, nii meraborana qaa laligowego tawa nona iikanonj mono nomaeŋ ilaŋ nonaga? Niinoj komuwe Dāmaskas eja Eliezer iinoj noo esuhinanaa toy a koloowaa.”

3 Kaen jeŋ toroqej kokaen jero, “Giinon gbili moj mende nonatiwaajon gawon ejana wanja noo mirinoj laligoji, iinoj mono noo ilawoilana kuuya buŋa qeq aowaa.”

4 Kaen jero Pombaanonj qaa je moj ii iwaanor kokaen asugiro moro, “Eja iikanonj esuhinagaa toy a mende koloowaato, geengaa seleganonja mera moj koloowaati, iinoj mono goonoj ilawoila kuuya buŋa qeq aowaa.”

5* Qaa kaen asugiro Anutunoj Abram wama seleenjeŋ kemenj qaa kokaen ijoro, “Mono sombinonj uuna uro senjelao weenjgonj onjombaatiwaas so koloowaati eeŋ, ii mono saanorj weenjgonj onjomba.” Kaen ijor

* **14:18:** Hib 7.1-10 * **15:5:** Room 4.18; Hib 11.12

kokaen toroqen jero, "Goo gbiliuruga yonjo jaŋgogianoj mono iikawaa so koloowaa."

⁶* Kaej jero Abramnoj Poj moma laarij muro momalaaria iiro sokono qaaaya jeŋ tegoro solanjaniro.

⁷ Pojnoj toroqen qaa kokaen ijoro, "Niinoj Poj koloojen. Gii Kaldia balombaa gomaŋ qata Uur kanoj laligona guambe koi kari. Baloj koi gombe buŋa qeŋ aowaatiwaajon ama gii guama koi kawe."

⁸ Kaej jeroto, Abramnoj kokaen ijero, "Oo Poj somatana, baloj koi kanoj noo burŋaga koloowaati, ii mono naa aiwesega iima moma kotomajna?"

⁹ Kaej jero Pojnoj iwaajon kokaen jero, "Gii mono kema bulmakaŋ embia kowinja yambuya karoon, meme (noninj) embia yambuya karoon ano lama ejia yambuya karoon ano kewo moŋ ano kewo susu gbilia moŋ ii meŋ noononj kawa."

¹⁰ Kaej jero Abramnoj kema ii korebore meŋ kaŋ oro ii biiwianoj qosoma ojonom leegen leegen ii areŋgoro kana leelee arenon egi. * Kaej anoto, kooŋ ii mende qosono.

¹¹ Mende qosoma qamogia lee lee areŋgoj ojono kooŋ kawalia yonjonoj kaŋ qamo yonjo qagianoj kamaanj konjito, Abramnoj ii konjoma ojono kenji.

¹²* Ween jaaya tegon kememambaajon anoti, kambaj iikanon Abrambaa jaayanoj kamaanj mero gaoŋ bijawo ero. Kaej ero paŋgamaj ziwiiziwiwa kanjanja kanon kaŋ turuj muro.

¹³* Turun muro Pojnoj kokaen ijoro, "Qaa hoŋa koi mono geja ama moba: Goo gbiliuruganoj mono balongia mesaonj kantri moŋnoj kema wabaga laligon ubuya. Kaej laligon yonjo weleŋqequeurugia omaya koloogi ii yambu 400:waa so meluŋgoj ojonom laligowuya.

¹⁴* Kaej laligowuyato, niinoj kantri weleŋqequeurugia omaya koloon laligowuyati, iyonoo qaagia kaŋagadeen jeŋ tegon ironja meleembe qagianoj ubaa. Kaej uro isama ojoniŋi kantri ii mesaonj esuhinagia mamaga meŋ eleema kawuya.

¹⁵⁻¹⁶ Niinoj Amor kanageso ii baloj kokanoj uulanjavo mende ojotaamaja. Wala singisongoya singisongoya ama bolidaborogi i ironja tororo meleema ojonomatiwaak kambajanoj koloowaati, kambaj iikanon mono ii ojotaamaja. Kawaajon goo esauruga yonjo esaurugia koloon laligowuyati, [†] kambaj kanon goo gbiliuruganoj mono eleema koi kawuya. (15) Yonjonj kaej kawuto, geenjo wala yambugaa kambajanoj waziinj komuro luaeenoj manjasauruga yonjoonoj kena roŋ koma gombuya."

¹⁷ Pojnoj kaej jero ween jaayanoj tegon kemero paŋgamaj mero iwoi kokaen kolooro iiro: Monjoj mombaa uutanoj gere bolajanjoj kokobilibiliawo jeŋ asariro kowa kondunjkondunjawo pumpuŋgoro. Iwoi iikanon asugij oro koomuya qoosonja iyorjoo batugianoj nama kema karo.

¹⁸* Pojnoj oro leelee iikawaa batugianoj kema kaŋ somaŋa kanon

* **15:6:** Room 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23 * **15:10:** Soomonjo: Kambaj kanon soomonjo areŋ ama ii sili kaŋa kanoj meŋ kotiŋkegi. Ejanoj oro leeya woi iikawaa batugaranoj nama mindirij oroma soomonjo ii doonjogn galen kono. * **15:12:** Job 4.13, 14 * **15:13:** Eks 1.1-14; Apo 7.6 * **15:14:** Eks 12.40-41; Apo 7.7 [†] **15:15-16:** Yambu 430 kambaj ii kokaen jeŋ weenjogi: Liwainoj laaligo yambuya 137 iikanonadeen yambu 80 ii lijipt laligoro. Iwa gematanoj ejia koi kaŋanjanj yambugia kokaen lijipt laligogi: Kehat 133, Amram 137, Mooses 80. (Iikawaa gematanoj Moosesnoj lijipt mesaonj toroqen yambu 40 laligoro.) II mindirij yambu 430 kolooro. Eks 6.16, 18, 29 Dut 34.7

* **15:18:** Apo 7.5

Abrambo soomonjo arej ama (kaisareyanoj ii mej kotiinj) qaa kokaen ijoro, "Niinoj balon koi ii goo gbiliuruga ii buňa qen ojomajia. Iikawaa jawoya ii Iijiptwaa apu gowoya (Nail) iikanonja kanaij kan koi uuguj kema apu bereja somata qata Yufreitis iikanonj tegowaa.

¹⁹ Kamban kokaamba ii kanageso koi kaanja yonjo balon ej: Kin kanageso, Kenas kanageso, Kadmon kanageso,

²⁰ Hit kanageso, Periz kanageso ano Refaim kanageso,

²¹ Amor kanageso, Keinan kanageso, Girgas kanageso ano Jebus kanageso. Yonjoonj balon kuuya ii mono mej sokoma laligowu." Kianj.

16

Haagar ano Ismael

¹ Abrambaa embia Saarainoj arunja laligon merabora mende meroto, Saaraiwaa welej embia qata Haagar laligoro. Ii Iijipt embaga.

² Iinoj laligorotiwaaqoj Saarainoj Abram kokaen ijoro: "Poňnoj soňgo somonjoj nono merabora mende mewetiwaajoj gií mono welej embana mena koro ama merabora moj mero noo buňaga koloonaga." Kaej ijoro Abramnoj Saaraiwaa qaayaajon uumotoonjo ano.

³ Abramnoj Keinan balonon yambu 10 laligoro tegoro kamban kanoj Abrambaa embia Saarainoj Iijiptga welej embia Haagar mej loyawo motoonj ewaotiwaaqoj muro.

⁴ Kaej muro mej laligoro koro ano. Koro anjej, kaej moma galen embia Saarai ii kanainj jejewili ama muro.

⁵ Kaej ama muro Saarainoj Abram kokaen ijoro: "Unanoj boliro simboblolo momakejenj, iikawaa qaayanoj mono goo qaanon uma ewaa. Niinoj welej embana goo boroganoj ambe koro ama ii moma iikanondeenj kanainj jejewili ama noma laligoja. Kawaajoj Poňnoj mono nii ano gií anaraa batunaranoj qaa gosinj jej tegowa."

⁶ Kaej ijoro Abramnoj kokaen jero: "Welej embaganoj mono geengaa boroganoj laligojiwaajoj nomaej mona sokonji, mono iikawaa so ii ama muba." Kaej jero Saarainoj Haagar lan horoj ureej ama muro mesaon togoj olon koma keno.

⁷ Keno Pombaanoj gajoba mojnoj balon qararanjkonkonjanoj apu jaaya mombaa kosianoj mokolooj muro. Apu jaaya ii Suur gomanoj kekembaa kana goraayanoj ej.

⁸ Iikanoj mokoloon muj kokaen jero: "Haagar, Saaraiwaa welej embia, gií mono daenkjaya kajaňa dakanoj kembaga?"

Kaej jero kokaen meleeno:

"Nii galen embana Saaraiwaanonga asanjoj oloj koma kajej."

⁹ Kaej jero Pombaaj gajobanoj Haagar kokaen jej kotoj muro: "Gii mono mombo Saaraiwaanoj kema weleja qen iwaa qaa baatanoj laligowa."

¹⁰ Qaa ii toroqej kokaen jero moro: "Haagar, nii mono goo gbiliuruga koloonseiseigia ojombe jaŋgogia mende weerjweeňgoyaa so kaanja laligowuya."

¹¹ Pombaaj gajobanoj mombo toroqej Haagar kokaen ijoro:

"Gii kokowo koloojaňa meraga mewaga.

Dologo koi tapekokoro moma saana

ii mono Pombaaj gejianoj kemero moja.

Kawaajoj merawaa qata Ismael qaba. *

* **16:11:** Ismael: = Anutunon gejianoj moja.

12 Iinoj eja dongi bao kombo kaaŋa koloŋ (aŋaa jaajaa laj kema kaŋ) laligowaa. Iinoj borianon ejemba kuuya qetaama oŋono ejemba kuuya yonjonon ii qotogoŋ muŋ laligowuya. Iinoj kouruta kuuya yonjoro kerekere anjodeen ama kanawaen qeq laligowaa.”

13 Kaeŋ ijoro Haagarnoŋ kokaen jero: “Niinon mono keteda koi moŋnoŋ nii niimakeji, ii iijen.” Kawaajon Pon iwaajon qaa jeroti, iwaa qata kokaen qama muro: “Gii Poŋ nii niimakejanji, ii koloŋjan.” Qata kaen qaro.

14 Kania kawaajon ama apu roŋ iikawaa qata ii Beer Lahai Roi (Laaligoy-awo laligoŋ niimakejiwaa apu roŋa) qagita eja. Apu roŋ ii toroqen gomaŋ woi qagara Kaades ano Bered iyoro batugaranoŋ eja.

15* Haagarnoŋ Abrambaa meria mero. Abramnoŋ iyanja meria Haagar meroti, iwaa qata Ismael qaro.

16 Abramnoŋ yambuya 86 kolooro Haagarnoŋ Ismael mera ii Abrambaanoŋa mero. Kiaŋ.

17

Soomongo arembaa aiweseya ii selekooto.

1 Abramnoŋ yambuya 99 kolooro Poŋnoŋ asugiq muŋ qaa kokaen ijoro: “Niinon Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya koloŋjeŋ. Kawaajon gii mono noo qaana teŋ koma pondaj nanamemeŋ dindiŋa otaan laligowa.

2* Nii soomonjo areŋ gii ano nii anaraa batunaranon ambeti, ii meŋ kotiŋ koloŋseisei gombe gbiliuruga yonjoo janjogianoŋ mono somata totooŋ koloowaa.”

3 Kaeŋ ijoro Abramnoŋ simiŋ kuma usugoro Anutunoŋ iwaajon qaa kokaen jero:

4“Moba, niinon soomonjo areŋna giwo kokaen anjen: Giinoŋ kanatuuru mamaga yonjoo wanjale beŋisigiaga koloowaga. Qaa kaeŋ jeŋ somonjowe ewaa.

5* Goo qaga Abram ii mende toroqen qagi ewaato, giinoŋ kanatuuru mamaga yonjoo beŋisigiaga koloowaatiwaajoŋ kuŋ gonjeŋi, iikawaajon ama qaga mono Aabraham qagi ewaa. *

6 Niinon koloŋ seisei gombe gbiliuruga ii honoŋa qaa koloowuya. Yonjonoŋ juma deema kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga koloowuya. Goo gbiliuruga yonjonoŋa tosianoŋ kiŋ poŋa poŋa koloowuya.

7* Niinon mono soomonjo areŋna ii neena ano gii ano gbiliuruga goo gemaganon toroqen koloŋ ubuti, ananaa batunananon ambe kotiŋ tetegoya qaa eŋ uma ewaa. Niinon goo Anutuga ano gbiliuruga goo gemaganon koloŋ ubuti, mono iyonjoo Anutugiaga koloŋ laligomaŋa.

8* Gii Keinan balonoŋ wabaga laligojanji, niinon balon ii jinoŋa qaa gii ano goo gbiliuruga onjoo buŋaga qeq onjome buŋagia tetegoya qaa eŋ uma ewaa. Kaeŋ ero niinon mono onjoo Anutugiaga koloŋ laligomaŋa.”

9 Anutunoŋ Aabrahambaajon kaeŋ jeŋ toroqen qaa kokaen ijoro: “Kaeŋ laligomaŋato, giinon mono noonon soomonjo areŋnaa qaaya ii teŋ koma otaan laligowa. Goo gbiliuruga goo gemaganon toroqen koloŋ ubuti, iyonjonoŋ mono kaanjadeen ii teŋ koma otaan laligowu.

* **16:15:** Gal 4.22 * **17:2:** Hib 13.2 * **17:5:** Room 4.17 * **17:5:** Abram: ii man uuta. Aabraham ii kanatuuru mamaga yonjoo beŋisigia. * **17:7:** Luuk 1.55 * **17:8:** Apo 7.5

10 * Gii ano goo gbiliuruga ojowo soomonjo areñna ama ii otaawutiwaajon jejeni, iikawaa aiweseya ii kokaen: Ojoo batugianoj ej a kuuya yonjo selegianoj mono noo aiwesena kotowu.

11 Noo aiwesena mono selegianoj kotowu. Iikanoj soomonjo aren nii ano ojoo batunananoj ambe ej, iikawaa aiweseyaga ej ubaa.

12 Kamban̄ koi kanoja kanair ej a kuuya ojoo batugianoj toroqen koloq̄ ubuti, iyoñjo selegianoj mono gomañ boria 8 kolooro kanoj noo aiwesena kotoj laligowu. Ojonañgiaa gomañ uutanon̄ ojonañgiaa ano welenqegeurugia yonjoo meraurugia koloowuti, ii mono ororon̄ ama ojoma laligowu. Welenqege tosaanja ii waba yonjoonon̄ga moneñnon̄ sewangia megi yonjoo meragia koloowu. Yonjon̄ iyançiaa gbiliurugia mende koloojuto, ii kileñ noo aiwesena ii mono yonjoo selegianoj kaanjadeen̄ kotoj laligowu.

13 Welenqege tosianon̄ ojonañgiaa gomañ uutanon̄ koloogi welenqege tosaanja ii monenoj sewangia megi yonjoo meragia koloowu. Noo aiwesena ii mono yonjoo selegianoj kaanjadeen̄ kotoj laligowu. Noonon̄ soomonjo areñnaa aiweseya selegianoj kotowuti, ii mono soomonjo aren tetegoya qaa ej ubaatiwaajoj jeñ kotijen̄.

14 Ej a moj moronoj noo aiwesena selianoj mende kotogi ejñ laligowaati, iinoj mono noo soomonjo areñna uuguj qetamakeja. Kawaajon̄ ej a kaanja ii mono ejemba tuuñ ojoo batugianoj̄a yakarij muḡ seleen̄gen̄ kamaan̄ laligowaa.

15 Anutunon̄ toroqen̄ Aabraham kokaen ijoro: “Gii embagaa qata Saarai ii mende toroqen̄ qama laligowato, iwaa qata mono Saara (jawiñ emba) qama laligowa.” [†]

16 Niinoj Saara kotuegoj mube iinoj goojoj mera moj mewaa. Niinoj kotuegoj mube iinoj ejemba tuuñ tuuñ mamaga yonjoo nemuñ benjisigia koloowaa. Iwaa gbiliuruta yonjoonon̄ga tosianon̄ kanageso tuuñ yonjoonon̄ ej a poñja poñja koloowuya.”

17 Poñjon̄ kaeñ ijoro Aabrahamnoj ii moma simir kuma usugon̄ uutanon̄ kokaen̄ romongor̄ kawaajor̄ jomoro, “Eja yambuna 100 kolooro mera mono nomaej mokoloowenaga? Kaanjagadeen̄ Saaranon̄ yambuya 90 kolooro mono nomaej mera menaga?”

18 Aabrahamnoj kaeñ romongor̄ waliñgor̄ Anutu kokaen̄ qisij muro: “Gii saanon̄ Ismael kuuñ muna qaga bosino noo gbiliuruna ii iwaanor̄ga koloowu.”

19 Kaeñ qisiro Anutunon̄ kokaen̄ meleeno, “Embaga Saaranon̄ mono geengaa mera dindin̄ mewaa. Ii mero qata Aisak (jomoja) qaba. Niinoj Aisakwo ano iwaa gbiliuruta yonjoo soomonjo areñna ambe kotiñ tete-goya qaa ej ubaa.

20 Ismael kotuegoj mumambaajon̄ qisij nonjan̄, ii kaanjadeen̄ saanoy moma goma kotuegoj mumanya. Iinoj ej a poñ 12 iyoñjo nemuñ benjisigia koloowaa. Niinoj koloq̄ seisei mube gbiliuruta yonjoo janjogianoj̄ mono somata totoq̄ koloowaa. Yonjon̄ seiñ kanageso tuuñ somata koloowuya.

21 Kaeñ koloowuyato, Saaranon̄ geengaa meraga Aisak ii yambu eu-geñjanon̄ kamban̄ kokaamba mewaati, niinoj mono neenaa soomonjo areñna ii iwo ama meñ kotiimajar̄.”

22 Anutunon̄ Aabrahambo qaa kaeñ amiri tegoro ii mesaon̄ waama uro.

* **17:10:** Apo 7:8; Room 4:11 † **17:15:** Saarai: Qata kokaembajon̄ utegoro: Iinoj ejemba tuuñ tuuñ mamaga ano kin̄ poñ tosaanja yonjoo nemuñ benjisigia koloowaa.

²³ Weemboria iikanjadeeñ Aabrahamnoj Anutuwaanoj qaa teñ koma añañ meria Ismaelwaa selianoj Anutuwaa aiweseyaa kotoro. Kaañjadeeñ welenqegeuruta añañ miri uutanoj koloogi tosaanq monenoj sewangia mero laligogiti, eja kuuya ii iwaa miri uutanoj ragiti, ii mono kuuya kaanjadeeñ ama ojono.

²⁴ Aabrahamnoj yambuya 99 kolooro selianoj aiwese ii kotogi.

²⁵ Meria Ismael ii yambuya 13 kolooro selianoj ii kotogi.

²⁶ Aabraham ano meria Ismael yoroo selegaranoj aiwese ii somanja motoongo iikanondeerj kotogi.

²⁷ Eja kuuya Aabrahambaa miri uutanoj ragiti, tosianoj iyanjañ miri uutanoj koloogi tosaanq ii waba yonoononga sewangia mero laligogiti, kuuya iyoñoo selegianoj aiwese ii kaanjadeeñ kotogi. Kianj.

18

Saara mera mewaatiwaa qaaya Anutunooj jero.

¹ Aabrahamnoj Mamre gomanoj jujuu gere somasomata iyonjo batugianoj laligoro Poñnoj asuginj muro. Weemboria moj iikanoj weejjeta kotakota qero Aabrahamnoj opo sel kuujjañ qaayanooj raro.

² Rama ataama uuñ iiro eja karoonjanooj bataageñ nañgi. Nañgi injiima opo sel kuuj qaayanonga alanzaj waama joujolongia jeñ ujuamambaajoj sararagonj bobogariñ keno. Kema waegia meñ simiñ kuma namonoj usugoñ kemero.

³ Kemej kokaenj jero: “Oo poñuruna, niinoj oñoo welenqegegia koloon oñoo jaagianoj kalerj morianj mokoloon laligojenj eej, oñoo mono nii mende nuugurj kembu.

⁴ Nii oñoo welenqegegia koloon saanooj apu moj meñ kañ oñombe kanagia songbama gere kokawaa umuganoj rama haamo mewu.

⁵ Nii saanooj nene melaa moj meñ kañ oñombe newuya. Iikanonj meñ kotiñ oñonogo saanooj kana mombo toroqenj kembuya. Niinoj koi kaandiaga laligowe oñoo nii goda qeq noma kajutiwaajoj saanooj weleñ qeq oñomanya.” Kaenj jero meleema kokaenj jegi: “Dançisenj, jejanjwaa so kaenj saanooj amboja.”

⁶ Kaenj jegi Aabrahamnoj uulañjavo bobogarij sel kuuj uutanoj kema uma Saara kokaenj ijoro: “Gii mono uulañjavo flaua awaa totoonj gomba (sapalanj) karoombaa so meñ meleema yonoojoj bered oowa.”

⁷ Kaenj jen uulañjavo bulmakao tuuñnoj kema bulmakao doña busuya loota meweñgoj welenqegeya moj muro kanainj uulañjavo qeq kojongoj ooro.

⁸ Ii ooro tegoro ii, kele kosiga ano aju apuya tosia meñ kema eja ragiti, iyoñoo bagianoj ano. Bagianoj ano neñ ragi iyanjañ kambaj kanonj kosogianoj gere kanianoj galengia nano.

⁹ Nano kokaenj qisiñ mugi: “Embaga Saara ii dakanonj?” Qisiñ mugi jero: “Ii opo sel kuuj uutanoj endu raja.”

¹⁰ * Kaenj jero eja yonoononga moñnoj kokaenj ijoro: “Yambu motoñgowaÑ so tegoro niinor oñanor eleema koi kawe embaga Saaranonj mono meriawo koloon laligowaa.” Kaenj ijoroto, Saaranonj opo sel kuumbaa qaa ootayanonj loyaa gematanonj nama qaa ii gejianonj kemero moro.

11 Aabraham ano Saara yoronoj ejemba waŋa koloori yambugaraa jaŋgoyanoj somata kolooro laligori. Saaranonj koimbaa aima laligoroti, iikawaa kambaŋanoj mono uugudabororo.

12* Kawaajon Saaranonj ii moma uutanoj kokaen romoŋgoj jomoro: “Ni-inonj mono emba waŋa soosooliya koloowe lona eja poŋnanonj kaanjaadeej ej a waŋa kolooro iwo ewotatiwaa naanjanonj mombo asugij nonaga me qaago?”

13 Kaenj romoŋgoro Poŋnoj Aabraham qisiŋ muŋ kokaen ijoro: “Saaranonj naambaaajoj jomoma kokaen romoŋgoja: ‘Nii emba waŋa totoonj koloonj oŋjanonj merabora mewenaga me?’

14* Poŋnoj iwoi mombaajon mende totoonj osinkeja. Kawaajon jejeni, ‘Yambu motoonjgowaas so tegoro niinoj oŋjanonj eleema koi kawe Saaranonj mono meriawo koloonj laligowaa.’ ”

15 Saaranonj keeta moma ii qaloweenj kokaen ijoro: “Nii mende jomojen.”

Kaenj jeroto, Poŋnoj kokaen ijoro: “Qaago, gii mono oŋjanonj jomojanja.” Kaenj.

Aabrahamnoj Sodom taombaaajoŋ qama kooliro.

16 Kaenj jero eja karoonj yoŋnonj waama oromesaoj Sodom taonoj baageej eleema kembombaajon angi. Aabrahamnoj kaanjaadeej ii oŋoomambaajon yoŋowo motoonj kenji.

17 Poŋnoj iyaŋqajon kokaen jero: “Nii iwoi amambaajon mojeni, qaa ii alana Aabrahambaa jaanjon saanoj mende mesanggomaja.

18 Kokaembaajon ii mesanggomambaajon amamaajeŋ: Aabrahamnoj noo alana qaita moŋ. koloojaa. Iinonj koloonj seisei kondooro kanageso somata ku-usuŋgiawo koloonj laligowuya. Noo kotumotuenanoj mono iwaajonj ama namowaa kanageso tuuŋa kuuya yoŋjoo qagianonj uro oyaŋboyaj mokoloowuya.

19 Niinoj ii kokaembaajon meweeneqoŋ muwe: Iinonj merabauruta ano gbiliuruta iwaas gematanonj koloonj laligoŋ ubuti, ii mono Pombaanonj kana injsaama nanamemen dindinjā sokomakeji, ii otaawutiwaajon jeŋ kotoŋ oŋjoma laligowaa. Kaenj laligoro qaaya teŋ koma otaanj laligowuti eeŋ. Poŋ niinoj Aabrahambaaajoŋ iwoi asugiwaatiwaajon jeŋ somoŋgoweti, iikanonj mono kuuya hoŋjao koloonjkebaa.”

20 Poŋnoj aŋjodeenj kaenj jeŋ toroqenj Aabraham kokaen ijoro: “Sodom ano Gomora yoŋnonj siŋgisonjoŋ lombotawo biŋjəwo ama laligogi kakasililiŋ somata uuta asugiro mamaganonj iikawaajonj qama saamakeju. Kawaajonj yoŋjoo siŋgisonjgogiaa qaayanoj mono somariiŋ uuta totoonj kolooya.

21 Kawaajonj nii mono yoŋoonj kemej kaniagia iimaŋa. Kakasililiŋ aŋjitiwaajonj ama mamaganonj noo jaananoj qama saama laligogiti, ii kuuya oŋjanonj angi me qaago, niinoj ii gosiŋ momambaajon mojen.”

22 Kaenj jero eja woianonj eleema Sodom baagen kenito, Aabrahamnoj toroqenj Pombaajaa jaasewanjanonj nano.

23 Nama Pombaajaa kosianonj kema kokaen qisiŋ muro: “Gii ejemba solanjaano ejemba aŋgonjoragiawo ii motoonj tiwilaaŋ oŋomambaajon jejaŋ me?”

24 Taŋi iikanoj ejemba solanja 50 laligojuti eeŋ, gii ii oŋjanonj meŋ kileenj oŋomambaajon jejaŋ me? Taŋi ii yoŋjoojona am aŋjima koboonaŋa me qaago?

²⁵ Gii mono kaeñ amambaajoñ amamaanaga. Ii yamageñ! (qaago totoon!) Giinoj ejemba solanja ii ejemba aŋgonjoragiwo yonjowo motoonj mindirinj ujuna mende sokombabo. Iyonjowo motoonj komuwubo. Giinoj namo ejemba kuuya nonoo qaananana jeñ tegorjkejanj, iikawaajoñ mono geengaa kanaga dindiña otaana sokombaa."

²⁶ Aabrahamnoj kaen ijoro Poñnoj meleema kokaen jero: "Niinoj Sodom taonoj ejemba solanja 50 mokoloon onjomajati eej, iyonjoojoñ ama taoñ kuuya ii saanoj injima koboomaña."

²⁷ Kaeñ jero Aabrahamnoj mombo kokaen ijoro: "Poñ, nii kikisi sububuñ omaya kaanja koloojento, kileñ qaa kotiga Poñna goonoj kuuñ jejen. II mende sokonjato, ii kileñ moma nomba.

²⁸ Taoñ iikanoj ejemba solanja 50 qaagoto, 45 laligowuyagati eej, giinoj ejemba 5 yonjoojoñ ama taoñ kuuya ii kileñ tiwilaanj onjombaga me qaago?" Kaeñ ijoro Poñnoj kokaen jero: "Niinoj ejemba solanja 45 iikanoj mokoloon onjomajati eej, taoñ ii mono mende meñ kileemaña."

²⁹ Aabrahamnoj dunjanoy mombo qaa kokaen ijoro: "Ejemba solanja 40 taoñ iikanoj mokoloon onjombagati eej, mono nomaeñ anaga?" Kaeñ ijoro kokaen meleeno: "Ejemba 40 yonjoojoñ ama taoñ ii mende meñ kileemaña."

³⁰ Kaeñ ijoro jero: "Oo Poñ, uuga waababoto, niinoj mombo qaa gjomambaajoñ mojen. Ejemba solanja 30 taoñ iikanoj mokoloon onjombagi eej, mono nomaeñ anaga?" Kaeñ ijoro kokaen meleeno: "Ejemba solanja 30 taoñ iikanoj mokoloon onjomajati eej, niinoj mono taoñ ii mende meñ kileemaña."

³¹ Aabrahamnoj toroqen kokaen ijoro: "Poñ, nii qaa kotiga Poñnaajoñ kuuñ jejen. II mende sokonjato, ii kileñ moma nomba. Ejemba solanja 20 ii taoñ kanoj mokoloon onjombagi eej, gii mono nomaeñ anaga?" Kaeñ ijoro kokaen meleeno, "Ejemba 20 iyonjoojoñ ama taoñ ii mende meñ kileemaña."

³² Kaeñ jero Aabrahamnoj mombo kokaen qisiro: "Oo Poñ uuga waababoto, niinoj mombo somaña motoonjo koi qaa gjomambaajoñ mojen. Ejemba solanja 10 iikanoj mokoloon onjombagi eej, mono nomaeñ anaga?" Kaeñ ijoro kokaen meleeno, "Ejemba 10 iyonjoojoñ ama taoñ ii mende meñ kileemaña."

³³ Kaeñ amij mori tegoro Poñnoj Aabraham mesaonj keno iinoj mombo eleema mirianoj karo. Kianj.

19

Sodom ano Gomora yonjoo aŋgonjora laaligogia

¹ Siwe gajoba woi ii Aabraham mesaonj kema mare kolooro Sodom keuri. Keuri Lootnoj taombaa kiropo naguyanoj raro. Rama iriima waama joujolongara jeñ uruamambaaajoñ kema namononj simij kuma usugonj kemero.

² Kemen kokaen jero: "Oo eja poñwoina, oro saanoj welenqegegara noo mirinoj kañ kanagara soŋgbambé niwo motoonj ewoña. Eñ waama saanoj umugawodeej kana toroqen kembao." Kaeñ jeroto, yorononj kokaen ijori: "Qaago, noro saanoj qenjaaro somberj moŋnoj kema ewota."

³ Kaeñ ijorito, Lootnoj kotiñ kaparañ koma uruama aŋaa mirianoj kema ugi. Uma welenqegeuruta jeñ kotoñ onjono bered yiistya qaa oogi. Kaanjagadeen nembanene naanjawo meagor oon orongi neri.

4 Ii nej gaon ewowaa ani iikanondeen Sodom ejembanooj kañ miri ii lilihogi. Sodom taombaa bakaya kuuya iikanooj ejemba wañā ano sagbili ii donoñ donoñ ambembo horoñ kougi.

5 * Kouma Lootwaajon kokaen qagi: “Eja woi mare goonoj kajaoti, ii daenjengen? Eja nono yorowo serowiliñ ambombaajoñ mojon. Kawaajon mono ii uruama nonoonooj kamaawu.”

6 Kaeñ qagi Lootnoj nagu metama yojoonoj kemej gematanoj nagu kono.

7 Nagu koma kokaen injijoro: “Alauruna, kaeñ qaago. Sili kilega ii mono mende ambu.

8 Mobi. Noo borawoina woi sarañ laligoñ kambaj moñnoj ejawo mende eri. Ii saanoj ojoojoñ uruama kamaawe naa iwoiga ambombaajoñ mojuti, ii saanooj siijgija metogowu. Kaento, noo miri waarenjanooj eja woi urualeema sopa somoñgoñ oronji, iiga mono iwoi kilega moñ mende totoonj ama orombu.”

9 Kaeñ injijoro, yojoonoj kokaen meleema tereema qagi: “Mono togowa. Giinooj koi kañ wabaya laligoñ geengäajon moroga jeñ mona uro nonoga pondan jeñ kotoñ nonomambaajoñ mojan? Yoronoj mende kamaawaoti een, mono geengo nonoonooj kana kakasililiñ tokoronjkota ama gomboña.” Kaeñ jeñ Loot utanji gemagema keno uma miri naguya qosombombaajoñ ama nañgi.

10 Kaeñ ama nañgito, eja woi yoronoj borogara boraama Loot horoñ giliri miri uutanooj uro nagu koni.

11 * Nagu koma nama eja somata melaa miri naguyanoj seleenjengen nañgiti, ii qaagaranoj jeri jaagia gooro jibujabu qeñ nagu mokoloowombaaajoñ korómojororj ama mongamä amamaagi. Kianj.

Lootnoj Sodom gomañ mesaoro.

12 Eja woi yoronoj Loot kokaen ijori: “Gii merauruga, qegaborauruga ano tinitosauruga tosaañja kuuya taoñ kokanoj laligojuti, ii mono unjuana taoñ koi mesaonj kembu.

13 Nono taoñ koi menj kileen kondemondeemboña. Kanageso koi yoroo kakasililimbaajoñ mamaganooj Pombaa jaanoj honoja qaa qama saama lalihogi. Kawaajon iinoj wasiñ norono gomañ koi menj kileen kondemondeembojoñ koi kajo.”

14 Kaeñ ijori moma Lootnoj kema qega buñawoita borawoita orombaotiwajon jero laligoriti, ii kokaen irijoro: “Oro mono alanzan waari gomañ koi mesaonj kemboña. Poñnoj taoñ koi tiwilaaj kondemondeemambaajoñ anja.” Kaeñ irijoro yoronoj qaa ii mori gonjeegee tani kolooro.

15 Gomañ wengeraj suluro Siwe gajoba woi yoronoj Loot horoñ kuun muñ kokaen jeri: “Anutunoj Sodom yonoo singisongogiañ ironja meleema taonja kondemondeembaa. Giinooj yonjowo motooj tiwilaawabotiwaajoñ mono uulañjavo waama embaga ano borawoiga giwo rajaoti, ii unjuama taoñ koi mesaowu.”

16 * Kaeñ jeri Lootnoj toroqej ezelobezeloo ano eja woi yoronoj Lootwaa boria qelanjiñ menj embia ano borawoita yonoo borogia kaanjadeen qelanjiñ menj unjuama taoñ seleenjengen keñgi. Poñnoj kaeñ kiankomuj onjono.

17 Taoñ seleenjengen keñgi eja woi iyoroonoj moñnoj qaa kokaen jero: “Laaligogia angoñ kombutiwaajon ono mono uulañjavo misinjegoñ kemaliwu. Gemagianoj mende eleema uuñ dindinjagadeej kema baloñ

korianoŋ endu keuma kanoŋ kaanjagadeeŋ doroŋ mende ambu. Tiwilaawubotiwaajoŋ mono baanjaŋoŋ eu uma misiŋgoŋ kemaliwu."

18 Kaeŋ jeroto, Lootnoŋ kokaŋ jero mori: "Oo Poŋna, gii mono kaeŋ ambombaajoŋ mende jawa.

19 Gii waŋ taraanaa somongoŋ kiankoomu somata qendeena goo jaanoŋ oŋanoŋ kaleŋ morian mokoloŋ welenqegega koloojento, moba, niinooŋ baanjaŋoŋ eu misiŋgoŋ kemalimambaajoŋ amamaamaŋa. Kondemondeej koinoŋ noo qananoŋ uro komumambotiaa toroko mojeŋ.

20 Moba, taoŋ melaŋ moŋ endu ero iijanji, iikanoŋ koriga qaagoto, saanoŋ kembonatiwaad so kolooja. Kawaajon saanoŋ jena iikanooŋ misiŋgoŋ kemaliŋ qeangoŋ laligowonja. Gomaŋ melaada ii iina kosere ero iikanooŋ saanoŋ kema waŋ taraanana somongoŋowonja."

21 Kaeŋ jero moma moŋnoŋ kokaŋ meleeno: "Ii awaa! Qaa jejanji, iikawaajon kaanjagadeeŋ saanoŋ wambelaŋ gomaŋa. Taoŋ melaŋ iikawaajon jejanji, ii mende meŋ kileemaŋa.

22 Ii mende meŋ kileemaŋato, oŋo mono uulanjavo iikanooŋ misiŋgoŋ kemaliwu. Iikanooŋ mende keugi kambaj batuya kokaamba niinooŋ iwoi moŋ amambaajoŋ amamaamaŋa. Oŋo wala iikanooŋ keugi iikawaat gematanooŋ saanoŋ jeŋ kotowe kondemondeej asugiwaa." Lootnoŋ taombaaajoŋ 'melaada' jerotiwaajon ama taoŋ iikawaat qata ii Zoar (melaada) qagita eja.

Pojnoŋ Sodom ano Gomora kondemondeeno.

23 Weeŋ kouro Lootnoŋ Zoar taonoŋ keuro.

24 * Keuro Poŋnoŋ jero sombinooŋ salfa jamo geriawonoo ii koŋ kaanja Sodom ano Gomora yoŋoo qagianoŋ kamaaŋ turuŋ oŋono.

25 Turuŋ oŋoma kanoŋ taoŋ woi ii ano gomaŋ koria kuuya kosogaranoo ej, ejemba kuuya iikanooŋ laligogiti ano gere kasa iwoi tongoŋa baloŋ iikanooŋ eroti, ii meŋ kileen oŋondabororo.

26 * Lootwaa embianoŋ loya otaaŋ kema mombo eleema gematanooŋ uuŋ iikanondeej letoma sii jamo koloŋ tando kaanja nano.

27 Aabrahamnoŋ umugawodeen waama wala Pombaa jaasewaŋanoŋ nama qaa amiŋ moriti, iikanooŋ keno.

28 Iikanooŋ kema nama Sodom, Gomora ano gomaŋ koria somata kuuya kaambaagen uuro keno baloŋ iikanooŋ kaaso injaŋa somatanooŋ kululuuŋ waaro iiro. Ii gere somata jeŋ kaaso somata waamakeji, iikawaat so kolooro.

29 Anutunoŋ baloŋ koria iikawaat taonaŋ taonaŋ meŋ kileen kondemondeeni, kambaj iikanooŋ Aabraham romongoŋ muro. Beeta Lootnoŋ taoŋ iikanooŋ laligoro ii meleeno kemeombaajoŋ angi Anutunoŋ kambaj iikanooŋadeen jeŋ kotoro Loot kondemondeej iikawaat uutanonŋa wama kagi. Kianj.

Moab ano Amon kanageso yoŋoo kanagia

30 Lootnoŋ Zoar taonoŋ laligomambaa toroko moro. Kawaajon borawoita uruama Zoar mesaŋ baloŋ baanjaŋo kanoŋ kema ragi. Borawoita woi yorowo kobaa uutanonŋ ej waama laligogi.

31 Iikanooŋ laligoŋ borata somatanooŋ kambaj moŋnoŋ kogaajoŋ kokaŋ jero: "Anaraa maŋnaraanoŋ eja waŋa kolooja. Ejembaŋoŋ gomaŋ so agimiŋ aŋa merabora mokoloŋ oŋomakejuto, baloŋ kokanoŋ eja moŋ norombaatiwaajoŋ mende laligoja.

* **19:24:** Mat 10.15; 11.23-24; Luuk 10.12; 17.29; 2 Piito 2.6; Juud 7

* **19:26:** Luuk 17.32

32 Kawaajon saanor kana mañnara wain apu muri nej uuta eñkaloloñ kolooro iwo ej koro ama gbili mokoloori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

33 Kaen jej gomantiija iikanonjadeej manjara wain apu muri nero. Nej uuta eñkaloloñ kolooro datanon kema iwo ero. Naa kambaronj kooronjanonj karoti ano naa kambaronj waaroti, ii manjanonj mende moro.

34 Ej waama borata somatanonj koga kokaej ijoro: “Niinoj woraq gomantiija mañnawo ejena. Saanor kete gomantiija kaanjagadeej wain apu mombo muri nej uuta eñkaloloñ kolooro giinoj mono kema iwo ewao. Kaen ej mañnaraanona koro ama gbili mokoloori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

35 Kaen jej gomantiija iikanonj kaanjagadeej manjara wain apu muri nero. Nej uuta eñkaloloñ kolooro koganoj kema iwo ero. Naa kambaronj kooronjanonj karoti ano naa kambaronj waaroti, ii manjanonj mende moro.

36 Kaen anitiwaajon motoongara manjaraa koro ani.

37 Borata somatanonj mera ejaga menj qata Moab (mañnaanona) qaro. Moab iwaa gbiliurutanoj kolooj seisei ama kougi kambaj kokaamba kaanjagadeej qagia Moab kanageso qamakejoj.

38 Borata gosoganoj kaanjadeej mera ejaga menj qata Ben Ami (kanagesonaa meria) qaro. Eja iikawaa gbiliurutanoj kolooj seisei ama kougi kambaj kokaamba kaanjagadeej qagia Amon kanageso qamakejoj. Kiañ.

20

Aabraham ano Abimelek.

1 Aabrahamnoj Mamre gomañ mesaon toroqen Saut waagej distrik qata Negew kanoj kema gomañ qagara Kaades ano Sur iyoro batugaranoj laligoro. Kawaan gematanonj toroqen taon qata Gerar kanoj kema tawagadeej laligoro.

2 * Kanon laligoñ ejemba ii kokaej injijoro mogi: “Saara ii naanaga.” Kaen injijoro Gerarwaa kiñia Abimelek iinoj qaa ano keno Saara wama jinkaronj mirianoj kagi.

3 Kaen angito, Anutunoj gomantiija moñnon Abimelekwaanoj kañ gaonoj kokaej ijoro: “Emba buñia qen aojani, ii eja mombaa embiaga. Kawaajonj gii mono iwaajoj ama koomuwaa buñaga koloowaga.”

4 Kaen ijoroto, kiñ Abimeleknon Saara mende merotiwaajonj ama kokaej jero: “Poñ, nii siñgisonjgwaa qaana qaa. Kawaajonj giinoj nii ano kanagesouruna nono een totoonj tiwilaan nonombabo.

5 Aabrahamnoj mono ajo kokaej njijoro: ‘Emba ii naanaga.’ Embanor kaanjagadeej kokaej njijoro: ‘Aabraham ii naanaga.’ Kawaajonj uunanoj gbiñgbaoj mende ero emba ii jewe karo boronanoj kaamaa moñ mende anjeña.”

6 Kaen jero Anutunonj gaonoj kitia kokaej ijoro: “Qaa jejanji, ii oñjanonj. Goo uganoj gbiñgbaoj moñ mende ero goonoj karoti, ii mojeñ. Kawaajonj giinoj emba ii oosirinj noo jaananoj siñgisonjo ambabotiwaaajoj sopa somongoj goma laligowe.

7 Kawaajonj emba ii mono mombo meleema loya muba. Eja ii gejatootoo ejaga. Ii saanor goojoj qama kooliro mende komuwaga. Ii mombo mende mubagi een, qaa koi mono oñjanonj moba: Gii ano tinitosauruga oño mono kuuya komuwuya.”

* **20:2:** Jen 12.13; 26.7

⁸ Qaa kaej ijoro kiñnoj moma umugawodeej waama poj jawiñjuruta kuuya oñonoj ajoroogi Poñnoj qaa kuuya jeroti, ii inijoro moma aaruñ lalarjanij toroko mamaga mogi.

⁹ Kaej moma kiñ Abimeleknøj Aabrahambaajon qaa ano uro kokaenjen qisiñ muro: "Gii mono naa terega ama nonona? Niinoj naa bologa moj ama gombe giñnoj kondoonaa siñgisonjgowaä qaa lombotanoj mono nii ano kanagesona noo sopa totoj uutanooj laligojuti, nonoo qanananoj umambaajon anja? Giñnoj iwoi mende aañaa so ii soñgo waleema ama nona.

¹⁰ Giñnoj mono kania naambaajoj sili ii anjan?" Kiñ Abimeleknøj Aabraham kaej qisiñ muro.

¹¹ Qisiñ muro kokaenj meleeno: "Niinoj qaa ii kokaen romongon jewe: 'Balon kokawaa kanageso oñonoj Anutuwaa jetu uuguwubotiaaajon toroko mende mobuyaga. Kawaajoj nii embanaajoj ama nugi komumambo.'

¹² Iinoj oñonoj naanaga, mañnaa borata kolooja. Nemunaa borata mende koloojiwaajoj ii embana mewe.

¹³ Anutunoj mañnaañoj miri mesañoj mongej kemajiwaaajoj nijoroti, niñoj kambaj iikanooj Saara kokaen ijowe: 'Anara daej daej kembotti, iikanooj noojoj naanaga jewa. Kaej ama iikanooj nii uujopa qendeema nom a laligowa.'

¹⁴ Kaej ijoro moma Abimeleknoj Aabrahambaa embia Saara meleema muro. Kaanjadeej lama bulmakao ano weleñqeje ejemba ii kaanjadeej muro.

¹⁵ Muñ qaa kokaenj jero: "Moba. Noonoj balon koi wosoganoj ej, iikanooj mono geenjaa naañaa so laligowa."

¹⁶ Kaej jeñ Saara kokaen ijoro: "Moba. Niinon monej silwa jamo 1000:baa so naañaa mube kanoj tawaga kolooja. Tawa kanoj kaniaga qendeeno ejemba kuuya giwo laligojuti, iyononoj ii iima kokaen jeñ moma yagowu, 'Siñgisonjgowaä qaaya ii Saarawaanoj mende ej.' " Kaej jero.

¹⁷⁻¹⁸ Aabrahambaa embia Saarawaajoj ama Poñnoj emba kuuya kiñ Abimelekwaä miri uutanoj laligogiti, iyononoj mera memewaa kania somonjoro. Kawaajoj Aabrahamnoj Anutuwaaajoj qama kooliro Abimelek menqeanjoro. Kaanjagadeej embia ano weleñqeje embauruta menqeanjoro oñono mombo meraboragiawo koloogi. Kianj.

21

Aisak kolooro.

¹ Poñnoj Saara kalej moriañ mumambaa qaaya jeñ somonjoro eroti, iikawaa so ii galej koma muro laligoro. Qaa jeroti, iikawaa so ii kokaenj amä muro:

² * Saaranooj koro ano Aabrahamnoj eja waña kolooro kilen iwaameria ejaga mero. Anutunoj mera koloowaatiwaa qaaya walawala jeñ somonjorotiwaa so ii mono kambaj iikanojadeej kolooro.

³ Saaranooj Aabrahambaa meria mero qata Aisak (jomoja) qaro.

⁴ * Qaro Aisaknoj weeñaa 8 kolooro kambaj kanoj Anutuwaa aiweseyaselianooj kotoro. Anutunoj qaa jeñ kotoro erotiwaä so ii kotoro.

⁵ Aabrahamnoj yambuya 100 kolooro meria Aisak kolooro.

6 Kolooro Saaranon qaa kokaen jero: “Anutunon jomo mokoloon nono. Kawaajon daej yonjonon noo sunduna mobuyati, iyonjonon mono niima jomowuya.”

7 Kaej jej toroqen kokaen jero: “Saaranon mera galerjkoŋkoŋaga koloowaati, moronon qaa ii walawala moma Aabrahambaa jenaga? Kaej qaagoto, kamban kokaamba iinoj eja waŋa kolooro niinoj kilej iwaai meria mejen.” Kiaj.

8 Aisaknon somariin aju mesaoro weemboria iikanonadee Aabrahamnoj nene lombaj somata ano.

Saaranon Haagar ano Ismael konjoma orono.

9 Iijipt emba Haagarnon Aabrahambaa meria Ismael meroti, iinoj kamban moŋnon koga Aisak mepaegon goŋgeeggee ama muro Saaranon ii iiro.

10 * Kaej iima Abraham kokaen ijoro: “Welej embawaa merianon mono noo merana Aisakwo goonoj ilawoila ii mende mendeema buŋa qeq awoata. Welej emba ii ano meria ii mono konjona kembao.”

11 Saaranon qaa ii jeroti, iikanon Aabrahambaa uuta qero Ismael ii meria koloorotiwaaqon ama uukamakamaa moro uuta kaambogawo kolooro.

12 * Kaej kolooro Anutunon ii qaa kokaen ijoro: “Meraga ano welej embaga Haagar yorojoj mono uugoojoj somata mende moba. Aisakwaa gbiliuruta yoŋonondeej mono goo qabuŋjaga bosima laligowuya. Kawaajon Saaranon qaa gijoji, ii kuuya mono moma teŋ komba.

13 Welej embaga merianon goo gbiliga koloojiwaajon niinoj ii kaanjadeej koloon seisei mube gbiliurutanoj kanageso somata koloowuya.”

14 Kaej jero moma Aabrahamnoj ej gomaamba totoonjanon waama nene tosia mej apu juu lama selianon memeta kanoj apu koson kaj Haagarwaa sawinjanon ama meriawo wasin orono mesaon keni. Kema Beerseba balon qararaŋkoŋkoŋjanon keuma liligoj laligori.

15 Laligori lama selianon apu mej kenoti, iikanon qaono meria ii bambaj mombaa baatanon ano ero.

16 Ano ero nama kokaen romoŋgoro: “Merananon jaana qaganon koomuuati, ii iimambaaqon amamaq doomorona mojen.” Kaej romoŋgoro mou motogi kenjiwaa so sigensigej kema rama silama saaro.

17 Mera saarot, ii Anutunoj moro gajobayanon siwenonja Haagarwaajon qama kokaen jero: “Haagar, gii naa lombowaa uutanon laligojan? Keega mono mende moba. Meranoy endu ej saaji, Anutunon saaya ii moja.

18 Mono waama meraga balononja kobiibiwa waaro borianon mej migiij muba. Niinoj ii kanagej koloonseisei mube gbiliurutanoj seij kanageso somata qabuŋjagiawo koloowuya.”

19 Siwe gajobanoj kaej jero Anutunoj jaaya metoro uuŋ apu roŋa moj iiro. Ii iima lama selia mej kema kanoj apu koson kaj meria muro nero.

20 Anutunon Ismaelwo nano somariin balon qararaŋkoŋkoŋjanon laligoj idoj nene ejaga kolooro.

21 Balon gbaŋgbərasia qata Paran kanoj laligoro nemuŋjanon Iijipt kantri-nongja emba moj mej embiaga muro. Kiaj.

Aabraham ano Abimelek yoronoj uusoomoŋgo ani.

* **21:10:** Gal 4:29-30 * **21:12:** Room 9:7; Hib 11:18

22 * Kambaŋ kanoŋ Abimelek ano iwaā manjaqege tuuŋaa kawali galeŋa qata Fikol yoronoŋ Aabrahambaajoŋ kokaen jeri: “Giinoŋ ilawoila kuuya ama meŋkejaŋi, Anutunoŋ mono iikanooŋ giwo namakeja.

23 Kawaajoŋ giinoŋ mono kete kokaamba Anutuwaa jaanoŋ jojopaŋ qaa kokaen jeŋoŋ jeŋ kotiiwa: ‘Niinooŋ gi, merauruga ano gbiliuruga oŋowoo osɔŋkakale moŋ mende ama laligomaŋa.’ Kaeŋ jeŋ kotiiŋ niinooŋ kiaŋkomun goma laligoweti, iikawaa so giinoŋ mono kaanjaadeen baloŋ koi ano nii kiaŋkomu noroma laligowa. Gi gomaŋ kokanoŋ wabaga koloŋ laligojaŋ.”

24 Kaeŋ jeri Aabrahamnoŋ kokaen jero: “Niinooŋ jojopaŋ qaa ii saanooŋ jeŋoŋ jeŋ kotimaŋa.”

25 Kaeŋ jeroto, Abimelekwaaw weleŋqegeurutanooŋ apu roŋ moŋ iyangjiajoŋ angoŋ konjiti, Aabrahamnoŋ iikawaaajoŋ Abimelek jeŋ muro.

26 Jeŋ muroto, Abimeleknoŋ kokaen meleema jero: “Moronooŋ sili ii anoti, ii niinooŋ mende mojen. Geengo iikawaa qaaya moŋ wala mende jena moma laligoŋ ketedaa koi qaa ii mojen.”

27 Kaeŋ meleema jero Aabrahamnoŋ kema lama ano bulmakao meŋ kan Abimelek muro kambaŋ iikanondeen batugaranoŋ soomoŋgo ani.

28 Ikaeŋ ama Aabrahamnoŋ lama tuuŋgianonjaga lama embia melaa 7 metogoŋ mendeema oŋono yaŋgiodeen naŋgi.

29 Kaeŋ naŋgi Abimeleknoŋ Aabraham kokaen qisiŋ muro: “Lama embia melaa 7 gosiŋ endu ama oŋona yaŋgiodeen naŋjuti, ii kania naambaaajoŋa?”

30 Qisiŋ muro kokaen meleeno: “Niinooŋ apu roŋa koi osowetiwaaw qaaya jeweti, ii moma laarijaŋ i eeŋ, lama melaa 7 koi mono noo boronanonjaa buŋa qeq aona noo qaanaa daŋgunuya koloowaa.”

31 Kaeŋ meleema eja woi ii baloŋ kanoŋ nama jojopaŋ qaagara jeŋoŋ jeŋ somoŋgoŋ aori. Kawaajoŋ gomaŋ iikawaa qata Beerseba qamakeju.*

32 Beerseba gomanooŋ soomoŋgo kaeŋ ani tegoro Abimelek ano iwaā manjaqege tuuŋaa kawali galeŋa Fikol yoronoŋ waama eleema Filistin yoŋoo balonoŋ keni.

33 Keni Aabrahamnoŋ beren gere moŋ Beerseba gomaŋ iikanooŋ komoma Pon Anutu beŋ kombombaŋa iwaā qata qama kooliro.

34 Qama kooliŋ nama Filistin yoŋoo balonoŋ kambaŋ koriga wabaga koloŋ laligoro. Kianj.

22

Anutunoŋ Aabraham aŋgotete meŋ muro.

1 * Iwoi ii kolooro kambaŋ tosia tegoro Anutunoŋ Aabraham aŋgotete meŋ muro. Qata “Aabraham!” qaro iinooŋ “Nii koi nanjeŋ,” jeŋ meleeno.

2 * Kaeŋ meleeno kokaen ijoro: “Motoon mera soroga Aisak uuganoŋ jopagoŋ muŋkejaŋi, ii mono wama Mooria balonoŋ kema baanjə moŋ qendeema gomaŋati, iikanooŋ uma ii noo siimoloŋ oowa.”

3 Kaeŋ ijoro Aabrahamnoŋ ej gomaamba totooŋanoŋ waama doŋgi qaganoŋ duŋ raraya meagoŋ weleŋqegeyə woi ano meria Aisak uujuano. Siimolombaa geria soyanoŋ kondaboron horangoŋ ama uujuama Anutunoŋ baloŋ ijoroti, iikanooŋ keno.

* **21:22:** Jen 26.26 * **21:31:** Beerseba: qaa iikawaa kania woi: janjo sewembaa apu roŋa ano jojopaŋ qaawaa apu roŋa. * **22:1:** Hib 11.17-19 * **22:2:** 2 Kor 3.1

4 Kema laligoŋ weemboria karooŋa kanoŋ jaayanoŋ uuŋ waama balon ii iiro koriganoŋ ero.

5 Ii iima weleŋqeqewoita ii kokaŋ irijoro: “Oro doŋgiwo koi rari nii ano mera noronŋ endu kema Anutu waeya meŋ mepeseenj mombo eleema oroonŋoŋ kawota.”

6 Aabrahamnoŋ kaeŋ irijoŋ siimoloŋ ooŋoombaa gere boranŋawo meŋ meria Aisakwaa sawinŋanoŋ ano uro aŋo gere jo ano soo mero. Kaeŋ mero motooŋgara keni.

7 Kaeŋ kema Aisaknoŋ dorooŋ ama maŋa Aabraham kokaŋ ijoro: “Ama!” Kaeŋ ijoro kokaŋ meleeno: “Wae, merana naama?” Kaeŋ meleeno kokaŋ qisiro: “Gere jeta ano gere ii koi meŋ kajoto, siimoloŋ ooŋoombaa lamaya ii dakanŋoŋ?”

8 Kaeŋ qisiro maŋanoŋ kokaŋ meleeno: “Merana, Anutu aŋo mono siimoloŋ ooŋoombaa lamaya moŋ mokoloŋ norombaa.” Kaeŋ meleeno toroqenj motooŋgara keni.

9 * Kema Anutunoŋ balon jeroti, iikanonj keuma nama siimoloŋ ooŋoombaa alataya moŋ meŋ gere iikawaa qaganoŋ ama areŋgoro. Areŋgoro meria Aisak somorŋorŋ alatanonj gere qaganoŋ ano.

10 Ama meria uumambaajoŋ boria boraama soo kopiŋanoŋa horomambaajoŋ ano.

11 Soo horomambaajoŋ ano iikanondeeŋ Pombaa gajobanoŋ Siwenoŋa Aabrahambaaajoŋ kokaŋ qaro: “Aabraham, Aabraham!” Kaeŋ qaro “Nii koi nanjenj,” jeŋ meleeno.

12 Kaeŋ meleeno kokaŋ ijoro: “Boroga mono merawaa qaganoŋ mende amba. Iwaa qaganoŋ iwoi moŋ mende amba. Giinoŋ meraga motooŋgo soro ii noojoŋ mende aŋgoŋ konjanjiwaajoŋ kanaga kete kokaŋ moma yagojeŋ: Gii Anutuwaa qaa jeta uuguwabotiaajoŋ keega momakejaŋ.”

13 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ ataama uuŋ iiro lama ejia moŋ ilianoŋ gere bambanŋawonoŋ giliro kemero nano. Ii iima kema meŋ kaŋ meriaa kitianonj lama iikanonj siimoloŋ ooro.

14 Kawaajoŋ Aabrahamnoŋ balon iikawaa qata ii ‘Poŋnoŋ mokoloŋ norombaa,’ jeŋ qaro. Kambanj kokaamba kaanjadeeŋ qaa kokaŋ qamakeju: “Poŋnoŋ ii baanŋanoŋ mokoloŋ norombaa.”

15 Pombaa gajobanoŋ Aabrahambaaajoŋ Siwenoŋa mombo kokaŋ qaro indiŋa woi kolooro:

16 * “Poŋ niinŋoŋ kokaŋ jeŋ: Neeno neenaa qananonj qama jojopan qaa kokaŋ jeŋgo jeŋ kotijenj: Giinŋoŋ sili koi ama meraga motoondago ii noojoŋ mende aŋgoŋ konjanjí,

17 * iikawaaajoŋ niinŋoŋ ojanonj gii kotuegonj goma koloonŋseisei gombe gbiliuruga yoŋnoŋ honombonoŋa qaa seiwuya. Seigi jaŋgogianonj mono sombjin kanakeewambaa seŋgelaoya kaanja koloowaa ano kowe goraayanoŋ sakasiŋ enj kenjuti, iikawaa so koloowaa. Goo gbiliuruga yoŋnoŋ mono kottiŋ kereurugia uuŋ haamo ama siti balongjia uuŋuama aŋgoŋ koma laligowuya.

18 * Giinŋoŋ noo qaana teŋ konjanjí, iikawaaajoŋ goo gbiliuruga yoŋnoŋoŋga mombaajoŋ ama noo kotumotuenanoŋ mono namowua kanageso tuuŋ kuuya yoŋnoŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya.”

¹⁹ Pombaa gajobanoj kaen ijoro Aabraham meriawo eleema welenqeinqewoita yoroonoj kema aitonqoj motooja Beerseba gomanoj kenji. Aabrahamnoj Beerseba gomañ kanor opo sel kuunja mororongor laligoro. Kianj.

Naahorwaa gbiliuruta

²⁰ Kambanj tosia tegoro buzu qaa moj kokaen angi Aabrahambaanoj karo: "Milkanor kaanjadeej nemunga kolooja. Iinor koga Naahorwaa merauruta tosaanja ojono."

²¹ Meria mutuyaa qata ii Uz, iwaa koga Buz ano iwaa kanianoj Kemuel, Arambaa manja.

²² Kemuelwaa kanianoj Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf ano Betuel.

²³ Betuelnoj Rebekawaa manja kolooro. Milkanor Aabrahamba koga Naahorwaa merauruta 8 ii ojono.

²⁴ Naahorwaa embia sewanya mende memeta qata Reuma iinor kaanjadeej merauruta tosaanja ojono. Yonjoo qagia ii Tebe, Gaham, Tahas ano Maaka. Kianj.

23

Saaranoj komuro.

¹ Saaranoj laligon uro yambuya 127 kolooro. Saaranoj yambu iikawaa so laligoro.

² Laligon Keinan balonoj gomañ qata Kiriat Arba, qata alia Hebron qamekjeti, iikanor komuro. Komuro Aabrahamnoj iikanondeej embiaajon jingej qama saamambaajon keno.

³ Kema saaro tegoro waama embiaa qamoya mesaonj kema nama Hit ejemba ii qaa kokaen injijoro:

⁴* "Nii onjoo batugianoj waba kan tawatawa laligojeñ. Kawaajoj ojoo mono balongiaa bakaya moj kokaamba nongi sewanya mewe qasirina kolooro alauruna yonjoo qamogia iikanor ama roj koma onjomakemaja."

⁵ Qaa kaeñ injijoro Hit yonjonoj meleema kokaen jegi:

⁶ "Oo eja porj, gii saanoj nononoj qaa koi moba. Gii nonoo batunananoj Anutuwaa eja jawiña laligojanwaajonj ama qasiriga ainganoj daenkaya iima sororogoj mewaatiwaajonj mojanji, iikanor mono saanor qamoga roj komba. Giinoj qamoga osoj roj komanja jena nonoononja monjona ii mende angoj koma gombaa."

⁷ Kaeñ jegi Aabrahamnoj waama balonj toya Hit ejemba yonjoo wosogianoj kemeñ usugonj ojono.

⁸ Usugonj ojoma nama yonjooj qaa kokaen jero: "Niinoj qamona osoj roj komanjwaajonj saanor jewuti eej, mono nonoñ qaa koi moma Zoharwaa meria Efron iwaanoj kema qaa jena koi toroqen jeñ kuunj mubu.

⁹ Kuunj mugi moma kobaaj qata Makpela iwaa buñja koloonj gawonjaa jaanaqageñ eji, mono ii jeñ tegoro sewanya memanja. Mono qisigi sewanya dawi jeñ tegoro sewanya kuuya mewe nonoñ qasirina onjoo batugianoj ewaa."

¹⁰ Kaeñ jero Efronoi alauruta Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanoj kan sombenoñ ajoroogiti, iyonjoo batugianoj raro qaa geja ama mogi Efronoi Aabraham kokaen meleema muro:

¹¹ "Oo eja porjna, kaeñ qaagoto, mono jewe geja ama moba. Niinon balonj koria ii ano kobaaj iikanor nanji, ii kalenaga gonjeñ. Neenaa

* ^{23:4:} Hib 11.9, 13; Apo 7.16

kanagesouruna yoŋoo jaagianoŋ nama ii gombe iiju. Qamoga ii saanoŋ iikanooŋ osoŋ roŋ komba.”

12 Kaeŋ jero Aabrahamnoŋ baloŋ toyā yoŋoo wosogianoŋ mombo kemeŋ usugoŋ ojono.

13 Usugoŋ ojoma nama yoŋoo jaagianoŋ Efron kokaŋ ijoro mogi: “Noonoŋ qaa koi mono geja ama moba. Giinon saanoŋ kaeŋ anagato, niinooŋ mono baloŋ koria iikawaa sewanja ii gomaŋa. Ii saanoŋ jeŋ tawa mena niinooŋ qamona iikanooŋ osoŋ roŋ komanya.”

14 Kaeŋ ijoro mogi Efronoo Aabraham kokaŋ meleema muro:

15 “Oo eja poŋna, noonooŋ qaa koi mono geja ama moba. Baloŋ iikawaa sewanja ii 400 silwa kota (50 kilogram). Ala-ala kolojotiwaajon ama kanoŋ mono anaraa batunaranoŋ iwoi omaya kolojaa. Kawaajoŋ qamoga saanoŋ iikanooŋ osoŋ roŋ komba.”

16 Kaeŋ meleema muro moma Aabrahamnoŋ baloŋ sewanjaa jaŋgoya Efronoo Hit kanageso yoŋoo jaagianoŋ jero mogiti, iikawaa uumotooŋ ano. Jaŋgoya silwa kota 400 ii koŋkororo ejembanooŋ kambaj kanoŋ sewanjaa soya jegi eroti, iikawaa so monen ii gosiŋ muro.

17 Kaeŋ muro Efrombaanooŋ baloŋ koria Mamre kosianooŋ Makpela kanoŋ eroti, kobaa iikanooŋ nanoti ano gere kuuya baloŋ kawaa jawo uutanooŋ naŋgiti, iikawaa qaaya jeŋ tegoro.

18 Qaaya jeŋ tegoro Aabrahambaa buŋa kolooro. Hit kanageso kuuya taŋgiiaŋ kiropo naguyanoŋ kaŋ sombenooŋ ajoroogiti, iyoŋonoŋ tawa ii iigi buŋaya kolooro.

19 Kawaŋ gematanooŋ Aabrahamnoŋ embia Saarawaa qamoya ii Keinan balombaa kobaayanooŋ osoŋ roŋ kono. Kobaa ii Mamre qata alia Hebron kawaa kosianooŋ baloŋ koria qata Makpela kanoŋ eja.

20 Kaeŋ kolooro baloŋ koria ano kobaa iikanooŋ nanji, ii Hit kanageso yoŋonoŋ Aabrahambaa buŋa qeŋ mugi qasiria kolooro. Kianj.

24

Aisakwaa embia Rebeka ii wama kagi.

1 Aabrahamnoŋ eja waŋa kolooro Anutunoŋ iwoi kuuya ama meroti, iikanooŋ ii kotuegoŋ muro laligoŋ kouro.

2 Kaeŋ ama kambaj moŋnoŋ miriaa weleŋqeqe jawiŋa waŋa, miria utanooŋ ilawoila eŋ muroti, iikawaa galenja iwaajooŋ qaa kokaŋ jero, “Gii mono qaaga jeŋ kotiwiatiwaajooŋ boroga noo tawonaa baatanooŋ amba.

3 Kaeŋ ama Poŋ, Siwe ano namo yoroo Anutugaraa qatanooŋ jojopan qaa kokaŋ jewa: Niinooŋ Keinan kanageso yoŋoo batugianoŋ koi laligojento, giinoŋ mono meranaa embia ii yoŋoo naaŋ boragiaga moŋ mende meŋ muba.

4 Kaeŋ qaagoto, gii mono neenaa kantrinooŋ kema tinitosauruna yoŋoonoŋga merana Aisakwaa embiaga wama kawa.”

5 Kaeŋ jero weleŋqeqe jawiŋooŋ kokaŋ qisiŋ muro: “Kema jewe emba kanoŋ niwo baloŋ kokanoŋ kamambaajooŋ togowaati een, niinooŋ mono nomaen amanya? Meraga Aisak wama kantri kanati, iikanooŋ mombo eleema kembota me qaago?”

6 Kaeŋ qisiŋ muro Aabrahamnoŋ kokaŋ meleeno: “Qaago totooŋ! Gii noo merana wama kanoŋ mombo mende kembao.

7 Sibewaa Poŋa Anutunoŋ nii maŋnaa mirinoŋ ano kolokoloo kantri-nanonga qaa kokaŋ jero mobe jojopan qaanoŋ somongon nuano kawe:

‘Niinoj baloŋ koi mono goo gbiliuruga yoŋoo buŋa qeŋ oŋomaŋa.’ Kawaajon iinoj mono Siwe gajobaya wasiro wala keno giŋoŋ saanoo meranaa emba ii iikanooŋa wama kawa.

8 Kema jena emba kanon giwo kamambaa togoaati een, jojopan qaaga koi kanoo mono mende toroqen somongoŋ gombaa. Noo merana ii mono mende totooŋ wama iikanooŋ eleema kembaoa.

9 Kaeŋ jero welenqeqe jawiŋanoŋ qaa ii jeŋ somongoŋ mun jojopan qaanoŋ jeŋ kotiimambaajoŋ boria somataya Aabrahambaa tawo baatanooŋ ano.

10 Kaeŋ jeŋ kotiiŋ nama somatayaanoŋ kamel 10 ano iwaas kowianooŋ iwoi akadamugiawo kania kania motooŋ mero. Ii meŋ mesaoŋ Noot Mesopotemia (Aram Naharaim)* kantrinoŋ kema Naahornoŋ taoŋ laligroti, iikanooŋ keuro.

11 Keuma taoŋ seleenŋen apu roŋa eroti, iikawaa kosianooŋ kameluruta oŋonoŋ simiŋia misigoŋ kemeŋ haamo meg. Ween jaaya kememambaajoŋ ano taonooŋ emba yoŋonooŋ apu kosowombaajoŋ apu roŋanooŋ kaka kambangia ii kolooro.

12 Iikanooŋ nama kokaen qama kooliro: “Oo Poŋ, somatana Aabrahambaa Anutuya, gii mono kete toomoriaŋ noma somatana Aabrahambaaajoŋ qaa jeŋ somongonati, iikawaa hoŋanooŋ asugiwaa.

13 Moba, nii apu roŋ kosianooŋ kokanoŋ nambe taombaa emba saranjurugia yoŋonooŋ apu kosowombaajoŋ kawuya.

14 Kagi kokaen koloowaatiwaajoŋ qama koolijen: Niinoj emba saran mombaajoŋ kokaen jemaŋa: ‘Gii saanoo koworaneŋga meeranŋona apu newenaga.’ Kaeŋ jewe iinoj kokaen meleema nijowaa: ‘Saanoo nena kameluruga kaŋagadeen apu uŋuagimanya.’ Kaeŋ nijowaati, emba saran ii kaya giinooŋ welenqeqe ejaga Aisakwaa buŋa qenati, iinoj mono ii koloowaa. Kaeŋ kolooro giinooŋ somataanaajoŋ qaa jeŋ somongonati, iikanooŋ hoŋawo kolooya, kaeŋ momaŋa.’

15 Qamakooli ii qama kooliro mende tegoro iikanondeen emba mon qata Rebeka iinoj koworaneŋ sawiŋanooŋ aŋgoŋ apu roŋanooŋ karo. Iinoj Aabrahambaa koga Naahorano embia Milka, yoroo meragara qata Betuel iwaas borataga.

16 Emba iikawaa kaitania ii iima-aŋŋaiŋawo totooŋ kolooro emba saran jumuŋa ejanooŋ mende memetaga laligoro. Iinoj kamaan apu roŋnoŋ kemeŋ apu kosoŋ kouro.

17 Kouro iikanondeen welenqeqe jawiŋanoŋ uulaŋawo iwaas kosianooŋ kema kokaen jero: “Gii saanoo koworaneŋganoŋ apu moŋ nona newenaga.”

18 Kaeŋ jero kokaen meleeno: “Oo poŋna, saanoo newa.” Kaeŋ jeŋ uulaŋawo koworaneŋga borianooŋ meŋ kamaan meeranŋoro apu nero.

19 Ii nero kokaen jero: “Niinoj kameluruga yoŋoojoŋ kaŋagadeen apu kosoŋ oŋombe neŋ kema negi uŋuro mesaowu.”

20 Kaeŋ jeŋ uulaŋawo koworaneŋganoŋ apu molaaro kuuya juunooŋ kemero mombo qikqigoŋ kema apu roŋnoŋ apu kosomambaajoŋ kemeŋ kameluruta kuuya yoŋoojoŋ apu sogianoŋ kosoro.

21 Kaeŋ ano welenqeqe jawiŋanoŋ goroo nama ii tororo iima kokaen moma romoŋgoro: “Oŋanoŋ, Poŋnoŋ kana koriga koi kajenatiwaas moriaŋa ii mono kokaen kondooro asugija me nomaeŋ?”

* **24:10:** Aram: qa ii kambang kokaamba Siria qamakeju. Naharaim = apu gowoya woi (Yufreitis ano Taigris) iyoroo batugaranoŋ.

²² Kaeñ romongoñ nano kamel yoñonoñ apu nedaborogi weleñqeñe jawiñanoñ mopoñ (pinjoñ) goulnoñ memeta moñ lombota 5 gram ii meñ emba sarambaa sewañanoñ ama borojenjeñ goulnoñ memeta woi lombogara 110 gram ii borianonj kotogoro uro.

²³ Kotogoro uro kokaenq qisiñ muro: “Gii morowaa borataga? Manjaa miri uutanoñ nononoñ gomantiña ewonagatiwaa titiñä moñ nanja me qaago, ii saanoñ jena mobenaga.”

²⁴ Kaeñ qisiñ muro kokaenq meleema muro: “Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.”

²⁵ Kaeñ jeñ toroqen kokaenq jero: “Nonoonoñ lolo hai ano kamel yoñoo loloo qaqañonj neneña ii mamaga raja ano gomantiña gañ ewutiwaa titiñä ii kaañagadeen saanoñ nanja.”

²⁶ Kaeñ jero weleñqeñe jawiñanoñ namonoñ kemeñ usugoñ Pombaa waeya meñ mepeseero.

²⁷ Mepeseenj kokaenq jero: “Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Poñä, niinoñ gii mepeseenj gonjeñ. Giinoñ somatanaaajoñ kaleñ moriambaa qaaga jeñ somongonati, ii tororo otaana mende looriro. Iikawaa so Poñ giinoñ nuana kana koriga koi kañ laligoñ somatanaa tinitosauruta yoñoo mirinoñ koujen.”

²⁸ Kaeñ asugiro emba sarañanoñ uulañawo qiqigoñ kema iikawaa sunduya ii nemuñaa sumanjuruta mirinoñ laligotti, ii injjoro mogi.

²⁹ Rebekawaa naaño qata Laban laligoro. Iinoñ ii moma Aabrahambaa weleñqeñe jawiñä iimambaajon uulañawo seleenjeñ apu ronjanonj qiqigoñ keno.

³⁰ Naañaa borianonj goul borojenjeñ ano sewañanoñ goul mopoñ raro iiro naaño Rebekanor weleñqeñe jawiñanoñ qaa jero moroti, iikawaa sunduya jero moma iwaanoñ keno. Kema apu ronjanonj keuma eja ii iiro kanorj kameluruta yoñoo koorongjanoñ nano.

³¹ Nano kokaenq jero: “Poñnoñ kotuegoñ gono laligojanj, gii mono kana mirinoñ kembo. Seleenjeñ kokanoñ mende namba. Niinoñ oñoañgia ewutiwaa miria ano kameluruga yoñoo duñ kaañiadeenj meweengojeñ.”

³² Kaeñ jero weleñqeñe jawiñanoñ mirinoñ karo kamel qagianoñ esuhina raroti, ii Labanoñ mesuma mero kamaaro jero kamel yoñoojoñ loloo hai ano qaqañonj nene meñ kañ oñongi. Weleñqeñe jawiñ ano iwaña ejaurutanonj kanagia songbambutiwaa apuya ii kaañiadeenj motoonj kosonj kañ oñongi.

³³ Kawaa gematanonj nene weleñqeñe jawimbaa batanoñ konjito, iinoñ kokaenq jero: “Wala qaa meñ kajenj, ii jewe mogigo mono nene koi nemanya.” Kaeñ jero Labanoñ kokaenq jero: “Ii saanoñ jena moboñja.”

³⁴ Kaeñ jero kokaenq injjoro: “Niinoñ Aabrahambaa weleñqeñe ejaga koloojenj.

³⁵ Poñnoñ somatana honoña qaa kotuegoñ muro eja uuta esuhinawo koloñ laligoja. Poñnoñ lama ano bulmakao, silwa ano goul, weleñqeñe eja ano emba ano kamel, dongi ii mamaga muro laligoja.

³⁶ Somatanaa embia Saara iinoñ emba waña totoonj koloñ kambanj kanorj somatanaaajoñ meria moñ mero. Manjanoñ esuhinaya kuuya ii meriaajoñ buña qeqñ muro laligoja.

³⁷ “Somatananoñ niinoñ jojopañ qaa kokaenq jemambaajon jeñ kotoñ nono: ‘Niinoñ Keinan yoñoo balononj koi laligojento, giinoñ mono meranaa embia ii Keinan yoñoo naamboragiaga moñ mende meñ muba.’

38 Kaeñ qaagoto, gii mono mañnaa gomañ mirinoj neenaa tinitosauruna yonjoonoj kema meranaa emba ii iikanooj wama kawa.'

39 "Kaeñ nijoro somatana ii kokaen qisij mube, 'Niinoj kema jewe emba kanoj niwo mende kawaati eenj, niinoj mono nomaej amaja?'

40 Kaeñ qisij mube kokaen meleeno: 'Niinoj Pombaa jaanoj kema kañ ama mej laligoweti, iinoj mono Siwe gajobaya wasiro giwo keno kana kembagi, iikanooj toomoriañawo koloowaa. Kaeñ neenaa mañnaa gomañ mirinoj kema tinitosauruna yonjoonojga meranaa emba ii mej kawa.

41 Noo tinitosauruna yonjoonon kema jojopañ qaa noojoj jenati, iikanooj mono kawaa gematanooj mende toroqej somongoj gombaa. Embo moj mende gombuti eenj, giinoj kilej jojopañ qaa iikawaa kasanongga lolooowaga.'

42 "Kaeñ jero kete apu rojanoj kouma nama kokaen qama koolijeñ: 'Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Poñ, nii kana koriga kajeñi, ii mono uuaiñgaa so mona toomoriañawo koloowaa.

43 Iiba, niinoj apu roj kokawaa kosianoj nanjeñ. Kokaen nambe emba saraj mojnoj apu kosomambaajoj karo niinoj ii kokaen ijomaña: "Gii saanoj koworajeñganoojga apu melaa moj nona newenaga?"

44 Kaeñ jewe iinoj kokaen meleema jewaa: "Saanoj nena kameluruga yoñoo apu kaanjideen kosoñ oñomana." Kaeñ meleema jewaati eenj, niinoj iikawaajoj kokaen momana: Poñ giinoj ii somatanaa meriaa embiaga koloowaatiwaajoj meweengojan."

45 Uunanonga qamakooli ii mende qama koolidaborowe iikanondeen Rebeka iinoj koworajeñ sawiñanoj argoj iikanooj kajaa. Kañ apu rojanoj kemeñ apu kosoro niinoj iwaajoj kokaen jejeña: 'Saanoj apu moj nona newenaga.'

46 "Kaeñ jewe iinoj uulañawo koworajeñ sawiñanojga mero kamaaro kokaen jeja: 'Saanoj nena kameluruga yoñoo apu kaanjideen oñombe newuya.' Kaeñ jero newe kameluruna ii kaanjagadeej apu ujuagija.

47 Ujuagiro kokaen qisij mujen, 'Gii morowaa borataga?' Qisij mube kokaen meleenna: 'Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Nahor.' Kaeñ meleeno niinoj mopoñ sewañanoj mondooj borojenjeñ borianoj mewe uja.

48 Kamban iikanondeen namonoj kemeñ usugoj Pombaa waeya mej mepesejeña. Anutu somatana Aabrahambaa Poñanoj mono kana dindiña nuano somatanaa kogaa mirinoj kañ esia meriaa embiaga koloowaatiwaajoj mokolooyej. Kawaajoj Poñ mepeseen mujen.

49 "Kaeñ kañ koi nanjeñ. Kawaajoj oño somatana isosoroon sakitiuruta kolojutiwa qaya pondaj otaañ kiankomuj mujuti eenj, ii mono qendeema jegi momana. Kaeñ mende ambiti eenj, qaa ii kaanjideen jegi momana. Ii moma moñgeñ eleema kemambaajoj romonjgomana."

50 Kaeñ jedabororo Laban ano Betuel yoronooj kokaen meleema jeri, "Qaa koi Pombaanojga kaja. Kawaajoj noronooj qaa kaeñ me kaen jewotiwa so qaago.

51 Moba, Rebekanoj koi nanja. Poñnoj jeñmindiñ anjiwaa so saanoj ii wama kema somatagaa meria muna embia koloowaa."

52 Kaeñ jeri qaagara moma Aabrahambaa welenqeñe jawiñanoj kamaañ Pombaa jaanoj namonoj kemeñ usugoro.

⁵³ Usugoro tegoro waama gesianonqə goul ano silwa akadamuya iima-ainqajiajwano opo maleku teregiawo unjuma Rebeka muro. Kaañjadeen kaled iwoi tosia sewanqia somata ii nemuñ naañja orono.

⁵⁴ Oroma ii ano ejauruta iwo kagiti, iyonoñon nene qaañ neñ rama rama gomañ tiro egi. Egi gomañ ano waagi welenqeque jawinjanon kokaen jero: "Saanon wasin noñgi somatanaanoñ kemanya."

⁵⁵ Kaeñ jeroto, nemuñ naañja yoronon kokaen meleeni, "Saanon naamboranona mesaona toroqen kambaj tosaaja weemboria ten kaeñ nonowo laligowaa. Kawañ gematanoñ saanon ii wama kembu."

⁵⁶ Kaeñ meleenito, welenqeque jawinjanon kokaen meleema jero mogi, "Weleñ kanana kajenji, ii Poñnon kotuegoro toomoriañawo kolojoa. Kawaajon kambana mono mende qen koriiwu. Mono wasin noñgi saanoñ eleema kema somatanaanoñ keumanya."

⁵⁷ Kaeñ jero moma kokaen jeri, "Saanon emba sarañ ii qaji karo iyanja qisiñ muboñja."

⁵⁸ Kaeñ jeñ Rebeka qari karo kokaen qisiñ muri, "Gii eja kokawo kemambaa mojañ me qaago?"

Qisiñ muri "Saanon kemanya," jero.

⁵⁹ Kaeñ jero nama naamboragara ii weleñ embiawo wasin orongi Aabrahambaa welenqeque jawinjanoñ iwaajera yonjonon ii uruama kembombaa angi.

⁶⁰ Kembombaa angi kanoñ nemuñmayañ naañ koanjurutanoñ Rebeka kotuegonj muñ kokaen jegi,

"Oo naañ boranana, Poñnoñ saanon koloonseisei gono giinonj gbiliuruga milyonja milyonja yonjoo hemunjalegiaga koloowa. Yonjononj mono kotañ kereurugia uñuñ haamo ama siti balonqia uñuama angoñ koma laligowu."

⁶¹ Kaeñ jegi tegoro Rebekanoñ welenqeque embauruta yonjoo waama kamel qaganonj uma rama welenqeque jawinjaa otaañ keñgi. Jawinj iinoñ Rebeka wama galenj kono eleema kana keñgi.

⁶² Kema kema Keinan balonon kougi. Aisaknoñ baloñ kawañ Saut leegen distrik qata Negew kanoñ laligonj kambaj iikanondeen apu roñ qata Ber Lahai Roi † ii mesaonj baloñ qararanqkonkonjanonj kaj laligoro.

⁶³ Kanj laligonj gomañ tiimambaa ano kanoñ kuunja mesaonj baloñ koria somata kanoñ kema liliqonj qaa romonqonj jaa riñ waama iiro tosianonj kamel qaganonj rama iwaaj kosianonj kawombaajonj kagi.

⁶⁴ Kaeñ kagi Rebekanoñ jaa riñ waama Aisak iima kamel qaganonj raroti, iikanonjadeen uulañjawo luguj namonoñ kamaaro.

⁶⁵ Kamaanj welenqeque jawinjanonj qisiñ kokaen jero, "Eja baloñ korianonj endu nama jaasewañ qen nonoma kaji, ii morononj?" Kaeñ jero kokaen meleeno, "Iinoñ mono somatanaa meriaga." Kaeñ meleeno moma wanj kawaseñja horoñ jaasewañja esuuro.

⁶⁶ Esuuro aitonqonj welenqeque jawinjanonj iwoi kuuya ama meñ laligroti, ikawaa sunduya ii Aisak jero moro.

⁶⁷ Moro tegoro Aisaknoñ Rebeka wano nemuñja Saarawaa opo sel kuunjanonj uma laligoro kanageñ mero embia kolooro uutanonj jopagoñ muñ laligoro. Aisakwaa nemuñjanonj komuro wosobiri uutanonj laligroti-waañja ama uluñkolenja kaeñ mokolooro. Kiañ.

† 24:62: Apu roñ: Laaligoyawo laligonj niimakejijwaa apu roñja

25

Aabrahambaa esa ambouruta tosaanya

1 Hist 1.32-33

¹ Aisaknoj emba mero maŋa Aabrahamnoj embia moj qata Katura mero.

² Mero Keturanoj Aabrahambaa merauruta kokaŋi ojono: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak ano Suua.

³ Joksanon merawoita qagara Seba ano Dedan yoroo mangaraga kolooro. Dedan iinoj Asur kanageso, Letus kanageso ano Leum kanageso yonjoo benisigiaga kolooro.

⁴ Midiambaa merauruta ii Efa, Efer, Hanok, Abida ano Elda. Ii kuuya Keturawaa esauruta koloon laligogi. Kianj.

⁵ Aabrahamnoj esuhinaya kuuya ii meria Aisak buŋa qeq muro.

⁶ Ii muroto, embauruta wangi mende memeta yonjoo meraurugia yonjoojoj kaled iwoj jaŋ qeq mendeema ojono. Mendeema ojoma jaawo laligoj wasin ojono dagia Aisak mesaŋ baloŋ moj ween koukoutanoo baageŋ kanoj keŋgi. Kianj.

Aabrahamnoj komuro roj konjgi.

⁷ Aabrahamnoj laligoj kouro mindimindiri yambuya 175 kolooro komuro.

⁸ Laaligo yambuyaa jaŋgoyanoj uuta koloŋ sokono waziŋ ej aŋ waŋa koloŋ sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ goroŋ qeq komuro Anutunoj wano tinitosauruta komugiti, iyoŋoonoŋ kema toroqero.

⁹ Komuro merawoita Aisak ano Ismael yoronoŋ mangaraa qamoya meŋ kema Makpela kobaanoj roj koni. Kobaa ii Hit ej Efron Zoharwaa meria iwaa baloŋ korianoŋ Mamre gomaŋ mirinoŋ ween koukoutanoo baageŋ ej.

¹⁰ * Aabrahamnoj baloŋ koria ii Hit kanageso yonjooŋga sewaŋ meroti, iikanooj ii anō embia Saara ii roj koma orongi.

¹¹ Aabrahamnoj komuro Anutunoo meria Aisak kotuegoŋ muŋ laligoro. Iinoj Negew balonoo apu roj qata Ber Lahai Roi (Laaligoyawo laligoj niimakejiwaa apu roja) iikawaa kosianoo rama laligoro. Kianj.

Ismaelwaa kanagesouruta

1 Hist 1.28-31

¹² Iijipt emba Haagar iinoj Saarawaa weleŋ embia laligoro Aabrahamnoj mero koro ama meria Ismael mero. Ismaelwaa merauruta yonjoo qa areŋgia kokaŋi:

¹³ Ismaelwaa merauruta yonjoo qagia ano koloogitiwaa areŋgia ii kokaŋi: Meria mutuya qata Nebiat. Iwaa gematanooj Kedar, Adbel, Mibsam,

¹⁴ toroqej Misma, Duma ano Masa,

¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafis ano Kedema.

¹⁶ Ismaelwaa meraurutanoo kaeŋ koloŋ asa tuuŋgia 12 koloŋ laligoj kougi. Asa qagia qagit, iikawaa so opo kuuŋ tambogia ano jiŋo mirigia kaŋagadeen qama meŋ laligoj kougi.

¹⁷ Ismaelnoj laligoj kouro yambuya mindirinj 137 kolooro komuro. Kaeŋ ej aŋ koloŋ sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ goroŋ qeq komuro Anutunoo wano tinitosauruta komugiti, iyoŋoonoŋ kema toroqero.

* **25:10:** Jen 23.3-16

18 Ismaelwaa gbiliuruta yonjonoŋ koriganoŋ koriganoŋ deema kema laligoŋ balon qagara Hawila ano Suur yoroo batugaranoŋ gomaŋ meŋ lali-gogi. Gomanjia iil Iijipt kantriwaa jawoyanonoŋa kanaiŋ ween koukoutanooŋ Assiria waagen kenjiti, kana iikawaaw kosianooŋ kanon eja. Ismaelwaa gbiliuruta yonjonoŋ Aabrahambaa gbiliuruta tosaanja kuuya ii kerekere ama oŋoma laligogi. Kianj.

Iisoo ano Jeikob yoronon koloori.

19 Aabrahambaa meria Aisak iwaas gbiliuruta yonjoo qa areŋgiä ii kokaenj: Aabrahambaa meria Aisak.

20 Aisaknoŋ yambuya 40 kolooro Mesopotemia (Padan Aram) kantrinoŋa Aram eja qata Betuelwaa borata Rebeka embia mero. Rebekawaa naanja ii Aram eja qata Laban.

21 Aisakwaa embianoŋ arunja laligorotiwaajoŋ ama Pon qama kooliŋ muro. Qama kooliŋ muro qamakoolia moro Rebekanoŋ koro ano.

22 Koro ano merawoi yoronoŋ nemunjaraa goroo uutanoŋ utama aori. Ii moma kokaenj jero: “Iwoi koi kaanja ii mono naambaajoŋ asugiŋ nonja?” Kaeŋ jeŋ kema iikawaajooŋ Pon qisiŋ muro.

23* Qisiŋ muro kokaenj ijoro:

“Goo goroo uuganoŋ tuuŋ woi yonjoo benjisigiaga ejao.

Iyoroononoŋa kanageso woi asugiŋ deema laligowuya.

Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ alia uŋuuguuŋ ku-usuŋgiä kotakota koloowuya. Datanoŋ koga weleŋ qeŋ muŋ laligowaa.”

24 Mera meme kambanjanooŋ kaŋ kuuro goroo uutanoŋ mera sunesune woi eri.

25 Wala gorjanonja asugiroti, iwaas selianoŋ jejegbili kolooro sele juyanooŋ selia kuuya sokoma ero. Kawaajoŋ qata Iisoo (juyawo) qagi.

26 Iwaas kanianooŋ koganoŋ Iisoowaa kana gbakoyanoŋ borianoŋ meŋ asugiro. Kawaajoŋ iwaas qata Jeikob qagi. (Jeikob qaa kawaas kania woi: gbako ano tiligoja.) Aisaknoŋ yambuya 60 kolooro kambanjanooŋ Rebekanoŋ merawoitaa woi ii orono. Kianj.

Iisoonoŋ borosamo mewaatiwaa qabunjaya qewagoro.

27 Mera woi iyoronon asugiŋ somariiri Iisoonoŋ borojan gawombaa kania tororo moma yagoŋ pondan jolonoŋ laligomambaajoŋ moroto, koganoŋ eja bonjonja koloonj kaparaŋ koma mirinoŋ laligoro.

28 Aisaknoŋ duuyaa oroya nemambaa moma laligoro. Kawaajoŋ uutanoŋ Iisoo mamaga jopagoŋ muŋ laligoroto, Rebekanoŋ uu womboyanooŋ Jeikob mamaga jopagoŋ muŋ laligoro.

29 Kambanjanonjanooŋ Jeikobnoŋ kozin meŋ iyanjaajoŋ nene qaan ooŋ raro datanoŋ jolonoŋga kaŋ selia bimooro wosoya mamaga kiro.

30 Kaeŋ kiro Jeikob kokaenj ijoro: “Selena bimooro wosona mamaga niijiwaajooŋ mono uulaŋawo kozin qaanja nejongbala ii nona nemanja.” Kawaajoŋ qata Edom (nejongbala) qagi.

31 Kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ jero: “Dana, gii wala asuginagi, qabunjaga ii mono wala togoŋ nona nene qaan ii saanooŋ gombe newa.” *

* 25:23: Room 9.12

* 25:31: Mutu mera ii wangia: Wala kolooroti, iinoŋ kouruta yonjoo batugianoŋ wangia kolooro goda qeŋ qabunja muŋ kaleŋa kaleŋa muŋ laligogi. Nemuuŋ manjigianoŋ komuri buŋagara mendeengiti, kambanjanooŋ wala koloorotiwa borosamoya ii somanja woi toroqej mugi.

³² Kaeñ jero qaa kokaen meleema muro: “Kona moba, nii komumambaa-jon anjen. Kawaajoñ wala asugiwetiwa qabuñjananoj mono nomaeñ ilaan nonaga?”

³³ * Kaeñ meleema muro kokaen ijoro: “Iikawaa qaaya ii mono wala jojopañ qaanoj jeñ kotiina momaña.” Kaeñ ijoro ii jojopañ qaanoj jeñ kotiñ muñ wala asugirotiwa qabuñaya ii Jeikob togoñ muro nenenon sewanja mero.

³⁴ Sewanja meñ bered ano kozin qaanya Iisoo muro neñ waama nama mesaon keno. Iisoonoñ wala asugirotiwa qabuñaya ii iikawaajoñ moro kamakamaata kolooro. Kian.

26

Aisaknoñ Gerar taonoñ laligoro.

¹ Wala Aabrahambaa kambañanoj bodi kolooro. Kañagadeen Aisakwaa kambanoñ bodi mombo koloor gomañ sokoma ero. Bodи kolooro Aisaknoñ mesaon Filistin yonjoñ kiñ pongia qata Abimelek iwaa gomanoñ Gerar kanoñ keno.

² Kema laligoro Poñnoñ asugin muñ kokaen jero: “Gii Iijipt balonon mende kemba. Gomañ koi buñaga koloowaatiwaajoñ jeñ kotoweti, mono kokanoñ rama laligowa.

³ * Niinon mañga Aabrahambaaajoñ soomoñgo qaa muñ ii jojopañ qaanoj jeñ kotiiweti, ii mono galeñ kombe hoñjavo koloowaa. Niinon balon kuuya koi ii gii ano goo gbiliuruga oñoo buñaga qeñ oñomajña. Kawaajoñ saanoñ balon kokanoñ rama waba laligona niinon giwo laligoñ kotuegon gombe laligowaga.

⁴ Niinon gbiliuruga koloonseisei oñombe jañgogianoj sombinonj señgelao rama kenjuti, mono iikawaña so koloowuya. Kaeñ angi balon kuuya koi ii oñoo buñaga qeñ oñomajña. Goo gbiliuruga yoñoononjä mombaajoñ ama noo kotumotuenanoj mono namowaa kanageso tuuñ kuuya yonjoñ qagianoñ uro oyanboyan mokoloowuya.

⁵ Niinon kokaembaajoñ kaeñ amajña: Aabrahamnoñ noo qaana teñ koma laligoro. Jojopañ qaana, jeñkooto qaana ano kana qaana muweti, iinoñ ii kuuya otaañ laligoro.”

⁶ Anutunoñ kaeñ jero Aisaknoñ toroqen Gerar taonoñ rama laligoro.

⁷ * Laligoro gomañ iikawaña ejia yoñonj embiaajoñ qisiñ mugi kokaen jero, “Ii naanaga.” Kaeñ jeñ uutanonj kokaen romonjoro: “Rebekawaa kai-tanianoj iima-aiñaiñawo kolojjiwaajoñ ejia iyonjonj mono iwaajoñ ama nii nugi komumambo.” Kaeñ romonjorj “Ii embanaga,” kaeñ jemambaajoñ keeta moma laligoro.

⁸ Aisaknoñ iikanonj kambaj koriga laligoñ kouma kambaj moñnoj embi-awo suuñgoñ angoñ aori Filistin yonjoñ kiñgia Abimelek iinoñ jeñgenanonojä seleenjeñ jañrikoñ kemerø ii iriirø.

⁹ Iriima Aisak oono karo kokaen ijoro moro: “Moba, iinoñ mono goo embaga koloja. Mono naambaaajoñ ‘Ii naanaga,’ jena?” Kaeñ moma kokaen meleema muro: “Nii iwaajoñ ama nugi komumambotiwaajoñ romonjorj kaeñ jewe.”

¹⁰ Meleema muro kiñ Abimeleknøj kokaen ijoro: “Gii mono naa terega ama nononjanja? Noo ejauruna yoñoononj mono afaanjoñ goo

* ^{25:33:} Hib 12.16 * ^{26:3:} Jen 22.16-18 * ^{26:7:} Jen 12.13; 20.2

embagawo enaga. Kaej kolooro giinoj kondoona siñgisongowaa qaa lombotanoj mono nonoo qanananoj unaga.”

11 Kaej jeñ kanageso tuuña kuuya yojojoj jeñkooto kokaej ama ojono: “Moñnoj moj eja koi me iwaa embia meñ bolin orombaati, ii mono koomuwaa buñaga jeñ tegoniñ komuwaa.” Kianj.

12 Aisaknoj balon iikanoj nene gawoñ koma komoro Poñnoj kotuegoñ muro yambu iikanoj hoñja komoroti, ii 100:waa so seiñ kolooro.

13 Kaej kolooro toomoriañ somasomata mokoloon laligoro esuhinayanoy toroqen somariiñ uro kindinþiri eja qaqabuñyawo kolooro.

14 Iwaanon lama, meme (noninj) ano bulmakao tuuña tuuña ii koloñ seigi. Kaanjiadeen welenqequeuruta mamaga ojono laligogi. Kawaajon Filistin yoñonoj ii iima kanañ goronkiki ama gemaqeñe qaa jegi.

15 Gemaqeñe qaa jeñ mañja Aabrahambaa welenqequeurutanoy apu roj iwaña kambanoj osogiti, ii kuuya balonoy qeñ turudaborogi.

16 Kaej kolooro kiñ Abimeleknoj Aisak kokaej ijoro: “Gii ku-usunyawo koloon mamaga nunuuguañiwaajoj mono kololoon nonomesaoj moñgeñ kembä.”

17 Kaej jero moma balon ii mesaon Gerar dooñjanoj kema kemeñ opo sel kuuñ mororongoj kuuñ kanoj rama laligogi.

18 Rama laligoñ apu roj mañja Aabrahambaa kambanoj osogito, Aabraham komuro Filistin yoñonoj qeñ turugiti, ii Aisaknoj jero mombo osoñ luluumma meagogi. Meagogi mañjanoy apu roj qagia qaroti, Aisaknoj ii iikayadeen mombo qaro.

19 Kaej qaro welenqequeurutanoy dondonjanoj apu roj osoñ laligoñ apu roj moj apuya soraaya ujuñgoj kouroti, ii mokoloogi.

20 Ii mokoloogito, Gerar yoñoo lama bulmakao galenjianoj Aisakwaa lama bulmakao galenjuruta yoñowo kanañ angowowo ama qaa kokaej jegi, “Oo ii nonoononga!” Iyanjavo angowowo qaa kaej jegitiwaajoj ama Aisaknoj apu roj iikawaa qata Esek (Angowowo) qaro.

21 Iikawaa gematanoy apu roj moj mombo osogi iikawaaajoj kaanjagadeen angowowo angi. Kaej angitiwaajoj ama apu roj iikawaa qata Sitna (Kerekere) qaro.

22 Kaej qama balon ii mesaon kema apu roj moj mombo jero osogi. Apu roj iikawaaajoj angowowo qaa mende kolooro kawaajon qata Rehobot (Tintiña awaa) qama qaa kokaej jero: “Kete Poñnoj tintiña awaa nonono saanoy balon kokanoy laligoñkolooñ seisei ambonja.”

23 Kaej jeñ kanoj laligoñ mesaon Beerseba gomanoy keno.

24 Beerseba keno gomantiña iikanoy Poñnoj asuginj muñ kokaej ijoro: “Niinon mañja Aabrahambaa Anutuya kolooyer. Niinon giwo laligoñ kotuegoñ goma laligomaña. Kawaajon toroko mende moba. Niinon gawoñ ejana Aabrahambaaajoj ama goo gbiliuruga koloonseisei oñombe jañgogianoy uuta koloowaa.”

25 Kaej ijoro Aisaknoj siimoloy alata moj iikanoy meñ Pombaa qata qamago qama kooliro. Qama kooliñ opo kuuña mororongoj meñ rama laligogi. Laligoñ jero weleñ ejaurutanoj apu roj moj iikanoy osogi. Kianj.

Aisak ano Abimelek yoronon batugaranoy soomonjo ani.

26 * Aisaknoj Beerseba laligoro kamban moñnoj kiñ Abimelek iinoj Gerar taonj mesaon iwaanoj karo. Goro qaa jeje alia Ahuzat ano manjaqeñe tuuñaa kawali galenja Fikol yoronoy iwo motoonj kagi.

²⁷ Kagi Aisaknoj kokaen qisiq ojono: “Ojo kere moma nom a balonjianojga konjoma noñgito, kileñ mono naambaajoja noonooj koi kaju?”

²⁸ Qisiq ojono kokaen meleengi: “Poñnoj giwo nanji, nono ii asuganoj ii moma kotojon. Kawaajon kokaen romonjogoj: ‘Nononoj giwo soomonjo ambombaajoj aiñna mojon. Saanoy giñ ano nonooj batuananooj soomongo ama ii jojopañ qaanon jeñ kotiniñ kokaen ewaa:

²⁹ Nono kakasililiñ moj mende ama goninto, kamban so awaa ama goma gomesaoniñ luaeñ miriga mesaø kema kañ laligona. Iikawaa so giñojn kaanjadeen nono iwoi bologa moj mende ama nonoma laligowa.’ Kamban kokaamba Poñnoj kotuegoñ gono laligojan.”

³⁰ Kaeñ jegi Aisaknoj jejelombaj mozozongoj ooj ano nene qaañ nej ragi.

³¹ Rama ej gomaamba umugawo waama soomonjogia somongoj aon ii jojopañ qaanoj jeñ kotiigi. Jeñ kotiigi Aisaknoj ii wasin ojono luae qaganooj mesaø keñgi.

³² Keñgi ween iikanonjadeen Aisakwaa weleñ eja yoñonoy kañ apu roj moj osogiti, iikawaa sunduya kokaen ijogi:

³³ “Nono apu mokolojoñ.” Kaeñ ijogi moma apu roj iikawaa qata Siba qaro. * Kawaajon taøn iikawaa qata ii kamban kokaamba kaanjagadeen toroqen Beerseba qamakejon. Kiañ.

Iisoonoj waba emba woi orono.

³⁴ Iisoonoj yambuya 40 kolooro Hit emba woi orono. Qagara Judit, maña qata Beeri ano Basemat, maña qata Elon.

³⁵ Emba iyoronoj Aisak ano Rebeka uukondun ano wosobiri somata totoon mokoloño oroma laligori. Kiañ.

27

Aisaknoj Jeikob kotuegoñ muro.

¹ Aisaknoj laligoñ kouma eja wañø kolooro jaaya umuñ kono iwoi mombo iima kotomambaajoj amamaaro. Kaeñ amamañ mutu meria Iisoo koma horoñ muro karo kokaen ijoro: “Merana moba.” Ii moma kokaen meleema muro: “Amana, nii koi nanjeñ.”

² Meleema muro kokaen ijoro: “Moba, nii eja wañø koloojeñ. Naa kambaroñ komumajati, ii mende mojeñ.

³ Kawaajon gii saanoy tiwo wasaga ano kisare gesoga meñ jolonoy kema orowaa borojan meñ qeñ noonooj kawa.

⁴ Kañ nene naañawo aiñna so oon mozozongoj meñ kañ nona nemajø. Ii nej nama kotumotue gomañø. Ii wala gombe tegoro niinoj iikawaa gematanooj saanoy komumajø.

⁵ Aisaknoj meria Iisoowaajoñ qaa kaeñ jero Rebekanoj ii geja ama moro. Moro Iisoonoj mesaøn tiwojuñ meñ oro qeñ maña mumambaajoj juñnoj keno.

⁶ Keno Rebekanoj meria Jeikob qaa kokaen ijoro: “Merana moba, mañganoj daga Iisoo qaa kokaen ijoro mojeñ:

⁷ ‘Gii mono oro meñ kañ nom a nene naañawo oon mozozongoj nona nemajø. Neñgo Pombaa jaasewañanoj kotumotue gomañø. Ii wala gombe tegoro iikawaa gematanooj saanoy komumajø.’

* ^{26:33:} Siba qaa: iikawaa kania woi: jojopañ qaa ano jango sewen. Jen 21: 31

8 Kawaajoj merana, mono geja awaagadeej ama moba. Qaa dologo koi jeñ kotoñ gomañati, giñ mono iikawaa so amba.

9 Mono meme tuunjoñ kema iikanjoñ meme (nonij) doña kelegawo woi meñ kañ nona niinor iikanjoñ mangaa aijaa so nembanene naañawo oonj mozozoñgomaria.

10 Ooñ mozozoñgowe meñ kema amaga muna neñ kotumotue gonaga. Iikawaa gematanoj saanoj komuwaa.”

11 Kaenj jero Jeikobnoj moma nemuñja Rebeka kokaenj ijoro: “Nemuna moba, dana Iisoonoj sele juyawo koloojato, noo selenanoj solanja kolojo.

12 Mañnañoj nii noosirij monagati eeñ, nii iwaa jaasewañjanoy tiliqili ejaa kaanja koloowe moma nombabo. Kaenj moma nono kotumotue qaagoto, qasumasua horowe neenaa qananoj ubabo.”

13 Kaenj ijoro nemuñjanoy kokaenj jero moro: “Merana, qasuañ gonagati eeñ, iikanjoñ mono saanoj noo qananoj ubaa. Giinoj mono kileñ qaa jejeñi, ii moma teñ koma kema iwoi ii meñ kawa.”

14 Kaenj jero kema meme (nonij) woi meñ kañ nemuñja muro. Muro nene aiñawo mañjañoj naanja moroti, iikawaa so ooñ mozozoñgoro.

15 Ooñ mutu meria Iisoowaa opoqisi malekuya awaa totooj opo kowianoj galeñ konoti, ii meñ meria kanageñ Jeikob muro mouro.

16 Mouro meme (nonij) selia ii meñ boria kokosiñ aroya solanja esuuro.

17 Esuuñ nene aiñawo ano bered ooroti, ii meñ Jeikobwaa borianoj ano.

18 Ano meñ mañjañoj kema “Ama!” jero.

Jero kokaenj meleeno: “Oo merana, giñ moronoj?”

19 Kaenj meleeno mañja kokaenj ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo. Jeñ kotoñ nonjanj, nii mono iikawaa so andaborojeñ. Saanoj waama rama orona meñ kajeñi, ii neñ kotuegoj nomba.”

20 Kaenj ijoro moma meria kokaenj qisij muro: “Merana, ii mono nomaeñ uulañawo mokoloojanja?” Qisij muro kokaenj meleeno:

“Anutu, goo Poñganoj mono ilaaj nono ii uulañawo mokoloojeña?”

21 Kaenj meleeno Aisaknoj Jeikob kokaenj ijoro: “Merana, giñ oñanoj merana Iisoo koloojan me qaago, ii momambaajoj mono saanoj kosonanoj koi kana goosirimañja.”

22 Kaenj ijoro mañja Aisakwaa kosianoj keno oosirij moma kokaenj jero: “Qaa aroganoj Jeikobwaa aroya koloojato, boroganoj Iisoowaa boria kaanja.”

23 Boria juyawo data Iisoowaa boro tani kaanja koloortiwaajoj Aisaknoj ii mende moma kotoñ muñ kotuegoj mumambaaajoj ano.

24 Kileñ mombo kokaenj qisij muro: “Gii oñanoj merana Iisooga me qaago?”

Qisij muro kokaenj meleeno: “Nii mono Iisooga.”

25 Kaenj meleeno kokaenj ijoro: “Merana saanoj oroga tosaanjona neñ kotumotuena gomaria.” Kaenj ijoro ii muro nero. Nero wain apu tosaanjona motooñ maama muro nero.

26 Neñ nama meria kokaenj ijoro: “Gii saanoj kosonanoj kañ buuna kiton newa.”

27* Kaenj ijoro kosianoj kema buuta kiton nero. Nero opoqisi malekuyaaw morojoñ moma kotuegoj muñ kokaenj jero:

“Aha merana, Poñnoj juñ kotuegoro eji, noo meranaa

selianoj uñkoowa awaa soro kaañja kolooro mojeñ.

- 28 Anutunoŋ mono siwewaa bedu unjijiyaq ano
namowaa toomoriaŋa togoŋ gono yaka logoyaga,
yagoŋ dumuj kota ano wain apu iwoiga ii honoŋa qaa asuginj seiwu.
- 29 * Kantria kantria yoŋonoŋ mono weleŋ qeq goma laligowu.
Kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu.
Giinoŋ mono geenjaa daremunuruga yoŋoo eja porŋia koloŋ laligowu.
Nemunŋaa merauruta yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu.
Moŋnoŋ qasuaŋ gombaati, qasumasuaanoŋ mono iwaa qaganooŋ ubaa.
Moŋnoŋ kotuegoŋ gombaati, kotumotuenoŋ mono iwaa qaganooŋ ubaa.” Kianj.

Iisoonoŋ maŋanoŋ kotuegoŋ mubiwaajooŋ weleno.

30 Aisaknoŋ Jeikob kotuegoŋ mudabororo maŋaanoŋ miri uuta mesaŋ seleenŋeŋ keno alanzan iikanooŋadeeŋ data Iisoonoŋ tiwojuŋ laligoro tegoro mirinoŋ karo.

31 Kaeŋ iinoŋ kaanŋagadeeŋ nene naaŋawo oonj mozozoŋgoŋ meŋ kaiŋ maŋa mun kokaen ijoro: “Amana, saanooŋ waama rama orona tosaanŋa neŋ kotumotuega nomba.”

32 Kaeŋ ijoro maŋa Aisaknoŋ kokaen qisiŋ muro: “Gii moronoŋ?” Qisiŋ muro kokaen meleema ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo.”

33 Kaeŋ ijorotiwaajooŋ Aisaknoŋ aaruŋ lalaŋoŋin jeneŋa mamaga ororo kokaen ijoro: “Gii mende kana iikanooŋ tiwojuŋ eja moŋnoŋ oro meŋ kaiŋ nonjaati, ii mono moronoŋ? Iinoŋ ii nono neŋ kotumotuenoŋ mono mudaboroŋeŋ. Ii mudaboroŋeŋatiwaajooŋ iikanooŋ mono oŋanooŋ iwaa qaganooŋ ej ubaa.”

34 Iisoonoŋ maŋaa qaa jeta ii moma uukondunj ama ambureren meŋ silama saama maŋaaoŋ kokaen weleno: “Amana, nii mono kaanŋagadeeŋ kotuegoŋ nomba.”

35 Kaeŋ welenoto, maŋaŋoŋ meleema ijoro: “Koganoŋ mono tiliqili qaganooŋ kaiŋ goonooŋ kotumotue tagoŋ meŋ kenja.”

36 * Kaeŋ ijoro Iisoonoŋ kokaen jero: “Konanoŋ mono indinŋa woi tiligoŋ nono laligojen: Iinoŋ wala asugiwetiwaaw qabuŋaya ii wala nuandabororo ano kete noonooŋ kotumotue ii kaanŋagadeeŋ tagoŋ nuama meja. Kawaajooŋ qata Jeikob (tiliqili eja) qamakejooŋi, ii mono soyanoŋ kolojoa. Kotumotue moŋ mono noojoŋ ej gonja me qaago?”

37 Kaeŋ jero maŋaŋoŋ Iisoowaajooŋ kokaen meleeno: “Moba, niinooŋ koga goo eja ponja laligowaatiwaajooŋ kuuŋ muŋen. Tinitosauruta kuuya yoŋonoŋ ii weleŋ qeq muŋ laligowutiwaajooŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Yaka logoya, yagoŋ dumuj kota ano wain apu iwoi ii mono jedaboroŋeŋ Anutunooŋ ii muŋ laligowaa. Oo merana, naa kotumotuenoŋ moŋ toroqej ej nonagi, ii gombenaga? Ii mono amamaajen.”

38 * Kaeŋ meleeno maŋaaoŋ kokaen jero: “Oo amana, kotumotue motoonjoo iigadeeŋ mono ej gonja me nōmaeŋ? Oo amana, mono nii moŋ kotuegoŋ nomba.” Kaeŋ jeŋ kanaiŋ silama saaro.

39 * Saaro maŋaŋoŋ kokaen meleema ijoro:
“Moba, giinoŋ mono baloŋ toomoriaŋawo mesaŋ koriganoŋ kema laligowa.
Iikanooŋ sombimbbaa bedu unjijiya ii kanakeewaŋga mende kamaaŋkebaa.”

* 27:29: Jen 12.3 * 27:36: Jen 25.29-34 * 27:38: Hib 12.17 * 27:39: Hib 11.20

40 * Gii manjawaa soo somataanoj ejemba laj ujuŋ
laaligoga angoj koma kogaa welenqegeya kamakamaata koloŋ laligowa.
Kaeŋ laligowagato, kanawaen qeq koga utama muŋ kamban iikanooj
kareŋ motoŋ iwaa galen koŋkoŋa ujuŋ yakariŋ geengaa nanaŋ
laligowa.”

41 Maŋnoŋ Jeikob kotumotueya muroti, Iisoonooŋ iikawaajooŋ ama kanain
koga uukazi moma muŋ laligoro. Aŋaa uitanoj kaeŋ moma alia mombaa-
joŋ kokaen jero: “Maŋnaraa koomuyaa kambanooŋ mono torija. Iinoŋ
komuro jiŋgeŋ qama saama kamban iikanooŋ saanoj kona Jeikob qewe
komuwaa.”

42 Iisoowaa momoyanoj kaanja kolooro moŋnoŋ iikawaah buzuya moma
Rebekawaanooj kema jero moma meria kanageŋ Jeikobwaajooŋ qaa ano
kema wama karo kokaen ijoro: “Moba, daga Iisoonooŋ mono ironja meleeno
qaganooŋ uro guro komuwagatiwaajooŋ romongoja.

43 Kawaajooŋ merana, niinoŋ qaa gjomajati, ii mono teŋ komba. Mono
keteda koi waama oloŋ koma Haran gomanooŋ naana Labambaanooŋ kemba.

44 Kema iwo kamban tosaŋja toroqen laligona dagaas uuduuduuyanoŋ
olomoowaa.

45 Uuduuduuya olomoon kamaaro iwoi ama munati, ii duduurogo niinoŋ
kawaa gematanooŋ goojoŋ qaa ambe karo guama kawu. Iinoŋ guro
komuna moŋnoŋ ii qero komuwaboo. Mono naambaaajoŋ kamban motooŋgo
ikanondeeŋ ororooŋ qaoni oromesaoŋ saamambo.” Kianj.

Aisaknoŋ Jeikob wasiro Labambaanooŋ keno.

46 Rebekanoŋ loya Aisakwaanooŋ kema kokaen ijoro: “Niinoŋ enjarowoina
Hit embu yorojoŋ amra toroqen laligomambaajoŋ mojona tiro siimbobolo
momakejen. Jeikobnoŋ kaanjaqadeej Hit yonjoo boraurugia yonjooonooŋa
moŋ enjarowoinara kaanja embiaga mewaboo. Balon kokanoŋ koloogiti,
iyonjoo siligia mono kaanjaqadeej eja. Kaanja moŋ meŋ kawaboti een,
niinoŋ mono laaligona naambaaajoŋ toroqen laligowenaga? Siimbobolonoŋ
mono toroqen honoŋa qaa koloowaboo.” Rebekanoŋ kaeŋ jero.

28

1 Kaeŋ jero Aisaknoŋ Jeikob koma hororo karo kotuegoŋ kokaen jeŋ kotoŋ
muro: “Merana, gii Keinan yonjoo naamboragia yonjooonooŋa moŋ embaga
mende mewa.

2 Kaeŋ qaagoto, mono waama Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋ kema
nemuŋgaŋ maŋa Betuelwaa mirinoŋ keuma owaga Labambaa borauruta
yonjooonooŋa moŋ embaga mewa.

3 Embaga mena Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono gii kotuegoŋ
kolooŋseisei gono gbiliuruga yonjoo jaŋgogianoŋ seiro kanageso tuuŋ ma-
maga yonjoo maŋ beŋgiaga koloowa.

4 * Anutunoŋ mono gii ano gbiliuruga oŋo Aabrahambaa kotumotueya
ii toroqen oŋombaa. Kaanjaqadeej balon asaga Aabraham muro giinoŋ
iikanooŋ waba kolooŋ laligojanji, ii buŋa qeq aowaga.”

5 Kaeŋ jeŋ Jeikob wasiro mesaoŋ Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋ
Labambaanooŋ kemambaajoŋ keno. Laban ii Aram eja Betuelwaa meriaga,
Jeikob ano Iisoo yoroo nemuŋgara Rebekawaa naanjaga. Kianj.

Iisoonooŋ ala-alaa emba moŋ mero.

* **27:40:** Jen 36.8; 2 Kinj 8.20 * **28:4:** Jen 17.4-8

6 Aisaknoj Jeikob kotuegoj muñ embia mewiwaajoj Mesopotemia balonoj wasiroti, ii Iisoonoj moro. Kotuegoj muñ kokaen jeñ kotoñ muro: "Gii Keinan yonjo naamboragia yonjoonoga moj embaga mende mewa."

7 Kaen jeñ kotoro nemurmajaa yoroo qaa jegara ten koma mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonoj kenoti, Iisoonoj ii kaanjagadeen moro.

8 Ii moma mañaa Aisaknoj Keinan emba togoj moma bolin aon laligoroti, Iisoonoj ii iima moma kotoro.

9 Ii moma kotoñ mañaa jaanoy sokombaatiwaajoy asia Aabrahambaa meria Ismaelnoj komuro iwaan mirinoj kema borata Malahat, Nebaiotwaa naaŋaa ii mero embauruta karooj koloogi. Kiaŋ.

Jeikobnoj Siwewaa doya gaonoy iiro.

10 Jeikobnoj Beerseba gomaŋ mesaon Haran gomanoy kemambaajon keno.

11 Kema laligon baloŋ moŋnoj keuma ween jaaya kemerotiwaajoy ama iikanoy jamo ragiti, iikanoya moj meŋ wan qemboŋa qen gomantiijanoy gaŋa ero.

12 * Gaŋa en iikanoy gaŋa kuku moj kokaen iiro: Do mombaa kitia namonoj kuugi kema qaga ii Siwenoy uma kuun nano Anutuwaa gajobauruta yonjonoj iikanoy riij uma kamaaŋ angı.

13 * Kaen angı Poŋnoj iwaan kosianoj nama qaa kokaen ijoro: "Niinoy Poŋ, asaga Aabrahambaa Anutuya ano maŋga Aisakwaa Anutuya kolooyen. Baloŋ koi ejani, niinoy ii gii ano goo gbiliuruga onjoo buŋaga qen oŋomaŋa.

14 * Goo gbiliuruga yonjonoj koloŋ seisei angı jaŋgogianoy namowaa sububuŋ kaanja koloowaa. Kaen kolooro juma deema baloŋ ween koukoutanoy ano kemekemetanoy, Saut ano Noot lee lee, eu ano emu iikanoy baageŋ sokoma kema laligowu. Goojony ama goo gbiliuruga yonjoononga mombaajoy ama noo kotumotuenanoj mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya yonjoo qagianoj uro oyanboyaŋ mokoloowuya.

15 Moba, niinoy giwo laligon daen daen kema kaŋ laligowagati, iikawaa so mono sopa somongoj goma laligon uma guambe baloŋ kokanoj mombo eleema kawaga. Niinoy gii mende gomesaoj qaa jeñ somongoj gombeti, iikawaa so ambe hoŋa koloodaborowaa."

16 Kaen ijoro Jeikobnoj gaŋa uutanongaa uuta tooro moma waama kokaen jero: "Poŋnoj mono oŋanoj baloŋ koi kanoj laligojato, niinoy ii wala mende mojeŋa."

17 Kaen jero jeneŋa ororo qaa kokaen jero: "Baloŋ koi mono kowoga ano keemomoyawo kolojoa. Koi kanoj mono oŋanoj Anutuwaaanoj duŋ raraya ano Siwewaa naguya kolojoa."

18 Kaen jeñ gomaŋ ano umugawodeen waama jamo qemboŋa qen eroti, ii meŋ waama jawo tooŋ osoj kuun qaganoy kele apuya maama moriro.

19 Moriŋ gomaŋ iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Wala taon iikawaa qata ii Luz qama laligogi.

20 Jeikobnoj baloŋ iikawaa qata dongoga Betel qama qaa kokaen jeñ somongoj jojopaq qaanoj jeñ kotoiro: "Oo Anutu, giinoy niwo laligon kana koi kemanjati, iikanoy nii galen koma nomina nembanenena ano selenaas esuya mokoloon nona

21 saanoy luae qaganoy mañaa mirinoj mombo eleema kamanjati eej, niinoy mono goo uuaiŋa ten koma laligowe giinoy noo Poŋ Anutuna koloŋ laligowa.

* **28:12:** Jon 1.51 * **28:13:** Jen 13.14-15 * **28:14:** Jen 12.3; 22.18

²² Jamo koi meñ waama jawo tooñ oson kuujenj, iikanonj mono goo duñ raraga ero iwoi kuuya togoñ noma laligowagi, niinorj ii oñjanorj mendeembe tuuj 10 koloogi iikanonj motomotooñ meñ leuñ goma laligomaña.” Kianj.

29

Jeikobnoñ Labambaa mirinorj keuro.

¹ Jeikobnoñ kaeñ jen mesaon kana toroqenj kema weej koukoutaa kanageso yoñoo balonoñ keuro.

² Kanoñ keuma baloñ korianonj apu roñ mon iiro. Miri toya yoñononj lama tuungja uñuama iikanonj apu oñjomä laligogi. Kambanj kanoñ apu roñ kawaa kosianoñ lama tuuj karooñ egi apu roñ qaa ootanonj jamo somata ii mende metangi.

³ Lama galenj yoñonoñ wala lama tuungja kuuya iikanonj meñ kululuñ oñjomä jamo ii apu roñ qaa ootanonjga gibililiñgogi kenogo lamaurugia apu oñongi negi jamo ii mombo duñanoñ komakegi.

⁴ Jeikobnoñ lama galenj ii kokaenj qisiñ oñjono: “Eja alauruna, oñjo dakaya?” Qisiñ oñjono “Nono Harambaajoña,” kaeñ meleema mugi.

⁵ Meleema mugi kokaenj qisiñ oñjono: “Oñjo Naahorwaa esia Laban moma muju me qaago?”

Qisiñ oñjono “Saanoñ moma mujoñ,” jegi.

⁶ Jegi kokaenj qisiñ oñjomä jero: “Ii saanoñ laligoja me qaago?”

Kaeñ jero kokaenj ijogi: “Ii saanoñ laligoja. Iiba, iwaa borata Reizelnoñ mono endu lama uñuama kaja.”

⁷ Kaeñ ijogi Jeikobnoñ jero: “Iibu, weej somata ero lama ii goman-tiñaajoñ kululuñ oñombombaa kambanjanorj mende torija. Kawaajoñ saanoñ lamagia apu oñongi negi mombo uñuama laaligogianorj kema oñoonjgi nenegia newu.”

⁸ Kaeñ jero kokaenj meleengi: “Kaeñ saanoñ mende ambonja. Wala lama tuuj kuuya kululuñ oñjomä jamo ii apu roñ qaa ootanonjga gibililiñgonj kenogo mono lamaurunana apu oñoniñ newuya.”

⁹ Jeikobnoñ yoñowo qaa kaeñ amir moma nañgi iikanonjadeen Reizelnoñ mañaañorj lama tuuj uñuama karo. Reizel iinoñ lama galenj gawoñ meñ laligoro.

¹⁰ Karo Jeikobnoñ owayaas borata Reizel ano owayaanoñ lama tuuj inijima apu roñ qaa ootanoñ kema jamo ii metaama owaya Labambaanoñ lamauruta apu uñuaqiro.

¹¹ Uñuagidaboroñ Jeikobnoñ Reizel buuta kitorj neñ kanaiñ kotakota qama saaro.

¹² Saama Reizelwaajon jero: “Nii goo mangaa tinitosaya koloojenj. Nii Rebekawaa meriaga.” Kaeñ jero Reizelnoñ moma uulanjawo bobogarinj mañaañorj kema buzu ii jero moro.

¹³ Labanoñ naajaa meria Jeikobwaa buzuya moma ii uulanjawo mokoloombabaajoñ keno. Kema mokoloonj iima suunçonj añgomun buuta kitorj neñ wama mirianorj uri. Uma iwoi kuuya kolooroti, Jeikobnoñ ikawaa sunduya jero moro.

¹⁴ Ii moma kokaenj jero: “Saanoñ, giñorj neenaa sakitina koloojanj.” Kaeñ jero koiñ motoonjgowaas so iwo rama laligoro. Kianj.

Jeikobnoñ Lea ano Reizel embawoitaga orono.

15 Kaeñ laligoro Labanon Jeikob kokaen ijoro: "Gii tinitosana laligojanjwaajon tawaga qaa een weleñ qen nombaboo. Ii mende sokombaa. Kawaajon tawaga dawi mewagiwaajon mojanj, ii saanøn jena momanja."

16 Labambaa borawoita woi laligori. Somataa qata Lea. Kogaa qata Reizel.

17 Leawaa jaayanoj iima-ainjaiñawo kolooroto, Reizel seliaa kaitania ano jaasewaajon ii kuuya iima-ainjaiñawo totoon kolooro.

18 Jeikobwaa uunaajon ii Reizelwaanø erotiwaajon ama qaa kokaen jero: "Niinoj boraga kanageñ Reizel memambaajon saanøn yambu 7 weleñ qen goma laligomanya."

19 Kaeñ jero kokaen ijoro: "Ii eja morota moj mube mende sokombaboto, gii gombe sokombaa. Kawaajon saanøn niwo koi laligowa."

20 Kaeñ jero Reizel memambaajon yambu 7 weleñ qen muñ laligoro. Uunaajon Reizelwaajon erotiwaajon ama yambu iikawaajon moro ween afaajon tani kolooro. Kiañ.

21 Yambu 7 tegoro Jeikobnoj owaya Laban kokaen ijoro: "Noo gawon meme kambananoj mono tegojiwaajon saanøn embana Reizel nona iwo en laligomanya."

22 Labanon qaa ii moma miri toyia kuuya horoñ kululuuñ oñoma lomban ano neñ korisoro anji.

23 Ii anji tegoro gomanj tiiro Labanon borata Lea wama kema Jeikob muro miri uutanøn uma motooj eri.

24 Labanon weleñ embia qata Zilpa ii borata Leawaa weleñqekeyaga laligowaatiwaajon muro.

25 Motooj eri gomanj ano Jeikobnoj embia iima moro Reizel qaagoto, ii Lea kolooro yooyaanon kema kokaen jeñ muro: "Gii mono naa terega ama nonjanjate? Nii Reizel memambaajon weleñ qen goma laligoweto, gii mono naambaajon tiligoñ nonjanj?"

26 Ii moma meleema kokaen ijoro: "Gomanj kokanon data een laligoro koganoj eja mewaatiwaa nanamemeñia ii nononoj mende eja.

27 Kawaajon saanøn maraj korisoro ii Leawo sonda motoongowaa so laligoñ aisoona tegoro koga kaanjagadeen gomanj. Ii mewaatiwaajon mono kaanjagadeen yambu 7 toroqen weleñ qen noma laligowa."

28 Kaeñ ijoro uumotoongo ama Leawo maraj korisoro kambaj ii sonda motoongowaa so laligoro tegoro Labanon borata Reizel kaanjagadeen embia koloowaatiwaajon muro.

29 Labanon weleñ embia qata Bilha ii borata Reizelwaa weleñqekeyaga laligowaatiwaajon muro.

30 Jeikobnoj Reizel ii kaanjagadeen embiaga mero. Uunaajon Reizelwaajon erotiwaajon ama Reizel ii Lea ugug jopagoñ muñ laligoro. Kawaajon yambu 7 toroqen Laban weleñ qen muñ laligoro. Kiañ.

Jeikobwaa merauruta koloogi.

31 Jeikobwaa uutanøn Leawaa jom mamaga mende ero zizi togoro Ponnoj iiro mende sokono Lea koro ambaatiwaajon ilaañ muroto, koga Reizelnoj aruña laligoro.

32 Leanoj korowo koloñ laligoñ mera ejaga meñ qaa kokaen jero, "Ponnoj tapekokorona iiro lonanoj saanøn kanañ jopagoñ noma laligowaa." Kaeñ jeñ qata iikawaaw so Ruuben qaro. (Ruuben = Tapekokorona iiro.)

33 Kanagej mombo koro ama mera eja moj mej qaa kokaen jero: "Lonanoj melaada jopagoj nono Pojnoj ii moma mera koi kaanjagadeej nona." Kaej jej qata iikawaa so Simeon qaro. (Simeon = Gejianoj moro.)

34 Kawaa gematanoj mombo koro ama mera eja moj mej qaa kokaen jero: "Nii merauruta karooj lonaajoj ojonjenjiajaqoj iinoj mono kanaij uuta niwo somongowaa." Kaej jej qata iikawaa so Liwai qaro. (Liwai = Uuta somongowaa.)

35 Kawaa gematanoj dujanor mombo koro ama mera eja moj mej qaa kokaen jero: "Nii kambaq kokaamba Poj mepeseejej." Kawaajoj qata iikawaa so Juuda (mepemepesee) qaro. Kawaa gematanoj mera mombo mende mero. Kianj.

30

1 Reizelnoj aruŋa laligoj Jeikobwaajoj merabora moj mende mej iyanja kaia kaej iima data Lea gema qeq uutanoj motoqoto moma Jeikobwaajoj qaa kokaen jero: "Gii mono mera mokoloowa. Ii mende mokoloona niinoj mono laligomambaajoj amamaaq komumaŋa."

2 Kaej jero Jeikobnoj iriŋa soono uuduudu moma mun kokaen ijoro: "Nii mono mera nomaen mokoloovenaga? Anutunoj gii mera mewagatiwaajoj somongoj goma laligojanto, niinoj Anutuga qaago."

3 Kaej jero Reizelnoj kokaen ijoro: "Noo welej embana Bilha ii koi. Saanoj iwo ena noo mera moj mewaa. Iinor nemuj kono niinoj kaanjagadeej iwaanoŋga merabora mokoloŋq oŋoma nemuŋgia koloŋq laligomanja."

4 Kaej jej welej embia Bilha muro embiaga mej iwo ero.

5 Ero Bilhanoj koro ama Jeikobwaa meria mero.

6 Meria mero Reizelnoj kokaen jero: "Anutunoj gosin nono sokcombe qamakooli qaana moma mera ejaga nonja." Kawaajoj qata Dan qaro. (Dan = Gosin nono sokonjeŋ.)

7 Reizelwaa welej embia Bilhanoj mombo koro ama Jeikobwaa meria moj mero woi kolooro.

8 Kaej mero Reizelnoj kokaen jero: "Danawo mamaga aorjoroj haamo anjen." Kaej jej iikawaa so mera qata Naftali (Aorjorowe) qaro.

9 Leanoj mombo koro mende ama ii iima kawaajoj iyanja welej embia qata Zilpa mej Jeikob muro embiaga kolooro.

10 Embiaga koloŋq Jeikobwaa mera ejaga mero.

11 Mero Leanoj "Simbawonjawo!" jej qata Gad (simbawonjawo) qaro.

12 Zilpa, Leawaa welej embia kanoj Jeikobwaa meria moj mombo mero woi kolooro.

13 Kaej kolooro Leanoj qaa kokaen jero: "Niinoj keraqeeango somata mojen. Emba yononoj mono noojoj oyanjboyaŋ qama laligowuya." Kaej jej iikawaa so mera qata Aser qaro. (Aser = Oyanjboyaŋ qabu.)

14 Wiitnoj masu qero kooto kambanjanor somaja moŋnoj Ruubenoj seleenjeŋ kema baloŋ korianoj asagbaleŋ hamo * mokolooro. Hamo ii mokoloŋq mej kan nemuja Lea muro. Muro Reizelnoj data kokaen ijoro: "Goo meraganor hamo mej kaji, iikawaa tosaŋa mono nona nemaja."

* **30:14:** Asagbaleŋ: Emba yononoj asagbaleŋ hamo nej afaangoj koro ambombaajoj anjiti, iikaŋq moma laarigi.

15 Kaeñ ijoro Leanon kokaen jero: "Giinoñ lona nuana sokombaatiwaajon romoñgoweto, gi mono meranaanoj asagbaleñ hamo koi ii kaanjadeen nuamambaajoñ mojañ. Ii mende sokonja." Kaeñ jero Reizelnoj kokaen ijoro: "Saanon! Meragaanoj hamo ii nombaati eeñ, mono saanon Jeikobwo gomantiija koi ewao."

16 Kaeñ jero Jeikobnoj mare iikanon gawoñ mesaon karo Leanon kema mokoloon mun kokaen ijoro: "Niinoñ meranaanoj asagbaleñ hamo kanoñ mono goo sewanjo mejeña. Kawaajon mono niwo ewota." Kaeñ ijoro Jeikobnoj gomantiija iikanon iwo eri.

17 Iwo eri Anutunoj Leawaanor qaa qamakoolia moro koro ama Jeikobwaa meria 5:ya mero.

18 Ii meñ qaa kokaen jero: "Niinoñ weleñ embana ii lona muwetiwaajon Anutunoj iikawaa tawaya koi nonja." Kaeñ jeñ iikawaa so qata Aiskar (tawa) qaro.

19 Kawaa gematanoj Leanon mombo koro ama Jeikobwaa meria 6:ya mero.

20 Ii meñ qaa kokaen jero: "Anutunoj kaleñ awaa soro nonja. Lona Jeikobwaa merauruta 6 mewetiwaajon iinoñ mono pondan niwo laligon qabuña noma laligowaa." Kaeñ jeñ iikawaa so mera qata Zebulun qaro. (Zebulun = qabuña)

21 Kamban tosia tegoro Leanon bora meñ qata Daina qaro.

22 Anutunoj mombo Reizel kaanjagadeen romoñgoñ mun qaa qamakoolia moma koro ambiwaajon ilaañ muro.

23 Ilaaj muro koro ama mera moñ meñ qaa kokaen jero: "Anutunoj gamuna metogoja."

24 Kaeñ jeñ toroqen kokaen jero: "Ponnoñ mono merana moñ toroqen nombaa." Kaeñ jeñ iikawaa so mera qata Joosef (=Toroqen nombaa.) qaro. Kianj.

Jeikobwaanor lama tuuñanoj seiro.

25 Reizelnoj meria Joosef mero iikawaa gematanoj Jeikobnoj Laban kokaen ijoro: "Nii neenaa gomañ mirinanon kemambaajoñ mojeñ. Kawaajon saanoj wasin nona eleema kemaña.

26 Emba meraajuruna koi yonjojoñ ama goo weleñga qeñ laligoweti, mono ii nona motooj kemboña. Nií gawoñ somata totooj meñ laligoweti, ii geenjo saanoj mojañ."

27 Kaeñ ijoro Labanon kokaen jero: "Gii moma qeañgoñ nonjanji eeñ, mono saanoj koi laligowa. Ponnoñ goojoñ ama nii kotuegoñ noma laligoroti, nii unju qewe qaa kaeñ kolooro mojeñ."

28 Kaeñ jeñ toroqen kokaen jero: "Mono gawongaa tawayaa jañgoya jena sewaña ii saanoj gomaña."

29 Kaeñ jero Jeikobnoj kokaen ijoro: "Nii goo weleñ nomaeñ qeñ laligon goo gomanor miriwañ oro tuuñaa tuuñaa galeñ koma oñombe somariigit, ii geenjo saanoj mojañ.

30 Wala nii koi mende kawe iikanon oro iwoiga mamaga mende en gonoto, iikanon mono nii kawe kamban kanoñ sein jaasoonjo kolooju. Nii daenjeñ daenjeñ kema kaweti, iikanon Ponnoj kotuegoñ gono laligon. Kaeñ laligonato, nii mono naa kambanon saanoj neenaa kanagesouruna nañgoñ oñomambaajoñ ama gawoñ iwoi kanaiñ mewenaga?"

31 Kaeñ ijoro Labanon kokaen qisiro: "Nii mono naama gombenaga?" Kaeñ qisiro Jeikobnoj meleema kokaen jero: "Iwoi moñ mende nombato,

iwoi motoonqo koigadeen noojon ambagati eeŋ, nii saanoj toroqen goonoj lama tuuŋa tuuŋa ii kalaŋ koma jaagaleŋ meŋ oŋoma laligomaŋa.

³² Nii saanoj goonoj lama ano meme tuuŋa kuuya ii kete iŋiima gosi- maŋa. Ii gosin lama meria baroŋ kuuya ano meme (nonin) doŋa titogiawo ano teregia diriweŋ, soŋojinjiri me korombongi ii kuuya mendeema iyangia meŋ kululuŋ oŋomba. Iyorjonon saanoj gawoŋ meŋ laligowetiwaaw tawana koloowu.

³³ Kanageŋ gawonaa tawana, lama ano meme ii iŋiima gosimambaa- joŋ kawagati, kamban iikanon uuna dindiŋaa kania ii afaaŋgoŋ kokaŋ mokoloowa: Meme (nonin) titogia qaa ano diriweŋ, soŋojinjiri me korom- bongia qaa ii kuuya ano lama baroŋ qaago kuuya noo tuuŋaŋoŋ nambuti, ii niinon yongoro mejeŋ, kaŋ moma kotowa.”

³⁴ Kaeŋ jero Labanon kokaen meleeno: “Nii saanoj uumotoonqo anjen. Qaa jejanj iikaŋ kana ii ewaa.”

³⁵ Kaeŋ meleema weemboria iikanondeen Labanoŋ meme (nonin) ejia teregia jirinjoorŋ ano diriweŋ soŋojinjiri me korombongia ano meme embia kuuya teregia titogiawo ano diriweŋ soŋojinjiri me korombongi me sele jugianon iwoi taŋa raroŋ, ii kuuya ano lama meria baroŋ kuuya ii gosin metogoŋ oŋoma aŋaŋ merauruta yonjoo borogianoŋ ama oŋoŋo.

³⁶ Labanon ii ama oŋooma yonjoo Jeikobwaanŋ lama ano meme tuuŋ ii unjuama weemboria karooŋ kekembaa so kema kanon laligogi. Koriganoŋ kaeŋ laligogi Jeikobnoŋ toroqen Labambaanoŋ lama ano meme tuuŋa tuuŋa ii galen koma oŋoma laligoro.

³⁷ Kaeŋ laligoŋ komonj, wakato ano gou gere iikawaa boria gbilgbili koton meŋ selegia jinjororŋ kombolatiro biiwianon taaliro jirinjoorŋ kolooro. [†]

³⁸ Kaeŋ kolooro gere borogia koombolatia ii meŋ oro yonjoo apu juugia kuuya kanon ano apu newombaaŋ kagi wosogianondeen ero. Kaeŋ ero lama ano meme tuuŋ yonjonoŋ ejianoŋ unjualeembutiwaaw aŋ geriawo moma apu newombaaŋ kaj mokoloŋ iigi.

³⁹ Kaeŋ iima meme ejia yonjonoŋ gere boria iikawaa kosogianoŋ embia unjualeenŋi. Kaeŋ unjualeenŋi koro ama laligogitiwaajon meraboraurugia kawenjtetere, titogiawo ano diriweŋ, soŋojinjiri me korombongi ii oŋoma laligogi.

⁴⁰ Kaeŋ laligogi Jeikobnoŋ lama ano meme (nonin) meria kaŋia ii gosin mendeema oŋoma aŋa aŋa tuungia so oŋonoto, oro somata ii areŋgoŋ oŋono jaagia Labambaanoŋ oro baroŋ ano teregia titogiawo yonjonoŋ baagenj uuŋ naŋgi. Kaeŋ ama aŋaŋoŋ lama ano meme (nonin) tuuŋa tuuŋa metogoŋ mokoloŋ oŋono. Ii mokoloŋ somonŋoŋ oŋono Labamba lama tuuŋaŋoŋ mende kema toroqen oŋongi.

⁴¹ Oro embia kotakota yonjonoŋ ejianoŋ unjualeembutiwaaw aŋ geriawo mogi Jeikobnoŋ kamban so iikanon gere boria ii apu juunon ano. Kawaajon oro ejia yonjonoŋ kaj ii wosogianoŋ mokoloŋ iima kosianon kanon embia ii unjualeema laligogi.

⁴² Kaeŋ laligogito, oro embianoŋ esungia kamaanqegeta koloogiti een, iinoŋ gere boria ii iyonjoo wosogianoŋ mende ama laligoro. Kaeŋ ama laligoro oro esungia kamakamaata yonjonoŋ Labamba tuuŋaŋoŋ toroqegi esungia kotakota yonjonoŋ Jeikobwa tuuŋaŋoŋ kema toroqegi.

[†] **30:37:** Gere boria: ii sopawaajoŋ mende ano. Kaŋaŋadeen tiriqoonjoŋ me jenaŋ amambaaŋ qqaago. Anutunon ɻaa yaweŋ ano oweŋ jenaŋ ambombaajoŋ mende jeroto, Jeikobwa uutanon diŋgoro ten koma laligotiwaaŋ toomoriambaa kania kaeŋ kuma muro.

⁴³ Jeikobnoj kaeñ ama kindiñbiri eja qaqabuñayawo koloñ toomorian mokolooro. Lama ano meme tuuñ mamaga buñja qeñ aø welenqeñ ejemba uñuano kamel ano dongi tuuñja tuuñja asugin seigi togia kolooro. Kianj.

31

Jeikobnoj Laban mesaon oloy koma keno.

¹ Labambaa meraurutanoy qaa kokaen jegi Jeikobwaa gejianoy kemero moro: "Mañnananoy iwoi buñja qeñ laligoroti, Jeikobnoj ii kuuya kalugon konjoratiñ añgoñ kono. Mañnanaa esuhinaya galen koma iikawanonja hinaya kuuya ii iyañjañoñ mokoloñ kindiñbiri kolojoa."

² Qaa ii moro ano looyaa jaasewaña iima kokaen moma asariro: "Labanoj wala ala awaa koloñ noma laligon kouroto, kaañja mende toroqen ama laligoja."

³ Kaeñ moma asariro Poñnoj Jeikob kokaen ijoro: "Gii mono eleema mañjasauruga yoñoo balonoy kema tinitosauruga yoñowo laligowa. Kema laligona niñon giwo nama laligomaña."

⁴ Jeikobnoj qaa ii moma Reizel ano Lea yorojoñ qaa ano keno balon korianoj lama tuuñja tuuñja galen koma oñonoti, iikanoy kari.

⁵ Kari kokaen irijoro: "Niñon mañgaraa jaasewaña iima kokaen moma asarijen: Iinoy wala ala awaa ama noma laligon kouroto, iikañja mombo mende ama laligoja. Mañnaa Anutuyanoj mono kileñ niwo nama laligon kouro.

⁶ Nii ku-usuna kuuya kululuñ iikawaa so mañgara weleñ qeñ muñ laligon koubeti, oro ii saanoj mojao.

⁷ "Kaeñ laligoweto, iinoj añgomokoloñ qaganoj ama noma laligon gawonaa tawaya ii somanya 10:baa so utequte ama laligoro. Kaeñ ama noma laligoroto, Poñnoj añgoñ koma muro tiwitiwilaa moñ mende ama nono laligowe.

⁸ Kambañ moñnoj kokaen jero, 'Lama ano meme (nonin) titogiawo koloowuti, ii mono goo gawoñ tawaga koloowu.' Kaeñ jero oro tuuñ kuuya yoñonoj meraboraañgia titogiawo oñongji. Kambañ moñnoj kokaen jero, 'Lama ano meme (nonin) kawenjtetere koloowuti, ii mono goo gawoñ tawaga koloowu.' Kaeñ jero oro tuuñ kuuya yoñonoj meraboraañgia kawenjtetere oñongji.

⁹ Anutunoj kaeñ ano asugiro mañgaraa tuuñjanoyga oro konjoratiñ uñuama nono seigi.

¹⁰ "Oro ejianoj embia uñualeema laligogiti, kambañ iikanoy gaoñ iima jaana uuñ waama iibe meme (nonin) ejianoj embia uñualeema nañgiti, iyoñoo selegia ii kawenjtetere, titogiawo ano diriweñ, sonojinjiri me korombongji kuuya koloogi.

¹¹ Nii gaoñ iibe kanoj Anutuwaa gajoba moñnoj noojoñ 'Jeikob!' qaro. Kaeñ qaro 'Koi nanjen,' jeñ meleembe.

¹² Meleembe kokaen toroqen nijoro: 'Labanoj iwoi kuuya ama go-makeji, niñon ii iima mojen. Kawaajon saanoj jaaga otaama uuñ iiba: Meme (nonin) ejia kuuya embia uñualeema nañjuti, iyoñoo selegianoy kawenjtetere, titogiawo ano diriweñ, sonojinjiri me korombongji kolooga.'

¹³ * Niñon Betel kanoj asugin gombe jamo dañgunu moñ kuuñ kele morin niwo qaa somongoj jojopar qaanoj jeñ kotiina. Niñon Anutu ii ano

* **31:13:** Jen 28.18-22

goojoŋ qaa kokaen jejeŋ: Gii mono keteda koi waama kantri koi mesaŋŋoŋ geŋŋgaŋ kolokoloo gomaŋŋanoŋ mombo eleema kembə.'"

¹⁴ Jeikobnoŋ qaaaya kaen jero Reizel ano Lea yoronoŋ kokaen meleema muŋ ijori: "Maŋnaraa mirinon borosamowaa bakaya moŋ ii noroonoŋ mende toroqen raja.

¹⁵ Iinoŋ eja norono sewanarananoŋ karo ii aŋaŋjengadeen meŋ gilid-abororo. Kawaajoŋ noro mono waba tani ama norono laligoŋ kouri.

¹⁶ Kawaajoŋ Anutunoŋ maŋnaraa tuuŋjanoo esuhina ilawoila konjoratiŋ wano seiroti, ii kuuya mono oŋjanoo anana ano meraboraurunana ananaa buŋaga kolojo. Kawaajoŋ Anutunoŋ jeŋ kotoŋ gonoti, giŋnoŋ mono ii kuuya teŋ koma otaawa."

¹⁷ Kaeŋ ijori waama meŋ mozozoŋgoŋ meŋ embamerauruta kobibiiŋ onjono kamel qagianoo ugi.

¹⁸ Miriwaas oro tuuŋja kuuya konjoma oŋjono wala keŋgi. Esuhina iwoiya kuuya Mesopotemia (Padan Aram) balonoo laligoŋ mokolooro seiroti, ii korebore kolojoŋ maŋa Aisakwaanoŋ kembombaajoŋ Keinan balonoo baagej keŋgi.

¹⁹ Kambaj kanoŋ Labanoŋ lama jugia motomambaajoŋ keno Reizelnoŋ maŋŋaa mirinon doŋlopioŋ bubuga yoŋgoro mero.

²⁰ Yoŋgoro mero Jeikobnoŋ toroqen looya Aram eja Laban ii kokaen tiligoŋ muro: Kembombaas qaaaya ii mende jero moroto, mono oloŋ mesaŋŋoŋ keŋgi.

²¹ Kaeŋ oloŋ keŋgi kamel yoŋjonoŋ ilawoilaya kuuya meŋ bosiŋgi. Kema Yufreitis apu gowoya kotoŋ Gilead baloŋ baanjəwo iikanoŋ baagen keŋgi. Kian.

Labanon Jeikob otaaŋ keno.

²² Kenjito, weemboria karoonaŋ kolooro kanoŋ qaa kokaen jegi Labanoŋ moro, "Jeikobnoŋ mono togoŋ oloŋ koma keno."

²³ Ii moma waama tinitosa ejauruta unjuama weemboria 7:baa so oŋotaan kema kema Gilead baloŋ baanjəwo kanoŋ mokoloon oŋoŋgi.

²⁴ Oŋoŋgiti, gomantiŋa iikanoŋ Anutunoŋ Aram eja Laban ii gaonoŋ asugiŋ qaa kokaen ijoro: "Gii Jeikobwaajoŋ kotumotue me qasumasuaa qaa moŋ jewabotiwaajoŋ mono moma kotoŋ galeŋ meŋ aowa."

²⁵ Unjuanggi Jeikobnoŋ opo sel kuunja Gilead baloŋ baanjəwonoŋ moro-rongoŋ kuuro Laban ano ejauruta yoŋjonoŋ kaanjagadeen opo sel kuungja iikanoo kuun egi.

²⁶ Ej waama qegia Jeikobwaanoŋ kema kokaen jero moro: "Gii mono naa terega ama nona? Gii tiligoŋ nonjan. Kere yoŋjonoŋ manja qeŋ emba yoŋgoro horoŋkejuti, mono iikawaa tani noo borawoina oloŋ uruuma koi kana.

²⁷ Gii naambaajoŋ aŋgomokoŋl ama noma uulanjəwo oloŋ koma nome-saoŋ kana? Gii mono naambaajoŋ qaa moŋ mende jena mobe laŋ kana? Ii mobenagati eeŋ, nii saanoŋ rii gbawe ambe komaj koma gita kulele qegi korisoro qaganoo oŋoombe kawuyaga.

²⁸ "Ii mobenagati eeŋ, mono saanoŋ esauruna ano borawoina buugia kitoŋ neŋ yeizozogia jwenaga. Gii mono uuga qaawaa tere kaaŋa anjaŋa.

²⁹ Niinoŋ ku-usunawo kaŋ saanoŋ tiwilaan gombenagato, gomantiŋa ewe maŋŋaa Anutuyanoo qaa kokaen nijoja: 'Gii Jeikobwaajoŋ kotumotue me qasumasuaa qaa moŋ jewabotiwaajoŋ mono moma kotoŋ galeŋ meŋ aowa.'

30 Kawaajoj mesaowa, geengaa manjaa gomañ mirinoj eleemambaa uuaiñga somata moma laligojgo mesaodaboroñ kananoj kañ laligojañ. Kawaajoj saanoj kembato, noonooj doñlopioñjuruna ii mono naambaaajoj yoñgoro menj kana?”

31 Labanoj kaeñ ijoro Jeikobnoj kokaen meleema muro: “Giinoj bora-wioga manjaqeñe ku-usuñ qaganooj nuambabotiwaajoj romoñgoj keena moma olon koma kaniñ.

32 Kaninto, moñnoj doñlopioñ bubuga mero mokoloowagi, ii saanoj gena komuwaa. Ilawoila kuuya menj laligojeni, ii saanoj tinitosaurunara yoñoo jaanoj iima gosiñ nama goonoj iwoiga moñ mokolooj iima ii saanoj mewa.” Jeikobnoj kaeñ ijoroto, embia Reizelnoj doñlopioñ ii yoñgoro meroti, loyanooj ii mende morotiwaajoj ii hanqaaq qen jero.

33 Kaeñ jero qegia Jeikobwaa opo sel kuunjanooj uma qenjama moñgama Leawaa opo sel kuunjanooj uma toroqen weleñ embawoi yoro opo sel kuunjananooj uma qenjama moñgama iwoi moñ mende mokolooro. Leawaanoj kuuj mesaon kawaa gematanoj Reizelwaa kuunjanooj uro.

34 Uroto, Reizelnoj doñlopioñ bubuga ii menj gesonoj mouma kamel qaganooj duñ rarawaa uutanooj ama qaganooj uma qelanjiñ raro. Kaeñ raro mañjanooj opo kuunjaa uuta kuuya qenjanoto, ii mende mokolooro.

35 Reizelnoj maña kokaen ijoro: “Somatana, nii koinoñ niiro rajenjwaajoj ama goo jaasewanganooj saanoj mende waamana. Kawaajoj uuduuduu mende moma nomba.” Kaeñ ijoro miriwaas doñlopioñ bubuga iikawaajoj monganoto, ii mende mokolooro.

36 Mende mokolooro nama Jeikobnoj iriñja soono temboma Laban kokaen jeñ qisiñ muro: “Niinoj naa kanaga ama songiwe? Mono naa sili bologa ama gombetiwaajoj kakasililinoj tiwowasanooj tigoñ nonjañ?

37 Noo esuhinana kuuya qenjan daborongo mono naa iwoiga moñ mokoloona goo miri uutaa bunjaga koloonaga? Ii saanoj menj koi kañ tinitosaurunara yoñoo jaagianooj ana iigi batunaranooj qaa lombo enagati, ii gosiñ jeñ tegooj mindiñgoj norombuya.

38 “Niinon giwo yambu 20 laligoj waabe. Kambañ iikawaas uutanooj gawonja mewe goonoj lama ano meme (noniñ) yoñonoj mende janjoñ qaoñgito, awaagadeen kolooj seisei ama laligogi. Kaanjagadeen lama ejia moñ goo oro tuuñnoja mende qeñ newe.

39 Kambañ tosaajanooj oro kawalianooj lama qeñ kitomitoroti, ii mende menj goma laligoweto, iikawaas kitia ii neenaa tuuñnojga menj kitianooj ama laligowe. Lamaga gomantiijanooj me asasaganooj yoñgoro menj laligowuyagati, kileñ iikawaas kitia amambaajoj jenkooto ana ii otaan laligowe.

40 “Weej biiwianooj gomañ gerianoj nooro gomantiijanooj memetonjanooj nuro sañgonja moma laligowe. Kambañ mamaga gaoj gbilibili laligowe.

41 Yambu 20:waa so iikaaj goo gomanooj laligoj waabe tegoja. Yambu 14 ii borawoiga oromambaajoj weleñ qeñ goma laligowe. Iikawaas gematanoj yambu 6 ii lama bulmakao mokoloombambaajoj goonoj gawoñ menj laligowe. Kaeñ laligoweto, giinoj gawoñ memewaa tawana ii somanø 10:baa so uteqeate ama laligona.

42 “Asana Aabrahambaa Anutuya amana Aisaknoj waeya menj mepe-seenkeji, iinon gemananoj aworo kolooj mende kotinjoñ nonagi eej, giinoj mono bobora wasin nona kawenaga. Kaeñ ama nonagato, Anutunoj noonooñ siimbobolo kakasililin iiro gawonj boronanoj seleqeñe ama menj

laligoweti, ii iima kete gomantiijanoj noo qaana gosiŋ jeŋ tegoro mojanj.” Kianj.

Jeikob ano Laban yoronoj soomonjgo ani.

43 Jeikobnoj kaeŋ jero Labanoj kokaen meleema muro: “Emba woi koi mono noo borawoinaga. Yoro meraboraurugara ii noononja. Lama bulmakao tuuŋa tuuŋa koi ii noononja. Iwoi kuuya koi ijjanj, ii kuuya noo buŋagadeej kolojoa. Kaento, mesaowa niiŋoŋ kete borawoina koi ano meraboraurugara ojoniti, yononjо kembutiwaa qaagia jegi ii qewagomambaajoŋ moma bimooŋ.

44 Kawaajonj saanoj kaŋ gou koma aŋ batunaranonj soomonjgo ambo. Ii qendeembotiwaajoŋ romonjо noroma daŋgunu kaanja batunaranonj ewaa.”

45 Kaeŋ jero Jeikobnoj jamo moŋ meŋ kuuro moroalimbaŋ daŋgunu kaanja sodogara koloŋ nano.

46 Iikanon nano Jeikobnoj tinitosauruta yonoojoŋ jamo meŋ kululuuwutiwaajoŋ jero. Kaeŋ jero jamo meŋ qanoŋ qanoŋ ama kululuugi uro iikawaa kosianoj nene lombaj oonj negi.

47 Labanoj jamo tuuŋ kawaa qata Jegar Sahaduta qaro Jeikobnoj qata Galed qaro. *

48 Kaeŋ qama looyanoj qegia Jeikob kokaen ijoro: “Jamo tuuŋ koi mono kete anaraa batunaranonj moroalimbaŋ daŋgununaraŋa ewaa.” Kawaajonj Jeikobnoj iikawaa qata Galed qaro.

49 Labanoj qaa toroqen kokaen jero: “Poŋnoŋ deema laligowoti, kambaj iikanonj batunaranonj jaayanoj niriima riŋgaleŋ meŋ noroma laligowaa.” Kawaas so baloŋ iikawaa qata moŋ Mizpa qaro. (Mizpa = Galen meme miri koriga.)

50 Labanoj qaa ii toroqen kokaen ijoro: “Giinoŋ borawoina horoŋ ureeŋ aŋjama oromba me toroqen emba tosaanja ojombagati eeŋ, mono qaa koi moma laligowa: Baloŋ eja moŋnoŋ kosonaranonj mende laligoŋ niriilo Anutunoŋ mono kileŋ saanoj niriima batunaranonj soomonjgo ejiwaa qaaya ii naŋgoŋ jeŋ laligowaa.”

51 Kaeŋ ijooŋ mombo toroqen kokaen jero: “Qegana moba, jamo tuuŋ koi aŋno toonj koi kuujenj, iikanonj mono anaraa batunaranonj daŋgunu kaanja rama ubao.

52 Jamo tuuŋ koi mono daŋgununara koloŋ rama ubaa aŋno toonj koi ii kaanjaŋadeej daŋgununara koloŋ rama ubaa. Iikanonj soomonjgonaraajoŋ kokaen romonjо noroma rama ubao: Niinoŋ meŋ bolŋ gomambaajoŋ moma jamo tuuŋ koi mende uugun goononj kamaŋa. Giinonj kaanjaadeej meŋ bolŋ nomambaajoŋ moma jamo tuuŋ aŋno toonj koi mende uruugun noonoŋ kawa.

53 Aabraham, Naahor ano yoro maŋgaraa beŋgia Anutu iinonj mono qaa batunaranonj kolooro ii gosiŋ jeŋ tegorj norombaa.” Labanoj kaeŋ ijoro Jeikobnoj qaa ii somonjоn Anutuwaa qanoj jojopanj qaanoj jeŋ kotiro. Maŋa Aisaknoj Anutu iikawaa waeya meŋ mepeseeŋ laligoro.

54 Jeikobnoj kaeŋ ama baloŋ baanjanonj oro qeŋ iikanonj siimoloŋ oonj tinitosauruta horoŋ ojono lombanonj kagi. Kaŋ nene neŋ gomantiijanoj rii oroŋ baanjanonj kanoj egi.

* **31:47:** Daŋgunu jamo tuuŋ: ii Hibruu qaanoj Galed ano Arameik qaanoj Jegar Sahaduta.

55 Egi gomañ asariro Labanoñ umugawodeeñ waama esauruta ano bora-woita buugia kiton neñ kotuegon oñoma yeizozogia jero. Ii jeñ oñomesaoñ eleema gomanjanor keno. Kianj.

32

Jeikobnoñ Iisoowo aitonjowowaajoñ joroñqoroj ano.

1 Looyanoñ keno Jeikobnoñ kañagadeeñ kananoñ keno Anutuwaa gajobauruta tosianor mokoloñ mugí.

2 Mokoloñ mugí injiima kokaen jero: “Ii Anutuwaañ manjaqeñe tuuñ kolooju.” Kawaa so gomañ iikawaa qata Mahanaim (manjaqeñe tuuñ woi) qaro.

3 Jeikobnoñ kananoñ kema laligoñ qele ejauruta tosaña wala wasin oñono Edom kantrinoñ baloñ qata Seir kanoñ data Iisoo iibombaajoñ kajen.

4 Wasiñ oñoma kokaen jeñ kotoñ oñono: “Oño mono kema da poñna Iiso kokaen jegi moba: ‘Somatana moba, nii weleñ ejaga Jeikob. Nii owanara Labambo laligoñ kouma laligodaboroñ kamban kokaamba ii mesaño kajen.

5 Iikanor laligoñ bulmakao, dongi, lama, meme (nonin) tuuñtuuñ ano weleñqeñe ejemba mokoloñ uñuama kananoñ kajen. Oo eja poñna, niñon goo jaanor kiañkoomu mokoloñmambaajoñ moma qaa buzuna koi wala ambe goonoñ kaja.”

6 Kaen jeñ kotoñ oñono kema eleema kañ kokaen jegi moro: “Nono daga Iisoowaanoñ keniñ. Iinoñ mono ejauruta 400 uñuama kananoñ kañ giwo aitonjowombaaajoñ jojorin laligoju.”

7 Kaen jegi moma awawalin konjiliñ somata moro. Kaen moma nama kanagesouruta iwo kagiti, ii anō lama meme tuuñtuuñ, bulmakao tuuñtuuñ ano kameluruta ii mendeema oñono tuuñ woi koloogi.

8 Kokaen romongoñ kaen ano: “Iisoonor kañ manja qej tuuñ moñ uñun tiwilaawaati een, tuuñ moñ yoñonoñ mono saanoñ oloñ koma kembuyaga.”

9 Kaen romongoñ kokaen jeñ qama kooliro: “Oo Anutu, asana Aabraham ano mañna Aisak yoroo beñgara, gii saanoñ moma nomba. Poñ, gii geenjo qaa kokaen nijona mobe: ‘Gii mono waama geenjaa balonoñ eleema geenjaa tinitosauruga yoñonoñ komba. Endu kena niñon toomoriañ gombe laligowa.’ Kaen nijona mobe.

10 Wala eenjanor neenaa taa gbarunanondeeñ meñ Jordan apu gowoya koi kotoñ kembeto, saanoñ koloñ seiñ kete eleema tuuñ woi koloñ koi kajen. Nii weleñ ejaga kamaañqeeta koloñ laligoweto, giñor kileñ qaaga pondan otaan kiañkoomuga kuuya qendeema noma laligona. Nii kamakamaata koloñ uujopaga ii buñja qej aomambaa so mende koloñ laligowe.

11 “Dana Iisoonor kananoñ kañ neena, nemuñ ano meraboraurunana nono nunun tiwilañ nonombabotiwaajoñ nii keena mojen. Kawaajon giñor mono ilaan nonoma iwaa borianonja metogoñ nonomba.

12 * Gii geenjo qaa kokaen nijona: ‘Niñon toomoriañ goma gbiliuruga koloñseisei oñombe janjogianor somariro kowewaa sakasiña ejiwaa so koloowu. Ii kelemaleleñ ewatiwaajoñ ama weenweenjogoya so qaago. Qaa ii oñanoñ.’”

13 Kaen qama koolin gomantija ii baloñ iikanor ero. Enjo oro tuuñtuuñ yoñonoñja data Iisoo kaloñ mumambaajoñ oro kokaen gosiñ mendeema oñoma añañitiga oñono:

* **32:12:** Jen 22.17

14 Meme (noniŋ) embia 200, ejia 20, lama embia 200, ejia 20,

15 kamel 30 meraboraurugia ajunoŋ, bulmakao embia 40, ejia 10, dongi embia 20, ejia 10.

16 Tuuŋ kaeŋ kaeŋ gosiŋ mendeema tuuŋ aŋa aŋa ii welenqequeuruta yonjoo borogianon ama onjoma kokaen ijijoro: “Ono saanoŋ wala kema oro tuuŋa tuuŋa koi yonjoo batugianon tiriŋ kotoŋ unjuama awanjaŋ kembu.”

17 Kaeŋ ijijon tuuŋ mutuya kembutiwaaw galenja kokaen jeŋ kotoŋ muro: “Kananon kengi dana Iisoonon mokoloon onjoma kokaen qisiŋ gombaa: ‘Gii morowaa welenqeque ejaga koloojan? Gii dakanon kemaŋ jeŋ kajaŋ? Oro baganoŋ kajuti, ii morowaanona?’”

18 Kaeŋ qisiŋ gono kokaen jawa: ‘Ii weleŋ ejaga Jeikobwaanona. Ii somataya Iisoo kaleŋ mumambaajon ano kaju. Aŋo mono gemananananoŋ kananoŋ kaja.’”

19 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muŋ oro tuuŋ 2:ya, tuuŋ 3:ŋa ano oro tuuŋ tosia kuuya yonjoo galenja gemagianon kagiti, ii kaŋagadeen jeŋ kotoŋ onjono mogi: “Ono dana Iisoo mokoloowuti, mono qaa tania iikayadeen jegi mobaa.”

20 Kaeŋ jeŋ kotoŋ onjoma kokaen romonjoro: “Niinon batogoŋ uuta meŋ kamaan ala kaledumumambaajon oro tuuŋa tuuŋa wasiŋ onjombe wala kembu. Dananoŋ ii ijima uuta bonjoŋ kono olomoonaga. Uuta olomooro saanoŋ neeno iwaa jaasewaŋanoŋ osoŋ keube singisoŋgona mesaŋ ala meŋ nonaga.” Kaeŋ romonjoro toroqen kokaen jegi mobaatiwaajoŋ jero: “Goo weleŋ ejaga Jeikobnoŋ mono gemananananoŋ sosooda kaja.”

21 Kaeŋ jeŋ kaleŋa onjono wala kananoŋ kenjito, aŋo gomantiiŋa ii opo kuujnoŋ ramaŋa jeŋ iikanon raro. Kianj.

Jeikobnoŋ Siwe gajobawo aŋor ororo.

22 Gomantiiŋa kanoŋ Jeikobnoŋ waama embawoita, weleŋ embawoita ano merauruta 11 ii unjuano kema Jabok apu sakasiŋa qeleqeleeyia ii kotowombaajon anji.

23 Unjuano apu kotoŋ kema esuhina iwoiya kuuya buŋjaya eroti, ii kaŋagadeen meŋ kendaborogi.

24 * Kendaborogito, Jeikobnoŋ aŋodeen apu leegeŋ kanoŋ mombo raro. Aŋodeen raro eja moŋnoŋ karo iwo gomantiiŋanoŋ aŋor oroŋ nani gomaŋ ano.

25 Eja iikanon haamo ama mumambaajon amamaan iima kawaajon Jeikob ii kupu siitanon qero. Qero motooŋ aŋor oroŋ laligori iikanon Jeikobwaa kupu siitanon suno.

26 Siitanon suno eja iikanon kokaen ijoro: “Gomaŋ amambaajon anjiwaajon mono saanoŋ nomesaona kemaŋa.” Kaeŋ ijoroto, Jeikobnoŋ kokaen meleema muro:

“Nii mende kotuegoŋ nombagi eeŋ, nii mono mende gomesaowe kem-baga.”

27 Kaeŋ meleema muro “Gii qaga moro?” jeŋ qisiŋ muro “Jeikob,” jero.

28 * Kaeŋ jero qaa kokaen ijoro: “Gii Anutu ano ejemba nonowo aŋor oroŋ laligoni haamo ama nonona. Kawaajon goo qaga mono toroqen Jeikob qaagoto, Israel qabu.” (Israel = Anutuwo aŋorororo.)

29 * Kaeŋ ijoro kokaen jero: “Gii saanoŋ qaga qana momaŋa.” Kaeŋ jeroto, gajobanoŋ kokaen meleema muro: “Gii nomaembajon noo qanaa-jon qisiŋjan?” Kaeŋ meleema muŋ iikanon nama kotuegoŋ muro.

30 Kotuegoj muro Jeikobnoj kokaej jero: "Nii Anutuwō jaasewaŋ qeq aor jaaya tororo iijento, kileŋ niima kobooro jaawo laligojeŋ." Kaeŋ jen kawaajon balon iikawaa qata Penuel qaro. (Penuel = Anutuwaa jaasewaŋ)

31 Weej jaayanoj kouro Jeikobnoj Penuel gomaŋ ii mesaŋ uuguŋ kan kupu siita sunotiwaajon ama riŋ koriŋkoriŋ keno.

32 Eja kanoj Jeikobwaa kupu sii toroqeetaa tokotokoyanoj qerotiwaajon ama Israel kanatuuru yonjonoj kambaj kokaamba kaanjagadeeŋ oro neŋ kanoj kupu sii toroqeetaa tokotokoya ii togoj mende neŋkeju. Kiaŋ.

33

Jeikobnoj Iisoowo aitongori.

1 Jeikobnoj jaaya uuŋ waama Iisoonoj ejauruta 400 yonjowo motoon kanagan kagiti, ii injiro. Kawaajon meraborauruta mendeema oŋoma Lea, Reizel ano weleŋ embawoita yonjoo borogianoj oŋono.

2 Kaeŋ ama oŋoma kokaej areŋgoj oŋono: Weleŋ embawoita yoronon meraboraurugara uuŋoma wala keŋgi. Yonjoo gemagianon Leanon meraborauruta yonjowo keŋgi Reizel ano meria Joosef yoronon daandaan keni.

3 Sumaŋa kaeŋ areŋgoj oŋoma aŋo yonjoo wosogianoj wala kema simiŋ kuma namonoj usugoŋ waaro indiŋa 7 kolooro kema dataa jaasewaŋan oŋon keuro.

4 Keuroto, Iisoonoj koga iimambaajoŋ uulaŋawo bobogariŋ kan suŋgoŋ muŋ borianoŋ aroyanoŋ giliro kemero buuta kitoŋ nero urusaŋ aori.

5 Iisoonoj jaaya uuŋ waama Jeikobwaa embamerauruta injiima koga qisiŋ muro: "Koi daen yonjonoj giwo kaju?" Qisiŋ muro kokaej meleeno: "Anutunon kaleŋ morianq qaganoj merabora koi weleŋ ejaga nii nonota kajon."

6 Kaeŋ meleeno weleŋ embawoita yoronon meraboraurugara yonjowo kosere kouma simiŋ kuma namonoj usugogi.

7 Kawaa gematanon Lea ano meraborauruta yonjonoj kaanjadeeŋ kosere kouma simiŋ kuma namonoj usugogi. Tetegoyanoj Joosef ano Reizel yonjonoj kosere kouma simiŋ kuma namonoj usugori.

8 Kaeŋ angi Iisoonoj kokaej qisiŋ muro: "Eja ano oro tuuŋ kuuya kanagan mokoloŋ oŋonjeni, ii kania naata wasin oŋona kajuwa?" Kaeŋ qisiŋ muro kokaej ijoro: "Oo eja poŋna, niinoj ii goo jaaganon kiankoomu mokoloombambaajoŋ ama wasin oŋombe."

9 Kaeŋ jeroto, Iisoonoj qaa kokaej ijoro: "Oo kona, ii noonoj mamaga sonanoj raju. Kawaajon ii saanoj toroqe geenŋaa buŋa koloŋ ewaa."

10 Kaeŋ ijoro Jeikobnoj kokaej jero: "Kaeŋ qaago. Giinoj niimanaan ama ala awaa meŋ nona goo jaasewaŋga iib Anutuwaa jaasewaŋ kaanja koloja. Kawaajon nii goo jaaganon kiankoomu mokolojeni eeŋ, mono kalena koi saanoj buŋa qeq aowa.

11 Anutunon kaleŋ morianq qendeema nono laligoŋ koube iwoi kuuya amamaŋkejeni, ii kuuya saanoj eŋ nonja. Kawaajon keraqeeango kalena meŋ kagiti, ii saanoj mewa." Kaeŋ ijor kaparaŋ koma nanotiwaajoŋ Iisoonoj keraqeeango kaleŋa ii buŋa qeq aoro.

12 Buŋa qeq aor kokaej jero: "Mono saanoj toroqe kemboŋa. Niinoj koipugia koloowe oŋo saanoj niwo kagi kemboŋa."

13 Kaeŋ jeroto, Jeikobnoj kokaej ijoro: "Eja poŋna, moba. Meraborauruna yonjonoj esungia kamakamaata koloju ano lama nemuŋa ano bulmakao nemuŋa meraboragia aju oŋomakejuti, niinoj ii kalaŋ koma

oñomakejen. Kaeñ kolooro ii kana kembuwaajon weemboria motoñgowañ so molanckota oñotaawonagati eej, yoñonoñ mono esunçia kamaaro kore-bore komuwuya.

¹⁴ Kawaajon ejia poñna, gii saanoñ wala kena welen ejaga niinoñ sosooda gemaganorj gotaañ kamaña. Oro oñotaawwe wosonanoñ wala kembuti ano meraborauruna esunçia so osoñosoñ kañ kañ era Seir gomanorj somatana goonoñ koubonja.”

¹⁵ Kaen ijoro Iisoonoñ kokaen jero: “Kaeñ kolooro nii saanoñ ejauruna tosaanja oñomesaowe giwo osoñ kawu.” Kaen jero Jeikobnoñ kokaen qisiro: “Gii mono naambaajon kaeñ anaga? Oo ejia poñna, nii goo jaanoñ kiankoomu mokoloowe mono sokoma nono tegoja.”

¹⁶ Kaen jero Iisoonoñ weemboria iikanonjadeen eleema kema Seir goñanorj keuro.

¹⁷ Jeikobnoñ Sukot gomanorj kema iikanorj añañ miria osoñ orouruta yoñoojoñ kuunja kuunja mero. Kawaajon gomañ miri iikawaa qata Sukot (Halihali) qamakeju. Kiañ.

¹⁸ Jeikobnoñ tani kaañjanoñ Mesopotemia (Padan Aram) baloñ mesaoro. Mesaorj kan Keinan balombaa taon qata Sekem kanoñ awaagadeenj kouro. Kouma opo sel kuunja taon kosianoñ baloñ korianoñ morororongoñ kuun ragi.

¹⁹* Opo sel kuunja baloñ korianoñ kuuroti, iinoñ gomañ kitia ii Sekembaa maña Hamor iwaa merauruta yoñoonoñga silwa kota 100 kanoñ sewanja mero.

²⁰ Sewanja meñ kanoñ jiwowoñ alata moñ meñ qata “El, Israelwaa beñ Anutuya,” kaeñ qaro. (El = beñ)

34

Sekem yoñonoñ Daina meñ bolij mugi.

¹ Leanoñ Jeikobwaa borata Daina meroti, iinoñ kambanj moñnoñ Keinan emba sarañ injiimambaaajoñ keno.

² Keno baloñ iikawaa ejia poñja Hamor iinoñ Hiwi kanagesowaa ejaga laligoro. Iwaa meria Sekem iinoñ Daina iima iikanondeenj iimanaanjaañ moma horoñ meñ kileenj muro.

³ Sekemnoñ wombota Jeikobwaa borata Dainawaajon pororogoj soñmongoñ uukaleñjanoñ jopagoñ muñ kele qaayanorj jeñ tutugoñ muñ laligoro.

⁴ Tutugoñ muñ laligoñ maña Hamor kokaen ijoro: “Ama, gii saanoñ emba sarañ koi noo embanaga koloowaatiwaajon qaa gawoñ mewa.”

⁵ Kambanj kanoñ Jeikobwaa meraañjuruta yoñonoñ baloñ korianoñ kema miriwañ orourugia galeñ koma oñoma laligogi Sekemnoñ Daina meñ kileero maña Jeikobnoñ borataa buzu qaa ii kaeñ moro. Ii moroto, ii mesangoñ merauruta mirinorj koubutiwaajon qaaya bogoro mamboma raro.

⁶ Mamboma raro Sekembaa maña Hamor iinoñ qaa gawoñ memambaaajoñ Jeikobwaanorj karo.

⁷ Kañ raro Jeikobwaa meraurutanorj baloñ korianoñga kougi. Kouma iikanondeenj iwoi asugirotiwaa sunduya ii kokaen mogi: Sekemnoñ Jeikobwaa borata meñ kileero Israel kanatuuru batugianorj sili gamuyawo kolooro. Sili ii mende aañaa so kolooro. Ii moma uugianoñ kobooro wosobiri moma gorongooso anji.

* ^{33:19:} Joos 24.32; Jon 4.5

8 Gorojooso mokoloogito, Hamornoj kokaen injoro: "Merana Sekembaa uuwombotaa naanja ii onjo naamboragiaajon mokotaan raja. Kawaajon saanoj jej tegogi Dainanoj iwaaw embia koloonaga.

9 Saanoj nonowo naamboraurunana utequute ama aonij kema karo laligowonja. Kaej saanoj qenaqena koloonj laligowonja.

10 Kaej ama saanoj nonoo batunananoj rama laligowu. Nono balonana koi ii mende aنجоj komboŋato, ojo saanoj iikanon laj kema kaň aنجгiaa so balonj kitia buňa qej aoj mirigia mej nonowo aنجgunej-qaňgunej ama laligowonja."

11 Kaej jero Sekemnoj Dainawaa maňnaajuruta ii kokaen injoro: "Ni-inoj onjo jaanoj kianjoomu mokoloomambaajon moma qisiň onjonjen. Kawaajon ii me woiwaa qisiň nombuti, nii saanoj ii onjomanya.

12 Emba sewaňa ano kalej mej kaň onjomanjati, iikawaa jaňgoya ii saanoj aنجгiaa so mej ubu. Ii me woiwaa qisiň nombuyagati, niinoj ii saanoj onjomanya. Qaana kota koi: Onjonj mono jej tegonj naamboragia nongi noo embanaga koloowaa."

13 Sekemnoj naanjeja Daina mej kileerotiwaajon ama Jeikobwaa merauruta yonjonj osoňkakale qaganonj Sekem ano maňa Hamor meleema oroma

14 qaa kokaen jegi mori: "Eja mombaa selianoj Anutuwaa aiweseya mende kotogiti, nono naamboranana eja iikaňa saanoj mende muboňa. Kaej anij gamugamu qanananoj ubabo. Kawaajon nono ii mubombaajon amamaajon.

15 Ojo sili motoongo kokaen aنجi nono uumotoongo amboňa: Wala Anutuwaa aiweseya ii ejaurugia kuuya onjo selegianoj kotogi tegoro nono laligojoni kaanja koloowuti een, mono naamboranana saanoj onjomboňa.

16 Kaej aنجi saanoj onjovo naamboraurunana utequute ama aonij kema karo laligowonja. Kaej saanoj onjo batugianonj rama kanageso tuun motoongo koloonj laligowonja.

17 Kaej laligowonjato, Anutuwaa aiweseya selegianoj kotowombaa-
jon uumotoongo mende ambuti een, nono mono naamboranana wama moňgej kempoňa."

18 Qaa kaej jegi Hamor ano meria Sekem yoronoj qaa kaanja kawaajon mori sokono.

19 Kaej mori eja gbaworo Sekemnoj maňaa sumaňjuruta yonjoo batugianonj tosaanja uňuugun qabuňa somata mej laligoro. Iwaa uunaanjanonj Jeikobwaa borataajon mamaga erotiwaajon ama qaa jegiti, ii otaamambaa-
jon isinabisina mende ama kambaj mende qej koriro uro.

20 Kaej kolooro Hamor ano meria Sekem yoronoj Sekem taombaa eja alauruta yonjovo qaa jewombaajon taombaa nagu kosianoj ajoajoro sombergianonj kema kokaen jeri:

21 "Eja koi yonjonoj ananawo ala awaa mej aonkeju. Kawaajon anana saanoj jej tegoniň yonjonoj ananaa balonoj rama lansaň kema kaň mirigia mej ananawo aنجgunej-qaňgunej ama laligowonja. Yonjonoj balon
kitia mewuuwaajon titija mamaga eja. Anana saanoj yonjovo naamborau-
runana utequute ama aonij kema karo laligowonja.

22 Anana sili motoongo kokaen anij eja yonjonoj ananawo laligowombaa-
jon uumotoongo ambu: Anutuwaa aiweseya ii eja iyonjoo selegianoj kotogi eji, iikawaa so ii wala kuuya ananaa selenananonj kaanjaadeen kotonij tegoro anana saanoj yonjovo kanageso tuun motoongo koloonj laligowonja.

23 "Kaej anij yonjonoj miriwaaw oro tuungia ano esuhina iwoigia kuuya ii mono ananaa buňa koloowuya. Kawaajon qaa ninijogiti, ii saanoj moma

wambelaanię yononoę ananaa batunananonę rara dundunja mokoloonę laligowu."

24 Kaęj inijori taombaa kiropo naguyanoę kaęj ajoroogiti, iyojonoę kuuya Hamor ano meria Sekem yoroq qaawaajon uumotoojoę ama jegi Anutuwaai aiweseya ii Sekem taombaa eja kuuya yonoo selegianonę kotodaborogi.

25 Kotodaborogi weemboria 3:a koloorō kanoę wijigiaa siimboboloya ii kaanjadeeę toroęneę moma ragi Jeikobwaa merawoitę woi Simeon ano Liwai, Dainawaa naaŋwoita yoronoę manjawaa soogara somata meę taoę iikanonę saŋgabaŋga kema toogia mende moma ragi alanzaę manja qęj eja kuuya japałeleń uŋjri komudaborogi.

26 Hamor ano meria Sekem ii kaanjadeeę manjawaa soo somatanon ururi komuri. Komuri Sekembaa mirinoęnaaŋgara Daina ii horoę kamaaŋ wama keni.

27 Kaęj ani Jeikobwaa meraurutanon Sekemnon naaŋgia meę kileęn murotiwaajonę ama taoęn sararagoę kema eja qamogia injiima taombaa esuhina iwoi luluuma qęj yongoro megı.

28 Lama, meme, bulmakao ano doŋgi tuuňa tuuňa ano ilawoilagia kuuya taoęn uutanonę ano baloę korianon egiti, ii kuuya kalugoę medaborogi.

29 Esuhina iwoigia kuuya korama emba meraboraurugia kuuya uŋjama mirigianoę iwoigia tosaanę eroti, ii kololoon luluuma qęj yongoro meę togoę keŋgi.

30 Kaęj anji Jeikobnoę Simeon ano Liwai kokaęj irijoro: "Oro kaęj ani kakasililię somataa qaayanonę mono noo qananonę uro laligomańja. Baloę kokawaa toyę Keinan kanageso ano Periz kanageso yononoę mono kazi moma noma laligowu. Nii ojoo kanatuuruna nono afaanjanonę laligoję. Kawaajonę yononoę manjaqeęej ejaurgia kululuuŋ ojoma qotogoę nonoma manja qęj nombuti eęj, yononoę mono saanonę japałeleń nuŋ nii ano kanatuuruna tiwilaan nonombuya."

31 Jeikobnoę kaęj irijoroto, iyoronoę qaa kokaęj ijori: "Mojnoę nonoo naajnona kana somata emba tani ama muroti, nono mono iikawaa iroę meleema ojonię sokonja." Kianę.

35

Jeikobnoę Betel keno Anutunoę kotuegoę muro.

1* Anutunoę Jeikob qaa kokaęj ijoro: "Gii mono waama Betel gomanonę kema rara dundunja mokoloonę kanoę Anutuwaajon siimoloę alata moę mewa. Daga lisoowaajon oloę koma kena Anutunoę kambanę iikanonę asugię gonoti, mono iwaajonę alata ii mewa."

2 Kaęj ijoro Jeikobnoę sumanę ano ejemba kuuya iwo laligogiti, ii kokaęj jeę kotoę ojono: "Beę doŋlopioę iwoi towoya batugianoę ejuti, ii mono qetegonę giligi keno koma konjoratię meę aon selegia soŋgbama opo malekugia utegowu.

3 Nii konjilinę uutanonę laligoę Anutu qama kooliwe meleema nono ano daęę daęę kema kaęj laligoweti, iinoę iikanonę niwo laligoę kouro. Kawaajonę ojono mono kagi Betel gomanonę kemboja. Nii iikanonę Anutuwaajon siimoloę alata moę memańja."

4 Kaęj jeę kotoę ojono borogianoę doŋlopioę iwoi towoya kuuya egiti ano gejagianoę manę sulugiti, ii qetegonę kololoonę Jeikob mugi. Mugi kema

* **35:1:** Jen 28.11-17

juuu gere moj Sekem gomanoñ nanoti, iikawaa kanianoñ namonoj osoj roj kono.

⁵ Kaeñ ama waama keñgi taona taona liligoñ ragiti, Anutunoñ kanaturogia iyonjoo uugia kuuro sombugia kanjançwo moma elengia kamaaro Jeikob ano merauruta ii mende onjotaagi.

⁶ Kaeñ kema laligoñ Jeikobnoj ano kanatuuruuya kuuya iwo laligogiti, ii unuama Luz gomanoñ keugi. Luz qata moj Betel ii Keinan balonoñ eja.

⁷ Kanoñ keuma Jeikobnoj siimoloj alata moj mero. Dataajon olon koma kenoti, kambaj iikanoñ Anutunoñ baloñ iikanoñ asugin muro. Kawaaajon Jeikobnoj gomañ miri iikawaa qata El Betel qaro. (El Betel = Betelwaa Benja)

⁸ Betel kanoñ laligogi Rebekawaa weleñ embia Debora ii komuro. Komuro Betel gomañ baatanoñ juuu gere mombaa kanianoñ roj kongi. Jingej qama saagitiwaajoñ ama juuu gere iikawaa qata 'Jingej saawa juuu' kaeñ qagi.

⁹ Jeikobnoj Mesopotemia (Padan Aram) balonoñ eleema karo Anutunoñ mombo asugin muñ kotuegoñ muro.

¹⁰ * Kotuegoñ muñ kokaen jero moro: "Goo qaga Jeikob (tilqili eja) qamakejuto, iikañja toroqen mende qama laligowu. Kete kanaiñ uma qaga mono Israel ewaa." Poñnoj kaeñ jeñ qata Israel qaro. (Israel = Anutuwuo aon orori.)

¹¹ * Qata kaeñ qama toroqen Jeikob kokaen ijoro: "Nii Anutu kusuñ kuuyaa Toya kolojen. Gii saanø koloon seisei ana gbiliuruga yonjoo jañgogianoñ somariñ ubaa. Goonoñga kanatuuru mamaga koloon kanageso tuuña tuuña asugiwu. Gii kiñja kiñja yonjoo bemunjalegiaga koloowaga.

¹² Niinoj baloñ Aabraham ano Aisak buñja qej orombeti, ii mono goo buñja qemanyaanoñ ano goo gemaganoñ gbiliuruga yonjoo buñgacia kaañgadeen koloowaatiwaajoñ ii qemanya."

¹³ Anutunoñ qaa kaeñ ijon Jeikob mesaon gomañ miri iikanoñ kanakeewañ uro.

¹⁴ * Anutunoñ qaaya ijoro moroti, Jeikobnoj baloñ iikanoñ jamo moj meñ waama toon kuuñ ii wain ooyanoñ mamatewooya meñ moriñ iikawaa qaganoñ oil gerewaa kelega maaro kemero.

¹⁵ Anutunoñ qaa ijoroti, Jeikobnoj gomañ miri iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Kiañ.

Reizelnoj komuro.

¹⁶ Kawaa gematanoñ Jeikobnoj sumajuruta unuama Betel gomañ mesaon kema laligoñ Efrata gomañ dodowigi Reizelnoj mera meme kambajanoñ kanj kuuro masu jekania boorongia qero.

¹⁷ Masu qenjeñ-mamjeñawo somata qeroti, kambaj iikanoñ koipu embanoñ qaa kokaen jero moro: "Oo Reizel, toroko mende moba. Gii mono kambaj kokaamba kaañgadeen mera ejaga moj mombo mewaga."

¹⁸ Kaeñ jero mera meñ komumambaajoñ ama tomoya meñ kuuro ej qata iikawaaajoñ Benoni qaro. (Benoni = siimbabolonaa merana) Kaeñ qaroto, mañjanoñ qata Benjamin qaro. (Benjamin = Simbawoñ merana)

¹⁹ Reizelnoj kaeñ komuro Efrata kana goraayanoñ Betlehem kanoñ roj kongi.

20 Ron kongi Jeikobnoj tooj jamo moj mej Reizelwaa qasirinoj kuuro. Reizelwaanooj tooj jamo ii kambaj kokaamba kaanjagadeej toroqej nanja.

21 Kaen kolooro Israelnoj gomaaj ii mesaonj toroqej kema laligoj Eder miri * korigaa teegen keuma opo sel kuunja iikanonj mororongoj kuuro. Kianj.

22 Jeikobwaa sumanjuruta yojonoj balonj iikanonj rama laligoj mutu meria Ruuben iinoj manjaa embia sewaja mende memeta Bilha iwaanoj kema motooj eri manja Israelnoj iikawaa buzuya moro. *

Jeikobwaa merauruta

1 Hist 2.1-2

23 Jeikobwaa merauruta 12 ii kokaenj: Leawaa merauruta Ruuben ii Jeikobwaa meria mutuya. Iwaa gematanoj Simeon, Liwai, Juuda, Aiskarano Sebulun.

24 Reizelwaa merawoita qagara Joosef ano Benjamin.

25 Bilha Reizelwaa welej embawaa merawoita ii Dan ano Naftali.

26 Zilpa Leawaa welej embawaa merawoita ii Gad ano Aser. Jeikobwaa merauruta kaanja ii Mesopotemia (Padan Aram) balononj koloogi. Kianj.

Aisaknoj komuro.

27 * Jeikobnoj kema laligoj Kiriat Arba (qata moj Hebron) kawaas kiosianoj Mamre gomanoj manja Aisakwaanoj keuro. Asia Aabrahamano manja Aisak yorononj wala balonj iikanonj waba koloonj laligori.

28 Manja Aisakwaa laaligo kambanja ii yambu 180 kolooro komuro.

29 Eja waanja kolooro yambuyanonj momogoro goronqeq komunj ambosakonjuruta yojoononj toroqero. Merawoita Iisoo (Eesau) ano Jeikob yorononj qamoya ii roj koni. Kianj.

36

Iisoowaa gbiliuruta

1 Hist 1.34-37

1 Iisoo qata moj Edom iwaa gbiliuruta yojoo qa arengia ii kokaenj:

2 * Iisoononj Keinan emba karoonj ojonoti, iyoyoo qagia ii kokaenj: Ada ii Hit eja Elon iwaa borataga, Oholibama ii Hiwi eja Zibeombaa meria Ana iwaa borataga.

3 * Basemat ii Ismaelwaa borata Nebaiotwaa naanja.

4 Adanoj Iisoowaa meria Elifaz mero Basematnoj iwaa meria Reuel mero.

5 Oholibamanonj Jesus, Jalamano Kora ojono. Iisoowaa merauruta kaej ii Keinan balononj koloogi.

6-7 Jeikobano Iisoo yoroononj miriwaa oro tuunja tuunja mamaga egiti-waaqonj balonj wabaga laligoriti, iikanonj mende sokono. Esuhinagaranoj somata tooonj kolooro motoonj rama laligowombaajonj amamaagi. (6) Kawaajon Iisoononj embauruta, meraborauruta ano kanagesouruta kuuya iwaa mirinoj laligogiti, ii unjuano. Ii unjuoma lama bulmakao tuunja tuunja, doongi kameluruta ano esuhina iwoiya kuuya Keinan balononj laligoj mokolooroti, ii mej koga Jeikob mesaonj balonj mojnoj keno.

8 Iisoo qata moj Edom iinoj kaej ama Seir balonj baajayawo kanonj kema laligogi.

* **35:21:** Eder: = lama tuumbaa jaagalej meme miri koriga * **35:22:** Jen 49.4 * **35:27:** Jen 13.18 * **36:2:** Jen 26.34 * **36:3:** Jen 28.9

9 Iisoonoŋ Seir balonj baanjyawo kanonj laligonj Edom kanageso yonjoo bemunjalegia kolooroti, iwaa gbiliuruta yonjoo qa areŋgia ii kokaenj:

10 Iisoowaa merauruta yonjoo qagia ii kokaenj:

Embia Ada iwaa meria qata Elifaz. Embia Basemat iwaa meria qata Reuel.

11 Elifazwaa merauruta 5 ii

Teman, Omar, Zefo, Gatam ano Kenaz.

12 Iisoowaa meria Elifaz iwaa embia sewanja mende memeta qata Timna iinoŋ Elifazwaa meria Amalek mero. Iisoowaa embia Ada iwaa esa ejauruta ii kianj.

13 Reuelwaa merauruta 4 ii

Nahat, Zera, Sama ano Miza. Iisoowaa embia Basematwaa esauruta eja ii kianj.

14 Iisoowaa embia Oholibama iinoŋ Iisoowaa merauruta karoon ojonoti, ii qagia Jeus, Jalaman Kora qagi.

Oholibama ii Zibeombaa meria Ana iwaa borata kolooro.

15 Iisoowaa gbiliuruta tuunja tuunja yonjoo eja pongia

ii kokaenj: Iisoowaa meria mutuya Elifaz iwaa merauruta eja poj koloogiti, ii qagia Teman, Omar, Zefo, Kenaz,

16 Kora, Gatam ano Amalek. Elifazwaa gbiliuruta eja poj Edom balonoŋ koloogiti, ii kianj. Ii Iisoowaa embia Ada iwaa esaurutaga koloogi.

17 Iisoowaa meria Reuel iwaa merauruta eja poj koloogiti,

ii qagia kokaenj: Nahat, Zera, Sama ano Miza. Reuelwaa gbiliuruta eja poj Edom balonoŋ koloogiti, ii kianj. Ii Iisoowaa embia Basemat iwaa esaurutaga koloogi.

18 Iisoowaa embia Oholibama iwaa merauruta eja poj koloogiti,

ii qagia kokaenj: Jeus, Jalaman Kora. Eja poj ii Iisoowaa embia Oholibama, Anawaa borata iwaa merauruta koloogi.

19 Iisoo (Esau) qata moj Edom iwaa merauruta kianj ano yonjoo kanagesourugia ano eja pongia ii kianj.

Seir kanagesowaa qa areŋga

1 Hist 1.38-42

20 Hoor kanagesowaa eja Seir iwaa merauruta wala Edom balonoŋ laligogiti, iyonjoo qagia ii kokaenj:

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana,

21 Dison, Ezer ano Disan. Seirwaa merauruta ii wala Edom balonoŋ Hoor kanageso yonjoo eja pongiaga laligogi Iisoonoŋ kanagenj karo.

22 Lotambaa merawoita woi ii qagara

Hori ano Heman. Lotambaa naaŋja qata Timna.

23 Sobalwaa merauruta qagia ii kokaenj:

Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ano Onam.

24 Zibeon iwaa merawoita woi qagara Aiya ano Ana. Anawaa sunduya ii kokaenj: Iinoŋ maŋa Zibeombaa doŋgja balonj qararanjkonjkonjanonj galenj koma ojono nene mongama negi iikanonj apu jaaya jaaya geriawo mokolooro.

25 Anawaa meraborawoita woi ii

meria Dison ano borata Oholibama.

26 Disombaas merauruta qagia ii kokaenj:

Hemdan, Esban, Itran ano Keran.

27 Ezerwaa merauruta qagia ii kokaenj:

Bilhan, Zaawan ano Akan.

²⁸ Disambaa merawoita woi ii qagara

Uuz ano Aran.

²⁹ Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja poŋurugia yoŋoo qagia ii
Lotan, Sobal, Zibeon, Ana,

³⁰ Dison, Ezer ano Diisan.

Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja poŋurugia ii areŋgiaa so Seir
balonon kaeŋ laligogi. Kianj.

Edom yoŋoonoy kiŋ poŋ areŋ

1 Hist 1.43-54

³¹ Israel kanageso yoŋoonoy kiŋ poŋ moy mende galen koma ojono
walawala kambaŋ kanon kiŋ poŋ kokaenjanoy Edom balon̄ kanoŋ galen
koma ojoma laligogi:

³² Beorwaa meria Bela iinoŋ Edom yoŋoo kiŋ poŋgia kolooro. Iwaa sitiaa
qata Dinhaba.

³³ Belanon̄ komuro Bozra gomambaa eja qata Jobab, Zerawaa meria iinoŋ
Belawaa duŋanoy kiŋ koloon̄ laligoro.

³⁴ Jobabnoŋ komuro Teman balombaa eja qata Husam iinoŋ duŋanoy kiŋ
koloon̄ laligoro.

³⁵ Husam komuro Hadad, Bedadwaa meria iinoŋ duŋanoy kiŋ koloŋ
laligoro. Hadadnoŋ Moab balonon̄ kema Midian eja yoŋowo manja qeq
unjuŋ haamo ano. Iwaa sitiaa qata ii Awit.

³⁶ Hadadnoŋ komuro Masreka gomambaa eja qata Samla iinoŋ duŋanoy
kiŋ koloŋ laligoro.

³⁷ Samlanon̄ komuro Saul iinoŋ kitianoy kiŋ koloon̄ laligoro. Iwaanoŋ
gomaŋ miri Rehobot ii Yufreitis apu gowoyaa kosianoy ero.

³⁸ Saulnoŋ komuro Baalhanan, Akborwaa meria iinoŋ Saulwaa kitianoy
kiŋ koloon̄ laligoro.

³⁹ Akborwaa meria Baalhanan komuro Hadarnoy kitianoy kiŋ koloon̄
laligoro. Iwaa sitiaa qata ii Pau. Embiaa qata Mehetabel. Ii Matredwaa
borata ano Mezahbwaa esiaga laligoro.

⁴⁰ Iisoowaa gbiliuruta yoŋoo eja poŋ qa areŋgia ii isigiaa so ano gomaŋ
miri balon̄giaa so kokaen̄ kolooro:

Timna, Alwa, Jetet,

⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon,

⁴² Kenaz, Teman, Mibsar,

⁴³ Magdiel ano Iram. Eja ii Edom kanagesowaa eja poŋurugiaga laligogi
qagiaa so gomaŋ miri balon̄giaa qagia qagi.

Edom qata mon̄ lisoō iinoŋ wala balon̄ meŋ rama laligoŋ Edom kanage-
sowaa bemunjaleya kolooro. Kianj.

37

Joosefano daremuŋjuruta

¹ Aisaknoŋ Keinan balonon̄ waba koloon̄ laligoro meria Jeikobnoŋ
ikanoŋ toroqeŋ laligoro.

² Jeikobwaa gbiliuruta iyoŋoo sundugia kokaen̄:

Joosefnoy eja gbaworo yambuya 17 kolooro daremuŋjuruta, manja
embawoita sewaŋgara mende memeta Bilha ano Zilpa yoro merauruta
yoŋowo lama ano meme (nonin) tuuŋa tuuŋa galeŋ koma ojoma laligogi.
Kaeŋ laligoŋ daremuŋjurutanoy sili aŋgit, iikawaa sunduya bologa bologa
ii maŋa ijoro moma laligoro.

³ Jeikobnoj eja waŋa kolooro meria Joosefnor kolooroti, iikawaajon maŋanoj ii merauruta tosaanŋa kuuya uŋuugun uutanoj jopagoj muŋ laligoro. Kamban moŋnoj maleku koriga iima-aŋaiŋawo boria koriga ii men Joosef muro.

⁴ Maŋanoj ii daremuŋjuruta kuuya uŋuugun uutanoj jopagoj muŋ laligoro, iwaa daremuŋjurutanoj ii iima kanaŋ kazi ama muŋ iwo ala-alawaa qaaya moŋ mende amin moma laligogi.

⁵ Gomantiŋa moŋnoj Joosefnor gaoŋ moŋ iima iikawaas sunduya ii daremuŋjuruta inijoro mogi. Ii mogi uugianoj waaro kazi mamaga moma muŋ laligogi.

⁶ Sunduya ii kokaen jero mogi: “Mobu, nii gaoŋ moŋ iijenj, ii kokaen:

⁷ Anana gawonoj laligoj wiit padi boranana somoŋgowombaa tani anjoŋ. Kaeŋ anij noonooj wiit padi borana iikanooj waama koŋa nano oŋoonoŋ boraŋ kanoj mono noonooj boraŋ lligoŋ sigoŋ nanjuya.”

⁸ Kaeŋ inijoro moma daremuŋjurutanoj Joosef kokaen ijogi: “Gii nonoonoŋ kin ponja koloonaga me? Gii oŋanooŋ galen koma nonomambaa-jon mojaŋ me?” Joosefnor gaoŋa iima kawaa sunduya inijoroti, iikawaajon yoŋoo uugianoj mombo toroqen waaro kazi somata tötoon moma muŋ laligogi.

⁹ Kawaa gematanooj gaoŋ moŋ mombo iima iikawaas sunduya daremuŋjuruta kokaen inijoro mogi: “Niinoj gaoŋ moŋ iibe iikanooŋ weenj, koin ano senjelao 11 kanoj noonooj usugogi.”

¹⁰ Sunduya ii maŋa ano daremuŋjuruta inijoro mogi maŋanoj temboma kokaen jeŋ muro: “Gii gaoŋ tania kaaña ii nomaembajon iijaŋa? Nii, nemunja ano daremuŋjuruga nono mono nomaenjanooŋ goonooŋ kaij jaase-waŋjanooŋ simiŋ kuma namonoj usugowanaga?”

¹¹* Kaeŋ kolooro daremuŋjurutanoj uugianoj motoqoto moma muŋ laligogito, maŋanoj qaa ii uu kononjanooŋ ano ero romonjanooŋ laligoro. Kiaeŋ.

Joosef sewaja mer wama Iijipt balonon kenji.

¹² Kamban moŋnoj Joosefwaa daremuŋjuruta yoŋonooŋ mangiāanooŋ lama tuuŋjuruta galen koma oŋombombaajon Sekem gomaŋ kosianooŋ kema laligogi.

¹³ Iikanooj laligogi Israelnoj Joosef kokaen ijoro: “Merana, goo daremuŋjuruganoj Sekem kosianooŋ lama tuuŋnana galen koma oŋoma laligojuti, ii mojaŋ. Saanoŋ koi kana wasiŋ gombe yoŋonooŋ kemba.” Kaeŋ ijoro “Saanoŋ kemaŋa,” jero.

¹⁴ Jero kokaen ijoro: “Gii mono kema daremuŋjuruga ano lama tuunana injiima nomaen laligojuti, iikawaas qaa sunduya ii meŋ eleema kaij jena momanja.” Kaeŋ jero moro Hebron dondooŋjanonja wasiŋ muro kema kema Sekem balonoŋ keuro.

¹⁵ Sekem balonoŋ keuma baloŋ korianoŋ kana moŋgama laŋ kema laligoro eja moŋnoj mokoloon iima kokaen qisiŋ muro: “Gii naa iwoiga moŋgama laligojaa?”

¹⁶ Qisiŋ muro kokaen meleeno: “Nii daremuŋjuruna yoŋoojooŋ moŋganjeŋ. Yoŋonooŋ dakanoj lligoŋ lamaurugia galen koma oŋonjuti, ii saanoŋ jena momanja.”

¹⁷ Kaeŋ meleeno kokaen jero: “Yoŋonooŋ mono gomaŋ koi mesaon kenji. Dotan gomanooŋ kembombaajon jegi mobe.” Kaeŋ jero moma

daremuñjuruta yojoö kanagianoj oñotaan kema Dotan gomañ kosianoj kema mokolooj oñono.

18 Mokoloon oñoma kosogianoj mende keuroto, sigeñsiger endu karo daremuñjanoj ii iima ajorooj Joosef qewombaajon aنجonanq aنجi.

19 Aنجonanq ama iyanjiodeej kokaenq amiñ mogi: “Iibu, gañq ii-ii ejaa ikanoj mono endu kaja.

20 Ayo, mono kagi kema qeniñ komuro qamoya apu roñq moñnoj giliniñ kemero kokaenq jewona: ‘Oro kawalianoj mono ii qero komuro.’ Gañqaa hoñjanoj nomaej koloowaati, ii mono iikawaa gematanoj iibonja.”

21 Kaeñ amiñ mogi Ruubenoj ii moma Joosef borogianonq metogon laaligoya somoñgomambaajon moma kokaenq jero: “Ii mono mende qeniñ komuwaa.”

22 Toroqen kokaenq jero mogi: “Saya mono mende maabu. Baloñ qararañkoñkoñjanoj apu roñ koi nanji, ii saanoj iikanq giliq kemewaato, borogianoj mono iwaa selianoj mende oosirij qewu.” Ruubenoj Joosef borogianonq metogon aنجon koma wama mañqanoj eleema kembojon moma qaa kaeñ jero.

23 Kaeñ jero moma nañgi Joosefnor daremuñjuruta yojoonoj kouro. Kouro malekuya koriga iima-añjaiñawo boria koriga mouma karoti, ii lañ horoñ menjugenjurangi.

24 Ii menjurama kogia qelanjin menj kema apu roñnon giliq kemero. Apu roñ ii apuya qaa gbamerjaga nano.

25 Kaeñ ama nene newombaajon kamaaq ragi. Kamaaq rama jaagia uugi keno Ismael kanagesowaa komahoro ejaa tosianoj Gilead gomañ mesaon kamelgia donoñ donoñ kuuñ oñoma awanqoñ kagi iniiqi. Yoñonoj kamel qagianoj danje rombo, sele morimoriwaa kelega ano marasinq gere tokoya qata mor bala ii aنجi bosima Iijipt kantrinoj kembombaajon kagi.

26 Kaeñ iniiima Juudanoj daremuñjuruta kokaenq inijoro: “Anana konana qeniñ komuro sayaa qaaya kolatiñ asañgwoñati eej, iikanq mono nomaej ilaañ nononaga?”

27 Iinoj ananaa konana koloon ananaa sakitinana koloojiwaajon mono boronananoj selianoj mende oosirij qewoñato, saanoj kagi kema Ismael ejaa yoñonoj ii sewaña mewutiwaajon oñomboja.” Kaeñ inijoro daremuñjurutanq ii moma uumotooñgo ama wambelaagi.

28 * Kaeñ aنجi Midian balombaa Ismael kanagesowaa komahoro ejaa yoñonoj kañ kouma ujuuguwombaajon aنجi. Kaeñ aنجi kogia Joosef ii apu roñnoj qewoñgoñ horogi kouro silwa kota 20:ñoj sewaña mewutiwaajon oñonq. Oñonq Ismael ejaa yoñonoj ii sewaña menj kema Iijipt kantrinoj kenji.

29 Kenji Ruubenoj mongenq eleema apu roñnoj karo Joosef iikanq mombo mende nano iima wosoya junno wosobiria qendeema malekuya menjurano.

30 Malekuya menjurama kouruta yojoonoj eleema kañ kokaenq inijoro: “Mera gbaworonoj mono daenqeñ aliñ sooja? Yei, mañqaa siita! Ilikawaña ananaa qananon uro mono nomaej ambenaga?”

31 Kaeñ inijoro meme (nonin) ejia mon menj qegi komuro Joosefwaanoj maleku menj meme iikawaa sayanoj qendunqoñ menj boligi.

32 Men bolij malekuya koriga iima-añjaiñawo boria koriga ii menj mirinoj kema mañq qendeema kokaenq ijogi: “Nono koi mokolojoñ. Ii meraga Joosefwaanoj me qaago, ii saanoj iima gosiwa.”

* **37:28:** Apo 7.9

33 Kaeñ jegi iima gosiñ kokaen jero: “Koi ii meranaanoj malekuga. Oro kawalia moñnoj mono japaleleñ qero komuro gogoro. Onjanon, Joosef ii kitomitoro boromboorø kolooro.”

34 Kaeñ jeñ amburereñ ama wosobiria qendeema malekuya menjurama sella namonoj meñ bolij meriaajoj kambaj koriga jinjeñ qama saama laligoro.

35 Kaeñ laligoro meraborauruta kuuya yoñonoj kañ ulunkoleñ meñ mubombaajon angito, iinon ii qetama togoj uukondungadeen moma kokaen jero: “Qaago! Niinoj mono jinjeñ qama saama laligoj komuñ koomu gomanon meranaanoj kememaja.” Kaeñ jeñ Joosefwaajoj saama laligoro.

36 Kaeñ laligoro kambaj kanon Midian balombaa komahooro ejá yoñonoj Joosef wama Iijipt kantrinoj keuma sewañā mewutiwaajoj angí Faaraao kimbaa jawinä moñ qata Potifar, kimbaa laaligoyaasikiriti yoñoo kawali galengiaga laligoroti, iinon ii sewañā mero welenqekeya omaya kolooro. Kiar.

38

Juuda ano Taamar

1 Kambaj kanon Juudanooj daremuñjuruta onomesaoj yagomanjanooj Adulam gomanon kemeñ eja moñ qata Hira iwo rama laligoro.

2 Kanon laligoj Juudanooj Keinan eja moñ qata Sua iwaa borata iima embiaga mero motoon eri.

3 Motoon eri embianoj koro ama mera meñ qata Er qaro.

4 Kaeñ qama mombo koro ama mera moñ meñ qata Oonan qaro.

5 Kawaa baatanooj mombo toroqen mera moñ meñ iwaa qata Sela qaro. Mera ii Kezib gomanon laligoj kanon mero.

6 Kaeñ laligogi Juudanooj meria mutuya Er iwaajoj emba moñ qata Taamar muro embiaga kolooro.

7 Embiaga kolooro, Juudawaa meria mutuya Er iinoj Pombaa jaanoj kilega meme koloon laligoroti, iikawaajon Poñnon jeñ tegoj muro komuro.

8 Komuro Juudanooj meria Oonambaajon kokaen jero: “Gii saanooj dagaanooj malo meñ qambota kolojanjiwaa kana qaaya otaaj iwo ej dagaajoj gibilimekoloowaa.”

9 Kaeñ jeroto, Oonanon gibili ii iwaa bunja mende koloowaati, kaeñ moma sili kokaen ama laligoro: Dataajon gibili mekoloo wabotiwaaajoj iwaa emba maloyawo ej laligoriti, kambaj iikanon kamban so mera mekomekoloowaa sele apuya ii eeñ namonoj maama laligoro.

10 Sili kaan ama laligoroti, ii Pombaa jaanoj kilegamoj kolooro. Kawaa-joñ Poñnon ii kaanjagadeen jeñ tegoj muro komuro.

11 Komuro Juudanooj enjaroja Taamar kokaen ijoro: “Gii mono mangaa miri gomanon eleema kema maloya laaligo laligona merana Selanooj somariiñ somata koloongo gii gombaa.” Keeta kokaen romongoj kaeñ ijoro: Selawaa dawoita komuri iinoj iikawaas so laligoj kaanjagadeen komuwabo. Kaeñ romongoj Taamar ijoro mañaa gomanon eleema kema kanoj rama laligoro.

12 Kanon rama laligoro kambaj koriga tegoro Suawaa borata, Juudawaa embia iinoj komuro. Komuro jinjeñ qama saama laligoro tegoro Juudanooj gomañ balon qata Timna kanon ejá tosianon iyanja lamauruta yoñoo jugia

motogiti, ii injiimambaajon uro. Adulam gomambaa eja alia Hira iwo motooŋ iikanoŋ uri.

13 Uri Taamar buzu qaa kokaŋ jegi moro: “Moba, goo eja enjoroganoŋ mono lamauruta yonjoojugia motomambaajon ama Timna gomaŋ balonooŋ kenja.”

14 Kaeŋ jegi moro. Juudawaa meria Selanoŋ mono somariiŋ somata kolooro kileŋ ii embia koloowaatiwaajon mende muro. Kawaajon Taamarnoŋ malo laligomambaa malekuya qetegon waŋ kawosesenoŋ waŋ jaaya esuun turuj aoro. Kaeŋ ama Timna kekembaa kananoŋ kema taoŋ qata Enaim kanoŋ keuma kiropo nagu kosianoŋ raro.

15 Raro Juudanoŋ kaŋ iima jaasewaaŋ esuurotiwaajon ii mende iima koton ii kana somata embaga kaeŋ romongoro.

16 Enjaryoga rareti, ii mende moma kotorotiwaajon ama kana goraayanoŋ iwaanooŋ kema kokaŋ ijoro: “Saanooŋ kana niinoŋ giwo ewota.”

Kaeŋ ijoro moma kokaŋ qisiro: “Niwo ewagatiwa tawaya mono naa iwoiga nomba?”

17 Kaeŋ qisiro kokaŋ ijoro: “Nii neenaa tuuŋnoŋa meme meria gba-woroya moŋ ambe goonoŋ kawaa.” Kaeŋ ijoro kokaŋ qisiro:

“Ii wala mende kaŋ kouro qaagaa hoŋa koloowaatiwa iwoi moŋ ii nomba me qaago?”

18 Kaeŋ qisiro kokaŋ jero: “Noo qaanaa hoŋa koloowaatiwa iwoi moŋ ii mono naa iwoiga gombenaga?”

Kaeŋ jero kokaŋ meleeno: “Muŋgeŋ aasoganooŋ qaga mokotaŋkejanji, ii ano iikawaa kasa wota ano gbaruga boroganoŋ meŋ nanjanji, mono ii nomba.” Kaeŋ meleeno iwoi ii muŋ iwo ero koro ano.

19 Iwo ej waama mirianooŋ kema waŋ kawosesenja luluma qetegon malo laligomambaa malekuya ii mombo mouma laligoro.

20 Kaeŋ laligoro Juudanoŋ kambaaŋ moŋnoŋ Adulam gomambaa eja alia Hira wasiŋ kokaŋ ijoro: “Gii mono meme (noninj) meria gbaworoya meŋ kema emba ii muna noo qaanaa hoŋa koloowaatiwa iwoi ii meleema gono meŋ kawa.” Gawoŋ kaeŋ mewaatiwaajon Hira wasiro kenoto, Hiranoŋ emba ii mende mokolooro.

21 Mende mokoloŋ Enaim eja tosaanja kokaŋ qisiŋ oŋoma jero: “Siimoloŋ jigowaa kana somata embanooŋ Enaim kokaamba kana goraayanoŋ raroti, ii dakanooŋ?”

Kaeŋ jero kokaŋ meleema ijogi: “Emba kaaŋa moŋ ii kokanoŋ mende laligoro.”

22 Kaeŋ jegi Hiranoŋ eeŋ eleema Juudawaanoŋ kaŋ ijoro: “Niinoŋ kema emba ii mende iibe. Gomaŋ iikawaa toya yoŋonoŋ kaaŋgadeeŋ qaa kokaŋ jegi mobe: ‘Siimoloŋ jigowaa kana somata embia moŋ ii kokanoŋ mende laligoro.’”

23 Kaeŋ ijoro Juudanoŋ kokaŋ jero: “Oo alana, mesaowa! Iinoŋ iwoi ii saanooŋ meŋ laligowaa. Iwoi moŋ amboraga, mono jomoma norongi gamunooŋ turuj norombabo. Niinooŋ meme meria gbaworoya koi ii saanooŋ ambe kenoto, giinooŋ emba ii mende mokoloona.”

24 Kaeŋ jero koiŋ karoombaa so tegoro tosianooŋ Juuda buzu qaa kokaŋ ijogi moro: “Goo enjaryoga Taamarnoŋ mono serowiliŋ ama koro ama laligoja.”

Kaeñ ijogi Juudanor ii moma Mooseswaa kana qaawaa so jeñkooto kokaenj ano: "Ii mono wama ororaañ gerenoj giligi kemeñ jewaa."

25 Ii wama ororaañ keñgi ejaroyanoj Juudawaajon qaa kokaenj ano keno: "Oo ejarona, iwoi kokawaa toyanoj mono nono koro ama laligojen. Kawaajon mungeñ aaso koi, iikawaa kasa wota ano gbaru koi mono iima gosij toyaa mokoloowa."

26 Qaa kaeñ ano keno moma añañ iwoiya ii iima gosij kokaenj jero: "Inoñ qaa ii onja jeja. Niñon ii merana Selawaa embia koloowaatiwaajon mende mube. Kawaajon iinoñ mono nii nuuguj emba dindiñja koloon qaa ii jeja." Kaeñ jeñ embia iikawo mombo mende ero.

27 Kanagen merabora memambaa kambanjanor kañ kuuro mera gesoyaas uutanoj sunesune eja meria woi rari.

28 Rari mera memambaañjoranoj ano moñnoj boria suluro kamaaro. Kamaaro koipu embanor ii iima moma kasa oso popolañ meñ borianor somonjorong kokaenj jero: "Inoñ wala asugija."

29 Kaeñ jeroto, mera kanoj boria mombo hororo uro alianoj wala asugiro. Iinoñ asugiro koipu embanor kokaenj jero: "Oo mono iikaanja ama kanaga menjurama asugijañ." Kaeñ jero qata Perez qagi. (Perez = Kania menjurana.)

30 Kawaajem gemitanoj aliaa borianor beweso kasa oso popolañ eroti, iinoñ asugiro qata Zera qagi. (Zera = oso popolañ) Kianj.

39

Joosefano Potifarwaa embia

1 Kambanj batuya kanoj Ismael kanagesowaa komahooro eja yonjonor Joosef wama Iijipt kantrinoj keuma sewanya mewutiwaajon angi. Anji Iijipt eja moj qata Potifar, Faaraao kimbaa jawinjaa moj ano laaligoyaa sikiriti yonjoo kawali galengiaga laligoroti, iinoñ ii sewanya mero welenqeqeya omaya kolooro.

2 * Kaeñ ama laligoro Poñnoj Joosefwo nano iwoi kuuya ama meñ laligoroti, iikanor toomoriañ mokolooro. Iinoñ toyaa Iijipt eja iwaawaa mirinor laligoro.

3 Kaeñ laligoro Poñnoj Joosefwo nama kondoon muro iwoi kuuya borianor meñ laligoroti, iikanor toomoriañjavo kolooro. Kaeñ kolooro toyanoj ii iiro.

4 Toyanoj ii iiro awaa sokono iwaajaa jaanor iima-añj mokolooro ijoro añañ laaligoyaa galeñj kolooro. Potifarnor Joosef kuun muro miriaa iwoi kuuya galeñj kono esuhina buñjaya kuuya iwaajaa boronor ano kalañ koma laligoro.

5 Miriaa iwoiya ano esuhina buñjaya ii kuuya Joosefnor galeñ kombaatiwaajon borianor ano laligoroti, Poñnoj kambanj iikanorjadeen kanañ Iijipt eja iwaanoj miri iwoiya ii Joosefwaajon ama kotuegoy laligoro. Potifarwaa mirianoj ano gawoñjanoj ilawoilaya kuuya eroti, ii kotumotue qaganor ero.

6 Kaeñ ero Potifarnor ilawoilaya ej muroti, ii kuuya Joosefwaa borianor andaboror nama anjo ii me woi iikawaa majakakaya moj mende moro. Iinoñ nene nemambaajon kaangadeej motoqoto mende moma siiseweweya qaa laligoro. Joosefwaa selia onjonbonjor somariiro kaitani-anor iima-añjaiñjavo ero laligoro.

* 39:2: Apo 7.9

7 Kaeñ laligoro kambaq tosia tegoro Potifarwaa embianaoñ Joosef iima iimanaaŋa moma kokaeñ ijoro: "Gii mono kana niwo ewo."

8 Kaeñ ijoroto, iinoñ ii togoñ toyaa embia kokaen ijoro: "Qaago! Moba, tona ajo mirianon ilawoila ejwaa majakakaya mende momakejato, esuhina buŋya kuuya ii mono niinoñ galeñ koma laligomambaajoñ noo boronanoñ andaborororo eja.

9 Kaeñ ero miri kokawaa uutanoñ ii ano nii noroo ku-usunaranoñ mono ororoñ eja. Giinoñ iwaa embia koloojanivaqaoñ gii angoñ koma nonoto, iwoi tosia moñ ii noojon mende angoñ kono. Kawaajoñ nii nomaembaajoñ ama nanamemeñ bologa totooñ kaanja ii ama iikanooñ Anutu qotogoñ sinjisoŋgo ambenaga? Awawi totooñ"

10 Kaeñ ijoro moma qaa kaanja ii weemboria so Joosef ijoñ laligoroto, iinoñ kileñ ii qotogoñ kema iwaa duñ eenoñ kema iwo ewotiwaajoñ mende wambelaaro. Kaeñ iwo motoon laligowotiwaajoñ kaŋagadeej togoro.

11 Kaeñ togoñ laligoro weemboria moñnoñ miriwaaw weleñqequeuruta yojoononja moñnoñ miri uutanoñ mende laligoro Joosefnouñ gawoña jejeta memambaaŋoñ miri uutanooñ uro.

12 Uro emba iikanooñ Joosefwaa malekuyanoñ qelanjiñ menj kokaen ijoro: "Gii mono kana niwo ewo." Kaeñ ijoroto, Joosefnouñ malekuya ii iwaa borianoñ mesaon oloñ koma qiqigoñ kema sombenoñ seleengeñ kamaaro.

13 Malekuya iwaa borianoñ mesaon oloñ koma sombenoñ kamaaroti, emba iikanooñ ii iiro.

14 Ii iima miriwaaw weleñqequeuruta ojooñoñ kagi ii kokaen injoro: "Mobi, lonanoñ Hibruu eja ii wama mirinananoñ karoti, iinoñ mono gongiso gonjgegee ama nonoma laligoja. Iinoñ niwo ewojoñ noonoñ koujato, niinoñ qama gigilaajeñ.

15 Qama gigilaawe moma malekuya noo wosonanoñ mesaon oloñ koma qiqigoñ kema seleengeñ kemeja."

16 Kaeñ injoñ Joosefwaanoñ maleku kosianoñ ano ero Joosefwaa toyanoñ eleema kawaatiwaajoñ mamboma raro karo.

17 Karo sundu ii kaŋagadeej ijoro: "Hibruu weleñqeque eja ii wana ananaa mirinoñ karoti, iinoñ mono niwo gonjaangole amambaajoñ noonooñ kouja.

18 Koujato, niinoñ qa gigilaawe malekuya noo wosonanoñ mesaon oloñ koma qiqigoñ kema seleengeñ kemeja."

19 Kaeñ ijoro Joosefwaa toyia ii embianooñ sundu kaeñ jero moro kokaeñ ijoro: "Goo weleñqequeñoñ mono kaeñ ama nonja." Kaeñ ijoro irin̄a soono uuta gere jero.

20 Uuta gere jero jeñ kotoro Joosef men Faaraao kimbaa kapuare mirinoñ eja galen koma oñoma laligogiti, mono kapuare miri iikanooñ oongi kemen en laligoro.

21 * Joosefnouñ kapuare miri iikanooñ laligoroto, Poñnoñ Joosefwo nama kotuegoñ kianoomu muñ laligoro kapuare miriwaaw galen wanjanooñ ii iima iwaajoñ iima-aiŋaŋ moro.

22 Iima-aiŋaŋ morotiwaajoñ eja kuuya kapuare mirinoñ ragiti, ii Joosefnouñ galen koma oñombatiwaajoñ iwaa boronoñ ojooño. Iwoi kuuya kanoñ ama menj laligogiti, ii Joosefnouñ jeñ kotoñ oñonotiwaaw so otaaŋ ama menj laligogi.

23 Poñnoñ Joosefwo nama kotuegoñ muñ kondoro iwoi kuuya ama menj laligoroti, ii toomorianjawo asugij ero. Kawaajoñ kapuare miriwaaw galen

waŋanoŋ Joosef iwoi kuuya nomaen galen koma jeŋ kotoŋ oŋoma laligoroti, iikawaa majakakaya moŋ mende totoon moma laligoro. Kian.

40

Joosefnou ejə woi yoroo gaongaraa kania jero.

¹ Kambaŋ tosia tegoro Iijiptwaa kiŋ poŋaa wain apu qambiwaa galenja ano bered ooŋoombaa galenja yoronoŋ somatagara Iijiptwaa kiŋa qotogon kana sonjiri.

² Kaen ani Faaraao kiŋnoŋ jawinja woi, wain oo qambiwaa galenja waŋa ano bered ooŋoombaa galenja waŋa iyorojoŋ irinja soono.

³ Irinja soono jeŋ kotoro uruuma kimbaa laaligoya sikiriti yoŋoo kawali galenjaas kapuare mirinoŋ iwaas borianoŋ orooŋgi kemeri. Joosefnou kapuare miri iikanonjadeen laligoro.

⁴ Sikiriti yoŋoo kawali galenjanoŋ Joosef jeŋ kotoŋ muro ii weleŋ qeq oroma laligoro. Kaen laligoro kambaŋ tosaanja toroqen kapuare mirinoŋ en waama laligogi.

⁵ Kaen en waama laligogi Iijipt kimbaa wain apu qambiwaa galenja ano bered ooŋoombaa galenja yoronoŋ gomantiŋa motooŋgo iikanonjadeen gaŋgara iyanja iyanja iiri. Gaŋgaraa kania ii aŋa aŋa.

⁶ Ii iiri Joosefnou umugawodeen yoroonoŋ uma iriilo uukamakamaa ama bosoleen rari.

⁷ Kaen rari Faaraao kimbaa jawiŋwoita iyoronon Joosefwaa somatayaas kapuare mirinoŋ iwo motooŋ rariti, ii kokaen qisiŋ orono: “Oro kete nomaembajon jaasewaŋgara wosobiri jaajaa uuŋ rajao?”

⁸ Qisiŋ orono kokaen meleema ijori: “Noro gaŋnara aŋa aŋa iijotato, iikawaa kanagara ii moronoŋ jero moboraga?” Kaen ijori Joosefnou kokaen jero: “Anutunoŋ mono gaoŋ kanagia jejetaa Toya koloojato, saanoŋ kileŋ gaŋgara niŋri momarja.”

⁹ Kaen jero wain apu qambiwaa galen waŋanoŋ gaoŋa iiroti, iikawaa sunduya ii Joosef kokaen qero moro: “Nii gaonaas uutanoŋ wain apu gere moŋ ii noo wosonanoy naŋo iijen.

¹⁰ Wain apu gerewaa boria karoŋ naŋgi kanain sota juma kouma kuuji, kamban iikanonjadeen juraya kouma tuno kaŋgeŋa kaŋgeŋa asugin momogogi hoŋaa kota osaajuya.

¹¹ Osaagi nii Faaraao kimbaa qambia boronanoŋ meŋ nama hoŋaa kota meŋ mejejaawe apuya Faaraao kimbaa qambinoŋ kemero kimbaa borianoŋ anjenja.”

¹² Kaen qero moma Joosefnou kokaen ijori: “Gaŋgaa kania ii kokaen: Gere boria karoŋ ii mono weemboria karoombaa sareya kolooja.

¹³ Weemboria karoŋ tegoro Faaraao kiŋnoŋ goo waŋga metaama isama goma mombo gawoŋganoŋ goombaa. Giŋ walā iwaanoŋ wain apu qambiwaa galenjaas laligoŋ qambi Faaraao kimbaa borianoŋ ama laligonati, iikawaa so mono mombo ama laligowaga.

¹⁴ Kaen laligowagato, siiseweweya qaa laligowagati, kambaŋ iikanon mono nii romoŋgoŋ kiaŋkoomu noma sunduna Faaraao kin ijona moba. Kaen ama ilaŋ nona kapuare miri koi mesaoŋ kamaabenaga.

¹⁵ Moba, nii Hibruu kanagesowaa balonoŋga esurjmumu qaganoy yongoro nuangji kaj kokaamba kaanjagadeen iwoi bologa moŋ kapuare miri koikawaa dutanon nooŋgitiwaas so ii mende ambe.”

16 Joosefnoj kaej jero moro bered oojoombaa galej wajanonj aliaa gaojaa kania awaa jej asarioti, ii iima kokaen jero moro: "Niinoj kaajagadeej gaoj iibe iikanonj bered konde karoon noo wajanonj qindiiñ kajeja.

17 Niinoj kawe konde qaganonj eu raji, iikanonj bered iwoi naanjia wo kania kania Faaraao kimbaajonj ejato, kooja kooja yojononj kouma konde qindiiñ kajejati, iikanonjadeej ii nedaborojuya."

18 Kaej jero moma Joosefnoj kokaen meleema ijoro: "Gaongaa kania ii kokaen: Konde karoon ii weemboria karoombaa sareyaga.

19 Weemboria karoon tegoro Faaraao kiijnoj jej kotoro wasanoj guuj qetooj goma waŋga ano qamoga metaama gere talonjawonoj mondonjgi kooja kooja yojononj kouma busuga nedaborowuya."

20 Kaej meleema jero weemboria karoon tegoro Faaraao kimbaa kolokoloo kambajanonj kañ kuuro jawinjuruta kuuya ii nene lomban ooj ojoono. Ii ooj ojooma wain apu qambiwaa galej waŋa ano bered oojoombaa galej waŋa iyoro waŋara ii jawinjuruta yojo jaanoj metaano.

21 Wain apu qambiwaa galejanonj wala gawonja menj laligoroti, ii toroqen mewatiwaajoj kuuj muro mombo toroqen qambi ii Faaraao kimbaa borianonj ama laligoro.

22 Kaej laligoroto, kiijnoj bered oojoombaa galej waŋaa qaaya jej tegoro Joosefnoj gaongaraa kania jero moritiwaa so ii wasanoj uuq qetooj waŋa ano qamoya ii metaama mondonjgi nano.

23 Iikawaa gematanonj wain apu qambiwaa galej waŋa iinoj Joosef mende romonjgonj muroto, ii duduun qemasologen laligoro. Kiaej.

41

Kiijnoj gaoj iiro Joosefnoj kanagara jej asariro.

1 Yambu woi tegoro Faaraao kiijnoj gaoj moj kokaej iiro: Iinoj Nail apu gowoyaa goraayanoj nano

2 bulmakao doŋa 7 awaa soroya kele busugiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololo batugianoj nama tembañ kegbañ negi.

3 Iyonjo gemagianonj bulmakao tosaŋa 7 sii gbarangiagadeen kaitanigia kaapiroŋa ii apu gowoya iikanonja kouma bulmakao mutuya iyonjo koso-gianoj kema apu gowoyaa goraayanoj naŋgi.

4 Bulmakao kaapiroŋa sii gbarangiagadeen iyonjonj bulmakao doŋa awaa soroya kele busugiawo 7 ii gogoŋ oŋoŋgi. Faaraao kiijnoj gaoj ii iima iikanondeen uuta tooro moma waaro.

5 Waama gaojaaŋoŋ mombo moma kemeŋ kema eŋ gaoj moj kokaej iiro: Wiit dumuŋ kota gowoya motooŋgowa batuyanoj hoŋa kota soma-somata kaŋgenjiawo 7 awaa totooŋ ii tongbama giliro kamaaŋ naŋgi.

6 Iyonjo gemagianonj hoŋa kaŋgenjiawo 7 ii mombo tongbama giliro kamaaŋ naŋgi balonj qararanjkonkoŋaa haamo gerianonj oŋooro soolijn gipeya (auta) koloogi.

7 Hoŋa boloboolo kaŋgenjiawo yonjonj hoŋa kaŋgenjiawo kogia somasomata kuukuuja ii gogoŋ oŋoŋgi. Faaraao kiijnoj iikanondeen uuta tooro moma poraj ama waama moro hoŋa qaagoto, ii gaongaa kolooro.

8 * Gomaŋ asariro Faaraao kiijnoj gaojaaŋoŋ motoqoto moma liipt kantriwaā tiriqoonjonj ano momakooto eja kuuya horoŋ oŋono iwaa jaase-wajanonj kougi. Kougi gaoj iirotiwaā sunduya ii jero mogito, kuuya

yorjonon gaonaa kanagara ii Faaraao kimbaajoj jej asariwombaajoj amamaagi.

⁹ Amamaagi wain apu qambiwaa galerj waanjonoj nama Faaraao kij kokaen ijoro: “Oo kij, nii kana songiweti, iikawaa qaayanoj keteda koi uunanoj kouro romojangojen.

¹⁰ Kamban mojnoj Faaraao kijnoj jawiinwoita noroojoj ama irinja soono noma laaligoyaasikiriti yonjoo kawali galerja kapuare mirinoj noono rabe. Nii ano bered oonjoombaa galerj waanjaa ii niwo iyanja kapuare mirianoj noroono rari.

¹¹ “Iikanon rama laligon noronon gomantiija motoonjgo iikanonjadeen gaonjara anja anja iiri. Gaonaraa kania ii iyanja iyanja.

¹² Gaonaraa iiri Hibruu eja gbaworo mojnoj iikanon norowo laligoro. Iinoj sikiriti yonjoo kawali galerjaas welenqegeya laligoro noro gaonara ii ijori. Iinoj gaonaraa kanagara ii iyanja iyanja jej asarij norono.

¹³ Kanagara jero moritiwaa so hoja mono tororo kokaen asugiro: Niinon gawona wala meej laligoweti, Faaraao kijnoj nii gawoq iikanon mombo noonoto, alana bered oonjoombaa galerjaas qaaya jej tegoro wasanoj idon qetooj waanjaa ano qamoya ii metaama mondonjgi nano.”

¹⁴ Kaej jero Faaraao kijnoj moma Joosefnoj jaasewaajanooj koubaati-waajon jej kotoj tosaaja wasin ojono kema kapuare miriwaas dutanongaa uulaanjawo wama kagi. Kagi jero waanjuya motogi opoqiisi malekuya utegeon Faaraao kimbaa jaasewaajanooj kouro.

¹⁵ Kouro Faaraao kijnoj Joosef kokaen ijoro: “Niinoj gaoj moj iibe kuuyanooj iikawaa kania jewombaajoj amamaajuto, mojnoj goo kanaga kokaen nijoro mojen: ‘Mojnoj gaoj gjoro moma giinoj iikawaa kania saanoj jej asarijkejan.’”

¹⁶ Kaej jero Joosefnoj Faaraao kij kokaen meleema muro: “Oo Faaraao kij, niinon qaagoto, Anutunoj mono gaonja kania jej asarij qaa awaa gono uuganoj qeaengowaa.”

¹⁷ Kaej meleema muro Faaraao kijnoj kokaen jero: “Nii gaoj iijeni, iikawaa uutanooj neeno Nail apu gowoya goraayanoj nanjen.”

¹⁸ Kanon nambe bulmakao doja 7 awaa soroya busugia omakelegagiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololoo batugianooj nama temban kegbanj nejuva.

¹⁹ Iyonjoo gemagianon bulmakao tosaanja 7 sii gbarangiagadeen kaitanigia kaapiroja totooj ii apu gowoya iikanonja koujuya. Niinon bulmakao bologa totooj kaanja ii kambaj mojnoj Iijipt balonj kuuya kokanoj mende injiibe.

²⁰ Bulmakao sii gbarangiagadeen kaitanigia kaapiroja iyonjonoj bulmakao doja busugia omakelegagiawo 7 wala koujuti, ii gogoq ojonyu.

²¹ “Ii gogoq ojonyuto, ii kilej kaitanigianon gogoq ojonyutiwaa so utequte mende kolooro injjento, wala kaitanigianon kaapiroja totooj kouma nanjuyati, iyonjonoj kaanjideen toroqen nanjuya. Nii gaoj kaej iima uuna tooro poraj ama waajeja.

²² Waama mombo ej gaoj moj kokaen iijenja: Wiit dumun kota gowoya motoonjowaa batuyanoj hoja kota somasomata kanjengiawo 7 awaa totooj ii tongbama giliro kamaan nanjuya.

²³ “Iyonjoo gemagianon hoja kanjengiawo tosaanja 7 ii unjuta juma kouma tongbama giliro kamaan nanjji namo qararanjkonkonja haamo gerianon ii ojoro sooliq melaada ano gipeya (auta) koloojuya.

24 Hoṇa boloboolo gipeya kanjenjia wo ii hoṇa kanjenjia wo awaa soroya ii gogoṇ oṇonjuya. Niñoṇ gaoṇ woi ii iima tiriqoonjō ejauruna injojoṇtē, kuuya yoṇoṇ iikawaa kanagara jeṇ asariṇ nombombaa amamaajau.”

25 Faaraao kiṇnoṇ kaeṇ jero Joosefnōṇ qaa kokaen ijoro: “Oo Faaraao kiṇ, goonoṇ gaoṇwoi iikawaa kanagara ii motoongo kolojao. Anutunoṇ iwoi kanageṇ amambaajon moji, iinoṇ ii Faaraao kiṇ gi gisaanja.

26 Bulmakao doṇa 7 awaa soroya ii yambu 7:baa sareya koloju. Wiit dumun kota hoṇa kanjenjia wo awaa toteoṇ 7 ii kaṇaṇgadēeṇ yambu 7:baa sareyaga. Kanagara ii ororōṇ ano motoongo kolojao.

27 “Bulmakao sii gbarangiagadēeṇ kaitanigia kaapiroṇa 7 kanageṇ koujuti, ii yambu 7:baa sareyaga koloju. Wiit dumun kota hoṇa kanjenjia wo 7 baloṇ qararaṇkoṇkoṇaa haamo gerianoj oṇooro sooliṇ gipeya (auta) kolojuti, ii bodi laligowaa yambu 7 iikawaa sareyaga koloju.

28 Anutunoṇ iwoi kanageṇ amambaajon moji, iinoṇ ii gi gisaama qeen-deenja. Faaraao kimbaajon qaa keteda koi kaeṇ jejeni, ii mono iikawaajon ama jejeni.

29 Oo kiṇ, yambu 7:baa so nene moriaṇ somata qatawo asugiṇ Iijipt baloṇ kuuya sokoma ewaa.

30 “Ii ewaato, yambu 7 iikawaa gemagianoj bodiwaaw yambu 7 koloṇ ti-witiwilaaw somata kondooro Iijipt kantrinoj boliwaa. Iikanoj asugiro nene moriaṇ wala Iijipt balonoṇ eroti, ii baloṇ so yoṇoṇ duduudaborowuya.

31 Bodi ii kotakota toteoṇ ewaatiwaajon ama gomaṇ so ejemba yoṇoṇ nene moriambaa yambuya 7 wala Iijipt balonoṇ eroti, iikawaa qaaya ii mombo mende romongoj laligowuya.

32 Anutunoṇ gaoṇ kania motoongo ii ambeṇa woi gono iijani, ii kania kokaembajon: Anutunoṇ qaa ii mono somoṇgoṇ jeṇ kotaṇ anota raja. II jerj kotaṇ anoti, kawaajon iikanoj mono uulaṇjavo asugiwaa.

33 “Kawaajon Faaraao kiṇ gi saanoṇ momakooto eja moṇ qaa tororo gosiṇkeji, ii meweeneṇoṇ kuuna Iijipt kantri koi galen koma laligowaa.

34 Kaanijadeen kia waṇa waṇa kuuṇ oṇona gomaṇ sokoma galenjiga laligowu. Yoṇoṇ nene moriambaa yambuya 7 iikaṇaa uugianoj nene hoṇgi wo Iijipt balonoṇ asugiwuti, iikawaajon jero mendeenji bakagia 5 koloogi yoṇoonoṇga motoongo motoongo menj gawmambaa kowinoṇ menj kululuṇ laligowu.

35 “Yoṇoṇ nama mono jeṇkooto angi yambu awaa 7 koloowuti, iikaṇaa uugianoj nene hoṇgi korebore menj kululuṇ gosiṇ laligowu. Kaeṇ ama wiit dumun kota ii Faaraao kimbaa kowi miria miria kanoṇ menj kululuṇ laligowu. II taoṇ so gawmambaa kowi miria miria kanoṇ menj kululuṇ galen koma laligogi kanagembaa nene yaga ewaa.

36 Nene kaeṇ menj kululuṇ laligowuti, ii mono gawmambaa kowi miri so galen kongi mawosusunoj ero kanageṇ bodiwaaw yambu 7 Iijipt baloṇ so koloowaati, kambaj iikanoj ii saanoṇ menj mendeema neṇ laligowuya. Kaeṇ angi kantriwaa kanatuuru nononoṇ bodi iikawaa kambajanoṇ newaa mende komun gororōṇgwoṇja.” Kiaṇ.

Faaraao kiṇnoṇ Joosef Iijiptwaa eja porja kuuro.

37 Joosefnōṇ qaa kaeṇ jero Faaraao kiṇ ano jawiṇjuruta kuuya yoṇoṇ areṇ iikawaajon mogi sokono aiṇa mogi.

38 Kaeṇ mogi Faaraao kiṇnoṇ jawiṇjuruta kokaen ijijoro: “Eja kokawaa utanooṇ bej yoṇoo uṇayanoṇ nano laligoji, nono ii kaṇaṇ eja moṇ saanoṇ mende mokoloowonja.”

39 Kaeñ inijoro mogi Joosef kokaen ijoro: “Anutunoñ qaa areñ kuuya koi gisaanji, iikawaajon giñ kaañja momakoota eja qaa tororo gosinagati, ii moj mende laligoja.

40 * Kawaajon giñ mono naa jinkarõ mirinaa galeñ wañña koloon laligowa. Giñnoñ noo kanagesouruna kuuya jen koton onjona yononoñ mono goonon qaa ten koma qaagaa baatanon laligowu. Niinon jinkarõ duñ raranon ramakejeñi, iikayadeen romongoñ kawaajon ama giñ guugun somataga koloon laligomaña.”

41 Kaeñ ijon toroqen kokaen ijoro: “Moba, niinon giñ Iijipt kantri kuuya kokawaa eja poñgia laligowagatiwaajon kuuj gonjeñ.”

42 * Kaeñ ijon boro susuyaajenjeñ kanoñ aaso muñgeñ kaañja qata mokotaajjalaligoroti, ii qetegon Joosefwaa boro susuyanoñ mouro. Opoqisi maleku iima-aiñajawo owo taañjanon memeta ii mouma muñ soroñ goulnoñ memeta moj ii meñ Joosefwaa aroyanon kono kemero.

43 Kaeñ ama hoos kare qabo soroya anjañ kareyaa qereweñia ii iwaajon jen tegoro iikanon uro hoosnoñ horogi kema kañ laligoro. Kaeñ kema laligoro kimbaa sikiriti manjaqeñe ejia moñnoñ wala qele kema goda qenç muubombaajon kokaan qaro qagi laligoro: “Geja! Mono kesaambu!” Kaeñ ama muñ Iijipt kantri kuuyaa eja poñga kuuj muro.

44 Faaraao kiñnoñ Joosef kokaen ijoro: “Niinon Faaraao kiñ koloojento, Iijipt kantri kuuya kokaamba moñnoñ moj mono goo jegä qotogoñ boria me kania mende metaambaa.”

45 Kaeñ ijon Joosefwaa qata gbilia (Iijipt qaanon) Zafenat-Panea qaro. Kaeñ qama Heliopolis taombaa jigo gawon galen qata Potifera iwaã borata Asenat ii embiaga koloowaatiwaajon muro. Kaeñ kantriwaa eja poñga koloon Iijipt kantri iimambaajon kema liligoro.

46 Joosefnon yambuya 30 kolooro kanoñ Faaraao Iijiptwaa kiñ iwaã jinkarõ gawoñ kanañ mero. Ii meñ Faaraao kimbaa sitia mesaon Iijipt uutanon sokoma liligon laligoro.

47 Nene moriambaa yambuya 7 iikawaa kambanjanon balongianon nene honombonoñ qaa asugiq onjono.

48 Nene moriambaa yambuya 7 kañ kuugiti, iikawaa kambanjanon Joosefnon jen kotoro nene kania kania Iijipt balonon asugigit, ii meñ kululuñ taonja so kema gawmambaajon angi. Namo koria taoñ so liligon rama keñgiti, iikanon nene honja asugigi ii meñ taonja so kema qenjaaro kowi mirigianoñ angi.

49 Joosefnon jen kotoro wiit padia ano dumuñ kota tosia ii qenjaaro kowi mirigianoñ honoñ qaa meñ kululuñ angi. Ii sakasiñ kowe goraayanon ejiwaa so uma nano. Nene moriañ kelemalelen asugiq toroqen erotiwaajon nene tarugia ii toroqen weenqon bimbimgogi bimooro amamañ mesaogi.

50 Bodii kambanjanon mende kañ kuuro walawala kanoñ embia Asenatnoñ Joosefwaa merawoita woi orono. Asenat ii Heliopolis taombaa jigo gawon galen qata Potifera iwaã borataga.

51 Meria mutuya kolooro Joosefnon qaa kokaen jero: “Anutunoñ ilaan nono kakasililij majakakan kuuya ano amanaa gomambaa iwoiya kuuya ii duduñ laligojeñi, iikawaajon.” Kaeñ jen meriaa qata Manase (Duduujen.) qaro.

52 Meria kanageja kolooro Joosefnor qaa kokaen jero: "Nii siimbobolona balonjanon laligowe Anutunon koloonseisei nonji, iikawaajon." Kaej jeq qata Efraim qaro. (Efraim = Koloonseisei nonja.)

53 Nene moriaj somataa yambuya 7 liijpt baloŋ sokoma kaŋ kuugiti, ii en kougi tegoro.

54 * Yambu 7 ii tegoro Joosefnor qaa jerotiwaa so bodiwa yambuya 7 ii kanaij kaŋ kuugi. Bodii baloŋ tosia kuuya sokoma koloŋ eroto, liijpt balonon nene ii gomaŋ so kowigianor ero.

55 * Liijpt kanageso korebore yonjonor kanaij bodi moma Faaraao kimbaa qama nene ojombaatiwaajon weleŋgi. Welenji moma Faaraao kijnorii kuuya kokaen injjoro: "Oŋo mono Joosefwaanor kenji iwoi ii me ii ambutiwaajen koton ojombaati, ii mono teŋ koma otaaq amakebu."

56 Bodinor kantri kuuya sokoma en liijptwaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanoŋ toroqen mamaga bimooro. Kaej kolooro Joosefnor jeŋ kotoro qenjaaro kowi miria miria iyono nagugia horon nene ii liijpt yonjonor sewaŋa mewutiwaajon angi.

57 Bodii baloŋ kuuya sokoma bimoor erotiwaajon ejembanor gomaŋ so kanoŋa liijpt kaŋ Joosefwaanor kouma nene sewaŋa meŋ laligogi. Kiaŋ.

42

Joosefwaas dauruta liijpt balonon kenji.

1 Liijpt kanoŋ nene eroti, qaa ii Keinan baloŋ kanoŋ jegi tuno Jeikobnoŋ moma merauruta kokaen injjoro: "Oŋo mono naambaajon silemale ama kuru jaa aimala laligoju?

2 * Liijpt kanoŋ wiit dumun kota eji, niinoŋ qaa kaej mobe. Anana mende komunj laaligo toroqen laligowombaa oŋo mono waama liijpt kemeŋ kanoŋ nene tosia sewaŋa meŋ kagi neŋ laligowonja."

3 Kaej injjoro moma Joosefwaas dauruta 10 ii mirigia mesaor nene sewaŋa mewombaajon liijpt balonon kembombaa angi.

4 Maŋja Jeikobnoŋ Joosefwaas koga Benjamimbaa qaganor tiwitiwilaa moŋ ubabotiwaajon toroko moro. Kawaajon ii dauruta yonjow mende wasin muro kenji.

5 Keinan balonon bodi ii kaanjadeen erotiwaajon Israelwaa merauruta yonjonor Keinan eja tosianoŋ kenji, iyono batugianor wiit dumun kota sewaŋa mewombaajon motoon kenji.

6 Kenjito, Joosefnor liijpt kantriwaaja eja poŋgia rama laligoro. Iinoŋ wiit dumun kota ii kanagesoya kuuya yonjonoŋ sewaŋa mewutiwaajon ano iwaanor kouma laligogi. Kawaajon dauruta kagiti, iyonoŋoŋ kouma iikanonjadeen iwaabatanor simiŋ kuma namonoŋ usugogi.

7 Kaej usugogi Joosefnor dauruta injiima moma kotoŋ ojono, iyanja kaŋ kolaŋ ojoma waba eja tani ama ojoma horon ureen ojoma qaa geriawo jeŋ kokaen qisiŋ ojono: "Oŋo mono dakaya naambaajonja kajuya?" Qisiŋ ojono kokaen meleengi: "Nono Keinan balononqaa nene sewaŋa mewombaajon kajon."

8 Kaej meleengi Joosefnor dauruta injiima moma kotoŋ ojono, yonjonoŋ ii mende moma kotoŋ mugi.

9 * Mende moma kotoŋ mugi Joosefnor eeŋanoŋ gaoŋa yonjoojoi iiroti, ii momoyanoŋ kouro romoŋgoŋ soŋ jaa susugia motoŋ kokaen injjoro: "Yei,

* **41:54:** Apo 7.11 * **41:55:** Jon 2.5 * **42:2:** Apo 7.12 * **42:9:** Jen 37.5-10

mañgaa siita! Ojo kike kakasililiq ejaga kolooju. Nono kantrinana dakanor baagen loolooria ero aworo (defence) ama manja qewombaajon bimoojoni, ojonoj ii iima gosij mobombaajon koi kajuya!"

10 Kaej ijijoro kokaen meleengi: "Oo eja pojnana, kaej qaago. Welenqequeuruga nono nene sewanja mewombaajon kajona.

11 Nono kore eja motoongowaa merauruta kolojon. Nono eja dindina laligoj qolomoloj mende jeŋkejon. Goo welenqequeuruga nononoj balon iimagoosiwa manjaqege ejaga mende koloojon."

12 Kaej meleengi totoronjota "Qaago totooj!" qama kokaen toroqero: "Nono kantrinana dakanor baagen aworo (defence) ama manja qewombaa bimoojoni, ojo ii iima gosij mobombaajon koi kajuya!"

13 Ii moma kokaen meleengi: "Welenqequeuruga nono Keinan balombaa eja motoongowaa meraurutaga, daremuñ 12 koloojon. Konana konoganoj kambañ kokaamba mañnanawo mirinoj raro mojnoj mende toroqen laligoja."

14 Kaej meleengi kokaen jej ojono: "Kaej koloorogo ojo ojanoj gomañ iimagoosiwa manjaqege ejaga koloojuti, ii mono ijijodaborowe tegoja.

15 Kaej laligojutiwaajon niinor kokaen angotete mej ojomanja: Faarao kiñnoj jaawo laligoji, niinor qaa hoj toontooja iikawaa so jojopañ qaa kokaen jej kotijen: Kogia konoganoj koi mende kawaati eeñ, ojo mono balon koi mende mesañ kembuya.

16 Ojo qaa hoñja jeju me qaago, niinor ii angotete memambaaajon kokaen jejen: Ojo mono batugianonga moj wasigi kema kogia konoga wano koi kawao. Tosaanja ojo mono koi mamboma kapuare mirinoj rama laligou. Kaej mende ambuti eeñ, ojo ojanoj balon iimagoosiwa manjaqege ejaga kolooju. Faarao kiñnoj jaawo laligoji eeñ, niinor qaa hoñja tooj iikawaa so jojopañ qaa ii jej kotijen."

17 Kaej jej ojoma jero kapuare mirianoj ojooongi weemboria karoombaa so ragi.

18 Weemboria karooj koloorogo Joosefnoj kañ qaa kokaen ijijoro: "Jaagiawo toroqen laligowombaajon mobuti eeñ, ojo mono iwoi jemanati, ii angi niinor saanoj laaligogia somonjomana. Niinor kañagadeej ojo kañañ Anutuwaa jeta uuqumambotiwaajon keena momakejej. Kawaajon ojo mono kokaen ambu:

19 Ojo eja dindina qolomolongia qaa laligojuti eeñ, daremuñ ojooononga mono mojnoj kapuare mirinoj toroqen raro tosaanja ojo saanor wiit dumuj kota mej gomañgianoj eleema kembu. Iikanoj kema mirigianon kanagesourugia bodi qaganor laligojuti, ii nene ojombu.

20 Ojo mono kaej kema kogia konoga wama noonooj kawu. Kagi qaagiaa hoñanoj kaej asugiro iima moma kotoj mende ujuwe komuwuya." Qaa kaej ijijoro mono iikawaa so angi.

21 Yononon Hibruu qaagianoj batugianoj qaa kokaen amij mogi: "Nono konana sili ama muniji, iikawaa iroñja kileganonj mono ojanoj qanananor uja. Iinoj laaligoya somonjon kiankoomu mubombaajon welema kuuj nonono kakasililiq somata iininto, iwaaj qaaya moma ii tondu mende otaaniq. Kawaajon kakasililiq lombotawo koi kanor ananaa qanananor uja."

22* Kaej amij mogi Ruubenonj kokaen jero: "Nii kambañ kanoj kokaen ijijowe: 'Ojo eja gbaworo ii mono sili bologa mende ama mubu.' Kaej

inijoweto, ojo noonon qaa ii qewagon silemale aŋgi. Mobu, kambaj kokaamba iwaay sayaa iroŋanoy mono qanananoj uro kakasililij mojon.”

23 Kaeŋ amiŋ mogi Joosefnoy yonjwo lijipt qaanoj qaa jero moŋnoj meleeno. Kawaajon yonjonoj qaagia jegi saanoj moma asarioti, ii daurutanoy mende moma kotogi.

24 Joosefnoy qaagia moma asarin eleema saaro. Saama mombo eleema injiima yonjwo qaa jero. Yonjwo qaa jengo Simeon batugianonja menj jero yonjoo jaagianoj somoŋgogi. Kiaŋ.

Joosefwaa dauruta Keinan balonoj eleengi.

25 Joosefnoy jeŋkooto kokaen ano: “Welenqeqe ojo mono eja iyonjoo taru gesogianoj wiit padi mougi qaa ootanoj kouro motomotoon yonjonoj monej esugia ii totogianoj aŋa aŋa tarugianoj moubu ano kana kekembaa nene samonja ii kaŋjadeen ojombu.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ ojono iikawaa so otaaŋ aŋgi.

26 Kaeŋ otaaŋ aŋgi wiit padi tarugia ii donjgi qagianoj somoŋgoj mesaonj kenj.

27 Kema kema gaoj ewombaajoj miri moŋnoj keuma daremuŋ yonjonoŋga moŋnoj donjgi wagimambaajoj ama taru kasia isama monej esuya ii taru qaa ootanoj nene qaganoj raro iiro.

28 Ii iima daremuŋa kokaen inijoro: “Hei! Iibu, noonon monej koi mono meleema tarumanoj mougi rajaa.” Kaeŋ moma wosogia jun aaruŋ tililiŋgoj aimo aoŋ kokaen jegi: “Anutunoy koi mono naa iwoiga ama nononja aaŋ?”

29 Kema kema Keinan balonoj manŋia Jeikobwaanoj keuma iwoi koloonj onjonti, iikawaa sunduya ii kuuya kokaen ijogi moro:

30 “Kantri iikawaa eja poŋa iinon horon ureen qaa molankota jeg gomanj imagoosiwaa manjaqeqe ejaga koloowonagati, iikawaa tanj kaŋja ama nonono.

31 “Kaeŋ ama nononoto, nono ii kokaen ijoniŋ: ‘Nono eja dindiŋa qolomolonaŋ qaa laligoj baloŋ iima gosiwombaajoj ama mende kajon. Qaago totoon!

32 Nono eja motoonjowaa meraurutaga, daremuŋ 12 koloonj laligoj. Moŋnoj mende toroqen laligoro konana konoganoj kambaj kokaamba Keinan balonoj manŋnanawo mirinoj raja.’

33 “Kaeŋ ijoniŋ baloŋ iikawaa eja poŋanoj nonoojoj qaa kokaen jero: ‘Ojo eja dindiŋa me qoloŋmolonjoya laligojuti, ii kokaen gosiŋ onjoma momaŋja: Ojonoŋga daremuŋja mon ii mono mesaogi niwo koi raro tosaanja ojo saanoj wiit padi menj eleema kembu. Kema mirigianoj kanagesourugia bodi laligojuti, ii nene ojombu.’

34 Ojo gomanj imagoosiwaa manjaqeqe ejaga qaagoto, eja dindiŋa qolomolongia qaa laligojuti, ii kokaen gosiŋ onjoma momaŋja: Ojo mono kema kogia beju ii wama noonon kawu. Kaeŋ kagi daremuŋja meleema onjome saanoj baloŋ kokanoj aŋguneŋ-qaŋguneŋ ama laligoj.”

35 Kaeŋ jeŋ taru gesogianonja nene kowigianoj maagi monej esugia monenqia ſiawo ii tarugianoj motomotoon totogianoj raro mokoloogi. Monej esugia mokoloonj iima ii ano manŋia motoonj aaruŋ lalanjanij toroko mogi.

36 Kaeŋ mogi manŋia Jeikobnoj kokaen inijoro: “Ojo merauruna korebore nuambombaajoj moju: Joosefnoy mende laligoja. Simeon ananawo mende laligoja. Benjamin ii kaŋjadeen nuama wama kembombaajoj jeju. Siimbobolo kuuya kanonj mono noo qananonj uja.”

³⁷ Kaeñ ijijoro moma Ruubenon maña qaa kokaen ijoro: “Nii Benjamin mende wama eleema kañ gomanjati een, giñ saanoj neenaa merawoina woi ii uruna komuwao. Benjamin ii saanoj noo boronanor ana ii mono galen koma kema laligoñ wama eleema kañ gomanja.”

³⁸ Kaeñ ijoroto, Jeikobnoj meleema jero: “Merawoina konoga woi iyoroononjañ datanoj komuro koganoj motoongo laligoja. Ojo kananoj kembombaajoñ mobuti, iikanon tiwitiwilaa mojnoj iwaaj qaganoj ubaati een, ojo mono kondooji wosobiri uutanonj mono noo qananoj uro komuj wañ juna lanjognawononj koomu gomanonj kememaja. Kawaajon noo merananoj mono nomesaonj ojowo mende kembaa.” Kianj.

43

Joosefwaa daremuñjuruta eleema Iijipt keñgi.

¹ Keinan balonoj bodi lombotawo ii toroqej ero.

² Jeikobwaa kanagesourutanonj wiit padi Iijipt kantrinoj meñ kagiti, ii kuuya nedaborogi qaono mangianoj merauruta kokaen ijijoro: “Ojo mono mombo eleema kema nenenana tosaanj sewaŋa mewu.”

³ Kaeñ ijijoro Juudanoj kokaen jero: “Eja poj iinonj kaparañ koma nonoo galerj memo qaa kotakota kokaen jero: ‘Kogianoj ojowo mende kawaati een, ojo mono noo jaasewananoj mombo koubombaajoñ amamaawu.’”

⁴ Kawaajon giinonj konana wasina nonowo kawaati een, nononoj saanoj gomesaonj nenenana sewaŋa mewombaajoñ kemborja.

⁵ Eja iikanonj qaa kokaen ninijoro: ‘Kogianoj ojowo mende kawaati een, ojo mono noo jaasewananoj mombo koubombaajoñ amamaawuya.’ Kawaajon giinonj Benjamin angoj kombagati een, nono mende kemborja.”

⁶ Juudanoj kaeñ jero Israelnoj kokaen jero: “Ojo mono naambaaajoñ kogia moj laligojiwaa qaaya eja ii ijogi morotiwaajoñ nii uulombo somata nonju?”

⁷ Kaeñ jero kokaen meleema jegi: “Eja iikanonj anana ano kanagesourunana ananaajoñ tororo qiqisi kania kania nonoma kokaen ninijoro, ‘Mangianoj jaawo laligoja me qaago? Daremuñgia mon laligoja me qaago?’ Kaeñ jerotiwaajoñ qiqisiya ii nononoj ojanondeej jeñ meleenin. Iinon kanagenj konana wama kawutiwaajoñ jenagati, ii mono walawala kambaj kanonj nomaej mobonaga?”

⁸ Kaeñ jegi Juudanoj maña Israel kokaen ijoro: “Kawaajon eja gbaworo ii mono noo boronanor ama wasina motooj kemborja. Kaeñ ana afaangorj uulanjwo gomesaonj kananoj keniñ nono, giñ ano embameraurunana anana mende komuj gororongowora.”

⁹ Benjamimbaa laaligoyañ doweya iikawaa qaaya mono noo boronoj ero eleema kañ gomambaaajoñ jeñ kotijjeñ. Niinoj ii mende wama eleema koi kañ goo jaasewaŋganonj mende oomanjati een, iikawaa ironjanonj mono noo qananonj uro goo jaanonj bosima laligowe namononj laaligona tegowaa.

¹⁰ Kambaj koriga ezelobezelo ama mende mambombonagati een, nononoj mono endu kema eleema koi kaniñ ambeŋa woi koloonaga.”

¹¹ Kaeñ jero amagia Israelnoj kokaen jero mogi: “Kaeñ kolooji een, ojo mono kokaen ambu: Gomañ kokawaa toomoriañ awaa totoonj tosia koi kaanjo ii meñ taru gesogianoj mouma kema eja ii kaleñ mubu: Sele morimoriwaa kelega tosia, moronj apuya, dane riki, marasiñ gere tokoya qata mor gipi, komoñ, gou ano seu wakato iikawaa hongja.”

12 Silwa monej walaga taru gesogiaa qaa oogianoj mougi menj kagiti, ii ano iikawaa so qaganoj toroqenj ama mindirigi jaŋgoyanoj somariij 2:waa so kolooro ii menj eleema kema mubu. Tosianoj koposo ama ii gesogianoj angi me nomaej?

13 Kogia kaanjagadeej wama uulanjəwo waama eja iikanoj mombo eleema keŋgi.

14 Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyanoj mono eja iikawaa jaanoj kianoomuya onono iinon daremunqia monj ano Benjamin ii onjowu mirinonj koi eleema kawutiwaajon wambelaawaa. Noo meraurunanoj komuntiwilaa ambiti eeŋ, niinoj mono eenj totoonj laligomaŋja.”

15 Kaen injjoro kaled iwoi ii menj silwa monej menj kagiti, iikawaa so qaganoj toroqenj ama mindirigi jaŋgoyanoj somariij 2:waa so kolooro. Ii menj Benjamin motoonj wama waama uulanjəwo lijipt kema Joosefwaa jaanoj keugi.

16 Keugi Joosefnor Benjamin ii yonjoo batugianoj iima iikanondeej miriaa galenja kokaenj jeŋ kotoŋ muro: “Gii mono eja koi ujuamā neenaa mirinonj kema onjoona rabu. Ragi kema oro monj qenj oonj weembaa neneya mozozongona yonjononj saanorj niwo motoonj nene newonja.”

17 Joosefwaa miriaa galenjanonj jeŋ kotoŋ murotiwaa so eja ii ujuano Joosefwaa mirianonj keŋgi.

18 Ujuano Joosefwaa mirianonj kema jeneŋgia ororo toroko moma kokaenj romonjorj batugianoj jegi: “Wala kaniŋ monenana meleema taru gesonananonj mougi menj keniŋi, iikawaaajoŋ yonjonoj mono nunuama kaŋ koi nonoonjgi rajoŋ. Yonjonoj mono qelanjən nunuj ureenj haamo ama nonoma nonoonjgi weleŋqequeuruta omaya kolooniŋ donjigurunana kalugoŋ aŋgoŋ koma oŋombubo.”

19 Kaen jeŋ nama Joosefwaa miriwaas galenja iwaanoj uma keŋgi miri naguyanoj nano iwaajoŋ qaa kokaenj jegi:

20 “Oo somatanana, nono kambaj mutuya nene sewaŋa mewombaajon koi kaniŋ.

21 Kaŋ nene sewaŋa menj mombo eleema kema kananoj miri moŋnoj kema ewombaajon rama taru gesonanaa kasia isama monenana totorananoj ii kore gesonanaa aŋa aŋa qaa oogianoj nene qaganoj raro iiniŋ. Kawaajon monej ii kete mombo meleema menj kajonj.

22 Silwa monej ii morononj taru gesonananonj meleema mombo anoti, ii nono mende mojoŋ. Nonononj ii ano silwa monej tosaajəŋ ii qaganoj torokuŋ nene sewaŋa mombo mewombaajon gesonananonj mouma menj kajonj.”

23 Kaen jegi miri galenjanonj kokaenj jero: “Majakaka mende mobu. Oŋoŋgiaoŋ ano maŋgiaoŋ Anutugianoj mono mombaa uuta kuuro silwa monej ii taru gesogianoj mouro mokoloogi. Niinonj oŋoŋonj silwa monej ii medaborowe. Kawaajon keegia mende moma mono uubonjoŋ rabu.” Kaen jeŋ Simeon wama yonjonoj kari.

24 Kari motoonj ujuamā Joosefwaa mirinonj ugi kanagia songbambutiwaajon apu oŋono ano donjigia loloo gbojoja nenegia ujuagiro.

25 Yonjonoj weembaa neneya Joosefwaa mirinonj motoonj newutiwaa qaaya mogi. Kawaajon Joosefnor weenj biwianoj mirianonj koubaatiwaajon mamboma kaled iwoigia ii asuganoj areŋgoŋ ragi.

26 Ragi Joosefnor mirinonj karo kaled iwoigia menj kaŋ mirianonj ugiti, ii munj batanoj simiŋ kuma namononj usugogi.

27 Usugon waagi jolongia ijijon nomaen laligojuti, qisiq onjoma kokaen ijijoro: “Manjia ej awanjaqoq nijogiti, iinoq nomaen laligoja? Toroqen jaawo laligoja me qaago?”

28 Kaeq jero kokaen meleengi: “Goo weleñqegega, nonoo amanananou saanoq laligoja. Mono toroqen jaawo laligoja.” Kaeq meleema goda qeq muñ simiq kuma namonoq usugogi.

29 Kaeq aŋgi jaaya uuro kema karo koga Benjamin, iyanja a nemuŋaa meria ii iima kokaen qisiq onjono: “Kogia konogaajoq nijogiti, iinoq koi kolooja me nomaen?” Qisiq onjoma toroqen kokaen ijoro: “Merana, Anutunoq mono kiaŋkoomu gono laligowa.”

30 Kaeq ijon koga iima wosoya pororogoro jaaya kalilingoro saamambaa-jon moma iikanondeen alanzaj eleema onomesaoq uulanjavo miri uuta oloŋa moŋnoq uma aŋjodeen rama saaro.

31 Saadaboron jaaunja songbama miri uuta oloŋa ii mesaon kaj tororo mokosiŋgoj nama iyanja galeq koma aq nembanene kombutiwaajoq jero.

32 Iijipt yoŋonoq Hibruu ejemba yoŋowo motoon nene newombaajoq mogi arokuukuuyawo koloojiwaajoq ii amamaŋkeju. Kawaajoq Joosefwa a nene ya ii iyanja koma mugi raro daremuŋjuruta yoŋoo ii iyanja koma onjongoj ragi Iijipt ejemba iwo nene newombaajoq kaj ragiti, iyoŋoo nenegia ii iyanja konqj ragi.

33 Joosefnou jero daremuŋjuruta ii koloogitiwaa so areŋgoj oŋjongoj mutuyanoq jaaqegeyanon raro bejugianon konoganon raro Joosefnou jaasewaŋ qeq onjoma raro. Kaeq rama iyanja aima kotoŋ aq walinqon ragi.

34 Kaeq ragi Joosefnou jero iyanja a nene duŋnoq nene tosaanja mendeema meŋ kaj koma onjongoj koga Benjaminbaajon ambeŋa 5:waa so toroqen konqj nero. Kaeq neŋ Joosefwo jejelombaj ama afaaŋkota apu kotiga neŋ korisoro qaganon ragi. Kianj.

44

Joosefnou daremuŋjuruta qambiwaa aŋgobato meŋ ojono.

1 Kawaŋa gematanoq Joosefnou miriaa galeja jeŋ kotoŋ muñ kokaen jero: “Gii mono ej ayoŋoo taru gesogianoq wiit padi ii elaaawutiwaa so mouna qaa oogianoq koubu. Kaanjadeeq motomotoon yoŋoonoq moneq esugia ii aŋja aŋja toto qeq taru gesogiaa qaa oogianoq amba.

2 Kogia konoga iwaa taru gesoyaa qaa ootanoq neenaanoq qambi sil-wanoq memeta ii mono wiit padiwaa moneja meŋ karoti, iikawo amba.” Kaeq jeŋ kotoŋ muro iikawaa so ano.

3 Gomaq asariro umugawodeen eja ii wasiq oŋjongoq dongigia uŋuama kananoq kenqj.

4 Kema siti mesaon koriganoq mende kenqj Joosefnou miriaa galeja kokaen jeŋ kotoŋ muro: “Gii mono uulanjavo waama eja ii oŋjotaŋ kema mokoloŋq iŋiima kokaen qisiq onjomba: ‘Eja Poŋnoq awaa ama oŋono ojo mono naambaaqon iikawaa kitia kilegamooq meleema muñ kaju?’

5 Noo somatananoq qambia qaaj neŋkeji ano qambia iikanoq unju qeq qaa aasaŋgoyaq kania mokoloŋkeji, oŋo qambi ii mono naambaaqon yoŋgoro meŋ kaju? Oŋo mono sili ii bologa totooŋ anju!”

6 Joosefnou miriaa galeja kaeq jeŋ kotoŋ muro kema mokoloŋq onjoma qaaya ii jerotiwa so ijoro.

7 Inijoro moma kokaen meleengi: "Somatananananoq qaa tania kaanja ii mono naambaaajon jea? Goo welenqequeuruga nononoq sili bologa kaanja ii mende tootoq anjon. Ii yamagen!"

8 Moba, nono taru gesonanaa qaa oogianon silwa monej esu mokolooniini, ii kaanjagadeej Keinan balonoja menj kan gonij. Nono mono naambaaajon silwa me goul ii somatagaa mirinoja yongoro mewonaga?

9 Welenqequeuruga nonoonoja mombaa taru gesoyanona silwa qambi ii mokoloowagati een, iinoq mono koomuwaa buñaga kolooro tosaanja nononoq somatanana, goo welenqeque omaya koloq laligowona."

10 Kaej meleengi kokaen jero: "Iikaanja kanon awaa. Jejutiwaa so ii saanor amboja. Mombaa taru gesonoja silwa qambi ii mokoloomañati, iinoq mono noo welenqeque omaya koloowaato, tosaanja onjo selegianon qaa moj mende ero saanor onjoangioodeej miriganon kembu."

11 Kaej jero moma kuuyanon gesogia anja anja uulanjavo qetegon menj kamaan namonoj ama qaa oogiaa kasia isangi.

12 Aisngi Joosefwaa miriaa galenjanon dagia mutuyaa taru gesoyanona kanaij qengama mongama kema kema ko bejugia Benjamimbaa taru gesoyanonaq tetegeyona iima qambi ii iikanon mokolooro.

13 Ii mokolooro yonjon ugia kouma eligoro wosobirigia qendeema malekugia menjuqenjuraangi. Kaej ama esuhinagia dongi qagiānoj ama mombo eleema sitinoj kenji.

14 Juuda ano daremuñjuruta yonjonon eleema Joosefwaa mirinoj kenji iinoj kaanjadeej mirianon raro. Raro batanoj keuma simiq kuma namonoj usugogi.

15 Usugogi Joosefnon kokaen inijoro: "Onjo mono naa siliga anjuya? Eja nii kaañanoj mono saanoj unju menj iwoi yongoro megii mokoloonkejeñi, onjo ii mende moju me?"

16 Kaej jero Juudanoj kokaen meleeno: "Oo somatanana, nono mono naa qaaga gjowonaga? Nono qaawaajon monganjoj. Nononoj iwoi bologa mende aniji, ii qendeema gomboñatiwa so qaago. Anutunoj mono welenqequeuruga, nonoo koposowaa qaaya injsaanota asuganoj eja. Kawaajon mombaa taru gesoyanona qambi ii mokoloji ano tosaanja nononoj kaanjagadeej eja pojnanaa welenqequeuruta omaya koloq laligowona."

17 Kaej meleenoto, Joosefnon kokaen jero: "Niinon iwoi kaanja ii mende ama onjomaja. Ii awawi totoon! Eja morowaa taru gesoyanona qambi ii mokoloji, iinondeej mono noo welenqeque kolooq laligowaato, tosaanja onjo saanor luaeñon eleema mañgianon kembu."

Juudanoj Benjamimbaajoj Joosef welema muro.

18 Kaej jero Juudanoj Joosefwaa batanoj kema qaa kokaen jero: "Oo eja pojna, saanor wambelaana welenqequega niinon qaa tosia eja pojna goojoj jewenaga. Giinon Faarao kiñ anjavo ororoj kolojant, kileñ welenqequega nii kazi mende ama nomba.

19 Eja pojna giinon welenqequeuruga nono wala kaniq kokaen qisiñ nonona: "Onjo mañgia ano daremuñgia moj laligojao me qaago?"

20 "Kaej qisiñ nonona nononoj eja pojna goojoj kokaen meleeniñ: 'Nonoo mañnana eja wañja koloq konana eja gbaworoga moj mirinoj rajao. Konana kanon mañnananoj eja wañja kolooro kambaj kanon kolooro. Nemunjanon mera woi orono datanoj komuro ajoodeen laligoja. Iinon mono mañaa wombo (komunjua) meriaga koloja.'

21 Kaeñ meleeniñ giinoj welenqeqeuruga qaa kokaen ninijona, ‘Oñj mono kogia wama noonoj koi kagi ii saanoj neenaa jaanoj uun iimañja.’

22 “Kaeñ ninijona nononoj eja pojnana goojoj kokaen meleeniñ: ‘Eja gbaworo ii mañja mesaomambaajon amamaawaa. Mañja mesaonagi eeñ, mañjanooj mono komunaga.’

23 Kaeñ meleeninto, giinoj welenqeqeuruga nonoojoj qaa kokaen jeñ kotona: ‘Kogia konoganoj oñjowo koi mende kawaati eeñ, oñj mono noo jaasewananoj mombo mende asugiwuya.’

24 “Kaeñ jeñ kotona mirinananoj eleema kema noo mañna, goo welenqeqega eja pojnana goonoj qaa ii ijoniñ.

25 Ii ijoniñ moma mañnananoj kanagen kokaen jero: ‘Oñj mono mombo liijipt kema ananaajoj nene tosaañja sewanja meñ kawu.’

26 “Kaeñ jeroto, nono kokaen jeniñ, ‘Nononoj nononanodeej kembombaajon amamaawoja. Konana konoganoj nonowo motooj kembattaiajor jewagi eeñ, mono saanor kemboja. Konana bejuya mende wama kembonjati eeñ, nononoj mono eja porj iikawaa jaasewananoj asugiwombaajon amamaawoja.’

27 “Kaeñ jeniñ noo mañna goo welenqeqega iinor kokaen jero: ‘Embana Reizelnoj merawoina woi orono. Ii oñjengia saanoj moju.’

28 Datanor nomesaon kema sooro kokaen jewe, “Oro kawalianoj mono kitoojitoro komuro me nomaen?” Kambanj iikanondeej kanañj ii mende iibe.

29 Kete koga koi kaanagadeej nuama keñgi kananoj tiwitiwilaa moñnoj iwaa qaganoj unagati eeñ, oñj mono kondooji wosobiri uutanoj noo qananor uro konajilinj moma komuj wañ junä lanjoñawonoj koomu gomanoj kememaja.”

30 Juudanoj toroqen qaa kokaen jero: “Oo eja pojnana, niinoj konana eja gbaworo ii mende wama kema mañna, goo welenqeqega iwaa mirinoj keubenagi eeñ, amanananoj mono tiwilaawabo. Iinor mono uuta kuuya meria bejuya iwaanor somonjgoro laaligogara motoondeej laligoñkejao.

31 Kawaajoj eja gbaworo ii mende wama kenij mañnananoj ii iima mono koomu mokoloowabo. Goo welenqeqeuruga nonoonoñ kaeñ asugiro nono mono kondoonij wosobiri uutanoj amanana, goo welenqeqega iwaa qaganoj uro komuj wañ juya lanjoñawonoj koomu gomanoj kemebaa.

32 Goo welenqeqega niinoj eja gbaworonon mende tiwilaawaatiwa qaaaya ii mañnaajoj jeñ somonjgoro kokaen ijowe: ‘Ii mende wama goonoj eleema kamañjati eeñ, iikawaa qaa lombotanor mono goo jaanoj noo qananor uma ero namonoj laaligona kaeñ laligoñ umaña.’

33 Kawaajoj gii saanoj jeñ tegona niinoj eja gbaworo iwaa kitianon eja pojnana goo welenqeqega omaya kolooj koi laligowe iinor dauruta yoñowo eleema mirigianoj kembu.

34 “Eja gbaworo kanoj niwo mende kawaati eeñ, niinoj mono nomaen ama mañnaanoj kembenaga? Wosobiri uutanoj mañnaa qaganor unagati, niinoj mono ii iimambaajon togoj kotiijen. Kawaajoj ii mono mende somonjgowa.”

¹* Juudanoj kaej jero ejemba liligoj ojoma nama injigiti, Joosefnoj kuya iyonjo jaagianoj toroqen kania kolatiñ aña galej koma aomambarajoj bimoon amamaaro. Kawaajon Joosefnor kokaen silama qaro: "Oño mono kore nomesaon deembu." Kaej qaro deengi Iijipt eja mojnøj kosogianoj mende nano Joosefnor iyanjaa kania ii daremuñjurutä ii kokaen injisaano:

² Iinoj amburerej menj otombeej qama saaro Iijipt ejemba seleengej laligojiti, iyonjonor ii moma Faaraao kimbaa jinkaror mirianor kema buzu qaaya ii jegi mogi.

³ Joosefnor saama nama daremuñjurutä ii kokaen injijoro: "Nii Joosef! Amananoj kaanjadeej jaawo laligoja me qaago?" Kaej injijoro mogito, daremuñjurutanoj uugia kouma gojono aaruñ tililiingoja jaayanoj een nama qaa moj mende romongon meleema mubombaaajoj amamaagi.

⁴ Amamaan nangi Joosefnor kokaen injijoro: "Ójo mono noo kosonanoj koi kawu." Kaej injijoro kagi kokaen injijoro: "Nii Joosef, onjo daremungia sewana mewutiwaajoj angi Iijipt kaweti, ii mono niinor.

⁵ "Mono uunoj konajiliñ mende mobu. Anutunor onjo komuwubotiaa-jon nii wala wasiñ nono walawala koi kaweta onjonoj kaju. Nii sewana mewutiwaajoj ama nongi koi kaweti, iikawaajoj mono onjoangiaajoj irijssoorjsooj mende moma aowu.

⁶ Bodí koi kanoj mono yambu woiwaa so namo sokoma eja. Ii toroqen mombo yambu 5:waa so ewaa. Kamban iikawaas uutanor baloñ qen koomo mende ama nene honja mende mokoloon menj kululuñ laligowona.

⁷ "Anutunor mono kana damubiribiriawo otaaq onjoo laaligogiaa sewanja somongoro toroqen jaawo laligoj gbili mokoloon ojoma namo qaganor laligowutiwaajoj moja. Kawaajon ama nii wala wasiñ nono walawala koi kaweta onjo kaju.

⁸ Kawaajon onjonoj mende wasiñ nongi tanitani koloojato, Anutunor mono onjanoj wasiñ nono koi kawe. Iinoj kuuj nono Faaraao kimbaa jawiña mutuya koloon jinkaror mirianor naa gawor menjkejuti, kuuya iyonjo somatagiaga koloojen. Kaej koloowee Anutunor Iijipt kantri kuuya koi ii noo boronanoj anota eja ponjigaaga koloojen.

⁹* "Oño mono kete koi waama uulanjavo amanaanoj eleema kema qaa kokaen jegi mobaa: 'Goo meraga Joosefnor qaa kokaen jeja: Anutunor nii kuuj noma Iijipt kantri kuuya ii noo boronoj anota eja ponjigaaga koloojen. Kawaajon giinoj mono kamban mende qej koriwato, uulanjowo noonoj kawa.

¹⁰ Koi kan saanor rara dundunjä Goosen balonoj meagoj neenaas kosonanoj laligowaga. Gii ano esameraaquruga, goonoj lama bulmakao tuuña tuuña ano ilawoila kuuya bunjaga ejí, ii mono menj kololoon kawu.

¹¹ "Bodi koi kanon mono mombo toroqen yambu 5:waa so ej ubaa. Kamban iikawaas uutanor gii, mirigaa sumanjuruga me tinitosauruga tosaanja yorjoonorjä mojnøj bodi laligoj newenawaa mojoqojororj ama komuj gororongowabo. Kawaajon mono Goosen balonoj kañ laligoj naa iwoiwaajoj amamaawuti, niinor ii ojoma laligomaña." Amananaajon qaa ii mono kaej jegi mobaa.

¹² "Nii neeno onjanoj koi nama onjooj qaa jejeni, ii saanor onjoangiaa jaagianoj niima kotoju ano kona Benjamin ajo kaanjagadeen niima kotoja.

¹³ Kawaajon onjo mono mañnaanoj kema Iijipt kantrinoj qabuña somata kuuya nonjita laligojeni ano iwoi kuuya iigit, iikawaas sunduya ii amana jegi mobaa. Ii moro mono uulanjavo wama kamaan koi kawu."

14 Kaeñ injion boria koga Benjamimbaa aroyanoñ giliro kemero saaro Benjaminañ kaanjadeeñ angoñ muñ saaro.

15 Toroqen boria dauruta kuuya yonoo arogianon giliro kemero saama buugia kiton nero. Iikawaa gematañon daremuñjurutanoñ iwo qaa amij mogi.

16 Joosefwaa daremuñjurutanoñ kagiti, iikawaa buzuyanoñ Faaraao kimbaa jin̄karon mirinoñ keno Faaraao kiñ ano jawiñjuruta kuuya yononoñ ii moma keraqeeango mogi.

17 Kaeñ moma Faaraao kiñnoñ Joosef kokaen ijoro: “Daremuñjuruga mono jena kokaen ambu: ‘Esuhinagia mono dongi qagianon ama mombo eleema gomañgianon Keinan balonoñ kembu.

18 Kema manjia ano sumajurugia uñuama eleema noonon kawu. Koi kagi niinoñ balon awaa totoøi Iijipt kantri uutanonga meweengon oñombe saanoñ iikawaa kelega mokoloñ neñ korisoro ama laligowuya.”

19 “Kaanjagadeen kokaen jeñ kotoñ oñona ambu: ‘Iijipt kokanoñga mono hooswaa kareya kareya tosia meñ kema embameraurugia iikanon oñooma manjia wama motoñ koi kawu.

20 Mirigiaa iwoiya tosia Keinan balonoñ mesaowuti, iikawaa majakakaya mende ambu. Niinoñ iikawaa kitianoñ Iijipt kantri kuuya kokawaa iwoiya awaa totoøi ii oñombe buñagia koloowaa.”

21 Faaraao kiñnoñ kaeñ jero Israelwaa meraurutanon iikawaa so otaañ angi. Joosefnon Faaraao kimbaa jenköoto qaaya otaañ hooswaa kareya tosia oñono. Kaanjagadeen kana kekembaa nene samon tosaanø oñono.

22 Ii oñomago dauruta motomotoø yonoo opo malekugia dologa totoñan oñonoto, koga Benjamimbaajoñ opo maleku dologa boro moñ (faiw) miñ moneñ silwa kota 300 muro.

23 Manjaqoñ Iijipt kantriwaa iwoi awaa soroya jaasoorø meñ dongi ten yonoo qagianon ano kenji. Kaanjadeen dongi embia ten yonoo qagianon wiit dumuñ kota, bered ano nene tosia manja kana samoña ano bosima kenji.

24 Kenji Joosefnon daremuñjuruta wasin oñono kembombaajoñ angi qaa kokaen injioro: “Oño kananoñ kema angowowo mono mende ambu.”

25 Kaeñ injioro Iijipt mesaon kema Keinan balonoñ manjia Jeikobwaanø keugi.

26 Keuma manjia qaa sundu kokaen ijogi: “Joosefnon toroqen jaawo laligoja. Iijipt kantri kuuya ii iwaa borianoñ ero ejä pongiaga koloon laligoja.” Kaeñ ijogi qaa ii mende moma laariotiwaajoñ uuta toroqen olomooro raro.

27 Kaeñ raroto, Joosefnon qaa kuuya jeroti, ii jegi moro ano hooswaa kare tosia ii wama Iijipt kembaatiwaajoñ ano karoti, manjia Jeikobnoñ ii iima nama uu selianoñ qeleeno geregere ano.

28 Geregere ama kokaen jero: “Oo, ii oñanon! Ii moma kotiijen. Merana Joosefnon mono toroqen jaawo laligoja. Niinoñ mono kema ii iimago kanagen saanoñ komumaja.” Kianj.

46

Jeikobnoñ kanatuuru-uruta yonowo Iijipt kenji.

1 Israelnon esuhina iwoiya kuuya kopepereen meñ waama keno. Kema Beerseba gomanoñ keuma nama kanoñ manja Aisakwaa Poñ Anutuyaajoñ siimolon ooro.

² Ii oon gomantiiŋa ero jaaya meleeno uŋa iima iikanonj Anutunoŋ Israel qaa ijon qata "Jeikob, Jeikob!" qaro
"Nii koi," jeŋ meleeno.

³ Meleeno kokaen ijoro: "Nii Anutu, goo maŋgaa beŋsakonja. Gii Iijipt kememambaajon toroko mende moba. Niinonj iikanonj kotuegoŋ gombe kanagesoga tuunlelembem somata koloowuya.

⁴ Niinonj giwo Iijipt kememaja ano kaanagadeej gbiliuruga iikanonja unjuambem mombo eleema koi kawuya. Giinonj komuna Joosef iyanjaa borianonj mono goo jaa juga kuno kamaawaa."

⁵ Kawaa gematanonj Jeikobnoŋ Beerseba gomaŋ mesaowonja jero Israel-waa meraurutanonj maŋgia ano embameraurugia ii kojojoonj oŋonjgi hoos karenonj ugi. Faaraao kiŋnoŋ hoos kare iikanonj unjuama kawutiwaajon jeŋ tegonj anota meŋ kenŋi.

⁶* Esuhinagia ano miri orogia kuuya Keinan balonoŋ laligoŋ bunja qeŋ meŋ laligogiti, ii kaanjadeenj motoonj meŋ kenŋi. Jeikob ano gbiliuruta kuuya yoŋononj kaeŋ Iijipt kenŋi.

⁷ Gibiliuruta kuuya, esameraanjurutə eja ano emba ii kuuya unjuama Iijipt kenŋi.

⁸ Israel qata moŋ Jeikob ano iwaa gbiliuruta Iijipt kenŋiti, iyonjoo qagia ii kokaeŋ:

Jeikobwaa meria mutuya Ruuben.

⁹ Ruubembaa merauruta qagia
Hanok, Palu, Hezron ano Karmi.

¹⁰ Simeombaa merauruta qagia
Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar ano Saul. Saulwaa nemuŋa ii Keinan emba moŋ.

¹¹ Liwaiwaa merauruta qagia
Gerson, Kohat ano Merari.

¹² Juudawaa merauruta qagia
Er, Onan, Sela, Perez ano Žera. (Er ano Oonan yoronorj Keinan balonoŋ komuri.)
Perezwaa merawoita ii
Hezron ano Eer.

¹³ Aiskarwaa merauruta qagia
Tola, Puwa, Jasub ano Simron.

¹⁴ Zebulumbaa merauruta qagia
Sered, Elon ano Jalel.

¹⁵ Jeikobwaa merauruta embia Leanonj Mesopotemia (Padan Aram) balononj oŋonoti, iyonjoo qagia kiaŋ. Boragara Daina ii kaanagadeej mero. Jeikob ano Lea yoroo esameraanjurugora ii kaeŋ weenjgoŋ mindirigi 33 kolooro.

¹⁶ Gadwaa merauruta qagia
Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eeri, Arodi ano Areli.

¹⁷ Aserwaa merauruta qagia
Imna, Iswa, Iswi ano Beria.
Naangiaa qata Sera.
Beriawaa merawoita qagara ii
Heber ano Malkiel.

¹⁸ Labanōn emba qata Zilpa borata Leawaa weleñ embaga laligowaawaajon muroti, iinoj Jeikobwaa merauruta kaen ojono. Jeikob ano Zilpa yoroo esameraanjurugara ii kaen weenjōn mindirigi 16 kolooro.

¹⁹ Jeikobwaa embia Reizelwaa merawoita ii Jooosef ano Benjamin.

²⁰* Jooosefwaa merawoita Iijipt kantrinoj kolooriti, ii qagara Manase ano Efraim. Nemungarāa qata Asenat ii Heliopolis (On) taombaa jigo gawoñ galeñ qata Potifera iwaña borataga.

²¹ Benjamimbaa merauruta qagia

Bela, Beker, Asbel, Geera, Naaman, Eehi, Ros, Mupim, Hupim ano Ard.

²² Jeikobwaa merawoita Reizelnoj oronoti, iyoroq qagara kianj. Jeikob ano Reizel yoroo esameraanjurugara kaen weenjōn mindirigi korebore 14 kolooro.

²³ Dambaa meria qata

Husim.

²⁴ Naftaliwaa merauruta qagia

Jaziel, Guni, Jezer ano Silem.

²⁵ Labanōn emba qata Bilha borata Reizelwaa weleñ embaga laligowaati-waajoñ muroti, iinoj Jeikobwaa merauruta kaen ojono. Jeikob ano Bilha yoroo esameraanjurugara ii kaen weenjōn mindirigi korebore 7 kolooro.

²⁶ Jeikobwaa esameraanjuruta dindiña toon iwo Iijipt kengiti, iyonoj jañgogia weenjōn mindirigi korebore kanatuuru 66 koloogi. Meraanjuruta yonjoo embagia ii jaño iikanooj mende toroqegi.

²⁷* Jooosefwaa merawoita Iijipt kantrinoj kolooriti, ii woi. Jeikobwaa kanatuuruuruta Iijipt kengiti, iyonoj jañgogia ii kaen weenjōn mindirigi 70 kolooro. Kianj.

Jeikobnoj kanagesouruta yonjowo Iijipt keugi.

²⁸ Kananōn kema laligon Jeikobnoj Juuda wala wasinj kokaen ijoro: “Gii mono Jooosefwaanoj kema Goosen balonon kekembaa kaniaajoñ qisiñ muba.” Kaen ijoro kema karo Goosen prowinsnoj keugi.

²⁹ Jooosefnōj keugitiwaa buzuya moma jero hoos karenōj somongoj mozoñgogi qaganoj uma maña Israelwo aitoñgowowaaajoñ Goosen balonon keno. Kema iima iwaña jaanoj keuma boria aroyanoj gilro kemero arjoñ muñ kambaj koriga qaqateteya menj urusaaj qero.

³⁰ Israelnoj Jooosef kokaen ijoro: “Giinorj toroqen jaawo laligojanj, ii neeno giijenja kambaj kokaamba saanoj jojoriñ komumaña.”

³¹ Kaen ijoro Jooosefnōj daremuñjuruta ano mañaa kanagesoya kokaen injijoro mogi: “Niinorj mono Faaraao kimbaanoj uma qaa kokaen ijomaña: ‘Daremuñjuruna ano mañaa kanagesoya Keinan balonon laligogiti, iyonojonoj mono noonoj kajuya.’

³² Daremuñjuruna yonjonoj lama bulmakao galenjia koloonj ii galen koma ojoma laligojutiwaa kawombaajoñ ama lama tuunjia, bulmakao tuunjia ano esuhina ilawoilagia kuuya ii unjuama kajuya.’

³³ Kawaajon Faaraao kinjnoj ojono jaasewañjanonj keugi kokaen qisiñ ojombaa: ‘Onj naa gawoñga menjkeju?’

³⁴ “Kaen qisiñ ojono onj kokaen meleema mubu: ‘Welenqegeuruga nononoj mono au asaurunana wala menj laligogitiwaa so meraanananonoj lama bulmakao galenkoñkoj gawoñja menj laligonj

kouma laligojoj.' Kaej meleema mugi iinoj saanoj Goosen prowinsnoj rara dundungia meagowutiwaajoj 'Oonj!' jero laligowuya. Iijipt ejemba yojonoj lama bulmakao galej koñkonj ejemba kuuya yonoojoj mogi arokuuuugiawo koloonkeju." Joosefnor qaaya kaej injoro.

47

Joosefnor kimbaa jaanor kouro.

¹ Joosefnor kema Faarao kiñ kokaen ijoro: "Noo mañ daremuñjuruna yononoj lama bulmakao tuunjia ano esuhina ilawoilagia kuuya men Keinan balonj mesaonj kañ kañ kete koi Goosen balonoj kouma laligoju."

² Iinoj daremuñjuruta yonoonorja eja 5 unjuama Faarao kimbaa jaanorjuma nañgi injiro.

³ Injiima kokaen qisiñ ojono: "Oño naa gawoñga meñkeju?"

Kaej qisiñ ojono kokaen meleema ijogi: "Welenqeqeuruga nono mañjurunanoj wala laligogitiwaa so lama bulmakao galenkonkonj gawoñga men laligonj kouma laligojoj."

⁴ Kaej ijonj toroqenj kokaen jegi: "Keinan balonoj bodi lombotawo ejiwaaajoj welenqeqeuruga nono lama bulmakao tuunjanan yonoojoj nene mende mokolooniñ. Kawaajonj nono balonj kokanoj tatawaga laligowombaaajoj kajonj. Kaej kolooro welenqeqeuruga saanoj 'Oonj!' jeñgo jeñ tegorj nonona nono Goosen prowins kanoj rara dundunana meagowonja."

⁵ Kaej jegi Faarao kiñnoj Joosef kokaen ijoro: "Mañ daremuñjuruganoj goonoj kaju.

⁶ Iijipt kantri koi asuganoj goo jaanor ejiwaaajoj saanoj mañ daremuñruga balonj bakaya kelega awaa iikanoj ojona laligowu. Saanoj Goosen prowinsnoj laligowu. Batugianoj gawoñ awaa soro meme eja tosaanja laligojuti, ii moma ojombagati eeñ, saanoj noo miriwaaw oro tuuñna ii iyoojoo borogianoj ama ojona galej koma ojoma laligowu."

⁷ Kaej ijoro Joosefnor mañaa Jeikob Faarao kimbaa jaanor wama karo iiro Faarao kiñ ii kotuegoj muro.

⁸ Kotuegoj muro kokaen qisiñ muro: "Goo yambuga dawi kolooja?"

⁹ Qisiñ muro kokaen meleeno: "Noo yambuna 130:waa so namonoj liligoj laligoj kouma laligoj. Noo laaligonaa yambuya kuuya ii afaañgoya ano osiqosigiawo kolooro. Mañjurunanoj yambu seiseya namonoj liligoj laligogiti, noo yambu jañgonanorj yonoojoj kawo so motoorjo mende kolooja."

¹⁰ Kaej jeñ Faarao kiñ ii mombo kotuegoj muñ jaasewañanojga kamaañ keno.

¹¹ Joosefnor mañ daremuñja ii Faarao kiñnoj jeñ kotorotiwa so Iijipt kantrinoj ojoma Iijiptwaa balonj bakaya kelega awaa moñ ii Rameses prowins (Goosen) kanoj ojono.

¹² Joosefnor kañaqadeen mañ daremuñjuruta ano mañaa kanagesouruta kuuya ii nenegia embameraurugia laligogiti, jañgogiaa so sogianorj ojoma laligoro.

Bodi kambaj lombotawo.

¹³ Bodi somata ii lombotawo ero nenenoj balonj so qaono Iijipt ano Keinan kantri iyoro kanagesogaranorj mono nenewaa komuñ jambeñgej laligogi.

14 Kaeñ laligoñ Joosefwaanor kañ wiit dumuñ kota sewanja megí iinoj monej kuuya liijpt ano Keinan kantri uutanoñ eroti, ii meñ kululuun Faaraao kimbaa jinkaror miriwaaw kowianor ano.

15 Liijpt kanageso ano Keinan kanageso yonjoonor monej qaondabororo liijpt kuuya yonjonor Joosefwaanor kañ kokaen ijogi: "Monenananor qaondaborojiwaañ giinoj mono nene nonomba. Nene mende nonombagati een, nono goo jaasewanjanoñ komuwonaña."

16 Kaeñ ijogi Jooosefnor kokaen jero: "Monengianor qaonjiwaañ ojoonor lama ano bulmakaao ejuti, ii mono meñ kañ noñgi niinoj nene oñomaña."

17 Kaeñ jero kema lama bulmakaogia unjuama kañ Jooosef mugi. Yonjonor hoosgia, lamagia, memegia, bulmakaogia ano doñgigia ii unjuama kañ nene waa sewanjaña Jooosef muñ nene meñ laligogi. Lama bulmakaogia kuuya ii Jooosef mugi iinoj nene oñoma iikaanja kanor yambu motoongowaa uutanoñ laaligogia nañgoro mende komugi.

18 Mende komugi yambu kanor tegoro. Tegoro yambu gibilianoñ duñjanor mombo iwaanoñ kañ kokaen jegi: "Eja poñnana, monenana qaonjiwaañ kanianana hoñja ii goo jaaganor saanor mende kolatiwoña. Nonoonor lama bulmakaonana ii kañgadeen gonij goo buñaga koloodaboroja. Nono ii kuuya eja poñnana giñ gondaboroniñjwaañ nononana ano balonana iikayadeen ej nononja. Kawaajon mono naa iwoi moñ gombonaga?"

19 Nono mono kania naambaañ goo jaanor tondu komuwonaga? Nono komuniñ balonananor mono naambaañ een ej gbañgarasñ bolinaga? Kawaajon mono nononana ano balonana sewanana meñ iikanor nembanene nonona nono saanor Faaraao kimbaa weleñqeñe omaya koloonij balonananor kañgadeen iwaa buñaga koloowaa. Nono toroqen jaawo laligoñ komuwombotiwaajon mono nene kota nonomba. Nonona balon gawoñ munij een mende ej qanda kotiga koloowaa."

20 Bodi kotiga totooñ iikanor liijpt kanatuuru yonjoso erotiwaajon yonjonoñ kuuya motomotoon gawoñ balonjia koria ii sewanjaajoñ angi Jooosefnor liijpt baloñ kuuya ii sewanja mero Faaraao kimbaa buñaga koloodabororo.

21 Jooosefnor liijpt kanatuuru gomañ so kantriwaa jawo tetegoya uutananoñ laligogiti, ii kuuya unjuano gawmambaa weleñqeñe omaya koloonij laligogi.

22 Faaraao kiñnoñ jigo gawoñ galeñ yonjoo footnait tawagia oñono meñ iikanor laaligogia nañgoñ laligogi. Kaeñ kolooro nenegiaajon mende bimooro balonjia Jooosefnor sewanja mewaaatiwaajon mende angi. Kawaajon jigo gawoñ galeñ yonjonoñ baloñ iikanor motoongoñ kiñ Faaraowaa buñga mende koloogi.

23 Jooosefnor kanageso kokaen inijoro: "Mobi, niinoj oñoañgia ano balonjia sewanja mewe tegoro Faaraao kimbaa buñaga kolojoa. Kawaajon niinoj nene kota oñombe ii saanor meñ namonoñ komowu."

24 Komogi hoñja kolooro ii mono gosigi tuuñ 5 koloogij kanorjia motomotoon ii Faaraao kimbaajoñ ama muñ laligowuto, tuuñ 4 ii mombo namonoñ komowutiwaajon ano nenegiaajon ewaa. Ii oñoañgia, embameraurugia ano tosaanja mirigianoñ laligojuti, mono oñoo neneña ewaa."

25 Kaeñ inijoro kokaen jegi: "Giñor nonoo laaligonana bodinonja metogona. Kawaajon eja poñnanaa jaanor kiankoomu mokoloowonjati een, nono saanor Faaraao kimbaa weleñqeñe omaya koloonij laligowonja."

26 Jooosefnor liijpt yonjoo balombaañ jeñkooto ano ej waama koi oojeni, kambar kokaamba kañgadeen toroqen eja. Jeñkooto ii kokaen:

Nene gawombaa hongia ii mono mendeengi tuuj 5 kolooro iikanonja motomotoon ii Faaraao kimbaa bunaga koloowaatiwaajon ama laligowu. Jigo gawoŋ galen yoroonon balon iikanonj motoonjo Faaraao kimbaa bunja mende koloogi.

Jeikobnoŋ qamoyaajon Joosef qisiro Ooŋ jero.

²⁷ Israel yonjonon Iijipt balombaa prowins qata Goosen kanoŋ rara dundungia meŋ balon aŋgoŋ koma laligogi. Kanonj laligonj koloonj seisei anjgi jaŋgogianonj mamaga somariiro.

²⁸ Jeikobnoŋ laaligoya yambu 17 ii Iijipt balononj laligoro. Laaligoya kuuyaa yambuya ii mindirij 147 kolooro.

²⁹ * Israelwaa koomu kambanjanon dodoxiro meria Joosef jero karo kokaen ijoro: "Niinon goo jaanoo kewoongo mokolojeni een, giinoŋ mono keteda koi uukaleŋ qendeema qaa kokaen pondan otaan meŋ yagomambaaajon jeŋ boroga noo tawonaŋ baatanonj ama kokaen jeŋ somonjowaa: Niinon komuŋ qamona ii Iijipt balonj kokanoŋ mende roŋ komba.

³⁰ Niinon komuŋ maŋ asaanjuruna yonjwo haamo meŋ emaŋati, kambanjanonj noo qamona ii mono Iijipt kantrinoŋa meŋ kema maŋ asaana roŋ koma onjontigi, iyonoŋ qasiriganonj osoŋ roŋ komba." Kaen jero kokaen ijoro: "Jejanjwaa so ii saanooŋ otaan amanja."

³¹ Kaen ijoro manjanonj kokaen jero: "Qaa ii mono jojopan qaanon jeŋ kottiŋ nomba." Kaen jero Joosefnonj ii jojopan qaanon jeŋ kottiŋ Jeikobnoŋ ii moma ligonj waŋa meŋ kemeŋ gbaruyaa kitianonj ama laariŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseero. Kianj.

48

Jeikobnoŋ Manase ano Efraim kotuegon orono.

¹ Kambanjania tegoro Jeikobnoŋ ji mokolooro qaa ii Joosef ijogi moro. Ii moma merawoita woi Manase ano Efraim ii uruama maŋaanoŋ keno.

² Keno tosianonj Jeikob kokaen ijogi, "Meraga Joosefnonj giimambaajon kaja." Israelnoŋ qaa ii moma ku-usuŋa eroti, ii kululuŋ ee duŋjayaŋonja waqma raro.

³ * Waama rama Joosef kokaen ijoro: "Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya iinoŋ Keinan balombaa Luz gomaŋ kanoŋ noononj asugij kotuegon nono.

⁴ Ii noma kokaen nijoro: 'Niinon koloonjseisei gombe gbilluruga yonjoo jaŋgogianonj mono somariŋ somariŋ uro giinonj kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga yonjoo bemunjalegiaga koloowaga. Gbilluruga kanageŋ koloonj ubuti, niinon balonj koi ii buŋa qeŋ onjome ūyōnō buŋagiaga tetegoya qaa en ubaa.'

⁵ Anutunonj kaen nijoro. Wala nii Iijipt balonon goonoŋ mende kaweti, kambanjanonj embaganonj merawoiga woi Iijipt kokanoŋ oronoti, iyoronoŋ mono noo buŋa koloowao. Manase ano Efraim yoronoŋ mono Ruuben ano Simeon kaanja noo buŋa koloowao.

⁶ Kaen koloori kanageŋ balonj mosoma yoroojon distrik woi orombu. Efraim ano Manase yoroo bagaranonj meraborauruga tosaanja koloogiti, iyoronoŋ mono geenjaa buŋagiaga koloowuya. Yonjonoŋ balonj bakaya buŋa qeŋ aowuti, ii mono Efraim ano Manase yoronoŋ distrik woi iikawaa utanonoŋ egi yoronoŋ wanjia koloori dawoigara yoroo newo baogaranonj laligowuya.

* **47:29:** Jen 49.29-32; 50.6 * **48:3:** Jen 28.13-14

⁷ * Niinoj Mesopotemia (Padan Aram) mesaor eleema Keinan balonoj kaj Efrata taor dodowiwe embana Reizelnoj komuro wosobiri somata kolooj nono. Komuro qamoya ii Efrat kekembaa kana goraayanoj ron kombe. Efrat gomambaa qata moj ii Betlehem."

⁸ Israelnoj kaej jej Joosefwaar merawoita iriima kokaej qisiq muro: "Mera woi koi ii moronoj moronoj?"

⁹ Qisiq muro Joosefnou mañaa kokaej ijoro: "Noo merawoina Anutunonj liijpt kokanoj nonoti, mono ii." Kaej ijoro Israelnoj jero: "Niinonj kotuegoen oromambaajon ii saanor uruana noo kosonanoj kawao."

¹⁰ Kaej ijoro Joosefnou merawoita uruama kosianoj kagi boria giliro arogaranonj kemero buugara kiton nero. Israelnoj eja wañaa kolooro jaaya umun kono iwoi moj iima kotomambaajonj hañqan qen amamaaro.

¹¹ Buugara kiton nej Joosef kokaej ijoro: "Niinonj wala goo jaase-waŋga mombo giimambaajon mende mamboma laligoweto, Anutunonj kana meleuro kete koi geengaa ano merawoiga kaanagadeenj injijen."

¹² Kaej ijoro Joosefnou merawoita mañaa tawoyanongaa uruama simin kuma usugonj kemero.

¹³ Usugonj kemej waama merawoita borogaranonj mej uruano ajaas mañaa batanoj kari. Efraim ii boria dindinjanonj mej Israelwaa boria qanianonj ama Manase ii boria qanianonj mej Israelwaa boria dindinjanonj ano.

¹⁴ Kaej ama oronoto, Efraim koga kolooro asianoj kilej boria dindinjanonj boraama iwaaw wañjanonj ano. Manasenoj Joosefwaar meria mutuya kolooroto, asianoj kilej boria qanianonj iwaaw wañjanonj ano. Kaej ama boria maripoonj kaanqama kotoq wañgaranonj ano.

¹⁵ Kaej ama rama Joosef kotuegoen mun kokaej jero:
"Asana Aabraham ano mañna Aisak yorononj Anutuwaa jaanonj kema kaj ama mej laligori."

Niinoj koloonj laligoj koubeti, Anutunonj mono
kambanj iikanonj pondaj kalaq koma nomaj laligoj kouro.

¹⁶ Siwe gajobanoj nii bologa kuuya iikanonja metogoq angoq koma nomaj laligoroti, iinoj mono eja gbaworo woi koi kotuegoen oroma laligowa. Ejembanoy yoroq qagara qagi iikanonj mono nii ano mañ asana
Aisak ano Aabraham nonoo qabuñanana bosima laligowao.

Yoroq kanagesogaranonj mono namo qaganonj hononja qaa sein laligowuya."

¹⁷ Kaej jeroto, Joosefnou mañjanonj boria dindinjanonj Efraimbaa wañjanonj ano ii iiro mende sokono kawaajonj moma bolij mañaa boria dindinjanonj mej Efraimbaa wañjanongaa metogoq Manasewaa wañjanonj amambaajonj ano.

¹⁸ Kaej ama mañaa kokaej ijoro: "Amana, kaanqama mende mewa. Mera koi kanqam mutu merana kolooja. Kawaajonj boroga dindinjanonj mono iwaaw wañjanonj amba."

¹⁹ Kaej ijoroto, mañjanonj ii amambaajonj qetama Joosef kokaej ijoro: "Merana, ii saanor mojen. Niinoj ii mojen. Manasenoj kaanagadeenj wañaqo kolooro iwaaw gibiliurutanoj kaanagadeenj koloonj seisei ama kanageso somata koloowuyato, Efraimbaa qaqañayanoj mono Manasewaanonj qabuñaa uugunq ewaa. Iwaaw gibiliurutanoj mono koloonj seisei somata ama kanageso tuuñaa tuuñaa mamaga koloonj laligowuya."

²⁰ * Kaej ijoro moro weemboria iikanonjadeenj kotuegoen oroma kokaej

jero:

“Israel yojonoj mono oroo qagara qama kanagesogia
kotuegoj ojoma kokaen jewuya:

Anutunoj mono oyañboyañ ama ojonojota
ojonoj Efraim ano Manase kaña koloowu.”

Kaej jej Manase ii Efraimbaa newo baatanoj ano.

²¹ Israelnoj kotuegoj ojono tegoro Joosefwaq qaa kokaen jero: “Moba,
niinor komumambaañon anjento, Anutunoj ojowo laligon ubaa. Iinoj
mono ujuano maij asaurugia yonjoo balonoj eleema kembuya.

²² Iikanon kema batugianoj balon mosongi niinor goonoj balon toro-
qeñ Sekem balon kelegawo ii gonjeñ. Niinor balon bambaña ii Amor
kanageso yonjovo manja qen neenaa tiwo ano manjawaa soo somata
iikanon yonjoononga mewe. Joosef gii daremuñjuruga yonjoo wanjia koloo-
janjiaqoj ii daremuñjuruga yonjooj qaagoto, goo buñaga jej tegoweta
ewaa.” Kianj.

49

Jeikobnoj merauruta kotuegoj ojono.

¹ Kawaa gematanoj Jeikobnoj merauruta ojono kagi qaa kokaen
jero: “Oño mono horoñ ajoroogi niinor laaligogianon kanagen nomaeñ
koloowaati, iikawaa gejatootoo qaaya injsaama jewe mobu:

² “Jeikobwaa merauruta, oño mono kañ ajoroor
amagia Israelwaanoy qaa geja ama mobu.

³ “Oo Ruuben, giinoj neenaa mutu meranaga koloojan.
Giinoj noo ku-usuna ano emba mewe esuñmumunaa hoña mutuya koloona.
Qabuñjagaa akadamuya ano ku-usuña kanoñ
kouruga yonjonoj ujuuguja.

⁴ Haamonoj kowe siri qindiiro kalumalu kema kañkeji,
goo uuganoj mono iikawaa so waaro kalugoñ lañ kema kañkejaj.
Giinoj mañga noo duñ eenanoj uma qembonanon qenj embanawo ena
duñ kanoñ mono aŋgonjorayawo koloon tilooro.
Kawaajoñ goo qabuñjagaa akadamuyanoj mono
kouruga mende toroqej ujuuguñ ewaa.

⁵ “Simeon ano Liwai yoronoj daremuñwoiga koloojao.
Yoroñ tiwo wasa gawoñgaranoj mono kike kakasililij kondoonkeja.

⁶ Yoronoj iriñsooñsoon qaganon ejá uñuri komugi
een totoñ añaqajon bulmakao ejá iyoñoo
kana boro iwoigia lañ uñur kotori meendañgoya koloogi.

Kawaajoñ yoronoj qaa areñ somoñgoñkebaoti,
niinor iikawo uumotoonj mende amakemaña.

Ajojoroo ambaoti, niinor iikanon iyorowo mende toroqej ramaña.

⁷ Uukazigaranoj geriawo koloojiwaajoñ ii jeñ qasuañ oronjeñ.
Uuduuduugaranoj kanjañawo koloojiwaajoñ ii jeñ jororañ oronjeñ.
Niinor kanagesogara kondeema ojombe yonjonoj Jeikobwaa balon sokoma
kembu.

Niinor mendeema ojombe yonjonoj Israel batugianoj lañ goonpora
ama laligowu.

8 "Oo Juuda, goo daremuñjuruganoj gií mepeseen goma laligowuya.

Goo boroganoj mono kereuruga yoñoo aro kokonjganoj rabaa.

Manjaa merauruta yoñonoj mono goojoj usugon simin kuma laligowu.

9 * Oo Juuda, giinoj laion gbaworoya kaanja laligojan.

Oo merana, gií borojan meñ oro qeñ neñ laligoj
iikanonjadeej eleema kajañ.

Iinoj laion kaanja selia ama qetetereeñ

laion embia kaanja kamaañ koma enkeja.

Kuuyanoj ii kawali kolooj utuj mondowombaajon keegia momakeju.

10 Ku-usumbaa aiweseyaa ii moñnoj

Juuda yoñoo borogianonja mende unjuambaa.

Eja pombaa gbaruyanoj kania batugaranoj nano
moñnoj ii mende qetegowaa. Qaago!

Iyanja ano gbiliuruta jinkaroj duñanoj rama

laligoj ugi kanager moñnoj asugiro kanageso tuuña tuuña yoñonoj
iwaña jeta teñ koma laligowu.

11 Iinoj dongia wain apu gere batuyanoj somonjoro nambaa.

Dongia meria ii wain apu kasa batugaranoj gbadooro ewaa.

Iinoj opoya ii wain ooyanoj songbambaa.

Malekuya ii wain kotaa oo sayanoj qesaama qejaambaa.

12 Wain oo nero jaayanoj wain oo apu kaanja osaan injañ kombaa.

Aju tokoya nero jetanoj aju ooya kaanja taaliwaa.

13 "Zebulun kanageso yoñonoj kowe goraayanoj laligowu.

Yoñoo gomanonj wañgoya wañgoya sulunjebu.

Balongiaa jawoya iikanonj mono Saidon taonj baageñ kema ewaa.

14 "Aiskar ii dongi siita koukouya iikawaa so kolojoa.

Dongi qaganonj duñ rarawaa gesoya woi iikawaa batugaranoj ama
qetetereeñ lokolinj sologonj enkebaa.

15 Lokolinj sologonj haamo meñ ero duñ miria ii

saanonj sokono gomanjanoj naaj totooñ koloowaa.

Ii iima gemata iwoi lombotawo aŋgomambaajon usugon kemero
tosianonj weleñqeñe gawoñ mewaatiwaajon kuunj somonjogn
muñkebuya.

16 "Tosianonj Dambaa kanagesouruta mendunjoj oñongi

Dan iinoj mono aworo (defence) nama qaa dindinjaañ manja qen
laligowaa.

Dan tuuñ yoñonoj Israelwaa tuuñ tosaañia ikaanja koloonj laligowuya.

17 Dan iinoj qato mokoleñ kaanja kananor ej

hooswaa gbakotanoj kiro aaruñ lalañaniñ giliro

qaganonj rabaati, iinoj mono tama gemagema namononj kemebaa.

18 "Oo Ponj, giinoj nii kasa gbadononja metogoñ

aŋgoñ koma nombaatiwaajon jaa riñ mambomakemaña.

19 Kike kakasililiñ tuuñ yoñonoj Gad kanageso

uñuñ oñoonj laligowuto, Gad yoñonoj mono meleema
kanagianoj oñotañ iyanja uñuñ oñoonj laligowuya.

* 49:9: Jan 24.9; Ais 5.5

20 "Aserwaa balonoŋ nene moriaŋ mamaga asuginqebaa.

Kin yonjonor nene naaŋgiawo neŋkejuti, iinor mono
nene kaaŋa ii baloŋjanor komoro seiŋ iikanoŋ tosaanja ilaaŋ oŋoma
laligowaa.

21 "Nembaronoŋ aŋaa jaajaa naaŋaajoŋ uulanjawo lansaŋ goonpura
amakeji,

Naftalinor mono iikawaa so kolooŋ meraboraanjuruta injiima-
aiŋgaiŋgawo ii oŋoma laligowaa.

22 "Wain gere apu jaayaa kosianor komogi kota mamaga kuuŋ
boria giliro kema sopa qisigoŋ seleenjeŋ kemakeji,
Joosefnor mono iikawaa so kolooja.

23 Iwaa kereurutanor tiwo jaŋbenŋia meŋ uugere qaganoŋ
Joosefwaas tuuŋ ii oŋotaan inidoŋ uŋuŋ oŋooŋ laligowu.

24 Kaeŋ laligowuto, Jeikobwaa beŋa Anutu ku-usunjawo
iwalla borianor mono meŋ kotaŋ muro iinor tiwo tokoya mende
mesaoŋ boro siita sombaŋa qaa qero laligowaa.

Anutunoŋ mono uuwaalama galenja kolooŋ Israelwaa aŋgoŋkoŋkoŋ
Toya kolooja.

25 Maŋgaa Anutuyanoŋ mono ilaaŋ goma laligowaa.

Beŋ ku-usunj kuuyaa Toyanoŋ mono
kokaŋ kotuegoŋ gono laligowa:

Kombaa kotumotueyanor mono kanakeewaŋga goonoŋ kamaaro
namo dusiita emuyaa apuyanoŋ mono goonoŋ kouro
merabora ano oro mamaga mokoloŋ oŋoma laligowa.

26 Baanja baanja iyoŋoo kotumotuegianoŋ
kambanja kambanja ejemba sokoma oŋono laligoŋ kougi.

Baanja soroganoŋ yambu so nene gawoŋgia meŋ laligogi
nene moriaŋ asugiro laligoŋ kougito,
goo amagaas Kotumotueyanor mono ii kuuya uuguwaa.

Kotumotue kaaŋa kaaŋjanor mono Joosefwaas waŋaa qaganor ubu.

Daremuj batugianor pon qereweŋja jawiŋ tak-kootoya kolojiiwaa
laaligoyanor ii kuuya mono enj ubu.

27 "Benjamin ii kasu kawalia kaaŋa kolooja.

Gomaamba so tiwoŋ tigoŋ oro uŋuŋ neŋ gogoŋ oŋomakeja.

Weeŋ asaganor iwoi luluma qenkeji, ii gomantiŋa so
mendeemakeja." Kiaŋ.

28 Israelwaa tuuŋ kuuya jaŋgogia 12 ii kiaŋ. Maŋgianor kotuegoŋ oŋoma
qaa kaaŋa kaaŋa jero mogi. Kotumotuegia morota morota ii aŋa aŋa
mendeema kuuya kotuegoŋ oŋono. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ komuro.

29 Kotuegoŋ oŋoma nama qaa kokaŋ jeŋ kotoŋ oŋono: "Anutunoŋ mono
nuano niinor isi alauruna komugiti, iyoŋovo toroqemambaa anjeŋ. Noo
qamona ii mono majuruna yoŋoo kooroŋgianoŋ koba Hit eja Efrombaa
balon korianor ej, iikanor roŋ koma nombu.

30 * Kobaa ii Keinan balonoj Makpela baloñ korianoñ Mamre kosianoñ eja. Aabrahamnoj baloñ koria kobaayawo ii isinanaa qasiria ewaatiwaa-jon Hit eja qata Efron iwaanonga sewanja mero.

31 * Aabraham ano embia Saara ii kobaai iikanon roj koma oronji. Kaanjagadeen Aisak ano embia Rebeka ii iikanon roj koma oronji. Niinon toroqej Lea iikanon roj kombe.

32 Aabrahamnoj namo koria kobaayawo ii wala Hit yojoononja sewanja merota eja.”

33 * Jeikobnoj merauruta qaa kaeñ jeñ kotoñ ojono tegoro kanawoita hororo duñ eeyanoñ uro goron qeñ komuro Anutunoñ wano isi alauruta yojoononja toroqero. Kianj.

50

Jeikob roj konji.

1 Jeikobnoj komuro Joosefnor lugun maña kepelaañ mun ligoñ kema aroyanoñ giliro kemero buuta kitoñ nero.

2 Kawaal gematanonj Joosefnor doktauruta jeñkootoyaa baatanonj laligogiti, ii mañaa qamoya sele menj kotikotii keleganonj moriutiwaajon jeñ kotoñ ojono. Jeñ kotoñ ojono yojonoñ Israelwaa qamoya kaeñ ama mugi.

3 Gawoñ ii meñ laligogi weemboria 40 kuuya tegoro. Qamogia kelenonj morinjkegi, iikawaa gawoñia ii kambañ koriga kaen meñ laligonjkegi. Iijipt kanatuuru yojonoñ Jeikobwaajon weemboria 70:waa so jinjeñ qama saama laligogi.

4 Saama jinjeñ koma wosobiri laligogitiwaa kambañia iikanon tegoro Joosefnor Faaraao kimbaa jinkaror mirinonj gawoñ meñ laligogiti, ii qaa kokaen injoro: “Niinor ojoo jaagianonj kianjoomu mokolooweti eeñ, ojoo mono noo jenanoñ meñ Faaraao kinj qaa kokaen jegi mobaa:

5 * Mañnanor jaawo laligonj qaa kokaen somonjor jojopan qaanoñ jeñ kotiimambaajon jeñ kotoñ nono: ‘Niinor komumambaajon anjen. Nii neenaajon jamo kobia Keinan balononj osoweta nanji, noo qamona ii mono iikanonj kema roj komba.’ Kawaajoñ saanoñ kete jeñ kotona nii iikanonj kema mañnaa qamoya roj komago mombo eleema kamaña.

6 Kaeñ injoro jegi Faaraao kinjorii moma kokaen jero, “Gii mañgaajon qaa somonjor jojopan qaanoñ jeñ kotiinati, iikawaa so saanoñ kema mañgaa qamoya roj komba.”

7 Kaeñ jero Joosefnor mañaa qamoya roj komambaajon uro. Faaraao kimbaa jawinjuruta qabuñagiawo kuuya, jinkaror miriaa ano Iijipt kantriwaa jotamemeuruta qabuñagiawo ii kuuya iwo motoonj kenji.

8 Joosefwaa miriawaa sumanjuruta kore bore, iwaal daremuñjuruta ano mañaa kanagesouruta yojonoñ kaanjagadeen motoonj kenji. Embamerau-rugia, lama, meme ano bulmakao tuuñia tuuñia iigadeen mono oñomesaogi Goosen gomanonj ragi.

9 Hooswaa kareya kareya ano eja hoos qagianonj ragiti, ii kaanjagadeen kenji. Kaeñ mindirinj tuuñ somata totooñ kenji.

10 Kema kema Jordan apu gowoya koton leegej toroqen kema Atad gomanonj wiit dumunj kotawaa hoñia ano kaawoya mendeema gosigit, miri baloñ iikanonj keuma jinjeñ aro metaama qama silama saama bolinj

laligogi. Joosefnoj maŋaa jo weemboria 7:baa so jingē qama saama laligoro.

¹¹ Atad gomanon jingē qama saagi baloŋ toy Keinan kanageso yojonon ii iima moma kokaŋ jegi, "Iijipt yojonon mono jingē saawaq areŋa uuta anju." Kaen jegi miri baloŋ iikawaa qata ii kanai Aabel Mizraim * qagi. Ii Jordan apu gowoyaa weerj koukoutaagen eja.

¹² Jeikobnon merauruta jeŋ kotoŋ oŋonoti, yojonon iikawaa so otaaŋ ama mugi.

^{13 *} Yojonon qamoya aŋgoŋ Keinan balonoŋ kema Mamre kosianoŋ Makpela baloŋ korianon kobaŋ eji, iikanon kema roŋ kongi. Aabrahamnoŋ waladeen baloŋ koria kobaayawo ii qasirigia ewaatiwaajon Hit eja Efron iwaanonga sewaŋa mero.

¹⁴ Joosefnoj maŋaa qamoya roŋ kono tegoro aŋa, daremuŋjuruta ano tosaanya kuuya iwo maŋaa qamoya roŋ kombombaajoŋ keŋgiti, iyoŋonoŋ mombo Iijipt balonon eleema kagi. Kiaŋ.

Joosefnoj iroŋa mende meleemambaajoŋ mombo jero.

¹⁵ Joosefwaa daremuŋjurutanon maŋgä komuro rama iima kotoŋ kokaŋ romoŋgoŋ jegi: "Joosef sili bologa kuuya ama muniŋi, iinoŋ iikawaaajoŋ uuduudu moma nonoma kamban kokaamba kanai iroŋa meleema nonombabo."

¹⁶ Kaen jeŋ Joosefwaa qaa kokaŋ aŋgi keno, "Maŋganoŋ komumambaa ama nonooŋ qaa kokaŋ jeŋ kotoro:

¹⁷ 'Oŋo mono Joosefwaajoŋ qaa kokaŋ jegi mobaa: Daremuŋjuruganoŋ sili bologa ama tiwilaan gombombaajoŋ aŋgiti, giinon mono iyoŋoo singisongogia ano kakasililŋgia ii mesaowa. Kawaajoŋ giinon saan'on maŋgaa Anutuyaa welenqequeuruta nonoo singisongonana mesaowa.' Yoŋonoŋ qaa ii aŋgi Joosefwaanoŋ karo moma mono qama saaro.

¹⁸ Kawaa gematanon Joosefwaa daremuŋjuruta iyanjo kaj balonon tama batanon usugoŋ kamaan kokaŋ ijogi: "Moba, nono goo welenqequeuruga omaya koloojoŋ."

¹⁹ Kaen ijogito, Joosefnoj meleema kokaŋ jero: "Mono keegia mende mobu. Niinon Anutuwaa kitianon mende nanjeŋ."

²⁰ Oŋan'on, oŋo sili boganoŋ tiwilaan nombombaajoŋ kaparaŋ koma aŋgito, Anutunoŋ ii meleeno kitianon iwoi awaa asugiwaatiwaajon kaparaŋ koma ano. Kaen ama kondoon kuuj nono kanatuuru mamaga oŋoo laaligogia somoŋgwe iikawaa hoŋan'on kamban kokaamba asuganoŋ kolooro iima kotojoŋ.

²¹ Kawaajoŋ mono keegia mende mobu. Niinon mono oŋoŋgia ano embameraurugia oŋoo laaligogia kuuya naŋgoŋ oŋoma laligomaŋa." Kaen jeŋ kileŋgäia iroŋa ii mende meleemambaajoŋ mombo jeŋ kotii gumbon-jonjoŋ ama oŋono. Kiaŋ.

Joosefnoj komuro.

²² Joosefnoj maŋaa kanagesouruta yoŋowo toroqen Iijipt balonon laligogi. Joosefnoj laligon uro yambuya 110 kolooro komuro.

²³ Joosefnoj esa amboaanja Efraimbaanonga koloogi ii injiro. Kaanagadeen Manasewaa meria Makir iwaas meraboraaŋa koloogi Joosefwaa tawoyanon oŋoŋgi doongoŋ oŋono.

* **50:11:** Abel = Jingē saawaq areŋa. Mizraim = Iijipt. Hibruu qaa kaŋa. * **50:13:** Apo 7.16

24 Kawaa gematanon̄ Joosefnōn̄ daremuñjuruta yonjoojon̄ qaa kokaen̄ injjoro, “Nii komumambaajon̄ anjento, Anutunoñ mono kalañ koma ojono laligowuya. Iinoñ ono balon̄ kokainon̄ga ujuama balon̄ Aabraham, Aisak ano Jeikob yonjoo bunjaga koloowaatiwaajon̄ jen̄ tegon̄ jojopan̄ qaanon̄ jen̄ kotiiroti, mono iikanon̄ kema laligowu.”

25 * Kaen̄ injjoro Israelwaa meraurutanon̄ qaa jen̄ somonjogn̄ jojopan̄ qaanon̄ kokaen̄ jen̄ kotiwiutiwaajon̄ jen̄ koton̄ ojono: “Anutunon̄ kalañ koma ojono laligogi niinon̄ komuwe noo siina ii mono balon̄ kokainon̄ga anjogn̄ Keinan balonon̄ kembu.”

26 Kaen̄ jen̄ yambuya 110 kolooro komuro. Komuro Iijipt kanon̄ qamoya ii sele meñ kotikotiiwaa keleganoñ morin̄ qamo bokisnoñ aŋgi ero. Kian̄.

* **50:25:** Eks 13.19; Joos 24.32; Hib 11.22

RUUT

Ruutwaa sunduya

Jenasa-asari

Eja por yonjoo kambanqianon Israel yonjoo laaligogia ii uma kamaaqawo. Uugia meleengi oyanboyaa laligogito, iikawaa gematanoj silemale laligogi kamaan kamaan sooro lombo uutanon deerqeema siinsereren laligogi. Laligon iikawaa gematanoj uugia meleengi. Kaan kaan ama laligogi. Ruutnoj kamban iikanon luewaa kania qendeeno. Moab emba iinoj Israel ejaga mero. Eja kanon komuro Ruutnoj enjaroya Israel emba iwo pondan ororjon somongon Israelwaa Anutuyawo tororo qokotaan laligogi. Kaeq laligon kantria Moab mesaon Israel uutanon kaj tetegoyanoj loya mutuyaa tinitosauruta yonjoo batugianojga eja dologa moj mokoloon mero. Yoro gibiligara mojnoj kiq Deiwidwaa amboya kolooro. Deiwid iinoj Israel yonjoo kiq pongia qabunjaya uuta laligoro. Deiwidwaa gbilis moj ii Jiisas. Ruutnoj yambu 1110-1100 Kraist mende koloorotinoj laligoro.

Eja por buk iikawaa sunduya kanon laaligowaa kania kokaen qendeengi: Ejembanon Anutu gema qeqi kamban kanon kakasililin kondemondeej somatanon qagianon umakero. Ruutwaa sunduyanoj kana kokaen qendeenja: Waba emba iinoj uuta Israelwaa Anutuyaan on meleema momalaari kanagesonoj toroqero kotumotuenoq qaganoj uro oyanboyaa mokolooro.

Buk kokawaa bakaya waq 3 ii kokaen:

- 1) Naominon Ruutwo Betlehem eleeni. 1.1-22
- 2) Ruutnoj Boazwo aitonjori. 2.1-3.18
- 3) Boaznoj Ruut ii embiaga mero. 4.1-22

Elimelek ano sumajuruta yonjonoj Moab kejgi.

¹ Kerugen Israel uutanon kiq moj mende laligoro eja por yonjonoj kanatuuru galen koma onjoma laligogi. Kamban kanon bodi koloon baloq kuuya sokoma ero. Bodи kamban kanon Juuda eja mojnoj embia ano merawoita unjuama taongia Betlehem mesaon kantri qata Moab kanon kema raraq dundungia meagon waba laligogi.

² Eja qata Elimelek, embia qata Naomi ano merawoigara qagara Malon ano Kilion balongia qata Efrata. Yonjonoj taongia Betlehem mesaon Moab balonon kema kanon laligogi. *

³ Iikanon laligogi Naomiiwa loya Elimelek komuro. Komuro Naominon emba maloya koloon merawoita yorowo laligogi.

⁴ Merawoita yoronon laligon somariin Moabga emba woi qagara Orpa ano Ruut [†] agimij aogi. Agimij aogi toroqen Moab balonoj yambu 10:baa so laligon kougi.

⁵ Laligon kouma merawoita woi Malon [‡] ano Kilion yoronon kaanjagadeen komuri. Komuri nemunjara Naomi iinoj lomeria qaa ajodeej laligoro. Kian.

* ^{1:2:} Efrata: ii Betlehem gomaq liligoj ejati, baloq iikawaa qata. Ruut 4: 11, Jen 35: 19, 1 Sml 16: 18, Mai 5: 2 † ^{1:4:} Ruut: qa iikawaa kania ii ala-ala. Jiisaswaa ambosakonjuruta yonjoo batugianoj emba 4 kokaen laligogi: Taamar, Raahab, Ruut ano Batseba. Mat 1.3-6 ‡ ^{1:5:} 3 Malon: qa iikawaa kania ii esunjkamakamaa eja

Naomi ano Ruut yoronoj Betlehem eleeni.

⁶ Naominon aijodeej Moab kantrinoj laligoj kamban mojnoj qaa kokaen jegi moro: ‘Pojnoj kanatuuryua ilaaq onoma Israel kanoj nembanene sogianoj mokoloon onomakeja.’ Kaej moma Moab mesaoj Israel balonon eleema kemambaajon jorontoqoroj ama ejarowoita yorowo waagi.

⁷ Waama gomaq balon laligoroti, ii mesaon Juuda balonoj eleema kemambaajon ano ejarowoita yorowo motooj kananon kenji.

⁸ Kananon kema Naominon ejarowoita kokaen irijoro: “Emba woi, oro mono eleema nemunwoigara yoroo gomanon kema laligowao. Oro noo lomeraana komugiti ano nii nono awaagadeej kalan koma noma laligori Pojnoj mono kawaa so tawaya meleema awaagadeej kiankoomu orono laligowao.

⁹ Pojnoj saanon kana mero oro eja mombo agimin aqj laaligo raraangara yoroo mirinoj mokoloon uukorisoro qaganon laligowao.” Kaej irijon buugara kiton neroto, yoronoj amburerej ama silama saari.

¹⁰ Saama kokaen ijori: “Qaago! Noro mono giwo eleema goo kanageso tuuqga yonoono kempoja.”

¹¹ Kaej ijori meleema kokaen irijoro: “Oo ejarwoina, mono naambaaajon niwo kawooaaajon anjao? Nii mombo eja merawoina mewe somariiri ii orombaoraga me? Kaen romongowaoragati eej, iikanon mende sokonja. Qaago totooj! Mono keteda koi eleema kembao.

¹² Nii emba waaja koloojeniwaajoj eja mojnoj nii mende nombaa. Oo ejarwoina, oro mono eleema mirigaranoj kembao. Nii mombo eja memambaaajon romongoj kete gomantiija eja mombo ej korowo koloon merawoina qokoloon orombenagati eej, ii mono kilej bimobimooyawo.

¹³ Mera ii somariiri lowoigara oromambaajon mamboma laligowaoraga me qaago? Yorojoj ama eja memegaraa kania somongoj aqj kamban batuya koriga ii eej laligowaobo. Li mende sokonja. Oo ejarwoina, iikaan qaago. Pojnoj boria boraama lona nuano komurotiwaajon laaligonananoj bimooro nii oroojon wosojinjina mojen.

¹⁴ Kaej irijoro mombo toroqej silama saari. Saari tegoro Orpanon ejaroya yeizozoya jej buuta kiton nej eleema mirianoj keno. Orpanon kenoto, Ruutnoj kaparaq koma sele kopaya kaanja qokotaaro.

¹⁵ Kaanja qokotaaro Naominon kokaen ijori: “Moba, alaganon kenja. Iinon ajaq bejsakoj ano ajaq ejemba tuuq yonoono kenja. Gii mono kaanjadeej eleema miriganon komba.”

¹⁶* Kaej ijoroto, Ruutnoj kilej kokaen meleeno: “Nii mono gii gomesaomanjatiwaajon kaparaq mende koma jewa. Saanon jena giwo kembio. Gii noma nomaeen kembagati, nii mono kaanjagadeej giwo iikanon kemaaja. Gii dakanon dakanon laligowagati, nii mono kaanjagadeej iikanon laligomaaja. Goonon ejemba tuuq ii noo ejemba tuuqnaa koloogi goonoj Anutu ii noo Anutuga kolooro laligomaaja.

¹⁷ Gii dakanon komuwagati, nii mono kaanjagadeej iikanon komuwe roj koma nombutiwaajon mojen. Qaa ii kokaen jej kotijen: Koomu motoongonoj mono mendeema norombaa. Iwoi morota mojnoj mendeema norombaati eej, Pojnoj saanon iikawaa ironja meleeno noo qananoj uba.”

¹⁸ Kaej jej iwo kemambaajon kotaktagadeej kaparaq kono iima moma kotoq kawaa qaaya mombo mende ijoro.

¹⁹ Mende ijoroto, motoongara kema kema Betlehem taonoj keuri. Keuri taonoj ejemba kuuyanoj ii iriima korisoro somata moma ajoroogi. Embo

* **1:16:** Ruut 2.11-12; 2 Kiij 2.2-6

yojonoj qama Naomi koma horoŋ joloŋa kokaen jegi: “Ei! Ii ojanonj, Naomi yaŋo me nomaen? Oowe oowe oowel!”

²⁰ Kaeŋ jegi Naominonj kokaen ijijoro: “Noo qana Naomi ii eej mende qabu. Nii uukorisoro embaga qaago. Anutu ku-usuŋ Toyanoŋ mono kondooŋ nono uukondooŋ moma laligojen. Kawaajoŋ noo qana Mara qagi sokombaa. §

²¹ Noononj iwoi mamaga wala ero taoŋ koi mesaonj kembeto, kete Pojnoŋ nuano bobora eleema eeŋ omaya kajen. Poŋ ku-usuŋ Toyanoŋ qaana gosinj meŋ boliŋ nono koŋajiliŋ qaganonj laligojen. Kawaajoŋ qana Naomi ii mono eeŋ qabubo.” Kianj.

²² Naomi ano ejaroya Ruut, Moab emba kanonj Moab mesaonj Bethlehem taononj kariti, kambaj iikanonj ejembaŋ kanaŋ padiwaa alia baali ii gawoŋgianonj kema borogianonj kungji.

2

Ruutnoŋ Boazwaa gawononj baali otano.

¹ Naomiwaa loya Elimelekwaasi isi uutanonj tinitosaya, eja qabuŋayawo moŋ qata Boaz laligoro.

² * Kambaj moŋnoŋ Moab emba Ruut iinoŋ ejaroya Naomi kokaen ijoro: “Saanonj jeŋ tegona nii gawoŋ moŋnoŋ kema ejemba baali gowia kuma reremoŋa mesaonŋkejuti, ii otama meŋ kululuumaŋa. Nii saanor eja mombaa jaanoŋ iima-aŋ mokoloowe nisosoroŋ ‘Oonj!’ jero saanor iwaaw gematanoŋ kema ii meŋ kululuumaŋa.” Kaeŋ jero Naominonj ijoro: “Oo ejarona, saanor kemba.”

³ Kaeŋ ijoro mesaonj gawoŋ moŋ morowaanoŋ gawoŋa, ii mende moma kileŋ tondu kema nama baali kungji yoŋoo gemagianonj kema gowia motomotoonj qeqelala kamaanegiti, ii otama otama keno. Gawoŋ korianoŋ kenoti, ii Boazwaanoŋ gawoŋga. Boaz ii ejaroya Elimelekwaasi isinorŋa moŋ.

⁴ Boaznoŋ ketego koi Bethlehemga kouma gawoŋ ejembauruta injiima joloŋia kokaen jero: “Bonjon! Pojnoŋ mono oŋowo laligowa.” Kaeŋ jero meleema kokaen qagi: “Pojnoŋ mono kotuegoŋ gomba.”

⁵ Kaeŋ qagi Boaznoŋ gawoŋ galenŋaŋ kokaen qisiro: “Emba ii monronoŋ?”

⁶ Kaeŋ qisiro kokaen meleeno: “Emba ii koriganonga. Ii Naomiwaa Moab kantrinonga kari.

⁷ Iinoŋ gomaamba amandiiŋanoŋ kan qisiŋ nono ‘Oonj!’ jewe gawoŋ ejemba yoŋoo kanagianonj onjotaŋ baali gowia otama meŋ kululuua. Gawoŋ pondan meŋ laligoŋ ketada koi kuuŋnoŋ endu kema haamo meŋ raja.”

⁸ Kaeŋ meleeno Boaznoŋ Ruut kokaen ijoro: “Borana moba, nii qaa goroga moŋ gomaŋa: Giŋ gawoŋ koi mende mesaonj tosaanŋa yoŋoo gawononj mende kema baali meŋ kululuwa. Mono noo welenqeqe embauruna yoŋowo motoonj koikanoŋ otama laligowa.

⁹ Nii gawoŋ ejauruna goosiruwbotiwa songo anjeŋ. Gawoŋ noma nomaeen kema dumunj kota kumbuti, giŋ mono iikawaa jaagaleŋ ano yoŋoo gemagianonj kema emba yoŋowo laligowa. Apugaajoŋ mobagati een,

welenqeqe yonjonon apu koworajenoj kosojuti, saanoj iikanon kema apu newa.”

10 Kaej ijoro Ruutnoj moma balonoj kemej usugon Boaz kokaen ijoro: “Nii nomaembaaajoj waba laligoj kilej goo jaanoj kiajoomu mokoloowe iikaanja kalaq koma nonjan?”

11 Kaej ijoro kokaen meleeno: “Nii goo nanamemengaa sunduya ii kuuya jegi mojen. Gii loganoj komuro enjaroga awaagadeej galer koma laligoj kouna. Gii nemuijmaaanoj ano kolokoloo kantriga mesaon ejemba wala mende moma nononati, kilej nonoo batunananoj kaq laligojaan.”

12 Gii sumajuruga sili awaa qendeema ojona Anutu Israel nonoo Pojnanaanoj mono iikawaa tawaya gomba. Kurunon engaajanon meraaja reenreen koma ojomakeji, iikawaa so gii Anutuwaa umuganoj laligomambaaajoj koi kana.”

13 Kaej ijoro Ruutnoj kokaen meleeno: “Somatana, nii goo gawoq meme embauruga yonjoo tanri qaagoto, giinoj kilej sili awaa qendeema nonjan. Giinoj qaa nuna selena tunja.” Kaej meleeno.

14 Nembanene kambaananoj karo Boaznoj Ruut kokaen ijoro: “Saanon koi kaq bered kitia mej wain apu aasonjawonoj qendunqoq newa.” Kaej ijoro gawoq ejemba yonjowo raro Boaznoj baali hoja oonkootoya tosia muro. Li muro nej tomeja junon nene tosia mesaoro raro.

15 Rama waama kema toroqen baali gowia otano Boaznoj gawoq ejauruta kokaej jej koton ojono: “Iinoj baali gowia boranjawo iikawaa batugianonja kaanjagadeej otama mej kululuuwaati eeq, ojono mono qaa tokoronkota mende jej mubu.”

16 Kaej qaagoto, baali gowia tosia ii boranjianonja kaanjagadeej horogi kamaaro anqj kaq iyanjaajor mej kululuuwa. Ojono mono ii mende jej mubu.”

17 Kaej jej koton ojono Ruutnoj baali gowia korama mej kululuuro uro hoja ano kaawoya mendeema oromambaa sapa sarayawonoj kosoj korerenqoj gosiro hoja geso karoombaa so (36 liita) kolooro gomanj sijsinjgoj karo.

18 Kaej kolooro baali hoja ii mej taonoj eleema kaq dawi koranoti, ii enjaroya qendeema muro. Kawaa gemataanoj nene nej timbiriijgoj tosia mesaoroti, ii kaanjagadeej unjuma muro.

19 Ii muro kokaen qisiro: “Gii kete dakanon kema baali otama mej laligoja? Morowaa gawonon kema gawoq mej laligoja? Eja galer koma gonjaati, Anutunoj mono ii kotuegoj muba.” Kaej qisiro morowaa gawonon kema gawoq mej laligoroti, iwaasunduya Naomi ijoro: “Nii kete eja mombo gawoq mejejati, iwaas qata ii Boaz.”

20* Kaej ijoro Naomiwaa eleja kamaaro kokaen ijoro: “Pojnoj mono Boaz kotuegoj muba. Pojnoj kiajoomu nonomambaa qaa somojgoroti, iikawaa so mono pondaj lomeraajjurunanoj komugiti ano anana kete koi laligojoni, nonoojoi kiajoomuya mende angoj koma laligoja.” Toroqen qaa kokaen jero: “Eja ii nonoo tinitosananaga ano isinanaa doweya meme ejaga. Kawaajoj iinoj mono saanoj galer koma nonombaa.”

21 Kaej jero moma Moab emba Ruutnoj kokaen jero: “Qaa mon toroqen kokaen nijoja: ‘Gii mono noo gawoq meme ejemba yonjowo boj qej laligona noonon baali kuuya ii kundaborowuya.’”

* **2:20:** Lew 25:25

22 Kaej jero Naominoj kokaen ijoro: “Oo ejarona, ii awaa. Gii tosia yonjo gawoñ korianoj kena sili bologa ama gombubo. Kawaajoj gii saanorj Boazwaa gawoñ meme emba yonjwo kema gawoñ menj laligowa.”

23 Kaej jero Ruutnoj Boazwaa gawoñ meme emba yonjwo kosogianoj boñ qenj laligon hoñja otama menj kululuuñ laligoro baali ano wiit kunjkuñ kambanjanorj tegoro. Tegoro toroqen ejaroya Naomiwo laligori. Kianj.

3

Ruut ano Boaz yoronoj baali gawonoj aitonjgori.

1 Kambanj tosia tegoro Naominoj ejaroya Ruut kokaen ijoro: “Oo ejarona, nii saanoj eja moj batogoñ mokoloowe galenj koma gono iwo keraqeeanjo qaganjo geenjgo miriga kalañ koma raba.

2 Gii gawoñ meme emba yonjwo mokotañ laligonati, iyonoñ galengia Boaznoj mono nonoo tinitosananaga. Moba, iinoj kete gomantiñja baaliqege sombenonj kemeñ baali hoñja ano kaawoya mendeema oromam-baajoj sapa sarayawonoj kosoj korerenjgon gosiwaa.

3 Kawaajoj gii mono keteda koi apu ariñ selega kele uñkoowayawonoj morinj opo suruga mouma baaliqege sombenonj kemeba. Emu kemebatõ, wala sigenjsigen laligona nembaneneya ano apu kizanja nedabororo kawaa gematanoj saanorj iwaa jaanorj asugina giibaa.

4 Gaombajaoj moma kamaaj dakanoj hoñ koma ewaati, mono ii iima kanoj komba. Kokojiji gombaatiwaajoj qisiwagati, iikawaa kaisareya mono kokaen amba: Gii iwaa koorjanorj kema kaniaageñ esu kitia mena waaro kemeñ ewa. Kaej ena mokoloñ goma nomaeñ ambagati, ii gijoro moba.”

5 Ejaroyanoj kaej ijoro Ruutnoj kokaen meleeno: “Qaa kuuya nijojañi, ii saanoj andaboromaña.”

6 Kaej meleema baaliqege sombenonj kemeñ ejaroyanoj jeñ kotoñ murotiwaa so otaaq andabororo:

7 Boaznoj gomantiñja nembaneneya ano apu kizanja nedabororo selia menj looriro waama baali tuuñ mombaa goraayanoj kemeñ gañ ero. Kanoj ero Ruutnoj oloñ janjañ qenj kema kaniaageñ esu kitia metaama iikanorj kemeñ ero.

8 Ero gomañ ruujanorj iwoi mombaajoj aaruñ lalañaniro uuta tooro moma eleema emba moj kanianorj eroti, ii mokoloñ iiro.

9 Iima qisiñ muro: “Gii moronoj?” Qisiñ muro kokaen meleeno: “Oo somatana, nii Ruut, goo welenqege embaga. Giinorj geenjaa isigaa doweya meme ejaga koloojan. Kawaajoj Juuda onjo nanamemengia otaaq nii saanoj galenj koma nomo esuganoj turuj nomba.”

10 Kaej meleeno kokaen ijoro: “Oo borana, Poñnoj mono kotuegoñ gomba! Gii saanoj eja wanaya me qaqañuña esuhinagiawo yonjwo gemagianorj kenagato, iikañja mende anjan. Gii eenjanorj isiu runa awaa nañgoñ onjomä laligonago kete ii uugun sili awaa soroya anjan.

11 Oo borana, gii mono toroko mende moba! Bonjonj laligowa! Gii emba awaa soroya koloojanji, ii taombaa ejemba kuuyanoj moju. Kawaajoj gii ii me woiwaajoj qisiñ nombagi, nii ii saanoj ama gomaña.

12 * Nii goo tinitosaga kolooñ galenj koma gomañatiwaa so koloojeñ. Qaa ii onjato, eja moñnoj nuuguñ isinaa doweya meme eja mutuya kolooja. Nii iwaa qereweñaga laligojeñ.

¹³ Kawaajoj gii saanoj gomantiija koi kokaej ewa. Dowe meme eja mutuyanoj woraj sewanya memambaajojjenagi eej, ii awaato, sewanya mende memambaajoj mobaati eej, niinon saanoj sewanya memanya. Qaa ii somongon Pombaa qatanoj jojopan qaanon jej kotijen. Kawaajoj saanoj bonjon ena gomaq ambaa."

¹⁴ Boaznoj kaen ijon emba mojnq baaliqeqe sombenoq iwaanoo kamaaroti, mojnq ii mobabotiwaaqoj moro. Kawaajoj Ruutnoj Boazwaa kanianoj kamaanq eroto, wengeraq suluro kambanq iikanqadeen mojnq ii mende iima kotoro oloq kembatiwaaqoj waaro.

¹⁵ Waaro Boaznoj kokaen ijoro: "Mono malekuga seleganoqga metogoq gerereen meq namba." Kaen ijoro metogoq meq nano baali hona 25 kilogrambaa so gosin maaro kemero. Kemero meq kobibiiq Ruutwaa sawiyanooq ano aijgoj eleema taonoq keno.

¹⁶ Ruutnoj taonoj kema ejaroyaanoj keuro qisiro: "Oo ejarona, no-maeq ej kajaq?" Kaen qisiro Boaznoj iwaa iwoi kuuya anoti, iikawaa sunduya ijoro moro.

¹⁷ Moro kokaen toroqeq ijoro: "Gii ejarogaajoq bobora mende komba, kaeq niqonq baali koi nonja."

¹⁸ Kaen ijoro Naominon kokaen jero: "Oo ejarona, eja iikanq kete eej haamo mende mewaato, qaaga galen koma laligoro ii mindiqogi tegorogo kawaa gematanoj rama haamo mewaa. Kawaajoj gii mono sosoo mamboma rama qaaga nomaeq jegi asugiaati, ii moba." Kianj.

4

Boaznoj Ruut embiaga mero.

¹ Boaznoj taombaa kiropo naguyanoj kema qenjaaro sombenoq kamaanq raro. Raro isiaa dowe meme ejawaa qaa jeroti, iinonq kaj ugumambaa ano iwaajooj kokaen qaro: "Oo alana, gii saanoj koi kaj kamaanq rabaga." Kaen qaro kaj kamaanq raro.

² Raro Boaznoj taonqga jota meme eja boro woi (10) ojoono kagi rabutiwaa injijo motoon kamaanq ragi.

³ Ragi Boaznoj isiaa dowe meme eja ii kokaen ijoro: "Kamban kokaambla Naominon Moab kantri mesaonq eleema karoti, iinonq danana Elimelek-waanoj balonq kitia ii sewanya mewutiwaa eja.

⁴ Kawaajoj niinoj kokaen romongojen: Gii qaa ii mobagatiwaa gijojen. Gii isinaraa dowe meme ejaga koloona niinoj goo qerewenga koloojen. Dowe meme eja moq mende laligoja. Kawaajoj giinon ii sewanya mewagatiwaaqoj kuuj gonjen. Gii ii sewanya memambaa aiq mobagati eej, ii saanoj sewanya mewato, ii togowagati eej, saanoj ii kaanjagadeen jena momaaja. Ii saanoj eja koi rajuti, iyonjoo jaanooj jewa. Ii kanatuuru tuunjaajotameme koi yonjoo jaagianoj jewa." Boaznoj kaeq ijoro eja alianoj kokaen ijoro: "Nii ii saanoj sewanya memanya."

⁵ Kaen ijoro Boaznoj jero: "Gii Naomiwaanoj balon koria sewanya mewagati, kamban iikanq mono Moab emba Ruut, eja komurotiwaa maloya ii kaanjagadeenq sewanya mewa. Kaen ana eja komurotiwaa qatanoj mono borosamo balon kanonq ewaatiwaaqoj ii galeq koma laligowa."

⁶ Kaen jero dowe meme eja mutuyanoj meleeno: "Kaeq kolooro niinoj ii sewanya memambaaqoj amamaajen. Ruutnoj neenaa meraboraana yonjoo motoon borosamona mendeengi motomotoon yonjooq balon kitia

melamelaa iikayadeeñ buñja qen aowubo. Nii kaen amambaajoñ amamaajen. Kawaajoñ giinor saanoñ ii sewaña mena geenjaañ buñjaga koloowaa.” Kaen meleeno.

7 * Kerugen Israel uutanoñ moñnoñ baloñ iwoi sewaña mero buñjaya kolooro iikawaa qaaya kotiwaatiwaajoñ yoñonoñ sili kokaen ama laligogi: Qaa jeñ tegor soomorjoñ angi tegor iyoroononja moñnoñ kana esuya qetegor alia muñkero. Israel yoñonoñ iwoi sewaña memewaa qaaya tegoroti, ii sili iikañañ kanoñ qendeema laligogi

8 Kawaajoñ eja kanoñ Boaz kokaen ijoro: “Giinor ii saanoñ sewaña mena buñjaga koloowaa.” Kaen jeñ kana esuya qetegor Boaz muro.

9 Ii muro Boaznoñ jotameme eja ano kanageso kuuya kokaen ijijoro: “Ni-inor Elimelek, Kilion ano Malon yoñonoñ iwoi kuuya ii Naomiwaanonja sewaña mejeñ. Oñjo ii kete jaasewañ qen nañgoñ jewutiwaa so koloju.

10 * Nii Moab emba Ruut, Malombaanoñ malo ii kaanjaideeñ sewaña mewe noo embanaga koloowaa. Kaen ama eja komurotiwaa qatanor borosamo baloñ kanoñ ewaatiwaajoñ ii galen koma laligomaña. Qata kaen mende aliwaato, gibilurutanor Elimelekwa qata duduuwubotiwaajoñ ii gawmambaa buknor oogi ej ubaa. Oñjo ii kete jaasewañ qen nañgoñ jewutiwaa so koloju.”

11 * Boaznoñ kaeñ jero jotameme eja ano kanatuuru taombaa kiropo naguyanoñ sombenor ragiti, iyoñonoñ kuuya kokaen jegi: “Nono ii jaasewanj qen nañgwoñora. Poñnoñ embaga goo mirinoñ kawaati, ii saanoñ kotuegoñ muro iinoñ mono Reizel ano Lea yoroo so koloowaa. Yoronor Jeikobwaanor meraboraanañ mamaga qokoloori Israel kanateturunananor kolooro. Gii saanoñ Efrata balonoñ jotameme eja esuhinawo koloñoñ Betlehem taonoñ qabuñjagawo laligowa.

12 * Poñnoñ emba malo saraj iwaanoñ gibili gombaati, goonoñ kanageso yoñonoñ mono Juuda ano Taamar yoroo meragara Perezwaanoñ sumaj yoñoo so koloñ laligowu.” Kianj.

Boazwaanoñ gibili yoñoo qa arengia

13 Kaen ama Boaznoñ Ruut wama mirianoñ kema embiaga mero Poñnoñ kotonuegoñ muro koro ama meraga mero.

14 Meraga mero emba yoñonoñ Naomiwa kokaen jegi: “Nono Poñ mepeseejon. Iinoñ kete isigaa dowe meme ejaga gonja. Iinoñ saanoñ galen koma goma laligowaa. Mera kanoñ Israel uutanoñ qaqabuñjayañ koloowaa.

15 Goo ejaroganoñ jopagoñ gomakeja. Goo merauruga 7 laligowuyagati eeñ, iinoñ mono ii kuuya unjuuguñ ilaañ goma laligoja. Iinoñ kete esaga gono iinoñ mono laaligoga tililuañ kerageeängeñ qen goma laligowaa. Kanagen emba wañja koloona iinoñ saanor galen koma gono laligowaga.”

16 Kaen jegi Naominor mera ii meñ doonjor galen koma muñ laligoro.

17 Embo kosianor laligogiti, iyoñonoñ kokaen jegi: “Naomiwaanonga esia meraga koloooja.” Kaen jeñ qata Obed qagi. Obedwaa meria Jesi, esia kin Deiwid.

18 Qa areñ koi ii Perezwaanoñga kanaiñ nama Deiwidwaanoñ uja: Perezwaa meria Hezron,

19 Hezrombaa meria Raam. Raambaa meria Aminadab.

20 Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.

21 Salmombaa meria Boaz. Boazwaa meria Obed.

²² Obedwaa meria Jesi. Jesiwaa meria kiŋ Deiwid. Kianj.

Joonawaanoj gejatootoo qaa Joona Jeŋasa-asari

Buk koi kanoj gejatootoo qaa qaita moj koloja. Ii Joonawaanoj nomaen asugiroti, iikawaa sunduya. Anutunoj qaa kokaen jen koton muro: "Gii moň Assiria kantriwaa siti waŋa qata Niiniwe kanoj kema uukuukuu gawoŋ mewa." Assiria yoŋonoj kakasilingia somata ero Israel yoŋonoj kere yoŋoo boronoj komuwombotiaoj toroko moma laligogi. Anutunoj Joona kaen jen koton muroto, Joonanooj togoj Anutuwaa qele koloŋ Niiniwe kemambaajon qotogoro. Ii kokaembaaajon togoro: Anutunoj siti ii tiwilaamambaa galeŋ meme qaa ijoroto, Joonanooj iikawaa so oŋanoj koloowaatiwaajoj mende moma kotiro.

Joonanooj togoj qotogoro lombo uuta qaganooj uro iikawaa gematanooj iyangaa jaajaa amambaa aŋa menj kamaaŋ ama teŋ koma keno. Kema uukuukuu gawoŋ mero Niiniwe seiseyanoj uugia oŋanoj meleeneŋgi. Kawaajon Anutuwaa uuta olomooro mende tiwilaaj oŋono. Kawaajon Joonawaa uutanooj bolŋ kobooro komumambaajon moro. Kiŋ moŋnoj yambu 782-753 Kraist mende kolorotinoj galengiaga laligoro Joonanooj kambaj kanoj gawoŋa mero. Joonawaanoj gomaŋ qata Gat Hefer ii Nazaret kosianoj, 5 kilomiita kekembaa so. Niiniwe ii koriganoj, 500-600 kilomiita kekerja so.

Kanageŋ Israel yoŋonoj iyangio gejatootoo ejemba yoŋoonooj qaa moma mende teŋ koma yangiseŋ laligogi Anutunoj jen tegoro Assiria yoŋonoj kaŋ uŋun uŋuama kengi iyangia nanangia ii kaen sooro. Buk koi ii Anutuwaa kania woi kokaen ninisaanja: Nono kuuya Anutuwaa uuaiŋa tororo teŋ komboŋatiwaas so koloojoŋ. Kaeŋ mende amboŋati eeŋ, lombo mono oŋanoj qanananoj ubaa. Anutuwaa kania waŋa moj ii kiaŋkoomu ano uujopa. Anutunoj aŋa kaziuruta Assiria gadokopa yoŋoo ſiŋgiŋgogia kaanjaideen mesaŋ iimaleinongia metogoŋ oŋombaatiwaajoŋ kaparan komakeja. Iroŋa bologanooj qagianooj ubabotiwaajoŋ moma kotaŋ uunana meleemboŋatiwaajoŋ kuuŋ nononja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaen:

- 1) Anutunoj Joona oono yangiseŋ ano. 1.1-17
- 2) Joonanooj uuta meleema saranongia loloro. 2.1-10
- 3) Joonanooj Niiniwe kanageso uugia kuuro. 3.1-10
- 4) Uugia meleeneŋgi Anutunoj kiaŋkoomu oŋono. 4.1-11

Joonanooj Poŋ qetama kokomomola mero.

¹* Israel kanoj Pombaanoj qaa ii Amitai iwaa meria Joonawaanoj kokaen kolooro:

² "Assiria kantriwaa siti somata Niiniwe ii ween koukoutanoj eja. Yoŋonoj bao jaagoo kaaŋa koloŋ kileŋgacia lansaŋ nama menj tintuaŋ laligoŋkeju. Iikawaa qaaya ii noo jaasewananoj kouro mojeŋ. Kawaajon gii mono waama eu kema noo buŋa qaana inijoŋ uugia kuuwa."

³ Kaeŋ ijoroto, Joonanooj Pombaao jaasewaŋanoj oloŋ kok koma ween kemekekemetaŋ baagen kemambaajon keno. Kema gomaŋ qata Jopa (Jaffa) kanoj kemeŋ waŋgo moj mokoloŋ jero, "Yoŋowo saanooj Tarsis gomanooj

* ^{1:1:} 2 Kin 14.25

Spein kantrinoj kemaŋa.” Kaeŋ jeŋ kana sewanja meŋ waŋgonoj uro. Kaeŋ uma Pombaa jaasewaŋanoŋga kokomomola meŋ keno.

⁴ Kenoto, Poŋnoŋ haamo kotakota wasiro kowenoŋ kemeŋ kuuro siri dimboŋ somata waama waŋgo qero jaŋgomambaaŋoŋ ano.

⁵ Kaeŋ kolooro waŋgo gawoŋ eja yoŋonoŋ toroko moma iyanjiaa berjurugiaa so aŋa aŋa qama kooliŋ oŋoŋgi. Kaeŋ ama waŋgonoj afaaŋgowaatiwaajoŋ kawaa hina iwoi kuuya meŋ borogi kowenoŋ kemero, Joonanoŋ waŋgo dutaa uutanoŋ kemeŋ iikanooŋ oloŋ koma gaŋ komunagbiili ero.

⁶ Iikanooŋ ero waŋgo galenjanooŋ iwaanoŋ kaŋ kokaen jeŋ muro: “Gii mono naambaajoŋ koi gaŋ ejan? Mono waama geenjaaŋ beŋga qama kolina iinoŋ ilaaŋ nonono mende tiwilaawonaga.”

⁷ Kaeŋ jeŋ muŋ batugianon amij moma jegi: “Ayo, mono kawu! Mono unju kuuwonja. Eja morowaa singisoŋgoyaajoŋ ama iimaleiŋ koi qanananoŋ uji, iikawaa kania mokoloowonja.” Kaeŋ jeŋ unju kuugi Joona asugiro.

⁸ Asugiro jegi karo kokaen qisiŋ mugi: “Iimaleiŋ tiwitiwilaa koi ii morowaa singisoŋgoyaajoŋ ama qanananoŋ uji, gii mono iikawaa kania ninijowa. Gii naa gawoŋa meŋkejaŋ? Gii daaŋkayaŋ kajaŋa? Goonoŋ kantri ii daen? Goo kanagesouruga ii dakanoŋ laligoju?”

⁹ Kaeŋ qisiŋ mugi kokaen meleeno: “Nii Israelga. Hibruu ejaga koloojen. Nii Poŋ, Sibewaa Anutuya waeya meŋ mepeseenkejeŋ. Iinoŋ kowe ano namo toboga mokoloon orono.

¹⁰ Iinoŋ gawoŋ osiqosiawo nono togoŋ Pombaa jaasewaŋanoŋa oloŋ kok koma kajeŋ.”

Kaeŋ meleeno moma aaruŋ lalaŋjanij kokaen ijoŋ jeŋ mugi: “Yei! Gii mono naambaajoŋ ama kaeŋ anjanja?”

¹¹ Kowenoŋ toroqeŋ boliŋ kotiŋ qindiiŋ ero. Kawaajoŋ kokaen qisiŋ mugi: “Nono mono iwoi nomaen ama goniŋ ironja mena kowenoŋ goron qenaga?”

¹² Kaeŋ qisiŋ mugi kokaen meleema injjoro: “Siri dimboŋ koi mono noojoŋ ama qanananoŋ uma qeji, niinoŋ ii moma kotojeŋ. Kawaajoŋ mono nii noma kowenoŋ borogi kemebe goron qewaa.”

¹³ Kaeŋ meleeno gawoŋ eja yoŋonoŋ kileŋ waŋgo mombo namo goraayanoŋ keubaatiwaajoŋ loqanoŋ naŋgoŋ qeŋ bimbijgogito, kowenoŋ bolidaborotiwaajoŋ ama amamaagi.

¹⁴ Amamaaŋ Israel Poŋnanaa qata kokaen qama kooligi: “Oo Poŋ, mono geenjaaŋ qaa joga otaaŋ iwoi koi anjan. Kawaajoŋ Poŋ, eja koi komuwaatiwaajoŋ ama mono mende tiwilaan nonomba. Sayaa qaaya ii mono nonoo qanananoŋ mende ana uba. Qaa ii oŋanoŋ.”

¹⁵ Kaeŋ qama kooliŋ kema Joona meŋ borogi kowenoŋ kemero. Kemero kowewaa usuŋjanooŋ iikanooŋadeeŋ kamaaro boŋ qero.

¹⁶ Boŋ qero eja yoŋonoŋ Anutuuwaajoŋ aaruŋ lalaŋjanij nanduŋ somata ama Poŋ siimolooŋ ooŋ muŋ qaagia kokaen somoŋgogi: “Anana mono Pombaanoŋ qaa apaŋa teŋ koma laligowonja.”

¹⁷* Joonanoŋ kowenoŋ kemero Poŋnoŋ sara somata moŋ wasiro kema Joona gogoro. Gogoro sara iikawaa uutanoŋ weemboria karoŋ eŋ laligoro. Kian.

* 1:17: Mat 12.40

2

Joonanoŋ gajugaju korojoŋanooŋ eŋ qama kooliro.

¹ Joonanoŋ sara uutanoŋ eŋ Poŋ Anutuya qama kooliŋ muŋ

² kokaen ijoro:

“Oo Poŋ, nii kokojinjinj uutanoŋ qama kooliŋ gombe
gii qaana moma leeya meleemba.

Nii koomuwaa senjon dusiitanooŋ eŋ komuŋ tagooŋ welema gombe
gii geja ama jejewelenwelena mojaŋ.

³ Gii monago kowe biwi jabirinjanooŋ (jaunjanooŋ) hagoŋ noŋgi kamaaj ejeŋ.
Geenjo rriwagoŋ nona gomaŋ siŋsiŋgoyaŋ dutanoŋ kamaabe
gboulu somatanooŋ esuuŋ nonja.

Goo apu kokopa kuuya ii musulunŋoŋ nonja.
Goo kowe siriga ii turuŋ neŋ olaaŋ nonja.

⁴ Nii kokaen romoŋgojen: Gii geenŋaa jaasewaŋganooŋa
konjoma nona soorj tintuaŋ ejeŋ.

Ii kileŋ nii mombo jaananoŋ goo jiwoŋoŋ jigo kowogaagen
uuwe keno jejeromoŋromon anjen.

⁵ Apu ano omanjareya ii qananooŋ uma turuŋ nondaboroja.
Kowe biwi jaunjaqadeen liligoŋ nondaboroja.

Kowewaa tokoleya ii jamojuu kaanja waŋna momosiiŋ esuuja.
Kowe biwi jaunjaa jaa unuŋa ii koŋgi

pondan qananooŋ eu somoŋgoŋ nonja.
Oo Poŋ Anutuna, nii koi laligojento,
gii mono koomuwaa senjon dusiita
koi kanooŋ gou koma nona
saanoŋ mombo laaligonoŋ koumaŋ.

⁷ “Noo laaligonanooŋ qaomambaajoŋ ano kamban koi kanooŋ
oo Poŋ, nii romoŋgoŋ gombe qamakoolinanooŋ keuma
goo Siwe jigo kowoganoŋ eu uma gejaganoŋ kemebaati, ii mojen.

⁸ “Ejemba gadokopa beŋ lopion omaya goda qeŋ usugoŋ oŋomakejuti,
iyoŋnoŋ kaeŋ ama kaleŋmoriaŋ Toya gii gema guŋkejuto,

⁹ nii mono mepemepesee ooŋsaa qama
mamatewoo ama siimoloŋ ooŋ gomambaajoŋ mojen.

Nii iwoi amambaa qaa jeŋ somoŋgobeti,
iikawaa so mono ama sorogonkemanya.

Oo Poŋ, gii gou koŋkoŋ Tona koloojaŋ. Qaa ii oŋjanooŋ.”

¹⁰ Kaeŋ qama kooliro Poŋnoŋ sara ii jeŋ kotoŋ muro
kaŋ kouma Joona lono namo toboganoŋ kamaaro. Kiaŋ.

3

Joonanooŋ Anutuwaa gawooŋ Niiniwe kema mero.

¹ Namoo toboganoŋ kamaaro Pombaanoŋ qaa koi ii mombo Joonawaanooŋ
kolooro:

² “Giinoŋ mono waama siti somata Niiniwe kanoŋ kema Buŋa qaa
gomaŋati, ii injioŋ uugia kuuwa.”

³ Qaa kaanja kolooro Joonanoŋ waama Pombaao qaa jeta teŋ koma Niiniwe
keno. Niiniwe sitiwaas soya ii kokaen: Gii goraayanoŋa kanaiŋ kema
laligona ween karoon tegoro teegeŋ endu keubaga.

⁴ * Joonanor kanaij siti uutanoj kema laligoro weeñ motoonjo tegoro buñja qaa qama kokaen injoro:

“Weemboria 40 mombo eja. Ii tegoro Niiniwe siti koi mono meleeno kemebeaa.”

⁵ Qaa kaen qama injijoñ keno Niiniwe kanatuuru yoñonoj Anutuaanor buzu qaa ii moma laarij uugia meleema nene siñgi laligowombaa kamban̄j koma jeñ kotiigi. Ii jeñ kotiij ejemba somata melaa korebore yoñonoj uumeleembaa samo megı selegianoj uro too arigi.

⁶ Kaeñ angı iikawaan buzu qaaya ii Niiniwewaa kinj (praim ministra) iwaanor keuro. Keuro moma jinkaron̄ dun rarayanon̄ga kamaañ malekuya kotogoñ samo meñ aturaaj too utuñ ariñ raro.

⁷ Rama jeñkooto kokaen ano Niiniwe siti sokondaboroñ keno: “Oñjo mono kinj ano jawiñjuruta nonoonoñ jeñkooto koi mobu: Moñnoñ mono nene qaañ mende newa. Ejemba me bao kuru, lama bulmakao, oñonoñ nene qaañ newombaajon̄ mende moma oñombu.

⁸ Nene siñgi kaen laligoñ samo medaboron̄ Anutu kotakotagadeej saama qama koolin̄ muñ aja aja kaniagia bologa ii mesaowu! Ejemba ujuñ tiwilaan̄ oñojgi sagianoj borogia tilooñ eji, sili ii mono gema qedaborowu.

⁹ Kaeñ anij Anutunoñ iriñsooñsooñaa uugeria qelanjiñ siñgisongonana mesaonaga. Ii mesaoro mende tiwilaawonaga. Kaen jejoñ.”

¹⁰ II moma asarij kaniagia bologa gema qeñ uugia meleengi Anutunoñ nanamemengi ii iima wosoya moma oñoma roromorongoya eleeno siñgisonjogiaa iroñia meleema oñomambaajon̄ moroti, ii mesaoro. Uutanor̄ kaen kamaaro mende meñ kileen̄ oñono. Kianj.

4

Joonanor temboma iriña soono.

¹ Kaeñ kolooroto, Joonanor iikawaajon̄ uubooli somata moma iriña soono.

² * Iriña soono Poñ welema muñ kokaen ijoro: “Ae! Poñ, gii kianjoomuwaa beña laligoñ saanoj niniima koboñkejan̄. Goo kaleñmorianḡa ii honoñja qaa ero iriñga ii uulanjavo mende soonkejañ. Kaeñ uuga uulanjavo olomooro wosomomo ama kanageso moñ meñ kileen̄ oñomambaajon̄ mende momakejan̄. Ii neenaa gomanor̄ laligoñ moma yagon̄ gijoweti, ii duduujan̄ me qago? Kania kawaajon̄ ama kamban̄ kanor̄ “Tarsis kemanja,” jeñ uulanjavo kokomomola meñ kema laligowe.

³ * Kete jaawo laligomambaajon̄ togoñ koomunaaajon̄ uuguñ mobe awaa kolooja. Kawaajon̄ Poñ, gii mono laaligona doloda koi nuamba. Qaa ii oñanoj̄.”

⁴ Kaeñ welenoto, Poñnoj kokaen meleema ijoro: “Joona, gii kianjoomuwaaajon̄ iriñsooñsooñ mojan̄i, ii sokonja me qago?”

⁵ Kaeñ ijoro Joonanor siti mesaon̄ kamaañ ween koukoutanoj baagen kema kana goraayanoj endu kuñ qeñ iikawaan umuganoj raro. Rama sitiwaajon̄ kaen me kaen koloowaati, ii iimambaajon̄ uuñ uuñ raro.

⁶ Kaeñ raroto, Poñ Anutunoj Joona keraqeeango qeñ mumambaajon̄ moma jero alonjalon̄ moñ asugij̄ koriñ kouma Joonawaa wañja aor̄ koma muro. Aor̄ koma muro alonjalombaaajon̄ keraqeeango somata moma raro.

⁷ Rama gomantiija moñ ero gomañ ano kanor̄ Anutunoj taroñ moñ wasiro kañ alonjalon̄ ii kiririirō seña sooliro.

⁸ Weeñnoj kouro Anutunoj jero haamo geriawo totooj ii gomañ jaaya koukoutanojga qero weeñ jaayanoj wañanoj kuuro kuuro iriñja soono komumambaajon moma mongandaboroj qama koolij kokaenj jero: “Nii laligomambaajonj togoj komumambaajonj mobe afaanja kolooja. Qaa ii oñanoj.”

⁹ Kaeñ jeroto, Anutunon Joona kokaenj ijoro: “Gii aloñalombaaajoj irinjä soonji, ii sokonja me qaago?”

Kaeñ ijoro kokaenj meleeno: “Irina soonji, ii mono sokonja. Noo iriñsoonjsoonja ii somata kolooro uunanoj mende olomoowaa. Kawaajoj saanoj komumañja. Qaa ii oñanoj.”

¹⁰ Joonanoj kaeñ meleeno Poñnoj kokaenj ijoro: “Gii aloñalombaa gawoña moñ mende menj ii mende galeñ kona koriro. Ii gomantiinjä motoongowaa uutanonj asugiro ano gomantiinjä motoongowaa uutanonj soolij komuro. Kilenj geenjo iwoi omaya kaañja iikawaajoj ama saama majakaka mojan.

¹¹ Kaeñ kolooro nii mono nomaeembajonj siti somata kokawaa kanaturuya yoñoojonj majakaka mende mobenaga? Iikawaaa uutanonj ejemba 120.000 (handet twenti tausenj) jango ii uugun laligojuti, ii awagaa ano bologaa kanagara mende moma gosiñ oromakejuti ano bao kuru iwoi ii kaanjadeej keleñmalelenj laligoju. Ii ejemba yoñowo kaanjadeej menj kileej onjomambotiwaajoj ama mono uuaiññanoj Niiniwe injima koboojen.” Kianj.

Matyuu

Oligaa Buŋa Matyuunooŋ ooro.

Jeŋ-as-a-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanoŋ kaleŋ. Qata moŋ Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawonjii men laligoro Jiisasnoŋ kaj oono uuta meleema gowoko 12 yoŋoo batugianoŋ laligoro.

Oligaa Buŋa koi Jiisaswaa kania iyaŋaa kanagesouruta Juuda yoŋoojoŋ jen asariŋ oŋomambaŋoŋ ama ooro. Qaa kota waŋa ii kokaeŋ, "Jiisas Kraistnoŋ Hamoqeqe Tonana ano Kiŋ Poŋnana koloŋoo." Juuda ejemba yoŋoojoŋ qaa ii mende sokono uugianoŋ boliro amamaagi. Kawaaajoŋ Matyuunooŋ Jiisas gawonjaa kania ii asuganoŋ jen asariŋ tororo kuma oŋono. Soomonjoŋ Walaganooŋ hamoqeqeewaa soomonjoŋ qaa (promis) ejii, ii kuuya Jiisaswaajoŋ ama asuganoŋ asugin qebulugoŋ hoŋawo kolood-abororo. Hamoqeqe Toya ii Hibruu qaanoŋ Mesaia ano Griik qaanoŋ Kraist.

Jiisasnoŋ uuwaa gawoŋ bakaya karooŋ menj laligoro: Iinoŋ Oligaa Buŋa ejemba kuma oŋoma uugia iikanooŋ kuunj omejilaaŋ konjoma oŋoma jigia menj qeaŋgoŋ laligoro. Kaen menj keno aŋgoleto kolooro laligoŋ maripoon gerenooŋ uma komuro roŋ kongi mombo waaro. Iikanooŋ Anutuwaa bentotoŋaa kania qendeema nonono. Kaeŋ ano anana letoma Anutuwaa meraboraaŋa koloowombaa kania kolooro. Jiisaswaanoŋ qaaya waŋa 5 ii kokaenj: 1) Boŋ 5-7, 2) Boŋ 10, 3) Boŋ 13, 4) Boŋ 18 ano 5) Boŋ 24-25

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaenj:

Jiisaswaa ambosakonjuruta ano kolokofooya 1.1-2.23

Jon Oomulu ejanoŋ uuwaa gawoŋ mero 3.1-12

Jiisas oomulu mero Satanoŋ aŋgobato menj muro 3.13-4.11

Jiisasnoŋ Galili uutanooŋ qenjaaro gawoŋ mero 4.12-18.35

Jiisasnoŋ Galili mesaŋ Jerusalem keno 19.120.34

Sonda konoga Jerusalem laligoŋ komuro 21.1-27.66

Koomunooŋa waama laligoŋ Siwenooŋ uro 28.1-20

Jiisas Kraistwaa ambosakonja yoŋoo qa areŋgia

Luuk 3.23-38

¹ Jiisas Kraistwaa ambosakonja yoŋoo qa areŋgia ii kokaenj: Aabrahambaa gbili moŋ Deiwid. Deiwidwaa gbili moŋ Jiisas.

² Aabrahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria Jeikob. Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa daremuŋjuruta.

³ Juudawaa merawoita Perez ano Zera, nemuŋgara Taamar. Perezwaa meria Hezron. Hezrombaa meria Ram.

⁴ Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.

⁵ Salmombaa meria Boaz, nemuŋa kantri mombaa embiaga Raahab. Boazwaa meria Oobed, nemuŋa kantri mombaa embiaga Ruut. Oobedwaa meria Jesi.

⁶ Jesiawaa meria kiŋ Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemuŋa wala Uriawaa embiaga laligoro. Juuda kiŋ kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta koloŋ laligogi.

⁷ Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboambaa meria Abija. Abijawaa meria Asa.

⁸ Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria Jehoram. Jehorambaa meria Usia.

⁹ Usiawaa meria Jootam. Jootambaa meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia.

¹⁰ Hezekiawaa meria Manase. Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia.

¹¹ *Joosiawaa merauruta Jekonia ano iwaa daremuŋjurutä. Kambaj iikanon Babilon yonjonon Israel kanageso uŋuŋgi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaanja welenqegejäga laligogi.

¹² Babilon kapuare miri laaligo tani kaanja laligon iikanon Jekoniawaa meria Sealtiel kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel.

¹³ Jerubaabelwaa meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor.

¹⁴ Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria Eliud.

¹⁵ Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa meria Jeikob.

¹⁶ Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianon Jiisas merota qata Kraist Hamoqeqe Toya jenkejon.

¹⁷ Kambaj Aabrahambaanongä kanain laligon kougi kiŋ Deiwid kolooroti, isi iyono jaŋgo areŋgiä ii 14. Mombo kiŋ Deiwidwaanongä kanain laligon kougi Israel kanageso uŋuŋgi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaanja laligogiti, isi iyono jaŋgo areŋgiä ii kaanjaqadeen 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaanja laligogiti, kambaj iikanondeen kanain laligon kougi Kraist kolooroti, isi iyono jaŋgo areŋgiä ii kaanjaqadeen 14.

Jiisas Kraist ii kokaŋ kolooro:

Luuk 2,17

¹⁸ *Jiisas Kraist koloorotiwaan sunduya ii kokaŋ: Iwaa nemuŋa Maria ii Joosefwaa buŋaga laligon mende mindiriŋ aŋŋ laligori kambaj iikanon Uŋa Toroyanonaŋ men letoma muro korowo laligoro kania mokoloogi.

¹⁹ Kaeŋ mokoloogi eja buŋaya Joosef iinoŋ laaligo dindiŋa laligotwiwaajon Mariawaa kanianon asuganoŋ asugiro gamuyawo koloowaatiwaajon togoro. Kaeŋ togoŋ uitanoŋ ii oloŋ mesaomambaä momo areŋa ano.

²⁰ Kaeŋ romonŋoŋ ero Pombaa gajoba moŋnoŋ gaonoŋ asugiru muŋ kokaŋ ijoro, "Joosef Deiwidwaa gbili, Uŋa Toroyanonaŋ mono Maria men letoma muro koroyawo laligoja. Kawaajoŋ gii mono ii wama miriganooŋ kaiŋ embaga koloowaatiwaajon toroko mende moba.

²¹ *Marianoŋ koko meraga mewaa. Eja iikanon kanagesoya siŋgisongogiaŋoŋa hamo qen oŋono solaaŋaniwuŋa. Kawaajoŋ giinooŋ mono qata Jiisas qaba." Kaeŋ ijoro.

²² Ponnoŋ gejatootoo eja moŋ solooro qaa moŋ jeroti, iikanon hoŋawo koloowaatiwaajon iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii kokaŋ,

²³ *“Emba saraj jumuŋa moŋnoŋ koroyawo koloŋ mera ejaga mero qata Imanuel qabuya.” Qa iikawaa kania ii kokaŋ, “Anutunoŋ ananawo laligoja.”

²⁴ Joosefnooŋ uuta tooro waama Pombaa gajobanoŋ jeŋ kotoŋ muroti, ikawaa so ama Maria embia koloowaatiwaajon wama mirianoŋ keni.

* **1:11:** 2 Kiŋ 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20 * **1:18:** Luuk 1.27 * **1:21:** Luuk 1.31 * **1:23:** Ais 7.14

25 *Kema laligorito, kambaŋ biiwianoŋ iikanooŋ motooŋ mende eri kema meria mero Joosefnooŋ qata Jiisaa qaro. Mera mero iikawaa gematanooŋ loemba laligori. Kianj.

2

Momakooto eja ween koukoutanoŋga kagi.

1 Jiisasnon eja poŋ Herodwaa kampanooŋ Judia prowinswaa taooŋa moŋ qata Betlehem kanooŋ kolooro. Kolooroti, kambaŋ kanoŋ seŋgelaowaa momo eja ween koukoutanoŋga Jerusalem sitinooŋ kagi.

2 Kaŋ kokaenq qisigi, “Juuda ojoonoŋ eja poŋ koloowaati, mera ii koloon dakanooŋ eja? Nono ween koukoutanoŋ laligoŋ iwaanoŋ widi asugiro iima kania kaenq moma waeya meŋ mepeseewombaajooŋ kajooŋ.”

3 Kaenq qisigi eja poŋ Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligogiti, iyonjonoŋ korebore qaa ii moma aarugi.

4 Aarugi kiŋ Herodnoŋ qaa ama kanagesowaa jigo gawooŋ galeŋ waŋa ano Kana qaawaa boi kuuya koma horooŋ ojono kagi. Kaŋ ajoroogi kokaenq qisiŋ ojono, “Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ mono dakanooŋ koloowaatiwaajooŋ jegita eja?”

5 Qisiŋ ojono kokaenq meleema mugi, “Iinoŋ Judia prowinswaa taooŋ qata Betlehem iikanooŋ koloowaa. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Maikanooŋ kokaenq oorota eja,

6 *‘Oo Betlehem kanageso Juuda gomanooŋ laligojuti, ojoo batugianooŋ poŋ somata koloon neenaa Israel kanageso mindiŋgoŋ kalaŋ koma nonombaa.

Kawaajoŋ ojoo Juuda gomambaa jotamemeya yonjoo batugianooŋ laligogii qabuŋagianoŋ kamaaŋqeqeta mende toontoor koloowaa.’”

7 Kaenq meleema mugi momakooto eja ii oloŋ ojonoŋ kagi kokaenq qisiŋ ojono, “Widia ii naa kampanooŋ asugiro kanaij iigi?” Iikawaa kania tororo momambaaajooŋ moma kaenq qisiŋ ojono.

8 Iikawaa qaaya moma wasiŋ kokaenq jeŋ kotooŋ ojono, “Ojoo mono Betlehem kema mera ii tororo qisiŋ mokoloon iikanondeeŋ buju qaa aŋgi noonooŋ kawa. Niinoŋ ii moma kaanjadeeŋ kema ii waeya meŋ mepeseenq mumaja.”

9 Kiŋnoŋ kaenq injijonqoŋ jeŋ kotooŋ moma kananoŋ kenji. Kema widi ween koukoutanoŋ laligoŋ iigitii, iikanooŋ wanjanooŋ waladeeŋ keno kosiŋ otaaŋ Betlehem kema miri koko mera eroti, iikanooŋ nano.

10 Widi ii nano iima korisoro somata qatawoo mogi.

11 Korisoro moma miri uutanooŋ uma mera ano nemuŋa Maria iriigi. Ii iriima simiŋ kuma usugoŋ waeya meŋ mepeseenq mugi. Mepeseenq muŋ wayan gesogia qengama iikanooŋ goul, jiniŋ paora ano sanda qata mor ii unjuma kaleŋ mugi.

12 Gomantiiŋa mon egi Anutunooŋ gaanon asugiq kiŋ Herodwaanooŋ mombo mende kembutiwaajooŋ qotogoŋ ojono. Kawaajoŋ kana monjeneŋ iyanjiaa gomaŋ balongianoŋ eleema kenji. Kianj.

Herodwaajooŋ asaŋgoŋ Joosef embameria Iijipt kenji.

13 Momakooto eja yoŋnoŋ kenji Joosefnooŋ gaoŋ iiro Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ asugiq muŋ kokaenq ijoro, “Herodnoŋ mera qero komuwaatiwaajooŋ moŋgama mubaa. Kawaajoŋ mono waama mera ano nemuŋa uruuama

oloj koma Iijipt kantrinoj kembu. Iikanonj kema laligogi kanagej niinonj kawutiwaa kambanj jemaŋati, iikanonj mono eleema kawu.”

14 Kaeŋ ijoro waama gomantiiŋa iikanondeej koko mera ano nemunja uruama Iijipt kenŋi.

15 *Iijipt kema laligogi kiŋ Herodnoj komuro kambanj iikanondeej eleema kagi. Wala Poŋnoj gejatootoo eja Hoosea sololooro qaa kokaenj jerota eja, “Niinonj merana oombe Iijipt gomaŋ mesaoŋ karo.” Gejatootoo qaa iikanonj mono kaeŋ asugiro honjavo kolooro. Kianj.

Mera Betlehem gomanonj uŋugi komugi.

16 Momakooto eja yoŋonoŋ Juuda gomaŋ oloj mesaoŋ kenŋi Herodnoj iikawaa kania iima “Tiligoŋ nongi,” jeŋ iriŋa mamaga soono jenkooto kokaenj ano, “Manjaqeqe eja, onjo Betlehem ano gomaŋ kuuya ii liligoŋ raji, iikanonj kema mera gbanigia woi ano iikawaa baatanoŋ koloojuti, ii mono kuuya uŋugi komuwu.” Momakooto eja widi asugirotiwaa kambanjaajoŋ tororo qisinq onjono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajoŋ jenkooto ii ano.

17 Gejatootoo eja Jeremaijanonj qaa moŋ jerota ej, iikanonj mono kaeŋ asugiro honjavo kolooro. Qaa ii kokaenj,

18 *“Betlehem kosianonj gomaŋ moŋ qata Rama iikanonja saagujugia mogi qama silama amburereŋ somata meu.

Reizel embawaa gbiliuruta yoŋonoŋ gbiliurugia qaonjgi saaju.

Kawaajonj saagi uluŋkoleŋ meŋ onjombombaajoŋ anŋi uukondunjkondunŋadeej momakeju.” Kianj.

Iijipt mesaonj Joosef embameria Nazaret eleengi.

19 Joosefnor Iijipt laligoro kin Herodnoj komuro iikanondeej Pombaanor gajoba moŋnor gaononj asugiq muŋ

20 kokaenj ijoro, “Mera qeqi komuwaatiwaaajoŋ emboŋgiti, iyonoŋoŋ mono komudaborogi. Kawaajonj mono waama mera nemunjavo uruama eleema Israel gomanonj kembu.”

21 Kaeŋ ijoro Joosefnor waama mera nemunjavo uruama eleema Israel gomanonj kenŋi.

22 Kananoŋ kema qaa kokaenj moro, “Herodwaa meria Arkelausnoŋ maŋaa kitianoŋ Judia prowins galeŋ koma laligoja.” Kaeŋ moma iikanonj kemambaajoŋ toroko moro. Moma laligoro Anutunoŋ gaononj Galili prowinsnoŋ kembutiwaaajoŋ jen kotoŋ muro waama iikanonj kenŋi.

23 *Galili prowinsnoŋ keuma taoŋ qata Nazaret iikanonj laligogi. Kaeŋ laligogi gejatootoo eja yoŋonoŋ Hamoqeqe Toyaaqonj qaa jegiti, iikanonj honjavo kolooro. Qaa ii kokaenj, “Iwaa qata ii Nazaret ejaga qama laligowuya.” Kianj.

3

Jon Oomulu ejanonj Juisaswaa kana meleuro.

Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

1 Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanonj kaj Judia prowinswaa balonj qararaŋkoŋkoŋanoŋ liligoŋ ejemba uugia Buŋa qaanoŋ kuuj kokaenj inŋionj laligoro,

* **2:15:** Hoos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15 * **2:23:** Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45

2 *“Siwe Toyanoj bentotoŋa ambaatiwaa kambanjanoy mono kaŋ kuuja. Kawaajon mono uugia meleema iikanoj keubu.”

3 *Jombaajon gejatootoo eja Aisaianoj qaa moŋ kokaenj jen ooro,
‘Qele gajoba moŋnoŋ balon qararanjkoŋkoŋjanoy qama laligoro kema
qaa otoŋa kokaenj mobuya,
‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajon mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono
uugia mindingoŋ kania qeleteewu.’”

4 *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memetaga ano batuyanoŋ iŋkasa oro selianoŋ memetaga ii somonjoŋ laligoro. Nembaneneyaa ii
ŋaagiso borotaan ano duuyaa moroŋ apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija
iwaas sogaa.

5 Jonoŋ gawoŋa mero ejemba tuunlelembé yonjonoy Jerusalem siti ano
Jidia prōwīnswaa gomaŋ tosaanja kuuya yonjoonongaa iwaanoy horoŋ kagi.
Kaŋjaadeen Jordan apu leelee gomaŋ kuuya rama keŋgiti, iikanonja kagi.

6 Kaŋ kouma singisongogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu berenjanoy
oomulu menj onjono.

7 *Meŋ ojono, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii
(Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejemba tuunlelembé yonjonoŋ oomulu
meŋ onjombaatiwaaŋoy kagi iŋiima kokaenj iŋijoro, “Oo qato mokolembaa
gbiliuruta, onjо uugia mende meleengi Anutuwaas irinjanoy mono soono
ironja meleema onjomambaajoŋ anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya
ii mono moronoŋ iŋijoro sombugia moma koi kaju?

8 Kawaajon mono onjanoŋ uugia meleembu. Kilenjagia mesaŋ uugia
meleengi hoŋa kolooro ii mono nanamemeŋgianoy asuganoŋ qendeema
laligowu.

9 *Uugianoy mondomondo qaa kokaenj jewombaajoŋ mende romongowu,
‘Nononoj Aabrahambaa gbiliga laligonij Anutunoŋ mende tiwilaan
nonombaa.’ Kaeŋ jen totogianoy qenkejuto, hoŋa ii mende koloonkeja.
Niinoj iikawaajon kokaenj iŋijomaŋa, Anutunoŋ jamo koi saanoy jen kotoŋ
onjono letoma Aabrahambaa gbilluruta kolooŋ Anutu mepeseeŋkebuto, onjо^o
nomaeŋ?

10 *Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono onjо gere kaaŋa kono
kamaawombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuŋkejuti, ii mono
kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa
wenja ii jeta sunja ama gere kanianoy ano jojoriŋ eja. Anutunoŋ mono
kilenjagia ŋ ironja meleema onjombaa.

11 Niinoj onjо uugia meleembutiwaajoŋ apu toonjо mulu meŋ
onjontento, noo gemananoŋ eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-
usuŋa uutaga ii mono noonjо uuguwaa. Iinoj eja uuta koloowaatiwaajoŋ
niinoj iwaanoy kana esuya ilaaŋ muŋ gesonoŋ mouma besaamambaajoŋ
amamaamaŋa. Iinoj mono Uja Toroya uugianoy ano gere bolanjanoy
koma konjoratiŋ onjono iikaŋa kanoŋ mulu meŋ onjombaa.

12 Iinoj hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meŋ kouma
kosoj korerengoj gosiwaa. Gosiŋ wiit kota meŋ kululuŋ kowianoy
ambaito, kaawoya ano bulaya ii mono usuno gere gagirinon kemenj gere
tetegoya qaa kanoŋ jewaa.” Kian.

* **3:2:** Mat 4.17; Maak 1.15 * **3:3:** Ais 40.3 * **3:4:** 2 Kinj 1.8 * **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:9:**
Jon 8.33 * **3:10:** Mat 7.19

Jonoñ Jiisas oomulu meñ muro.

Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

13 Kamban kanoñ Jiisasnoñ Galili prowins mesaonj Jordan apu bereñjanor Jombaanoñ kaj oomulu meñ mubaatiwaajoñ qisiro.

14 Qisiroto, Jonoñ qotogoñ muñ kokaen ijoro, “Giinoñ saanø nii oomulu meñ nonagato, giinøñ siñgisongo mende ama mono nomaeambaajoñ noonoñ kajañ.”

15 Kaeñ ijoro Jiisasnoñ kokaen meleeno, “Kamban kokaamba ii saanø amba. Kaeñ anjoti, iikanø Anutunoñ nanamemen dindiña otaawombaa qaa jeroti, iikawaa hoňa kolooro sokombaa.” Kaeñ meleeno Jonoñ moro sokono uumotooñ ano.

16 Uumotooñ ama oomulu meñ muro tegoro iikanondeen apunoñga kouro kokaen asugiro: Sombinoñ aantano Jiisasnoñ uuñ iiro Anutuwaa Uña Toroyanoñ meleema kewo koorj kaanja koloorj Jiisaswaa wañjanor kamaañ mero.

17 *Kamaañ mero Siwenonja aro moñ kokaen kolooro, “Iinoñ mono neenaa komunjua meranaga koloojiwaajoñ kerana qeanjoro iimasiija mojeñ.” Kianj.

Satanoñ Jiisas anjobato meñ muñ laligoñ.

Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

4

1 *Kawaan gematanor Uña Toroyanoñ Jiisas kuuñ wasin muro baloñ qararanjkonkonjanor Kileñaa Toyanoñ anjobato meñ mubaatiwaajoñ ama keno.

2 Kanoñ kema gomantiija asaga 40 Anutuwaaajoñ nene siñgi laligoñ nenewaa komuro.

3 Nenewaa komuro omejilañ wanja qata anjobato Toya iinoñ asugij kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojanji eeñ, gii mono esuñga qendeema jamo koi jeñ kotona letoma bered kolooro newa.”

4 *Kaeñ ijoroto, Jiisasnoñ qaa kokaen meleeno, “Qaago! Buñja Terenoñ qaa moñ kokaen oogita eja, ‘Nenenondeen ejemba laaligo mende nono-makejato, Anutuwaa jetanonja qaa kankeji, ii kuuya teñ konij iikanor mono nunuagiro kotij laligowonja.’”

5 Kaeñ ijoro Kileñaa Toyanoñ Jiisas wama Jerusalem siti toroya kanoñ kema jiwoñ jigowaa waareñjanor eu uma ano nano.

6 *Kaeñ nano kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojanji eeñ, mono kokanonja luguj emu kemeba. Buñja Terenoñ qaa moñ kokaen oogita eja, ‘Anutunoñ goojon ama gajobauruta jeñ kotoñ ojono saanø kobiibiigi kemen jamonoñ kanaga mende gun mijimiji ambaa.’ Kawaajoñ kemeñ mende tiwilaan gombaa.”

7 *Kaeñ ijoro kokaen meleeno, “Qaago! Buñja Terenoñ qaa moñ kaajagadeen kokaen eja, ‘Gii mono Poñ Anutuga mende anjobato meñ muba.’”

8 Kaeñ meleeno Kileñaa Toyanoñ mombo wama baanja koriga palonpalon moñnor uma namo kuuya yonjoñ kantri totoñja totoñja ano yonjoñ esuhina iwoigia damugiawo kuuya qendeema muro.

* **3:17:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35

* **4:1:** Hib 2.18; 4.15

* **4:4:** Dut 8.3 * **4:6:** Ond 91.11-12 * **4:7:** Dut 6.16

9 Qendeema muñ kokaen ijoro, “Giinoj simin kuma noma waena menj mepeseen nombagati eenj, niinoj ilawoila kuuya koi mono togoj gombe buja qej aon galeq koma ojomba.”

10*Kaej ijoro Jiiasnoj kokaen meleeno, “Qaago! Satan gii mono togowa. Bunja Terenoj qaa moñ kokaen oogita eja, ‘Gii mono Pon Anutuga, ii motoongo simin kuma muñ waeya menj mepeseewa.’”

11 Kaej meleeno Kileñaa Toyanoj iikanondeen Jiias mesaoj togoro. Kaej kolooro gajoba yonjonaj kaj Jiias ilaan mugi. Kianj.

Jiiasnoj kanaij Galili uutanoy uwawa gawoq mero.

Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

12*Kawaa gematanoj Jon Oomulu eja kapuare mirinon* angi raro Jiiasnoj ii moma Judia prowins mesaoj Galili keno.

13*Kema prowins iikanoy keuma gomañaa Nazaret mesaoj Kaperneam kema laligoro. Kaperneam taoj ii Zebulun ano Naftali gomanoy Galili apu angoj koororjanoy eja.

14 Likanoj laligoj gawoja mero Anutunoj qaa moñ gejatootoo eja Aisaia sololooro jeroti, ikanoy hoñawo kolooro. Qaa ii kokaen,

15*“Ejemba Zebulun ano Naftali gomanoy Jordan leegenjanoy laligogi batugianoy kana somata kowe waagen kema nanji, ii Juuda qaagoto, tuun tosianoy Galili prowinsnoj laligojuti,

16 kanageso yonjonoy pañgamanoy laligoj asasaga somata iibuya.

Koomunoj ejemba ii angoj koma ojono pañgaman gomanoy laligojuti, iyoñoojonoj mono gomañ weñgeraj suluwaa.”

17*Jiiasnoj Kaperneam laligon kamban iikanondeen kanaij Buña qaa jen asarin ejemba uugia kuuj kokaen jen laligoro, “Siwe Toyanoj bentotonoy ambaatiwaa kambanoy mono kaj kuuja. Kawaajoj mono singisonjo laaligogia mesaoj uugia meleembu.” Kianj.

Jiiasnoj gowokouruta mutuya ojono.

Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

18 Kaej jen liligoj laligoj Galili apu angoj goraayanoj metetereen kema daremuñ woi Saimon qata moñ Piito ano koga Andruu iriiro. Yoronoy sora hooro ejaga laligoj misagara apu angojonoj sora horowowaajon giliñ laligori.

19 Jiiasnoj iriima kokaen irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaaj kari kuma orombe ejemba sora kaanja horoq ojombao.”

20 Kaej irijoro iikanondeen misagara mesaoj kanaij Jiias otaaj keni.

21 Jiiasnoj yorowo boronoy moñ toroqen kema mombo daremuñ woi Zebediawaa merawoita Jeims ano Jon iriiro. Yoronoy manjara Zebediwo wanjgonoy rama misagia meagoj somonqoy laligogi injiima oroono.

22 Kaej injiima oroono iikanondeen waama wanjo ano manjara mesaoj kanaij Jiias otaaj gematanoy keni. Kianj.

Jiiasnoj ejemba kuma ojoma menj qeangoy ojono.

Luuk 6.17-19

23*Jiiasnoj kema Galili prowins uutanoy kuuya liligoj qamakooli miriganoy uma bentotombaa Oligaa Bunaya jen asarin uugia kuuj kuma

* **4:10:** Dut 6.13 * **4:12:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * **4:12:** Kin Herodnoj emba moñ oloñ mero Jon Oomulu ejanon ii kawaajon jen muro iriña soono jero opotoro yonjonoy Jon somonqoy kapuare mirinon angi raro. * **4:13:** Jon 2.12 * **4:15:** Ais 9.1-2 * **4:17:** Mat 3.2 * **4:23:** Mat 9.35; Maak 1.39

oñoma laligoro. Kaeñ ama batugianon ejemba ji ano jepajerepa kania kania injro laligogiti, ii meñ qeañgoñ oñoma laligoro.

²⁴ Kaeñ meñ laligoro Jiiaswaa Buñganoñ sein Siria kantri uutanonj sokoma tuma keno. Kaeñ tuma keno ii moma ji ejemba kuuya unuama iwaanoñ kagi. Tosianonj ji wiji ano jepajerepa kania kania injro laligogi. Tosianonj omejiilanoñ uugianon kemero qaamuuñ me kokojinjimbo laligogi. Tosianonj tama kamaan unjuro pipinjo motoñ semben aon laligogi. Tosianonj selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaaña kaaña yoñonoñ Jiiaswaañon kagi meñ qeañgoñ oñono.

²⁵ Kaeñ ama oñono iigitiañonj ejemba kanageso somata yoñonoñ Jiiaswaa gematanoñ otaaq kagi. Tuunlelembé ii Galili prowins ano Ten-Taoñ distriknoñga kagi. Tuun tosianonj Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomanj tosianonjga kagi. Tuun tosianonj Jordan apu leegengä kagi. Kianj.

5

Jiiasnoñ baañanoñ nama kuma oñono.

¹ Jiiasnoñ ejemba tuuñ somata injima baañanoñ uma raro gowokourutanonj kouma liliqonj mugi.

² Liliqonj mugi kanair ejemba tuuñja kuma oñoma kokaeñ jero:

Daeñ yoñonoñ simbawoñawo kolooju?

³ “Daeñ yoñonoñ iyanqiañonj Anutuwaa jaanoñ kamaañqegeta kaaña mojuti, iyoñonoñ Siwewaa bentotoñja buñja qeñ aowutiwañonj mono simbawoñawo kolooju.

⁴ *Daeñ yoñonoñ jiñgeñ qama saajuti, Anutunoñ ii uluñkoleñ oñombaatiwañonj mono simbawoñawo kolooju.

⁵ *Daeñ yoñonoñ gumbonjonjoñ laligoñkejuti, Anutunoñ namo koi ii yoñoo buñja qeñ oñombaatiwañonj mono simbawoñawo kolooju.

⁶ *Daeñ yoñonoñ Anutuwaa jaanoñ solanjaniwombañonj kaparañ koma ii nene ano apuwaa kaaña komuñ qenjeñ qeñ laligoñjuti, Anutunoñ mono siñgia ii unuagiwaa. Kawaajonj yoñonoñ mono simbawoñawo kolooju.

⁷ Daeñ yoñonoñ tosañañ kiañkomuñ oñomakejuti, Anutunoñ ii kiañkomuñ oñombaatiwañonj iyoñonoñ mono simbawoñawo kolooju.

⁸ *Daeñ yoñoo uugianonj soraaya kolooji, iyoñonoñ saanoñ Anutu iibuya. Kawaajonj iyoñonoñ mono simbawoñawo kolooju.

⁹ Daeñ yoñonoñ luae qenkejuti, iyoñoo qagia ii Anutuwaa meraboraañ gabuya. Kawaajonj iyoñonoñ mono simbawoñawo kolooju.

¹⁰ *Anutunoñ qagia jeñ tegoro solanjanijutiwañonj sisiwerowero ama oñomakejuti, iyoñonoñ Siwewaa bentotoñja buñja qeñ aowuya. Kawaajonj iyoñonoñ mono simbawoñawo kolooju.

¹¹ *Ejembanonj oño noojoñ ama uuqeqe qaa tokorokota jeñ oñoma sisiwerowero ama qaa bologa kania selegianonj kuunj qoloñmolongonjkejuti, oñonoñ mono simbawoñawo kolooju.

¹² *Mobi, Anutunoñ tagawia uuta Siwe gomanonj ano ejiañonj mono otokorianj maama korisoro qaganonj laligowu. Ii kokaembajonj: Gejatoooto ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaanjadeen ama oñongi oñonoñ iyoñoo gemagianonj asuginj iyoñowo ororonj laligoju.” Kianj.

* **5:4:** Ais 61.2 * **5:5:** Ond 37.11 * **5:6:** Ais 55.1-2 * **5:8:** Ond 24.3-4 * **5:10:** 1 Piito 3.14
 * **5:11:** 1 Piito 4.14 * **5:12:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52

Ono balombaa sii ano kiwa kaaja koloju.

Maak 9.50; Luuk 14.34-35

¹³ Jiiasnoj jero, “Ono balon ejemba yonoo sii tani koloojuto, sii naajanooj titikota koloowaati eenj, ii mono nomaej meagonij mombo ainjavo koloonaga? Iikawaa kania moj qaago. Toroqen iwoi moj anij mende sokombaato, ii kikisi kaajaa giligi kemero ejembanoj ii kanagianoj riimemelaawuya.

¹⁴*“Ono balonja balonja yonoo kiwa kaajaa koloonj laligoju. Siti moj baanjanoj uma megij raji, iikanooj aasanjgoyanoj ramambaajonj amamaanjeja.

¹⁵*Mojnoj kiwa ootirin monjoj baatanoj mende ambaato, kiwawaan duj rarayanoj ano rabaa. Kaej rama asariro ejemba miri utanooj rajuti, mono kuuya iyonoo jaagia kuuro asasaga iimakebuja.

¹⁶*“Kaanjiadeenj mono ojoo asasagagia qendeenjgi ejemba batugianoj asariro iimakebu. Ejembanoj nanamemenjgi awaa iima kawaajonj *Manjia* Siwe gomanooj laligoji, mono ii mepeseenj muj laligowuya.” Kiaej.

Jiisasnoj Kana qaawaa kania kuma ojono.

¹⁷ “Niinoj Mooseswaanoj Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoonoju Buju Tere ii qewagomambaajonj ama mende kaaj laligojen. Iikaej tondu mende romonjgowu. Niinoj qewagomambaajonj qaagoto, qaa ii tej kondaborowe iikawaa hojanoj pondaj koloowaatiwaajonj ama kaaj laligojen.

¹⁸*Niinoj qaa hojaa moj kokaej injjowe mobu, Mooseswaa Kana qaanoj tere melaazilinj moj me kirifi oonj-oombaa jimbolaajaa motoongo ii mende totooj aliwaato, qaa kuuya ii wala hojgiao wo kolooro Siwe namo yoronooj gorooj qewaota.

¹⁹ “Kawaajonj mojnoj Kana qaawaa jenjkooto melaada iikawanonja qaa moj kolonjanij ejemba kaej kuma ojomakeji, iinoj Siwewaa bentotonjanooj keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaej qabuto, mojnoj ii tej koma otaaj ejemba kaej kuma ojomakeji, iinoj Siwewaa bentotonj uutanooj keuro qata Somatanana qabuya.

²⁰ “Niinoj iikawaa so kokaej injjowe mobu: Ojoo nanamemenjgi solanja kanoj mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaqkoenkonj) yonoo siligia kaajaa ororooj koloowabo. Siligianoj yonoo sili mamaga mende uuguwaati eenj, ojonoj mono Siwewaa bentotonj uutanooj mende keubuya.” Kiaej.

Yon kazi ano ujugi koomuwaa kania.

²¹*Jiiasnoj toroqen jero, “Ojonoj wala eejanooj qaa moj kokaej injjonekegi, ‘Ejemba moj mende qeqi komuwa,’ ano ‘Mojnoj kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanooj oonjgi qaaya jej tegowuya.’

²² “Kaej injjogito, niinooj qaa ii kokaenj jej asariwe mobu: Mojnoj aliawo aijgowowo ama iriija soono yon kazi anji, ii mono kaajagadeenj distrikwaa qaa jakeyanooj oonjgi qaaya jej tegowutiwaas so kolooya. Kaanjiadeenj mojnoj alia jejewili qaanoj jen bolin ‘Gii nekoja uuga qaa kolooyan,’ jeji, ii mono kantriwaas jigo kaunsol yonoo jaagianoj oonjgi qaaya jej tegowutiwaas so kolooya. Mojnoj alia qaa saganooj jen bolin ‘Gii aijgonjoragawo kolooyan,’ jeji, iinooj mono gere sianoj kemebaatiwaas so koloowaa.

* **5:14:** Jon 8.12; 9.5 * **5:15:** Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33 * **5:16:** 1 Piito 2.12 * **5:18:** Luuk 16.17 * **5:21:** Eks 20.13; Dut 5.17

23 “Kawaajon giinor mamatewoo nandunja menj kan alatanor amambaaajoj ana iikanor qaa kokaajanoj momoganoj kounaga: Alagaa uutanor qaa ero iinor kazi ama gomambaajon moja. Qaa kaanja rotmongowagati eenj,

24 kaledja ii mono alata baatanor ama wala alagaanoj kema iwo qaagara jen solajani uumotoon ama iikawaa gematanoj mombo kan mamatewoo nandunja Anutuwajon amba.

25 “Kereganor seleganon kuun qaa jakeyanor horon gomambaajon ano komitiwaanor kema kana somataanoj iikanor mono kaparaaj komá uumotoon ama qaagara jen solajaniwao. Kaen mende ambaoti eenj, kereganor saanor oron gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanoj keuna moma jero opotorowaa boronor kena kapuare mirinoj goombabo.

26 Niinor qaa hoja moj kokaej injjowe mobu: Gii iikanor wantaaga kuuya ambaatiwaa so osir rabaga. Toiyaga konoga kaanjagadeej andoborongo mono wantaaga menj kamaawaga.” Kianj.

Sero yongorowaa kania

27*“Qaa moj kokaej injjonekegi, ‘Serowiliñ mono mende amba.’

28 Kaen injjogito, niinor qaa ii kokaej jen asariwe mobu: Moñnoj serowaa siij kombombañaa qaganor emba uuñ iiji, iinor mono uutanor iwo serowiliñ anja.

29*“Jaaga dindinganoj singisongo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono qonjoma gilina kemba. Sele kitiga moñnoj tiwilaaro kaanjanoj Siwenor una sokombaato, sele busuga jumuñja laligona hagogi gere sianor kemeñ tiwilaawabo.

30*“Boro dindinganoj singisongo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono koton gilina kemba. Sele kitiga moñnoj tiwilaaro Siwenor una sokombaato, sele busuga jumuñja laligon gere sianor kemeñ tiwilaawabo.” Kianj.

Loemba mesaor aaoawaa kania

31*“Qaa moj kokaej jegita ej, ‘Moñnoj embia mesaowaati, iinor mono mesaor aaoawaa papiaya oonj embia muba.’

32*“Kaen jegita ejato, niinor kokaej injjowe mobu: Moñnoj embia olonkalu ano mesaonagato, kania mombaajon embia mesaowaati, iikaanja kanoj mono embianor olonkalu ambaatiwajon kondoon singisongowaa qaayawo koloonaga. Kaen kolooro ej mombo mero ej dologa iikanor mono kaanjagadeej olonkalu ambaa.” Kianj.

Qaagia jojopan qaanoj mende jen kotiiwu.

33*“Qaa moj ii kaanjagadeej wala eenjanor kokaej injjonekegi, ‘Qaagia jojopan qaanoj jen kotigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajon iwoi ambonjatiwaa qaaya jojopan qaanoj jen somongogiti, ii mono otaagi hoñjavo koloowa.’

34*“Kaen injjogito, niinor qaa ii kokaej jen asariwe mobu: Qaagia mono jojopan qaanoj mende totoon jen kotiiwu. Siwe ii Anutuwaa jinkaron dunja kolojiwiwajon ama qaa kokaej mende jewu, ‘Qaa hoja mende jemanjati eenj, Siwe Toyanoj saanor ironja meleeno qananor ubaa.’

* **5:27:** Eks 20.14; Dut 5.18 * **5:29:** Mat 18.9; Maak 9.47 * **5:30:** Mat 18.8; Maak 9.43 * **5:31:**

Dut 24.1-4; Mat 19.7; Maak 10.4 * **5:32:** Mat 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18; 1 Kor 7.10-11

* **5:33:** Lew 19.12; Jan 30.2; Dut 23.21 * **5:34:** Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22

35 *“Namo ii Anutuwaa kaniaa doya koloojiwaajoj ama qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa hoja mende jemanjati eej, namonoj saanoj qej turun nomba.’ Jerusalem ii Kiŋ Tak-kootoyaa sitia koloojiwaajoj ama qaa koi kaanja ii kaanjagadeen mende jewu, ‘Qaa hoja mende jemanjati eej, Kiŋ Somata iinoj saanor qemasologenaa iroja meleeno qananoj ubaa.’

36 Gii waŋ juga injaŋ mena taanja koloowaatiwaajoj amamaawaga ano waŋ juga taanja mena injaŋ koloowaatiwaajoj amamaawaga. Kawaajoj qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa hoja mende jemanjati eej, Anutunor saanor waŋnaa juya mundanor qero utegowaa.’

37 Jojopaŋ qaa mende jewuto, ooj-qaawaaajoj mono ‘Oon!’ jewu ano qaagowaajon ‘Qaago!’ jewu. Qaa dindiŋa iikanor qaa iwoi toroqewuti, ii mono Kilejaa Toyanon sololoon onjono koloowaa.” Kianj.

Jena jewe ana ambe ii mende ambu.

Luuk 6.29-30

38 *“Qaa moŋ kokaen inijoŋkegi, ‘Moŋnoj jaaga qisigowaati, gii mono iroja meleema iwaa jaaya qisigowa. Moŋnoj jegä qemburatiwaati, gii mono iroja meleema iwaajeta qemburatiwa.’

39 “Kaeŋ inijogito, niinoj qaa ii kokaen jeŋ asariwe mobu: Moŋnoj bologa ama oŋombaati, ii mono mende qetegoj tuarenjeŋ ama mubu. Kaeŋ qaagoto, urunga dindiŋa qetaaliwaati eej, mono urunga lee kaanjagadeen qetaaliwaatiwaajoj meleemba.

40 Moŋnoj ‘Selekopaaga memanja,’ jeŋ qaanoj goomambaajoj moji eej, mono mesaoj malekuga qaga kaanjagadeen muna bunja qej aowa.

41 “Kaanjagadeen moŋnoj gesoya kilomiita motoongowaa so elaaŋ kembatiwaajoj kuŋ gombaati eej, mono saanoj teŋ koma kilomiita woiwaa so elaaŋ iwo kembba.

42 Moŋnoj goonoj iwoi mombaajoj qisiŋ gombaati, ii mono muba. Moŋnoj ‘Iwoi nona kitia era meleemaja,’ jeŋ qisiŋ gombaati, ii mono gema mende qej muba. Kianj.

Kaziuruga mono uuganoj jopagoj oŋomba.

Luuk 6.27-28, 32-36

43 *“Qaa moŋ kokaen inijoŋkegi, ‘Ejemba kosogianor laligoj alaurugia koloojuti, ii jopagoj oŋomakebuto, kaziurugia mono meleema kazi ama oŋoma laligowu.’

44 “Kaeŋ inijogito, niinoj qaa ii kokaen jeŋ asariwe mobu: Oŋo mono kaziurugia jopagoj oŋoma nama sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋoojoj mono qama koolin laligowu.

45 Kaeŋ amakebuti eej, iikaanja kanor Maŋgi Siwe gomanor laligoj, mono iwaa kania qendeema meraboraŋa koloŋ laligowuya. Iwaa kania ii kokaen: Iinoj weenja mende angoj kono kouma ejemba awaaano bologa kaanjagadeen menj asarin oŋomakejaa ano koŋ anota ejemba dindiŋa ano doogoya yonoo nene gawoŋgia kaanjagadeen bedu menjkejaa.

46 “Oŋonor mono nona gomambaa tania uugun Anutuwaa kania qendeema aŋkebu. Takis tiliqiliŋiawo megisigia menjkejuti, iyoŋooj alaurugianor jopagoj oŋongi ii meleema jopagoj oŋomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Oŋo yonoo sili iikayadeen otaaj aŋkebuti eej, Anutuwaanor tosa moŋ mende kolooro iinoj siligiaa tosaya mende oŋono tawa moŋ

* **5:35:** Ais 66.1; Ais 48.2

* **5:38:** Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21

* **5:43:** Lew 19.18

mende buŋa qeŋ aowuya. Kawaajoŋ mono ejemba korebore jopagoŋ oŋoma laligowu.

⁴⁷ “Uumeleembaa gadokopa ejembanoo kaŋagadeen batugianoo jolongia jeŋ aon laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Onjo yoŋoo so alaurugia onjo batugianonja jolongia jeŋ aonkebuti eeŋ, iikanoo mono gadokopa ejemba kaŋa kolooju. Gadokopa ejemba yoŋoo siligia mono ugugŋ awaa soro kolooŋ laligowu?

⁴⁸* Onjo Siwe Maŋganoŋ akadamu soro kolooji, onjonoo mono iikawaa so akadamu sorogiawo kolooŋ laligowu.” Kianj.

6

Memeqemean ejemba ii kaleŋ oŋomakebu.

¹* Jisasnoŋ kokaŋ kuma onjono, “Mono kokaembaajoo galen meŋ aon laligowu: Nanamemengia solanja dindinjia ii ejembanoo iima oŋooŋ mogi ubaatiwaajoo ama mende amakebu. Kaeŋ amakebuti eeŋ, onjo Maŋgia Siwenooŋ laligoji, iinoŋ mono siligiaa tosaya mende onjono tawa mende buŋa qeŋ aowuya.

² “Kawaajoŋ memeqemean ejemba kaleŋ oŋomanjen ii qenjaaronoo komaj romombo uuŋ qele ambutiwaajoo mende amba. Uumeleembaa ejemba seleselya yoŋonoŋ ejembanoo meŋ biwiŋ oŋombutiwaajoo moma qamakooli mírinooŋ ano kana somatanoo kema ejemba injima kaeŋ amakeju. Niinoŋ qaa hoŋa toonj mon kokaŋ injijowe mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.

³ “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, memeqemean ejemba kaleŋ oŋomanjen boro dindinganoo nomaen anji, boro qaniganoo ii mende moba.”*

⁴ Kalenja iikanoo aasaŋgoyanoŋ ero Maŋganoŋ nanamemem aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa.” Kianj.

Qamakooli gawombaa kania kokaŋ:

Luuk 11.2-4

⁵*“Kawaajoŋ Anutuwaa qama kooliwuti, ii mono uumeleembaa ejemba seleselya yoŋoo so mende ambu. Yoŋonoŋ ejembanoo injibutiwaajoo moma siŋgianoŋ qamakooli mírinooŋ ano kana sosoonoo nama qama koolinjeku. Niinoŋ qaa hoŋa toonj mon kokaŋ injijowe mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.

⁶ “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaa qama koolimanjen mono geengaa miri uuta melaanoŋ uma nagu koma Maŋgaa aasaŋgoyanoŋ laligoji, ii qama koolij muba. Kaeŋ ana Maŋganoŋ nanamemem aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa.

⁷ “Qama kooliwuti, iikanoo mono uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo tani kaŋat[†] qaa julujulu ii mende jeŋ laligowu. Yoŋonoŋ qaa je sei-seiya jegi Anutunoŋ iikawaajoo ama geja ama moma oŋombaatiwaajoo romoŋgoŋkeju.

* 5:48: Lew 19.2; Dut 18.13 * 6:1: Mat 23.5 * 6:3: Boroga qaniganoo ii mende mobaati, qaa iikawaajoo kania ii kokaŋ: Ii mono aasaŋgoyanoŋ ana komunjua alaganoo kaŋagadeen ii mende moba. Anutunoŋ sololoŋ gono gawoŋ awaa afaanjoŋ meŋkejanj, ii mono geengoo duduunjekajanj.

* 6:5: Luuk 18.10-14 † 6:7: Waba kantri yoŋonoŋ Anutu mende moma muŋ beŋsakonjia morota morota qama koolij qaa omaya julujulu ii tondu jeŋ laligoju.

⁸ Mono kokaembaaajoŋ yonjoo so mende koloŋ laligowu: Onjoo naa iwoiwaajoŋ amamaaŋ mozoqozoroŋ anjuti, Maŋgianoj ii mende qama kooligi waladeej modaboronkeja.

⁹ Mono kokaŋ qama koolinjkebu:

Nonoo Maŋnana, gii Siwenoj laligojaŋ. Goo qaga mono toroya ewa.

¹⁰ Mono galen koma nonona bentotoŋgaa hoŋa koloowa.

Goo uusiŋga Siwenoj teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ kaŋiadeer koloowa.

¹¹ Ketewaa nenenana ii mono sonananoŋ nonomba.

¹² Tosia yonjooŋnosa nononoŋ eji, nono ii mesaon oŋjorŋi eeŋ, gii mono iikawaa so nononoŋnosa soŋgbama nonomba.

¹³ Anjobatonoj kamaaŋ nunuwabotiaajoŋ mono aŋgoŋ koma nonoma Kilenjaa Toyaan borianonja‡ metogoŋ nonomba. (Gii geenjo bentotoŋ Toya, ku-usuŋ Toya ano asamararaŋ Toya ii kambanja kambanja laligoŋ kouma laligona ano tetegoya qaa laligoŋ ubaga. Ii oŋjorŋi.)

¹⁴ *Oŋjoo ejemba yonjoo siŋgisonjogia mesaowuti eeŋ, Siwe Maŋgianoj mono kaŋiadeer oŋjoo siŋgisonjogia mesaowaa.

¹⁵ Mesaowaato, ejemba yonjoo siŋgisonjogia mende mesaowuti eeŋ, Maŋgianoj mono kaŋiadeer oŋjoo siŋgisonjogia mende mesaowaa. Kiaŋ.

Nene singi laaligo ii kokaŋ amakebu:

¹⁶ “Nene singi laligowuti, iikanonj mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaŋja kubosobosole mende ama laligowu. Yonjonoŋ Anutuwaaajoŋ nene singi laligoŋkejuti, ejembanonj ii iibutiwaajoŋ ama ziliŋzolonj ama jaase-wanŋianoj saabesaabe koloonkeja. Niinonj qaa hoŋa toŋ moŋ kokaŋ injiowe mobu, Yonjonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.

¹⁷ “Giinonj kaen mende ambato, Anutuwaaajoŋ nenewaa singi laligonj kanonj mono tonoŋ gbabulunonj me saifenoŋ jaasewanjaŋa soŋgbama wan juga qeŋ laligowa.

¹⁸ Kaen ama nenewaa singi laligona ejembanonj qaagoto, Maŋga aasaŋgoyanoŋ laligoji, iinoŋ ii iibaa. Kaen ana Maŋganoŋ nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa. Kiaŋ.

Iwoi sewanya somata ii mono Siwenoj meŋ kululuuwu.

Luuk 12.33-34

¹⁹*“Moneŋ hina iwoi ii mono namonoŋ en oŋombatiwaajoŋ mende meŋ kululuuwu. Kaen meŋ kululuugi kanonj dumunjanj gejalolonoŋ ii kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) meŋ boliro kikekakasililiŋ yonjonoŋ miri qosoma uma yonjoro menjkeju.

²⁰ “Namonoŋ qaagoto, Anutuwaa uusiŋja teŋ kongi qabuŋagianoŋ so-mariwaatiwaajoŋ mono kaparaŋ komakebu. Kaen angi maa suangia qaita moŋ ii Siwe gomanonj ero gureŋ dumunjanonj ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) ii mende meŋ boliwuya. Kikekakasililiŋ yonjonoŋ eu uma miri qosoma iwoi yonjoro mende mewuya.

²¹ Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanonj miri moŋgeŋ ero giinonj mono uuga kaŋiadeer iikanonj qokotaaj laligowaga. Kiaŋ.

‡ **6:13:** “Bologa Toyaa borianonja‡ metogoŋ nonomba,” tosianonj qaa ii kokaŋ meleenju: bologanonja‡ metogoŋ nonomba. * **6:14:** Maak 11.25-26 * **6:19:** Jei 5.2-3

Selewaa asasaga ii jaanana.

Luuk 11.34-36

22 "Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya koloja. Kawaajoj ji mojnōj jaaga mende menj bolij eeñ, iikanon̄ mono toon̄ asaridabororo Anutuwaa asasaganon̄ saanoj uuganōj menj asariro laaligoga kuuya asasaganon̄ laligowaga.

23 "Asasaganon̄ laligowaato, siñ kombombanja bologanōj me iwoi mojnōj jaaga menj bolij asasaga kojangiji eeñ, iikanon̄ selewaa laaligoga kuuya kaanjagadeen menj tiiro pañgaman̄ uutanon̄ umbuqumbian̄ laligowaga. Kaeñ kolooro pañgamanon̄ uugaa asasaga kojangiro tiji eeñ, geenjgaañ pañgamanon̄ mono 'Yeñ' damubiribiriawo koloja. Kian̄.

Anutuga me moneñga moma laariwaga?

Luuk 16.13; 12.22-31

24 "Mojnōj poñ woi weleñ qen̄ oromambaajoj amamaanjeja. Mojnōj kaeñ amambaajoj moji, iinon̄ mono moñ kazi ama muñ moñ uutanon̄ jopagowaa. Mombaanon̄ qokotaaj̄ mon̄ jejewili ama mubaa. Kawaajoj oñonoj̄ Anutu ano monej hina ii mindirij̄ weleñ qen̄ orombombaaajoj amamaawuya. Kian̄.

Anutu moma laarij majakaka mende mobu.

25 "Kaeñ kolooro niinoj̄ kokaen̄ injjowe mobu: Onjo namonoj̄ laligowuti-waa majakakaya ii kokaeñ jeñ mende mobu, 'Mono naa iwoiga anqun̄ aon̄ newonaga ano naa iwoinoj̄ selenana esuuwonaga?' Jaagiawo laligojuti, iikanon̄ iwoi hoñ̄a kolooro nenenon̄ iikawaa qereweñja koloja. Selegiawo laligojuti, iikanon̄ iwoi hoñ̄a kolooro opo surunoj̄ iikawaa qereweñja koloja. Mono ii romoñgogi kemb̄a.

26 "Kanakeewaj̄ kooñja kooñja ii mono injjibu. Yonjonoj̄ nene kota mende qosoma kororoon̄keju. Dumuñ̄ hoñ̄a ii mende kotoj̄ kowi mirigianoj̄ mende menj kululuun̄keju. Ii qaago totuoñ̄ ano oñoo Siwe Mañgianoj̄ mono kileñ̄ ii unjuagiñkeja. Onjo kooñ yonjoo so qaagoto, oñoo sewaŋgianoj̄ mono kooñ sewaŋgiñ unjuuguñ uuta koloja me qaago? Mono ii romoñgogi kemb̄a.

27 "Oñoonorj̄a mojnōj̄ majakaka moma iikaanja kanoj̄ namonoj̄ laligowaatiwa kambanja ii weej̄ motoonjgowaas̄ so menj̄ toroqewaa me qaago? Ii qaago totuoñ̄! §

28 Opo surugiaajon̄ mono nomaembaaajoj̄ majakaka moju? Ii mende sokonja. Sombembaa japu jarin̄ juraya somariin̄kejuti, mono ii uuñ̄ injjibu. Yonjonoj̄ opo surugiaajon̄ beweso mende longbamdekeju ano gawoñ̄ tosaanja mende menjkeju.

29 * "Ii kileñ̄ niinoj̄ kokaen̄ injjowe mobu, Kiñ Solomonon̄ goul silwaya qeragon̄ asombilibiliawo laligoroto, iwaa malekuya ii leij̄ firindua me jura mombaa so iimasiiñsiñjäwo mende kolooro.

30 Sombembaa japu jarin̄ juraya toon̄ kete kosonananon̄ ero worañ̄ kon̄gi kamaaro menj̄ kululuun̄ giliñ̄ oogi jawaato, ii kileñ̄ Anutunoj̄ ii awaagadeen menjereñgøñkeja. Kawaajoj̄ iinon̄ oñoo kaanjagadeen̄ saanoj̄ esuuñ̄ oñombaa. Oñonoj̄ japu jarin̄ juraya so qaago. Anutunoj̄ kalañ̄ koma oñomambaajoj̄ moma iikawaaajoj̄ siñja uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarigianon̄ mono naamblaajon̄ een̄ toontooñ̄ melaada koloja?

§ 6:27: Tosianon̄ jawo 27 ii kokaen̄ meleema jeju: Oñoonorj̄a mojnōj̄ majakaka moma iikaanja kanoj̄ selia wan̄ fiitwaa so toroqen menj̄ korimambaajoj̄ amamaawaa. * 6:29: 1 Kiñ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

31 “Kaeñ kolooro oñó mono laaligogia majakaka ano motoqoto mende momakebu. Ii moma bimoñ kokaen jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinoñ selenana esuuwonaga?’

32 “Ii kokaembaaajon: Uumeleembaa gadokopa yoñonoñ iwoi kuuya ii buñga qen aowombaajon kaparañ koma uugere momakeju. Oñonoñ iwoi kuuyaajon memeqemeaj meñ osinkejuti, oñoo Siwe Mañgianoj mono ii modaboroa.

33 Iikawaa uugereya mende mobuto, wala mono Anutuwaa bentotonon keuma iwaa jaanoñ solanjaniwombaajon kaparañ komakebu. Uugia iikanon arji ero iinoñ mono galeñ koma oñoma iwoi iikañaña kuuya ii kaañaideen oñombaa.

34 “Kaeñ ama oñonoñ mono woraj laligowutiwaa majakakaya ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaajon. Ween motomotoombaa majakakagia mono aña aña bosiniñ sogianoñ koloowaa.” Kianj.

7

Jenteego toyá kaanya mende koloowu.

Luuk 6.37-38, 41-42

1 Jiisasnnon toroqen kokaen injjoro, “Anutunoñ qaagia gosin jeñ tegoro kamaawubotiwaajon mono tosaaña yoñoo qaagia mende gosin jeñ tegowu.

2 *Kawaa kania ii kokaen: Oñonoñ tosaaña yoñoo qaagia gosin jeñ tegowuti, Anutunoñ mono keda motoonjgonondeej oñoañgiaa qaagia gosin jeñ tegowaa. Oñonoñ tosaaña yoñoojoñ jeñkooto ama meñ uma kamaañ gosin oñomakejuti, Anutunoñ mono iikawaa so oñoañgia ama oñono uma kamaañkebuya.

3 “Gii alagaña jaanoñ godomaruru melaada ijjanto, geenqaa jaaganon gere tapia somata ejí, ii mono naambaaajoñ mende iima kotojañ?

4 Me nomaembaaajon ama afaañgoñ alaga kokaen ijojañ, ‘Alana moba, nii saanoñ jaaganonja godomaruru itagowe kamaawa?’ Kaeñ afaañgoñ jeñjanto, gere tapia somata ii geenqaa jaaganon ejá.

5 “Oo gii uumeleembaa seleselé ejaga, gii mono wala geenqaa jaaganonja gere tapia somata meñ giliwa. Ii meñ gilingo tororo iima kotoñ alagaa jaaganonja godomaruru melaada ii saanoñ itagona kamaawaa.

6 Iwoiwaajon mogi tak-kootoya qaita moñ kolooji, ii mono kasu mende oñombu. Maa damandan qeqeta ii mono bao bagianoñ mende giligi kemba. Kaeñ ambuti een, iyoononj mono ii kanagianoñ tilalañ oñoma mombo meleema oñoañgia injiñ kitomitoñ oñombubo. Kianj.

Mono qisiñ moñgama Anutuwaa nagunoñ qeñkebu.

Luuk 11.9-13

7 “Mono Anutu qama koolinjkebu. Qama kooligi gosin iwoi oñombaa. Mono iwoiwa Anutuwaanoñ borojañ meñ moñgamakebu. Ii moñgañgi qendeeeno iwoi mokoloowuya. Mono nama nagunoñ qeñkebu. Qegi nagu horoñ oñombaa.

8 Moñnoñ Anutu qama koolinjkeji, Anutunoñ mono iwaa kitia meleeno buñga qen aowaa. Iwoiwa moñgamakeji, iinoñ mono iwoi mokoloowaa. Nagunon qeñkejiwaajon mono nagu horoñ mubaa.

9 “Mobo, ejemba oñoononja moronoñ kokaen anaga: Merianonj bisket-waajon qisiro jamo mubaa?

* **7:2:** Maak 4.24

10 Me merianoŋ sorawaajon qisiro qato mubaa?

11 “Kaeŋ kolooro oŋo ejemba bologa koloŋ kileŋ kaled awaa awaa meraboraurugia oŋombombaa so kolojuti eej, oŋoo Maŋgä Siwe go-manooŋ laligoj, iinoŋ mono kaleŋa nomaeŋ argoŋ konaga? Iwaa uut-taa nanamemeŋa ii nunuugun qaita moŋ koloja. Kawaaajon oŋo iwoi awaawaajon qama kooliŋ qisiŋ mubuti eej, iinoŋ mono siiŋanooŋ ii oŋombaa.

12 *“Kawaaajon ejembanooŋ oŋo iwoi kuuya ama oŋombutiwaajon mo-makejuti, iikawaa so mono ii kaanjagadeenj ama oŋomakebu. Kaeŋ angi Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoo Buju Tere qaa-gia iikanooŋ mono hongjäwo kolooro mindimindiri kanianooŋ asuganoŋ koloowaa. Kianj.

Mono kiropo nagu goŋgoŋa kotoŋ kembu.

Luuk 13:24

13 “Gere sianooŋ kemebombaa kania ii afaangoŋya ano naguya ii laanjania. Ejemba seiseyanooŋ nagu ii koton kana ii metetereen kembuya. Kawaaajon oŋo mono kiropo nagu goŋgoŋa kotoŋ iikawaa uutanoŋ kembu.

14 “Laaligo kombombaŋanooŋ keukeutaa kania ii opopoŋgoŋya osiqosia woano naguya ii goŋgoŋya. Ejemba afaangoŋyanoŋ nagu ii mokoloowuya. Kianj.

Gerewaa kania ii hoŋa iima moma kotowu.

Luuk 6:43-44

15 “Gejatootoo ejemba takapolakaya yoŋonooŋ lamawaa sele esuya mouma oŋoonooŋ kaŋkejuto, uugianoŋ kasu kawalia kaanja koloju. Kawaa-jon oŋo mono yoŋoojoŋ ama toogia moma galeŋ meŋ aŋlaligowu.

16 Gawongjiaa hoŋa iigi kanagia qendeeno saanooŋ moma kotowu. Nejoŋ hoŋa ii kasuneselanoŋ koloŋkejä me qaago? Warunj hoŋa ii kowororonooŋ kolooro meŋ kululuŋkejöŋ me qaago? Qaago!

17 “Kawaa so gere awaa kuuya yoŋonooŋ hongjia awaa kuunkejato, gere bologanoŋ mono hongjä bologa kuunkejä.

18 Gere awaanooŋ hoŋa bologa kuumambaajon amamaankejä ano gere bologanoŋ hoŋa awaa kuumambaajon amamaankejä.

19 *“Gere kuuya hoŋa awaa mende kuunkejuti, ii mono galenjanooŋ kotoŋ meŋ gerenoŋ giliro kemebuya.

20 *Iikawaa so ejemba yoŋoo gawongjiaa hoŋa iigi kanagia qendeeno saanooŋ moma kotowua. Kianj.

Gowoko hoŋaa kania

Luuk 13:25-27

21 “Noo Siwe maŋnaa uusiŋa teŋ komakeji, iinoŋ mono iwaat bentotonooŋ keubaa. Mamaga yoŋonooŋ noojoŋ ‘Poŋ, Poŋ!’ eej qama jeŋkejuto, kuuya yoŋonooŋ Siwewaa bentotonooŋ mende keubuya.

22 “Jenteegowaa kambanj somata iikanooŋ mamaga yoŋonooŋ kaŋ noo-joŋ kokaŋ nijowuya, ‘Oo Poŋ Poŋ, nononoŋ mono goo qaganoŋ iwoi koloowaatiwaa gejatootoo qaa waladeen jeŋ laligonin. Nononoŋ mono goo qagaa esuŋjanooŋ omeya omeya oŋjotaŋ laligonin. Goo qaganoŋ mono nemun koma nonono angoleto esuŋmumugiawo mamaga meŋ laligonin. Ii duduujan me?’

* **7:12:** Luuk 6.31 * **7:19:** Mat 3.10; Luuk 3.9 * **7:20:** Mat 12.33

23 *Kaeñ nijogi kambañ kanoñ kaniagia asuganoñ kokaenj inijowe mobuya, ‘Niinoñ kambañ moñnoñ oño mende moma oñombe. Ejemba jeulalañ aañja, oño mono nomesañoñ togowu.’ Kianj.

Miri memewaa momakooto awaa ano kaapiroña

Luuk 6.47-49

24 “Kaeñ koloojiwaajoñ daenj yonjonoñ noo qaa jena jejeñi, ii moma iikawaa so teñ koma meñkejuti, niinoñ kuuya iyonjoo kaniagia qendeema momakooto ejawaa so ama kokaenj jemaña: Iinoñ miria jamo kowonjiñ qaganoñ mero.

25 Kaeñ mero konjuru kampanoñ koñ rombun giliñ kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanooñ kuuroto, miri ii jamo kowonjiñ qaganoñ mero nanotiwaajon ama mende kuno.

26 “Daeñ yonjonoñ noo qaa jena jejeñi, ii moma iikawaa so mende teñ koma meñkejuti, niinoñ kuuya iyonjoo kaniagia qendeema eja nekoñaa so ama kokaenj jemaña: Iinoñ miria sakasiñ banjare qaganoñ mero.

27 Kaeñ mero konjuru kampanoñ koñ rombun giliñ kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanooñ kuuro gororongjoñ kamaaro.” Kianj.

Ejembanooñ Jiisaswaa ku-usuñaajon waliñgogi.

28 *Jiisasnoñ qaa ii jedabororo ejemba tuuñja tuuñja yonjonoñ mogi kuma oñonoti, tani iikawaajon aaruñ waliñgogi.

29 Iinoñ yonjoo Kana qaawañ boiurugiaa tani mende kuma oñonoto, ku-usuñ Toya koloojiwa so ejemba kuma oñono moma tani kawaajon waliñgogi newogia tegoro. Kianj.

8

Jiisasnoñ eja moñ manimbayawo menj solajaniro.

Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

1 Jiisasnoñ baañja ii mesañoñ kamaaro kanageso tuuñlelembé somatanooñ gematanooñ otaagi.

2 Kaeñ kagi kanoñ eja manimbayawo moñnoñ kañ simirj kuma Jiisaswaa wosoyanoñ kemeñ kokaenj ijoro, “Oo Ponj, giinoñ siinjanooñ menj qeanjoroñ nomambaaajoñ mojanj eenj, mono nii saanooñ menj solajanirioñ nomba.”

3 Kaeñ ijoro boria boraama seliaa oosirij ijoro, “Niinoñ ii amambaaajoñ mojenj. Gii mono solajaniria.” Kaeñ ijoro manimbaya ii iikanondeen solajanirio awaa kolooro.

4 *Solajanirio kokaenj jeñ kotonj muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii mon mende jena moba. Qaagoto, mono jigo gawoñ galembaanooñ kema selega qendeema muba ano Mooseswaanoñ jenjkootoya otaañ solajaniriañiwañ danjiserj nanduñja ama siimolooñ oowa. Ii oona iiro ejembanooñ kaniaga moma kotowu.” Kianj.

Jiisasnoñ kawali galenj mombaa gawoñ ejia menj qeanjoro.

Luuk 7.1-10

5 Jiisasnoñ Kaperneam taonoñ kouro Room kawali galenj moñnoñ iwaanoñ kañ qama koolij kokaenj ijoro,

6 “Oo Ponj, noo gawoñ ejanaa seliaa bakayanooñ koomuya kolooro siimbobolo kanjanjawo moma mirinooñ ejia.”

7 Kaeñ ijoro kokaen jero moro, “Niinoj mono kema ii meñ qeargomajā.”

8 Ii moma kokaen meleema ijoro, “Oo Poñ, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenjanor gualeembaatiwaajon gamuna mojen. Kawaajoñ qaa jeganondeer jena welen ejananor qeargowaā.

9 Ii kokaembaajoñ: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usuj baatanorj ama noñgi laligojen. Noo baananorj manjaqeqe eja laligogi ii jeñ kotoñ onjomakejen. Yoñoonorjā mombaajoñ ‘Kemba,’ jeñ kotowe iinorj kembaa. Mombaajoñ ‘Kawa,’ jeñ kotowe iinorj kawaa ano welen ejana mombaajoñ ‘Gawoñ koi mewa,’ jewe iinorj ii mewaa.

10 Jiisasnoj qaa ii moma walingorj ejemba otaaq kagiti, iyonoñoñ eleema kokaen inijoro, “Niinoj qaa hoñā moñ kokaen inijowē mobu: Israel kanageso batugianor kaanagadeen momalaari somata kaaña ii mombaa utanorj mende mokoloowe.

11* Niinorj qaa kokaen inijowē mobu: Ejemba tuuñ somasomatanorj mono ween koukoutanongaano ween kemekemetanorjā kañ Siwewaa bentotonj utanorj kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yoñowo nembanene neñ korisoro ama laligowuya.

12* Yoñorj kaeñ laligowuto, bentotombaa meraboraañā ii mono onjomesaoñ hagoñ oñongi pañgamanorj seleenjenj kemebu. Iikanorj laligowuti, iyonoñoñ mono saama gigilañ gobugia kigi qaro laligowuya.”

13 Kaeñ inijoñ kawali galeñ kokaen ijoro, “Gii mono miriganorj kemba. Momalaarigaa hoñā mono koloñ gomba.” Kaeñ ijoro welen ejanoñ mono auña iikanondeer qeargoro. Kianj.

Jiisasnoj ji ejemba mamaga meñ qeargoñ oñono.

Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

14 Jiisasnoj Piitowaa mirinorj kema Piitowaa seunjanorj selegere ji kiro ero iiro.

15 Ii liima borianoñ oosiriro selegeraya mesaoro waama kanañ Jiisas nene ooñ wagiro.

16 Kaeñ laligogi gomañ tiiro kanoñ ejembanorj alaurugia omegiawo ii mamaga unjuama iwaanorj kagi. Kagi ome ii qaayanoñ jeñ konjoma oñono kouma kerji ano ji ejemba kuuya ii meñ qeargoñ oñono.

17* Iikaan ano Anutunoñ qaaya gejatootoo eja Aisaiawaa uutanoñ ano jerota eji, iikanorj hoñawo kolooro. Qaa ii kokaen,

“Inorj ananaanoñ ji wijnana mero qaganorj uro bosino.” Kianj.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya

Luuk 9.57-62

18 Jiisasnoj ejemba tuuñ somata liligoñ mugi injima kambaj kanoñ gowokouruta yoñowo apu angoñ kotoñ leegeñ keubombaajoñ jeñ kotoro.

19 Kana qaawaa boi moñnoj Jiisaswaanorj kañ kokaen ijoro, “Boi, gii daenj daenj kembagati, niinorj mono iikanorj gii gotaañ kamañā.”

20 Ii moma Jiisasnoj kokaen ijoro, “Duuyaa kasuya yoñonoñ jamo kobaagianorj egi kanakeewambaa koonja yoñonoñ sarañ bambañgianorj laligoñkejuto, Siwe gomambaa Eja hoñanoñ mono dakanoñ kema waña naa qembonorj qen laarinj haamo menaga?”

21 Kaeñ ijoro gowoko yoñoonorjā moñnoj kokaen ijoro, “Ii saanonto, mañjanorj komumambaa anjiwaajon mono jena wala kema galeñ kombe komuro roñ kombego.”

* **8:11:** Luuk 13.29 * **8:12:** Mat 22.13; 25.30; Luuk 13.28 * **8:17:** Ais 53.4

²² Kaeñ jeroto, Jiisasnoñ meleema ijoro, “Mono mesaowa, koomuya yoñonoñ qamogia koomuya ii saanoñ roñ kombuto, giinor mono kan nii notaawa.” Kianj.

Jiisasnoñ jero raidimboñ goron qero.

Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

²³ Jiisasnoñ kema wañgo uutanoñ uro gowokouruta yoñonoñ otaaq iwo motoon keñgi.

²⁴ Keñgi raidimboñ somatanoñ obabankota apu aŋgonon kolooñ giliro. Giliro sirinon wañgo uutanoñ kemeñ saa qemambaajoñ anoto, Jiisasnoñ gaon ero.

²⁵ Gaoñ ero gowokouruta yoñonoñ kema mindiin ijogi, “Hei Pon, mono ilaañ nonomba. Nono aŋgonon tiwilaawombaajoñ anjoñ.”

²⁶ Kaeñ ijogi meleema kokaen inijoro, “Oo ono momalaarigia melaada, mono naambaaajoñ toroko momo eja koloju?” Kaeñ inijor waama musu ano siri jeñ kotoñ orono sirinoñ goron qer ero.

²⁷ Kaeñ kolooro awawaliñ qisiñ aon jegi, “Yei, manjaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoñ musu ano kowe jeñ kotoñ orono jeta teñ konjao.” Kianj.

Omenoy bao uugianoñ kemegi ejanoñ qeangori.

Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

²⁸ Kaeñ kolooro apu aŋgoñ kotoñ leegeñ Gadara yonoo gomanoñ keuro. Iikanon keuma eja omegarawo woi yoronoñ qasirinonjañ kañ Jiisas mokoloori. Yoronoñ iriñsonsooñ eja uugeregarawo koloori kuuyanoñ kana iikanon kembombaajoñ amamaagi.

²⁹ Yoronoñ Jiisas mokoloon silama kokaen qama gigilaari, “Ae! Gii Anutuwaa Meria kolojan. Giñ mono nomeañ amā nonomambaajoñ kajañ? Siimbobolo momo kambajanor mende kañ kuuro waladeen ii geriawo ama nonomambaajoñ koi kajañ me?”

³⁰ Iikanondeen koriganoñ qaagoto, kosogianoñ kanoñ bao tuuñ somata moñ gbojoja uutanoñ kuluumaa laligogi.

³¹ Kawaajoñ ome yoñonoñ kokaeñ jeñ Jiisas welema mugi, “Giinoñ nono konjoma nonombagati eeñ, mono wasiñ nonona saanoñ bao tuuñ yoñoo uugianoñ kemeboja.”

³² Welema mugi Jiisasnoñ “Mono kema kemebu,” jeñ jeñ kotoñ ojono. Kaeñ jeñ kotoñ ojono iikanondeen eja uugaranonoñga kouma kema bao uugianoñ kemegi. Kemegi bao tuuñ jumuña yoñonoñ mono lugun newonewyanoy (siasiyanon) kema jororongor apu aŋgonon kemeñ nemotorj komudaborogi.

³³ Komudaborogi bao galen yoñonoñ koko koma unjurama taonon kema qaa bujigia kuuya jegi. Eja omegarawo yoroonoñ iwoi koloorti, iikawaa bujuya kaanagadeen inijogi.

³⁴ Injjogi moma taon ejemba jaasoonjo yoñonoñ mesaon Jiisas mokoloon iibombaajoñ kagi. Kanj iima Jiisasnoñ yoñoo mindimindiri sopa gomanj mesaon kembattiwaajoñ welema mugi. Kianj.

Jiisasnoñ eja sele bakaya koomuya meagoro.

Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

¹ Jiisasnoñ wañgo uutanoñ uma mombo apu aŋgoñ kotoñ leegeñ keuma iyajaa taonon keno.

² Kamban̄ kanoj eja tosianon̄ alagia sele bakaya koomuya tambo-maeenoj eroti, ii demberunon̄ ama angon̄ kagi. Kaeñ kaj Anutu moma laarin̄ mugiti, Jiisasnoj iyon̄o tanigia iiro sokono ji eja ii kokaen̄ ijoro, “Merana, niin̄oñ goo singisongoga mesaojen̄. Kawaajon̄ mono kotiñ qaqabuñabuñagawo satiñ laligowa.”

³ Kaeñ ijoro Kana qaawaa boi tosianon̄ nama uugianoj kokaen̄ rom̄ogogi, “Eja koi kanoj mono Anutu mepaqepae ama muja.”

⁴ Kaeñ romon̄gogito, Jiisasnoj roromoñgogia ii moma kotoj kokaen̄ injijoro, “Ono mono naambaaajon̄ qaa bologa uugianoj romon̄goju?”

⁵ Niin̄oñ ‘Singisongoga mesaojen̄,’ jejen̄, qaa ii mono afaañagadeen̄ jejetaga. Moñnoj kaeñ jero tosianon̄ qaa iikawaa hoñā mende iibu. Kawaajon̄ qaa ii afaañaa so. Niin̄oñ qaa mon̄ kokaen̄ ijomambaajon̄ mojen̄, ‘Mono waama kemb̄a.’ Qaa ii lombotawo jejetaga koloowaja. Kaeñ jewe hoñā koloowaa me qaagoti, ii mono asuganoj asugiro iibu.

⁶ Mobu, balonoj singisongo mesamesaowaa ku-usuñ ii Siwe gomambaa Eja hoñād̄oj ej̄i, ono iikawaa kaniaajon̄ umbuqumbuyan̄ laligowubo. Kawaajon̄ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoñā iibu.” Kaeñ jeñ eja sele bakaya koomuyaa jaayanoj iima ijoro, “Gii mono waama tambomaeega meñ miriganon̄ kemb̄a. Qaa biñawo ii hoñawo koloowaati eeñ, qaa afaañaa ii mono kaañagadeen̄ nomaembaajoj omaya koloonaga?”

⁷ Kaeñ ijoro iikanondeen̄ waama mirianoj keno.

⁸ Kaeñ kolooro ejemba tuuñ yoñonoj ii iima waliñgon̄ Anutu mepeseen̄ mugi. Balon̄ ejawaajon̄ ku-usuñ kaañā murotiwaajon̄ Anutu mepeseegi. Kiañ.

Jiisasnoj Matyuu (Liwai) oono.

Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

⁹ Jiisasnoj iikanondeen̄ kema takis ofis uugumambaajoj ano iikanon̄ eja qata Matyuu raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoj kawa.” Kaeñ ijoro waama takis gawoñ mesaon̄ Jiisawaa gematanoj keno.

¹⁰*Kema Matyuuwaas mirinoj kema nene neñ ragiti, kamban̄ iikanon̄ takis meme eja tiliqiligiawo ano singisongo eja mamaganoj kaj Jiisas ano iwaa gowokouruta yoñowo rama nene motooñ negi.

¹¹ Kaeñ negi Farisii (Kana qaawaa kaparañkon̄kon̄) yoñonoj ii iima Jiisawaa gowokouruta kokaen̄ jeñ oñongi, “Ae! Ono boigianoj mono naambaaajoj takis meme tiliqiligiawo ano singisongo ejemba yoñowo rama nene neja? Li mende sokonja.”

¹² Kaeñ jeñ oñongi Jiisasnoj kitia kokaen̄ injijoro, “Ejemba jigia qaa yoñonoj doktawaa siñā mende amakejuto, ji ejembanon̄ mono dök-tawaanoj kemakeju.

¹³*Niin̄oñ singisongo ejemba oñoomambaajoj kaj laligojento, ejemba iyan̄giajaoj mogi solañā kolojuti, ii qaago. Kawaajon̄ qaa kokawaa kania mono kema kuma aon̄ mobu, ‘Niin̄oñ siimolõñ oowombaajoj qaagoto, kiañkomuñ aowombaa siñā mojen̄.’ Kiañ.

Nene singi laaligowaa qaaya

Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

* **9:10:** Luuk 15.1-2 * **9:13:** Mat 12.7; Hoos 6.6

¹⁴ Kambaj kanoj Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yojonoj Jiisawaanoj kan kokaen qisigi, “Nononoj ano Farisii (Kana qaawaa kapaŋkoŋkon) yojonoj Anutuwaaajoj nene singi mamaga laligoŋkejoj. Geenjaa gowokouruganoj mono naambaajoj nene singi mende laligoju?”

¹⁵ Kaej qisigi kokaen meleeno, “Oŋanoj, nono naa kambanooj nene singi laligoŋkejoj? Embo meme kambanooj ejawaa gemakootaŋurutanooj gereya angi embawaa sakitiurutanooj iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoj neenaa gowokouruna yojoo eja buŋqajia koloon yojoo batugianooj ainjoloŋ ramakejen. Rabe yojonoj kawaajoj ainjoloŋ aisoon ramā nene singi laligowombaajon amamaaŋkeju. Amamaaŋkejuto, Anutunoj laaligona nuano komuwe yojonoj mono kambaj iikanooj saanoj nene singi laligoŋkebuya.

¹⁶ (Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajon amamaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaen inijomaja:) Moumou walaga jurano mojnoj opo gbilia mende sooniŋbaŋa motoj iikanooj opo jakajaa mende ama uumbinaaŋkeja. Opo jakajaa gbilia kaanjoj mono waziŋ moumou walaga hororo mombo riiro ootanoj somariŋ boliqoliwabo.

¹⁷ Kaanjoideej mojnoj wain apu gbilia ii bokon me taru walaga lama selianoj memeta kanoj mende kosoro kemeŋkeja. Kaej anagati eeŋ, wain apu gibilanoj mono somariŋ taru qenjumenjurama molaaro namonoj kamaaŋ sooro taruyanoj kileqileewubo. Kawaajoj wain apu gbilia ii taru gibilanondeen molaaniŋ kemero sokombaa. Kaej anij yoronoj awaa koloowao. (Kaanjoideej apu awaa ii konoj qamoganoj mende kosonkejoj. Kaej kosowonagati eeŋ, iikanooj mono juma siisororo kamaaro nej ji niniwabo. Kaej koloowabotiwaajoj apu awaa ii konoj awaanoj kosonkejoj. Oŋo kaanjoideej laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajon amamaawuya.) Kiaŋ.”

Jairusnoj borataajoj Jiisas qama kooliro. Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

¹⁸ Jiisasnoj qaa ii injijo qaa galeŋ mojnoj kouma Jiisawaa batanooj kemeŋ simiŋ kuma kokaen qama kooliŋ muro, “Noo borana keteda koi komujato, mono kan boroganoj selianoj oosirina gibiliŋ toroqen laligowa.”

¹⁹ Qama kooliŋ muro waama gowokouruta yojowo ii otaaŋ kenji.

Embo jiawonooj Jiisawaa malekuya oosiriro.

²⁰ Kenji kambaj iikanooj batugianoj emba moj laligoro. Iinoj koiŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Embo iikanooj Jiisawaa gematanooj kan malekuya kiti susuya oosiriro.

²¹ Ii oosirin iyanjaajoj kokaen jero, “Niinoj ii oosirimambaaajoj moma bimoŋ malekuyanondeen boronaa moj oosiriwenagati eeŋ, mono saanoj qeaŋgomaŋa.”

²² Kaej jeŋ oosiriro Jiisasnoj iikanondeen eleema ii iima kokaen ijoro, “Borana, momalaariganooj mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Mono kottiŋ qaqabuŋabuŋagawo satiŋ laligowa.” Kaej ijoro moma aua iikanondeen qeaŋgoro.

Jiisasnoj Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

²³ Toroqen kenji Jiisasnoj qaa galembaa mirinoj uma ejemba jingŋ qama awelo ugiti ano ejemba tuuŋ guju giliti, ii injima kokaen jeŋ kotoŋ onjono,

24 “Mono seleenjēn kembu. Emba melaanoj mende komujaato, gaonja eja.” Kaej jej kotoj ojono mogi jonojsisi kaanja kolooro jomoma mugi.

25 Jomoma mugito, ejemba tuun somata ii injoro seleenjēn kenji emba melaa iikawaa ee miri uutanonj uma borianoj mero waaro.

26 Waaro iikawaa buju qaayanoj seij mindimindiri sopa gomaq ii kuuya sokoma keno. Kianj.

Jiisasnoj jaagoo eja woi men qeaangoj orono.

27 Jiisasnoj gomaq baloq ii mesaonj kemambaajoj keno eja jaagoo woiyanoj otaaj gematanoj kaq kokaen qari, “Deiwidwaa gbilia, gii mono kiaqkomuq noromba.”

28 Kaej qari miri mombaa uutanoj uro jaagoo eja yoronoj Jiisaswaanoj kari kokaen qisij orono, “Jaagara menj toomambaa ku-usuňa noonoj ej, ii moma laarijo me qaago?” Qisij orono kokaen meleema muri, “Poňnara, ii saanoj moma laarijo.”

29 Kaej meleema muri jaa dawogaranonj oosirij irijoro, “Momalaari-garaa so mono koloowa.”

30 Kaej irijoro jaagaranoj tooro. Kaej kolooro galerj meme qaa kotakota oroma kokaen irijoro, “Mobao, kokawaa bujuya ii mono moq mende jeri mobu.”

31 Kaej irijoroto, yoronoj mesaonj kema iikawaa bujuya jej seiri mindimindiri sopa gomaq ii kuuya sokoma keno. Kianj.

Jiisasnoj eja qaamuuj moq menj qeaangoj.

32 Jaagara tooro keni qaamuuj eja moq ii wama Jiisaswaanoj kagi.

33 Kagi Jiisasnoj omeya konjono eja qaamuuj iinoj qaa jero ejemba tuun yonjononj ii iima walingonj jegi, “Tani koi kaanja ii Israel uutanonj wala eerjanonj kambanq mongenj mende iiniq. Qaago. Keteda koi jaa morotaga iijon.”

34 *Kaej jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparañkonjkonj) yonjononj jegi, “Iinoj mono omejililan yonjoq ponjiaa esuňjanonj ome onjotaankeja.” Kianj.

Jiisasnoj kanageso yonjoojōn wosoya moro.

35 *Jiisasnoj kema gomaq ano taon so liligon ejemba qamakooli mirigianoj kuma onjoma bentotombaa Oligaa Buňa jej asarinj iikanonj uugia kuunj ji wiji ano jepajerepa kania kania menj qeaangoj onjoma laligoro.

36 *Kaej laligonj ejemba tuunja tuunja injiro lama galerqia qaa taninjæn deenqeema iliňwalij qeqelala laligogi yonjoojōn wosoya moro.

37 *Kaej injima gowokouruta kokaen injoro, “Anutuwaa gawononj nene hoňa mamaga osasaan momogoq ejato, ii menj kululuuyaa gawoq meme ejembanonj mono afaangia laligoju.

38 Kawaajoj nene hoňa masuqegetaa Poňjanonj gawoq meme ejemba wasinj onjombaatiwaqoj mono qama kooliq laligowu. Qama kooliq mugi gawoq ejemba asuginj hoňa ii menj kululuuwu.” Kianj.

10

*Aposol 12 yonjoo qagia
Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16*

* **9:34:** Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 * **9:35:** Mat 4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44 * **9:36:**
Jan 27.17; 1 Kin 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Maak 6.34 * **9:37:** Luuk 10.2

¹ Jiiasnon gowokouruta 12 ojoono iwaanoj kagi omejilaq konjoma ojombutiwaa ku-usuna ojono. Kaanjagadeej ji wiji qenjenjmanjej kania kania mej qeangowutiwaa ku-usuna ojono.

² Wasiwosi eja aposol 12 yonoo qagia ii kokaenj: Mutuya ii Saimon, qata moj Piito qagi ano iwaaw koga Andruu. Kawaa gematanon Jeims ano koga Jon, mangara qata Zebedi.

³ Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims Alfiuswaa meria ano Lebeus qata moj Tadius,

⁴ Saimon Zelot-politik ejaga* ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanon kanagej Jiias memelolo mej muro.

Jiiasnon gowokouruta 12 wasin ojono.

Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

⁵ Jiiasnon eja 12 ii wasin ojoma kokaenj jej kotoq ojoma injoro, “Ojo waba kantriwaa ejemba yonjoonoj mende kembu. Kaanjagadeej Samaria pruwins yonoo taongia mojnoj mende kembu.

⁶ Iikanon mende kembuto, Israel kanagesowaa lama soogiti, mono iyonoonon kembu. Ii gawoengia mutuya.

⁷*Daej daej kembuti, iikanon mono Buŋa qaa kokaenj injijon jej asariwu, ‘Siwewaa bentotonon mono kosere kaja. Mono iikawaa uutanon keubu.’

⁸ “Ejemba jigiawo mono mej qeangoj ojoma koomuya ii mej gibilin ojoma laligowu. Ejemba manimbagliawo ii mono mej solanjanij ojoma omejilaq ii konjoma ojoma laligowu. Anutunoj iwoi kaled ojonti, ii mono toroqen kalej ojoma laligowu.

⁹ “Kana kembutiwaaqo sooyaakota goul me silwa me aej kopanor memeta ii mono irimuj kasagianoj mende somorjowu.

¹⁰*Ejembanon gawoq meme ejemba ojoo laaligogia naqowutiwaa so kolooju. Kawaajon kana kembuti, iwoi koi mende mej kembu: geso mende, maleku samonja mendeto, motoonjo mewu, kana esu mende ano taa gbaru mende mewu.

¹¹ “Kema taon me gomaq dakanon keubuti, iikanon mono moronon eja geria qabuŋayawo kolooji, iikawaajon qisigi miri ojombuti, mono iikanondeej laligon gawoq mej taon ii mesaon kana kembu.

¹² Miri mojnoj uma luaeenoj yonowo ewaatiwaa jewu.

¹³ Kaej jegi luaegia angoj kombutiwaa so koloojuti een, luaegeanon mono iyongo qagianon ubaato, ii angoj kombutiwaa so mende koloojuti een, luaegeanon mono eleema ojaoŋgiaanoj kawaa.

¹⁴*“Kema laligon miri mojnoj keugi mende koma horon ojoma qaagia mende mogi telambelaŋja mono kokaenj jej qendeema ojombu, ‘Nono ojoo gomanon kaniq sububuŋ kana tambonananon mokotaaji, ii mono riij konjoratinij ojaoŋgiaanoj eleema kemebaa.’ Kaej jej saanon gomaq me taon ii mesaon toroqen kembu.

¹⁵*Ninon qaa hoŋa moj kokaenj injijowe mobu: Anutunoj kamban somatanon qemasologengiaa ironja meleeno taon iikawaa qaganoj ubaati, so iikanon mono Sodom ano Gomora gomaq yonoo so uuguj toroqen ojombaa. (Sodom Gomora yononoj bologa kanjanjawo mej uugia mende meleengi Anutunon gerenoj kondeema ojoro.) Kiaej.

* **10:4:** Nesenel paati Zelot yononoj Room gawman tuarenjej ama iyangiaa nanaq mewombaajon tompe mej laligogi. * **10:7:** Luuk 10.4-12 * **10:10:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:14:** Apo 13.51

* **10:15:** Mat 11.24; Jen 19.24-28

Kema gawoŋ megɪ sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16* "Mobu, lama yoŋjonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋjoo batugianoŋ kemegi lugunj iŋiwubo, niinooŋ oŋo iikawaa tani kaanja wasiŋ onjome kembu. Kawaajooŋ mono mokolen† kaanja momakooto qaganoŋ galen meŋ aŋlaligoŋ kewo kaanja ejemba bonjoŋa koposowaa qaagia qaa laligowu.

17* Ejembanooŋ oŋo horoo qaa jakiegianoŋ ama oŋoma qamakooli mirigianoŋ qaa gawoŋgija meŋ ooli waayawonoo onjootiwuya. Kawaajooŋ ejemba kaanja yoŋjooŋ mono galen meŋ aŋlaligoŋ.

18 "Tosianooŋ noojoŋa ama uŋuŋgi kantria kantria yoŋjoo eja poŋ ano gawana yoŋjoo jaasewaŋgianoŋ nambuya. Kaeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi eja geria ii ano waba kantri kanageso yoŋjooŋ ii mobuya.

19 Ii mobuto, qaa jakeyanoŋ ama oŋongi nambuti, kamban kanoŋ naa qaaga nomaaŋ jewonaga, iikawaa majakaka mende mobu. Qaa jewuyati, ii Uŋa Toroyanoŋ auu iikanondeeŋ oŋombaa.

20 Oŋoŋgiaoŋ uugiaajongqo qaa mende jewuyato, Amagiaa Uŋa Toroyanoŋ mono uugia solooro qaa jewuya.

21* "Umeleembaa gadokopa moŋnoŋ daremuŋjanooŋ uuta meleenotiwaaŋjooŋ ama ii memelolo mero qaa jakeyanoŋ angi qeqi komuwaa. Kaanjaŋadeeŋ maŋ moŋnoŋ meraborata memelolo mero komuwaa ano merabora yoŋjonoŋ nemuiŋmaŋjurugia qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya.

22* Noo qanaajooŋ ama kantria kantria yoŋjonoŋ kuuya kazi ama oŋongi laligowuto, moŋnoŋ kaparaŋ koma kamban tegowaatiwaa so kotiŋ boŋ qeqi nambaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ buŋa qeqi aowaa.

23 "Taŋ moŋnoŋ sisiwerowero ama oŋombuti, ii mono kok koma taŋ moŋgeŋ kembu. Niinooŋ qaa hoŋa moŋ kokaŋi iŋijowe mobu: Oŋo Israel taŋa taŋa mende liligodaborogi Siwe gomambaa Eja hoŋjanooŋ eleema kawa.

24* Gowoko moŋnoŋ boiya uuguu momoyawo mende kolooja ano weleŋqeŋenoŋ somataya kaanja gawombaa momo meŋ laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa eja jeŋ bolinj qata limolaŋ‡ qajuti eeŋ, iwaaw embamer-aŋjuruta yoŋjoo qagia mono afaanjaŋadeeŋ iikaŋ qamakebuya. Kianj.

Qaagiaajoŋ mono galen meŋ aŋlaligowu.

Luuk 12.2-7

26* Ejembanooŋ iwoi unuŋ megɪ eji, ii kuuya mono kotuŋgi asuganoŋ koloowaa. Kaanjaŋideeŋ qaa aasaŋgoya eji, ii kuuya mono injisaaŋgi moma kotothewa. Kawaajooŋ ejemba yoŋjooŋ toroko mende moma laligowu.

* **10:16:** Luuk 10.3 † **10:16:** Mokolen ano raskol yoŋjonoŋ asuganoŋ manja qeqi uulaŋjavo mokoloŋoŋ somoŋjooŋ oŋombuya. Iikawaa so bimoowabotiajooŋ gowoko nononoŋ maslim, komyunist ano tosaanjoŋ yoŋjoo batugianoŋ qanana misinari ii asuganoŋ mende jeŋkejoŋ. Momakooto ii awaa. * **10:17:** Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15 * **10:21:** Maak 13.12; Luuk 21.16

* **10:22:** Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17 * **10:24:** Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20 * **10:25:** Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 ‡ **10:25:** Juuda yoŋjooŋ limolaŋ qata Beelzebul. Ii omejilaŋ yoŋjoo somatagia. Matuu 9.34 kanoŋ Jiiaswaajon qa bologa ii qagi. Iikawaa so Jiiaswaalaurutua ananaajon qa bologa kania qamakebu. * **10:26:** Maak 4.22; Luuk 8.17

27 Niinoj qaa paŋgamanon olon jemaŋati, ii mono asasaganon jewu. Qaa saŋe angi gejagianon kemero mobuti, ii mono sombenoŋ asuganon jewu. Kawaajon mono qaagiajon galen menj laligowu.

Morowaajon toroko monij sokombaa.

28 “Tosianoŋ selegia qeq komuwuyagato, uŋqiaqia qeq komuwombaajon amamaawuyati, iyonjoŋoŋ toroko mende moma laligowu. Ii qaagoto, iwoi jegeŋa koi: Moŋnoŋ ku-usuŋ meŋ uŋa ano sele kaanŋadeeŋ tiwilaŋ orono gere sianon kemebaoti, iwaajon mono toroko moma laligowu.

29 Tosianoŋ arion (me wilisi) woi moneŋ kota motoonŋodanoŋ sewaŋa mewutiwaajon amakejuto, iridogi Mangianon ‘Oon!’ mende jero iyoroonŋga motoonŋonon balonoŋ mende kamaawaa.

30 “Anutunon kalaj koma oŋoma waŋ jugia kuuya kaanŋadeeŋ weenŋgodaboron jaŋgogia moja.

31 Ejemba oŋoo sewaŋia ii arion wilisi mamaga uŋuugur uuta koloja. Kawaajon mono toroko mende moma laligowu. Kiaŋ.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Luuk 12.8-9

32 “Kaeŋ kolooro moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ jokoloŋ nombaati, niinon mono kaanŋadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanon laligojiwaa jaanon jokoloomaŋa.

33 *Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ qakooma nombaati, niinon mono kaanŋadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanon laligojiwaa jaanon qakoomarja.” Kiaŋ.

Jiisaswaajon luae qaagoto, kazi koloowaa.

Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27

34 Jiisasnōn toroqeŋ kokaen iŋjoro, “Kokaen mende romorŋowu: Jiisasnōn luae qemambaaŋon ama namonoŋ kamaaro. Niinon luae qemambaaŋon qaagoto, nooŋon ama juma deenŋi manjawaa soo somatanoŋ aowuya.

35 *“Ii kokaembaaŋon jegeŋ: Noo Buŋa qaananon ejemba uugia kuuro meleeneŋgitiwaajon ama kokaen koloowaa: ‘Maŋ mera yoronoŋ juma kerekere ani nemuŋ bora yoronoŋ riitama aori eŋaronoŋ eŋaroya qetama aŋŋ deembaota.

36 Ejemba iyanŋiaa sumaqurugianon mono kereurugia koloowuya.’

37 *Moŋnoŋ nii gogoraagen ama noma nemuŋa me maŋa jegeŋa ama jopagowaati, ii noonon mende sokombaa. Moŋnoŋ nii gogoraagen ama noma meria me borata jegeŋa ama jopagowaati, ii noonon mende sokombaa.

38 *Sisigia megı moŋnoŋ nii notaŋ siimbobolo moma maripoonon komumambaajon mende jojoriwaati, ii noonon mende sokombaa.

39 *“Moŋnoŋ iyanŋiaa laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaalaligoyanoŋ mono soowaa. Moŋnoŋ nooŋon ama laaligoya qeleeno soowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaaŋ laaligo mokoloowaa.” Kiaŋ.

Anutunoŋ gawoŋgiaa tawaya oŋombaa.

Maak 9.41

* **10:33:** 2 Tim 2.12 * **10:35:** Mai 7.6 * **10:38:** Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23 * **10:39:** Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25

40 *Jiisasnoj jero, “Moñnoj ojo mirianoj koma horoñ kalañ koma onjombaati, iinoj mono nii koma horoñ nombaa. Moñnoj nii koma horoñ nombaa, iinoj wasiñ nonoti, mono ii mirianoj koma horoñ mubaa.

41 Moñnoj gejatootoo ejemba moj gejatootoo gawoñjaajoñ ama mirianoj koma horoñ kalañ kombaati, iinoj mono gejatootoo ejembawaa tawaya buñja qeñ aowaa. Moñnoj ejemba solaña moj solaña koloojiwaajoñ ama mirianoj koma horoñ kalañ kombaati, iinoj mono ejemba solaña tawaya buñja qeñ aowaa.

42 “Moñnoj merabora koi yonjoonjga mombaajoñ noo gowokona koloojiwaajoñ ama apu sañgoñga qambiawo newaatiwaajoñ mubaati, Anutunoj mono iikawaa tawaya meleema mubaa. Niinoj qaa hoñja moj kokaenj injiowe mobu: Nañgoj onjombuti, iyonoñj mono tawa mewuya.” Kianj.

11

Jombaanoj gowoko woi Jiisaswaanoj kari.

Luuk 7.18-35

1 Jiisasnoj jeñkooto qaaya kaañ gowokouruta 12 ojono tegoro gomanj ii mesañoñ toroqenj Galili prowinswaa taonj tosianoj kema Buñja qaa kuma onjoma iikanoj uugia kuuj laligoro.

2 Kamban kanoj Jon Oomulu ejanoj kapuare mirinoj rama Kraistnoj gawoñ kaeñ merotj, ii moma gowokowoita woi wasiñ orono Jiisaswaanoj keni.

3 Kokaenj qisiñ mubaatiwaajoñ wasin orono kema jeri, “Meñqeeanjo ejá kawaatiwaajoñ mamboniñ giinoj ii koloojañ me ejá moj kanageñ kawaatiwaajoñ mambombojañ?”

4 Kaeñ qisiñ muri kokaenj meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaenj ijori moba:

5 *Jaagoo yonjoñj jaagia uuñ iigi meendangojä yonjoñj kana kema kagi manimbagiawo yonjoñj solanjañgi gejaduu yonjoñj qaa mogi koomugiti yonjoñj gibilin waagi kamaañqegeta yonjoñj Oligaa Buñja jeñ asariwe momakeju.

6 Kaeñ kolooro iigi mombaa uutanoj mende boliro gema nuwaati, iinoj mono simbawoñjavo kolojoa.”

7 Kaeñ meleeno Jombaa gowoko yoronoj keni Jiisasnoj kanaiñ Jombaa kania ejemba tuuñ yonjoñj kokaenj jeñ asariro, “Ojoñ baloñ qararañkoñkoñjanoj naama iibombaajoñ keñgi? Haamononj bowo utugoñ metano wañsañ-wañsañ amakeji, ojoñ ejá iikaanja kaya iibombaajoñ keñgi me?

8 Me naa iwoiga iibombaajoñ keñgi? Ejá malekuya akadamuyawo mouma laligorotj, ii iibombaajoñ me? Moba, ejemba malekugia iimasiiñsiñjavo moumakejuti, iyonoñj mono kiñ yonjoñ jinkaroñ mirianoj laligoju. Ii baloñ qararañkoñkoñjanoj qaago.

9 “Me naa iwoiga iibombaajoñ keñgi? Gejatootoo ejá moj iibombaajoñ me? Ojanoj, niinoj kokaenj injiowe mobu: Ejá iigitj, iinoj mono gejatootoo ejemba tosaanjañ ujuugunj qaita moj kolooja.

10 *Iwaa kania ii wala eeñanondeenj kokaenj oogita ejá, ‘Moba, niinoj qelena gajoba moj wasiwe waladeenj kema ejemba uugia mindingonj goo’ kana meleuro giinoj mono iwaa gematanoj namonoj emu kemebaga.’

* **10:40:** Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20 * **11:5:** Ais 35.5-6; 61.1 * **11:10:** Mal 3.1

11 “Qaa kaej ejato, niinoj qaa hoja moj kokaen injjowe mobu: Embanorja merabora koloogiti, kuuya iyonjo batugianoj Jonon mono kuuya ujuugun qabuuyawo nanja. Nanjato, Siwewaa bentotoj uutanoj keuma Anutuwaq qabuuyaya mokoloonkejuti, iyonjo batugianoj kamaanqegeta konoga iinoj mono Jon uuguja.

12*“Jon Oomulu ejanor Buja qaa jero kambaj iikanondeen kanaej Siwe-waa bentotoja geriawo tuarenjen ama manja qenkejuto, kilej uulaqjavo kema somariiñkeja. Manja geregiajaro qenkejuti, iyonjonor mono bentotoj ii iyanqiajor horoq buja qen aonkeju.

13 Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana qaanon ano gejatootoo ejemba kuuya yojo Buju Terenoj oogi weenqoq laligoq kouniq Jonon kolooq hoja asuganoj inisaano.

14*“Qaa koi moma ajanil aنجоj kombombaajor mojuti eej, Elaija koloowaatiwaa so anoti, Jonoj mono ii kolooja.

15 Mojnoj uugejiajaro laligoji, iinoj mono qaa ii geja ama moma kotowa.

16 “Ejemba kete namonoj laligojuti, ii mono naa iwoiwo so ama onjombenaga? Yojojonor naamade kaanja koloju. Yojojonor maaket sombenon rama qaa jomo mej tondu qama kokaen jenkeju,

17 ‘Nono rii gbawe mej awelo uuniq ono mende orogi.

Nono jingen qaniq ono mende saagi.’

18 “Ikawaa kania ii kokaenj: Jon Oomulu ejanor kaq nene siŋgi laligoj wain apu mende nero iwaajon jenkeju, ‘Ome mojnoj uutanoj kemero laligoja.’

19 “Siwe gomambaa Eja hojanor kaq nembanene nej korisoro ano iwaajon kokaenj jenkeju, ‘Mobi, iinoj baonoj newageen nene qozozonqoq nej wain apu suulaj nej takis eja tiliqiligiawo ano bologa meme yojo alagiaga laligoja.’ Anutuwaq momakooto koma gibilijkejuti, iyonjo nanamemeñgiaa hojanor mono momakootogianoj sokonji, ii qendeemakeja.” Kianj.

Jiisasnoj taor 3 yojojoj ‘Yei wosobiri!’ jero.

Luuk 10.12-15

20 Kawaa gematanoj Jiisasnoj kanaej taor tosaanj temboma ojono. Taor tosaanj iikanor aŋgoletoya ku-usuŋjavo seiseiya mero koloroto, kilej uugia mende meleengi. Kawaajon ii temboma kokaenj jej ojono,

21*“Oo Korazin toy, niinoj ojoojoj ‘Yei!’ jej saajej ano Betsaida toy, ojoojoj kaanjagadeej ‘Yei!’ jej saajej. Niinoj yojoonor kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona ku-usuŋjavo koloroto, uugia kilej mende meleengi. Aŋgoletona ii waba gomanor Taia ano Saidon sitinoj koloonagati eej, iyojojonor mono kambaj koriga uugia meleembombaa kaisareya qendeema resa ano too arinj saabuyaga.

22 “Saabuyagato, niinoj kokaen injjowe mobu: Anutunoj kanagen Korazin ano Betsaida yojo qaagia jej tegor ironja meleeno siimbobolo mobuti, kambaj somata kanoj ii mono Taia ano Saidon iyojo siimbobolo soya uugun mobuya.

23*“Ano Kaperneam toy, Anutunoj ono saanoj metaama ojono Siwe gomanor ubuyaga me qaago? Qaago totoo! Ono mono koomuwaa senjon gomanor kemebuya. Niinoj yojoonor kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona ku-usuŋjavo mewe koloroto, uugia kilej mende meleengi.

* **11:12:** Luuk 16.16

* **11:14:** Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak 9.11-13

* **11:21:** Ais 23.1-18; Eze

26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4

* **11:23:** Ais 14.13-15; Jen 19.24-28

Aŋgoletō ii Sodom taonoj koloonagati eej, taoj iikanōj mono kambaj kokaamba kaanjagadeej toroqej nanaga.

24 *“Nanagato, niinoj kokaen ijijowē mobu: Anutunoj kanagej Kaperneam ojoo qaagia jej tegoj ironja meleeno siimbobolo mobuti, kambaj somata kanoj mono Sodom yoŋonoj siimbobolo iikawaa soya uuguə̄ mobuya.” Kiaŋ.

Lombogiawo ojonoj mono noonoj kag haamo mewu.

Luuk 10.21-22

25 Kambaj kanoj Jiiasnoj qaa kokaen jero, “Oo Amana, giinoj Buŋa qaaga momakooto ejemba moma somata megiti, iyoŋonoj mesangonato, ejemba iyangiaojon moma kamaaq merabora kaanjaŋ poumapou laligojuti, ii mono iyoŋonoj injsaana moma asariju. Kawaajoŋ niinoj Siwe namowaa Poŋa gii mepeseeŋ gonjeŋ.

26 Oo Amana, gii geenjo kaeŋ koloowaatiwaajon mona sokono awaa kolooro.

27 *“Amananoj mono iwoi kuuya jej kotoro noo buŋa kolooro. Amananoj Meriaa kania aŋjodeej moma yagoro moŋnoj ii mende moja. Kaanjagadeej Merianoj Amaya kania moma yagoro moŋnoj ii mende moja. Kaanjagadeej moŋnoj Amanaa kania mende moma yagoro Merianondeej ii moja ano ejemba meweengor ojoma yoŋoojoiŋ ii injsaambaati, iyoŋonoj mono Ama moma mubuya.

28 “Gawoŋ meŋ uulombogiawo laligojuti, oŋo kuuya mono noonoj kagi uugia meŋ afaanŋor oŋombe haamo mewu.

29 *Noonoj qaqaŋ ii mono sawiŋganoj ama aŋgowu ano niinoj nanamemena kuma oŋombe ii mono moma sororogoŋ laligowu. Niinoj uuna meŋ kamaaq ama gumbonjonjoŋ ejaga kolojeriwaajon mono saanoj uugia meŋ afaanŋor oŋombe haamo mokoloowuya.

30 Noonoj qaqaŋ meŋ aŋgogi sogianoj koloja ano lombo oŋombe bosimbuti, iikanōj mono afaanja koloja.” Kiaŋ.

12

Jiiasnoj Sabat kendombaa Poŋa koloja.

Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

1 *Kawaa gematanon Sabat kendoŋ moŋnoj Jiiasnoj wiit dumun gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokourutanoj wosogia injiro wiit honja motomotooŋ kanaŋ borogianoj kuma negi.

2 Negito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianon ii iima Jiias kokaen ijogi, “Moba, goo gowokouruganoj mono Sabat kendombaa gawoŋ meme ſongoya uuguju?”

3 *Kaeŋ ijogi kokaen meleeno, “Kiŋ Deiwidnoj manjaqege ejauruta yoŋowo liliŋoŋ wosogia injiro iwoi aŋgit, ii weengogi me qaago?

4 *Iinoj Anutuwaa opo sel jigonoj uma bered kowoga Anutuwaa jaase-waŋanoj alatanon aŋgi raro esuŋanoj tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoŋ galen yoŋonondeej neŋ laligogi. Iinoj ano iwaak kerasuru-urutanoj ii newubotiwaas ſongo eroto, ii kileŋ negi.

5 *Kaanjadeej jigo gawoŋ galen yoŋonoj Sabat kendonoj jiwowoŋ

* **11:24:** Mat 10.15; Luuk 10.12 * **11:27:** Jon 3.35; 1.18; 10.15 * **11:29:** Jer 6.16 * **12:1:** Dut 23.25 * **12:3:** 1 Sml 21.1-6 * **12:4:** Lew 24.9 **12:5:** Jaŋ 28.9-10

jigonoj nama gawoŋ menj gawoŋ mewutiwaa soŋgo uugun kileŋ qaagiawo mende koloŋkeju. Qaa ii Kana qaanoj weenjoggi me qaago?

6 “Ii weenjoggi, kaen mojento, niinoj kokaen iŋijomaja: Koi nanji, iinon mono jiwowor jigo uugun uuta koloja.

7 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaen eja, “Niinoj siimoloŋ oowutiwaajoy qaagoto, batugianoj kiankomuj aowutiwaajoy mojen.” Oŋo qaa iikawaa kania mobuyagati eej, ejemba koposowaa qaanana qaa nonoo qaanana mono tondu mende jeŋ tegowuyaga.

8 “Ii kokaembaaajoŋ jejen: Siwe gomambaa Eja hoŋjanoy mono Sabat kendombaa Poŋa koloja.” Kianj.

Jiisasnoj eja boria sooroŋgoya menj qeaŋgoro.

Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

9 Jiisasnoj gomaŋ ii mesaŋ qamakooli mirigianoj uro.

10 Ilikanoj eja boria soosoolia moŋ raro. Ejembanoy Jiisas qaa jakeyanoj ama mubombaajoŋ kokaen qisir mugi, “Eja Sabat kendonoŋ meagoŋ Kana qaa uuguwoŋa me qaago?”

11 *Qisir mugi kokaen meleeno, “Oŋoonoŋga moronoŋ kokaen kolojo: Eja mombaanoŋ lama motoŋgonoy Sabat kendonoŋ roŋnoŋ kemebaati eej, iinon ii mende menj hororo koubaa?”

12 Ejawaa sewaŋjanoy mono lamawaa sewaŋa mamaga uuguji, mono ii romoŋgowu. Kawaŋjanoy Sabat kendonoŋ gawoŋ awaa menj kaaŋjanoy Kana qaa mende uuguwoŋa.”

13 Kaeŋ meleema eja ii ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaeŋ ijoro qetetereero wala anoti, iikawaa so awaa koloŋ boria alia kaaŋa kolooro.

14 Kaeŋ kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjkon) yoŋnoŋ se-leeŋgeŋ kema ajojoro amma Jiisas nomaen amma qeniŋ komuwaatiwaa qaa menj moŋganjgi. Kianj.

Anutuwaa gawoŋ meme eja tak-kootoya ii kokaen:

15 Jiisasnoj qaagia ii iima kotoŋ iikanondeen gomaŋ ii mesaŋ mongen keno. Keno mamaganoy iwaa gematanoy otaaŋ kerŋi yoŋoo batugianoy ji ejemba kuuya menj qeaŋgoŋ oŋono.

16 Ii menj qeaŋgoŋ oŋoma kania asuganoŋ jewubotiwaajoy kotakota qotogoŋ oŋono.

17 Kaeŋ kolooro Anutunoŋ gejatootoo eja Aisaia sololooro qaa moŋ jeroti, iikanon mono hoŋjavo kolooro. Qaa ii kokaen jerota eja,

18 *“libu, koi mono noo gawoŋ ejana kolooro ii meweengoŋ mube.

Niinoŋ wombō alana iwaajoy mobe kerana qeaŋgoro uuňanoy iwaajoy aisoonkejeŋ.

Niinoj Uŋana Toroya iwaa uuta sokombaatiwaajoy wasiwe kemero iinoy qaa dindinjagadeen jeŋ tegonkejeŋiwa Buŋa qaaya injsaama jeŋ seiro kantria kantria yoŋnoŋ kembaa.

19 Iinoj aŋgowowo mende amma qaa tokoronykota mende qamakebaa. Ejemba moŋnoŋ iwaa qa otoŋa ii roonqeqe kananoŋ mende mobaa.

20 Bowo ologogiti, iinon ii mende qosombaa.*

Lambewaa wikyanoy jeŋ kotoŋ sokoya kolooro bolanjanoy jeŋ bobo amakeji, iinon ii mende qebugowaa.

* **12:7:** Mat 9.13; Hoos 6.6 * **12:11:** Luuk 14.5 * **12:18:** Ais 42.1-4 * **12:20:** Bowo ano lambewaa wiik ii ejembawaaŋoy jeja. Ejembanoy moŋ qeq jaabamagege amma mugi momalaarianoy janjgoŋ qaomambaajon anji, Jiisasnoj ii menj qeaŋgowa.

Gawoŋa kaeŋ meŋ ejembanooŋ qaa dindiŋa otaawutiwaajooŋ manja qeŋ laligoro qaa iikanooŋ haamo ano otokoriaŋ ambuya.

21 Kantria kantria yonjonoo mono iinoŋ ilaan oŋombaaatiwaajooŋ mambooma jorongorongia iwaq qatanooŋ ama laligowuya.” Kianj.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.

Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

22 Omenooŋ eja moŋ qaamuŋ meŋ muro jaaya gooro moto laligoroti, ii wama Jiisawsaaŋooŋ kagi. Jiisasnoŋ ii meŋ qeaŋgoro omeya kouma keno neselaŋa loloro mombo qaa jeŋ uuŋ iiro.

23 Uuŋ iiro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ii iima aaruŋ jegi, “Eja koi kanoŋ mono Deiwidwaa gbilia kolooja me?”

24 *Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkoŋ) yoŋonoŋ ii moma kokaŋ jegi, “Eja koi kanoŋ mombaa ku-usunoŋ qaagoto, omejiilaŋ yoŋoo Poŋgaa Iimolaaŋ iwaq esuŋnoŋ ome oŋotaankeja.”

25 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ uuroromonjogia modaborooŋ kokaŋ inijoro, “Kantri daen yoŋoo galenjurugiaŋoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, yoŋonoŋ mono tiwilaŋ aogi kantrigianoŋ bolin saoyagadeen koloŋ qeqelalaŋ ewaa. Kaaŋgadeeŋ siti me gomaŋ mombaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, yoŋonoŋ mono galenkonkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajooŋ amamaawuya.”

26 “Mobu, Satanooŋ mono alia Satan moŋ otaanagati eeŋ, iyonoŋ mono batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuyaga. Kaeŋ kolooro galenkonkoŋ gawoŋgia mewombaajooŋ amamaagi ometotonjiaŋoŋ mono nomaen naŋaga?

27 “Mobu, niinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ konjoma oŋombenagati eeŋ, oŋoo alaurugiaŋoŋ mono morowaa esuŋnoŋ ii konjoma oŋombuyaga? Kawaajooŋ yoŋonoŋ mono qaagia hoŋa me qaagoti, ii gosiŋ jeŋ tegowu.[†]

28 II jeŋ tegowuto, Anutuwaa ku-usunoŋ noo boro susuna solooro omejiilaŋ oŋotaankejeŋi eeŋ, Anutuwaa bentotonooŋ mono oŋoonooŋ kaŋkuuja.

29 Moŋnoŋ eja kotiga Iimolambaa kana boria waladeeŋ mende soŋgowaati eeŋ, iinoŋ mono nomaen mirianoŋ uma qeqgama esuhinaya menaga? Waladeeŋ ii somoŋgoro rarogo mono saanoŋ mirianoŋga ilawoilaya kuuya tagoŋ meŋ kembaa. (Iikawaa so niinooŋ kaaŋgadeeŋ Satan somoŋgoŋ gemataanoŋ omeya oŋotaankejen.)

30 *“Moŋnoŋ niwo mende laligoji, iinoŋ mono qetegoŋ nomakeja. Moŋnoŋ ejemba noo qanoŋ ajoroowutiwaajooŋ mende horooŋ oŋomakeji, iinoŋ mono mendeema oŋomakeja.

31 Kawaajooŋ niinooŋ qaa moŋ kokaŋ inijomaŋa: Ejemba siŋgisoŋgo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunoŋ saanoŋ mesaŋkejato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa siŋgisoŋgoya Anutunoŋ mono kambaa moŋnoŋ mende mesaowaa. Qaago totooŋ!

32 *“Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa mepaegoŋ qaa jewaati eeŋ, Anutunoŋ ii saanoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegoŋ qaa iwoi

* **12:24:** Mat 9.34; 10.25 † **12:27:** Iyanqia sele galenjurugiaŋoŋ Anutuwaa qata qama kileŋ ome ii Iimolambaa esuŋnoŋ konjoma oŋoŋgi niinooŋ ii Anutuwaa ku-usunoŋ konjoma oŋomakejeŋ. Ororoŋ mende nanjoŋiwaajooŋ moronoŋ hoŋa ano moronoŋ qaa qoloŋmolongoŋ otaankeja? Yoŋonoŋ me niinooŋ? * **12:30:** Maak 9.40 * **12:32:** Luuk 12.10

jewaati, iwaan siŋgisongoya ii Anutunoŋ namonoŋ laligowaatiwaa so me koomu gemataanoŋ kanoŋ mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.

Luuk 6.43-45

33 *“Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ mojoŋ. Kawaajon mono gere galeŋ konŋgi awaa kolooro hoŋa awaa kolooŋkebaa me gere meŋ boligi hoŋa bologa kolooŋkebaa.

34 *Eja uutanooŋ iwoi saa qen eji, ii mono buutanooŋ asuganooŋ jenkeja. Kawaajon oŋoŋgio qatowaa merauruta koloju. Bologa kaan̄ kolooŋ mono nomaeŋ qaa awaa jewuyaga?

35 Eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa moriaŋa eji, iinoŋ mono awaa ii asuganondeen jenkeja. Eja bologaa uu kowianoŋ iwoi bologaa moriaŋa eji, iinoŋ mono bologa ii asuganooŋ jenkeja.

36 “Kaeŋ jenkejato, niinooŋ qaa hoŋa moŋ kokaen inijowe mobu: Ejembanooŋ songo waleema qaa je omaya omaya jewuti, iyonjonooŋ mono qaa jegia kuuyaa kania ii jenteegowaa kamban̄ somatanooŋ Anutuwaaŋ jeŋ asarigi gosiwaa.

37 Iikawaa kania ii kokaen: Anutunoŋ mono qaa jega gosiŋ iikawaa so qaaga jeŋ tegoro solanjaniwaga me qaagawo kolooŋ lombo mokoloowaga. Kian̄.

Boi tosianooŋ angoleto waaŋ kaparaŋ koma welengi.

Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

38 *Kamban̄ kanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonŋkon) ano Kana qaawaa boi tosianooŋ Jiiaswaaŋon kokaen ijogi, “Boi, gii saanoŋ angoleto moŋ mena ii iibombaajon mojoŋ.”

39 *Kaeŋ ijogi kokaen meleema ojono, “Ejembala kete namonoŋ laligojuti, ii tuuŋ somata bologa kolooŋ serowiliŋ amakeju. Yonjonooŋ Anutuwaa ai-weseyaaŋon kaparaŋ komakejuto, aiwese moŋ gejatootoo eja Joonawaanooŋ mono koloodabororo. Anutunoŋ aiwese morota moŋ mende ama oŋombaa.

40 *Joonanooŋ gomamboria karoŋ kowe osombaa (gajugaju) tomenjanooŋ laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja hoŋanooŋ kaan̄jagadeen gomamboria karoombaa so balooŋ uutanooŋ ewaa.

41 *“Joonanooŋ Niiniwe ejemba batugianooŋ kema Anutuwaa qaanoŋ uugia kuuro mama iikanondeen uugia meleengito, mobu, niinooŋ batugianooŋ asugia nama Joonawaanooŋ nanamemeŋia uugun amakejen. Kaeŋ amakejento, ojono kileŋ telambelan̄ ama nomakeju. Kawaajon Niiniwe ejembanooŋ jenteegowaa kamban̄ somatanooŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, ojowo ororoŋ koomunongaa waama ojoo koorongianooŋ motoon nambu. Motoon nama Niiniwe yonjonooŋ qaa kokaen ojoo selegianooŋ kuuwuya, ‘Ojoo Siwe gomambaa Eja hoŋa telambelan̄ ama mugi Anutunoŋ ironja meleema ojono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yonjonooŋ kaeŋ jegi nanamemeŋgianooŋ ojooŋgiaa kaniagiaa inisaalŋgi gamugia mobuya.

42 *“Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaen: Anutunoŋ kerugeŋ momakoota uuta somata ii kiŋ Solomon muro Saut waagenjaŋa kantri mombaa kwiin embanooŋ Solomombaa momakootoya momambaajon siija moro. Siija mome

* **12:33:** Mat 7.20; Luuk 6.44 * **12:34:** Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45 * **12:38:** Mat 16.1;

Maak 8.11; Luuk 11.16 * **12:39:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **12:40:** Jon 1.17 * **12:41:** Jon 3.5

* **12:42:** 1 Kinj 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

gomaŋ goraayanoŋga waama kana koriga tintiŋ kaŋ laligoŋ Solomombaa momoya moro.

“Ii moroto, mobu, kamban kokaamba niinoŋ batugianon koloŋ nama Anutuaanion momakoota uuta meŋ kajenj, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onjo kileŋ telambelan ama noma tomphiŋ laligogi mende sokonja. Kawaajoŋ Anutunoŋ kanagen ejemba korebore horoŋ oŋoma qaa-gia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kamban iikanon Saut kantriwaa kwiin emba iikanon mono kaŋagadeeŋ keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, onjowo ororoŋ koomuňoŋga waama onjoo koorongianon motooŋ nambaa. Motooŋ nama qaa kokaenj onjoo selegianoŋ kuuwaa, ‘Onjo Jiis telambelan ama mugi Anutunoŋ irona meleema onjono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinoŋ kaeŋ jero onjonoŋ siligia gosiŋ onjaoŋgidaajoŋ gamugia mobuya. Kianj.

Ome yonoonj eja uutanonj eleembombaajoŋ kaparaŋ konju.

Luuk 11.24-26

⁴³ “Omenonj eja uutanonjga kouma baloŋ qararaŋkoŋkoŋjanon kema lan liligoŋ laligoŋ haamo memambaajoŋ miri moŋgama moŋ mende mokoloowaa.

⁴⁴ Li mende mokoloŋ mojoya tiiro kokaenj jewaa, ‘Mirina mesaonj kaweti, iikanonj mono mombo eleemaja.’ Kaeŋ jeŋ eleema miria usuma menjerenjoro eroti, ii gbameŋa ero mokoloowaa.

⁴⁵ “Kaeŋ mokoloŋ kema omejiilan tosaanja 7 uŋuambaa. Omejiilan 7 ii iyanya uugun bologa totoonj kolooju. Iinoŋ ii uŋuanon kaŋ miri ii uma iikawaa uutanonj laligowuya. Kaeŋ kolooro eja iikawaa kania wala kileŋkileŋ kolooroto, kanagen boliqolidaborowaa. Ejemba tuuŋ somata bologa koi kete namononj laligojuti, onjonoŋ kaŋagadeeŋ kaeŋ koloowaa.” Kianj.

Jiisaswaa nemuŋkouruta

Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

⁴⁶ Jiisasnoŋ toroqenj ejemba tuuŋ qaa injijoŋ laligoro nemuŋkoganoŋ kaŋ seleenjengenj nama iwo qaa jewombaajoŋ mogi.

⁴⁷ Mogi moŋnoŋ kokaenj ijoro, “Moba, goo nemuŋkoganoŋ mono seleenjengenj nama giwo qaa jewombaajoŋ moju.”

⁴⁸ Qaa ii ijoroto, iwaajoŋ meleema kokaenj jero, “Noo nemuna ii morononj? Noo kouruna ii morononj?”

⁴⁹ Kaeŋ jeŋ boria gowokouruta yonoonj baageŋ boraama jero, “Iibu, noo nemuna ano kouruna hoŋa mono koi.

⁵⁰ Daeŋ yonoonj noo Siwe Maŋnaa uusiiŋa teŋ komakejuti, kuuya iyonjononj mono noo nemuna ano naaŋkouruna kolooju.” Kianj.

13

Qosomakororoo ejawaa sareqaa.

Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

¹ Kamban iikanondeeŋ Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaonj apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemeŋ raro.

²* Raro ejemba tuuŋlelembenon iwaanoŋ kema ajoroogi waŋgononj uma raro. Raro ejemba tuuŋ kuuya yonoonj aŋgoŋ goraayanoŋ sakasinoŋ ajoroogi.

³ Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kokaenj jero, “Mobu! Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ gawonoŋ keno.

⁴ Kema qosoma kororooro kota tosianon kana goraayanoj kemej kongi. Kemej kongi (warawenj) kooja kooja kouma ii nedaborogi.

⁵ “Kota tosianon jamo kowonjinoj kemej kongi. Kemej koma kanon namo mamaga mende mokoloogi. Namo dusiita qaa erotiwaajon kuragagia uulanjavo kougi.

⁶ Kougito, weenjnoj kouma injima jej kotoj ojono tiigia qaagotiwaajon soolin gororongogi.

⁷ “Kota tosianon kumuntiri waayawonoj kemen kongi. Kemej kongi iikanonj kouma qej turuj bibiloko mej ojongoj.

⁸ Kaej jaangoj qaonoto, kota tosianon namo awaanon kemen kongi. Kemej koma tosaanja kogia 100 koloogi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaaw so koloon seigi.

⁹ Mojnoj uugejiawo laligoji eej, iinoj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Jiisasnoj naambaaajon sareqaa jero.

Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

¹⁰ Kaej jero gowokourutanon ka jiias kokaej qisiq mugi, “Gii mono naambaaajon ejemba yonjoo qaa jemanjen sareqaanoj ama jeŋkejan?”

¹¹ Qisiq mugi kokaej meleema injijoro, “Ii kokaembaaajon: Siwewaa bentotonon keuma laligowonjatiwaaw qaa aasangoya ii ojono asuganon injijowe moma kotojuto, iyonjoonoj ii kaej qaago.

¹²*“Kawaa kania ii kokaej: Mojnoj momakootoyawo laligoji, Anutunon mono ii toroqej muro koma gibilj moriaŋjavo laligowaato, mojnoj momakootoya qaa laligoji, Anutunon mono momoya melaa ej, ii kaaŋgadeen qetegoj wambaa.

¹³*“Ejemba yonjoo qaa jemanjen kokaembaaajon sareqaanoj ama jeŋkejen: Yonjonon iyanqiaa jaagianoj iwoi iimago kania kilej mende iima kotowuya. Iyanqiaa gejagianoj qaa tororo momago kania kilej mende moma asariwuya.

¹⁴*Gejatootoo eja Aisaianon waladeej qaa moj jej ooroti, iikanonj ejemba kaanja yonjoojoh hoŋjavo koloonkeja. Qaa ii kokaej,

‘Qaa moma bimbimgongo kania kilej mende moma asariwuya.

Iwoi iima bimbimgongo kania kilej mende iima kotowuya.

¹⁵ Ejemba tuuŋ somata koi yonjoo uugianoj mono kotakota gojoma eja.

Gejagianoj qaa moma bimbimgongo jaagia komujulaanj laligoju.

Kaej mende ambuyagati eej, mono jaagianoj iwoi iima kotoj gejagianoj qaa moma uugianoj kania moma asarij uugia meleengi niinon ii saanon mej qeaŋgoj oŋombenaga.’

¹⁶*“Qaa kaej ejato, ojoo jaagianoj iwoi iima kotojiaajon mono simba-wonjavo kolooju. Gejagianoj qaa moma kotojiaajon mono simbawonjavo kolooju.

¹⁷ Niinon qaa hoŋa tooj moj kokaej injijomaŋa: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaanoj ejemba solanja mamaganon ojoo iwoi koi iijuti, ii iibombaaajon awelegonj laligogito, ii mende iigi. Ojoo qaa koi mojuti, yonjonon ii mobombaajon uuqeeŋgo somata moma laligogito, ii mende mogi. Kianj.

Jiisasnoj sareqaaawaa kania jero.

Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

* **13:12:** Mat 25.29; Maak 4.25; Luuk 8.18; 19.26 * **13:14:** Ais 6.9-10 * **13:16:** Luuk 10.23-24

18 “Qosomakororoo ejawaa sareqaa jejeŋi, iikawaa kania ii mono geja ama mobu.

19 Nene kota qosoma kororooro kana goraayanoŋ kemeŋ konoti, ii kokaenj: Moŋnoŋ bentotombaa Buŋa qaaya moma kania mende moma asariro Kilenjaa Toyanoŋ kan uutanoŋ kota komogiti, ii qetegowaa.

20 Nene kota qosono jamo kowonjinooŋ kemeŋ konoti, ii ejemba sareya moŋ. Yoŋnonoŋ Buŋa qaa moma ii iikanondeeŋ uuqeeeanjoŋ qaganoŋ moma anjoŋ komakeju.

21 “Kaeŋ amakejuto, uugianooŋ tiita mende eŋ oŋombaaato, kambanŋ torodaamongadeenj nama kottiŋ laligowuya. Buŋa qaawaajooŋ ama kakasililiŋ me sisiwerowero kolooro kambanŋ iikanondeeŋ mono tama uŋjuwaa.

22 Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ konjiti, ii kokaenj: Yoŋnonoŋ Buŋa qaa mogi uugianooŋ kemejato, balonoŋ laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina memewaa uugereya koloon bimoŋ oŋomakeja. Qabunŋagiawo koloowombaajooŋ koposongogi siij kombombaŋa bologa tosianooŋ kaanjagadeen uugianooŋ dunguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeja. Kaeŋ kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya.

23 “Nene kota namo awaanooŋ qosono kemeŋ konjiti, ii ejemba koi kaanja: Yoŋnonoŋ Buŋa qaa geja ama moma moma asariŋ pondaj nama hoŋgia mokoloŋkeju. Tosianooŋ qaa je motoorŋonooŋga kota 30 mokoloŋkeju. Tosianooŋ hoŋgia 60, tosianooŋ qaa kota motomotooŋ yoŋoo hoŋgia 100 meŋ seiŋ mokoloŋkeju.” Kiaeŋ.

Qinŋiliwaas sareqaa

24 Jiisasoŋ sareqaa moŋ kokaenj jero, “Siwewaa bentotonjaas kania ii eja kokaajjaas so ama jemaŋa. Iinoŋ gawoŋjanooŋ kema nene kota awaa qosoma kororooro.

25 Qosoma kororooroto, gomantiŋjanooŋ egi kanoŋ kere ejanooŋ kan wiit dumunŋ batugianoŋ kanoŋ qinŋiliwaas kota qosoma kororoorooŋ mesaŋ keno.

26 Wiit dumunŋ kotanooŋ juma waama uma hoŋja asugiroti, kambanŋ iikanooŋ qinŋilinoŋ kaanjagadeen asuganoŋ asugiro.

27 “Asuganoŋ asugiro welenqequeurutanooŋ ii iima gawoŋ toyaanooŋ kan kokaenj ijogi, ‘Somatanana, gawoŋganooŋ nene kota awaa qosoma kororoona me qaago? Qinŋiliwaas kota ii mono daanŋkaya iikanooŋ asugija?’

28 “Kaeŋ ijogi kokaenj inijoro, ‘Kere ejanooŋ ii qosoma kororooro.’ Kaeŋ inijoro welenqeque yoŋnonoŋ kokaenj jegi, ‘Nono saanoŋ kema qinŋili ii qonjoma meŋ kululuuwoŋatiwaajoŋ moŋjan me qaago?’

29 Kaeŋ jegito, kokaenj inijoro, ‘Qaago! Oŋo qinŋili qonjoma meŋ kululuuŋ iikanooŋ dumunŋ tosaajaa ii kaanjagadeen qonjombubo.

30 “Mono mesaogi motooŋ somariiŋ hoŋja memeyaa kambanja kan kuuro niinoŋ kambanŋ iikanooŋ dumunŋ kunkuŋ ejemba ii kokaenj inijomaŋa: Mono wala qinŋili meŋ kululuuŋ angii jewaatiwaajoŋ borangooŋ kasanoŋ somongowu. Ii somongongo mono wiit dumunŋ hoŋja ii meŋ kululuuŋ meŋ kaiŋ noo kowi mirinoŋ ambu.” Kiaeŋ.

Nejoŋ kotaas sareqaa

Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

31 Jiisasoŋ sareqaa moŋ kokaenj toroqenj inijoro, “Siwewaa bentotonjaas ii kokaenj: Eja moŋnoŋ nejoŋ kota meŋ anjaas gawoŋ namoyanoŋ kema ano.

32 Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyoŋoo kamaanŋqegetaŋia koloojato, juma waama logoya kuuya unjuuguŋ somariiŋ

gere koloowaa. Kaeñ kolooñ nano kanakeewambaa kooñä kooñä kouma haigia gere iikawaa borianoñ amakeju.” Kianj.

*Yiistwaa sareqaa
Luuk 13.20-21*

³³ Jiisasnoñ duñanoñ mombo sareqaa moñ kokaenj jero: “Siwewaa bentotonj ii yiist me flaua meñ somasomariiwaa so kokaenj koloojaa: Emba moñnoñ bered oomanjenj yiist meñ flaua konde karoñ kanoñ mindirinj melenqeleeñ ama kema raro korebore somariiro.” Kianj.

*Jiisasnoñ nomaembaañj sareqaaya qaaya jero?
Maak 4.33-34*

³⁴ Jiisasnoñ qaa kuuya ii kanageso yonjojoñ sareqaanoñ jero. Sareqaaya qaa kaeñ qaa moñ mende injijoro.

³⁵* Kaeñ kolooro Anutunoñ gejatootoo eja moñ solooloro qaa moñ jeroti, iikanoñ hoñawo kolooro. Iinoj qaa ii kokaenj jero eja,

“Noo buunanoñ mono afaangoro sareqaaya qaaya jemana.

Anutunoñ namo mokolooro asugiroti, kambanj iikanondeej qaa aasañgoyanoñ ero laligonj kouninj, niinoj mono qaa ii asuganonoñ jeñ injisaamamaña.” Kianj.

Qinqiliwaa sareqaawaa kania

³⁶ Jiisasnoñ sareqaa ii jedaboron ejemba tuuñ somata oñomesaoñ miri uutanoñ uro. Uro gowokourutanooñ iwaanoñ kañ kokaenj qisiñ muñ ijogi, “Qinqili nene gawonooñ asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jeñ asarinj nonomba.”

³⁷ Kaeñ ijogi kokaenj meleema injijoro, “Siwe gomambaa Eja hoñanoñ mono nene kota awaa awaa qosoma kororooñkeja.

³⁸ Nene gawoñ ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa ii bentotombaa meraboraañj oñoojoñ jejeñ ano qinqili ii eja bologaa meraboraañj yonjojoñ jejeñ.

³⁹ Kerenon ii qosoma kororooroti, ii Kileñaa Toyaajon jejeñ. Dumuñ kuñkuñ kambanjañ ii namowaa kambanjañ tegowaatiwaa kambanjañ somata ii. Dumuñ kuñkuñ ejemba ii Siwe gajoba yonjojoñ jejeñ.

⁴⁰ “Qinqili meñ kululuñ gerenoñ anji jewaati, iikawaa so mono namowaa kambanjañ tegowaatiwaa kambanjañ somatanooñ koloowaa.

⁴¹ Siwe gomambaa Eja hoñanoñ mono gajobauruta wasiñ oñono kañ qaa areñ bologa Kraistwaa bentotonj uutanoñ singisongo ambombaañj kondoonkeji, ii qewagonj mindinjogowu ano ejemba jeulalañj kuuya ii kululuñ oñombuya.*

⁴² “Kaeñ mindinjindinj ama ejemba ii hagoñ oñongi gere tombo tañjururuñ jen eji, iikanooñ kemebuya. Iikanooñ kemebuti, iyonoñ mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.

⁴³ Kamban iikanooñ ejemba solanjoñ yonjonooñ mono weej kañja kolooj Manjiañ bentotonj uutanoñ asarinj laligonj ubuya. Moñnoñ uugejiawo laligoji, iinoj mono qaa ii geja ama moma kotowa. Kianj.

Maa suaj mesamesañgoyañ sareqaa

* ^{13:35:} Ond 78.2 * ^{13:41:} Qaa areñ (ideology) bologa ii ḥaq (yawen) gawoñ momo, komyunist, maslim ano momo areñ tosaañja ii ejemba somonjon oñongi osigi laaligogianoñ bolinj soonkeji, gajoba yonjonooñ mono ii kuuya qewagonj mindinjogowuya.

44 “Siwewaa bentotoja ii maa damandaŋ sewaŋa uuta iikawaa so kokaŋ koloja: Ii gawonoŋ mesaŋgogi ero eja moŋnoŋ ii mokoloŋ aŋalij aŋgoŋ koma mombo namonoŋ mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ iikawaajon aisoor kema esuhinaya kuuya sewaŋa mewutiwaajon ano moneŋ karo iikanon gawonj balon ii sewaŋa mero.” Kianj.

Soroŋ kotaasareqaa

45 “Siwewaa bentotoja ii stua ejawaa so ama sareqaa moŋ kokaŋ jemana: Iinoj soron kota moŋgama laligoro.

46 Monjgama laligon soron kota motoongo sewaŋa somata ii mokoloŋ kema esuhinaya kuuya sewaŋa mewutiwaajon ano moneŋ karo iikanon soron kota ii sewaŋa mero.” Kianj.

Misa hoorowaa sareqaa

47 “Siwewaa bentotoja ii misawaa so ama sareqaa moŋ kokaŋ jemana: Ii apu aŋgononj giliŋ kemero sora tanigia kania kemegi oŋoma meŋ kululuuro.

48 Meŋ kululuuro saa qero ejembanonj ii horogi goraayanoŋ kouro kamaan rama sora awaa gosiŋ kondenonj meŋ kululuugito, soro bologa ii giliŋ keno.

49 Qaa iikawaa so mono namowaa kambanja tegowaatiwaa kambanja somatanonj koloowaa. Siwe gajoba yoŋonoŋ kaŋ ejemba bologa ii solanja yoŋoononja gosiŋ oŋombu.

50 Gosiŋ oŋoma ejemba bologa ii giliŋ gere tombo tanjururun jen ej, iikanonj kemebuya. Kanonj kemebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.” Kianj.

Qaa kota walaga ano gbilis

51 Jiisasnōn sareqaa ii jedaboron kokaŋ qisiŋ oŋono, “Qaa kuuya jejeni, ii moma asariju me qaago?” Qisiŋ oŋono meleema “Oon!” ijogi.

52 “Oon!” ijogi kokaŋ injiŋoro, “Miri toyanoŋ miriaa kowianonja hina iwoi walaga ano gbilis unjuma amakeja. Iikawaa so Kana qaaawaa boi kuuya Siwe bentotombaa gowokouruta koloogiti, iyoŋonoŋ mono kaanagadeej uugiaa kowianonja qaa akadamugiawo donjogga ano qaa awaa soro walaga unjuma jeŋkeju.” Kianj.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisasnōna gema qegi.

Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

53 Jiisasnōn sareqaa ii jedaboron gomaŋ balon ii mesaŋoŋ keno.

54 Kema nejsoomari taonjanoŋ keuma qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono aaruŋ waliŋgoŋ kokaŋ jegi, “Yei, gejajuju! Iinoj momakooto koi ano aŋgoletu ku-usuŋawo ii mono daenkaya meja?

55 Eja koi mono gomaŋ kokawaa motoriqeqe ejawaa meriaga. Nemunjaat qata Maria ano kouruta Jeims, Joosef, Saimon ano Juuda. Ii saanoŋ mojon.

56 Naanjurutanoŋ kuuya batunananonj koi laligoju. Kawaajon iwoi kuuya koi mono daenkaya meŋ kaŋ anja?”

57* Nazaret yoŋonoŋ kaej jegi uugianoŋ boliro iikanon osigi. Osigit, Jiisasnōn kokaŋ injiŋoro, “Gejatootoo eja ii iyanja taonjanoŋ ano iyanjaa mirinon jejewili ama muŋkejuto, gomaŋ tosianonj iikaanja qaago.”

58 Kaej injiŋoro momalaariganonj mende kolooro yanjiſenjiaajoŋ ama aŋgoletu ku-usuŋawo ii iikanon mamaga mende mero. Kianj.

14

Jombaa aroya kotoq komuro.

Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

¹ Kambanq kanoq baloq bakayaa (Galili prowinswaa) kiq Herod iinoj Jiisawaa bujuya moro.

² Ii moma welenqequeuruta ii kokaenq injoro, “Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinoj mono koomunonq waama gawoq mero argoletu ku-usuñawo koloonkeju.” Majakaka moma kaenq injoro.

³*Ii kokaembajonq jero: Herodnoj koga Filipwaa embia Herodias oloj mero Jon Oomulu ejanoj kiq jen muro opotoro wasiq ojono kema Jon meñ somoñgoj kapuare mirinoj oonqi.

⁴*Jonon Herodwaajon qaa kokaenq jero, “Gii qamboga men laligoj Kana qaa uugujan.”

⁵ Kaeñ jero Herodnoj Jon qegi komuwaatiwaa moroto, kanageso yonjojoj Jombaajon mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawaajon kanageso yonjojoj toroko moro.

⁶ Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kambanjanq karo somataurutanq ajoroq ragi Herodiaswaa boratanonq yonqo jaagianoj danis ano Herodnoj iikawaa iimasiña mamaga moro.

⁷ Kawaajon emba saraj iikanon naa iwoiwaajon qisinaga, kiñnoj ii togon mumambajon qaa somoñgoj qaaya ii jojopaq qaanqoñ jeñ kotiiro.

⁸ Kaeñ jen kotiiro nemuñjanq emba saraj ii kuñ muro kokaenq ijoro, “Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya kotoq wañja kondenoj ama meñ kañ nomba.”

⁹ Kaeñ ijoro kimbaa uutanoj kobooro wosobiri moroto, jojopaq qaaya jero somataurutanq ii mogiti, iyono jaagianoj kamaaq qewabotiaajon ama Jombaa wañja mubutiwaajon jeñ kotoro.

¹⁰ Kaeñ jen kotoq opotoroya moj wasiq jero, “Gii mono kapuare mirinoj kema Jombaa aroya kotoq wañja meñ kawa.”

¹¹ Kaeñ jero Jombaa wañja kondenoj ama meñ kañ emba saraj ii muro meñ kema nemuñja muro.

¹² Jombaa gowokourutanoj iikawaa bujuya moma kema qamoya men qasiriwaa jamo kobaanqoñ ama roñ konqi. Roñ koma kema qaa ii Jiisas ijogi moro. Kianj.

Jiisasnoj eja 5,000 nene añaagiro.

Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

¹³ Jiisasnoj Jombaa sunduya moma gomañq ii mesaonq wañgononq uma baloq gbameñq moñnoj iyanqideeq laligowombaajon kenqi. Ejemba tuuñ yonjonq iikawaa bujuya moma taon ano gomañgä mesaonq Jiisawaa gematanonq otaaq baloq kana kenqi.

¹⁴ Kenqi Jiisasnoj wañgononq kamaaq ejemba tuuñ somata iñjiima yonjojoj wosoya moro. Wosoya moma batugianoj ji iñjirø laligogiti, ii meñ qeñgoñ oñono.

¹⁵ Kaeñ ama laligoro mare kolooro gowokourutanoj Jiisaswaanoj kañ kokaenq jegi, “Boi, nono baloq gbameñq kokanoj laligoniñ ween jaaya tegor kememambaajon anja. Kawaajon gii saanoj ejemba tuuñ koi wasiq oñona gomañq gomañq kanon kema nembanenegia sewañja meñ newu.”

16 Kaeñ jegito, Jiisasnoñ kokaen injoro, “Yonjonon saanoñ kokanoñ rabu. Oñonoñ mono oñoañgi iñ nene uñuagigu.”

17 Kaeñ injoro jegi, “Nono bered 5 ano sora woi iikaan menj laligojon.”

18 Kaeñ jegi injoro, “Mono iñ menj kan nombu.”

19 Kaeñ injijoñ ejemba tuuñ somata iñ jiilo lolonoñ kamaañ rabutiwaajon jen koton oñono ragi. Ragi bered 5 ano sora woi iñ menj Siwenoñ uuro uro kotuegoñ bered motor gowokouruta oñono ejemba tuuñ so mendeema oñongi.

20 Mendeema oñongi ejemba korebore neñ neñ timbirinjogi. Neñ timbirinjoguñ nene kitia reremoña mesaogiti, iñ gowoko yonjonon menj kululuugi konde 12 kanoñ kemeñ saa qero.

21 Eja bered negiti, iyonoñ jañgogia iñ 5,000. Emba merabora yonjoñ jañgogia iñ mende megí. Kianj.

Jiisasnoñ apu angoñ qaganon riiñ riiñ keno.

Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

22 Negi tegoro Jiisasnoñ iikanondeeñ gowokouruta jen kotoñ oñoma kokaen jero, “Ono mono wañgonon uma waladeeñ apu angoñ kotoñ leegen kembu. Niinon saanoñ kambañ biiwianoñ ejemba tuuñ koi oñoombe keñgigo kamaña.”

23 Kaeñ jen ejemba oñoono kenji baanjanon uma anodeen laligoñ qama kooliro. Qama koolinj laligoro mare kolooro baanjanon yañabuju raro.

24 Raro wañgogianon apu angoñ biiwianoñ koriganoñ keno haamonoñ keñgiti, iikaan baagenja qenj karo sirinon wañgo kuunj giliro keqelañ kema karo.

25 Kaeñ ano gomañ aworanjoro (3-6 kilok) iikanondeeñ Jiisasnoñ apu angoñ qaganon riiñ riiñ gowokouruta yonjoonoñ karo.

26 Kanj apu angoñ qaganon riiñ riiñ karo gowokourutanon ii iima aaruñ toroko moma jenenja ororo “Kowe Songorinoñ kaja,” jen sombugia moma qama qa gigilaagi.

27 Qama qa gigilaagito, Jiisasnoñ iikanondeeñ qaa jen kokaen injoro, “Alauruna, mono qaqañabuñabuñagiawo satiñ laligowu. Neeno kajeñ. Toroko mende mobu.”

28 Kaeñ injoro moma Piitonon meleema kokaen ijoro, “Giinoñ Poñga koloojanji eeñ, mono saanoñ jena niinon apu qaganon riiñ riiñ goonon kamaña.”

29 Jiisasnoñ ii moma “Saanoñ kawa,” ijoro. Kaeñ ijoro Piitonon wañgo mesaon apu angoñ qaganon riiñ riiñ kanaiñ Jiisaswaanon keno.

30 Kanaiñ kenoto, haamonoñ mamaga qenj siri karo iima toroko moma jeneña ororo kanaiñ apu uutanoñ kemeñ kokaen qaro, “Poñ, mono ilaan nomba!”

31 Qaro Jiisasnoñ iikanondeeñ boria boraama Piitowaa borianoñ menj kokaen ijoro, “Momalaariga ii melaada. Mono naambaañ uuwai anjan?”

32 Kaeñ ijoñ ilaan muro wañgonon uri haamonoñ goroñ qero sirinon noñ qero.

33 Noñ qero eja wañgonon ragiti, iyonoñ waeya menj mepeseenj muñ kokaen jegi, “Oñanoñ, gii Anutuwaa meriaga.” Kianj.

Jiisasnoñ Genesaret laligoñ menjqeaañgo gawoñ mero.

Maak 6.53-56

34 Apu angoñ kotoñ leegen Genesaret gomanon keuma wañgo mesaon sakasinon kemegi.

³⁵ Sakasinoj kemegi gomaq iikawaa ejembaya Jiisas moma kotoq mugi. Moma kotoq mun qaa anqgi gomaq kuuya kosianoj ragiti, iikanoj keno bujuya moma ji ejemba kuuya ujuama Jiisaswaanoj kagi.

³⁶ Kaq nama Jiisaswaa maleku susuyanoj oosiriwombaajon welema mun laligogi. Oosirigit, kuuya iyojonoj mono qeaŋgodaborogi. Kianq.

15

Ambosakon yonjonoj qaa kuma soogi.

Maak 7.1-13

¹ Kawaa gematanoj Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoj) ano Kana qaawaa boi tosianoj Jerusalem sitinoja Jiisaswaanoj kaq kokaen qisiŋ mugi,

² “Goo gowokouruganoj mono naambaajon kana uuqun ambosakonjurunana yonjonoj sili mende otaaju? Yonjonoj mono borogia songbama hamo mende qeq kileq kanaq nembanene neju?”

³ Kaen qisiŋ mugi kokaen injoro, “Oyoaŋgio mono naambaajon ambosakonana yonjonoj sili otaawombaajon kana uuqun Anutuwaanoy jojopaq qaa qeqkeju?

⁴* Kawaa qaaya moj ii kokaen: Anutunoj kokaen jeq kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono goda qeq oromakeba,’ ano ‘Moŋnoj maŋa me nemuŋa qasuaaq orombaati, ii mono qeqgi komuwa.’

⁵ “Kaen jeq kotoroto, ojo qaa ii uuqun kokaen jeŋkeju, ‘Moŋnoj maŋaajon me nemuŋaajon kokaen jewaa: Wosona mojen. Noo naŋgonajgo iwoina buŋa qeq aonaga, ii mono Anutuwaan mamatewoo nandumbaajon gosin ambeta eja. Moŋnoj kaen jeq maŋa me nemuŋa goda qeq mubaatiwaa so mende kolooja.’

⁶ “Kaen jeq siligia walagaajon ama Anutuwaan jojopaq qaaya itagogi omaya kolooj jaŋgoj qaomakeja. Ii mende sokonja.

⁷ Oo uumeleembaa ejemba selesele, gejatootoo eja Aisaianoj ojoo kaniagia tororo waladeen iŋisaama kokaen jerota eja,

⁸* Ejemba tuuŋ koi kanoj mono je buugianoj awaagadeej goda qeq nomakejuto, uuqianoj mono telambelaj ama noma mongej koriganoj anqgi eja.

⁹ “Kaen ero noo waena eeŋ toontoŋ meŋ mepeſeeŋ nomakeju. Kana qaa kuma oŋombonjeŋ kitianoj ejemba yoŋoo jeŋkootogia ii gisomaso ama melokanjeŋkeju.” ’ Kaen meleema ojono.

Eja uuta ii nomeq tilooja?

Maak 7.14-23

¹⁰ Jiisasnoj ejemba tuuŋ mombo ojooŋo kagi kokaen injoro, “Ojo mono qaa koi geja ama moma asariwu.

¹¹ Ejanoj iwoi nero uutanoj kemeŋkeji, iikanoj mende tilooŋ muŋkejato, iyaŋaa wombantanɔŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoj mono tilooŋ muŋkeja.”

¹² Kaen injoro gowokourutanoj kaq kokaen qisigi, “Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoj) yonjonoj qaa ii mogi uŋuro uuqianoj boliji, ii mojaŋ me qaago?”

¹³ Qisigi kokaen meleeno, “Niinoj waro kuuya noo Siwe Maŋnanoy mende komoroti, ii mono tiitawo qonjomanya.

* ^{15:4:} Eks 20.12; 21.17; Dut 5.16; Lew 20.9 * ^{15:8:} Ais 29.13

14 *Kilenj, ii mono ojomesaowu. Yononoj ‘Ejemba jaagoo ujuamboja,’ jenkejuto, iyangiaa jaagianoj mono gooja. Jaagoo mojnoj jaagoo alia moj borianoj menj wambaati eej, iyorononj mono motoonj rojnoj kemej urwaa.”

15 Kaej meleeno Piitononj ijoro, “Sareqaa iikawaa kania mono jej asarina mobonj.”

16 Kaej ijoro Jisasnoj jero, “Oo alauruna, ojo kaanjagadeej toroqenj momogia awaa mende kolooja me?”

17 Ejanonj iwoi kuuya nero uutanoj kemejkeji, ii korojonanoj kemej seleenjej kamaanjekeja. Ii moma kotoju me qaago?

18 *“Ii kamaanjekejato, qaa uu kononjanojga kouma buutanonjga kamaanjekeji, iikanonj mono tiloonj munkeja.

19 Ejemba uu kononjanojga iwoi koi kaaaja kolooj koumakeja: Qaa bologa romonjogn owej jenaaj menj ejemba ujuugi komuwutiwaaajoj momakeju. Olojkalu ama serowiliq ambombaajon momakeju. Iwoi yongoro mewombaajon momakeju. Jenojuukuu qaa qololjmolongoya jewombaajon momakeju. Gemaqeqe qaa jej Anutu mepaegowombaajon momakeju.

20 Iwoi kaanjanoj mono ejemba tiloonj ojomakejato, borogia mende songbama nembanene nejkejuti, iikanonj ejaa moj mende tiloonjkeja.” Kianj.

Keinan emba mojnoj kaparan koma qama kooliro.

Maak 7.24-30

21 Jisasnoj Genesaret gomanj mesaonj siti qagara Taia ano Saidon yoroo distrik qata Fonisia iikawaa uutanoj keno.

22 Keno Keinan emba, balon iikawaa toyaa mojnoj kaaj Jisas welema kokaenj qama ijoro, “Poj, Deiwidwaa gbili, mono kiankomuj nomba! Omenonj borana kokojinjinjama muro siimbobolo somata momakeja.”

23 Qama ijomoto, Jisasnoj qaa moj mende meleeno. Kaej kolooro gowokourutanoj kaaj kokaenj kuuj muuj ijogi, “Emba ii saama qama kanananananoj kajiwaaajoj mono ilaaq muna komba.”

24 Kaej ijogi meleeno, “Amananoj Israel kanagesowaa lama soosooya iikayadeej hamo qej ojomambaaajoj ama wasij nonota kajej.”

25 Kaej meleeno emba iikanonj kosianonj kaaj simij kuma muuj ijoro, “Poj, mono ilaaq nomba!”

26 Kaej ijomoto, Jisasnoj kokaenj meleema muro, “Qaago, merabora yonjo mirigianonjga bered menj kasu ojononj mende sokombabo. Juuda nono wabaurunana ojoo qagia kasu qamakejoj. Niinoj waladeej Juuda ejemba ilaaq ojombe kantri tosaanj ojononj mono kasu kaanj mamboma laligowu.”

27 Meleema muroto, embanonj ijoro, “Poj, ii saanoj mojento, kasu meria yonjononj mono kaanjagadeej togiaa nene dujnonjga nene reemonjga kamaaro nejkeju.”

28 Kaej ijoro Jisasnoj kokaenj ijoro, “Oo emba, goo momalaariga ii somata. Kawaajonj welema nonjanjiwaa hoja mono koloowaa.” Kaej ijoro moma boratanoj aua iikanondeej qeanjgoro. Kianj.

Jisasnoj ji ejemba seiseiya mero qeanjgogi.

29 Jisasnoj gomanj ii mesaonj kaaj Galili apu aنجомбaa goraayanoj kouma baanjanoj uma kamaaj raro.

³⁰ Raro ejemba tuunleembeyanoy iwaanoj kaj ejemba koi kaanjuaangi: Lokoŋ ano ejemba jaagia googa, tosaanja kana borogia er-aqeeraŋgoya, tosaanja qaamuun ano tosaanja ji mamaga injiro laligogiti, ii unjuama Jiisawaa kana banoo ojoongi men qeangoŋ ojono.

³¹ Men qeangoŋ ojono qaamuun ejemba yoŋonoy qaa jegi kana borogia eraqeeraŋgoya yoŋonoy qeangoŋ diŋgogi lokooŋ yoŋonoy kana riŋ kema kagi jaagia doongoya yoŋonoy jaa uuŋ iigi ejemba tuuŋ yoŋonoy ii iima walŋgoŋ Israel ananaa Anutunana mepeseegi. Kianj.

Jiisasnoj eja 4,000 nene uŋuagiro.

Maak 8.1-10

³² Jiisasnoj gowokouruta ojono iwaanoj kagi kokaen injijoro, “Niinoy ejemba tuunlelembembe somata koi yoŋoojooŋ wosona mojen. Yoŋonoy noonoy kaj ween karoŋ laligoŋ waagi nenegia qaondabororo iijen. Kananoy kema laligoŋ batuyanoj jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubotiwaajoy ii een wasiŋ oŋomambaajoy togojen. Kawaajoŋ ii nene uŋuagimambaajoy mojen.”

³³ Kaeŋ injijoro gowokourutanoy meleema kokaen ijogi, “Baloy qararaŋkoŋkoŋanoj kokanoj nononoj mono daenkayaga nembanene mamaga mokoloŋ ejemba tuunlelembembe koi uŋuagiwonaga?”

³⁴ Ii moma Jiisasnoj kokaen qisiŋ ojono, “Ojonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ ojono “Bered 7 ano sora melaa tosaanja raja,” jegi ijogi.

³⁵ Ijogi Jiisasnoj ejemba tuunlelembembe ii namonoy kemeŋ rabutiwaajoy jen kotoŋ ojono kemeŋ ragi.

³⁶ Kemeŋ ragi bered 7 ano sora ii meŋ Anutu qama koolin dangisen jeg moton gowokouruta ojono yoŋonoy ii ejemba tuuŋ so toto qeŋ ojongoŋ.

³⁷ Toto qeŋ ojongoŋ neŋ neŋ timbirinjoggi. Neŋ timbirinjoggi nene kitia mesaoggi kemeroti, ii konde 7 kanoy meŋ kululuugi saa qero.

³⁸ Eja nene negiti, yonjoo janagogia ii 4,000. Emba merabora yonjoo janagogia ii mende megı.

³⁹ Jiisasnoj ejemba tuunlelembembe ojono keŋgi iyanja waŋgonoy uma Magadan gomanoj keno. Kianj.

16

Boi tosianoy angoleti iibombaaajoŋ kaparaŋ konjgi.

Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

¹ *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaai kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoy Jiisawsaanoy kaj qaawaa timbinoy horowaati-waajoy angobato meŋ muŋ kokaen qisigi, “Mono jena Siwenonjga angoleti moŋ asugiro iibonja.”

² Kaeŋ qisigi kokaen meleeno, “Ojoo ween kememambaajoy ano iikanoy kokaen jeŋkeju, ‘Sombinoj ososaajiwaajoy woraŋ ween awaa koloowaa.’”

³ “Kaanjagadeen umugawodeen kokaen jeŋkeju, ‘Sombinoj ososaaro koosunoj totowijjiwaajoy mono koŋ musu giliwaa.’ Kaeŋ kaeŋ jeg sombimbaba tania iima koŋ weembaa kania saanoj gosiŋkejuto, kamban laligoŋoŋi, iikawaa aiweseya gosiwombaajoy mende moju. Ii mende sokonja.

* **16:1:** Mat 12.38; Luuk 11.16

4 *Ejembä tuuŋ bologa namonoŋ laligoŋ oloŋkälu amakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa aiweseya asugiwaatiwaajon kaparaŋ komakejuto, Anutunoŋ gejatootoo eja Joonawaa aiweseya ojondabororo aiwese tosia mende toroqen̄ gendeema ojombaa.” Kaeŋ meleema ojomesaoŋ morgeŋ keno. Kian.

Farisii ano Sadusii yoŋonoŋ wosokondun̄ kaanja kolooju.

Maak 8.14-21

5 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuma samoŋ mewombaajoŋ duduugiti, ii iigi.

6 *Ii iigi Jiisasnoŋ kokaen̄ injoro, “Oŋo Farisii ano Sadusii paati woi yoŋoo wosokondun̄gia ano riki sombaŋgiä iikawaajon̄ mono galengiä meŋ laligowu. Ii awaagadeen̄ mende gosiŋ gema qeqi yoŋonoŋ mono yiist kaanja somariiŋ meŋ bolin̄ ojombuya.”

7 Injoro qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianoŋ kokaen̄ amiŋ mogi, “Nono bered mende meŋ kajon̄. Kawaajoŋ jeja me nomaen̄?”

8 Ii amiŋ mogi gejianoŋ kemero kokaen̄ injoro, “Oo oŋo momalaarigia melaada, naambaajoŋ ‘Bered mende mejoŋ,’ jeŋ oŋoan̄gia amiŋ moju?

9 *Noo kaniana ii naambaajoŋ mende moma kotoju? Niinoŋ bered 5 ii 5,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero? Ii duduuju me qaago?

10 *“Kaaŋagadeen̄ bered 7 ii 4,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero? Ii duduuju me qaago?

11 Nii beredwaajon qaa mende jejeni, ii nomaen̄ ama mende moma kotoju? Niinoŋ beredwaajon̄ qaagoto, Farisii ano Sadusii paati yoŋoo wosokondun̄gia ano riki sombaŋgiä gosiŋ gema qewutiwaajon̄ jejen̄.”

12 Kaeŋ injoro iikanondeen̄ qaayaa kania kokaen̄ moma asarigi, “Ahaa! Flaua meŋ somasomarii yiistwaa galeŋ meŋ aowombaajoŋ mende jejato, Farisii paati ano Sadusii paati yoŋonoŋ qaa melokanjiŋ gema qewombaajoŋ jeja.” Kian.

Piitonon̄ Jiisaswaa kania jokolooro.

Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

13 Jiisasnoŋ Sisaria Filipai taombaa kosianoŋ kema kanor̄ gowokouruta kokaen̄ qisiŋ ojono, “Ejembanoo Siwe gomambaa Eja honja noojon̄ nomaen̄ jerkeju? Nii moroga koloojeŋ?”

14 *Qisiŋ ojono meleema kokaen̄ ijogi, “Tosianoo ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojan̄,’ jerkejuto, tosianoo ‘Gii Elaija koloojan̄,’ jerkeju ano tosianoo toroqen̄ kokaen̄ jerkeju, ‘Gii Jeremaia me gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ koloojan̄.’”

15 Kaeŋ ijogi kokaen̄ qisiŋ ojono, “Ano oŋoan̄gio noojon̄ nomaen̄ jerkeju? Nii moroga koloojeŋ?”

16 *Qisiŋ ojono Saimon Piitonon̄ meleema ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist ano laaligo Toya Anutuwaa Meria koloojan̄.”

17 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ meleema kokaen̄ ijoro, “Oo Saimon Joonawaa meria, balon̄ eja sa busuyawo moŋnoŋ qaagoto, noo Amana Siwe gomanooŋ laligoji, iinon̄ mono qaa ii gii gisaano. Kawaajoŋ giinon̄ mono simba-worjäwo koloojan̄.

* **16:4:** Mat 12.39; Luuk 11.29 * **16:6:** Luuk 12.1 * **16:9:** Mat 14.17-21 * **16:10:** Mat 15.34-38
* **16:14:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **16:16:** Jon 6.68-69

18 Niinon kokaen gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanoj karanjaŋ) kolona niinon karanjaŋ iikawaa qaganon uumeleen kanagesonaa tandoya ambe nangon ojona uugia meagoj kotiŋ nambu. Giinon ii galej koma ojona koomu Toyanoj ii senjon gomambaa kiropo naguyanoj horon ojomambaajon amamaawaa. Omejiilan tosaanja yonjo ku-usuŋgianoj kaŋagadeen ii kondeema haamo ama ojombombaajoj amamaawuya.

19 *“Niinon Siwe bentotoŋa kii meria woi gomaŋa. Gii namonoj siŋgisongo somonjona iikanon mono Siwe gomanon kaŋagadeen soomoŋgoya ewaa. Gii namonoj siŋgisongo mesaŋ isana iikanon mono Siwe gomanon kaŋagadeej iisanya ewaa.”

20 Kaeŋ jen Hamoqeqe Toya Kraist kolooroti, ii asuganoj jegi moŋnoj mobubotiwaajoj gowokouruta yonjojoŋ songo kotakota ama ojono. Kianj.

Jiisasnoj komumambaa qaaya jero.

Maak 8.31-9.1; Luuk 9.22-27

21 Kamban kanoj Jiisasnoj kanaiŋ gowokouruta ii qaa kokaen injsaama jero, “Niinon Jerusalem kema siimbobolo mamaga momaŋa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yonjonon nugi komumanoj. Komuwe ween karoon kolooro koomunoŋga waamaŋa.”

22 Jiisasnoj kaeŋ jero Piitonon horoŋ muŋ goraayanoj kema kanaiŋ qotogoŋ kokaen jen muro, “Oo Poŋ, ii kamban moŋnoj koloŋ gombabotiwaajoj Anutunoj mono sopa somonjona gomba.”

23 Qotogoŋ muro eleema Piito kokaen jen muro, “Gii qaa romongojanj, ii Anutuaanoj qaaga qaagoto, baloŋ ejemba ano Satan siŋgiaga. Gii noo kana utumambaajoj mona uunanoj bolija. Kawaajoj Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananoŋga togowa!” Kianj.

Kraist otaawombaa sewaja

24 *Kamban kanoj Jiisasnoj gowokouruta qaa kokaen injjoro, “Moŋnoj noo gemananoj kamambaajoj moji, iinoj mono iyanjaas uuseliaa siŋj kombombanja bologa gema qero ‘Buŋa gbilia meŋ kaja,’ jen sisia megı siimbobolo ii bosimakeba. Ii maripoonon komuwaatiwaa so mokosiŋgon nii notaan kawa.

25 *Moŋnoj laaligoya iyanjaajoj aŋaliŋ aŋgoŋ koma aŋaa jaajaa laligoji, iinoj mono laaligoya hoŋa somonjoro soowaa. Soowaato, moŋnoj balombaa laaligoya noojoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoj mono laaligo hoŋaŋ kania mokoloŋ kotiŋ laligowaa.

26 “Moŋnoj gomaŋa gomaŋa yonjo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uutaa laaligoya meŋ soon silemale laligoŋ komuro Anutunoj qaaya jen tegoro uŋayanoj tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanon mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totooŋ! Kuuya anana mono waŋnana somonjona aowombaajoj amamaawoŋa.

27 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoj kanagen Siwe gajoba toroya yonjowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aaruwuuya. Kamban iikanon motomotoŋ ananaa nanamemenana gosiŋ ironja me tawaya iikawaa so nonombaa.

28 Niinon qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Koi nanjuti, ojoo batugianonja tosianoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoj kin poŋ koloŋ asugiuwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kianj.

* **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23 * **16:24:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **16:25:** Mat 10.39; Luuk 17.33;
Jon 12.25 * **16:27:** Mat 25.31; Ond 62.12; Room 2.6

17

*Jiisaswaa selianon̄ letono.
Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36*

¹*Weej 6 tegoro Jiisasnoj Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon unjuama iyanja siri baanja koriga mojnōj uma gbamejanōj laligogi.

² Laligogi jaasewaŋgianōj nano Jiisawaa sele tanianon̄ letoma qaita moj kolooro. Jaasewaŋgianōj weej jaaya kaanja asariro malekuyanoj tualalakota koloon̄ asasagawo kolooro.

³ Kaej kolooro iigi Mooses ano Elaija yoronoj asuginj oñoma Jiisawo qaa qaa amigi.

⁴ Amigi Piitonon̄ kanañ qaa jej Jiisas kokaen̄ ijoro, “Poñ, nononoj kokanōj uukorisoro mojoñ. Kawaajon̄ siiŋganōj mojan̄ eej, niinoj saanōj kuuj karoon̄ memaan̄. Goojoñ moj, Mooseswaajon̄ moj ano Elaijawaajoñ moj.”

⁵*Kaej ijor̄ nano kokolo tualalakota asamararaŋawo mojnoj kamaañ aonjanōj esuñ oñono iikawaa uutanon̄ga qa aro moj kokaen̄ kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusiiŋna somatanoj mono iwaanoj eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

⁶ Gowoko yonjonon̄ qaa ii moma jenen̄ia ororo usugon̄ namonoj kamaañ keegia mamaga mogi.

⁷ Kaej mogi Jiisasnoj yonjoonoj kañ selegia oosirij kokaen̄ inijoro, “Mono waabu. Keegia mende mobu.”

⁸ Qaa ii moma uuñ waama woi ii mende iriigito, Jiisasnondeeñ nano iigi. Kian̄.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaaa kitiga kolooja.

⁹ Baanjanoñga roganōj kamaañ Jiisasnoj kokaen̄ jej kotoñ oñono, “Ojo iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii ejemba moj mende inijowu. Siwe gomambaa Eja hoñanoj koomunon̄ga waaro iikawaa gematanoj ii saanoj jej asarin̄ laligowu.”

¹⁰*Kaej jej kotoñ oñono gowokouruta karoñ yonjonon̄ Jiisas kokaen̄ qisiñ mugi, “Kana qaawaa boi yonjonon̄ qaa kokaen̄ ii naambaaqon̄ jeñkeju, ‘Eja Elaijanon̄ mono waladeen̄ Siwenon̄ga kamaaro Hamoqeñe Toyanoj ikawaa gematanoj asugiwa?”

¹¹ Qisiñ mugi meleema kokaen̄ inijoro, “Elaijanon̄ waladeen̄ kamaañ asuginj laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii hoñagato,

¹²*niinon̄ kokaen̄ inijomaña: Elaijanon̄ kamaañ asugiroto, ii iima kania mende moma kotogito, ejembanōj ii angiāa siinjia otaañ lañ ama mugi. Kaanjeedeñ Siwe gomambaa Eja hoñā kaanjeedeñ lañ ama mugi Juuda jotamemeya sisiwerowerogiañ yonjoo borogianon̄ kemeñ siimbobolo mobaa.”

¹³ Elaijawaajoñ kaej jej hoñā Jon Oomulu ejawaajoñ qaa inijoroti, gowoko yonjonon̄ ii kaej moma asarigi. Kian̄.

*Jiisasnoj ome otaaro meranōj qeangoro.
Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43*

¹⁴ Jiisas ano gowoko karoñ yonjonon̄ baanjanoñga kamaañ ejemba tuuñ yonjonon̄ kagi eja mojnōj Jiisawaa kosianoj kañ simiñ kuma muñ kokaen̄ ijoro.

* **17:1:** 2 Piito 1.17-18 * **17:5:** Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22 * **17:10:** Mal 4.5 * **17:12:** Mat 11.14

15 “Poŋ, giinoj mono merana kiaŋkomuŋ muba. Ji kiro tama kamaaŋ qero sembeŋ aŋ siimbobolo mamaga momakeja. Kambaŋ mamaga tama gerenoŋ me apunoŋ kemeŋkeja.

16 Niinon ii wama gowokouruga yoŋoonoŋ kajento, yoŋonoŋ ii meŋ qeaŋgoŋ mubombaaŋoŋ amamaajuya.”

17 Kaeŋ ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balomba ejemba yangiseŋ ano irinqiriŋgiawo, mono kamban dawi ojowo laligoŋ qato uŋuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaja? Ii mono wama noonon koi kawu.”

18 Wama kagi Jiisasoŋ ome ii jeŋ muro mesaŋ keno meranoŋ kamban iikanondeen qeaŋgoro.

19 Qeaŋgoro gowokourutanooŋ ii iima aŋgiodeen Jiisawaanooŋ kaŋ rama kokaŋ qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononanodeeŋ otaa-wombaajoŋ amamaajyoŋ?”

20* Qisiŋ mugi kokaŋ inijoro, “Momalaarigianoŋ melaada koloojiwaajoŋ ii otaawombaajoŋ amamaaju. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaŋ inijowe mobu: Momalaarigia hoŋa ii nejoŋ kota so enagati een, ojonoŋ saanoŋ baanja kokawaa Toyaajon kokaŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono baanja ii metogoŋ waama kema leeger endu amba.’ Kaeŋ jeŋ moma laarigi iikawaa so kolooro endu kembaa. Anutu moma laarigi inaan ojono iwoi mombaajoŋ mende osiwuyaga.”

21 (Ome tania kaanja ii mono qama kooliŋ nene siŋgi laligoŋ otaawoŋa. Iwoi morota moŋ anij mende kouma kembaa. Kian.)

Jiisasoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.

Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

22 Jiisasoŋ gowokouruta yoŋowo motooŋ Galili prowins utanooŋ liligoŋ kananooŋ keŋŋi Jiisasoŋ qaa kota kokaŋ inijoro, “Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii balon ejemba yoŋoo borogianooŋ ama muro kemebaa.

23 Kemero ii qegi komuwaa. Komuro ween karooŋ kolooro mono koomunooŋga waabaa.” Gowokourutanooŋ ii moma uugianooŋ bimooro wosobiri mogi. Kian.

Jiisasoŋ jiwowoŋ jigowaa takisya ano.

24* Jiisasoŋ gowokouruta yoŋowo Kaperneam taonoŋ kougi jiwowoŋ jigowaa takis meme eja yoŋonoŋ Piitowaanoŋ kaŋ kokaŋ qisiŋ mugi, “Oŋoo boigianoŋ jiwowoŋ jigowaa takisya ambaa me qaago?”

25 Qisiŋ mugi “Ooŋ!” jero. Kawaa gematanoŋ Piitonon miri uutanooŋ uro Jiisasoŋ qaa mutuya kokaŋ qisiŋ muro, “Saimon, gii nomaeŋ romongojan? Daen yoŋonoŋ koŋkororowaat takis ano takis tosaanja (custom, revenue) ii balombaa kiŋ eja poŋ yoŋoojoŋ amakeju? Kantri toya anana me wabaya yoŋonoŋ ii aŋgi meŋ kululuuŋkeju?”

26 Kaeŋ qisiŋ muro meleema “Wabaya yoŋonoŋ,” jero. Kaeŋ jero Jiisasoŋ kokaŋ ijoro, “Kaeŋ amakejutiwaajoŋ kantri toya anana ii ambombaa so mende koloojoŋ.

27 Kaeŋ koloojonto, takis mende anij eja iyoŋoo uugianooŋ boliwabotiaajoŋ mono kema kasa uupanga apu aŋgonooŋ giliwa. Giliŋ sora mutuya horoŋ mewaati, mono iikawaa qaa oota mesagoŋ moneŋ kota iikanooŋ mokoloowaga. Moneŋ kota ii eja woi anaraa takisnaraa so. Mono ii meŋ ojoma iikanooŋ noojon ano geengaaajoŋ takis amba.” Kian.

* **17:20:** Mat 21.21; Maak 11.23; 1 Kor 13.2 * **17:24:** Eks 30.13; 38.26

18

*Gowoko batugianonj morononj uuta kolooja?
Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48*

¹* Kamban̄ kanoj gowoko yojonoj Jisasaawanonj kañ kokaen ijogi, “Siwewaa bentotoj uutanoj morononj uuta kolooja?”

² Kaeñ ijogi merabora melaa moj qaro karo batugianonj ano nano.

³* Nano kokaen jero, “Niinorj qaa hoja moj kokaen injijowe mobu: Uugia mende meleema merabora kaanjā mende koloowuti eej, oño mono kamban̄ mojnoj Siwewaa bentotoj mende keubuya.

⁴ “Kawaajoj mojnoj iyaña mej kamaan̄ aoj merabora kokaanja koloowaati, iinoj mono Siwewaa bentotoj uutanonj uuta kolooja.

⁵ Mojnoj merabora koi kaanja moj noo qananonj koma horoñ kalañ kombaati, iinoj mono nii koma horoñ nombaa.” Kian̄.

*Singisongowaa kongoro mono qotogowu.
Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2*

⁶ Jisasnoj toroqen̄ kokaen̄ jero, “Merabora koi kaanja moma laariñ nonjuti, mojnoj iyoononjga moj kongoro ama muro singisongo ambaati, ejä iikan̄o mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoj lombo iikawaa iron̄a nomaen̄ muro soyanoj koloonaga? Kemuiñ kowonjin̄ aroyanoj somongon̄ kowe biiwianoj giliği kemenagati, iikan̄o mono afaanjkota koloonaga.

⁷ “Singisongowaa siipatitianon̄ mono afaanjagadeen̄ koloonkeja. Kawaajoj baloñ ejemba ojoojoj ‘Yeil’ wosobiri mojen̄. Mojnoj siipatiti angoj komambaajoj amamaanjkejato, moj morononj tosaanja kongoro ama ojono singisongo ambuti, iwaajoj mono ‘Yeil’ qama wanjinjiingoj saajeñ. Siimbobolo uutanonj mono iwaa qaganonj ubaa.

⁸*“Boroganoj me kanaganonj singisongo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een̄, ii mono kotoñ giliwa. Kotoñ giliingo borodomon̄ me kanadomoñ laligoñ laaligo kombombaajañ mokoloonj oompeleleñ mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona kanagen̄ gere sianonj giliği kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.

⁹*“Kaanjaideen̄ jaaganonj singisongo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een̄, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma giliingo jaakoga motoongowu laligoñ laaligo kombombaajan̄oñ keuma oompeleleñ mokoloowagato, jaaga woiwo laligona gere siawaa gerenoj giliği kemebabo. Kian̄.

*Lamanon̄ soorotiwiwaa sareqaa
Luuk 15.3-7*

¹⁰ “Ejemba melaa koi yojonojga moj mej kamaan̄ mububotiwaajoñ mono galengia mewu. Niinorj qaa kokaen̄ injijowe mobu: Yojoo kokojiji gajobaurugianonj Siwe goman̄ iikan̄oñ noo Siwe Amanaa kosianonj laligoñ jaasewaaja suulan̄ iimakeju. Kawaajoj jejewili mono mende ama ojombu.

¹¹ (Siwe gomambaa Eja hojanonj mono ejemba soogiti, ii mej letoma onjono oyanboyaj koloowutiwaajoñ kamaaro.)

¹² “Ono qaa koi kawaajoj nomaen̄ romonjgoju? Eja mombaa lamauruta 100 laligogi yojonojga mojnoj soon̄ jinjauñ keno toyanoj nomaen̄ ambaa? Iinoj mono 99 ii baajanonj ojomesaon̄ kema motoongo jinjauñ kenoti, iikawaajoj mongama kembaa.

13 Moñgama kema laligoñ mokoloowaati een, niinoñ qaa hoñja moñ kokaen injowe mobu: Iinoñ 99 jinjauñ mende kengiti, iyonoojoñ kam-baj iiikanon mamaga mende aisoowaato, motoorjo iikawaajon honom-bonoñjaga mende aisoon laligowaa.

14 Iikawaaw so oñjoo Manjia Siwe gomanoñ laligoji, iinoñ mono ejemba melaa koi yoñoonoñga moñnoñ soon gere sianoñ mende kemebaatiwaajon momakeja.” Kianj.

Alaganon siñgisonjgo ama gono kokaen amba:

15*“Uumeleen alaganon siñgisonjgo ama gombaati een, gii mono iwaanooñ kema jaasewañ qeñ muñ kana soñgiroti, ii qendeema muba. Kaeñ ana qaaga moma baatanooñ kembatti een, giinon mono alaga haamo ama muna mombo uumotoorjo ama laligowaa.

16*“Kaeñ ana qaaga moma iikawaaw baatanooñ mende kembatti een, giinon mono toroqen ala motoorjo me woi uruama iwaanooñ kembu. Buñja Terewaa qaa kokawaa so mono kaeñ amba, ‘Qaa kuuya ii ejemba woi karoonoñ nañgon jegi kotiawaa.’

17 “Kaeñ angi qaagia moma iikawaaw baatanooñ mende kembatti een, giinon mono uumeleen kanagesowaa jotamemeya ii injiona iwo aminj mobu. Aminj mobuto, iyonjoo qaa baatanooñ kañagadeen mende kembatti een, ii mono asuganoñ jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaaña ama muñ laligowa. Takis tiliqiliyawo megisigia menkejuti, iikawaaw tani kaaña ii mono mesaona seleenjen laligowaa.

Siñgisonjgowaa soomonjgoya ano iisanja

18*“Niinoñ qaa hoñja toon moñ kokaen injowej mobu: Oñjonon siñgisonjgo namonoñ somonjgwut, ii kuuya mono Siwe gomanoñ kañagadeen soomonjgoya ewaa ano siñgisonjgo balonoñ mesaonj isambuti, ii kuuya mono Anutunooñ mesaoro Siwe gomanoñ kañagadeenj ewaa.

19 “Toroqen qaa kokaen injowej mobu: Namonoñ oñjooñoñga woiyanoñ qaa ii me ii kawaajon uumotooñ ama qama kooliwaatiwaa qaa somonjgwut, noo Mañna Siwe gomanoñ laligoji, iinoñ mono ii orono buñja qeñ awoaota.

20 Li kokaembajon: Ejemba woi me karoonoñ noo qananon iikanon me kanoñ ajoroowut, niinoñ mono iikanon yoñjoo batugianoñ laligomanja.” Kianj.

Welenqeque kiajkomuya qaa iwaa sareqaa

21*Kambanj kanon Piitonon Jjisaswaanoñ kañ qaa kokaen ijoro, “Poñ, alananooñ siñgisonjgo ama nomakeji, niinoñ ii indij dawiwaaw so mesaowe sokombaa? Indija 7 ii mamaga. Iikawaaw so mesaowe sokombaa me qaago?”

22 Jjisasnoñ ii moma kokaen meleema muro, “Indija 7 qaagoto, 70 taims 7 ii* mesaona sokombaa. Niinoñ kaen gijojen.

23 Iikawaaw kania ii kokaen jeñ asarimaña. Siwewaa bentotoña ii kinj eja pombaa so ambe kokaen kolooja: Kinjnoñ welenqequeuruta oñjooñoñ monenjia galen konjiti, iikawaaw areñ papiaya qendeenjgi mindinqowaatiwaajon kaparañ kono.

* **18:15:** Luuk 17.3 * **18:16:** Dut 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 * **18:21:** Luuk 17.3-4

* **18:22:** 70 taims 7 = 490. Kawaaw so alaga siñgisonjgoya ii mono suulan mesaowa.

24 “Kaeñ kanaiñ moneña iikawaa sunduya gosin mindiñgogi kanoñ eja moñ wama kagi iwaa jaanoñ nano. Tosaya ii 10 milyon Kina iwaanoñ ero.

25 Ii eroto, tosaya ii kumambaajoñ moneña mende sokono amamaaroiti-waajon ama somatayanoñ nama kokaen jer kotoro, ‘Esuhinaya ejí, ii kuuya mono sewaña mewutiwaajon ambu. Ii ano embameraaajä ii kaañgadeeñ mono sewanja mewutiwaajon angi moneñ karo iikanooñ tosaya ii kumbu.

26 “Kaeñ jeñ kotoro weleñqegeyanoñ batanoñ kamaañ simiñ kuma usugoñ kokaen welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosiñgoñ mamboma nona goonoñ tosaga kuuya ii saanoñ kuma gomaña.’

27 Kaeñ welema muro somatayanoñ weleñqegeyaaajoñ wosomomo ama tosaya ii kotoñ mesañoñ isano kamaaro.

28 Kamaaro, seleengeñ kema kanoñ weleñqege alia moñ mokoloñoñ iiro. Iwaa tosaya ii ween 100:waa tawaya (Kina 2,000) kawaa so iwaanoñ ero. Ii iima aroya kotakota meñ mosoma kokaen ijoro, ‘Noonoñ tosa goonoñ ejí, ii mono kuma nombaga me?’

29 “Kaeñ ijoro weleñqege alianoñ batanoñ kamaañ simiñ kuma usugoñ kokaen welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosiñgoñ mamboma nona goonoñ tosaga ii saanoñ kuma gomaña.’

30 “Kaeñ ijoro, iinoj ii togoñ kema jenteego eja majistreit ijoro meñ somoñgoñ kapuare mirinoñ oongi raro tosaya kundaborogi kamaawaa.

31 Iwoi ii kolooro weleñqege alaurutanoñ tani ii iima uugia kobooro wosobiri moma kema iikawaa sunduya kuuya ii somatagia ijogi moro.

32 “Ii moma somatagianoñ weleñqege mutuya ii qaro jaayanoñ karo kokaen ijoro, ‘Gii gawoñ meme eja bologa! Gii tosaga kotoñ mesaomam-baajon qisiñ nona niinooj ii kuuya mesañoñ gonjeñ.

33 Niinoj giima koboøñ kiankomuñ gombe giinooj kaañgadeeñ iikawaa so weleñqege alaga kiankomuñ muna sokonaga.’

34 “Somatayanoñ kaeñ ijoro iriña soono weleñqege iikawaa qaaya jeñ tegoñ kasa miriwaa galeñ yoñoo boronooñ ama muro siimbobolo mamaga moma rabaa. Iikanooñ rama tosaya kiñ pombaanoñ eroti, ii kuuya kundabororo kamaawaa.

35 Sareqaa kokawaa hoñä ii kokaen: “Ojo motomotooñ alagiaa siñgisonjoya uugianoñ mende mesaowuti eeñ, noo Siwe Maññanoñ mono kaañgadeeñ qaa iikawaa so ama oñombaa.” Kianj.

19

Loemba mesañoñ aoaowaa qaaya Maak 10.1-12

1 Jiisasnoj qaa ii jedabororjgo Galili prowins mesañoñ Jordan apu kotoñ leegęñ kema metetereeñ kamaañ mombo apu ii kotoñ Judia prowinsnoj karo.

2 Karo ejemba tuuñlelebenoñ otaaŋ kagi iikanooñ meñ qeañgoñ oñono.

3 Meñ qeañgoñ oñono Farisii (Kana qaawaa kaparañkoñkoñ) tosianoñ iwaanoñ kan qaawaa timbinooñ horowaatiwa aŋgobato meñ muñ kokaen qisiñ mugi, “Ejanooñ kania ii me woiwaajoñ embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?”

4* Qisiñ mugi meleema kokaen inijoro, “Mokomokolo Toyanooñ mono kanakanaiyanooñ ii ‘Eja ano emba laligowutiwaajoñ mokoloñoñ oñono.’ Bunja qaa ii weenjogi me qaago?

* **19:4:** Jen 1.27; 5.2

5 *Mokoloon kokaen jero, ‘Kawaajoj ejanoy mono nemujmaja oromesaoj embiaanoy kema qokotaaro yoronoj sele motoonjo koloon laligowao.’ Qaa ii weengogi me qaago?

6 Kaen ama toroqej woi mende koloojaoto, sele motoonjo koloon laligowao. Anutunoy ej ayo emba mindirij oronoti, ejemba mojnoj mono ii mende mendeema oromba.”

7 *Kaej injoro kokaen ijogi, “Ejanoy mesaaoj aoao papia ooj embia saanoj mesaowaa. Moosesnoj mono naambaajoj qaa kaej jej koton nononota ejaa?”

8 Kaej ijogi kokaen jej ojono, “Moosesnoj mono uugia kotiga koloortiwaajoy ama embia mesaowaatiwaa qaa kaej jej kotoroto, kanakanaiyanoy kaej mende ero.

9 *Niinoy kokaen injowej mobu: Embianoy oloqkalu mende ano kilej otaaj emba moj mewaati, iinoj mono serowiliq ambaa. Mojnoj emba mesamesoya mewaati, iinoj mono serowiliq ambaa.”

10 Jisasnoj kaej injoro gowoko yojonoy ijogi, “Loemba batugaranoy mesaaoj aoaoawaa sojgo kaej eji eej, mono loemba mende kolooni sokombaa.”

11 Kaej jegito, Jisasnoj kokaen meleeno, “Iikawaa qaaya kuma ojonyenj, ejemba kuuyanoj ii iyangiaajoy angoj koma iikawaa so saanoj mende ambuto, Anutunoj qaa ii ejemba tosaanoy yojooj oyontot, iyonjondeenj mono iikawaa so ambu.

12 Kawa kania ii kokaen: Tosianoj nemuj goroy uutanoj koloon iikanoy kanaaj loemba koloowombaajoy mende moju. Tosianoj ejembanoy selegia koton* kondoon ojongi loemba koloowombaa so mende koloju. Tosianoj Siwe bentotojaajoy ama loemba mende koloowombaa qaaya jej somoqoy qagia ii otaanjeju. Mojnoj qaa ii me ii moma angoj koma otaamambaa so kolooji, iinoj mono iikawaa so amba.” Kianj.

Jisasnoj merabora kotuegon ojono.

Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

13 Kamban kanoj tosianoj merabora busubusuus ujuama Jisasnoj boria waanjianoj ama qama kooliwaatiwaajoy iwaanoj kagito, gowoko yojonoy ejemba ii jen qewagon ojongi.

14 Kaej angi Jisasnoj kokaen jero, “Merabora melaa ii saanoy ojomesaagi noonoj kawu. Siwewaa Toyanoj ejemba kaanja ii bentotoja buuja qej ojombaa. Kawaajoj ii mende somoqoy ojombu.”

15 Kaej jej boria waanjianoj ama ojomesaoj mongej keno. Kianj.

Jisasnoj eja qabuqayawo mombaa qambajmambaj qaa jero.

Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

16 Kamban mojnoj eja mojnoj Jisaswaanoj kaj kokaen qisiq muro, “Boi, niinoy nanamemej awaa nomaej ama laaligo kombombaja buuja qej aowenaga?”

17 Qisiq muro kokaen ijoro, “Nanamemej awaa nomaej, naambaajoj iikaen qisiq nonja? Motoonjgoyanoj mono awaa kolooja. Laaligo kombombajanoj keumambaaajoj mobaati eej, gii mono jojopaq qaa tej koma laligowa.”

* **19:5:** Jen 2.24 * **19:7:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **19:9:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 * **19:12:** Eja tuuja kojkombaaajoj jeja.

18 *Kaeñ ijoro moma kokaen jero, “Naa jojopañ qaawaajon jeañ?” Jero Jiisasnoj ii moma ijoro, “Mono koi: ‘Moñ mende qena komuwa. Serowiliñ mono mende amba. Iwoi moñ mono yongoro mende mewa. Jenoñkuuku monó mende ama muba.

19 *Nemunjañga mono goda qeñ oromakeba,’ ano ‘Geenja, jopagoñ aonkejañi, iikawaa so mono ejemba kuuya jopagoñ onjomakeba.”

20 Kaeñ ijoro eja gbaworonoj kokaen jero, “Ii kuuya mono teñ koma laligoñ waabe. Naambaaajoñ mombo amamaajeñ?”

21 Kaeñ jero Jiisasnoj ijoro, “Gii akadamuwo laligomambaajoñ mobagati eenj, mono kema esuhinaga sewañä mewutiwaajoñ ana moneñ karo ejemba wanaya onjomba. Kaeñ ana esuhinaga somata (maa suañ, milyon Kina kaañja) ii Siwe gomanooj ej gombaa. Kaeñ ama nii notaaj kawa.”

22 Kaeñ jeroto, gbaworonoj qaa ii moma esuhinaya mamaga erotiwaajoñ ama wosobiri moma jaaya bosoleero eenj mesaon keno.

23 Mesaon keno Jiisasnoj gowokouruta kokaen injoro, “Niinoj qaa hoñja moñ kokaen injowej mobu: ‘Yei!’ Ejemba qabuñagiawo yonjonoy mono Siwewaa bentotonoj keubombaajoñ bimoñ kupukapa ambuya.

24 Ii kokaen jeñ asarimañja: oro somata kamel ii sosoro ootanoj saanoj mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuñagiawo yonjonoy Anutuwaa bentotoj uutanoy keubombaajoñ bimoñ osiwuya.”

25 Kaeñ injoro gowoko yonjonoy aaruñ tililingoñ kokaen jegi, “Oopopoñ! Ejemba moronoj mono Siwewaa buña koloonaga?”

26 Kaeñ jegi Jiisasnoj uuñ injima kokaen jero, “Ejembanoy ii angobato meñ amamaañ osinkejuto, Anutunoj mono iwoi kuuya saanoj amakeja. Iinoj iwoi moñ ama memambaajoñ mende amamaañ osinkeja.” Kianj.

Jiisaswaa gawoñ memewaa tawaya

27 Piitonoy qaa ii moma meleema kokaen injoro, “Moba, nononoj mono iwoinana kuuya mesaon gii gotaañ kaniñ. Iikawaa tawaya mono naa iwoiga mewoñja?”

28 *Kaeñ ijoro Jiisasnoj kokaen injoro, “Niinoj qaa hoñja moñ kokaen injowej mobu: Iwoi kuuya gbilia kolooro Siwe gomambaa Eja hoñjanoy jinkaronj duñjanoy raro asamararañjanoy asariwaati, kambanj qaita moñ iikanoy nii notaaj kagiti, onjonoy mono kaañgadeen jinkaronj duñ 12 kanoj rama Israel tuuñ 12 yonjoo qaagia gosiñ jeñ tegowuya.

29 “Moñnoj noo qanaajon ama iwoi moñ mesaoroti, ii jigo miria, daremuña, naambeeta, nemunjañja, meraboraañja me gawoñ molaleñja ii onjomesaoro Anutunoy mono iikawaa iroñja uuguj meleema muro seiwaa. Kaeñ seiro laaligoñ kombombañja tetegoya qaa buña qeñ aowaa.

30 *Kaeñ koloowaato, mutuya onjoononjga mamaganoy daaburuya koloogi daaburuya yonjoononjga mamaganoy mutuya koloowuya.” Kianj.

20

Wain gawoñ meme ejemba yonjoo sareqaa

1 Jiisasnoj jero, “Siwewaa bentotoj ii kokaen: Balon toyá moñnoj umugawodeen waama seleenjeñ kema eja tosaanjä injima wain gawoñjanoy moneñ gawoñ mewutiwaajoñ qisiñ onjono.

* **19:18:** Eks 20.13-16; Dut 5.17-20 * **19:19:** Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18 * **19:28:** Mat 25.31;
Luuk 22.30 * **19:30:** Mat 20.16; Luuk 13.30

² Qisiŋ ojono ‘Saanonj,’ jegi ween motoongowaa tawaya (Kina 20) ojombattaatiwaajon uumotoonj anji wasiŋ ojono wain gawoŋanooj kenji.

³ “Keŋgi 9 kilok kawaa so kolooro mombo toroqeŋ kema eja tosaanja maaket sombeŋanooj eeŋ naŋgi ijiiro.

⁴ Ijiiima kokaen ijijoro, ‘Oŋo mono kaŋagadeen noo wain gawonanooj kema gawoŋ megı tawagia soyanondeen ojomaŋa.’

⁵ “Kaeŋ ijijoro wain gawonooj kenji. Kenji 12 kilok kolooro mombo keno ano mare 3 kilok kawaa so duŋanooj mombo seleenqeŋ kema kaŋadeen ano.

⁶ Kaeŋ koloon mare 5 kilok kawaa so seleenqeŋ keno eja tosaanja duŋanooj mombo eeŋ laŋ naŋgi ijiiro. Ijiiima kokaen qisiŋ ojono, ‘Oŋo mono naambaajon ween koriga koi een laligoju?’

⁷ “Kaeŋ qisiŋ ojono kokaen meleengi, ‘Moŋnoŋ moneŋ gawoŋ mewombaajon mende qisiŋ nononja. Kawaajon eeŋ koi nanjoŋ.’ Meleengi kokaen ijijoro, ‘Oŋo mono kaŋagadeen noo wain gawonanooj kema gawoŋ mewu.’

⁸* Gawoŋ megı mare kolooro wain gawoŋ toyanoŋ gawoŋ galeŋa horon kokaen ijoro, ‘Gii mono gawoŋ meme eja ojooma tawagia ojomba. Tetegeya mare kolooro kajuyati, iyoŋooŋoŋa kanaiŋ tawagia ojoma kena gomaambadeen kajuyati, iyoŋooŋoŋ tegowa.’

⁹ “Kaeŋ ijijoro mare 5 kilok gawonooj kagiti, iyoŋonooŋ kougi ween motoongowaa tawaya (Kina 20) ii motomotoonj ojono.

¹⁰ Wala gawonooj kagiti, iyoŋonooŋ kouma tawagia uugun mewutiwaajon romonjogito, ii motomotoonj kaŋagadeen ween motoongowaa tawaya ojono.

¹¹ Tawa motoongo iikayadeen meŋ kanaiŋ baloŋ toyaaŋ uugianooŋ njindinj-ŋunduru jeŋ jeŋ muŋ kokaen jegi,

¹² ‘Nono ween geriawonooŋ nogo ariŋ gawombaa lombota bosinjoŋato, eja ii dologo kaŋ gawoŋ mewutiwaajon qisiŋ ojonyanja. Yonjonoŋ auŋ motoongowaa so gawoŋ mejuyato, giŋoŋ kileŋ yoŋoojoŋ moma ojona nonowo ororoŋ kolooju. Ii mende sokonja.’

¹³ “Kaeŋ jegito, yoŋooŋoŋa mombaajon kokaen meleema jero, ‘Alana, nii giwo qaa jeŋ ween motoongowaa tawa (Kina 20) gomambaajon uumotoonj anjota. Kawaa so tawa iikayadeen gombe sokonja. Mono ii romonjowaa.’

¹⁴ Uuga iikawaaŋoŋ boliwaati eeŋ, mono geenŋaa tawaga meŋ kembä. Eja dologo gawoŋ mewutiwaajon qisiŋ ojonyenje, iyoŋoojoŋ kaŋagadeen tawa gonjeni, mono iikayadeen ojonomambaajon mojeŋ.

¹⁵ ‘Neenaa moneŋnoŋ neenaa aiŋnaa so ambe sokonja me qaago? Niinon lolooŋendeen ojonyenjiaaŋoŋ uuganoŋ baagoŋ jaaga bosoleeja me?’ ’

¹⁶* Jiiasnoŋ qaa ii jedaboronj kokaen jero, “Iikawaa so konoga yonjonoŋ mutuya koloogi mutuya yonjonoŋ konoga koloowuya.” Kianj.

Jiiasnoŋ koomuyaa qaaya jero indiy karoŋ kolooro.

Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

¹⁷ Jiiasnoŋ Jerusalem sitinoŋ ubombaajon baloŋ kana keŋgi gowokou-ruta 12 ii horoŋ ojoma goraayanoŋ kema kokaen ijijoro,

¹⁸ “Mobu, anana Jerusalem uboŋja. Iikanooŋ moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoo borogianoŋ kembaa. Yoŋonoŋ komuwaatiwaag qaaya jedaboronj

¹⁹ waba gawman yojoo borogianoj ama mubuya. Ama mugi mepaegoj oli waayawonon qetaalin talunqowuya. Qetaalin talunqoŋ maripoonoŋ qegi komuwaa. Komuj weej karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.” Kianj.

Jeims Jon yoroo nemunjgaranoj iwoiwaajon weleno.

Maak 10.35-45

²⁰ Kambaj kanoj Zebediwaas merawoita yoroo nemunjgaranoj mera-
woita yoroo Jiiaswaanooŋ kaj simiŋ kuma muŋ iwoi qaita mombaa
welembaajon jero.

²¹ Kaeŋ jero qisiŋ muro, “Gii naa iwoiwaajonja mojan?” Qisiŋ muro
kokaen ijoro, “Giinoŋ saanooŋ jeŋ kotona noo merawoina koi yoronooŋ
mono goo bentotonoo eu uma mojnoŋ boro dindinqanoŋ ano mojnoŋ boro
qaniganooŋ rama iwoi kuuya galeŋ kombuyaga.”

²² Kaeŋ ijoroto, Jiiasnoŋ meleema kokaen jero, “Oŋo iikawaa kania
mende moma yagoŋ welenju. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oro ii
saanooŋ neŋ siimbobolo mobaota me qaago?” Kaeŋ jero moma “Saanooŋ
newota,” ijori.

²³ Ijori kokaen irijoro, “Ii oŋanoŋ! Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati,
oro ii kaanjaadeen newaoto, noo boro dindinanoŋ me qaninanooŋ moronoŋ
rabaati, niinoŋ qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaas so qaago. Noo Maŋnanoŋ dun woi
ii daen yoroojon mozozongoroti, ii mono yoroojon orono niwo rama iwoi
kuuya galeŋ komakeboŋa.” Kianj.

Galeŋ hojanoŋ mono welenqeqeyä kolooho.

²⁴ Daremuj woi yoronoo kaeŋ welema muri alaurugara 10 yojonoŋ ii
moma uugia boliro.

²⁵* Kaeŋ boliroto, Jiiasnoŋ oŋoono kagi kokaen injijoro, “Namowaa
kantria kantria yojoo jawiŋjurugianoŋ mono eja poŋ kaanja ama oŋomakeju.
Yojoo somatagianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ ejemba mindingoŋ oŋoma ku-
usungia qendeemakeju. Oŋo yojoo kaniagia ii saanooŋ moju.

²⁶* Oŋoo batugianoŋ sili iikaŋaŋ ewaboto, mojnoŋ oŋoo batugianoŋ
somatagia koloomambaajon moji, iinooŋ mono welenqeqeyä kolooho.

²⁷“Kaanjagadeen mojnoŋ oŋoo batugianoŋ jetamemeya mutuya laligo-
mambaajon moji, iinooŋ mono oŋoo newo baagianoŋ laligoŋ welenqeqegia
omaya koloowa.

²⁸ Siwe gomambaa Eja hojanoŋ mono kaanjagadeen sili kaanja qendeema
iyanja welenqeqeyä kolooho. Mabutiiwaajonjama mende karoto, mono welenqeqeyä
oŋoma ejemba kuuya oŋoo dowegia memambaajonjama kamaŋ laaligoya
qeleema mesaowaa.” Kianj.

Jiiasnoŋ eja jaagoo woi jaagara metooro.

Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

²⁹ Jiiasnoŋ gowokouruta yonjwo Jeriko siti mesaowombaajon angi
ejemba tuunlelebenoŋ oŋotaan gemagianoŋ kagi.

³⁰ Kaeŋ kagi eja jaagoo woi kana goraayanooŋ rari. Rari “Jiiasnoŋ
uruugumambaajon anja,” jegi moma kokaen qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili,
mono kianjkomuj noromba!”

³¹ Kaeŋ qari ejemba tuunj somata yonjonoŋ bo rabaotiwaajon qotogoŋ
orongjito, iyoronoŋ mono kaparaŋ koma kokaen qari, “Poŋ Deiwidwaa
gbili, mono kianjkomuj noromba!”

* **20:25:** Luuk 22.25-26 * **20:26:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

³² Kaeñ qari Jiisasnoj doron ama iwaanoj kawaotiwaajon qaro kari kokaen qisij orono, “Alawoina, niinor naa iwoi ama oromambaajon mojao?”

³³ Kaeñ qisij orono kokaen ijori, “Pon, noro jaanara mombo uwobaajon mojo.”

³⁴ Kaeñ ijori Jiisasnoj yorojoj wosoya moma jaagara oosiriro iikanondeej tooro uun Jiisas otaaq gematanon keni. Kiañ.

21

Jiisaswaajon mare konji Jerusalem uro.

Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

¹ Jiisasnoj gowokouruta yoñowo Jerusalem siti dodowij Oil gere baanjanoj Betfage gomanon kagi. Kañ gowokowoita woi wasij oromambaajon ama

² kokaen irijoro, “Gomañ jaasewaŋsewañ raji, mono iikanon kembao. Kema iikanon keuma dongi embia kasanoj somonjoggi nanji ano dongi melaa ii iikanondeej mokoloon orombaota. Ii mono isama oroma menj noonon kawao.

³ “Aisni mojnōj qaa mon jero kokaen ijowao, ‘Poñnaranoj mono iikawaajon amamaaja.’ Kaeñ ijori dongi ii uulañawo orono koi kawao.”

⁴ Anutunon qaa mon gejatootoo eja mombaa uutanoj anota jeroti, iikanon hoñawo koloowaatiwaajon kañ kolooro. Qaa ii kokaen,

⁵*“Oo Jerusalem ejemba Zaion baanja liligoj laligojuti, iyonojoj mono kokaen inijogi mobu,

‘Mobu, ojoo kiñ poñgianoj mono ojooñoj asugiwaa.

Iinoj gumbonjonjon ama dongi qaganon rama kawaa.

Dongi lombo bosimakejiwaa meriaa qaganon rama kawaa.” ,

⁶ Jiisasnoj gowokowoita wasij orono kema qaa irijorotiwa so ani.

⁷ Yoronon dongi nemujmera uruama kari. Kari malekugia qetegon dongi qagaranon angi Jiisasnoj meriaa qaganon uma raro.

⁸ Kaeñ rama keno ejemba tuuŋlelembenon goda qen malekugia qetegon kana somatanoj tambonjgi tosianon gere uutanoj kema boria membratiñ kana somatanoj tambonjgi.

⁹*Tambonjgi ejemba tuuŋlelembembe somata wala koma horon kenjiti ano gematanon otaaq kagiti, iyonojoj kokaen jen qagi,

“Hoosana! Anutu mepeseejoj.

Deiwidwaa gbili oowe oowe! Pombaa qatanon kawaati, Anutunon mono ii kotuegowaa.

Hoosana! Qabuñga mepeseeñiñ eukanon uja! Oowe oowe!”

¹⁰ Kaeñ qagi Jerusalem sitinoj uma sitiwa ejemba kuuyanoj aarun gujumaju ama kokaen qisigi, “Eja koi mono moroga?”

¹¹ Qisigi ejemba tuuŋlelembembe yoñonoj kokaen meleengi, “Iinoj mono gejatootoo eja Jiisas, Galili prowinswaa gomañña Nazaretga.” Kiañ.

Jiisasnoj jiwowoj jigoojen kobooro.

Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

¹² Jiisasnoj jiwowoj jigowaa totoj uutanoj keno. Iikanon ejemba injiro hina sewaŋa mewutiwaajon angi sewaŋa megiti, iinoj ii kuuya konjomaa ojono kamaagi. Monej utekute ejemba yoñoo jakegia metaama meleeno

kenji. Kaanjagadeen kewo sewaŋgia mewutiwaajon aŋiti, iyoŋoo duŋ raragia ii kaanjadeen riitano kenji.

13* Kaeŋ ama kokaen injjoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ kokaen oorota eja, ‘Noo jigionanoŋ mono qamakooli miri koloowaatiwaajon qabu.’ Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi kikekakasililij yonjo kobaa kaanja koloja.”

14 Kaeŋ kolooro jaagoo ama lokoŋ ejemba ii jiwowoŋ jigoŋoŋ iwaanoŋ kagi meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

15 Kaeŋ kolooro, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ angoleto meroti, ii iigi ano merabora jiwowoŋ jigoŋoŋ qama “Hoosana! Deiwidwaa gbili oowe oowe!” jegiti, ii inŋima uubologa mogi.

16* Uu bologa moma kokaen jeŋ mugi, “Merabora qaa qajuti, ii mojaŋ me qaaqo?” Jeŋ mugi kokaen meleema oŋono, “Saanoŋ mojeŋ. Oŋo kambaaŋ moŋen Buŋa qaa koi weenjoggi me qaaqo,

“Giinoŋ mono merabora ano mera sayawo aju neŋkejuti, ii kuma oŋona geenŋa tororo mepeseenŋ gomakeju.”

17 Kaeŋ meleema oŋoma oŋomesaoŋ mare kolooro siti mesaoŋ Betani kema ero. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororongoro.

Maak 11.12-14, 20-24

18 Eŋ umugawodeen waama mombo sitinoŋ kema nenewaaajoŋ komuro.

19 Nembanenewaa komuŋ kana goraayanoŋ fig gere* moŋ iima kawaan kalianoŋ keno. Kenoto, hoŋa mende mokolooro, qaserjagadeen iiro. Kaeŋ iima gere ii kokaen jeŋ muro, “Giinoŋ mono kambaaŋ moŋnoŋ hoŋga mombo mende ewa.” Kaeŋ jeŋ tegoj muro fig gere iikanoŋ mono iikanondeen gororongoro.

20 Gororongoro gowokourutanooŋ ii iima aaruŋ kokaen jegi, “Fig gerenoŋ mono nomaeŋ ama alanzaŋ pilitiknoŋ gororongoja?”

21* Jegi Jiisasnoŋ kokaen meleeno, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Momalaari pondaj meŋ uuwoi mende ambuyati eenj, fig gerewaanooŋ iwoi koloɔji, oŋonoŋ iikayaddeeŋ mende ambuyato, koi mono kaanjagadeen saanooŋ ambuyaga: Baanja kokawaa toyaaajoŋ kokaen jeŋ kotowuyaga, ‘Mono baanja koi qetegoj wama waama kema kowenoŋ amba.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ Anutu moma laariro mono iikawaa so koloowaa.

22 Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qeŋ aowombaa-joŋ moma laarigi mono buŋagia koloowaa.” Kiaŋ.

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.

Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

23 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigoŋaa totoo uutanoŋ kema ejemba kuma oŋono jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya tosaanŋa yoŋonoŋ iwaanoŋ kougi. Kouma kokaen qisiŋ mugi, “Gii kokanoŋ iwoi anjanj, ii mono moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono moronoŋ gono?”

24 Qisiŋ mugi kokaen meleema oŋono, “Niinoŋ kaanjagadeen qaa moŋ qisiŋ oŋomaŋa. Ii meleema nombuti eenj, niinooŋ kaanjagadeen moronoŋ ku-usuŋ nono iwoi koi amakejeŋi, ii inŋomaŋa.

* **21:13:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **21:16:** Ond 8.2 * **21:19:** Fig ii sambi gerewaa alia moŋ. Ii gawonjgianooŋ komogi hoŋa naanjawoga kolooro mamaga neŋkeju. * **21:21:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2

²⁵ Jonoj ejemba oomulu menj ojoma laligoroti, iinoj iikawaa ku-usuŋa ii daeŋkaya mero? Siwe Toyanoj muro me baloŋ toyanoj mugi?" Kaeŋ meleema ojono batugianoj amiŋ moma kokaen jegi, "Ku-usuŋanoy Siwenonŋa asugiro," kaeŋ jewonjati een, iinoj mono kokaen jewaa, "Ojo mono naambaaŋon Jon mende moma laariŋ mugi?" Ii mende sokonja.

²⁶ Me 'Balon ejembanonŋa asugiro,' jewonjati een, nononoj mono ejemba tuun yonjooŋ toroko moma amamaawoŋa. Kanageso kuuya yonjonoj Jombaajon 'Gejatootoo ejaga koloŋa,'jen laligoju."

²⁷ Qaa kaeŋ gosin Jiisawsaaŋon kokaen meleengi, "Ii mende mojon." Kaeŋ meleengi Jiisasnoj kokaen ijijoro, "Kaeŋ kolooro niinoj kaanagadeen iwoi koi amakejeriwa ku-usuŋa moronoj nonot, ii mende ijijomaŋa." Kian.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

²⁸ Jiisasnoj sareqaa moj kokaen jero, "Ojo qaa koi kawaajon nomaeŋ ro-moŋgoj? Eja moj merawoita woi laligogi. Kambaj moŋnoj maŋgaranoj meria mombaanoj kema kokaen ijoro, 'Merana, gi saanoj kete noo wain kasa gawonj kema gawoŋ mewa.'

²⁹ Kaeŋ ijoro kokaen meleeno, 'Nii togojen.' Kaeŋ ijoroto, kanageŋ qaaya iikawaaŋon moma bolin eleema kema gawoŋ mero.

³⁰ Kawaŋ gematanoy maŋgaranoj meria mombaanoj kema mutu meriaajoj ijoroti, qaa iikayadeen ijoro. Ii ijoro qaa kokaen meleema jero, 'Somatana, saanoj kemaŋa.' Kaeŋ jeroto, kileŋ mende keno."

³¹ Jiisasnoj kaeŋ jen qisiŋ ojono, "Woi yoroononŋa moronoj maŋgaraa jeta teŋ kono?" Kaeŋ qisiŋ ojono kokaen meleengi, "Meria mutuya iinoj." Kaeŋ meleengi kokaen ijijoro, "Niñoj qaa hoŋa tooj moj kokaen ijijowe mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yonjonoj mono onj uŋuugut wala Anutuwaa bentotoŋ uutanoj ubuya.

³²* "Qaa iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanoj ojooŋoŋ kaj Anutuwaa jaanoj solanjanivoŋatiwaad kania qendeeno onj iwaas qaaya ii mende moma laarigit, takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yonjonoj mono ii moma laariŋ mugi. Yonjonoj ii moma laariŋ mugiti, onj ii iima kileŋ kanageŋ kaanagadeen ojooŋgia mende moma bolin aŋ eleema ii mende moma laariŋ mugi." Kian.

Wain kasa gawoŋ galen bologa yonjoo sareqaa

Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

³³* Jiisasnoj jero, "Sareqaa moj ii kokaen mobu: Balon toya moŋnoj wain kasa gawoŋ moj koma komoro. Koma komoma sopaya menj liligoro. Menj liligon wain juu somata jamonoj mero. Iikanoy waimbaa hoŋa ama kananoy rijaagi apuyanoj lalanoy kemero. Wain juu somata ii jamonoj menj wain yonjoro mewubotiwaajoŋ galen meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroŋ wain gawoŋ galen tosaŋa mokoloŋ ojoma kokaen ijijoro, 'Mono gawoŋ menj hoŋaa bakaya ojooŋgia menj bakaya toya nii nombu.' Kaeŋ jen gawoŋ ii borogianoj ama ojomesaoj kantri moŋnoj kema laligoro.

³⁴ "Laligon laligoro hoŋa momogorotiwaad kambanja gbani 5 toriro kanoy welenqequeuruta tosia wasiŋ ojono galen yonjonoj kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero.

³⁵ Jeroto, galen yonjonoj ii uŋuama somoŋgoj tosia koobinoj sagorogoro uŋuŋ tosia uŋugi komugi tosia jamonoj giliŋ uŋugi komugi.

36 Kawaa gematanoj welej eja tosaanja toroqen wasin ojono mamaga koloogito, ii kaanjadeej horoq ureeq menj ojongoj.

37 “Kaej angi wain gawoq toyanoj qaa mongama jero, ‘Neenaa merana mono goda qeq mubuya me nomaej?’ Kaej jej konoga ii anaa meria wasiro yonjoonoj keno.

38 Kenoto, wain gawoq galen yonjonoj meria iima batugianoj kokaen amij moma jegi, ‘Iinoj mono borosamoyaa toya kolooja. Ayo, mono menj qenip komuro wain kasa gawoqanoj mono ananaa bujaga koloowaa.’

39 “Kaej jej qelanjin menj somonqoq giligi gawoq seleenjen kemero qeqi komuro.

40 Wain gawoq toyanoj ii moma kaq gawoq galen ii mono nomaej ama onjombaa?”

41 Jiisasnoj kaej qisiq ojono kokaen ijogi, “Galen bologa ii mono konddeema japaleleq menj onjombaa ano gawoq galen dologa mokolooj onjoma wain kasa gawoqja yorjoo boronoj ambaa. Yonjonoj hoja momogowaatiwaa kambaqanoj bakaya tororo muqebuya.”

42 *Jiisasnoj ii moma kokaen injjoro, “Buja Terewaa qaa koi kambaj mongen weenjoggi me qaago,

‘Miri meme yonjonoj jamo tando moj gema qeq een mesaogi raroti, iikanoj mono tando kombombaaja kolooro mokoloogi.

Iikanoj riilo mirinoj mono gororongoj kamaaj kombaa.

Ponjnoj tando ii kuuro jaanananoj iiniq qabuqayawo kolooro walingonkejon?’

43 “Kawaajon kokaen injjowe mobu, Anutunoj mono bentotoja ii unjuama ejemba tuuj moj ojono yonjonoj iikawaa gawoqja megi hoja saanoj koloonkebaa.

44 Mojnoj tando waaja iikanoj ritataangoj kamaaj qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aej tando iikanoj joloma tama mombaa qaganoj kamaaj kombaati, ii mono kuuya qenjanmenjanjowaa.”

45 Jiisasnoj kaej jero moma jigo gawoq galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparaqkonkon) yonjonoj sareqaaya ii moma kania moma asarij kokaen jegi, “Ii mono nonoojoja jeja.”

46 Kawaajon ii menj somonqowombaajon mogito, ejemba tuuj somata yonjoojon toroko moma amamaagi. Ejemba tuuj somata yonjonoj Jiisaswaajon mogi gejatootoo ejaga kolooro. Kianj.

22

Maraj lombambaa sareqaa

Luuk 14.15-24

1 Jiisasnoj mombo kanaij sareqaanoj qaa kokaen jero,

2 “Siwewaa bentotoja ii kokawaa so kolooja: Kiq eja Ponjnoj meriaajon maraj (agomirj aoao) lombaj arengor mozozongoro.

3 Mozozongoro welejqegeuruta wasin ojoma kokaen jero, ‘Niinoj ejemba tosaanja maraj lombanoj kawutiwaajon mojen. Ojjo mono yonjonoj qele kema kawutiwaajon injjowu.’ Kaej jero kema injjogito, ejemba yonjonoj ii moma kawombaajon togoq silemale angi.

4 “Kawaajon welejqegeuruta tosaanja mombo wasin ojoma kokaen jero, ‘Ejemba kawutiwaajon jeweti, mono iyonjoonj kema kokaen injjowu: Mobi, niinoj lombambaa nenena mozozongodaborojeja raja.

Noo bulmakao ejia ano bulmakao tosaanja ujuaginij kelegiawo koloogiti, ii ujuu ooj qeragonij iwoi kuuya mono jojoriij ejia. Ojo mono maran lombanorj kawu.

⁵ “Kaej jero kenji ejemba yojonoj qaa iikawaa geja mende anjito, lolomonij tondu kenji. Tosianon nene gawongjanoj kenji tosianon konkororo gawongjanoj kenji.

⁶ Tosianon kiij pombaa welenqequeuruta qelanjinj ujuama horoq ureej ojoma ujugi komugi.

⁷ Komugi kiij pombaa irinja soono manjaqege tuuqja wasin ojono kema nama borosa meme ejia ii kondeema ojoma taoj mirigia ii kuugi jero.

⁸ “Kawaa gematanon kiijnoj welenqequeuruta ii kokaej injoro, ‘Maran lombaaj mozozongonij jojoriij rajato, ejemba kawutiwaajon jeweti, iyonjononj mono korisoronoj kakawaa so mende kolooju.’

⁹ Kawaajon ojo mono kana aogaranonj ano miri sombeja sombeja kanoj kema ejemba ii me ii mokoloonj ojombuti, ii mono maran lombanorj kawutiwaajon jej kaparaaj koma kuuj ojombu.

¹⁰ “Kaej injoro welenqequeurutanonj mesaonj kana ej kenjiti, iikanonj kema ejemba ii me ii mokoloonj ojontgiti, ii korebore horoq kululuunj ojoma kagi. Mende gosiq ojontgij ejemba awaa ano bologa kaajadeeaj kaq maran lombaaj miri gojoma nene duuq liligoj ragi.

¹¹ Nene duuq liligoj ragito, kiijnorj ii injimambaajon kaq iikanonj ejia moj maran lombambaa malekuu taanja mende mouroti, ii iiro.

¹² Eja ii iima kokaej ijoro, ‘Alana, gii maran lombambaa malekuya mende mouma kilej nomaeambaajon miri koi kawaa uutanoj kajaaja?’ Kaej ijoro ejia iikanonj qaaya bogoro oloq raro.

¹³* “Kaej raro kiij pojnoj welenqequeuruta kokaej jej kotoj ojono, ‘Mono ejia ii mej kana boria somonqonj seleenqej giligi paangamanonj kemebe.’ Iikanonj laligowuti, iyonjononj mono saama gigilaaj gobugia kigi qaro laligowuya.

¹⁴ Qaa iikawaa so Anutunoj ejemba seiseiyanonj kawutiwaajon jeroto, afaanqoya yojonoj qaa ii aqaliq moma aqgoj koma kaq Anutunoj tuuq somata meweenejgoj ojontoti, mono iyonjoo batugianoj koubuya.” Kianj.

Takis aambaa jiisas angobato mej mugi.

Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

¹⁵ Kawaa gematanonj Farisii (Kana qaawaa kaparaajkonkonj) yojonoj kema amij moma Jiisas qisiq qaawaa timbinonj hororo gbadoonj mubombabaajon areja anji.

¹⁶ Arej kaej ama gowokouruta ano gawana Herodwaa paati alauruta tosaanja wasin ojontgij Jiisaswaanonj kaq kokaej qisiq jegi, “Boi, giinon ejia hoja koloojaji, nono ii mojoj. Giinon ejemba tosaanja mende injisosoroj tosaanja mende sureen ojomakejanto, so motoonqononj gosiq nonomakejant. Kawaajon kuuj gonqij mende dogonj somata mende esuuq ojomakejant. Anutuwaanonj kana ii qaa hojaa so kuma nonomakejant. Giinon Anutuwaanonj qaa dindinjaa ikanonj uuta ano kamaajqegeta motoondeeaj kuuya jej qindiij ama nonomakejant.

¹⁷ Kawaajon qaa koi kawaajon nomaej romoongojani, ii jena moboq. Nono Siisa-kimbaajon takis ama iikanonj Mooseswaa Kana qaa sonqiwonja me qaago?”

* ^{22:13:} Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

¹⁸ Kaej qisigi arenjia qolojmolongoya moma kotoj kokaen injijoro, “Oo umeleembaa eja seleselyea, ojo mono naambaaqon qaawaa timbinoj ama nombombaajon angobato menj nonju?

¹⁹ Saanoy takis aambaraa moneja moj qendeema nojgi iimaŋa.” Kaej injijoro silwa monej moj menj kagi.

²⁰ Kagi kokaen qisiŋ ojono, “Morowaa uŋayaga ano qataga ii koi oogita eja?”

²¹ “Oo ii Siisa-kimbaanoja,” kaej meleema jegi. Jegi kokaen injijoro, “Kaej kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa munkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo eji, ii mono Anutuwaa buŋa qewu.”

²² Kaej injijoro iwaajon mamaga waliŋgon mesaŋi seleenget kenji. Kianj.

Koomunonja waawaataa Jiisas angobato menj mugi.

Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

²³ *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkonjkon) yoŋonoj ‘Komugiti, iyonoŋonj mende waabuya,’ jeŋ laligogi. Kambaŋ kanon yoŋoononja tosianonj Jiisaswaanor kaŋ kokaen qisiŋ muŋ jegi,

²⁴ *“Boi, Moosesnoj kokaen jeŋ kotoj nononota eja, ‘Eja moj emba mero merabora mende koloogi komuro koganonj saanoj maloya menj laligoŋ gbilimekoloonj muro dataa qa menj laligowaa.’

²⁵ Moba, kambaŋ moŋnoj daremuŋ 7 laligogi. Dagua mutuyanoj emba menj laligoŋ gbilis qaa eenj laligoŋ komuro. Komuro koganonj maloya ii mero.

²⁶ “Menj laligoŋ komuro koga moŋnoj maloya ii mero. Mero kawaa gematanonj koga moŋnoj emba iikayadeen mero. Kaanondeen kaanj daremuŋ 7 kuuya yoŋonoj emba motoonjo iikayadeen menj gbilis qaa laligoŋ komudaborogi.

²⁷ Komudaborogi konoga malogia ii kaanagadeen komuro.

²⁸ Giinonj ‘Komugiti, iyonoŋonj gibilj waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororoj waabuyagati eenj, emba motooŋo ii embagiaga megj laligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

²⁹ Kaej qisigi Jiisasnoj meleema kokaen injijoro, “Ojo qaa jeŋ sooju. Umeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwaa ku-usuŋa mende moma kotojutiwaajon mono jinjauŋ amakeju.

³⁰ Oŋanoj, koomunonja waama kambaŋ iikanonj loemba mende koloowuyato, gajoba yoŋonoj Siwe gomanonj laligojuti kaanja koloonj laligowuya.

³¹ “Mobu! Komugiti, iyonoŋonj gibilj waabutiwaas qaaya Anutunonj oŋooŋonj jeroti, ojo ii mono weenjoggi me qaago? Qaa ii kokaenj,

³² *‘Niinonj Anutu Aabrahambaa Ponj, Aisakwaa Ponj ano Jeikobwaa Ponjga laligoŋ waama laligojen.’ Anutunonj koomuya yoŋoo Ponjia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyonoŋoo Ponjiaqga laligoja.”

³³ Jiisasnoj ejemba tuuŋ somata kaej kuma ojono moma waliŋgogi. Kianj.

Jojopaq qaa waŋa woi ii nomaeŋ?

Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

* **22:23:** Apo 23.8 * **22:24:** Dut 25.5 * **22:32:** Eks 3.6

34 Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonon Jiisas qisiŋ mugi meleema jeŋ sororogoro qaagia bogoroti, ii Farisii (Kana qaawaa ka-paraŋkoŋkoŋ) yoŋonon moma kaŋ ajoroogi.

35 *Yoŋononja boi moŋ Kana qaa tororo moma kotoroti, iinoŋ kaŋ Jiisas timbi ama kokaenq qisiŋ muro,

36 *Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanoŋ naa jojopaŋ qaa ii waŋa somata kolooja?"

37 *Qisiŋ muro meleeno, "Waŋa somata ii kokaenq, 'Gii uuga, uŋaga ano roromongoga jumuŋa iikanon mono Poŋ Anutuga jopagon laligowa.'

38 Iikanon mono jojopaŋ qaa waŋa ano uuta kolooja.

39 *Jojopaŋ qaa iikawaa alia ii kokaenq, 'Geenga jopagon aŋkejanji, iikaanjiadeen mono ejemba kuuya jopagon oŋoma laligowa.'

40 Jojopaŋ qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋonon Buju Tere kuuya iikawaa waŋaga kolooja." Kianj.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.

Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

41 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonon kaŋ ajoroogi Jiisasnoŋ kokaenq qisiŋ oŋono,

42 "Oŋo Kraistwaajon nomaen moju? Iinon mono morowaa meriaga kolooja?" Kaenq qisiŋ oŋono meleema ijogi, "Mono kiŋ Deiwidwaa gbiliaga kolooja."

43 Ijogi moma injijoro, "Kaenq koloojato, nomaen ama Uŋa Toroyanoŋ Deiwid sololoon muro iwaajon 'Neenaa Poŋna,' qama kokaenq jero,

44 *Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaenq ijoro, Giinoŋ mono kaŋ noo boro dindinanon rana niinon kambari biwianon kereuruga riŋ riitama haamo ama oŋoma goo kana baaganon oŋoomanya.

Kambari ii kaŋ kuuwaatiwa so mono asamararanon koi raba."

45 Deiwidnoŋ aŋo kaenq jeŋ qata 'Noo Poŋna' jeja. Poŋna jeŋ mono nomaen ama iwaab gbilisa kaanŋgadeen koloonaga?"

46 Kaenq injijoro iikawaa kitia moŋnoŋ moŋ meleemambaajon amamaanq qaagia bogoro naŋgi. Somaŋa iikanondeen kuuya yoŋonon Jiisas mombo qaa mombaa qisiŋ mubombaajon kokodunduŋ ama mesaogi. Kianj.

23

Uumeleembaa selesele laaligowaa galen meme qaa

Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

1 Kambari kanon Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembé ano gowokouruta ii kokaenq injijoro,

2 "Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonon Mooseswaa jiŋkaron duŋ raranon rama Kana qaawaa kania ku-usuŋ qaganoŋ kuma oŋomakeju.

3 Kawaajon qaa kuuya jeŋ kotoŋ oŋomakejuti, ii mono teŋ kombuto, nanamemengia ii mono mende otaawu. Yoŋonon qaa jegianoŋ jeŋ asarinkejuto, iyanqio ii mende otaŋkeju. Kawaajon mono ii kaanja mende amakebu.

4 “Yononoq qaaya qaaya jeq kotoq iikawaa qaqaq bijawo ii ejemba sawinjanoq amago anqii ii anqowombaajooq bimooro jarambaraq amakejuto, iyanqio ii boro susugia melaa mojnoq ilaan ojombombaajooq wosomogia moj mende enkeja.

5 *“Yononoq nanamemeengia kuuya ejembaanooq injibutiwaajooq ama meñkeju. Baibel qaa kota (memori jawo) irimuq kasa bokisgia meñ somariiq asuganoq qendeema Buja momogiaajooq awelegoq aorkeju. Malekugiaa susuyanoq akadamuwaa goubire somasomata meñ mondoñkeju.*

6 Yononoq jejelombanoq dun rara mutuyanoq jegenjegen rabombaajooq momakeju ano qamakooli mirinoq jaaqegeyanoq eu rabombaajooq siijaa momakeju.

7 Maaketnoq me kananoq ejemba injiigi joloñgaa jewutiwaajooq moma ‘Oo somatanana,’ qagia kaan qabutiwaai siijaa momakeju.

8 “Yononoq kaen amakejuto, motoongo iinoq ojoo Boigia kolooro ojo kuuyanoq iwaa uumeleen alauruta koloju. Kawaajooq ojoo qagia boinana qabutiwaajooq mende mobu.

9 Motoongo iinoq Mañgaa koloja. Iinoq Siwe gomanooq laligojiwaajooq baloñ ejaa mombaajooq nonoo Mañnana qa kaen mende qabu.

10 Kraist motoongo niinoq ojoo somatagia kolojen. Kawaajooq ojoo qagia ‘Somatanana,’ qabutiwaajooq mende mobu.

11 *“Kaeñ qaagoto, ojoo batugianoq mojnoq wañaa koloji, iinoq mono weleñ qeq ojoma laligowa.

12 *“Kaeñ laligowaato, mojnoq iyanqaa uuta meñ ubaati, Anutunoq mono ii meñ kamaaq mubaa. Mojnoq iyanqaa uuta meñ kamaawaati, Anutunoq mono ii meñ uma mubaa.

*Jiisasnoq Farisii yonooq qama wanjinjingooq ‘Yei!’ jero.
Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47*

13 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparañkoñkoq ejemba! Ojo uumeleembaa ejemba seleselyea koloogi lombo qagianoq ubaatiwaajooq mono qama wanjinjingooq ‘Yei!’ jejen. Ejemba Sibewaa bentotoq uutanooq keububotiwa naguya koma somongoñkeju. Ojooqio iikawaa uutanooq mende keuju ano tosianoq iikawaa uutanooq keubombaajooq anjuti, ojo ii somongoñ angoq koma ojomakeju.

14 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparañkoñkoq ejemba! Ojo uumeleembaa ejemba seleselyea koloogi lombo qagianoq ubaatiwaajooq mono qama wanjinjingooq ‘Yei!’ jejen. Ojo malo yonoonoq miri iwoi bidaan baagooq anjalii ojomakeju ano qabunqagia koloowaatiwaajooq ama qamakooli koriga koriga qama kooliq totogianooq qeqkeju. Kawaajooq Anutunoq qaagia jeq tegooq ironja uuta meleeno ojoo qagianoq ubaa.

15 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparañkoñkoq ejemba! Ojo uumeleembaa ejemba seleselyea koloogi lombo qagianoq ubaatiwaajooq mono qama wanjinjingooq ‘Yei!’ jejen. Ojo mojnoq Juuda ejemba moj koloowaatiwaajooq kaparañ koma koweya koweya kotoq baloñaa baloñaa

* **23:5:** Mat 6.1; Jaq 15.38; Dut 6.8 * **23:5:** Baibel memori jawo irimuq kasia ii Duteronomi 6.8 qaa iikawaa so oro selianoq meñ palapanqianoq meqo qaaqaa borogianooq somongoñ laligogi. Malekugiaa susuyanoq akadamuwaa goubire bewesonoq meñ mondooq laligogiti, ii Anutuwaa ejemba hoja toon koloogitiwaai aweseyaa kolojo. * **23:11:** Mat 20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44;

liligoñkeju. Kaeñ angi moñnoñ Juuda ananaa nanamemenor qokotaawaati, ii mono kuma sooñ mugí gere siawaa buñä koloowaa. Oñoaŋgia kaañä qaagoto, indiña woi oñoaŋgia unjuugun kileqileewaa.

16 “Jaagianor gooro ejemba borogianor menj unjuamakejuti, lombo oñoo qagianor ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Oño qaa kokaen jerkeju, ‘Moñnoñ jiwowon jigsawaa qatanor qaaya jojopañ qaanoñ jeñ kotiiwaati eej, iikanor mende kotiiwaato, moñnoñ jiwowon jigsawaa iwoi goulnoñ memeta iikawaa qatanor jojopañ qaaya jewaati eej, jojopañ qaa iikanor mono somongoñ mubaa.’

17 “Oo jaagoo ejemba nekoña! Iwoi goulnoñ memeta ano jiwowon jigo woi yoroonongä naa iwoinoñ uuta kolooja? Goul yaño kowoga mende koloojato, jiwowon jigonor angi iikanor mono ii menj kobooya.

18 “Qaa moñ kokaen jerkeju, ‘Moñnoñ alatawaa qata qama qaaya jojopañ qaanoñ jeñ kotiiwaati eej, iikanor mende kotiiwaato, moñnoñ nanduñ mamatewoo alatanor ej, iikawaa qata qama jojopañ qaaya jewaati eej, jojopañ qaa iikanor mono somongoñ mubaa.’

19 “Oo jaagoo ejemba! Nanduñ mamatewoo ano alata yoroonongä naa iwoinoñ uuta kolooja? Nanduñ yaño kamaanqegeta koloojato, alatanor angi iikanor mono nanduñ menj kobooya.

20 Kawaajon moñnoñ alatawaa qanoñ qaaya jojopañ qaanoñ jeñ kotiiwaati, iinoñ alata ano iwoi kuuya alatanor ej, mono iikawaa qanoñ qaaya jeñ kotiiwaat.

21 “Moñnoñ jiwowon jigsawaa qanoñ qaaya jojopañ qaanoñ jeñ kotiiwaati, iinoñ mono jigo iikawaa ano iikanor kotiñ laligoji, iwaña qanoñ qaaya jeñ kotiiwaat.

22 *Kaañadeeñ moñnoñ Siwewaa qanoñ qaaya jojopañ qaanoñ jeñ kotiiwaati, iinoñ Anutuwaa jinjkaroñ duñ ano iikanor raj, iwaña qanoñ qaaya jeñ kotiiwaat.

23 *“Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparañkoñkoñ ejemba! Oño uumeleembaa ejemba seleselya koloogi lombo qagianor ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Oño nembanene kuuya mendeema bakaya 10 iikanora motoonjo Anutuwaa buñä qenkeju. Danje, raki ano kiesopa ii kaañadeeñ mendeema tenoñga motoonjo ii Anutuwaa buñä qenkeju. Nanduñ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waña koi mono uugun mesaonkeju: Gii ejemba batugianor nanamemeñ dindiña otaan kiankomuñ aon qaa pondañ otaan laligowa. Qaa waña ii mono kaparañ koma otaan laligowu ano qaa melamelaa ii kaañagadeeñ mende uugun mesaowu.

24 Jaagia gooro ejemba borogianor menj unjuamakejuti, oño jergeraj apuwo newubotiwaajon apugia saiyanor gosinkejuto, oro somata kamel ii tondu gogonkeju.

25 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparañkoñkoñ ejemba! Oño uumeleembaa ejemba seleselya koloogi lombo qagianor ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Oño hamo qeñ aowombaajoñ qambi ano amanenewaa selia songbama yagonkejuto, oñoaŋgiaa dogo otokogia mende galeñ koma iwoi tondu goronjoñ nepaqepalo angi iikanor uugia saa qero laligoju.

26 “Oo jaagoo eja Kana qaawaaajoñ kaparañ komakejanji, gii mono wala qambiwaa uuta songbama selianoñ kaañagadeeñ tataaŋkota koloowaa.

27 *Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oňo uumeleembaa ejemba seleselyea koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajooŋ mono qama wanjinjinjgoŋ ‘Yei!’ jejen. Oňo qasiriwaa maripoonaŋ songbanji taanja koloojuti, mono iikawaa so kolooju. Selegianoo iimasiinjiaŋgiaoŋ kaaŋa koloojuto, qasiriwaa uutanoŋ qamo sii ano iwoi arokuukuyawo eji, iikaŋjanoŋ mono oňoo uugia saa qen eja.

28 “Iikawaa so oňo kaaŋgadeen ejemba jaagianoŋ ojanoo dindiŋa tani koloŋkejuto, uumeleembaa seleselye tani ano qewolonoŋ mono uugia saa qero laligoju.

Bologa memewaa iroŋa

Luuk 11.47-51

29 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oňo uumeleembaa ejemba seleselyea koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajooŋ mono qama wanjinjinjgoŋ ‘Yei!’ jejen. Oňo gejatootoo ejemba yoŋoo qasirinoŋ simeŋ kuuŋ menkeju ano ejemba solanja yoŋoo jamo kobaagia menjerengonkeju.

30 Kaeŋ ama kokaen jeŋkeju, ‘Nononoŋ ambosakonana yoŋoo kampanoo laligowonagati eeŋ, mono yoŋowo mende toroqenij gejatootoo ejemba yoŋoo sagianoŋ mono nonoo qanananoŋ mende unaga.’

31 “Kaeŋ jeŋ iikanooŋ oñoaŋgio gejatootoo ejemba uŋjugiti, iyoŋoo esauru-gia koloojuti, mono qaa ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju.

32 Kawaajon ambosakongjanoŋ siŋgisongo kanaŋ aŋgiti, iikawaa so oňo mono toroqeŋ kuuya andaborowu.

33 *“Oo Farisii, oňo mono qato melaa kaaŋa kolooju. Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro gere sianoo kemebubotiwaajooŋ mono nomaeŋ umburatinj kem-buyaga? Ii mono amamaabuya.

34 Kawaajon mono mobu, niinoŋ gejatootoo ano momakooto ejemba ano Kana qaawaa boi wasiŋ oŋombe oŋooŋoŋ kawuya. Kagi yoŋoonoŋga tosaanja ii uŋugi komuwuya ano tosaanja maripoonaŋ uŋuwuya. Tosaanja qamakooli mirigianoŋ ororaaŋ oŋoma qaagia jeŋ tegoo oolinoŋ oŋootiŋ konjoma oŋoŋgi taŋaŋtaŋa kanoŋ kemakebuya.

35 *“Eja solanja Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanooŋ kanaŋ aŋjuŋ kouma laligoŋ Žekaraia jiwowoŋ jigo kowoga ano siimoloo alata yoroo batugaranooŋ qegi saya kamaaro iikanooŋ tegoro. Ejemba solanja yoŋoo sagia balonooŋ molaan laligogiti, sa kuuya iikawaa iroŋa mono oňoo qagianoŋ ubaa.

36 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen inijowe mobu: Sagiaa iroŋa kuuya ii mono ejemba kete laligojuti, mono oňoo qagianoŋ uro Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono mobuya.”

Jiisasnoŋ Jerusalem kanageso jopagoŋ ojono.

Luuk 13.34-35

37 Jiisasnoŋ jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oňo gejatootoo ejemba uŋugi komugi Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono oŋooŋoŋ kaŋkejuti, ii jamonoŋ uŋugi komunjkeju. Kuru nemuŋanoŋ meraboraaŋa engaŋa baatanooŋ ama kojojooŋ oŋomakeji, niinoŋ mono iikawaa so kambanja kambanja goo kanagesouruga kotama kololoŋ oŋomambaajoŋ moma laligoweto, oňo ii togoŋ laligoŋ kougi.

38 *Mobu, Anutunoŋ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeen ewaa.

* 23:27: Apo 23.3 * 23:33: Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7 * 23:35: Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21 * 23:38: Jer 22.5

³⁹*“Kaeñ ewaato, niinoj kokaen injowe mobu, Oñjo nii mombo mende niibuya. Kanageñ kambañ moñ kañ kuuro iiakanon niima kokaen jewuya, ‘Pombaa qatanon kañ nononji, Anutunoj mono ii kotuegoñ muba.’ Kianj.”

24

Jiwowoñ jigonoñ kondemondeeñ koloowaa.

Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

¹ Jisiasnonoñ jiwowoñ jigo mesaon kamaaro gowokourutanon iwaanoñ kañ jiwowoñ jigowaa totorj uutanon miri ragiti, ii Jisas qendeema mugi.

² Qendeema mugi meleema kokaen injoro, “Miri kuuya ii saanoñ injijuto, niinoj qaa hoña moñ kokaen injowe mobu: II mono kondeneenjí miriwaajamо moñ ii jamо mombaa qaganon mende ewaato, qeqelala saoyagadeen ewaa.” Kianj.

Kakasililij ano sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

³ Jisiasnon Oil gere baanjonoñ kema raro gowokourutanon iyanjia siri iwaanoñ kañ kokaen qisinq mugi, “Boi, qaa jejanj, iikawaa hoña mono naa kampanon asugiwaa ano giinon kana balombaa kambanja tegomambaajon ambaati, iikawaa aiweseyanoñ mono nomeaq asugiwaa? II saanoñ nini-jowa.”

⁴ Kaeñ qisinq mugi meleema kokaen jero: “Moñnoj aŋgomokoloj ano jinjauñ kembubotiajonañ mono galenjia meñ laligowu.

⁵ Ejemba mamaganon asuginj noo qananoj kokaen jewuya, ‘Niinoj Hamoqeqe Toya Kraist kolooej.’ Kaeñ jeñ ejemba mamaga tiligoñ oñombuya.

⁶ Oñjo manjawaa bujuya ano otona koloon kema karo momakebuya. II moma jenengia orowabotiajonañ mono galenjia mewu. Iwoi kaanja ii waladeenj koloowaatiwaa jejetaga. II koloowaato, balombaa kambanjanon mono iikanondeej uulañjawa mende tegowaa.

⁷ “Kantri moñnoj kantri moñ uñuwombaajon waabuya. Ejemba tuun moñnoj tuun moñ yonjowo aron qeq aowombaajon waabuya. Gomañja gomañja kanon bodia bodia koloowaa ano nañ somasomata ii qonjoma meñ namo meleeno kemenjkebaa.

⁸ Iwoi kuuya ii emba korowonon masu kanaiñ uñujkejiwa so. Balombaa kambanjanon mono iikawaa so kanaiñ tegomambaajon ambaa.

⁹*“Kaeñ ambaato, kambanjanon tosianon oñjo uugia meleengitiwaajon ama gawman yonjoo boronoj oñjoongi siimbobolo ama oñoma uñugi komuwuya. Kantri kuuya yonjonoj noojoña ama kazi ama oñomakebu.

¹⁰ Kambanjanon mamaganon momalaarigia mesaon aŋgonan meñ kazi ama aowuya.

¹¹ Gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganon asuginj ejemba mamaga kilikalua meñ oñongi jinjauñ qeq kemakebuya.

¹² “Jeulalan Toyanon seiñ ejemba galeñ koma oñombaatiwaajon ama uumeleenj ejemba seiseiya yonjoo uugianon olomooro uuropagianon loorin zololongowaa.

¹³*Moñnoj kaparañ koma kотиñ boñ qeq nama laligoro balombaa kambanjanon tegowaati, iinoj mono oyanboyaj bunja qeq aowaa.

14 Anutuwaa bentotoñaa Oligaa Buñaa koi mono waladeen namowaa kantria kantria kuuya kanoj jeñ seigi kanageso so nañgonango qaaaya mogigo balombaa kambanjanon iikawaa gematanon tegowaa. Kianj.

*Jerusalem sitiwaan kondemondeej uuduuduyawo
Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24*

15* “Gejatootoo eja Danielnoj kondemondeej uuduuduyawo kawaa qaaaya jerota eja. Qaa iikawaa so tösianoj kañ kondemondeej ano iwoi arjgonjorayawo ii jirowow jigo toroyanoj angi nano iibuti, qaa koi weenjowagati, iinoj mono saanø geja ama moma kotowa.

16 Kamban iikanon Judia prowinsnoj laligowuti, oñonoj mono misinjor hornoj bañanoj kembu.

17* Miri kosianon sombenon laligowaati, iinoj mono kamaañ geso iwoiya memambaajon miri uutanoj mende uba.

18 Gawonoj kema laligowaati, iinoj mono kaañagadeej malekuya memambaajon eleema mirinon mende komba.

19 “Yei! Emba korowo ano merabora ajunoj yononoj kamban iikanon nomaen uulañjavo kembuya?

20 Kawaajoj iwoi ii konjuru me Sabat kendombaa kambanjanon mende koloowaatiwaajon mono qama koolinkebu.

21* “Ii kokaembaajon: Kamban iikanon kakasililij jekania boorongoya koloowaa. Kakasililij soya kaanja ii wala eenjanon kamban moñgej mende koloonj ero. Anutunon iwoi kuuya mokologoti, kamban iikanondeej kanaij kamban kokanoj laligon kouma kamban biiwianon moñ mende kolooro. Wala eenjanon mende kolooro ano kanagej kamban moñnoj mombo mende koloowaa. Kawaajoj mono qama koolij laligowu.

22 Poñnoj kokojinjjin kamban ii mende menj torinagati een, ejemba kuuyanoj mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyanjaajon meweengoj ononoti, iyonojoj ama weenj iikawaa jañgoya ii menj toriwwa.

23 “Kamban iikanon kokaen jewuya, ‘Mobu! Kraistnoj koi laligoja,’ me ‘libu! Hamoqeqe Toyanoj endu nanja.’ Moñnoj kaeñ jewaati een, ii mono mende moma laariwu.

24 Ii kokaembaajon: Hamoqeqe toya qoloñmoloñgoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asuginj angoletuano aiwese somasomata megij letombuya. Kaeñ letorjgi Anutunon ejemba iyanjaajon meweengoj ononoti, ii kaañagadeej enjkalolon menj onjombutiwaaajon angobato menj kaparan konjgi jinjauñ qewubo. Onjo galengia awaagadeej menj aon laligogi ii amamaawuya.

25 Mobu! Niinon iwoi kuuya ii mende kolooro waladeen injijowe modaboroju.

*Siwe gomambaa Eja honjanon asugiiwaa.
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28*

26* “Kawaajoj ‘Hamoqeqe Toyanoj balon qararanjkonjkonjanon laligoja,’ kaeñ jegi mobuti eenj, iikanon mono mende kembu. Me ‘Mobu! Kraistnoj miri kawaa uutanoj asuginj raja,’ kaeñ injilogi ii mende moma laariwu.

27 Ii kokaembaajon: Siwe gomambaa Eja honjanon mombo kawaati, kamban ii mono ooibiliwaa so kokaen koloowaa: Ii weenj koukoutanonga pilitik bilisik ama leegen weenj kemekemetanoj sokoma asariñ keno iijoñi, iinoj mono iikawaa so asugiiwaa.

* **24:15:** Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **24:17:** Luuk 17.31 * **24:21:** Dan 12.1; Ais 7.14 * **24:26:** Luuk 17.23-24

28 *“Oro gisaganoj moñgej ewaati, mamboñkarara yoñonoj iikanonj horoñ ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kianj

Siwe gomambaa Eja hoñanor asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 *“Konajilin kambaj iikanonj tegoro iikanondeej ween jaayanoj injañ kono koiñnoj umuñ kombaa. Señgelao yoñonoj sombinorja tegorj kamaawuya ano sombinorj utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaonj enkaloñor angi soowaa.

30 *Kambaj iikanonj Siwe gomambaa Eja hoñaa aiweseyanoj sombinorj asugiro iibuya. Kambaj iikanonj namowaa kanageso kuuya yoñonoj jingej qama saabuya. Saama Siwe gomambaa Eja hoñaa iinoj sombimbaa koosu qaganonj karo iibuya. Ku-usuña somatanonj sakondindiñawo asuganoj asugiro asamararañaa iibuya.

31 Karo iigi romoj qaita moñ uugi otonjota kotakota mogi Siwe gajobau-ruta wasij oñono yoñonoj ejemba Anutunoj iyanqajonj meweengonj oñonoti, ii balonj goraaya teetee eugej emugej iikanonj kopepereej oñoma unuambuya. Kianj

Noror gerewaa sareqaa

Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

32 “Oñoo noroñ gere iima tania romonjorj sareqaa koi mobu. Borianonj apuyawo kolooro señgia loñgogi ii iima moma kokaejjenkeju, ‘Ween kambajaa mono dodowija.’

33 Oñonoj kaanjadeej aiwese iikawaa so asugiro iima moma asariñ kania kokaej jewu, ‘Jiisasnonj mono nagunoj dodowija.’

34 “Niñonj qaa hoñaa moñ kokaej inijowe mobu: Ejemba koi kete namononj laligojuti, iyonjonj mende komugi iwoi kuuya jejenji, ii mono iyoñoo laaligo kambajgianonj koloowaa.

35 Sombij namononj goron qewaoto, noo Buñaa qaananoj mono kamban moñnoj mende aliwaa. Kianj.

Jiisas kawaatiwaa kambajaa ii moñnoj mende moja.

Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

36 *Siwe gomambaa Eja hoñanoj kawaato, naa kambaronj kañ kuuwaati, iikawaa weenja me aua kambajaa ii moñnoj moñ mende moja. Siwe gajobanoj ii mende moju. Anutuwaa Merianonj kaanjagadeej ii mende moja. Amanoñ añjodeej ii moja.

37 *Wala eeñanoj Nooawaa kambajanoj ejembanonj laaligogia qemasologen qaganonj laligoñ menj kileegiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoñanoj mombo kawaatiwaa kambajanoj koloowaa.

38 “Apu gboulu somatanonj mende karo waladeej iikanonj ejemba nene lombaj ama apu kotiga neñ embaqemba sewanjaajoj angi kema karo agimiñ aonj laligogii. Nanameñ kaej ama menj qemasologen laligogii Nooanonj wanjo uutanonj uroti, ween iikanonj tegoro.

39 *Tegoro naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu gboulu somatanonj kañ jinoñaa qaa tiwilaar oñono. Kanager Siwe gomambaa Eja hoñanoj mombo kawaati, kambaj iikanonj ejembanonj kaanjadeej qemasologen ama laligoñ tiwilaawuya.

* **24:28:** Luuk 17.37 * **24:29:** Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12-13 * **24:30:** Dan 7.13; Zek 12.10-14; Ais 1.7 * **24:37:** Jen 6.5-8 * **24:39:** Jen 7.6-24

40 “Kambaŋ iikanon̄ eja woi gawonoŋ laligori yoroonon̄ga moŋ meŋ moŋ mesaowuya.

41 Kaaniadeen̄ emba woi tawęŋ orasiŋ rabaoti, iyoroonon̄ga moŋ meŋ moŋ mesaowuya.

42 “Ponnoŋ kawaatiwaa kamban̄a me auaya mende mojutiwaajon̄ mono uugbilgibili laligowu.

43 *Gbili laligowombaa qaa koi mono moma kotowu: Gomantiŋjan̄oŋ kikekakasilin̄ ejanon̄ naa kamban̄oŋ me auanon̄ kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono gbili rama miria awaagadeen̄ galeŋ mero qosoma umambaajon̄ amamaawaa.

44 Ono ‘Siwe gomambaa Eja hoŋjan̄oŋ kamban̄ kokanoŋ mende koubaa,’ jen̄ romon̄gogi iinoŋ mono kamban̄ iikanondeeŋ koubaa. Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.

Luuk 12.41-48

45 “Kaeŋ kolooro gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tirin̄ koŋ tosaan̄a uŋuugujā? Tosianoŋ zololongoŋ gawoŋ mesaogi moŋnoŋ momakooto awaawaa qaganoŋ kaparaŋ koma pondan̄ meŋkeji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolojoa. Miri toyanoŋ nanamemeŋa gosiŋ iima moŋgeŋ kema miriaa ilawoilaya ii borianon̄ ano galeŋa koloowaa. Galeŋa koloon̄ welenqeqeurutu ijomotiwaa so kalaŋ koma kamban̄ dindinjan̄oŋ uŋuagin̄kebaa.

46 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ eleema kaŋ iikaŋ iima ‘Mono simbawoŋawo kolojoaŋ!’ jen̄.

47 “Niin̄oŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ inijowe mobu: Toyanoŋ ‘Mono simbawoŋawo kolojoaŋ!’ jen̄ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuuŋ mubaa.

48 Kuuŋ mubaato, gawoŋ meme biblikoya iinoŋ uutan̄oŋ romon̄goŋ kokaeŋ jewaati eeŋ, ‘Ponnaa kaka kamban̄oŋ mono koriga eja.’

49 Kaeŋ jen̄ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureer aŋoŋ jejelombaj ama aisoŋ apu kotiga neŋ uuta sooro eŋkaloloŋ silemale koloon̄ laligowaa.

50 “Kaeŋ laligoŋ kamban̄ moŋnoŋ poŋa koubaatiwaajon̄ mende mam-bombaati, mono iikanondeeŋ koubaa. Kambambaajon̄ imowamo ulumbu-kuuŋ laligoro mono aua iikanondeeŋ kouma

51 qeŋ japaleleŋ meŋ muŋ jen̄ kotoro uumeleembaa ejemba seleselyea kaaŋa gere sianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaa. Kaeŋ moma saama gigilaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.” Kiaŋ.

25

Emba sarą 10 yonjoo sareqaa

1 *Jjisasn̄oŋ jero, “Mombo kaman̄ati, kamban̄ iikanon̄ Siwewaa benton̄ja ii kokaeŋ koloowaa: Maraj lomban̄ kamban̄jan̄oŋ emba sarą jumun̄a ten̄ yonjonoŋ ‘Eja buŋawo aitoŋgowoŋa,’ jen̄ kiwigia meŋ kananoŋ kengi.

2 Yonjonoŋga 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaan̄a 5 ii nekoŋa.

3 Nekoŋa yonjonoŋ kiwigia megito, gere (koinsare) kelega* mende meŋ kengi.

* **24:43:** Luuk 12.39-40 * **25:1:** Luuk 12.35 * **25:3:** Gere (koinsare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Gomaŋ tiiro gere susuyanoŋ opo kokosiŋ kele iikanon̄ qendungon̄ kiwa ootirin̄ kananoŋ kengi 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanon̄ gere ii eeŋ bubu giliwubotiwaaŋii mombo oil gere kelenon̄ qendungoggi.

⁴ Momakootogiawo yojonoj kiwagia ano koinsare kele kaarogia kaanjagadeej meej kenji.

⁵ Kenji eja bujanonj uulañawo mende karo mambongi kambaj koriroti-waajonj kuuya yojoo jaalologia bomboj mero usugorj gaoj egi.

⁶ ‘Gaoj egito, gomantiijaa biiwianoj mojnoj romuj qero qa kokaenj mogi, ‘Mobi, eja bujanonj mono kaja-oo! Mono iwaanonoj kema aitorjgouw.’

⁷ Qa ii moma emba saraj ten ii kuuyanoj waama kiwagia meej meagon ootirigi.

⁸ Ootirigi nekojaa yojonoj emba momakootogiawo yojonoj kaq kokaenj jegi, ‘Nonoonojoj kiwa bogojiwaajoj ojonoj mono koinsare kelega tosia nonombu.’

⁹ ‘Kaej jegi momakootogiawo yojonoj meleema kokaenj jegi, ‘Qaago! Ii onjo ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaajonj mono siil mirinonj kema onjoangiaa koinsare kelegia sewaaja mewu.’

¹⁰ ‘Kaej jegito, yojonoj koinsare kelega sewaaja mewombaajoj kema kananonj laligogi eja bujanonj mono iikanondeej kouro. Embo saraj jojorij naangiti, iyonoj kema iwo aitorjgoj maraj lombaj miri uutanonj ugi nagu konji.

¹¹ *Emba saraj stuanoj kejigit, iyonoj kaañagadeej kanagej kouma nagu qej kokaenj qagi, ‘Poj Poj, mono nagu metaama nonomba!’

¹² ‘Kaej qagito, kokaenj meleema jero, ‘Qaago! Nii onjo mende moma onjonjej. Qaa ii hoñaga inijojen.’

¹³ Jisasnoj sareqaa kaej jeñ gowokouruta ii qaa kokaenj inijoro, ‘Ono nii kamambaa kambanja me auaya mende mojutiwaajoj mono uugbilgibili laligowu.’ Kianj.

Monej esu galen konjitiwaa sareqaa.

Luuk 19.11-27

¹⁴ *“Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja moj gomañja mesaonj koriganonj kantri moñgen kemambaajon moma welenqegeuruta onjono kagi monej esuhinaya galen koma oñombutiwaajoj jeñ kotoj onjoma borogianoj ano.

¹⁵ Gawoñ memegia gosiñ hoñaj dawi koloowaatiwaa so moma gawoñ meme eja mombaajonj monej esu 5 (Kina 20,000) muñ moj monej esu woi (Kina 8,000) muñ moj motoonjo (Kina 4,000) muro. Kaej galen kombutiwaajoj mendeema onjoma onjomesaoñ keno.

¹⁶ “Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoj iikanondeej kema konkororo gawoñ mero monej seiro esu 5 mombo mero.

¹⁷ Kaanjadeej esu woi (Kina 8,000) meroti, iinoj kema konkororo gawoñ mero monej seiro esu woi mombo mero.

¹⁸ “Kaej merito, eja monej esu motoonjo (Kina 4,000) meroti, iinoj mono mesaonj kema baloñ osoj eja poñaa moneja roñ koma mesañgoro.

¹⁹ Kambaj koriga tegoro welenqege yojoo eja pongianoj eleema kan ‘Gawoñ megitiaa sundugia moma gosimañja,’ jeñ koma horoñ onjono kagi.

²⁰ “Kaej kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoj jaayanoj kouma esu 5 mombo toroqenj meej kaq kokaenj ijoro, ‘Somatana moba, giñoñ monej esu 5 nonati, niinoj iikawaa konkororoya mewe seiro esu 5 mombo kolooro meej kajeñ.’

²¹ “Kaej ijoro eja poñanoj kokaenj meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawoñ meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaañja meej ii kaparañ

koma galen koma laligona seiro. Kawaajon niinoj iwoi mamaga goo boroganoj ambe iikawaa galenjaga laligowa. Saanoj kan ej aponga noo miri uutanoj kouma motooj korisoro ama laligowona.'

22 Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinoj kaanjadeej kouma kokaej ijoro, 'Somatana moba, giinoj monej esu woi nonati, niinoj iikawaa konkororoya mewe seiro esu woi mombo kolooro menj kajej.'

23 'Kaej ijoro ej aponjanon kokaen meleema muro, 'Ii awaa. Gii gawoñ meme ej awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaanaj menj ii kaparanj koma galen koma laligona seiro. Kawaajon niinoj iwoi mamaga goo boroganoj ambe iikawaa galenjaga laligowa. Saanoj kan ej aponga noo miri uutanoj kouma motooj korisoro ama laligowona.'

24 'Kawaa gematañoj ej aponjanon motoojo (Kina 4,000) meroti, iinoj kouma kokaej ijoro, 'Somatana moba, niinoj kaniaga kokaej moma yagowe: Eja Pojñanoj mono ej aotakota geriawo kolooya. Geenjo nene kota mende qosoma kororoona iikanonj mono kilej hoja soononj kotoj memambaajoj momakejañ. Dumuj kota mende osona kemero iikanonj mono kilej hoja menj kululuumambaajoj momakejañ.'

25 'Kaej moma yagoj keena moma kema goo monej esuga ii namonoj mesañgowe ero. Iiba, monej esu nonati, iikayadeej mono tororo koi.'

26 Kaej ijonjii muroto, ej aponjanon meleema kokaej menj muro, 'Gii injarere koloon welenqeqe bologa kolojan! Gii kaniana moma yagona: Neeno nene kota mende qosoma kororoowe iikanonj mono kilej hoja soononj kotoj memambaajoj momakejañ. Neeno dumuj kota mende osowe kemero iikanonj kilej hoja menj kululuumambaajoj momakejañ. Noo tanina kaanja moma yagono mono naambaaajoj ama soonj laligona?'

27 'Gii noonoj monej ii benknoj ana sokonaga. Benknoj ana somariiro eleema kaweti, kambaj kokanoj ii saanoj susuyawo mewenaga.'

28 Toroqej tosaanja ii injijoro, 'Ojo mono qezen injarere ej a kokawaa monej esuya ii wama moj esu 10 mokoloorti, mono ii mubu.'

29* "Sareqaa kokawaa kania ii kokaen: Daej yojoonoj iwoi ej, kuuya iyoyoojoj mono toroqej oyojgi seiro kelemaleej ej ojombaa. Kaej seiwaato, mombaanoj iwoi moj mende ej, iwaanoj iwoi ii mono kaanqadeej wanji eej toontooj laligowaa."

30* "Ayo, welenqeqe ej a omaya gawojaa hoja qaa ii mono seleenqej hagogi pangamanoj kemeba. Iikanonj kemej saama gigilaan gubugia kigi qaro laligowuya." Kiaj.

Jenteegowaa kambaj somatanonj kokaen koloowaa:

31* "Siwe gomambaa Eja hojanonj nama Siwe gajoba kuuya ajuuama motooj kawuti, kambaj iikanonj Siwewaa asamararañanor asugiro iinoj Kin Pombaa jinkaroj duñnoj rabaa.

32 Rama jero namowaa ejemba tuuq kuuya menj kululuun oyojgi iwaajaa jaanoj asugiwuya. Asugigi lama galenjanonj lamaauruta meme (noninj) yojoonojha gosiñ mendeema oyojgi, iikawaa so ii mendeñendeej ama ojombaa.

33 Ii ama ojoma jero lama ii boro dindijanorjanoj ano meme (noninj) ii qanianorjama ojombuya.

* **25:29:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18 * **25:30:** Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28 * **25:31:** Mat 16.27; 19.28

34 “Kaeñ ama oñongi Kiñ Poñnoñ boro dindiñanoñ nambuti, ii kokaen injijowaa, ‘Noo Amananoñ kotuegon oñono laligogiti, oñó mono kawu. Ama Anutunananon gomañ kuuya mokoloon oñonoti, kamban iikanondeen mono bentoton oñoojor mozozonjor merota jojoriñ ej kouji, oñó mono kañ ii buña qen aon laligowu.

35 “Ii kokaembaajon jejeñ: Niinoñ nembanenena komuñ laligowe oñó neneya noma laligogi. Niinoñ apuwaajon qenjeñ qen laligowe oñó apu noma laligogi. Niinoñ waba koloon laligowe oñó koma horoñ noñgi mirigianoñ uma laligowe.

36 Niinoñ sele esunaajoñ amamaañ laligowe oñó opo keren noma laligogi. Niinoñ ji niro laligowe oñó galeñ koma noma laligogi. Niinoñ kapuare mirinoñ laligowe oñó nii niibombaajon iikanon kañ laligogi.’

37 “Kaeñ injijoro ejemba solaña yoñonon kokaen meleema muñ jewuya, ‘Pon, gii mono naa kampanoñ nembanenegaajoñ komuna giima guagin laligonin? Mono naa kampanoñ apuwaajon qenjeñ qen laligona giima apu goma laligonin?

38 Mono naa kampanoñ wabaga laligona giima koma horoñ goniñ mirinananoñ una laligonin? Mono naa kampanoñ sele esugaajoñ amamaañ laligona giima opo keren goma laligonin?

39 “Mono naa kampanoñ ji giro ena giima me kapuare mirinoñ laligona moma gii giibombaajon goonoñ kañ laligonin?”

40 Kaeñ jegi Kiñ Poñnoñ meleema kokaen injijowaa, ‘Niinoñ qaa hoñá moñ kokaen injijow mobu: Oñó neenaa uumeleen alauruna kamaañqeqeta koi yoñoonoñga mombaajon iwoi moñ anjiti, ii kuuya mono nii ama noma laligogi.’

41 “Kaeñ jeñ kawañ gematanon boro qanianon nambuti, iyoñoonon meleema kokaen injijowaa, ‘Manjananoñ qasuaañ oñono laligogiti, oñó mono nomesaon togowu. Gere sia tetegoya qaa jeñ ubaati, mono iikanon kema kemebu. Anutunooñ ii Kileñaa Toya áno iwañ gajobauruta yoñoojor mozoñjor merota jojoriñ ej kouja.

42 Ii kokaembaajon injijoñ: Niinoñ nembanenena komuñ laligowe oñó neneya mende noma laligogi. Niinoñ apuwaajon qenjeñ qen laligowe oñó apu mende noma laligogi.

43 “Niinoñ waba koloon laligowe oñó mende koma horoñ noñgi mirigianoñ mende uma laligowe. Niinoñ sele esunaajoñ amamaañ laligowe oñó opo keren mende noma laligogi. Niinoñ ji niro ewe ano kapuare mirinoñ laligoweto, oñó nii niibombaajon iikanon mende kañ laligogi.’

44 “Kaeñ injijoro yoñonon kaañqagadeen meleema muñ kokaen jewuya, ‘Pon, gii mono naa kampanoñ nembanenegaajoñ komuna me apuwaajon qenjeñ qen laligona me wabaga laligona me sele esugaajoñ amamaañ laligona me ji giro ena me kapuare mirinoñ laligona nono gii mende weleñ qen goma laligonin?’

45 “Kaeñ jegi meleema kokaen injijowaa, ‘Niinoñ qaa hoñá kokaen injijow mobu: Oñó uumeleen alauruna kamaañqeqeta koi yoñoonoñga mombaajon iwoi moñ mende anjiti, ii kuuya mono nii mende ama noma laligogi kolooja.’

46* “Kaeñ injijoro irona meleema oñono qagianon uro hagoñ oñono kemen siimbobolo kamban tetegoya qaa moma laligoñ ubuya. Kaeñ laligon ubuyato, solaña yoñonon oyanþoyan laaligo ii kamban tetegoya qaa laligon uma laligowuya.” Kiar.

* 25:46: Dan 12.2

26

Jiisas qeni komuwaatiwaa aŋgonaj aŋgi.
Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

¹ Jiisasnoj qaa kuuya ii jedaboroŋ gowokouruta kokaen injoro,

² *“Weej woi tegorogo pasowa kendonaŋ kaŋ kuuwaa.* Onjo ii saanoy moju. Kaŋ kuuro Siwe gomambaa Ejä hoŋa ii waba gawman yonjoo borogianoj aŋgi maripoonoŋ qegi komuwa.”

³ Kamban kanoŋ jigo gawoŋ galen ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoy ajobroŋ jigo gawoŋ galen wanja qata Kaiafas iwaŋ jinkaronaŋ mirianoŋ ragi.

⁴ Kanoŋ rama nomaeŋ mondoniŋ Jiisas oloŋ meŋ qegi komunagati, iikawaa kania mongama gosigi.

⁵ Monjama gosiŋ kokaen jegi, “Ejembä iringia soono kareŋa kareŋa aowubotiwaajon ii korisoro kendoŋ kambanjaŋoŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa.” Kiaŋ.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.
Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

⁶ Jiisasnoj Betani gomanoŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ soljaniroti, iwaŋ mirinoŋ uma raro.

⁷ *Iikanoy nene neŋ raro emba moŋnoŋ jamo kaaro moŋ meŋ iwaanoŋ karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo qata alabasta iikanoy memetaga. Ii apu uŋkoowagawo iikanoy saa qeqetaga. Iinoŋ ii sewaŋa somatanoy meŋ kaŋ apuya Jiisawsaa waŋanoŋ qibibirinj moriro.

⁸ Moriro gowokourutanoy ii iima uugia boliro kokaen jegi, “Ii mono naambaajoŋ kaen tiwilaaja?

⁹ Apu kelegawo ii sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ uuta kolooro ii ejembä wanaya ojono sokonaga.”

¹⁰ Jiisasnoj uumomogia ii iima kotoŋ kokaen injijoro, “Emba kokawaan uuta ii mono naambaajoŋ meŋ boliju? Iinoŋ sili awaa ama sororogoŋ nono sokonja.

¹¹ *Ejembä wanaya ii kambanja kambanja batugianoŋ laligowuto, niinoŋ onjoo batugianoŋ kamban so mende laligomaŋa.

¹² Niinoy komuwe roŋ koma nombutiwaajoŋ ama kelenoy selena nomorija.

¹³ Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injijowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanoŋ me kanoŋ jeŋ seigi kombaati, iikanoy emba koi kanoŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya kaaŋgadeen jegi seiro iwaajoŋ romongoŋ laligowuya.” Kiaŋ.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotoorjo ano.
Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

¹⁴ Kamban kanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot iinoy jigo gawoŋ galen yoŋoonoŋ kema

¹⁵ *kokaen qisiŋ onjoo, “Niinoŋ Jiisas memelolo meŋ muŋ borogianoy ambe onjonoŋ naa tawaga nombuya?” Qisiŋ onjoo silwa moneŋ kota 30 weenyoŋ borianoj aŋgi.

¹⁶ Aua iikanondeen kanain Jiisas kamban mongen memelolo meŋ muambaas kana moma mongama kokobimbiŋ koma laligoro. Kiaŋ.

* **26:2:** Eks 12.1-27 * **26:2:** Pasowa ii Kiaŋkomu kendoŋ. Qaa iikawaa kania ii Niniima koboŋ nunuuguro. Eksodus 12.15 * **26:7:** Luuk 7.37-38 * **26:11:** Dut 15.11 * **26:15:** Zek 11.12

*Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30*

¹⁷ Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ mutuyanoŋ (Sikunenenoŋ) gowoko woi yoronoŋ Jiisaswaanooŋ kaŋ kokaenq qisiŋ muri, “Boi, nono miri dakanooŋ kema pasowa lama mozozonŋoŋ gonı newaga? Aŋga nomaeŋ eja?”

¹⁸ Qisiŋ muri kokaenq meleeno, “Oro Jerusalem sitinoŋ uma eja moŋ mojeni, ii mokoloŋ kokaenq ijowao, ‘Boinon jeja: Noo kambananoŋ mono[†] dadowija. Niinooŋ goo mirinooŋ kaŋ gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa.’”

¹⁹ Gowoko yoronoŋ Jiisasnoŋ jeŋ kotoŋ oronoti, iikawaa so otaaŋ Pasowa lama mozozonŋori.

²⁰ Mare kolooro gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12 yoŋowo miri iikanooŋ kouma uma duŋ kosianooŋ rama nene mendeema negi.

²¹ Nene neŋ neŋ rama Jiisasnoŋ kokaenq inijoro, “Niinooŋ qaa hoŋa moŋ kokaenq inijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ mono memelolo meŋ nombaa.”

²² Kaeŋ inijoro moma iikanondeeŋ uugianoŋ wosobiri somata kolooro kanaiŋ aŋa aŋa qisiŋ muŋ ijogi, “Poŋ, mono noojoŋa jewabo?”

²³* Qisiŋ mugi kokaenq meleeno, “Niwo bered qaŋnoŋ qenduŋgoji, mono iinooŋ.

²⁴ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono iwaajon qaa oogita ejiwaa so oŋanoŋ namo mesaŋ kambaato, moŋnoŋ ii memelolo meŋ mubaati, iwaajon mono ‘Yei!’ jeŋ qama wanjinjinŋoŋen. Iikawaa ironaŋ kanjanawonoŋ mono iwaq qaganooŋ ubaa. Eja ii nemuu koro uutanonŋa mende asugigati, iikanooŋ mono afaangooŋ munaga.” Kianj.

²⁵ Kaeŋ meleeno Juudas memelolo meŋ mubaati, iinooŋ kokaenq meleema ijoro, “Boi, ii mono noojoŋa jewabo?” Jiisasnoŋ kokaenq ijoro, “Jejanji, mono kianj!” Kianj.

*Pombo samoŋ konoga negi.
Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25*

²⁶ Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaenq inijoro, “Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ newu.”

²⁷ Kaeŋ inijoj wain qambi meŋ qama kooliŋ dangiseŋ jeŋ oŋoma kokaenq inijoro, “Oŋo kuuya mono qambi kokanoŋa newu.

²⁸* Koi neenaa sana. Ii Anutunoŋ ejemba yoŋowo soomonŋo areŋ ano kotiwaatiwaajon sana molaagi kemero ejemba mamaga yoŋoo siŋgiſoŋgiga mesaowaa.

²⁹ Niinooŋ qaa moŋ kokaenq inijowe mobu: Niinooŋ wain kasawaa hoŋa koi mombo toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ Maŋnaa bentotoŋ uutanooŋ eu ranij jejelombaŋ ambaati, weeŋ iikanooŋ mono wain apu qaita moŋ ii oŋowo nemaŋa.”

³⁰ Kaeŋ inijoj korisoro rii qama mesaŋ kema Oil gere baanjanooŋ ugi.

*Piitonooŋ Jiisas qakoombaatiwaajon ijoro.
Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38*

³¹* Uma Jiisaŋnoŋ kokaenq inijoro, “Gejatootoo eja moŋnoŋ qaa moŋ kokaenq oorota eja,

‘Niinooŋ galenqia qewe

[†] **26:18:** Anutunoŋ Jiisas komuwaatiwaakambaŋ anoti, iikawaajon jeja.

* **26:23:** Ond 41.9

* **26:28:** Eks 24.8; Jer 31.31-34

* **26:31:** Zek 13.7

lama tuuŋaŋoŋ deembuya.'
Iikawaa so oŋonoŋ kuuya kete gomantiiŋaŋoŋ uugia noojoŋ ama boliro nomesaoŋ boratiwuya.

32* Boratigi nuwuyato, niinooŋ mono koomunoŋga waama waladeeŋ Galili prowinsnoŋ kema iikanooŋ asugiŋ oŋomaŋa

33 Kaeŋ injjoro Piitonooŋ meleema kokaen jero, "Yoŋonoŋ kuuya uugia goojoŋ ama boliro gomesaoŋ boratiwuuti eeŋ, niinooŋ mono kileŋ kamban̄ moŋnoŋ mende gomesaomaŋa."

34 Jero Jiisasoŋ ijoro, "Niinooŋ qaa hoŋa moŋ kokaen gjomanaŋ: Kurunoŋ mende qaro giinooŋ kete gomantiiŋaŋoŋ qakooma nona indiŋ karoŋ koloowaa."

35 Kaeŋ jeroto, Piitonooŋ kokaen ijoro, "Boi, kaeŋ qaagoto, nii nugi giwo motoonoo komuworagati, ii kileŋ niinooŋ gii mende qakooma gomanaŋ." Gowoko tosaan̄a kuuya kaan̄agadeen qaa iikayadeeŋ jegi. Kian̄.

Jiisasoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.

Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

36 Kaeŋ amiŋ moma kema yoŋowo urukisi moŋ qata Gezemane iikanooŋ keugi. Keuma Jiisasoŋ gowokouruta kokaen injjoro, "Niinooŋ endu kema qama kooliwe oŋo mono kamban̄ biiwianoŋ koi rabu."

37 Kaeŋ injjon Piito ano Zebediwa merawoita woi uruama keŋgi Jiisasoŋ kanaiŋ wosobiri moma konjiliŋ kolooro kana boria qetegoro.

38 Kamban̄ kanoŋ kokaen injjoro, "Noo uunanoŋ mono konduŋkonduŋ koma koujiwaajoŋ ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Oŋo mono kokanoŋ rama niwo gbili laligowooŋa."

39 Kaeŋ injjooŋ yaŋdeeŋ boroŋa moŋ toroqeŋ kema simiŋ kuma usugoŋ kokaen qama kooliŋ jero, "Amana, gii iwoi moŋ mende mololombijan̄. Kawaajoŋ siŋga eji eeŋ, siimbobolowaa qambia koi kanoŋ mono noo qananooŋ ubabotiwaajoŋ nuamba. Nuumbaā me qaagoti, ii mono geengaa uusiŋgaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago!"

40 Kaeŋ jeŋ eleeno gowokouruta karoŋ yoŋonoŋ gaŋ egi injiima Piito kokaen ijoro, "Oŋo aua motoonjoda niwo gbili laligowombaajoŋ mende kotiiju me?"

41 Uunananooŋ gbili laligowombaa siŋga momakejonto, selenananooŋ loolooria koloaja. Kawaajoŋ aŋgobatonooŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooliŋ gibilgbili laligowu."

42 Kaeŋ ijoro mombo oŋomesaoŋ kema indiŋ woi kolooro kokaen qama kooliŋ jero, "Amana, siimbobolowaa qambi koi kanoŋ mende nuuguwaati eeŋ, ii saanooŋ nemajato, ii mono geengaa uusiŋgaa so koloowa."

43 Qama kooliŋ eleeno jaa lologia bomboŋ merotiwaajoŋ mombo gaŋgadeen egi injiiro.

44 Mombo oŋomesaoŋ leegeŋ kema qaa iikayadeeŋ mombo jeŋ qama kooliro indiŋ karoŋ kolooro.

45 Gowoko yoŋoonooŋ eleema kaŋ kokaen injjoro, "Oŋo toroqeŋ haamo meŋ gaŋgadeen ewombaajoŋ moju me? Mobi! Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman ejaa sisiverowerogiawo yoŋoo borogianooŋ ubaa. Iikawaa aua kamban̄aŋoŋ mono kaŋ kuuja."

46 Mono waagi kemboŋa! Memelolo meŋ nombaati, iinooŋ mono kosere koi kaja." Kian̄.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somonjogogi.
Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴⁷ Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanonj gowokouruta 12 yoŋoononqā moŋ qata Judas iiŋor tuuŋ somata moŋ jeta meŋ oŋonoŋ kougi. Jigo gawonj galenj ano kantriwaα jotamemeyaa yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia meŋ kagi.

⁴⁸ Memelolo memambaaŋoŋ anoti, iiŋor waladeenj yoŋowō aiwese qaa kokaŋ somonjogonj inijoro, “Niinor ejā buuta kitoŋ nemaŋati, iiŋor mono ii koloŋja. Mono ii meŋ somonjogowu.”

⁴⁹ Kaeŋ inijoŋ kaj iikanondeenj Jiisawaanooŋ keuma “Kokona (Boi), uubonjoŋ!” jeŋ buuta kitoŋ nero.

⁵⁰ Kitoŋ nero Jiisasnoŋ kokaŋ ijoro, “Alana, gii naambaaŋoŋ kajani, ii mono uulaŋawo amba.” Kaeŋ ijoro ejā tuuŋ yoŋonoŋ Jiisawaanooŋ kouma qelanjiŋ meŋ somonjogogi.

⁵¹ Somonjogogi Jiisaswo laligogiti, iyonoononqā moŋnoŋ borianoŋ manjawaa soo somata horonj jigo gawonj galenj waŋaa welenqegeya qeŋ gejia kotogoro kamaaro.

⁵² Jiisasnoŋ ii iima kokaŋ ijoro, “Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taanjenj mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanoŋ unjuro komuwuya. Kawaajon mono sooga kopiŋanoŋ qena kemeba!

⁵³ Niinor Amana qama kooliwe saanor ilaaŋ nombaati, ii mojan me qaago? Qama kooliŋ mubenagati, iiŋor mono iikanondeenj gajoba manjaqepe tuuŋ[‡] 12 uugun wasiŋ oŋono kaj ilaaŋ nombuyaga.

⁵⁴ Ilaaŋ nombuyagati eeŋ, Buŋa Terewaa qaayanoŋ mono nomaŋeŋ hoŋawo koloonaga? Buŋa Tere qaawaa so iwoi koi kanoŋ mono asugiwaaję jejetaga koloŋja.

⁵⁵ *Kambanj iikanondeenj Jiisasnoŋ manjaqepe tuuŋ ii kokaŋ inijoro, “Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ noma somongowombaaŋoŋ kouju. Niinor ween so jiwoŋoŋ jigoŋoŋ oŋowō rama nama Buŋa qaa kuma oŋoma laligowe mende noŋgi.

⁵⁶ Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanooŋ qaa oogiti, iikanonj hoŋawo koloowaatiwaaję asugija.”

Jiisas somonjogogi gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaŋ boratiŋ umburatiŋ kenji. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeyaa yoŋonoŋ Jiisawaanooŋ qaa gawonj megı.
Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵⁷ Manjaqepe ejā Jiisas meŋ somonjogogiti, iyonoononj ii wama jigo gawonj galenj waŋa qata Kaiafas iwaa mirinoŋ kenji. Kenji Kana qaawaa boi ano kantriwaα jotamemeyaa yoŋonoŋ iikanonj kaj ajoroogi.

⁵⁸ Kenji Piitonoŋ siigeŋsiŋeŋ oŋotaan iikanonj keuma jiŋkaroj miriwaaję kiropo uutanoŋ uro. Uma tetegoyanooŋ nomaŋeŋ koloowaati, ii iimambaaŋoŋ welenqepe ejā yoŋoo batugianooŋ raro.

⁵⁹ Kaeŋ raroto, jigo gawonj galenj ano jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ Jiisawaanooŋ selenonj kuukuu qaa nomaŋeŋ mondoŋ naŋgoŋ jeniŋ qeŋi komuwaatiwaaję moŋgaŋgi.

[‡] **26:53:** Room yoŋonoŋ lijon me manjaqepe tuuŋ moŋ ii manjaqepe ejā 6,000 kawaa so koloŋ laligogi. Kawaajon manjaqepe tuuŋ 12 yoŋoo jaŋgogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so. ^{*} **26:55:** Luuk 19.47; 21.37

60 Mongama nama mamaganon waama nama qaa qolongolongoya Jisaswaa selianon kuun naangoj jegito, kilej kania moj mende mokoloogi. Mende mokoloogito, tetegoyanor ej a woi kouma

61*kokaen jeri, “Eja koi kanon mono kokaen jero mori, ‘Nii saanon Anutuwaa jiwowon jigoya kondeembe namonon kamaaro weej karoombaa uutanon ii mombo metaama kuumanja.”

62 Kaej jeri jigo gawoŋ galen waŋanoj waama Jisias qisiŋ muŋ kokaen ijoro, “Yononoŋ goo seleganon qaa kuun naŋgojuti, iikawaa kitia moj jewaga me qaago?”

63 Qisiŋ muro Jisasnoj iwoi bologa moj mende anoto, kilej qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawoŋ galen waŋa iinoj kokaen ijoro, “Niinooj Anutu laaligo Toyaa qatanon kokaen qisiŋ kuun gonjen: Gii Anutuwaa Meria Kraist koloojan me qaago, ii tororo jeŋ jojopar qaanoj jeŋ kottiina moboŋa.”

64*Kaej ijoro kokaen jero, “Jejanji, mono ii. Iito, niinooj kuuya ono kokaen injjowe mobu: Kamban kokaambadeen kanain Siwe gomambaa Eja hoŋjanon mono ku-usuŋ Toyaa boro dindinjanon rama kanageŋ sombimbäa koosu qaganoj kamaaro iibuya.”

65*Qaa ii jero jigo gawoŋ galen waŋa iinoj malekuya menjurama kokaen ijoro, “Yei, mangaa siita! Mono Anutu mepaegoja. Tosianon qaaya naŋgowitzwaajon mombo mende qisiŋ onjomboŋa. Anutu mepaegoji, ii keteda koi onjoangio modaboroju.

66 Kawaajon ono mono nomaen romongoju?” Kaej qisiŋ onjono kokaen jeŋ tegogi, “Iinoj mono koomuwaa buŋa koloowa.”

67*Kaej jeŋ tegor jaayanon sulaapan qeq morin borogia kuma palapajanoj qeqi. Tosianon uruŋjanon qetaalij

68 kokaen ijogi, “Gii gejatootoo eja Kraist koloojanjwaajon moronoj guji, mono iwaa qata qana moboŋa.” Kianj.

Piitonoj Jisias qakoono.

Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

69 Kaej kolooro Piitonoj seleenjen kiropo uutanon sombenon raro. Raro welenqeqe emba moŋnoj iwaanonoj kan kokaen jero, “Gii kaanagadeen Galili eja Jisaswo motoon laligona.”

70 Kaej jeroto, kuuya yonjoo jaagianon qakooma kokaen jero, “Qaa jejanji, ii mono kondanjeŋ.”

71 Kaej jeŋ kiropo naguyanon kemero welenqeqe emba moŋnoj ii iima eja kosianon naŋgiti, ii kokaen injjoro, “Eja koi kanon mono kaanagadeen Nazaret eja Jisaswo laligoro.”

72 Kaej injjoro mombo qakooma jojopar qaanoj jeŋ kottiŋ kokaen jero, “Niinooj eja ii mende moma mujeŋ.”

73 Kamban boronja moj tegoro eja kosianon naŋgiti, iyoŋnoj Piitowaanoj kouma kokaen ijogi, “Oŋjanon! Giinoj kaanagadeen yoŋoonoŋga moj koloojan! Galili qaa aro jejanji, iikanooj mono kaanagadeen ii qendeeno mojon.”

74 Ii moma kanain aŋa qasuaaj aon jojopar qaanoj jeŋ kottiŋ jero, “Nii eja ii mende moma mujeŋ! Qaa qolongolongoya jewenagati eeŋ, Anutunon mono ironja meleema nomba.” Kaej jero iikanondeen kuru qaro.

75 Kurunon qaro moma Jiiasnoj qaa kokaen ijomot, ii romonjoro, “Ginoj wala indij karoon qakooma nona kurunoj qabaa.” Qaa ii romonjor wosoya jumambaajoj ano seleenjen kemej meduqedu meej saaro. Kianj.

27

*Jiisas wama Pailotwaa boronoj anji.
Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32*

1 Gomaqjano amandiinoj jigo gawon galen kuuya ano kantriwaa jota meme (70) yononon ajoroon Jiias qegi komuwaatiwaa qaaya amiij mogi.

2 Amiij mogi tegoro Jiias somonjor wama Room gawana Pailotwaa boronoj anji. Kianj.

*Juudasnoj aroya mosono.
Apo 1.18-19*

3 *Jiias qegi komuwaatiwaa qaaya jej tegogi Juudas memelolo muroti, iinon ii moma moma bolin aor silwa monej kota 30 mugiti, ii meej jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya yononon kema meleema ojoma kokaen injoro,

4 “Niinon singisojgo ama eja koposoya qaa ii memelolo meej mube qegi komuwaa.” Kaej injoroto, yononon kokaen ijogi, “Ii nononoj iwoiga qaago! Li mono geenjgaa majakakaga!”

5 Kaej ijogi moma silwa monej kota ii meej giliro jiwowon jigo uutanon keno. Keno aja mesaoj kema kasanoj jegelaaj aroya mosono.

6 Jigo gawon galen wanja yononon monej kota ii meej kokaen jegi, “Monej koi mono eja sayaa sewanjaga. Kawaajon ii jiwowon jigowaa monej kowinoj ambombaa soya qaago. Kaej ama Mooseswaa Kana qaa uuuguwombo.”

7 Kaej jej amiij moma monej iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon baloq koria moj sewanja megij waba ejemba yonjoo qasirigiaga kolooro.

8 Kawaajon ama baloq koria iikawaa qata ii kamban kokaamba kaanjagadeen toroqen ‘Baloq koria sayawo,’ qamakeju.

9 *Gejatootoo eja Jeremaianon qaa waladeen jeroti, iikanon mono hojavo kolooro. Qaa ii kokaenj,

“Yononon Israel kanagesowaa jotamemegia koloon eja ii sewanja mewutiwaajon gosiij anji silwa monej 30 koloorot, ii megij. Li ejawaa sewanjaga.

10 Yononon ii meej iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon baloq koria moj sewanja megij. Li mono Pojnoj jej kotoq nonotiaa so iikaan megij.” Kianj.

*Pailotonon Jiias qisiq muro.
Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38*

11 Kamban kanoj Jiiasnoj Pailotwaa jaanoj nano kokaen qisiq muro, “Ojanon, gii Juuda yonjoo kin pongia koloqaj me qaago?” Qisiq muro Jiiasnoj meleema ijoro, “Mono geenjgo jejani, iikaanj.”

12 Jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya (70) yononon qaa mamaga Jiiaswaa selianon kuuj jegito, kilej qaa kitia moj mende meleeno.

* 27:3: Apo 1.18-19 * 27:9: Zek 11.12-13

¹³ Qaaya bogoro nano Pailotnoj Jiisas mombo qisiñ muñ ijoro, “Moba! Yonjonoj qaa mamaga goo seleganoj kuuñ nañgoj jejuti, ii mojan me qaag?”

¹⁴ Kaeñ ijoroto, Jiisasnoj bologa moj mende anoto, kileñ qaa iikawaa kitia moj mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoj mamaga walingoro. Kiañ.

Pailotnoj Jiisas komuwaatiwaajon jeñ tegoro.

Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39-19.16

¹⁵ Room gawananoj gbani so Pasowa korisoro kambañanoj kapuare mirinonga eja motoonjo siingiaa so qata qama qisigit, ii isama ojomakero.

¹⁶ Kamban iikanon eja moj qata Barabas qagiti, iiñon kapuare mirinoj raro. Ii kileñaajon men biwiigi laligoro.

¹⁷ Kaeñ ano ajoroogi kokaen qisiñ ojono, “Barabas me Jiisas, qata Kraist qamakejuti, iyoroononja moroga isama ojombe kamaawaatiwaajon moju?”

¹⁸ Galeñ yonjonoj Jiisaswaaajon goronkiki mogitiwaajon ama ii gawanawaa boronoj angi. Ii moma siingiajona kaeñ qisiñ ojono.

¹⁹ Ii moroto, jenteegowaa jinkaroj duñ rarayanoj raro embianon buju qaa moj kokaen ano karo, “Nii kete gomantiinjanon gaoñ moj iiima iikanon eja iikawaaajon ama siimbobolo mamaga mojeñ. Kawaajon eja solaña ii mono lombo mende muba.”

²⁰ Qaa kaeñ karoto, jigo gawoñ galeñ ano kantriwaa jotamemeya yonjonoj ejemba tuuñ uukuukuu meñ ojoma kokaen inijogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoonoj qewutiwaajon jewa. Kaeñ qisiñ mubu.”

²¹ Kaeñ jegi gawananoj meleema qisiñ ojono, “Eja woi yoroononja mono moroga isama mube ojooonoj kamaawaatiwaajon moju?” Kaeñ qisiñ ojono “Barabas!” jegi.

²² Kaeñ jegi Pailotnoj kokaen qisiñ ojono, “Kaeñ jejutiwaajon Jiisas, qata Kraist qamakejuti, niñoñ ii mono nomañeñ ama mubenaga?” Kaeñ qisiñ ojono yonjonoj kuuya qagi, “Mono maripoonoj qewu jewa!”

²³ Kaeñ qagi gawananoj jero, “Ii naambaaajoñ? Iinoñ mono naa bologa ano?” Kaeñ jeroto, yonjonoj ii moma kaparañ koma toroqen qa gigilañ kokaen qagi, “Mono maripoonoj qewu jewa!”

²⁴* Kaeñ qagi gejajojon qegi gujubajunoj mombo somariiro Pailotnoj ii iiima moma manja kareñ koloowabotiwaajon apu meñ boria ejemba tuuñ jaagianoj soñgbama kokaen inijoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanon mono noo qananon qagoto, mono ojooñgidaa qagianoj ubaa.”

²⁵ Kaeñ jero ejemba tuuñ korebore yonjonoj kokaen meleengi, “Sayaa irona mono nono ano meraboraurunana nonoo qanananoj ubaa!”

²⁶ Kaeñ meleengi Pailotnoj Barabas isama muro yonjonoj kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonon qeyayagoj qegi. Kaeñ qegi maripoonoj gewutiwaajon Room manjaqeqe eja yonjoo borogianon ano. Kiañ.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

²⁷ Borogianon ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yonjonoj Jiisas wama gawanawaa jinkaroj miriwañ kiropo uutanoj keugi. Keuma manjaqeqe tuuñ kuuya horon ojongi kañ ajoroonj Jiisas liligon mugi.

28 Liligoj muj iyaŋaa sele esuya kotogoj maleku osoga nezoŋgbala moj mouma mugi.

29 Mouma muj soman̄ kasa lipima ila kaŋa waŋanoj kongi kemero. Kemero bowo moj boro dindiŋanoj ama simiŋ kuma muj gonjeegee ama muj kokaen̄ ijogi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo kiŋ pongia, oowe!”

30 Qaqatete kaŋa ama sulaapaŋ qeŋ moriŋ bowoya tagoŋ iikanon̄ waŋanoj qegi.

31 Mepaqepae kaŋa ama mudaboroŋ maleku osoga nezoŋgbala ii qetegeŋ iyaŋaa sele esu mombo mouma muj maripoonon̄ qewombaajoŋ wama kenji. Kiaŋ.

Jiisas maripoonon̄ qegi.

Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

32 Kema kana somatanon̄ eja moj qata Saimon mokoloogi. Iinoj Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiga. Mokoloon̄ kuuŋ mugi Jiisaswaanon̄ maripoon̄ meŋ aŋgoro.

33 Jiisas kaeŋ wama baloŋ moj qata Golgota ii ananaa qaanoj Waŋsii, iikanon̄ kema keugi.

34* Keuma wain apu ano marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ meŋ newaatiwaajoŋ mugito, Jiisasnoj ii batogoj neŋ moma togoro.

35* Togoro nama maripoonon̄ qegi. Qegi nano Jiisaswaa sele esuya kaiewej megi jaŋgoya kolooro iikawaa so batugianor̄ mendeema megi.

36 Ii meŋ rama Jiisas jaagaleŋ meŋ mugi.

37 Waŋanoj eu qegitiwaa kania ii kokaen̄ ooŋ qegi nano, ‘Juuda yoŋoo kiŋ pongiaqaga koi.’

38 Kikekakasililiŋ eja woi ii iwo maripoonon̄ urugi. Moj boro dindiŋanoj, moj qanianon̄ leelee kaaŋ urugi.

39* Ejemba uuqun̄ kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuŋ muj wambelaan̄ kokaen̄ jegi,

40* “Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanon̄ kondeena balonoŋ kamaaro ween karoombaa uutanoŋ mombo metaama kuumambaajoŋ jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwaa Meriaga koloojan̄ eeŋ, mono saanon̄ geenjə ilaaŋ aŋ maripoonon̄ kamaawa.”

41 Jigo gawoŋ galerj, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ kaŋagadeen̄ mepaqepae meŋ muj kokaen̄ jegi,

42 “Tosiaga ilaaŋ onjoma laligoro, iyan̄a ilaaŋ aomambaajoŋ amamaaja. Iinoj Israelwaa kiŋ pon̄ kolooji eeŋ, mono keteda koi maripoonon̄ kamaaro iima ii moma laariwonaga.

43* Iinoj Anutu moma laariŋ muj qaqbunjəbuŋjəwao laligoŋ aŋaajoŋ ‘Anutuwaa meria koloojen̄,’ jero moniŋ. Ayo, Anutunoj ii kamban̄ kokaamba metogoŋ mumambaajoŋ moja me qaagoti, ii saanon̄ iiborja.” Kaeŋ jegi.

44 Kikekakasililiŋ eja iwo maripoonon̄ urugiti, iyoronon̄ kaŋiadeen̄ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ muri. Kiaŋ.

Jiisasnoj komuro.

Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

45 Ween biiwia 12 kilok kolooro iikanondeen̄ paŋgamanoŋ kamaan̄ baloŋ kuuya sokoma ero kema auu karoombaa so ano.

* **27:34:** Ond 69.21 * **27:35:** Ond 22.18 * **27:39:** Ond 22.7; 109.25 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19 * **27:43:** Ond 22.8

46 *Jiisasnoj 3 kilok iikanon aŋaa qaanoj kokaen qa somata qaro, “Eeli, eeli, lama sabaktani?” Ii ananaa qaanoj: Anutuna, Anutuna, mono naambaaajoj gema nujan?

47 Kaeŋ qaro eja kosianon naŋgiti, iyonoononja tosianon ii moma jegi, “Mono Elaijawaajoŋ qaja.”

48 *Iikanondeej yonoononja moŋnoj bobogariŋ kema momondo moŋ suun kaanja ii meŋ wain apu aasoŋawonon qendungon gere goron kitianoj somonjon suluŋ Jiisaswaa buu susuyanoj eu ano nero.

49 Neroto, tosianon jegi, “Mono mesaogi anjodeen namba. Elaijanon kaŋ metogoro kamaawaa me qaagoti, mono ii iibonja.”

50 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoj mombo qa somata qama sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ komuro.

51 *Komuro iikanondeej jiwowoŋ jiggowa uutanon opo* nanoti, iikanon eukaya biiwianon jurama kamaaŋ woi kolooro. Kaeŋ kamaaro naŋ somata mero jamo somasomata mesuno.

52 Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota angiodeen aantangi ejembaya soraaya komugiti, iyonoononja māmaganon gbiliŋ waagi.

53 Waama qasiriwaa jamo kobaagia mesaon Jiisasnoj koomunonja waaroati, iikawaa gematanoj Jerusalem siti toroya iikanon kaŋ ejemba mamaga asugin onjoniŋ injigii.

54 Kawali galeŋ ano manjaqeqe eja iwo Jiisaswaa jaagaleŋ meŋ laligogiti, iyonoŋnaŋ mero iwoi tosia kuuya koloroti, ii ilma aaruŋ jenengia mamaga ororo toroko ama kokaen jegi, “Inonj mono onjanoj Anutuwaa meriaga koloja.”

55 *Emba mamaganon sigenſigen nama iwoi ii kaanagadeen iigi. Yonjonoj Jiisas otaaŋ Galiliga kaŋ weleŋ qeŋ muŋ laligogi.

56 Yonjoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims ano Jooses yoroo nemunjara ano Zebediwa merawoita yoroo nemunjara. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roj koŋgi.

Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

57 Mare kolooro Arimatis eja qabuŋayawo moŋ qata Joosef karo. Inonj kaanagadeen Jiisaswaa gowokoya moŋ kolooro.

58 Inonj Pailotwaanoj kema Jiisaswaa qamoya memambaajon qisiro. Qisiro kawali ejanoo ii Joosef mubutiwaajon jeŋ kotoŋ onjono.

59 Jeŋ kotoŋ onjono Joosefnor kema Jiisaswaa qamoya meŋ kamaaŋ opo taŋjanon esuuro.

60 Esuŋ meŋ qasirinoj kema aŋaa koba dologa jamonoj uroroogi nanoti, qamoya ii iikanon ano. Kaeŋ ama jamo somata moŋ metano jamo kobaawaa qaa oota kojanjigo mesaon keno.

61 Maria Magdalaga ano Maria alia moŋ yoronon iikanon jamo koba jaasewaŋ qeŋ rari.

Manjaqeqe eja qasiri galeŋ megı.

62 Sabat kendoŋ rarawaajoŋ iwoi mozozonjoŋ ej waama iikanon jigo gawoŋ galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkon) yonjonoj Pailotwaanoj kema ajoroon kokaen jegi,

63 *“Somatanana, enkalolombaa uukuukuu eja iikanon jaawo laligoroti,

* **27:46:** Ond 22.1 * **27:48:** Ond 69.21 * **27:51:** Eks 26.31-33 * **27:51:** Opo ii jiwowoŋ jiggowa uuta toroya ano uuta kowoga totoŋ iikawaa batugaranoj nano. * **27:55:** Luuk 8.2-3 * **27:63:** Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

kambaŋ iikanonj kokaenj jero moninj, ‘Niinoŋ ween karoonj tegoro mombo gibilij waamaŋa.’ Nononoŋ qaa ii romongojoŋ.

⁶⁴ Kawaajoŋ giinoŋ saanoŋ manjaqeqe ejauruga injionj qasirinonj kema ii tororo jaagaleŋ men laligogi ween karoonj tegoro mesaowu. Kaenj mende galen mewuyati een, gowokourutanonj mono kema qamoya oloŋ menj mesanjonj ejemba kokaenj injowuya, ‘Jiisasnoŋ mono koomunonjga waaro.’ Kaenj jegi tiliqili enkalolonj qaa konoga iikanonj mono enkalolonj qaa mutuya uuguro kileqileewabo.”

⁶⁵ Kaenj jegi kokaenj injijoro, “Manjaqeqe eja koi mono saanoŋ ujuama kema kuuŋ oŋongi qasiri jamo kobaawaa qaa oota ii tororo galeŋ koma sororogowu.”

⁶⁶ Kaenj injijoro qasirinonj kema jamo kobaawaa qaa ootanonj jamo somata angi kojanjin nanoti, ii aasoya ama manjaqeqe eja kuuŋ oŋongi jaagaleŋ kotakota megi.

28

Jiisasnoŋ koomunonjga waaro.

Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeej waama gomanj ano Maria Magdalaga ano alia Maria monj yorononj qasiriwaā jāmo kobaai iibotiwaajon keni.

² Keni iikanondeej naŋ somata kokaembajonj mero: Pombaa gajoba moŋnoŋ Siwenonjga kamaanj qasirinonj kaŋ qaa ootanonj jamo somata qetano keno qaganon raro.

³ Gajobawaa kaitania ii pilisik kaanja kolooro malekuya ii koosu kaanja tualalakota kolooro.

⁴ Kaenj asugiro manjaqeqe eja qasiri galeŋ megiti, iyoŋonoŋ iwaajon awawaliŋ jeneŋŋia ororo komuŋ torigi.

⁵ Kaenj angi gajobanoŋ emba woi ii qaa kokaenj irijoro, ‘Jiisas maripoononj qegiti, oro iwaajon moŋganjaoti, ii mojen. Kawaajoŋ mono toroko mende mobao.

⁶ Anjo jerotiwaā so mono koomunonjga waaja. Kawaajoŋ koi mende eja. Mono kan duŋ eroti, ii iibao.

⁷ Ii iima uulanjəwo gowokouruta yoŋoononj kema buju qaa koi injijowao, Jiisasnoŋ koomunonjga waaja. Mobu, iiŋonj mono waladeen Galili prouinsnoŋ kembaa. Onjo saanoŋ iikanonj kema ii iibu. Mobu, niinoŋ ii mono injijowe mogi.”

⁸ Kaenj irijoro uulanjəwodeej qasiri mesaonj toroko moma kileŋ honombononj mende aisoonj buju ii meŋ gowokouruta injijowaatiwaajon uulanjəwo keni.

⁹ Uulanjəwo keni Jiisasnoŋ ii kananoŋ asugiq oroma “Gomaambagara!” irijoro. Kaenj irijoro kosianoŋ kema usugonj kanianonj meragonj waeya meŋ mepeseenj muri.

¹⁰ Mepeseenj muri kokaenj irijoro, “Toroko mende mobao. Mono kema kourunanonj Galili kembutiwaā qaa injijori iikanonj kema nii niibuya.” Kianj.

Qasiri galeŋ meme yoŋonoŋ sundugia jegi.

¹¹ Embawoŋ yorononj kana keni qasiriwaā jamo kobaawaa galeŋ meme manjaqeqe eja tosianonj sitinonj kaŋ jigo gawonj galerj injiima iwoi kuuya kolooroti, iikawaa sunduya injijogi.

12 Yonjonon ii moma Juuda yonjo ojontamemeurugia horon ojontgi montoon ajoajoroo ama Jisias waawaataa qaa mesangowonatiwaa qaa arey mokolooy monej somata totooii ii manjaqege ej a ojontgi.

13 Ii ojoma kokaen jej koton ojontgi, “Ojo mono qaa kokaen jewu: Nono gomantiinjanon gaoj enij gowokourutanon oloj kañ qamoya yongoro mey kenji.

14 Qaa kaej jegi qaa iikanon gawanawaa gejianon kemero mobaati eenj, lombo ojoo qagianon ubabotiwaajon nononoj mono uuta mey loorij mey kamaan anij majakakaya qaa laligowu.”

15 Kaej jej koton ojontgi iikawaa so otaan monej mey kema gawoq qaagia otaagi. Kaej anji Juuda yonjonon qaa ii batugianon jej seigi moma laligogi kema kamban kokaamba kaanjagadeen ii toroqej jegi momakejon. Kianj.

Misin gawoq mewonatiwaa jejkootoya

Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

16* Gowokouruta 11 yonjonon Jerusalem mesaon Galili prowinsnoj kema Jisasnoj baanjanoj kawutiwaajon injioroti, iikanon ugi.

17 Iikanon uma Jisas iima waeya mey mepeseenj mugito, tosianon iwaajon uuwoi mogi.

18 Mepeseenj mugi yonjoonoj kañ kokaen injijoro, “Siwewaa ano namowaa ku-usuñ kuuya ii Anutunon nonota noonon ej.

19* Kawaajon ojo mono gomañ so kema ejemba tuuñ kuuya kokaen injijon ojontgi noo gowokouruna koloowu: Ii mono Mañ, Mera ano Uñä Toroya nonoo qanoj oomulu mey ojombu

20 ano niinor qaa otaawutiwaajon jej koton ojombeti, ii kuuya ten kombutiwaajon mono kuma ojoma laligowu. Mobi, niinor mono kambanja kambanja ojowo laligoj kema laligowe namowaa kambanjaon tegowaa.” Kianj.

Maak Oligaa Buŋa Maaknoŋ ooro. Jen-asa-asari

Maak nemuŋa qata Maria, maŋa qata mende mojon. Jerusalem siti toya laligogi. (Aposol 12.12) Aŋaa sunduya moŋ qata mende qama boŋ 14.51-52 iikanonj oorota eja. Piitononj ilaŋ muro uuta meleeno Buŋa qaa kuma muro. Muro niwita Barnabas ano Pool yorowo liligoŋ misin gawoŋ meŋ kema Pool mesaonj deeni. Deeni toroqeŋ gawoŋ meŋ laligon Buŋa sundu motomotoonj meŋ kululuŋ metulaŋgoŋ waba kantri yoŋoojoŋ Griik qaanoŋ ooro. Jisasaanooŋ qaa ii Arameik. Ii “Eeli eeli lama lama sabaktani,” iikawaa so.

Jisasaanooŋ uuwaagawoŋ nomaeŋ meŋ Anutuwaa Meria kolooŋ ejemba ilaŋ ojoma laligoroti, Maaknoŋ qaa ii jen asariŋ ooro. Jisasaanooŋ gawoŋ waŋa ii karoop: Buŋa kuma ojono, omejilaŋ konjoma ojono ano singisongo mesaonj jia jia meŋ qeangoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaenj:

Qaa mutuya: Jon ano Jisasa 1.1-13

Qenjaaro gawoŋ Galili uutanooŋ mero 1.14-9.50

Galili mesaonj Jerusalem keno 10.1-52

Jerusalem Sonda motoongoj laligoŋ komuro 11.1-15.47

Jisasaanooŋ koomunonj waaro 16.1-8

Waama kolooŋ Siwenonj uro 16.9-20

¹ Hamoqeqe Toya Jisasa Kraist ii Anutuwaa Meria kolooja. Niinoŋ iwaal Oligaa Buŋaya kanaiŋ ooŋej.

Jononj Jisasaanoo kana meleuro.

Mat 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

² *Anutunonj Siwe uutanooŋ meriaajonj qaa moŋ ijoro gejatootoo eja Aisaianoŋ ii oorota iwaal Buju Terenoŋ kokaenj eja,

“Moba. Niinoŋ qele gajobana moŋ wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingoŋ goo kanaga meleuro giinonj iwaal gematanooŋ namonoŋ kemeba.”

³ *“Qele gajoba moŋnoŋ balonj qararaŋkoŋkoŋjanooŋ qama laligoro kema qata kokaenj mobu, ‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajonj mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia mindingoŋ kania qeleleewu.’ ”

⁴ Qaa iikawaa so eja moŋ qata Jon asugiro. qata moŋ Oomulu eja. Asugin balonj qararaŋkoŋkoŋjanooŋ laligoŋ nama Buŋa qaa kokaenj jen laligoro, “Ojonoŋ mono uugia meleengi niinoŋ oomulu meŋ ojomanja. Kaeŋ angi Anutunonj singisongogia songbama mesaawaa.”

⁵ Kaeŋ jen laligoro Judia prowinswaa gomanja kuuya ano Jerusalem siti yoŋononj tuuŋ tuuŋ koma horonj Jombaanoŋ kagi. Kanj kouma singisongogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu berenjanooŋ oomulu meŋ ojono.

⁶ *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanonj memeta ano batuyanonj iiŋkasa oro selianonj memeta ii somorgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ḥaagiso borotaan ano duuyaa moronj apuya, ii neŋ laligoro. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaal soga.

⁷ Jonoq qaa kokaen jeq asarij laligoro, “Noo gemananor ej a ku-usuña kotakota moq kawaa. Iwaa ku-usuña uutanor mono noonor uuguwaan. Iinor ej a uuta koloowaatiwaajon niinoj iwaa kana esuyaq kasia ilaan isamambaajon gamugamu ama amamaamaaja.

⁸ Niinoj apu toojnora mulu meq oñonjento, iinor mono Uñia Toroyanoj mulu meq oñombaa.” Kianj.

Jonoq Jiias oomulu meq muro.

Mat 3.13-17; Luuk 3.21-22; 4.1-13

⁹ Kamban kanoj Jiiasnoj Galili prowinswaa gomaña qata Nazaret kanoja Jombaanoj karo Jordan apu berenjanor oomulu meq muro.

¹⁰ Meq muro apunonja kouro iiakanondeej Siwenor aantano Jiiasnoj uuq iiro Uñia Toroyanoj meleema kewo kooj kaanja koloon Jiiaswaa wañjanor kamaaq mero.

¹¹ *Ii iiro Siwe gomanonja qaa moq kokaen kolooro, “Giinoj mono neenaa komunjua merana koloona kerana qeangoro giimasiij moma gonjeq.” Kianj.

Satanor Jiias angobato meq muq laligoro.

Mat 4.1-11; Luuk 4.1-13

¹² Oomulu meq muro iiakanondeej Uñia Toroyanoj Jiias kuuj wasinj muro balon qararanjoqkojanor keno.

¹³ Kema weej 40 kawaa so iiakanor laligoro omejiilaq wañgia Satan iinor angobato meq muq laligoro. Oro kawalia yoñoo batugianoj laligoro Siwe gajoba yoñonoj ilaañ muq laligogi. Kianj.

Jiiasnoj gowokouruta mutuya oñoono.

Mat 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴ Kanagen Jon kapuare mirinoj oñgi raro Jiiasnoj kamban iiakanor Galili prowinsnoj eleema keno. Kema Anutuwaa Oligaa Buñia jeq asarij laligoro.

¹⁵ *Jeq asarij kokaen injjoro, “Anutunoj bentotoja ambaatiwaa kam-bajanoj mono dodowija. Anutunoj kamban ano laligoj kougit, ii keteda koi kolooja. Kawaajoj mono uugia meleema Oligaa Buñia moma laariwu.”

¹⁶ Jiiasnoj kaeq injijoj liligoj laligoj Galili apu aŋgombaa goraayanoj metetereej kema sora hooro ej a woi irriro. Qagara Saimon, koga qata Andruu. Yoronoj misagara apu aŋgonor sora horowowaajon giliñ laligori.

¹⁷ Jiiasnoj iriima kokaej irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaaj kari kuma orombe ejemba sora kaanja horoñ oñombao.”

¹⁸ Kaeq irijoro iiakanondeej misagara mesaon kanaij Jiias otaaj keni.

¹⁹ Jiiasnoj yorowo boroñia moq toroqeñ kema Zebediwa meria Jeims ano koga Jon iriilo. Yoronoj kaanjaideej wañgonor rama misagara meagoj somongoj rari.

²⁰ Rari iriima iiakanorja oroono. Oroono mangara Zebedi ano monej gawoñ ejauruta wañgonor oñomesaoj kanaij Jiias otaaj gematanor keni. Kianj.

Jiiasnoj ome moq otaaro.

Luuk 4.31-37

²¹ Kaeq motoon kema Kaperneam taonoj keugi Sabat kendoj kolooro Jiiasnoj iiakanondeej qamakooli mirigianoj uma Buñia qaa kuma oñono.

* **1:11:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 9.7; Luuk 3.22 * **1:15:** Mat 3.2

²² *Kana qaawaa boi kaanja qaagoto, ku-usuŋ ej murotiwaa so kuma oŋoŋa nanamemējaŋ so ambutiwaajōŋ jero. Kawaajoŋ kanageso yoŋonoy ii iima aaruŋ waliŋgogi.

²³ Qamakooli mirigia iikanon kamban iikanondeen eja moŋ omeyawo raro ome iikanon qata kokaen qaro,

²⁴ “Oo Jiisas, Nazaret eja! Gii naama ama nonomambaa anjaŋe? Mono meŋ kileen nonomambaajōŋ kajaŋ me? Nii kaniaga moma kotojen. Gii Anutuwaanoŋ eja Tak-kootoya koloojan.”

²⁵ Kaeŋ qaro Jiisasnoŋ temboma kokaen jeŋ muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaon togowa.”

²⁶ Kaeŋ jeŋ muro omenoŋ eja ii utugoŋ orogoŋ muŋ qa bobolo qama kouma mesaon keno.

²⁷ Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ qisir aŋŋ kokaen jegi, “Yei, maŋgaa siita! Koi mono naa iwoiga? Koi momo dologa ku-usuŋawo. Iinoy omejiilaŋ kaanjaŋadeen jeŋ kotoŋ oŋono jeta teŋ konju.”

²⁸ Kaeŋ kolooro Jiisaswaa qabuŋyanoŋ uulaŋawo seiŋ gomaŋ kosianoy rama keŋgit, iikanon kema kema Galili prowins kuuya sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeanŋoŋ oŋono.

Mat 8.14-17; Luuk 4.38-41

²⁹ Jiisasnoŋ Kaperneam oŋoonoy qamakooli miri mesaon iikanondeen Jeims Jon yorowo Saimon ano Andruu yoroo mirinoŋ ugi.

³⁰ Iikanon ugi Saimombaa seuŋanoŋ selegere ji kiro ero. Ero bujuya ii uulaŋawo Jiisas ijogi.

³¹ Ijogi iwaanoŋ kema borianoy meŋ kobibiiro waaro. Waaro selegereya mesaoro nene ooŋ uŋuagiro.

³² Uŋuagiro mare kolooro ween jaaya kemero kanoŋ Kaperneam toy ayoŋoŋ nama ejembaya ejembaya ji omegiawo ii kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi.

³³ Kaperneam taononja tuuŋlelembenoŋ kaŋ Saimombaa miri naguyanoŋ ajoroogi.

³⁴ Ajoroogi nama ejemba ji kania kania injiroti, ii mamaga meŋ qeanŋoŋ oŋono. Kaanjaŋadeen omejiilaŋ yoŋonoy Jiisaswaa kania mogitiwaajōŋ Jiisasnoŋ buugia muuŋguŋ mamaga oŋotaaro. Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa Galili kuuya sokono.

Luuk 4.42-44

³⁵ Jiisasnoŋ gaŋ ero gomaŋ wengeraŋ suluro waama gomaŋ goraayanoŋ kema yaŋasiri tiriŋ kotoŋ iikanon qama kooliro.

³⁶ Qama kooliro Saimon ano alauruta iwo laligogiti, yoŋonoy uulaŋawo kanianoŋ kenji.

³⁷ Kema mokoloon kokaen ijogi, “Ejemba kuuyanoŋ mono goojoŋ moŋganju.”

³⁸ Kaeŋ ijogi kokaen injijoro, “Gomaŋ tosia liligoŋ rama kenjuti, ii iiju. Niinoy Buŋa qaa gomaŋ so jeŋ seimajatiwaajōŋ kamaaŋ laligojen. Kawaajoŋ mono gomaŋ liligoŋ kemboŋa.”

³⁹ *Kaeŋ injijor Galili prowins kuuya liligoŋ kema qamakooli mirigianoy Buŋa qaa jeŋ omeya omeya ii oŋotaao laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ manimba eja moŋ meŋ solajaniro.

Mat 8.1-4; Luuk 5.12-16

40 Jiisasnoj taon mojnoj laligoro manimba eja mojnoj kaq simiq kuma Jiisaswaa wosoyanoj kemeq kokaen qama kooliq muro, “Giinoj siijganooj meq qeangoj nomambaajon mojañi eeñ, mono nii saanoj meq solanjanijnomba.”

41 Kaen qama kooliq muro iwaajoj wosoya moma boria boraama selia oosirin ijoro, “Niinoj ii anuwaatiwaajoj mojeñ. Gii mono solanjaniriwa.”

42 Kaen ijoro manimbaya ii iikanondeen solanjaniro.

43 Solanjaniro galen meme qaa kotakota mun iikanondeen “Saanoj kemba,” ijoro.

44* Gejanono qaa ii kokaen ijoro, “Moba. Kokawaa buju qaaya ii mono moj mende jena mobu. Qaagoto, mono jigo gawon galembaanooj kema selega qendeemaa muba ano Mooseswaanooj jejkooto otaaq solanjanijiwaa mamatewooya ama siimoloj oowa. Ii oona iiro ejembanoj kaniaga moma kotonu.”

45 Jiisasnoj kaen ijoroto, ii noj kema kileq kanañi buju qaa ii mamaga jen laligoro seiro. Seiro Jiisasnoj taonja taonja kanoj asuqanoj mombo kemambaajon amamaaro. Amamaaq taon jemagianooj gomañ gbamenja iikanondeen laligoro. Iikanoj laligoro gomañ so iikanoja ejembaya ejembaya iwaanoj kagi. Kianj.

2

Jiisasnoj eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Luuk 5.17-26

1 Kaen liliqoro kambaañ tosia tegoro Jiisasnoj eleema mombo gomañjanooj Kaperneam karo. Karo “Mirinoj laligoja,” jegi mogi.

2 Ejemba mamaganooj ii moma ajoroon iwaña miri nagu atapanjanooj eligoj sombenjanooj saa qegi. Saa qegi Jiisasnoj nama Buñja qaa inijoro.

3 Inijoro iikanoj eja moj sele bakaya koomuya, ii wama iwaanoj kagi. Eja 4:yanooj ii demberunoj ama arjoq kagi.

4 Kagi eligoj nañgitiwaajon ama Jiisaswaa kosianooj kema ambombaajon amamaagi. Amamaaq miri qaganooj uma Jiisaswaa wañanongga waaren osoñ luluunji. Luluunji oota kolooro iikanoj ji eja ii demberuyawo kasanooj somonjooj arjig kemero.

5 Kaen kemero Anutu moma laarij mugiti, Jiisasnoj iyoñoo tanigia ii iiro sokono ji eja ii kokaen ijoro, “Merana, niinoj goo singisongoga mesaojen.”

6 Kaen ijoro Kana qaawaa boi tosianooj batugianoj rama uugianoj kokaen romongogi,

7 “Eja kokanoj mono nomaembaajon kaen jeja. Mono Anutu mepaegoja. Anutu motoongonooj singisongonana mesaonkejato, eja mojnoj ii qaago.”

8 Uugianoj kaen romongogi Jiisasnoj iikanondeen uutanooj ii moma kotonj kokaen inijoro, “Oño mono naambaaajoj qaa kaanja uugianoj romongojo?

9 Niinoj ‘Singisongoga mesaojen,’ ji eja kaen ijojeni, qaa iikanoj mono afaanqagadeen jejeta. Mojnoj kaen jero tosianooj qaa iikawaa hoñia mende iibu. Kawaajoj ii qaa afaanqaa so. Niinoj qaa moj kokaen jemambaajon mojen, ‘Mono waama tambomaeega meq kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejeta kolooja. Kaen jewe hoñia koloowaa me qaagoti, iikanoj mono asuganoj asugiro iibu.

* **1:44:** Lew 14.1-32

¹⁰ Mobu, namonoj siŋgisongo mesamesaowaa ku-usunja ii mono Siwe gomambaa Eja hoŋaaon ej, oŋo iikawaa kaniaajon tiŋtuaŋ laligowubo. Kawaajon qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibū, "Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuyaa jaayanoj iima ijoro, "Niinon gijoŋen: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganon kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowati een, qaa afaaŋa ii mono kaanŋagadeen nomaembajon omaya koloonaga?"

¹¹ Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuya kokaen ijoro, "Niinon gijoŋen: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganon kemba."

¹² Ijoro mono waama iikanondeej tambomaeeyaa meŋ ejemba kuuya yonjoo jaagianoj seleenŋen keno. Kaeŋ keno kuuyanoj waliŋgoŋ Anutu mepeseen kokaen jegi, "Yei, mangaa siita! Tani koi kaanŋa ii wala eeŋaŋoŋ kambaj moneŋen mende iiniŋ. Qaago! Keteda koi jaa morotaga iijoŋ." Kianj.

Jiisasnoj Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Luuk 5.27-32

¹³ Jiisasnoj mombo Kaperneam mesaon angonoj kemeŋ sakasiŋ koororjanon kema laligoro. Laligoro ejemba tuunlelembenoj iwaanono kagi Buŋa qaa kuma oŋono.

¹⁴ Kema takis ofis uugumambaajon ano iikanon ej aqata Liwai Alfiuswaa meria raro iima ijoro, "Gii mono noo gemananoj notaan kawa." Kaeŋ ijoro waama takis gawon mesaon Jiisawaa gematanoj keno.

¹⁵ Kema Liwaiwaa mirinoj kema nene neŋ ragiti, kambaj iikanon takis meme eja tiliqiligiawo ano siŋgisongo ejemba tosaanja yonjowo rama nene negiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano yonjonoŋ boi tosianon iima Jiisawaa gowokouruta kokaen jeŋ oŋoŋgi, "Ae! Iinoj mono naambaajon takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisongo ejemba yonjowo rama nene neja? II mende sokonja."

¹⁶ Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoj kitia kokaen injoro, "Ejemba jigia qaa yonjonoŋ doktawaa siŋŋ mende amakejuto, ji ejembanon mono doktawaaŋon kemakejuto. Niinon siŋgisongo ejemba oŋoomambaajon kaj laligojento, ejemba iyanŋiajona mogi solanja koloojuti, ii qaago." Kianj.

Nene siŋgi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Luuk 5.33-39

¹⁸ Kambaj kanoj Jombaanoj gowokouruta ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yonjonoŋ nene siŋgi laligoj tosianon Jiisawaanono kaj kokaen qisigi, "Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nononoj Anutuwaajon nene siŋgi laligoŋkejona. Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yonjoo gowokourugianoj kaanŋadeen ama laligoju. Geenŋaa gowokouruganoj mono naambaajon Anutuwaa nene siŋgi mende laligoju?"

¹⁹ Kaeŋ qisigi kokaen meleeno, "Oŋanoo! Nono naa kambanoj nene siŋgi laligoŋkejona? Emba meme kambajanoj ejawaa gemakootaŋjurutanon gereya angi embawaa sakitiurutanoj iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinon neenaa gowokouruna yonjoo eja buŋa koloon yonjoo batugianon ainjoloi ramakejeto. Rabe yonjonoj iikawaaajon aisoonj ainjoloi rama siŋgi laligowombaa amamaŋkejuto.

²⁰ Amamaŋkejuto, Anutunoj laaligona nuano komuwe yonjonoj mono kambaj iikanon saanoj nene siŋgi laligoŋkebuya.

21 “(Oňo laaligo walaga ano korisoro Buňa gbilia ii mindiriň orombombaajoň amamaawuya. Iikawaa qaa gemata ii kokaen iňijomaňa.) Moumou walaga jurano moňnoj opo gbilia mende soongbaňa motoň iikanooj opo jakanaň mende uuň menj uumbinaankeja. Kaeň anagati een, opo jakanaň gibilianoj mono waziiň moumou walaga ii hororo mombo riiro ootanoj somariiň boliqoliwabo.

22 Kaanjiadeen moňnoj wain apu gbilia ii bokor me taru walaga lama selianooj memeta iikanooj mende kosooj maaro kemenkeja. Kaeň anagati een, wain apu gibilianoj mono somariiň taru qosono juma maaro namonoj kamaaň sooro taruyanoj boliqoliwubo. Kawaajon wain apu gbilia ii taru gibilianoj maanin kemero sokombaa. (Kaanjiadeen apu awaa ii konoň gbamoganoj mende kosonkejoň. Kaeň kosowonagati een, iikanooj mono juma siisororo kamaaro neninj ji niniwabo. Kaeň koloowaatiwaajoň apu awaa ii konoň awaanooj kosonkejoň. Oňo kaanjagadeen laaligo walaga ano Oligaa Buňa gbilia ii mindiriň orombombaajoň amamaawuya.) Kianj.”

Jiisasnoj Sabat kendombaa Poňa kolooja.

Mat 12.1-8; Luuk 6.1-5

23* Kawaa gematanooj Sabat kendoň moňnoj Jiisasnoj wiit gawoň koria somata kotoň keno. Keno gowokourutanoj wosogia iňiro wiit hoňa motomotooň kanaiň borogianoj mesuma negi.

24 Kaeň negitiwaajoň Farisii (Kana qaawaa kaparaňkoňkoň) tosianoj Jiisas kokaen ijogi, “Moba, yoňonoj mono naambaajoň Sabat kendombaa gawoň meme soňgoya uuguju?”

25* Kaeň ijogi kokaen meleeno, “Kiň Deiwidnoj manjaqeqe ejauruta yoňowo liligoň wosogia iňiro nenenwaajoň amamaan iwoi aňgiti, ii kamban moňnoj weenjoggi me qaago?

26* Iinoj mono Anutuwaa opo sel jigonooj uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaňanoj alatanooj aňgi raro esunjanooj tururo qetegogiti, ii menj nero. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoň galeň yoňonondeen neň laligogi. Tosianoj ii newubotiwaajoň soňgo ero kileň nero. Neň ejauruta kaanjiadeen ojono motoon negi. Kamban kanoj eja qata Abiatar iinoj jigo gawoň galeň waňaa gawoň menj laligoro.”

27 Kaeň meleema kokaen iňjoro, “Anutunoj Sabat kendoň ii ejemba qeangowutiwaajoň ano eja. Ii ejembanooj tondu jeň kotowutiwaajoň ama qaago!

28 Kaeň ano Siwe gomambaa Eja hoňanoj mono Sabat kendombaa Poňa kaanjagadeen kolooja.”

3

Jiisasnoj eja boria soorongoya ii menj qeangoro.

Mat 12.9-14; Luuk 6.6-11

1 Jiisasnoj mombo qamakooli mirinoj uro iikanooj eja boria soosoolia moň raro.

2 Ejembanooj Jiisas qaa jakeyanoj ama mubombaajoň “Eja ii Sabat kendonoj meagowaa me qaago?” kaeňjen Jiisaswaa jaa galeň menj ragi.

3 Megi Jiisasnoj eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananoj namba.”

⁴ Kaeñ ijon kokaen injoro, "Kana qaa otaaq Sabat kendonoj iwoi awaa me bologa ambonaga? Saanoj mombaa waŋa somonjgowoŋa me mesaonij komuwaa? Monja me monja menij sokombaa?" Kaeñ jero moma qaagia bogoro ragi.

⁵ Qaagia bogoro ragi eleema injiro uugianoj kotakota gojonotiwaaqoj wosobiri moma uugerenoj injiro. Kaeñ injima eja ii kokaen ijom, "Gii mono boroga qetetereewa." Kaeñ ijom boria qetetereero mombo awaa kolooro.

⁶ Awaa kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkoŋ) yonjonon seleenjen kema iikanondeej gawana Herodwaa paati alauruta yonjow ajoajoroo ama "Jiisas nomaen qeniŋ komunaga?" jeŋ qaa gawoŋ megı. Kiaŋ.

Jiisasnoj ejemba meŋ qeaŋgoŋ ojono.

⁷ Kaeñ megı Jiisasnoj gowokouruta uŋuano apu angoŋ goraayanoj kenji. Kenji Noot prowins qata Galili kanonja ejemba tuuŋlelembé yonjonon kanianon otaaq kenji. Judia prowins kanonja kaanagadeej iwaanoŋ kagi.

⁸ Siti waŋa qata Jerusalem, Saut prowins qata Aidumia ano Jordan apu leegenga ween koukoutanon yonjonon ano ween kemekemetañon baagengä taon qagara Taia ano Saidon liliqon laligojuti, iyonjonon kaanagadeej tuuŋlelembeyanoŋ horon kagi. Jiisasnoj angoleto somasomata meŋ lalig-roti, iikawaa bujuya moma mindirin kougi.

⁹ *Kaeñ kouma utama mububotiwaajon Jiisasnoj gowokouruta kokaen injoro, "Ologon nombutiwaajon ojo mono waŋgo moŋ mokoloŋ noojoŋ kosere angi raba."

¹⁰ Kaeñ injoro ejemba seiseiya meŋ qeaŋgoŋ ojoma laligoro. Kawaajon qenjeŋmanjeŋ ano sele bimobimoogiawo kuuya yonjonon selianoŋ oosiri-wombaajon liliqon mamaga aon memetan angi.

¹¹ Omeya omeya yonjonon Jiisas iima jaasewaŋanoj namonoŋ kemeŋ kokaen qagi, "Gii mono Anutuwaa Meria koloojan!"

¹² Kaeñ qagi Jiisasnoj qetegon ojoma kanianon asuganoŋ asugiwabotiwaajon soŋgo kotakota ama ojono. Kiaŋ.

Jiisasnoj gowokouruta meweengooŋ ojono.

Mat 10.1-4; Luuk 6.12-16

¹³ Kanageŋ Jiisasnoj baanjanooŋ uma iikanooŋ iyanja siŋa otaaq eja ojono iwaanoŋ kagi.

¹⁴ Kagi eja 12 iwo laligowutiwaajon kuŋ ojoma Buŋa qaaya jeŋ seiuti-waajon wasiŋ ojono.

¹⁵ Wasiŋ ojoma omejiilaŋ konjoma ojombutiwaak ku-usuŋa ojono.

¹⁶ Kaeñ ama eja 12 ii kokaen kuŋ ojono: Piito, Jiisasnoj qa ii Saimon muromo.

¹⁷ Jeims ano koga Jon, maŋgara qata Zebedi. Jiisasnoj yoroo qagara moŋ Boanerges qaro. Ii ananaa qaanoŋ Guŋparandambaa Merawoita.

¹⁸ Andruu, Filip, Bartolomyuu, Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria, Tadius, Saimon Zelot-politik ejaga,*

¹⁹ ano Juudas Iskariot. Kariot eja iikanooŋ kanageŋ Jiisas memelolo meŋ muro. Kiaŋ.

Jiisasnoj ome yonjoo esunŋia uuguuŋ qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

* **3:9:** Maak 4.1; Luuk 5.1-3 * **3:18:** Nesenel paati zelot yonjonon Room gawman tompe ama iyangiia nanaŋ mewombaajon tompe meŋ laligogi.

20 Jiisasnoj iikaaj ama ojomā baanjanojga kamaaj yaŋaa mirinoj karo. Mirinoj karo ejemba tuuŋ somatanoj mombo kouma ajoroogi nembanene newombaajon amamaagi.

21 Amamaagi sakitiurutanon ii moma “Uuta soodaboroja!” jegi. Jen kemej wambombaajon kenji.

22 *Kenji Kana qaawaa boiya Jerusalemgag kagiti, iyonoно jegi, “Satambaa Iimolanoj mono uutanooj kemero laligoja. Iinoj omejilaŋ yonoo waŋgija iwaŋ ku-usunjanooj ome konjoma ojotaŋkeja.”

23 Kaej jegitiwaajon Jiisasnoj ojonoно kagi sareqaanooj kokaej inijoro, “Satanooj mono nomaej alia Satan moj konjonaga?”

24 Kantri mombaa galeŋjurugianooj batugianooj aŋgowowo ama deembuti eeŋ, iyonoно mono galeŋkoŋkoj gawoŋgia meŋ nambombaajon amamaawuya.

25 Kaŋagadeej miri mombaa kanageso yoŋonoj batugianooj aŋgowowo ama deembuti eeŋ, mono galeŋkoŋkoj gawoŋgia meŋ nambombaajon amamaawuya.

26 Kaŋagadeej Satambaa kanageso yoŋonoj batugianooj aŋgowowo ama tuarenjej ama aowuyagati eeŋ, galeŋkoŋkoŋgiaa esuŋjanooj kamaaro ometotongianooj mono qaomambaa anja.

27 “Moŋnoj eja kotiga Iimolambaa kana boria wala mende somongowaati eeŋ, iinoj mono mirianoj uma esuhinaya qeŋgama memambaajon amamaawaa. Wala ii somongoro rarogo mono saanooj mirianojga ilawoilaya kuuya kopepereedaboroј meŋ kembaa. (Iikawaa so niinooj kaŋagadeej Satan somongoj gematanoj omeya ojotaŋkejejen.) Kiaŋ.

Singisongo mesamesaoya qaa

28 Niinooj qaa hoŋa moj kokaej inijomaja, “Ejemba somata melaa singisongo amakejuti, ii Anutunoj mesaŋkeja. Lombotawo me afaanja mepaqepae ambuyagati eeŋ, Anutunoj ii saanooj songbama ojombaa.

29 *Songbama ojombaaato, moŋnoj Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa singisongoya Anutunoj mono kambaj moŋnoj mende mesaowaa. Qaago totooŋ! Singisongo iikanoj mono qaganoj uro kambaj tetegoya qaa Anutuwaa jaanoj qaayawo laligowaa.” Kaej inijoro.

30 “Omenooj uutanooj kemerota laligoja,” kaej jegitiwaajon ama kaej kuma ojono. Kiaŋ.

Jiisaswaa nemunkoŋjuruta.

Mat 12.46-50; Luuk 8.19-21

31 Kaej amiŋ mogi nemunkoŋjuruta yoŋonoj kaŋ seleengej nama yoŋoonooj kamaawaatiwaа qaa angi iwaanoj keno.

32 Keno ejemba tuuŋ yoŋonoj liligoj muŋ rama kokaej ijogi, “Moba! Goo nemunkoŋjuruganoj mono seleengej nama goojoŋ qisiju.”

33 Ijogi meleema kokaej inijoro, “Noo nemuna ii moronoj ano noo kouruna ii daej yoŋonoj?”

34 Jiisasnoj kaej inijoŋ ejemba liligoj muŋ ragiti, ii uuŋ injiima kokaej jero, “Iibū! Noo nemuna ano kouruna ii mono koi.

35 Anutuwaa uusiinja teŋ komakejuti, iyonoно mono noo nemuna ano naaŋkoŋjuruna kolooju.” Kiaŋ.

* 3:22: Mat 9.34; 10.25 * 3:29: Luuk 12.10

4***Qosomakororoo ejawaa sareqaa***
Mat 13.1-9; Luuk 8.4-8

1 *Jiisasnoj mombo apu aŋgoj goraayanoj kemej kanaij kuma oŋono. Kuma oŋono ejemba tuuŋlelembenoj iwaanoj kema ajoroogi waŋgonoj uma apu aŋgoj qaganooj kema raro. Raro ejemba kuuya yoŋonoj aŋgoj goraayanoj sakasinon ajoroogi.

2 Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kuma oŋono. Kuma oŋoma kokaeŋ jero:

3 “Mobu! Eja moŋnoj nene kota qosoma kororoomambaajoŋ gawonoj keno.

4 Kema qosoma kororooro kota tosianoj kana goraayanoj kemej kongi. Kemej kongi (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.

5 Kota tosianoj jamo kowonjinoj kemej kongi. Kemej koma iiakanooj namo mamaga mende mokoloogi. Namoo dusiita mende erotiwaajooj kuragagia uulaŋawo kougi.

6 Kougito, weenŋnoj kouma oŋooj jeŋ kotoŋ oŋono tiigia qaagotiwaajooj soolŋiŋ gororooŋgogi.

7 Kota tosianoj kumuntiri waayawo iiakanooj kemej kongi. Kemej kongi komuntirinooj kouma qeŋ turun bibiloko meŋ oŋongi. Kaeŋ kolooro hoŋa mende kuugi.

8 Kota tosianoj namo awaanooj kemej kongi. Kemej koma kuragagia juma waama geregiaa hoŋgia awaa asugigi. Tosianoj kogia 30, tosianoj kogia 60, tosianoj 100 iikawaa so kolooŋ seigi.”

9 Kaeŋ jeŋ jedabororo, “Moŋnoj uugejiajooj laligoji eeŋ, iinoj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kian.

Jiisasnoj naambaajoŋ sareqaa jero.*Mat 13.10-17; Luuk 8.9-10*

10 Tuuŋ somata yonjonoj deema keŋgi Jiisasnoj yaŋodeen raro. Yaŋodeen raro gowokouruta 12 ano tosaanja liiligoj mugiti, ii motoon sareqaa koi kawaan kanagiaajoŋ qisiŋ mugi.

11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema injjoro, “Anutuwaa bentotonooj keuma laligowonatiwaa qaa aasaŋgoya ii oŋo asuganoj injjowe moma kotojuto, seleenŋen laligojuti, iyonjoojoŋ ii kuuya sareqaanondeen asugijkeja.

12 *Kaeŋ asugiro

‘Iyanjia jaagianoj iwoi iimago kania kileŋ mende moma kotowuya. Iyanjia gejagianoj qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuuya.

Ii moma asariwuyagati eeŋ, mono saanoj uugia meleengi Anutunooj singisongogia mesaonaga.’”

Jiisasnoj sareqaaawaa kania jero.*Mat 13.18-23; Luuk 8.11-15*

13 Jiisasnoj toroqeŋ kokaeŋ injjoro, “Sareqaa iikawaa kania ii mende moma asarijuti eeŋ, sareqaa tosaanja kuuya jemaŋtii, ii mono nomaeŋ moma asariwuyaga?

14 Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Qosomakororoo ejanoj Buŋa qaa qosoma kororoonjkeja.

15 Nene kota kana goraayanoj kemeñ konjiti, ii kokaenj: Buñja qaa qosoma kororoogi ejemba uugianoj kemeñkejato, ii mogi Satanoj iikanondeej kañ qaa uugianoj qosongi kemeroti, ii qetegoj uujuamakeja.

16 Nene kota qosono jamo kowonjinor kemeñ konjiti, ii kañagadeej ejemba saregia mon. Yonjonon Buñja qaa moma iikanondeej uuqeeajgo qaganoy moma angor komakeju.

17 Kaeñ amakejuto, uugianoj tiita mende ej ojombaato, kambaj torodaamoneejdeem nama kottiñ laligowuya. Buñja qaawaajon ama kakasiliñ me sisiwerowero kolooro kambaj iikanondeej mono tama ujuwaa.

18 Nene kota qosono kumuntiri waayawonoj kemeñ konjiti, ii kokaenj: Yonjonon Buñja qaa mogi uugianoj kemeñkeja.

19 Kemeñkejato, namonoj laaligowaa majakakaya ano monej hina hoorowaa uugereya koloon bimoj ojomakeja. Qabuñagiawo koloowombaa koposongogi siñ kombombaña bologa tosianoj kañagadeej uugianoj duñguñ Buñja qaa bibiloko menj muñkeju. Kaeñ kolooro honjia qaa auta (gipeya) koloowuya.

20 Nene kota namo awaanor qosono kemeñ konjiti, ii ejemba koi kaañja: Yonjonon Buñja qaa geja ama moma moma angor koma pondanj nama honjia mokoloonkeju. Tosianoj qaa je motoongononja kota 30 mokoloonkeju. Tosianoj honjia 60, tosianoj qaa kota motomotooj iikawaa honjia 100 menj seiñ mokoloonkeju.” Kianj.

Lambe ii asasaga nonombaajon raja.

Luuk 8.16-18

21* Jiiasnoj qaa moj kokaenj jero, “Moñnoj lambe me kiwa menj ootirinj monjoj me duñ baatanor ambaa me qaago? Li dakanoj ambaa? Li mono iikawaa duñ rarayanoj asuganoj ambaa.

22* Kaañjadeej iwoi moj mesangogij eji, ii mono asuganoj asugiwaati-waajon eja. Iwoi moj koma turugi eji, ii mono luluunji qetumbaatiwaajon ama eja.

23 Moñnoj uugejiawo laligoji eeñ, iinoj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Nomaen diwelopmen kolooya?

24* Jiiasnoj qaa kokaenj inijoro, “Qaa mojuti, ii mono moma angor koma uu wombogianoj ama koma gibilñ laligowu. (Kaeñ laligoji uugia dingoro roromoñgogianoj somariiro moma komuwuya.) Ojo tosaanja yonjoo qaagia gosiñ jeñ tegowuti, Anutunor mono jeñkootogia motoonjo iikawaa so onjoñgija qaagia gosiñ jeñ tegowaa. So ii mono uugunj ironja meleema ojombaa.

25* Iikawaa kania ii kokaenj: Moñnoj momakootoyawo laligoji, Anutunoj mono ii toroqeñ muro laligowaato, moñnoj momakootoya qaa laligoji, Anutunoj mono momoya melaa eji, ii kañagadeej qetegoj wambaa.” Kianj.

Buñja qaa kota ii kuragawo.

26 Jiiasnoj sareqaa moj kokaenj jero, “Anutuwaanoj bentotoj ii koi kaañja: Eja moñnoj gawonoj kema nene kota qosoma kororoowaa.

* **4:21:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **4:22:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **4:24:** Mat 7.2; Luuk 6.38
Mat 13.12; 25.29; Luuk 19.26

* **4:25:**

27 Qosoma kororoon kema asaga gomantiija ej waawaa ano nene kotaan kuraga juma koumakeju. Nomaen juma koumakejuti, ii anjo mende moma kotoja.

28 Namo ajodeen nemuñ kono hoña koloonkeja: Wala geria, kanagen hoña ano iikawaa gematanon hoña iikawaa kota ii kuuya koloon somariid-aborowuya.

29 *Hoña somariidaboron momogoro hoña memewaa kambaña kolooro welenqeqeuruta wasin ojono soogia kaapeñgoya jetawo men hoña mewombajoñ gawoñanoj kembuya.” Kianj.

Nejoñ kotaan sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

30 Jiisasnoj sareqaa moñ kokaenj jero, “Anutuwaa bentotoña ii naamombo so ambonaga me naa sareqaanon jeñ asariwonaga?

31 Ii nejoñ kotaan so kokaenj koloja: Kota ii kazupuleenda. Ii namowaa nene kota kuuya iyonjo kamaanqeqegia koloja. Kaeñ kolooro gawonon komomakeju.

32 Komomakejuto, juma waama logoya kuuya ujuugun somariij boria somasomata bororo kema kañkeja. Kaeñ boroñ keno kanakeewambaa kooñja kooñja yonjonoj haigia iikawaa umuganoj amakeju.” Kianj.

Jiisasnoj sareqaa mamaga jero.

33 Jiisasnoj sareqaa kaañja kaañja ii mamaga jeñ laligoñ Bunja qaa injjoro. Moma kotogitiwaa so ii injjoro moma laligogi.

34 Kambañ so qaaya kuuya ii sareqaanon jeñ laligoro. Qaaya moñ een mende jeroto, gowokouruta yonjowo iyangiodeen laligogi kambañ kanon qaa kuuya kawaa kanagia ii jeñ asariñ oñoma laligoro. Kianj.

Jiisasnoj jero raidimboj goron qero.

Mat 8.23-27; Luuk 8.22-25

35 Weej kanoñ mare kolooro Jiisasnoj gowokouruta kokaenj injjoro, “Mono mesaoñ aŋgoñ kotoñ leegerj keuboña.”

36 Kaeñ injjoro ejemba tuuñ oñomesaoñ Jiisas wanji wanjonon uma raro kenji. Wanjo tosaanøa ii kaañgadereeñ yonjowo gemanon gemanon kenji.

37 Kenji raidimboj somatanoj obabankota waaro sirinoñ wanjo utananoj kemero wanjo saa qemambaajon ano.

38 Kaeñ kolooro Jiisasnoj wanjo tetegoyanoj rama qembonoñ laarin gaonj ero. Gaonj ero gowokourutanon kema mindiñ ijogi, “Hei boi! Nono aŋgoñ oñomesaoñ tiwilaawombaajon anjoñ. Iikawaa majakakaya moñ mojañ me qago?”

39 Kaeñ ijogi uuta tooro moma waama musu ano siri kokaenj jeñ kotoñ orono, “Mono bogonj een ewao!” Kaeñ jero haamonoj dongoro sirinoñ goron qeñ ero.

40 Kaeñ ama kokaenj jeñ oñono, “Oño naambaajonja toroko momo eja koloju? Nomaembaajonj ama Anutu mende moma laariju? Sombugia mono een moju.”

41 Jeñ oñono awawaliñ qarasombugia moma amiñ mogi, “Yei, manjaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoñ musu ano kowe jeñ kotoñ orono jeta ten konjao?” Kianj.

* **4:29:** Joel 3.13

5

Omenoŋ bao uugianon kemegi ejanon qeaŋgoro.

Mat 8.28-34; Luuk 8.26-39

1 Kaeŋ asugiro aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Gerasin yoŋoo gomanon keugi.

2 Keuma goraayanoŋ ugi Jiisasnoŋ wanjoŋ mesaoro iikanondeen eja omeyawo moŋ qasirinonjaŋ kaŋ nama Jiisas mokolooro.

3 Eja ii qasirinoŋ laligoŋ qamo jamo kobaan osoŋ uroroogi egiti, iikanon eŋ laligoro. Eja kuuyanoŋ kanaboria gbado (tape):noŋ somonjgowonatiwaajoŋ amamaaŋ laligogi.

4 Indiŋa indiŋa kania gbadonoŋ somonjgoŋ bineŋ qeŋ laligogito, boro bota qenkegit, ii qesuma kana kasia ritoqiton laligoro kuuyanoŋ ii galeŋ koma mubombaaŋoŋ amamaagi.

5 Amamaaŋ asaga gomantiŋa suulaŋ qasiriwa jamo kobaanono me baanjanon lansaŋ eŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ qama silama selia jamonon qeŋ kotonotoŋ laligoro.

6 Jiisasnoŋ korikori karo iima bobogarin kaŋ balonoŋ kosianoŋ kemeŋ simiŋ kuno.

7-8 Simiŋ kuno Jiisasnoŋ omeya ii kokaen jeŋ mumambaajoŋ ano, “Ome bologa, gii mono eja koi mesaon kemba!” Kaeŋ jemambaajoŋ ano qa jinjerereŋ somata qama jero, “Ae! Jiisas, gii Anutu utaa Meria koloojaŋ. Gii nomaen ama nomambaaŋoŋ kajaŋ? Niinon Anutuwaa jaasewanjanon welema gonjen: Gii qaa somonjgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiŋ siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

9 Kaeŋ jero kokaen qisiro, “Gii qaga moro?” Qisiro jegi, “Nono mamaga laligojoniwaajoŋ qanana Lijon jejon.” Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata.

10 Kaeŋ jeŋ kaparaŋ koma kokaen welema mugi, “Gii nonotaawagati een, mono balon kokoanoŋa mende wasiŋ nonomba.”

11 Kosogianoŋ maronja kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanon kuluumnaŋgi.

12 Kawaajon ome yoŋonoŋ kokaen jeŋ Jiisas welema mugi, “Giinoŋ wasiŋ nonona nono saanoŋ bao yoŋoo uugianon kemeboŋa.”

13 Welema mugi “Mono kema kemebu!” jeŋ kotoŋ ojono eja uutanonga kouma kema bao uugianon kemegi. Kemegi iikanondeen bao tuuŋ 2,000 kawaa so ii mono luguŋ newonewonon kema jororongon apu aŋgonon kemeŋ nemotoŋ komugi.

14 Komugi bao galen yoŋonoŋ kok koma taon ano gomaŋ bolebole iikanon kema buju qaa jegi. Jegi moma ejemba jaasoŋgo yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii iibombaajoŋ kagi.

15 Kaŋ Jiisawsaanon kouma iigi eja ome tuuŋawonon laligoroti, iinon mono opo selekopaaya tororo somonjgon rama uuta tooro roromoŋgoya kuuya asugiro iima awawaliŋ naŋgi.

16 Nanji bao ii nomaen kemeŋ komugiti ano eja omeyawo iwaanoŋ iwoi kolooroti, ii iigit, iyoŋonoŋ sundu woi ii injiŋogi.

17 Injiŋogi nama Jiisasnoŋ mindimindiri gomaŋ balonjaŋ mesaon kembaatiwaajoŋ welema mugi.

18 Welema mugi mesaon wanjanon umambaajon nano eja omeyawo laligoroti, iinon kaŋ Jiisasnoŋ motoon kema laligomambaajon qisiro.

19 Qisiroto, Jiisasnoŋ qotogon muŋ kokaen ijoro, “Gii mono gomaŋjanon kema tinitosauruga injiima Pɔŋnoŋ aŋgoletu somata meŋ kianŋkomuŋ gonji, ikawaa sunduya ii injiŋona mobu.”

20 Kaeñ ijoro mesaon kema Jiisasnoñ aŋgoletō somasomata menj muroti, iikawaa qaaya kanaiñ Ten-taoñ distrik uutanoñ jeñ seiro kuuyanoñ moma waliŋgogi. Kianj.

Jairusnoñ borataajon Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Luuk 8.40-56

21 Jiisasnoñ waŋgonon uma eleema aŋgoñ kotoñ leegeñ karo ejemba tuuŋ mamaganon iwaanoñ kañ ajoroogi aŋgoñ goraayanoñ naŋgi.

22 Naŋgi qamakooli miriwa qaa galeñ menj qata Jairus iinoñ kañ Jiisas iima batanoñ kemeñ siminj kuma muro.

23 Siminj kuma mun kaparañ koma qama koolij kokaen ijoro, “Borana melaanoñ komumambaajoñ anja. Mono kañ boroga qaganon ana qeanjoñ toroqen laligowa.”

24 Kaeñ ijoñ Jiisas wano motoon keni ejemba tuuŋlelembé yonjonon gemagaranoñ kema oloqologoñ liligoñ oroma keŋgi. Kianj.

Emba jiawonoñ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

25 Keŋgi iikanon batugianoñ emba moñ laligoro. Iinoñ koiñsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro.

26 Kaeñ laligoñ siimbobolo mamaga moro selegalen mamaganon iwaā gewoñnoñ megi ilailaa moñ mende mokoloon laligoro. Iinoñ selegalen ejemba yonjoo tawagiaajoñ moneñ hinaya kuuya giliñ laligoro, jia iikanon mono mombo momboga menj boliñ muro laligoro.

27-28 Kaeñ laligoñ Jiisaswaa bujuya moma kokaen jero, “Niinoñ ii oosiri-mambaajoñ moma bimooñ malekuyagadeen borona moñ oosiriwenagati een, mono saanø qeangomoña.” Kaeñ jeñ ejemba tuuŋ batugianoñ Jiisaswaa gematanon kema malekuyanoñ oosiriro.

29 Oosiriro saya iikanondeen juguro qenjeñmanjeñja ii qaono selianon qeangoro moro.

30 Qeangoro Jiisasnoñ iikanondeen esuñja moñ kotoñ kenoti, ii moma ejemba tuuŋ batugianoñ eleema qisiro, “Moronoñ malekuna oosirija?”

31 Kaeñ qisiro gowokourutanon kokaen ijogi, “Ejemba tuuŋnoñ ologon lligoñ goma goosiriju. Ii iima nomaeñ ‘Moronoñ noosirija?’ qisijan?”

32 Kaeñ ijogito, Jiisasnoñ mombo “Moronoñ ii anja?” jeñ qisij mokoloombambaajoñ eleema uuŋ injiro.

33 Injiro emba selianon aŋgoletō kolooroti, iinoñ ii moma iikawaajon toroko moma jeneñja ororo kañ Jiisaswaa batanoñ kemeñ siminj kuma kania kuuya ijoro.

34 Jiisasnoñ ii moma kokaen ijoro, “Borana, momalaariganon mono menj qeangorø gonja. Qenjeñmanjeñganon mono qaono saanø uubonjonon kemba.” Kianj.

Jiisasnoñ Jairuswaa borata menj gbiliro.

35 Qaa kaeñ ijoñ nano qamakooli miriwa qaa galeñja mirinonja moñnoñ qele kañ Jairus ijoro, “Boraga komuja! Kawaajon mono boiwa qaganon lombo toroqen mende amba.”

36 Ijoro Jiisasnoñ qaa iikawaal enama qamakooli miriwa qaa galen kokaen ijoro, “Toroko mende moba. Mono nii moma laarinj nomba.”

37 Kaeñ ijoñ ejemba tosaanja onjomesaon Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon iigadeen uuŋano ii otaan keŋgi.

38 Kema qamakooli miriwa qaa galen ja mirinonj keugi ejemba tuuŋ guju megi injiro. Mamaganon jingej qama kotakota saama ambureren megi.

39 Injiima mirinoj uma kokaen injijoro, “Ojo mono naambaaajoj guju mej saaju? Bora iikanon mende komujato, gaonga ej.”

40 Kaej injijoro jonojisisi kaanja kolooro jomoma mugito, iinoj ii kuuya onjotaaj borawaa nemuijmanja ano tosaanj iwo laligogiti, iigadeen unjuano bora eroti, iikanon ugi.

41 Uma Jisasnoj bora ii borianoj mej ijoro, “Talita kuum.” Ii ananaa qaanoj Bora melaa, nii gijojen: Mono waaba!

42 Kaej ijoro bora gbania 12 iinoj mono iikanondeej waama nama kema karo. Kaej kolooro iima kosogia kiton waliengogi.

43 Waliengogi iikawaa bujuya moj jegi mobubotiwaajon jej sonjo kotaano. Ii ama bora melaa ii nembanene mugi newaatijon injijoro. Kianj.

6

Nazaret yonjonon Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Luuk 4.16-30

1 Ii kolooro Jiisasnoj Jairuswaa gomaq balon mesaoro gowokourutanon otaan iwo kema Jiisawaa somasomarii taonjanoj keugi.

2 Sabat kendonoj karo qamakooli mirinoj uma Buja qaa kanaij kuma onjono. Kuma onjono moma ejemba mamaganon aaruq waliengon kokaen jegi, “Yei, gejajuju! Iwoi kuuya koi mono daenkaya moma jeja? Momakootoya ii mono moronon kuma muro jeja? Ano angoletu ku-usunjawa kaaanja ii mono moronon inaan muro borianoj mero asugija?

3 Eja koi mono gomaq kokawaa motorjقه ejaga. Mariawaa meria ano Jeims, Joosef, Juuda ano Saimon yonjoo dagiaga. Naanjurutanon batunananoj koi laligoju.” Nazaret yonjonon kaej jegi ugianon boliro iikanon amamaagi.

4 *Amamaagi Jiisasnoj kokaen injijoro, “Gejatootoo ejawaa sakiti ano tinitosaurutanon mono iyanja taonoj jejewili ama muqkejuto, gomaq tosaanja iikanon kaej qaago.”

5 Kaej anjitiwaajon Jiisasnoj ji ejemba motomotoonjg boria qagianon ama mej qeanjgoj onjonto, angoletu ku-usunjawa tosaanja memambaajon amamaaro.

6 Kaej kolooro momalaaringjanon mende asugiro yangisenggiaajon ama aaruro. Aaruq onjomesaoj Nazaretwaa kosianoj gomaq gomaq liligoj Buja qaa kuma onjoma laligoro. Kianj.

Jiisasnoj gowokouruta 12 wasin onjono.

Mat 10.5-15; Luuk 9.1-6

7 Jiisasnoj gowokouruta 12 ii onjono kagi kanaij woi woi kuuya wasin onjono. Wasiq onjoma omejilaq konjoma onjombutiwaak ku-usunja onjono.

8 *Ii onjoma kokaen jej kotoj onjono, “Kana kembutiwaajon taa gbarugia mej kembu. Iwoi tosia moj mende mewu. Kana samongia qaago, gesogia qaago me soojakota ii irimuj kasagianon mende somoqgowu.”

9 Kana esu saanoj kanagianon somoqgowu. Maleku samoq qaaqoto, maleku motoonjg mewu.”

10 Kaej jej kokaen injijoro, “Kema miri daen daen keubuti, mono iikanondeej laligon gawon mej taon ii mesaon kana kembu.”

11 *Kema laligon miri mojnoj keugi mende koma horoq onjoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jej qendeema onjombu, ‘Nono

ojoō balonoj kanīj sububuŋ kana tambonananoj mokotaaji, ii mono riŋ qesaanīj ojoaŋgidaanoj eleema kemebaa.' Kaeŋ jegi kaniagia solanja moma kotogi saanoj gomaŋ me taoŋ ii mesaonj toroqenj kembu."

¹² Kaeŋ inijoro mesaonj kema ejemba uugia meleembutiwa Bujə qaaya ii jen seij laligogi.

¹³ *Laligoŋ omejiilaŋ mamaga ojotaanj ji ejemba mamaga kelenon ojomoriŋ meŋ qearŋorj ojoŋgi. Kianj.

Kin̄ Herodnoŋ toroko moro.

Mat 14.1-12; Luuk 9.7-9

¹⁴*Jiisawaa qabuŋayanoj seiŋ kiŋ Herodwaa gejianoj kemero moro. Ejembanoj kokaenj jegi, "Jon Oomulu ejanoj mono koomunonja waama gawonja mero angoletō ku-usunjāwo asugiŋkeja."

¹⁵ Kaeŋ jegito, tosianoj kokaenj jegi, "Ii mono Elaija." Tosianoj toroqenj jegi, "Ii gejatootoo eja walaga yoŋoononja moŋ."

¹⁶ Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ ii moma kokaenj jero, "Jon Oomulu eja niinon jewe aroya kotogiti, iinoŋ mono koomunonja waama laligoja." Majakaka moma kaeŋ jero.

Jombaa aroya kotogi komuro.

¹⁷*Ii kokaembajonja jero: Herodnoŋ koga Filipwaa embia Herodias olon mero Jon Oomulu ejanoj kiŋ poj jeŋ muro kawāajonj opotoro wasiŋ ojono kema Jon meŋ somonjōŋ kapuare mirinoŋ oongi.

¹⁸ Jonoŋ Herodwaa qaa kokaenj jero: "Gii qamboga oloŋ meŋ laligoŋ Kana qaa uugujan."

¹⁹ Kaeŋ jero Herodiasnoŋ Jon kazi ama muŋ qegi komuwaatiwaajon moroto, iikawaa kania moŋ mende mokolooro.

²⁰ Mende mokolooro Jonoŋ eja solanja ano soraaya toroya koloorti, Herodnoŋ ii moma sopa somonjōŋ kokojinjinj koma reeqreeŋ suluŋ muŋ Jombaajonj toroko moma laligoro. Kaeŋ laligoŋ Herodnoŋ Jombaa jetanongja qaa moroti, ii uuta kuugi qaa mamagaajonj uuwoiwoi moro. Ii kilen Jombaa qaaya momambahaa siŋ moro.

²¹ Kaeŋ kolooro Herodiasnoŋ Jon qemambahaa kania mende mokoloŋ laligoro iikawaa kambanja awaa ii kokaenj kaŋ kuuro: Kiŋ pombaa kolokoloo kambanjonj karo jejelombaj ama jawinj ano kawali galeŋjurutə ano Galili prowinswaa jotamemeya waŋa ii koma horoŋ ojono kouma ragi.

²² Kouma ragi Herodiaswaa boratanoj miri iikawaa uutanoŋ kouma danis ano Herod ano iwo nene duŋ liliŋorj ragiti, iyoŋonoŋ iikawaa iimasiinjā mamaga mogi. Kaeŋ mogi kiŋnoŋ emba saraŋ ii kokaenj ijoro, "Borana, gii naa iwoiwaajonj siŋa mobagati, ii saanoŋ qisiŋ nona togoŋ gomaŋja."

²³ Kaeŋ ijon qaa ii jojopanj qaanonj jeŋ kotiŋ kokaenj ijoro, "Naa iwoiwaajonj qisiŋ nombagati, ii mono saanoŋ gomaŋja. Iwoi ii me ii me prowins galeŋ koma ojomakejeŋi, ii kaanjadeenj saanoŋ mendeema bakaya moŋ gombe galengjia koloowa."

²⁴ Kaeŋ ijoro seleenjen kema nemuna kokaenj qisiŋ muro, "Nemuna, nii Kiŋnoŋ naa iwoiga nombaatiwaajonj qisiŋ mubenaga?"

Kaeŋ qisiŋ muro nemunjanonj kokaenj meleeno, "Mono kema jena Jon Oomulu ejawaa aroya kotogi waŋa meŋ kaŋ nomba."

25 Kaej meleeno iikanondeeŋ miri uutanoŋ bobogariŋ kimbaanoŋ uma kokaen qisiŋ ijoro, “Ama, niinoŋ siŋ kokaen mojen: Giinoŋ mono jeŋ kotona Jon Oomulu ejawaa aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ ii keteda koi nomba.”

26 Kaej ijoro kimbaa uutanoŋ kobooro wosoya moroto, jojopan qaaya somongoro somataurutanoŋ ii mogiti, iyonoŋ jaagianoŋ kamaan qewabotiwaaŋ qiqisiya gema qemambaajoŋ moma bimoon mesaoro.

27 Mesaŋ iikanondeeŋ opotoroya moŋ wasiŋ ijoro, “Gii mono kema Jombaa aroya kotoŋ waŋa meŋ kawa.”

28 Kaej ijoŋ wasiro kapuare miri gbadeyanoŋ kema aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro nemuŋa muro.

29 Jombaa gowokourutanooŋ iikawaa bujuya moma kema qamoya meŋ qasiriwaajam kobaanoŋ ama roŋ konŋi. Kaej koloorotiwaajoŋ ama kiŋ Herodnoŋ kanageŋ Jiisaswaajoŋ jero, “Jonoŋ mono koomununoŋga gbiliŋ waama laligoja.” Kian.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.

Mat 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

30 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ ajoroon iwoi meŋ ejemba kuma oŋoŋgiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi.

31 Ijogi ejemba donoŋ donoŋ kaŋ kema anŋi selegia tiiroto, nene newuyatiwaakambaŋ mende kolooro. Kawaajon Jiisasnoŋ gowokouruta kokaen inijoro, “Oŋo mono niwo kagi gomaŋ gbameŋanoŋ anana siri kema laligoŋ haamo melaada mewoŋa.”

32 Kaej inijoro ejemba oŋomesaoŋ waŋgonooŋ uma gomaŋ gbameŋa mongen iyanjaŋ siri laligowombaajoŋ kenŋi.

33 Kenŋi ejembaŋ ii iima mamaganooŋ iikawaa bujuya moma taŋoŋ ano gomaŋ so iikanooŋ balon kana bobogariŋ waladeeŋ kema iikanooŋ keugi.

34 ** Keugi Jiisasnoŋ waŋgonooŋga kamaan ejemba tuuŋ somata injiro lama galengia qaa tanı ilinwalin qen laligogi yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma kanaŋ Buŋa qaa kania kania kuma oŋono. Kian.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.

35 Kaej ama laligoro weeŋ jaaya tegon kememambaajoŋ ano gowokourutanooŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaen ijogi, “Boi. Nono gomaŋ gbameŋa kokanoŋ laligonin gomaŋ tiimambaa anja.”

36 Kawaajon gii saanoŋ ejemba koi wasiŋ oŋona gomaŋ ano miri boleboole kosere rama kenjuti, iikanooŋ kema nembanenegia sewaŋa meŋ newu.”

37 Kaej ijogito, kokaen meleema inijoro, “Oŋonoŋ mono oŋoŋgio ii nene uŋuagiwu.” Kaej inijoro qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono nomaeŋ ambonaga? Gawoŋ meme kamban 200:waa sewaŋa (Kina 2,000) eja. Moneŋ ii meŋ kema nene bered sewaŋa meŋ uŋuagiwombaajoŋ jejəŋ me?”

38 Kaej qisiŋ mugi jero, “Oŋoŋgiaanooŋ nene bered dawi raja? Ii kema iibu.” Kaej jero gesogia qenŋama jegi, “Bered 5 ano sora woi iikaanda meŋ laligojoŋ.”

39 Kaej jegi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ kokaen jeŋ kotoŋ oŋono, “Ejemba kuuya, oŋo mono deema nene newombaajoŋ tuuŋ boleboole ajoroon lolo tonŋoŋjanooŋ kemeŋ rabu.”

* **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; 34.5; Mat 9.36

* **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist

18.16; Eze 34.5; Mat 9.36

40 Kaeñ jen kotoñ ojono kosere tuuñä tuuñä deema ragi. Tuuñ tosia 100 ano tosia 50 kaañ kaañ kululuñ rama kenji.

41 Rama kenji bered 5 ano sora woi ii menj Siwenoñ uuro uro kotuegon bered motoñ gowokouruta ojono ejemba tuuñ so mendeema batugianon arji. Sora woi ii kaanjadeeñ tuuñ kuuya yonjooñ mendeeno.

42 Mendeeno ejemba korebore neñgo neñ timbiriigi.

43 Neñ timbiriigi nene kitia kitia mesaogiti, ii gowoko yonjonoñ menj kululuñgi konde 12 kanoñ kemeñ saa qero. Kaanjagadeeñ sora kitia ii menj kululuñgi. Kianj.

44 Eja bered negiti, iyonoñ jañgogia ii 5,000. Kianj.

Jiisasnoñ apu añgoñ qaganon riiñ riñ keno.

Mat 14.22-33; Jon 6.15-21

45 Negi tegoro Jiisasnoñ iikanondeeñ gowokouruta jen kotoñ ojoma kokañ jero. "Oño mono wanjanon uma waladeeñ apu añgoñ kotoñ leegen Betsaida gomanon kembu. Niñonj saanon kambaj biiwianon ejemba tuuñ koi wasinj ojonomago kamaña."

46 Kaeñ jen yeizozogia jen ojooma baanjanon uma qama kooliro.

47 Qama koolij laligoro mare kolooro iyanjodeeñ baanjanon laligoro wanjanon añgoñ biiwianon keno.

48 Keno loqanoñ qen qen bimbimgoñ nañgogi keno haamonoñ kengiti, iikañ baageñä qenj karo bimooro majakaka somata mogi. Gomanj añañon (3-6 kilok) iikañjanon Jiisasnoñ kaeñ injima apu añgoñ qaganon riiñ riñ gowokouruta ojoonon kañ uñuugumambaa ano.

49 Apu añgoñ qaganon riiñ riñ karo ii iima "Kowe Soñgorinoñ kaja!" jen kanaiñ qama silañgi.

50 Qama silama kuuyanoñ ii iima toroko mogito, Jiisasnoñ iikanondeeñ qaa bonjonda jen kokañ injijoro,

"Alauruna, mono qaçabuñabuñagiawo satiñ laligowu. Neeno kajeñ. Toroko mende mobu."

51 Kaeñ jen yonjooñ wanjanon uro haamonoñ goron qero. Goron qero jeneñgia ororo honoñja mende aarugi.

52 Wala bered meñ sein uñuagiroti, iikawaa kania mende moma asarigito, uugianoñ gojono kaanjadeeñ aaruñ ragi. Kianj.

Jiisasnoñ Genesaret laligoñ menjqeearjo gawoñ mero.

Mat 14.34-36

53 Apu añgoñ kotoñ leegen Genesaret gomanon keuma wanjo mesaon sakasinoñ kemegi.

54 Wanjo mesaon sakasinoñ kemegi ejembanon Jiisas iikanondeeñ moma kotoñ mugi.

55 Moma kotoñ muñ qaa aŋgi meñ bobogariñ mindimindiri sopá go-maŋgiāñ gomañ so liligogi. Liligogi moma kanañ jí ejemba demberunon añgoñ ojoma Jiisasnoñ gomañ daej laligorotiaa so uñuama kagi.

56 Gomanj so, taonj, miri me kuuñ mombaa uutanoñ kenotiwa so ji ejemba uñuama sombenjionoñ ama ojongoñ. Ama ojoma Jiisaswaa selianoñ me malekuyaas susuyanoñ oosiriwombaañ welema muñ laligogi. Oosirigit, kuuya yonjonon mono qeangdaborogi. Kianj.

¹ Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa boi tosaanja Jerusalem sitinonja kagiti, iyonjonon Jiisawsaanoŋ kaŋ ajoroogi.

² Kamban iikanon Jiisawsaa gowokouruta tosaanjanon borogia mende songbama doŋhamo mende qeq negi nembanene negi injiima uugia boliro.

³ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Juuda ejemba tosaanja kuuya yonjonon ambosakoŋ yonjoo siligia otaan laligogi. Kawaajon borogia wala songbama sororogonjo nembanene nej laligogi.

⁴ Kaanagadeen gawononja me maaketnonja kawuti, iikanon wala apu koson arin konjoratingo nene oosirin laligogi. Kaanagadeen qambi, monjon ano komanene kuuya ii songbama hamo qeq laligogi. Sili kaanja kaanja ii mamaga otaan laligogi.

⁵ Kawaajon Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa boi yonjonon Jiisas kokaŋ qisiŋ mugi, “Goo gowokouruganoŋ mono naambaaajoŋa ambosakoŋjurunana yonjonoŋ sili mende otaan borogia doŋhamo mende qeq kileŋ nembanene meŋ neŋkeju.”

⁶* Kaeŋ qisiŋ mugi kokaŋ inijoro, “Oo uumeleembaa ejemba seleselya, gejatootoo eja Aisaianon mono onjoo kaniagia tororo luluma Buju Tere mon kokaŋ oroota eja,

‘Ejemba tuuŋ koi kanoŋ mono je buugianoŋ awaagadeen goda qeq nomakejuto, uugianoŋ telambelŋ ama noma monjeng koriganoŋ angi eja.

⁷ Kaeŋ ero noo waena eeŋ toontoŋ meŋ mepeseeŋ nomakeju.

Kana qaa kuma onjombonjeŋ kitianon ejemba yonjoo jeŋkootogia ii gisomaso ama melokanjinjeju.’

⁸ Aisaianon kaeŋ ooro. Onj mono iikawaa so Anutuwaan on jojopan qaa gema qeq ambosakoŋrugia yonjoo siligia otaankeju. Ii mende sokonja.”

⁹ Kaeŋ jeŋ kokaŋ inijoro, “Onjonaŋgiaa siligia walaga otaawombaajon mono awaagadeen Anutuwaan on jojopan qaa qewagonkeju.

¹⁰* Iikawaa qaaya moŋ ii kokaŋ: Moosesnoŋ kokaŋ jeŋ kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono goda qeq oromakeba,’ ano ‘Monjonoŋ maŋga me nemuŋ qaasuaŋ mubaati, ii mono qeqi komuwa.’

¹¹ Kaeŋ jeŋ kotoroto, onj qaa ii uugun kokaŋ jeŋkeju, ‘Monjonoŋ nemuŋ maŋga ii kokaŋ irijowaa: Oo wosona mojen. Noo naŋgonanjo iwoina buŋa qeq aowaoragati, ii Anutuwaa taha mamatewowaajon gosiŋ andaborowe buŋayaa nanduŋa koloowaa.

¹² Monjonoŋ kaeŋ irijoro sokombaa jeju.’ Kaeŋ jeŋ somonjogn mugi nemuŋ maŋga yorojoŋ ilailaa moŋ mende toroqeq oromakebaa. Ii mende sokonja.

¹³ Yei! Kaeŋ ama onjonaŋgiaa nanamemengiaa siligia jeŋ kotoŋ iikanon Anutuwaan on jojopan qaa qewagogi omaya koloon jaŋgoŋ qaomakeja. Onj iwoi kaanja ii mamaga amakeju.” Kaeŋ jeŋ meleema onjono. Kianj.

Eja uu ii nomaŋti tilooŋ riisia?

Mat 15.10-20

¹⁴ Jiisasnōŋ ejemba tuuŋ mombo onjonoŋ kagi kokaŋ inijoro, “Onj mono kuuya qaa koi geja ama moma asariwu.

¹⁵ Iwoi seleenjeŋja eja uutanon kemenkeji, iikanon tilooŋ mumambaaŋj on amamaŋkejato, iyanjaa uu wombatanonja qaa kouma kamaŋkeji, iikanon mono tilooŋ muŋkeja.

16 Mojnōj gejiawo laligoji eeŋ, iinoj mono qaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

17 Jiisasnoj kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ ojomesaon̄ kema miri mojnōj uro. Uma raro gowokourutānoj sareqaa iikawaa kaniaajon̄ qisigi.

18 Qisigi kokaŋ injoro, “Oo alauruna, oŋo kaajagadeen̄ momogia awaa mende koloojamaen̄? Nembanene iwoi seleengen̄ eja uutanon̄ kemeŋkeji, ii tiloon̄ mumambaajon̄ amamaaŋkeja. Ii moma kotoju me qaaqo?

19 Ii uu wombatanon̄ mende kemeŋkejato, korojoŋjanon̄ kemeŋ seleen̄gen̄ kamaaŋkeja.” Jiisasnoj qaa kaeŋ jeŋ iikanon̄ nembanene kuuya ii meŋ soraidabororo.

20 Jiisasnoj toroqen̄ kokaŋ jero, “Eja uu wombatanon̄ga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanon̄ mono tiloon̄ muŋkeja.

21 Ejemba uu wombogianon̄ga iwoi koi kaanja koloon̄ koumakeja: Qaa bologa romon̄goj serowilin̄ ambombaajon̄ momakeju. Iwoi yon̄goro meŋ owerj jenaŋ meŋ ejemba uŋugi komuwutiwaajon̄ momakeju.

22 Oloŋkalu ambombaajon̄ momakeju. Meŋgo mewombaa otoko amakeju. Bidaan̄ jembooli ano aŋgomokoloŋ ambombaajon̄ momakeju. Qaa saga jeŋ uuduuduu ambombaajon̄ momakeju. Gejajuju ama goron̄oso ambombaajon̄ momakeju. Sewanjiki laligoŋ gemaqeqe qaa jeŋ Anutu mepaegowombaajon̄ momakeju. Jaba-arambaran̄ ama sili uugia qaa amakeju.

23 Iwoi bologa kuuya iikanon̄ mono ejemba uu wombogianon̄ga kouma tiloon̄ ojomakeja.” Kianj.

Keinan emba mojnōj kaparaŋ koma qama kooliro.

Mat 15.21-28

24 Jiisasnoj waama Genesaret gomaŋ mesaon̄ siti qagara Taia ano Saidon iikawaa distrik qata Fonisia kawaan̄ uutanon̄ keno. Kema gomaŋ mojnōj uma bujuya mojnōj mobabotiwaajon̄ buugia mejugoroto, kileŋ aasaŋgoya laligomambaajon̄ amamaaro.

25 Amamaaro iikanondeen̄ emba moŋ borata melaa ii omeyawo laligoro Jiisaswaa bujuya moma iwaanon̄ kaiŋ batanoŋ kemeŋ simiŋ kuno.

26 Emba ii Juudaga qaagoto, Griik qaa jeŋ laligoro. Nemun̄ manja ii Fonisiaga Siria prowins̄ kanoŋa. Iinoj borataa uutanon̄ga ome konjombatiwaajon̄ welema muro.

27 Welema muro kokaŋ ijoro, “Juuda nono wala nononanaa merabobraanana uŋuagin̄ neŋ timbirin̄ ambuya. Kawaajon̄ merabora yon̄joo miriganon̄ga bered meŋ kasu oŋon̄in̄ mende sokombabo. Juuda anana wabau-runana oŋoo qagia kasu qamakejon̄. Niinoj wala Juuda ejemba ilaan̄ oŋombe kantri tosaanja oŋonoŋ mono kasu kaaŋa mamboma laligowu.”

28 Kaeŋ ijoro moma kokaŋ meleeno, “Poŋ, ii saanɔŋ mojento, kasu meria yon̄jonoŋ mono kaaŋagadeen̄ merabora yon̄jonoŋ nene reemoŋa nene duŋ baatanoŋ kamaaro neŋkeju.”

29 Kaeŋ meleeno Jiisasnoj kokaŋ ijoro, “Qaa kaeŋ jeŋaŋiwaajon̄ saanɔŋ moma gonjeŋ. Ome iikanon̄ mono keteda koi boraga mesaoro kenja. Kawaajon̄ giŋ saanɔŋ kemba.”

30 Kaeŋ ijoro moma mirianon̄ keno omenoŋ borata mesaoro duŋaŋoŋ ero iiro. Kianj.

Jiisasnoj eja moŋ meagoro.

³¹ Jiisasnoj mombo Taia siti gomaq mesaonj Saidon sitinorj kema uugunj misiingoj Ten-taoj gomambaa biiwia uugunj Galili apu angoj kosianorj karo.

³² Karo gejaduu eja mon qaaya qaomambaajonj anoti, ii wama Jiisaswaanoj kagi. Kanj boria wanjanorj ambaatiwaajoj qisiq mugi.

³³ Qisiq mugi eja ii wama ejemba tuuj ii ojomesaoj moqejen keni. Kema Jiisasnoj boro susuya gejianorj ama nama mombo iyanjaa boro susuyanoj sulaanq neseljanorj oosiriro.

³⁴ Oosirirj Siwenorj uuro uro osongombo qama kooliq iyanjaa qaanoj ‘Efata,’ ananaa qaanoj ‘Mono toowa,’ kaenj jero.

³⁵ Kaenj jero gejawoitanoj toori neseljanorj lolooro qaaya awaagadeen jero.

³⁶ Jero Jiisasnoj iikawaa bujuya ejemba ijijowubotiaajoj qotogoj ojono. Qotogoj ojoma kaparaq kono yojonoj ii kaparaq koma jeq seij laligogi.

³⁷ Jeq seij laligogi ejembanorj newogia tegoro waliqgonj kokaen jegi, ‘Iwoi kuuya awaagadeen amakeja. Gejaduu gejagia metooro momakeju. Ejemba motoya yojoa neseljanorj isano qaa jeqkeju.’ Kianj.

8

Jiisasnoj ejemba 4,000 nene ujuagiro.

Mat 15.32-39

¹ Kambar kanoj ejemba tuuj somatanorj mombo ajoroogi. Nembanene-gia qaa laligogitiwaajoj Jiisasnoj gowokouruta ojono owaanorj kagi kokaen injoro,

² “Niinoj ejemba tuuj koi yojoojonj wosona mojeq. Yojonoj niwo kanj weej karoonj laligogi nembanenegia qaondabororo iijej.

³ Yojonoqga tosianoj koriganoqga kanj laligogi niinoj ‘Saanorj go-mangianorj kembu,’ jemambo. Nene mende negi eej wasin ojombbe kana batuyanorj kema kema jaagia giliro tiwitilaa mokoloowubo.”

⁴ Kaenj injoro gowokourutanoj meleema kokaen ijogi. “Baloj qararaqkonkonjanoj kokanoj moqenj mono daeqkaya nembanene kaanq a mokoloonj tuunylelemba koi ujuaginaga?”

⁵ Kaenj ijogi kokaen qisiq ojono, “Ojono bered dawi raja?” Qisiq ojono “Bered 7 raja,” ijogi.

⁶ Ijogi Jiisasnoj ejemba tuunylelemba ii namonorj kemeq rabutiwaajoj jeq koton ojono kemeq ragi. Kemeq ragi bered 7 ii menj Anutu qama kooliq danqiseq jeq motonj gowokouruta ojoma ejemba tuuj so batugianorj ambutiwaajoj jero. Kaeq jero iikawaa so angi.

⁷ Yojonoj sora bolebole tosia kaanjagadeej raro. Ii kaanjadeej menj kotuegonj ejemba tuuj so batugianorj toto qeq ojombutiwaajoj jeq koton ojono.

⁸ Jeq koton ojono ojongoj neq nen timbiriqgogi. Neq timbiriqgogi nene kitia mesaogi raroti, ii konde 7 menj kululuugi saa qero.

⁹ Eja nene negiti, iyonjoo jaangogia ii 4,000. Negi wasin ojono gomanqianorj keqgi. Kianj.

Boi tosianoj angoleto iibombaajonj kaparaq koqgi.

Mat 16.1-4

¹⁰ Kenji iikanondeej gowokouruta yojowo wanjanorj uma distrik qata Dalmanuta kanorj kenji.

11 *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkon) tosianon iikanon kaj Jiisaswo kanaij jenoŋkooli angi. Qaawaa timbinon horowombaajon aŋgobato men muŋ kokaen kaparaŋ koma qisigi, “Mono jena Siwenonŋa aŋgoletō mon asugiro iibonja.”

12 *Kaeŋ jegi uutanoŋ bimooro osoŋgoŋjavo qero jero, “Oo ejemba kamban kokaamba namonoŋ laligojuti, onjo mono naambaaajon Anutuwaa aiwese asugiaatiwaajon kaparaŋ komakeju? Niinon qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu. Anutunon aiwese kaanja ii mende men qendeema onjombaa. Qaago awawi!”

13 Kaeŋ jen onomesaoŋ mombo gowokouruta yoŋowo waŋgonon uma apu angoŋ kotoŋ leegeŋ keugi. Kianj.

Farisii ano Herod yoŋonor woso kondur kaanja koloju.

Mat 16.5-12

14 Iikanon keuma samoŋ mewombaajon duduugi bered motoongodā ii waŋgonon meŋ ragi.

15 *Ragi Jiisasnoŋ kokaen jen kotoŋ onjono, “Onjo Kana qaawaa kaparaŋkoŋkon (Farisii) yoŋoo tomembounboun qaagia ano Herodwaa riki somban iikawaajon mono galengia mewu. Li awaagadeej mende gosin gema qewuti eeŋ, iyoronoŋ mono yiist kaanja somariŋ meŋ bolin onjombaaota.”

16 Jen kotoŋ onjono qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianoŋ kokaen amiŋ mogi. “Berednana qaawaajon jea me nomaen?”

17 Ii amiŋ mogi gejianon kemero kokaen injjoro, “Naambaaajon berednana qaa jeŋ amiŋ moju? Noo kaniana ii naambaaajon mende moma kotoju? Ii mende moma asariju me? Uugejagianon gojoma raja me?”

18 *Jaagia rajaoto, kileŋ mende iima kotoju me? Gejagia rajaoto, kileŋ mende moma asariju me? Iwoi asugiroti, ii duduuju me qaago?

19 Niinon bered 5 ii ejemba 5,000 yoŋooŋ motowe iikawaaw kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero?” Qisiŋ onjono “Konde 12,” ijogi.

20 Ijogi toroqero, “Niinon bered 7 ii ejemba 4,000 yoŋooŋ motowe iikawaaw kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero?” Qisiŋ onjono “Konde 7,” ijogi.

21 Ijogi moma jero, “Kawaajon kaniana ii mono kaanjadeej mende moma asariju me?” Kianj

Eja jaagoo mombaa jaaya metoro.

22 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Betsaida taonon kagi. Kanoŋ kaj eja jaagoo moŋ wama Jiisaswaanon kouma borianoŋ oosiriwaatiwaajon qama koolin mugi.

23 Qama koolin mugi Jiisasnoŋ eja jaagoo ii borianoŋ meŋ wama miri seleenjengen keni. Kema sulaaya sulaan jaayanoŋ ama boria waŋjanon ama qisiŋ muro, “Iwoi mon iijan me qaago?”

24 Qisiŋ muro jaaya uuro uro jero, “Ejemba injijento, ii gere tanitani koloogi kokoosugadeen injiibe kema kaj nanju.”

25 Kaeŋ jero mombo borianon jaawoita oosiriro toori tororo uuro asariŋ kotoro iwoi kuuya awaagadeej iidabororo.

26 Iidabororo wasin muŋ kokaen ijoro, “Gii gomaŋ mengeŋ mende kembato, dindiŋa geengaa gomaŋganoŋ kembā.” Kianj.

* **8:11:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **8:12:** Mat 12.39; Luuk 11.29 * **8:15:** Luuk 12.1 * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2; Maak 4.12

Piitononj Jisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Luuk 9.18-21

²⁷ Jisasnoj Betsaida mesaonj gowokouruta yonjowo Sisaria Filipai taombaa kosianonj kenji. Kananonj kema gowokouruta kokaen qisiq ojono, "Ejembanonj noojoj nomaenj jeŋkeju? Nii eja moroga koloojen?"

²⁸ *Qisiq ojono meleema kokaen jegi, "Tosianonj 'Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,' jeŋkejuto, tosianonj 'Gii Elaija koloojan,' 'jeŋkeju ano tosianonj toroqen kokaen jeŋkeju, 'Gii gejatootoo eja walaga yonjoononga moj koloojan.'"

²⁹ *Kaeŋ jegi kokaen qisiq ojono, "Ano ojooŋgio noojoj nomaenj jeju? Nii moroga koloojen?" Qisiq ojono Piitononj kokaen meleeno,

"Gii Anutuwaanong Hamoqege Toya Kraist koloojan."

³⁰ Kaeŋ meleeno kania asuganoj jegi mojnoj mobabotiaajon sorgo kotakota ama ojono.

Jisasnoj komumambaa qaaya jero.

Mat 16.21-28; Luuk 9.22-27

³¹ Jisasnoj gowokouruta kanaŋ kokaen kuma ojono, "Siwe gomambaa Eja hoŋjanor mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋnoŋ mono gema qeqi qeqi komuwaa. Komuro ween karooŋ tegoro koomunonŋa waabaa."

³² Jisasnoj qaa ii mende kolatiŋ asuganoj jero Piitononj iikanondeen horoŋ muŋ goraayanoj kema kanaŋ qotogon muro.

³³ Qotogon muro eleema gowokouruta uuŋ injima Piito qotogon kokaen jeŋ muro, "Gii qaa romongojan, ii Anutuwaanong qaaga qaagoto, balon ejemba ano Satan siŋgiaga. Kawaajon Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananoŋga togowa." Kianj.

Kraist otaawoŋatiwaa sewanya.

³⁴ *Jisasnoj ejemba tuuŋ ano gowokouruta ojooŋo kagi qaa kokaen inijoro, "Mojnoj noo gemananoj kamambaaajoŋ moji, iinonj mono iyanjaas useliasa siŋ kombombaŋa bologa gema qero sisia megi siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoononj komuwaatiwaa so mokosiŋgoj nii notaŋ kawaŋ."

³⁵ *Mojnoj laaligoya iyanjaajon angoj koma iyanjaas jaajaa laligoji, iinonj mono laaligoya hoŋja somongoro soowaa. Soowaato, mojnoj balombaa laaligoya ii nii ano noo Oligaa Buŋjanaaŋoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinonj mono laaligo hoŋjaas kania mokoloŋn kotiŋ laligowaa.

³⁶ Mojnoj gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uuwaas laaligoya meŋ soonj silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro uŋyanoj tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanonj mono uukoisoro mende meŋ mubaa. Qaago totoŋ!

³⁷ Anana kuuyanoj mono ananaa downenana mewombaajoŋ amamaawoŋa.

³⁸ Ejemba tuuŋa tuuŋa kambaj kokanoj balonoj oloŋkalu ama siŋgisoŋo tosaanŋa ama laligoŋkeju. Mojnoj iyonjoo batugianoŋ noo qana ano noo Buŋja qaana meŋ kamaaŋ ambaati, ii Siwe gomambaa Eja hoŋjanor kaanjagadeen iima tiwaa. Iinon kanagen Siwe gajoba toroya yonjowo koi kamaagi Maŋjaas asamararana iima aarugi iinonj eja me emba kaanŋa mono injima tiŋŋ ojombaa." Kianj.

* 8:28: Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * 8:29: Jon 6.68-69 * 8:34: Mat 10.38; Luuk 14.27 * 8:35: Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

9

¹ Kaeñ inijon kokaen jero, “Niinoñ qaa hoñä moñ kokaen inijowe mobu: Koi nanjuti, oñjo batugianonja tosianonj Anutunonj bentotonja kuuro kuusunjanonj asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoñ koomuwaa siimboboloya mende mogi ii koloonj asugiro iibuya.” Kianj.

*Jiisaswaa selianonj letono.
Mat 17.1-13; Luuk 9.28-36*

² *Ween 6 tegoro Jiisasnon Piito, Jeims ano Jon unjuama ejemba oñomesaoñ iyançia siri baanja koriga moñnonj uma ghamenjanonj laligogi. Iikanonj laligogi jaasewanjanonj nano Jiisaswaa sele tanianonj letoma morota kolooro.

³ Malekuyanonj tualalakota asamararanjavo kolooro. Balonoñ opo taanja gbulunonj (saife, omo) songbamakejuti, mono ii uugunj taaliro.

⁴ Kaeñ kolooro Elaija ano Mooses yorononj asugiñ oñjoma Jiisasoq qaa amigi.

⁵ Amigi Piitononj kanañ qaa jeñ Jiisas kokaen ijoro, “Somatanana, nononoñ kokanor uukorisoro moñon. Kawaajoñ nononoñ saanoñ kuun karoonj mewona: Goojon moñ, Mooseswaajoñ moñ ano Elaijawaajoñ moñ.”

⁶ Gowoko yonjonoñ jeneñgia mamaga ororo Piitononj “Nomaen jemañja?” jen qaa moñgano.

⁷*Qaa moñgama nano kokolo tualalakota asamararanjavo moñnonj kamaan umugayanoñ esuuñ oñjono iikawaa uutanonja qa aro moñ kokaen kolooro mogi, “Eja koi neenaa wombó merana koloja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

⁸ Qaa ii moma uulañjavo eleema uuñ moñgama woi ii mombo mende iriigi Jiisasnondeej yonjowo nano. Kianj.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaaa kitiga kolooja.

⁹ Baanjonorjga roganor kamaanji Jiisasnonj kokaen jeñ kotoñ oñjono, “Oñjono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii mono ejemba moñ mende inijowu. Siwe gomambaa Eja hoñjanor koomunonja waaro iikawaa gematanonj ii saanoñ jeñ asariñ laligowu.”

¹⁰ Kaeñ jeñ kotoñ oñjono gowokouruta karoonj yonjonoñ qaa ii uugianonj argoñ koma koomunonja waawaataa qaa iikawaa kania ii iyançia qisiñ aorj amiñ mogi.

¹¹ *Amiñ moma Jiisas kokaen qisiñ mugi, “Kana qaawaa boi yonjonoñ qaa kokaen jeñkeju, ‘Gejatootoo eja Elaijanorj mono Siwenonja waladeen kamaanji asugiwa.’ Ii nomaembaaajoñ jeñkeju?”

¹² Qisiñ mugi meleema kokaen inijoro, “Elaijanorj waladeen kamaanji asugiñ laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii hoñjaga koloojato, qaa moñ koi mono naambaajoñ oogi eja: ‘Siwe gomambaa Eja hoñjanorj mono siimbobolo mamaga moro jejewili ama mubuya.’

¹³ Qaa woi ii ejaoto, niinoñ kokaen inijomañja: Elaijanorj mono kamaanji asugiroto, iwaajoñ Buñä qaa oogita ejiwaa so ejembanonj ii iyançia siinçia otaañ tondu ama mugi.” Kianj.

*Jiisasnoñ ome otaaro meranoñ qeañgoro.
Mat 17.14-21; Luuk 9.37-43*

* **9:2:** 2 Piito 1.17-18

* **9:7:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

* **9:11:** Mal 4.5; Mat 11.14

¹⁴ Jiisas ano gowoko karoq yonjonoq baanjanonga kamaan gowokouruta tosia yonjonoq kaq iwoi kokaen iiqi: Kana qaawaa boi tosianon nama yonjoro jenoqkooli ano niinongiinoq qaa jegi ejemba tuunlelembenoq liligoq iniiqa naaqi.

15 Kaeñ nama ejemba tuuñ kuuya yonjonoñ Jiisas iima iikanondeen aaruñ bobogariñ kosianoñ kema jolona jegi.

¹⁶ Joloŋa jegi kokaenq qisiŋ ojono, “Ojonoŋ naambaaajoŋ yonowo jenoŋkooli ama niinonqiiŋoŋ qaa jeju?”

¹⁷ Qisinq ojono tuunqianonja eja moijnoj meleema kokaen ijoro, "Boi, noo merana omenoq buuta muunqun qaamuaq meñ muro wama goonon kaien.

18 Iinoj kanoj me kanon meñ utugoñ horon giliro kamaaq qeñ bu-utanonga kokopa kamaaro irinjä kijongoñ selianoñ mejugonkeja. Kaeñ kolooro kañ goo gowokouruga welema oñoma ome ii otaawutiwaajoñ inijojento, yononoñ ii amamaajuya.”

¹⁹ Kaen ijoro meleema mun jero, "Yei! Balombaa ejemba yangisengiawo. Mono kambaj dawi ojowo qaton uqun laligowe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa. Li mono wama noonon kawu."

20 Kaen jero wama iwaanooj kagi. Kagi omenooj Jiias iima iikanondeej mera utugooj orogooj muro wolaza horooj tama namonoq qeq poranjporaj itagoj semben aqoq ero buutanooqaa kokopa kouma kamaaro.

²¹ Jiisasoŋ ii iima maŋa kokaŋ qisiŋ muro, "Kamban dawiwa so tani koi asugiŋ muŋ kouro?" Qisiŋ muro jero, "Ii mono melaayanondeeŋ kolooŋ muro.

22 "Ii meñ bolin mumambaajoñ indija indija gerenoñ me apunoñ metano kambaj mamaga kemeñ qen qengadeen amakeja. Kaento, iikaanqaa ku-usuña moñ goonon ejí eeñ, mono kiankomuñ ilaañ noromba."

²³ Kaen jero Jiisasnoj ijoro, “‘Ku-usuŋa mon goonon eji een,’ jejan. Anutuwaa ku-usuŋanōn mono ilawoila mombaajon mende amamaaŋkeja. Moŋnoj Anutu moma laariwaati, iwaanōn ilawoila kania kania saanōn koloŋkebaa.”

²⁴ Kaeñ ijoro majānoj iikanondeen qama jero, "Anutu moma laarijento, momalaarinanō loolooria kolooya. Momalaarina mono meñ kotiwa."

²⁵ Jero ejemba jaasooŋgoyanoŋ bobogariŋ kagi iŋjiima iikawaajoŋ ome ii kokaeŋ jeŋ muro, “Gii qaamuŋ ano gejaduuwaa omeya, niinoŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Gii mono eja koi mesaoŋ kouma kema mombo mende eleema kawa.”

²⁶ Jeŋ muro qama silama mera ii utugoŋ uulaŋawo orogon muro hororo utama kouma keno. Kouma keno qamo kaanja kolooŋ ero mamaganooŋ ii iima “Wosoya tegoa!” jegi.

27 Kaen jegito, Jiisasnoŋ borianoŋ meŋ kobibiro waama nano.

²⁸ Kaen nano Jiisasnoj miri uutanoj uro gowokourutanoj angjodeej rama kokaen qisiq mug, "Nononoj mono naambaajoj ii nononanodeej otaawombaajoj amamaajoja?"

²⁹ Qisini mugi kokaen injijoro, "Ome tania kaanja ii mono qama koolin nene singi laligoen saanon otaawoja. Iwoi morota moj anij mende kouma kembaa." Kian.

*Jiisasnoj koomuyaa Buja jero indij woi kolooro.
Mat 17.22-23; Luuk 9.43b-45*

30 Jiisasnoj gowokouruta yonjowo gomanj baloŋ ii mesaonj kema Galili prows uutanoŋ liligoŋ naa gomanoŋ laligogiti, ii moŋnoŋ mobaatiwaajon togoro.

31 Ii togoŋ gowokouruta kuma ojomambaaŋ olon kengi. Kananoŋ kema qaa kota kokaen injoro, “Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba yonjoo borogianoŋ ano kemebaa. Kemero ii qegi komuwaa. Ii qegi komuro roŋ konŋi weeŋ karoŋ kolooro koomunonŋa waabaa.”

32 Qaa kota kaen injoroto, ii mende moma asarigi ano kania nomaeŋ, ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ anŋi. Kianj.

Gowoko batugianoj morononj uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Luuk 9.46-48

33 Kaeŋ kema Kaperneam taonoŋ kougi. Kanoŋ kouma iyanŋaa miri uutanoŋ uma gowokouruta kokaen qisiŋ ojono, “Oŋo kananoŋ kaŋ naa qaaga amiŋ mojuya?”

34* Yonjonoŋ kananoŋ kaŋ ‘Moronoŋ uuta kolooja?’ jeŋ ii angiodeen aminj moma kagi. Kawaajon qisiŋ ojono qaagia bogoro ragi.

35* Qaa bogoro ragi Jiisasnoŋ kemeŋ rama gowokouruta 12 ojonoŋ kagi kokaen injoro, “Moŋnoŋ uuta laligomambaajoŋ mobaati een, iinoŋ mono kuuya oŋoo newo baagianoŋ kamaanŋqeetä koloon tosaanŋa kuuya welen qen ojonomakeba.”

36 Kaeŋ injijon naamade melaa moŋ meŋ batugianoj ano nano. Nano borianoj meŋ tawoyanoŋ ama kokaen injoro,

37* “Moŋnoŋ naamade koi kaanja moŋ noo qananooŋ mirianoŋ koma horoŋ kalan kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ kaeŋ ama nombaati, iinoŋ niigadeen qaagoto, moŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaanjaqadeen koma horoŋ mubaa.” Kianj.

Jiisasnoŋ gowokouruta mindiŋgoj ojono.

Luuk 9.49-50

38 Jonoŋ Jiisas kokaen ijoro, “Boi, nononoŋ eja moŋ ananawo mende lligonkeji, iinoŋ goo qanoŋ omejiilaŋ konjoma ojono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende qokotaŋ lligonkejiwaajoŋ ama nono ii qotogoŋ munij.”

39 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ jero, “Ii mono mende qotogoŋ mubu. Moŋnoŋ noo qana qama angoleto meji, iinoŋ mono iikawaa gematanooŋ noo gemaqeqe qaa afaaŋkota jemambaajoŋ amamaawaa.

40* Moŋnoŋ mende qotogoŋ nonomakeji, iinoŋ mono ananaa areŋnoŋ lligoja. (Kawaajon noo alauruna tosia ii anjosisiri mende meŋ ojombu.)

41* Ii mono naŋgoŋ ojongoŋ Anutunoŋ iikawaa turuŋa ojombaa. Moŋnoŋ Kraistwaa qatanoŋ iwaia buŋa kolojutiwaajoŋ ama apu qambi newutiaawaa ojombaa, Anutunoŋ mono iikawaa turuŋa meleema mubaa. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injijowe mobu: Naŋgoŋ ojombuti, iyoyonooŋ mono turuŋa mewuya.” Kianj.

Singisongowaa konŋoroya mono qotogowu.

Mat 18.6-9; Luuk 17.1-2

42 Jiisasnoŋ qaa kokaen jero, “Merabora koi kaanja moma laarin nonjuti, moŋnoŋ iyoyoonoŋga moŋ konŋoroya ama muro singisonjo ambaa, eja iikanooŋ mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunooŋ lombo iikawaa ironja

* **9:34:** Luuk 22.24 * **9:35:** Mat 20.26-27; 23.11; Maak 10.43-44; Luuk 22.26 * **9:37:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20 * **9:40:** Mat 12.30; Luuk 11.23 * **9:41:** Mat 10.42

mono nomaen muro soyanoj koloonaga? Kemun kowonjinj aroyanoj somongon kowe biiwianoj giligil mendunjgoro kemebabo, iikanonj mono afaanj koloonj muro tani koloonaga.

43 *Kawaajonj boroganoj singisongo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono kotoj giliwa. Kotoj gilingo borodomonj laligoj laaligo kombombanja mokoloonj oompelelenj mokoloowagato, boroga woiwo laligoj kanagej gere sianoj kemebabo. Sia gereya ii kambanj monjnoj mende bogowaa.

44 Iikanonj 'Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je geregianoj kambanj monjnoj mende bogowaa.'

45 "Kaanjadeen kanaganon singisongo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono kotoj giliwa. Kotoj gilingo kanadomonj laligoj laaligoj kombombanja mokoloonj oompelelenj mokoloowagato, kanaga woiwo laligona gere sianoj giligil kemebabo.

46 Iikanonj 'Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je geregianoj kambanj monjnoj mende bogowaa.'

47 *"Kaanjadeen jaaganon singisongo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma gilingo jaako motoonjgovo laligoj Anutuwaa bentotononj keuma oompelelenj mokoloowagato, jaakoga woiwo laligona gere sianoj giligil kemebabo.

48 *Iikanonj 'Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je geregianoj kambanj monjnoj mende bogowaa.'

49 "Gere sia iikanonj ejemba kuuya ii sii kaanja gere bolanoj dalasisi onjogigi siimboboloya mobuya.

50 *"Sii ii awaa koloojato, siinoj naanja mesaowaati een, ii mono nomaen meagogi naanja mombo koloonaga? Onjo kaanjadeen uumotoonjgo laaligowaa aiija mesaowubo. Kawaajon Siwe siiga mesaowubotiwaajonj mono galengia menj batugianoj luae qenq aonj laligowu." Kiarj.

10

*Loembja mesaonj aaoawaa qaaya
Mat 19.1-12; Luuk 16.18*

1 Juisasnoj waama Kaperneam gomaen mesaonj Jordan apu kotoj leegenj kema metetereej kamaanj mombo apu ii kotoj Judia prowinsnoj karo. Karo ejemba tuunjelembenonj mombo iwaanoj ajoroogi ama laligoroti, ikawaa so mombo kuma onjono.

2 Kuma onjono Farisii (Kana qaawaa kaparaenkoonj) tosianoj iwaanoj kaen qaawaa timbinonj horowombaa anjobato menj muuj kokaenj qisiq mugi, "Ejanonj embia mesaowaati eenj, iikanonj Kana qaa uuguwaa me qaago?"

3 Qisiq mugi meleema kokaenj inijoro, "Moosesnoj iikawaa qaaya nomaen menj kotoj onjontota eja?"

4 *Kaej inijoro kokaenj ijogi, "Ejanonj mesaonj aaoao papia onjongo embia saanoj mesaowaa. Moosesnoj kaej menj kotorota eja."

5 Kaej ijogi kokaenj menj onjono, "Inonj mono uugia kotigaajonj ama jenjkooto kaej onj onjono.

6 *Oonj onjontota, Anutunoj kanakanaiyanon ilawoila kuuya mokolooroti, kambanj iikanondeenj 'Eja ano emba laligowutiwaajonj mokoloonj onjono.

* **9:43:** Mat 5.30 * **9:47:** Mat 5.29 * **9:48:** Ais 66.24 * **9:50:** Mat 5.13; Luuk 14.34-35 * **10:4:**
Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **10:6:** Jen 1.27; 5.2

⁷ *Kawaajoj ejanor mono nemunmajə oromesaoj embiaanoj kema qokotaaro

⁸ yoronor sele motoonjo kolooj laligowao. Kaej kolooj toroqej woi mende koloojaoto, sele motoonjo kolooj laligowao.

⁹ Anutunor eja ano emba mindirij oronoti, ejemba mojnoj ii mono mende mendeema oromba."

¹⁰ Jiiasnoj kaej jej ojoma miri uutanor uro gowokourutanoj qaa iikawaajoj mombo qisiŋ mugi.

¹¹ *Qisiŋ mugi kokaen injoro, "Eja mojnoj embia otaaj emba moj mewaati, iinoj mono olonkalu serowiliŋ ambaa.

¹² Kaaŋagadeej emba mojnoj loya otaaj eja moj mewaati, iinoj mono olonkalu serowiliŋ ambaa." Kianj.

Jiisasnoj merabora kotuegon ojono.

Mat 19.13-15; Luuk 18.15-17

¹³ Ejemba tosianor merabora boloboolo uŋuama Jiisasnoj ojooſiriwaatiwaajoj iwaanoj kagito, gowoko yojonoj ejemba ii jej qewagon ojongoj.

¹⁴ Kaej anjito, Jiisasnoj ii iima uuta boliro kokaen injoro, "Merabora melaa mono ojomesaogi noonor kawu. Anutunor ejemba kaanja ii bentotoŋa buŋa qeq ojombaa. Kawaajoj ii mende somoŋgoj ojombu.

¹⁵ *Niinor qaa hoŋa moj kokaen injowe mobu: Mojnoj Anutuwaa bentotoŋa ii merabora kaanja buŋa mende qeq aowaati, iinoj mono iikawa uutanor keumambaa amamaawaa."

¹⁶ Kaej jej tawoyanoj ama doongor ojoma boria wanŋgianoj ama kotuegoj ojono. Kianj.

Jiisasnoj eja qabuŋayawo mombaa qambajmambaj qaa jero.

Mat 19.16-30; Luuk 18.18-30

¹⁷ Jiisasnoj kanaij kana kemambaa ano eja mojnoj bobogariŋ iwaanoj karo. Kaŋ batanoj kemej simiŋ kuma kokaen qisiŋ muro, "Boi awaa, niinor mono nomaŋa ama laaligo kombombaŋa buŋa qeq aowenaga?"

¹⁸ Qisiŋ muro kokaen ijoro, "Noojor 'Boi awaa,' ii naambaajoj jejā? Anutu motoonjogyanor awaa kolooja. Eja mojnoj ii kaanja awaa mende kolooja.

¹⁹*Gii jojopaj qaa koi modaborojaŋ:

'Moj mono mende qena komuwa. Serowiliŋ mono mende amba. Iwoi mono yongoro mende mewa. Jenonkuukuu mono mende ama muba.

Mono Kalugon yongoro mende mewa. Nemun mangā mono goda qeq oromakeba.'

²⁰ Kaej ijoro moma kokaen jero, "Boi, ii kuuya mono gbawororanonja teŋ koma laligoŋ waabe."

²¹ Kaej jero Jiisasnoj uuŋ iima uwomboyanor jopagoŋ muŋ kokaen ijoro, "Gii mono motoonjogyanor amamaajaŋ: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewaŋa mewutiwaajoj ana monej karo ejemba wanaya ojomba. Kaej ana esuhinaga somata totooŋ (milyon Kina kaanja) ii Siwe gomanor eŋ gombaa. Kaej ama nii notaan kawa."

²² Jiisasnoj kaej ijoroto, esuhinaya mamaga erotiwaajoj ama qaa ii moma uuta bosoleero wosobiri moma eer mesaŋ keno.

* **10:7:** Jen 2.24 * **10:11:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 * **10:15:** Mat 18.3 * **10:19:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

23 Mesaon keno Jiisasnoj uuro kema karo gowokouruta kokaen injijoro, “Oye! Ejemba monej hinagiawo yojonon mono Anutuwaa bentotonon keubombaajoj bimooj kupukapa kombuya.”

24 Kaej injijoro gowoko yojonon ii moma walingogito, Jiisasnoj toroqen kokaen injijoro, “Guanjuruna, ejemba daen yojonon monej hinagia moma laarinkejuti, iyononon mono Anutuwaa bentoton uutanoj keubombaajoj bimooj kupukapa kombuya.

25 Ii kokaen jen asarimaaja: Oro somata kamel ii sosoro ootanoj saanoj mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuñagiajwyo yojonon Anutuwaa bentoton uutanoj keubombaajoj bimooj amamaawuya.”

26 Kaej injijoro moma aaruñ tililiñgoj iyanqiaajoj kokaen jegi, “Oopopoön! Ejemba moronoj mono Siwewaa buña koloonaga?”

27 Kaej jegi Jiisasnoj uuñ injiima kokaen jero, “Ejembanon ii anqobato meñ osiñ amamaaqejuto, Anutunoj kaej mende amakeja. Anutunoj mono iwoi kuuya saanoj amakeja. Iinoj iwoi moj ama memambaajoj mende osiñ amamaaqejea.” Kianj.

Jiisaswaa gawoñ memewaa turuja

28 Piitonon qaa ii moma meleema Jiisas kokaen ijoro, “Moba, nononoj ilawoila kuuya mesaon giigotañ kaninj.”

29 Ii moma Jiisasnoj kokaen ijoro, “Niinon qaa hoña moj kokaen injijowe mobu: Moñnon noo ano Oligaa Buñawaajoñ aña iwoi moj mesaoroti, ii jigo miria, dakoga, naambeeta, nemuñmañ, meraborata me gawoñ molaleñja ii oñomesaoro Anutunoj mono iikawaa tawaya uuguj meleema muro seiwaa.

30 Moñnon iwoi ii mesaoroti, Anutunoj mono tawaya ii 100:waa so toroqen muro iyanqaa buña koloowaa. Balombaa laaligonon sisiwerowero utanon laligowaato, jigo miri, dako, naambee, nemuñmañ, meraborata aro gawoñ molaleñja ii mono kitianon koloñj mubaa aro kamban kanageñjanon laalig komboja tegogoya qaa buña qeq aawaa.

31 *Kaej koloowaato, uuta oñoonorjga mamaganon kamakamaata koloowuya aro kamakamaata yoñoonorjga mamaganon uuta koloowuya.” Kianj.

Komuwaatiwa qaaya jero karoñ kolooro.

Mat 20.17-19; Luuk 18.31-34

32 Jiisasnoj gowokouruta yoñowo Jerusalem sitinoj ubombaajoj balon kana keñgi. Jiisasnoj wala keno gowokourutanon gematanon kema walingogi aro ejemba gemagianon kagiti iyoñonoj mono toroko mogi. Kaej angi Jiisasnoj gowokouruta 12 ii mombo horon oñoma kanaiñ kuma oñono. Iwaanoj iwoi koloowaati, qaa ii jen asariñ kokaen injijoro,

33 “Mobu, anana mono Jerusalem ubonja. Iikanon moñnon Siwe gomambaa Eja hoña memelolo meñ muro jigo gawoñ galeñ aro Kana qaawaa boi yoñoo borogianon kemebaa. Yoñonoj komuwaatiwa qaaya jen tegor waba gawman yoñoo borogianon oombuya.

34 Oongi mepaegon sulaapan qeq ooli waayawonon qetaalin talunqowuya. Qetaalin talunqon qeqi komuwaat. Komuñ ween karoñjanon koomunonoga waabaa.” Kianj.

Jeims Jon yoñonoj iwoiwaajoj weleni.

Mat 20.28

* **10:31:** Mat 20.16; Luuk 13.30

35 Jiisasnoj kaeñ injoro Zebediwa merawoita Jeims ano Jon yoronon iwaanoj kema kokaen ijori, “Boi, noronoj iwoi mombaajoj welema gonjoti, ii norombagiwaajon mojo.”

36 Ijori qisiñ orono, “Oronoj naa iwoi ama oromanjatiwaajon moja?”

37 Qisiñ orono kokaen ijori, “Giinoj saanoj jeñ kotona noro goo asamaranoj eu uma moñnoj boro dindiñganoj ano moñnoj boro qaniganon rama iwoi kuuya galeñ kombonaga.”

38* Kaeñ ijorito, Jiisasnoj kokaen irijoro, “Oronoj iikawaa kania mende moma yagoj welenjao. Niinoj qambi aasoñawo nemañati, oronoj ii saanoj neñ siimbobolo mobaota me qaago? Jonkowororo noñgbanoj mulu meñ nombuti, oronoj ii mewao me qaago?”

39 Irijoro moma jeri, “Ii saanoj mewota.”

Jeri kokaen irijoro, “Ii oñanoj. Niinoj qambi aasoñawo nemañati, oronoj ii kaanjadeen newaota ano joñkowororo noñgbanoj mulu meñ nombuti, iikanon mono oro kaanjagadeen mulu meñ orombuya.

40 Meñ orombuto, noo boro dindinanoj me qaninanoo moronoj rabaati, niñon qaa ii jeñ kotomanjatiwaas so qaago. Anutunoj duñ woi ii daen yorooyon mozozongoroti, ii mono iyorooyon orono niwo rama iwoi kuuya galeñ komakeboñja.” Kianj.

Galeñ hoñanoj mono weleñqege kolojoa.

41 Jeims Jon yoronon kaeñ weleni alauruta 10 yoñonoj ii moma kanain uubologa mogi.

42* Kaeñ mogito, Jiisasnoj oñoono kagi kokaen injoro, “Namowaa kantria kantria yoñoo jawiñgianon galeñ koma oñomboñatiwaajon jejuti, iyoñonoj mono eja poñ tanijaeñ ama oñomakeju. Yoñoo somatagianon mono qaa jeñ koton ejemba mindiñgoj oñoma ku-usunja qendeemakeju. Oño kañigia ii saanoj moju.

43* Oñoo batugianon sili iikaña koloowaboto, moñnoj oñoo batugianon somatagia koloomambaaajoj moji, iinoj mono weleñ qeñ oñoma laligowa.

44 Kaañagadeen moñnoj oñoo batugianon uuta laligomambaa moji, iinoj mono kuuya oñoo newo baagianon laligoj weleñqegeja omaya koloowa.

45 Siwe gomambaa Eja hoñanoj mono kaanjagadeen sili kaaña qendeema iyaña weleñ qeñ mubutiwaajon ama mende kamaaroto, weleñ qeñ oñoma ejemba kuuya oñoo dowegia memambaajoj ama kamaarota laaligoya qeleema mesaowaa.”

Bartimeus jaaya gooro metooro.

Mat 20.29-34; Luuk 18.35-43

46 Jiisasnoj gowokouruta yoñowo Jeriko sitinoj kagi. Kaj siti ii mesaowombaajoj angi ejemba tuuñlelembenon oñotaañ gemagianon kagi. Kaeñ kagi jaagoo eja qata Bartimeus, Timeuswaa meria iinoj monej ano nene mubutiwaajon welema oñoma kana goraayanon raro.

47 Raro “Nazaret eja Jiisas kaja,” jegi moma kanain kokaen qaro, “Jiisas Deiwidwaa gbilis, mono kiañkomuj nomba!”

48 Kaeñ qaro mamaganon qaa bogoro rabaatiwaajon qotogon mugito, iinoj kaparañ koma qaro. “Deiwidwaa gbilis, giinoj mono kiañkomuj nomba!”

49 Qaro Jiisasnoj moma doron ama kokaen jero, “Saanoj qagi koi kawa.” Kaeñ jero jaagoo eja ii qama kokaen ijogi, “Goojon qaja. Kawaajoj mono satiñ qena kamaaro waama kawa.”

50 Ii moma malekuya qetegor giliñ porasak waama nama Jiisawaanoj keno.

51 Keno kokaen qisiñ muro, “Alana, niinon naa iwoiga ama go-majatiwaajoj mojan?” Kaeñ qisiñ muro jaagoo ejanon jero, “Somatana, nii jaana mombo uumambaajoj mojen.”

52 Kaeñ jero Jiisasnoj kokaen ijoro, “Momalaariganoj mono meñ qeangoj gonja. Mono saanoj kemba.” Kaeñ ijoro jaa kota iikanondeen tooro uuñ gemagianoj Jiisas otaaq keno. Kianj.

11

Jiisas Jerusalem uro mare konji.

Mat 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jiisasnoj gowokouruta yonjwo Jerusalem siti dodowin Betfage ano Betani gomañ woi kosogaranoj kañ Oil gere baanjanoj uma gowokowoita woi wasinj oromambaajoj ama

2 kokaen irijoro, “Gomañ bagiaagen raji, mono iikanon kembao. Kema iikanon keuma dongi melaa kasanoj somongogi nanji, ii iikanondeen mokoloowaota. Ii dongi sagbilia, eja moñnoj qaganoj mende rarataga. Ii mono isama meñ koi kawao.

3 Aisni moñnoj ‘Naambaajoj kaeñ anjao?’ jeñ qisiñ orono kokaen ijowao, ‘Poñnaranoj iikawaajoj amamaan jero kajota kamban mende koriro mombo meleeno kawaa.’

4 Kaeñ irijonj wasinj orono kema dongi sagbilia kana goraayanoj miri mombaa nagu qaa ootanoj kasanoj somongogi nano mokoloonj isani.

5 Aisni eja tosia ikanon nanjiti, iyonojonoj iriima kokaen qisiñ oronj, “Hei, nomaeñ nambojen dongi melaa isanjao?”

6 Kaeñ qisiñ oronj Jiisasnoj irijorotiwa so jeri moma “Saanoj meñ kembao,” jegi.

7 Jegi meñ Jiisawaanoj kari malekugia qetegor dongi melaawaa qaganoj angi uma raro.

8 Kaañ rama keno ejemba jaasoongoyanoj goda qej malekugia qetegor kana somatanonj tamboñgi tosianoj balonj korianonj kema gere seña memburatiñ tamboñgi.

9* Tamboñgi ejemba wala koma horoñ keñgiti ano gematanonj otaaq kagiti, iyonojonoj kokaen jeñ qagi, “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejon. Pombaa qatanoj kawaati, Anutunoj mono ii kotuegoj muba.

10 Ambonana Kiñ Deiwidnoj kantri totoj koma galeñ koma ojonoti, kamban iikaanjanonj mono mombo kañ nononja. Oo Anutu mono kantri totonana kotuegowa. Hoosana! Qabuñaga mepeseeenij euwaa euyanoj uja. Oowe oowe!”

11 Kaeñ qagi Jerusalem sitinoj uma jiwowoñ jigowaa totoj uutanonj keno. Iikanonj iligoj ilawoila kuuya iiro mare kolooro kamaanj gowokouruta 12 yonjwo jigo mesaoj Betani gomanonj kema egi. Kianj.

Jiisasnoj fig gere moñ qasuaaro gororongoro.

Mat 21.18-19

* **11:9:** Ond 118.25-26

12 Eŋ umugawodeen waama gowokouruta yoŋowo Betani gomaŋ mesaŋ kenŋi Jiiasnoŋ nenewaa komuro.

13 Nenewaa komuŋ uuro keno fig gere moŋ* seŋawo nano iiro. Iima “Seŋa uutanoŋ hoŋa raro mokoloŋ newenaga,” jeŋ fig gerewaa kanianoŋ keno. Kenoto, hoŋaa kambanjanoo mende torirotiwaajoŋ seŋagadeeŋ nano iiro.

14 Kaeŋ iima gere ii kokaŋ jeŋ muro, “Moŋnoŋ mono hoŋga mombo mende newa.”

Kaeŋ jeŋ muro qaa ii gowokourutanoo mogi. Kianj.

Jiiasnoŋ jiwoŋoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

15 Kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ ugi Jiiasnoŋ jiwoŋoŋ jigowaa toton uutanoŋ keno. likanoo ejemba injiro esuhina sewaŋa mewutiwaajoŋ angi sewaŋa megit, ii kanaŋ konjoma oŋono kamaagi. Moneŋ utekute ejemba yoŋoo raragia metaama meleeno kenŋi. Kaaŋgadeen kewo sewaŋia mewutiwaajoŋ angi, iyoŋoo duŋ raragia ii kaanŋadeen riitano kenŋi.

16 Somben kowoga kotoŋ iwoi elaaŋ keuma kaamawaa kania ii soŋgoro.

17* Ikaen ama kuma oŋoma kokaŋ injoro, “Aisaianoo qaa moŋ kokaŋ oorota eja, ‘Noo jigonanoŋ mono gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋoo qamakooli miri koloowaatiwaajoŋ qabu.’ Qaa ii ejato, oŋonoŋ ii utegogi kikekakasililiŋ eja yoŋoo kobaŋ kaanŋa koloŋa.”

18 Kaeŋ injoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ iikawaajoŋ newogia tegoro waliŋgogi. Kawaajon jigo gawoŋ galeŋ ano kana qaawaa boi yoŋonoŋ ii moma Jiiaswaajon toroko moma amiŋ moma kokaŋ jegi, “Ii mono nomaeŋjeniŋ qegi komunaga?”

19 Mare kolooro Jiiasnoŋ gowokouruta yoŋowo siti mesaŋ seleenŋen kema egi. Kianj.

Fig gerenooŋ gororongoro iigi.
Mat 21.20-22

20 Eŋ umugawodeen waama kananoŋ kema fig gere ii uuguwombaajoŋ ama gere ii iigti titawo gororongooŋ nano.

21 Nano Piitonoo Jiiaswaanoo qaa romongoŋ kokaŋ ijoro, “Somatana iiba, fig gere qasuaanati, ii mono gororongooŋ nanja.”

22 Ijoro Jiiasnoŋ kokaŋ meleeno, “Anutu momalaariŋ ii mono pondan meŋ laligowu.”

23* Niinooŋ qaa hoŋa moŋ kokaŋ injiowe mobu, “Moŋnoŋ qaayaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ uuwoi mende moma baanŋa kokawaa toyaaajoŋ kokaŋ jeŋ kotonaga, ‘Mono baanŋa koi qetegoŋ waama kema kowenoŋ amba.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ Anutu moma laariro hoŋa mono iikawaŋ so koloowaa.

24 Kawaajon niinooŋ kokaŋ injiowe mobu: Naa iwoiwaajon qisiŋ qama kooliutu, ii kuuya buŋa qeŋ aodaborojonji, ikaen moma laarigí mono buŋgia koloowaa.

25* Oŋo nama Anutu qama kooligi moŋnoŋ aliaa koposowaajoŋ uubologa mobaatı eenj, koposoya ii mono mesaowu. Kaeŋ ambuti eenj, oŋoo Maŋgija Siwe gomanoo laligoji, iinooŋ mono kaanŋadeen oŋoo singisongogia mesaowaa.

* **11:13:** Fig ii jao gerewaa alia moŋ. Ii gawoŋgianoo komogi kota aiŋawo kolooro mamaga neŋ laligogi. * **11:17:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **11:23:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2 * **11:25:** Mat 6.14-15

26 (Ojoo tosaanja yonjoonoj singisongo mende mesaowuti eej, ojoo Mangia Siwe gomanon laligoji, iinoj mono kaanjadeej ojoo singisonhogogia mende mesaawaa.)” Kianj.

*Jotamemeya yonjoonoj Jiiasawaa ku-usuñaajoy qisigi.
Mat 21.23-27; Luuk 20.1-8*

27 Jiiasnoj gowokouruta yonjowo mombo Jerusalem sitinoj ugi. Uma jiwowoj jigowaa toton uutanoj kema karo jigo gawoq galen, kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya tosaanja yonjoonoj iwaanoj kougi.

28 Kouma kokaenq qisiq mugi, “Gii kokanooj iwoi anjanji, ii mono moronoj jej kotoq gono amakejaq? Ii mewagiwaa ku-usuña ii mono moronoj gono?”

29 Qisiq mugi kokaenq meleema ojono, “Niinoj kaanjagadeej qaa moj qisiq ojomaaja. Ii meleema nongi niinooj kaanjagadeej moronoj ku-usuñ nono ilawoila koi amakejejni, ii injijomaaja.”

30 Jonooj ejemba oomulu meej ojoma laligoroti, iinoj iikawaa ku-usuña ii dakaya mero? Siwe Toyanoj muro me bolooj toyanoj mugi? Ii mono nijowu.”

31 Kaej meleema ojono batugianoj amiq moma kokaenq jegi, “Ku-usuñanoj Siwenonja asugiro,’ kaej jewonjati eej, iinoj mono kokaenq jewaa: ‘Ojonoj mono naambaaqoj Jon mende moma laarij mugi?’ Ii mende sokonja.”

32 Me ‘Balooj ejemba yonjoononja asugiro,’ jewonaga? Ii mende sokonja.” Ejemba kuuyanoj Jombaajoy ‘Ojanooj gejatootoo ejaga kolooja,’ jegitiwaajoy ama ejemba tuuq yonjoojon toroko moma ii jewombaajoy amamaagi.

33 Kawaajoy “Ii mende mojoj,” meleengi. Kaej meleengi Jiiasnoj kokaenq injijoro, “Kaej ano niinooj kaanjagadeej ilawoila koi amakejejniwaa ku-usuña moronoj nonoti, ii mende injijomaaja.” Kianj.

12

*Wain kasa gawoq galeq bologa yonjoo sareqaa
Mat 21.33-46; Luuk 20.9-19*

1* Jiiasnoj kanain ejemba sareqaanooj kokaenq injijoro, “Eja mojnoj wain kasa gawoq moj koma komoro. Koma komoma sopaya meej liligoro. Meej liligoj wain juu somata jamonoj mero. Iikanooj waimbaa honja ama kananoj risuaagi apuyanoj lalanooj kemero. Wain juu somata ii meej wain yonjoro mewubotiwaajoy galeq meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroj wain gawoq galeq tosaanja mokolooj ojoma kokaenq injijoro, ‘Mono gawoq meej honjaa bakaya ojooanjia meej bakaya toya nii nombu.’ Kaej jeq somonjooj gawoq ii borogianooj ama ojomesaoj kantri mojnoj kema laligoro.

2 Laligon laligoro honja momogorotiwaakambanja (gbani 5) toriro iikanooj weleqeqeyaa moj wasiq muro galeq yonjoonoj kema wain gawoq honjaa bakaya mubutiwaajoy jero.

3 Jeroto, galeq yonjoonoj ii meej somonjooj koobinoj qeq otaagi bobora eeleno.

4 Kawa gematanooj weleq ejaa moj wasiro yonjoonoj keno waqaa qosoma gamu qeq mugi.

⁵ Kawaa gematanon welej eja moj mombo wasiro keno qegi komuro. Kaanjaadeej ej a tosaanja mamaga wasin ojono tosia koobinoj sagorogoro ujuuq tosia ujuugi komugi.

⁶ Kaej angi wain gawon toyanoj qaa morjgama jero, ‘Neenaa womb merana motoonjo iikayadeej laligoja. Ii mono goda qej mubuya me nomaej?’ Kaej jej konoga kian meria wasiro yonjoonoj keno.

⁷ Kenoto, karo iima batugianoj kokaen jegi, ‘Iinoj mono borosamoya kokawaa toya koloowaa. Ayo, mono mej qenij komuro wain kasa gawon kokanoj mono ananaa buja koloowaa.’

⁸ Kaej jej qelanji mej somonjoj qegi komuro qamoya gawon sopa seleenjeq hagogi kemero.

⁹ “Wain gawon toyanoj ii moma mono nomaej ambaa? Iinoj mono ajo kan gawon galen ii kondeema ojombaa ano gawon galen dologa mokoloon ojoma wain kasa gawonja ii yonjoo borogianoj ambaa.

¹⁰*Buja Terenoj qaa koi weenjoggi me qaago?

‘Miri meme yonjonon jamo tando mon gema qej een mesaogi raroti, iikanonj mono tando kombombaaja kooloro mokoloogi. Iikanonj riiro mirinoj mono riima kamaan kombaa.

¹¹ Pojnoj tando ii kuuro jaanananoj iiniij,
qabuñayawo kolooro waliingojeqoj.”,

¹² Jiisasnon kaej injjoro galen yonjonoj qaa iikawaa kania moma assarij kokaen jegi. “Sareqaa ii mono nonoojoja jeja.” Kawaajon ii mej somonjowombaajon mogito, ejemba tuuñlelemba yonjooj toroko moma amamaaj mesaonj kenji. Kianj.

Takis aambaa Jiisas angobato mej mugi.

Mat 22.15-22; Luuk 20.20-26

¹³ Juuda jotamemeya yonjonoj Farisii ano gawana Herodwaa paati alauruta tosia wasin ojoma kokaen injjogi, “Onjo mono Jiisaswaanona kema qisiñ qaawaa timbinor horon gbadooñ mubu.” Kaej injjogi Jiisaswaanona kagi.

¹⁴ Jiisaswaanona kan kokaen ijogi, “Boi, giinoj eja hoñä koloojanji, nono ii mojon. Giinoj ejemba tosia mende injisoroonj tosia mende qetama ojomakejanto, so motoonjonoj gosiñ nonomakejan. Kawaajon kuuj gongi mende dogon somata mende esuñ ojomakejanto, Anutuwaanona kana ii qaa hoñä otaaq kuma nonomakejan. Giinoj Anutuwaanona qaa dindija iikanonj uuta ano kamaanqegeta motoondeenj kuuya jeñ mindingoñ nonomakejan. Kawaajon nono siisa-kimbaajoj takis ama iikanonj Mooseswaa Kana qaa songiwoña me qaago? Ii anij sokonja me qaago?”

¹⁵ Kaej ijogi areñgia qoloñmolonjgoya ii moma kotoñ kokaen injjoro, “Onjo naambaaajoj qaawaa timbinor ama nombombaajon angobato mej nonju? Saañon silwa monej moj mej kagi iimañ.”

¹⁶ Kaej injjoro ii mej kagi kokaen qisiñ ojono. “Morowaa uñayaga ano qataga ii koi oogita eja?” “Ii Siisa-kimbaa.” Kaej meleema jegi.

¹⁷ Jegi kokaen injjoro, “Kaej kolooro iwoi Siisa-kimbaa uñayawo ii mono iwaa buja munkebu. Iwoi Anutuwaa uñayawo ej, ii mono Anutuwaa buja qewu.” Kaej injjoro iwaajon mamaga waliingoji. Kianj.

Koomunonja waawaataa angobato mej mugi.

Mat 22.23-33; Luuk 20.27-40

* **12:10:** Ond 118.22-23

18 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yonjonon “Komugiti, iyonjonon mende waabuya,” jeŋ laligogi. Yonjoononja tosianon Jiisaswaanon kaŋ kokaen qisiŋ mugi,

19 *“Boi, Moosesnon kokaen jeŋ koton nononota eja,

‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komun maloya eeŋ mesaaro koganon saanoŋ maloya ii meŋ gbilimekoloŋ muro dataa qa meŋ laligowaa.’

20 “Moba! Kambaj moŋnon daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanor emba meŋ laligon gbilis qaa eeŋ laligon komuro.

21 Komuro koganon maloya ii meŋ laligon kaanagadeen gbilis qaa eeŋ komuro. Komuro koga moŋ iwaŋ gematanoŋ iikanon emba iikayadeeŋ meŋ laligon een komuro.

22 Kaanagadeen daremuŋ 7 kuuya yonjonon emba motoongo iikayadeeŋ meŋ gbilis qaa laligon komudaborogi. Kuuya komugi konoga malogia ii kaanagadeen komuro.

23 Giinoŋ ‘Komugiti, iyonjonon gbiŋ waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motoongo ii embagiaga megi laligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?

24 Kaen qisigi Jiisasnoŋ meleema kokaen injoro, “Oŋo qaa jeŋ sooju. Uumeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwaa ku-usunja mende moma kotojutiwaajon mono jinjauŋ amakeju.

25 Oŋanor, koomunonja waama kambaj iikanon loemba mende koloowuyato, gajoba yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti kaŋa koloon laligowuya.

26 *Mobil! Komugiti, iyonjonon gbiŋ waabutiwaas qaya ii Mooseswaa Buknoŋ kokaen eja: Somaŋ bambanor gere bolan asugŋ mende jeŋ kotoroti, oŋo sundu ii weengogi me qago? Anutunoŋ iikanon Mooses kokaen ijoro,

‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋga laligon waama laligojen.’

27 “Isi wanjale karoŋ yonjonon Anutuwalo laligon kotiŋ ubuya. Anutunoŋ koomuya yonjoo Poŋgi qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyonjoo Poŋgiqaa koloja. Oo Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ paati) oŋo mono qaa mamaga moma soonkeju.” Kaen meleeno.

Jojopan qaa waŋa woi ii nomaen?

Mat 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 *Jiisasnoŋ Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yonjowo amiŋ moma jeŋ sororogoŋ meleema oŋonoti, ii kana qaawaa boi eja moŋnoŋ moro. Iikaan moma jaasewaŋaŋoŋ kouma kokaen qisiŋ muro, “Jojopan qaa kuuya iikanonja waŋa somata ii nomaen?”

29 *Qisiŋ muro meleeno, “Waŋa somata ii kokaen,

‘Israel kanageso mobu! Anutunoŋ motoongo ananaa Poŋnana koloja. Beŋsaŋkoŋ iwoi moŋnoŋ qago.

30 Kawaajon uugabaga, uŋaga, roromoŋgoga ano ku-usunja kuuya, iikanon mono Poŋ Anutuga uunon jopagon muŋ laligowa.’

31 *“Jojopan qaa iikawaa alia ii kokaen,

* **12:18:** Apo 23.8 * **12:19:** Dut 25.5 * **12:26:** Eks 3.6 * **12:28:** Luuk 10.25-28 * **12:29:**
Dut 6.4-5 * **12:31:** Lew 19.18

‘Geenja jopagoj aonkejanj, iikaanadeej mono ejemba kuuya jopagoj ojoma laligowa,’

Jojopan qaa mojnoj mono qaa woi ii mende uruuguja.”

³² *Jiisasnoj Kana qaawaa boiyaajoj kaej meleeno ijoro, “Boi, gi qaa dindinjä jejan. Anutunoj motoonjo kolooja. Beñsäkoj iwoi mojnoj qaago.

³³ *Gii uugabaga, momakootoga kuuya ano ku-usunja kuuya, iikanonj mono Poj Anutuga uujopagoj muñ laligowa. Ano geenja jopagoj aonkejanj, iikaanadeej mono ejemba kuuya jopagoj ojoma laligowa. Jojopan qaa woi iikanonj wañja somata koloojao. Ii teñ kombagi, iikanonj mono siimoloj kuuya ano nanduj mamatewoo tosia ujuuguja.”

³⁴ Kaej ijoro Jiisasnoj uuroromongoya moro sokono kokaej ijoro, “Gii Anutuwaa bentotonj keumambaa dodowijajan.” Kaej amij mori ejemba kuuya yonjonj Jiisas toroqej qisiñ mubombaaajoj kokodunduj ama mesaogi. Kianj.

Kraist ii kin Deiwidwaa Poja ano gibiliga.

Mat 22.41-46; Luuk 20.41-44

³⁵ Jiisasnoj jiwowon jigonoj nama Buñja qaa kuma ojoma kokaej qisiñ orjono, “Kraistnoj kinj Deiwidwaa gibiliga kolooji, kana qaawaa boi yonjonj qaa ii nomaeambaajoj jeñkeju?

³⁶ *Deiwidnoj ajo Uña Toroyanoj sololooj muro kokaej jero,

‘Anutunoj nama noo Pojna kokaеj ijoro: Giinoj mono kañ noo boro dindinanonj rana niinonj kambaj biwwianoj kereuruga riñ riitama haamo ama ojoma goo kana baaganonj ama ojomaña. Kambaj ii kañ kuuwaatiwaa so mono asamararanoj koi rabaga.’

³⁷ Deiwidnoj ajo kaej jeñ qata ‘noo Pojna jeja.’ Pojna jeñ mono nomaejama iwaaj gibiliga kaanagadeej koloonaga?” Kaej jero ejemba tuuñlelembeyonjonj Jiisaswaa qaayaa siiñja moma geja angi. Kianj.

Uumeleembaa selesela laaligowaa galen meme qaa.

Mat 23.1-36; Luuk 20.45-47

³⁸ Jiisasnoj kuma ojoma toroqej kokaej injjoro, “Ono mono kana qaawaa boiya yonjoonj galen meñ laligowu. Yonjonj maleku koriga mouma kema kañ qendeema ojombombaajoj momakeju ano maaketnoj me kananonj ejemba injjigi jolongja jewutiwaajoj momakeju.

³⁹ Qamakooli miri jaaqeqeyanoj eu rabombaajoj siiñja momakeju ano jejelombanon duñ jaaya iikanonj jegenjegej rabombaajoj momakeju.

⁴⁰ Yonjonj malo yonjoonj miri iwoi bidaan baagoj añañliñ ojomaakeju ano qabuñjagia koloowaatiwaajon qamakooli koriga koriga qama koolinj totogianoj qenkeju. Kawaajonj Anutunoj qaagia jeñ tegonj ironja uutaga meleeno qagianoj ubaa.” Kianj.

Emba malo mojnoj nanduj hoja ano.

Luuk 21.4

⁴¹ Jiisasnoj jiwowon jigonoj nanduj katapa somataa gematanonj raro ejembanon monej iikanonj angi kemero uuñ injjiro. Ejemba qabuñja ano esuhinagiawo mamaqaga yonjonj kouma kina monej mamaqaga angi kemero.

⁴² Angi kemero malo wanaya mojnoj kouma soojaakota woi, ii toiya osoga kaanja ano kemero.

⁴³ Jiisasnoj ii iima gowokouruta koma horoñ ojoma kokaej injjoro, “Niinonj qaa hoja moj kokaеj injjowe mobu: Malo wanaya koi kanonj

* 12:32: Dut 4.35

* 12:33: Hoos 6.6

* 12:36: Ond 110.1

nanduŋ anji, ii mono tosaanja kuuya yoŋonoŋ iwoi katapanoŋ angi kemeji, iikawaa soya uuguŋ anja.

⁴⁴ Kuuya yoŋonoŋ moneŋia mamaga en ojono kitagadeen anjuto, emba koi kanoŋ mono koroboro laligojiwaa so ilawoilaya kuuya andaboron een tootoŋkota laligowaa.” Kianj.

13

Jiwowon jigoŋoŋ kondemondeen koloowaa.

Mat 24.1-2; Luuk 21.5-6

¹ Jiisasoŋ jiwowon jigo mesaŋoŋ kamaaro gowokouruta yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaen ijoro, “Boi iiba! Jigowaa totoŋ uutanoŋ miria miria ii mono damuyawo. Ii jamo somasomata noŋ meŋ kaiterenoŋ menjerenŋogita awaasari nanja.”

² Jiisasoŋ ii moma qaa kokaen meleeno, “Jigowaa totoŋ uutanoŋ miri somata waŋgiawo kuuya koi inijantso, ii mono kondeneŋgi miriwaajamоn ii jamo mombaa qaganooŋ mende ewaato, qeqelala qen saoyagadeen ewaa.”

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Luuk 21.7-19

³ Kaeŋ jero Oil gere baŋjanooŋ uma leegeŋ endu jiwowon jigoŋoŋ nanoti, ii iima ragi. Iikanooŋ rama Piito, Jeims, Jon ano Andruu yoŋonoŋ jiisas iyanjagadeen horoŋ kokaen qisinq mugi,

⁴ “Boi, qaa jejanj, iikawaa hoŋa mono naa kambanoŋ asugiwaano iwoi kuuya ii kanaŋi asugidaborowati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaai. Ii saanooŋ jena moboŋa.”

⁵ Kaeŋ qisinq mugi kanaŋi kokaen inijoro, “Moŋnoŋ angomokoloŋ ano jinjauŋ qen kembabotiaŋ mono galenŋia meŋ aŋaoŋ laligowu.

⁶ “Ejemba mamaganooŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaen jewuya, ‘Niinoŋ Kraist koloŋej.’ Kaeŋ jeŋ ejemba mamaga tiligoŋ oŋombuya.

⁷ Oŋo manjawaa bujuya ano otoŋa kolooro momakebuya. Ii moma jeneŋia mende oronkeba. Iwoi kaanja ii walagadeen koloowaatiwaajejeta. Ii koloowaato, namowaa kambanjanooŋ mono iikanondeen uulaŋawo mende tegowaa.

⁸ Kantri moŋnoŋ kantri moŋ aŋuwombaŋoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaŋoŋ waabuya. Balonja balonja kanoŋ naŋ somasomata meŋ namo qonjoma meleeno kemeŋkebaa. Kaaŋjagadeen bodi gomaŋa gomaŋa asugiŋ en ubaa. Iwoi kaanja ii emba korowonoŋ masu kanaŋi aŋuŋkejiaa so. Namowaa kambanjanooŋ mono iikawaa so kanaidaboromambaŋoŋ ambaa.

⁹ *“Kaeŋ koloowaato, oŋo galenŋia awaagadeen meŋ aŋaoŋ laligowu. Ejembanooŋ oŋo horoŋ qaa jakeyanooŋ oŋooma qamakooli miriganooŋ qaa gawoŋ meŋ koobinoŋ aŋuwuya. Tosianooŋ noojon ama aŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewaŋgianooŋ nambuya. Kaeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi mobuya.

¹⁰ Oligaa Buŋa koi mono waladeen namonoŋ kantria kantria kuuya yoŋooŋ jen seidaborogigo namowaa kambanjanooŋ iikawaa gematanooŋ tegowaa.

¹¹ Horoŋ aŋuamoa qaa jakeyanooŋ oŋooŋgi nambuti, kambanjanooŋ qaa nomaeŋ jewonagati, iikawaa majakakaya ii waladeen mende mobu. Uŋa

Toroyanoj aua iikanondeej qaa ojombaati, mono ii jewu. Ojoangiaa uugiaajon qaa mende jewuto, Uŋa Toroyanoj mono uugia sololooro qaa jewuya.

12 Uumeleembaa motoya moŋnoj daremuŋa uuta meleenotiwaajon ama ii memelolo mero qaa jakeyanoj oongi qegi komuwaa. Kaanagadeej ama moŋnoj meraboraajon memelolo mero komuwaa ano meraboraajon yoŋonoj nemuŋmajurugia qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya.

13 *Kantria kantria yoŋonoj noo qanaajon ama kazi ama oŋonoj laligowuyato, moŋnoj kaparaŋ koma kotiŋ boŋ qeq nama laligoro namowaa kambaŋanoj tegowaati, iinoj mono oyaŋboyaj buŋa qeq aowaa." Kianj.

Jerusalem sitiwaa kondemondeer uuduuduuyawo Mat 24.15-28; Luuk 21.20-24

14 *“Kanageŋ tosianoj kaŋ kondemondeej ama iwoi aŋgonjorayawo jigoŋoŋ mende aambaa so ii alatanoj aŋgi nano iibuti, kambaj iikanoj Judia prowinsnoj laligowuti, oŋonoj mono misiŋoŋ horoŋ baŋqanoj kembu. Qaa koi weengowaati, iinoj mono saanoj geja ama moma kotowa.

15 *Miri kosianoj sombenoŋ laligowaati, iinoj mono kamaaŋ iwoiya memambaajon miri uutanoj mende uba.

16 Gawonoj kema laligowaati, iinoj mono kaanagadeej malekuya memambaajon eleema mirinoj mende kembu.

17 Yei! Emba korowo ano merabora ajunoj yoŋonoj kambaj iikanoj nomaeŋ uulanjavo kembuyaga.

18 Kawaajon iwoi ii koŋ haamo kambaŋanoj mende koloowaatiwaajon qama kooliŋkebu.

19 *Kambaj iikanoj kakasililin jekania boorongia koloowaa. Kakasililin soya kaanaj ii wala eeŋanoj kambaj moŋgeŋ mende koloŋ ero. Anutunoj iwoi kuuya mokolooroti, kambaj iikanondeej kanaiŋ kambaj kokaamba laligoŋ waama kambaj biiwianoj moŋ mende kolooro. Wala eeŋanoj mende kolooro ano kanageŋ kambaj moŋnoj mende koloowaa. Kawaajon mono qama kooliŋ laligoŋkebu.

20 Poŋnoj konjajiliŋ kambaj ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanoj mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyanjaajon meweeriŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋj ama weenj iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaā.

21 "Kambaj iikanoj kokaenj jewuya, 'Mobi! Kraistnoj koi laligoja,' ano 'Ibu! Hamoqeqe Toyanoj endu nanja.' Moŋnoj kaenj jewaati eeŋ, ii mono mende moma laariwu.

22 Ii kokaembaaajoŋ: Hamoqeqe toya qoloŋmololŋgoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugin aŋgoletō ano aiwese jaamorota meg i letombuya. Kaenj letonji Anutunoj ejemba iyanjaajon meweeriŋgoŋ oŋonoti, ii kaanagadeej eŋkaloloŋ meŋ oŋombutiwaā aŋgobato meŋ kaparaŋ kongi jinjauŋ qewubo. Oŋonoj galengia awaagadeen meŋ aon laligogi ii amamaawuyaga.

23 Niinoj iwoi kuuya ii mende kolooro waladeej kuuya injijowe moju. Ii wala jejenjiwaajon ii mono uwombogianoj ama galengia meŋ aon laligowu." Kianj.

Siwe gomambaa Eja hoŋanooŋ asugiwaā. Mat 24.29-31; Luuk 21.25-28

* **13:13:** Mat 10.22 * **13:14:** Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **13:15:** Luuk 17.31 * **13:19:** Dan 12.1;
Ais 7.14

24 *“Kakasililiŋ ii tegoro kambaj iikanondeeŋ ween jaayanoŋ injan kono koiŋnoŋ umuŋ kombaa.

25 *Sengeļao yoŋonoŋ sombinonŋa tegon kamaawuya ano sombinon utugoro iikawaa ilawoiliya ii raragia mesaŋ eŋkaloloŋ angi soowaa.

26 *Kambaj ikanon Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ koosu qaganon karo iibuya. Ku-usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya.

27 Kan Siwe gajobauruta wasiŋ ojono yoŋonoŋ ejemba Anutunoŋ iyanjaŋoŋ meweengon ojontot, ii balon goraaya leelee, eugeŋ emugeŋ ikanondeeŋ kopepereŋ ojombuya.” Kianj.

*Norŋ gerewaa sareqaa
Mat 24.32-35; Luuk 21.29-33*

28 “Oŋo mono norŋ gere iima tania romonŋoŋ sareqaa koi mobu. Borianon apuyawo kolooro serŋia loŋgogi ii iima moma kokaen jerkeju, ‘Ween kambaj dodowija.’

29 Ojonoŋ kaanjaadeen aiwese iikawaa so kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaen jewu, ‘Jiisasoŋ mono nagunoŋ dodowija.’

30 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen inŋjowe mobu: Ejemba koi kete namonoŋ laligojuti, iyononoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeni, ii mono iyonoo laaligo kambanŋianoŋ koloowaa

31 Sombin ano namo yoronoŋ goron qewaotato, noo Buŋa qaananon mono mende aliwa.” Kianj.

*Jiisas kawaatiwaa kambaja ii moŋnoŋ mende moja.
Mat 24.36-44*

32 *Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ naa kambanoŋ kawaati, iikawaa weenja me aua kambaja ii moŋnoŋ moŋ mende moja. Siwenon gajoba yoŋonoŋ ii mende moju. Anutuwaa Merianon kaanjaadeen ii mende moja. Ama anjodeeŋ ii moja.

33 Naa kambaron asugawaati, ii mende mojutiwaajoŋ ojonoŋ mono galen menj aŋoŋ uugbiligbili laligowu.

34 *Ii sareqaa kokawaa so ejas: Eja moŋnoŋ gomaŋa mesaŋ kantri moŋgen keno. Kemambaajoŋ ama galenjuruta iwoi kuuya jeŋ kotoŋ ojoma naguwaa kiya meria borogianoŋ ama usuŋa ojono. Ku-usuŋa ojoma welenqegeuruta motomotoŋ gawoŋgia ojono. Ojoma laligon nagu galenja kaanjaadeen uugbiligbili laligowaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro.

35 Miri toyanoŋ naa kambaron eleema kawaati, ii mende moju. Mare me gomantiija ruuŋjanon kawaat me? Wengeran suluro kawaat me? Ween kouro kawaat me? Iikawaa so ojo ii mende mojutiwaajoŋ ama mono uugbiligbili laligowu.

36 Ojonoŋ gaon egi uulaŋawo kan kaen mokoloŋ ojombaboo.

37 Oŋo mono uugbiligbili laligowu. Qaa ii gowokouruna ojooŋoŋ jejeni, ii kaanjaadeen alauruna kuuya ojooŋoŋ motoŋ jejen: Oŋo mono uugbiligbili laligowu.” Kianj.

14

*Jiisas qenij komuwaatiwaajoŋ angoran angi.
Mat 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53*

* **13:24:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12 * **13:25:** Ais 34.4; Joel 2.10; Ais 6.13

* **13:26:** Dan 7.13; Ais 1.7 * **13:32:** Mat 24.36 * **13:34:** Luuk 12.36-38

¹*Pasowa kendoj^{*} ano bered yiistya qaa iikawaa kendoj toriri. Ween woi tegoro kanoj kanaiwombaa ani jigo gawon galen^j ano Kana qaawaa boi yonjonon ajoroogi. Ajoroon nomaej mondonin^j Jiisas oloj menj qegi komunaga, iikawaa kania mongama menj gosigi.

² Mongama gosiñ kokaen jegi, “Ejemba irinqia soono karenja karenja koloowabotiwaajon ii korisoro kendoj kambajanoy ambombaajoj amamaawoja.” Kaen jegi.

*Emba mojnou Jiisas apu ujkoowagawonoy moriro.
Mat 26.6-13; Jon 12.1-8*

³*Jiisasnon Betani gomanoy laligoj Saimon moj manimbaya menj solanjaniroti, iwa mirinoj uma raro. Iikanoy nene menj raro emba mojnou jamo kaaro moj menj iwaanoj karo. Kaaro ii lalu lanjojewo qata alabasta iikanoy memeta. Ii apu ujkoowagawo hoja qata naad iikanoy saa qej raro. Iinoj ii sewanya somatanoj menj kañ lalu aroya kotoj apuya Jiisaswaa wanjanoy qibibirin^j moriro.

⁴ Moriro eja ragiti, iyonoononga tosianoy uugia boliro iyanjideen^j kokaen amin mogi, “Naad apu ii mono naambaajon kaen tiwilaaja?

⁵ Naad apu kelegawo ii sewanya mewutiwaajon anagati een, saanoj ween 300:waa tawaya uugunaga. Ii ejemba wanaya ojono sokonaga.” Kaen menj emba ii menj mugi.

⁶ menj mugi Jiisasnon kokaen ijijoro, “Emba koi mono mende menj mubu. Naambaajon uuta menj boliju? Iinoj sili awaa ama sororogoj nono sokonja.

⁷*Ejemba wanaya ii kambanja kambanja batugianoj laligogi awaa ama ojombojatiwaajon moma ii saanoj kambanj so ambuyato, niinoj ojoo batugianoj kambanj so mende laligomanja.

⁸Iinoj ii iyanjaa nanamemenja so ama nonja. Niinoj komuwe roj koma nombutiwaajon saanoj waladeej selena kelenoy nomorija.

⁹Niinoj qaa hoja moj kokaen ijijowe mobu: Oligaa Buja koi kantri kanoj me kanoj menj seigi kembatti, iikanoy emba koi kanoj iwoi ama nonji, iikawaa bujuya ii kaangadeej jegi seiro iwaajon romonjogon laligowuya.” Kianj.

*Juudasnon Jiisas memelolo menj mumambaa uumotooy ano.
Mat 26.14-16; Luuk 22.3-6*

¹⁰Gowokouruta 12 yonjoonoga moj qata Juudas Iskariot iinoj Jiisas memelolo menj mumambaaajoj ama jigo gawon galen^j yonjoonoy keno.

¹¹Yonjoonoy kema qaaya jero ii moma uugia qeangoro sewanya monej mubombaajoj qaa somongogi. Qaa somongogi Jiisas kambanj mongen memelolo menj mumambaa kana mongama kokobimbiq menj laligoro. Kianj.

*Jiisasnon gowoko yonjowo Pasowa lama negi.
Mat 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30*

¹²Bered yiistya qaa iikawaa kendoj ween mutuyanoj (Siikunenenoj) siliga otaaq pasowa lama moj menj oonkegi. Kawaajon Jiisaswaa gowokourutanoj ijogi, “Boi, nono miri dakanoy kema pasowa lama goojoj mozozongongo newoja? Siingga nomaej eja?”

¹³Kaen ijogi gowokowoita woi kokaen menj wasinj orono, “Oro Jerusalem sitinoj uri’ eja moj apu monjon qindiiñ karo mokoloowaota. Mokolooy ii saanoj otaaq kembao.

* **14:1:** Eks 12.1-27 * **14:1:** Kantri qata lijipt kanoj Pombaa gajobanoj sa iima kobooj ujuuguroti, kendoj iikawaa qata Kooj qaanoj Pasowa. Eks 12.15 * **14:3:** Luuk 7.37-38 * **14:7:** Dut 15.11

14 Keni mirinoj uro iikawaa toy a kokaen ijowao, ‘Boinoj kokaen jeja: Saanoj miri uuta moj jej tegoj nonona iikanonj uma gowokouruna yojowo pasowa lama newoja.’

15 Kaej ijori toyanoj miri qaganonj eu uma uuta somata moj qendeema orombaa. Iikanonj dun rara iwoi mozozongogita raja. Ii qendeema orono iikanonj mono lama qej oowao.”

16 Kaej jero gowokowoitanorj mesaonj sitinoj uma Jiiasnoj qaa jeroti, iikawaa so mokoloon nama lama qej oonj mozozongori.

17 Gomaq tiiro Jiiasnoj gowokouruta 12 yojowo miri iikanonj kougi.

18* Kouma uma dujnōn rama nene negi Jiiasnoj kokaen injoro, “Niinoj qaa hoja moj kokaen injowe mobu: Ojooononja moj niwo nene nej raji, iinonj mono memelolo mej nombaa.”

19 Kaej injoro moma uugianonj wosobiri moma kanaij aja aja qisinqun jegi, “Noojonja jewaboj?”

20 Qisinq mugi kokaen injoro, “12 ojooononja moj niwo bered qaajnoj qendunjgoji, iinonj.

21 Siwe gomambaa Eja hojanorj mono iwaajon qaa oogita ejiwaa so namo mesaonj kembaa. Kembaato, memelolo mej mubaati, iwaajon ‘Yei wosobiri!’ jej wanjinjinjgojen. Anutunoj mono ironja uuta meleema mubaa. Eja ii nemuñaa goronj uutanonja mende koloonagati, iikanonj mono afaanjoj munaga.” Kianj.

Pombo samoij konoga negi.

Mat 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

22 Nene nej rama Jiiasnoj bered mej kotuegonj moton ojoma kokaen jero, “Koi neenaa busuna. Ii mono mej newu.”

23 Kaej jej wain qambi mej danjisej jej ojono kuuyanoj qambi iikanonja negi.

24* Negi kokaen injoro, “Koi neenaa sana. Koi Anutunoj ejemba yojowo soomoongo arej ano kotiawiatiwaajoj sana maagi ejemba mamaga hamo qej ojombaa.

25 Niinoj qaa hoja moj kokaen injowe mobu: Niinoj wain kasawaa hoja kokanoj mombo toroqej mende nemanja. Kanagen Anutuwaa bentotoj uutanonj eu ranirje jelolbanj ambaati, ween iikanonj mono wain apu qaita moj ii nemanja.”

26 Kaej jero korisoro rii qama mesaonj kema Oil gere baanjanonj ugi. Kianj.

Piitononj Jiias qakoombaatiwaa jero.

Mat 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

27* Uma Jiiasnoj kokaen injoro, “Gejatootoo eja mojnoj qaa moj kokaen oorota eja,

‘Niinoj galengia qewe lama tuuñanoj deembuya.’

Iikawaa so ojonoj kuuya uugia boliro nomesaonj boratiwuya.

28* Boratigi nuwuyato, niinoj mono koomunonja waama wala Galili prowinsnoj kema iikanonj asugij ojomanya.”

29 Kaej injoro Piitononj kokaen ijoro, “Yonjonj kuuya uugia boliro gomesaonj boratiwuti eenj, niinorj mono kilej iikaaj mende amanja.”

³⁰ Ijoro Jiisasnoj jero, “Niinor qaa hoja moj kokaen gijowe moba: Kurunon indij woi mende qaro ginoj kete gomantiijanoj qakooma nona indjin karoon koloowaa.”

³¹ Kaej jeroto, Piitonon kaparañ koma kotikotii ano, “Boi, kaej qaagoto, nii nugi giwo motoon komuworagati, ii kilej niinor gii mende qakooma gomanja.” Gowoko tosaanja kuuyanoj qaa iikayadeen jegi. Kiañ.

Jiisasnoj Gezemane urukisinoj qama kooliro.

Mat 26.36-46; Luuk 22.39-46

³² Kaej amij moma kema urukisi moj qata Gezemane iikanon keugi. Keuma gowokouruta kokaen injijoro, “Niinor endu kema qama kooliwe ono mono kamban biiwianon koi rabu.”

³³ Kaej injijon Piito, Jeims ano Jon unjuama kenji. Kenji Jiisasnoj kanain konjiliñ kanjañawo moro kana boria qetegoro.

³⁴ Kaej ama kokaen injijoro, “Noo uunanoj mono kondunjondun koma waajiwaañon ama wosobiri mobe komukomuyawo ama nonja. Onjonon mono kokanoj rama niwo gbili laligowona.”

³⁵ Kaej injijon aŋjodeen boronja moj toroqen kema simij kuma usugon siimbobolo kambanja ii Manjaa jetaa so uuguwaatiwaajon qama kooliro.

³⁶ Qama koolij jero, “Aba Amana, gii iwoi moj mende meñ bimbingonkejan. Kawaajon siimbobolowa qambia koi mono nuamba. Nu-nagati, ii noo siimbaa so qaagoto, mono geengaa uusiinga otaan koloowa.”

³⁷ Kaej jeñ eleeno gowokouruta karoon yonjonon gaon egi injima Piito kokaen ijoro, “Saimon, gii gaon ejan me? Gii aua motoongoda gbili laligomambaajon mende kotuijan me?”

³⁸ Uunananon gbili laligowombaa siija momakejonto, selenananon loolooria kolooja. Kawaajon aŋgobatonon kamaan uŋuwabotiwaajon mono qama koolij uugbiligbili laligowu.”

³⁹ Kaej ijoro mombo onjomesaoj kema qaa iikayadeen mombo jeñ qama kooliro.

⁴⁰ Qama koolij eleeno jaa lologia bomboñ mero mombo gaonjadeen egi injiir. Gaonjga waama qaa meleembom-baajoj onjopopo qegi.

⁴¹ Jiisasnoj keno indij karoon kolooro eleema kañ kokaen injijoro, “Ono toroqen haamo meñ gaonjadeen ewombaajon moju me? Mobi! Moñnoj Siwe gomambaa Eja hoja memelolo meñ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yonjoo borogianon ubaati, iikawaa aua kambanjanon mono kañ kuuja. Onjoo gaon ee kambanjia mono tegoja.

⁴² Mono waagi kembon. Mobi! Memelolo meñ nombaati, iinoj mono kosere koi kaja.” Kiañ.

Jiisas qelanjiñ meñ somonjoggi.

Mat 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴³ Jiisasnoj kaej jeñ nano iikanondeen gowokouruta 12 yonjoononja moj qata Juudas iinor tuuj mojjeta meñ onjono kougi. Jigo gawoñ galeñ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yonjonoj ii wasin onjoni manjawaa soo somata ano wasagia meñ kagi.

⁴⁴ Memelolo memambaa anoti, iinoj wala yonjowo aiwese qaa kokaen somonjogni injijoro, “Niinor ejaa buuta kiton nemañati, ii iima ‘Mono ii!’ jeñ meñ somonjogni tororo galeñ koma kembu.”

⁴⁵ Kaej jeñ kañ iikanondeen Jiisaswaanon keuma “Oo kokona! (Boina!)” jeñ buuta kiton nero.

⁴⁶ Kiton nero iima Jiisas qelanjiñ meñ somonjoggi.

47 Somoñgogi kosianon nañgiti, iyoñoonoñga moñnoñ manjawaa soo somata horon jigo gawon galeñ wañaa welenqeqeyä qeñ gejia kotogoro kamaaro.

48 Jiisas somongogi qaa kokaen injoro, “Nii kikekakasililiñ ejaga qaagoto, kileñ noojon kaeñ moma manjawaa soo somata ano wasa meñ nomo somoñgoñ nombombaajon kaju.

49* Niinon ween so jiwowon jigonoñ oñowo nama Buñä qaa kuma oñoma laligowe mende nonjito, iwoi koi mono Buñä Terewaa qaayanoñ hoñjavo koloowaatiwaajon kolooja.

50 Jiisas somoñgogi gowoko yoñonoñ kuuya Jiisas mesaon boratin olon koma keñgi. Kianj.

Sagbili moñnoñ olon koma keno.

51 Eja gbaworo moñnoñ opoqiisia taajä kokosiñ Jiisaswaa gematanon otaan keno. Opoya tosia mende mouma keno ii metaqetatañ megi.

52 Mewombaajon amamaañ opoqiisia qetegogi lalañ olon koma keno. Kianj.

Jigowaa jotamemeya yoñonoñ Jiisaswaa qaa gawon megi.

Mat 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

53 Jiisas somoñgoñ wama jigo gawon galen wañaa jinkaron mirinoñ keñgi. Keñgi jigo gawon galen kuuya, kantriwaa jotamemeya ano Kana qaawaa boi yoñonoñ iikanon kema ajoroogi.

54 Keñgi Piitonon sigensigeñ oñotaan jigo gawon galen wañaa jinkaron mirinoñ keuma miriaa kiropo uutanoñ uro. Uma welenqeqe eja yoñoo batugianon gere kosianon rama konano.

55 Kaeñ raroto, jigo gawon galen ano jigo kaunsol tuun yoñonoñ Jiisaswaa selenon kuukuu qaa nomaeñ jeñ nañgoniñ qegi komuwaatiwaajon jeñ moñgangito, iikawaa kania moñ mende mokoloogi.

56 Moñgama nama mamaganon qaa qoloñmoloñgoya selianoñ kuun nañgoñ jegito, qaagianoñ kania motoonjo mende kolooro.

57 Kaeñ angi tosianon waama nama qaa qoloñmoloñgoya selianoñ kuun nañgoñ kokaen jegi,

58* “Inoñ kokaen jero moniñ, ‘Niinon jiwowon jigo boronon memeta koi kondembe namonon kamaaro ween karoombaa uutanon jigo qaita moñ boronon memeta qaago ii meñ waama kuumanya.”

59 Kaeñ jegito, kileñ qaagianoñ kania motoonjo mende kolooro.

60 Kaeñ mende kolooro jigo gawon galen wañanoñ waama jaasewan qeñ oñoma nama Jiisas qisiñ muñ kokaen ijoro, “Yoñonoñ goo seleganoñ qaa kuun nañgojuti, iikawaa kitia moñ jewaga me qaago?”

61 Kaeñ ijoro iwoi bologa moñ mende anoto, kileñ kitia moñ mende meleema qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawon galen wañanoñ mombo kokaen qisiñ muro, “Anutu mepeseeñ mumakejoñi, giñ iwaya Meria Kraist koloojañ me qaago?”

62* Qisiñ muro “Oon” jeñ kokaen injoro, “Siwe gomambaa Eja hoñanoñ mono ku-usuñ Toyaa boro dindijanoñ rama era sombimbaa koosu qaganon kamaaro iibuya.”

63 Qaa ii injoro jigo gawon galen wañanoñ malekuya menjurama kokaen jero, “Yei, mañgaa siita! Tosianon qaaya nañgowutiwaajon mombo mende qisiñ oñombojan.

* **14:49:** Luuk 19.47; 21.37

* **14:58:** Jon 2.19

* **14:62:** Dan 7.13

64 *Anutu mepaegoji, ii mono ojaoejio modaboroju. Kawaajoj mono ojo nomaej moju?" Kaen jero yonjonon kuuya Jiisas koomuwaa buja koloowaatiwaajoj jej tegogi.

65 Kaen jen tegor tosianon kanaij sulaapan qen jaasewaja esuuq boro kuma qen kokaen ijogi, "Moronon guji, ii saanor jena moboja." Jigowaa kiropo galen (sikiriti) yonjonon kaanjagadeen Jiisas mej urunjanon qetaaligi. Kianj.

Piitonon Jiisas qakoono.

Mat 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

66 Kamban iikanon Piitonon kiropo utanon sombenon laligoro. Emu laligoro jigo gawoq galej waanja weleñqepe emba mojnoj iikanon kouro.

67 Kouma Piitonon gere konama nano iigigiñ kokaen jero, "Gii mono kaanjagadeen Nazaret eja Jiisaswo laligona."

68 Kaen jeroto, Piitonon qakooma kokaen jero, "Qaa jejanj, ii kondanjej." Kaen jen kiropo naguyanoj kemej nano kuru qaro.

69 Nagunon kemero weleñqepe emba mojnoj ii iikanon mombo iima eja kosianon nañgiti, ii kanaij kokaen inijoro, "Eja koi kanoj mono yonoononq a moj kolooja."

70 Kaen inijoroto, iinoj mombo qakoono. Qakoono kamban boronq a moj tegoro eja kosianon nañgiti, iyononoj mombo Piitowaajon kokaen jegi, "Giinon Galili ejaga moj koloojanjwaajoj mono hojanonq iyonoononq a moj koloojan."

71 Ii moma kanaij aja qasuaaq aon jopangoj jej kotiij jero, "Eja qaaya jejuti, niinon ii mende moma mujen. Qaa qolonq-molongoya jewenagati eej, Anutunon mono ironja meleema nomba."

72 Kaen jen nano iikanondeen kurunoj qaro indij woi kolooro. Kurunoj qaro Jiisasnoj qaa kokaej ijoroti, Piitonon ii romongoro, "Giinon indij karoonq qakooma nona kurunoj qaro indij woi koloowaa." Qaa ii romongorq wosoya jumambaajoj ano silama saaro. Kianj.

15

Jiisasnoj gawana Pailotwaa jaanoj nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jon 18.28-38

1 Gomaqjano amandiinoj jigo gawoq galej, kantriwaa jotamemeya (70), ano Kana qaawaa boi ano jigo kaunsol kuuya yononoj qaa jake uitaa ajoajoroo ama Jiisaswaa qaa jej tegogi. Jej tegogi Jiisas somongoj wama kema gawana Pailotwaa borononq angji.

2 Room gawana iinoj Jiisas kokaej qisiñ muro, "Ojanon, gii Juuda yonjoo kinjia koloojaq me qaago?" Qisiñ muro Jiisasnoj meleema ijoro, "Mono geenqo jejanj, kaej."

3 Jigo gawoq galej yonjonon qaa mamaga Jiisaswaa selianoj kuuj jegi.

4 Jegi Pailotnoj Jiisas mombo qisiñ muñ ijoro, "Moba! Yononoj qaa mamaga goo seleganoj kuuj jejuti, giinoj iikawaa kitia moj jewaga me qaago?"

5 Kaen ijoroto, Jiisasnoj bologa moj mende anoto, kilej qaa kitia mombo mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoj walinqoro. Kianj.

Pailotnoj Jiisas komuwaatiwaaj jej tegoro.

Mat 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jon 18.39-19.16

6 Gbani so pasowa kendoj kambajanor gawananoj kapuare mirinonja eja moj qata qama qisigit, ii silia otaan isama onjomakegi.

7 Kamban iikanor eja moj qata Barabas ii kapuare mirinor raro. Iinoj kikekakasililin ej aosaanjo yorjowu karej giliij eja moj qegi komuroti, iikawaajon kapuare mirinor onjoongi.

8 Kaej arji kanageso yonjonor gawanawaa jinkaron miri sombenjanor eu uma nama kanaij ama laligrotiwa so ambaatiwaajon qisiq mugi.

9 Qisiq mugi meleema kokaen injoro, "Niinor Juuda ojoo kinjiga isambe kamaawaatiwaajon moju me?"

10 Jigo gawon galen yonjonor Jiisaswaajon gorongooso mogitiwaajon ama ii gawanawaa boronoj oonjgi. Li moma siingga momambaajon kaej qisiq onjono.

11 Qisiq ojono jigo gawon galen yonjonor ejemba tuuj uukuukuu menj onjoma kokaen jegi, "Jiisas mesaoj Barabas isamba! Mono kaej qisiq mubu."

12 Kaej jegi mombo meleema qisiq ojono, "Kaej jejutiwaajon Juuda ojoo kinjia qata kaej qamakejuti, niinor mono ii nomaenj ama mubenaga?"

13 Kaej qisiq ojono mombo qagi, "Mono maripoonon qewu jewa!"

14 Kaej qagi Pailotnoj kokaen injoro, "Li naambaaajon? Iinoj mono naa bologa ano?" Kaej jeroto, yonjonor ii moma kaparaaj koma toroqeñ qa gigilaan kokaen qagi, "Mono maripoonon qewu jewa!"

15 Kaej qagi Pailotnoj ejemba tuuj somata siinggaa so amambaajon moma Barabas isama ojono kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonoj qeyayagoj qegi. Kaej qegi maripoonon qewutiwaajon ii Room manjaqege eja yonjoo borogianor ano. Kian.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

16 Manjaqege eja yonjonoj Jiisas wama kema gawanawaa jinkaron miri-waa kiropo uutanor keugi. Keuma manjaqege tuuj somata kuuya horoñ onjogni iikanor kagi.

17 Kaej maleku osoga nezongbala ii Jiisaswaa selianoj mouma muñ somañ kasa lipima ila kaanj wajanor kongi kemero.

18 Kaej kemero kanain waeya menj jolonja jegi, "Oowe oowe! Juuda yonjoo kiñ ponjia, oowe!"

19 Qaqatete kaej ama jegi bowonoj wajanor qej sulaapan qej siminj kuma muñ usugorj mepeqepesee qoloñmolonjgojya menj mugi.

20 Mepaqepae kaej ama mudaboroñ maleku osoga nezongbala ii qetegon iyajaa sele esu mouma muñ maripoonon qewombaajon wama kenji. Kian.

Jiisas maripoonon qegi.

Mat 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

21 *Kema kana somatanoj eja moj qata Saimon mokoloogi. Iinoj Afrika siti qata Sairini iikawaajon ejiaga ano Aleksander ano Ruufus yoroo manjaraga. Iinoj gawononja kouro kuuj mugi Jiisaswaanoj maripoonon menj angoro.

22 Jiisas kaej wama gomañ moj qata Golgota ii ananaa qaanoj Wajsii, iikanor kema keugi.

23 Keuma wain apu ano marasin qata mor ii mindirij melokanjin mugito, Jiisasnoj ii togoro.

²⁴*Togoro nama maripoonon qegi. Qegi nano kiawen megijanjoya kolooro Jiisawaa sele esuya motomotoon batugianoq iikawaa so mendeema megij.

²⁵Gomaamba 9 kilok iikanon maripoonon qegi.

²⁶Maripoonon qeq wanjanoq eu qegitiwaa kania kokaeq oon qegi, "Juuda yonjoo kiq pojngiaga koi."

²⁷Kikekakasililin ej awo kaanagadeen iwo maripoonon urugi. Moq boro dindinjanon moq qanianon leelee kaeq urugi.

²⁸*Anutuwaa Buja Terenoq qaa kokaeq oogita ej, "Ii gosin kikekakasililin ej kaana romongoq yonjoo batugianoq angi." Qaa iikaen kanoq hojawa kolooro.)

²⁹*Ejemba uugun kema kan kunjulolopo ama lukukuun muq wambelaan kokaeq jegi, "Yei! Gi mono jiwowoq jigo saanoq kondeena namonoq kamaaro weej karoombaa uutanon mombo metaama kuumambaajon jena. Oo, gi mono ej aawa soro!

³⁰Mono geenja ilaan aon maripoononq kamaawa."

³¹Jigo gawoq galenq ano Kana qaawaa boi yonjonoq kaanagadeen batugianoq mepaqepae ama muq jegi, "Tosiaga ilaan onjoma laligoroto, iyanja ilaan aomambaajon amamaaja.

³²Iinoq Hamoqepe Toya Kraist ano Israelwaa kiq kolooji eeq, mono keteda koi maripoononq kamaaro iima ii moma laariwonaga." Kaeq jegi.

Eja iwo maripoonon urugiti, iyoronoq kaanagadeen uuqepe qaa tokorongkota jen muri. Kiae.

Jiisasnoq komuro.

Mat 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

³³Weej biiwia 12 kilok kolooro iikanon gomaq kuuya paengaman menj sokoma ero kema aua karoombaa so kolooro.

³⁴*Jiisasnoq 3 kilok iikanon aqaa qaanoq kokaeq qa somata qaro, "Eeli eeli lama sabaktani?" Ii ananaa qaanoq: Anutuna, Anutuna mono naambaajon gema nujaq?

³⁵Kaeq qaro ej kosianon naanjiti, iyorjoononq tosianon ii moma jegi, "Mobi! Mono Elaijawaoq qaja."

³⁶*Yonjooononq mojnoq bobogarin kema momondo moq suuq tanijejer ii menj wain apu aasorjawonq qendunjongoq gere goron kitianon somoqgon suluj Jiisawaa buu susuyanoq eu ano nero jero, "Mono mesaogi anjodeen namba. Elaijanoq kan motogoro kamaawaa me qaago, mono ii iiboja."

³⁷Kaeq angi Jiisasnoq qa somata qama wosoya goron qero komuro.

³⁸*Komuro iikanondeen jiwowoq jigowaa uutanon opo nanoti, iikanon mono eukaya biiwianon jurama kamaaq woi kolooro.

³⁹Kawali galenoq maripoon jaasewa qeq nama Jiisasnoq wosoya goron qero komuroti, ii iima kokaen jero, "Eja koi kanoq mono onjanon Anutuwaa meriaga kolooga."

⁴⁰*Emba tosianon kaanagadeen sigenjsigen nama iwoi ii iigi. Yonjoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims dubaya ano Jooses yoroo nemungara ano Salome yonjonoq motoon naangi.

* **15:24:** Ond 22.18 * **15:28:** Ais 53.12 * **15:29:** Ond 22.7; 109.25; Maak 14.58; Jon 2.19 * **15:34:** Ond 22.1 * **15:36:** Ond 69.21 * **15:38:** Eks 26.31-33 * **15:40:** Luuk 8.2-3

41 Yonjonon Jiisasnoj Galili prowinsnoj laligoro iikanon ii otaan welej qej muñ laligogi. Kaanjagadeen emba tosaanqamamaga Jiisaswo Jerusalem sitinon uma kagiti, iyonojonaq kaanjadeen kosianon nañgi. Kianj.

Jiisaswaa qamoya roj konji.

Mat 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

42 Sabat kendoj rarawaajon iwoi mozozonjoggi Sabat kendonoj kanaimambaajon dodowiro mare koloon karo.

43 Nemungawoñ iikanon Arimatisa toy, ejaa waanjawo qata Joosef iinoj karo. Iinoj kaanjagadeen Anutu bentotombaa hoñja koloowaatiwaajon mamboma laligoro. Iinoj Juuda yonjo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya moñ koloon Sabat kendonoj kanaimambaajon ama toroko yakariñ Pailotwaanor kema Jiisaswaa qamoya memambaajon qisiro.

44 Qisiro “Onjanon komuja me qaago?” jeñ romonjgoñ kawali galeña jero karo “Jiisasnoj kamban koriga me toroga komuja,” jeñ qisin muro.

45 Qisin muro buju qaaya moma Jiisaswaa qamoya Joosef jeñ tegonj muro.

46 Jen tegonj muro opo taanq sewañja meñ kema qamoya maripoononga qetegoj meñ kamaan oponoñ esuuro. Esuuñ meñ qasirinoñ kema jamo kobaa uroroogi duñ eroti, iikanon ano. Ama jamo somata moñ metano kobaa qaa oota kojangiro.

47 Dakanoj anoti, ii Maria Magdalaga ano Maria Jooseswaa nemunja yoronoj nama iiri. Kianj.

16

Jiisasnoj koomunonja waaro.

Mat 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoj ragi tegoro iikanon Maria Magdalaga, Maria Jeimswaa nemunja ano Salome yonjonon “Jiisaswaa qamoya kema moriwoñja,” jeñ jiniñ marae uñkoowagawo sewañja megí.

2 Meñ en Sonda umugawodeej waama gomanjano ween jilinjolaj kouro qasirinoñ kenji.

3 Kema amij moma jegi, “Qasiriwaa qaa ootanoj jamo somata raji, ii mono moronoj qetambaa?”

4 Kaeñ jeñ uugi keno iigi: Jamo somata qatawo ii mono qetangji kema ero.

5 Qasiriwaa jamo qaa oota kaeñ aantama nano uutanoñ ugi. Ugi dindingiaagen eja gbaworo moñ malekuya koriga taanqararo iigi. Kaeñ iima mamaga awawaligi.

6 Awawaligitó, kokaen injjoro, “Mono toroko mende mobu. Onjo Nazaret eja Jiisaswaañ moñganju. Li maripoononqiegito, iinoj mono gibilj waaja. Kawaajoñ koi mende eja. Iibu! Duñja koi, iikanon sulugi ero.

7 *Kawaajoñ mono kema Piito ano gowokouruta kuuya buju kokaen injjoru, ‘Iinoj mono jeta meñ ojoma waladeen Galili prowinsnoj kembaa. Onjo kaanjagadeen iikanon kema qaaya jerotiwa so ii iibu.’”

8 Kaeñ injjoro aarun jenengia ororo jamo ootanoñga kamaan bobogarinj kenji. Sombugia mogitiwaajon qaa moñ mende jegito, qaagia bogoro. Kianj.

Jiisasnoj Maria Magdalaga iwaanoj asugiro.

Mat 28.9-10; Jon 20.11-18

⁹ Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaa uutanonŋa omejiilan 7 onjotaaro laligoro. Jiisasnoŋ koomunoŋa waama Sonda gomaamba amandiinon wal Maria ii asugiq muro.

¹⁰ Asugin muro alaurutanoŋ Jiisaswo laligon kouma kamban iikanon jingŋeŋ qama saagiti, Marianoŋ mono iyonoonon kema bujuya inijoro.

¹¹ Inijoroto, Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoro Marianoŋ iiroti, ii mende moma laarigi. Kianj.

Jiisasnoŋ alawoita yoroonon asugiro.

Luuk 24.13-35

¹² Kawaa gematanoŋ alawoitananoŋ Jerusalem siti mesaoŋ gomaŋ moŋnoŋ kembojoŋ kananoŋ keni Jiisasnoŋ kaitania meleema asugiq orono.

¹³ Yoronon kaanqagadeen kema bujuya ii alauruta inijorito, yononon ii kaanqagadeen mende moma laarigi. Kianj.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugiq onjono.

Mat 28.16-20; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

¹⁴ Kanageŋ gowokouruta 11 yononon ajoroon nene neŋ ragi yononon kaanqagadeen asugiro. Asugin uugia kotirotiwaajon temboma koomunoŋa waaro iigit, iinoŋ bujuya inijogi ii mende moma laarigitwaajon ii jeŋ onjono.

¹⁵* Jiisasnoŋ kokaen inijoro, “Onjo mono kantri so kema gomaŋa gomaŋa liliqon ejemba laligon kenjutiwaa so Oligaa Buŋaŋa jeŋ asarigi mobu.

¹⁶ Moŋnoŋ Anutu moma laariro oomulu meŋ mugi uuta meleembati, iinon mono letoma Siwewaa buŋa koloowaa. Moŋnoŋ mende moma laarin yangisen laligowaati, Anutunoŋ mono iwaas qaa jeŋ tegoro gere siawaa buŋa koloowaa.

¹⁷ Moma laariŋ nom a laligowuti, ii aiwese meŋ onjombe kaniagia kokaen koloowaa: Yononon noo qanon omejiilan onjotaawuya. Kantri tosia yononon qaa jeŋ laligowuya.

¹⁸ Mokoleŋ borogianon meŋ metaambuya. Nomben warabe apu iwoi negi iikanon mono mende meŋ bolŋ onjombaa. Borogia ji ejemba qagianon angi qeaŋgawuya.” Kianj.

Jiisasnoŋ Siwe gomanon uro.

Luuk 24.50-53; Apo 1.9-11

¹⁹* Poŋ Jiisasnoŋ qaaya kaen inijoro Anutunoŋ wano Siwenon uma Anutuwaa boro dindijanonaŋ rama laligoja.

²⁰ Eu laligojato, gowokourutanon mesaŋ gomaŋ balon so kema Buŋa qaaya jeŋ sein laligogi. Kaen laligogi Poŋnoŋ yonjowo gawon meŋ inaan onjono angoleto asugiro qaagianon kotiiro. Kianj.

Luuk Oligaa Buňa Luuknoj ooro. **Jen-as-a-asari**

Uumeleen yonjonon miti dologa mende meñ kajuti, dokta Luuknoj ii eja uuta Tiofiluswaajon qendeemambaajoj ama Oligaa Buňa koi ooro. Luuk ii Jiisawaa gowokoya 12 yonjoononq mon qaagoto, Griik ejaga koloonj ji ejemba menjeeanjo gawonon laligoro. Luuknoj Jiisawaa kania woi ii kokaenq qendeema nononja: 1) Anutunoj Hamoqege Toya wasimambaqa qaa somongoroti, ii Israel iyonjoonoj kolooro, 2) Iinoj kantria kantria meñ qeañgoj nonomambaajoj karo. Pombaa Uňa Toroyanoj Jiisas oono "Ejemba kamaañqegeta yonjoojon Oligaa Buňa" jen asarin laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajoj memeqemeaj ama laligogiti, Jiisasnoj iyonjoojoj majakaka moma ilaañ oñoma laligoro. Luuknoj sundu kaña seiseiya areñgoj oodabororo. Luuknoj korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnoj wala namonon kamaaro ano tetegoyanon namo mesaon Siwenoñ uro. Kawaajoj korisoro seiseiya ii boñ 1-2 ano boñ 24 iikanon eja. Jiisasnoj Siwenoñ uro Buňa gawoñ meñ seigi momalaari tuuñnoñ somariiñ somariiñ keno. Luuknoj iikawaa sunduya ii buk qata "Aposol gawoñ meme," iikanon oorota eja.

Luuknoj Oligaa Buňa orotii, iikawaa qaa waňa ii kokaenq sokoma ano eja: Qamakooli gawoñ megij honja kolooro. Uňa Toroyanoj ejemba sololoon oñono laligogi. Emba yonjonon Jiisaswo gawoñ mamaga nañgoj megij. Anutunoj siñgisonjogogia mesaon laligoro.

Buk kokawaa bakaya waňa 8 ii kokaenq:

Buk kokawaa kania Luuknoj ooro boñ 1.1-4

Jon Oomulu eja ano Jiisas koloonj somariiri 1.5-2.52

Jon Oomulu ejanon Anutuwaa gawoñ mero 3.11-20

Jiisas oomulu meñ muro anjobato mokolooro 3.21-4.13

Jiisasnoj qenjaaro gawoñ Galili prowinsnoj mero 4.14-9.50

Galili mesaon kana kema Jerusalem keuro 9.51-19.27

Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28-23.56

Waama asugij oñoma Siwenoñ uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yonjonon sundu tosia mende oogiti, ii Luuknoj iyajodeeñ ooro bakaya 2 ano 6 iikanon eja. Sundu tosia ii kokaenq: Gajoba yonjonon rii qagi. Lama galen yonjonon Jiisas kolooro kañ iigi. Jiisasnoj melaadianoñ jiowowon jigoñon uro. Samaria ejanon gibiluurun eja kianjomuñ muro ano qewoloon ejanon siñgisonjongoñ kemeñ sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknoj tere Tiofiluswa ooro.

¹ Gejatootoo ejembanooj Hamoqege Toya koloowaatiwaa qaa jegi iikawaa honja batunananonj asugiroti, ejemba mamaganonj kawaa sunduya kanainj oogi.

² Iwoi honja ii batunananonj asugiro tosianonj ii kanakanaiyanqakanaiñ kouma iyanqia jaagianoj liima moma yagogiti, yonjonoj iikawaa so kawaa bujuuya toroqen jen seigi gejananananoj kemeñ ananaa buňa kolooro. Ejemba kaña yonjonon Buňa ii kanaiñ papianonj ooñ areñgogita eja.

³ Niinonj kañagadeej iwoi kuuya asugij kouroti, ii tororo qisiñ oñombe kianianonga kanaiñ jegi moma kotojen. Oo Tiofilus niinonj goojoñ mobe

uuta kolojan. Niinon giwo qaa amij mobotiwaajon mobe awaa kolooro Jiswaswa sunduya ii kuuyagadeej arengon oojen.

⁴ Buja qaa hoja kuma gongi mojanj, giinoj iikawaa kania weenjor korebore moma komuwa. Kianj.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoj jero.

⁵ *Judia prowinswaa kiq qata Herod iwaa kambanjanon ej a moj qata Zekaraia laligoro. Iinon jigo gawoq galen laligon Abaiawaa gawoq arengon nano. Embia qata Elisabet iinon kaanjagadeej jigo gawoq galeq Aarombaa gibili moj kolooro.

⁶ Yoronoj Anutuwaa jaanoj laaligo dindinja laligo Pombaa jojopaq qaa ano jeenkooto ii kuuya tororo otaaj koposowaa qaagara qaa laligori.

⁷ Laligorito, Elisabetnoj kopimbaajon gibilgara qaa laligo ejemba waaja koloori.

⁸ Kambaj mojnoj Abaiawaa gawoq areq kambanjanon karo Zekaraianon jigonon galen gawoq mewaatiwaajon Anutuwaa jaasewaajanon kouro.

⁹ Kouro jigo gawoq galen yonjonon kaiyakagia otaaj batugianon gawoq mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanon uma jiniq moronjavo ooro.

¹⁰ Jiniq marae oonjoon kambanjanon kaq kuuro iinoj iwoi moronjavo ii oroo ejemba tuuj kuuya yonjonon jiwowon jigo seleenjegi mamboma Anutu qama kooliq ragi.

¹¹ Jiniq oroo moronjanoj pumpunqon miri uuta sokono kanoj Pombaa gajoba mojnoj alatanon eu asugiq muq boria dindinjaagen nano.

¹² Nano Zekaraianon iima aaruq toroko moro.

¹³ Toroko moroto, gajobanoj kokaeq ijoro moro, "Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunon qamakooliga modaboroja. Kawaajon embaganon koro ama koko meraga mewaa. Ii mero giinon qata Jon qaba.

¹⁴ Meraga kolooro uuganoj iwaajoq qeaengoro aisoona ejemba mamaganon korisoro mobuya.

¹⁵ *Ii nemunjaq goron uutanon raro Uja Toroyanoj iikanondeej kanain uuta saa qero somariq wain me apu kotiga ii mende neq Pombaa kooronojnoj ej a uuta koloq laligowaa.

¹⁶ Kaeq laligoq Israel ejemba mamaga uugia meleeno Ponjia Anutuwaanq eleembuya.

¹⁷ *Anutuwaa Ujanon gejatootoo ej Elaija inaaro ku-usuq qaganon gawoq meroti, iinoj mono iikawaa so waladeej keno Ponjonoj gematajanon kawaa. Iinon kema kanageso uu kuuj ojono Ponjonoj kawaatiwaajon jojorij nambuya. Maq ano merabora juma deenqj uukuukuu meq ojono mombo metulangon aowuya ano qootogo ejemba ii dindinja yonjo momo arengon keubuya."

¹⁸ Siwe gajobanoj kaeq ijoro Zekaraianoj jero, "Embanawo noronon ejemba waaja koloojitiwaajon qaaganon mono nomaej hojavo koloonaga?"

¹⁹ *Kaeq jero meleeno, "Nii Geibriel. Niinon Anutuwaa wambu-soonjanon nambe wasiq nono buju awaa koi meq kaj gjowej mojanj.

²⁰ Noo qaa jena hojavo koloowaati, giinoj ii jewe mende moma laarijanjwaajon qaaga mono muungoro nekoj laligowa. Kaeq laligona buju qaa kokawaa hoja koloowaatiwa kambanja kaq kuuro iikanon neselangja loloro qaa mombo jewaga."

21 Kamban̄ biiwianoŋ kanoŋ ejembanoŋ mamboma rama Zekaraianoŋ jiwowoŋ jigoноŋ eu kamban̄ koriga nanotiwaajoŋ uugianoŋ motoqoto mogi.

22 Kaeŋ ama ragi seleenget kamaaŋ qaa jemambaajon amamaaro moma asariŋ kokaen jegi, “linon jiwowoŋ jigoноŋ nama jaaya meleeno Siwenorŋa unŋa moŋ iija.” Kaeŋ jegi borianondeen kaisare ama oŋoma nekoŋ koloŋ laligoro.

23 Kaeŋ laligoŋ jigo gawoŋ meme kamban̄aŋoŋ tegoro eleema mirianaŋ keno.

24 Weeŋ tosia tegoro Elisabetnoŋ koro ama koiŋ 5 kawaas so mirinoŋ asaŋgoŋ kokaen jeŋ rama laligoro,

25 “Merana qaawaajoŋ ejembanoŋ meŋ kamaaŋ noŋgi Poŋnoŋ wambusoŋ qeŋ noma iikawaa lombota meŋ giliŋ kiaŋkomun nonja.” Kiaeŋ.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

26 Elisabetnoŋ koro anotiwaas koiŋa 6 kolooro Anutunoŋ gajobaya qata Geibriel wasiro Galili prowinswaa gomaŋa moŋ qata Nazaret kanoŋ kamqaro.

27* Kamaaŋ emba saraŋ jumuŋa qata Maria iwaanooŋ keno. Iinoŋ eja qata Joosef iwaa emba buŋŋa laligoro. Joosefnoŋ kiŋ Deiwidwaa gbilis moŋ kolooro.

28 Gajobanoŋ Mariawaanoŋ kema kokaen ijoro, “Oo Maria, weenŋa awaa. Poŋnoŋ kaleŋmoriaŋ goma giwo namba.”

29 Kaeŋ ijoroto, Marianoŋ joloŋ iikawaaajoŋ mamaga aaruŋ kania moŋgama motoqoto moro.

30 Motoqoto moro kokaen ijoro, “Maria, Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ gono iwaa jaanoŋ sokonjaŋ. Kawaajoŋ toroko mende moba.

31* Moba, giinoŋ koro ama koko meraga mewaga. Meŋ qata Jiisas qaba.

32* Jiisas iinoŋ somariiŋ eja qabuŋŋayawo kolooro qata ‘Uuta somataa Meria,’ qagi laligowaa. Kaeŋ laligoro Poŋ Anutunoŋ amboya kiŋ Deiwidwaa jinŋkaron duŋ muro ejemba galeŋ koma oŋoma laligowaa.

33 Jeikobwaa kanageso yonjoo kiŋgia koloŋ tetegoya qaa galeŋ koma oŋoma laligowaa. Bentotonja iikanooŋ mono kamban̄ moŋnoŋ mende qaombaa.”

34 Gajobanoŋ kaen ijoro Marianoŋ jero moro, “Yei! Nii ejawaa kania mende mojen. Kawaajoŋ qaa jejani, iikawaa hoŋa mono nomaeŋ koloowaa?”

35 Kaeŋ jero moma meleeno, “Unŋa Toroyanoŋ mono aŋgoŋ koma gono Anutu uuta somataa esuŋŋanoŋ sokoma turuŋ gombaa. Kawaajoŋ mera mewagati, iinoŋ toroya kolooro ejembanooŋ qata ‘Anutuwaa Meria,’ jeŋ qamakebuya.

36 Moba. Tinitosaga Elisabet iinoŋ kaanŋagadeen ‘Kopiŋ laligoŋ mera memambaajon amamaaja,’ jegito, kileŋ emba waŋa koloŋ kamban̄ kokaamba koko merawaa koroyawo kolooro koiŋa 6 kolojoa.

37* Anutunoŋ iwoi moŋ amambaajon jeŋ ii mende amamaankeja.”

38 Kaeŋ jero Marianoŋ ijoro, “Moba, niinoŋ Pombaa weleŋqeqe emba kolojen. Kawaajoŋ qaa jejani, iikawaa so saanooŋ koloŋ nomba.” Kaeŋ ijoro Siwe gajobanoŋ mesaaoŋ keno. Kiaeŋ.

Marianoŋ Elisabetwaanoŋ kusu kema iiro.

39 Marianoñ ii moma kamban̄ koriga mende kolooro waama uulañawo jojorin̄ gomañ baañanoñ uma Judia prowinswaa tañoñ moñnoñ keno.

40 Kema Zekaraiawaa mirinoñ uma embia Elisabet iima aisoñ jolona jero.

41 Jolona jero iikanondeen̄ moro koko meranoñ goron̄ uutanon̄ luguñ uma kamaaro Uña Toroyanoñ Elisabetwaa uuta saa qero.

42 Saa qero qa somata qama kokaen̄ jero, “Oo alana, Anutunoñ kotumotueya uuta ama gono emba batunananon̄ laligowaga ano mera mewagati, ii kaanjadeen̄ kotuegoñ mubaa.

43 Nomaembaajoñ Pojnāa nemuñanoñ kañ niiro kaeñ koloon̄ nonja?

44 Moba, giñ jolona jena qaa aroga gejananoñ kemero meranoñ goronanoñ kañagadeen̄ korisoro qaganon̄ luguñ uma kamaaja.

45 Pojnoñ buju qaaya jero moma iikawaa hoñña asugiwaa, ii moma laarijanjwaajoñ goojoñ mobe simbawoñawo kolojañ.” Kianj.

Marianoñ korisoro rii qaro.

46* Marianoñ qaa ii moma kokaen̄ jero,

“Ii-ia! Noo uu kononanoñ mono jinon̄ qaa Poñ mepeseeja.

47 Noo uñananoñ Anutu, Hamoqeqe Tonaajon̄ aisoñ koriañ maaja.

48* Niinoñ welenqeque emba kamaañqegeta laligojento, Anutunoñ kilen̄ ba koma kianjkomuñ nonja.

Moba, ejemba tuuñja tuuñja kete kanain̄ koloowuti, yoñonoñ mono noojoñ ‘Simbawoñawo!’ jen̄ mepeseej noma laligowuya.

49 Ku-usuñ Toyanoñ mono aŋgoleto uuta meñ nono laligojen̄.

Iwaa qata ii Toroya.

50 Ejemba kete namonoñ laligojuti ano kanagen̄ koloon̄ seiwuti, iyonoñ batugianoñ isi daeñ yoñonoñ Anutuwaa jeta uuguwubotiwa toroko mobuti, iwaa kianjkomuñanoñ mono yoñowo pondaj ewaa.

51 Anutunoñ borianoñ aŋgoleto meñ iikanoñ usuña
gendeema nonono iiniñ.

Ejemba iyangia meñ biwiñj aon sewaŋpirin̄ laligojuti, Anutunoñ mono
ii konddeema ojono simbirinjsambaran̄ koloon̄ laligoju.

52* Kin̄ poñña poñña jinkaroñ dungianoñ rama ejemba galej̄
koma oñoma laligogiti, Anutunoñ ii iikanoñ qetegor̄ utama ojono
kamaagi.

Kamaagit, kamaañqegeta iiga mono meñ uma ojono.

53 Ejemba iwoiwaa memeqemeyan̄ ama laligogiti, iyonoñ uugia mono
iwoi awaa awaanooñ saa qeroto,
ejemba qaqabuñagiawo ii wasin̄ ojono borogia bobora een̄ kenji.

54-55* Anutunoñ ambosakorjuranana metogoñ uñuanø Israel koloogi nono
toroqen̄ Anutuwaa welenqegeuruta laligojoñ.

Anutunoñ wala eeñanoñ jojopan̄ qaaya kokaen̄ jen̄ somongoñ nonono,
‘Niinoñ Abramano iwaña gibiliuruta tetegoya qaa laligoñ uma
laligowuti, ii kianjkomuñ oñoma laligomaña.’

Kaeñ jen̄ qaaya ii mende duduñ laligoñ kouro.

Qaagoto, iinoñ mono qaa jeta ii otaañ laligoñ kete baagoñ nonomam-
baajoñ kaja.”

Marianoñ kaeñ jero.

56 Marianoŋ koiŋ karooŋ kawaa so Elisabetwo laligoŋ mombo mirianoŋ eeleno. Kianj.

Jon Oomulu ejanoŋ kolooro.

57 Elisabetwaa mera meme kambanjanooŋ kaj kuuro koko meraga mero.

58 Koko meraga mero miri kosianooŋ laligogiti ano tinitosauruta yoŋonooŋ Poŋnoŋ kiankomu uuta qendeema muroti, ii moma asariŋ iwo motooŋ korisoro anji.

59* Korisoro ama ween 7 tegoro waama kema Anutuwaa aiweseya mera selianoŋ kotowutiwaajoŋ ajoroogi. Ajoroŋ maŋaa qata Zekaraia ii wase meŋ muwombaaajoŋ jegi.

60 Jegito, nemuŋanooŋ jero, “Ii qaagoto, qata mono Jon qabooŋa.”

61 Jero kokaen ijogi moro, “Jon qajanto, goo tinitosaga yoŋoonoŋga mombaa qata kaenj mende ejā.”

62 Kaenj ijogi nama maŋanooŋ iwaa qata qabaatiwaa qisiŋ borogianooŋ kaisare anji.

63 Kaisare anji tafewaajon qisiro mugi iikanon tere kokaen ooro, “Qata ii Jon.” Kaenj ooro iikawaajon kuuya aaruŋ tililiŋgogi.

64 Aaruŋ tililiŋgogi iikanondeer buuta afaanjgoro neselaŋa loloro qaa jeŋ Anutu mepeseero.

65 Mepeseero alaurugia kuuya yoŋonooŋ qarasombugia mamaga mogi. Mogi iwoi koloroti, iikawa bujuya amiŋ mogi seiŋ Judia baaŋa gomaŋ kuuya sokono.

66 Bujuya amiŋ mogi kuuyanooŋ ii moma uu konongianooŋ ama angoŋ kongi. Poŋnoŋ ku-usuŋa kokosaposapo qaganooŋ maaro laligoroti, iikawa kania moma asariŋ kokaen jegi, “Mera koi kanooŋ somariiŋ mono naa iwoiga moŋ nomaeŋ ama menaga?” Kianj.

Zekaraianoŋ gejatootoo qaa jero.

67 Kaenj jegi Uŋa Toroyanoŋ maŋa Zekaraiawaa uuta saa qero gejatootoo qaa kokaen jero,

68 “Nono Israel nonoonooŋ Poŋ Anutu mepeseewoŋa. Ii-ia! Iinoŋ mono kanagesouruta ba koma nonoma downenana memambaaŋ jojoriŋ kawaa.

69 Anutunoŋ weleŋ ejia kiŋ Deiwidwaa kanageso nonoo batunananooŋga ejia ku-usuŋawo kuuro waama Hamoqeqe Tonanaga koloowaa.

70 Monowaa monoyanooŋga gejatootoo ejembauruta tak-kootoya ii sololoŋ oŋono qaa je kokaen jeŋ laligogi,

71 ‘Niinooŋ mono kereurugia yoŋoo esungia qewe kamaaro oŋoo se-wanjaŋ somoŋgomaŋa.

Daen yoŋonooŋ kazi ama oŋombuti, niinooŋ mono kuuya iyooŋoo borogianooŋga metogoŋ sopa somoŋgong oŋomarja.’

72 Qaa kaenj jeŋ beŋjurunana kiankomuŋ oŋoma yoŋowo soomoŋgo areŋ tania moŋ somoŋgorti, ii romoŋgoŋ otaaro hamoqegewaa hoŋa asugiwaa.

73 Soomoŋgo qaa ii beŋnana Aabrahambaajon jeg jojopaq qaanoŋ jeg kottiroti eja.

74 Soomoŋgo qaa iikawa hoŋa kokaen;

Iinoŋ nono kereurunana yoŋoo borogianooŋga metogoŋ nonono yoŋooŋ toroko mende moma weleŋa qeqi muŋ laligowooŋa.

75 Iinoj qaanana jeŋ tegoro solarjanij iwaajaa jaanoj soraaya koloon laaligonana hoŋa dindiŋa kaeŋ laligoŋ komuwona.

76 *Oo kokona Jon, giinoj somariiŋ laligoŋ waladeen kema ejemba uugia mindingorj iikaajama Pombaa kania meleuna kawaa.

Kawaajoŋ qaga 'Anutu uuta somataa gejatootoo ejaga,' kaeŋ qagi laligowaga.

77 Kaeŋ laligoŋ hamoqege Toyaa kania ii Anutuwaa kanagesouruta kuma ojona ii moma kotoŋ uugia meleengi Anutunoŋ singisongogia soŋgbama mesaowaa.

78 Anutunananon uutanon jopagoŋ kiankomuj nonomakeja.

Kaeŋ ama ba koma nonoma widia eukanonjaano bilikbilik anja.

Kawaajoŋa nononoŋ mono weŋgeran suluro asuganoŋ asariwombaa anjoŋ.

79 *Nono paŋgamanonj tiŋtuaŋ raniŋ koomuwaa kondomondo Toyanoŋ aŋgonj koma nonomakejato, ween jilinjolaŋ kouma qanananonj kuun meŋ asariŋ nonombaa.

Meŋ asariŋ nonono lueewaa kania asuganoŋ asugiro iima iikanon keuma riŋ namboŋa." Zekaraianoŋ kaeŋ jero.

80 Mera Jon iinoj somariiŋ waaro Uŋa Toroyanoŋ inaan muro Anutuwaa gele eja kotakota kolooro. Kaeŋ koloonj balon qararanqonqonjanonj laligoro kambajanonj kaŋ kuuro Israel kanageso yoŋoo jaagianonj asuganoŋ asuginj enjaaro gawonja kanaŋ mero. Kianj.

2

Jiisas Betlehem taononj kolooro.

Mat 1.18-25

¹ Jon Oomulu ejanoŋ kolooro kambajanonj kanoŋ Siisa-kiŋ Oogastus iinoj Room sitinonj gomaŋa gomaŋa galen koma ojono. Galen koma ojonom takis kanaŋ mewutiwaajon gawmambaa jeŋkooto ano gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋononj ajoroogi kuškus (sensus eja) yoŋononj qagia papianonj oonj areŋgogi.

² Areŋ gawonj ii kambajan mutuyaga meg. Megiti, kambajan iikanonj eja qata Kvirinius iinoj Siria prowinswaa gawana laligoŋ galen koma ojono.

³ Oogastusnoŋ jeŋkooto ano ejemba korebore horonj keuma qagia areŋnoŋ oowutiwaajon iyanqiaŋ kolokoloo gomaŋgija waŋa so kengi.

⁴ Galili prowinswaa taon qata Nazaret iikanonj eja qata Joosef laligoro. Iwaa amboya ii kiŋ Deiwid. Kiŋ Deiwidwaanoŋ taon qata Betlehem ii Judia prowinsnoŋ ero. Kawaajoŋ Joosefnoŋ Nazaret mesaonj uma kemen Betlehem keno.

⁵ Kemanj jero kambajan kanoŋ emba buŋjaya qata Maria ii koroyawo laligoro. Laligoro ii aimaa ḥaoŋ qagara oowutiwaajon motoonj keni.

⁶ Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kambajanonj kaŋ kuuro.

⁷ Kaŋ kuuro qenjaaro ee mirinoŋ keuma iikawaa uutanonj tintija moŋ mende mokoloori. Kawaajoŋ bao bulmakao mirianonj uma rari. Rama iikanonj mutu meria meŋ opononj esuuŋ bulmakao juuyanonj ano kemenj ero. Kianj.

Lama galen yoŋononj Siwe gajoba injigi.

⁸ Betlehem taon gomaŋ kanoŋ eja tosianonj gomantiiŋa so balonj koria iikanonj kema lama tuungia galen koma ojonom laligogi.

9 Kaeñ laligogi gomantiija kanoñ Pombaa gajoba moñnoñ kosogianooñ asugin ojono. Asugin ojono Pombaa asamararañaoñ lligoñ ojomañ asariro sombugia moma jeneñgia ororo.

10 Jeneñgia ororoto, Siwe gajobanooñ injijo, “Mono geja ambu! Niinoñ korisoro Buñña somata ejemba korebore yoñoojoñ meñ kajeñ, ii injisaama ojomaña. Kawaajoñ jeneñgia mono mende orowa.

11 Buñña ii kokaeñ: Ojoo Hamoqeqe Togianooñ keteda koi kolooja. Iinoñ kiñ Deiwidwaa taonoñ koloñoñ Poñ qata Kraist kolooja.

12 Qaa iikawaa aiweseya ii kokaeñ: Ojoo mono kema mera sayawo oponoñ esuuñ bulmakao juuyanoñ angi ejí, ii mokoloowu.

13 Gajobanooñ kaeñ jero iikanondeen gajoba tuun somatanooñ Siwenonõga asugin iwo aitongoñ Anutuwaa mepemepesee rii qama kokaeñ jegi,

14 “Anutuwaa qabuñjaya mepeseeenij Siwenoñ eukanooñ uja. Iinoñ ejemba iyañaañ meweengooñ ojonti, iyoñoojoñ uuqeeango moma balonoñ luae ama ojontja.” Kianj.

Lama galen yoñonoñ kema Jiisas iigi.

15 Gajoba yoñonoñ ojomesaoñ Siwenoñ eleema ugi lama galen yoñonoñ angio kokaeñ jegi, “Ayo, Betlehem kanoñ iwoi koloñoñ Poñnoñ iikawaa qaaya jero mojoni, nono mono ii kema iibona.”

16 Kaeñ jeñ esungiagadeen kema Maria Joosef ano mera sayawo bulmakao juuyanoñ eroti, mokoloon iigi.

17 Iima nama gajobanooñ merawaa qaa jero moma kagiti, ii injisaama jeñ asarigi.

18 Jeñ asarigi mogiti, iyoñonoñ korebore aaruñ walingoggi.

19 Walingogito, Marianooñ qaa kuuya ii uu konoñjanooñ ama dunguñ somongoñ kania romongoñ laligoro.

20 Walingogito, iwoi kuuya Siwe gajobanooñ jerotiwa so asugiroti, ii lama galen yoñonoñ iima moma kawaajoñ Anutuwaa korisoro rii qama mepeseeegi. Mepeseeenj mesaon eleema kenji. Kianj.

Mera qata Jiisas qagi.

21* Jiisas koloñoñ Sonda motoongo kawaa so tegoro Anutuwaa aiweseya selianon kotowomba kambanja karo qata Jiisas qagi. Siwe gajobanooñ qa ii waladeen qama murogo kambanjiikanondeen nemuñaa gorooñ uutanooñ koloñoñ. Kianj.

Jiisas wama Anutuwaa buñña angi.

22* Mooseswaa Kana qaanoñ qaa kokaeñ ejá, “Embanooñ koko meria mutuya meñ ween 40 kuujanooñ laligoro tegoro suru guluga koma konjoratinj muñ ojoo mono jiwoñoj jigonoñ uma mera ii Pombaa jaanoñ angi iwaa buñña koloowaa.” Kawaajoñ kambanjiikanondeen nemuñaa gorooñ uutanooñ koloñoñ. Kianj.

23* Pombaa Kana qaanoñ qaa kokaeñ oogita ejá, “Mera mutuya kuuya ii mono qegi Pombaa buñña soraaya koloowuya.” Yoronooñ qaa ii otaari.

24 Kaanjagadeen Pombaa Kana qaanoñ jenkooto qaa ejiwaa so kewo me kewosusu koorj woi ii siimoloy oowaotiaajon Jerusalem sitinoy uma keni.

25 Kambanjiikanondeen ejá moñ qata Simeon Jerusalem laligoro. Iinoñ uuta jumunja Anutuwaañooñ qokotaaj uumeleembaa komagbilibili ano Urja

Toroyanoj iwo nano Hamoqeqe Toyanoj Israel uutanoj asugawaatiwaajon mamboma laligoro.

²⁶ Mamboma laligoro Uŋa Toroyanoj qaa kokaen isaano, “Gii Pombaa Hamoqeqe Toya Kraist asugiro wala ūmago koomuwagatiwa siimboboloya mobaga.”

²⁷ Nemujmanjanoj Mooseswaa Kana qaa otaan Jiisus wama jiwowon jigonoj uri. Uri Uŋa Toroyanoj Simeon sololooro kamban iikanondeej kaŋagadeen jigonoj uro.

²⁸ Uma mera ii iima meŋ doongoj Anutu mepeseen kokaen jero,

Simeombaa korisoro rii

²⁹ “Oo Poŋ, kete weleŋ ejaganoj saanoj kema uuluaenoj laligoj komuwaaw.

³⁰ Goo qaaga ejí so Hamoqeqe Toya wasina asugiro ii neenaa jaananon iima simbawoŋjowo mojen.

Kawaajoj saanoj kema komumaŋa.

³¹ Giinon hamoqeqe gawombaa kania mozozoŋgoj kantri kuuya yoŋoojoiŋ iŋisaanaa ojona ii iima moma kotowu.

³²* Giinon Hamoqeqe Toyaa asasaga iŋisaanaa waba kantri yoŋoo uugia kuuro asariwu ano qabuŋaganoj geenjaaq kanagesoga Israel nonoo batunananon kaŋiadeej somariiwaaw.”

Simeombaanon gejatootoo qaa

³³ Simeonon merawaajon qaa kaen jero nemujmanjanoj moma kiko ama walijgori.

³⁴ Walijgori kotuegoj ojoma nemuja Maria kokaen ijoro,

“Moba, Anutunoj mera koi kuun ano Israel ejemba seiseyanoj ii gema geŋ kamaaj uŋuro mamaganon uugia meleema qeaŋgawuya.

Anutu aŋo ii ano aiwese kolooro mamaganon ii toropere jeŋ mubuya.

³⁵ Toropere jeŋ mugi uumomogia aasaŋgoya ii kaen asuganoj asugawaaw.

Geenjaaq uuganon kaŋagadeej wosobiri kolooro iikanonj soo sulutuk aŋa kaŋa uuga kuun qosombaa.” Kianj.

Ana embawaanon gejatootoo qaa

³⁶ Jerusalem kanoj gejatootoo emba waŋa moŋ qata Ana laligoro. Iwaa isia qata Aser, maŋa qata Fanuel. Embo kanoj saraijanon ejá meŋ laligoro gbaní 7 motoonj laligoro.

³⁷ Laligori loya komuro malo koloŋ laligoŋ kouro kamban iikanonj gbania 84 kolooro. Iinoj kamban so jiwoŋoŋ jigonoj uma ii ween moŋ mende mesaoroto, gomantiŋa asasaga Anutuwaajon nene siŋgiŋ laligoŋ qama koolin waeya meŋ mepeseen laligoro.

³⁸ Iinoj kamban iikanondeej kouma mera ii iima Anutu mepeseero. Anutunon Jerusalem ejemba dowegia mewaatiwaajon mamboma laligogiti, kuuya iyoŋoojoiŋ mera iikawaa kania jeŋ asariro mogi. Kianj.

Jiisaswo Nazaret eleengi.

³⁹* Joosef Maria yoronoj Poŋnoj areŋa jeŋ kotoro Kana qaanoj ejí, ii kuuya ani tegoro Galili prowinsnoj eleema taonjara Nazaret kanoj keni.

* ^{2:32:} Ais 42.6; 49.6; 52.10

* ^{2:39:} Mat 2.23

40 Meranoŋ somariiŋ waama kотиŋ momakootoyanoŋ asugиŋ saa qero Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ turuŋ muro laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowoŋ jigoноŋ ugi.

41 *Jiisaswaa nemuŋmaŋanoŋ gbani so kianŋkomu* kendon kambanŋanoŋ Jerusalem sitinoŋ uma kemakegi.

42 Kaeŋ laligoŋ Jiisas gbania 12 kolooro siligia amakejutiwaa so kambanja kaŋ kuuro kaanŋagadeen uma kenji.

43 Kema laligoŋ kendon kambanj iikanŋoŋ tegoro eleema mirigaranoŋ keni. Kenito, mera gbaworo Jiisasnoŋ Jerusalem raro nemuŋmaŋanoŋ ii mende moma kotori.

44 “Iinŋ ejemba tuuŋlelembе yonjоwo kenja,” jen ween motoongowaa so kana kema sakiti ano alaurugara yonjoo uugianooŋ qama moŋgani.

45 Qama moŋgani, mende mokoloŋ mombo eleema Jerusalem kema moŋgani.

46 Moŋgama laligori ween karooŋ tegoro jiwowoŋ jigoноŋ uma iikanŋoŋ mokoloori. Mokoloori eja somata yonjoo batugianoŋ raro. Raro kuma mugiti, ii moma qisiŋ onjoma raro.

47 Rama Buŋa qaawaa kania tororo moma asariŋ dindinŋagadeen meleeno korebore yonjonoŋ ii moma waliŋgogi.

48 Nemuŋmaŋanoŋ iima aaruŋ nemuŋanoŋ ijoro, “Merana, gii nomaembaaŋoŋ kaeŋ ama noronjaŋ? Moba, maŋgawo noro goojoŋ majakaka moma qama moŋgama laligori.”

49 Kaeŋ ijoro kokaenŋ meleema orono, “Oro mono naambaajon nii moŋgama nonjao? Nii neenaa Amanaa mirinoŋ rabe sokonji, ii mojao me qaago?”

50 Kaeŋ meleema oronoto, yoronoŋ qaa jeroti, iikawaa kania ii mende moma asariri.

51 Mende moma asaririto, kileŋ waama yorowo eleema Nazaret taonoŋ kema nemuŋmaŋa teŋ koma oroma laligoro. Jiisasnoŋ qaa jeroti, nemuŋanoŋ ii kuuya moma uu konoŋjanooŋ ama somoŋgoŋ angoŋ kono.

52 *Jiisasnoŋ laligoŋ somariiro gbania uro momakootoya asariŋ seiro Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa muro kотиŋ ejemba ano Anutu yonjoo jaagianoŋ sokoma onjono. Kianŋ.

3

*Jon Oomulu ejanoŋ Buŋa qaa jero.
Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28*

1 Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ gawoŋa kanairo. Kambanj kanoŋ Siisaŋ qata Taiberius iinoŋ Room sitinoŋ laligoŋ gomaŋa gomaŋa mindirij gbanı 15 eja poŋ koloŋ toroqen galen koma onjono laligogi. Galen koma onjomambaajon gomaŋa gomaŋa Israel liligoŋ ejuti, ii mosonji bakaya 4 kolooro yonjoo kiŋgia 4 ii kokaenŋ kuuŋ onjongoŋ:

Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisanias. Pontius Pailot ii Judia prowin-swaaw gawanagia laligoro. Kiŋ Herodnoŋ Galili prowins galen koma onjono ano data Filipnoŋ Ituria ano Trakonitis prowins woi yonjoo poŋgiaga laligoro ano Lisanias iinoŋ Abilene gomaŋ meŋ laligoro.

* **2:41:** Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 * **2:41:** Anutunoŋ Iijipt kanoŋ Israel ejemba injiima koboŋ unjuuguroti, kianŋkomu kendon iikawaa qata moŋ Pasowa. * **2:52:** 1 Sml 2.26; Gba 3.4

2 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa woi laligori, qagara Anas ano Kaiafas. Kamban̄ kanoŋ Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ baloŋ qararaŋkoŋ-konqanoŋ laligori Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kolooro moro.

3 Anutuwaas Buŋa moma kema Jordan apu berenjaas kosianooŋ gomaŋ so liligoŋ laligori. Liligoŋ laligoŋ Buŋa qaanoŋ uugia kuuŋ kokaen̄ jeŋ laligori, “Ono mono uugia meleengi niinooŋ oomulu meŋ oŋomoŋja. Kaen̄ arŋi Anutunoŋ siŋgisonŋogia songbama mesaowaa.”

4 *Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianooŋ oorota iwaa Buju Terenoŋ kokaen̄ eja,

“Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkonqanoŋ qama laligori kema qata kokaen̄ mobu,

‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajon̄ mono jojorin̄ kania meleuwu. Mono uugia mindinŋoŋ kania qeleteewu.

5 Kana dondoonaŋ kuuya mono qeŋ riigi dindin̄a koloowa.

Baan̄ wanjaleya kuuya ii mono qetegon̄ koma qeleteegi koria koloowa. Kana misiqisiawo ii mono meagogi diŋgowa.

Haamonoŋ kana kuno simbirinŋsambaran̄ eji, ii mono kotoŋ meleugi solaŋaniwa.

6 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya wasiro karo gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ ii iima moma kotowuya.”

7 *Jonoŋ kawaa so uugia kuuro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagi injiima kokaen̄ injjoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, ono uugia mende meleengi Anutuwaas irin̄a soono iron̄a meleema oŋomambaaajoŋ anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono moronoŋ injjoro sombugia moma koi kaju?”

8 *“Kawaajon̄ mono oŋanoŋ uugia meleembu. Kileŋagianoŋga eleen̄gi hoŋa kolooro ii mono nanameŋgianoŋ asuganoŋ qendeema laligowu. Uugianoŋ mondongo qaa kokaen̄ mende romoŋgowu, ‘Nononoŋ Aabrambaa gbiliga laligonioŋ Anutunoŋ mende tiwilaŋ nonombaa.’ Kaen̄ totogianoŋ qeŋkejuto, hoŋa ii mende amakeju. Niinooŋ kawaajon̄ kokaen̄ injjomoŋja: Anutunoŋ jamo koi saanoŋ jeŋ kotoŋ oŋono letoma Aabrambaa gbiliuruta koloŋ Anutu mepeseenŋkebuto, ono mono nomaen̄?

9 *“Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono ojo gere kaaŋa kono kamaawombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuunŋkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinŋa giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa weŋa mono jeta suna ama gere kanianooŋ ano jojorin̄ eja. Anutunoŋ mono kileŋagiaa iron̄a meleema oŋombaa.”

10 Kaen̄ injjoro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ kokaen̄ qisiiŋ mugi, “Kawaajon̄ nono mono nomaen̄ aniiŋ sokombaa?”

11 Qisiiŋ mugi kokaen̄ meleeno, “Moŋnoŋ maleku woi meŋ laligoji, iinooŋ mono yoroonŋoŋa moŋ ii malekuya qaa ii mubaa ano daen̄ yoŋonoŋ nenegiawo laligojuti, iyoŋonoŋ mono kaanŋagadeen̄ nenegia qaa yoŋooŋoŋ mendeema oŋombu.”

12 *Takis meme eja tosianooŋ kaanŋagadeen̄ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ kan̄ qisiiŋ mugi, “Boi, nononoŋ mono nomaen̄ aniiŋ sokombaa?”

13 Qisiiŋ mugi injjoro, “Gawmanooŋ takiswaa jaŋgoya jeŋ kotoŋ oŋonota eji, so ii mono mende uuguuŋ mewu.”

14 Manjaqeqe eja tosianoj kaanjagadeen qisiq mugi, "Nonoto? Nononoj nomaen anij sokombaa?" Qisiq mugi kokaen injoro, "Mombaanoj monembaaajon kuun ubeqube ama luluuma mende ambuto, onjoangiaa tawagia merkejuti, iikawo mono uumotoon ama bonjon laligowu."

15 Ejemba kuuya yoronoj "Jonoj Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo," kaen jeñ uugianoj romongogi. Kawaa kania mobombaajon geja qen qen laligogi.

16 Kaen angi Jonoj ii kuuya kokaen injoro, "Niinoj apu toojnoj mulu meñ onjorento, eja ku-usuña kotakota moj kawaa. Iwaa ku-usuña uutanoj mono noonon uuguwaa. Iinoj eja uuta koloowaatiwaajon niinoj iwaa kana esuyaakasia ilaañ isamambaajon amamaamaanja. Iinoj mono Uña Toroya uugianoj ano gere bolanjanooj koma konjoratiñ onjono iikaanja kanoj mulu meñ onjombaa.

17 Iinoj hoja ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meñ kouma koson korerengon gosiwaa. Gosiñ wiit kota meñ kululuñ kowianoj ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoj kemen tetegoya qaa jewaa."

18 Qaa kaanja kaanja mamaga toroqen jeñ uugia kuun Oligaa Buñja ejemba tuunjlelembé ii jeñ asariñ onjoma laligoro.

19* Laligoroto, gomañ bakayaa kin pojä Herodnoj dataa embia qata Herodias ii oloñ mero ano bologa kania kania ama laligoroti, ii Jonoj inisiaama asuganoj jeñ muro.

20 Jeñ muro kilerjaya moj toroqen ama Jombaanoj gawoja riijugon kawali galenja jero Jon meñ kapuare mirinoj angi. Kianj.

Jonoj Jiisas oomulu meñ muro.

Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

21 Jonoj ejemba kuuya oomulu meñ onjoma Jiisas kaanjagadeen oomulu meñ muro. Meñ muro qama kooliro iikanondeen sombinoj aantano.

22* Aantano Uña Toroyanoj meleema kewo koon kaanja koloon Jiisaswaa qaganooj kamaaro. Kaeñ kamaaro Siwenonja qa aro moj kokaen kolooro, "Giinoj neenaa komunjuia meranaga koloona kerana qeanjoro giimasiij moma gonjeñ." Kianj.

Jiisaswaa ambosakoja yonjo qa arengia

Mat 1.1-17

23 Jonoj Jiisas oomulu men muroti, ii gbania 30 kawaa so kolooro hamoqeqe gawoja kanaiñ meñ laligoro. Meñ laligoro Joosefwaa meriaga kolooji, ejembanoj kaen romongogi. Jiisas mañä Joosef, asaya qata Heli.

24 Jiisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai mañä Melki, asia Janai, amboya Joosef,

25 jariria Matatias. Matatias mañä Aamos, asia Naahum, amboya Esli, jariria Nagai.

26 Nagai mañä Mat, asia Matatias, amboya Semen, jariria Joosek. Joosek mañä Jooda,

27 asia Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaabel. Zerubaabel mañä Sealtiel, asia Neeri.

28 Amboya Melki, jariria Adi. Adi mañä Koosam, asia Elmadam, amboya Eer,

* **3:19:** Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 * **3:22:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

²⁹ jariria Joosua. Joosua manja Eliezer, asia Joorim, amboya Matat, jariria Liwai.

³⁰ Liwai manja Simeon, asia Juuda, amboya Joosef, jariria Joonam. Joonam manja Eliakim,

³¹ asia Melea, amboya Mena, jariria Matata. Matata manja Naatan, asia Deiwid,

³² amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed manja Boaz, asia Salmon, amboya Naason.

³³ Jariria Aminadab. Aminadab manja Admin, asia Arni, amboya Hezron, jariria Perez. Perez manja Juuda,

³⁴ asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Aabraham. Aabraham manja Teera, asia Naahor,

³⁵ amboya Seruk, jariria Reu. Reu manja Pelek, asia Eber, amboya Seela,

³⁶ jariria Kainan. Kainan manja Arpaksad, asia Siem, amboya Nooa, jariria Laamek.

³⁷ Laamek manja Metusela, asia Eenok, amboya Jared, jariria Mahalalel. Mahalalel manja Keenan

³⁸ asia Enos, amboya Seet, jariria Adam. Adam ii Anutunoj mero kolooro. Kianj.

4

Satanoj Jiias angobato meñ muñ laligoro.

Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

¹ Jonoj Jiias oomulu meñ muro Uñja Toroyanoj uuta saa qero Jordan apunonja eleeno wama baloñ qararañkonkojanooj keno.

² Kema kanoj laligoro Kileñaa Toyanoj angobato meñ muñ laligoro ween 40 tegoro. Kambañ 40 kanoj nene moñ mende neñ laligoro tegoro neneyaajon komuro.

³ Neneyaa komuro Kileñaa Toyanoj kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa meriaga koloojanj een, ii mono qendeema jamo koi jeñ kotona letoma bered kolooro newa.”

⁴* Ijoro meleeno, “Qaago! Buñja Terenoj qaa kokaen oogita ejá, ‘Nenonondeen ejemba laaligo mende nonomakeja.’”

⁵ Meleeno Satanoj wama baanja koriga moñnoj uma namowaa kantria kantria kuuya ii uulajanjo qendeema muro.

⁶ Qendeema muñ kokaen ijoro, “Niinoj kantri kuuya ii galeñ koma onjomambaa ku-usuña ano esuhina iwoiyaa akadamuya ii noo boronanoj aañjaga ejá. Kawaajonj ii neenaa aijñaañoj morogaumanjeñ saanoj ii mumaja. Kawaajonj iwoi kuuya koi mono goo boroganoj amanja.

⁷ Kawaajonj gii waena meñ mepeseeñ nombaati een, ii kuuya mono goo buñaga koloodaborowaa.”

⁸* Kaeñ ijoro kokaen meleeno, “Qaago! Buñja Terenoj qaa kokaen oogita ejá, ‘Gii mono Poj Anutugaa waeya meñ mepeseeñ ii motoonjo weleñ qenj muñ laligowa.’”

⁹ Meleeno Satanoj Jiias mombo wama Jerusalem sitinoj kema jiwowoñ jiggowa waareñjanooj eu uma kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa meria koloojanj een, mono kokainonja luguj emu kemeba.

¹⁰* Buñja Terenoj qaa moñ kokaen oogita ejá, ‘Anutunoj gajobauruta jeñ kotoñ ojono saanoj galen koma sopa somonjoj gombu,’

11 *ano qaa moj ii kokaen, ‘Yononoj borogianoj ama nonoŋgoliŋ gongi kemen jamonoj kanaganon gun mijimiji mende ambaa.’ ” Kawaajoŋ saanor kemen mende tiwilaŋ gombaa.

12 *Kaeŋ ijoroto, Jiiſasnoj kokaen meleema muro, “Qaago! Anutunoj jeja, ‘Gii mono Poj Anutuga aŋgobato mende meŋ muba.’ ”

13 Kileŋaa Toyanoj aŋgobato kuuya ii Jiiſas ama muro tegoro mesaŋ keno. Kianj.

Jiiſasnoj kanaiŋ hamoqeqe gawoŋ mero

Mat 4:12-17; Maak 1:14-15

14 Jiiſasnoj baloŋ qararaŋkonkoŋa mesaoro Uŋa Toroyaa ku-usuŋanoj iwo nano Galili prowinsnoj eleeno. Eleeno qaa bujuyanon seŋ gomaŋ miri liliŋon rama keŋgiti, ii kuuya sokoma keno.

15 Sokono gomaŋa gomaŋa liliŋon qamakooli mirigianoj uma Buŋa qaa kuma ojono. Kuma ojono mogiti, kuuya iyononon aisoŋ mepeseen mugi. Kianj.

Nazaret yononor Jiiſas gema qegi.

Mat 13:53-58; Maak 6:1-6

16 Jiiſasnoj eleema somasomarii taonja Nazaret kanon keno. Sonda kendonoj karо amakejiwaa so qamakooli mirinoj uma Buŋa Tere weenŋoŋ onjomambaojoŋ waaro.

17 Waaro gejatootoo eja Aisaiawaa Buju Tere mugi metuma qaa batuya kokaen oogita ejи, ii mokolooro:

18 *“Pombaa Uŋa Toroyanoj noo uunanoj kemeŋ gawoŋ memewaaajoŋ bedu meŋ noma ejemba

kamaanqegeta yonoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asarinkejeŋ. Iinoj wasin
nono qaa kokaen jeŋ seŋkejeŋ:

Bologanoŋ gbadoon ojono laligojuti, Anutunoj mono ii isama metogoŋ onono laligowu.

Anutunon jaagoo ejemba jaagia metoro mombo uuŋ iibuya.

Kike taribari ama menduŋgoŋ meŋ kamaan angı laligojuti, Anutunoj mono ii metogoŋ onono siiseweweya qaa laligowuya.

19 Ponoj hamoqegewaa gbani awaa ano kaŋ kuuwaati, niinoj iikawaa qeleyaga kaŋ ii jeŋ asarinkejeŋ.”

20 Qaa kaeŋ weenŋoŋ tere pipipiŋiya ii pipiŋ galenja muŋ kamaan raro. Raro qamakooli mirinoj ragi, iyononon kuuya dorondon ama jaasapo iigigiig.

21 Iigigiigi kanaiŋ kokaen injoro, “Buju Terewaa qaa koi weenŋowe gejagianoj kemero mojuti, iikawaa hoŋa mono kete koi asugija.”

22 Kaeŋ injoro kaleŋmoriaŋ qaaya qaaya buutanonja kamaaro kuuyanoj ii moma waliŋgoŋ jeŋ sororogoŋ muŋ qaa iikawaa jeŋkelekeleya ii kokaen jegi, “Eja koi Joosefwaas meriaga me?”

23 Jegi kokaen injoro, “Oŋo kambaŋa kambaŋa gbaqoosoj qaa koi jeŋkeju, ‘Menqeeęŋo eja gii mono geenja meŋ qeangoŋ aowa.’ Oŋo gbaqoosoj qaa ii keteda koi nijowombaŋoŋ mojuti, ii mojen. II jeŋ kokaen jewuyaga, ‘Gii Kaperneam taonon kema aŋgoleto uuta mena bujuya moniŋi, iikawaa so mono geenjaŋa gomanon koi kaajagadeen mewa.’ ”

24 *Kaeŋ jeŋ injoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moj kokaen injomaja: Gejatootoo ejemba moj iyaŋaa somasomarii taonon mende moma uma mubuya.

25 *“Niinon qaa hojəboŋa moŋ kokaen iŋijomajə: Elaijawaan kambanooŋ Anutunooŋ Siwe naguyoo kono gbanii karoon ano koiŋ 6 kawaa uutanooŋ koŋ mende kiro bodi somata kolooro namo kuuya sokono. Kamban̄ kanoŋ emba malo mamaga Israel uutanooŋ laligogi.

26 *Mamaga laligogito, Anutunooŋ Elaija yoŋoonoŋga mombaanoŋ kembaatiwaajon mende wasiroto, waba balooŋ Saidombaa gomaŋ qata Sarefat iikanooŋ emba malo motoongoŋya iwaanooŋ wasiro keno.

27 *Gejatootoo eja Elisawaan kambanooŋ manimbanooŋ Israel eja mamaga turuŋ ojono laligogito, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende solanjaniro. Qaagoto, waba balooŋ Siriaga eja qata Naeman ii motoongonooŋ mono Elisawaan qaaya moma laariŋ solanjanin qeaŋgoro.”

28 Jiisasnoŋ kaen iŋijoro qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya qaa ii moma iriŋgila soono uuduuduu koloŋ ojono.

29 Uuduuduu koloon ojono waama Jiisas konjoma otaagi taon seleenjen keno. Taonja ii baanjaa sia kosianooŋ megii nanoti, mono iikanooŋ hagogi kemebaatiwaajon kenji.

30 Kenjito, batugianoŋ qendeema oŋomesaoŋ keno. Kiaŋ.

Kaperneam taonoŋ ome moŋ konjono.

Maak 1.21-28

31 Jiisasnoŋ Galili prowins uutanooŋ Kaperneam taonoŋ kamaan̄ keuma Sabat kendonor ejemba tuuŋ kuma ojono.

32 *Kuma ojono qaayanoŋ ku-usuŋjavo kolooro jero. Kawaajoŋ kanageso yoŋonoŋ ii iima aaruŋ waliŋgogi.

33 Qamakooli miri iikanooŋ eja moŋ omeyawo raro. Raro omeyanoŋ terenjen silama qa kokaen qaro,

34 “Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaeŋ ama nonomambaajon anjanę? Mono tiwilaŋ nonomambaajon kajaŋ me? Nii kaniaga moma kotojen. Gii Anutuwaanoŋ eja Tak-kootoya koloŋqaaŋ.”

35 Kaen qaro Jiisasnoŋ temboma kokaen jeŋ muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaon̄ togowa.” Kaen jeŋ muro omenon̄ eja ii meŋ giliro tama batugianoŋ namonoŋ kemero qeŋ mizimizi mende totoon̄ koloon̄ kouma mesaon̄ keno.

36 Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ batugianoŋ amiŋ moma kokaen jegi, “Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinoŋ mono esuŋmumu qaganooŋ ome jeŋ kotoŋ ojono teŋ koma kouma kenju.”

37 Kaen kolooro Jiisaswaa qabuŋyānoŋ seiŋ gomaŋ kuuya kosere rama kenjiti, iikanooŋ kema sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ ojono.

Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

38 Jiisasnoŋ waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaon̄ Saimon Pitowaa mirinoŋ uro. Uro Saimombaa seurjanooŋ selegere ji uuta kiro ero. Ero iwaajoŋ ama Jiisas qama kooliŋ mugi.

39 Qama kooliŋ mugi kema usugoŋ kemeŋ selegere jeŋ kotoŋ muro mesaoro iikanondeej waama nene ooŋ uŋuagiro.

40 Ween jaaya tegor̄ kemero kanoŋ ejemba daen̄ yoŋonoŋ alaurugia ji kania kania kanoŋ iŋiřo egiti, ii kuuya uŋuam̄a Jiisaswaanoŋ kagi. Kagi boria kuuya yoŋoo qagianoŋ aŋa aŋa ano qeaŋgodaborogi.

41 Ome yojonon kaanjagadeen ejemba mamaga yojoou uugianonja kouma silama kokaen qagi, “Gii Anutuwaa meria koloojan.”

Jiisasnoj Hamoqege Toya Kraist kolooji, iyononon ii mogitiwaajon Jiisasnoj jen onoma buugia muunjur onjotaaro. Kianj.

*Hamoqege gawoja ii Galili sokono.
Maak 1.35-39*

42 Jiisasnoj gaoj ero gomaq wejgeraj suluro waama iyanja tirij kotoj kemej goria mojnori keno. Kenoto, ejemba yojonon iwaajt muuj kema mokoloon mende onomesaoj kembaatiwaajon batogor aنجоj koma mugi.

43 Aňgoj koma mugito, kokaen injijoro, “Niinoj Anutu bentotonjaa Oligaa Buňa ii taoj tosia yojoojona kaanjagadeen jen asarij onjombe sokombaa. Anutunoj mono iikawaajon wasiň nono.”

44 Kaej jen kema Galili prowins liligoj qamakooli mirigianoj Buňa qaanoj uu kuuq onoma laligoro. Kaej.

5

Jiisasnoj gowokouruta mutuya ojooono.

Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

1 *Kamban mojnori Jiisasnoj Genesaret apu aňgoj goraayanoj nano ejembanon kaq tuuq tuuq koma Anutuwaa Buňa qaa mobombaajoj oloqologonj liligoj mugi.

2 Liligoj mugi nama wańgo woi kowe goraayanoj rari iriilo. Sora hooro yojononj wańgo ii mesaonj kemej misagia qeesaan songbanji.

3 Wańgo moj ii Saimombaanoja. Jiisasnoj iikanonj uma toya kokaen qisiň muro, “Giinoj mono nańgonja boronja moj nuama apunoj baagen kemba.” Qisiň muro nańgoro keno wańgononj rama ejemba tuuňlelembem kuma onjono.

4 Kuma ojono tegoro Saimon ijoro, “Giinoj mono wańgo koi nańgonja apu aňgoj bliwianonj keno alauruga yojowo misagia sorawaajonj giligi kemejba.”

5 *Ijoro Saimononj meleeno, “Somatana, nono gomantiija koriga misa giliň bimbimgoj hoňa moj mende mejoňa. Qaagoto, giinoj jen kotojanjwaajonj mono kilen kema giliň kemebaa.”

6 *Kaej meleeno jerotiwaas so aňgi sora ambembo misagianonj kemegi misanoj boratiwombaa aňgi.

7 Kaej aňgi alaurugia wańgo mojnori laligogiti, iyonoojoj kaq ilaaq onjombutiwaas boro kaka konjig kagi. Kagi wańgo woi ii soranonj saa qege nemotoj tagori.

8-9 Sora honombononja mende menj iima iikawaajonj kuuyanoj waliňgogi. Waliňgogn Saimon Piitononj ii iima Jiisaswaa batanonj kemej simiň kuma ijoro, “Oo Poj, nii siňgisonjo ejaga koloojeňi-waaajoj mono nomesaonj kemba.”

10 Saimombaas alawoita Jeims ano Jon Zebediwaas merawoita yoronoj kaanjagadeen newogara tegoro waliňgori. Saimononj qaa ii ijoroto, Jiisasnoj kokaen meleeno, “Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanonj ejemba ii sora kaanjua horon onjona giwo toroqegi laligowuya.”

11 Kaej ijoro wańgogia horon kouma sakasinonj ama ilawoilagia kuuya mesaonj Jiisaswaa gematanonj otaaj kenjig. Kianj.

Jiisasnoj eja manimbawo moj mej solajaniro.

Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

¹² Jiisasnoj taq mojnōj laligoro kanōj eja moj selia manimbanoj mej bolidabororo raro. Rama Jiisas iima kosianoj simij kuma kemej kokaej qama koolij muro, “Oo Poj, giinōj siinganōj mej qeanjōj nomambaajon mojanji eeñ, mono nii saanoj mej solajanirij nomba.”

¹³ Kaej jero boria boraama selia oosiriñ ijoro, “Niinoj ii amambaajon mojen. Gii mono solajanirwa.” Kaej jero manimbaya ii iikanondeen solajaniro.

¹⁴* Solajaniro kokaej jeñ kotoñ muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii moj mende jena mobu. Qaagoto, gii mono jigo gawoñ galembaanōj kema selega qendeema muñ Mooseswaanōj jeñkootoya otaaq solajanijanīwā danjiseñ nanduñā ama siimoloñ oowa. Ii oona iiro ejembaanōj kaniaga moma kotowu.”

¹⁵ Kaej ijoroto, ii kileñ Jiisaswaa qabuñaya jeñ seiro gomañ so asariñ keno. Kenotiwaa so ejemba tuuñja tuuñja yoñonoñ qaaya mobombaajoñ ano jiga mej qeanjgwātiwaajon iwaanoñ kaj ajoroogi.

¹⁶ Kagito, Jiisasnoj onjomesaoj baloñ qararanjkonj-konjanōj kema laligon qama kooliro. Kianj.

Jiisasnoj eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Maak 2.1-12

¹⁷ Jiisasnoj ween mojnōj Buñā qaa kuma onjono Farisii (Kana qaawaa kaparañkonjkonj) ano Kana qaawaa boi tosianoj Galili ano Judia prowin-swaaw gomañja gomañja ano Jerusalemga kaj ejemba tuuñlelembē batugianoj ragi. Pombaa ku-usuñanoñ Jiisas nemuñ koma muro ejemba jigia mero qeanjgogi.

¹⁸ Kamban kanoj eja tosianoj alagia sele batuya koomuya ii demberunoy ama anjgoñ kagi. Kaj kotoñ Jiisaswaa kosianoj miri uutanoy uma ambombaajoñ batogogi.

¹⁹ Batogogito, ejemba tuuñlelembenoj ologoj nañgitiwājoj kuuñ pa-pangoj miri uutanoy ubombaa kana moj mende mokoloñ mej miri qaganoy ugi. Uma waaren jamonoj memeta ii osoñ luluunjī oota kolooro ji eja demberuyawo kasanoj somonjōñ iikanoj anjgi ejemba batugianoj Jiisaswaa batanoj kemero.

²⁰ Kaañ kemero Anutu moma laariñ mugiti, Jiisasnoj iyoñoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaen ijoro, “Alana, niinoj siñgisonjgoga mesaojeñ.”

²¹ Kaej ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii yoñonoj ii moma kanainj kokaej jeñ romoñgogi, “Eja koi moroga? Iinoj mono Anutu mepaegonj mepaqepae anja. Anutu motoonjgonoj siñgisonjgonana mesaonjkejato, eja mojnōj ii qaago.”

²² Kaej romoñgogito, Jiisasnoj uugia iima kotoñ kokaej injjoro, “Tosaanja ono uugianoj naambaaajoñ qaa jejeni, iikawaajon mamaga romoñgoj? Ii mende sokonja.

²³ ‘Niinon siñgisonjgoga mesaojeñ,’ jejeni, qaa iikanoj mono afaañagadeen jejetaga. Mojnōj kaej jero tosianoj qaa iikawaaw hoñā mende iibu. Kawaajon ii qaa afaañaa so. Niinon qaa moj kokaej jemambaajon mojen, ‘Mono waama kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejetaga koloøja. Kaej jewe hoñā koloowaa me qaagoti, iikanoj mono asuganoj asugiro iibu.

* **5:14:** Lew 14.1-32

²⁴ Mobu, balonoj singisongo mesamesaowaa ku-usuŋa ii Siwe gomambaa Eja hoŋaŋoŋ ej, ono iikawaa kaniaajoŋ tiŋtuŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibū.” Kaeŋ jeŋ eja sele batuya koomuya ii ijoro, “Niinon gijojen: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganon kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaanŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya koloonaga?”

²⁵ Kaeŋ ijoro iikanondeen jaagianon waama tambomaeeya eroti, ii meŋ Anutu mepeseen mesaŋ mirianoŋ keno.

²⁶ Kaeŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ waliŋgoŋ sombugia moma Anutu mepeseen jegi, “Yei! Kete iwoi awaa soroga iijon.” Kian.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

²⁷ Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Kaperneam mesaŋ kema takis ofis uugumambaajoŋ ano kanoŋ takis meme eja qata Liwai raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ kawa.”

²⁸ Kaeŋ ijoro gawoŋa kuuya mesaŋ waama Jiisaswaa gematanoŋ keno.

²⁹ Kema Jiisas mirianoŋ koma horoŋ iwaajoŋ jejelombaŋ somata mozoŋgoro. Mozozoŋgoŋ takis meme tiliqiligiawo ano alauruta tosaanŋa horoŋ onono tuuŋ somatanon yoŋowo rama nembanene negi.

³⁰* Kaeŋ negi Farisi (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano yoŋoonoŋ boi yoŋonoŋ ii iima ŋindii-ŋunduru jegi Jiisaswaa gowokouruta kokaen jegi onoŋgi, “Ae! Ono mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano singisongo ejemba yoŋowo rama nene apu neju? Ii mende sokonja.”

³¹ Kaeŋ jegi onoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaen iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋonoŋ doktawaa siŋŋ mende amakejuto, ji ejembaŋoŋ mono dok-tawaanoŋ kemakeju.

³² Niinoŋ singisongo ejemba uugia meleembuti oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyanŋiaajoŋ mogi solanja kolojuti, ii qaago.”

Nene singi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

³³ Ejemba tosianoŋ Jiisaswaanooŋ kaŋ qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nononoŋ kambaaŋ mamaga Anutuwaaajoŋ nene singi laligoŋ qa-makooli ajoajoroo koriga amakejoo. Farisi (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gowokourugianoŋ kaanŋadeeŋ ama laligojuto, geengaa gowokouruganoŋ mono pondaj nene apu neŋkeju.”

³⁴ Kaeŋ qisigi kokaen meleeno, “Oŋanoŋ! Nono naa kambanoŋ nene singi laligoŋkejoo? Embo meme kambajanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanooŋ gereya angi embawaa sakitiurutanooŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋa koloon yoŋoo batugianooŋ ainjoloŋ ramakejoo. Rabe nene singi laligowombaajoŋ jegi yoŋonoŋ ainjoloŋ aisoon rama siŋŋi laligowombaajoŋ amamaaŋkeju.

³⁵ Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋonoŋ mono kambaaŋ iikanooŋ saanoŋ nene singi laligoŋkebuya.

³⁶ “Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilis ii mindiriŋ orombombaaajoŋ amamaawuya. Iikawaa sareqaa gemata moŋ ii kokaen iŋijomaja: Moumou walaga jurano moŋnoŋ moumou gbilis motoŋ opo jakaaŋa kanoŋ mende ama uumbinaaŋkeja. Kaan anagati eeŋ, opo jakaaŋa gbilianoŋ mono walagawo ororoŋ mende koloŋ ii horoŋ menjurano boliqoliwabo.

37 “Kaañjadeeñ moñnoñ wain apu gbilia ii bokoñ me taru walaga lama selianoñ memeta iikanon mende kosoñ maaro kemenkeja. Kaeñ anagati een, wain apu gbilianoñ mono somariñ taru qenjumenjurama molaaro namonoñ kamaaro taruyanoñ kileqileewubo.

38 “Kawaajon wain apu gbilia ii taru gibilianondeeñ molaaniñ kemero sokombaa. (Kaañjadeeñ moñnoñ apu awaa ii konoñ qamoganoñ mende kosoñkejoñ. Kaeñ kosowonagati een, iikanon mono juma siisororo kamaaro neñ ji niniwabo. Kaeñ koloowaboti-waajon apu awaa ii konoñ awaanoñ kosoñkejoñ. Oño kaajagadeeñ laaligo walaga ano Oligaa Buña gbilia ii mindirin orombombaajon amamaawuya.)

39 Moñnoñ wain apu walaga mepeseen neñ laligonkeji, iinoñ wain apu gbilia nemambaajon siija mende moma mojotitii amakeja.” Kianj.

6

Jiisasnoñ Sabat kendombaa Poña kolooja.

Mat 12.1-8; Maak 2.23-28

1 *Kawaa gematanon Sabat kendoñ moñnoñ Jiisasnoñ wiit dumun gawon koria somata kotoñ keno. Keno gowokouru-tanon wosogia injiro wiit hoñja motomotoon borogianoñ kuma osasaan negi.

2 Kaeñ negitiwaajon Farisii (Kana qaawaa kaparañ-koñkon) tosianon ii iima kokaen injigogi, “Oño mono naambaajon Sabat kendombaa gawon meme songoya uuguju?”

3 *Kaeñ injigogito, Jiisasnoñ kokaen meleeno, “Kiñ Deiwidnoñ manjaqege ejauruta yonowo liligoñ wosogia injiro iwoi aŋgiti, ii weenjoggi me qaago?

4 *Iinoñ Anutuwaa opo sel jigonoñ uma bered kowoga Anutuwaa jaase-wanjanon alatanon aŋgi raro esunjanon tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawon galen yonjonondeeñ neñ laligogi. Iinoñ ano iwaaw kerasuru-urutanon ii newubotiwaajon songo eroto, ii kileñ negi.”

5 Kaeñ jen kokaen injijoro, “Siwe gomambaa Eja hoñjanon mono Sabat kendombaa Poña kolooja.” Kianj.

Jiisasnoñ eja boria soorongoya menj qeaŋgoro.

Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

6 Jiisasnoñ Sabat kendoñ moñnoñ qamakooli mirinoñ uma Buña qaa kuma ojono. Iikanon eja moñ boria diindiña sooliro raro.

7 Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparañkoñkon) yonjonon Jiisas iima qaa jakeyanon ama mubombaa kania mongama “Eja ii Sabat kendonoñ meagowaa me qaago?” kaeñ jen jaa galen menj ragi.

8 Ragito, Jiisasnoñ roromoñgogia ii moma koton eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananon namba.” Kaeñ ijoro waama nano.

9 Nano Jiisasnoñ kaeñ jero, “Kana qaa otaaq Sabat kendonoñ iwoi awaa me bologa amboña? Saanoñ mombaa waña somoñ-gwoñoña me mesaonin tiwilaawaa. Nomaenq anij sokombaa? Ii qisiñ ojombe jewu.”

10 Kaeñ jen eleqeleeema korebore injiidaboroñ eja ii ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaeñ ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.

11 Awaa kolooroto, galen yonjonon irinjia mamaga soono “Jiisas nomaenq ama mubonja?” jen iyanjia amiñ mogi. Kianj.

Gowokouruta 12 meweengoj ojono.

Mat 10.1-4; Maak 3.13-19

12 Kambaj kanoj Jiisasnoj baajanajon qama koolimambaajon uma gomantiija koriga ii Anutu qama koolij muñ laligoro gomañ ano.

13 Gomañ ano gowokouruta ojooma yonjoononja 12 meweengoj ojoma wasiwasi eja aposol qa ii ojono.

14 Qagia ii kokaen qaro: Saimon, Jiisasnoj qata Piito muro, iwaan koga Andruu ano Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu,

15 Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria ano Saimon qata moj Tompe eja qagi.*

16 Juudas Jeimswaa meria ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanoj kanageñ memelolo ejaga kolooro.

Jiisasnoj ji ejemba menj qeangoj ojono.

Mat 4.23-25

17 Jiisasnoj aposoluruta yonjowo baajanajonja kamaaj baloñ korianoñ kema naangi. Naangi gowoko tuuj somata ano ejemba tuunlelembé yonjonoñ iwaajoñ ajiroon mamboŋgi. Yonjonoñ “Buŋaya jero moniñ jinana menj qeangowaa,” jeñ iikawaajoñ Judia prowins kuuya, Jerusalem siti ano kowe goraayanonja Taia ano Saidon taoñ iikanonja kañ ajiroogi.

18 Omejilanoj kokojinji menj ojonti, iyonoñ ojonoñ kaanagadeen menj qeangoggi.

19 Ku-usuŋjanonj iwaanonga kotoñ yonjonoñ uro kuuya menj qeangoj ojono. Kawaajoñ ejemba kuuyanoj Jiisas oosiriwombaajon janjariñ riigi. Kianj.

Simbawoñawo ano gejajuu aambaa qaaya

Mat 5.1-12

20 Jiisasnoj gowokouruta otaama injiima kokaen injjoro,

“Anutuwaan bentotoñ ii wanaya ojoo buŋaga. Kawaajoñ wanaya ojoo mono simbawoñawo kolooju.

21 Kambaj kokaamba neneewaa kaanja komuñ qenjen qenj laligojuti, Anutunoñ mono siingga ii unuagiviaw. Kawaajoñ ojoo mono simbawoñawo kolooju. Kambaj kokaamba saajuti, ojonoñ mono korisoro ama jomo jomowu. Kawaajoñ wosobiri laligojuti, ojoo mono simbawoñawo kolooju.

22 *Ejembanoj ojoo Siwe gomambaa Eja hoŋaajoñ ama kazi ama yakarij selianoj kuuj uuqeqe qaa tokoronekota jeñ ojoma kasu seibolo kaanja qagia kotoñ kondeembuti, ojoo mono simbawoñawo kolooju.

23 *Ambosakonjurugianoj iikawaan so gejatootoo ejemba yonjoojoñ ama ojoma laligogi. Mobi! Anutunoñ tawagia uuta Siwe gomanonj anota eja. Kawaajoñ kaer ama ojonoñ kambaj iikanonj mono aisoorn otokoriañ maabu.

24 Ojoo simbawoñawo laligojuto, qabuña esuhinagiawo ojoo laaligo siiseweweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajoñ niinoñ ojoojoñ qama wanjinjinjongoñ ‘Oo yei!’ jeenj.

25 Kambaj kokaamba neñ timbirij ama laligojuti, ojoo mono wosogia injiro bodi laligowuya. Kawaajoñ niinoñ ojoojoñ qama wanjinjinjongoñ

* **6:15:** Nesenel paati zelot yonjonoñ Room gawman tuarenjeñ ama iyanqiaa nanañ mewombaaajon tompe menj laligogi. * **6:22:** 1 Piito 4.14 * **6:23:** 2 Hist 36.16, Apo 7.52

'Oo yei!' jejeñ. Kambañ kokaamba korisoro ama jomo jomojuti, ojo mono ambureren menj saabuya. Kawaajon niinoj ojoojoj qama wanjinjinjoj 'Oo yei!' jejeñ.

26 "Ambosakonjurugianoj gejatootoo ejemba takapolakaya jeñ mepe-seen ojoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so' ama ojongoj niinoj ojoojoj qama wanjinjinjoj 'Oo yei!' jejeñ." Kiañ.

Kereuruga mono jopagon ojomba.

Mat 5.38-48; 7.12a

27 "Bologa ama ojombuyato, ojo qaana moma laligojuti, niinoj ojoojoj kokaeñ inijowe mobu: Mono kereurugia uugianoj jopagon ojoma laligowu. Daeñ yonjonj kazi ama ojontuti, ii mono awaagadeej ama ojoma laligowu.

28 "Daeñ yonjonj qasuañ jiriñgoj ojontuti, ii mono kobibiiñ kotuegon ojombu. Horoñ ureej ama ojontuti, iyoojoojoj mono Anutuwaa qama kooliwi.

29 "Moñnoj urunja lee qetaaliro leegeñ kaanjagadeej meleema muba. Moñnoj malekuga qaga guama opoga duta kaanjadeej memambaajoñ moro giñnoj mono ii mende aنجoñ komba.

30 "Iwoiwaaw weleema gongi ii mono kuuya ojomba. Moñnoj goo hina iwoiga mero ii mono meleema gombaatiwaajoñ mende kaparañ koma qisiwa.

31* Ejembanoj ojo iwoi ama ojombutiwaa momakejuti, iikawaa so mono yonjoojoj kaanjagadeej ama ojomakebu.

32 "Namowaa singisonjo ejembanoj alaurugianoj jopagon ojongoj kitia meleema jopagon ojoma mepeseen aonkeju. Ojo iikawaa so balombaa tania otaanjkejuti een, Anutuwaanoj tosa mende kolooro mono nomaen ojo mepeseen ojonaña? Alaurugia ano kereurugia ii mono motooj jopagon ojongoj tawa ojono oyayboyañ koloowuya.

33 "Namowaa singisonjo ejembanoj alaurugianoj iwoi awaa ama ojongoj kitia meleema ojoma ala menj aoi mepeseen aonkeju. Ojo iikawaa so ama balombaa tania otaanjkejuti een, Anutuwaanoj tosa mende kolooro ojo mende mepeseen ojombaa.

34 "Namowaa singisonjo ejembanoj monej iwoi ii singisonjo ejemba tosaanya yonjoojoj ojoma kitia iikayadeej meleema ojombutiwaajoñ kaparañ komakeju. Ii balombaa nanamemeña. Ojo tosianoj tosagia meleema ojombutiwaa mambongi Anutunooj mono nomaen mepeseen ojonaña? Tosianoj tosagia mende meleema ojongoj Anutunooj mono kitia ii meleema tawa ojombaa.

35 "Ojo mono Siwe Toyaa nanamemeña ama menj laligowu. Balon ejembanoj bologa ama danjiseñ mende jeñkejuto, Anutunoj kileñ ii awaa ama ojomakeja. Kawaajon ojo mono kereurugia uugianoj jopagon awaagadeej ama ojoma monej iwoi ojoma iikawaa kitia moñ meleema ojombutiwaajoñ mende moma mambombu. Kaeñ ama laligogi tawagianoj sein uuta kolooro Anutu uutaa meraboraaja koloon laligowuya.

36 "Siwe Mangianoj korebore kiankomuj ojomambaajoñ moji, ojo mono iikawaa so ejemba kuuya kiankomuj ojoma laligowu." Kiañ.

Jenteego toy a kaaja mende koloowu.

Mat 7.1-5

37 “Ejembə tosia yonjoo qaagia ii mende gosiŋ jeŋ tegowu. Ii mende jeŋ tegoj oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoŋgija kaanjagadeej mende jeŋ tegoj oŋombaa. Ono tosia yonjoo singisongogiaa ironja ii mende meleema oŋombu. Ii mende meleema oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoŋgija singisongogiaa ironja ii kaanjagadeej mende meleema oŋombaa. Ono mono tosia yonjoo singisongogiaa mesaowu. Ii mesaogi Anutunoŋ oŋoŋgija singisongogia kaanjagadeej soŋgbama mesaowaa.

38 “Oŋo ejembə tosia yonjoo iwoi ama oŋoŋgi Anutunoŋ mono iikawaa so gosiŋ iwoi ii meleema oŋo kaanjadeej ama oŋombaa. Kawaajoj oŋo mono iwoi kaleŋ oŋomakebu. Kaen oŋoŋgi Anutunoŋ mono kaanjadeej kaleŋ oŋomakebaa. Oŋanoŋ, Anutunoŋ ii kaledbone mende moma ilaŋ oŋomakebaa. Anutunoŋ gosiŋ oŋo iwoi oŋoŋgiti, iikawaa soya kuuya meŋ qambinoŋ maaro qaa ootanoŋ kouro utugoro ororoŋ kolooro mendungoro kemero toroqen qaganoŋ maaro soya uuguj qeqelalaŋ kamaaro ii mono gesogianoŋ mouma oŋombaa.” Anutuwaa kania ii kaanja.

Ejembanoj angiaa kanagia iima mobu.

39* Jiiasnoŋ sareqaa moŋ kokaen injiro, “Jaagoo ejembə moŋnoŋ jaagoo alia moŋ saanoŋ borianoŋ meŋ wambaa me qago? Kaen kembaoraga mono motooŋ roŋnoŋ kemeŋ urunaga.

40* Gowokonoŋ boiya mende uuguja. Boigianoŋ moma kuuya tororo kuma oŋono moma komuwuti, kuuya iyoŋonoŋ mono boigia kaanja koloowuya.

41 “Gii naambaaajoŋ alagaa jaayanoŋ godomaruru melaada ijianto, geengaa jaaganooŋ gere tapia somata eji, ii nomaeŋ mende iima kotoŋ?

42 Geengaa jaaganooŋ gere tapia somata eji, ii mende iima kotoŋ no-maembaaajoŋ alagaajoŋ kokaen jenaga, ‘Alana moba! Jaaganooŋ eugen godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagowe kamaawaa.’ Oo uumeleembaa seleseloŋ eja, gii mono wala geengaa jaaganooŋ gere tapia somata ii meŋ giliwa. Ii men giliŋgo tororo iima kotoŋ alagaa jaayanoŋ godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagona kamaawaa.” Kianj.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.

Mat 7.16-20; 12.33-35

43 “Gere awaa moŋnoŋ hoŋa bologa mende kuunkeja. Kaanjadeej gere bologa moŋnoŋ hoŋa awaa mende kuunkeja.

44* Jao kota ii kasuneselanoŋ kolooro mewombaajoŋ amamaŋkejoŋ ano muli hoŋa ii kowororonoŋ kolooro qetegowombaajoŋ amamaŋkejoŋ. Iikwaa so gerewaa hoŋa iima gosiŋ mono kania moma kotowu.

45* “Eja uutanooŋ iwoi saa qero eji, ii mono buutanoŋ asuganoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa moriaŋa eji, iinoŋ mono awaa ii asuganondeej jeŋkeja. Eja bologaa uu kowianoŋ iwoi bologa eji, iinoŋ mono bologa ii asuganoŋ jeŋkeja.” Kianj.

Miri tando kotakota ano loolooria

Mat 7.24-27

46 “Oŋo noojoŋ ‘Poŋ Poŋ!’ qa ii mono naambaaajoŋ qamakejuto, niinoŋ iwoi mewutiwaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mende teŋ koma meŋkeju.

47 “Daen yonjonooŋ noonooŋ kaj qaana moma teŋ koma mejuti, niinoŋ iyonjoo kaniagia qendeema sareqaaŋoŋ jemaŋa.

* **6:39:** Mat 15.14

* **6:40:** Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20

* **6:44:** Mat 12.33

* **6:45:** Mat 12.34

48 Iinoj motoŋqeqe eja kokawaa so kolojo: Eja iikanooj miri memanjen roj koriga osoj kemej tandoja jamo kowonjinj (simenj) qaganooj kuun mej kotiyo nano. Kaej nano kojuru kambanooj apu gboolu somata qej miri batuyanoj kuuroto, awaagadeej menj mejugoro nanotiwaajon kumambaajon qej bimbimgoro kotiij nano.

49 Qej bimbimgoroto, moŋnoj qaana moma mende tej koma meji, iinoj mono motoŋqeqe eja kokawaa so kolojo: Iinon miri memanjen tandoja mende osoj komoma namo qaganooj teku manjagadeej ama mero. Mero nano kojuru kambanooj apu gboolu somata qej miri batuyanoj kuuro miri ii iikanondeej kuno ororongoj kamaaro.” Kianj.

7

Jiisasnoj kawali galen mombaa gawoŋ ejia menj qeaŋgoro.

Mat 8.5-13

1 Jiisasnoj ejemba tuunjlelemba batugianoj laligoj Buŋa qaaya kuuya ii injijoj oŋomesaoj Kaperneam taonoj kouro.

2 Iikanooj Room kawali galen mombaa gawoŋ ejianoj ji kiro komumambaa ano. Galenjanor iwaajon moro uuta kolooro.

3 Kawaajon Jiisaswaa bujuya moma Juuda yonoo jotamemeya tosaanja wasin oŋono Jiisaswaanooj kema kokaenq qisigi, “Mono kaŋ welej ejia menj qeaŋgowa.”

4 Kema Jiisaswaanooj keuma kaparaŋ koma qama koolin jegi, “Somatanana, kawali galen iikanooj mono ɬalaŋ mubaatiwaa so awaa soro kolojo. Kawaajon mono kawa.”

5 Moba, iinoj Juuda ejemba tuuj somata nonoojoj siinj ano ‘Qamakooli mirinana mewoŋa,’ jenij waba iinoj monej ano megij.”

6 Kaej jegi moma yonjowo keno. Kenoto, kawali galembaa miria dodowiro iinoj alauruta wasin oŋoma Jiisaswaajon qaa kokaenj ano, “Oo Poŋ, nii kaandiaga laligowe noo miri waareŋjanooj gualeembaatiwaa joŋ gamuna mojen. Kawaajon mono mende aonj komuŋ kawa.

7 Nii neenaa mobe kamaŋqegeta koloojiwaaqoj goonoj kamambaa so mende mojento, qaa jegagadeej jena welej ejananooj qeaŋgowa.

8 Ii kokaembaaqoj: Nii neeno kaanŋagadeej galena ku-usuŋ baatanooj ama nongi laligoj. Noo baananoj manjaqeqe eja laligogi ii jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ. Yonoonoŋa mombaajon ‘Kemba!’ jeŋ kotowe iinoj kembaa. Mombaajon ‘Kawa!’ jeŋ kotowe iinoj kawaa ano welej ejana mombaajon ‘Gawoŋ koi mewal’ jewe iinoj ii mewaa.”

9 Jiisasnoj qaa ii moma kawali galembaaqoj waliŋgoj ejemba tuuj otaan kagiti, iyonoonoŋ eleema kokaenj jero, “Niinooj kokaenj injiwe mobu: Israel kanageso batugianoj kaanŋagadeej momalaari somata kaanja ii mombaa uutanoj mende mokoloole.”

10 Kaej jero kawali galembaa qele ejaurutanooj eleema mirinooj keuma welej eja mokoloŋ iigi qeaŋgoŋ raro. Kianj.

Jiisasnoj malo mombaa meria menj gbiliro.

11 Kawa gematanoj Jiisasnoj taon qata Nain kanooj keno gowokouruta ano ejemba tuunjlelembenoj otaan kenji.

12 Iikanooj taon kiropo naguya dodowiro qamo moŋ aŋgoŋ kagi. Malo mombaa meriaga motoonjongoŋ komuro taombaa ejemba tuuj somatanooj ajooroj roj kombombaaqoj kagi.

13 Poŋnoj malo ii iima wosoya moma ijoro, “Mende saaba.”

14 Kaeñ jeñ kema bokis aŋgoñ kagiti, ii jero doron aŋgi bokis oosirin̄ kokaen̄ jero, “Eja gbaworo, mono waaba. Niinoñ gii kaeñ gijojen̄.”

15 Kaeñ jero qamo kanoñ gbilin̄ waama kanaiñ qaa jero. Qaa jero Jiisasnoñ ii nemunja mur̄ kembaoitiwaajon̄ jero.

16 Ejemba kuuya yononoj ii iima qarasombugia moma Anutu mepeseen̄ jegi, “Gejatootoo eja somata mojnoñ mono batunananon̄ asugin̄ laligoja.” Tosianon jegi, “Anutunoñ kanagesoya ba koma nonono laligojon̄.”

17 Iwaa buju qaa ii sein̄ Judia prowins kuuya so koma gomañga gomañga leeleee kanoñ kema tegoro. Kian̄.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanoj kari.

Mat 11.2-19

18 Jon Oomulu ejanoñ kapuare mirinoj raro gowokourutanon̄ iwoi kuuya ii koloorti, iikawaa sunduya ijogi.

19 Ijogi moma gowokowoita woi oroono kari Pombaanoj kema kokaen̄ qisiñ mubaotiwaajon̄ wasin̄ orono, “Menqeean̄go eja kawaatiwaajon̄ mamboniñ giinon̄ ii koloojañ me eja moj kanageñ kawaatiwaajon̄ mambombon̄ja.”

20 Wasin̄ orono Jiisaswaanõ keuma ijori, “Jon Oomulu ejanoñ kokaen̄ qisiñ gombojon̄ wasin̄ norono kajo, ‘Menqeean̄go eja kawaatiwaajon̄ mamboniñ giinon̄ ii koloojañ me eja moj kanageñ kawaatiwaajon̄ mambombon̄ja.’”

21 Jiisasnoñ kamban̄ iikanondeeñ ejemba mamaga ji wiji lokon̄ ano omejilangiawo (isinabisina) ii menqean̄go onjono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metoro uuñ iigi.

22* Jombaa gowokowitanon̄ keuma qisiñ muri kokaen̄ meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaen̄ ijowao: Jaagia googa yononoj uuñ iiju. Meendangoya yononoj kana kema kaju. Manimbagiawo yononoj solajonju. Gejaduu yononoj qaa moju. Koomuya yononoj gbilin̄ waaju. Kamañqeqeta yonoojoñ Oligaa Buña jeñ asariwe momakeju.

23 Kaeñ kolooro iigi mombaa uutanon̄ mende boliro gema mende nuwaati, iinoñ mono simbaworjawo kolooja.”

24 Kaeñ meleeno Jombaa gowoko yoronon̄ keni Jiisasnoñ kanaiñ Jombaa kania ejemba tuunjlelembé yonoojonañ kokaen̄ jeñ asariro, “Ono balon̄ qararaŋkoŋkoŋjanon̄ kanoñ naa iwoiga iibombaajon̄ ken̄gi? Haamonoñ bowo utitiñ metano kema kaŋkeji, ono eja iikaanja iibombaajon̄ ken̄gi me?”

25 “Me naa iwoiga iibombaajon̄ ken̄gi? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajon̄ me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiñsiñjawo mouma kema kañ siiseweweya qaa laligojuti, iyononon̄ mono kin̄ yonooj injkaroñ mirigianoñ laligoju. Ii balon̄ qararaŋkoŋkoŋjanon̄ qaago.

26 “Me naa iwoiga iibombaajon̄ ken̄gi? Gejatootoo eja moj iibombaajon̄ me? Onjanon̄, niinoñ kokaen̄ injjowe mobu: Eja iigit, iinoñ mono gejatootoo ejemba tosaanjä uñuugun̄ qaita moj kolooja.”

27* Iwaa kania ii waladeen̄ kokaen̄ oogita eja, ‘Moba, niinoñ qelena gajoba moj wasiwe waladeen̄ kema ejemba uugia mindingoñ goo kana meleuro giinoñ mono iwaa gematanon̄ namonoñ emu kemeba.’

28 Qaa kaeñ ejato, niinoñ kokaen̄ injjowe mobu: Embanon̄ga meraurugia kuuya megiti, iyonoo batugianon̄ Jonoñ mono kuuya uñuugun̄ qabuñayawo

nanja. Nanjato, Anutuwaa bentotoŋ uutanooŋ keuma Anutuwaa qabuŋaya mokoloŋkejuti, iyoŋoo batugianooŋ kamaaŋqeqeta konoga iinoŋ mono Jon uuguja.

²⁹* “Ejemba kanageso kuuya ano yoŋoo batugianooŋ takis meme yoŋonoŋ kaŋgadeen Jombaa Buŋa qaaya mogi oomulu meŋ oŋonotiwaajoŋ Jiisaswaa Buŋa qaaya moma jeŋ qeleema jegi, “Ahaa! Anutuwaa kana dindiŋa jeŋ asarija.” Kaeŋ jeŋ uugia meleengji.

³⁰ Kaeŋ meleengjito, Jonoŋ Farisii ano Kana qaawaa boi oomulu mende meŋ oŋonotiwaajoŋ yoŋonoŋ Anutuwaa areŋa mende teŋ koma Buŋaya gema qeq silemale angi.

³¹ “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii mono naamombo so ama oŋombenaga? Yoŋoo siligia ii nomaeŋ?

³² Yoŋonoŋ naamade kaaŋa koloju. Yoŋonoŋ maaket sombenoŋ rama qaa jomo meŋ tondu qama kokaŋ jeŋkeju, ‘Nono awelo uuniŋ oŋo rii gbawe mende orogi. Nono jinjer qaniŋ oŋo mende toroqej saagi.’

³³ Iikawaa kania ii kokaŋ: Jon Oomulu ejanoŋ kaj nene siŋgij laligoŋ wain apu mende nero oŋo iwaajooŋ jeŋkeju, ‘Ome moŋnoŋ uutanooŋ ke-merota laligoja.’

³⁴ “Siwe gomambaa Eja hoŋjanooŋ kaj nene nen korisoro aŋgi oŋonoŋ jeŋkeju, ‘Mobi, iinoŋ baonoŋ newageeŋ nene qozozoŋgoŋ neŋ wain apu mamaga neŋ takis eja tiliqiliŋiawo ano kileŋa meme yoŋoo alagiaga laligoja.’

³⁵ Korebore Anutuwaa momakooto koma gbiliŋkejuti, iyoŋoo nanamemenjaia honjanooŋ mono momakooto-gianoŋ sokonji, ii qendeemakeja.” Kiaeŋ.

Siŋgisoŋgo embanooŋ Jiisaswaa kania kele moriro.

³⁶ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) eja yoŋoonoŋga moŋnoŋ Jiisas ii iyaŋaa mirianoŋ kan nene newaatiwaa koma hororo. Koma hororo kema mirianoŋ uma nene duŋnoŋ raro.

³⁷* Taon kanoŋ siŋgisongo emba moŋ laligoro. Iinoŋ Jiisas Farisii ejawaa mirinoŋ uma rama nene neroti, iikawaa bujuya moma kele uŋkoowayawo maaro jamo kaaro moŋ saa qeroti, ii meŋ uma karo. Kaaro ii lalu lanjoŋawo qata alabasta iikanooŋ memetaga.

³⁸ Uma kaj Jiisaswaa kanianooŋ kemeŋ rama kanaŋ saaro jaunjanooŋ riima kemeŋ kanianooŋ moriro. Moriro waŋ juyanooŋ kereŋ, selemooto meŋ kotoro toboriro kania buutanooŋ kitoŋ neŋ kele uŋkoowayawonoŋ moriro.

³⁹ Moriroto, Farisii ejanoŋ Jiisas koma hororoti, iinoŋ ii iima uutanooŋ kokaŋ romonjoro, “Emba koi siŋgisoŋgoyawoga. Eja koi kanoŋ gejatootoo ejaga laligonagati eeŋ, iinoŋ mono emba kanianooŋ oosirijiwaa kania moma kotonaga.”

⁴⁰ Jiisasnoŋ ii moma kotoŋ kokaŋ meleema jero, “Saimon, niinoŋ qaa moŋ jemambaajoŋ mojen.” Jero ijoro, “Boi, saanooŋ jena momanja.”

⁴¹ Ijoro Jiisasnoŋ kokaŋ ijoro, “Ejemba woinoŋ benknooŋ kema kitambowaa moneŋ galenjaas qisiri. Moŋnoŋ weej 500:waa tawaya (Kina 5,000), moŋnoŋ weej 50:waa tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaas qisiri. Qisiri iikawaa so orono.

42 Oroma kanagej kitigara kumbao jero monen^{gara} qaono amamaari. Amamaari benk galeñan^o kitigara qetegon^o kotoñ mesaon^o orono. Mesaon^o orono iyoroonon^o moronon^o ii uutanon^o mamaga jopagoñ munkeja?

43 Kaeñ qisiro Saimonoñ kokaeñ meleeno, “Noo momonoñ kiti somata kotoñ mesaon^o muroti, iinoñ.” Kaeñ meleeno jero, “Gii qaa tororo gosin^o jejan.”

44 Kaeñ jeñ embawaanoñ eleema kokaeñ ijoro, “Emba koi iiba. Ni-inon^o miriganon^o koube giinoñ kanana songbamambaajon^o apu moñ mende nonjanto, emba koi kanoñ mono kanana jaunjan^o moriñ wan^o juyanon^o selemooto meñ kotoro toborija.

45 Giinoñ buuna mende kitoñ nejant^o, emba koi kanoñ mono mirinoñ koube iikanondeej kaparañ koma kanana kitoñ neñ laligoja.

46 Giinoñ wan^o kele mende morijanto, emba koi kanoñ mono kele uñkoowayawonoñ kanananoñ nomorija.

47 Kawaajoñ niinon^o kokaeñ jewe moba: Anutunoñ emba kokawaña siñgisongo^o mamaga ii mesaon^o songbano kawaajoñ uutanon^o nii mamaga jopagoñ nonja. Moñnoñ siñgisongo^o melaada moñ ano Anutunoñ siñgisongo^o melaada mesaoro iinoñ uutanon^o boroña moñ iigadeen^o jopagoñ nomeakeja.”

48 Kaeñ jeñ emba ii kokaeñ ijoro, “Niinoñ goo siñgisongo^o songbama mesaonej.”

49 Kaeñ jero eja motoon^o nene neñ ragiti, iyonjon^o kanañ iyanjiodeej kokaeñ jegi, “Siñgisongo^o songbama mesaoji, iinoñ mono moro ejaga koloombamabaa moja?”

50 Kaeñ jegito, Jjisason^o embawaajoñ jero, “Momalaariganon^o mono hamo qeñ gonja. Saanoñ luaeñon^o komba.” Kian.

8

Emba tosianon^o Jjisason^o nañgoñ keñgi.

1 Kawaña gematanon^o Jjisason^o liligoñ taon^o taon^o ano gomañ^a gomañ^a kanoñ kema Anutuwaa bentotombaa kania jeñ asariñ Oligaa Bun^a qaanoñ ejemba uugia kuuj laligoro. Gowokouruta 12 yonjon^o iwo motoon^o keñgi.

2 *Kaañagadeen^o emba tosianon^o iwo keñgi. Emba ii wala ji injiro omenoñ kokojinjiñ meñ ojono laligogi Jjisason^o meñ qeañgoñ ojono. Emba ii kokaeñ: Magdalaga emba moñ qata Maria qagi. Jjisason^o iwaa uutanon^o ome 7 ojotaaro kouma keñgi.

3 Emba moñ qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinoñ kiñ Herodwaa jinkaroon^o miri kanoñ gawmambaa moneñ galeñaga^o laligoro. Emba moñ qata Susana. Yonjon^o ano emba tosaañ^a mamaga yonjon^o iyanjiæa moneñ esuhinagianon^o Jjisason^o ano gowokouruta kananoñ galeñ koma nañgoñ ojongoñ. Kian.

Qosomakororoo ejawaa sareqaa Mat 13:1-9; Maak 4:1-9

4 Ejembanon^o taon^o so kanoñ^o horon^o Jjisawsaanoñ kañ tuuñlelembenoñ ajoroogi Jjisason^o sareqaa moñ kokaeñ jero:

5 “Eja moñnoñ nene kota qosoma kororoomambaaajoñ keno. Kema qosono kota tosianon^o kana goraayanon^o kemeñ konjgi. Kemeñ konjgi

* **8:2:** Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49

ejembanon riiŋ rikotaagi kanakeewaŋaa (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.

⁶ Kota tosianon jamo kowonjinoŋ kemeŋ konŋi. Kemeŋ koma kanoŋ namo apuyawo mende mokoloŋ kuragagia kouma soolŋ gororonggogi.

⁷ “Kota tosianon komuntiri waayawonoŋ kemeŋ konŋi. Kemeŋ konŋi iikanon ororoŋ kouma ujuugun qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi.

⁸ Kota tosianon namo awaanon kemeŋ konŋi. Kemeŋ koma juma waama honŋia awaa koloŋ handewaa so koloŋ seig.

Qaa ii jedaboroŋ qa somata kokaŋ qaro, “Moŋnoŋ uugejiawo laligojii een, iinon mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Jiisasnoŋ nomaembaaŋon sareqaawaa kania jero.

Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

⁹ Kaeŋ jero gowokourutanon sareqaa kokawaa kaniaajon Jiisas qisiŋ mugi.

¹⁰* Qisiŋ mugi jero, “Anutuwaa bentotoŋanoŋ keuma laligowoŋatiwaŋ qaa aasaŋgoŋa ii oŋo asuganoŋ inŋjowe moma kotojuto, tosaŋa yonjoojoŋ ii sareqaanoŋ jewe momakeju. Kaeŋ moma iyanŋiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende iima kotowuya. Iyanŋiaa gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuya.”

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

¹¹ “Sareqaa iikawaa kania ii kokaŋ: Kota qosoma kororoɔji, ii Anutuwanoŋ Buŋa qaa.

¹² Nene kota kana goraayanoŋ kemeŋ konŋiti, ii kokaŋ: Ejemba tosianon Buŋa qaa mojuto, ii mogi Kileŋaa Toyanoŋ kaŋ uugia meleema Siwewaa buŋa koloowubotiwaŋon qaa kota ii uugianonq aqetegon ujuumakeja.

¹³ Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ konŋiti, ii ejemba sareya moŋ. Yonjonoŋ Buŋa qaa moma ii uuqeearŋo qaganon moma aŋgon koŋmakejuto, uugianon kemeŋ tiigia mende megitiwaŋon kamban torodaamongoadeen moma laarin laligog iŋgobatowaa kambanjanon mono tama ujuwaa.

¹⁴ “Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ konŋiti, ii kokaŋ: Yonjonoŋ Buŋa qaa mogi uugianon kemeŋkejato, balonoŋ laaligowaa maŋkakaya ano moneŋ hina memewaa uugereya koloŋ bimoŋ oŋomakeja. Qabuŋgjiaawo koloowombaajon koposonjoggi siŋ kombombaŋa bologa tosianon kaanŋagadeen uugianon duŋguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋŋia qaa auta (gipeya) koloowuya.

¹⁵ Kaento, nene kota namo awaanon kemeŋ konŋiti, ii ejemba koi kaanja: Yonjonoŋ Buŋa qaa geja ama mogi uugia awaa gbiŋgbaoŋa qaa iikanon kemero soowabotiwaŋon mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma galen konŋi hoŋŋia awaa awaa mokoloŋkeju.” Kianj.

Iwoi aasaŋgoŋa kuuya ii asuganoŋ koloowaa.

Maak 4.21-25

¹⁶*“Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ monjonoŋ mende koma turuwa me duŋ baatanoŋ mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa duŋ qaganon ano rabaa. Rama asariro tosianon miri uutananoŋ ubombaajoŋ mojuti, yonjonoŋ iikawaa asasaga iima saanor ubuya.

17 *“Kaañiadeeñ uunanananoj iwoi moj mesangonij aasañgoyanoj eji, ii mono asuganoj koloowaa. Iwoi moj koma turuniñ eji, ii mono luluunji asuganoj ewaa.

18 *“Kawaajon Anutuwaa qaa mojuti, ii mono uu wombogianoj ama romongorj koma gbilij laligoju. Mojnoj momakootoyawo laligoji, Anutunoj mono ii toroqen muro somariiwaato, mojnoj momakootoya qaa laligojat, ‘Kawo laligojen,’ jeji, Anutunoj mono momoya melaa ii kaajagadeej qetegon wambaa.” Kianj.

Jiisaswaa nemuñkouruta.

Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

19 Jiisasnoj kaen jeñ laligoro nemuñ kourutanooj ii iibombaajoj kagito, ejemba tuuj somatanooj ologon eligogitiwaajon kosianooj kembombaajoj amamaagi.

20 Amamaañ nañgi mojnoj kokaen ijoro, “Goo nemuñkoan̄ga mono seleenjeñ nama gii giibombaajoj moju.”

21 Ijoroto, Jiisasnoj kokaen meleema inijoro, “Ejemba koi Anutuwaa Buñja qaa moma teñ koma koma gbilinkejuti, iyoñonoj mono noo nemuna ano kouruna kolouju.” Kianj.

Jiisasnoj jero raidimboj goron qero.

Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

22 Ween mojnoj Jiisasnoj gowokouruta kokaen inijoro, “Mono mesaon apu aŋgoj koton leegen keubonja.” Kaen jero wañgonooj motoon uma apu aŋgoj qaganooj kenji.

23 Kema opo sel mororongogi haamonooj nangoro kenji Jiisasnoj gaon ero. Ero haamo raidimboj apu aŋgonooj giliñ siri qindiiro wañgo uutanooj kamerio. Kemeñ saa qemambaajoj ano tiwilaawombaajoj an̄gi.

24 Tiwilaawombaajoj ama gowokourutanooj kema mindiij ijogi, “Por̄ Somatanaana, mono nono aŋgonooj tiwilaawombaajon an̄joj.” Kaen ijogi uuta tooro musu ano apu aŋgombaa siria kokaen jeñ koton orono esuñgaranoj kamaaro goron qeq ero.

25 Kaen kolooro inijoro, “Oñoo momalaarigia ii dakanon?” Kaen inijoroto, yoñonoj awawalinj qarasombugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinor musu ano kowe siri jeñ koton orono jeta teñ konjao.” Kianj.

Omenoñ bao uugianooj kemegi ejanooj qeañgoro.

Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

26 Jiisasnoj gowokouruta yoñowo toroqen opo sel mororongogi haamonoj nangoro kema apu aŋgoj koton Galili prowins leegen Gerasa gomanooj keugi.

27 Iikanon keuma sakasinoj uro eja omeyawo moj taononja kaij Jiisas mokolooro. Eja ii qasirinoj laligon qamowaa jamo kobaa osoj uroroogi egiti, iikanon en laligoro. Kamban̄ koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutfanooj mende en laligoro.

28-29 Omenoñ kamban̄ koriga horoñ ureenj muro eja mamaganooj boria bota qeq kania gbadonoj (tapenonj) somongoj galeñ koma laligogito, tapeya ii hororo riijiqiro omenoñ kuuro baloñ qararañkon̄kon̄janooj kema lañ laligoro. Kawaajon Jiisasnoj omeya ii kokaen jeñ koton mumambaajoj ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi mesaon̄ kemb̄a.” Kaen jemambaajoj ano Jiisas iima silama namonoj kosianooj kemenj qa gigilaaj

* **8:17:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **8:18:** Mat 25.29; Luuk 19.26

kokaen qaro, "Ae Jiisas, gii Anutu uutaa meria koloojan. Gii mono nomaen ama nomambaajon koi kajaŋ? Niinon welema gonjeŋ: Gii siimbobolo geriawo mende ama nomba."

³⁰ Kaeŋ qaro kokaen qisiro, "Gii qaga moro?" Omejiilaŋ mamaga uutanonj kemeŋ laligogitiwaajon "Qanana Lijion jejoŋ," jegi. Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata.

³¹ Kaeŋ jeŋ Jiisas kokaen welema mugi, "Gii nonotaŋ ome roŋ dusiita qaa iikanor kemebombaajon mende jeŋ kotoŋ nonomba."

³² Kosogianor maronja kanor bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanonj kuluuma laligogi. Kawaajon ome yoŋonoŋ kokaen jeŋ welema mugi, "Gii saanoŋ jena nono bao yoŋoo uugianor kemeboŋa." Welema mugi "Mono kema kemebu," jeŋ kotoŋ ojono.

³³ Jeŋ kotoŋ ojono eja uutanonja kouma kema bao uugianor kemegi. Kemegi bao tuuŋ yoŋonoŋ luguŋ newonewonoŋ kema jororoŋgoŋ apu aŋgonor kemeŋ nemotoŋ komugi.

³⁴ Iikaen kolooro bao galeŋ yoŋonoŋ ii iima taoŋ ano gomaŋ boleboole kanoŋ kok koma unjurama kema buju qaa ii jegi.

³⁵ Jegi moma ejemba jaasoŋgo yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii iibombaaajon kagi. Kanj Jiisaswaanor kouma eja uutanonja omenor kougiti, iinoŋ Jiisaswaa kanianor raro mokoloogi. Opo selekopaaya tororo somonjorŋ uuta tooro roromongoŋa kuuya asugiro iima awawaligi.

³⁶ Eja omeyawo iinoŋ nomaen qeaŋgoroti, ii iigitinoŋ injijogi.

³⁷ Injijogi moma mamaganor awawaliŋ qarasombugia mogi. Kawaajon Geresa gomambaa ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ Jiisasnoŋ ojomesaowatiwaajon welema mugi. Welema mugi eleema kemambaaajon waŋgonor umambaa ano.

³⁸ Umambaa ano eja uutanonja ome kougiti, iinoŋ kanj Jiisaswo motoonj kema laligomambaaajon qisiro. Kaeŋ qisiro, Jiisasnoŋ qotogoŋ wasiŋ muŋ kokaen ijoro,

³⁹ "Gii mono eleema miriganor kema Anutunor angoletu somasomata meŋ gonoti, iikawaa sunduya jena mobu." Kaeŋ ijoro kema Jiisasnoŋ angoletu somasomata meŋ muroti, iikawaa qaaya ii taoŋ uutanoŋ liliŋoŋ gomaŋ so jeŋ seiro. Kiaŋ.

Jairusnoŋ borataajon Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Maak 5.21-43

⁴⁰ Ejemba kuuya Jiisaswaajon mambonj eleema karo tuuŋa tuuŋa koma aisoor horon mugi.

⁴¹ Qamakooli miriwa qaa galeŋ moŋ qata Jairus iinoŋ kanj Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma mirianor kawaatiwaajon qama koolin muro.

⁴² Merauruta qaato, borata guaŋ motoonjo gbania 12:waa so laligon komumambaajon ano. Jiisas koma horon mugi keno ejembanoŋ leelee ologoj utama mugi. Kiaŋ.

Emba jiawonor Jiisaswaa malekuya oosiriro.

⁴³ Utama muŋ kenji kanoŋ batugianor emba moŋ laligoro. Iinoŋ kojſa gbani 12 kawaa so iima ji kiro laligoro. Iinoŋ selegaleŋ yoŋoo tawagia moneŋ hinaya kuuya giliŋ laligoro selegaleŋ kuuyanoŋ meŋ qeaŋgowombaajon amamaagi.

⁴⁴ Emba kanoŋ Jiisaswaa gematanor kema malekuyaa kiti susuya oosiriro iikanondeen saya juguro.

45 Jiisasnoŋ qisiŋ jero, “Moronoŋ noosirija?” Kaeŋ jeroto, ejemba kuuyanoŋ ii qakoongi Piitonon ijoro, “Somatana, ejemba tuuŋnoŋ ologoŋ utama aon kajŋ goosiriju.”

46 Ijoro Jiisasnoŋ jero, “Qaago, moŋnoŋ noosiriro esuŋna moŋ keno moŋeŋ.”

47 Kaeŋ jero embanooŋ “Kaniana mokoloŋja,” jeŋ jeneŋa ororo kajŋ Jiisaswaa batanoŋ simiŋ kuma jiaa kania ano oosirij iikanondeen qeanŋoroti, iikawaa kania asuganoŋ jero ejemba tuuŋ kuuyanoŋ mogi.

48 Mogi Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganooŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Saanoŋ uubonjonoŋ kemba.” Kianj.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

49 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaq qaa galenja mirinonja moŋnoŋ welen kajŋ Jairus ijoro, “Boraganoŋ komuja! Kawaajoŋ mono boiwaq qaganoŋ lombo toroqen mende amba.”

50 Ijoroto, Jiisasnoŋ qaa ii moma qamakooli miriwaq qaa galenja kokaeŋ ijoro, “Toroko mende moba. Mono uumotooj ama nii moma laariŋ nona boraganooŋ qeaŋgowaa.”

51 Kaeŋ ijoŋ iwaa mirinoŋ kema ejemba tosaanja oŋomesaoŋ Piito, Jon, Jeims ano borawaa nemuŋmaŋa iigadeen uŋuano iyaŋgiodeen miri utanooŋ ugi.

52 Ugi ejemba kuuyanoŋ jinŋen qama saama amburereŋ megito, Jiisasnoŋ jero, “Iinoŋ mende komujato, gaŋga eja. Kawaajoŋ mono saa mesaowu.”

53 Kaeŋ jero jonoŋsisi kaaŋa kolooro “Mono komuja!” qaa ii moma jomoma mugi.

54 Jomoma mugito, bora ii borianoŋ meŋ qama ijoro, “Borana, mono waaba.”

55 Kaeŋ ijoro kokoosuyanoŋ eleeno iikanondeen waama nano. Nano nene mugi newaatiwaajoŋ jero.

56 Nemuŋmaŋanoŋ ii iima waliŋgorito, Jiisasnoŋ iwoi kolooroti, iikawaa bujuya moŋ jegi mobubotiwaajoŋ soŋgo ama oŋono. Kianj.

9

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.

Mat 10.5-15; Maak 6.7-13

1 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋono ajoroogi omejiilaj kuuya konjoma oŋombutiwaajoŋ ama ji wiŋi meŋ qeaŋgutwiwaajoŋ ku-usuŋa esuŋmumuyawo oŋono.

2 Ku-usun oŋoma kokaeŋ jeŋ wasiŋ oŋono, “Oŋo mono kema Anutuwaa bentotombaa kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligowu.”

3* Wasiŋ oŋoma injijoro, “Oŋo kana kembutiwaajoŋ iwoi moŋ mende meŋ kembu, taa gbaru mende, geso mende, kana samooŋ mende ano soojaakota mende. Maleku samooŋ mendeto, motoonjo mewu.

4 “Kema mirinoŋ daen daen keubuti, mono iikanondeen laligoŋ gawoŋ meŋ taon ii mesaaoŋ kana kembu.

5 Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ oŋoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonoo kaniŋ sububuuŋ kana tambonananooŋ mokotaaji, ii mono

* 9:3: Luuk 10.4-11; Apo 13.51

qesaaniŋ oŋoŋgaaŋoŋ eleema kemebaa.' Kaeŋ jegi kaniagia solaa moma kotoŋi saanoŋ taoŋ ii mesaŋ toroqeŋ kembu."

6 Kaeŋ injjoro mesaŋ kema gomaŋa gomaŋa liliŋoŋ miri so Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoŋgi. Kiaŋ.

Herodnoŋ Jiiſaswaajoŋ sisau ano.

Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

7* Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabuŋayanoŋ seiŋ baloŋ bakayaa (Galili prowinswaa) kiŋ Herodwaa gejianoŋ kemero moro. Ejemba tosianon kokaŋ jegi, "Jon Oomulu ejanooŋ mono koomunonŋa waama laligoja." Kawaajooŋ kinŋoŋ qaawaa mongama sisau ano.

8 Anoto, tosianon jegi, "Elaijanooŋ mombo asugin laligoja." Tosianon toroqeŋ jegi, "Gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋnoŋ mono gbiliŋ waama laligoja."

9 Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ kokaŋ jero, "Jon Oomulu eja ii niinoŋ jewe aroya kotoŋito, mombaa qaaya kaeŋ jegi moŋeŋi, ii mono moronoŋ?" Kaeŋ jeŋ Jiiſas iimambaajooŋ kaparaŋ koma jejeromoŋromooŋ ano. Kiaŋ.

Jiiſasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

10 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiiſaswaanoŋ eleema iwoi ama megiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. Ijogi uŋuama ejemba qenjaaro sombeŋgiä mesaŋ taoŋ qata Betsalda kawaa kosianooŋ iyanŋiä siri gbameŋaŋoŋ laligowombaajooŋ kenŋi.

11 Keŋgito, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma Jiiſas gematanooŋ otaaŋ kenŋi. Kema Jiiſas-waanoŋ kagi koma horoŋ oŋoma Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

12 Kaeŋ ama laligoro ween jaaya tegoo kememambaajooŋ ano. Kaeŋ koloro gowoko 12 yoŋonoŋ kai Jiiſas kokaŋ ijogi, "Nono baloŋ gbameŋa koi kanoŋ laligojoŋiwaajooŋ gii saanooŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋono gomaŋ miri kosere kosere rama kenjuti, iikanooŋ kema eemiri ano nembanene mokoloowu."

13 Kaeŋ ijogito, kokaŋ injjoro, "Oŋonoŋ mono oŋoŋgio ii nene uŋuagiwu." Kaeŋ injjoro meleengi, "Nono bered 5 ano sora woi iikayadeen meŋ laligojoŋ. Kawaajooŋ nomaeŋ ambonaga? Nono saanooŋ kema ejemba tuuŋ koi kuuya yoŋooŋ nene sewaŋa mewonaga me?"

14 (Yoŋonoŋ eja 5,000:baa so laligoju.) Kaeŋ meleengi gowokouruta kokaŋ injjoro, "Oŋonoŋ mono ejemba injjooŋ mendeema oŋoŋgi tuuŋ so 50:waa so nene newombaajooŋ ajoroon kamaaŋ rabu."

15 Injjoro iikaŋ ama mendeema oŋoŋgi ejemba kuuyanoŋ kamaaŋ tuuŋa tuuŋa rama kenŋi.

16 Rama kenŋi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenooŋ uuro uro kotuegoro. Kotuegon bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianooŋ anŋi.

17 Batugianooŋ anŋi korebore neŋ neŋ timbirinŋgogi. Nene kitia reemoŋa mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. Kiaŋ.

Piitonooŋ Jiiſaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

* **9:7:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

18 Kamban̄ moñnoñ Jiisasnoñ iyanjodeen gomañ moñgeñ qama kooliro gowokourutanõñ iwo laligogi qisiñ oñoma kokaen̄ injoro, “Ejembanoñ noojoñ nomaeñ jeñkeju? Nii moroga kolojoen̄?”

19* Injoro meleema kokaen̄ jegi, “Tosianoñ ‘Gii Jon Oomulu ejaga kolojoañ,’ jeñkejuto, tosianoñ ‘Gii Elaija kolojoañ,’ jeñkeju ano tosianoñ toroqen̄ kokaen̄ jeñkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yoñoonoñga moñnoñ koomunonõñga waama laligojañ.’”

20* Kaeñ jegi kokaen̄ qisiñ oñono, “Ano oñoañgio noojoñ nomaeñ jeju? Nii moroga kolojoen̄?” Qisiñ oñono Piitonon̄ meleema ijoro, “Gii Anutuwaanõñ Hamoqeqe Toya Kraist kolojoan̄.” Kian̄.

Jiisasnoñ komumambaa qaaya jero.

Mat 16.20-28; Maak 8.30-9.1

21 Kaeñ qisiñ oñono kania asuganoñ jegi moñnoñ mobutiwaajon̄ sorjo kotakota ama oñono.

22 Jiisasnoñ jero, “Siwe gomambaa Eja hoñanoñ mono siimbobolo mama-ga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoñ galeñ ano Kana qaawaa boi yoñonõñ mono gema qen̄ qegi komuwaa. Komun̄ ween̄ karoon̄ kolooro koomunonõñga waabaa.” Kian̄.

Kraist otaawombaa sewarja.

23* “Jiisasnoñ ejemba kuuya ii qaa kokaen̄ injoro, “Moñnoñ noo ge-mananoñ notaaj̄ kamambaajon̄ moji, iinoñ mono iyanjañ uuseliaa siñ kombombanja bologa gema qero ‘Buñja gbilia menj̄ kaja,’ jeñ sisia meḡ siimbobolo ni bisimakeba. Ii maripoonõñ komuwaatiwaa so mokosiñgon̄ nii notaaj̄ kawa.

24* “Moñnoñ laaligoya iyanjaajoñ angoñ koma iyanjañ jaajaa laligoji, iinoñ mono laaligoya hoñja somoñgoro soowaa. Soowaato, moñnoñ balombaa laaligoya noojoñ ama qeleema togoñ nombaati, iinoñ mono laaligo hoñja kania mokoloon̄ kotiñ laligowaa.

25 “Moñnoñ baloñja baloñja iyoñoo ilawoilaya kuuya koma hororo buñaya kendabororo uuttaa laaligoya menj̄ sooj̄ silemale laligoñ komuro Anutunoñ qaaya jeñ tegoro gere sianoñ kemeñ uñayanoñ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanon̄ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totooñ!

26 “Moñnoñ noo qana ano Buñja qaana menj̄ kamaañ anji, ii Siwe gomambaa Eja hoñanoñ kaajagadeen̄ iima tiwaa. Iinoñ kanager Siwe gajoba toroya yoñowo koi kamaagi iyoñoonoñ, añañ ano Mañaa asamararangia iima aaruwyua. Kamban̄ iikanon̄ eja me emba kaajaa mono iima tiñ mubaa.

27 Niinoñ qaa hoñja moñ kokaen̄ injijowe mobu: Koi nanjuti, ojoo batugianonõñ tosianon̄ Anutuwaa bentotonjañ hoñanoñ koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoñ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii ibuya.” Kian̄.

Jiisaswaa selianon̄ letono.

Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

28* Qaa ii injijoro ween̄ 8:waa so tegoro Jiisasnoñ Piito, Jon ano Jeims unjuama baajanoñ uma Anutu qama kooliro.

* **9:19:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **9:20:** Jon 6.68-69 * **9:23:** Mat 10.38; Luuk 14.27

* **9:24:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25 * **9:28:** 2 Piito 1.17-18

29 Qama kooliro iikanon jaasewaŋaa kaitanianon letoma qaita moj kolooro. Malekuyanoj tualalakota koloon kokobilibiliawo asariō.

30 Iikanondeen iigi eja woinon asugiŋ Jiisaswo qaa qaa amigi. Ii Mooses an Elaija.

31 Asamararaŋ uutanon asugiŋ Jiisaswo qaa kokaŋ amin mogi, “Anutunoj Jiiſas siimbobolo moma komuwaati-waajoj wasiro kamaaj uulanjawa Jerusalem sitinoj keno areŋ iikanon hoŋawo koloodaborowaa.”

32 Kaeŋ amin mogito, Piitonon alawoita yorowo jaagianon bimooro gaŋ egi. Egito, gaononqaa ugia tooro jaagia uuŋ Jiisaswaa asamararaŋa ano eja woi iwo naniit, ii injiig.

33 Injiig nama Jiiſas mesaowotiwaajon ani Piitonon Jiiſas ijoro, “Somatanana, nononoj koi kanoj kerageeŋgo mojon. Kawaajon nononoj saanoj kuuj karoŋ mewoŋa: Goojoj moj, Mooseswaajon moj ano Elaijawaajon moj.” Piitonon kaeŋ ijoroto, iyanqaa qaaya kaia ii mende moma kotoro.

34 Kaeŋ jeŋ nano kokolo moŋnoj kamaaj aonjanon esuuŋ oŋono koosu uutanon laligon awawaliŋ jeneŋgia ororo.

35* Jeneŋgia ororo naŋgi koosu uutanonja qa aro moj kokaŋ kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa meranaga. Ii ejemba hamo qeŋ oŋomambaaŋ moj meweengor mube. Mono iwaq qaaya moma laligowu.”

36 Qa aro iikanon kamaaro moma gowoko yonjonoj iikanondeen uuŋ Jiiſasnondeen nano iigi. Baanjanon iwoi iigit, iikawaa bujuya ii kamban iikanon mende jeŋ qaaya bogoro laligogi moŋnoj moj mende moro. Kianj.

Jiiſasnoj ome otaaro meranoj qeaŋgoro.

Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

37 Ej waagi Jiiſasnoj gowokouruta karoŋ yonjowo baanjanonja kamaaj roganon ejemba tuuŋlelembi injiig.

38 Injiig ejemba tuuŋnonja eja moŋnoj qama kokaŋ ijoro, “Boi, noo merana guaŋga koloojiwaajon mono kai ii iiba. Kawaajon qama koolin gonjen.

39 Moba, ome moŋnoj ii mendunjoro iikanondeen qa gigilaaro utugon muro wolaza hororo buutanonja kokopa kamaaŋkeja. Ome iikanon horon ureeŋ muŋ kamban mamaga mende mesaŋkeja.

40 Kaeŋ kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajon welema oŋonjento, yonjonoj ii amamaaju.”

41 Kaeŋ ijoro Jiiſasnoj meleema muŋ jero, “Yei, balombaa ejemba yanqiseŋ ano irinqirinqiawo, niinon mono kamban dawi oŋowo laligon qatoj ūjuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Meraga mono wama koi kawao.”

42 Mera ii wama karo kamban iikanon kaanqadeen omenoj mera utugon orogon muro wolaza hororo. Kaeŋ kolooroto, Jiiſasnoj ome ii jeŋ muro mesaora mera men qearŋor maŋa muro.

43 Anutuwaa ku-usuŋa somatanon kaeŋ asugiro kuuyanoj ii iima newogia tegoro waliŋgogi. Kianj.

Jiiſasnoj koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.

Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

Jiiſasnoj iwoi kuuya ii meroti, iikawaaŋoŋ ejemba kuuyanoj waliŋgogi Jiiſasnoj kamban iikanon gowokouruta qaa kota kokaŋ injijoro,

* **9:35:** Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

44 “Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunoŋ Siwe gomambaa Ejä hoŋa ii baloŋ ejemba sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ama muro kemebaa.”

45 Qaa kota ii injoroto, ii mende moma kotogi. Anutunoŋ ii koma tururo aasaŋgoyanoŋ ero ii mende moma asarig̊i ano kania nomaeŋ, ii qisiwombajon kokodunduŋ angi. Kianj.

Gowoko batugianonŋ moronoŋ uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

46 *Gowoko nonoononŋ ‘Moronoŋ uuta kolooja?’ jeŋ qaa ii romoŋgogi.

47 Ii romoŋgogito, Jiisasnoŋ uuroromoŋgogia moma kotoŋ naamade melaa moŋ meŋ kooroŋjanonŋ ano nano.

48 *Nano kokaenŋ injoro, “Kuuya oŋoononŋ moŋnoŋ kamaanqeqeta konoga koloɔji, iinoŋ mono uuta kolooja. Kawaajon moŋnoŋ naamade koi noo qananoŋ mirianonŋ koma horoŋ kalaŋ kombaaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaas. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaanqagadeen koma horoŋ mubaa.” Kianj.

Moŋnoŋ kerega qaago, iinoŋ mono alaga kolooja.

Maak 9.38-40

49 Kambaŋ kanon Jonoŋ kanaŋ qaa kokaenŋ ijoro, “Somatana, eja moŋnoŋ goo qanoŋ omejiilaŋ konjoma oŋono iinj. Iinj nonowo mende liliŋon laligojiwaajon nono ii qotogoŋ muninj.”

50 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaenŋ ijoro, “Ii mende qotogoŋ mubu. Moŋnoŋ mende qotogoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono oŋoŋgijaas areŋnoŋ laligoja. (Kawaajon oŋo mono noo alauruna tosaŋa ii arjosisiri meŋ oŋombubo.)” Kianj.

Samaria gomaŋ moŋ yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

51 Jiisasnoŋ Siwenonŋ umambaajon ano. Kawaa kambaŋa torijiwaajon Jiisasnoŋ nama “Jerusalem sitinoŋ kemanja,” jeŋ jeŋ kotaŋ kanaŋ kanaŋoŋ keno.

52 Kema qele waladeen ano wala keŋgi. Kananon kema laligoŋ Samaria prowinswaa gomaŋ moŋnoŋ keuma “Jiisas kawaatiwaajon mozoqozojoŋ amboŋatiwaajon kajon,” jegi.

53 Jegito, Samaria yoŋonoŋ Juuda ano Jerusalem jejewili ama oŋomakegitiaajon Jiisasnoŋ “Nii Judia prowinsnoŋ Jerusalem jigo waagen kemanja,” jerotiwaajon miri angoŋ koma yeizozogia mende injijogi.

54 *Kaeŋ angi gowokowoita Jeims ano Jon yorononŋ ii iima jeri, “Oo Pon, sombinonŋ gere kamaaŋ oŋooro qaombuyaga, kaeŋ qama kooliwombajon moŋan me qaago?”

55 Kaeŋ jerito, Jiisasnoŋ eleema temboma jeŋ orono.

56 Kanonja toroqen gomaŋ moŋnoŋ keŋgi. Kianj.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.

Mat 8.18-22

57 Kananon keŋgi eja moŋnoŋ kaŋ Jiisas ijoro, “Gii daeŋ daeŋ kembatti, niinoŋ mono iikanonŋ gii gotaan kamaŋa.”

58 Ii moma Jiisasnoŋ kokaenŋ ijoro, “Duuyaa kasu yoŋonoŋ jamo diiŋgianon egi kanakeewaan koŋ yoŋonoŋ haigia meŋ laligoŋkejuto, Siwe

* **9:46:** Luuk 22.24 * **9:48:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20 * **9:54:** 2 Kin 1.9-16

gomambaa Eja hojanor mono daenget kema waŋa naa qembonor laarin haamo menaga?"

⁵⁹ Jiisasnor ej a mombaajon ijoro, "Gii mono kanj nii notaawa." Ijoroto, kokaen meleeno, "Ponj, ii saanonto, maŋnanor komumambaajon anja. Kawaajon mono wala jena kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego."

⁶⁰ Kaeŋ meleenoto, Jiisasnor qaaya meleema ijoro, "Mesaowa! Koomuya yoŋonoŋ qamogia koomuya ii saanoŋ roŋ kombuto, giinor mono kema Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ oŋoma laligowa."

⁶¹* "Mombo ej a moŋnoŋ kouma ijoro, "Ponj, niinor gii gotaamambaa siŋa mojento, moba, gii saanoŋ jena wala mirinor kema tinitosauruna yeizozogia jewego."

⁶² Ijoroto, Jiisasnor meleenoto, "Moŋnoŋ baloŋ meenjanġowaa kinor ii hoos gematanor somongoŋ borianor kinor maayanoŋ meŋ nano keno mombo eleema gematanor uuji, iinor mono Anutuwaa bentotonor keuma gawoŋa mewaatiwaa so mende kolooja." Kianj.

10

Jiisasnor gowoko 72 wasiŋ oŋono keŋgi.

Mat 9.37-38; 10.7-16

¹ Kawaa gematanor Ponjnor gowoko tosaanja 72* ii meweengor oŋono. Anjo "Taona taona gomaŋa gomaŋa kemana," jeŋ kanoŋ woi woi metogoŋ wala wasiŋ oŋono.

²* "Wasiŋ oŋomana," jeŋ kokaen injjoro mogi, "Anutuwaa gawonor nene hoŋa mamaga momogoŋ ejato, ii meŋ kululuwombaajon gawon meme ejemba anana afaanjanor laligojoŋ. Kawaajon mono nene hoŋa masuqegetaa Ponj qama kooliŋ mugi gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋono hoŋa meŋ kululuuwū.

³* "Oŋo mono kembu. Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo batugianoŋ kemegi lugun injjuboti, niinor oŋo iikawaa tani kaanja wasiŋ oŋombe kembu.

⁴* Oŋo moneŋ irimuij kasa me geso moŋ me kana esu ii mende meŋ kembu. Kema kananoŋ ejemba injiima jerkelekele ama yeizozogia mende jewu.

⁵ "Kema miri moŋnoŋ uma wala kokaen injjowu, 'Anutunoŋ mono miri koi kanoŋ luae qero bonjoŋ laligowu.'

⁶ Kaeŋ jegi moŋnoŋ luae angoŋ komambaa so kolooji eenj, luaegianor mono iwaas qaganor ubaato, moŋnoŋ ii mende angoŋ kombaati eenj, luaegianor mono eleema oŋoŋgijaas qaganor ubaa.

⁷* Miri ubuti, mono iikanondeŋ laligoŋ gawoŋ mewu. Ejembanor gawoŋ meme ejemba laaligogia naŋgowutiwaas so kolooju. Kawaajon yoŋonoŋ nene ano apu oŋombuti, ii mono newu. Miri tosianoŋ lansan mende ewu. Miri sueŋ mende kema kawu.

⁸ "Taoŋ iikanoŋ me iikanoŋ keugi koma horoŋ nene oŋombuti, ii mono newu.

* **9:61:** 1 Kiŋ 19.20

* **10:1:** Tosianor weenŋoŋ 70 jeju. Tosianor 72 jeju.

* **10:2:** Mat 9.37-38

* **10:3:** Mat 10.16

* **10:4:** Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5

* **10:7:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18

9 Nej tosianoj kanoj ji injiro ewuti, ii mono mej qeargoj ojombu. Kaej ama kokaen jegi mobu, ‘Anutuwaa bentotojanoj mono kosere karo iikawaa uutanoj keubu.’

10* Kaej ambuto, taon monnoj keugi gema ujuwuti, iikanoj mono maaketnoj me sombenoj kema kokaen jegi mobu,

11 ‘Nono ojoo taonoj kaniq sububuq iwoi kana tambonanananoj mokotaaji, ii mono riij konjoratinij ojoangjaanoj eleema kemebaa. Kemebaato, qaa koi mono moma yagowu: Anutuwaa bentotojanoj mono kosogianoj asugija.’

12* Niinon kokaen injijowe mobu: Anutunoj kambaj somatanoj qemasologengiaa ironja meleeno taon iikawaa qaganoj ubaati, so iikanoj mono Sodom yonoo siimbobolo soya uuguj toroqej ojombaa.”[†]

Jiisasnoj taon 3 yonjojoj ‘Yei wosobiril’ jero.

Mat 11.20-24

13* “Oo Korazin toy, niinon ojoojon ‘Yei!’ jej saajej ano Betsaida toy, ojoojon kaanagadeen ‘Yei!’ jej saajej. Niinon yonoonoj kembe qaana jewe sonosiro argoletona ku-usunjawo asugiroto, uugia kilej mende meleeneji. Argoleto ii waba balonoy Taia ano Saidon sitinoj asuginagati eej, iyonoj mono kambaj koriga uugia meleembombaajon kaisareya qendeema resanoj lumu aoj too ariq saabuyaga.

14 “Saabuyagato, Anutunoj kanagen Korazin ano Betsaida yonoo qaagia jej tegor ironja meleeno siimbobolo mobuti, kambaj somata iikanoj ii mono Taia ano Saidon yonoo siimbobolo soya uuguj mobuya.

15* Ano Kaperneam toy, Anutunoj ojo saanoj metaama ojono Siwe gomanoj ubuyaga me qaago? Qaago totoo! Ojo mono koomuwaa senjoj gomanoj kemebuya.

16* “Mojnoj qaagia mobaati, iinoj mono noo qaana mobaa. Mojnoj gema ujuwaati, iinoj mono nii gema nuwaato, mojnoj nii gema nuwaati, iinoj wasin nonoti, mono ii gema qewaa.” Kianj.

Gowoko 72 yonjonoj eleema aisoogi.

17 Gowoko 72[‡] yonjonoj laligoj eleema kaj aisooin kokaen jegi, “Poj, nono goo qaganoj omejjilan jej koton ojonoy yonjonoj kaanagadeen qaanana baatanoj kema togon kenji.”

18 Kaej jegi Jiisasnoj meleeno, “Niinon Satan aagogi Siwenonja lugun ooibili kaanja hagon kemero iibe.

19* Mobu, niinoj ku-usuq ojombe ojo saanoj mokolenj, soromaanj, kuanjkuqan ano kerananaa esuujmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajon iwoi mojnoj ujuq mizimizi mende mewaa.

20 “Kawaajon omejjilan yonjonoj qaagia baatanoj kenjuto, kilej ojooonoy korisoro waqa ii iikawaaajoj mende aisoowu. Ojoo qaagia Siwe gomanoj oogi Anutuwaa buknoy ej, iikawaaajoj mono honombononga qaa aisoowu.” Kianj.

Jiisasnoj aisooin Anutu mepeseero.

Mat 11.25-27; 13.16-17

* **10:10:** Apo 13.51 * **10:12:** Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 † **10:12:** Sodom yonjonoj bologa kanjaawo menj laligoj uugia mende meleeneji Anutunon gerenonj kondeema ojono. * **10:13:** Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **10:15:** Ais 14.13-15 * **10:16:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20 ‡ **10:17:** Tosianoj weenjor 70 jeju. Tosianoj 72 jeju. * **10:19:** Ond 91.13

21 Kamban̄ kanoj Uŋa Toroyanoj Jiisas inaaŋ muro aisoon̄ qaa kokaen̄ jero, “Oo Amana, giinoj Buŋa qaaga momakooto ejemba momo somata megit̄, iyonjoon̄ mesan̄gonato, ejemba merabora kaanaŋ iyan̄giaoŋ mogi poumapou kolooj, ii mono ii injsaana moma asariju. Kawaaŋon̄ niin̄or Siwe gomambaa Pon̄a gii mepeseen̄ gonjeŋ. Oo Amana, gii geen̄go kaen̄ koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.

22 *“Amananoj mono iwoi kuuya jeŋ kotoro noo buŋaga kolooro. Amananoj meriaa kania ajodeeŋ moma yagoro moŋnoj ii mende moja. Kaanaŋadeeŋ moŋnoj Amayaa kania mende moma yagoro Merianondeeŋ ii moja ano ejemba meweengon̄ oŋoma yoŋoojoŋ ii injsaambaati, iyonjoon̄ mono Ama moma mubuya.”

23 Jiisasnoj kaen̄ jeŋ gowokouruta yoŋooŋoŋ eleema iyan̄giodeeŋ oloŋ kokaen̄ injjoro, “Daeŋ yoŋon̄ oŋo iwoi iijuti, ii iima mono jaagiaajoŋ ama simbawoŋjavo kolouju.

24 Iikawaa kania ii kokaen̄: Niin̄or qaa kokaen̄ injjowe mobu, Gejatootoo ejemba ano kin̄ eja pon̄ mamaganooŋ oŋo iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii mende iigi. Oŋo qaa koi mojuti, iyonjoon̄ ii mobombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii mende mogi.” Kian̄.

Jojopan̄ qaa waŋa woi ii nomaen̄?

Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

25 *Kana qaawaa boi moŋnoj waama Jiisas timbi ama kokaen̄ qisiŋ muŋ ijoro, “Boi, niin̄or mono nomaen̄ ama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowenaga?”

26 Ijoro Jiisasnoj kokaen̄ meleema qisiro, “Mooseswaa Kana qaanoj qaa nomaen̄ oogita eja? Iikawaa kania ii nomaen̄?”

27 *Qisiro meleema jero, “‘Gii uugabaga, uŋaga, ku-usun̄ga ano ro-romon̄goga jumuŋa iikanooj mono Pon̄ Anutuga jopagoŋ laligowa,’ ano ‘Geen̄ga jopagoŋ aon̄kejan̄, iikaŋiaadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa.’”

28 *Jero Jiisasnoj meleeno, “Dindiŋa meleenjaŋ. Ii teŋ koma laaligo kombomban̄aa buŋa koloowaga.”

29 Kaeŋ meleenoto, Kana qaawaa boinoj ‘Ii teŋ koma solanja kolooyer,’ kaeŋ romon̄goŋ kaniaya qendeemambaajoŋ moma Jiisas ijoro, “Ejemba batugianooŋ laaligoŋ koubeti, iyonjoon̄oŋa mono morowaajoŋ jejan̄? Nii mono moroga mende jopagoŋ mubenaga?”

Samaria ejanoŋ gibiluuруу ejə kiankomuŋ muro.

30 Kaeŋ jero Jiisasnoj meleema jero, “Eja moŋnoj Jerusalem siti mesaon̄ Jeriko gomanooŋ kemen̄ kananooŋ kikekakasililiŋ yoŋoo borogianoŋ kemero meḡ. Meŋ hina iwoiya wama opoya qetegon̄ gibiluuруу qeŋ giliŋ ken̄gi komumambaajoŋ ama ero.

31 Eŋ mambono jigo gawoŋ galeŋ moŋnoj kana iikayadeeŋ kema iima iima sisiriŋ kana leegenḡa kema uuguŋ keno.

32 Keno mambono jigo gawoŋ eja (Liwait) moŋnoj iikanooŋ kouma iima kaanaŋadeeŋ iima sisiriŋ uuguŋ keno.

33 *Kenoto, Samaria prowinswaa eja[§] moŋnoj kana iikayadeeŋ kema eroti, iikanooŋ keuma iima wosoya moma iima kobooro.

* **10:22:** Jon 3.35; 10.15 * **10:25:** Mat 22.35-40; Maak 12.28-34 * **10:27:** Lew 19.18; Dut 6.5

* **10:28:** Lew 18.5 * **10:33:** 2 Hist 28.15 § **10:33:** Juuda yoŋon̄ Samaria ejemba jejewili ama oŋoma laligogi.

34 "Iima koboön kosianoŋ kemeŋ wijia kele ano wain apuyanoŋ moriŋ esuuro. Wijia esuuŋ meŋ kobibiŋ doŋgiya qaganoŋ ama wama qenjaaro ee mirinoŋ kema ama kalaŋ koma muro.

35 Kalaŋ koma muŋ ej waama umugawodeeŋ weeŋ woiwaa tawaya (Kina 20) unjuma qenjaaro miriwaat toyā muŋ ijoro, 'Eja koi mono kalaŋ koma muŋ laligona moneŋ gonjeŋ, ii mende sokoma uuguwaati eeŋ, ii mono eleema kaŋ kanoŋ toroqeŋ gomaŋ.'

36 Eja karooŋ kaniagia kaŋ qendeeneŋi. Eja kikekakasililiŋ yoŋoo boro-gianoŋ kemeroti, iwaal alia moronoŋ kolooro? Yoŋoonoŋga morowaajoŋ mona, ii uukaleŋ muro?"

37 Qisiŋ muro meleeno, "Kiankomuŋ muroti, iinoŋ." Kian meleeno Jiisasnoŋ ijoro moro, "Gii mono kema kaanjiadeeŋ ama laligowa." Kian.

Jiisasnoŋ Marta Maria yorowo kusu raro.

38 *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋovo kananoŋ kenji Pongianoo gomaŋ moŋnoŋ keuro. Keuro emba moŋ qata Marta iinoŋ koma horoŋ muro mirianoŋ uro.

39 Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinoŋ Pon iima kosianoŋ kamaaŋ rama Buŋa qaa jeroti, ii geja ama awutambaaŋ koma moro.

40 Moroto, Martanoŋ lombaaŋ gawonoo hororo kema kaŋ amaqamamaa ama Jiisaswaajon ijoro, "Poŋ, konanoŋ nomesaoro neenodeeŋ weleŋ gawoŋ mewe mona sokonja me qaago? Kawaajon mono Maria jena kaŋ ilaaŋ nomba."

41 Ijoro Poŋnoŋ meleema ijoro, "Marta Marta, gii iwoi kania kania kawaajon majakaka ano motoqoto moma koroboro laligoŋ geriawo ama nanjaŋ.

42 Kaeŋ nanjanto, majakaka motoonjo moŋ meŋ meŋ kottiinŋ sokombaa. Nono iwoi seiseiya kawaajon mende amamaajoŋ. Marianoo gosiŋ uuwaa teeya meagoŋ aomambaajoŋ meweengjoŋ simbawonjao kolojoa. Laaligowaa bakaya awaa ii moŋnoŋ moŋ mende wambaa." Kian.

11

Jiisasnoŋ qamakooliwaak kania kuma ojono.

Mat 6.9-13; 7.7-11

1 Jiisasnoŋ gomaŋ moŋnoŋ qama kooliŋ laligoro tegoro gowokouruta yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaŋ ijoro, "Poŋ, Jon Oomulu ejanooŋ gowokouruta qamakooliwaak kania kuma ojonti, gii mono kaanjiadeeŋ nono kuma nonomba."

2 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ ijijoro, "Oŋo mono qama kooliwoŋeŋ kokaeŋ jewu:

Ama, geenŋaa qaganooŋ mono toroya ewa. Mono galeŋ koma nonona bentotongaa hoŋa koloowa. (Goo uusiingga Siwenooŋ teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ kaanqagadeeŋ koloowa.)

3 Gii mono weeŋ so nembanene sonananoŋ nonomba.

4 Tosianooŋ singisoŋgo ama nonoŋgiti, nono kuuya iyoŋoo singisoŋgogia ii mesaojoŋi eeŋ, gii mono iikawaa so nonoonooŋ singisoŋgo songbama nonomba.

Anjobatonooŋ kamaaŋ nunuwabotiaajoŋ mono argoŋ koma nonoma

Kileŋaa Toyaa borianonjaŋ metogoŋ nonomba."*

* **10:38:** Jon 11.1 * **11:4:** Tosianooŋ qaa ii kokaeŋ meleema jeŋkeju: kileŋanooŋga metogoŋ nonomba.

5 Jiisasnoj toroqen̄ kokaen̄ injoro, “Ojooon̄ga mojnoj gomantiijaa ruujan̄oñ aliaa mirinoj kema mindiij kokaen̄ ijowaa, ‘Alana, bered karoñ nona kitia era meleema gomaña.

6 Alana mojnoj kananoj laligon noonor kouro nenena qaagotiwaajon wagimambaaajon mongan̄en̄.’

7 Kaeñ ijoro alianon̄ miri uutanon̄ga kokaen̄ meleema ijowaa, ‘Gii gañgbili qeñ nononjan̄. Nii nagu koma qaqañ suluwe meraboraurunanoj niwo tambomaeenana tamboma gaon̄ ejon̄. Kawaajoñ waama ii gomambaajon amamaajeñ.’

8 Kaeñ jewaato, niinoj injiowē mobu: Miri toyanoj alia koloojiwaajon ama mende waama mubaato, ii kileñ kaparañ koma jer̄ nanjiwaajon ii saanoj waama qisijiwa so kuuya mubaa.

9 “Niinoj iikawaa bakaya ii kokaen̄ injiowē mobu: Mono Anutu qama kooliu. Qama kooligi iwoi ojombaa. Anutuaanoj mono iwoiwa borojañ meñ mongambu. Ii mongangi qendeeno mokoloowuya. Nama nagunon̄ qewu. Qegi nagu tama ojombaa.

10 Mojnoj Anutu qama kooliñkeji, iinoj mono iikawaa kitia buñja qeñ aowaa. Iwoiwa mongamakeji, iinoj mono iwoi mokoloowaa. Nagunon̄ qeñkejiwaajon̄ mono nagu horoñ mubaa.

11 “Mañuruna ojooon̄ga moronoj kokaen̄ kolooja: Merianoj sorawaajon̄ qisiro kitianoj qato mubaa

12 me kuru kotaajoñ qisiro kuan̄kuaj mubaa?

13 Kawaajoñ ojo ejemba bologa koloju ano kileñ kaleñ awaa awaa ii meraboraurugia onjombombaajon̄ mojuti eeñ, Siwe Mañnananoj mono kaleñ nomaeñ angoñ konaga. Iwaa uitaa nanamemeñia ii nunuugun̄ qaita moj kolooja. Kawaajoñ Uñja Toroyaajoñ qama kooliñ qisiñ mubuti eeñ, iinoj mono siñjan̄oñ Uñja ii wasiro uugianoj kemebaa.” Kian̄.

Jiisasnoj ome yon̄oo esun̄gia uugun̄ qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

14 Omenon̄ eja moj qaamuun̄ meñ muro moto laligoro Jiisasnoj omeya ii otaaro kouma keno neselañ lolooro mombo qaa jero. Qaa jero ejemba tuuñ yon̄onoj ii iima walingoggi.

15* Walingogito, yon̄oonoñga tosianoj kokaen̄ jegi, “Iinoj mono omejjilan̄ yon̄oo poñgia limolañ iwaa ku-usunoj ome ojotaanjeja.”

16* Kaeñ jegi tosianoj Jiisas qaawaa timbinoj horowombaajon̄ iijongon̄ kokaen̄ qisigi, “Gii mono jeñ kotona sombinon̄ga angoletō moj asugiro iibona.”

17 Qisigito, iinoj uu roromongogia modaboroñ kokaen̄ injoro, “Kantri daen̄ yon̄oo galeñurugian̄oñ batugianoj angowowo ama jumbuti, iyonoñ mono tiwilañ aogi kantrigianoj bolin̄ saoyagadeen̄ ewaa. Kañagadeen̄ miri mombaa kanageso yon̄onoj jumbuti, mirigianoj mono qeqelalañ ewaa.

18 “Mobu! Satambaa kanageso yon̄onoj kañagadeen̄ batugianon̄ angowowo ama jumbuyagati eeñ, iyonoñ mono galeñkoñkoñ gawongia mewombaajon̄ amamaagi ometotongian̄oñ mono nomaeñ nanaga? Ojo noojoñ kokaen̄ jeu: Iinoj limolambaa esun̄noj omejjilan̄ ojotaanjeja.

19 Kaeñ jejuto, mobu, niinoj limolambaa esun̄noj omejjilan̄ konjoma ojombenagati eeñ, ojoo alaurugianon̄ mono morowaa esun̄noj ii konjoma

* **11:15:** Mat 9.34; 10.25

* **11:16:** Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11

oñombuyaga? Kawaajon yonono mono qaagia hoñä me qaago, ii gosin jeñ tegowu.[†]

20 Ii jeñ tegowuto, Anutuwaa ku-usunjanooj noo boro susuna solooro ome oñotañkejeri eeñ, Anutuwaa bentotojanooj mono oñoonooj kañ kuuja.

21 “Eja kotiga Iimolañ iinoñ‡ tiwo wasayawo gomañ miria agokayan kono esuhinayanooj mono saanoj ewaa.

22 Kaeñ ewaato, eja kotakota totoñ Uña Toroya iinoñ luguñ kañ qeñ haamo ama muñ tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagoñ esuhinaya qeñgama meñ kema alauruta mendeema oñombaa.

23 *“Moñnoj niwo mende laligoji, iinoñ mono qetegoñ nomakeja. Moñnoj ejemba noo qananooj ajoroowutiwaajoñ mende horoñ oñomakeji, iinoñ mono mendeema oñomakeja.” Kianj.

Omejilanoy eja uutanoy eleembombaajoñ kaparañ konju.

Mat 12.43-45

24 “Omenon eja uutanonja kouma balon qararañkoñkoñjanooj kema lañ liliqon laligoñ haamo memambaajoñ miri moñgama moj mende mokoloonj mojyoja tiiro kokaeñ jewaa, ‘Mirina mesaño kajeñi, iikanooj mono mombo eleemaña.’

25 Kaeñ jeñ eleema miria usuma menjereñgoro eroti, ii kaañiadeen ero mokoloowaa.

26 Kaeñ mokoloonj kema omejilañ tosaanja 7 unjuambaa. Omejilan 7 ii iyanya uugun bologa totoñ kolooju. Iinoñ ii unjuano kañ miri ii uma iikawaa uutanonj laligowuya. Kaeñ kolooro eja iikawaa kania wala kileñkileñ kolooroto, kanageñ bolidaborowaa.” Kianj.

Daen yononoj simbawoñawo koloju?

27 Jiisasnoj qaa kaeñ jeñ laligoro ejemba tuuñ batugianongä emba moñnoj qama Jiisas kokaeñ ijoro moro, “Kokona, embanoj koro ama meñ goma aju guagiroti, niinoñ iwaÑ mobe simbawoñawo kolooja.”

28 Kaeñ ijoroto, Jiisasnoj kokaeñ meleeno, “Ii jejanto, niinoñ kokaeñ jemaña: Ejemba Anutuwaa qaawaajoñ geja ama moma teñ koma koma gbiliñkejuti, iyononoy mono simbawoñawo kolooju.” Kianj.

Boi tosianoj angoletowaajoñ kaparañ koma weleñgi.

Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

29 *Ejemba tuuñnoj ajoroogi somariiro Jiisasnoj toroqen qaa kokaeñ jero, “Ejemba kete namonoj laligojuti, ii kanageso tuuñ bologa. Yononoj Anutuwaa aiweseyaajoñ kaparañ komakejuto, aiwese moj gejatootoo eja Joonawaanoy koloodabororo. Anutunoy aiwese morota moj mende ama oñombaa.

30 *Qaa iikawaa kania ii kokaeñ: Anutunoy wala eenjanoy Joona wasiro Niiniwe yonjoo batugianoy kema Anutuwaa aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja hoñjanoy kaañgadeen ejemba tuuñ kokawaa batugianoy asugiñ uugia meleembutiwaajoñ kuuj oñoma aiwesegiaga koloowaa.

† **11:19:** Iyanjia sele galenjurgianoy Anutuwaa qata qama kileñ ome ii Iimolambaa ku-usunoj konjoma oñonjii niinoñ ii Anutuwaa ku-usunoj konjoma oñomakejen. Ororoñ mende nanjonjiwaajoñ moronoj hoñä ano moronoy qaa qolomolongoya otaañkeji, ii ejembanoy gosin jeñ tegowu.

‡ **11:21:** Eja kotiga ii Satan. * **11:23:** Maak 9.40 * **11:29:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **11:30:** Joona 3.4

31 *“Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaenj: Anutunoŋ wala eeŋanoŋ momakooto uuta somata ii kin Solomon muro Saut waagenjaŋ kantri mombaa kwiin embanooŋ Solomombaa momakootoya momambaajon siŋja moro. Siŋja moma namo goraayanoŋga waama kana koriga tintiŋ kajŋ laligoŋ Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu, kambaj kokaamba niinooŋ batugianooŋ asuginj nama Anutuaanoŋ momakooto uuta meŋ kajenj, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, ono kileŋ telambelan ama noma tompiŋ naŋgi mende sokonja.

“Kawaajon Anutunoŋ kanageŋ ejemba korebore horoŋ onono qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kambaj iikanooŋ Saut kantriwaa kwiin emba iikanooŋ mono kaanjaŋadeenj keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, onovo ororoŋ koomunoŋga waama onoo koorongianooŋ motoon nambaa. Motoon nama qaa kokaenj onoo selegianooŋ kuuwaa, ‘Ono Jisas telambelan ama mugi Anutunoŋ ironja meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinoŋ kaeŋ injjoro silia gosin onoŋgiaoŋ gamugia mobuya.

32 *“Joonanoŋ Niiniwe ejemba batugianooŋ kema Anutuwaa qaanoŋ uugia kuuro moma iikanondeenj uugia meleengito, mobu, niinooŋ batugianooŋ asuginj nama Joonawaa nanamemeŋ uuguj amakejenj. Kaeŋ amakejento, ono kileŋ telambelan ama nomakeju.

Kawaajon Niiniwe ejembaat jenteegowaa kambaj somatanooŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, onovo ororoŋ koomunoŋga waama onoo koorongianooŋ motoon nambu. Motoon nama Niiniwe yonjonooŋ qaa kokaenj onoo selegianooŋ kuuwu, ‘Ono Siwe gomambaa Eja hoŋja telambelan ama mugi Anutunoŋ ironja meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yonjonooŋ kaeŋ jegi nanamemeŋ-gianooŋ onoŋgiaoŋ kaniagia injsaŋgi gamugia mobuya.” Kianj.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaajoŋ eja.

Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

33 *“Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ kowi waŋgoŋanoŋ me monjonooŋ mende ambaato, ii mono kawaa duŋ raranooŋ ambaa. Kaeŋ ano tosianooŋ miri uutanooŋ ubombaajon mojuti, yonjonooŋ iikawaa asasaga iima saanooŋ ubu.

34 Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya koloja. Kawaajon ji moŋnoŋ jaaga mende meŋ boliji eeŋ, iikanooŋ mono tooŋ asaridabororo Anutuwaa asasaganooŋ saanooŋ uuganoŋ meŋ asariro laaligoga kuuya asasaganooŋ laligowaa. Asasaganooŋ laligowaato, siŋj kombombaŋa bologanoŋ me iwoi moŋnoŋ jaaga meŋ bolij asasaga kojanjiji eeŋ, iikanooŋ selewaa laaligoga kaanjaŋadeenj meŋ tiiro paŋgamaj uutanooŋ tintuaŋ laligowaa.

35 “Kaeŋ kolooro moba, paŋgamanoŋ uugaa asasaga kojanjiro tiiwabotiaajoŋ mono tooga moma galenj meŋ aowa.

36 Kaenj ana Anutuwaa asasaganooŋ uuga kuuya sokono waŋgoŋa moŋ mende tiiji eeŋ, goo seleganoŋ mono kaanjaŋadeenj asombilibiliawo koloŋ jaasewaŋganoŋ asarija. Kiwa somatanooŋ seleganoŋ kuuj kokobilibiliawo meŋ asarin gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaa asasaganooŋ andaboron laligowaa.” Kianj.

Uumeleembaa selesele taniwaajoŋ ‘Yei!’ jero indiŋ 6 kolooro.

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

* **11:31:** 1 Kinj 10.1-10; 2 Hist 9.1-12 * **11:32:** Joona 3.5 * **11:33:** Mat 5.15; Maak 4.21; Luuk 8.16

37 Jiisasnoj qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-konŋkon) eja moŋnoŋ kokaŋ jeŋ koma horoŋ muro, “Gii saanoŋ noo mirinoŋ uma rama nene newoŋa.” Kaeŋ jero kema uma nene nemambaajoŋ raro.

38 Wala boria mende songbama kamaaŋ raroto, Farisii ejanoŋ sili ii iima waliŋgoro.

39 Waliŋgoro Poŋnoŋ kokaŋ ijoro, “Oo Farisii oŋo mono oŋanoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ qambi ano amanenewaa selia songbama yagoŋkejuto, oŋoŋgiaa uugianoŋ mono tilooja. Ii mono dogo, otoko ano nepaqepalo iikanoŋ saa qero laligoju.

40 “Oo oŋo, uugia qaa. Moŋnoŋ selia kuuya mokolooroti, iinoŋ mono uuta kaŋagadeeŋ mokolooro me qaago? Oŋo mono naambaajoŋ uugiaa gawombaajoŋ ataqataŋ anju? Ii mende sokonja.

41 Kawaajon iwoi qambi, amanenenoŋ raji, ii mono kaleŋgia ejemba wanaya oŋombu. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono oŋoonoŋ iwoi kuuya mono soraaya ewaa.” Kianj.

42 *“Oo Farisii ejemba, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjinŋgoŋ ‘Ye!’ jeŋej. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10:noŋga motoongo Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Daŋe, supe ano logoya kania kania ii kaŋagadeeŋ mendeema tenoŋga motoongo ii Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi mono uuguŋ mesaŋkeju: Gii Anutu uu kononganoo jopagon muŋkeba ano ejemba batugianoŋ nanamemen dindiŋa otaaŋ laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma otaaŋ laligowu ano qaa melamelaa ii kaŋagadeeŋ mende uuguŋ mesaowu.

43 “Oo Farisii, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjinŋgoŋ ‘Ye!’ jeŋej. Oŋo qamakooli mirinoŋ duŋ rara mutuyanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaa siŋa momakeju. Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba inŋiŋi jolongia jewutiwaajoŋ momakeju.

44 Oo oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ qama wanjinjinŋgoŋ ‘Ye!’ jeŋej. Oŋo qasiri qagia qaa iikawaa so kolooju. Ejembaŋ qamo moroŋjavo dakanoo eji, ii mende moma qagianoŋ lansaŋ riŋi iwoi donqiziziŋjavo oosirinŋ tilooŋkeju.” Kianj.

45 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jero Kana qaawaa boi yoŋoonoŋga moŋnoŋ moma meleema kokaŋ ijoro, “Boi, gii qaa kaeŋ jeŋ nono kaŋagadeeŋ gamu qeŋ nononjan.”

46 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ qaa kokaŋ jero, “Oo Kana qaawaa boi, oŋoo qagianoŋ kaŋagadeeŋ lombo ubaatiwaajoŋ qama wanjinjinŋgoŋ ‘Ye!’ jeŋej. Oŋo qaawaa qaa jeŋ kotoŋ iikawaa qaqaŋ lombotawo ii ejemba qagianoŋ amago ama aŋgi ii aŋgawombaajoŋ bimoŋ oŋono aŋjorŋkejuto, oŋoŋgio ii boro susugianoŋ borooŋ moŋ ilaŋ oŋombombaajoŋ wosomomogia moŋ mende enŋkeja.

47 “Oo oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjinŋgoŋ ‘Ye!’ jeŋej. Oŋo gejatootoo ejemba yoŋoo qasirinoŋ simeŋ kuuŋ meŋ menjereŋŋkejuto, oŋoŋgiaa ambosakoŋjuru-gianoŋ mono ii uŋugi komugi.

48 Oŋoŋgiaa ambosakoŋjurugianoŋ gejatootoo ejemba uŋugi komugi oŋonoŋ iyooŋ qasirigianoŋ kuuŋ meŋ simeŋ meŋkeju. Kaeŋ meŋ iikanooŋ ambosakoŋjurugia yoŋoo nanamemembaaajoŋ wambelaŋ qaagia naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaanjaŋ nanju.

49 "Kawaajoŋ Anutu, momakooto Toya iinoŋ kokaŋ jeja, 'Niinoŋ gejatootoo ejemba ano aposol wasiŋ oŋombe oŋooŋoŋ kawuya. Kagi iyoŋoonoŋga tosaanja ii uŋugi komuwuya ano tosaanja sisiwerowero ama oŋombyua.'

50 "Anutunoŋ Siwe namo mokoloŋ oronoti, kamban iikanonjadeenj kanaiŋ gejatootoo ejemba uŋugi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa ironja kuuya ii ejemba kete laligojuti, mono oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya.

51 *Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanonjadeenj kanaiŋ uŋuŋ kouma laligoŋ Zekaraia siimoloŋ alata ano jiwoŋoŋ jigo kowoga yoroo batugaranon qegi saya kamaaro iikanon tegoro. Niinoŋ qaa kokaŋ inijowe mobu: Sagiaa ironjanon mono ejemba kete laligojuti, oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya.

52 "Oo Kana qaawaa boi oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajon mono qama wanjinjiŋgoŋ 'Ye!' jejeŋ. Oŋo Anutuwaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba uŋuam aŋgoŋ koma oŋomakeju. Oŋoŋgio iikawaa uutanon mende keugi ano tosianon iikawaa uutanon keubombaajon anjuti, oŋonoŋ ii somongon aŋgoŋ koma oŋoma laligogi."

53 Jiisasoŋ qaa kaŋ jeŋ mesaon keno Kana qaawaa boi ano Farisii yonjonoŋ kanaiŋ qaa geriawo jeŋ muŋ qaa kania kania jawaatiwaajon mamaga qisinq mugi.

54 Qisinq mugi buutanonqaa qaa moŋ qiwitigoro iikanon kokosiiro qaawaa timbinonq horowombaajon embongi. Kianj.

12

Uumeleembaa seleselalaligowaa galeri meme qaa

Mat 10.26-27

1*Jiisasoŋ qaaaya jero kamban biiwianon kanon ejemba tauseŋa tauseŋa iwaanoŋ ajoroŋ oloqologoŋ utaqutama aŋoŋ naŋgi. Kaeŋ ama naŋgi kanaiŋ gowokouruta kokaŋ inijoro, "Iwoi jegeŋa koi: Oŋo mono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yonjoo uumeleembaa seleselalaligowaa nanamemeŋgaaŋon galengia mewu. Ii wosokondun kaanja kolojoa. Ii mende mesaowuti eeŋ, iikanon mono yiist kaanja somariiŋ meŋ bolin oŋombaa.

2*"Ejembanon iwoi unuŋ megı eji, ii kuuya mono kotungi asuganoŋ koloowaa. Kaanjaideenj qaa mesaŋgogi eji, ii kuuya mono injsaŋgi moma kotowuya.

3 Kawaajoŋ oŋo mono qaagiaajoŋ galen meŋ aŋoŋ laligowu. Oŋo qaa paŋgamanoŋ oloŋ jewuti, ii mono asasaganon jegi mobu. Oŋo miri uutanon waŋgoŋa moŋgeŋ saŋenoŋ gejagianoŋ jewuti, ii mono sombenonq asuganoŋ jeŋ asariwu." Kianj.

Morowaajon toroko moniŋ sokombaa.

Mat 10.28-31

4 "Alauruna niinoŋ oŋo kokaŋ inijowe mobu: Tosianon selegia qen komuŋ iikawaa gemataanoŋ iwoi moŋ toroqen ambombaajon amamaawutti, iyoŋooŋoŋ mono toroko mende moma laligowu.

5 Li qaagoto, morowaajon toroko mogi sokombaati, niinoŋ ii qendeema oŋomaŋja. Moŋ moronoŋ ku-usuŋ meŋ uŋuro komugi riitama oŋono gere sianoŋ kemebeuti, iwaajoŋ mono toroko moma laligowu. Oŋooŋoŋ qaa ii mombo jejen: Iwaajoŋ mono toroko moma laligowu.

6 “Tosianon (arion, wilisi) 5 ii toiya woinon sewaŋa mewutiwaajon amakejuto, Anutunon iyoŋoononja motoongowaaajoŋ mende duduuro.

7 Anutunon kalaŋ koma oŋoma waŋ jugia kuuya kaanagadeen weenjodaboron jaŋgogia moja. Ejemba oŋoo sewaŋia ii wilisi mamaga unjuugun uuta koloja. Kawaajoŋ toroko mono mende moma laligowu.” Kian.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20

8 “Niinoŋ qaa moŋ injjowe mobu: Moŋnoŋ nii ejemba jaagianon jokoloon nombaati, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaanjadeen ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo jaagianon jokoloowaa.

9 Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianon qakooma nombaati, niinoŋ mono kaanjadeen ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo jaagianon qakoomaanja.

10 *“Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa qetama qaa jewaati, Anutunon siŋgiſoŋgoya ii saanŋoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Urja Toroya mepaegowaati, iwaŋ siŋgiſoŋgoya ii Anutunon mende mesaowaa.

11 *“Ejembanon oŋo horon qaa Jakegianoŋ oŋoŋgi qamakooli miri-gianoŋ me kiap gawana ano kantria kantria yoŋoo eja poŋ yoŋoo jaanoŋ nambuti, kamban iikanon qaagiaa kitia naa qaaga nomaeŋ meleema jewoŋati, iikawaa majakakaya mono mende mobu.

12 Ii kokaembajon: Oŋo qaa jewuti, ii Urja Toroyanoŋ aua iikanondeen kuma oŋono jewuya.” Kian.

Eja otokoyaa sareqaa

13 Ejemba tuuŋ batugianonja eja moŋnoŋ Jiisaswaa jero, “Boi, maŋnaranon komuro giŋ mono danaa jena maŋnaraanoŋ borosamoya mendeema nomba.”

14 Kaen jeroto, Jiisasnōŋ kokaen meleema muro, “Oo eja, moronoŋ oroo jenteego togara koloomambaajon kuuŋ nonota balonŋara mendeembe-naga?”

15 Kaen jeŋ qaa kokaen toroqero, “Esuhina tiwomalekugianoŋ afaanagadeen me kelemalelen enagati eeŋ, kileŋ laaligogiaa kania ii iikanon mende eja. Laaligogia mende gosiŋ moneŋ esuhinanoŋ mondowutii eeŋ, mono tiwilaawu. Kawaajon menjgo mewombaa otoko (greed) kuuyawaajon mono galengia menj laaligowu.”

16 Kaen jeŋ sareqaa moŋ kokaen injjoro, “Eja qaqaBuŋayawo moŋ laaligoro. Ilinon balonŋanoŋ nene gawoŋa mero toomoriaŋ somata kolooro.

17 Ii kolooro uutanon kokaen romonŋon jero, ‘Noo kowi mirina ii melaada. Kawaajon dumun gesoya gesoya, amu tuuŋa tuuŋa, yagoŋ boraŋa boraŋa ii mono dakanon menj kululuwenaga? Mono nomaeŋ amanjamæn?’

18 Kaen jeŋ jero, ‘Mono kokaen amanja: Nii kowi mirina kondeema kitianon kowi miri somasomata memanja. Ii menj nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono iikanon menj kululuwe rabaa.

19 Kanoŋ raro neenaajoŋ kokaen jemaja: Oo giŋ simbawoŋawo! Toomo-riŋga mono afaanja qaa eŋ gonja. Kawaajon mono nene neŋ aisoŋ gbania gbania siiseweweya qaa haamo menj osoŋ laaligowaw.’

20 Kaen jeroto, Anutunon kokaen ijoro moro, ‘Oo giŋ, uuga qaa! Niinoŋ kambanŋa ama jeŋ tegon uŋa kokoosoga gomantiŋa kokanoŋ guambe

* **12:10:** Mat 12.32; Maak 3.29 * **12:11:** Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15

komuwaga. Komuna ilawoila kuuya buŋa qeq aq̄ laligonati, ii mono morowaa buŋaya koloowaamaeq?*

21 “Moŋnon iyanjaaoj tiwomaleku maa suaq iwoi meŋ kululuŋkejato, Anutuwaa kooroŋjanoo uuuwa toomoriaŋa mende eŋ muji, iwaajooj mono lombo somata kaeŋ koloowaa.” Kianj.

Anutu moma laarin majakaka mende mobu.

Mat 6.25-34

22 Jiiasnoj gowokouruta kokaen injoro, “Kaeŋ koloowaato, niinoj ojo kokaen injowe mobu: Ono balonoj laligowutiwa majakakaya ii kokaen jen mende mobu: Nono mono naa iwoiga meŋ newonaga ano naa iwoinooj selenana esuuwonaga?

23 Selegiawo laligojuti, iikanooj iwoi hoŋa kolooro opo selekopaanooj mono iikawaa qereweŋa kolooga. Jaagiawo laligojuti, iikanooj iwoi hoŋa kolooro nenenooj mono iikawaa qereweŋa kolooga.

24 “Mono aoao kooj injiib: Yoŋnoj nene kota mende qosoma korroŋkeju. Dumuj hoŋa mende kotoj kowi miriganooj mende meŋ kuluŋkeju. Sii solongia ii qetegon (stua) nene mirinooj mende amakeju ano Anutunooj ii kileŋ unjuaginkeeja. Ejemba oŋoo sewaŋgia ii kooj sewaŋgia unjuugun uma ej. Mono ii romoŋgogi kemb̄a.

25 “Oŋoonoŋga moŋnon majakaka moma iikaanja kanoj namonoj laligowaatiwa kambanq ii weej motoŋgawaa so meŋ toroqewaa me qqaago? Ii qaago totooj!*

26 “Iwoi melaada kaanja ambombaajon amamaawuti eeŋ, iwoi tosaanja kuuyaajooj mono nomaembaaajoj majakaka mobuyaga?

27 *Oŋo mono japu jarin juraya akadamugiawo ii injiib: Yoŋnoj opo surugiaajoj beweso mende longbamakeju. Gawoŋ iwoi tosaanja mende meŋkeju ano ii kileŋ kokaen injowe mobu: Kiŋ Solomonooj goul silwaya qeragoŋ malekuya asombilibiliawo mouma laligoroto, iwa malekuya ii taalimba leŋ firinduawaa so iimasiiŋsiŋjawa mende kolooro.

28 “Japu jarin juraya tooŋ ii kete namonoj kosonananoo raro woraŋ kongi kamaaro giliŋ meŋ kululuŋ kuugi jewaa. Ii kileŋ Anutunooj juraya kaanja mon ii kaanjaadeen awaagadeen menjerengonkeeja. Kawaajooj iinoj mono oŋo kaanjaadeen saanooj esuuŋ oŋombaa. Oŋo japu jarin juraya so mende koloju. Anutunooj kalaŋ koma oŋomambaaajoŋ moji, siija iikanooj mono iwoi kuuya unjuugun uja. Oo ejemba, momalaarigianoj mono naambaajon melaada kolooga?

29 “Kaeŋ kolooro oŋo kaanjaadeen laaligogiaajon majakaka mende mobu. Ii moma bimoŋ kokaen jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ Kaen jen uugia iikanooj mende ama uukamakamaa koloŋ uugere mokoloowubo.

30 Kantri so uumeleembaa gadokopa yoŋnoj iwoi kaanja kuuya buŋa qeq aowombaajon kaparaŋ koma uugere amakeju. Ii amakejuto, oŋo nene opo iwoiwaajon memeqemeaj meŋ amamaajuti, Maŋgianoj mono ii modaboroja.

31 Iikawaa uugereya mende ambuto, mono Anutuwaa bentotonooj keubombaajon kaparaŋ komakebu. Uugia iikanooj angi ero iinoj mono galeŋ koma oŋoma iwoi kaanja ii kaanjaadeen toroqen oŋombaa.” Kianj.

* **12:25:** Tosianoj kokaen meleema jeju: Oŋoonoŋga moŋnoj majakaka moma iikaanja kanoj selia wan fiitwaa so toroqen meŋ korimambaaajoŋ amamaawaa. * **12:27:** 1 Kiŋ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

Buŋanana Siwenonj me namonoŋ meŋ kululuunij sokonja?

Mat 6.19-21

32 “Oo noononj tuuŋ melaada, Mangianonj bentotorj oŋomambaajoŋ moji-waaŋoŋ mono toroko mende moma laligowu.

33 Balombaa moneŋ hinaya ii kaparaŋ koma qeragowubo. Kawaajoŋ iwoi eŋ oŋonji, ii mono sewaŋaajoŋ ama moneŋ horoŋ bakaya ejemba wanaya kalengiaajoŋ oŋombu. Kaeŋ angi qabuŋagia maa suan kaŋa ii Siwe gomanonj eŋ seŋ mende qaombaa. Moneŋ gesogia qaita moŋ ii Siwe gomanonj mende boliwu. Guręŋ dumunjanj ano yoŋgoro meme yoŋononj mono eu uma iwoi meŋ boliwombaajoŋ amamaawuya.

34 “Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanonj miri mongen ero giinoŋ mono uuga kaŋagadeen iikanonj qokotaŋ laligowaga.” Kiaŋ.

Uugbili laligoŋ gawoŋ megı sokombaa.

35 *“Onjo mono Anutuwaa gawoŋa mewombaajoŋ jojorij opo surugia somongoŋ yagoŋ akadamugiawo nama uugiaa kiwayanonj ootirigi jero laligowu.

36 *Ii kokawaa so: Miri toya moŋ ii ejemba maraŋ (agomin aoao) lombanoŋ kaŋ alsoowombaajoŋ horoŋ muŋi keno. Kanoŋ keno meraurutanooŋ mirinoŋ rama eleembaatiwaajon jaagianoŋ seleenŋen uun kisi-kasu jeŋ kaparaŋ koma mambonju. Mamboma laligogi iinoŋ kamban kanoŋ me kanoŋ kouma nagunoŋ qenaga, yoŋononj mono iikanondeen nagu horogi koubaa. Onjo mono mera iyoŋoo so koloon jojorij laligowu.

37 “Poŋnoŋ eleema karo gawoŋ memeurruta tosianoŋ uugbili laligogi kaeŋ mokoloon oŋombaati, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo koloju. Niinon qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Iinoŋ kouma ajoroŋ oŋoma nene duŋnoŋ ano ragi nene uŋuagi mambaajoŋ jojorij aon weleŋ qen oŋombaa.

38 Iinoŋ ruuŋjanorj me gomaŋ aworangořo kanoŋ eleeno tosianoŋ uugbili laligogi mokoloon oŋombaati, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo koloju.

39 *“Gbili laligowombaajoŋ qaa koi mono saanorj romongowu: goman-tiŋa ano kikekakasililiŋ ejanoŋ naa kambanorj me auanorj kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono gbili laligoŋ miria saanorj galeŋ mero qosoma umambaajoŋ amamaawaa.

40 Onjo ‘Siwe gomambaa Eja hoŋjanorj kamban kokaamba mende koubaa,’ jeŋ romongowuti, iinoŋ mono kamban iikanondeen koubaa. Kawaajon onjo kaŋagadeen jojorij laligowu.” Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.

Mat 24.45-51

41 Jiiasnoŋ qaa kaeŋ jero Piitononj qisiro, “Poŋ, gii sareqaa koi ii nonoojon me ejemba tosaanja kuuya yoŋoojoŋ kaŋagadeen jejan?”

42 Kaen qisiro Poŋnoŋ jero, “Gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tirij kotoŋ tosaanja uŋuuguja? Tosianoŋ zololongon gawoŋ mesaogi moŋnoŋ momakooto awaawaa qaganorj kaparaŋ koma pondaj menkeji, iinoŋ mono simbawoŋawo koloja. Miri toyanoŋ nanamemeŋa gosin iima mongen kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianorj ano galeŋa koloowaa. Galeŋa koloŋ weleŋqequeuruta ijomotiwa so kalaŋ koma kamban dindinjanorj uŋuaginjekbaa.

43 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ eleema kaŋ kaŋ iima ‘Mono simbawoŋawo kolojanj!’ jewaa.

* 12:35: Mat 25.1-13

* 12:36: Maak 13.34-36

* 12:39: Mat 24.43-44

44 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injiowē mobu: Toyanoŋ simbawoŋawo ijoŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuŋ mubaa.

45 Kuŋ mubaato, gawoŋ meme bibilokoya iinoŋ uutanoŋ romongoŋ kokaen jewaati een, ‘Poŋnaa kaka kambanqon koriga eja.’ Kaeŋ jeŋ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureŋ jéjelomban ama aisoŋ apu kotiga neŋ uuta sooro enŋkaloloŋ silemale ama laligowaa.

46 Kaeŋ laligoŋ kamban moŋnoŋ Poŋaa koubaatiwaajon mende mambombaati, mono iikanondeŋ koubaa. Kambanqajon imowamo ulumbuluŋ laligoro mono aua iikanondeŋ kouma qeŋ japaaleleŋ meŋ muŋ jeŋ kotoro qaqaootogo ejemba kaanja gere sianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaoa.

47 “Gawoŋ meme moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa moma yagoroto, qaa areŋa ijorotiwa so joronyqorŋ mende meŋ aŋ gawoŋa meŋ laligorot, Ponjanon iikawaa ironja jero somongoŋ oolinon indiŋ mamaga qeyayagoŋ qewuya.

48 Kaeŋ qewuyato, gawoŋ meme eja moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa mende moma yagoŋ iwoi ama mero ironja saanoŋ jegi oolinon qewutiwa so koloɔji, Poŋnoŋ iikawaa ironja jero afaaŋa qewuya. Anutunoŋ mombaajon iwoi mamaga muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa mamaga koloowaatiwaajon mambombaa. Anutunoŋ mombaajon iwoiwa waroga seiseiya muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa seiseiya kolooro meleema mubaatiwaajon qisiwaa.” Kianj.

Jiisasnōŋ gere bolāŋ meŋ kamaaro deeno.

Mat 10.34-36

49 “Niinoŋ namonoŋ gere ama uulangowe jeŋ kema kawaatiwaajon kamaawee uusiinŋa mono iikawaa bolāŋaŋoŋ jedaborowaatiwaajoŋ eja.

50 *Ejato, ii ‘Gere ama uulangomaŋa,’ jewe siimbobolo mamaga joŋ kowororo kaanja ii noo qananon uma turuŋ nomambaajoŋ ambaa. Anutunoŋ iikaanja kanoŋ mulu qaita moŋ meŋ nombaa. Oo nii konjiliŋ somata moma laligowe mulu meŋ nono iikanon tegowaa.

51 Kokaen romongowubo: Jiisasnōŋ luae qemambaajon ama namonoŋ kamaaro. Niinoŋ kokaen injiowē mobu: Niinoŋ luae qemambaajon qaagoto, noojoŋ ama juma deenŋi boŋ jawo koloowaa.

52 “Ii kokaembaaajoŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananon ejemba uugia kuuro meleengitiwaajoŋ kamban kokaamba kanaiŋ kokaen koloowaa: Miri mombaa uutanoŋ ejemba 5 yonjonon batugianon anjgowowo ama jumbuya. Leegen karoon yonjonon woi yorowo anjgowowo angi leegen woi yoronoŋ karoon yonjoo deendeeŋ ama laligowuya.

53 *Maŋmera yoronoŋ juma kerekere ani nemumbora yoronoŋ riitama aori enjaroyanon enjaroyna qetama aŋ deembaoa.” Kianj.

Kamban laligoŋi, ii moma gosiwu.

Mat 16.2-3

54 Jiisasnōŋ toroqeŋ ejemba tuun ii kokaen injjoro, “Ween kemekemetanoŋ gomaŋ bulugoŋ koosu umuŋ kono oŋo ii iima iikanondeŋ ‘Koŋ kawaa,’ jeŋkeju. Kaeŋ jegi koŋ kawaa.

55 Saut waagenŋa haamo giliro iima moma kokaen jeŋkeju, ‘Gomaŋ geriawo koloowaa.’ Kaeŋ jegi iikawaa so koloowaa.

56 Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, oŋo sombiŋ namowaa tanigara iima koŋ weembaa kanagara saanoŋ gosiŋkejuto, kamban koi laligoŋi, iikawaa kania mende gosiŋ moma kotogi mende sokonja.” Kianj.

Angowowogia mindiñgogi solañaniwaa.
Mat 5.25-26

57 “Oño ‘Iwoi dindiña ii nomaeñ ambona,’ jeñ kawaa kania ii nomaeñ bañorjama onjoango mende gosin jeñ tegorkeju? Ii mende sokonja.

58 Kereganon seleganoñ qaa ama qaa jakeyanonañ horon gomambaañjanoñ ano jenteego galembaanoñ kema kana nemunjanon iikanon mono kaparañ koma uumotoonjo amo qaagara jeñ solañaniwao. Kaeñ mende ambaotí een, kereganon saanoñ ororañ gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanoñ keuna moma jero opotorowaa borianon kemena kapuare mirinoñ goombabo.

59 Niinoñ kokaen jewe moba, Gii kanoñ tawaga kuuya ambaatiwaa so osin rabaga. Toiyaga konoga kaañagadeej andaboronjo mono wantaaga meñ kamaawaga.” Kianj.

13

Uugia meleembu me komunj tiwilaawu.

1 Kambaj iikanondeej tosianoñ kouma Jiisas sundu kokaen ijogi moro, “Galili ejemba tosianoñ Jerusalem jigoñoi siimoloi oogi gawana Pailotonjoñ jero kawali galenjurutanoñ kanoñ uma uñuñ komugi sagia kamaañ lama bulmakao sagiawo melokanjii ero.”

2 Kaeñ jegi meleema kokaen injijoro, “Oño iikawaajon kokaen romongowubo: Galili ejemba yoñonoñ Galili ejemba tosaañja kuuya uñuugun siñgisonjo amo laligogitiwaajon siimbobolo ii mogi.

3 Kaeñ qaagoto, niinoñ kokaen injijowe mobu: Oño uugia mende meleembuti een, ono kuuyanoñ mono kaañagadeej tiwilaadaborowu.

4 Me gomañ qata Siloam kanoñ miri koriga moñnoñ kamaañ koma ejemba 18 turuñ onjono komugiti, ono iyoñoojoñ kokaen romongowubo: Yoñonoñ Jerusalem kanageso tosañja kuuya uñuugun siñgisonjo amo qaagiawo laligogi.

5 Qaagoto, niinoñ kokaen injijowe mobu: Oño uugia mende meleembuti een, ono kuuyanoñ mono kaañagadeej tiwilaadaborowuya.” Kianj.

Muli gere gorosoñaa sareqaa

6 Jiisasnoñ sareqaa moñ kokaen jero, “Eja moñnoñ muli gere komoro gawoñanoñ kouma nano kawaa hoñja moñgamambaañj kenoto, moñ mende mokolooro.

7 Mende mokoloon gawoñ galenjañjero, ‘Moba, niinoñ muli gere kokawaa hoñja gbani karoombaa so kanj mongambeto, moñ mende mokoloowe. Kawaajon ii mono naambaañjoroñ toroqen namowaa kelega een horowabo. Kawaajon ii mono koma gilina kemba.’

8 Toyanoñ kaen jeroto, galenoñ meleema ijoro moro, ‘Oo eja poñna, ii saanón mesaona gbani koi mombo namba. Niinoñ kambaj biwiwanon kokaamba kanoñ kinonjonoñ namo osoñ qidigoñ isombason amo liligowe kelegawo koloowaa.

9 Niinoñ kaeñ ambe gbani gematanoñ iikawaa hoñja saanoñ koloonaga. Ii mende koloowaati een, ii saanoñ komba.’” Kianj.

Jiisasnoñ Sabat kendonorj emba moñ meñ qearjgoro.

10 Jiisasnoñ Sabat kendonorj qamakooli miri moñnoñ uma Buñja qaa kuma onjono.

11 Kanoj emba moj raro. Omenoj gbani 18 kawaa so menj loorij muro gemata miligoro qetetereemambaajoj amamaan rama laligoro.

12 Jiisasnoj emba ii iima oono karo kokaen ijoro, “Emba, isinabisina jiganjoj mono gomesaoro awaa koloojan.”

13 Kaej jej boria waajanjoj ano iikanondeej qetetereej Anutu mepeseen muro.*

14* Mepeseen muroto, Jiisasnoj Sabat kendonoj emba ii menj qeaengoroti, qamakooli miriwaaw galenjaajoj ii iima kawaajoj moro boliro qaa kanai ejemba tuuq yonjojoj jero, “Gawoq memewaa kamban 6 eji, iikanjoj mono kaa menj qeaengoj ojombaatiwaajoj jewu. II Sabat kendonoj qaago.”

15 Kaej jeroto, Pojnoj meleema kokaen jero, “Oo uumeleembaa selesel ejemba, ono kuuya bulmakao ejiaq me dongigiaga ii Sabat kendonoj mirinojga isama ujuangji apunoj kema neqkeju me qaago? Ojnooningga mojnoj ii mende aنجoj koma ojomakeja.

16 Mobi! Emba koi kanoj Aabrahambaa gbiliga kolooro Satanoy somoŋgoj muro gbani 18:baa so laligoro niinoj kasia ii Sabat kendonoj isambe sokoma ojonja me qaago?”

17 Kaej jero tuarenjenjuruta kuuya yonjonoj gamugia mogi ano ejemba tuuq kuuya yonjonoj aঁgoleto damuyawo meroti, ii kuuya iima moma alsoogi. Kianj.

Nejoj kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32

18 Jiisasnoj sareqaa moj kokaen jero, “Anutuwaa bentotonja kania ii nomaeq? II naamombo so ambenaga?

19 II nejoj kotaa so kokaen kolooja: Eja mojnoj ii men gawonjanon kema komoro waama somarijñ gere kolooro. Gere kolooro kanakeewaq kooja kooja yonjonoj haigia gere iikawaa borianon aঁgi.” Kianj.

Yiistwaa sareqaa

Mat 13.33

20 Jiisasnoj mombo sareqaa moj kokaen jero, “Anutuwaa bentotonja ii naa iwoiwo so ambenaga?

21 II yiist me flaua menj somasomariwaa so kokaej kolooja: Emba mojnoj ‘Bered oomanja,’ jej yiist menj flaua konde karooj kanoj mindirin melenqeleej ama ano rama korebore somariiro.” Kianj.

Mono nagu gongonjanoy janjarij riij keubu.

Mat 7.13-14, 21-23

22 Jiisasnoj kema taonja taonja ano gomaqja gomaqja kanoj Buja qaa kuma ojoma kema laligoj Jerusalem sitinoj baagen keno.

23 Keno mojnoj kokaen qisinq muro, “Poj, uugia meleenqj Anutunoy hamo qeq ojono letombuti, ii ejemba afaaঁgoya me nomaeq?” Qisinq muro kokaen injjoro,

24 “Ono mono nagu gongonjanoy keubombaajoj janjarij riij aonjorowu. Niinoj kokaen injjowe mobu: Ejemba mamaganoy Anutuwaa bentotonj uutanoy keubombaajoj batogowuto, ii amamaawuya.

25 Kanagen miri toyanoj waama nagu konogo ono kamban iikanoy kanaij seleenjejj nama nagunoy qeq kokaen jewuya, ‘Poj, mono nagu horoq nonomba.’ Kaej jegi meleema kokaen injjowaa, ‘Nii mende moma ojonjej. Ono daaঁkaya, ii mende mojej.’

* **13:14:** Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

26 Kaeñ injjoro oño iikanondeeñ kanaiñ kokaen jewuya, ‘Nononoñ mono giwo ainjoloñ rama nene neninj. Giinoñ mono liliigoñ nonoo sombenoñ Buja kuma nonona.’

27 *Kaeñ jewuyato, iinoñ qaa kokaen injjowaa, ‘Oño mono dakaya, nii mende moma onjonjen. Kawaajoñ kokaen injjowe mobu: Bologa meme kuuya, oño mono nomesaon togowu.’

28 ***“Togogi iikanonj Aabraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba kuya yonjonon Anutuwaa bentoton uutanonj nañgi injibuto, onjoançia hagoñ onjonji seleenjen nambuya. Kaniagia kaeñ mokoloñ saama gigilaanç gobugia kigi qaro laligowuya.

29 Ejembaya ii ween koukoutanonga ano kemekemetanonga ano leelee Noot Saut iikanonja kañ Anutuwaa bentotonon keuma duñ raragia menj nembanene neñ korisoro ama laligowuya.

30 *Kaeñ laligowuto, mobu! Konoga yonjoononga tosianonj mutuya koloowuya ano mutuya yonjoononga tosianonj konoga koloowuya.” Kianj.

Kiñ Herodnoñ kasu sooñja kawaa so kolooya.

Mat 23.37-39

31 Kamban iikanondeeñ Farisii (Kana qaawaa kaparañkonjkonj) tosianonj Jiisaswaanoñ kañ kokaen jegi, “Kiñ Herodnoñ guro komuwaatiwaajon moja. Kawaajoñ mono gomañ koi mesaonj komba.”

32 Jegi kokaen meleema ojono, “Oño mono duuyaa kasu sooñja ii kokaen jegi moba, ‘Moba! Niinoñ kete ano woraj ome ojotaamanañjanoñ jii ejemba menj qeañgoñ ojomañlañlañ. Kemanjati, indigenj mono iikanonj keuma gwanañ metogomañja.’

33 “Gejatootoo ejemba seiseiya ii Jerusalem sitinoñ uñugi komugi. Gomañ tosianonj mende toroqen uñugi komunkeju, iikawaa tanitani eja iijenj. Kawaajoñ niinoñ kete ano woran indigenj kana kema laligomañja. Jerusalem keube nugi komumanañti eeñ, mono iyonoñoonj kaiyakagiaga ii toroqen ambu.” Kianj.

Jiisasnoñ Jerusalem sitiwaajon saaro.

Mat 23.37-39

34 Jiisasnoñ jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oño gejatootoo ejemba uñugi komugi Anutunoñ ejemba wasiñ ojono ojonoñ kankejuti, ii jamonoñ uñugi komunkeju. Kuru nemunjanonj merauruta engañja baatanoñ ama kojooñ ojomakeji, niinoñ iikawaa so kambanjan kambanjan goo kanagesouruga suunjan kololoñ ojomambaajonj moma laligoweto, oño ii togoñ laligoñ kougi.

35 *Mobu! ‘Anutunoñ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeej ewaa.’ Kaeñ ewaato, niinoñ kokaen injjowe mobu, ‘Oño nii mombo mende nibuyato, kanageñ kambanjan monj kañ kuuro iikanonj niima kokaen jewuya, ‘Pombaa qatanoñ kañ nononji, Anutunoñ mono ii kotuegoñ muba.’ Kianj.”

14

Jiisasnoñ ji eja moñ meñ qeañgoro.

* **13:27:** Ond 6.8 * **13:28:** Mat 22.13; 25.30 * **13:28:** Mat 8.11-12 * **13:30:** Mat 19.30; 20.16;
Maak 10.31 * **13:35:** Ond 118.26; Jer 22.5

1 Jiisasnoj Sabat kendoj moñnoj Farisii (Kana qaawaa kaparañkoñkoñ) yonjo ojotamemeye mombaa mirianoj uma nene nero. Neñ raro tosianoj galej meñ itiigi.

2 Iikanoj iwaia jaasewanjanon ji eja moj kana boria apunoj ologon somariiro raro.

3 Jiisasnoj ii iima kanaij Kana qaawaa boi ano Farisii ii qisiñ ojoma kokaen jero, “Sabat kendonoj eja meñ qeañgoj muñ iikaña kanoj Kana qaa uuguwoñ me qaago?”

4 Kaen jeroto, yonjonoi goroi qen ragi. Ragi borianoj eja ii oosiriñ meñ qeañgoj wasiro keno.

5* Keno kokaen ijijoro, “Ojooonoga mombaanoj mera me bulmakao ejia ii Sabat kendonoj apu rojnoj kemebaati eeñ, ii mono uulanjäwo horogi koubaa. Moronoj ii mende hororo kounaga?”

6 Kaen qisiñ ojono kawaa kitia meleembombaa bimoñ qaagia bogoro ragi. Kiañ.

Jiisasnoj sele meñ-uu ii qetano.

7 Farisii (Kana qaawaa kaparañkoñkoñ) ejanoj ejemba nenewaaajon koma horoñ ojonti, iyonjonoi dun jaayanon eu metogoñ ragiti, Jiisasnoj ii iima kawaajon sareqaa moj kokaen ijijoro,

8*“Moñnoj gii marañ (agomin aoao) lombambaanoj koma horoñ gono iikanon kema dun jegeñja mende meñ raba. Kaen ambagati eeñ, tosañañ koma horoñ ojonti, iyonjoonoga moñnoj gii guuguñ qabuñjayawo koloowaboo.

9 “Inoñ kouro lombaj toyanoj goonon kañ kokaen jenaga, ‘Gii dun koi mesaauna uuta inoñ raba.’ Kaen jawaati eeñ, gii mono waama baatanon emu kamaan dun meñ rama gamuga senjombo mobabo.

10 Kaen qaagoto, moñnoj koma horoñ gombaati, gii saanoj dun simiñjanooj emu kema raba. Kaen rana lombaj toyanoj kouma giima jawaat, ‘Alana, gii saanoj kañ dun jegeñjanon eu kema raba’. Kaen jero giinon ejemba giwo rama nene nejuti, mono kuuya iyono jaagianon qabuñagawo koloowawa.

11* Ii kokaembaaajoña: Iyançiaa uugia meñ ubuti, Anutunoj ii kuuya meñ kamaanq ojombaa. Moñnoj iyanja uuta meñ kamaawaati, Anutunoj mono ii meñ umá mubaa.”

12 Farisii (Kana qaawaa kaparañkoñkoñ) ejanoj ejemba koma horoñ ojono lombanoj ragi Jiisasnoj lombaj toya eleema iima kokaen ijoro, “Gii weembaa me gomantiinjan lombaj moj ooñ iikanon geençaa alauruga me daremuñjuruga ii mende koma horoñ ojomba. Tinitosauruga me miri ejemba qabuñagiawo ii mende koma horoñ ojomba. Kaanjan lombambaajon koma horoñ ojonti, ii kaanjadeen koma horoñ goma tosaga ii metogoñ gongi tegowaa. Kaen ambaati eeñ, Anutunoj mono iikawaa tawaya mende gombaa.

13 “Kaen qaagoto, lombaj mozozoñgoj oowagati, gii mono ejemba kamaanqeqeta ii koma horoñ ojomba. Ejemba wanaya, lokoj ano jaagoo koloojuti, mono ii ojona sokombaa.

14 Ii koma horoñ ojona yonjonoi tosa metogoñ gombombaajon amamaagi gii iikawaajon simbawoñawo koloñ laligowaa. Tosagia ii eeñ ero laligona solaña yonjonoi koomunonga waagi kambaj iikanon Anutunoj ajo ii goojoñ metogoñ gombaa.” Kiañ.

Lombaŋ ano mondomondo qaa jeŋ togogi.

Mat 22.1-10

¹⁵ Jiisasnoj kaeŋ jero nene neŋ ragi yonjoonoŋga moŋnoj ii moma kokaen ijoro, “Moŋnoj Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma nene neŋ rabaati, niinoŋ iwaajoen simbawoŋawo jeŋeŋ.”

¹⁶ Kaeŋ ijoro kokaen meleeno, “Eja moŋnoj gomantiiŋaa lombaŋ somata mozozoŋgoŋ ooŋ ejemba mamaga horoŋ oŋoŋgi kawutiwaajoen jero.

¹⁷ Lombaŋ kambaŋa kaŋ kuuro weleŋqeŋeyə moŋ wasiro koma horoŋ oŋomambaajoen ijoroti, iinoŋ yonjoonoŋ kema jero mogi, ‘Iwoi kuuya mozoŋgodaboroniŋ eja. Kawaajoŋ mono saanooŋ kawu.’

¹⁸ Kaeŋ inijoroto, ii moma yonjoonoŋ korebore kanaiŋ iwoi tosianoŋ mondoŋ togogi. Eja mutuyanoŋ jero, ‘Nii molaleŋ moŋ sewaŋia mewetiwaajoen iikanooŋ kema iimambaajoen mojen. Iikanooŋ somoŋgoŋ nonja. Kawaajoŋ saanooŋ kema ijona mende moma bolinŋ nomba.’

¹⁹ Eja moŋnoj jero, ‘Nii bulmakao ejia 10 sewaŋia meweti, ii qaqanoŋ somoŋgowe kinoŋ horogi kema gawoŋ batogoŋ menjangomaja. Iikanooŋ somoŋgoŋ nonjiwaajoen saanooŋ ijona mende moma bolinŋ nomba.’

²⁰ Moŋnoj toroqen kokaen jero, ‘Nii emba woranda koi sewaŋia mewetiwaajoen kamambaajoen amamaajeŋ.’

²¹ “Kaeŋ jegi welenqeŋenoy eleema eja poŋa buju ii ijoro. Ijoro moma uuta gere jero welenqeŋeyə kokaen jeŋ kotoŋ muro, ‘Gii mono alanzaŋ qenjaaro sombenooŋ ano kananoŋ kema ejemba kamaaŋqeŋeta, wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokoŋ ejemba ii mono uŋuana lombaŋ miri uutanoŋ koi kawu.’

²² Jeŋ kotoŋ murotiwaa so andaboroŋ kaŋ kokaen ijoro, ‘Poŋna, jeŋ kotoŋ nonjanjwaas so anjento, duŋ tintiŋa mombo kaanjaideen raja.’

²³ “Kaeŋ ijoro eja poŋnoŋ jero, ‘Gii mono rooŋqeqe ano kuunjiaŋoŋ kema ejemba rama kenjuti, ii kaparaŋ koma kuuj oŋoŋa lombaŋ miri uutanoŋ kouma saa qewu.

²⁴ Niinoŋ kokaen inijowe mobu: Ejemba wala koma horoŋ oŋomambaajoen jeweti, iyoŋjoonoŋga moŋnoj noo lombanoŋ mende kouma nembanene neŋ naaŋa mobiaa.’” Kianj.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania

Mat 10.37-38

²⁵ Jiisasnoj keno ejemba tuunjelembé yonjoonoŋ otaaŋ keŋgi eleema kokaen inijoro,

²⁶*“Moŋnoj niwo kaŋ laligomanjeŋ nii gogoraagen ama noma nemuŋmaŋa, embameria, daremuŋa, naambeeta ano iyaŋaa laaligoya kaajagadeen jegeŋ ama jopagoŋkeji, iinoŋ mono noo gowokona koloomambaajoen amamaawaa.

²⁷*Sisigia megı moŋnoj nii notaan siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoen mende jojoriwaati, iinoŋ mono noo gowokona koloomambaajoen amamaawaa.

²⁸“Oŋoŋoŋga moŋnoj miri koriga memambaajoen moji eeŋ, iinoŋ mono wala kamaaŋ rama monenja miri medaborowaatiwaa so kolooja me qaagoti, iikawaa kania gosiq iima kotowaa.

* **14:26:** Mat 10.37 * **14:27:** Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

²⁹ Kaej mende ama miri tandoya komoma medaboromambaajon kotikotiiya mende eŋ muro mesaoro eeŋ nano ejemba kuuya ii iima kanaijjen mepaqepae ama mububo.

³⁰ Kaej ama muŋ kokaej jewubo, ‘Eja ii kanaij miria meroto, ii medaboromambaajon mende kotiiro.’ Iikawaa so gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosiŋ moma kotowa.” Kianj.

³¹ Jiisasnoŋ qaa ii toroqen kokaej jero, “Kaaŋagadeen kiŋ ejā poŋ moŋnoŋ kiŋ mombo aron qeŋ ‘Manja qewoŋa,’ jeŋ nomaen ambaa? Iinŋ uulaŋawogadeen kere mende ama mubaato, wala jawiŋjuruta horoŋ onono ajoroŋ rama qambanmamban qaa kokaej amiŋ mobuya, ‘Ananaanoŋ ejaurunana 10,000 laligojoŋ ano leegen kereurunana ii 20,000 laligoju. Ejā poŋqianoŋ ii uŋuama kagi inŋima saanoŋ kottiŋ uŋuwoŋa me qaago?’

³² ‘Mende kotiwoŋa,’ jewuti eeŋ, iinŋoŋ kere kiŋnoŋ koriganoŋ karo iikanondeen jotamemeuruta wasinŋ onono iwaanoŋ kema luae qewombaaŋ gejanono amiŋ mobuya.

³³ Kaaŋagadeen onjoononŋa moŋnoŋ iwoi kuuya eŋ muji, ii jegeŋa ambaati, iinŋoŋ mono noo gowokona koloombaajon amamaawaa. Kawaaŋon mono niiga jegeŋa nooŋgi sokombaa.” Kianj.

Sii naaŋa qaa ii iwoi omaya totoonj.

Mat 5.13; Maak 9.50

³⁴ “Sii ii awaa koloojato, siinŋa mesaowaati eeŋ, ii mono nomaen meago-ninŋ mombo siinŋawo koloonaga?

³⁵ Kikisi omaya ii baloŋ kelegawo koloowaatiwaajon meŋ kululuun isombasoŋ amakejonto, sii naaŋa qaa ii iwoi mombaajon mende sokombaa. Qaago! II mono eeŋ namonoŋ giliŋiŋ kemej eeŋ toontoŋ ewaa. (Gii kaaŋiadeen noo gowokona koloŋ batuyanoŋ kotoŋ nomesaowagati eeŋ, mono iwoi omaya koloowaga.) Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinŋoŋ mono qaa ii moma kotowa.” Kianj.

15

Lamanonŋ soorotiwaasareeqaa

Mat 18.12-14

¹*Takis tilqili ama megiti ano singisoŋgo ejemba tosaŋa ii jaasoŋgoyanoŋ Jiisaswaa Buŋa qaaya mobombaajon kagi.

² Kaej kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yoŋonŋoŋ Jiisaswaajon uugia boliro ɻindiiŋ-ɻunduru qaa kokaej jegi, “Eja kanoŋ siŋgisoŋgo ejemba uŋuama yoŋowo rama nene neja.”

³ Kaej jegitiwaajon Jiisasnoŋ sareeqaa moŋ kokaej injjoro,

⁴ “Oŋoonŋoŋ mombaajon lamauruta 100 laligoji yoŋoononŋa moŋnoŋ sooŋ jinŋauŋ keno toyanoŋ nomaen ambaa? Iinŋoŋ mono 99 ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ oŋomesaoŋ kema motoŋgo jinŋauŋ kenoti, iikawaajon moŋgama kema laligoŋ mokolooro tegowaa.

⁵ Mokoloŋ uukoisoro ama sawiŋaŋoŋ ama bosima kawaa.

⁶ Mirinoŋ kaŋ alauruta ano tosaŋa kosere laligojuti, ii oŋoonoŋ ajoroogi kokaej injjowa, ‘Lamana sooroti, ii mokolojenŋatiwaajon mono kagi niwo korisoro amboŋa’

⁷ Niinoŋ kokaej injjowe mobu: Iikawaa so siŋgisoŋgo ejā motoongonŋoŋ uuta meleembaaati, iwaajoŋ Siwe gomanooŋ korisoro somata koloowaa.

Ejembə 99 iyanqiaa jaagianoŋ solanə dindinə koloŋ uugia meleem-bombaajon mende moma laligojuti, iyoŋoojoŋ korisoro kaŋa mende koloowaa.” Kiaŋ.

Moneŋ kota soorotiwaas sareqaa

8 “Kaaŋgadeenj emba moŋnoŋ silwa moneŋ kota 10 meŋ laligoŋ yoŋooŋoŋa motoongonoŋ kemeŋ sooro nomaen ambaa? Iinoŋ mono kiwa ootiriŋ kaparaŋ koma miri usuma moŋgambaa. Moŋgama laligoŋ mokolooro tegowaa.

9 Ii mokoloŋ emba alauruta ano emba tosaŋa kosere laligojuti, ii oŋoŋoŋ ajoroogi kokaŋ ijijowaa, ‘Noonooŋ silwa moneŋ kota motoongonoŋ sooroti, ii mokolojenatiwaajon mono kagi niwo korisoro amboŋa.’

10 Iikawaa so niinoŋ kokaŋ ijijowe mobu: Singisongo ejembə moŋnoŋ uuta meleeno Anutuwaa gajobauruta yoŋonoŋ iwaajon korisoro uuta ambuya.” Kiaŋ.

Qewolŋ ejanor uunŋonjaŋ ama uuta meleeno.

11 Jiiasnoŋ toroqen kokaŋ jero, “Eja mombaa merawoita woi laligori.

12 Koganon manjaŋoŋ kokaŋ ijoro, ‘Amana, gii mono moneŋ esuhinaga mendeema bakaya nomba.’ Kaŋ ijoro manŋaranoŋ ilawoilaya kuuya sogaranoŋ mendeema orono.

13 Ii orono meria melaanoŋ gomaŋ boria woi karooŋ laligoŋ hina iwoiya kuuya ii kololoŋ meŋ kantri moŋgeŋ keno. Iikanon kema iyanqaa jaajaa kana somata emba yoŋowo bao kaŋa paŋgamaŋ laaligo laligoŋ moneŋ hinaya gilidabororo.

14 “Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata koloŋ baloŋ kuuya ii sokono. Iinoŋ kambanŋ kanoŋ kanaiŋ tapekokoro koloŋ memeqemeaŋ ama ammaaro.

15 Amamaaŋ kantri iikawaa toyə mombaanoo kema gawombaajon qisiŋ muro wasiro iwaas bao sopanoŋ kemeŋ bao galengiaga laligori.

16 Iikanon laligoro bao yoŋonoŋ sako kota negi iima ‘Saanoŋ ii newe tomena sokonaga,’ jeroto, ii kaŋgadeen moŋnoŋ mende muro.

17 “Kaeŋ laligoŋ uuta tooro kokaŋ jero, ‘Maŋnaa gawoŋ ejembə naa afaaŋa yoŋonoŋ gawoŋ megı sewaŋa oŋono nene neŋ timbirinŋoŋ laligojuto, niinoŋ kokanoŋ konkorara bodi laligoŋ komumambaajon anjeŋ.

18 Nii mono waama maŋnaanoo eleema kema kokaŋ ijomaŋa, ‘Ama, nii singisongo ama iikanon gii ano Siwe Toya qaagara qotogon qagara meŋ boliwe.

19 Kawaajon giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’ jewagatiwaas so mende koloojen. Gii saanoŋ jena welenqeęęga moŋ kolooomana.

20 “Kaeŋ jeŋ waama maŋnaanoo keno. Kema miri dodowiro maŋnaanoo korikori endu nama iiro karo bata pororogoro iima koboŋ esuŋgadeenŋ qiqigoŋ kema kema aroyanoŋ giliro kemero buuta kitoŋ neŋ ‘Merana, oowe oowe!’ jero.

21 Kaeŋ anoto, merianoŋ ijoro, ‘Maŋna, nii singisongo ama iikanon gii ano Siwe Toya qaagara qotogon qagara meŋ boliwe. Kawaajon giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’ jewagatiwaas so mende koloojen.’

22 “Kaeŋ ijoro maŋnaanoo iikanondeenj welenqeęęuruta kokaŋ ijijoro, ‘Oŋo mono uulaŋawo maleku akadamuyawo moŋ meŋ kaj mouma mubu. Ilawage aroyanoŋ koma menjereŋgoŋ muŋ kana esu kanianooŋ mouma mubu.

23 Kaañgadeeñ sopanoj kema bulmakao doña kelegawo moj mej kan qeq oogi nej korisoro amboja.

24 Merana koi komuñ tagoroti, iinoj mono mombo gibilñ kaja. Iinoj mono soorogo Anutunoj mombo mokolooro asugija.' Kaeñ injoro kanaiñ korisoro angi.

25 "Korisoro anjito, datanon gawonon laligoñ eleema miri dodowinj kanon rii gbawé qama oron aisoogiti, iikawaa otoñja moro.

26 Ii moma weleñ mera moj qaro karo 'Ii nomaembaajon anju?' jeñ qisín muro.

27 Qisín muro kokaeñ ijoro, 'Koganon luluñjkota eleema karo mañjanon ii mombo anjalñ ba koma muñ iikawaajon injoro bulmakao doña kelegawo qeq oonj aisoouj.'

28 "Kaeñ ijoro irinja soono mirinoj umambaajon togoro. Togoroto, mañjanon ii moma seleenjeñ kamaañ uuluae qaa bonjoñanon jeñ mej looriñ muro.

29 Mej looriñ muroto, iinoj meleema kokaeñ ijoro, 'Mañna, niinoj gbaní mamaga weleñga qeq laligoñ jeñkootoga kamban mojnoj mende ugugn laligoweto, kileñ giinoj kamban mojnoj meme (noninj) melaa mon alauruna yoñowo korisoro ambombaajon mende nona.'

30 Mende nonato, meraga koi kanon kana somata emba yoñowo laligoñ monej hinaga tiwilaan kouro giinoj mono iwaajon ama injóna bulmakao doña kelegawo qeq ooju.'

31 "Ijoro mañjanon kokaeñ meleema jero, 'Merana, gii kamban so neenawo laligoñkejan. Kawaajon neenaa buñana kuuya ii mono goo buñaga kaangadeeñ kolooja.'

32 Kaangadeeñ koloojato, koga koi kanon komuñ tagoroto, mombo gibilñ eleema kaja. Iinoj soodabororoto, Anutunoj ii mombo mokoloja. Kawaajon keteda koi nene korisoro anij sokonja.' "Kiañ.

16

Esuhina galen tiliqiliauwowa sareqaa

1 Juisasnoj gowokouruta qaa mon kokaeñ injoro mogi, "Eja qabuñyawo mombaas esuhina galenja mon laligoro. Tosianon kan ejá qabuñyawo ii qaa kiisan ijogi, 'Iinoj goonon monenj hinaga kondeema tondu giliñ laligoja.'

2 Ii moma galeñ ii jero karo jeñ muro, 'Nii goojoñ buñja bologa jegi mojeñ. Gii noo miri ano esuhinana mombo galenj kombagatiwaa so mende koloojañ. Kawaajon ii nomaen galeñ koma laligona, iikawaa lopoya jegi asariñ nomba.'

3 Kaeñ jero uutanon kokaen romongoro, 'Miri toyanoj galenkonjkonj gawona nuano nomaen amanjamaen?' Esunja mende sokonjiwaajon balonj osomambaajon amamaajen ano jejewelenweleñ ejá laligomambaaajon gamuna mojen.

4 Iinoj galenkonjkonj gawona nuambaati, niinoj kamban iikanon nomaen ambe tosianon miriganon koma horon kalañ koma nombuyaga? Ahaa! Kana mon romongojen.'

5 "Kaeñ jeñ ejemba toyanoj tosa ama ojonoti, ii kuuya aña aña horon ojono kagi. Mutuyanoj karo ii kokaeñ ijoro, 'Tonaanoj tosa goonon dawi ejá?'

6 Kaeñ qisiro jero, 'Oil dram 100 mewe.' Kaeñ jero kokaeñ meleeno, 'Gii tosa papiaga mej koi rama uulanjawa utegoñ 50 oona ewa.'

⁷ Kaej jej eja moj qisin muro, ‘Ano gii? Goonoj tosa dawi eja?’ Qisiro kokaen jero, ‘Wiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.’ Kaej jero ijoro, ‘Gii tosa papiaga menj iikanon 16,800 kilogram kaej oona ewa.’

⁸ “Kaej kolooro miri toyanoj moma jejqeeqo qaa kokaen jero, ‘Galenanoj tiliqili qaganon iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.’” Poj Jiiasnoj sundu kaej jej toroqeñ jero, “Pañgamambaa nanamemeñ otaaŋkejuti, iyoojoo momakootogia ii ejemba tosaanja kete laligojuti, ii tiliqili ama ojombutiwaa so ejato, Anutuwaa asasaganoj laligojuti, yojoo momakootogia ii iikawaa baatanon kolojo.

⁹ “Kawaajon kokaen jewe mogi: Tosianoj balombaa monen hinanoj ejemba tiligon ojonomakejuto, ojonoj mono iikanon menj alaurugia mokoloon ojombu. Ii mokoloon ojongoj balombaa iwoinon qaombaati, Anutunoj mono kamban iikanon koma horon ojono laaligo kombombanjaa gomanon keuma tetegoya qaa laligowu.

¹⁰ “Mojnoj iwoi melaada menj kaparañ koma tororo galeñ konji, iinoj mono iwoi somata kaanagadeen tororo galeñ kombaa. Mojnoj iwoi melaada galen koma gjigajau anji, iinoj mono iwoi somata ii kaanagadeen galeñ kombattiwaajon jenij gjigajau ambaa.

¹¹ Balombaa monen hinaya borogianon anji ii pondaj mende galen konji hoja mende kolooroti eej, mojnoj mono iwoi buñaya uuta hoja ii borogianon mende ambaa.

¹² Ono tosaanja yonoono iwoi ii pondaj mende galen konji hoja mende kolooroti eej, ojonaŋgiaa uugiaa buñja hoja ii moronoj moj ojonaŋga?

¹³ *“Welenqeqe mojnoj poj woi welen qen oromambaajon amamaarkeja. Mojnoj kaej amambaajon moj, iinoj mono mon kazi ama muñ moj uutanon jopagowaa. Mombaanoj qokotaaj mon jejewili ama mubaa. Kawaajon ojonoj Anutu ano monej hina ii mindiriñ welen qen orombombaajon amamaawu.” Kianj.

Monembaa uugere ambubotiwaa qambajmambaj qaa

Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

¹⁴ Farisii (Kana qaawaa kaparañkonkonj) yonoono monembaa naaj maga en ojono laligotitiwaajon Jiiasnoj qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegoj mugi.

¹⁵ Mepaegoj mugi kokaen injoro, “Farisii ojonoj mono ejemba jaagianoj solanja kaanja qendeema ojombombaajon geriawo amakejuto, Anutunoj uugiaa kania moma kotaboroja. Ejemba jaagianoj iwoi mombaajon mogi uuta kolooji, ii Anutunoj iiro arokuukuuyawo koloŋkeja.

¹⁶ *“Bentotombaa kania ii Mooseswaanooj Kana qaanoj ano gejatootoo ejemba yonoo Buju Terenoj oogi weenqoŋ laligoj waaniñ Jonooj asugin hoja asuganoj injisaano. Kambaj iikanonja kanaiñ qaa ii jeñ señ Anutuwaa bentotonon keubutiwaajon ejemba uugia kuunjkejoj. Ejemba kuuyanoj mono janjariñ riñ kaparañ koma bentotoj iikawaa uutanon keubombaajon amakeju.

¹⁷ *Siwe balonoj goron qewaotiwaa so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolaŋa motoongoj ii kamban moŋgej mende totoon aliwaa. Kianj.

¹⁸ *“Eja mojnoj embia mesaonj emba moj mewaati, iinoj mono olonjkalu ambaa. Eja mojnoj embia loyanoj mesaoroti, ii mewaati, iinoj mono kaanagadeen olonjkalu ambaa.” Kianj.

Eja qaqabuŋayawo ano Lazarus

19 “Eja qabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ opo maleku nezoŋgbala osoga akadamuyawo mouma laligoŋ kambaj so neŋkorisoro ama siiseweweya qaa laligoro.

20 Kaeŋ laligoroto, iwaa miri naguya kosianoŋ eja wanaya moŋ qata Lazarus enj laligoro. Wiji nombonoŋ selia so koma raro.

21 Wosoya ano gbadonoŋ enj eja pon qereweŋaa nene duŋnoŋga nene kera reemonja kamaaro ii nemambaajonj moro. Moma ero kasu yorjonorj kouma wiji nombonja bojoŋ laligogi.

22 “Kaeŋ laligoŋ wanaya iinoŋ komuro. Komuro Siwe gajoba yonjonoŋ wama uma oyaŋboyan gomanoŋ angi Aabrahambaa kooroŋjanorj raro. Eja qabuŋayawo iinoŋ kaanjaadeej komuro roŋ konŋi.

23 Roŋ konŋi koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemero jeŋ sorogoro siimbobolo somata moma uuro uro Lazarus Aabrahambaa kooroŋjanorj korig-anorj endu raro iriiro.

24 Iriima silama qama jero, ‘Oo amana Aabraham, mono wosoga moma nomba. Nii gere bolanoŋ nooro kokanoŋ konŋajiliŋ uuta moma nanjeŋ. Kawaajonj mono Lazarus wasina kema koso susuyanoŋ apunoŋ qeesaan kaŋ neselananoŋ moriro olomoowa.’

25 “Kaeŋ jeroto, Aabrahamnoŋ meleeno, ‘Merana, mono koi romongona keno. Giŋoŋ namonoŋ laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnoŋ namonoŋ laaligoya qenjenjanjeŋ ama laligoro. Kaeŋ laligoroto, kambaj kokaamba ulunkolenj ama munij rajato, giŋoŋ siimbobolo moma konŋajiliŋ qaganorj nanjan.

26 Kaeŋ laligoŋoŋ ano toroqeŋ kokaen jejeŋ: Anutunoŋ nono ano oŋo batunananorj mendeema jawo ama kotiyoŋ eja. Kawaajonj tosianoŋ jawo qisigoŋ nonoonoŋga oŋoonoŋ koubombaajonj mobuyaga, ii mono amamaawuya. Kaŋagadeej leegen endu laligojuti, oŋonoŋ kaŋagadeej nonoonoŋ koubombaajonj osiwyua.’

27 Kaeŋ jero kokaen ijoro, ‘Amana, kaeŋ kolooro kokaen welema gonjeŋ: Giŋoŋ mono Lazarus wasina maŋnaa mirinoŋ kemba.

28 Miri iikanorj daremuŋjuruna 5 laligojuti, iyoŋonoŋ kaanjaadeej senjoŋ gomaj koi kanoŋ kamaanj siimbobolo somata mobubo. Kawaajonj mono jena kema gejatootoo qaa inijoro mobu.’

29 “Kaeŋ welenoto, Aabrahamnoŋ jero, ‘Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonjonoŋ Buju Tere ii yonjoo buŋaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!’

30 Kaeŋ jero kokaen jero, ‘Oo ama Aabraham, kaeŋ qaagoto, koomuya nonoonoŋga moŋnoŋ yonjonoŋ kenagati eenj, yonjonoŋ mono uugia meleembuyaga.’

31 Jero Aabrahamnoŋ kokaen ijoro, ‘Yonjonoŋ Mooses ano gejatootoo ejemba yonjoo qaawaajonj geja mende anjuti eenj, kaanjaadeej koomuya nonoonoŋga moŋnoŋ waama qaa jenagati eenj, iyoŋonoŋ mono kileŋ Anutu mende moma laariŋ mubuyaga.’” Kianj.

1 Jiisasnon gowokouruta qaa kokaen injjoro, “Bologaa siipatitianon mono afaankota koloonkeja. Mojnoj siipatiti angoj komambaajon amamaankejato, moj moronoj tosaanja kongoro ama ojono singisongo ambuti, iwaajon mono terenjon ‘Yei’ qama wanjinjiingojej. Siimbobolo uutanon mono iwaag qaganon ubaa.

2 Iinoj ejemba melaa iyonoononja moj kongoro ama muro singisongo ambaati, eja iikanonj mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoj lombo iikawaa ironja nomaej muro soyanoj koloonaga? Kemun kowonji aroyanon somoengonj kowe biiwianoj giligi kemenagati, iikanonj mono afaankota koloonaga.

3 *“Kawaajon mono ojoangia galengia menj aon laligowu. Alaga mojnoj singisongo anji, ii mono jej mindingoj muba. Jej mindingoj muna moma bolinj aonj wosoya mobaati eenj, gii mono singisonjgoya mesaoj muba.

4 Ween mombaa uutanonj singisongo 7 ama bolinj goma ambeja 7 goonoj eleema kokaen jewaa, ‘Alana, nii singisongo anjenjiwaaqon moma bolinj aojej.’ Kaej jewaati eenj, gii mono singisonjgoya ii mesaoj muba.” Kaej.

Momalaariwaa hoja ii ku-usuñawo.

Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

5 Aposol yojonoj Pombaajon jegi, “Momalaarinana mono toroqej menj kotiwa.”

6 Kaej jegi Pojnoj meleeno, “Momalaarigiaa hoja ii nejoj kotaas so enagati eenj, ojonoj saanoj numuzu gere* koi kawaajon kokaen jej kotowuyaga, ‘Gii mono tiigawo joloma waama luguj kowenor kemej geenga komoma aonj namba.’ Kaej jej moma laarigi gere iikanonj mono qaagia tej kombaa.” Kiarj.

Weleñqege awaa ii nomaej?

7 “Ojonoononja mombaa gawonj ejanonj bulmakao menj gawononj kema kinorj hororo balonj mosombaa me lama galengiaga laligowaa. Laligonj mirinonj kouro iikanonj toyanoj kokaen jero mobaa me qaago, ‘Gii mono mirinonj kouma rama nenega newa.’

8 Kaej qaago! Iinoj mono kokaen jewaa: ‘Gii mono apu arij meagon aonj gomantijaa nenena ooj ama nona nemaña. Kawaa gematanon geengaa nenega oonj newa.’

9 Kaej jej kotoq muro gawonj ejanonj jerotiwa so gawonja medabororo sokono galenjanonj kawaajonj mepeseej mubaa me qaago? Qaago!

10 Ojoo kanagia ii kaanjadeej eja. Galenjanonj iwoi kuuya jej kotoq ojonoj, ojo ii andaboronj kanonj mono kokaen jewu, ‘Nono gawonj ejemba toona laligojon. Galenananoj iwoiwaajoj jeroti, mono iigadeen menj kajonjiwaajoj mepemepesee moñgambombaajon amamaajon.’ Kiarj.

Jiisasnon ej 10 selegia menj solayaniro.

11 Jiisasnonj Jerusalem sitinonj kemambaajon Galili ano Samaria prowins woi yoroo batugaranonj kana eroti, iikanonj keno.

12 Kananoj kema gomañ mojnoj keuro eja 10 selegia manimbayawo yonjonoj mokoloonj iima korikori endu nañgi.

13 Nama kotakota qama silama jegi, “Somatanana Jiisas, mono kiañkomurj nonomba!”

* **17:3:** Mat 18.15 * **17:6:** Jiisasnonj mulberi gere moj qendeeno. Gere ii numuzu kaañaga, kota kowororo kota kaanja neneyaga.

14 *Qama jegi injima kokaen injoro mogi, “Ojo mono jigo gawoŋ galen yoŋoŋoŋ kema selegia qendeema oŋombu.” Kaeŋ injoro teŋ koma kananoŋ kenji selegianon iikanon solanjanon awaa kolooro.

15 Awaa kolooroto, 10 yoŋoŋoŋga moŋnoŋ selia solanjaniro iima eleema kaŋ Anutu kotakotagadeen qama mepeséero.

16 Mepeseeŋ Jiisaswaa kanianoŋ kemeŋ usugon simiŋ kuma ‘Daŋgisen!’ jero. Eja ii Samaria ejaga. Juuda yoŋoŋ Samaria prowinswaa ejemba yoŋoŋoŋ mogi kamaaŋqegeta kolooro laligoŋi.

17 Daŋgisen jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Ii saanooŋ anjanto, eja kuuya 10 oŋoo selegianon mono solanjanidabororo me? Eja 9 yoŋonoŋ mono daeŋ laligoju?

18 Eja wabaya giinoŋ geengodeeŋ eleema kaŋ Anutu mepeseejanto, eja 9 yoŋonoŋ mono kema lolomonin kenju.”

19 Kaeŋ jeŋ kokaen ijoro moro, “Momalaariganon mono meŋ qeanŋon gonja. Kawaajoŋ saanooŋ waama kembu.” Kianj.

Anutuwaa bentotoŋa ii nomaen koloowaa?

Mat 24.23-28, 37-41

20 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas kokaen qisiŋ muŋ jegi, “Anutuwaa bentotoŋa ii mono naa kambanoŋ asugiwa?” Jegi moma meleema kokaen jero, “Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono jaanananoŋ iibombaa so mende asugiwa.”

21 Mobi! Anutuwaa bentotoŋa ii batugianoŋ uugianon asuginj eja. Kawaajoŋ ii kokanoŋ me endukanoŋ ejí, kaeŋ jewombaajoŋ ammaaŋkejon.”

22 Jiisasnoŋ gowokouruta kokaen injoro mogi, “Kanagen kambanŋ moŋ kan kuuuwati, iikanon Siwe gomambaa Eja hoŋaa gawoŋ meme weenja yoŋoŋoŋga moŋ iibombaa siŋja mobuto, ii mombo iibombaajon ammaawuya.

23 Kamban iikanon kokaen jegi mobu, ‘Mobi! Hamoqeqe Toyanoŋ mono endu laligoja. Mobi! Mono koi asugija.’ Kaaŋ kaaŋ jegi ii iibombaajon iikanon uulanjawo mende luguj kembu.

24 Ii kokaembajon: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambanŋ ii ooibiliwa so kokaen koloowaa: Ii siwe leegengä uulaŋawo bilisik ama asarin leeger sokoma kenji, iinoŋ mono iikawaa so asugiwa.

25 Kanagen kaeŋ koloowaato, wala ejemba kambanŋ kokaamba namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ eja ii yakariŋ gema qeŋ mugi siimbobolo somata mobaa.

26 *“Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambanŋanoŋ ejembanŋ laaligogia qemasologen qaganon laligoŋ tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaatiwaa kambanŋanoŋ kaŋqagadeeŋ asugiwa.

27 *Nooawaa kambanŋanoŋ nene lombanŋ ama apu kotiga neŋ embaqemba sewaŋaa angi kema karo agimiŋ aogi. Nanamemeŋ kaeŋ ama meŋ qemasologen laligogi Nooanoŋ waŋgo uutanooŋ uroti, weenj iikanon tegoro. Tegoro apu gboulu somatanon kaŋ ejemba qaa roŋ koma oŋono apu nemoton komugi.

28 *“Lootwaa kambanŋanoŋ kaŋqagadeeŋ qemasologen laligogi kaŋqagadeeŋ kolooro. Ejembanŋ nene lombanŋ ama apu gisi neŋ gawoŋ koma komoma jigo mirigia meŋ qetegon nene sii miri ama iwoi sewaŋaa mewutiwaajon angi iwoi tosia sewaŋaa meŋ laligoŋkegi.

29 Kaeñ ama meñ laligogito, Lootnoj Sodom gomañ mesaon keno weenj iikanondeen gere ano jamo qara geriawo ii mono koñ kaañja sombinonja kamaan ejemba jinonaq qaa oñoro komugi.

30 Kanageñ Siwe gomambaa Ejä hoñjan mombo asugawaati, kambaj iikanon ejembanon kaanjadeen qemasologen ama laligon tiwilaawuya.

31 “Weenj iikanon sombenon laligowaati, iinoj mono hina iwoiya memambaoj miri uutanoj mende uba me gawonoj kema laligowaati, iinoj mono kaanjadeen mirianon mende eleema kawa.

32 Loot embianoj meleema gematanoj uuñ komuñ jamo karanjañ kolooroti, mono ii romonjowu.

33 *Moñnoj laaligoya siiseweweya qaa iyanjaajoj aŋgoj koma iyanja jaajaa laaligomambaajoj moji, iwaa laaligoyanoj mono soowaato, moñnoj laaligoya noojon ama qeleema mesaowaati, iinoj mono laaligo hoñja kania mokoloon oyanboyaj laligowaa.

34 “Niinoj kokaen injijowe mobu: gomantiña iikanon ejä woi duŋnoj motoonj ewaoti, iyoroononja moñ wama moñ mesaowuya.

35 Kaanjadeen emba woi ii motoonj tawej orasiñ rabaoti, iyoroononja moñ wama moñ mesaowuya.”

36 (Eja woi nene gawonoj laligowaoti, iyoroononja moñ wama moñ mesaowuya.)

37 Jiiasnoj kaeñ jero gowokourutanon meleema ijogi, “Oo Poñ, ii dakanonj koloowaa?” Kaeñ ijogi kokaen injijoro mogi, “Oro gisaganon mongen baageñ ero mambonjkararanonj mono iikanon horonj ajoroonjkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kiaeñ.

18

Malononj kaparañ koma weleno eja somatanonj ilalaro.

1 “Oño mono kambaj so Anutu qama koolinj qelokoli mende ama laligowu.” Jiiasnoj kaeñ jeñ iikawaa sareqaaya kokaen injijoro mogi,

2 “Taoñ moñnoj qaa jenteego eja moñ laligoro. Iinoj ejemba yonjonoj qaa jeñ mubutiwaajoj gamuya mende moma iyanja jaajaa laligon Anutuwaa jeta uugumambotiwaajoj toroko mende moro.

3 Taoñ kanonj malo emba moñ laligoro. Iinoj suulan qaa jenteego eja iikanonj kema kokaen jeñ laligoro, ‘Moñnoj niwo aŋgowowo anjiwaajoj giinoj mono ilaañ nonaga.’

4 “Kaeñ jero kambaj koriga ii moma gema qenj laligoroto, kanageñ uutanoj kokaen jero, ‘Niinoj ejemba yonjoo qaagiaajoj gamuna mende moma neenaa jaajaa laligon Anutuwaa jeta uugumambotiwaajoj toroko mende momakejeñ.

5 Kaeñ laligojento, malo koi kanoj mono qaasoso pondaj jeñ noma kañkejiajooj mojona tiiro saanoj ilaañ mube qaaya tegowaa. Mende ilaañ mubenagati eeñ, iinoj mono kanasoso karo mojotiitiya momambo.’”

6 Poñnoj sundu ii medaboronj jero, “Jenteego eja doogoyanoj qaa jeroti, mono iikawaaajoj geja ama kania romonjowu.

7 Anutunoj ejemba iyanjaajoj meweengoj oñonoti, iyonjonoj gomantiña asasaga ilaañ oñombatiwaajoj qama kooligi Anutunoj mono yonjoo qaagia gosiñ jeñ tegoro awaa koloowu. Ilaañ oñomambaoj jeñ silemale mende ama kambaj mende konjoratiro ubaa. Ii qaago totoonj!

* **17:33:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

8 Niinoj kokaen injjowe mogi: Anutunoj mono kambaj mende koriro qaagia gosiq jeq tegoro awaa koloowuya. Mono alanzaq ilaaq ojomakejato, ii kileq Siwe gomambaa Eja honjanoy eleema kaq ejemba gosiq ojombaati, kambaj iikanoy momalaari honja mokoloowaa me qaago?” Kian.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

9 Ejemba tosianoy iyanqiaajoq mogi uro solanja dindiqa kolojoq jeq tosaanj mogi kamaanqeqeta kolooro. Jiisasnoj ii injima sareqaa moj kokaen injjoro mogi,

10 “Eja woianoy jiwowoj jigoqoq uma qama kooliri. Mojnoj Farisii ano mojnoj takis meme ejaga.

11 “Farisii (Kana qaawaa kaparañkonkoq) iinoj nama arjodeej kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, ejemba tosianoy uugia dogoro kalugoq serowiliq amakejuti, nii ii kaanja mende laligojen me takis meme endu nanji, nii iwaa so kaanjaqadeej mende laligojen. Kawaajoy dangisej jeq gonjeq.”

12 Niinoj sonda so somanja woi nenewaa sinjgi laligoqkejen. Niinoj moneq hinana kuuya mendeema 10:nonga motoonjo Anutuwaa bunaya qeqkejen.”

13 “Kaeq qama kooliroto, takis meme iinoj waangoja mojnoj nama Siwenoy eu uumambaajoy gamuya moma borianoj jaaya esuuq kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, sinjisongo eja nii mono kiañkomuq nomba.’

14 *Niinoj kokaen injjowe mobu: Iinoj mono Anutuwaa jaanoj solajanij mirianoj eleenoto, Farisii (Kana qaawaa kaparañkonkoq) iinoj kaeq qaago. Daen yoñonoj iyanqiaa uugia meq ubuti, Anutunoj mono ii kuuya meq kamaanq ojombaato, mojnoj iyanqaa uuta meq kamaawaati, Anutunoj mono ii meq uma mubaa.” Kian.

Jiisasnoj merabora kotuegon ojono.

Mat 19.13-15; Maak 10.13-16

15 Ejemba tosianoy merabora busubuuusu kaanjaqadeej uñuama Jiisasnoj borianoj oosiriq ojombaatiwaajoy iwaanonj kagi. Kagito, gowoko yoñonoy ii iima jeq qotogon oñonqgi.

16 Kaeq angito, Jiisasnoj merabora ii koma horoj ojono kagi kokaen jero, “Merabora melaa ii saanoy oñomesaogi noonoy kawu. Anutunoj ejemba kaanja ii bentotonja buña qeq oñombaa. Kawaajoy ii mende somonqon oñombu.

17 Niinoj qaa honja moj kokaen injjowe mobu: Mojnoj Anutuwaa bentotonja ii merabora kaanja buña mende qeq aowaati, iinoj mono iikawaa uutanoy keumambaajoy amamaawaa.” Kian.

Jiisasnoj eja qabujayawo mombaa qambajmambaj qaa jero.

Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Galenkonkoq eja mojnoj Jiisaswaanoy kaq kokaen qisiq muro, “Boi awaa, niinoj mono nomaeq ama laaligo kombombaaja buña qeq aowenaga?”

19 Qisiq muro kokaen ijoro, “Gii noojoj ‘Boi awaa’, ii naambaajoy jejan? Anutu motoonqonoy awaa kolooya. Eja mojnoj ii kaañja awaa mende kolooya.

20 *Gii jojopaq qaa koi modaborojaq: ‘Serowiliq mono mende amba. Moj mono mende qena komuwa. Iwoi mono yongoro mende mewa.

* **18:14:** Mat 23.12; Luuk 14.11 * **18:20:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

Moq jenoqkuukuu mono mende ama muba. Nemunjanja mono goda qeq oromakeba.”

²¹ Kaen jeroto, galeqkonqon ejanq kokaen ijoro, “Ii kuuya mono gba-woronanorja teq koma laligonj waabe.”

²² Ijoro Jiiasnoj moma kokaen ijoro, “Gii tani motoongonoj amamaajaq: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewaqa mewutiwaajoj ana monej karo mendeema ejemba wanaya ojomba. Kaej ana esuhinaga somata (maa suaj, milyon kina kaanja) ii Siwe gomanoq ej gombaa. Kaej ama nii notaaj kawa.”

²³ Kaej ijomoto, eja iikanq kindimbiri laligrotiwaajoj ama qaa ii moma wosobiri mokolooj jaaya bosoleero een mesaon keno.

²⁴ Wosobiri mokolooro Jiiasnoj ii iima kokaen jero, “Yei! Ejemba monej hinagiawo yonjonoj Anutuwaa bentotonq keubombaajoj bimoq kupukapa ambuya.

²⁵ Ii kokaen jeq asarimanja: Oro somata kamel ii sosoro ootanoj saanoj mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuqagiawo yonjonoj Anutuwaa bentotonq uutanq keubombaajoj bimoq osiwuya.”

²⁶ Qaa ii jeroti, iyonojonoj kokaen jegi, “Oopopoq! Ejemba moronoj mono Siwewaa buja koloonaga?”

²⁷ Kaej jegi kokaen meleeno, “Ejembanoq ii aqgobato meq amamaaj osinqekejuto, Anutunoj mono iwoi kuuya saanoj amakeja. Iinoj iwoi moq ama memambaajoj mende amamaaj osinqekeja.”

Jiiaswaa gawoq memewaa tawaya

²⁸ Piitonq qaa ii moma meleema kokaen jero, “Moba, nononoj mono miri balonana mesaon giigotaq kaniq.”

²⁹ Kaej jero Jiiasnoj kokaen injijoro, “Niinoj qaa hoja moq kokaen injijowe mobu: Moqnoj Anutuwaa bentotonqajaoj ama iwoi moq mesaoroti, —ii miri baloja, embameria, daremuja me nemunjanja —ii ojomesaoro

³⁰ Anutunoj mono kitia toroqeq uuguj tawaya meleema muro ii namowaa laaligonq mewaa ano laaligo kanagenjanq laaligo kombombanja tetegoya qaa buja qeq aonj laligowaa.”

Jiiasnoj komuwaatiwaa qaaya jero karoq kolooro.

Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

³¹ Jiiasnoj gowokouruta 12 ii horoq ojono kagi kokaen injijoro, “Mobu, nono Jerusalem uboja. Gejatootoo ejembanoq Siwe gomambaa Eja hojaajoj qaa kuuya oogiti, ii mono hojawa koloodaborowaa.

³² Moqnoj ii memelolo meq muro waba gawman yonjoo borogianoj kemebeaa. Yonjonoj jejewili ama mepaegoj qaa tokoronkota jeq mun sulaapan qewuya.

³³ Sulaapan qeq ooli waayawonoj ootiq talunqon qeqi komuwaa. Komuq ween karoq kolooro koomunonq waabaa.”

³⁴ Kaej injijoroto, gowoko yonjonoj qaa ii mende totoon moma asarigi. Qaa injijoroti, ii aasaqgoyanoj ero ii mende moma kotogi. Kianj.

Jiiasnoj eja jaagoo mombaa jaaya metoro.

Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

³⁵ Jiiasnoj kema Jeriko goman dadowiro eja jaagoo moqnoj nene monej mutubiwaajoj welema kana goraayanon raro.

³⁶ Raro ejemba tuunjelelemba kananoj uuguj kenji otongia moma “Naa iwoi kolooja?” jeq qisiq ojono.

37 Qisiq ojono kokaen jegi, “Jiisas, Nazaret ejanon mono kananoj kan guugumambaajoj anja.”

38 Jegi kokaen qaro, “Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono kiaŋkomuŋ nomba!”

39 Kaeŋ qaro ejemba wala kenjiti, iyonjonon bo rabaatiwaajoŋ qotogon mugito, iinoj kaparaŋ koma qa gigilaaro, “Deiwidwaa gbili! Gii mono kiaŋkomuŋ nomba!”

40 Qa gigilaaro Jiisasnoj doron ama kokaen jeŋ kotoro, “Ii mono borianon meŋ noonon kawu.” Jeŋ kotoro meŋ kosere kougi kokaen qisiq muro,

41 “Alana, gii mono naa iwoi gomanjatiwaajoŋ mojan?” Qisiq muro ijoro, “Pon! Nii jaana mombo uumambaajoŋ mojen.”

42 Ijoro Jiisasnoj moma kokaen ijoro, “Mono jaaga uuwa. Momalaariganon mono meŋ qeaŋgoŋ gonja.”

43 Kaeŋ ijoro iikanondeej jaaya tooro tororo uuŋ Anutu mepeseen Jiisas otaan gematanon keno. Ejemba kuuya yoŋnon iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kianj.

19

Zakiusnoj uuta meleeno.

1 Jiisas Jeriko taonoj kouma kotoŋ kemambaajoŋ ano.

2 Iikanon eja moŋ qata Zakius laligoro. Iinoj eja qabuŋayawo koloon takis meme yoŋoo jotamemegiaga laligoro.

3 Iinoj Jiisaswaa kaitania iimambaa siŋa moroto, eja torodaamombaa-joŋ ejemba tuuŋ batugianoj nama akakariŋ amamaaro.

4 “Jiisasnoj koi kaŋ nunuuguwaa,” jegi moma iimambaa-joŋ bobogarinj kema ejemba uŋuugun Sikamore gere* qaganoj uma raro.

5 Raro Jiisasnoj kanon keuma jaayanoj uuro uro iima kokaen ijoro, “Zakius, gii mono uulaŋawo kamaawa. Nii kete goo mirinoj kawe motoon rabota.”

6 Kaeŋ jero uulaŋawo kamaan aisoon koma horon muro mirianoj keni.

7 Keni ejemba kuuyanoj ii iima ḥjindij-ḥjunduru ama kokaen jegi, “Mono naambaajoŋ siŋisongo eja kaanjaa mirinoj uma raja?”

8 Kaeŋ jegito, Zakiusnoj ejemba batugianoj asuganoj waama nama Pon kokaen ijoro, “Pon moba, niinon tiwomalekuna biiwianon mendeeema leeya ejemba wanaya yoŋoojoŋ ojonomajā ano daeŋ yoŋoonoŋ ilawoila moŋ so uugun tiliqili ama wambeti, ii mono ambeŋa 4:waa so toroqeŋ meleema ojonomajā.”

9 Kaeŋ ijoro Jiisasnoj iwaai kaniaajoŋ kokaen jero, “Anutunon kete miri kokawaa toya hamo qeŋ muro letonja. Iinoj kaanjaagadeej Aabrahambaa gibiliuruta yoŋoo batugianoj laligoja.

10* Siwe gomambaa Eja hoŋjanon mono ejemba soogiti, ii moŋgama hamo qeŋ ojonomambaa-joŋ ama kamaaro.” Kianj.

*Moneŋ esu 10 mendeema ojonomotiwaas sareqaa.
Mat 25.14-30*

* **19:4:** Sikamore ii kowa kaanjaa, kota neneyaga. * **19:10:** Mat 18.11

11 *Jiisasnoj kañ Jerusalem siti dodowiñ qaaya jero ejemba ii mogiti, iyononoj kokaen romongogi, "Anutuwaa bentotonja hoñanoj mono uulañawo asugiwaa." Kaeñ romongogitiwaajoñ Jiisasnoj sareqaa moñ kokaen jero,

12 "Eja qabunjayawo moñnoj kokaen jero, 'Nii mirina mesaon kantri moñnoj koriganoj kembe iikanon nii eja poñ kuun noñgi laligon eleema kamaña.'

13 Kaeñ gomañ koriganoj kemambaajoñ jeñ gawoñ ejauruta 10 ojoono kagi monej esu 10 mendeema oñoma kokaen ijijoro, 'Niinon kema laligon kanageñ eleema kamaña. Oñonoj kambaj biiwianon monej kokanoj koñkororo gawoñ meñ ii meñ seiuw.'

14 Kaeñ jeñ kenoto, kanagesourutanon kazi ama muñ kokaen jegi, 'Nono eja koi kanoj ananaanoj eja poñ koloon galen koma nonombaatiwaajoñ togojon.' Kaeñ jeñ welen eja tosaanjan wasiñ oñongi gematanon kema buju ii ijogi.

15 "Kaeñ ijogito, kileñ kantri kenoti, iyononoj ii eja poñ kuun mugi iyanjaa prowinsnoj mombo eleema karo. Kañ gawoñ ejauruta monej esu oñonot, ii jero iwaa jaanoj kougi. Motomotoon yononoj koñkororo gawoñ meñ monej meñ seigi dawi koloorti, ii qendeengi iimambaajoñ qisiñ oñono.

16 Gawoñ eja mutuyanoj jaanoj kouma jero, 'Poñ, niinon monej esuga meñ seiwe toroqen mombo esu 10 mokoloowe.'

17 "Kaeñ jero kokaen ijoro, 'Ii awaa. Gii gawoñ meme eja awaga. Gii iwoi melaada meñ ii kaparañ koma galen koma laligona seiro. Kawaajoñ niinon taoñ gomañ 10 mindiriñ goo boroganoj ambe iyonoo galenjiaga laligowa.'

18 Kaeñ ijoro gawoñ eja alianoj jaayanoj kouma kokaen ijoro, 'Poñ, niinon goonoj monej esuga meñ seiwe toroqen mombo esu 5 mokoloowe.'

19 Kaeñ ijoro ii kañagadeen kokaen ijoro, 'Ii awaa. Niinon taoñ gomañ 5 mindiriñ goo boroganoj ambe iyonoo galenjiaga laligowa.'

20 "Mombo moñnoj kouma ijoro, 'Poñ iiba. Goo monej esuga koi. Ii oponoj esuñ lolonjowe ero.

21 Giinoj eja geriawo koloojanjiaajoñ ama goojoñ keena moma laligowe. Gii geengo hina iwoi kowinoj mende anati, ii kileñ memambaajoñ momakejan. Gii geengo nene kota mende komona koloorti, iikawaa hoñja ii kileñ koton memambaajoñ momakejan.'

22 "Kaeñ ijoro meleema kokaen jeñ muro, 'Gii gawoñ eja bologa. Geengo qaa jejanj, niinon iikawaa so gosiñ goma ironja meleema gomaña. Nii eja geriawo koloojen. Neeno iwoi kowinoj mende ama ii memambaajoñ momakejen. Neeno nene kota mende komoma iikawaa hoñja ii kileñ koton memambaajoñ momakejen. Ii saanoj moma laligona.'

23 Gii kaniiana kaeñ momago mono naambaajoñ monej esuna ii benknoj mende ana somariiro. Ii koñkororo gawonoj anagati eeñ, iikanon mono seiro niinon kañ susuyawo mewenaga.'

24 "Kaeñ jeñ muñ eja kosianoj nañgiti, ii kokaen ijijoro, 'Oñjo mono iwaa borianonja monej esuya ii wama esu 10 mokoloorti, ii mubu.'

25 Ijijoro moma kokaen ijogi, 'Poñ, iwaanoj monej esu 10 ii edaboroja.'

26 *Kaeñ ijogi meleema jero, 'Niinon kokaen ijijowe mobu: Ejemba iwoi en oñono gawoñja meñkejuti, kuuya iyonjoojoñ Anutunoj ii toroqen oñono

seiwaato, mombaanoj iwoi melaada moj ero gawoŋa mende menjkeji, Anutunoj mono ii kaajagadeej wano een toontoon laligowaa.'

²⁷ Kaeŋ jejento, kereurunanoj niinor ej apon kolooŋ galeŋ koma onjomaratiwaajon togogiti, ii mono uŋuama kagi injiima jerj kotowe uŋugi komuwuya.' " Kianj.

*Jiisaswaajon mare kongi Jerusalem uro.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19*

²⁸ Jiisasnøj qaa ii jedaboron mesaon Jerusalem sitinoŋ umambaajon wala keno.

²⁹ Kema Betfage ano Betani gomaŋ woi kosogaranoj kaŋ baanŋ qata Oil gere baanŋ qamakejuti, iikanon uma gowokowoita woi wasiŋ orono. Wasin oromambaajon ama

³⁰ kokaen irijoro, "Gomaŋ jaasewaŋgaranōn raji, mono iikanon kembaa. Kema iikanon keuma dongi melaa kasanoŋ somongogi nanji, ii mokoloowao. Dongi ii dologaga, eja moŋnoŋ qaganon mende rarayaga. II mono isama menj koi kawao.

³¹ Aisni moŋnoŋ 'Ii naambaajon isanjao?' jeŋ qisiŋ orono kokaen ijowao, 'Poŋnaranoŋ iikawaajon amamaaja.'

³² Kaeŋ wasiŋ orono kema ijorotiwaa so mokoloori.

³³ Mokoloon dongi melaa isambowaaajon ani toya yoŋonon irijogi, "Hei! Dongi melaa ii naambaajon isanjao?"

³⁴ Irijogi kokaen meleeni, "Poŋnaranoŋ iikawaajon amamaaja."

³⁵ Kaeŋ meleema menj Jiisaswaanoŋ kaŋ malekugia qetegoŋ dongi qaganon tamboma jegi Jiisasnøj uma raro.

³⁶ Kaeŋ rama keno ejemba tuuŋlelembé yoŋonon goda qeq opo malekugia qetegon kana somatanon tambongi.

³⁷ Tambongi kema Jerusalem dodowiŋ Oil gere baanŋaa roganoŋ kemero gowoko tuuŋ kuuyanoŋ kanain aisoon angoleto kuuya ku-usuŋ qaganon mero iigit, iikawaajon qa somata qama Anutu mepeseeŋ muŋ

³⁸* kokaen jeŋ qagi, "Anutu mepeseeŋ. Kiŋ Pombaa qatanon kawaati, Anutunoj mono ii kotuegowa. Luaega ano qabuŋaga mepeseenij Siwe eukanon uja. Oowe oowe!"

³⁹ Kaeŋ qagi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjkon) tosianoŋ ejemba tuuŋ batugianon nama kokaen jeŋ mugi, "Boi, mono gowokouruga jeŋ oŋombā."

⁴⁰ Kaeŋ jeŋ mugi kokaen meleeno, "Niinoŋ kokaen injijowe mobu: Yoŋonon goron nambuyagati een, jamo yoŋonon mono silama qabuyaga." Kianj.

Jiisasnøj Jerusalem sitiwaajon saaro.

⁴¹ Jiisasnøj Jerusalem dodowiŋ siti ii iima saaro.

⁴² Saama kokaen jero, "Oŋoonoŋ luae mono nomaeŋ koloonaga! Oŋo iikawaajon kania ween kokanoŋ moma kotogi sokonagato, kamban kokaamba ii jaagia mende toojiwaajon ama aasaŋgoyan ejā.

⁴³ Iikawaajon kania ii kokaen: Kamban moj kaŋ kuuwaati, iikanon kere yoŋonon kouma kiropoŋ kotakotanoŋ siti koi kuuŋ liliŋoŋ leelee eu emu gbaŋ ama emboma kakasililiŋ ama onjombuya.

⁴⁴ Anutunoj wambusoon koma onjoono onjo kamban waŋa ii mende moma kotoŋ telambeləŋ ama Anutu gema qeq tondu liliŋoŋ koujuti, iikawaajon kere yoŋonon kondemondeej oŋoŋgi miriwaajamo mon ii jamo

* 19:38: Ond 118.26

mombaa qaganoj mende nambaato, siti koi kanonj mono qeqelalaq ewaa. Yonjonoj jigo mirigia kondeema meraboraurugia siti uutanoj laligojuti, ii ujuj ureewuya.” Kianj.

Jiisasnoj jiwowoj jigo jej kobooro.

Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22

45 Jiisasnoj qaa ii jedaboronji jiwowoq jiggowaa totoj uutanoj kema hina sewaŋa mewutiwaajon anjiti, ii kanaij konjoma ojono kamaagi.

46 *Konjoma ojoma kokaen injijoro, “Aisaianoj qaa mon kokaen oorota eja, ‘Noo jigonanoj mono qamakooli mirigiaga koloowa.’ Qaa ii ejato, ono ii utegogi kikekakasililiy yonjoo kobaa kaanja kolooja.”

47 *Jiisasnoj kambaj so jiwowoq jigonoj uma Buŋa qaa kuma ojoma laligoro. Kaej laligoroto, jigo gawoŋ galenjanoj Kana qaawaa boi yonjonoj ajoroonj kantri jigo kaunsol yonjowo amiŋ moma kokaen jegi, “Ii mono nomaenjeniŋ qegi komunaga?”

48 Kaej jegito, ejemba tuuŋ somata kuuya yonjonoj iwo qokotaan Burjaya geja ama momakegi. Kawaajon “Mono nomaenj amboŋato?” jej kana mon mende mokoloogi. Kianj.

20

Jotamemeya yonjonoj Jiisaswaa ku-usuŋaajon qisigi.

Mat 21.23-27; Maak 11.27-33

1 Jiisasnoj jiwowoq jigonoj uma ejemba tuuŋ kuma ojoma Oligaa Buŋa jej asariŋ ojoma laligoro. Kambaj moŋnoj kaej ano jigo gawoŋ galenjanoj Kana qaawaa boi yonjonoj kantriwaas jotamemeya tosaŋa yonjowo Jiisaswaa jaanooj kougi.

2 Kouma kokaen qisiŋ mugi, “Gii koi kanonj iwoi anjanj, ii mono moronoj jej kotonj gono amakejaŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono moronoj gono? Ii mono jena mobonj.”

3 Qisiŋ mugi kokaen meleema ojono, “Niinon kaanjagadeen qisiŋ ojombe ii meleema nijowu.

4 Jonoj ejemba oomulu meŋ ojoma laligoroti, iinoj iikawaa ku-usuŋa ii daenjkayaa mero? Siwe Toyanoj muro me balon toyanoj mugi?”

5 Kaej meleema ojono batugianoj amiŋ moma kokaen jegi, “Ku-usuŋanoj Siwenonja asugiro,” kaej jewoŋati eenj, iinoj mono kokaen jewaa, ‘Kaej kolooro ojonoj ii mono naambaajon mende moma laariŋ mugi? Ii mende sokonja.’

6 Kanageso kuuya yonjonoj Jombaajon ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jej ii kotakota moma laariŋ laligoju. Kawaajon ‘Balon ejembanonja asugiro,’ jewoŋati eenj, yonjonoj mono iriŋgia soono jamonoj nunuwuya.”

7 Qaa kaej gosiŋ kokaen meleeneŋgi, “Ku-usuŋanoj daenjkayaa asugiroti, nono ii mende mojoŋ.”

8 Kaej meleeneŋgi Jiisasnoj kokaen injijoro, “Kaej kolooro niinoj kaanjagadeen iwoi koi amakejenjwaa ku-usuŋa moronoj nonoti, ii mende injijomaŋa.” Kianj.

Wain kasa gawoŋ galen bologa, yonjoo sareqaa

Mat 21.33-46; Maak 12.1-12

* **19:46:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **19:47:** Luuk 21.37

9 *Jiisasnoj kanaij ejemba sareqaanoj kokaen injijoro, “Eja mojnōj wain kasa gawoŋ koma komoro. Koma komoma gawoŋ galeŋ tosaanə mokoloŋ ojoma jero gawoŋa meŋ honaa bakaya iyanġia meŋ bakaya toya mubutiwaajon borogianon ano. Borogianon ama oñomesaoj kantri mojnōj kema kambarj koriga laligoro.

10 “Laligoŋ hoňa momogorotiwa kambaŋa (gbani 5) toriro kanoj weleŋqeqeja moŋ wasiŋ muro galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ honaa bakaya mubutiwaajon jero. Jeroto, gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ ii koobinoj qeŋ otaagi boria bobora eleeno.

11 Kawaa gematanonj weleŋ eja moŋ wasiŋ muro kenoto, ii kaanjagadeen koobinoj qeŋ gamu qeŋ muŋ otaagi boria bobora eleeno.

12 Eleeno gawoŋ toyanoŋ weleŋ eja moŋ mombo wasiro keno ambeŋ karooŋ kolooroto, ii kaanjagadeen sagorogoro qeŋ gawoŋ sopa seleenjeŋ hagogi kemero.

13 “Kaeŋ angi wain gawoŋ toyanoŋ qaa mongama jero, ‘Mono nomaenj amanjato? Neenaa komunjua merana mono wasiwe keno ii iima goda qewuya me nomaenj?’

14 Kaeŋ jeŋ meria wasiro kenoto, wain gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ ii iima batugianoŋ kokaen amiŋ moma jegi, ‘Iinoŋ mono borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qeniŋ komuro wain kasa gawoŋ koi kanoj mono ananaa buŋaga koloowaa.’

15 Kaeŋ jeŋ hagogi gawoŋ seleenjeŋ kemero qegi komuro. Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma mono nomaenj ama oñombaa?

16 Iinoŋ mono ajo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oñombaa ano gawoŋ galeŋ dologa mokoloŋ ojoma wain kasa gawoŋa yoŋoo borogianon ambaa.” Jiisasnoj sareqaa kaeŋ injijoro moma jegi, “Ii mende sokonja. Yamagen (kozigen)! ”

17 *Jegito, Jiisasnoj ii tororo injima kotonj kokaen jero, “Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaen eja,

‘Miri meme yoŋoonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti, ii kanoj mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.

Iikanoj riiro mirinoŋ mono gororongorj kamaaŋ kombaa.’ Qaa iikawaa kania ii nomaenj?

18 Kawaajon kokaen jemaŋa: Moŋnoj tando waŋa iikanoj ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanoj joloma tama mombaa qaganooj kamaaŋ kombatti, ii mono kuuya qenjanmenjanġowaa.”

19 Jiisasnoj kaeŋ jero Kana qaawaa boi ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaen jegi, “Sareqaa ii mono ananaojoŋ jeja.” Kawaajon ii kambarj iikanondeen meŋ somonjgowombaajon mogito, ejemba tuunlelembé yoŋoojoŋ toroko moma amamaagi. Kianj.

Takis aambaa Jiisas angobato meŋ mugi.

Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

20 Juuda jotamemeya yoŋoonoŋ Jiisaswaa jaagaleŋ megı. Kaeŋ meŋ qaaya moŋ qiwitigoro qaawaa timbinooŋ hororo gbadooŋ mubutiwaajon ama eja tosaanə wasiŋ ojongoj iwaanoŋ kagi. Opotoro ano gawana yoŋoo borogianon ama mubombaajon moma Buŋa qaa awaa jeje tanīaŋ am qisinq qaayaajon geja angi.

21 Areŋ kaeŋ ama qisiŋ muŋ kokaen jegi, “Boi, nono goo kanaga mojon. Giinoŋ qaa dindinŋa jeŋ kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ ejemba tosaanŋa mende injisosoroŋ tosaanŋa mende sureen onjomakejanto, so motoonŋonŋoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kaeŋ ama Anutuwaanŋoŋ kana ii qaa honŋa otaanŋa kuma nonomakejaŋ.

22 Kawaajon nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama kaeŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?”

23 Kaeŋ jegito, Jiiasnoŋ aŋgomokolon arengia moma kotoŋ kokaen injijoro,

24 “Saanoŋ silwa moneŋ moŋ qendeema nonŋi iimaŋa. Morowaa uŋayaga ano qataga ii kanoŋ oogita eja?” “Oo, ii Siisa-kimbaanoŋ,” kaeŋ meleema jegi.

25 Jegi kokaen injijoro, “Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo ii mono Anutuwaa buŋa qewu.”

26 Jiiasnoŋ kaeŋ jerotiwaajoŋ ejemba tuuŋ somata yonŋoo jaagianŋoŋ qaawaa timbinŋoŋ ama mubombaajoŋ amamaaŋ qaayaajoŋ waliŋgoŋ qaa-gia bogoro naŋgi. Kiaeŋ.

Koomunonŋa waawaataa Jiias aŋgobato meŋ mugi.

Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

27* Sadusii boi paati yonŋonŋoŋ ‘Komugiti, iyonoŋonŋoŋ mende waabuya,’ jeŋ laligogi. Yonŋonŋoŋ tosianŋoŋ Jiiaswaa jaanoŋ kouma kokaen qisiŋ muŋ

28* jegi, “Boi, Moosesnoŋ kokaen jeŋ kotoŋ nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuro koganon saanŋoŋ maloya meŋ laligoŋ gbili mekolooŋ muro dataa qaa meŋ laligowa.’

29 “Moba! Kambar moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ emba men laligoŋ gbilis qaa een laligoŋ komuro.

30 Komuro koganon maloya ii mero.

31 Kawaa gematanoŋ koga moŋnoŋ emba iikayadeen mero. Kaandeŋ kaaŋ daremuŋ 7 kuuya yonŋonŋoŋ emba motoonŋo iikayadeen meŋ gbilis qaa laligoŋ komudaborogi.

32 Komudaborogi konoga malogia ii kaaŋagadeen komuro.

33 Giinoŋ ‘Komugiti, iyonoŋonŋoŋ gbilis waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororŋoŋ waabuyagati eeŋ, emba motoondeen ii embagiaga megis laligotwiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

34 Kaeŋ jegi Jiiasnoŋ kokaen meleeno, “Kambar kokaamba namo koi kanoŋ ejemba loembia koloonŋa laligoŋkeju.

35 Laligoŋkejuto, ejemba uugia meleengi Anutunoŋ iima moro sokono koomunonŋoŋ waama gomaŋ balon qaita moŋ eukanonŋo keuma laligowuti, iyonoŋonŋoŋ ilkanonŋo mende agimiŋ aowuya.

36 “Kawaa kania ii kokaen: Uumeleenŋ ejemba gbilis koomunonŋa waabuti, iyonoŋonŋoŋ Anutuwaa meraboraŋa koloju. Yonŋonŋoŋ Siwe gajoba kaaŋa koloonŋo mombo mende komuwuto, tetegoya qaa laligoŋ ubuya.

37* Mobu! Komugiti, iyonoŋonŋoŋ gbilis waabutiwa qaaya ii Moosesnoŋ kaaŋagadeen naŋgoŋ jero. Somaŋ bambanonŋo gere bolan koloonŋo mende jeŋ kotoroti, iinoŋ ii iima sunduya ooro iikanonŋo qaa kokaen eja, ‘Niinŋoŋ Anutu

Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋga laligoŋ kouma laligojen.'

³⁸ Isi wanjale karoŋ yonjonoŋ Anutuwō laligoŋ kotiŋ ubuya. Kuuya kotiŋ laligojuti, iyonjonoŋ mono laaligogia Anutuwaaŋ laligoju. Kawaaŋ Anutunoŋ koomuya yonjoo Poŋga qaagoto, laaligo kombombanja laligojuti, mono iyonjoo Poŋgiaga kolojoa."

³⁹ Jiisasnoŋ kaeŋ meleeno Kana qaawaa boi tosianoŋ meleema kokaen ijogi, "Boi, ii qaa dindijaŋ jejaŋ."

⁴⁰ Kaeŋ jeŋ qaa moŋ mombo qisiŋ mubombaajoen kokobimbiŋ ama mesaogi. Kianj.

Kraist ii kij Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

⁴¹ Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaen ijoro, "Kraistnoŋ Kiŋ Deiwidwaa gbilia kolojoji, tosianoŋ qaa ii nomaembajoen jerkeju?"

⁴²* Deiwidnoŋ anjo qaa kokaen jero Ondino Terenoŋ (Buk song, Psalm) eja,

'Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaen ijoro, Giinorj mono kaŋ noo boro dindinanorj rana

⁴³ niinorj kambanji biiwianorj kereuruga riŋ riitama haamo ama oŋomajoo goo kana baaganorj ama oŋomajoo.

Kambanji ii kaŋ kuuuwaatiwaa so mono asamararanorj koi raba.'

⁴⁴ Deiwidnoŋ kaeŋ jeŋ qata 'Noo Poŋna' jeja. 'Poŋna' jeŋ mono nomaenj ama iwaa gbiliga kaaŋgadeenj koloonaga?" Kianj.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galen meme qaa

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

⁴⁵ Jiisasnoŋ gowokouruta ii qaa kokaen ijoro ejemba tuuŋ somata kuuya ii mogi,

⁴⁶ "Kana qaawaa boi yonjooŋ mono galengia menjaoŋ laligowu. Yonjonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeemea oŋombombaajoen momakeju. Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba ijiiŋ jolongia jewutiwaajoen momakeju. Kaaŋgadeenj qamakooli mirinorj jaaqeqeyanorj eu rabombaajoen siija momakeju ano jejelombanorj duŋ rara mutuyanorj jegenjegenj rabombaajoen momakeju.

⁴⁷ Yonjonoŋ malo yonjonoŋ miri iwoi bidaanj baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋgajia koloowaatiwaaajoen qamakooli koriga koriga qama koolinj totogianoŋ qeŋkeju. Kawaaŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegorj ironja uuta meleeno qagianoŋ ubaa." Kianj.

21

Emba malo moŋnoŋ nanduŋ hoŋa ano.

Maak 12.41-44

¹ Jiisasnoŋ nama uuro keno ejemba qabuŋgajia wo yonjonoŋ nandungia ii nanduŋ katapanoŋ anji kemero.

² Aŋgi kemero emba malo wanaya moŋnoŋ kaŋ soosaakota osoga woi ano kemeroti, ii kaaŋgadeenj iiro.

³ Ii iima kokaenj jero, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaenj ijijowe mobu: Malo wanaya koi kanoŋ nanduŋ anji, ii mono tosaanja kuuya uŋuugun anja.

* **20:42:** Ond 110.1

4 Kawaa kania ii kokaenj: Kuuya yonjonon monej somata ej ojono kitia-gadeen anjuto, emba koi kanon ej laligojiwaa so iwoiya kuuya andaboron ej toontoon laligowaa.” Kian.

Jiwowon jigojondenee koloowaa.

Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

5 Jerusalem jiwowoj jigo ii jamo iimasiinjijawo ano kaleja kaleja Anutuwaaajoj anjiti, iikanoj menjerejgogi akadamuyawo eroti, gowoko tosianoj ii iima amiij mogi Jiiasnoj qaa kokaej injijoro,

6 “Miri koi iijuti, ii mono kondeengi miriwaam jamo moj ii jamo mombaa qaganoj mende ewaato, qeqelalaq saoyagadeen ewaa.”

Kakasililiq ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

7 Kaej injijoro qisij mugi, “Boi, qaa jejanji, iikawaa hoja mono naa kambaron koloowaa ano koloomambaajoj ambaati, iikawaa aiweseyanorj mono nomaenj asugiwaa?”

8 Qisij mugi kokaenj injijoro, “Mojnoj angomokoloj ano jinjauj qej kembutiwaajoj mono galengia mej aon laligowu. Ejemba mamaganorj asugij noo qananonj kokaenj injijowuya, ‘Niinoj Kraist koloojen,’ ano, ‘Kamban mono torija.’ Kaej injijowuyaato, ojonoj mono iyonjo gemagianoj mende kembu.

9 Manja kareja kareja koloonj kema karo otonja mobuyato, jenengia mono mende orowa. Iwoi ii waladeej koloowaatiwaq jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kambanjanorj mono iikanondeej uularjawo mende tegowaa.”

10 Kaej injijo toroqej kokaenj jero mogi, “Kantri mojnoj kantri moj unjuwombajonj waabuya. Ejemba tuuj mojnoj tuuj moj yojowo aroj qej aowombaajoj waabuya.

11 Balonja balonja kanoj naq somasomata qonjoma mej namo meleeno kemejkebaa. Kaanjagadeej bodia bodia koloonj uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasoonjgo komunjkebu. Sombinoj aiwese somata jaamorota morota injima aaruq toroko momakebuya.” Kianj.

Oligaa Bujawaajon kere koloowaa.

Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

12 “Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigenj tosianorj ojoo uugia meleengitiwaajoj ama unjuama somoqojn sisiwerowero ama ojombu. Tosianorj horoj ojoma qamakooli mirigianorj qaa gawoqia mej jen tegogi kapuare miria miria kanoj ojoombuya. Tosianorj noo qanaajonj ama unjuangij kantria kantria yojoo eja poj ano gawana yojoo jaasewaengianorj nambuya.

13 Kaej nama noo kaniana saanoj naqgonj injijowu.

14 *Qaa jakeyanorj ojooqgi nambuti, kamban iikanoj qaa nomaenj jewanaga, iikawaa majakakaya waladeej mende mobu. Qaa ii mono uu wombogianorj angi ewa.

15 “Ii kokaembaajoj: Niinoj ojowo nama momakooto ojoma buugia mej afaaengomaaja. Uuafaanqadeej laligogi tuarenjejurugia yojooonjga mojnoj momakooto ii qotogoj qaaqia qewagonj mej kamaanj ojombombajonj amamaawaa.

* **21:14:** Luuk 12.11-12

16 Ojoanġiaa nemuñmaj, daremuñ, tinitosa ano alaurugia yonjonon kañagadeen aŋgonan menj ojoniġi ojonoñga tosaanja uŋugi komuwuya.

17 Kantri kuuya yonjonon noo qanaajoñ ama kazi ama ojoniġi laligowuya.

18 “Kaeñ laligowuyato, niinoj kalañ koma ojombe waŋgiaa juya moñnon mende soowaa.

19 Ojno kaparañ koma kotañ boñ qeñ nama iikanon mono haamo ama oyanboyañ laaligo bunja qeñ aowuya.” Kianj.

Jerusalem sitiwaak kondemondeej uuduuduuyawo

Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

20 “Kanagej manjaqeqe tuuñ yonjonon kouma Jerusalem siti liligoñ gbañ ambuti, ojno ii iima kambaj iikanon mono kokaej romoñgowu, ‘Siti waŋja kondemondeembutiwaak kambanjanon mono kañ kuuja.’

21 Kamban iikanon Judia prowinsnoñ laligowuti, ojonoñ mono misingoñ horon baanjanon kembu. Sitinon laligowuti, ojonoñ mono siti mesaowu. Siti seleenjenjanon laligowuti, ojonoñ mono sitinon mende kembuya.

22 *“Ii kokaembaaajoñ: Buña Terenon gejatootoo qaa oogita ejí, ii kuuya mono hoñawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoñ kambaj iikanon singisongogiaa ironja meleema qagianoñ ano ubaa.

23 Anutunoñ Israel kanageso singisongogiaajoñ irinja soono kazia qendeema ojono namonon kakasililiñ jekania boorongoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunoñ yonjonon mono kambaj iikanon nomaen uulañjawa kembuyaga? Kawaajoñ ‘Ye!’ qama wanjinjinjegoñ.

24 “Kondenmondeej iikanon ejemba tosaanja ii manjawaa soo somataanoñ uŋugi komuwuya. Tosaanja kasa gbadooj ojoma uŋuaŋgi kantri kuuya yonjo batugianoñ keubuya. Keugi waba kantri yonjonon kouma Jerusalem riimemeaanj laligowuya. Kaeñ laligogi Anutunoñ kambanjania toonj qero raji, iikanon kañ kuuro mesaowuya.” Kianj.

Siwe gomambaa Eja hoñanor asugiwaa.

Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

25 *“Ween ano koiñ jaagaranon ano seŋgelao iikanon aiwese morota morota asugiwaa. Kowenor siri qegi otoñ somata koloŋkejijaqojon namowaa kantri kuuya yonjonon doomorongia keno konjajiliñ moma laligowuya.

26 Kaeñ laligogi sombinon utugoro iikawaa ilawoilya ii raragia mesaonj enkaloloi angji soowaa. Kawaajoñ gomaŋa gomaŋa kanon lombo bologa totooñ koloowiatiwaajoñ laligoñ toroko moma uugia duuro jaagili ambuja.

27 *“Kambaj iikanon Siwe gomambaa Eja hoñja iinonj koosu qaganon karo iibuya. Ku-usuňja somataanoñ sakondindiňjawa asuganoñ asugiro asamararanja iibuya.

28 Kaeñ kawaato, iwoi ii kanaiñ koloowaati, ojonoñ mono kambaj iikanon Siwenon ubombaa kambanjanon toriwaatiwaajoñ mono waŋgia menj waama uugia menj kululuun awasaŋkaka nambu.” Kianj.

Taoñ gerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

29 Jiisasnnon sareqaa menj kokaenj injjoro, “Ojno mono taoñ ano gere tosaanja ii injjima tarugia mobu.

30 Gere ii seŋgia longogi ii iima iikawaa kania ojooanġio moma asarinj kokaenj enkeju, ‘Ween kambanjanon mono dodowija.’

* **21:22:** Hoos 9.7

* **21:25:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Ais 6.12-13

* **21:27:** Dan 7.13; Ais 1.7

31 Оյоној каањиадеен qaa jejeñi, iikawaa hoñanoј kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaen jewu, ‘Anutuwaa bentotoňaa Eja hoñanoј mono uulanjavo dodowin kawaa.’

32 “Niñon qaa hoñā moŋ kokaen injjowe mobu: Ejemba kete namonoј laligojuti, iyonoној mende komugi iwoi kuuya jejeni, ii mono iyonoј laaligo kambanġianoј asugiwaa.

33 Siwe namonoј goron qewaoto, noo Buñā qaananooј mono mende aliwaa.” Kianj.

Uugbili mesaon koomuya laligowombo.

Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

34-35 “Kamban somata iikawaa lombotanoј ejemba kuuya namonoј laligowuti, iyonoј qagianoј kaeŋ koloon ubaa. Kawaajoј iikanon pilitik kaŋ siwa kaajə qeragoј onombabo. Kawaajoј namonoј laaligowaa majakakayanoј qagianoј uro jejelombaј ama apu kotiga neŋ enkaloloј ama uugia bimoowabotiaajon mono galeŋgiä meŋ aon laligowu.

36 “Kawaajoј mono kamban so uugbili laligoŋ qama koolin laligowu. Kaeŋ laligogi esuŋ ojono iwoi kuuya ii koloowaati, iikawaa uutanonja kok koma mono Siwe gomambaa Eja hoñaa jaasewaŋjanooј awasanjkaka nambuya.” Kianj.

37 *Kambaј iikanon Jiisasnōŋ ween so jiwowoŋ jigoној nama Buñā qaa kuma ojono gomanj mare kolooro mesaon baanjä qata Öl gere baanjä qamakejoŋi, iikanon uma eŋ laligoro.

38 Kaeŋ laligoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoј ween so umugawodeenj jiwowoŋ jigoној uma Buñaya jero mobombaajon iwaanoј kaŋ laligogi. Kianj.

22

Jiisas qeniŋ komuwaa jeŋ aŋgonaŋ aŋgi.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

1 *Kaeŋ laligogito, bered yiisty qaa iikawaa korisoroya, qata Pasowa kendoŋ jeŋkejoŋi, ii toriro.*

2 Toriro iikanon jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoј ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ toroko mogitiwaajon ama iyanġideeŋ ajoroonj “Nomaenj aniŋ qegi komunaga?” jeŋ kana moŋgama amigi.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajon uumotooŋ ano.

Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

3 Kamban kanoј Satanoј Juudaswaa uutanoј kemero. Juudas ii Jiisasnōŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋa moŋ. Kariot gomanonja karotiwaajon qata moŋ Iskariot qagi.

4 Iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano jigowaa kiropo galen waŋa yoŋoonoј kema Jiisas memelolo meŋ borogianoј amambaa qaaya injjoro.

5 Yoŋonoј ii moma “Ayo!” jeŋ uugianoј qeaŋgoro sewanja moneŋ mubombaajon qaa somoŋgogi.

6 Qaa somoŋgogi Juudasnoŋ Jiisas olon memelolo meŋ borogianoј amambaa kana moŋgama kokobimbiŋ koma laligoro. Kianj.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.

Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

* **21:37:** Luuk 19.47 * **22:1:** Eks 12.1-27 * **22:1:** Pasowa ii ananaa qaanoј niniima koboŋ nunuuguro. Eksodus 12.15

⁷ Bered yiistya qaa iikawaa kendoj weej mojnoj Pasowa lama qej ooŋkegiti, kamban iikanon kaŋ kuuro.

⁸ Jiisasnoj Piito ano Jon kokaen irijoŋ wasiŋ orono, “Oro mono kema Pasowa lama mozozonjori newoŋja.”

⁹ Kaeŋ irijoŋ wasiŋ orono qisiŋ muri, “Ii dakanoj kema mozozonjowota?”

¹⁰ Qisiŋ muri kokaen meleeno, “Mobao, oro sitinoj keuri eja moj apu monjon qindima karo mokoloowaota. Mokoloŋ ii otaaj kema miri ubaati, mono iikanon ubao.

¹¹ Uma miri toyā kokaen ijowao, ‘Boinon goojoŋ jeja: Ala miriga daeŋ? Nononoj saanoj iikawaa uutanon kaŋ gowokouruna yoŋjowo Pasowa lama newoŋja?’

¹² Kaeŋ ijori moma miri qaaganoj eu uma uuta somata moj qendeema orombaa. Iikanon duŋ rara iwoi mozozonjogita raja. Ii qendeema orono iikanon mono lama qej oowao.”

¹³ Kaeŋ jeŋ wasiŋ orono kema Jiisasnoj qaa jeroti, iikawaa so mokoloŋ nama lama qej ooŋ mozozonjori. Kianj.

Pombo samoj konoga negi.

Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25

¹⁴ Nene kambanjanon karo Jiisasnoj aposoluruta yoŋjowo nene newombaajoŋ kamaaŋ ragi.

¹⁵ Ragi kokaen injijoro, “Niinoj Pasowa lama koi ojowō newombaajoŋ siŋ mamaga moma laligowe. Nene koi neŋgo mono siimbobolo momaŋa. Iikawaa kambanjanon torija.

¹⁶ Ii torijiwaajon kokaen injijowe mobu: Niinoj Pasowa lama namonon koi kanoj toroqeŋ mende nemanya. Kanageŋ nene samoj kokawaa honja qaita moj asugiaati, ii Anutuwaanoj bentotoŋ uutanon eukanon nemanya.”

¹⁷ Kaeŋ injijon wain qambi meŋ kotuegoŋ kokaen jero, “Mono koi meŋ onjoŋgio arŋguŋ aŋŋ aŋŋ newu.

¹⁸ Niinon kokaen injijowe mobu: Nii wain kasawaa honja koi kanon mombo toroqeŋ mende nemanya. Mombo nemanya, ii Anutuwaanoj bentoton asugidabororo iikanon nemanya.”

¹⁹ Kaeŋ jeŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ ojoma kokaen jero, “Koi neenaa busunaga. Ii ojoojoŋ ama togoŋ ojorŋeŋ. Ii neŋ mono nii romonŋoŋ nomakebu.”

²⁰* Ii ojono negi wain qambi kaanjaadeen meŋ kokaen jero, “Qambi koi ii soomonjo areŋ doŋgogaa qambiaga kolooja. Niinoj hamo qej onjomambaajoŋ ama sana molaama komumaŋa. Sa iikanon mono Anutuwaanoj soomonjo areŋa ii meŋ kotiiwaa.

²¹*“Kaeŋ koloojato, mobu, memelolo meŋ nombaati, iinoj mono motoon koi nene neŋ rajoŋ.

²² Ojanoj, Anutunoj jeŋ kotorotiwaa so Siwe gomambaa Eja hoŋjanon mono namo mesaoŋ kembaa. Kembato, memelolo meŋ mubaati, iwaajon mono qama wanjinjingoŋ ‘Oo yei!’ jejen. Anutunoj mono ironja uutaga meleema mubaa.”

²³ Kaeŋ jero gowokourutanon kanaŋ batugianoŋ amiŋ qisiŋ aŋŋ jegi, “Nonoononjga mono moronoj memelolo meŋ munaga?” Kianj.

*Gowoko yononoj batugianoj niinonyiinoj angi.
Mat 20.25-27; Maak 10.42-44*

24 *“Gowoko nonoonoŋga moronoŋ jotamemeya wanja kolojo?” kaeŋ jegi kawaajoj kaŋŋagadeej batugianoj jenoŋkooli angi.

25 *Iikaŋ angi Jiiasnoŋ kokaŋ iŋijoro, “Namowaa kantria kantria yonoo kingianoj mono eja poŋ kaŋŋa koloŋ galeŋ koma oŋomakeju. Yonoo poŋ qereweŋa jawiŋgianoj mono qaa jeŋ kotoŋ kanagesogia mindiŋgoŋ oŋonygi welenqeqe qeqe ‘Eja awaa!’ jeŋ mepeseer oŋomakeju.

26 *Kaeŋ amakejuto, oŋonoŋ mono iikawaa so mende ambu. Oŋoo batugianoj moŋnoŋ somatagia kolojoŋ, iinoŋ mono kamaaŋqeŋeta kaŋŋa koloŋ laligowa. Jotamemeya wanjanon mono welenqeqe kaŋŋa koloŋ laligowa.

27 *“Moŋnoŋ rama nene nero moŋnoŋ nene koma muŋ kema kaŋkeji, iyoroononja uuta ii moronon? Oŋanor, ‘Rama nene neji, iinoŋ mono uuta kolojo.’ Kaeŋ iŋijonkejuto, niinoŋ oŋoo batugianon welenqeqe kaŋŋa koloŋ laligojen.

28 *“Kaeŋ laligowe anjgobato meŋ noŋgi konjiliŋ qarasombuyawowaa uitanoŋ keube oŋo kileŋ kaparaŋ koma niwo qokotaŋ laligoŋ kouju.

29 Maŋnanon jeŋ kotoŋ nono niinoŋ iwa bentotoŋa ku-usuŋ qaganon galeŋ komakejeŋ. Kawaajoj niinoŋ toroqen jeŋ kotoŋ oŋombe oŋo kaŋŋagadeej ku-usuŋ qaganon ejemba kiŋ kaaŋa galeŋ koma oŋomakebuya.

30 *Kawaajoj oŋo saanor noo bentotonanor keuma nene duŋna liligoŋ rama apu ano nene neŋ laligowuya ano eja poŋ raranoŋ rama Israel kanageso tuun 12 yonoo qaagia gosiŋ jeŋ tegor oŋombuya.” Kianj.

*Piitonon Jiias qakoombaatiwaajor ijoro.
Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38*

31 Jiiasnoŋ jero, “Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanor wiit dumuŋ kota juunoŋ ama utugoro kaawoya deema kamaaŋkeji, Satanor mono iikawaa so oŋonoŋ loorin iwa borianoŋ kemebutiwaajor utugoŋ anjgobato meŋ oŋomambaaŋ kaparaŋ koma jojorija.

32 Jojorijato, goo momalaariganor zololongon janqon qaombabotiwaajor niinoŋ goojoŋ qama kooliŋ laligowe. Kawaajoj kambanq mongeŋ uuga mombo meleema noonoŋ kawagati, iikanor mono uumeleeneŋ alauruga naŋqon meŋ kotiŋ oŋomba.”

33 Kaeŋ jero Saimonor meleeno, “Poŋ, niinoŋ mono giwo kapuare mirinor kembotiwaajor ano motoŋ komuwotiwaaajoŋ jojorin laligojen.”

34 Kaeŋ meleenoto, Jiiasnoŋ ijoro, “Piito, niinoŋ kokaŋ gjowę moba: Kurunoŋ kete mende qaro giinor waladeej “Ii mende moma mujen,” jeŋ nii qakooma nona indiŋ karoŋ koloowaa.

Geso ano manjawaa soo somata iikayadeej meŋ kembu.

35 *Jiiasnoŋ gowokouruta kokaŋ qisiŋ oŋono, “Niinor oŋo wala gesogia qaa, moneŋ gesogia qaa, kana esugia qaa kaeŋ wasiŋ oŋombe kenjiti, kambanq iikanor iwoi mombaajor amamaagi me qaago?” Qisiŋ oŋono “Iwoi mombaajor mende amamaaniŋ,” ijogi.

* 22:24: Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46 * 22:25: Mat 20.25-27; Maak 10.42-44 * 22:26: Mat 23.11; Maak 9.35 * 22:27: Jon 13.12-15 * 22:30: Mat 19.28 * 22:35: Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4

36 Ijogi kokaen toroqeñ injoro, “Wala kaeñ aŋgito, kambaq kokaamba mombaanor geso ano moneñ geso qaŋa ejí, ii mono meñ besaan laligowa. Manjawaa soo somata ii mombaanor mende ejí, iinoj mono malekuya sewaŋa mewutwiwaajon ama moneñ mokoloon soo ii sewaŋa mewa.

37* Niinor kawaajon kokaen injijowe mobu: Anutuwaa qaanoj noojor je-gita ejí, qaa kuuya ii mono hoŋjao koloodaborowaa. Iikawaa kambanjaŋor mono kaŋ kuumambaajoŋ anja. Burja qaa moŋ ii kokaen oogita ejá, ‘Inor bologa meme yoŋoo tuuŋnoŋ ewaa, jegi.’ Kawaajoŋ jejen: Qaa iikawaa hoŋa ii noonor koloodaborowaa.”

38 Kaeñ injoro gowokourutanor ijogi, “Poŋ iiba, manjawaa soo somata woi koi rajao.” Kaeñ ijogi “Ii sokonja,” jeŋ meleema ojono. Kiaŋ.

*Jiisasnoj Gezemane urukisinoj qama kooliro.
Mat 26.36-46; Maak 14.32-42*

39 Jiisasnoj miri mesaŋor silia otaaŋ Oil gere baanjaŋor uro gowokourutanor gematanoj kenji.

40 Uma iikanor keuma kokaen injoro, “Angobatonor kamaan uŋuwabotiwaajon mono qamakooli gawoŋ mewu.”

41 Kaeñ injijoŋ ojomesaoŋ jamo giliniŋ kemakeji, iikawaa so kema simiŋ kuma qama kooliro

42 Qama kooliŋ kokaen jero, “Amana, giinoj uusiinga mojanj eeŋ, siimbobolowaa qambia koi kanor mono noo qananor ubabotiwaaŋor nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geenjaa uusiingaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago.”

43 Kaeñ qama kooliro gajoba moŋnoŋ Siwenonqaa asugiŋ meñ kotiiŋ muro.

44 Meñ kotiiŋ muro konjiliŋ uuta moma mono kaparaŋ koma uuta meñ kuluuŋ qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalaŋ kaanjä riŋ namonoj kamaaro.

45 Qama koolidaboron waama gowokouruta yoŋjoonor keno. Kema mokoloon injiro wosobirinoj meñ kamaan ojono gaŋ egi.

46 Egi injoro, “Mono naambaajoŋ gaŋgadeej eju? Mono waama angobatonor kamaan uŋuwabotiwaajon mono qama kooligi.” Kiaŋ.

*Jiisas gelanjij meñ somonqoggi.
Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11*

47 Jiisasnoj kaeñ jeŋ nano iikanondeen ejá tuuŋ kougi. Gowokouruta 12 yoŋjoonorqaa moŋ qata Juudas iinoj jeta meñ ojoma Jiisawaanoj kouma buuta kiton nero.

48 Kitoŋ neroto, Jiisasnoj kokaen ijoro, “Juudas, gii buuna kiton nej iikaanja kanor Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meñ mujaŋ me?”

49 Kaeñ kolooro tosianor Jiisas liligoŋ muŋ naŋgiti, iyoŋnoŋ iwoi koloomambaajon ano ii iima jegi, “Poŋ, nono manjawaa soo somatanor uŋuwoŋa me?”

50 Kaeñ jeŋ yoŋjoonorqaa moŋnoŋ jigo gawoŋ galerj waŋaa welenqeŋeyaa qeqej gejia dindiŋa kotogoro kamaaro.

51 Kamaaroto, Jiisasnoj meleema “Mono mesaowu!” jeŋ welenqeŋewaa gejia kotoroti, ii oosiriro qeaŋgoro.

52 Qeaŋgoro nama jigo gawoŋ galeŋjurugia, jigowaa kiropo galerj (sikiriti) waŋaa ano kantriwaa jotamemeya yoŋjonon Jiisas mewombaajon kougit, ii kokaen injoro, “Nii kikekakasililin ejaga qaagoto, kileŋ noojon kaeñ moma manjawaa soo somata ano meñ kouj.

* **22:37:** Ais 53.12

53 *Niinoŋ weeŋ so jiwoŋoŋ jigoŋoŋ oŋoŋoŋ laligowe oŋonoŋ borogia boraama nii mende noŋgi. Ii qaagoto, keteda koi paŋgamambaa ku-usuŋanoŋ haamo ama asuganoŋ kolooro oŋoo kambangianoŋ kaŋ kuuja." Kianj.

Piitononŋ Jiiſas qakoona.

Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

54 Kaeŋ kolooro manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiiſas meŋ somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galen waŋaa mirinoŋ keŋgi. Kenji Piitononŋ gemagianoŋ sigeŋsigeŋ onjotaarj keno.

55 Iikanon kema jinŋkaroŋ miriwaas kiropo uutanoŋ kemeŋ somben bii-wianoŋ gere ooŋ motoon ragi. Piitononŋ kaanŋadeen yoŋoo batugianoŋ raro.

56 Raro weleŋqeqe emba moŋnoŋ Piitononŋ gere kosianon raro iigigiŋ kokaeŋ jero, "Eja koi kanon mono kaanŋagadeen iwo laligoro."

57 Kaeŋ jeroto, Piitononŋ qakooma kokaeŋ ijoro, "Embada, niinoŋ ii mende moma mujen."

58 Kaeŋ ijor raro mende koriro eja moŋnoŋ ii iima ijoro, "Gii kaanŋagadeen iyoŋoononŋa moŋ koloojanj." Kaeŋ ijoroto, Piitononŋ meleeno, "Alana, nii qaago."

59 Aua motoonjgwaa so tegoro moŋnoŋ qaa ii mombo kaparaŋ koma jero, "Eja koi kanon kaanŋagadeen oŋanoŋ iwo laligoro. Iinoŋ mono Galili ejaga kolooja."

60 Kaeŋ jeroto, Piitononŋ meleeno, "Ejada, qaa jejanj, niinoŋ ii kondanjeŋ." Kaeŋ meleema jeŋ nano iikanondeen kurunoŋ qaro.

61 Qaro Poŋnoŋ eleema Piito uuŋ iiro iikanondeen qaaya kokaŋ jeroti, ii romonjgoro, 'Gii kete indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qabaa.'

62 Qaa ii romonjgon wosoya jumambaajoŋ ano seleenjer kemeŋ meduqedu meŋ saaro. Kianj.

Jiiſas jeŋ jonoŋsisi ama mugi.

Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

63 Manjaqeqe eja Jiiſas meŋ somoŋgogiti, iyoŋonoŋ mepaqepae ama muŋ nama qewagogi.

64 Qewagoŋ jaasewaŋa esuuŋ qisim ijogi, "Gii gejatootoo ejaga koloo-janjiwaajoŋ moronoŋ guji, mono iwaq qata qaba!"

65 Kaeŋ jeŋ mamaga terenŋoŋ mepaegoŋ jeŋ qetama mugi. Kianj.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiiſaswaa qaa gawoŋ megı.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

66 Jeŋ qetama muŋ laligogi gomaŋ ano kantriwaas jotamemeya ano jigo gawoŋ galen ano Kana qaawaas boi yoŋonoŋ ajoroon Jiiſas wama Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ anŋi.

67 Iikanon anŋi ijogi, "Giinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojanj een, ii mono asuganoŋ paŋ jena moboŋa." Kaeŋ ijogi meleeno, "Ii inŋjowenagato, ii mono mende moma laariwuya.

68 Me qisim oŋomberagato, ii mono mende meleema nombuya.

69 Kaeŋ mojento, kambanŋ kokaambadeen kanain Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ mono Anutu, ku-usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama laligowaa."

* 22:53: Luuk 19.47; 21.37

⁷⁰ Kaeñ meleeno iikanondeen korebore yoñonoñ kokaen jeñ qisigi, “Onjanon, gii Anutuwaa meriaga koloojan me qaago?” Kaeñ qisigi kokaen meleema oñono, “Ii koloojenjiaa qaaya mono oñoñgio jeju.”

⁷¹ Meleema oñono jegi, “Año kuakua qeq komuwaatiwaa nañgonango qaaya mono iyanjaa jétanon jero modaboroñ. Kawaajon tosianon qaaya nañgowutiwaañj mono naambaaajoñ mombo qisiñ oñombonaga?” Kian.

23

Jiisasnoñ gawana Pailotwaa jaanoñ nano.

Mat 27.1-2; 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

¹ Kaeñ jeñ tuuñ kuuya yoñonoñ waama Jiisas wama kema gawana Pailotwaanor kenji.

² Iwañon kema kanain selianoñ qaa kuuñ kokaen jegi, “Eja kokawaa kania ii kokaen iima monij: Iinoñ ejemba kuuñ oñono enkaloloñ kolooro kareñ aonkeja. Nono Siisa-kimbaa takis mende amboñatiwaaajoñ songo amakeja. Iyanjaajoñ ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist ano kiñ koloojen,’ kaeñ jenkeja.”

³ Kaeñ jegi Pailotonñ kokaen qisiñ muro, “Oñanoñ, gii Juuda yoñoo kiñ ponjiaga koloojan me qaago?” Qisiñ muro Jiisasnoñ meleema jero, “Mono geengo jejanj, kianj.”

⁴ Pailotonñ jigo gawon galenj ano ejemba tuuñ ii kokaen inijoro, “Niinon eja kokawaa qinjita moñ mende mokolojen.”

⁵ Kaeñ inijoro mombo kaparañ koma kuuñ jegi, “Iinoñ mono ejemba tuuñ kuuñ oñoma Buña qaaya Galili prowinsnoñ kanain kuma oñoma balon sokoma kañ Judia prowins kokanoñ kañañgadeen ii jeñ seinkeja.”

⁶ Kaeñ jegi moma qisiñ oñoma jero, “Ii Galili ejaga kolooja me qaago?”

⁷ Kaeñ jero “Mono ii!” jegi moma Herodnoñ Galili ano prowins tosañañ mindirin galenj koma oñoma kambanj iikanondeen Jerusalem sitinoñ kañ laligoroti, iikawaajoñ Pailotonñ jero Jiisas Herodwaanor wama kenji. Kianj.

Jiisasnoñ kiñ Herodwaa jaanoñ nano.

⁸ Herodnoñ Jiisaswaa sunduya moma mono kambanj koriga iimambaajoñ siñ moma laligorotiwaajoñ ii iima uutanon mamaga qeanjoro. Jiisasnoñ angoleto moñ mero iimambaajoñ ama mamboma laligoro.

⁹ Kawaajon qiqisi mamaga Jiisas qisiñ muro. Ii qisiñ muroto, Jiisasnoñ kitia moñ mende meleeno.

¹⁰ Jigo gawon galenj ano Kana qaawaa boi yoñonoñ nama selenoñ kuukuu qaa geriawo jeñ mugi.

¹¹ Herodnoñ manjaqeque ejauruta yoñowo Jiisas meñ kamaañ ama jejewili ama mepaqepae meñ mugi. Kaeñ ama maleku akadamuyawo moñ mouma mugi nano wasiro mombo gawana Pailotwaa jaanoñ keno.

¹² Wala Pailot ano Herod yoronon jerekere ama aonj laligorita kambanj iikanon ala-alal koloori. Kaeñ.

Pailotonñ Jiisas komuwaatiwaaajoñ jeñ tegoro.

Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39-19.16

¹³ Jiisasnoñ karo gawana Pailotonñ jigo gawon galenj ano galenkonkoñ ejauruta ano ejemba tuuñ horoj oñono ajoroogi.

¹⁴ Ajoroogi kokaen inijoro, “Oño eja koi kokaen jeñ noonon wama kaju, ‘Iinoñ ejemba tuuñja tuuñja kuuñ oñono enkaloloñ amakeju.’ Mobi! Oño

qaa selianon̄ kuujuti, niinon̄ iikawaa kania oñoo jaagianon̄ gosin̄ kokaen̄ mokolooyen̄: Oñoo eja kokawaa selianon̄ qaa kuuya kuujuti, ii niinon̄ koposoya moñ mende mokolooyen̄.

¹⁵ Herodnon̄ qaa kaanjadeen̄jen̄ wasiro mombo nonoonon̄ kaja. Mobi, iinon̄ iwoi qinjitaro moñ mende ano. Kawaajoñ koomuwaa buñja koloowaatiwaajoñ amamaaya koloowaa.

¹⁶ Kawaajoñ niinon̄ jewe manjaqeje eja yoñonoñ oolinondeen̄ qegi isambe kamaawaa.”

¹⁷ (Pailotnoñ gbani so Pasowa korisoro kambanjanon̄ kapuare mirinonga eja motoongo isama oñomakero.)

¹⁸ Kaeñ injijoro koreboreyanon̄ silama qama jegi, “Iiga mono yamagen̄ (kozigen̄)! Barabas mono isama nonomba!”

¹⁹ Barabasnoñ sitinon̄ kareñ motoñ laligogiti, iyoñoo galengiaga koloon̄ eja moñ qero komuroti, iikawaajoñ kapuare mirinon̄ ooñgi raro.

²⁰ Pailotnoñ Jiisas isamambaajoñ moma qaa mombo jero.

²¹ Jeroto, yoñonoñ qetama qaa siita kuma qa gigilaagi, “Maripoonoñ qewu! Mono maripoonoñ qewu!”

²² Qa gigilaagi iinon̄ qaa indiñ karoñ kokaen̄ injijoro, “Iinoñ mono naa bologaga ano? Niinon̄ iwaanoñ koposo moñ mende mokoloowe koomuwaa buñja koloowaatiwa so mende kolooja. Kaeñ kolooro niinon̄ jewe manjaqeje eja yoñonoñ oolinondeen̄ qegi isama mube kamaawaa.”

²³ Kaeñ injijoroto, yoñonoñ jaba ama kaparañ koma toroqen̄ qa gigilaaq qagi, ‘Jiisas mono maripoonoñ qegi komuwa.’ Kaeñ qama Pailotwaanonoñ qaa ii wewagogi.

²⁴ Qewagogi Pailotnoñ qaagiaa baatanon̄ kema qaa kaparañ koma jegiti, iikawaa hoñja koloowaatiwaajoñjen̄ tegoro.

²⁵ Jen̄ tegoñ “Barabas kamaawa!”jen̄ kaparañ konjitiwaajoñ ii isama muro kamaaro. Li kareñ motoñ laligogiti, iyoñoo galengiaga koloon̄ eja moñ qero komurotiwaajoñ kasa mirinon̄ ooñgi raro. Li isano kamaaroto, Jiisas siñgja otaañ ama mubutiwaajoñ borogianoñ ano. Kiañ.

Jiisas maripoonoñ qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

²⁶ Pailotnoñ Jiisas borogianon̄ano wama kana somatanon̄ kema Afrika siti qata Sairini iikawaa eja moñ qata Saimon mokoloogi. Iinoñ gawononjga kourojen̄ koton̄ mun̄ Jiisaswaa maripoonañ meñ iwaa sawiñanoñ aŋgi aŋgoñ otaañ keno.

²⁷ Kaeñ keno ejemba tuuñ somata yoñonoñ luluumma gematanon̄ otaañ kenji. Yonjoñ batugianon̄ emba tosianon̄ kaanjagadeen̄ jin̄gen̄ qama saama kenji.

²⁸ Saama kenji Jiisasnoñ eleema injiima kokaen̄ injijoro, “Oo Jerusalem emba, oñoo mono noojoñ mende saabu. Noojoñ qaagoto, oñoaŋgia ano meraboraurugia yoñoojoñ mono saabu.

²⁹ Mobi! Kanagen̄ kambaj moñ karo iikanon̄ kokaen̄ jewuya, ‘Emba aruña ii simbawoñawo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawoñawo kolooju. Merabora aju oñoma mende dooñgogiti, ii simbawoñawo.’

³⁰* Kambaj iikanon̄ ejembanon̄ kanañ baañja Toya ii kokaen̄ welema oñombuya, ‘Oñoo mono baañja ii jegi bagoñ qanananoñ ubu.’ Ano sej sia Toya ii kokaen̄ welema oñombuya, ‘Oñoo mono kobaagianon̄ mesan̄goñ nonombu.’

* **23:30:** Hoos 10.8; Isa 6.16

31 “Niinoŋ Anutuwaanoŋ gere gbiligbili koloŋeŋ ano nooŋoŋ kileŋ kokaen̄ ama nonju. Onoŋ gere koomuya siŋgiſon̄gogiawo eja sii qeŋ nanju. Kawaaŋ Anutunooŋ iron̄a meleema onjonoŋ gerenoŋ onjoro ſiimbobolo uuta mobuya.”

32 Bologa meme woi ii kaan̄agadeen̄ Jiisawo motooŋ uruwombaajon̄ uruama keŋgi.

33 Kema gomaŋ qata Waŋsii qajuti, iikanooŋ keuma Jiisaw maripoonooŋ qegi. Qeŋ bologa meme woi ii motooŋ moŋ dindiŋanoŋ moŋ qanianooŋ leelee kaeŋ urugi.

34 *Kaeŋ anjito, Jiisanoŋ jero, “Amana, yoŋonoŋ iwoŋ anjuti, iikawaa kania mende moma kotojutiwaajon̄ mono siŋgiſon̄gogia mesaon̄ oŋomb̄a.”

Qegi nano Jiisawaa sele esuyaajoŋ kiweŋ meḡi jaŋgoya kolooro iikawaa so ii mendeema meḡi.

35 *Kaeŋ anjiḡ ejemba tuuŋ yoŋonoŋ nama ii uuŋ iigi. Iigit̄o, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaan̄agadeen̄ mepaqepae meŋ muŋ kokaen̄ jegi, “Anutunoŋ meweengon̄ muro Hamoqeqe Toya Kraist koloɔji eeŋ, tosaan̄a ilaŋ onjoma laligoroti, iinooŋ mono iyan̄a ilaŋ aowa.”

36 *Manjaqeqe eja yoŋonoŋ kaan̄agadeen̄ qaa gon̄geegee jeḡ mepaegon̄ kosianooŋ kema wain apu aason̄awo qeesaaŋ meŋ um̄a muŋ

37 kokaen̄ ijogi, “Gii Juuda yoŋonoŋ kiŋ pon̄ga kolojan̄i eeŋ, mono saanoŋ geen̄ga ilaŋ aowa.”

38 Waŋanoŋ eu tere moŋ kokaen̄ ooŋ qegi nano, “Juuda yoŋoo kiŋ pon̄giaga koi.”

39 Kikekakasililin̄ eja woi motooŋ mondon̄ oroni naniti, iyoroonon̄a moŋnoŋ uuqeqe qaa tokorokt̄a Jiisaw jeḡ muŋ kokaen̄ ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist kolojan̄i eeŋ, mono geen̄ga ilaŋ aon̄ noro kaan̄agadeen̄ ilaŋ noromba.”

40 Kaeŋ ijoroto, alianoŋ jeḡ muŋ kokaen̄ ijoro, “Gii godaqeqega qaa. Gii Anutuwaajon̄ kaan̄agadeen̄ keega mende mojaŋ me? Yoŋonoŋ jeḡ tegon̄ ſiimbobolo ororoŋ nonoŋgi bosin̄jon̄.

41 Anara onjanoŋ koposo anitiwaajon̄ iron̄a soyanoŋ meleema ama noroŋgi ſiimbobolo mojo. Ii mojoto, eja koi kanooŋ bologa moŋ mende ano ii kileŋ tiwilaaju.”

42 Kaeŋ jeḡ ijoro, “Jiisaw, gii bentotoŋgaa uutanooŋ keubagati, iikanooŋ mono nii romon̄goŋ nomba.”

43 Ijoro ii kokaen̄ ijoro, “Niinooŋ qaa hoŋa gijowe moba: Giinooŋ mono kete niwo oyarboyaŋ gomanooŋ uma laligowa.” Kian̄.

Jiisasoŋ komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

44 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro weeŋ jaaya bulugoro paŋgamanoŋ kamaaŋ gomaŋ kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

45 *Kamban̄ iikanooŋ jiwowoŋ jigo uutanooŋ opo nanoti, iikanooŋ mono eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro.

46 *Jiisasoŋ kamban̄ iikanooŋ kotakota qama kokaen̄ jero, “Amana, nii kokoosuna goo boroganooŋ anjen̄.” Kaeŋ jeḡ sewaŋ aasoŋ konoga horon̄ komuro.

* **23:34:** Ond 22.18 * **23:35:** Ond 22.7 * **23:36:** Ond 69.21 * **23:45:** Eks 26.31-33 * **23:46:** Ond 31.5

47 Komuro iwoi kolooroti, kawali galenoj ii iima Anutu mepeseej kokaen jero, "Iinoj mono ojanon ej a solajaga koloja."

48 Ejemba tuuj kuuya ii iibombaajoj kaj ajoroogiti, iyonjonon iwoi ii kolooro iima wosogia junu wan giliq motomotoon mirigianon kenji.

49 *Kenjito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyonjonon sigerjsigen nama ii uuq iigi. Emba tosianoj Jiisas otaaq Galiliga kagiti, iyonjonon kaanjagadeen nama ii iigi. Kianj.

Jiisaswaa qamoya ron konji.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

50-51 Juuda yonjoonon taon qata Arimatio iikanonja ej a awaa qabuñayawo qata Joosef iinoj kaanjagadeen karo. Iinoj Anutu bentotombaa hoja koloowaatiwaajoj mamboma laligoro. Iinoj Juuda yonjoo jigo kaunsol tuumbaa jotameyeha laligon Jiisaswaa qaa jeñ somonjogn anjiti, iikawaa uomotoon mende ano.

52 Iinoj Pailotwaanoy kema Jiisaswaa qamoya memambaajoj qisiro.

53 Qisin uma qamoya maripoononga metegon meñ kamaan opo taanjanoy esuuro. Esuun meñ qasirinon kema jamo kobaan moñ uroroon qamo moñ kanoj mende anjiti, iikanon Jiisaswaa qamoya ii ano.

54 Sabat kendoran rawaaw iwoiya mozozonjogiti, (nemuñgawoñ) iikawaa weenja jaayanoj kememambaa ano.

55 Kememambaaajoj ano emba Jiisaso Galiliga kagiti, iyonjonon Joosefwaan kanianon qasirinon kema iinoj Jiisaswaa qamoya meñ jamo kobaanoj anoti, ii iigi.

56 *Iikanonja eleema mirinon kema jiniq sambori uñkoowagawo ano kele gawasuyawo Jiisaswaa qamoyanoj moriwombaajoj mozozonjogiti. Mozozonjogiti, Moosesnon Kana qaanoj Sabat kendombaajoj jeñ kotoro eroti, ii otaaq haamo meñ eej ragi. Kianj.

24

Jiisasnoj koomunonja waaro.

Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoran ragi tegoro Sonda umugawodeej gomañ ano emba yonjonoy waama jiniq marae uñkoowagawo mozozonjogiti, ii meñ qasirinon kenji.

2 Kema moñnoj qasiriwaa qaa ootanoj jamo somata qetano kenoti, ii iigi.

3 Ii iima jamo kobaawaa uutanon ugito, Poñ Jiisaswaa qamoya mende mokoloogi.

4 Kawaajoj uugia uma kamaaro moma nangj ej a woi malekugara taanja kokobilibiliawo yoronoj bagianoj nani iriigi.

5 Ii iriima awawalin balonoj kemeñ adaragogi kokaen injiori, "Jaawo kottiñ laligoji, ii mono nomaembaaajoj koomuya yonjoo batugianon moñganju?

6 *Iinoj koi mende ejato, mono gibilq waaja. Galili prowinsnoj laligon qaa injioroti, ii mono romoñgowu:

7 Iinoj kokaen jero, 'Moñnoj Siwe gomambaa Eja hoja memelolo meñ muro gawman ej a sisiwerowerogiawo yonjoo boronoj keno maripoonon qegi komuñ weenj karoon kolooro gibilq waabaa.'

* **23:49:** Luuk 8.2-3 * **23:56:** Eks 20.10; Dut 5.14 * **24:6:** Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

⁸ Kaeŋ jeri qaaya ii momogianoŋ keuro romoŋgogi.

⁹ Kaeŋ romoŋgoŋ qasirinoŋga eleema kaj iwoi kuuya kolooroti, iikawaa buju qaaya ii gowoko 11 ano tosaanja kuuya ii injjogi.

¹⁰ Qaa ii injjogiti, ii Maria Magdalaga, Joana ano Maria Jeimswaa nemunja ano emba tosaanja yonjowo laligogiti, iyorjonqii kaj aposol ii injjogi.

¹¹ Buju qaa ii injjogito, ii mogi qaa omayaaraj kolooro ii mende moma laarigi.

¹² Mende moma laarigito, Piitononj waama bobogarin qasirinoŋ kema jamo kobaawaa uutanoŋ uuro keno opo taaŋa esuugiti, iikayadeen raro iiro. Ii iima iwoi kolooroti, ii aŋjodeeŋ romoŋgoŋ waliŋgoŋ mirinoŋ eleeno. Kianj.

Gowoko woianonj Emeus kananorj keni. Maak 16.12-13

¹³ Weej iikanondeen Jiisaswaa gowokouruta yonjoononja woianonj Jerusalem siti mesaonj gomaŋ qata Emeus sewen mail kanonj kembojon keni.

¹⁴ Kananorj kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyaŋgarodeen amiŋ mori.

¹⁵ Ii amiŋ moma kania jeŋ bimooŋ keni Jiisasnoŋ aŋo kosogaranoŋ keuro motoonj kenji.

¹⁶ Keŋjito, jaagara kojaŋgiro ii mende iima kotori.

¹⁷ Mende iima kotori kokaŋi irijoro, “Oro aŋgarodeen naa qaaga kananorj amiŋ moma kajao?” Kaeŋ irijoro doronj ama wosobiri jaajaa uuŋ iima nani.

¹⁸ Iima nama yoroononja moŋ qata Kliopas iinoŋ kokaŋi qisiŋ muro, “Pasowa kendonoŋ iwoi kolooroti, ii Jerusalem ejemba kuuyanoŋ moju. Giit motoongononj wabaga koloonj ii mende mojan me?”

¹⁹ Qisiŋ muro “Ii naama?” jero moma kokaŋi ijori, “Nazaret eja Jiisaswaanjan iwoi kolooroti, mono ii. Iinoŋ gejatootoo ejaga laligoŋ Anutu ano ejemba kuuya yonjoo jaagianoŋ nanamemeŋ ku-usuŋawo ama qaa kotakota jeŋ laligoro.

²⁰ Kaeŋ laligoro ananaa jigo gawoŋ galenana ano galenkonŋkon ejau-runananonj ii wama gawanawaa boronoŋ aŋgi komuwaatiwaajon jeŋ tegoro maripoononj qegi komuro.

²¹ Iinoŋ Israel kanagesonana kasanonja isama dowerana mewaatiwaajon mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligoninto, ‘Yei!’ li mono qegi komuhaar. Iwoi ii kolooro laligoŋ kouniŋ kete somaŋa karoonj koloodaboroja.

²² “Ii mende sokono kete nonoononja emba tosianoŋ qaanoŋ kuun waliŋgoŋ nononji laligoŋ. Yonjonoŋ gomaamba amandiinonj qasirinonj kema

²³ qamoya mende mokolooŋ eleema kokaŋi jejuya, ‘Nono Siwe gajoba woiwaa jaameleej uŋa iiniŋ yoronoŋ ‘Jiisasnoŋ gblinj laligoja,’ jeri mojoŋ.

²⁴ Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyorjooŋtuaŋ tosianoŋ qasirinonj kema emba yonjonoŋ qaa jejuyati, iikawaa so ero iijuya. Roŋ gbameŋa iijuyato, iyaŋa mende iijuya.”

²⁵ Qaa ii moma kokaŋi irijoro, “Yei! Onj gejatootoo yonjonoŋ qaa jegiti, ii kuuya mono naambaaŋtuaŋ ataqaŋtuaŋ ama ajojooŋ gaonjaajaa laligoŋ mende moma laariju?

²⁶ Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ siimbobolo kaaŋa momago iyaŋaa asama-raraŋ uutanoŋ ubaa. Iikawaa so oogita eja me qaago?”

²⁷ Kaeŋ irijonj Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya yonjonoŋ qaa jegiti, iikanonja kanaŋ iyaŋaa qaa kuuya oogita eji, iikawaa kania jeŋ asarin orono.

28 Jeŋ asariŋ oroma kema gomaŋ kembojoŋ jeŋ keniti, ii dodowinj kanoŋ toroqenj kemambaaŋ moro.

29 Kaeŋ moroto, yoronoŋ kaparaŋ koma kokaenj ijori, “Gomaŋ mare kolooro ween jaayanoŋ kememambaajon anja. Kawaajon saanoŋ norowo rama ewa.” Kian ijori yorowo mirinoŋ uma ragi.

30 Rama yorowo nene newombaajon ama bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oromambaajon ano iwoi kokaenj kolooro:

31 Iikanondeen jaagaranoŋ tooro iima kotori ayayooga kono mombo mende iiri.

32 Kaeŋ kolooro angorodeen kokaenj amij mori, “Kana somatanooŋ Buŋa Terewaa qaa jeŋ kania jeŋ asariŋ noronji, kambanj iikanondeen mono unnaranoŋ gere jejiwaa so mojo.”

33 Kaeŋ jeŋ iikanondeen waama Jerusalem sitinoŋ eleema keuma gowokouruta 11 ano alaurugia yoŋowo ajoroŋ ragiti, ii mokoloŋ oŋoni.

34 Mokoloŋ oŋoni kokaenj inijori, “Poŋnoŋ mono hoŋa waama Saimombaanoŋ asugijaa.”

35 Kaeŋ inijori iyanjoro kananoŋ iwoi kolooro ano bered motoroti, kambanj iikananoŋ uugara tooro moma kotori, iikawaa sunduya meŋ oŋoni. Kianj.

Jiisasnoŋ gowoko tuuŋa asuginj oŋono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

36 Gowokouruta yoŋonoŋ qaa ii amij moma ragi iikanondeen Jiisas aŋo batugianoŋ asuginj nama kokaenj inijoro, “Alauruna, luaenoŋ mono oŋowo ewa!”

37 Kaeŋ inijoro toroko moma jeneŋgia ororo “Ome kokoosuga iijonj,” iikaŋ romoŋgogi.

38 Kaeŋ romoŋgogito, kokaenj inijoro, “Oŋo nomaembaaŋ aaruŋ momo kaanja uugianoŋ koloŋ?”

39 Nii neeno koi laligojen. Ii mono anjio kana borona uuŋ iima mobu. Ome kokoosu ii siibusugia qaa. Nii siibusunawo nambe niiju. Mono noosirinj niima kotowu.

40 Kaeŋ inijonj kana boria qendeema oŋono.

41 Qendeema oŋonoto, ii korisorogiaajon kileŋ mende moma laariŋ walinjognj ragi kokaenj qisiŋ inijoro, “Nembanenegia moŋ koi raja me qaago?”

42 Kaeŋ qisiŋ inijoro sora jejetaa kitia moŋ mugi.

43 Mugi meŋ nero iigi.

44 Nero iigi kokaenj inijoro, “Nii oŋowo laligoŋ kambanj kanoŋ qaa inijowe mogiti, iikawaa hoŋa ii kambanj kokanoŋ kolooro iiju. Niinoŋ kokaenj jeŋ laligowe: Noo qaa ii Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo eja yoŋoo Buŋa Tere ano Ondino (Buŋa rii) buknoŋ oogita ej, ii kuuya mono hoŋawo koloodaborowaa.”

45 Kaeŋ inijonj iikanondeen Buŋa Terewaa kania moma kotowutiwaajon uugia metooro.

46 Metoŋ kokaenj inijoro, “Qaa kokaenj oogita eja: Kraistnoŋ siimbobolo moma komuŋ somaŋa karoonj kolooro koomunoŋga waabaa.

47 Kawaajon oŋonoŋ mono Jerusalem sitinoŋ kanainj Buŋa qaa noo qananoŋ jeŋ asariŋ kantri kuuya sokoma kema uukuukuu meŋ oŋomakebu. Daenj yoŋonoŋ uugia meleembuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo singisonjogogia songbama mesaawaa.

48 “Qaa ii hoŋawo kolooro ano koloowaati, oŋo ii kolooro iima naŋgon jeŋ daŋgunu kaajə nambu.

49 *Mobu! Maŋnanon̄ kaled oŋombaatiwaa qaa somongoroti, niinon̄ ii wasiwe uugianon̄ kemebaa. Eukanoŋa ku-usuŋ ambe qagianon̄ ubaa. Oŋo mono siti koi kanon̄ iikawaajoŋ mamboma rama laligowu.” Kian̄.

Jiisasnoŋ Siwe gomanon̄ uro.

Mat 16.19-20; Ápo 1.9-11

50 *Jiisasnoŋ qaaya jedaboron̄ gowokouruta uŋuam̄a kema Betani goman̄ kosianon̄ keumā iikanon̄ boria metaama kotuegoŋ oŋono.

51 Kotuegoŋ oŋono iikanondeeŋ Anutunoŋ wano oŋomesaoŋ Siwenon̄ uro.

52 Uro korisoro somata moma usugoŋ waeya meŋ mepeseen̄ muŋ Jerusalem eleen̄gi.

53 Eleema suulaŋ jiwowoŋ jigoŋoŋ laligoŋ Anutu mepeseen̄ muŋ laligogi. Kian̄.

* **24:49:** Apo 1.4 * **24:50:** Apo 1.9-11

Jon

Oligaa Buŋa Jonoŋ Ooro.

Jen-asa-asari

Jonoŋ iyanja qata Oligaa Buŋa kokanoŋ asuganoŋ mende ooroto, iyanjaŋoŋ kokaen jeja, "Gowoko Jiisasnoŋ uutanoo jopagoŋ muroti." (19.26) Jonoŋ uujopa uukalembaa qaaya ii kaparaŋ koma jenkeja. Jonoŋ Oligaa Buŋa koi ii ejembaŋoŋ qaa kokaen moma kotowutiwaajoŋ (20.31) ooro, "Jiisas Kraist ii balooŋ ejagadeen mende laligoroto, oŋanoŋ Anutuwaa Meria ano Hamoqeqe Toya kolooja. Oŋo mono ii moma laariŋ iikanoo laaligo kombombanja mokoloowu." Jiisasnoŋ wala Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa jetaga laligoro. (1.1) Kaeŋ laligoŋ namo ejaga koloon esunjumumuya ano momoya ii aiwese angoletō meŋ iikanoo qendeeno. Ii qendeema bentotombaa kania jeŋ asariro tosianoo uugia meleeneŋgi tosianoo kileŋ yanjiſeŋ anji.

Jiisasnoŋ kokaen kolooja, jero: Hamoqeqe Toya (4.26), laaligowaa nene wota (6.35), Siwe goman eukawaa bunjaga (8.23), beŋsakon tetegoya qaa (8.58), namowaa asasaga (9.5), nagu (10.7), lama galeŋ awaa (10.11), Anutuwaa Meria (10.36), Poŋ ano Boi (13.13), koomunonja waawaataa Toya ano laaligo kombombanja Toya (11.25), kana hoŋa, qaa hoŋa ano laaligo kombombanja (14.6), wain gere hoŋa (15.1), tere wanja mutuya ano tetegoya A ano Z (Ais 1.8), Mutuya ano Konoga (Ais 1.17) ano kaaj kaanja.

Jiisasnoŋ gowokouruta oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoroti, gejanono qaa konoganoŋ (Boŋ 13-17) ii tororo qendeenja. Qaa ii naanjoŋo. Koomunonja waamago Piito meŋ kotiiwaatiwaajoŋ kokaen qisiro: "Nii jopagoŋ nonjan me qaago? Kaeŋ koloojanji, kian mono alauruna kalaŋ koma oŋomba."

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-18

Jon Oomulu eja ano gowokouruta mutuya 1.19-51

Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋ mero 2.1-12.50

Tetegoyanoŋ Jerusalem kaiŋ laligoŋ komuro 13.1-19.42

Gbilij waama alauruta kolooŋ oŋono 20.1-31

Galili kaiŋ gowokouruta kolooŋ oŋono 21.1-25

Anutuwaa qaa jeta laaligoyawo.

¹ Kanakanaiyanoo monowaa monoyanongo qaa je laligoro. Iinoŋ laaligowaa kania naŋgoŋ jeŋ waama laligoro. Qaa je iinoŋ Anutuwaa kooroŋjanoo laligoŋ waaro ano aŋo beŋsakon Anutugadeen kolooja.

² Qaa je iinoŋ kanakanaiyanoo Anutuwaa kooroŋjanoo laligoro.

³ Iwaa kooroŋjanoo laligoŋ ilaaj muro iwoi kuuya kolooro. Iwoi moŋ mende ilaan munaga, ii mende koloonaga.

⁴ Qaa je iinoŋ laaligowaa bemunjaleya kolooja. Iwaanoŋ laaligo kombombanja iikanoo ejemba meŋ asariŋ oŋono iima laligoŋ waagi.

⁵ Asasagayanoŋ paŋgamaj uutanoo asariŋkejato, paŋgamanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ asasagaā kania ii mende moma asariŋ laligoŋ kougi. Kianj.

⁶⁻⁷ *Anutunoŋ ejemba kuuya asasagaya moma laariwutiwaajoŋ moma qele eja qata Jon wasiro asugiro. Asuginj kaiŋ asasagaā kania iŋisaama naŋgoŋ jeŋ laligoro.

* **1:6-7:** Mat 3.1; Maak 1.4; Luuk 3.1-2

8 Jon ajo asasaga ii mende kolooj laligoroto, iinoj asasaga kania ii nađoŋ jeŋ laligoro.

9 Asasaga oŋaboaŋ iinoj ejemba gomaŋ so meŋ asariŋ nonomakeji, iinoj namonoŋ asugimambaajoŋ ano.

10 Iinoj kanakanaiyanoŋ gomaŋa gomaŋa iikawaa ilawoilaya kuuya ii nemuŋ koma oŋono koloogi. Koloogi ajo batugianoj laligoŋ kouroto, balon ejembanoj kileŋ ii mende moma kotoŋ muŋ tompin laligoggi.

11 Kaeŋ tompiririŋ laligoggi iyanaa gomaŋ mirianoŋ karo kanagesourutanooŋ zizi togoŋ telambelaŋ ama gema qeŋ mugi.

12 Kaeŋ arŋito, daen yoŋonoŋ koma horoŋ muŋ qabunjaŋa moma moma laarigiti, iinoj mono kuuya iyoŋoojoŋ kana meleuro kokaŋ kolooro: Ajo nemuŋ koma ku-usuŋ oŋono kolokoloo doŋgoga koloŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloogi.

13 Anutuwaa uusiŋjanooŋ nemuŋ koma oŋono koloogi. Namo ejanooŋ siŋa otaaŋ embiawo qaa somongoro koro ama mera mero koloɔji, iyoŋonoŋ kana kaajaa iikanooŋ Anutuwaa meraboraaŋa mende koloogi. Kiaeŋ.

14 Qaa je iinoj eja sele busuwo koloŋ batunananoŋ kema kaŋ laligoro. Kaeŋ laligoro akadamuya uuŋ iima laligonin. Maŋjanooŋ Meria motoŋgowaŋaŋ akadamuya kuuya ama aon koma muro qaita moŋ laligoji, iinoj mono iikawaa so kaleŋmoriaŋanooŋ uuta saa qero akadamuyawo koloŋ kambaj so qaa hoŋ toontoŋa jeŋ laligoro.

15 Jonoŋ eja iikawaa kania nađoŋ kokaŋ qama jeŋ laligoro, “Niinoo mombaajoŋ qaa jeŋ laligoweti, iinoj mono ii koloɔja. Kokaŋ jeŋ laligowe: Noo gemananooŋ eja moŋ kawaatai, niinoj mende koloowe iinoj wala laligoro. Kawaajoŋ iwaq qabunjaŋanooŋ mono nii nuugun uuta koloɔja.” Jon Oomulu ejanooŋ kaeŋ jeŋ laligoro.

16 Kaleŋmoriaŋanooŋ eja iikawaa uuta saa qero akadamuyawo laligoroti, iinoj mono iikawaa so kotuegoŋ nonoma laligoro. Kotumotueya ii kambajaa kambajaa maaro kuuya nonoo qanananoŋ uro laligonin.

17 Moosesnoŋ Kana qaanana nemuŋ kono koloɔro, Jiisas Kraistnoŋ qaa hoŋa ninisaama Anutuwaa kaleŋmoriaŋa nemuŋ kono asuganoŋ koloɔro.

18 Namo eja moŋnoŋ Anutu kambaj moŋnoŋ mende iiro. Meria motoŋgonon Maŋaa wosoyanoŋ laligoŋ kouma laligoroti, iinoj mono namonoŋ kamaaŋ kania ninisaano moniŋ. Kiaeŋ.

Jon Oomulu ejanooŋ iyanaa kania jeŋ asariro.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

19 Juuda jotaŋmemeya yoŋonoo jigo gawoŋ galen ano jiwowoŋ jigowaa weleŋqeqe tosaanoo Jerusalem sitinooŋa wasiŋ oŋonji Jombaanoŋ kagi. Kan qisiŋ muŋ jegi, “Gii naa ejaga koloɔjan? Kaniaga nomaen?” Kaeŋ jegi kaniaya injisaama injijoro.

20 Kaniaya mende qakoonoto, asuganoŋ kokaŋ jokolooro, “Niinoo Hamoqeqe Toya Kraist mende koloɔjen.”

21 *Kaeŋ jokolooro kaparan koma qisiŋ mugi, “Gii mono eja moroga koloɔjan? Gii Elaija koloɔjan me qaago?” Qisiŋ mugi “Qaago!” jero. “Gii gejatootoo eja moŋ koloɔjan me qaago?” Kaeŋ qisiŋ “Kaan qaago!” meleeno.

22 Meleeno qisiŋ, “Gii moroga koloɔjan? Wasin nononji kajoni, iyoŋoojoŋ monoo nomaen meleema injijowanaga? Gii geengaa kaniaga nomaen jeŋ asariwaga?”

23 *Qisiŋ kokaŋ injijoro,

“Gejatootoo eja Aisaianon qaa moŋ kokaen jerota eja, ‘Nii gajoba koloŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanona laligoŋ kokaen qamakejen: Poŋnoŋ kawa-oo!’

Kawaajoŋ oŋo mono uugia mindinjoŋ kania meleuŋ meagowu.’ Nii kawaa qele gajobaya koloŋeŋ.”

24 Eja wasiŋ oŋongi Jombaanoŋ kagiti, ii Farisii (Kana qaawaa ka-paraŋkoŋkoŋ) ejaga koloogi.

25 Yoŋonoŋ mombo kokaen jeŋ qisiŋ mugi, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloŋjan ano Elaija me gejatootoo eja yoŋoonoŋa moŋ mende koloŋjanji, iikawaajoŋ mono naambaajoŋ ejemba oomulu meŋ oŋomakejan?”

26 Qisiŋ mugi kokaen meleema oŋono, “Niinon apu tooŋnoŋ oŋomoriŋkejento, eja moŋ oŋo mende moma kotojuti, iinoŋ koi batugianon naŋa.

27 Eja moŋ noo gemananoŋ kawaatiwaajoŋ jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolojo. Iinoŋ kaŋ nii nuuguŋ somatana koloŋ laligowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaakosianoŋ kema wayan gesoya besaaŋ kana esuyaa kasia isamambaa amaqamamaa amanja.”

28 Jonon Jordan apu leegenjanon gomaŋ qata Betani iikanon laligoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoro. Iwoi ii iikanon kolooro. Kianj.

Jonoŋ Jiisaswaajon “Anutuwaanoŋ lama meriaga,” jero.

29 Ii kolooro gomaŋ ano Jonoŋ Jiisas sigeŋsigeŋ karo iima jero, “Igi, eja ii Anutuwaanoŋ lama meriaga. Iinoŋ mono baloŋa baloŋa ananaa sŋiŋisongonana koma konjoratiro solanjanivoŋa.

30 Niinoŋ mombaajoŋ qaa jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolojo. Kokaen jeŋ laligowe: Noo gemananoŋ eja moŋ kawaati, niinoŋ mende koloowe iinoŋ walagadeen laligoŋ waaro. Kawaajoŋ iwaakabuŋayanoŋ mono nii nuuguŋ uuta kolojo.

31 Niinoŋ ii wala mende moma kotoweto, Anutunoŋ kaniaya Israel ejemba nono ninisaano moborŋatiwaajoŋ moja. Ii moma nii wasiŋ nono kaŋ oomulu meŋ oŋomakejen.”

32 Jonoŋ kaen jeŋ daŋgunu kaŋa nama naŋgoŋ kokaen injoro, “Uŋa Toroyanoŋ mono Siwenonŋa kamaaŋ kewo koŋ kaŋa iwaakawanoŋ kamaaŋ koma raro iibagati.

33 Niinoŋ ii wala mende moma kotoŋ laligoweto, moŋnoŋ ejemba oomulu meŋ oŋomatiwaajoŋ wasiŋ nonoti, iinoŋ kokaen nijoro, “Uŋa Toroyanoŋ mombaa waŋanoŋ kamaaŋ koma raro iibagati, iinoŋ mono Uŋa Toroya ejemba uugianoŋ ama iikanon mulu meŋ oŋombaa.”

34 Niinoŋ ii iibetiwaajoŋ ama kaniaya kokaen naŋgoŋ jejeŋ, ‘Iinoŋ Anutuwaa Meria kolojo.’” Kianj.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoно.

35 Kaen injoro gomaŋ ano Jonoŋ mombo apu goraayanoŋ iikanondeen kenoo Gowokouruta yoŋoonoŋga woinoŋ iwo motooŋ naŋgi.

36 Naŋgi Jiisasnoŋ iikanon unjuuguŋ kenoti, ii tororo uuŋ iigigiŋ jero, “Eja ii mono iibao. Iinoŋ Anutuwaanoŋ lama meriaga kolojo.”

37 Kaen jero gowoko woi yoronoŋ qaa ii moma Jiisaswaa gematananoŋ keni.

38 Keni Jiisasnoŋ eleema gematananoŋ kariti, ii iriima kokaen qisiŋ orono, “Oro moroga mongama kajao?” Ikaen moma meleema ijori, “Somatanara,

gii miri dakanon ej laligojan?" (Juuda yojonon 'Somatanana' qaa ii boiwaajoj jeŋkegi.)

³⁹ Kaeŋ ijori meleeno, "Mono kaŋ iibao!" Kaeŋ meleeno ween jaaya eleeno 4 kilok kawaa so kolooro. Ween jaaya meleeno iikanon motoon kema miri dakanon ej laligoroti, ii iigi. Ii iima kanon iwo laligori gomanj siŋsiŋgoj tiiro mesaon kari.

⁴⁰ Jonoŋ qaa jero gowoko woita moma Jiisaswaa gemataon keniti, iyoroononga mombaa qata Andruu, dataa qata Saimon Piito.

⁴¹ Andruu iinoŋ wala data Saimon mokoloon kokaŋ ijoro moro, "Noro mono Hamoqeqe Toya mokolojota." Hamoqeqe Toya ii Griik qaanoŋ Kraist.

⁴² Kaeŋ jeŋ data wama Jiisaswaanoo keni. Keni Jiisasnoŋ Saimon tororo uuŋ iigigiŋ jero, "Gii Saimon, Jombaa meria koloojanto, niinon qaga Siifas qabe ewaa."* Kianj.

Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono.

⁴³ Gomanj ano Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ kemambaajoŋ kema kananooŋ eja qata Filip mokoloon kokaŋ ijoro, "Gii mono nii notaan kawa!"

⁴⁴ Filipnoŋ Andruu ano Piito yorowo gomaŋja motoonja. Taongja qata Betsaida.

⁴⁵ Filipnoŋ eja qata Natanael mokoloon kokaŋ ijoro, "Mosesnoŋ eja mombaajoŋ Kana qaanoŋ oorota gejatootoo yoŋonon toroqen oogita ej, nono mono eja ii mokolojoŋa. Eja ii qata Jiisas, maŋaa qata Joosef, gomaŋa qata Nazaret."

⁴⁶ Natanaelnoŋ ii moma waliŋgoj jero, "Oo Nazaret! Ii gomaŋ qandayaga. Iikanooja iwoi awaa moŋ koloowaatiwaa so qaago." Kaeŋ jero Filipnoŋ ijoro, "Mono kaŋ geenjo iima kotowa!"

⁴⁷ Kaeŋ ijoro moma Jiisaswaanoo kaŋ kouro iima iwaajon qaa kokaŋ jero, "Ibu! Eja koi kanoŋ mono Israel eja hoŋa koloja. Utanooŋ gbiŋgbaoŋ qolomoloŋgoya qaa."

⁴⁸ Kaeŋ jero Natanaelnoŋ qisiŋ muŋ jero, "Gii mono nomaenjanon nii moma kotoŋ nonjan?" Kaeŋ jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, "Gii fig gere[†] umuganoŋ rana giima kotowe. Wala giima kotowego Filipnoŋ kawaaw gemaŋanoŋ giima goono."

⁴⁹ Kaeŋ ijoro Natanaelnoŋ meleema ijoro, "Oo Somatana, gii mono oŋjanoo Anutuwaa Meria koloojan. Gii Israel nonoonoŋ eja Pongaa laligojan."

⁵⁰ Kaeŋ jero moma Jiisasnoŋ meleema ijoro, "Nii wala kokaen jejen, 'Gii fig umuganoŋ rana giibe.' Kaeŋ jeŋ asugijenjiwaajoŋ moma laarin nonjan. Anutuwanoŋ ku-usuuŋ koi iima mojanj, ii mono iwoi melaada koloja. Hoŋa somata ii mono kanagen iima moma laligowaga."

⁵¹*Kaeŋ ijor toroqen ijoro, "Niinon qaa hoŋ tooŋa moŋ kokaŋ jewe moba: Kanagen noo gowokouruna koloogi kotoŋ kondooŋ oŋombe jaameleej uŋa kokaŋ iibuya: Siwe nagunoŋ tano Anutuwaa gajobaurutanooŋ asugin Siwe gomambaa Eja Honjaanooŋ uma kamaan anŋi injiibuya." Kianj.

* **1:42:** Siifas ii Griik qaanoŋ Piito, ananaa qaanoŋ jamo karangan. † **1:48:** Fig ii sambi kaanjanja. * **1:51:** Jen 28.12
Ii gawongianoo komogi kota naanjauwo kolooro kambaj mamaga neŋ laligoju.

2

Jiisasnoj apu meñ letono wain kolooro.

¹ Jiisasnon Filip ano Natanael oroono ween karoon tegoro laligogi moñnoj agomij aaoowaa maran lombaj ano ajoroogi. Ii Galili prowinswaa gomañ qata Kaana iikanon angi. Jiisawaa nemuñjanon kanon motoon kema ragi.

² Jiisas ano iwaa gowokouruta ii kañagadeen horon oñonjí lombanoj motoon ragi.

³ Iikanon ragi wain apunoj qaono Jiisawaa nemuñjanon meria ijoro, "Yonjonon wain apu qaonja."

⁴ Kaen ijoro kokaen ijoro, "Nemuna, ii nomaeñ amanatiwaajon jejan? Jeñ koton nonjan me? Noo angoleto meme kambananoj mende kañ kuuro laligojen."

⁵ Kaen jero moma welenqegeuruta kokaen inijoro, "Iinoj iwoi mombaajon jeñ koton oñombaati, ii mono otaaq ambu."

⁶ Juuda yonjonon hamo qeq aowombaajon Kana qaagia otaaq borogia songbama laligoñkegi. Iikawaas so miri iikanon koworajen somata 6 raro. Koworajen motomotoon ii apu konoj 8 me 12 iikanon kemen saa qenagiwaa soga ragi.

⁷ Jiisasnoj ii iima kokaen inijoro, "Oño mono apu kosoñ kañ maagi koworajen koi saa qewa." Kaen jero moma jerotiwa so angi.

⁸ Koworajen ii saa qeqi kokaen jeñ koton oñono, "Mono apu qaga kosoñ meñ kema lombaj galeñ mubu." Jeñ koton oñono meñ keñgi.

⁹ Kosoñ keñgitó, galenoj apu letoma wain koloorti, ii neñ naañja moma daenköya meñ kagiti, ii mende moma asariñ aaruro. Aaruroto, welenqege apu kosogiti, iyonjonoj ii moma jegi galenoj maran lombaj toya oono karo.

¹⁰ Karo kokaen ijoro, "Maran kambanjanon kuuya yonjonon wain apu awaa ii wala meñ kañ oñomakeju ano ii neñ eñkalolon meñ aogigo wain apu naañja qaa ii kanager oñomakeju. Giinon wain apu awaa ii wala angor koma mende oñoma ketego koi kambañ uuguj meñ kajañ. Ii sili morota moñ anjan."

¹¹ Jiisasnoj angoleto mutuya koi ii Galili prowinswaa gomañ qata Kaana iikanon mero. Ii meñ iikanon ku-usuña asuganoj inisaano. Kaeñ inisaano gowokourutanoj moma laarin mugi.

¹²* Jejelombanor laligogi tegoro Jiisawaa nemuñkoaañano gowokouruta yonjonon gomanjgianoj Kaperneam keñgi. Iikanon kema somajat osia toroqen laligogi. Kian.

Jiisasnoj jiwowoñ jigo jeñ kobooro.

Mat 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

¹³* Kambañ kanoj Juuda nonoonoñ kiankomu kendoñ kambañadodowiro. Anutunon wala eenjanon niniima koboorn nunuuguroti,* iikawaajoñ aisoowombaajon angi Jiisasnoj kañagadeen gomañ mesaon Jerusalem sitinoj uro.

¹⁴ Sitinoj uma jiwowoñ jigowaa totoñ uutanoj keuma iwoi kokaen mokolooro: Ejemba bulmakao ejia, lama ano kewo koon ii sewañja mewutiwaajoñ angi ano tosianoj monej utekute ambombaajon ragiti, ii injiro.

* **2:12:** Mat 4.13 * **2:13:** Eks 12.1-27 * **2:13:** Anutunon Iijipt kanoj Israel ejemba niniima koboorn nunuuguroti, iikawañ korisoroya ii Koorn qaanon Pasowa. Eksodus, Mootogo 12.15

15 Ii injiima kasanoj tape (qoilomu) miziziij iikanon ojootin ujuro. Ujuj ejemba ii kuuya konjoma ojoma lama bulmakaogiawo jiwowoñ jigononja ojotaaro. Utekute ejemba yonjoonoñ soojaakota qewagoro kamaaro peraga metama maaro keno.

16 Kewo sewangia mewutiwaajon aŋgiti, ejemba ii kokaen jej ojono, "Iwoi ii mono mej togoñ seleenjeñ kembu. Oño noo Maŋnaa jiwowoñ jigo koi mono naambaajon utegogi koŋkororo miri kaanja kolooja?"

17 *Kaeñ jej ojono Buña qaa moj gowoko yonjoo momogianoñ kouru romongogi. Qaa ii kokaen oogita eja, "Noo uunanoñ goonon jigo ii kowoga ewatiwaajon kaparañ kombe iikanon uunanoñ neqan gere kaanja jero majakaka iikanon ji mokoloŋkejeñ."

18 Ii konjoma ojono Juuda jotamemeya yonjonon temboma waama Jiisaswaanoñ kouma kokaen qisiñ mugi, "Gii mono naa aŋgoleto moj ana kuusunja iiniñ sokoma nononogo tere kaanja anaga?"

19 *Kaeñ qisiñ mugi kokaen meleema ojono, "Ojonoñ jiwowoñ jigo koi kondeenji namonoñ kamaaro niinoñ ii ween karoombaa uutanon metaama kuumaña."

20 Meleema ojono kokaen ijogi, "Gbani 46:waa uutanon jiwowoñ jigo koi mej laligoñ medaborogita nanja ano giinoñ ii weeñ karoombaa uutanon mono nomaen ama metaama kuunaga?"

21 Kaeñ ijogito, Jiisasnoñ jigowaa qaa ii iyanja seliaa sareaga jero.

22 Jiisasnoñ kanageñ koomunonja waaro sareqaa jeroti, ii kamban iikanon gowokouruta yonjoo roromongogianoñ kar kono moma asarigi. Ii romongon Jiisasnoñ qaa jeroti, ii ano Buña qaa oogiti, ii kuuya moma laarigi. Kianj.

Jiisasnoñ ejemba kananana modaboroja.

23 Jiisasnoñ Jerusalem sitinoñ kiaŋkomu kendombaa kambanjanon laligon aŋgoleto ku-usuŋawo meroti, ii ejemba mamaganon iima qata moma laarin iwaanoñ rapinjogi.

24 Rapinjogito, Jiisasnoñ ejemba kuuya yonjoo kanagia moma kotodabororo. Kawaajoñ ejemba kuuya mende moma laaridaboron ojoma qaagiaa baatanoñ mende kema laligoro.

25 Ejemba uugianon qaa iwoi eroti, Jiisas mojnoñ ejemba uugiaa kania ii isaama qendeema mubaatiwaa so mende kolooro. Mono aŋo ii moma kotoro. Kianj.

3

Jiisasnoñ Nikodeemus uumeleembaa kania kuma muro.

1 Juuda kanagesowaa jigo kaunsol batugianon jotamemeya eja moj qata Nikodeemus laligoro. Iinoñ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkon) tuuŋnoñ nano.

2 Iinoñ gomantiija mojnoñ Jiisaswaanoñ kouma kokaen ijoro, "Somatana, giñ aŋgoleto meŋkejani, ii eja mojnoñ Anutu iwo mende nano aŋjodeen memambaa amamaŋkeja. Kawaajoñ giñ Anutunoñ nemuñ koma gono boi koloojan, iikaen mojon."

3 Kaeñ jero kokaen jej meleema muro, "Niinon qaa hoňa tooj moj kokaen jewe moba: Mojnoñ Anutuwaanoñga kolokoloo doŋgoga mende

* **2:17:** Ond 69.9 * **2:19:** Mat 26.61; 27.40; Maak 14.58; 15.29

koloowaati eeŋ, iinoŋ mono Anutuwaa bentotonooj keuma iimambaa amamaawaa."

⁴ Meleema muro kokaen ijoro, "Moŋnoŋ ejemba waŋa koloŋ laligongo kolokoloo doŋgoga ii mono nomaen koloonaga? Iinoŋ mono nemuŋ goron uutanooj keuro mombo koro ama memambaa amamaawaa."

⁵ Kaeŋ ijoro kokaen meleeno, "Niinooŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaen jewe moba: Moŋnoŋ oomulu meŋ mugi Uŋa Toroyanoŋ uutanooj kemero iikanoŋ kolokoloo doŋgoga mende koloɔji eeŋ, iikaŋjanooŋ mono Anutuwaa bentotonooj uutanooj keumambaa amamaawaa."

⁶ Balombaa nemuŋmaŋ oŋoonoŋga merabora koloɔjuti, ii balombaa meraboraanɔjaga. Uŋa Toroyanoŋ inaan nemuŋ kono merabora koloɔŋkejuti, ii mono Siwewaa meraboraanɔjaga.

⁷ "Kawaajaoŋ oŋo kolokoloo doŋgoga Anutuwaanoŋga mende koloowuyati, ii mono mende sokonja. Qaa ii jewe iikawaajaoŋ mono mende aaruwa.

⁸ Haamonoŋ aŋaa jaajaa lan giliro otoŋa momakejanto, ii dakaya qeŋ kankeji ano dakaan baagen qeŋ kemakeji, giinooŋ iikawaa kania mende moma asarijan. Uŋa Toroyanoŋ ejemba nemuŋ koma ojono kolokoloo doŋgoga koloogiti, kuuya iyonjoo kaniagia mono haamo kawaa so koloɔja."

⁹ Kaeŋ meleeno Nikodeemusnoŋ kiko qeŋ kokaen jero, "Ii mono nomaen koloonaga?"

¹⁰ Kaen jero Jiisasnoŋ ijoro, "Gii Israel kanageso kuma nonomakejan ano kileŋ qaa iikawaa kania mende moma asarijan. Ii mende sokonja.

¹¹ Niinooŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaen jewe moba: Nononoŋ naama moma kotojonj, ii jeŋ injsaamakejoŋ ano naama jaanananoŋ iima mojonj, ii naŋgoŋ jenkejoŋ. Kaeŋ amakejonto, ojonoŋ kileŋ Buŋa qaanana ii mende moma aŋgoŋ komakeju.

¹² "Balombaa iwoiya jaanooŋ ii-iita kawaa qaaya jewe moma mende moma laariŋ nonjuti eeŋ, niinooŋ Siwewaa iwoiyā mende ii-iita kawaa kania injowej ii mono nomaen moma laariwuya?

¹³ Balombaa eja moŋnoŋ Siwenooŋ mende uroto, Siwe gomambaa Eja hoŋjanooŋ Siwe gomanooŋ laligoŋ kamaaŋ koloŋ asugiroti, iinoŋ mono eleewa Siwenooŋ ubaa.

¹⁴* "Anutunoŋ Mooses balon qararaŋkonkonoŋ jeŋ kotoro kopa aeoŋ mokoleŋ umqya meŋ toonooŋ kosigoro nanoti, iikawaa so Siwe gomambaa Eja Hoŋa ii kosigogi uma nambaa.

¹⁵ Ejemba ii moma laariŋ mujuti, iyoŋnoŋ qauya laaligo kombombaŋa mokoloonŋ laligowutiwaajoŋ ama eu ubaa.

¹⁶ "Iikawaa kania ii kokaen: Ejemba ii moma laariŋ muŋkejuti, iyonjoononŋ moŋnoŋ tiwilaawaabotiwaajoŋ Anutunoŋ balon so jimoŋa qaa jopagoŋ nonono. Anana kuuya letoma laaligo kotigaa buŋa koloowonatiwaajoŋ ama Meria motoongoo soro ii nonono.

¹⁷ Ejemba gomaŋ so laligoŋ kenjonji, Anutunoŋ Meria ananaa qaanana jeŋ tegowaatiwaajoŋ qaagoto, Merianoŋ hamo nunuro kantri so letoma oyanboyooŋ koloowonatiwaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro.

¹⁸ "Ejemba moŋnoŋ Meria moma laariji, Anutunoŋ iwaŋ qaa jeŋ tegoro mende tiwilaawaato, moŋnoŋ Jiisas mende moma laariŋ muji, Anutunoŋ iwaŋ qaa jeŋ tegoro laligoja. Anutuwaa Meria motoongowaa qata mende moma laarijiwaajoŋ ama gere siawaa buŋa koloowaa.

¹⁹ Anutunoŋ balon ejemba qaanana jeŋ tegonkeji, iikawaa kania ii kokaen: Asasaganooŋ namonoŋ kamaaŋ koloɔroto, ejembanooŋ nanamemem

bologa bologa ama meñ laligogi. Kaeñ laligoñ Anutuwaa asasaga togoñ uugia pangamambaa nanamemenoñ laj somongoñ laligoñ kougi.

²⁰ “Kuuya nanamemeñ bologa amakejuti, iyoñonoñ Anutuwaa asasaga togoñ gema qenkeju. Anutunoñ nanamemengia bologa bologa ii inisaama jen ojono gamugia mobubotiwaajon toroko momakeju. Ii moma asasaga uutanoñ mende keumakeju.

²¹ Mende keumakejuto, moñnoñ qaa hoñq otaañ laligoji, iinoñ saanoy asasagaya uutanoñ keuba. Anutunoñ sololoon muro nanamemeñama meñ laligoroti, iikawaajoñ nanamemeñia iikanoy asuganoñ koloowaati-waajoñ moja.” Kianj.

Jon Oomulu ejanoy Jiisaswaa kania jokolooro.

²² Jiisasnoñ kaeñ jedaboroñ nama gowokouruta uñuama Jerusalem siti mesañ Judia prowinswaa gomañ gematanooñ kenqj. Iikanoy kema gowokouruta yoñowo sonda tosia toroqen laligoñ ejemba oomulu meñ oñoma laligoro.

²³ Jiisasnoñ kaeñ laligoroto, Jonon kaañagadeen gomañ qata Salim kawaa kosianoy laligoro. Gomañ qata Aiñon kanoñ apu mamaña ero ano ejembanoy Jombaanoñ kouma oomulu meñ oñombatiwaajoñ qisigi afaanqoñ meñ oñoma laligoro.

²⁴* Kamban iikanoy Jon ii kapuare mirinoñ mende oonqj raro.

²⁵ Juuda yoñonoñ hamo qenq aowombaajon borogia songbamalaligoñkegi. Kawaajoñ Jomba gowokouruta yoñonoñ Juuda eja mombo qaa iikawaña niinonqjien jeñ kanaiñ jenoñkooli anqj.

²⁶ Kaeñ anqj bimooro Jombaanoñ kañ kokaen ijogi, “Somatanana moba, eja Jordan apu leegejanoy giwo laligoro geengo kaniaya nañgon jenati, iinoñ ejemba oomulu meñ oñono tuuñ somasomatanoñ mono iwaanoñ kemakeju.”

²⁷ Jonon ii moma kokaeñ meleeno, “Anutunoñ eja mombaajoñ iwoi moñ Siwenoñga mende ama munagati eeñ, iinoñ mono ii buñq qeñ aomambaa amamaawaa.

²⁸* Iwo laligoñ kokaen jewe, ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloo-jento, Anutunoñ wasin nono wala kajeña iinoñ gemananoñ kawaa.’ Niinon qaa ii jeweti, oñj ii saanoy oñoañgio nañgoñ jeñ laligowuyatiwaa so kolooju.

²⁹ Iikawaña sareya ama kokaeñ jemana: Eja moñnoñ emba buñayawo kolooñ emba memambaajon korisoro qaa jeñ seij laligoja. Kaeñ laligoro eja alianoy kosianoy nama korisoro qaaya aroya moma iwaajoñ jinoñia qaa aisoonkeja. Kawaña so niinon Jiisaswaa alia kolooñ iwaajoñ aisoowe korisoro iikanoy keteda koi uuna saa qero laligojen.

³⁰ Jiisaswaa qabuñayanoñ somariiñ seiro Jon noonooñ waziiro sokombaa.” Kianj.

Jiisasnoñ Siwenoñga kamaarotiwaakania jero.

³¹ “Moronoy eukanoya kamaaroti, iinoñ ejemba kuuya uñuugun uuta kolooja. Moñnoñ namonoñ asugiq namowaa buñq kolooja ano namonoñ laaligowaa qaaya jeñkeja. Siwenoñga kamaañ karoti, iinoñ mono kuuya uñuugun uuta kolooja.

³² Iinoñ iwoi iima moma kotoñ laligoroti, iikawaña kania jeñ nañgoñ danqunu kaañañ nañja. Kaeñ nañjato, nañgoñqo qaaya ii ejemba moñnoñ moj mende moma añaqoñ konja.

* ^{3:24:} Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20

* ^{3:28:} Jon 1.20

33 “Ejemba mojnoj nañgonanjo qaaya moma aŋgoj konji, iinoj Anutu onjaboja kolojwaa qaaya meŋ kotiiro powowon koloowaa.

34 Anutunoj qele ejia wasiŋ Uŋjaya Toroya dogo qaganoj qaagoto, kelemalejen muŋkeja. Kawaajoj qele ejianoj mono Anutuwaaanoj qaa hoŋa ii ijisaama jeŋkeja.

35* Maŋanoj Meria uunoj jopagoj muŋkejwaaqoj ama iwoi kuuya buŋa qej muŋ borianoŋ ano eja.

36 “Ejemba mojnoj Meria moma laarij uuta meleenji, iinoj mono mombo letoma laaligo kotigaa buŋa koloja. Mojnoj Meriaa qaaya mende teŋ komakeji, Anutuwaa iriŋsonsoonjanooj mono iwaq qaganoj uma pondan nano laaligo kotigaa kania mende iima koton eej laŋ laligoja.” Kianj

4

Jiisasnoj Samaria emba mombo qaa amiri.

1 Jiisasnoj ejemba kaeŋ kuma ojono gowokouruta koloogi oomulu meŋ ojoma iikanoj Jon Oomulu eja uuguŋ haamo ama laligoroti, qaa ii Farisi (Kana qaawaa kaparanjkonjkon) yoŋoo gejagianoj kemero mogi. Yoŋonoj ii mogiti, buju ii jegi seinj Pombaa gejianoj kemero moro.

2 Jiisasnoj aŋo ejemba mende oomulu meŋ ojonomo, iinoj jero gowokourutanoy ii angi.

3 Ii moma Judia prowins mesaon eleema mombo Galili prowins waagen kenji.

4 Kana kaeŋ kema Samaria prowinsnoj keuma uuguŋ kenji.

5* Uuguŋ kema Samaria prowinswaa taon moŋ qata Sikar iikanoj keuro. Sikar taon ii Jeikobnoj baloŋ bakaya moŋ meria Joosef muroti, iikawaa kosianoj eja.

6 Jeikobwaanoj apu roŋ koriga ii Sikar taonon nanja. Jiisasnoj kana karotiwaajon ama selia bimooro ween jiji kolooro apu roŋ iikanoj keuma kosianoj kamaaq raro.

7 Apu roŋ kosianoj raro Samaria emba mojnoj apu kosomambaajon karo. Karo Jiisasnoj iima kokaeŋ ijoro, “Gii saanoy apu nona newenaga.”

8 Kamban kanoj gowokourutanoj nene sewaŋa mewombaajon ii mesaon taonon kenji iyanqarodeeŋ nani.

9* Juuda ejembanoy Samaria prowins sureen ojoma yoŋowo ainjoloŋ mende laligonkegi ano pake motoonjongoj apu mende koson laligonkegi. Kawaajoj iyanqarodeeŋ nani kanoj emba iinoj kokaeŋ ijoro, “Gii Juuda ejaga ano nii Samaria embagato, nomaembajon ‘Apu nona newenaga,’ jeŋ qisiŋ nonjan?”

10 Jiisasnoj qiqisi ii moma kokaeŋ meleema muro, “Gii Anutu kalerjaa kania moma kotona sokonaga. Moronoy ‘Apu nona newenaga,’ jeŋ qisiŋ gonji, iwaq kania moma asarinagati eeŋ, ii mono qisina laaligowaa apuya gonaga.”

11 Kaen ijoro kokaeŋ ijoro, “Oo somatana, apu kosomanjatiwaap pakeya moŋ mende raja ano apu roŋ koi kanoj mono koriga koloja. Kawaajoj laaligowaa apuwaajon jejani, ii mono daankaya mokoloonaga?

12 Beŋ isinana Jeikobnoj apu roŋ koi nonono. Iinoj wala aŋo ano iwaq gematanoy meraurutanoj koi kaŋ apu koson neŋ laligonkegi ano bulmakao

* **3:35:** Mat 11.27; Luuk 10.22 * **4:5:** Jen 33.19; Joos 24.32 * **4:9:** Esr 4.1-5; Neh 4.1-2

tuuŋa tuuŋa apu oŋoŋgi neŋ laligoŋkegi. Gii Jeikob uugun uuta koloŋ ejemba apu meŋ seiŋ oŋomambaajoŋ jejan me?”

¹³ Kaeŋ jero moma Jiiasnoŋ kokaen meleeno, “Ejemba kuuyanoŋ apu koi neŋgo mombo apuwaa newombaajoŋ momakebuya.

¹⁴ Kaeŋ laligwuto, niinoŋ mombaajoŋ apu mumanaŋati, iinoŋ ii neŋgo kamban moŋnoŋ apuwaa mombo mende mobaa. Kaeŋ qaagoto, apu mumanaŋati, ii mono iwaa uutanoŋ letoma laaligowaa apu jaaya jujuguya qaa kolooro laligowaa. Ujungon kouma laaligo kombombarja tetegoya qaa ii muŋkebaa.”

¹⁵ Kaeŋ meleeno embanooŋ jero, “Oo somatana, gii mono apu ii nona nemaj. Ii neŋgo kambanja kambanja mombo apuwaa moma apu kosomambaajoŋ koi kanasoso mende riiwenaga.”

¹⁶ Kaeŋ jero kokaen jeŋ kotoŋ muro, “Gii mono kema loga wama koi kawao.”

¹⁷ Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro “Nii lona qaa,” jeŋ meleeno. Meleeno kokaen ijoro, “Gii ‘Lona qaa,’ qaa ii oŋoŋoŋ jejan.”

¹⁸ Gii wala eja 5 oŋoma laligona ano kete moŋ mena rajaot, iinon goo loga mende kolojo. Qaa jejan, ii hoŋ toonjaga.”

¹⁹ Embanooŋ ii moma kokaen ijoro, “Somatana, gii mono gejatootoo eja qaita moŋ kolojo. Niinoŋ taniga kaeŋ giima kotojen.”

²⁰ Nonoo ambosakonjurunananoŋ baanja qendeema kokanoŋ uma simin kuma qama kooliŋ laligogito, Juuda oŋonoŋ kokaen jeŋkeju, ‘Samaria oŋo mono Jerusalem sitinoŋ uma jiwovoŋ jiggonoŋ usugoŋ qama kooligi sokombaa.’

²¹ Ii moma Jiiasnoŋ kokaen jeŋ kotoro, “Oo emba, kamban moŋ kan kuuwaati, oŋo kamban iikanooŋ Ama waeya meŋ mepesee-wombaaŋ baanja kokanoŋ me Jerusalem kanoŋ mende uma laligowuya. Gii qaa ii moma laarina sokombaa.

²² Samaria oŋo Anutuwaa kania tororo mende moma kotoŋ kileŋ iwa waeya tondu meŋ mepeseenkeju. Hamoqegewaa kania ii Juuda nonoo batunanananoŋ asuganoŋ koloŋ eja. Kawaajoŋ Juuda nononoŋ Anutunanaa kania moma kotoŋ waeya meŋ mepeseenŋ sokonja.

²³ “Kileŋ kamban moŋ kokaen koloowaa: Kamban iikanooŋ Uŋa Toroyanoŋ ejemba sololoŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ Ama waeya meŋ oŋanoŋ mepeseeŋ laligowu. Maŋnananoŋ ejemba kaanja mongama oŋoma asugiwitiwaajoŋ siija moma laligoja. Kamban morota iikanooŋ mono kan kuuŋ kete koi eja.

²⁴ Anutunoŋ Uŋaga kolojo. Kawaajoŋ Uŋa iikawaa waeya meŋ mepeseenkejuti, iyoŋonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ sololoŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ mepeseenŋ laligowu.”

²⁵ Jiiasnoŋ kaeŋ jeŋ kotoro embanooŋ ijoro, “Hamoqege Toya qata Kraist qajuti, iinon asugimambaajoŋ anja, ii mojen. Iinoŋ kawaati, kamban iikanooŋ mono qaa kuuya ninisaano iima moboŋa.”

²⁶ Jiiasnoŋ qaa ii moma kania kokaen isaano, “Giwo koi nama qaa amij mojoti, niinoŋ mono iikaya kolojoen.” Kianj.

Gowoko yoŋonoŋ kan yorowo toroqeqi.

²⁷ Kaniaya isaano gowoko yoŋonoŋ iikanondeeŋ eleema kagi. Kan embawo qaa amij mori, ii iima waligogito, moŋnoŋ kokaen mende qisiro, “Gii nomaembajoŋ iwo qaa qaa anjao?” me “Gii naama gombaatiwaajoŋ mojan?” Kaeŋ qisiwombaajoŋ mogito, kuuyanoŋ kokodunduŋ koma ragi.

28 Kaan ragi embanon apu pakeya mesaoj eleema taonoj kema ejemba kokaen ijijoro mogi,

29 “Mobi! Niinon eja mon mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iikawaa kania nisaama jero mojen. Kawaajon iinoj Hamoqege Toya Kraist koloowabo. Mono ojoangoj kaq eja ii iibu.”

30 Qaa ii moma taoj mesaoj luluma horoJ Jisaswaanoj kenji.

31 Gowoko yojonon kambaj biiwianoj kanoj Jisas kuuJ muJ kokaen ijogi, “Somatanana, nene newa.”

32 KaeJ ijogito, kokaen ijijoro, “Niinoj nenena qaita mon meJ laligojeJi, ojonoJ iikawaa kania mende moma kotoju. Qaago.”

33 KaeJ ijijoro iyangoj qisiJ aoi kokaen jegi, “MoJnoj nene mon meJ kaq muJaa me nomaeJ?”

34 KaeJ jegi kokaen ijijoro, “WasiJ nono kaweti, niinoj iwaJ jeta teJ koma gaworja meJ sororogonkejeJi, iinoj noo neneana koloJoa.

35 OjonoJ qaa kokaen jewubo, ‘KoiJ 4 tegoro olin-iziziJ kambajanoJ toriwaJ.’ Mobi, niinon iikawaajon kokaen jejeJi, moma geja ambu: GaworboJ boJ boJ yoJoo honJganoJ mumugodabororo qejmemetaJ kambajanoJ mono kaq kuuJa. OJno mono uugia jaayanoJ meleeno uugi keno ii iima kotoJu.

36 TosianoJ wala qaa kota qosoma kororoon laligogi honJnoJ kambaj kokaamba asugiro tosianoJ ii meJ kululuuJ tawagia megJ ejembaya ejembaya laaligo kotigaa buJ qoJ koloonkeju. KaeJ kolooro hoJ qejmeme yoJnoJ qosomakororoJ ejemba yoJowo ajoroon motooJ jeJelombaJ ama aisoJ oyanboyaJawo mobuya.

37 ‘MoJnoJ kota qosoma kororoorJ moJnoJ hoJ qej meJi,’ qaa kaeJ jeJekjuti, ii qaa hoJaga. Ii Anutuwaa gawoJ memewaa kania iJisaanja.

38 NiinoJ oJno wasiJ oJombe gawoJ qaita moJnoJ ojoangoj iwoi kota mende komogiti, mono gawoJ iikanon kema hoJ qej mewu. TosianoJ wala selegia qej gawoJ meJ laligogi ojonoJ yoJoo gemagianoJ kema gawoJ megitiaawo hoJ mokoloon qej meJkebu. Niinon kaeJ wasiJ ojoneJen.” KianJ

Samaria ejemba mamaganon uugia meleengi.

39 Samaria embanon qaa kokaen naJgoJ jero, “NiinoJ eja mon mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iinoJ iikawaa kania nisaama jero mojen.” KaeJ jerotiwaajon ama Samaria ejemba mamaganon Sikar taon kanoJ uugia meleema Jisas moma laariJ mugi.

40 Moma laariJ muJ iwaanoJ kaq yoJowo toroqeJ laligowaatiwaajon kaparaJ koma qisigi weej woiwa so toroqeJ kanoJ laligoro.

41 KaeJ laligoJ qaa jeJ laligorotiwaajon ama mamaganon Jisas moma laariJ toroqeJ tuunJia somariiro.

42 ToroqeJ emba ii kokaen ijogi, “Eja koi kanoJ ojanoJ gomaJ gomaJ ananaa Hamoqege Tonanaga koloJoa. NononoJ ii goo qaawaajoJadeen mende toroqeJ moma laarijonto, ii nononano geja ama moma moma kotoJon.” KianJ

JisasnoJ kawali galeJ mombaa meria meJ qeargoro.

43 JisasnoJ Samaria laligoro weej woi tegoro ojomesaoJ Galili prouin-sonJ keno.

44 *Jiisas ajo kambaj mojnoq qaa moq kokaen naqgoj jero, “Gejatootoo ejemba mojnoq iyanjaa gomaq balonoq laligoro iwaajon mende mogi uro goda mende qeq munkeju.”

45 *Kaej jeroto, kilej kambaj kanoj ajaq prowinsnoj Galili kouro iikanoj kaanagadeej tosianoj joloja jegi. Yonjonj kiankomu kendombaa-
jon Jerusalem sitinoj uma Jiisasnoj kendoj kambajanqoq ajangolet meroti,
ii kuuya iima mogi. Kawaajon kambaj iikanoj saanoja koma horoq mugi.

46 *Galili prowins yonjonj koma horoq mugi gomaq qata Kaana wala
kanoj apu meq letono wain kolooroti, iikanoj mombo karo. Taon qata
Kaperneam kanoj kimbaa kawali galeq moq laligoro. Iwa merianoj ji
kiro ero.

47 Eej komumambaajon ano. Kawaajon Jiisasnoj Judia prowins mesaon
Galili uutanonj karoti, iinoj iikawaa bujuya moma Jiisaswaanoj kema
kokaen qisinq muro, “Gii saanoj kaq merana meq qeanqoq mubaga.”

48 Qisinq muro kokaen ijoro, “Ono nii eej mende moma laarij nombut-
waa so koloojuti, ii mende sokonja. Niinonj ajangolet aiwese mewe iimago
mono afaaangoq nii moma laarij noma uugia meleembuyaga.”

49 Kaej ijoroto, kawali galenoj kokaen ijoro, “Somatana, merananon
komuwabotiaajon mono uulanjavo kawa.”

50 Kaej ijoro meleema muro, “Meraganonj mono qeanqoq laligowaa.
Kawaajonj mono saanoj eleema kemba.” Kaej meleema muro iinoj ii
moma laarij eleema keno.

51 Kananonj keno weleqeqeureutanonj kaq mokoloonj kokaen ijogi, “Mer-
aganonj mono qeanqoja.”

52 Kaej ijogi qisinq onjoma jero, “Naa kambanoj kanaij qeanqoja?” Kaej
jero ijogi, “Woran mare wan kilok kanoj sele gereya mesaojaa.”

53 Ijogi momoya kokaen koloonj asariro: Ahaa! Jiisasnoj “Meraganonj
mono qeanqoq laligowaa,” jeroti, mono awa iikanondeej qeanqoja. Qaa
ii moma asarij ii ano sumanjuruta kuuya yonjonj uugia meleema Jiisas
moma laarij mugi.

54 Jiisasnoj Judia mesaonj Galili prowins uutanonj kaq ajangolet moq koi
mero indiqa woi kolooro. Kianj.

5

Jiisasnoj Betesda ajangoq teru goraayanoj eja moq meq qeanqoro.

1 Kanagen kambaj mojnoq Juuda yonjoo kendoj somata moq toriro
Jiisasnoj Jerusalem sitinoj uro.

2 Jerusalem sitiwaakiriponoq nagu moq ii lama onjoojero. Kawaa
kosianonj ajangoq teru moq qata Hibruu qaanoj Betesda qagiti, ii ero.
Iikawaa goraayanoj haamo miri koriga somata 5 naangi.

3 Haamo miri 5 iikawaa uutanonj ji ejemba tuuq somata enkegi. Tosianonj
jaagia gooro ragi. Tosianonj kanaborogia meendangoyaga egi. Tosianonj
bakagia koomuyaga egi.*

4 Kambaj tosaanjanoj Pombaanoj gajoba mojnoq kamaaj ajangoq
terunoj rinjanjangoro oronjero. Apunoj ororo kambaj iikanondeej
mojnoq wala ajangoq terunoj kemejkerero jia ii me ii iikanonj mono
qeanqoqkero. Kawaajonj mamboma ragi.

* **4:44:** Mat 13:57; Maak 6:4; Luuk 4:24 * **4:45:** Jon 2:23 * **4:46:** Jon 2:1-11 * **5:3:** Yonjonj
apo ajangoq eligoq orowaaqoj mamboma ramakegi. Tosianonj qaa ii jawo 3:waa tetegoyanonj ama
ooju.

5 Iikanon ej a moj gbani 38:waa so ji kiro ejkero.

6 Iikanon ero Jiiasnoj kouma iima kambaj koriga totooj ji kiro ej laligoroti, ii moma kokaen qisiq muro, "Gii qeañgomambaajoj mojan me qaago?"

7 Qisiq muro kokaen meleeno, "Oo Poj, apunon oron otoj aoro alana moronoj mono aŋgoj terunon noma noonaga? Alana kaanja moj mende laligoja. Neeno kemambaajoj moma batogoj laligoweti, kambaj iikanondee tosaanja yonjonoga mojnoj nii nuuguj kemeñkeju."

8 Meleema muro Jiiasnoj ijoro, "Gii mono waama tambomaeega menjemba."

9 Kaeñ ijoro moma iikanondeej qeañgoj tambomaeeya menjemba. Kenoto, iwoi ii Sabat kendonoj kolooro.

10 *Iikawaajon Juuda yonjonon ej a qeañgoroti, ii kokaen ijogi, "Kete Sabat kendon koloja. Kawaajoj tambomaeega menjemba aŋgoj kana mende sokonja."

11 Ijogi kokaen meleeno mogi, "Meagoj nonji, iinoj kokaen jeñ tegojon nonja, 'Gii mono waama tambomaeega menjemba'."

12 II moma kokaen qisiq mugi, "Eja moronoj goojoj 'Tambomaeega menjemba,' jeja?"

13 Qisiq mugito, Jiiasnoj menjemba ejemba tuuñ somatanon ologogi yonjoo batugianonja ilinjoloj koma keno. Kawaajoj moronoj ii ama muroti, ii mende moma tompiririj qeq nano.

14 Iikawaa gematanon jiwowon jigo totoj uutanon uro Jiiasnoj iikanon mokoloon muñ qambanjamban qaa kokaen ijoro, "Moba, gii qeañgojaa. Kawaajoj tiwitiwilaa seiyawo bologa moj koloon gombabotiaajoj mono singisongo mombo mende toroqen ama laligowa."

15 Eja qeañgoroti, iinoj Jiias iima kotoj kema Juuda jotamemeya ii kokaen injijoro, "Eja menjemba ejemba qaa kokaen ijoro."

16 II moma Jiiasnoj Sabat kendonoj gawoñ kaanja meroti, Juuda jotamemeya yonjonon iikawaajon ama sisiwerowero ama muñ laligogi.

17 Kaeñ laligogito, Jiiasnoj kokaen meleema ojono, "Noo Amananoj suulañ gawoñ menjekaja ano niinoj kaanjaideej ii menjekaja."

18 Kaen meleema ojoma ejemba Sabat kendombaa qaa tosaanja toroqen angi Jiiasnoj ii nanamemeñaoj qewagoj yonjoo jaagianoj singisongo ano. Singisongo ii toroqen Anutuwaaajoj 'Amana!' jeñ Anutu tani kaanja laligojiaa so koloon iyanja menjemba aoro. Juuda ejemba yonjonon iwoi woi iikawaajon ama moma koboø kaparan koma Jiias qewombaajon jeñ kotiigi. Kianj.

Laaligo gbiliwaatiwaa ku-usuja ii Jiiaswaanoj eja.

19 Kaeñ anjito, Jiiasnoj qaa kokaen injijoro, "Niinoj qaa hoñja tooj moj kokaen injijowe mobu: Meranooj iyanjaa uutaajoj iwoi moj mende menjekajeto, Mañanoj iwoi menjekaji, Merianoj mono ii kaanjaideej menjekaja. Kawaajoj Mañanoj iwoi mero iimakeji, iinoj mono iikayadeej menjekaja."

20 Mañanoj Meria uunoj jopagoj muñ laligoj ajo gawoñ menjekaji, ii kuuya qendeema munjekaja. Kawaajoj angoleto iima laligojuti, ii iwoi kamaañqegeta. Iikawaa hoñja ii kanageñ qendeema ojono iima newogia tegoro walijgoñ laligowuya.

* **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

21 “Moŋ kokaembajon walingowu: Amanoŋ ejemba koomuya oŋomindiiro gbiliŋkeju. Merianoŋ mono iikawaa so kaanjiadeen ejemba koomuya moroga gibilwutiwa moji, ii mono oŋomindiiro gbiliŋkeju.

22 Kaanjiadeen Amanoŋ mombaa qaaya mende jeŋ tegojkejato, jenteego gawombaa ku-usuŋa kuuya ii kokaembajon Meriaa borianoŋ anota eja:

23 “Ejemba Ama goda qeŋ muŋkejuti, iikawaa so kuuyanoŋ Meria goda qeŋ mubutiaajon moja. Amanoŋ Meria wasiŋ muro. Kawaajon moŋnoŋ Meria mende goda qeŋ muji, iinoŋ mono Ama kaanjagadeen goda mende qeŋ muja.

24 Kawaajon niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaen injijowe mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa qaana moma nii wasiŋ nonoti, ii moma laariŋ muji eeŋ, iinoŋ mono laaligo kotigaa buŋa kolojoa. Niinoŋ qaaya jeŋ tegowe gere siawaa buŋa mende koloowaa. Koomu kotigaa leeya mesaŋ jawo waleema laaligo kotigaa leegeŋ keuma laligoŋ ubaa.

25 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaen injijowe mobu: Kamban qaita moŋ kawaati, ii mono noojoŋ ama kaŋ kuudaboroja. Kamban iikanooŋ sinjisoŋo ama uunooŋ koomuya kolojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa Merianoŋ qaro qaa aroya mobu. Ii moma teŋ kombuyati, iyoŋonoŋ mono gbiliŋ kотиiŋ laligowu.

26 Ii kokaembajon: Ama aŋo laaligo kombombanja kondoonkeji, iikawaa so laaligo gibiliŋ kотиiwaatiwaa ku-usuŋa ii Meria muro iinoŋ kaanjagadeen ejemba meŋ gibiliŋ oŋomakeja.

27 Iinoŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋa laligojiwaajon ama Amanoŋ ejemba qaagia jeŋ tegowaatiwaa ku-usuŋa kaanjagadeen iwaas boronoŋ ano iwaas buŋa kolooro.

28 “Niinoŋ qaa kota jeŋeŋi, iikawaaajoŋ mono mende aaruwu. Kamban moŋ kaŋ kuuwaati, iikanooŋ kuuya qasirinoŋ ejuti, yoŋonoŋ kaanjagadeen qa qabaati, ii mobuya.

29 *Qata ii moma waama asuganoŋ asugigi nanamemen awaa ama laligogiti, iyoŋonoŋ laaligo kotiganoo keubuto, nanamemen bologa ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoo qaagia jeŋ tegowe koomu kotigaa buŋa koloowuya.

30 Niinoŋ neenaa uunaajoŋ iwoi moŋ neeno ama memambaajoŋ amamaŋkejen. Nii Amawaa jetanooŋa qaa momakejeŋi, mono iikawaa so ejemba qaagia jeŋ tegor oŋomakejeŋ. Neenaa uunaajoŋ tondu mende meŋkejento, wasiŋ nonoti, mono iwaas qaaya otaaŋkejen. Kawaajon jenteego qaana jeŋkejeŋi, ii mono soyanoŋgadeen koloŋkeja.” Kianj.

Tosianooŋ Jiisawaa kaniaya naŋgoŋ jegi.

31 “Niinoŋ neenaa kaniana naŋgoŋ jwenagati eeŋ, qaana iikanooŋ saanoŋ mende kотиiaga.

32 Alana moŋnoŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋkeja. Iinoŋ noojoŋ qaa jeŋkeji, iikanooŋ mono kотиiŋ hoŋawo kolojoa, ii mojen.

33 *Oŋo jotamemeya wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi qaa hoŋaa so noo kaniana injisaama jeŋ naŋgoro.

34 “Jeŋ naŋgoroto, niinoŋ namo ejawaa naŋgonanjo qaaya ii moma mende mobe uja. Mende ujato, Jomba naŋgonanjo qaawaaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mono oŋo kamban kokaamba letorŋi Anutunooŋ wanŋia so moŋgowaatiwaaajoŋ ama jeŋkejeŋi.

35 Jonoŋ kiwa somata koloŋ awaagadeen jeŋ asariroto, oŋo kamban̄ koriga qaagoto, kamban̄ torodaamoŋ iwaas asasaganoŋ tondu aisoowombaajoŋ siŋa mogi.

36 "Jonoŋ noo kaniana torodaamoon injjoro mogito, moŋnoŋ ii naŋgoŋ jerkeji, iwaas qaayanoŋ mono Jombaanoŋ naŋgonan̄go qaa uuguja. Neenaa Amananoŋ gawoŋa nono mewe hoŋa koloŋkeja. Hoŋa iikanooŋ mono kaniana kokaŋ naŋgoŋ injisaamakeja: Amanooŋ wasiŋ nono iwaas jeta memeya kolooŋeŋ.

37* Amanooŋ wasiŋ nono kamaaweti, iinoŋ kaniana naŋgoŋ jeŋ laligoro. Oŋo kamban̄ moŋnoŋ iwaas qaa aroya mende mogi ano kaitania mende iigi.

38 Iinoŋ moroga wasiro kamaaroti, oŋo ii mende moma laariŋ muju. Kawaajooŋ iwaas qaayanoŋ mono oŋoo uuqianoŋ mende eja.

39 "Oŋo laaligo kotigaa kania ii Buŋa Terenoŋ eŋ oŋonja, iikaŋ romongoŋ ii weengoŋ uu kononjiaŋoŋ ama Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ moju. Kaeŋ mojuto, tereya tereya kuuya yoŋonoŋ mono noo kaniana naŋgoŋ injisaamakeju. Ii moma yagoju me qaago?

40 Naŋgonan̄go qaa mamaga ejato, oŋo laaligo kombombanja buŋa qeq aowombaajoŋ noonooŋ kawombaajoŋ togoŋkeju.

41 Balonooŋ ejemba yoŋonoŋ qabuŋa nongi somariiwaatiwaajoŋ mende mambonjen. Ii nongi mobe mende uro laligojeŋ.

42 Kaeŋ laligojento, oŋoo kaniagia ii kokaŋ ejji, ii mojen: Oŋo uuqia Anutuwaaŋoŋ qaago totooŋ somongoŋ uujoŋa mende ama muŋ laligoju.

43 Niinooŋ Amanaa qata qama kawe oŋo gema nunkejuto, moŋnoŋ iyanjaŋa qata qama kawaati, oŋo mono ii saanoŋ moma aŋgoŋ koma horoŋ mubu.

44 "Oo oŋo oŋoŋgia mepeseeŋ aŋoŋ qabuŋgia somariiwaatiwa mogi umakeja. Umakejato, beŋ motoongoŋoŋ Anutu hoŋa koloŋji, iinoŋ qabuŋa onjombaatiwaajoŋ kaparaŋ mende komakeju. Kaeŋ ama akadamugia wo koloowutiwaajoŋ mende janjarin riŋ nanju. Kawaajooŋ nomaen̄ nii moma laariŋ nombuyaga? Ii mono amamaawuyaga.

45 "Niinooŋ oŋo 'Amawaa jaasewanjanooŋ qaa jakeyanoŋ ama oŋomaŋa,' kaeŋ mobubo. Oŋo Mooseswaa qaawaa jejeromoŋromoŋ ama Siwe go- manooŋ ubombaajoŋ mamboma laligojuto, Anutuwaa jaanooŋ keugi Mooses aŋo Anutuwaa qaa jakeyanoŋ oŋooma qaa selegianooŋ kuur oŋono gamugia mobuya.

46 "Ii kokaembajooŋ: Moosesnoŋ noo kaniana jeŋ asariŋ Buŋa Terenoŋ oorot aja. Kawaajooŋ Mooses moma laariŋ mubuyagati eeŋ, mono nii moma laariŋ nombuyaga.

47 Kaanto, Mooseswaanoŋ tere ii mende moma laariŋ ten konjutiwaajoŋ mono noonooŋ qaa ii nomaen̄ moma laariwuyaga? Ii kupukapayawo koloowaboo." Kianj.

6

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

1 Kawaa gematanooŋ Jiisasnoŋ Galili apu aŋgoŋ, qata moŋ Taiberias apu aŋgoŋ ii kotoŋ leegerŋ keuro.

2 Ji ejemba menj qeargoŋ oŋono aŋgoletō kolooro iigitiaŋaŋ amo ejemba tuuŋlelembē jaasoŋgoyanoŋ Jiisaswaa gematanooŋ otaaŋ kagi.

3 Jiisasnoŋ gowokouruta uŋuama baaijanooŋ uma ragi.

⁴ Kamban̄ kanoj Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendonoŋ toriro.*

⁵ Jiisasnoŋ jaa uuro keno ejemba tuuŋelelemb̄ jaasoŋgoyanoŋ iwaanoŋ kougi, ii injiima Filipwaajoŋ jero, “Nono nembanene daen̄kaya sewaŋa meniŋ tuuŋ somata kaaŋa neŋ timbirin̄gogi sokonaga?”

⁶ Iwoi amambaa anoti, ii anjo moroto, qaa ii Filip angotete ama muŋ ijoro.

⁷ Kaeŋ ijoro kokaŋ meleeno, “Nene bered ween 200:waa tawaya (Kina 4,000) iikan̄oŋ sewaŋa meŋ mendeeniŋ kuuya yoŋonoŋ kitigadeen̄ negi kileŋ mende sokoma oŋonaga.”

⁸ Kaeŋ meleeno gowokouruta yoŋonoŋga moŋ qata Andruu, Saimon Piitowaa koganoŋ kokaŋ ijoro,

⁹ “Mera melaa moŋ koi kanor raja. Iwaanoŋ baali† bered 5 ano sora woi rajato, ejemba ambembo kokaŋa ii mende sokombuya.”

¹⁰ Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ inijoro, “Oŋo mono ejemba tuuŋ koi jeŋ mendeema oŋoŋgi nene newombaajoŋ kamaaŋ rabu.” Balon̄ kanor kegbaj lolo mamaga ero. Kawaajon̄ eja jaŋgogia 5,000:waa so yoŋonoŋ namonon̄ kamaaŋ ragi.

¹¹ Kamaaŋ ragi Jiisasnoŋ bered ii meŋ daŋgiſen̄ jeŋ qama kooliŋ ejemba ragiti, ii mendeema oŋono ano sora ii kaŋagadeen̄ mendeema siŋgianon̄ jegitiwaa so oŋono.

¹² Mendeema oŋono neŋ timbirin̄gogi Jiisasnoŋ gowokouruta kokaŋ inijoro, “Nene kitia tiwilaawabotiwaajoŋ ii mono meŋ kululuuwu.”

¹³ Kaeŋ inijoro baali bered 5 iikanon̄a neŋ kitia reremoŋa mesaogi raroti, ii meŋ kululuugi konde 12 kanor kemeŋ saa qero.

¹⁴ Jiisasnoŋ angolet̄o kaeŋ mero ejembanon̄ iima waliŋgon̄ jegi, “Gejatootoo eja namonon̄ asugiaatiwaajon̄ jegiti, iinon̄ mono oŋan̄oŋ ii kolooja.”

¹⁵ Kaeŋ jeŋ Jiisaswaajoŋ otokoriaŋ maama kiŋ pongia koloowaatiwaajon̄ romoŋgogi. Romoŋgon̄ kaiŋ liligoŋ muŋ waliŋgon̄ kiŋ kuuŋ mubombaaajoŋ angi. Kaeŋ angi moma kotoŋ injiima togoŋ oŋomesaoŋ mombo baan̄oŋ uma aŋodeeŋ laligoro. Kian̄.

Jiisasnoŋ apu angoŋ qaganon̄ riŋ riŋ keno.

Mat 14.22-33; Maak 6.45-52

¹⁶ Negi tegoro mare kolooro Jiisaswaa gowokouruta yoŋonoŋ apu angoŋ goraayanoŋ kemegi.

¹⁷ Kemeŋ waŋgonon̄ uma gomaŋ ii mesaon̄ apu angoŋ kotoŋ leegen̄ Kaperneam gomaŋ baagen̄ ken̄gi. Ken̄gi gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ kileŋ yoŋonoŋ mende asugiro.

¹⁸ Ken̄gi haamo kotakota qero apu aŋgonon̄ geriawo qindiima uma kamaaro.

¹⁹ Uma kamaaro loqanoŋ qen̄ naŋgon̄ 5 me 6 kilomiita kawaa so ken̄gi Jiisasnoŋ apu angoŋ qaganon̄ riŋ riŋ waŋgo kosianoŋ karo iima aaruŋ toroko mogi.

²⁰ Kaeŋ mogi kokaŋ inijoro, “Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.”

²¹ Kaeŋ inijoro Jiisasnoŋ waŋgonon̄ ubaatiwaajon̄ ijogi uro. Uro waŋgogianon̄ iikanondeen̄ uulaŋawo uŋuama balon̄ goraayanoŋ kembom̄baa aŋgiti, iikanon̄ keugi. Kian̄.

Ejemba yoŋonoŋ Jiisaswaajon̄ uuŋ moŋama bimbimgogi.

* **6:4:** Anutunon̄ wala eeŋan̄oŋ injiima koboŋ uŋuuguroti, Juuda yoŋonoŋ kawaajon̄ gbani so kamban̄ ama aisoonkeju. Koŋ qaanoŋ qata Pasowa jeju. Eksodus 12.15 † **6:9:** Baali ii dumun̄, wiit, out ano yagon̄ yoŋoo alagia moŋ.

22 Iikanon keugi gomañ ano ejemba tuuñ somata yononoñ apu aŋgoñ leegen toroqen laligoñ kokaen romonjoggi, “Woraj wanjo motoonjongoñ raro iiniñ Jiiasnoñ gowokouruta yonowo wanjo iikanon mende uma kenjaa. Jiias ooma aŋgiodeen kenji. Wanjo morota moñ mende iiniñ. Kawaajon Jiiasnoñ mombo koi laligoja.”

23 Kaeñ romonjognos tosianoñ kokaen jegi, “Wanjo motoonjongoñ kengito, onjonoñ, Taiberias taonoñ wanjo tosaana kagi. Wanjo ii Poñnoñ bered-waaajoñ dangiseñ jeñ qama kooliro neñ raniñi, mono gomañ iikawaa kosianoñ kagita Jiiasnoñ wanjo iyoñoonoñga moñnoñ uma keno me nomaen?”

24 Ejemba tuuñ yononoñ kaeñ jeñ Jiias ano gowokouruta kanoñ mende mokoloon ojonoñgi. Kaeñ iima moma kaanjadeeñ wanjonoñ uma Kaperneam taonoñ kema Jiias monjanji. Kianj.

Jiiasnoñ laaligo kotigaa neneña kolooya.

25 Ejembanooñ Jiias monjama apu aŋgoñ leegen luanjeñ baagen mokoloon iima kokaen ijogi moro, “Oo Somatanana, giñ mono naa kam-banoñ koi kajaña?”

26 Kaeñ ijogi kokaen meleema ojono, “Niinoñ qaa hoñä tooñ moñ kokaen inijowe mobu: Ono aŋgoleto mewe iigitwaajoñ ama nii mende monjama nonjuto, nene bered kotuegowe neñ timbirinjogiti, mono iikawaaajoñ nii notaan koi kaju.

27 Nene aliwaati, ii mokoloowombaajoñ janjarin mende riñ laligowuto, uuwañ neneña laaligo kombombaajoñ ojomakeji, mono ii buñä qeñ aowombaajoñ kaparañ koma laligowu. Ama Anutunoñ munjeñ silimbaajoñ Siwe gomambaa Eja Hoñä muro ku-usuñanoñ tururo uuwañ nene ojono oyanboyañ mokoloowu. Kaeñ ama laligoñ kotiñ komuñ toroqen tetegoya qaa laligowu.”

28 Kaeñ meleema ojono kokaen qisiñ mugi, “Anutuwaa uusiñña otaañ nanamemeñ tania mono nomaen anij sokonaga?”

29 Qisiñ mugi kokaen meleeno, “Anutunoñ eja wasiñ muroti, ono ii moma laarin mun laligowu. Nanamemeñ iikanon mono Anutuwaa uusiñña otaañ kolooya.”

30 Kaeñ meleeno kokaen qisiñ mugi, “Kaeñ kolooro giñ mombo naa aŋgoletoga esurawo moñ mena iima moma laarin gombonaga? Giñ mono naa iwoi moñ Moosesnoñ ano, iikawaa so ama mewaga?

31 *Buñä Tere moñ kokaen oogita eja, ‘Iinoñ Siwenonja nene bered ojono negi.’ Qaa iikawaa so anana ambosakon yononoñ baloñ qararanjkoñkoñjanooñ kema laligoñ nene qata “man” neñ laligogi ano giñ mono kaniaga Mooses uuguñ nomaen qendeenaga?[‡]

32 Qisiñ mugi Jiiasnoñ kokaen inijoro, “Ono iikawaa kania saanoñ mende moma kotoju. Niinoñ qaa hoñä tooñ moñ kokaen inijowe mobu: Moosesnoñ aŋgoleto Toya mende kolooro. Iinoñ nene bered ii Siwenonja mende ojono negito, neenaa Amananoñ mono Siwenonja bered ojaboja ii ojomakeja.

33 Anutuwaañ ojono nene bered ii Siwenonja kamañ asugij gomañ so ejemba laaligo kombombaajoñ ojomakeja.”

* **6:31:** Eks 16.4, 15; Ond 78.24 ‡ **6:31:** Baloñ qararanjkoñkoñjanooñ Anutunoñ gomaamba so gomaambawaa iwoi jokanja taanja ano afaañ aju paora kaanja ano namonoñ ero ii ma seleenjeñ sombenonj kema meñ kululuuñ kuuñgianoj kan bered loolooria meñ nejkegi. Eks 16.13-36

34 Kaeñ injoro kokaen jegi moro, “Oo Poñ, gii kamban so nene bered ii nonona neñ laligowonja.”

35 Jiisasnou ii moma kokaen injoro, “Niinoñ laaligo kombombanjaa neneña kolojen. Moñnoñ noonooñ kají, iinooñ neñ timbirinjan wosoya kamban moñnoñ mende kiwa. Moñnoñ nii moma laariñ nomakeji, iinooñ apuuwaajoñ mende mobaa.

36 Kaeñ anogo oño nii niima kotojuto, kileñ mende moma laariñ nonju. II jewe moju.

37 Ano kileñ Amanoñ ejemba tosaanø nomakeji, iyonoñ kuuya noonooñ kawu. Moñnoñ noonooñ kawaati, niinoñ mono ii mende yakarimaña.

38 “Niinoñ Siwenonja kamaañ neenaa siijnanø iwoi laj ama meñ laligomambaajoñ mende asugiwe. Kaeñ qaago. Wasij nonoti, mono iwaawusiiña otaan gawoñ meñ laligomambaajoñ kamaawe.

39 “Wasij nonoti, iwaawusiiña ii kokaen eja: Iinoñ ejemba noo boronanø ama ojonoñ laligojuti, niinoñ ii kuuya kalan koma ojoma laligowe iyonoñoonja moñnoñ moj mende soon tiwilaawaa. Mende tiwilaagi niinoñ ii kamban somatanooñ ojomindiiñ meñ gbiliñ ojomanja.”

40 “Amanaa uusiiñanø kokaen eja: Tosianooñ Meria iima moma laariñ mujuti, iyonoñ kuuya kamban kokaamba letoma laaligo kombombanjaa buñña qeñ aoñ laligowuya. Kaeñ laligoñ komugi niinoñ ii kamban somatanooñ ojomindiiñ meñ gbiliñ ojomanja.”

41 Jiisasoñ kaeñ injijoñ qaa kota moj kokaen jero, “Niinoñ laaligowaa nene hoña koloñ Siwenonja kamaañ asugiwe.” Kaeñ jerotiwaajoñ ama Juuda jotamemeya yonjonoñ moma bolin uugianooñ ñindiñ-ñunduru jeñ jeñ mugi.

42 Jeñ muñ jegi, “Eja koi Jiisas, Joosefwaa meriaga. Iwaaw nemuñmaña ii saanoñ moma oronjonto, mono nomaembajoñ ‘Siwenonja kamaañ asugiwe,’ jeja?”

43 Kaeñ jegi moma kokaeñ meleeno, “Uugianooñ mono mende ñindiñ-ñunduru jeñ jeñ nombu.

44 Ama nii wasij nonoti, iinoñ ejemba mende horon ojoniñ een, ojooñonja moñnoñ noonooñ kamambaajoñ amamaawaa. Hororo kanagi een, niinoñ ii mono kamban somatanooñ ojomindiiñ meñ gbiliñ mumanya.

45 *“Gejatootoo yonjoo Buju Terenoñ qaa moj kokaen oogita eja, ‘Anutunoñ ii kuuya kuma ojono mobu.’ Amanoñ ejemba kuma ojono qaa moma uu kononjionoñ ama laligojuti, iyonoñ mono korebore noonooñ kawuya.

46 Ejemba moñnoñ Ama mende iima laligoja. Amawaanooñ kamaaroti, ii motoongonooñ mono ii iima laligoja.

47 Niinoñ qaa hoña tooñ moj kokaen injjowe mobu: Moñnoñ nii moma laariñ nonji, iinoñ mono laaligo kombombanjaa buñña qeñ aoñ laligoñ ubaa.

48 “Niinoñ laaligo kombombanjaa nene hoña koloojen.

49 Mobu! Ojoo ambosakonjurugianooñ balon qararañkoñkoñjanooñ kema laligoñ nene qata mana neñ laligogito, kileñ komun gisaagi.

50 Yonjonoñ komugito, nene bered kamban kokaamba Siwenonja kamaañ laligoji, moñnoñ ii neñ laligoñ koomu kombombanjaa mende komuwaa.

51 “Nene bered laaligoyawo Siwenonja kamaaroti, ii niinoñ koloojen. Moñnoñ nene ii neñ laligowaati, iinoñ mono tetegoya qaa kotiñ laligowaa. Nene muñ laligomanjati, ii noo busuna. Gomanja gomanja yonjonoñ kotiñ laligowutiwaajoñ ii ama ojomanja.”

52 Jiisasnoj kaen meleeno Juuda jotamemeya yononon batugianoj uggerenoj jen qisiq aon jegi, “Yei! Eja koi kanon mono nomaej ama busuya nonono newonaga?”

53 Ii moma jegi kokaen injoro, “Niinoj qaa hoja toon mon kokaen injijowe mobu: Ono Siwe gomambaa Eja Hojaaya saida ano busuya mende newuyati een, laaligo kombombanja iikanon mono onjo uugianon mende ewaa.

54-55 Noo sananon apu hoja koloja ano noo busunanoj nene hoja koloja. Kawaajon mojnoj noo sa busuna nejkeji, iinonj mono letoma laaligo kombombanjaa buja kolojon laligon ubaa. Kaen laligon komuro niinonj ii kambaj somatanoj mindiij meij gibilij mumaja.

56 “Mojnoj noo sa busuna nejkeji, iinonj mono niwo qokotaaj namakeja ano niinonj iwo namakejej.

57 Amanon Laaligo Toya kolojon wasiñ noma wona kolojon nemuj koma nono kotij laligojen. Kaanjadeej mojnoj nii nej nomakeji, niinonj mono kaanjadeej iwaa wota kolojon nemuj koma mube saanoj kotij laligowaa.

58 Nene hoja Siwenonja kamaaroti, ii niinonj kolojen. Ono ambosakurugianon Anutuwaanona nene nej laligon komugito, kambaj kokaamba ojooononja mojnoj bered koi nej laligowaati, iinonj mono tetegoya qaa kotij laligowaa.”

59 Jiisasnoj Kaperneam taombaa qamakooli mirianoj nama qaa ii jen kuma ojono. Kiaj.

Gowoko mamaganon uugia boliro Jiisas mesaogi.

60 Jiisaswaa gowokouruta yonoononja mamaganon qaa ii moma jegi, “Qaa je jeji, iikanonj mono qaa kota lombotawo koloja. Ii monij uunanananoj bimoj bolidaboroja. Kawaajon ii mombo mobombaajon mojonana tiijiwaajoj ii mono mesaoworja.”

61 Gowoko yononon Jiisaswaa qaawaajoj moma bolij uugianon njindinjunduru jen jej mugi Jiisasnon ii uutanoj moma kokaen jero mogi, “Qaa jejeni, ii moma boliju me qaago?

62 Qaa iikawaajon moma bolijuti eej, kanagej mono nomaej koloonaga? Siwe gomambaa Eja hojanonj wala gomañ laligon kouroti, eukanoj mombo eleema uro iibuti eej, kambaj iikanonj mono nomaej mobuya?

63 “Unja Toroya iinonj ejemba meij gibilij ojomakeja. Ono namo embawaanoj kolojon busugiawo koloojuto, kolokoloo dongogowanonj mende kolojon ojooangiaa esungianonj eej letoma Siwewaa buja mende koloju. Ii qaago totooj. Unja Toroyanoj laaligo kombombanja ojoni, niinonj qaa kota ii jej asariwe moma laligogi.

64 Kaej moma laligogito, ojooononja tosianon kilej nii mende moma laarin noma laligoju.” Daen yononon mende moma laarin mugiti ano morononj kanagej memelolo meij mubaati, Jiisasnonj ii kanakanaiyanonja moma kouro. Iikawaajon qaa kaej jero.

65 Kaej jen toroqen jero, “Kawaajon niinonj kokaen injijowe mobu: Noo Amananoj ejemba moj mende inaanj muji eej, iinonj mono noononj kamambaajon amamaawaa.”

66 Qaa iikawaajon ama gowoko iyoonoononja mamaganon piriri ama zirinzirij kolojon mesaonj iwo mende toroqen kema kagi.

67 Kawaajon Jiisasnonj gowoko 12 ii kokaen injoro, “Ojonoj mono kaanjadeej nomesaonj kembombaajon moju me qaago?”

68 *Kaeñ jero Saimon Piitonon meleeno, “Oo Poñ, nononoñ mono morowaanoñ kembonaga? Laaligo kombombaŋaa Buña qaaya ii mono goonoñ eja.

69 Giinon Anutuwaanooñ eja soraaya koloojanji, nononoñ ii moma laarin moma asarin laligojon.”

70 Kaeñ meleeno Jiiasnoñ moma inijoro, “Niinoñ eja 12 orjo meweengon orjombe ano ojnoononja moñnoñ bologaa waña kolojo.”

71 Juudas Saimon Iskariotwaa meria iinoñ gowoko 12 yorjoo batugianon laligoñ kanageñ memelolo menj muro. Jiiasnoñ qaa ii iwaajon moma inijoro. Kianj.

7

Jiiasnoñ kouruta yoñowo qaa amiñ mogi.

1 Juuda jotamemeya yoñonon Jiias gewombaañon kaparan konjitiwaajon Judia prowins uutanon kema kamambaajon togoro. Kawaajon Judia mesaoñ Galili prowins uutanon kema liligoñ laligoro koiñ tosaajna tegoro.

2 *Ii tegoro Juuda yoñoonon kendon menj qata teuteuhalihi kawaa kambanjanon toriro.*

3 Kawaajon Jiiaswaa kourutanoñ kokaen ijogi, “Gii kokanoñ laligoñ angoletu menjkejanji, ii gowokouruganoñ kaanjagadeer iima kotowutiwaajon gii mono gomañ koi mesaon Judia kena sokombaa.

4 Moñnoñ ajo asuganoñ asugimambaañon momakeji, iinoñ iwoi menj aasañgoyanoñ mende menjkeja. Angoletu kaanja menjkejanji-waajoñ mono ejemba tuuña tuuña yoñoo jaagianoñ kema asugiñ kaniaga injsaamba.”

5 Kourutanoñ mende moma laarin muñ tompin laligogitiwaajon ama kaeñ lañ ijogi.

6 Kaeñ ijogi kokaen inijoro, “Niinoñ uuwaaw gawoñ asuganoñ memañatiwaak kambanjanon mende kañ kuuro laligojento, orjoñ kambanjanon mono suulañ kembutiwa so eja.

7 Balon ejembanon kazi ama oñombombaajon amamaañkejuto, niinoñ iyoñoo nana-memeñgia bologa injsaama nañgoñ jewe mojutiwaajon mono nii kazi ama nomakeju.

8 Kemañatiwaak kambanjanon mende kañ kuuja. Kawaajon niinoñ korisoro kendon kokanoñ mende umañja. Niinoñ mirinon rabe oñonoñ saanoñ kema uma aisoowu.”

9 Qaa kaen inijon Galili prowins uutanon toroqen laligoro. Kianj.

Jiiasnoñ teuteuhalihi korisoronon laligoro.

10 Jiiaswaa kourutanoñ teuteuhalihi kendombaajon kenjito, ajo mirinon rama kanageñ asuganoñ qaagoto, asañgoñ kema Jerusalem uro.

11 Juuda yoñoo jotamemeurgianoñ korisoro kambanjanon Jiiaswaa jaaya moñgama qisiqisi ama kokaen jegi, “Eja ii dakanoñ raja?”

12 Ejemba tuuñ yoñonoñ batugianoñ Jiiaswaañon sañe qaa mamaga jegi. Tosianoñ “Eja ii awaa soro,” jegito, tosianoñ kokaen jegi, “Qaago! Iinoñ mono ejemba tuuñelembé eñkaloloi ama menj oñono kaamaa kolooñkeju.”

* **6:68:** Mat 16.16; Maak 8.29; Luuk 9.20 * **7:2:** Lew 23.34; Dut 16.13 * **7:2:** Teuteuhalihi ii kokaen: Wain gawongianon kema gere seña menj kuuñ qen iikanon ej ween 8 aisoon kendon rama laligogi. Ween konoganon korisoro uuta angi. Wala eejanon balon qararankonkonjanon gbaní 40 kawaa so opo kuuñgianon ej kan laligogiti, ii romongon aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

13 Kaañ kaañ lañ jegito, Juuda jotamemeya yonjoojon toroko moma laligogitiwaajoñ moñnoñ iwaña qaaya asuganoñ mende jero. Kaañ.

Jiisasnoj ajaa kania ejemba kuma ojono.

14 Kendoñ korisoro biiwianoñ laligogi Jiisasnoj jiwowoñ jigo totoñ uutanoñ uma kanaiñ ejemba kuma ojono.

15 Kuma ojono Juuda yonjonoñ waliñgoñ kokaeñ jegi, “Eja koi momo jake uutanoñ mende uma kileñ Buña Terewaa kania nomaeñ moma sororogoja?” Kaeñ jeñ waliñgogi.

16 Waliñgogi kokaeñ inijoro mogi, “Momo Buña jeñkejeñi, niñoñ iikawaa Toya mende koloojen. Neeno qaagoto, wasinj nonoti, niñoñ mono iwaña momoya men kañ jeñkejeñ.

17 Ejemba moñnoj Anutuwaa uusiñja otaañ ama memambaajoñ moji, iinoñ momo qaa jewe iikawaa Toya moronoñ kolooji, ii moma kotowaa. Anutunoñ Buñaya noo uunanon ano asugija me neenaa uunaajoñ qaa lañ jeñkejeñ?

18 “Moñnoj iyanjañ uutaanoñ romongoñ qaa jeñkeji, iinoñ ajo qabuñjayawo koloomambaajoñ moja. Kaeñ mojato, wasiwasí ejá moñ toyanoñ qabuñjayawo koloowaatiwaajoñ kaparañ konji, iinoñ mono jatamemeya hoñaboñä gbiñgbaonja qaa kolooja.

19 Moosesnoj Kana qaa ama ojonoñta ii eja me qaago? Ii ejato, ojonoñja moñnoj ii mende teñ koma otaankeja. Ojo mono naambaajoñ kaparañ koma nii nuwombaajoñ romongojo?”

20 Kaeñ inijoro moma ejemba tuuñ yonjonoñ kokaeñ meleengi, “Omejilananoñ mono uuganoñ kemeñ nanja. Moronoñ kaparañ koma gi gumam-baajoñ romongoja?”

21 Kaeñ meleengi inijoro mogi, “Niinõj angoletó motoongo mewe ojo korebore aaruñ kiko qeju.

22 *Moosesnoj selegianoñ Anutuwaa aiwese kotowombaajoñ jeñ kotoñ ojonoñti, oo Moosesnoj ii wala mende jeñ kotoroto, ambosakonjurunana yonjonoñ ii kanaiñ men laligogi sili ii nonoonoñ karo Sabat kendonoñ kaañjagadeen ejá selegia kotoñkeju.

23 *“Anana Mooseswaa Kana qaa waleenij singisongo koloowa-botiwaajoñ kotakota mojoñ. Ii mojonto, qaa ii qetama Sabat kendonoñ kaañjagadeen ejá selegia kotoñ kileñ onoangia mende jeñ aoj silemale laligoju. Kaeñ laligojuto, niñoñ eja jumunja Sabat kendonoñ men qeançoñ mubeti, iikawaajoñ mono naambaajoñ nii yon jeñ nonju?”

24 Ojo ejemba selegia iikayadeen iima iikaañja kanoñ bakasasan gosin qaa lañ jeñ tegorkejuti, ii mono mesaowu. Ii mesaonj uugia tororo moma gosin qaa hoñagadeen jeñ tegowu.” Kianj.

Jiisasnoj Hamoqege Toya kolooja me qaago?

25 Jerusalem toya yonoonoñga tosianoñ kokaeñ jegi, “Eja kaparañ koma qewombaajoñ romongojuti, iinoñ mono ii me?”

26 Iibu, iinoñ ejemba jaagianoñ asuganoñ qaa jero mende jeñ muju. Kawaajoñ eja koi kanoñ Hamoqege Toya Kraist kolooji, qaa ii hoñä galenkonkon eja yonjoo gejagianoñ kemero moju me qaago?

27 Hamoqege Toya Kraistnoñ kawaatiwaajoñ jeñ kouma laligogiti, iinoñ ‘Daen̄kaya koloowaati, ii moñnoj moñ mende mobaa,’ jejuto, eja koi kanoñ daen̄kaya kolooroti, ii saanoñ mojoñ.”

28 Kaeñ amij mogi Jiisasnoj jiwowoj jigowaa totø uutanooj nama aroya meñ metaama kuma onjoma qaa kokaen jero, “Ono noojon kokaen jeju, ‘Eja ii moma muñ gomañga dakanøga ii saanoj mojoj.’ Neenaa ku-usun qaganøj mende kolooj nanjen. Wasin nonoti, iinoj wasiwasi Toya hoñja kolooro ii mende moma kotoj muñ laligoju.

29 Iinoj wasin nono iwaanøga kamaawetiwaajoj ii saanoj moma mujen.”

30 Kaeñ jero ii meñ somongowombaajoj mogito, kambajanøj mende kan kuurotiwaajoj ama moñnoj selianoj mende mero.

31 Kaeñ mogito, ejemba tuuñ somata yonjoonøga mamaganøj moma laariñ muñ kokaen jegi, “Kraistnoj kawaati, iinoj mono eja koi uuuguñ angoleto meñ laligowaa me nomaeñ? Kaeñ taniñaañ kolooja.” Kiañ.

Jiisas meñ somongowutiwaajoj nagu galen wasin onjungi kagi.

32 Ejemba tuuñ yonjonoj Jiisaswaajon kaeñ niinøgiinoj jeñ jenoñkooli anjiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparañkonkon) yonjonoj mogi. Ii moma jigo gawoñ galen yonjowo nama kiropo galeñ (sikiriti) tosaañja wasin onjungi meñ somongowombaa kagi.

33 Kagi Jiisasnoj kokaen jero, “Niinoj ojowo kamban torodaamoj toroqen laligomanja. Ii laligonjo onjomesaoj wasin nono kamaawetiwaanoj eleema umaja.

34 Ube iwaaj noma laligowuto, nii mende mokolooj nombuya. Niinøj gomañ laligomanjati, ono iikanøj kawombaajoj amamaawuya.”

35 Kaeñ jero Juuda jotamemeya yonjonoj batugianøj kokaen amigi, “Nono mokoloñ mubombaajoj amamaawoña,’ jeja. Iikawaajoj mono dakanøj umambaajoj jeja? Juuda ejemba tosianøj deema kantri tosianøj kema Griik yonjoo batugianøj laligojuti, mono iyonjoonøj kema Griik ejemba kuma onjomambaaajoj moma jea me?

36 Qaa kokaen jeja, ‘Iwaaj noma laligowuto, nii mende mokoloñ nombu,’ ano qaa moñ kokaen jeja, ‘Niinøj gomañ laligomanjati, ono iikanøj kawombaajoj amamaawuya.’ Qaa woi yoroo kanagara nomaeñ?”

Laaligo kotigaa apuyanoj mono jaaya toon koubaa.

37* Kaeñ amigito, kendoj aisoogiti, iikawaaw ween konoga somata kanøj kan kuuro Jiisasnoj nama kotakotagadeen qama kokaen jero, “Moñnoj apuwaajoj moji, iinoj mono noonøj kanj newa.

38* Buñja Terenoj qaa moñ kokaen oogita ejia, ‘Moñnoj nii moma laariñ nonji, iwaaw uutanørga laaligo kotigaa apuyanoj mono toon sasagoj koumakebaa.’”

39 Kaeñ jeroto, qaa ii Uñja Toroyaajon sare ama kokaen jero, “Daeñ onjonoj nii moma laariñ nonjuti, onjonoj mono Uñja Toroya buñja qeñ aoj laligowuya.” Anutunoj Jiisas namonoj laligortiwa so Siwewaa asamararanja mende muro laligoro. Iikawaajoj Uñja Toroya mende wasiro kamaañ uugianoj kemero een laligogi. Kiañ.

Ejemba batugianøj deendeen kolooro laligogi.

40 Jiisasnoj kaeñ jero ejemba tuuñ somata yonjoonøga tosianøj qaa ii moma kokaen jegi, “Eja koi kanøj mono onjaga gejatootoo ejia asugiuatiwaajoj jegiti, mono ii kolooja.”

* **7:37:** Lew 23:36 * **7:38:** Eze 47:1; Zek 14:8

41 Tosianon jegi, "Iinoj Hamoqeqe Toya Kraist kolooja." Kaej jegito, tosianon qewagoj jegi, "Kraistnoj mono nomaej Galili prowinsnonga kanaga? Li mende sokonja.

42 *Buňa Terenoj kokaen jeja, 'Kiň Deiwidnoj Judia prowinswaa taon melaa Betlehem kanoj laligoroti, Kraistnoj iikanonja kolooj Deiwidwaa gibiluruta yonjoononja moj koloowaa.'

43 Kaañ kaañ lañ jegi ejemba tuuñ yonjonon Jiisaswaajoj ama juma deenji.

44 Yonjoononja tosianon mej somorjgowombaajoj mogito, mojnoj selianoj mende mero. Kianj.

Juuda galen yonjonon Jiisas mende moma laarij mugi.

45 Jiwowon jigowaa kiropo galen (sikiriti) yonjonon eleema jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparañkonjkon) yonjoonon kagi kokaen jeg oñongi, "Ono naambaaajoj ii mende mej kaju?"

46 Jej oñongi kokaen meleengi, "Eja iikanon qaa jenkeji, mojnoj kambañ mojnoj qaa tania kaanja mende jero."

47 Kaej meleengi Farisii (Kana qaawaa kaparañkonjkon) yonjonon qisin jeg oñongi, "Ono kaanjaadeej eñkaloloj mej oñono laligoju me?"

48 Galeñkonjkon eja nonoononja mojnoj mono ii mende moma laarij muro. Ano Farisii (Kana qaawaa kaparañkonjkon) nonoononja mojnoj moj uuta iwaanoj baageñ meleeno me qaago?

49 Kaej qaago totoonto, ejemba tuuñlelembé Mooseswaa Kana qaa mende moma kotoj Jiisaswaa qaa moma gadokopa qaa lañ jenkejuti, iyonoonoj qaa seña ii mesaowanja! Anutunon mono ii qasuañ oñono tiwilaawuya."

50 *Kaej jeg oñongi eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoj karo qam-banjmambaj qaa muroti, iinon kaanjaagadeej iyonoonoj moj kolooj batugianoj rama kokaen injoro,

51 "Eja mojnoj sinjisoñgo anoti, ii mende qisinij jero momago kileñ gosiniñ sokonja me qaago? Mende gosin qaaya een lañ jeg tegowonjati een, mono anono Kana qaanañ qeworja me? Li mende sokombaa."

52 Kaej jero moma kokaen meleema mugi, "Gii kaanjaagadeej Jiisas kaanja meleema Galili qanda ejaga koloojan me? Galili prowinsnonga gefjatoootoo eja moj mende koloowaati, ii mojoj. Kaya ii geenjo Buňa Tere weenjorj kania monjama moma kotowa."

53 Kaej jenonkooli ama juma deema mirigianoj keñgi. Kianj.

8

Emba mojnoj serowiliñ ano mokoloogi.

1 Mirigianoj keñgito, Jiisasnoj kema Oil gere baanjanon uro.

2 Uma ej gomañ ano umugawodeej mombo eleema jiwowon jigonon uro ejemba tuuñ kuuya kañ liligoj mugi kamaañ rama kuma oñono.

3 Kuma oñono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparañkonjkon) yonjonon emba moj wama iwaanoj kagi. Embla iinoj serowiliñ mero iikawaajoj mej somorjgogiti, ii wama tuuñ jaagianoj angi.

4 Jaagianoj ama Jiisaswaajon jegi, "Boi, embla koi kanoj olonjkalu ama mero mono iikanondeej mokoloon mej kajon.

⁵*Mooseswaa Kana qaanoj emba kaanja ii jamonoj giliq qenij komuwaatiwaajoj jen kotoj nononota eja. Kaen ejato, giinoj iwaajoj nomaen jewaga?"

⁶ Kaeñ jeñ iikanø mondøn Jiisas qaawaa timbinoñ horoniñ amamaaro kania mokoloø qaa jakeyanoñ ama gewombaajoñ jegi. Kaeñ jegi usugon kamaan borianoñ tere moñ namonoñ ooro.

⁷ Ooroto, toroqen kaparaq koma qisij mugı hak otaama waama dindija nama kokaen injoro mogi, "Ojoonoŋga moŋnoŋ singisoroŋgo moŋ mende ama laligojj, iinon mono saanooŋ jamo mutuya men gilin ցewaa."

⁸ Kaen injioro mogi mombo usugon kamaan tere mombo namonon ooro.

⁹ Jiisasoq qaa jeroti, iikanor ojoma somonjoro iyanjia singisonjogia gamuyawo aŋgiti, ii Anutunoq qendeema iyanjiaa uugianoq naŋgoj jero isinjosoŋgia qaono. Iikanor qaono qaa bok naŋgi waŋgianoq wala onomesaoq keno iwaa qereweŋjanor gematanor keno tosaanja motomotoonj yononor kokomomola meŋ kuuya kendaborogi. Konoganor keno Jiisasnoq penjonq kuun raro embanor yanjodeej iwo nano.

10 Jiisasnoj otaama waama dindinjä nama emba ii iima kokaen ijoro, "Emba, gii qaa jakeyanoj ama gombombaajoj jejuti, iyononoj monodaenjen gii geenjä nii neena kenju? Yonoonoja moijnoj nama gii komuwagatiwaan qaaya mende jeñ tegoja me?"

¹¹ Ijoro moma meleeno, "Oo Poŋ, moŋnoŋ mende jeŋ tegon nonja." Kaeŋ meleeno ijoro, "Niinɔŋ kaanagadeen gii mende jeŋ tegon gonjeŋ. Gii mono keteda koi kanaiŋ siŋgisongo mombo mende ama laligowa." Kian.

Gomaj so ananaa asasaganana ii Jiisas.

¹²*Jiisasnqo qaa mombo toroqen kokaen injoro mogi, "Niinoj ejemba gomaŋa gomaŋa rama kenjuti, onoo asasagagia koloojen. Monnoj nii notaan kawaati, iinor mono paŋgamanor umbuqumbulan mende kuun laligowaato, laaligo kotigaa asasaga iikawaa uutanor laligowaa."

¹³*Kaej ijijoro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yonjonoŋ kokaŋ ijogi, "Geenjodeen kaniaga naŋgoŋ jeŋ asariŋkejanji, iikaŋa ii mende sokonia. Oaago."

¹⁴ Kaen ijogi kokaen injoro, "Niinoŋ daakaya kamaaŋ kaweti ano dakanooŋ kema umaŋati, ii modaborojeŋ. Kawaajoŋ neeno kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋkejeŋi, qaa ii mono saanoŋ sokonja. Ii sokonjato, onjo noo kaniana ii oŋanoŋ mende moma kotoju.

¹⁵ Ojonon ejemba selegia iikayadeen jima iikaanjo kanjo bakasasan gosinj onjoma qaagia tondu jenj tegonkejuto, niinon ejemba mombaa qaaya mende jenj tegonkejen.

¹⁶ "Nii neenodeej mende laligojento, Ama wasiñ nono kaweti, iinoj mono niwo nano laligojo. Iikawaajon mombaa qaaya jeñ tegowenagati een, ii mono dindinjagadeen gosin soyanon jeñ tegowenaga.

¹⁷*Woinoŋ qaa moŋ uumotooŋ ama naŋgoŋ jeri kotiŋkeja. Qaa ii oŋoo Kana qaanoŋ kaanagadeen oogita ejaa.

¹⁸ "Niiñor neenaa kaniana nañgojjenkejejano Ama wasin nonoti, iinonj kaanagadeej noo kaniana nañgojjenkeja. Kawaajon woi koloojo iikanonj saanorj kotij sokondaboroja."

* 8:5: Lew 20:10; Dut 22:22-24

* 8:12; Mat 5:14; Jon 9

* 8:13: Jon 5:31

* 8:17; Dut 19:15

19 Jiisasnoj kaej jero moma kokaen qisiq mugi, “Goo Mañga ii dakanoy laligoja?” Qisiq mugi meleeno, “Oño nii ano Mañna noroo kanianara mende moma laligoju. Oño noo kaniana moma kotowuyagati eeñ, mono noo Mañna kaanagadeej moma mubuyaga.”

20 Jiisasnoj jiwowoj jigowaa nanduñ dun kosianoj nama ejemba kuma onjoma qaa ii jero. Ii jeroto, kambañanor mende kañ kuurotiwaajoñ ama moñnoj ii mende menj somoñgoro. Kiañ.

“Dakanoy umajati, oño ii kanoy ubombaajoñ amamaawuya.”

21 Jiisasnoj qaa moñ kokaen toroqen injijoro, “Niinoj onjomesaoñ kema laligowe onjo nii moñgama nomá laligowuya ano siñgisonjo anjiti, iikanoy qokotaaj nama koomu kombombaña komuwu. Iikawaajoñ dakanoy umajati, onjo iikanoy ubombaajoñ amamaawuya.”

22 Juuda jotamemeya yonjonoy ii moma jegi, “Kokaen jeja, ‘Dakanoy umajati, onjo iikanoy ubombaajoñ amamaawuya.’ Qaa ii nomaen? Aro aomambaajoñ jeja me?”

23 Kaen jegi injijoro, “Oño namo kokawaa toyá koloon laligojuto, niinoj gomañ baloñ eukawaa buñaga koloojen. Onjonoy balonoj koloon namo kokawaa buñaga kolooj laligojuto, niinoj waladeej namo koi kanoj mende koloowe.

24 Mende koloon laaligowaa kania kambaj so laligoj koubeti, niinoj mono ii koloojeñ. Noojoj kaej mende moma laarijuti eeñ, mono siñgisonjo anjiti, ii mende mesaoj iikanoy qokotaaj nama koomu kombombaña komuwuya. Kania iikawaajoñ ama kokaen injijowe moju, ‘Oño siñgisonjo anjiti, mono iikanoy qokotaaj nama koomu kombombaña komuwuya’. Qaa ii onjanoy.”

25 Qaa ii moma kokaen qisiq mugi, “Gii mono moroga koloojañ?” Qisiq mugi meleeno, “Kaniana injisaambe modaborojuti, niinoj mono ii koloojeñ.

26 Niinoj onjoojoñ qaa mamaga saanoj toroqen jewenaga ano siñgisonjo mamaga anjiti, iikawaña qaaya saanoj jen tegowenagato, wasin nonoti, iinoj mono noo wasiwasi Tona hoñja kolojoa. Iinoj qaa jero iwaanorja moma kouma laligojeni, niinoj mono qaa ii asuganoj jewe gomañ gomañya yonjonoj momakebuya.”

27 Kaen meleenoto, Amawaajoñ qaa toroqen jeroti, iyonjonoj ii mende moma asarigi.

28 Jiisasnoj toroqen kokaen injijoro, “Niinoj laaligowaa kania kambaj so laligoj koubeti, mono ii koloojeñ. Iikawaña kania ii kanagen saanoj moma asariwuya. Niinoy iwoj moñ neenaa esunanoy me neenaa uunaajoñ mende amakejento, Amananoy qaa kuma nomá laligoroti, mono iikawaña so qaa jena koi jenkejen. Qaa kota woi iikawaña kania ii kanagen moma asariwuya. Oño Siwe gomambahaa Ejá Hoñja kosigogi eu uma komuwaati, kambaj iikanoy ii saanoj moma asariwuya.

29 Wasin nonoti, iinoj mono niwo nano laligojo. Nanamemeñ moro sokoma muñkeji, niinoj mono suulañ ii amakejeñ. Kawaajoñ iinoj mende nomesaoro neenodeej mende laligojeñ.”

30 Qaa kaej jerotiwaajoñ ama ejemba mamaganoy uugia meleema Jiisas moma laarij mugi. Kiañ.

Aabrahambaa gibiliuruta qoloñmoloñgoya ano Jiisas.

31 Jiisasnoj Juuda ejemba tösianoy moma laarij mugiti, iyonjoojoñ qaa kokaen injijoro, “Noo Buñja qaananoy uugianoj kemero kanoy qokotaaj silia qen nanjuti eeñ, mono onjanoy noo gowokouruna kolojo.”

³² Kaeñ laligoñ qaa hoñaa kania moma kotogi Buñja qaa hoñanoj oño bologagiaa kasanongaa isama ojono solaña (frii) koloon laligowuya.”

³³* Kaeñ jero moma meleema kokaen jegi, “Nono Aabrahambaa gbiliuruta laligoñ kanageso walaga koloojon. Kawaajoña eja moñnoj kasa gbadó meñ nonono laligoñjiwaajon jejaní, ii qaago. Nono mono kambañ moñnoj kamaañqeqeta kaañä mende koloon laligonij. Ano gii nomaembaaajon ama kokaen jejan, ‘Kasanongaa isama ojono solaña koloon laligowuya?’ Qaa ii mende sokonja.”

³⁴ Kaeñ jegi kokaen meleema ojono, “Niinoj qaa hoñja toon moñ kokaen injijowe mobu: Siñgisongo anjuti, kuuya iyoñonoj siñgisonjowaa welenqeqe omaya tawagia qaa laligogi iikawaa kasanoj kokosiiñ oñomakeja.

³⁵ Kokosiiñ oñomakejato, welenqeqenoj toyaa miri uutanooj kambañ so mende laligoñ ubaa. Iyanja Merianoj saanooj mirianoj kambañ tetegoya qaa laligowaa.

³⁶ “Merianoj bologaa kasanongaa isama ojono solañañiuti eej, ojonoj mono oñanooj kasa gbadoya qaa solaña (frii) koloon laligowuya.

³⁷ Ojo Aabrahambaa gbiliuruta laligojuti, mojento, bologanoj uugia gojonjiwaajon noo Buñja qaananoj qososoniñ oñoma kondondongoj kamaañkeja. Kania kawaajoñ mono kaparañ koma nii nuwombaajon moju.

³⁸ Niinoj Amanaa kooroñanoj laligoñ iwoi iima laligoñ koubeti, iikawaa qayaga jeñkejen. Ojonoj kaañagadeej mañgianooj qaa injioroti, iikawaa so amakeju.

³⁹ Jisasonoñ kaeñ meleema ojono kokaen jegi moro, “Aabrahamnoj mono ananaa asa-ambonana kolooja.” Kaeñ jegi moma jero, “Ojo Aabrahambaa gbiliuruta koloowuyagati eej, mono iwaanoj nanamemeñ otaagi sokonaga.

⁴⁰ Iikawaa tania kokaen kolooja: Niinon Anutuwaa jetanongaa qaa moma iikawaa so qaa oñabonja ii jewe momakeju. Kambañ kokaamba ojo kaparañ koma eja nii nuwombaajon mojuto, Aabrahamnoj kaañä mende ano.

⁴¹ Ojoñangiaa mañjurugiaa nanamemeñgia iikayadeen otaaq laligoju.” Kaeñ jero ijogi, “Serowiliñ kananoj koloon mañnaná qaa (gua mera) mende koloojonto, Mañnanawo laligojon. Anutu iyanja motoongonooj mono mañ koma nononja.” Kianj.

“Ojo Kileñaa Toyaa buña kolooju,” jero.

⁴² Jisasonoñ kokaen injjoro, “Anutunooj ajo mañ koma oñonagati eej, niinon iwaanongaa kamaañ koloowetiwaajon mono saanooj nii uu jopagon nombuyaga. Neenaa esuñnoj nemuñ kono mende kolooweto, Anutunooj wasin nono kamaañ laligojen.

⁴³ Qaa jeñkejeni, ii naambaaajoj moma asariwombaajon bimoonkeju? Noo qaananoj uugia undeenjiwaajon ii moma kotowombaajon mojogia tiiro zizi togoñkeju. Kawaajoña ii moma asariwombaajon amamañkeju?

⁴⁴ “Mono mañgia Bologa Toyaa buña kolooju. Siñgia kombombajonooj mono mañgiaa siñja bologa otaawutiwaajon eja. Iinoj kanakanaiyanongaa ejemba uñugi koomu ejaga koloon kouma laligoja. Qaa hoñanoj uutanooj mende nanjiwaajon ama qaa hoñja uuguj siliqalu nanja. Qolomoloon jeje ejaga koloon qolomoloon jejewaa wañ koloojiwaajon qolomoloon jeñkeji, ii mono añañ uutaajon jeñkeja.

* **8:33:** Mat 3:9; Luuk 3:8

45 “Iinoŋ qolomolon jeŋkejato, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, oŋo iikawaajaoŋ nii mende moma laariŋ nomakeju.

46 Oŋo kuuyanoo noo kaniana kokaen qendeembombaa amamaaŋkeju: Iinoŋ sinqisongo ano qaayawo laligoja. Kaniana iikaya monganjuto, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, ii mono naambaaajoŋ mende moma laariŋ nonju?

47 “Moŋnoŋ Anutuwaa buŋa koloɔji, iinoŋ mono Anutuwaaŋoŋ qaa geja ama momakeja. Oŋo Anutuwaa buŋa mende koloɔjutiwaajoŋ ama qaa ii mende moma asariŋkeju.” Kian.

Jiisasnoŋ iyanjaajoŋ nomaŋ jokolooro?

48 Jiisasnoŋ Juuda ejemba yoŋoo kanagia iŋisaano kitia meleema kokaen ijogi, “Gii Samaria prōwinstwaa siliqalu ejaga koloona omenoŋ uuganoŋ kemero laligojan. Kaeŋ jeniŋ sokonja me qolongojon, ii saanooŋ geenŋoŋ jena moboŋ.”

49 Kaeŋ ijogi kokaen meleeno, “Omenoŋ uunanoo mende kemero laligojen. Nii Amanagadeen goda qeŋ muŋ laligowe oŋonoŋ kileŋ nii gamu qeŋ nomakeju.

50 Kaeŋ amakejuto, neeno qabuŋjanawo koloomambaajoŋ janjariŋ mende riŋkejeŋ. Motooŋgonoo kaaŋ koloomambaajoŋ manjaya qeŋ laligoja. Eja iinoŋ motooŋgo gosiŋ noma ‘sokonjaŋ,’ jeŋ jeŋ tegooŋ nomakeja.

51 Niinoŋ qaa hoŋa toon̄ moŋ kokaen iŋijowe mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono kamban̄ moŋnoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.”

52 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas kokaen jegi moro, “Aabraham ano gejatootoo ejemba yoŋonoŋ komugi ano giinoo kileŋ kokaen jena sisau koloɔja, ‘Moŋnoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ kamban̄ moŋnoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.’ Kaeŋ jejanjiwaajoŋ gii ome moŋnoŋ uuganoŋ kemero laligojan. Ii keteda koi saanooŋ moma asarijoŋ.

53 Nonoo beŋnana Aabraham komuroti, giinoo mono ii uuguuŋ iwaa somataya koloɔjan me? Gejatootoo yoŋonoŋ kaajagadeen komugi. Gii geengdaajoŋ mona uro ‘Somata moroga koloɔjeŋ?’ jeŋ mojaŋ?”

54 Kaeŋ jegi moma kokaen meleeno, “Neenaajoŋ mobe uro Anutuwaa akadamuya ii neeno buŋa qeŋ aowenagati eej, qabuŋjanā ii mono kikisi kaaŋa koloonaga. Amananoŋ iyanjaŋ akadamuya nonotiwaajoŋ ama qabuŋjanawo koloɔŋ laligojen. Oŋonoŋ iwaajoŋ ‘Nonoo beŋnana Anutuwaa koloɔja,’ jeju.

55 Oŋonoŋ kania ii saanooŋ mende moma kotoŋkejuto, niinoŋ ii saanooŋ moma mujen̄. ‘Ii mende moma mujen̄,’ jewenagati eej, mono ono kaaŋa tiliqili eja koloowenaga. Nii eja kaaŋa mende koloɔjento, ii saanooŋ moma mujen̄ ano iwaa qaaya teŋ komakejeŋ.

56 Oŋoo beŋgaa Aabrahamnoŋ nii namonoŋ kamaaŋ laligomaŋatiwaajoŋ mamboma kamban̄ ii iimambaajoŋ uu korisoro moma laligoro. Kamban̄ kokaamba Siwenoŋ laligoŋ kotiřro niinoŋ asugiwe noo kambana ii iima kawaajoŋ aisooro.”

57 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kokaen jegi moro, “Gbaniga 50 mende uuguuŋ iikawaal baatanoo laligojan ano ‘Aabraham iibe,’ jena mende sokonja.”

58 II moma iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa toon̄ moŋ kokaen iŋijowe mobu: Aabrahamnoŋ mende kolooro niinoŋ mono kamban̄ kanoŋ laligowe.”

⁵⁹ Kaeñ jero moma jamonoñ giliñ qewombaajoñ jamo amborangoñ megito, Jiisasoñ asaŋgoñ jiwowoñ jigowaa tooñā mesaño olon koma keno. Kianj.

9

Jiisasoñ eja jaagoo moj meñ qeañgoro.

¹ Jiisasoñ toroqen kana kema eja moñ nemuñaa goron uutanonja jaagoo koloorti, ii iiro.

² Ii iiro gowokourutanon qisiñ muñ jegi, “Somatanana, iinoñ mono morowaa siŋgisoñgo-waajoñ ama jaagoo kaanja kolooro? Iyanja siŋgisoñgowaajoña me nemuñmaña yoroo siŋgisoñgowaajoña?”

³ Jegi kokaen meleeno, “Año siŋgisoñgo moñ mende ano nemuñmañanoy siŋgisoñgo mende anito, Anutuwaa ku-usuñjanoy iwaa laaligoyanoy asug-anoy asugiwaatiwaajoñ kaanja kolooro.

⁴ Weej asariñ ejiwaa so mono wasiñ nonoti, iwaanoñ gawoñ pondan meñ laligowoña. Gomañ tiixaati, iikanoy kuuya gawoñ mewombaajoñ amamaawoña.

⁵* Niinoñ namonoñ laligomañatiwaa so gomañaa gomañaa oñoo asasagagia koloñ asarin laligomaña.”

⁶ Kaeñ jeñ balonoñ sulaaro kemero gbakoñ meleema eja jaagoowaa jaayanoy timimearo.

⁷ Timimeaj kokaen jeñ kotoro, “Gii mono Siloam apu aŋgonoj kema jaaga songbamboo.” (Siloam qa ii ananaa qaanoñ Wasiwasi eja.) Kaeñ jeñ kotoro kema jaaya songbano tooro uuro asariro eleema mirianoñ karo.

⁸ Kaeñ karo alauruta kosianon laligogiti ano tosianon wala nene iwoiwaajanoy welema oñoma laligoro iigit, iyonjonon ii iima jegi, “Jaagoo eja nenewaa welema rama laligoroti, eja iinon me?”

⁹ Tosianon jegi, “Eja inaa ii.” Tosianon jegi, “Qaago, kaitania ii kaanja koloojato, iinon qaago.” Kaandeen kaanj jegi ajo jero, “Niinoñ mono iiga koloojen.”

¹⁰ Kaeñ jero kokaen qisiñ, “Jaaga mono nomaeñ ana tooja?”

¹¹ Qisiñ kokaen meleema ijijoro, “Eja qata Jiisas qamakejuti, iinon sulaaro balon gurujuyanoy kemero meleema jaananoy timimeaj jeñ koton kokaen jero, ‘Gii mono Siloam apu aŋgonoj kema jaaga songbamboo.’ Kaeñ jero apu iikanoy kema jaana songbambe tooro uuwe asariro.”

¹² Kaeñ meleema oñono kokaen qisiñ, “Eja ii dakanoñ laligoja?” Qisiñ mugi “Mende mojen,” jero. Kianj.

Farisii yoñonoy jaaya toorotiwaajoy qiqisi angji.

¹³ Eja jaagoo laligoroti, iinoñ “Mende mojen,” jero ejembanoy ii wama Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoñ) yoñoonoy kengi.

¹⁴ Jiisasoñ sulaayanoñ balon gurujuyawonoñ meleema jaayanoy timimeaj metooroti, ii mono Sabat kendoñ kambarjanoy mero.

¹⁵ Kawaajoñ Farisii yoñonoy kaañaqadeeñ kokaen qisiñ mugi, “Jaaga mono nomaeñ ana tooja?” Qisiñ mugi kokaen meleema oñono, “Eja iikanoy mono sulaayanoñ balon gurujuyawonoñ meleema jaananoy timimearo kema jaasewana songbambe jaana uuwe asarija.”

¹⁶ Kaeñ meleema oñono Farisii yoñoonoñga tosianon jegi, “Eja iikanoy Sabat kendoñ kotogoji, iikawaajoñ mono Anutuwaañoy ejaga mende

* ^{9:5}: Mat 5.14; Jon 8.12

kolooga.” Tosianoŋ jegi, “Kaaŋ qaago! Eja doogoya moŋnoŋ mono nomaenj ama aŋgoleto kaaŋa memambaŋoŋ kotiinaga?” Kaaŋ kaaŋ jeŋ iyanjaŋia juma deerŋi.

17 Kaeŋ deema eja jaagoo iikawanoŋ mombo eleema kan jegi, “Jaaga metooroti, iwaajoŋ mono nomaenj jewaga?” Kaeŋ jegi “Gejatootoo ejaga kolooga,” jero.

18 Kaeŋ jero jaaya hoŋqaa goorota tooro uuroti, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ii mende moma laarigi. Mende moma laariŋ uuwoi nama nemuŋmaŋia horoŋ oronji kari.

19 Kari kokaenj qisiŋ oronji, “Eja koi oroo meragaraga me qaago? ‘Jaagoo kolooro,’ jejaoto, nomaenj ama keteda koi jaaya uuŋ iija?”

20 Qisiŋ oronji kokaenj meleeni, “Eja koi noroo meranaraga kolooga ano jaagoo kolooroti, ii saanoŋ mojo.

21 Ii mojoto, nomaenj ama keteda koi jaaya tooro uuŋ iiji, ii mende mojo. Moronoŋ jaaya metoro ūji, noro kaanjaŋadeenj mende mojo. Kokoga qaago, mono somariiŋ gowia jorak-aanjaŋa ano momakootoyawo kolooga. Kawaajoenj mono iyanjaŋoŋ qisigi kaniaya saanoŋ jewaa.

22 Juuda jotamemeya yoŋooŋoŋ toroko moma kaeŋ inijori. Yoŋooŋoŋ batugianoŋ qaa kokaenj somongoŋ uumotoongo ama naŋgi, “Moŋnoŋ ‘Jiisas Hamoqeqe Toya Kraist koloogi,’ kaeŋ jeŋ asugiwaati eeŋ, ii mono qamakooli miri tuuŋ somatananoŋga konjoma muboŋa.”

23 Qaa kawaajoenj ama kokaenj inijori, “Kokoga qaago, ii uugejiawoo. Kawaajoenj mono iyanja qisiŋ mubu.”

24 Kawaajoenj eja jaagoo laligorti, ii mombo horogi karo kokaenj jegi moro, “Eja ii ſingiſoŋgo ejaga kolooga, ii mojoŋ. Ilikawaajoenj mono Anutuwaa qabuŋaya mepeseena akadamuyawo kolooro sokombaa.”

25 II moma kokaenj meleeno, “Singiſoŋgo ejaga kolooga me qaago, niinoŋ ii mende mojen. Motoongo kokaenjaka mojeŋ: Niinoŋ jaagoo laligoweto, keteda koi kanoŋ saanoŋ uuŋ iijen.”

26 Kaeŋ meleeno kokaenj qisiŋ mugi, “Naa iwoiga ama gonja? Jaaga mono nomaenj metooja?”

27 Qisiŋ mugi kokaenj meleema ojono, “Niinoŋ mono meleema ojonojento, ojonoŋ qaa jejeŋati, ii mende mojuya. Naambaaajoŋ ii oŋa kosiga mombo jewe mobombaajoŋ kaparaŋ konju? Ojonoŋ mono kaanjaŋadeenj iwaawo gowokouruta koloowombaajoŋ moju me qaago?”

28 Kaeŋ meleema ojono mepaqepae ama uuqeqe qaa tokoroktə kokaenj jeŋ mugi, “Gii mono iwaawo gowokoyaga koloojanto, nononoŋ Mooseswaa gowokourutaga laligojoŋ.

29 Anutunoŋ Mooses Buŋa qaa muroti mojonto, eja iikanoŋ mono iikanonja me kanoŋa kolooroti, ii mende mojoŋ.”

30 Kaeŋ jegi qaa kokaenj inijoro, “Iinoŋ dakaya kolooroti, oŋo iikawaajoenj kaanjaŋadeenj tompiririŋ ama kiko qejutiwaajoŋ moma waliŋgojeŋ. Ojanoŋ waliŋgojento, kiŋeŋ noo jaana metoro saanoŋ uuŋ iijen.

31 Ejemba doogoya yoŋonoŋ Anutu qama kooligi mende moma oŋomakeja, ii mojoŋ. Ii mojonto, moŋnoŋ Anutu goda qeŋ muŋ uusiŋja otaankeji, iwaanoŋ qamakooli mono geja ama momakeja.

32 Moŋ jaagoo kolooro moŋnoŋ kaaŋ jaaya metooroti, sundu kaaŋa ii walagadeen mende moma laligoniŋ. Siwe balonoŋ koloori, kambanŋ iikanonja kanaŋ kouma kete laligojoŋi, iikanoŋ sundu kaaŋa moŋ mende moninj.

³³ Anutuwaanongā mende kanagati eeŋ, iinoŋ mono iwoi kaaŋa memambaaajoŋ amamaanaga.”

³⁴ Kaeŋ jero moma kokaen jeŋ mugi, “Nemuŋmaŋganoŋ siŋgisonŋowo laligori gii siŋgisonŋo kuuya kawo koloŋ somariina aŋo giinooŋ kete nono kuma nonomambaajoŋ mojaŋ. Ii mende sokonja.” Kaeŋ jeŋ muŋ konjongi seleenŋeŋ kamaaro. Kiaŋ.

Uuwaa jaanoŋ gooro kematou-kantou ama laaligo.

³⁵ Konjongi seleenŋeŋ kamaaroti, qaa iikanoŋ Jiiaswaa gejianoŋ kemero moma eja ii mokoloŋ kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa Meria moma laariŋ mujan me qaago?”

³⁶ Kaeŋ ijoro kokaen meleema qisiro, “Oo Somatana, eja ii moronoŋ? Ii jena momago ii saanoŋ moma laariŋ mumajaŋ.”

³⁷ Meleeno kokaen jeŋ kotoŋ muro, “Gii kokaen uuŋ niiba. Giwo qaa jejeŋi, eja ii mono niinooŋ kolojoen.”

³⁸ Ii moma jero, “Oo Poŋ, nii moma laariŋ gonjeŋ.” Kaeŋ jeŋ usugon qama kooliŋ muro.

³⁹ Jiiasnoŋ jero, “Niinooŋ ejemba gosiŋ qaagia jeŋ tegomambaajoŋ ama kamaaŋ namonoŋ koloowe. Noojon ama tosianoŋ jaagoo kolojouti, yonjoo jaagia tooro saanoŋ uuŋ iima kótowuya. Tosaanoŋ jaagia awaa laligojuti, yonjonoŋ noojon ama bao jaagoo koloŋ laligowuya.”

⁴⁰ Kaeŋ jero Farisii tosianoŋ kosianoŋ iikanoŋ nama qaa ii moma kokaen qisigi, “Wae! Nono kaanjadeen jaagoo ejaga kolojoŋ me? Nonoojoŋa jejan me?”

⁴¹ Kaeŋ qisigi kokaen injjoro, “Oŋo ‘Jaagoo kolojoŋ,’ jewuyagati eeŋ, mono siŋgisonŋo mende eŋ oŋonagato, kambaj kokaamba ‘Saanooŋ iima kotojoŋ,’ kaeŋ jeŋkejutiwaajoŋ ama siŋgisonŋogianooŋ mono eŋ alin eŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

10

Lama ano galenŋia awaa.

¹ Jiiasnoŋ galenŋ meme qaa kokaen jero, “Niinooŋ qaa hoŋa tooŋ mon kokaen injjowe mobu: Tosianoŋ lama totoŋ uutanooŋ keubombaajoŋ na-gunoŋ qaagoto, sopa waleema kemejuti, yonjonoŋ mono kikekakasililiŋ ano yonjoro meme ejemba koloju.

² Moŋnoŋ nagunoŋ keuji, iinoŋ lama yonjoo galenŋia koloja.

³ Iinoŋ kouro nagu galenŋanoŋ ii iima nagu horoŋ muro kamaaŋ qaro lama yonjonoŋ qaa aroya saanoŋ moma kotoŋkeju. Galenŋianooŋ aŋaa lamauruta oŋooma qagia qama uŋuanoo totongia mesaŋ saanoŋ seleenŋeŋ kemakeju.

⁴ “Aŋaanooŋ lamauruta kuuya uŋuanoo totongia mesaŋ seleenŋeŋ keŋgi iinoŋ jotamemegia koloŋ wala keno qaa aroya moma kotojutiwaajoŋ gematanooŋ otaaŋ kemakeju.

⁵ Iyanqiaŋ galenŋia saanoŋ otaaŋkejuto, waba moŋnoŋ kaŋ qaro ii mende totoŋ otaawuya. Waba yonjoo qaa arogia mende moma kotojutiwaajoŋ mono jirinjirin ama iwaajoŋ keeta togoŋ deembuya.”

⁶ Jiiasnoŋ qaa aasaŋgoya ii injjoroto, qaa iikawaŋ kania mende moma asariŋ kiko qeqi. Kiaŋ.

Jiiasnoŋ lama galenŋ awaa koloja.

⁷ Kiko qeqi toroqen yonjooŋ kokaen jero, “Niinooŋ qaa hoŋa tooŋ mon kokaen injjowe mobu: Niinooŋ lama totombaa naguya kolojoen.”

8 Noo gemananoo tuun galej kuuya wala kagiti, iyojonoj kike ano yongoro meme ejembaga koloogi. Kaej koloogitiwaajoj lama yojonoj ii mende moma kotoj ojomaa laligogi.

9 "Niinorj motoongo lama totombaa naguya koloojen. Daej ojonoj Anutuwro kotij laligowombaajon jej niwo qokotaaj laligojuti, niinoj mono hamo qej ojombe letombuya. Kaej kolooj lama totoj uutanooj uma kamaaj seleenjeng kema nene gomaaja moriajwao mokoloonkebuya.

10 Yongoro meme yojonoj naambaajon kankeju? Yojonon yongoro mej nunuj tiwilaaj nonombombaajon kankeju. Iwoi morota ambombaajon qaago. Niinorj iikaaja mende koloojen. Niinorj ojoo laaligo kombombaaja mokoloon oyaqboja laligowutiwaajoj kan laligojen.

11 Niinorj lama galej awaa koloojen. Lama galej awaanoj mono lamauruta yonjoojoj ama laaligoya qeleema ojombaa.

12 Mojnoj lama toya mende kolooj tawaya mewutiwaajongadeej kan tondu galej koma ojomakeji, ii kokaenj: Kasu kawaliano lama iima lama ojomesaoj unjurama keno kasu kawaliano lama kisiyaenj mej inji unju mendeema ojombaa.

13 Iinoj seleenjeng ja ka j sewa j memewaaajojadeej 'Lama galej koma ojomaaja,' ii jetanoj jej lama ojoojoj majakaka mende moma telambelaq qaganooj tondu laligoj unjurama kembaa.

14-15 * "Niinorj lama galej awaa koloojen. Amananoj nii moma nono niinorj Amana moma munj laligojen. Iikawaa so niinorj neenaa lamauruna moma ojombe yonjonoj nii moma nomakeju. Niinorj laaligona lamauruna ojoojoj ama qeleema mesaomaaja.

16 Noonon lama tuun tosia ii kaajagadeej kolooj laligowuya. Yojonon lama totoj kokawaa toya mende laligojuto, kilej noo qaa arona momakebuya. Niinorj ii kaajagadeej unjuambe kawaa so kema kaajebuya. Kanagej tuunja tuunja yonjonoj kululuu tuun somata motoongo koloogi galej motoongonoj galej koma ojono laligowuya.

17 Amanoj kokaembaajoja ama nii uutanooj jopagoj nomakeja: Niinorj laaligona mesaaoj mombo gbilij laligoj umaja. Ii Amawaa jaanoj sokonja.

18 Laaligona mojnoj mende nuambaato, ii neeno qeleema mesaomaaja. Amananoj jej kotoj nono neeno laaligona qeleema mesaomaaja ano iikawaa gematanoj mombo gbilij laligoj umarja. Ku-usurj kaanja ii noonooj eja."

19 Jjisasnjon qaa ii jerotiwaajoj ama Juuda jotamemeya yonjoo batugianoj niinorjgiinorj mombo kolooro.

20 Yonjoonorj mamaganooj kokaenj jegi, "Omenon uutanooj kemerota laligoj kaamaa anja. Mono naambaajon qaaya mobonaga? Mono mesaowojoja."

21 Tosianooj jegi, "Qaa kaanja ii kokojinji ejawaa qaa kaanja qaago. Omenoj mono jaagoo ejemba yonjoo jaagia nomaenj metoonaga?" Kaej amigi.

Juuda jotamemeya yonjonoj Jjisas gema qegi.

22 Wala eejanooj jiwowoj jigo koma konjoratiq naguya horogi. Ii gbani so romongor kendombaa aisoowombaajon* Jerusalem ajoroogi. Kamban iikanooj ka j kuuro kojuru kamban saengoojaa uutanooj laligogi.

* **10:14-15:** Mat 11.27; Luuk 10.22 * **10:22:** Kendorj qata Hanuka ii Disemba 25 kanaij weej 8 kawaa so rama aisoogi. Miri kuuyanoj kiwa ootirigi asariro gere seja kululuu rii qama korisoro angi.

²³ Jiisasnoŋ jiwowon jigowaa totoŋ uutanon kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawo qagiti, kanoŋ kema liligo.

24 Kema liligoro Juuda jotamemeya yojonoq̥ kan̥ liligoq̥ muq̥ kokaen̥ qisiñ mug̥, "Kaniaga kolatina mono kamban̥ dawi toroqeñ mambombom-baajoñ mojañ? Gii Hamoqeqe Toya koloojañ me qaago, ii mono asuganoj jena mobon̥."

25 Kaej jej qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaŋ meleema ojono, "Nii jewe mogito, ojo noo qaana iŋ mende moma laariju. Niinoŋ Amanaa qatanoŋ angoleto amakejeŋi, iiŋanoo mono kaniana iŋisaama naŋgoŋ qendeema onomakeja.

26 Ii naŋgoj qendeema ojomakejato, onjo noo lama tuuŋ uutanoj mende laligojutiwaajon ama gaana mende moma laarinkeju.

27 "Niinõj lamauruna moma ojombe yojonon kaanagadeej noo qaa arona moma nii notaankeju.

28 Niinon laaligo kombombanja ojombe letoma kambanj mojnoj mende toteoñ tiwilaawuya. Mojnoj moj ii noo boronanonga mende horoj kondeema onombaq.

29 Noo Amananor ii noo boronanor ojoonoti, iinoj kuuya ujuuguj uuta kolooja. Kawaajoj kuuyanoj ii noo Amanaa borianonqä horoq kondeema onombombaaqoj amamaawuya.

³⁰ Nii ayo Ama noronon mono motoongan koloon jaligojo.'

³¹ Jiisasnoj kaen jero Juuda jotamemeya yonjonon mombo namononja iamo amborangon iikanon gilin gewombaajon anai.

32 Kaeñ anjito, kokaen jeñ ojono, "Amanoñ nemuñ koma nono angoleto somata momaga ama mewe iigit, iyonojoonaq mono naa mombaajoña romonqon nii jamonon giliñ nuwombaajoñ moju?"

³³*Jej ojono Juuda yonjon meleema jegi, "Nononoŋ angoleto somata anatiwaajon ama mende jamonon giliŋ gwombaajon anjonto, Anutu mepaqepae ama mujanjiwaq ironja ama gomboja. Gii baloŋ ejaga ano selega een meŋ uma Anutu kaŋa koloombambaajon jejan."

³⁴*Kaen jegi Jiisasnoj meleema ojono, "Bunja Terenonj Kana qaa moj kokaej oogita eja, 'Anutu niinoj jewe: Ojo mono noo bejsakorjuruna kolojui.'

³⁵ Buŋga Terewaa qaa ii mono mende jaŋgoŋ qaombaato, powowonj ewaa. Kawaŋoŋ Anutunoŋ qaaya ano kaj ejemba buŋgagiaga kolooroti, Anutunoŋ yonoo qagia ‘bensakoŋuruna’ kaen qama onono.

36 Ejemba omaya kaen qama ojonoto, Amano ej a meñ soraiñ wasiro namonon kamaartot, ojonon mono nomaenj ama iwaajon kokaeñ jeju, ‘Gii Anutu mepaqepae ama muñ laligojan.’ Niinoj ‘Anutuwaa meria koloojen,’ qaa kaen jewe ojonoj mono naambaajon ii mogi mende sokonja? Ojoo Anutuwaanoo Buñaa qaa ii qeju me?

³⁷ "Gawoŋ menkejeŋi, ii iigi Amanaa nanamemembaa so mende amakeji een, mono mende moma laarin nombu.

³⁸ Amanaa nanamemembaa so ama meŋ laligojeni een, kaniana kaaj iima mono moma laariŋ nombu. Ii qaanaajoŋ ama mende moma laari-wuyagati een, mono angoletonaajoŋ ama kileŋ moma laariŋ nombuya. Amanoŋ niwo qokotaan narja ano niinoŋ Amawo qokotaan nanjeni, ono iikawaa kania moma sorogoŋ asariwuti-waajoŋ koi jejen.”

* 10:33: Lew 24:16 * 10:34: Ond 82:6

39 Jiisasnoj kaej jero mombo meñ somoñgowombaajoj mogito, boro baagianoñga qosoma kamaañ keno.

40 *Oñomesaoj Jordan apu gowoya kotoj mombo leegen kema Jonoj wala ooomulu meñ oñoma laligoroti, kanoj keuma kambañ tosaña toroqen iikanonj laligoro.

41 Iikanonj laligoro ejemba mamaganonj iwaanoj kouma iima kokaen jegi, “Jonoj angoleto motoonjo mon mende meroto, qaa kuuya eja koi kawaajon jeroti, ii mono qaa hoñja jen laligoro.”

42 Kougiti, iyonjoononjga mamaganonj uugia meleema moma laarij mugi. Kianj.

11

Jiisawaa alia Lazarusnoj komuro.

1 *Betani taonoja eja mon qata Lazarus iikanonj ji kiro ero. Maria ano Marta daremuñ yoronoj Betani taonj iikanonj laligori.

2 *Maria iikanonj Poñ apu koowayawonon morin wañ juyanor kania keren mero. Lazarus ji kiro eroti, ii iwaa naanjaga.

3 Lazarusnoj ji kiro ero naanjwoitanonj buju qaa kokaen ani Jiisawaanonj keno, “Poñ moba, wombó alaganonj mono ji kiro eja.”

4 Buju ii kenoto, Jiisasnoj ii moma kokaen jero, “Ji iikanonj eja alana komuwaatiwaajon ama mende kolooñ muro eja. Iikawaajon qaagoto, Anutuwaa Merianonj ii meñ qeñgoro ejembanonj kania ii iima koton Anutu mepesegi qabunyajanonj asarin seiro Siwewaa akadamuyawo koloowaa. Ji ii iikawaajonj ama kolooñ muro.”

5 Jiisasnoj Marta, iwaa koga ano naanjara Lazarus yonjoojor uuta ero laligoro.

6 Kaej laligoroto, kileñ jiaa bujuya moma gomañ laligoroti, iikanondeej weenj woi toroqenj laligoro.

7 Ii laligoro kambañ ii tegoro gowokouruta yonjoojor kokaen injijoro, “Anana mono Judia prowinsnoj eleema kemboja.”

8 Kaej jero meleengi, “Somatanana, Juuda yonjonoj indigen kaparan koma jamononj giliñ guwombaajoj angi. Kawaajon mombo Judia eleema kemambaañ jejanj, ii mende sokonja.”

9 Kaej meleengi Jiisasnoj qaa kokaen jero, “Weembaa auaya 12 ejuti, moñnoj kawaa asasaganonj kana kombaati, ii mono iwoi moñnoj qeñ mizimizi mende meñ mubaa. Balombaa asasaganonj asarin muro saanoj iima kembaa.

10 Saanõj kombaato, moñnoj kiwaya mende ej muro gomantiñjanor kematou-kantou kombaati, iinoj mono kema qeñ mizimizi mewaa.”

11 Qaa ii jenjo kokaen injijoro, “Alanana Lazarusnoj gaon ejato, niinoj kema gaononjga mindiiwe waabaa.”

12 Qaa ii moma kokaen jegi moro, “Poñ, oñjanonj gaon ejí eeñ, mono saanoj ej qearñgowa.”

13 Jiisasnoj Lazarus komurotiwaa qaa saaña jeroto, gowoko yonjonoj ‘Gaonañga eja,’ jeroti, iikawaaw moma bimbimgoñ qaa kania mende moma kotogi.

14 Mende moma kotogitiwaajonj Jiisasnoj asuganoj jokoloonj jero, “Lazarusnoj komurota eja.”

* **10:40:** Jon 1.28 * **11:1:** Luuk 10.38-39 * **11:2:** Jon 12.3

15 Niinoj iwo mende laligowe komurotiwaajoj niinoj kema menj gbiliwe waaro iigi momalaariŋgianoj kotiiwaa. Kaeŋ kolooro onjoojoj aisoon oyanboyaŋjawa moma jejen. Mono waagi iwaanoj kemboŋa.”

16 Kaeŋ jokolooro Tomas qata moj Sunesune qagiti, iinoj gowoko alau-ruta yoŋoojoj kokaen ijijoro, “Anana saanoj motooŋ iikanooj kemboŋa. Kemago iwo komuwoŋa.” Kiaŋ.

Laaligo Toyanooj naanŋwoita uugara menj saoliro.

17 Lazarusnoj komunŋ weej 4 mono qasirinooj ero tegoro Jiisasnoj kouro bujuya kaeŋ jegi moro.

18 Betani taoŋ ii Jerusalem siti mesaon 3 kilomiita kekeŋaa so kosere ero.

19 Kawaajoj Juuda ejemba mamaganooj Marta Maria naanŋara komuroti-waajoj ‘Songon iriibonja,’ jeŋ kaŋ ragi.

20 Ragi Martanoj “Jiisas kaja,” jegi moma miri mesaon kananoj kema mokolooroto, Marianoj mirinoj raro.

21 Kananoj mokoloon kokaen ijoro, “Poŋ, gii kokanoj laligonagati een, naanŋnoŋ mono mende komunaga.

22 Mende komunagato, giinon kambaj kokaamba kaanŋadeen Anutuwaa-jon iwoi mombaajoj qama kooliwaati een, ii kuuya saanooj moma gono mokoloowaga, iikaŋ mojen.”

23 Qaa ii moma Jiisasnoj ijoro, “Goo naanŋanoj mono gbiliŋ waabaa.”

24 Ii moma Martanoj jero, “Balombaa kambaj tetegoyanoj koomuya yoŋonoj waabuti, iinoj mono kambaj somata iikanooj gbiliŋ waabaati, ii moma yagojen.”

25 Kaeŋ jero Jiisasnoj ijoro, “Koomunonga waawaataa Toya ii niinon koloojen. Neeno Laaligo kotigaa Toya koloojen. Iikawaajoj monnoŋ nii moma laarin nonji, iinoj komuwaato, kileŋ toroqen laligoŋ kotiiŋ laligowaa.

26 Monnoŋ moj namonoŋ laligoŋ moma laarin nombaati een, iinoj mono kambaj monnoŋ koomu kom-bombaŋa mende komuwaa. Qaago. Qaa ii moma laarijan me qaago?”

27 Martanoj qaa ii moma jero, “Oo Poŋ, ii moma laarijen. Giinoj Anutuwaa Meria kolojan. Hamoqeqe Toya Kraist namonoj asugiwaatiwaa jegiti, giinon mono ii koloojan. Kaeŋ moma laarijen.” Kiaŋ.

Jiisasnoj saaro jauŋjanooj kamaaro.

28 Martanoj qaa kaen jegi mirianooj eleema kema koga Mariawaajon oloŋ jero goraayanoj karo ijoro, “Boinooj kaŋ kananoj nama goojoŋ endu kema iibagiwaajon jeja.”

29 Kaeŋ jero Marianoj qaa ii moma iikanondeen ii mesaon Jiisawsaanooj keno.

30 Kenoto, Jiisasnoj miri sombenooj mende kouro endu Martanoj kana somatanoj mokoloon iiroti, iikanondeen nano.

31 Juuda ejemba yoŋonoj Mariawo miri uutanooj uuta menj saoliwombaa-jon ragi Marianoj uulanjawa waama seleenŋeŋ kamaaŋ keno iima kokaen romonŋon jegi, “Iinoj mono qasirinooj kema saabaa.” Kaeŋ jerj iwaagematanooj otaanŋ kenŋi.

32 Marianoj kema Jiisas nanotinoj keuma iima kanianooj usugon kamaaŋ kokaen ijoro, “Oo Poŋ, giinon koi laligonagati een, naanŋnoŋ mono mende komunaga.”

³³ Kaeñ jeñ silama qama saaro Juuda ejemba iwo kañ nañgoñ motooñ saagiti, Jiisasnoj ii iima basusuya kolaano jaaya kalilingoro kana boria jeneñjavo ororo.

³⁴ Jeneñjavo ororo qisiñ ojono, “Ii dakanoñ angi eja?” Qisiñ ojono jegi moro, “Poñ, kokaenj kañ iiba!”

³⁵ Kaeñ jegi Jiisasnoj saaro.

³⁶ Saaro Juuda ejemba yoñonoñ iima jegi, “Yei! Mono aliaajorj siij mamaga ej muro laligonkejá”

³⁷ Kaeñ jegito, tosianoj qaa ii qeñ kokaenj jegi, “Jaagoo ejemba jaagia metooñ laligoroti een, mono saanoj Lazarus jero mende komunaga me?” Kianj.

Jiisasnoj Lazarus meñ gbiliro koomunonjga waaro.

³⁸ Kaeñ tondu jegi Jiisaswaa wosoya mombo popoliro jaaya kalilingoro qasirinoñ keno. Qasirinoñ kema iwoi kokaenj iiro: Jamo oota uroroonj qamoya iikawaa uutanonj ama naguya jamo somatanonj koma kojanjigí raro.

³⁹ Ii iima kokaenj jero, “Mono jamo qiziziñgogi kemba.” Kaeñ jero eja komurotiwaa naaña Marta iinoj kokaenj ijoro, “Oo Poñna, ween 4 ejiwaajonj mono moroñjavo kolojoa.”

⁴⁰ Jiisasnoj ii moma Martawaajonj kokaenj jero, “Gii moma laarin nonagati een, Anutuwaa ku-usunjanonj akadamuyawo asugiro iinaga. Wala qaa kaeñ gijowe me qaago?”

⁴¹ Kaeñ jero jamo qiziziñgogi keno Jiisasnoj eu uuro uro kokaenj jero, “Ama, gii qamakoolina mojanjwaajonj ama ‘Keraqeeango awaa!’ jeñ gonjen.

⁴² Gii kambaj so qamakoolina momakejañi, mojento, giinoj wasinj nona namonoñ kamaaweti, ejemba tuuj somata liligoñ noma koi nanjuti, iyoñonoñ ii moma moma laariwutiwaajonj ama qaa koi jejerj.”

⁴³ Kaeñ jeñ aroya meñ waama kotakota qama kokaenj jero, “Lazarus, gii mono waama kawa!”

⁴⁴ Kaeñ qaro eja koomuya iinoj gbiliñ waama kaaro. Kana boria opo jakañta taanjanonj esuinj jaasewañja sibenoñ pipiñ somongogi ero. Erota waama opo dundunjavo karo. Kaeñ karo Jiisasnoj jero, “Mono dunduja isanji saanoj kemba.” Kianj.

Juuda galen yoñonoñ Jiisas komuwaatiwaa angonanj angi.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

⁴⁵ Juuda ejemba Mariawaanõn kouma Jiisasnoj iwoi ano iigit, iyoñoononjga mamaganonj uugia meleema Jiisas moma laarin mugi.

⁴⁶ Moma laarin mugito, tosianoj Farisii (Kana qaawaa kaparañ-koñkonj) yoñonoñ kema Jiisasnoj iwoi anoti, iikawaa sunduya injjogi.

⁴⁷ Ii injjogi jigo gawonj galen ano Farisii yoñonoñ jigo kaunsol jotamemeya horoñ oñongi ajoroogi kokaenj jegi, “Eja iikanonj angoletó ku-usunjavo ambembo menkejiajaoñ ii mono nomaeñ ama muniñ sokonaga?

⁴⁸ Kondiangoñ iwoi moñ mende ama muniñ toroqej kaeñ ama laligowaati een, mono ejemba kore bore ii moma laarin mubuyaña. Kaeñ angi Rom gawman yoñoo irinjia soono kañ nononana jiwowoñ jigonana ano ejemba tuuj somata koi nunuanji een totoonj laligowombo.”

⁴⁹ Kaeñ jeñ ragi yoñoononjga moñ qata Kaifas iinoj gbani iikanonj jigo gawonj galen waña koloonj gawonj ii meñ laligoro. Iinoj waama gejatootoo qaa kokaenj injjoro, “Ojo uu momogiaa oota kaanjadeen mende tooja.

50 Oño qaa koi saanon mende gosiju: Nono ejemba tuuŋ somata korebore tiwilaanij lombo somata qatawo koloowabo. Kawaajon ej aotoonjongo Juuda tuuŋ somata nonoo aisejnana meŋ downenana komuro sokombaa."

51 Iinoŋ qaa ii iyanja aroyanoŋ mende kolooro jeroto, gbani iikanonj jigo gawoŋ galen waŋa laligorotiwaajon ama aŋo qaayaŋ kania mende moma gejatootoqaa jero, "Jiisasoŋ ejemba tuuŋ somata nonoojonj ama komuro sokombaa." Qaa ii honjaga jero.

52 Juuda ejemba tuuŋ somata nonoojonjadeej mende komuroto, Anutuwaanooŋ uumeleenj kanageso baloŋ so deenqeema laligojonj, anana kaanjagadeej mindirinj nonono uumeleenj tuuŋ motoonjgo koloŋ laligowombaajon komuro. Komuwaatiwaa qaaya ii waladeej jero.

53 Ween iikanondeen kanainj jotamemeya yoŋonooŋ ajoroŋ kaeŋ amiŋ moma Jiisasoŋ komuwaatiwaa qaaya jeŋ kotiŋ areŋa anji.

54 Kawaajon Jiisasoŋ toroqen Juuda yoŋoo batugianoŋ asuganoŋ mende kema kaŋ laligoro. Kaeŋ qaagoto, oŋomesaoŋ baloŋ qararanjkonjkonjaa goraayanoŋ keno. Iikanonj kema taŋ qata Efraim kanoŋ keuma gowokouruta yoŋowo iyanjgideej laligogi.

55 Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendonoŋ toriro.* Kawaajon Juuda ejemba mamaganooŋ gomaŋ so mirigia mesaŋ koma konjoratiŋ aowombaajon moma Jerusalem sitinoŋ ugi.

56 Jiisasoŋ moŋgama laligoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanooŋ nama amiŋ moma kokaŋ qisiŋ aogi, "Jiisasoŋ korisoro kendombaajon koi kanaga me qago? Nomaenj moju?"

57 Kaeŋ qisiŋ aogito, jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii yoŋonooŋ jeŋkooto qaa kokaŋ anji seiro, "Moŋnoŋ Jiisawaa eŋ raraya iima mobaati, iinoŋ mono nonoonoŋ kaŋ bujuya jero moma kema meŋ somonjgowaŋa." Kiaeŋ.

12

Marianoŋ Jiisasoŋ kowu unkoowayawonoŋ moriro.

Mat 26.6-13; Maak 14.3-9

1 Anutunoŋ wala eeŋanoŋ niniima kobooŋ nunuuguroti, iikawaan kiaŋkomu kendonoŋ toriŋ ween 6 tegoro kanoŋ kaŋ kuumambaajon ano. Jiisasoŋ kambaj kanoŋ gomaŋ qata Betani kanoŋ keno. Wala eja qata Lazarus meŋ gbilliro koomunonjaa waama laligoroti, mono iwaa mirinonj keuro.

2 Iikanonj keuro Jiisasoŋ goda qeŋ mubombaajon miri moŋnoŋ nene ooŋ mozozonjgogi. Martanoŋ ooŋ rindeema koma oŋonoto, eja Jiisawo motoonj rama nene negiti, Lazarusnoŋ iyonjoo batugianoŋ raro.

3*Kaeŋ ragi Marianoŋ kele kaaro moŋ biŋa 500 gram ii meŋ Jiisawaanooŋ karo. Kaaro ii apu unkoowagawo hoŋa qata naad sewaŋ uuta somataga iikanonj saa qeqetaga. Iinoŋ ii meŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisasoŋ qibibirinj moriŋ waŋ juyanoŋ motoro toboriro. Kaeŋ kolooro miri uutanooŋ ragiti, ii apuwaa moroŋanoŋ pumpunjooŋ sokoma ero mogi.

4 Kaeŋ kolooro Jiisawaa gowokouruta yoŋoonoŋa moŋ qata Juudas Iskariot, kanagen Jiisasoŋ memelolo meroti, eja iikanonj qotogoŋ muŋ kokaŋ jero,

* **11:55:** Kendonj qata Koon qaanooŋ Pasowa jeju. Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Israel ejemba niniima kobooŋ nunuuguroti, iikawaajon gbani so kambaj ama aisoonkegi. Eksodus 12.15 * **12:3:** Luuk 7.37-38; Duit 15.11

5 "Apu uŋkoowagawo ii mono naambaaajoŋ sewaŋa mewutiwaajaoŋ mende anja? Yei, maŋgaa siita! Ii anagati eeŋ, mono weeŋ 300:waa tawaya (Kina 6,000) kawaa so kitonaga. Ii ejemba wanaya onojiŋ sokonaga."

6 Kaeŋ jeroto, qaa ii ejemba wanaya yonjoojoŋ majakaka morotiwaajaoŋ ama mende jero. Yonjoojoŋ ama qaagoto, yonjoro meme ejaga laligoŋ kulukululuu moneŋ gesogia galeŋ kono moneŋ angi kemero iikanooŋa kitia iyanyaajoŋ meŋ laligoro. Mono kawaajoŋ ama ii jero.

7 Kaeŋ jero Jiisasnøj inijoro, "Oŋo emba koi mono mende jeŋ mubu. Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaa kambaŋa torijiwaajaoŋ saanoŋ selena apu uŋkoowayawonoŋ nomorija.

8 Ejemba wanaya ii mono kambaŋ so batugianoj laligoŋkejuto, niinoŋ onjowo kambaŋa kambaŋa mende laligomaŋa." Kianj.

Lazarus qewombaa qaa somoŋgoŋ argoŋaŋ angi.

9 Jiisasnøj Betani gomanoj laligoroti, ii Juuda ejemba tuuŋ mamaganooŋ moma kanoŋ kagi. Jiisawsaajongadeenj mende kagito, Lazarus koomunonjaŋ meŋ gbiliro waaroči, ii motoonj iibombaajoŋ leelee mujoŋ horoŋ kougi.

10 Kaeŋ kougi, jigo gawoŋ galeŋ yonjonoŋ "Lazarus kaanagadeenj qeniŋ komuwa," jeŋ qaa somoŋgogi.

11 Juuda ejemba mamaganooŋ Lazaruswaajaoŋ ama Betani kema uugia meleema Jiisasnøj moma laarigi. Kawaajoŋ qaa kaeŋ somoŋgogi. Kianj.

Jiisasnøj Jerusalem uro mare koŋgi.

Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40

12 Kaeŋ angi enj waama iikanooŋ ejemba tuuŋlelebenoŋ kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ kouma laligogiti, iyonjonoŋ buju qaa kokaeŋ mogi, "Jiisasnøj Jerusalem kamambaajoŋ kananooŋ kaja."

13 *Qaa kaeŋ moma tombi boria seŋjavo meŋ kananooŋ mokoloŋ iibombaajoŋ kema kokaeŋ jeŋ qagi,

"Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejon. Pombaa qanoŋ kaji, Anutunoŋ mono ii kotuegowa! Israel nonoo Kiŋ Poŋnana oowe oowe!"

14 Jiisasnøj dongji melaa moŋ mokoloŋ kawaa qaganooŋ uma raro. Ii gejatootoo qaa moŋ kokaŋ oogita ejiwaa so kolooro,

15 "Oo Jerusalem ejemba Zaion baanja lligoŋ rajuti, oŋo mono mobu, oŋoo Kiŋ Poŋgianoŋ mono kawaa.

Dongji melaawaa qaganooŋ rama kawaa. Kawaajoŋ keegia mono mende mobu."

16 Jiisawsaaw gowokourutanooŋ iwoi koloroti, iikawaa kania wala mende moma kotigito, kanagenj saanoŋ moma asarigi. Jiisasnøj Siwenooŋ uma asamararanjaŋoŋ laligoroti, qaa ii kambaŋ iikanooŋ romoŋgon kokaŋ jegi, "Ahaa! Qaa ii mono Jiisawsaajooŋa oogita eja ano ejembanoo qaa iikawaa so ama mugi hoŋjaŋo kolooro."

17 Ejemba Jiisasoŋ Betani laligogiti, iyonjonoŋ daŋgunu kaanja nama bujuya jeŋ seigi. Jiisasnøj Lazarus qaro koomunonjaŋ gbiliŋ waama qasirirwaawo jamo kobaa mesaŋoŋ kouro ejemba tuuŋnoŋ iigit, iyonjonoŋ Jiisawsaaw kania naŋgoŋ jeŋ jeŋ asarigi.

18 Jiisasnøj angoleto ii meroti, qaa ii mogitiwaajaoŋ ama ejemba tuuŋ somatanooŋ luluumaa koma horoŋ mubombaajoŋ kenŋi.

* **12:13:** Ond 118.25, 26; Zek 9.9

19 Kaeñ keñgi Farisii (Kana qaawaa kaparañkoñkon) yoñonoj iyançgiodeen amij moma kokaen jegi, “Mobo. Baloja baloja ejemba yoñonoj mono luluumma horoñ iwaã gematanon kemakeju ano nono qaa gawoñ iikayadeen menj bimbimgoniñ hoñja moñ mende kolooja.” Kian.

Griik ejemba tosianon Jiias moñganji.

20 Juuda ejemba kiañkomu kendombaajon Jerusalem sitinoj uma Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonjo batugianon Griik ejemba tosañja motoon laligogi.

21 Yoñonoj gowoko qata Filip iwaanoj kagi. Filipnoj Galili prowinswaa taoñ qata Betsaida kawaa ejaga laligoro. Griik yoñonoj iwaanoj kan qisiñ kokaen ijogi moro, “Somatanana, nono aiñnananoj Jiias iibombaaajon mojon.”

22 Kaeñ ijogi moma Andruuwaanoj kema qaa ii ijoro. Jero moma motoon kema Jiias jeri moro.

23 Qaa ii moma meleema kokaen jero, “Siwewaa asamararañjanon Siwe gomambaa Eja Hoñja iwaanoj mombo asugij kotoro asariwaati, iikawaa kambarajanon mono torija.

24 Niinon koomunaa sare qaa hoñja toon moñ kokaen injiowe mobu: Yagoñ kota namonoj mende kemen jumbaati een, mono een iikayadeen ewaa. Kaeñ een ewaato, kemen jumbaati een, kuragayanon mono juma ondonbondonj waaro hoñja mamaga sogowaa.

25*“Kawaa so daej yoñonoj laaligogia iyançgiaajon angoñ koma iyançgiaa jaajaa siisewewaya qaa laligowombaaajon siñja momakeji, iyonjo laaligogianoj mono soowaa. Kaeñ soowaato, moñnoj moñ iyançaa laaligoya goragora ama nijjegeñja ama nombaati, iinoj mono laaligo hoñja ondonbondonjawa mokoloon tetegoya qaa kottiñ laligoñ ubaa.

26 Moñnoj nii weleñ qeñ nomambaajon jeji, iinoj mono nii notaan laligoro sokombaa. Welena qenkeji, mono nii kema kañ laligomanati, iikanon kaanjagadeen niwo laligowaa. Moñnoj niwo laligoñ welena qeñ nomakeji, Amanoñ mono ii goda qeñ muro laligowaa.” Kian.

Jiiasnoj komuñ gbiliwaatiwaa qaa saaña jero.

27 Jiiasnoj jero, “Wosona keteda koi kouma gojono bana kuuro laligoñ. Mono nomaen jewenaga? Qaa moñganjeñ. Oo Ama, gii saanoy konjilinj awa kamban kokanona metogon nomba. Kilen kokaembaaajon kaeñ mende qama koolimaña: Aua koi kawaa siimboboloya ii mokosinjogn bosimanjiwaajon ama geenjo qananoj anjañ.

28 Oo Ama, gii mono geenjoñ akadamuga ama noma qabuñaga menj somariiwa.” Kaeñ qama kooliro Siwenonja qaa kokaen kolooro, “Niinon akadamuna ama goma kanon qabuñana menj somariiwe ano toroqen menj somariiwe seij kembaa.”

29 Qaa ii kolooro ejemba tuuñ nañgi yoñonoj ii moma jegi, “Pilisik qendan qaja.” Tosianon jegi, “Siwe gajoba moñnoj iwaajoñ qaa ijoro otona mojon.”

30 Kaeñ kaeñ jegi kokaen injijoro, “Otoñ ii noojonj ama mende koloojato, ii orjojoñj ama kolooja.

* **12:25:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33

³¹ Kamban kokaamba gomaŋa gomaŋa ejemba nanamemeŋ bologa otaaŋkejuti, iyoŋoo gosigosi kambanqianoŋ mono ba koma oyonja. Anutunon yoŋoo qaagia jeŋ tegon iroŋa meleema oyono qagianon ubaatiwaajon anja. Kamban kokaamba Anutunon Kileŋaa Pona gomaŋ so galen koma oyomakeji, mono ii konjono seleŋenj kamaawaatiwaajon anja.

³² Iinoŋ kamaawaato, nooŋonj kokaŋ koloowaa: Ejembanon balononja noma kanakeewaŋ kosigogí uma nambe kana kolooro ejemba gomaŋ so horoŋ oyombe luluma noononj kaŋ tuuŋ meŋ nambuya.”

³³ Ii koomu nomaŋa komuwaati, iikawaa qaa saaŋa kaŋ injoro mogi.

³⁴ *Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma kokaŋ ijogi, “Nono Kana qaa weenŋoŋ kokaŋ mojoŋ, ‘Kraistnoŋ mende komun tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa.’ Giinonj naambaaŋa kokaŋ ninijoŋa, ‘Siwe gomambaa Ea Hoŋa namononja meŋ kosigogí kanakeewaŋ uma nambaa.’ Siwe gomambaa Ea Hoŋa ii moronon?”

³⁵ Ii moma meleema oyono, “Asasaganon kamban torodaamoŋ mombo batugianoŋ asariŋ laligowaa. Paŋgamanoŋ qagianon uma turuŋ oyono kawaa buŋa koloowubotiwaajon mono asasaganon kema kaŋ laligowu. Asasaganon en oyombaaatiwaas so mono asasaganon laligowuya. Moronon paŋgamanoŋ jibujabu kema kankeji, mono dakanon keubaati, ii mende moja.

³⁶ Kawaajon asasaganon kamban dawi oyowo laligowati, kamban iikanon ii mono uutanon moma angoŋ koma laligowu. Asasagaŋa kanageso koloŋ laligowutiwaajon mono asasaga ii moma laariŋ laligowu.” Jiisasoŋ qaa kaŋ jeŋ oyomesaoŋ asaŋgoŋ keno. Kianj.

Juuda somata yoroo uukotiiqianoŋ mende looriro.

³⁷ Jiisasoŋ angoletu mamaga meŋ laligoro Juuda galen yoŋonoŋ ii jaagianoŋ iigitu, kileŋ ii mende moma laariŋ muŋ silemale laligogí.

³⁸ *Kaŋ laligogí gejatootoo eja Aisaiawaanoŋ qaa moŋ ii hoŋawo kolooro. Iinoŋ qaa ii kokaŋ orota eja,

“Oo Ponj, nononoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oyomakejonto, moronon ii moma laarinaga?”

Poŋnoŋ ku-usuŋa ii mono morowaajon isaano moma asariwaa?”

³⁹ Hamoqeqe Toya moma laariŋ mubombaŋ bimoŋ amamaagit, Aisaianon iikawaa kania moma qaa moŋ waladeen kokaŋ jeŋ oorota eja,

⁴⁰ “Iyangia jaagianoŋ iwoi iima kania iima kotuwubo me uugianoŋ qaa kania moma asariwubo. Ii moma asariŋ uugia meleembubo.

Uugia meleengi meŋ qeangoo oyomambo. Iinoŋ kaŋ koloowabotiwaajon ejemba jaagia meŋ goonj uugia gojono laligoju.”

⁴¹ Jiisasoŋ Siwewaa asamararanon asariŋ laligoro Aisaianon kaŋ iima kania jeŋ asariŋ qaa ii jero.

⁴² Jotamemeye ano galenqonkoŋ eja yoŋoonoŋa mamaganon kaaŋgadeen Jiisasoŋ moma laarigito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkoŋ) yoŋonoŋ qamakooli miri tuuŋnoŋa konjoma oyombubotiwaajon ii asuganoŋ mende jokoloogi.

⁴³ Ejembanon mepeseen oyombutiwaajon kaparaŋ konjito, Anutunon mepeseen oyombaaatiwaajon ii qemasologej angi. Kianj.

Jiisawaa qaayanoŋ ejemba gosin qaanana jeŋ tegowaa.

* **12:34:** Ond 110.4; Ais 9.7; Eze 37.25; Dan 7.14 * **12:38:** Ais 53.1; 6.10

44 Tosianon kaeñ angito, Jiisasnoñ qama kokaen jero, “Moñnoñ moma laariñ nonji, iinoñ niigadeen mende moma laariñ nonjato, moronoñ wasin nonoti, ii kaançagadeen moma laariñ muja.

45 Moñnoñ nii niima mono wasin nonoti, ii kaançagadeen iiimakeja.

46 Ejemba moñ nii moma laariñ nonji, iinoñ mono pañgamanon qokotañ laligowabo. Kawaajon niinon kamaañ asugin gomaña gomaña oñoo asasagagiaga kolooweta laligojen.

47 “Niinon kamaañ asugin gomaña gomaña oñoo qaagia jen tegomam-baajoñ ama mende kaweto, ejemba baloñ so hamo qeñ onjombe kamban kokaamba letoma Siwewaa buñja koloowuti-waajon ama kaweta laligojen. Kawaajon ejemba noo Buñja qaana moma mende teñ koma otaañkejuti eej, niinon iyonoo qaagia mende jen tegomaña.

48 Daen yonjonon jejewili ama noma Buñja qaana mende moma angoñ konjuti, iyonoo jen teegogianoñ mono kokaeñ koloowaa: Niinon Buñja qaa jewe mogiti, qaa iikanon mono kamban somatanon qaagia jen tegoro siimbobolo iikawaa so mobuya.

49 “Kania kokaembaajoñ kaeñ koloowaa: Niinon Buñja qaa jen laligoweti, ii qaa omaya qaagoto, ii neenaa ainanonoñga mende kolooro jen laligon koube. Kaeñ qaagoto, Ama wasin nonoti, ii ajo qaa je nomaeñ jemañati, iikawaa jen koton nono jen laligoñ koujen.

50 Amawaanoñ jeñkooto iikanon mono ono laaligo kotakotanoñ ama onjomakeja, ii mojen. Kawaajon Amananoñ ii jemañatiwaajoñ jen koton nonoti, mono iikawaa so Buñja qaa jeñkejeñ.” Kiaeñ.

13

Jiisasnoñ gowoko yonjoo kanagia songbano.

1 Kiaeñkomu kendonoñ* toriro Jiisasnoñ kania kokaen moma yagoro, ‘Namo mesaon Amanaanon umambaa kambanjanon mono torija.’ Kaeñ moma yagoñ iyanjaa alauruta namonon laligogiti, ii uutanon jopagon onjom laligon tetegoyanoñ iikanon kaançagadeen uuropaya ii qendeema oñono.

2 Komuwaatiwaa kambanjanon kaj kuumambaajoñ ano kamban moñnoñ gomantiñja nene newombaajon ajoroon motoon ragi iwoi kokaeñ kolooro: Saimon Iskariotwaa meria qata Juudas ii Satanoñ solooodabororo. Jiisas memelolo meñ mubaatiwaa qaaya ii sanje anota uutanon kemero moma raro.

3 Jiisasnoñ iyanjaa kania ii kokaen moma kotoro, ‘Amanon iwoi kuuyaa ku-usuña ii noo boronanoñ ano Anutuwaanoñga kamaañ laligon mombo iwaanoñ umambaaajoñ anjen.’

4 Kania kaeñ moma koton nene nen ragitinonqga waama malekuya kotogon gawombaa opo jokaña moñ meñ batuyanoñ kokosiñ somongoro.

5 Ii somongor apu juunon molaaro kemero kanañiñ gowokouruta yonjoo kanagia songbano. Songbandaboroñ kereñ jokaña (selemooto) batuyanoñ kokosiñ somongoroti, iikanon kanagia motoro.

6 Songbama kema Saimon Piitowaa kanianoñ kouro kokaen ijoro, “Oo Pon gii weleñqeñe kamaañqeñeta qaago. Giinoñ noo kanana songbana mende sokombaa.”

* **13:1:** Anutunoñ wala eeñanor Israel ejemba niniima koboñ nunuuguroti, kendoñ iikawaa qata Koñ qaanor Pasowa jeju. Eksodus 12.15

7 Kaeñ jero moma kokaen meleeno, “Iwoi keteda koi anjeni, giinoj iikawaa kania kambaj kokaamba mende moma kotojanto, kanagenoñ ii saanoj moma asariñ laligowaga.”

8 Meleeno kokaen kaparañ koma jero, “Gii mono noo kanana kambaj moñnoj qaago totooñ songbambara.” Kaeñ jero kokaen ijoro, “Niinoj gii mende songbama gomanati eeñ, gii mono noo gowokona toroqen laligomambaajon amamaawaga.”

9 Kaeñ ijoro Saimon Piitonoy birindij aaruñ meleeno, “Pon, kawaajon gií kananagadeen qaagoto, borona ano wañna ii motooñ songbamba.”

10 Kaeñ meleeno kokaen ijoro, “Moñnoj apu ariñ karo kania kaanjadeen songbanij jewoña qaa tataanjkota koloowaa. Onj kuuya soraaya kolood-aboruto, motoongoyanoñ soraaya mende kolojoa.”

11 Moronoy memelolo meñ mumambaajon anoti, Jiisasnoj ii moma kawaajon kokaen jero, “Onj kuuya soraaya mende koloju.”

12 *Kanagia songbandaboron malekuya mombo mouma kamaañ raro nene negi kokaen qisij onjoma jero, “Niinoj iwoi ama onjorjeni, onj iikawaa kania moma asariju me qaago?

13 Onj noojoñ ‘Boi!’ ano ‘Pon!’ kaañ noomakeju ano niinoj ii hoñja kolojoen. Kawaajon ii soyanoñ jerkeju.

14 Niinoj onjoo Pon Boigia koloon welenqeque kamaañqegetaa sili meñ kanagia songbanjeni eeñ, onjonoñ mono kaanjadeen meñ kamaañ aon welenqeque koloon kanagia songbama aon laligogi sokombaa. Ii mono gawoñgiaga.

15 “Niinoj ama qendeema onjorjeni, onj mono iikawaa so nañgoñ welen qen aon laligowu. Kaeñ laligowutiwaajon iikawaa silia niinoj kete qendeema onjombe iiju. Ii romongoñ iikawaa tania otaagi sokombaa.

16 *Niinoj qaa hoñja tooñ moj kokaen injowej mobu: Welenqegetaa kamaañqegetaa kolooro toyanoñ uuta kolojoa. Gowokonoy boiya uuguj uuta koloomambaajon amamaawaa. Kaanjadeen ejá porj moñnoj gajobaya wasiro qele kema gawoñ menjkeji, iinoj mono porjaa baatanoy laligonkeja.

17 Onj qaa kota ii kete moma kotoju. Kawaajon selememe mesaoj alaurugia yoñjo newo baagianoñ kema laligowuti eeñ, niinoj mono onjoojoñ ‘Iia simbawoñjavo!’ jemaña.” Kianj.

*Moñnoj memelolo meñ mubaatiwaa qaa waladeen jero.
Mat 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23*

18 *“Qaa jejeni, ii mono onj kuuya mende unjuanja. Niinoj moroga meweenejgoñ unjuambeti, yoñjo kaniagia ii saanoj moma kotojenoj. Kaeñ laligojento, Buñja Tere moj iikanoy hoñawo kolooro sokombaa. Qaa ii kokaen, ‘Moñnoj niwo nene motooñ nejoti, iinoj mono kelebele ama gbakoyanoy riitama noma numambaajon jojoriya.’[†]

19 “Nii hoñja kanageñ koloowaatiwaa qaayaga wala jejen. Kawaajon hoñja koloowaati, onj kambaj iikanoy noo kanana moma asariñ kokaen jewuya, ‘Ahaa! Laaligowaa kania kambaj so laligoñ kouma laligoroti, iinoj mono ii kolooja.’ Kaeñ jeñ moma laariñ nombutiwaajon niinoj qaa ii waladeen asuganoñ jewe moju.

* **13:12:** Luuk 22.27 * **13:16:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 15.20 * **13:18:** Ond 41.9 † **13:18:** Gbakoyanoy riitama noma numambaajon jojoriya, qaa ii Israel yoñoonoy sareqaa moj. Kania kokaen: iinoj uutanoy qetama nonja.

20 *“Niinor qaa hoṇa tooṇ moṇ kokaen injiōwe mobu: Niinor ejemba moṇ wasiwe gawoṇ memambaajon karo moṇnoi ii koma horoji, iinor mono nii kaanjadeen koma horoṇ nombaa. Kaanjadeen nii koma horoṇ nonji, iinor moronor wasiṇ nonoti, mono ii kaanjagadeen koma horoṇ mubaa.”

21 Jiisasnoṇ qaa kaeṇ jeṇ wosia kouma gojoma jumambaajon ano qaa injisaama kokaen injiōro, “Niinor qaa hoṇa tooṇ moṇ kokaen injiōwe mobu: Ojnoonoṇga moṇnoi nii memelolo meṇ nombaa.”

22 Kaeṇ injiōro gowokourutanor iyanġia kuŋkaliliṇ uuṇ aigigiṇ aṇa aṇa kokaen romoṇgogi, ‘Mono morowaajon ja jeja?’ Kaeṇ romoṇgon uuwoi tomipiririn ragi.

23 Tompiririn rama nene negi Jiisawaa wombō gowokoyanor iwaā kooroṇjanor raro.

24 Iinoṇ raro Saimon Piitonor waŋanondeen gowoko ii sare ama muṇ kokaen ijoro moro, “Qaa ii morowaajon jeji, ii qisiṇ muṇ jena moman.”

25 Kaeṇ ijoro moma rapinġoṇ Jiisawaa totoyanoṇ naŋgoṇ kokaen qisiro, “Poṇ, eja ii moronoṇ?”

26 Kaeṇ qisiro meleema muro, “Bered kitia qaŋnoṇ qendunġoṇ moṇ mumanaṭati, iinoṇ mono ii.” Meleema muṇ bered kitia meṇ qaŋnoṇ qendunġoṇ Juudas muro. Juudaswaa maṇa qata Saimon Iskariot.

27 Bered kitia ii muro Satanor iikanondeen Juudaswaa uutanor kemero. Kawaajon Jiisasnoṇ ii jeṇ kotoṇ muṇ kokaen ijoro, “Iwoi ambagati, ii mono uulaŋjavo amba.”

28 Qaa kaeṇ ijoroto, ii naambaaajon ijoroti, ii gowoko tosianor motoon rama nene negiti, iyoonoonoṇga moṇnoi moṇ mende moma asariro.

29 Gowoko tosianor iikawaajon kokaen romoṇgogi, “Juudasnoṇ monen gesowaa galeṇaga laligroti, iikawaajon kendoṇ kambanjanor iwoi amamaawoṇati, ii sewanja mewaatiwaajon wasija me ejemba wanaya monen iwoi moṇ meṇ ojombaatiwaajon ja.”

30 Juudasnoṇ qaa ii saanor moma asariṇ bered kitia ii meṇ iikanondeen mesaon seleenēgen keno gomaṇ tiiro. Kian.

Jiisasnoṇ jojopaṇ qaa doŋgoga jeṇ kotori.

31 Juudasnoṇ mesaon seleenēgen keno Jiisasnoṇ kokaen injiōro, “Keteda koi Anutunoṇ akadamuya Siwe gomambaa Eja Hoṇa ama tegoṇ muro iinoṇ Anutuwaa qabuṇjaya meṇ somariiro asugija.

32 Iinoṇ Anutuwaa qabuṇjaya meṇ somariiṇ Anutuwō qokotaaji-waajon Anutunoṇ mono kaanjadeen iwaā qabuṇjaya meṇ somariiwaā. Ii kamban mende koriro meṇ somariiro asamararanjanor asugiro laligoṇ ubaa.

33 *“Oo kokouruna, niinoṇ kamban torodaamon mombo ojowo laligomaṇa. Ii laligoṇ ojomesaowe kanageṇ moṇgama noma laligowuya. Juuda yonjoojoṇ kokaen injiōwe mobu, ‘Nii gomaṇ kemanaṭati, oṇo iikanor kawombabaajon amamaawuya.’ Qaa iikayadeen keteda koi ojoojoṇ kaanjagadeen jejen.

34 *“Niinor jojopaṇ qaa gbilia jeṇ koton ojoniṣen: Oṇo mono uugianor jopagoṇ aon laligowu. Niinor jopagoṇ ojoma laligoweti, oṇo mono iikawaā so jopagoṇ aon laligowu.

* **13:20:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16 * **13:33:** Jon 7.34 * **13:34:** Jon 15.12, 17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

³⁵ Batugianoj uugianoj jopagoj aoi laligowuti eej, ejemba kuuya yoñonoj iñima kaniagia moma kotoj kokaen jeñ laligowuya, ‘Ahaa! Mono Jiisawaa gowokouruta kolooju.’” Kianj.

Piitonon Jiisas qakoombaatiwaa qaa waladeen jero.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

³⁶ Saimon Piitonon Jiisas kokaen qisiñ muro, “Poñ, gii daej kembaga?” Qisiñ muro meleeno, “Nii dakanon kemanjati, gii iiikanon notaaj kamambaaajoj amamaawaga. Kambaj kokaamba amamaawagato, kanagej ii saanoj notaaj kawaga.”

³⁷ Meleeno kokaen qisiro, “Poñ, nii mono naambaaajoj kambaj kokaamba giigotaan kamambaaajoj amamaamajña? Niinoj mono laaligona goojoj ama qeleema mesaomajña.”

³⁸ Qisiro kokaen meleeno, “Gii hoñaga laaligoga noojoj ama qeleema mesaomambaaajoj jejan me? Qaa ii jeganondeen jejan. Niinoj qaa hoñaa tooj moj kokaen gijowe moba: Kete kurunon qamambaaajoj dodoxiro giinoj kambaj iikanon qakooma nona indiñaa karooj koloowaa.” Kianj.

14

Jiisasnoj gowokouruta uluñkoleñ meñ ojono.

¹ “Uugianon mono majakaka qaganon wosobiri mende moma laligowu. Mono Anutu moma laariwu ano nii kaançadeej moma laariñ noma laligowu.

² Noo Amanaa gomañ wañjanon miri uuta seiseiya raja. Ii mende ranagati eej, mono oñoojón qaa kokaen jewenaga: Niinoj mono iikanon uma oñoo duñ miri meñ meagomajña.

³ “Niinoj wala kema uma oñoo duñ mirigia meñ meagomajato, ni-inon gomañ laligomajati, oñonoj kaançadeej niwo iikanon motooj laligowombaa siñja mojen. Kawaajoj niinoj mono mombo eleema kañ unjuambe eukanon ubuya.

⁴ Niinoj gomañ daenget kemanjati, oñonoj iikawaa kania moma kotodaboroju.” Kianj.

Amawaanor kekeñaa kana ii Jiisas.

⁵ Jiisasnoj kaen iñijoro gowoko qata Tomas iinon kokaen jero, “Oo Poñ, gii gomañ dakanon kembati, nononoj ii mende mojon. Kawaajoj iikawaa kania ii mono nomaen moma kotowonaga?”

⁶ Ii moma kokaen ijoro, “Niinoj Kana koloojen. Niinoj Qaa hoñaa ano Laaligo kotakota koloojen. Moñnoj Amawaanor keumambaaajoj moma noonoj kawaati eej, iinon mono kana mokoloowaa. Kana morota moj mende raja.

⁷ Oñonoj nii oñanoj moma kotoj nombuyagati eej, mono neenaa Amana kaanjadeej moma kotoj mubuyaga. Oñonoj kambaj kokaamba kanaiñ noo Amana iima modaboroju.”

⁸ Kaeñ jero Filipnoj kokaen ijoro moro, “Oo Poñ, gii Ama qendeema nonona nononoj ii uuñ iiniñ sokoma nonombaa.”

⁹ Ii moma Jiisasnoj ijoro moro, “Oo Filip, nii kambaj koriga totooñ oñowo pondan laligowego niima kileñ kanana mende moma kotojan me? Moñnoj nii niima kotoroti, iinon mono Amana kaançadeej iima kotoj laligoja. Kawaajoj gii mono nomaembaaajoj Ama qendeema nonona iibombaajoj jejan?

10 “Niinor Amawo qokotaan nambe Amanor niwo qokotaan nanji, ii moma laarijan me qaago? Qaa Buŋa jewe momakejuti, niinor qaa ii neenaa uuanonja mende menj jeŋkejeŋ. Qaago! Gawoŋ menjkejeni, ii kaŋagadeej Amananor niwo qokotaan nanji, iinor nemuj koma nono hoŋa koloŋkeja. Kawaajon gawoŋ menjkejeni, ii mono iwa a gawonja menjkejeni.

11 “Niinor Amawo qokotaan nambe Amanor niwo qokotaan nanja. Ojonor mono kaeŋ moma laariŋ nombu. Qaa ii jenanor jewe moma mende moma laarin nombuyagati eeŋ, ii mono aŋgoletona ijutiwaajon ama moma laariŋ nombuya.

12 Niinor qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaet injjowe mobu: Daen yonjonor nii moma laariŋ nonjuti, yonjonor kaŋagadeej nii aŋgoletu menj laligoweti, iikayadeej menjkebuya. Iikaŋadeej menjkebuya ano kamban tosaanjanor niinor meweti, iikawa a soya uugun ii menjkebuya. Niinor Amawaanor uma laligomanatiwaajon ama aŋgoletu uuta somata megi asugiwuya.

13 “Amananor noojon ama qabuŋyawo koloowaatiwaajon mojen. Kawaajon ama ojonor noo qananoŋ naa iwoiwaajon qama kooliwyati, niinor mono ii amanja. Kaeŋ ambego iikanoŋ Amanaa qabuŋyaa jegi somariiŋkebaa.

14 Ojonor iwoi mombaajon noo qananoŋ qama kooliŋ qisiŋ nombuyati eeŋ, niinor mono ii amanja.

15 Ojonor nii uugianor jopagoŋ nomakejuti eeŋ, mono noo jojopan qaana teŋ koma otaan laligowu.” Kiaŋ.

Jiisasoŋ Uŋa Toroya wasimambaajon jeŋ somorŋoro.

16 “Niinor Ama qama kooliŋ mube iinor nemuj koipu Toya moŋ ojono kamaaŋ noo kitina tetegoya qaa ojowo laligoŋ ubaa.

17 Nemuj koipu Toya ii Uŋa Toroya. Iinor qaa hoŋaa Toya kolojo. Uugia mende meleengiti, iyoŋonoŋ ii mende iima kotoŋ mende moma muju. Kawaajon yonjonor ii koma horoŋ muŋ aŋgoŋ kombombaajon amamaŋkejuto, Uŋa iinor mono ojowo laligoja ano kanageŋ uugianor kemeŋ ojowo nambaa. Kawaajon ii wabaga qaagoto, ii saanor moma kotoŋ muju.

18 “Niinor ojomesaowe guaŋ mera kaaŋa mende kolooŋ laligowu. Nii mono ojonoŋ eleema kamaaŋ.

19 Kamban torodaamoŋ tegorogo baloŋ ejemba omaya yonjonor nii mombo mende niima laligowuya. Yonjonor qaagoto, uugia meleengiti, ojonoŋ nii saanor niimakebuya. Niinor kotiŋ laligojeniwaajon ojonoŋ kaŋiadeen gbiŋiŋ kotiŋ laligowuya.

20 Ama, nii ano ojoo, anono motoongo kolooŋ laligojoŋ. Niinor Amanawo qokotaan nambe ojonoŋ niwo qokotaan naŋgi niinor ojowo qokotaan nanjen. Iikawa a kania ii Uŋa Toroyanor uugianor kemebaatiwaakambaran kanoŋ saanor moma asariwuya.

21 “Moŋnoŋ noonon jojopan qaana kuuya moma aŋgoŋ koma teŋ komakeji, iinor mono utanooŋ nii jopagoŋ nomakeja. Moŋnoŋ nii jopagoŋ nono noo Amananor mono ii jopagoŋ munkeja ano niinor ii jopagoŋ munkejen. Niinor ii jopagoŋ kaniana isaambe moma kotowaa.”

22 Jiisasoŋ kaeŋ jero Juudas Iskariotwaa wakanja Juudas iinor kokaet ijoro, “Pon, gii nomaembaaajon kaniaga nonogadeej ninisaambaga ano ejemba uugia mende meleengiti, yonjoŋ ii kolatiŋ ojonomambaaajon jejan?”

23 Kaeñ ijoro kokaen meleema muro, “Moñnoñ uutanon jopagon no makeji een, iinoñ mono noo Buñja qaana teñ koma otaan laligowaa. Kaeñ laligoro Amananoñ ii jopagon muro Amawo noronoñ mono iwaã uutanon kemen pondan iwo motoon laligowona.

24 Moñnoñ nii uutanon mende jopagon nomakeji eeñ, ii mono noo Buñja qaana mende teñ koma otaan laligowaa. Qaa jewe momakejuti, ii neenaq Buñaga qaagoto, Ama wasiñ nonoti, iinoñ ii nono jeñkejeñ.

25 “Niinoñ qaa kuuya ii oñowo pondan laligoweti, kamban iikanon kuma onjoma laligowe.

26 Kaeñ laligoweto, Amanoñ Unja Toroya noo qananon wasiro kamaañ nemun koipu Togia koloon rijojoon oñomakebaa. Iinoñ qaa kuuya kuma onjoma niinoñ qambanmamban qaa kuuya oñombeti, ii duduuwubotiwaajon koma gibilin oñomakebaa.

27 “Niinoñ luae onjonjen. Neenaq luae soro qaita moñ ii ambe uugianon ewaa. Balonoñ ejemba yonjonoñ luae qeñ aonkejuti, niinoñ iikawaa tani kaañja mende qeñ oñomakejento, ii uuguj luae qaita moñ oñomakemajña. Kawaajon uugianon mono wosobiri qaganon keegia mende moma laligowu.

28 “Niinoñ qaa kokaen inijowe mobu, ‘Niinoñ oñomesaoñ uma laligoñ mombo oñoonoñ eleema kamaña.’ Oñonoñ uugianon nii hoñaga jopagon nombuyagati eeñ, qaa jeñjeni, iikawaajon saanoñ aisoowuyaga. Amanoñ noo somatana koloja. Kawaajon nii ‘Amanaanoñ umajña,’ jeñjeni, oñonoñ ii moma saanoñ uukoisoro mokoloogi sokonaga.

29 Qaa keteda koi jewe mojuti, iikawaa hoñja era koloowaa. Hoñja koloowaati, oñonoñ kamban iikanon ii saanoñ romongon moma laariwuya. Kawaajon ii waladeen inijowe moju.

30 “Kambana torijiwaajon oñowo qaa mamaga mombo jemambaajoñ mende mojen. Kileñja Poñanoñ gomañ so galen koma oñomakeji, iinoñ mono kamambaajoñ jojorija. Iwaã esuñanoñ mono haamo mende ama noma kondondonjowaa. Noonon kana ii iinoñ jeñ kotowaatiwaa so mende eja.

31 Mende ejato, niinoñ Ama jopagon muñkejeñiwaajoñ iwoi kuuya qaa jeñ kotoñ nomakejiwaa so amakejeñ. Balon ejembañ noo kaniana kaya jeñ kuma oñongi moma asariwutiwaajon mojen. Kawaajon mono mesaon waama kagi kemboñja.” Kianj.

15

Jiisasnoñ wain gere wanjaleya, anono boria koloojon.

1 Jiisasnoñ gowokouruta ii kokaen inijoro, “Niinoñ wain gere hoñja koloowe noo Maññanoñ wain gawombaa toy a kolojoa.

2 Niinoñ gere kaañja qa boronawo kolojeñ. Gere boria kuuya hoñgia mende mokoloon gorosoñja kolojuti, Amananoñ ii kotoñ giliñ oñombaa. Gere boria kuuya noonon ragi hoñgia koloon elaañkejuti, Amananoñ ii mono koma konjoratiñ oñombaa. Nanamemembaa hoñja somariñ qebulugon seiseiyawo koloowuti-waajon mono meñ solañaniñ oñombaa.

3 “Oñjo Buñja qaa inijowe iikanon mono meñ solañaniñ koma konjoratiñ oñono soraaya koloon laligoju.

4 Kawaajon oñonoñ mono niwo qokotaaj nambu. Kaeñ nangi niinoñ oñowo namaña. Wain boria moñnoñ gere batuyanoñ mende rama tama kamaaji een, ii mono iyanja nemun koma aon hoñja koloomambaajoñ

amamaawaa. Iikawaa so ojonoj kaanjadeej niwo mende qokotaaj nanjuti een, mono ojaoangiodeej namemembaa hoja eej mokooolowom-baajon amamaawuya.

5 “Nii wain gere koloowe ojonoj iikawaa boria koloju. Ojonoj nomesaon ojaoangiodeej nama iwoi moj ambombaajon amamaa-wuya. Kawaajon mojnoj niwo qokotaaj nano niinoj iwo qokotaaj nambe iinoj mono namemembaa hoja honombonenga mende mokoooloq laligowaa.

6 Daen yononoj niwo mende qokotaaj nanjuti een, wain gere toyanoj mono ii gere boria kaanj kotoj ojoma giliro seleenjeq kembuya. Kema sooligi menj kululuun gerenon giliro kemej jewuya.

7 “Yononoj jewuto, leeger ojonoj mono niwo qokotaaj nambu. Kaen naengi noo Buja qaananon ojoo uugianon qokotaaj nanji een, ojonoj ii me woi buja qeq aowombaajon mojuti, ii mono Ama qama kooliq mugi ojombaa.

8 Ojonoj noo gowokouruna koloon naengi namemengiaa hoja honombonenga qaa koloon kamaaj ragi laligowuya. Kaen menj laligowuyatiwaa-jon Amanaa qatanon mono akadamuyawo koloon ewaa.

9 Amananon nii jopagoj noma laligoroti, niinoj mono iikawaa so kaangadeej jopagoj ojoma laligowe. Ojo mono noo uujopa uutanon nambu.

10 Niinoj Amanaanon jojopan qaa teq koma laligoj kouma iwaa uujopa uutanon nanjen. Kawaa so ojo noonon jojopan qaana menj teq koma laligowuti een, mono saanoj noo uujopa uutanon naengi jopagoj ojoma laligomaja.

11 “Niinoj uu korisoro ojooon ambe kotoj uugia saa qeq ero honombonenga qaa aisoon laligowutiwaa-joj qaa ii injijowe moju.

12 *Noonon Kana qaa ii kokaen: Niinoj uunanoj jopagoj ojoma laligoweti, ojo mono iikawaa so ojaoangia jopagoj aon laligowu.

13 Mojnoj alauruta yonoojoj ama arja laaligoya togoj mesaowaati, iikanon mono uujopa uuta somata koloja. Mojnoj ii uugun jopagoj ojomambaajon amamaawaa. Uujopa tosaanja ii iikawaa kamakamaaya.

14 “Niinoj iwoi ambutiwaajon jeq kotoj ojoomakejeji, ojonoj iikawaa so amakejuti een, mono noo alauruna koloju.

15 Welenqegeewaa kania kokaen: Galejanon gawoja nomaej ama menkeji, ii welenqegeyanon mende momakeja. Kawaajon ojoo qagia ‘Welenqegeuruna,’ kaej mende toroqej jeq ojoomajato, Amanaanonja Buja qaa mobeti, ii kuuya mono ojoojoj injsaambe moju. Kawaajon qagia ‘Alauruna,’ kaej ojoombe sokonja.

16 “Oo alauruna, ojonoj nii mende meweengoj nonjito, niinoj ojo meweengoj kuuj ojombé nanju. Kawaajon ojonoj liligoj kema hoja kokaen mokoooloq pondaj elaagi ej uro sokombaa: Noo qana qama iwoi ii me ii kawaajon Ama qama kooliwuti, ii mono ojono bujagia koloowaa.

17 Ojo mono batugianon jopagoj aon laligowu. Niinoj jojopan qaana kaej jeq kotoj ojonejej.” Kianj.

Uumeleembaa gadokopaya yononoj ojo kazi ama ojombu.

18 “Balonoj uugia mende meleenji yononoj kazi ama ojombuti een, mono qaa kokaej moma kotowu: Yononoj wala nii kaanjadeej kazi ama noma laligogi.

* **15:12:** Jon 13.34; 15.17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

19 Ojo uumeleembaa gadokopa tuuñnoj laligowuyagati eej, tuuñurugia yononoj mono iyançgiao alaurugia uukalej ama oñombuyaga. Ii ama oñombuyagato, niinoj ojo meweëngoj yonoo arenñojga unjuambe morota kolooj laligoju. Yonoonoñ nanameñ bologa ii gema qej laligojutiwaajoy ama kazi ama oñomakeju.

20* “Niinoj qaa moj kokaen ijijowe mogiti, ii mono uu wombogianoj ama romongowu, ‘Welenqeqenoj kamaaqeqeta kolooro toyanoj somataya koloja. Gowokonon boiya uuguj uuta koloomambaajoy amamaawaa.’ Kawaa so tosianoj nii sisiwerowero ama noma laligoñ kougitieej, tosaajan yononoj mono noo munduñjuruna ojo kaanjadeej sisiwerowero ama oñoma laligowuya. Yononoj noonon Buñja qaa moma angoj koma laligogiti eej, oñonoj noo qaana jeñ sein laligogi mono kaanjadeen saanoj moma angoj koma laligowuya.

21 Kaen laligowuyato, nii wasin nonoti, iyononoj ii mende moma muju. Kawaajoj silemale qaganoj iwoi kania kania tondu ama oñombuti, ii mono noo qabuñanaajoj ama kolooj oñombaa.

22 “Niinoj yononoj mende kamaaq Buñja qaa ijijowe mobuyagati eej, iyononoj mono singisonjogogia gamuya mende moma laligowuyaga. Kaen eej laligowuyagato, kambaj kokaamba singisonjogogia modaboronj koma turuwombaajoy amamaawuya. Mondomondo qaagia mono nomaenj mokoloowuyaga?

23 Moñnoj nii kazi ama nonji, iinoj mono Amana kaanjadeej kazi ama muja.

24 Ängoleto uuta somata meweti, ii moñnoj moj oñoo batugianoj mende menj laligoro. Niinoj ii mende mewenagati eej, iyononoj mono singisonjogogia gamuya ii mende moma laligowuyaga. Tompiririj qej laligowuyagato, kambaj kokaamba niinoj ii mewe iidaboronjo kilej nii ano Amana kaanjadeej eej totoonj kazi ama noroma laligoju.

25* “Kaen ama noroma laligogi Buñja qaa moñnoj hoñawo kolooro. Moosesnoj kana qaa oñonoti, iikanoj qaa ii kokaen oogita ej, ‘Yononoj eej toootoñ kazi ama noma laligogi.’ Qaa iikanoj mono hoñawo kolooro.

26 Niinoj Amawaanoj uma koipu Toya wasiwe oñonooj kan uugianoj kemeñ nañgoñ oñombaa. Uña Toroya iinoj qaa hoñaa Toya koloja. Iinoj Amawaanojga kamaaq noo kaniana nañgoñ jeñ asarij oñoma laligowaa.

27 Iinoj kaen laligowaa ano oñonoj kaanjadeej noo kaniana nañgoñ jeñ asarij laligowuya. Niinoj kanañ uuuwa qenjaaro gawoñ meñ laligoweti, oñonoj mono kanakanaiyanõngä niwo laligoñ waagi. Kawaajoj ojo mono ii saanoj jeñ asarij laligowu. Klaej.

16

Jiisaswaa gowokouruta manja kigi utama oñombu.

1 Jiisasnoj toroqen kokaen jero, “Ojo kamaaq uñuro jinjauj qewubo. Kawaajoj niinoj qaa ii waladeej jewe moju.

2 Uugia mende meleeneñgi iyononoj mono qamakooli miri tuungianooja utama oñongi seleenjeñ kamaaq laligowuya. Kanagen kambaj moj kan kuuwaati, iikanoj ojo noojoñja ama uñugi komuwuya. Kaej uñuj kokaen jewuya, ‘Iikaanja kanor Anutuwaa weleñja qenij Anutuwaa uuñanor qeanjoja.’ Kuuyanoj kaen moma soonj jewuya.

* **15:20:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 13.16 * **15:25:** Ond 35.19; 69.4

³ Yononoj Ama ano nii noroo kanianara mende moma asariñkejutiwaajon ama iikaajama ojoma laligowuya.

⁴ “Kaej tompiririn qej laligowuyato, niinoj qaa ii waladeen injjowe moju. Kawaajon kambaj ii kan kuuro qaa iikawaa hoja koloowaati, ono kambaj iikanon saanor kokaen jewuya, ‘Kraistnoj kokawaa buju qaaya mono waladeen ninijoro moniñ.’ Neeno ojowo laligowetiwaajon ama qaa ii kambaj koriga ero wala mende jewe moma kougi.” Kianj.

Uja Toroyanor gawoja kokaen meñkeja:

⁵ “Niinoj kambaj kokaamba wasiñ nono kamaaweti, mono iwaanor umambaajon ambe ojooonorja mojnoj moj kokaen mende qisiñ nonja, ‘Gii daej kembaga?’

⁶ Qaa kaen jejeni, ojonoj ii moma kawaajon wosobirinor uugia saa qero laligoju.

⁷ “Kaej laligojuto, kilej niinoj iikawaa kitia qaa hoja moj kokaen injjowe mobu: Niinoj ojomesaoj eleema umajati, iikawaa hojanorj koloonj mono kokaen menj qeañgoj ojombaa: Niinoj uma koipu Toya wasiñe ojooonor kamaaj uugianor kemebaa. Niinoj mende ojomesaoj ubenagati eej, Toya iinoj mono ojooonor kamaammbaajon amamaanaga.

⁸ “Koipu Toya iinoj kamaaj laaligowaa kania kokaen qendeema ojoma laligowaa: Goman so singisongogia injsaano Anutunoj qaagia menj tegoro solanjaniwu me uugia mende meleengi qaagia menj tegorj ironja meleema ojombaa. Ejembaajon kaniagia kaej iima moma kotowuya.

⁹ Nii mende moma laarin nonjutiwaajon singisongowaa kania injsaano moma kotowuya.

¹⁰ “Anutuwaanor kana solanja ii moma sooj noojoja qaa laj jenkeju. Kawaajon iinoj noo kaniana injsaama qendeema ojono kokaen moma kotoñ nombuya: Niinoj solanja laligoj Amanaanoj eleema ube nii mombo mende niima laligowuya.

¹¹ Kilegaa Poja gomañ so galen koma ojomakejato, Anutunoj iwaa qaaya mono menj tegorota gere siawaa Toya koloowaa. Kawaa so kuuya ananaa qaanana kaanagadeen menj tegowaa.

¹² “Niinor saanor qaa mamaga toroqen jewenagato, ii kambaj kokaamba jewe otonjomboraj ama koma gbiliwombaajon amamaawubo.

¹³ Ii amamaawuboto, qaa hoja Toya, Uja Toroya iinoj kamaaj uugianorj kemej qaa sanje qero mobuya. Ii iyanja uutaajon tondu mende menj laligowato, Anutuwaanor qaa geja ama moji, iinoj mono iikayadeen menjkebaa ano kanagej iwoi koloowaati, ii waladeen injsaama jewaa. Iikawaajon iinoj ojoma qaa hoja kuuya iikawaa apu angojanor mendunjoj ojono qaa hoja kaniagadeen riñ kembu.

¹⁴ “Iinoj mono neenaa kowinonja qaa menj menj asariñ uu kuuj ojoma laligowaa. Kawaajon mono noo kanana injsaano niinoj qabuñjanawo koloonjkemajja.

¹⁵ Amanaanoj iwoi kuuya ej, ii mono noo boronanoj anota ej. Iikawaajon jejeni, ‘Iinoj mono neenaa kowinonja qaa menj menj asariñ uugia kuuj ojoma laligowaa.’ Qaa ii kianj.”

Wosobiri laligogi meleeno uukoisoro mobuya.

¹⁶ “Kambaj torodaamoj tegoro ojono nii mombo mende niibuya. Kawaa gematanorj kambaj torodaamoj tegorogo mono koloonj ojombe saanor mombo niibu.”

17 Kaeñ jero gowokouruta yonjoononja tosianonj iyanjideeñ kokaenj amiñ mogi, "Qaa kokaenj jeja, 'Kambanj torodaamonj tegoro oñó nii mende niibuya. Kawaa gematanoñ kambanj torodaamonj tegorogo mono koloonj onjombe saanoñ mombo niibuya,' ano qaa moñ kokaenj jeja, 'Nii Amanaanoñ umanja.' Kaeñ jero mojonj, qaa woi iikawaa kania ii nomaeñ?"

18 Kaeñ amiñ moma qejejañ jegi, "Iinoñ 'Kambanj toroga tegorogo,' jejato, qaa iikawaa kania nomaeñ? Ii naambaajonjä jeji, ii mende moma asarijon."

19 Kaeñ jeñ qisiñ mubombaajonj mogi Jisiasnoñ injiima kotoñ kokaenj injjoro, "Qaa kokaenj jejeñ, 'Kambanj torodaamonj tegoro oñó nii mende niibuya. Kawaa gematanoñ kambanj torodaamonj tegorogo mono koloonj onjombe saanoñ mombo niibuya.' Oñó mono qaa iikawaa kaniaga moñgama amiñ moju me?

20 "Niinoñ qaa hoñá tooñ moñ kokaenj injjowe mobu: Niinoñ kembe oñó jiñgeñ qama saabuyato, uugia mende meleengiti, yonjonj tondu boruj meñ korisoro ama laligowuya. Oñó wosobiri ama laligowuyato, wosobirigia iikanonj mono noojonj ama meleema korisoro ama laligowuya.

21 Embanoñ merabora memambaa kambanjä kan kuuro masu qero qenjen qaganonj merabora mejato, merabora donjogga meñ nama ii iima korisoroyaajonj mono siimboboloya ii duduunkeja.

22 Iikawaa so oñó kaanjagadeen kambanj kokaamba wosobiriwo laligojuto, niinoñ kanageñ mombo koloonj injiibe oñó saanoñ uukoisorow wo laligowuya. Uukoisorogia ii moñnoñ moñ mende ujuambaraa.

23 "Kambanj iikanonj iwoi mombaajonj nii mende qisiñ nombuto, qamakooligia Amawaanoñ angi dindinjagadeen keno afaangoro laligowuya. Niinoñ qaa hoñá tooñ moñ kokaenj injjowe mobu: Oñó noo qanoñ iwoi mombaajonj Ama qama koolij mubuti eej, iinoñ ii mono togoñ onjombaa.

24 Niwo laligoñ kagiti, oñó kambanj iikanonj iwoi mombaajonj noo qananoñ mende qama koolij laligogi. Mono Ama qama koolij laligowu. Qama kooligi saanoñ meleema onjombaa. Ii oñono korisorogianoñ koloonj seiñ uugia saa qero laligowuya." Kiañ.

Jisiasnoñ balombaa nanamemey bologa ii haamo amakeja.

25 "Qaa injjowe moma kankejuti, ii qaa seiyawo jewe moma laligogi. Kanageñ kambanj moñ kanj kuuwaati, iikanonj qaa saañja ii mombo mende qen injjowe mobuya. Qaagoto, Amanaa kania ii asuganonj jeñ asarin laligomaña.

26 Kambanj kanoñ oñó noo qana qama Ama qama koolij laligowu. Kawaa kania ii kokaeñ: Oñó qamakooligia Amawaanoñ ambombaajonj noononj mombo mende kankebuto, oñooangio Amawaanoñ dindiña qama koolij laligowu. Niinoñ oñoo je meñ Amawaa mende qama koolimaja.

27 "Amanoñ ajo uuutanonj jopagonj onjoma qamakooligia kokaembaaajonj moma laligowaa: Niinoñ Anutuwaanoñga kamaaweti, oñó noo kanana kaeñ moma laarinj pondanj uugianonj jopagonj noma laligoñ kougi kana kaeñ kolooro qamakooligia moma laligowaa.

28 Niinoñ Ama mesaonj namonoñ kamaaj laligoñ namo mesaonj mombo eleema Amanaanoñ umanja."

29 Kaeñ jero gowokourutanoñ jegi, "Moba, qaa kete koi jejanj, ii saañja mende qen jejañ. Ii mono asuganongadeen jena saanoñ moma asarijon."

30 Nono kete kaniaga kokaenj moma yagojonj: Giinoñ mono geenjodeenj iwoi kuuya moma tegona moñnoñ moñ qisiñ kuma gombaatiwaajon mende

amamaajaŋ. Kawaajoŋ gii Anutuwaanooŋga kamaanati, nono ii moma laarijoŋ."

³¹ Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleema jero, "Kete saanoŋ moma laariŋ nonjuto,

³² mobu, kambaj tania moŋ kawaa ano iikanoŋ mono jaasewaŋ qeŋ nagunoŋ nanja. Kambaj iikanoŋ kaŋ kuuro oŋonoŋ toroko moma nome-saoŋ deenqeengi neenodeen laligomaŋa. Kileŋ neenodeen totomij mende laligomaŋato, Amananoŋ niwo laligowaa. Amanoŋ niwo laligowaatiwa-aŋjonaŋ ama neenodeen totoŋkota mende laligomaŋa.

³³ Oŋonoŋ toroqen balonŋ laligoŋ kakasililin qaganon laligowuyato, niwo qokotaaŋ lueenoŋ laligowutiwaajoŋ moma qaa konoga koi jewe moju. Qaagadeen mende jejento, niinoŋ balombaa nanameŋ bologa ii mono haamo ama waajambaraa kundaborowe kamaaro. Iikawaajoŋ mono qaqa-buŋjabaŋgiawo satiŋ laligowu." Kianj.

17

Jiisasnoŋ iyanyaajoŋ Ama qama kooliro.

¹⁻² Jiisasnoŋ qaa kaen jeŋ tegor Siwenoŋ baageŋ uuro uro kokaen qama kooliro, "Amana, giinŋ goman so ejemba kuuya Meraga noo baananati ama oŋona ku-usuŋ qaganon Pon koma oŋonjen. Ejembanon Meraga noo qaana saanoŋ mende gema qeŋ uugun laligowuya. Giinŋ ejemba batugianonja tosaanja metogoŋ noo boronanooŋ oŋooma kokaen jeŋ kotoŋ nona, 'Gii mono ii kuuya kuma oŋona laaligo kombombaŋa mokoloŋ laligowu.' Gawoŋ ii medaborowe Meraganon qabuŋaga menj somariiwaati-waajoŋ mono akadamuga nomba. Noo kambana iि keteda koi kaŋ kuuro nama kaeŋ qama koolijeŋ.

³ "Laaligo kotigaa kania ii kokaen: Giinŋ motooŋgo Anutu hoŋa koloojaŋ ano eja Jiisas Kraist nii wasiŋ nona kamaaweti, ejembanon anaraa kania-nara kaeŋ moma kotowuya. Laaligo kombombaŋa kaeŋ mokoloowuya.

⁴ Gawoŋ noma 'Mewa,' jeŋ jeŋ kotoŋ nonati, niinoŋ ii teŋ koma menj laligoŋ metogoŋ. Akadamugawo laligoŋ qabuŋaga namonooŋ iŋisaamā jeŋ seiwe akadamuyawo kolooro.

⁵ "Oo Ama, niinoŋ baloŋ mende kolooro Siwe gomanon kanooŋ goo kooronganooŋ asamararambo asariŋ laligowe. Asamararan iikayaddeen mono kete koi mombo ama nona asugiŋ kotoŋ nono mombo goo kooronganooŋ asamararambo asariŋ laligomaŋ." Kianj.

Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ ama qama kooliro.

⁶ "Oo Amana, giinŋ baloŋ ejemba tosaanja gosiŋ noo boronanooŋ ama oŋonati, niinoŋ goo qabuŋaga ii yoŋoojoŋ iŋisaamā qendeema laligowe. Yoŋoojoŋ goo buŋaga koloogi giinŋ ii noo boronanooŋ ama oŋona yoŋoojoŋ goo Buŋa qaaga ii moma aŋgoŋ koma laligoju.

⁷ Giinŋ iwoi nonagi, ii kuuya goononja kaŋkeji, iyoŋonooŋ ii kamban kokaamba mono moma kotoju.

⁸ Giinŋ qaa Buŋa nonati, niinoŋ ii gowokouruna kuma oŋombe moma aŋgoŋ koma laligoju. Nii gomesaoŋ namonoŋ kamaaweti, iyoŋonooŋ ii oŋonooŋ moma yagoju. Giinŋ wasiŋ nona asugiaweti, iyoŋonooŋ ii kaŋgadeen moma laariju.

⁹ "Nii yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. Uumeleembaa ejemba motoya yoŋoojoŋ mende qama koolijento, kanageso noo boronanooŋ ama oŋona uugia meleema goo Buŋa kolojuti, mono iyoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ.

10 Ejemba kuuya noo buŋa kolojuti, iyoŋonoŋ mono goo buŋa koloju ano ejemba goo buŋa kolojuti, iyoŋonoŋ mono noo buŋa kaŋagadeeŋ koloju. Neenaa akadamuna ama oŋombe iikawaa qaganoŋ nama nanamemeŋia aŋgi noo qabuŋananoŋ somariŋ seiŋkebaa.

11 Nii namonoŋ laaligona tegoro goonoŋ koumambaajoŋ anjento, iyoŋonoŋ toroqeŋ namonoŋ laligowuya. Oo Ama Toroya, giinoŋ qaga nona iikawaa esuŋanoŋ mono sopa somongoŋ oŋona mende jumbu. Anoro motoonjoŋ koloŋ laligojoti, iyoŋonoŋ iikawaa so motoonjoŋ koloŋ laligowutiaajoŋ qama koolijen.

12* “Niinooŋ yoŋowo namonoŋ laligoŋ koubeti, kambaj iikanooŋ qabuŋaga nona iikanooŋ sopa somongoŋ oŋoma laligowe. Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ eja motoonjonoŋ sooni gere siawaa buŋa koloŋ siimbobolo moma laligowaa. Niinooŋ galen koma oŋombetiwaajoŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ mende jinjauŋ ama soogi.

13 Tosiannoŋ mende soogito, niinooŋ keteda koi namonoŋ laligoŋ goonoŋ kamambaajoŋ kaŋ qaa koi jejen: Noo uukori-soronganooŋ mono yoŋoonoŋ kotoro megi uugia saa qero aisoŋ laligowuya. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ qama koolijen.

14 Niinooŋ goo Buŋa qaa kuma oŋombe moma laligoju. Niinooŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii mende otaaŋkejeŋi, iyoŋonoŋ mono kaŋagadeen ii mende otaaŋ gema qeqkeju. Iikawaajoŋ namonoŋ uugia mende meleengiti, yoŋonoŋ kazi ama oŋomakeju.

15 “Niinooŋ namonoŋga uŋuamambaajoŋ mende qisiŋ gonjento, Kileŋaa Toyaanoŋga aŋgoŋ koma sopa somongoŋ oŋoma laligo-wagatiwaajoŋ qama koolijen.

16 Niinooŋ balombaa nanamemeŋ bologa gema qeq ii mende otaawe yoŋonoŋ kaŋagadeen ii gema qeq mende otaaŋkeju.

17 Qaa hoŋa iikanooŋ mono meŋ soraiŋ oŋono laligowu. Goo Buŋa qaaganoŋ mono qaa hoŋa toontoŋ kolojo.

18 Giinoŋ wasiŋ nona baloŋ ejemba batugianoŋ kamaaŋ gawoŋ meŋ laligoweti, niinooŋ kaŋiadeen ii wasiŋ oŋombe baloŋ ejemba yoŋoo batugianoŋ deema kembuya.

19 Oo Amana, iyoŋonoŋ qaa hoŋaa so laaligogia kuuya togoŋ gombutiwaajoy ama ilaaŋ oŋoma neenaa laaligona kuuya togoŋ gonjeŋ.” Kianj.

Jiisasnoŋ uumeleer ejemba kuuya ananaajoŋ qama kooliro.

20 “Oo Amana, niinooŋ gowokouruna yoŋoojooŋadeen ama mende qama koolijento, Buŋa qaa jeŋ seigi ejemba moma laariŋ nombuti, iyoŋoojooŋ ama kaŋagadeen qama koolijen.

21 Ama giinoŋ niwo qokotaan nana niinooŋ kaŋagadeen giwo qokotaan nanjan. Iikawaa so yoŋonoŋ kaŋagadeen anarawo qokotaan nambutiwaajoŋ mojen. Geenjo wasiŋ nona kamaaweti, namo ejembanooŋ ii moma laariwutiaajoŋ ama yoŋonoŋ korebore motoonjoŋ koloŋ laligowutiaajoŋ qama koolijen.

22 Anara motoonjoŋ koloŋ laligojoti, iyoŋonoŋ kaŋiadeen motoonjoŋ koloŋ laligowutiaajoŋ ama akadamuga ama nonati, niinooŋ ii iyoŋoojooŋ ama oŋondaborowe.

23 “Niinooŋ iyoŋowo qokotaan nambe giinoŋ niwo qokotaan nanjan. Iikawaa so yoŋonoŋ qaagia jeŋ somongoŋ aŋoŋ motoonjoŋ koloŋ laligowutiaajoŋ qama koolijen. Motoonjoŋ koloŋ naŋgi baloŋ ejembanooŋ kaniana

* **17:12:** Ond 41.9; Jon 13.18

kokaen moma asariwuya: Giinon jopago noma laligonati, iikawaa so ii kaanjagadeen jopago ojoma laligo nii wasiñ nona kamaawe.

24 “Oo Amana, giinon namo mende mokoloonati, waladeen kamban iikanon uuganoj jopago noma asamararañ ama nona laligo koube. Kanagen alauruna nonati, niinon iyononoj kaanjagadeen asamararañ ii iibutiwaajon mojen. Kawaajon niinon gomañ laligo-manjati, yononoj kanon niwo motoon laligowutiwaajon siñja mojen.

25 “Oo Ama solanja, balon ejemba uugia mende meleengiti, yononoj gii mende moma koton goma laligo kougit, niinon gii saanongadeen moma koton gonjen. Geenjo wasiñ nonati, noo uumeleen alaurunanoj ii modaboroju.

26 Niinon goo qaga ii jeñ asarin ojombe moma laligogi. Giinon uuganon jopago noma laligonati, uujopa iikanon uugianon ero mogi niinon yoñowo qokotañ nambe laligowutiwaajon mono toroqen qaga jeñ asarin ojoma laligomañña.” Kianj.

18

Jiisas meñ somonyogogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

1 Jiisasnoj qaa ii jedaboron gowokouruta ujuano siti mesaoj kemeñ apu qata Kidron koton leegen keuma urukisi moj eroti, iikanon kenji.

2 Jiisas ano iwaa gowokouruta yononoj suulañ iikanon ajoroon laligonkegi. Kawaajon Juudas memelolo meñ mumambaañor anoti, iinon kaanjagadeen urukisi ii saanoj moro.

3 Jigo gawoñ galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparañkonkon) yononoj jiwoññow jigsawaa kiropo galen (sikiriti) tosaañja wasiñ ojongoj Juudasnoj ii ano gawmambaa manjaqeqe eja tuun moj ujuano motoon kagi. Yononoj kiwa lambe ano tiwo wasagia meñ kañ urukisinoj kougi.

4 Kougi Jiisasnoj iwoi kuuya kaeñ koloon mubaati, ii saanoj morotiwaajon ama waama asuganoj kañ kokaen qisiñ ojono, “Ojo morowaajonja monjanju?”

5 Qisiñ ojono kokaen meleengi, “Nono Jiisas Nazaret toya ii monjanjon.” Meleengi kokaen injijoro, “Nii kianj koi.” Juudas memelolo meme eja iinon kaanjagadeen yonowo nano.

6 “Nii kianj koi.” Jiisasnoj qaa kaeñ injijoro gemagema kema namonoj tama kamaañ unjuro.

7 Kaeñ angi mombo qisiñ ojono, “Ojo mono morowaajon monjanju?” Qisiñ ojono jegi, “Nono Jiisas Nazaret toya iiga monjanjon.”

8 Kaeñ jegi meleeno, “Nii kianj koi, injijowe mojuya. Ojo niiga mongama nonjuti eenj, mono eja koi saanoj ojomesaogi kembu.”

9 Wala qama koolin gowokouruta yonoojoj qaa moj kokaen injijoro, “Ejemba noo boronanor ama ojona laligojuti, niinon ii kalan koma ojoma laligowe yonoojojga monjonoj moj mende sooj aliro.” Qaa iikanon hoñawo koloowaatiwaajon Jiisasnoj jotamemeya yonoojoj qaa kaeñ jero.

10 Kaeñ jero Saimon Piitonj manjawaa soo somata meñ laligoroti, iinon ii kopinjanonga horon jigo gawoñ galen wanjañ weleñ ejia qej gejia dindinjaañen kotogoro kamaaro. Welenqeque eja ii qata Malkus.

¹¹ *Kaaj ano Jiisasnoj Piito kokaen jej kotoq muro, "Gii manjawaa soo somata ii mono mombo ana kopinqanoj kemeba. Amananoj siimbobolowaa qambi apu kokonjavo noo buja qeroti, ii saanoj moma mokosinqon wambusoon qemaña." Kianj.

Jiisas kuugi Anaswaa jaanõj nano.

¹² Kawali galengianon jero manjaqeqe ejá tuuñ ano Juuda yonoo nagu galen (sikiriti) yononon Jūas meñ somongogi.

¹³ Somonjor wama wala jigo gawoŋ galen qata Anas iwaan mirinor keŋgi. Anaswaa qegaya qata Kaifas iinon jigo gawoŋ galen wanja koloon gbani iikanor gawoŋ ii men laligoro.

¹⁴*Kaifasnoj wala Juuda ejemba yonjooj qambajmambaj qaa kokaen jero, "Ejemba tuuj kuuya alidaborowombotiajooj eja motoongonoj nonoojooj ama komuro sokombaa." Kian.

Piitonon Jiisas kanain qakoono.

Mat 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57

15 Jiwas menjengki Saimon Piito ano gowoko alia mon yoronoj gemanganon keni. Kema alia iikanon jigo gawon galen wanja moma murotiwaa-
jon ama saanon afaañkota Jiwas otaan jinkaron miri sopa uutanon kemero.

16 Iinon kemeroto, Piitonon sopa seleenjen nagunon nano. Kaen nano gowoko alianon jigo gawoŋ galen waŋa moma muroti, iinoŋ seleenjen kemeŋ nagu galen emba iwo qaa ijoro nagu hororo Piito wama sopa uutanon kemer.

¹⁷ Kemebo tiwaajoŋ ani iikanooŋ welenqeqe emba sopa naguya galeŋ konoti, iiŋoŋ Piito iima kokaŋ qisiŋ muro, “Gii oŋanoŋ kaanaŋadeeŋ eja iikawaa gowoko yoŋoonoŋga moŋ koloŋoŋ me?” Kaeŋ qisiŋ muro moma “Nii qaago!” jero.

¹⁸ Welen eja ano nagu galej (sikiriti) yonjonoŋ saŋgoŋaajoŋ ama gere angijen urorongoŋ ero konama naŋgi. Kaeŋ naŋgi Piitonooŋ kaaŋgadeen yonjoo batugianoŋ kema gere konama nano. Kian.

Jigo gawon galen wañanoñ Jiisas qisiñ muro.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71

¹⁹ Jigo gawoŋ galen waŋa Ánas iiŋoŋ Jiisas qisiŋ muŋ kokaen jero, “Gii ejemba nomaeŋ kuma onjoma gowokouruga moro moro unjuama laligonkejan?”

²⁰ Kaeñ jero kokaeñ meleema muro, "Nii kambaj so asuganor ejembaya ejembaya kuma onoma laligowe. Juuda kanageso kuuya nononoj jiwoyoj jigionon uma qamakooli mirinana so ajoroonkejoji, nii mono iikanor nama kuma onoma laligowe. Buña qaa aasangoja mon mende jewe.

²¹ Niinonj qaa nomaeq ejemba kuma onoma laligoweti, naambaaqonj nii iikaen qisinq nonjan? Niinonj qaa jewe ejemba moma laligogiti, iyonojonoj mono qaanaa kota modaboroju. Kawaajon ii qisinq onona sokombaa.”

22 Kaeñ meleema muroto, jigowaa kiropo galeñ (sikiriti) moñnoj kosianoj nama Jiisas uruñaoj qetaaliñ jero, "Jigo gawoñ galeñ wañaoj qisiñ gono gii qaa silia kaañja mono naambaajoñ meleema mujan? Godaqegega qaa."

²³ Kaen jero kokaen meleema muro, "Qaa bologaga jwenagati, ii nisaana sokombaato, gaa hona iejeni een, mono naambajon nii een nujan?"

* 18:11; Mat 26:39; Maak 14:36; Luuk 22:42

* 18:14: Jon 11:49-50

24 Kaeñ meleema muro Anasnoj Jiias wasiñ jero gbadoya kaanjadeen borianoj raro wama jigo gawoñ galeñ wañø Kaifas iwaanoñ kenji. Kianj.

Piitononj Jiias qakoono indin woi karoñ kolooro.

Mat 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

25 Saimon Piitononj gere konama nano tosianonj qisiñ kokaen ijogi, “Gii orjanonj kaanjagadeen iwaa gowokouruta yoñoononjga moñ kolojañ me qaago?” Kaeñ ijogi qakooma “Nii qaago!” jero.

26 Piitononj jigo gawoñ galeñ wañø weleñ ejia qeñ gejia kategoro kamaaroti, iwaatinitosaya welenqeñe alia moñnonj ii moma qisiñ ijoro, “Oo gii mono urukisinoñ iwo motoon laligori giijenä me nomaeñ?”

27 Kaeñ ijoro Piitononj mombo qakoono kambarj iikanondeen kurunon kanaiñ qaro moro. Kianj.

Jiisanonj gawana Pailotwaa jaanoñ nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

28 Gomanj ano umugawodeen Jiias Kaifaswaa mirinoñga wama kamaan Room gawanawaa jinkaroñ mirinoñ kenji. Juuda yoñononj uugia tiloon kokojinjinj koloowombotiaajon majakaka moma kokaen jegi,* “Kiankomu kendombaa lama newombaajon amamaa-wombo.” Kaeñ jeñ moma bi-moñ gawanawaa jinkaroñ miri uutanoñ mende ugi.

29 Kawaajoñ gawana Pailotnoñ seleenegen kamaaj injiima kokaen qisiñ orjono, “Eja koi kanoñ mono naa qinjitagа ano qaa jeñ muñ wama kaju?”

30 Qisiñ orjono meleengi, “Eja iikanonj kikekakasililij me bologa meme ejia moñ mende koloonagati eeñ, nononoñ mono eeñ toontooñ ii wama goonon mende kawonaga.”

31 Kaeñ meleengi Pailotnoñ injoro, “Ono mono orjaoñgio qaa jakeyanoñ ama muñ Kana qaagiaa so gosiñ qaaya jeñ tegowu.” Kaeñ injoro moma ijogi, “Nononoñ eja moñ komuwaatiwaa qaaya jeñ tegowombaajon songo ero amamaajon.”

32* Juuda yoñononj kaen ijogi Jiias ajo koomu nomaañja komuwaatiwaa qaaya ii injisaama jeroti, iikaanja kanoñ hoñawo kolooro.

33 Pailotnoñ Juuda yoñoo qaagia moma mombo jinkaroñ miri uutanonj uma Jiias oono karo kokaen qisiñ muro, “Gii Juuda yoñoonon kinj ponjiga koloojan me qaago?”

34 Kaeñ qisiñ muro meleema kokaen qisiro, “Qaa ii mono geengaa uuganonga jeñañ me tosianonj noojoñqaa kaeñ jeñ jeganoñ angi jeñañ?”

35 Kaeñ qisiro Pailotnoñ meleeno, “Yei! Nii Juuda ejaga koloon Juuda orjoo qaagia nañgoñkejen me? Qaago totoon! Nii Room gawana laligowe geengaa ejembauruga ano jigo gawoñ galeñ yoñononj mono guama kanj noo boronon ama gonju. Giinonj mono naa iwoiga ana?”

36 Kaeñ meleeno jero, “Noo bentotonaa kania ii baloñ kokoinoñ mende ejia. Niinonj balombaa kinj-totoñ mombaa kinj ponja kolowenagati eeñ, noo kerasuru-urunanonj mono saanoñ waama noojoñ ama manja qewuyaga. Manja qeñ niinonj Juuda jotamemeya yoñoo borogianoñ kememambotiaajon kaparañ koma manja qegi nombombaajon amamaawuyaga. Il

* **18:28:** Room gawman yoñooñ Juuda yoñononj kokaen moma laarigi: Nono Room yoñoo jinkaroñ mirinoñ uniñ unanana tilooro esuñana kamaaro kokojinjinawo koloon kiankomu kendombaa lama toroya newombaajon amamaawoña. Kawaajoñ sombenoñ seleenegen laligogi. * **18:32:** Jon 3.14; 12.32

amamaawuyagato, noo kiŋ-totonač kania ii gomaŋ moŋgeŋ eja. Nii baloŋ eja poŋ mende kolojoenj."

³⁷ Qaa ii jero Jiisas kokaenj qisiŋ muro, "Gii kileŋ eja poŋ qaita moŋ kolojoanji, ii oŋjanonj me qaago?" Kaenj qisiŋ muro meleeno, "Nii eja poŋ qaita moŋ kolojoenj, ii geengo jejan. Niinoŋ qaa hoŋa naŋgon jeŋ asarimambaajon ama namonoŋ kamaaŋ asugiwe. Kuuya yoŋononj qaa hoŋa leegeŋa laligojuti, iyoŋononj mono noo qaana geja ama momakeju."

Jiisas komuwaatiwaajon jeŋ tegogi.

Mat 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

³⁸ Kaenj meleeno Pailotnoŋ mepaqepae ama qisiro, "Qaa hoŋa ii mono naama?" Kaenj qisiŋ mombo Juuda yoŋoononj kemeŋ atapanonj nama kokaenj injijoro, "Niinoŋ eja iikawaa qinjita mongama moŋ mende mokoloojenj."

³⁹ "Moŋ mende mokoloojento, noo nanamemena moŋ kokaenj ero moju: Gbani so kiaŋkomu kendoŋ kambanjanonj kapuare mirinonŋa eja motoonŋo onjoojoŋ isambe kamaankeji, ii moju. Kawaajon Juuda onjoo kiŋ ponjia saanoŋ onjoojoŋ isambe kamaanaga me qaago? Kawaajon onjoo siŋgianonj nomaenj moju?"

⁴⁰ Kaenj injijoro meleema kokaenj qagi, "Qaago, ii qaagoto, Barabas isana nonoonoŋ kamaawa!" Kaenj gagito, Barabas iinoŋ kikekakasililiŋ ejaga koloŋ manja karenj moŋ qegiti, iikawaa wanj kolooro. Kianj.

19

Pailotnoŋ Jiisas maripoononj komuwaa jeŋ jeŋ tegoro.

¹ Silama qagi Pailotnoŋ Jiisas wama kema jero manjaqeŋe eja yoŋononj ooli waayawonoŋ molaŋkota ootigi.

² Manjaqeŋe eja yoŋononj talunŋonj mepaqepae kokaenj ama mugi: yoŋononj Jiisas qeq kasa waayawo meŋ pipiŋ ila meagoŋ wanjanonj konŋi kemero maleku osoga nezonŋbalawo ii koma mugi kemero.

³ Kaenj ama kosia-noŋ areŋgoŋ nama jegi, "Oowe oowe! Juuda yoŋoo Kiŋ Ponjia, oowe!" Kaenj jeŋ uruŋanorj mamaga qetaaligi.

⁴ Kaenj mepaqepae ama mugi Pailotnoŋ mombo seleenŋenj kemeŋ kokaenj injijoro, "Mobu! Niinoŋ eja ii gosiŋ qinjita moŋ mende mokoloojenj. Kawaajon ii mombo wama onjoo jaagianoŋ kamaawe kania kaenj moma kotoŋ iibuya."

⁵ Kaenj injijoro Jiisasnoŋ kamaaŋ atapanjanonj nano kokaenj iigi: Tosianoŋ kasa waawonoŋ ila pipiŋ wanjanonj koma maleku osoga nezonŋbalayawo koma mugi nano Pailotnoŋ kokaenj injijoro, "Mono eja hoŋa koi iibu!"

⁶ Kaenj injijoro jigo gawoŋ galeŋ ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋononj ii iima qaa wowombo qama jegi, "Maripoononj qegi komuwa. Maripoononj qegi komuwa." Kaenj jegi Pailotnoŋ jegianoŋ meŋ kokaenj injijoro, "Niinoŋ qinjita moŋ mende mokoloojenj. Kawaajon onjoo mono oŋoŋgiodeenj ii meŋ maripoononj qegi komunaga."

⁷ Juuda jotamemeya yoŋononj qaa ii moma kaparaŋ koma kokaenj jegi, "Nonoonoŋ Kana qaa eja. Qaa iikawaa so gosiŋ komuwaatiwaas so kolojoa. Iyaŋa meŋ uma 'Anutuwaa meria kolojoenj,' jeŋkeja. Kawaajon mono koomuwaa buŋa kolooro sokombaa."

⁸ Kaenj kaparaŋ koma jegi Pailotnoŋ moma bomboŋgaoya waaro jeneŋa ororo toroko moro.

⁹ Kaeñ moma Jiisas wama mombo jiñkaron miri uutanonj uma kokaenq qisiñ muro, "Gii daakaya?" Qisiñ muroto, iinoñ kitia moñ mende meleema qaaya bogoro nano.

¹⁰ Qaaya bogoro nano kokaenq ijoro, "Gii noononj qaa kitia moñ meleemba me qaago? Niinonj jeñ tegowe isama gombuya me maripoononj gugi komuwaga. Iikawaa ku-usurja ii noononj ejá. Kawaajon mojañ me qaago?"

¹¹ Kaeñ jero moma kokaenq meleema muro, "Moñnoñ eukanonja ku-usun mende ama gonotí een, gii mono ejá omaya laligoñ iwoí ama nomambaaajoñ amamaanaga. Kawaajonj ejá moñ morononj niñ goo boronon noonji, iwaÑ singisoñgoyanoñ mono goononj qinji uugun somata kolooja."

¹² Kaeñ meleema murotiwaajoñ ama Pailotnoñ Jiisas isano kamaawaati-waa kaparañ kono. Kaeñ kaparañ konto, Juuda yonjonon qa gigilaan kokaenq jegi, "Aisna kamaawaati een, mono Siisa-kimbaa alia mende toroqen koloon laligowa. Moñnoñ neenaajon moro uro 'Kiñ ponj koloojen' jeji, iinoñ mono Siisa-kiñ tuarenjen ama muja."

¹³ Kaeñ jegi qaa ii moma jeñ kotoro Jiisas wama seleenqenj kamaagi. Kamaagi gawana Pailotnoñ jake moñ jamononj ama tambonj ergoti, iikanonj uma qaa jenteegowaa duñ rarayanoñ kamaaq raro. Jake kawaajon qata Hibruu qaanoñ Gabata jeñ laligogi. Ii ananaa qaanoñ Jake Jamononj meñ tamboñoñ.

¹⁴ Kamaaan raroti, Juuda ejembanonj weenj iikanonj kiankomu kendonj rabombaajonj jojorigi. Weenj ii kolooro weenj biiwia dodowiro Pailotnoñ duñ rarayanoñ rama Juuda yonjoojñ kokaenq injijoro, "Igi, onjoo kinj ponjia koi!"

¹⁵ Kaeñ jero moma qa gigilaagi, "Qaomba! Qaomba! Maripoononj qegi komuwa!" Qa gigilaagi kokaenq jero, "Onjoo kinj ponjia qaa jeñ tegowe maripoononj ubaatiwaajoñ jeju me?" Kaeñ jero jigo gawonj galeñ yonjononj meleema jegi, "Siisa-kiñnoñ motoongo kinj ponjana kolooja. Nonoonon ejá ponj morota moñ mende raja."

¹⁶ Kaeñ meleema jegi Pailotnoñ Jiisaswaa qaa jeñ tegonj maripoononj qegi komuwaatiwaajoñ borogianoñ ano. Borogianoñ ano manjaqeque ejá yonjononj Jiisas meñ galeñ konjgi.

Jiisas maripoononj qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

¹⁷ Galeñ konjgi iyanqaa maripoononj ajo angoñ siti kotonj seleenqenj kemenj gomañ moñ qata Wanjsii qamakejuti, kanonj kenjgi. Wanjsii qa ii Hibruu qaanoñ Golgota qamakeju.

¹⁸ Iikanonj kema maripoononj qegi ano iwo ejá woi teetee motoonj uruj Jiisas batugaranonj anjgi nañgi.

¹⁹ Kaeñ qegi Pailotnoñ tere ooñ jero maripoononj Jiisaswaa wañjanonj eu ama qegi. Tere ii kokaenq ooro nano, "Jiisas Nazaret toyá, Juuda yonjoo kinj ponjia qegi koi."

²⁰ Jiisas maripoononj qegiti, gomañ ii siti kosianonj ero ano tere ii qaa karoonj, Hibruu, Latin ano Grilk qaanoñ oogi nano. Kawaajon Juuda ejemba mamaganonj uugun kema kañ eu uuñ tere ii weenjogi.

²¹ Kaeñ ooro Juuda yonjoo jigo gawonj galeñ yonjononj Pailot kokaenq ijogi, "Juuda yonjoo kinj ponjia qegi koi," kaeñ mende oowato, kokaenq oowa, 'Iyanqaaqon Juuda kinj Ponjia qegi koloojen, jero.'

22 Ii moma Pailotnoj qaa kokaen meleeno, “Qaa oodaborojeñiwaaajoj ii mono kaeñ ewaa.”

23 Manjaqeque ej a yononon Jiisas maripoonon qengo opo selekopaalila-woilaya menj ej a 4 batugianon mendeema 4 kolooro totogianon meg. Kaeñ meg malekuya ero megito, ii kokaembajon saanor mende mendeengi: Ii kuuyagadeej opo jakaja motoongonon memetaga. Opo kitia kitia mende mindirij eukaya lililili unju meg emu kemekemeta ero. Kawaajoj ii boliwabotiwaajon mendeembombaajon amamaagi.

24 *Amamaaj amij moma kokaen jegi, “Ii motoniq mende sokombaa. Kawaajoj saanor iikawaa unju qeniq toya koloowaa.” Kaeñ jeñ unju qegi Buñja qaa moñ hoñawo kolooro. Qaa ii kokaen oogita ej.

“Yononon opo selekopaana menj batugianon mendeema totogianon menj malekunaa unju aanjole angi moñnon haamo ambaa.”
Manjaqeque ej a yononon qaa iikawaa so angi.

25 Jiisas maripoonon qegi nano emba kokaanjonoj kanianon nañgi: Jiisaswaa nemuñ naseya ano Kloopaswaa embia qata Maria ano Maria Magdalaga.

26 Jiisasnoj nemuñ ano wombo gowokoya kosianon nani iriima nemuñajon kokaen jero, “Nemuna, mono meraga koi iima kalañ koma rijojoon laligowa.”

27 Kaeñ jeñ gowoko ii kokaen ijoro, “Mono nemuñga koi iima kalañ koma rijojoon laligowa.” Kaeñ jero moma Jiisaswaa nemuñga kamban iikanondeen wano mirianoj kema motoon laligori. Kianj.

Jiisasnoj maripoonon nama komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

28 *Jiisasnoj gawoñja kuuya medabororoti, ii moma iikanon Buñja Terewaa qaaya moñnon hoñawo koloowaatiwaajon kokaen jero, “Nii apuwaajon mojeñ.”

29 Kanon juu moñ wain apu aasonjavo iikanon saa qeq raro. Ii raro kowe momondo moñ suuñ taninqaen ii menj wain apunoj qendunqon sepere susuyanon qesañgoj meg uro buutanon angi.

30 Anji wain apu aasonjavo ii neñ jero, “Mono tegoja.” Kaeñ jeñ laaligoya mesao-mambaajon aroya sigoñ kamaaro kokoosuya kouro noñ qero. Kianj.

Jiisaswaa maroñja wasanoj utoogi.

31 Jiisasnoj non qero Juuda ejembanon ween iikanon kiankomu kendoñ rabombaajon jojorigi. Kiankomu Sabat kendoñ ii kendoñ kamban somata kolooro. Kawaajoj Juuda jotamemeya yononon majakaka moma kokaen jegi, “Qamo yononon Sabat kendoñ kambanjanon maripoonon nañgi mende sokonja.” Kaeñ jeñ gawana Pailotwaanom kema kokaen qisiñ mug, “Gii saanor jen tegona kema maripoonon unjuuyati, iyonoo tawo siigia kunji qamogia metogonij kamaawuya?”

32 Qisiñ mugi jen tegoro manjaqeque ejanoj kougi. Kouma Jiisaswo maripoonon urugiti, ii uulanjavo komuwaatiwaajon wala yoroononga mombaa tawo siita kuma leeger kema mombaanon kaanjadeen angi.

33 Kaeñ anjito, Jiisaswaanom kouma iigi mono komuro. Kaeñ iima siita mende kunji.

34 Mende kunjito, manjaqeque ej a yonoo-noñga moñnon wasa menj maroñja utooro iikanondeen sa ano apu kamaaro.

35 Kaeñ angi moñnoñ iwoi ii jaayanoñ iiroti, iinoñ ii nañgoñ jeñ koi oorota ero keteda koi weenjoju. Qaa nañgoñ jeñ oorota ejí, ii mono qaa hoña kolojo. Ono kaanjagadeenj ii moma laariwuti-waajon moma qaa hoña mojiwaa so jeja.

36* Iwoi ii koloorti, ii Buñja Terewaa qaa moñnoñ hoñawo koloowaati-waajon kolooro. Qaa ii kokaenj,

“Iwaa siita mono mende kumbu.”

37* Ano Buñja Terewaa qaa moñ kokaenj ejá,

“Eja utoogiti, iyonoñ mono iwaagen jaagia uuñ iibu.”

Ono qaa woi iikawaajon ama ii moma laariwu. Kianj.

Jiisaswaa qamoya jamo kobaanooñ roñ kongi.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

38 Kawaa gematanooñ Arimatis taon toyaa qata Joosef karo. Iinoñ Jiisaswaa gowokoya koloñ laligoroto, Juuda jotamemeya yoñoojonañ ama toroko moma momalaaria kolatinj laligoro. Iinoñ kañ gawana Pailotwaanoñ kema Jiisaswaa qamoya metogomambaajon qisiñ muro. Qisiñ muro moma jeñ tegoro kañ metogoro.

39* Eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoñ gomantiiñjonañ karoti, iinoñ kaanjagadeenj karo. Kañ qamo morimambaajon kele koowagawo qata mor ii repa apuyawo meleengiti, ii esu moñ biñja 30 kilowaa so sewañja meñ kañ Joosef ilaanj muro.

40 Ilaanj muñ motooñ Jiisaswaa qamoya metogori. Metogoj jiniñ moroñ awaa meñ qamo selianoñ ama opo taanja iikanoñ momosiiri. Juuda ejemba nononoñ qamonana kañ ama mozozonjoñ roñ koma oñjomakejoñ.

41 Jiisas maripoonooñ qegiti, gomañ iikawañ leegerjanooñ urukisi moñ ero. Urukisi iikanoñ qasiriañ jamo kobañ dologa moñ uroroogi nano. Iikanooñ qamo moñ mende angi gbameña ero.

42 Gbameña koloñ kosiyanooñ ero Juuda ejembanooñ kiañkomu kendon rabombaajon jojorigi kambangia toriro. Kawaajon Jiisaswaa qamoya meñ iikanooñ ama roñ koni. Kianj.

20

Jiisaswaa kobañ qasirianoñ gbameña ero.

Mat 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

1 Sabat kendoñ ragi tegoro Maria Magdala emba iinoñ Sonda umugawodeej wengeraj suluro qasirinooñ keno. Kema jaaya uuro keno jamo somata iiro iikanoñ mono kobañ urorooya iikawañ qaa ootanooñga qetañgi kañ ero.

2 Kaeñ iima iikanondeenj mesaonj uulanjavo kema Saimon Piito ano Jiisaswaa wombo gowokoya yoroonoñ kañ kokaenj irijoro, “Mono Pombaa qamoya qasirinooñga meñ kema dakanoñ angi ejí, ii mende mojoñ.”

3 Kaeñ irijoro mesaonj qasirinooñ keni.

4 Motooñ bobogariñ kenito, gowoko alianoñ bobogariñ kema Piito uugun wala qasirinooñ keuro.

5 Keuma jamo kobañ urorooya iikawañ uutanooñ mende uma qaa ootanooñ eeñ akakariñ uuro keno opoya momosigit, iikayadeenj ero iiro.

6 II iiro Saimon Piitonoñ kaanjagadeenj gematanooñ kouma jamo kobañ uutanooñ uma opoya momosigit, iikayadeenj ero iiro.

* **19:36:** Eks 12.46; Jan 9.12; Ond 34.20

* **19:37:** Zek 12.10; Ais 1.7

* **19:39:** Jon 3.1-2

7 Ii iiro ano waŋa opo jakanja moŋnoŋ momosiŋ esuugiti, ii tosianonj kuma selewaa opoya kawo mende mindirij aŋaso aŋgi raro iiro.

8 Kaeŋ iiro gowoko alianoŋ wala qasirinoŋ kouroti, iinoŋ kaanjaŋadeenjamō kobaan uutanoŋ uma iwoi ii iimā moma laariro.

9 Jiisas gbilin koomunonja waabaati, iyoronoŋ Buŋa Terewaa qaa kaanja ii waladeen mende moma asariŋ tompiririŋ laligoŋ kouri. Kianj.

Jiisasnoŋ Magdala emba Mariawaanoŋ asugiro.

Mat 28.9-10; Maak 16.9-11

10 Rama kouma iikanondeen moma laarin eleema mirigaranonj keni.

11 Yoronoŋ kenito, Marianonj ajodeen qasiriwaa jamō kobaan qaa ootanoŋ nama saaro. Kaeŋ saama kobaan urorooya iikawaa uutanoŋ akākariŋ uurokeno.

12 Uuro keno Siwe gajoba woi malekugara tualalakota irriro. Yoronoŋ Jiisaswaa qamoya eroti, iikanonj rari. Moŋnoŋ waŋa eroti, iikanonj raro moŋnoŋ kanianoŋ raro.

13 Kaeŋ rama kokaen ijori, “Emba, gii naambaajonja saajan?” Ijori moma jero, “Poŋnaa qamoya meŋ kema dakanonj aŋgi ej, ii mende mojen.”

14 Kaeŋ jeŋ eleema Jiisasnoŋ kosianoŋ nano iirotō, kaitania ii mende iima kotoŋ haŋqan qeŋ nano.

15 Haŋqan qeŋ nano Jiisasnoŋ kokaen qisiŋ muro, “Emba, gii naambaaajonja saajan? Morowaajonja moŋganjan?” Kaeŋ qisiŋ muro urukisi galeŋanonaŋ nanja me nomaeŋ, iikaen romongoŋ kokaen ijoro, “Oo somatana, gii qamoya meŋ aŋgoŋ moŋgeŋ kema anjanati eej, mono nijona kema memaja.”

16 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ qata qama “Maria!” jero. Ii qama jero iwaanoŋ eleema Hibruu qaanoŋ qama “Raboni!” jero. Ii ananaa qaanoŋ “Boina!”

17 Kaeŋ jero kokaen ijoro, “Nii Amanaanoŋ mende uma koi nanjen. Kawaajonj nii mende noosiriwato, noo kouruna yoŋoonoŋ kema buju kokaen injjoro: Niinoŋ mono Maŋna Anutu ano oŋoo Maŋgja Anutuwaaŋnoŋ eleema umaja.”

18 Kaeŋ ijoro Magdalaga emba Maria iinoŋ eleema kema gowo-kouruta kokaen injjoro, “Niinoŋ Poŋ iibe qaa kaanj kaanj nijojaa.” Kianj.

Jiisasnoŋ gowokouruta asuginj orjono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

19 Sonda iikanondeen gomaŋ tiiro gowoko yoŋoonoŋ ruuŋjanonj ajoroonj Juuda yoŋoojoŋ toroko moma miri naguya koma kii meŋ ragi. Kaeŋ ragi Jiisasnoŋ asuginj batugianoŋ nama kokaen injjoro, “Alauruna, luae mono oŋowo raba!”

20 Kaeŋ jeŋ borowoita ano maroŋa qendeema oŋono iima korisoronoŋ uugia saa qero.

21 Saa qero mombo kokaen injjoro, “Alauruna, luae mono oŋowo raba! Amanoŋ nii wasiŋ nono kaanjaideen niinoŋ oŋo wasiŋ oŋonjeŋ.”

22 Kaeŋ jeŋ buu aasonja uulanjoŋ jero, “Mono Unja Toroya mewu.

23 *Oŋo ejemba siŋgisonjogia mesaowuyati eej, ii mono Anutuwaa jaanoŋ solaŋjanidaborowaa. Ejemba siŋgisonjogia mende mesaowuti eej, ii mono Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋjaniwuya.” Kianj.

Jiisasnoŋ Tomas asuginj muro.

* **20:23:** Mat 16.19; 18.18

24 Jiisasnoj gowokouruta kaen asugin ojonoto, gowoko 12 yonjoononja moj qata Tomas, qata moj Didimus qagiti, iinoj kambaj kanoj batugianoj mende laligoro.

25 Tomasnoj karo gowoko tosianon “Nono Poj iijona,” jegi moma kokaen jero, “Jaananon birin lopoya borianon iima boro susunanoj maronjanon oosirimanjati eej, ii saañoj moma laarimaña. Nii neeno ii mende oosirimanjati eej, mono qaagadeej nijogi ii mende moma laarimaña.”

26 Kaen jero sonda motoongo tegoro gowoko yonjonon Sonda iikanon mombo mirinoj kululuun nagu koma kii mej Tomaswo motoon ragi. Motoon ragi Jiisasnoj mombo asugin batugianoj nama kokaen jero, “Alauruna, luae mono ojowo raba!”

27 Kaen jej Tomas ijoro, “Gii mono boroga boraama borowoina menj iima boro susuganoj maronjanon oosiriwa. Kaen ama yanjisej mesaon uuwoiga yakarij nii moma laarin nomba.”

28 Kaen ijoro kokaen meleeno, “Oo, gii noo Poj Anutunaga!”

29 Kaen meleeno kokaen ijoro, “Gii niijanjiwaajoj nii saañoj moma laarin nonjanto, ejemba mende niima kilej nii moma laarin nomakejuti, iyojonoj mono simbawoja wo koloju.” Kianj.

Jonoj Oligaa Buja koi kokaembajonja ooro:

30 Jiisasnoj gawon esumumuyawo menj laligoro angoletu seiseiya tosaanja ii gowoko yonjoo jaagia qaganon asugiro, ii buk koi kanoj mende oowe.

31 Qaa tosaanja ooweti, ii kokaembajonja oowe: Jiisasnoj Anutuwa Meria koloon Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, ono qaa ii moma laarin iikaanja kanon Jiisaswaa qabunjaajoj ama laaligo kombombanja buja qej aowuya. Kaen ama laligowutiwaajoj niinoj Oligaa Buja tere koi oowe ojonoj kaja. Kianj.

21

Jiisasnoj gowoko 7 yonjoononj asugiro sora ambembo horogi.

1 Kanagej Jiisasnoj mombo gowoko tosaanja yonjoononj asugiro. Taiberias apu angoj goraayanoj kanon kokaen asugin onjono:

2 Gowoko eja kokaanjonoj motoon laligogi: Saimon Piito, Tomas qata moj Sunesune (Didimus) qagiti, Natanael eja ii Galili prowinswaa taonja Kaanaga ano Zebediwa merawoita woi ano gowoko tosaanja yonjoononja woi.

3* Motoon laligogi Saimon Piitononj injoro, “Nii mono sora horomambajon kemanya.” Kaen jero tosianon jegi, “Nono saañoj giwo motoon kembonja.” Kaen jej mesaon wanjononj uma kema gomantiija iikanon sora moj mende horogi.

4 Sora mende horon eej laligogi gomañ ano Jiisasnoj sakasinoj nano. Nanoto, iawa kaitania ii mende iima kotogi.

5 Jiisasnoj nama ojooma qaro, “Alauruna, sora moj horoju me qaago?” Jero meleema “Qaago!” jegi.

6*“Qaago!” jegi kokaen jej kotoj ojono, “Ojo mono misagia wanjo dindinjaagen giligi kemero saañoj sora mokoloowuya.” Ii moma misagia giligi sora seiseiya kemej ologogitiwaajoj horoniñ koubajen amamaan horon susugogi.

* **21:3:** Luuk 5.5 * **21:6:** Luuk 5.6

7 Kaeñ kolooro Jiisaswaa wombō gowokoya iikanōj Saimon Piito kokaēj ijoro, “Ii mono Poñga!” Kaeñ jero Pombaa qata moma opoqisiagadeen somongon laligorotiwaajon selekopaaya kokosiij iikanondeej apu aŋgonon lugun kemero.

8 Yoñonōj sakasiñ kooroñanōj 100 miita kawaa so kosianōj kema laligogi. Kawaajoñ Piitonon kemeñ keno gowoko tosaanjā yoñonōj wanjo loqanon qen nañgoñ kema misa sorayawo horogi wango gematanoñ karo.

9 Kaeñ kañ sakasinōj riñ iikanōj iwoi kokaēj iigi: Gere jero lokotanōj sora jejeta ano bered raro.

10 Ii iigi Jiisasnoñ kokaēj inijoro, “Oñj keteda koi sora horojuti, mono iikanōj tosaanjā meñ koi kawu.”

11 Ii jero Saimon Piitonon moma wanjonon uma misa hororo sakasinōj uro. Uro hoñja 153 iigi. Misa ii sora somata seiseiya yoñonōj saa qegito, misanoñ kileñ mende riiro.

12 Hoñja ii iigi Jiisasnoñ kokaēj inijoro, “Mono kañ gomaambawaa neneya newu.” Kaeñ jero moma kañ “Ii Poñnanaga,” kaeñ moma kotogito, gowoko yoñoonoñga moñon “Gii moronoñ?” kaeñ qisimambaajon uulombo moma mende qisiro.

13 Mende qisiroto, Jiisasnoñ kema bered meñ oñjoma sora kaañgadeeñ mendeema oñjono.

14 Jiisasnoñ koomunonja waama gowokouruta asugiñ oñjono indij kaaron kolooro. Kianj.

Jiisasnoñ Piito mombo kuuñ meñ kotiiro.

15 Gomaambawaa neneya negi tegoro Jiisasnoñ Saimon Piito-waajon kokaēj ijoro, “Saimon Jombaa meria, alauruga koi yoñonōj nii uugianōj jopagoñ nomakejuti, giñoñ ii uñuuguñ mamaga jopagoñ nomakejan me qaago?” Ii moma kokaēj meleeno, “Oo Poñ, nii uunanoñ jopagoñ gomakejen. Gii noo wombō alana koloøjañ. Ii geenjō saanoñ mojañ.” Kaeñ meleeno Jiisasnoñ ijoro, “Gii mono noo lamauruna melaa uñuagiñ laligowa.”

16 Kaeñ ijoro indijā woi qisiñ muro, “Saimon Jombaa meria, gii oñjanoñ jopagoñ nomakejan me qaago?” Ii moma kokaēj meleeno, “Oo Poñ, nii goojoñ ama nomakeja. Gii noo wombō alana koloøjañ. Ii geenjō saanoñ mojañ.” Kaeñ meleeno Jiisasnoñ ijoro, “Gii mono noo lamauruna galeñ koma oñjoma laligowa.”

17 Kaeñ ijoro indijā kaaron qisiñ muro, “Saimon Jombaa meria, gii mono oñjanoñ womboganoñ noojon ama gomakeja me qaago?” Kaeñ qisiñ muro uujopawaa qiqisia motooñgo iikayaddeeñ qisiro indijā kaaron koloorotiwaajon Piitonon wosobiri moma meleema kokaēj jero, “Oo Poñ, gii iwoi kuuya saanoñ modaborojañ. Gii wombō alana koloøjañ. Giñoñ mono geenjō ii awaagadeeñ mojañ.” Kaeñ jero Jiisasnoñ ijoro, “Gii mono noo lamauruna uñuagiñ laligowa.”

18 “Niinōj qaa hoñja toon̄ moñ kokaēj jewe moba: Gii sagbili laligon geenjō selekopaaga somongon kana kanoñ me kanoñ kemanjeñ siñ mobagatiwaa so saanoñ kema kañ laligona. Kaeñ laligon waanato, eja waña koloowagati, kamban iikanōj borga boraana moñnoñ kan opo selekopaaga somongon goma kana moñgeñ mende kemambaajon mobagati, mono iikanōj guama kembaa.”

19 Jiisasnoj gejatootoo qaa kaeñ jeñ Piito komuwaatiwaa qaa saañq inisiaano. Iinoj koomu tania moñ komuro Anutuwaa qabuñjaya somarii-waatiwaaqon romongoj ii jero. Qaa ii jeñ iwaajon ijoro, “Gii mono kan nii notaan laligowa!” Kianj.

Jiisasnoj Piitowo gowoko mombaa qaaya amir mori.

20 Piitonon Jiisaswo kema eleema Jiisaswaa wombō gowokoyanoj gema-garanoj karo iiro. Gowoko iikanon kiankomu lama negiti, iikanon waŋjanon Jiisaswaa totoyanoj laarin jero, ‘Poñ, goonon memelolo ejā ii moronoj?’

21 Gowoko iikanon kanagaranoj karo Piitonoj ii iima Jiisas kokaen qisiñ muro, “Poñ, gowoko koi kawaanoj mono nomaeñ koloowaa?”

22 Qisiñ muro kokaen ijoro, “Niinoj iwaalaligo areñja kaeñ me kaeñ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinoj kokaen moma jewenaga, ‘Iinoj mende koomu laligoj uro niñoj namonon mombo kamañatiwaa kambanjanon toroqen jaawo laligoj unaga,’ qaa ii iwaalaligoj unaga. Gii mono iwaalaligoj unaga, qaa mesaon geenjaa laaligoga meagon galeñ koma aon noo gemananoj kan nii notaan laligowa.”

23 Qaa kaeñ jero tosianon tondu moma jeñ seigi uumeleen alaurunana yonjoo batugianoj qaa ii kokaen jeñ soogi, “Gowoko iikanon mende komuwaas.” Kaeñ jeñ soogito, Jiisasnoj jaawo tetegoya qaa laligoj ubaati-waajon mende jeroto, qaa kokaen jero, “Niinoj iwaalaligo areñja kaeñ me kaeñ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinoj kokaen moma jewenaga, ‘Iinoj mende koomu laligoro niñoj namonon mombo kamañatiwaa kamba-ñanom toroqen jaawo laligoro unaga,’ qaa ii iwaalaligoj unaga. Gii mono iwaalaligoj unaga, qaa mesaon geenjaa laaligoga meagon galeñ koma aon laligowa.” Kianj.

Neeno ii kuuya jaananoj iima naŋgoj ooñ ojonojjeñ.

24 Gowoko iikanon iwoi ii jaayanoj iima laligoj iikawaa so ii naŋgoj jeñ asarin Oligaa Buňa koi ooro. Korebore ojonoj gowoko iikawaa kania mojutiwaajon ama saanoj naŋgoj kokaen jeñ laligowu, “Iinoj qaa naŋgoj jeroti, iikanon mono qaa hoña tooñ kolooya.”

25 Jiisasnoj gawoñ men angoleto tosaajaa seiseiya ii kaanja-gadeenj ama men laligoro. Iikawaa sundugia motomotoon ii kuuya tororo oowonagati eenj, mono buk papia boranja boranja seiseiya koloogi kantri so papia kowi miri (laibreri) kuuya kanoj anij saa qeñ ologoro tintiñaa moñ mende sokonaga. Kaeñ romongojen.

Aposol Gawoŋ Meme

Uŋa Toroyanor aposol inaaŋ oŋono gawoŋ megı. Jen-asa-asari

Dokta Luuknoŋ buk qata "Kraistwaa Oligaa Buŋa" ooŋ sunduya toroqen̄ buk qata "Aposol gawoŋ meme" ooro. Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya kuma oŋono Uŋa Toroyanor sololoon̄ oŋono Kraistwaa buju qaa jeŋ seigiti, Luuknoŋ iikawaa sunduya asuganoŋ amambaaŋ moma kokaeŋ (1.8) ooro, 'Yoŋonoŋ ii Jerusalem sitinoŋ kanaŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema toroqen̄ balon̄ goraayanoŋ eu emu leelee ken̄gi sokondaboron̄ keno.' Wala Juuda kanageso uutanor̄ gawoŋ megı uugia meleema gbiligi Kraistwaa qemburun̄ kanaŋ qeŋ sein̄ kema kema kantria kantria sokono uumeleen̄ kanageso yoŋoo waŋgiqaa kolooro. Sunduya ween̄gojuti, Luuknoŋ iyonoo uugia meŋ kamaamambaajoŋ kaparaŋ koma qaa kota woi kokaeŋ ooŋ asariro,

1) 'Kraistwaa alaurutanor̄ Room mindimindiri gawman ii tuarenjen̄ mende ama oŋoma laligoju. Yoŋonor̄ ii meŋ kamaaŋ ambutiwaajon̄ toropere mende anju. Tosianor̄ kaeŋ mobuyagati, ii bomboŋgaoja eej̄ waababo.'

2) 'Juuda yoŋonor̄ jigo gawoŋ megı qereweŋa kolooro hoŋa asugiwaati-waajon̄ mamboma laligogiti, Jiisasnoŋ mono hoŋa ii meŋ kaŋ oŋono.' Qaa kota ii.

Jiisaswaa Buŋa qaaya kuuŋ jeŋ sein̄ zioz kanaŋ meŋ kотiigi toroqen̄ keno uumeleen̄ yoŋoo tuuŋgianoŋ somariiro. Iikawaa so "Aposol gawoŋ meme," sundu ii juno qaa bakaya waŋa karooŋ kokaeŋ koloju: 1) Jiisasnoŋ Siwe gomanor̄ uro gowoko yoŋonoŋ Jerusalem laligogii Kraistwaa Buŋa qaayanor̄ kanaŋ qemburun̄ qero. 2) Eŋ somariiŋ Palestain balombaa prowins tosianor̄ keno. 3) Mombo somariiŋ kantria kantria Batugaranor̄ Kowe liligoŋ rama kenjuti, ii sokoma tetegoyanor̄ siti waŋa Room kanoŋ keno.

"Aposol gawoŋ meme" iikawaa qaa waŋa ii Uŋa Toroyaa kania ano gawoŋ meme. Aposol ano momalaari ejemba yoŋonor̄ Yambuyambu dolo-gaa (Pentekost) kambajanoŋ Jerusalem qama kooligi Uŋa Toroyanor̄ ku-usuŋawo uugianor̄ kemero. Uugianor̄ kemen̄ sololoon̄ meŋ kотiŋ oŋono deema kantriŋ liligoŋ gawoŋ megı hoŋa kania kania kolooro. Zioz ejemba ano yoŋoo jotamemeyaa yoŋonor̄ Kraistwaa Buŋa qaa ii kanakanaiyanor̄ nomaen̄ jeŋ laligogiti, Luuknoŋ iikawaa qaaya ooro ii saanor̄ buk kokanoŋ ween̄goŋ moboŋa. Ejemba uugia meleema mindirin̄ naŋgoŋ aŋ laligogiti, iyononor̄ Buŋa qaawaŋ ku-usuŋa moma kotogi gomaŋ so asugiro. Nomaen̄ asugiroti, Luuknoŋ iikawaa sunduya ooŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋa qendeema nononja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

1. Buŋa qaa naŋgoŋ jewombaajoŋ jojorigi 1.1-26
 - a) Jiisasnoŋ jeŋkooto ama Uŋa oŋomambaajoŋ jero 1.1-14
 - b) Juudas Iskariotwaa kitia Matias metogogi 1.15-26
2. Jerusalem sitinoŋ Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 2.1-8.3
3. Judia ano Samaria Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 8.4-12.25
4. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ laligoro 13.1-28.31
 - a) Misin gawoŋ liligoŋ megı indiŋ 1 kolooro 13.1-14.28
 - b) Jerusalem ajoajoroo ama qaa somongogi 15.1-35
 - c) Misin gawoŋ liligoŋ megı indiŋ 2 kolooro 15.36-18.22

d) Misin gawoŋ liligoŋ megı indıŋ 3 kolooro 18.23–21.16

e) Pool Jerusalem, Sisaria ano Room kapuare mirinoŋ raro 21.17–28.31

Jiisasnoŋ zioz kanairo.

¹*Oo Tiofilus, Luuk niinoŋ sunduna mutuya ooweti, iikanooŋ Jiisasnoŋ gawoŋ kanaiŋ meŋ liligoŋ ejemba kuma oŋoma laligoroti, iikawaan sunduya kuuya areŋgoŋ ambe iina.

² Jiisasnoŋ gawoŋ meŋ wasiwasi eja aposoluruta meweengooŋ kuma oŋoma laligoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋ qaganooŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Ii oŋono Anutunoŋ wano Siwenooŋ uro. Niinooŋ sunduna ooweti, ii iikanooŋ oodaborowe. Kete iikanooŋa sundu ii toroqen oomanja.

³ Jiisasnoŋ siimbobolo moma komunj koomunooŋga waama ween 40 namonooŋ toroqen laligoro. Laligoŋ kambaj iikanooŋ aposoluruta indiňa mamaga asugij oŋoma Anutu bentotoŋaa kania toroqen jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ aiwese tani kania kania meŋ qendeema oŋono. Yonjonooŋ ii iima Jiisasnoŋ gbilin laligoji, ii saanoŋ moma yagogi. Aiwese iigit, iyonjonooŋ ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaanja nanju ano moŋnoŋ ii qewago-mambaajoŋ amamaawaa.

⁴*Kambaj moŋnoŋ yonjwo motooŋ laligoŋ kokaen jeŋ kotoŋ oŋoma injjoro, “Oŋoŋ Jerusalem siti koi uulaŋawo mende mesaowu. Maŋnaŋoo ‘Kaleŋ uugianooŋ ama oŋomana,’ jeŋ qaaya somongoro injjoweti, ii mono hoŋawo koloowaa. Oŋonoŋ mono iikawaajon mamboma laligowu.

⁵*Wala Jonoŋ ejemba oo toorjnoŋ mulu meŋ oŋoma laligoroto, Anutunoŋ kambaj mende koriro Uŋa Toroya uugianooŋ ama iikanooŋ mulu meŋ oŋombaa.” Kianj.

Jiisasnoŋ Siwenooŋ uro.

⁶Aposol yonjnoŋ kambaj moŋnoŋ ajoroogii Jiisasnoŋ batugianoŋ asugiro kokaen qisiŋ mugi, “Poŋ, giinooŋ kambaj kokaamba me naa kamboŋ Israel kantriwaa toton ii mombo kuuŋ meŋ kotiiwaga?”

⁷Qisiŋ mugi kokaen injjoro, “Amanooŋ iyanjaŋa ku-usuŋ qaganooŋ gbani ano aua kambaj areŋgoŋ anota ej, ii oŋonoŋ mobutiwaas so qaago.

⁸*Ii qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ kamaan uugianooŋ kemebaati, iinoŋ mono ku-usuŋ oŋono letoma noo kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowu. Ii Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema liligoŋ toroqen balon goraayanoŋ eu emu leelee kenji sokondaboroŋ kembä.

⁹*Jiisasnoŋ qaa ii injjondabororo Anutunoŋ jaagia qaganooŋ meŋ waaro koosunoŋ kamaan esuuro eukanoŋ uro iibombaajon uugi uro ayayooga-gadeen kono moŋgama naŋgi.

¹⁰Kaeŋ uro sombinooŋ eu iigigiŋ naŋgi iikanondeeŋ eja woi malekugara tualalakota yoronoŋ kosogianoŋ asugij nani.

¹¹Nama kokaen injjori, “Galili eja oŋo mono naambaaajoŋ sombinooŋ eu uuŋgadeeŋ naŋju? Anutunoŋ Jiisas koi oŋoo batugianoŋga wama Siwe gomanooŋ eu uro iijuti, iinoŋ mono tani kaanjaadeeŋ mombo eleema kamaawaa.” Kianj.

Juudas Iskariotwaa kitia Matias meweengogi.

* **1:1:** Luuk 1.14 * **1:4:** Luuk 24.49

* **1:5:** Mat 3.11; Maak 1.8; Luuk 3.16; Jon 1.33

* **1:8:**

Mat 28.19; Maak 16.15; Luuk 24.47-48

* **1:9:** Maak 16.19; Luuk 24.50-51

12 Kaeñ injiori aposol yoñonon Jerusalem siti kosianon baanja qata Oil gere baanja kanoñ eleema kamaañ 1 kilomiitawaa so kañ sitinoñ kougi*

13 *Jerusalem kouma miri uuta moñ qaganon kanoñ rama laligogiti, iikanon kema ugi. Ugiti, iyonoq qagia ii kokaen: Piito, Jon, Jeims ano Andruu; Filip, Tomas, Bartolomyuu ano Matyuu, Jeims Alfiuswaa meria, Saimon Zelot politik ejaga ano Juudas Jeimswaa meria†

14 Eja kuuya yoñonon uumotoon ama emba yoñowo kaparañ koma qama koolin laligogi. Yoñoo batugianor Jiisas kouruta ano nemurja Maria yoñonon kañagadeen laligogi.

15 Qama koolin laligon ween moñnoñ momalaari ejemba jañgogia 120 kawaña so ajoroogi Piitonon batugianor waama qaa kokaen jero,

16 “Eja alauruna, Jiisas men somongogiti, Juudasnoñ iyoñoojón kana qendeeno. Unja Toroyanoñ Juudaswaa qaa ii waladeen kin Deiwidwaa utanonoñ sañe ano jetanoñ jero Ondino buk (Buk Song) kanoñ oogita eji, iikanon mono hoñawo kolooro.

17 Jiisasnoñ Juudas meweengoro ananaa tuuñnoñ moñ laligoro gawoñja mewatiwaajoñ kuuro wasiwasí eja wanja aposol kolooro.

18*“Juudasnoñ nanamemeñ bologa ano sewañja mugí meñ iikanon baloñ koria moñ sewañja mero. Ii meñ iikanon aro aoñ wanjanon meleema balonon kuuro tomena junno kera koronja data koga ii kuuya ujungoñ kouma kamaaro.

19 Kaeñ kolooro Jerusalem ejemba kuuya iikawaa bujuya modaboronj baloñ iikawaa qata iyançiaa qaanoñ Akeldama qagi. Ii ananaa qaanoñ Sa Balonj koria.”

20*Piitonon toroqen kokaen injioro, “Ondino (Buk Song) kanon qaa moñ kokaen oogita eja,

‘Miria mono bembeneñ koloon gbamenja namba. Ii moñnoñ toyá mende koloon laligoro mirigadeen namba,’
ano qaa moñ kokaen eja,

‘Moñnoñ saanor iwaña dunduñanor galen gawoñ meñ namba.’

21-22*“Kawaajoñ ama nono eja moñ meweengoñ kuuniñ nonowo jotañamemeyä koloon dangunu kaña nama Jiisasnoñ koomunongä waaroñ, iikawaa Burjaya nañgoñ jeñ laligoro sokombaa. Jonoñ Jiisas oomulu meñ muro Poñnoñ kambaj iikanondeen qenjaaronoñ kema gawoñja kanain meñ nonoo balonon iligoñ kema kañ laligoro Anutunon batunananoñdeen wama uro. Eja kambaj kuuya iikanon tuuñnananoñ motooñ laligoñ kouniniñ, mono iyoñoonoñga moñ meweengoniñ sokombaa.”

23 Piitonon kaeñ injioro ejawaa mongama eja woi qagara qagi. Moñ qata Joosef, qata moñ Barsabas ano qata moñ Jastus. Eja mombaa qata Matias.

24 Qagara qama kokaen qama koolin jegi, “Oo Poñ, gii ejemba uunana korebore moma kotojan. Kawaajoñ giñ eja koi yoroononja moroga meweengojani, ii mono qendeema nonomba.

25 Juudasnoñ gbingbaon ama dogon kamaañ aposol gawoñ mesañoñ kileñja so tiwilañ kemeroti, iwaña dunduñanor eja moñnoñ mono aposol koloon nama wasiwasí ejawaa gawoñ meñ laligowaa. Qaa ii onjanon.”

* **1:12:** Juuda yoñonon 1,100 miita ii Sabat kendonoñ mende uuguj kemakegi. Kawaajoñ Kana qaa mende uuguj kagi. * **1:13:** Mat 10.2-4; Maak 3.16-19; Luuk 6.14-16 † **1:13:** Zelot paati yoñonon angiaa nanañ mewombajon Room mindimindiri gawmambo toropere ano uugere ama laligogi.

* **1:18:** Mat 27.3-8 * **1:20:** Ond 69.25; 109.8 * **1:21-22:** Mat 3.16; Maak 1.9; 16.19; Luuk 3.21;
24.51

²⁶ Kaeñ jen yoroo unju (kaas, lot) kuugi Matias asugiro. Asugiro aposol 11 yonjoo batugianon duñ moñ mugi tuuñgianon toroqero. Kianj.

2

Uña Toroyanor kamaaq gowoko uugianon kemero.

¹* Jisasnōj komuroti, kambaj iikanonja sonda 7 tegoro ween ^{50*} iikanon yambuyambu kambajā kañ kuuro uumeleenj ejemba kuuya yonjonon ajoroon kendon ragi.

² Ragi Sombinonja iwoi moñ obabañ bilisik kaañja kamaaro otoñ somata asugiro mogi. Raidimbonon qenkeji, mono iikawaa tani kaañja asugin kamaan miri ragiti, ii kuuya saa qero.

³ Miri saa qen iwoi iikanon deenqeema sein gere bolañ kaañja wanjia qaganoñ uro ñigi.

⁴ Kaeñ asugiro Uña Toroyanor kuuya yonjoo uugia saa qero kantri tosia yonjonoñ qaa kanañ jegi. Uña Toroyanor sololoon qaa sañe anotiwa so asuganoñ jegi.

⁵ Juuda ejemba tosianon Anutu goda qen kantri kania kania sombin baatanon rama kenjuti, iikanon deema kema laligoñ Jerusalem eleema kagiti, tosia iikañañ ii sitinoñ laligogi.

⁶ Kaeñ laligoñ otoñ somata ii moma ejemba tuuñ mamaganon kouma ajoroogi. Ajoroon nañgi momalaari ejembanon qaa morota morota jegiti, ii kuuya moma arjo arjo moma asarin iikawaajon aaruñ kiko angi.

⁷ Kiko ama walingon kokaen jegi, “Mobu! Eja koi qaaya qaaya jejuti, iyojonoñ mono kuuya Galili ejembaga kolooju me?

⁸ Nono kantri morota morota kanoñ koloon kouma laligonij yonjonoñ mono nomaeñ ama laligoñ somariñ kantrinanaa so qaanana aña aña jegi mojon?

⁹ Nono Partia ejemba, Midia ejemba ano Eelam ejemba koi nanjoñ. Nono tosianon Mesopotemia laligonij. Tosianon Judia laligoju ano tosianon Kapadosia gomanon laligogi. Ejemba tosianon Pontuswaajoñ, tosianon Eisia prawnswaajoñ koloojoñ ano yonjonoñ ananaa qaanoñ qaa jegi mojon.

¹⁰ “Tosianon Frigia goman mesaon koi kan laligoju. Tosianon Pamfilia taon mesaogi. Tosianon Iijipt kantrinon laligogi. Tosianon Sairini gomañ leegen Libia kantrinon laligogi. Tosaanya nono Room sitiga tawatawaga koi kan laligojon.

¹¹ Nono tosianon Juuda ejemba koloon laligojon ano tosianon kantri tosianon koloon kanageñ Juuda ejemba kolooniñ. Kaañañ nanjoñ ano yonjonoñ qaa jegi nono qaanana motomotoon ii saanø moma kotojoñ. Nonoononja tosianon wato qata Kriit mesaon kowe kotoñ kagi. Tosianon Arebia qaa jenkeju. Nono kaañjanon laligojonto, yonjonoñ aisoñ Anutunon angoleto uuta anoti, iikawaa kania ii ananaa qaanoñ aña aña jegi mojon.”

¹² Kaeñ jen kuuya yonjonoñ aaruñ mogi sooboo kono iyanjia kokaen jen qisiñ aogi, “Koi kawaa kania mono nomaeñ?” Kaeñ qisiñ aoi qaa moñgama tomipiñ nañgi.

¹³ Tompiñ nañgito, tosianon mepaqepae amä kokaen jegi, “Yonjonoñ wain apu naañjwo mamaga neñ eñkalolon kolooju.” Kaeñ.

Piitonon Uña Toroyaa kania jen asariro.

¹⁴ Kaeñ jegi Piitonon aposol 11 yonjowo motoon waama nama kotakota qama ejemba tuuñ ii kokaeñ injoro, “Alauruna, Juuda ejemba ano ejemba

* ^{2:1}: Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * ^{2:1}: 50 ii Griik qaanoñ Pentekost.

kuuya Jerusalem laligojuti, niinoj iwoi koloojiwaa kania jewe mono geja ama mobu.

15 Onjo tosianoj nonoojoj kokaen jeju, ‘Yonjonoj apu kotiga negi uugianoj enkalololj koloja.’ Kaej romongojuto, nononoj iikaanja mende koloojoj. Koi gomaambawaa 9 kilok koloja. Gomaamba ii apu nene kambanja qaago.

16 Qaagoto, gejatootoo eja Joelnoj Buja qaa kokaen jeroti, iikanoj mono hojawa koloja,

17* ‘Anutunoj jeja: Pombaa kaka kambanjaqo toriwaati, niinoj kamban iikanoj Urjana Toroya maabe ejemba kuuya yonjoo qagianoj ubaa. Uma sololoj koton kondoon ojono kokaen koloowaa:

Onjoo meraboraurugianoj gejatootoo qaaya qaaya jenkebuya.

Onjoo gbaworo sarañurugianoj jaagia meleeno uñaya uñaya iimakebuya.

Onjoo ejemba wañja yonjonoj gaoj kuukuu iimakebuya.

18 Urjana Toroya maamanjati, ii eja ano emba noo weleñ qej laligowuti, iyonjoo qagianoj kaanjagadeen uro gejatootoo qaa jenkebuya.

19 Niinonj argoleto sombinorj ambe uugi eu uro iibuya ano namonoj aiwese ii kokaen iibuya:

Iwoi sayawo, gere bolañ uuta ano kaaso konduñawo ii asugiwuya.

20 Weenj jaayanorj pañgamanj mero koiñorj ososaan sa kaanja koloowaa.

Kaej kolooro iikawaa gematanorj Pombaa kamban somatanorj mono kajñ kuuwaa.

Weenj ii akadamu ano qabuñjayawo.

21 Daenj yonjoonorj moñnorj Pombaa qata qama kooliwaati, Anutunoj mono ii hamo qejñ muro letombaa.’ Joelnoj kaej oorota eja.

22 “Oo Israel ejemba, onj mono geja ama qaa koi mobu: Anutunoj Jiiaswaa laaligo kambanjaqoñ sololoñ muro laligoro argoleto, aiwese ano kaiyaga esuñmumuyawo ii onjoo batugianorj balonoñ asuganoñ asugiro. Onjoo ii saanorj moju. Anutunoj iwoi ii koloñ mun ikaanja kanorj Nazaret eja iikawaa kania nañgoñ jeñ qendeema onjomä laligoro.

23* ‘Anutunoj wala eerjanorj Jiiaswaa qaa waladeenj somorjorj moma koton kokaen jerota eja, ‘Hamoqueqe Toyanoj mono eja jotamemeya onjoo borogianorj kamaawaa.’

Qaa iikawaa so Anutunon Jiias mende argoñ kono onjoo borogianorj kamaaro. Kaej kamaaro onj komuwaatiwaajorj qagi waba kantri gawman yonjonoj Mooseswaanorj Kana qaa mende moma kileñ jeñ kotogi borogianorj Jiias qelanjinj meñ maripoonorj qegi komuro. Komuroto, sayanoj mono onjoo qagianorj urota eja.

24* Jiiasnoj komuroto, koomuwaa kasa gbadoyanorj kamaaro koomu Toyanoj ii somorjorj kamban koriga galeñ koma mumambaajorj ammaaro. Ii Anutuwaanoj mende sokono. Kawaajorj iinorj ii meñ gibilin koomuwaa siimboboloyanorj metogoro waaro.

25* Kiñ Deiwidnon Jiiaswaajorj kokaen jerota eja,

‘Niinoj taraturu ama tama nuwabotiwaajorj Poñnoj boro dindinanorj laligoja.

Iinorj kamban so kooronanorj nano uñauña kaanja iima laligojeñ.

26-27 Kaej laligon komumajato, koomuwaa gomanorj kemebe gema mende nuwaa.

* **2:17:** Joel 2.28-32 * **2:23:** Mat 27.35; Maak 15.24; Luuk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6; Maak 16.6; Luuk 24.5 * **2:25:** Ond 16.8-11

Giinoj geenjgaa wombo eja soraaya tak-kootoya nii mono metogon nona qasirinoj ej mende gisaamaja.

Kawaajon uunanoj korisoro moma buunanoj renduŋ rii qama laligojen.

Selenanoj kaanjagadeej gbiliŋ waabaatiwaajon ama mamboma jejeromjromoŋ ama haamo meŋ ewaa.

28 Giinoj laaligo kotigaa kania qendeema nona moma kotomaŋa.

Niinoj goo jaasewaŋganoj pondaj laligowe giinoj uuna korisoronoy meŋ saa qewaa.' Deiwidnoj Jiisawaaŋon kaeŋ jerota eja.

29 "Oo alauruna, Piito niinoj beŋ ambonana kiŋ Deiwidwaa kania ii awasaŋkaka qaganoy asuganoj kokaŋej jeŋ asarimaŋa: Deiwidnoj komuroron konŋi qasirianoj kete batunananoj koi eja.

30 *Deiwidnoj gejatootoo ejaga koloon laligoroti, iinoj kokaŋej moro: Anutunoŋ gbiliuruta yoŋoonoŋga moŋ meweengŋoŋ kuuro iyaŋa kaanja ej a pombaa duŋ rarayanoj rabaa. Anutunoŋ qaa ii somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiŋ laligoro.

31 Moŋnoŋ rabaati, ii waladeej iima moro. Hamoqeqe Toya Kraist iinoj koomunoŋga waabaati, Deiwidnoj ii moma kokaŋej jero,

'Kraistnoŋ laligoŋ komuwaato, koomuwaa gomanoy kemero Anutunoŋ ii gema mende qero ewaa.

Iwaa sele busuya ii mende mesaoro qamoyanoj qasirinoj mende gisaawaa.'

32 Anutunoŋ Jiisas meŋ gbillro waaro iikaŋa kanon qaa ii hoŋawo kolooro. Nono kuuya ii jaa konananoj iima naŋgon jeŋ daŋgunu kaanja naŋnoŋ.

33 Jiisasnoŋ waama laligoŋ Anutunoŋ wano uma boro dindinanoŋ raja. Iikanoy rama Maŋanoŋ Uŋa Toroya wasiwaatiwaajon jeŋ somoŋgoroti, iinoj (promis) ii moma ii maaro kamaaro hoŋa kete koi asugiro iima moju.

34 *Deiwidnoj Siwenon mende uro. Iinoj aŋo qaa kokaŋej jerota eja,

'Anutunoŋ Siwe gomaŋ uutanoy neenaa Poŋnaajoŋ kokaŋej jeŋ kotoro moro:

Giinoj mono kan boro dindinanoŋ asamararaŋ koi kanoŋ kamaaŋ rama laligowa.

35 Kaeŋ rama laligona niinoj kambaŋ biiwianoy koi kanoŋ tuarenjeŋrugá riŋtama haamo ama oŋomoŋa.

Haamo ama oŋombe yoŋonoŋ tama kemeŋ siimbobolo moma saama kana doga kaanja koloowuya.

Kaanja koloogi giinoj saanoy waama yoŋoo qagianoŋ riŋt aisoŋ laligowa.'

36 "Oo Israel ejemba, oŋo Jiisas maripoonoy qeqi komuroto, Anutunoŋ Jiisas ii kuuro Poŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist koloon nonoma laligoja. Israel tuuŋ kuuya oŋo mono iikawaa kania moma yagowu."

37 Piitonon kaeŋ jero ejemba tuuŋnon moma uugia qosono Piito ano apsol tosaanja ii kokaŋej inijogi, "Eja alaurunana, nono mono no-manomaaŋ anij sokombaa?"

38 Inijogi Piitonon kokaŋej inijoro mogi, "Oŋo mono uugia meleembu. Motomotoon uugia meleengitiwa so nononoŋ mono Jiisas Kraistwaa qatanoy oo mulu meŋ oŋomboŋa. Ii oŋonij Anutunoŋ siŋgisorŋgogia sorŋgbama mesaŋ Uŋa Toroyaa kaleŋja ii buŋa qeqi oŋombaa."

39 Anutunon Uŋa ii oŋomambaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, qaa ii mono oŋoŋgia ano oŋoo gibiliurugia oŋoojoŋ ama jero. Oŋoojoŋ ama tosaanŋa koriganoŋ kema laligogi Anutu Pojnananan oŋoombaati, iinon soomonjo qaa (promis) ii mono kuuya oŋoojoŋ ama kaŋagadeen jeŋ somoŋgorota eja.”

40 Piitonoŋ kaeŋ inijon toroqen qambaqmambaq qaa tosaanŋa mamaga iikanon uugia kuun kokaen jero, “Ejembə iriŋqiriŋa koi namonon laligojuti, Anutunon ii hamo qeŋ oŋono letombutiwaajoŋ moja. Yoŋowo siimbobolo mokoloowubotiwaajoŋ mono uugia meleema ejembə doogoya ii jawo ama oŋomesaowu.”

41 Piitonoŋ kaeŋ jero ejembə jaasoonjogoyanoŋ qaaya moma aŋgoŋ konŋi oomulu meŋ oŋoŋgi. Ii meŋ oŋoŋgi kanagesogianoŋ toroqegi jaŋgogianoi ween iikanonjadeen 3,000 kawaa so somariiro. Kian.

Momalaari yoŋonon uugia somoŋgoŋ aŋŋ laligogi.

42 Uugia meleengiti, iyoŋonoŋ uumotooŋ ama uugia somoŋgoŋ aŋŋ kam- ban so aima ajoroogi aposol yoŋonon Burŋa qaa kuma oŋoŋgi samon kowoga ano nembanene motoŋ neŋ qamakooli gawoŋ meŋ laligogi. Pondan laaligo kaanŋa laligogi.

43 Kaeŋ nama Anutuwaa qatanon boliwabotiwaajoŋ jenenjoro ama lali- gogi. Kaanŋa laligogi Anutunoŋ sololoon oŋono aposol yoŋonon jetamemegia koloŋ gawoŋ megı aŋgoletı aiwese morota morota asugiro.

44 *Anutu moma laarigitı, iyoŋonoŋ kuuya laaligogia motoon laligoŋ esuhina (tiwomaleku) iwoigia kuuya mindirin摩托 men laligogi.

45 Kaeŋ meŋ laligoŋ baloŋ esuhina iwoigia sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa oŋoŋgi karoti, ii batugianon mojoqojoroŋ ama amamaagitiwa so mendeema aŋguŋ laligogi.

46 Kaeŋ mindirin laligoŋ suulaŋ uumotooŋ ama kamban so jiwoworŋ jigonoŋ aŋoroŋ laligogi. Bered ii miri so motoŋ neŋ laligogi ano nem- banenegia ii gbiŋgbaoŋgia qaa korisoro qaganon rama neŋ laligogi.

47 Kaiyakagia kaeŋ ama Anutu mepeseeŋ laligogi ejembə kuuya yoŋonon ii injisosoroon laligogi. Injisosoroon laligogi tuŋgianon somariiro Pojnnon kamban so ejembə tosaanŋa meŋ letoma oŋono uugia meleema mindi- mindiri areŋgianon toroqegi. Kian.

3

Piitonoŋ eja meendaŋgoya moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Juuda yoŋonoŋ mare so 3 kilok qama kooliŋkegi. Mare moŋnoŋ Piito Jon yoronon qamakooli kamban iikanon jiwoworŋ jigonoŋ uri.

2 Uri iikanon eja moŋ nemuu goron uutanonqaa meendaŋgoya koloŋ rama laligoroti, ii aŋgoŋ kan jiwoworŋ jigowaa kiropo naguyanoŋ aŋgi. Alaurutanon ween so kaŋ demberunon aŋgoŋ kiropo nagu qata Nagu limasiisiiŋjäwo qagiti, iikanon aŋgi raro. Rama ejembə jigo goranoŋ ugiti, iyoŋonoŋ moneŋ kaleŋ mubutiwaajoŋ welema oŋoma laligoro.

3 Kaeŋ aŋgi raro Piito ano Jon yoronon jiwoworŋ jigonoŋ ubo jeri dodobobø iriima ii kaŋagadeen kalembaabaoŋ welema orono.

4 Welema orono jaasewaŋjanon uuŋ iima Piitonoŋ kokaen ijoro, “Mono noro niriiba.”

5 Kaeŋ ijoro jaa suanŋa irigigiŋ iwoi moŋ borogaranonqaa nombaotiwaajoŋ mambono.

6 Irigigiilo Piitonon kokaen ijoro, “Noonoj silwa me goul monej mende ejato, noonoj iwoi mon ej, ii saanor gomaaja: Gii mono Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Toya Kraistwaa qatanor waama kembal!”

7 Kaej ijor boria dindinjanor menj kobibiilo waaro. Waaro kania ano gbako siita mono iikanondeej kotiiro.

8 Kotiiro waama lugur yorowo jiwowor jigojon uma iikanon kema kañ torij qej oroj Anutu mepeseero.

9 Kaej kema kañ Anutu mepeseen muro ejemba tuuj kuuya yonjonon ii iigi.

10 Ii iima kokaen jegi, “Eja koi kalej mubonjiwaajon jiggowaak kiropo Nagu Ilmasiinsiija-wowaa kosianon rama welema laligoroti, mono ii.” Kaej jeñ moma mun “Selianon naa iwoiga koloja?” jeñ aaruñ newogia tegoro waliñgogi. Kiarj.

Piitonon jiwowor jigojon Buña qaa jero mogi.

11 Waliñgogi jejewelenweleñ eja iikanon suulañ Piito Jon yorowo motoon kema karø ejemba tuuj korebore yonjon uulañjäwo kosogianon kañ jiwowor jiggowaak toton uutanoj uma kiñ Solomombaa sombej sarañjäwonon ajoroon nama iigigigi.

12 Kaej iigigigi Piitonon injima kanañ kokaen injoro, “Oo Israel alauruna, ono mono naambaaajon iwoi koi iima aaruju? Naambaaajon noro uuñ nirigigiju? Eja koi kanoj qearqon kana kema kaij, ii noroo esuñnoj me Anutuwaa Buña qaa tororo moma otaaqkejotiwaaajon ama qaago. Kaej mende romonjowu.

13 *Ananaa ambosakonana Aabraham, Aisak ano Jeikob yonjo beñ Anutunon mono Meria Jiisas asamararan muro jotamemeya uuta kolooro honja asugiro iiju. Ono Jiisas ii menj balon galen yonjo borogianon angi gawana Pailotnoj isamambaa qaaya somonqon jeroto, onjonon Jiisas ii iwaajaanon qakooma gema qej mugi.

14 *“Ono eja dindinjanor soraaya ii gema qej mun borosa meme eja mon isambaatiwaajon kaparan koma qama silama qisigi.

15 Kaej qama qisiñ iikañja kanon laaligowaak Toyanoj komuwaatiwaak qaaya jegi komuro. Komuroto, Anutunoj ii menj gbliro koomunongaa waaro. Noronoj ii jaanaranon iima nañgon jeñ iwaajangunu kaañja nanjo.

16 Kaej nama Jiisaswaa qata moma laariñ mun laligojo. Eja koi iima moma mutujit, ii mono qa iikawaa ku-usuñjänoj menj kotiiro nanja. Jiisasnoj sololoon norono momalaarinaranon kolooro iikawaa qaganon nama jeñ kotori kana gbakoyanoj qearqoro ono kuuya ii iiju.

17 “Oo alauruna, Jiisas komumambaaajon kaparan kongiti, onjonon ii mono poumapou qaganon angi, ii mojen. Ono angi ano galenjurugianon kañagadeen iwoi ama mugiti, iikawaa kania mende moma kotoñ lañ angi.

18 Kaej angit, iikawaa kitia Anutunoj kokaen ano: Anutunoj qaaya wala eenjanon gejatootoo ejembauruta kuuya sololoon onono waladeej kokaen jeñ oogi, ‘Anutuwaa Hamoqeqe Toya Kraistnoj mono siimbobolo mobaa.’ Kawaajon ono kaej angi Anutuwaanor qaa iikanon mono honjäwo kolooro.

19 Kawaajon mono uugia meleema Anutuwaanor eleema kagi singisoñgogia kotoñ soñgbambaa.

20 “Anutunoj oyanboyaj Toyaa koloja. Ono een lañ laligowubotiwaajon Anutunoj Jiisas waladeej meweengoro. Kawaajon ono mono uugia

* **3:13:** Eks 3.15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Maak 15.6-14; Luuk 23.13-23; Jon 19.12-15

meleengi Hamoqeqe Toya Kraist wasiro ojooonon karo iwo qokotaagi laaligogianoq gibiliro oyanboyaq kambanqia kaq kuuwaa.

21 Anutunoq monowaa monoyanoq kanaiq qaaya gejatootoo ejembau-ruta tak-kootoya kuuya ii sololoon ojono waladeeq kokaenq jeq laligogi,

‘Anutunoq Hamoqeqe Toya angoq koma muro Siwe gomanon rama laligoro iwoi kuuya mombo arenqon kolojanivaati, mono kambanq iikanjaadeeq wasiro Siwe mesaon kamaawaa.’

Jiisasnoq qaa iikawaa so kamaanq nonoonoq karo.

22* Moosesnoq kokaenq injioro,

‘Poq Anutunon Juuda tuuq ojoo batugianonq gejatootoo eja moq menq gibiliro waama Mooses niiq kaanaq koloowaa.

Iinon geregiaqaga nama qaa injiowaaati, mono ii kuuya geja ama moma teq koma laligowu.

23* Monnoq gejatootoo eja iikawaa qaaya mende teq kombaati,
Anutuwaanoq kanageso ojonoq mono iwaa qaaya jeq tegoq tiwilaaj mubu.’

24 Gejatootoo ejemba Samuelwaanoq kanaiq kouma qaa jegiti, iyoononq mono korebore kaanagadeeq gejatootoo qaa kambanq kokaamba hojewo kolooji, ii waladeeq jeq laligogi.

25* Anutunon ambosakonjurunana yonowo soomoongo areja ama Aabraham kokaenq ijoro,

‘Goo gibiliuruga yonoononq moqnoq koloonq waabaati, Anutu niinoq mono iwaajoq ama namowaa ejemba tuuqta tuuqta kuuya kotuegoq ojombe oyanboyaq koloowuya.’

Anutunoq soomoongo qaaya ninisaano gejatootoo ejembanon ii toroqen jeq kottiij laligogiti, ii mono ojoojonq ama anota eja.

26 Anutunon Meria menq gibiliro waaro kotuegoq ojombatiwaajon wasiro wala ojonoq kamaaro. Kawaajoq mono keteda koi uugia meleema ajaq aja laaligogiaa kana bologa gema qewu. Kaeq ama oyanboyaq koloowuya.” Kaeq jero.

4

Piito Jon yoronoq jigo kaunsol tuuqnoq nani.

1 Piito ano Jon yoronoq ejemba tuuq ii qaa kaeq injiori jigo gawoq galenq yononoq, jigwaa kiropo galenq waajaq ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparaajkonkon) yononoq waama jaagaranoq kougi.

2 Gowokowoiyanon ejemba tuuq kuma ojoma kokaenq jeri, “Jiisasnoq koomunonqaa waaro. Kawaq so komugiti, iyoononq kaanjaadeeq gibili waabuya.” Kaeq jeri uugia boliro yoroonoq kougi.

3 Kouma uruuma gomaq tiirotiwaajon ama kapuare mirinon orooma jegi, “Gomaq anogo qaa jakeyanonq oroombonja.”

4 Kaeq jegito, Buja qaagara mogiti, iyoonoonq kelemalelejanon uugia meleema Jisias moma laarigi. Moma laarigit, iyoonoo jaangogianoq somariiro 5,000:baa so koloonq laligogi.

5 Gomaq ano galenqkonkon ejaurugia, Juuda yonoo jetamemeurugia ano Kana qaawaa boi yononoq Jerusalem ajoroogi.

* 3:22: Dut 18.15, 18 * 3:23: Dut 18.19 * 3:25: Jen 22.18

6 Ajoroon jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Anas iinoŋ batugianoŋ raro. Kaŋagadeeŋ Kaias, Jon, Aleksander ano jigo gawoŋ galeŋ waŋa saŋjuruta tosaŋa kuuya ii motoon ragi.

7 Ragi Piito Jon uruama jaagianoŋ oroonjgi nani kokaen qisiŋ oronjgi, “Oronj mono nomaeŋ anjaota? Morowaa qataga qari esuŋjanooŋ turun muro letonja?”

8 Qisiŋ oronjgi Uŋa Toroyanoŋ Piitowaa uuta saa qero nama kokaen injiŋ, “Kantriwaaw galeŋkoŋkoŋ eja ano jotameemeurunana, mobu.”

9 Noro eja meendaŋgoya nomaeŋ ala ilailaa ama muri kania gbiliŋ qeaŋgoro, kete kaeŋ qisiŋ noronu.

10 Kawaajooŋ iikawaa kitia ii saanoŋ jewe ojo ano Israel ejemba kanageso kuuya mobu. Onjonon Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Tonana maripoonoo qegito, Anutunooŋ ii men̄ gbiliro koomunonja waaro. Jiisaswaa qataa kuusuŋjanooŋ mono eja koi meagoro ojoo jaagianoŋ qeaŋgoŋ nanja.

11* Qaa moŋ ii kokaen,

‘Miri meme eja yoŋonoŋ kowonjiŋ tando moŋ gema qeŋ mesaogito,
Anutunooŋ ii komoro aeŋ tando kombombanja waŋa kolooja.’

Aej tando waŋa ii Jiisas.

12 “Jiisas motoonjgonooŋ mono hamo qeŋ nononja. Qa moŋ qama kooliniŋ ii amamaawuto, Jiisaswaa qatanooŋ mono sokonja. Anutunoŋ qa moŋ Sombimbaba baatanooŋ mende nononota eja. Qaago! Qa motoonjgo ŋi qama letoma Siwewaa buŋa koloowonja.”

13 Kaeŋ jendabororo kaitanigara iima kokaen jegi, “Eja woi koi yoronoŋ momo mirinoŋ mende uma kileŋ qaa kotiga kotiga jeŋ awasaŋkaka nama kawali kaŋaŋ koloojao.” Kaeŋ jeŋ kiko ama walingoŋ kaniagara moma kotoŋ jegi, “Oŋanooŋ! Eja woi yoronoŋ mono Jiisaswo laligoŋ letoni.”

14 Kanagara moma kotoŋ eja meendaŋgoyaŋ qeaŋgoŋ yorowo nanoti, ii iima qaagara qewagowombaajooŋ amamaagi.

15 Ii amamaan jigo kaunsol tuuŋ ojomesaoŋ seleenjeŋ kemebaotiwaajooŋ jeŋ kotogi kemerri aŋgiodeen qaa mongama gejanonogia amigi.

16 Gejanonogia amigi, “Nono eja woi koi mono nomaeŋ ama orombonaga? Yoronoŋ jeŋ kotori aŋgoleto qaita moŋ asugiroti, ii Jerusalem korebore yoŋonoŋ modaboroju ano nono ii kaŋagadeeŋ qakoombombaaajooŋ amamaajooŋ.

17 Ii amamaajonto, iikawaa qaaya ejemba batugianoŋ mombo sein kembabotiaajooŋ mono saanoŋ kokaen jeŋ kotoŋ oroniŋ sokombaa, ‘Oro mono Jiisaswaa qatanooŋ qaa mombo mende jewao.’ Kaeŋ jeŋ kotakota jeŋ qetegon oroniŋ sologori moŋnoŋ moŋ ii mende mobaa.”

18 Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ oronjgi uri kokaen jeŋ kotoŋ oronjgi, “Oro mono Jiisaswaa qatanooŋ qaa moŋ mende toroqen jeŋ ejemba kuma oŋombao.” Kaeŋ jeŋ soŋgo kotakota ama oronjgi.

19 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oronjito, Piito Jon yoronoŋ meleema kokaen injiŋ, “Noronoŋ ojoo jeŋkootogia teŋ kombojon Anutuwaaanoŋ qaa men̄ kamaan ani omaya koloowaboo. Ii Anutuwaa jaasewanjanooŋ sokonja me qaagoti, ii moŋ oŋoŋgio gosiŋ jeŋ somoŋgowu.”

20 Kaeŋ me kaeŋ jeŋ somoŋgowuyagato, noronoo iwoi iima moriti, ii kolatiŋ qaa bogoro laligowotiwa so qaago.”

21 Kaeŋ injiŋ mogi ejemba kuuyanooŋ aŋgoleto asugiroti, iikawaajooŋ Anutu mepeseegi. Kaeŋ mepeseegitiwaajooŋ ama “Kitia nomaeŋ ama

* **4:11:** Ond 118.22

orombonaga?" jen kana moj mende mokoloogi. Mende mokoloon galen meme qaa kotiij jen oroma oromesaogi kamaari.

22 Angoleto asugiro eja meendangoya qeañgoroti, ii gbania 40 uuguñ laligoro. Kawaajoñ mono Anutu mamaga mepeseen laligogi. Kianj.

Uumeleeney yonjonoñ qama kooliñ nama kotaigi.

23 Jigo gawoñ galen wañña ano jotamemeya yonjonoñ Piito ano Jon galen meme qaa jen oroma oromesaogi iyanagaraa alaurugara yonjonoñ eleema keni. Kéma qaa kuuya jegiti, ii injiori mogi.

24 *Ii injiori moma uumotooñ ama uugia menj kululuuñ arogia menj waama Anutu kokaen qama kooliñ mugi, "Oo Poñ uuta somata, giinonj Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanooñ ej, ii mokoloon oñoma Togia kolojanj.

25 *Giinonj eeñjanon geengaa Uña Toroya wasina kamaan gawoñ ejaga Deiwid, nonoo ambonana iwaña buutanoñ qaaga ana goo jega menj kokaenj jero,

'Uumeleembaa gadokopa yonjonoñ mono naambaajoñ guju mamaga menkeju?

Kantria kantria yonjonoñ mono nomaembaajoñ ama momo omaya omaya romongonkeju?

26 Namowaa kiñ poña poña yonjonoñ balongiaa so waamakeju.

Poñ jawiñña jawiñña yonjonoñ mindiriñ ajoroonkeju. Kaeñ qemburuñ ero Poñ ano iwaña Hamoqeqe Toya qetama oromakeju.'

27 *Oñanoñ, qaa iikawaa so siti kokanoñ kolooro. Gii Meraga Toroya Jiisas kuuna Hamoqeqe Tonana koloja. Iinoñ asugiro eja poñ woi Herod ano Pontius Pailot yoronooñ Room gawman galen koloon ananaa Israel isiurunana yonjowo mindiriñ ajoajoroo ama tuarenjenj ama mugi.

28 Gii geengo ku-usuñga ano jegaa so iwaajoñ iwoi koloowaatiwaa qaaya jen waladeej somongoñ areñgoná. Yonjonoñ iwoi ii ama mugi qaa areñ kuuya ii kaenj hoñjavo kolooro.

29 "Oo Poñ, nono gii weleñ qen goninj kete galen meme qaa nononjuti, gii mono ii lima nañgoñ nonona saanooñ goo Buñña qaaga kawali kaanja awasañkaka nama jen laligowona.

30 Giinoñ mono boroga suluna ji ejemba ii Meraga Toroya Jiisaswaa qa ku-usuñjanon qeangowu ano angoleto aiwese morota morota asuginkebu. Qaa ii oñanoñ."

31 Kaeñ qama kooligi miri ajoroonj ragiti, balon ii memenjaliñ utugoro Uña Toroyanooñ korebore uugia saa qero kema kawali kaanja awasañkaka nama Anutuwaa Buñña qaa jen laligogi. Kianj.

Uumeleeney ejembanooñ uugia somongoñ aogi.

32 *Uumeleeney tuuñ somata yonjonoñ uuroromongo motoongo ama laligogi. Iwoi kuuya ej oñonoti, ii goononja me noononja, iikaer mende jegito, iwoiga kuuya ii metulangogi motoongia kolooro laligogi.

33 Kaeñ laligogi Anutuwaa ku-usuñjanon turuuñ oñonoñ kotaigi aposol yonjonoñ jeta menj danjunu kaanja nama Poñ Jiisasnoñ koomunonja gbilliñ waaroti, qaa ii nañgoñ jen laligogi. Kaeñ laligogi Anutunoñ kaleñmoriaña somata maaama oñono ejembanooñ goda qen oñonji.

34 Kaanja laligogi iikawaa so batugianooñ moñnoñ iwoi mombaajoñ mende memeqemeañ menj amamaan laligoro. Korebore nene gawoñja gawoñja ano

* **4:24:** Eks 20.11; Neh 9.6; Ond 146.6 * **4:25:** Ond 2.1-2 * **4:27:** Mat 27.1-2; Maak 15.1; Luuk 23.1, 7-11; Jon 18.28-29 * **4:32:** Apo 2.44-45

miria miria yonoo toy a koloogiti, iyoyonon ii sewanya mewutiwaajon angi. Kaej angi sewanya megi monej karo ii mej kagi.

35 Mej kaq aposol yonoo borogianon angi korebore memeqemeaj menj amagaagitiwaa so ii batugianon mendeema onjoma laligogi.

36 Eja mon qata Joosef, aposol yononon qata Barnabas qagiti, ii ananaa qaanoj: Uu-nañgonanjo eja, iinoj wato qata Saiprus kanoj koloj somariij jigo gawoq ejaga (Liwait) laligoro.

37 Iinoj kaanagadeen nene gawoq balonja sewanya mewutiwaajon ano monej karo sewanya ii menj aposol yononon kaq borogianon ano. Kianj.

5

Ananaias Safaira yoroonon tiliqili

1 Kaej ama laligogito, eja mon qata Ananaias embia qata Safaira yoronoj gawoq balonjaraa bakaya sewanya mewutiwaajon ani.

2 Ani sewanya karo ejanoj monej bakaya iyanjaajon angoj koma mesangjoro embianoj ii modabororo bakaya moj menj kaq aposol yonoo borogianon ano.

3 Borogianon anoto, Piitonon kokaq ijoro, "Oo Ananaias, gii mono naambaajon Satan mende qetana uuga saa qeja? Iinoj uuga saa qero giinon batogon Uja Toroya angomokolon ama muj geengaa balombaa monej bakaya angoj koma mesaangjoraj?

4 Gii iikawaa toy a koloonati, kambaj iikanon ii geengaa buñaga kolooro me? Geengaa balonja sewanya megi sewanya karoti, monej ii mono goo buñaga kolooro me qaago? Gii mono naambaajon uuganoj qaa somongon iwoi koi anjan? Gii qaa qolomjolongoya jej iikaanja kanoj ejemba mende tiligon nononjanto, Anutu iyanja mono tiligon mujan!"

5 Kaej ijoro qaa ii moma tama kamaaj namonoj kemej komuro. Kaej komuro ejemba kuuya iikawaa bujuya moma sombugia mamaga mogi.

6 Komuro eja gbaworo yononon kouma qamoya menj esuuq angoj kema roj konjgi.

7 Aua karoon tegoro embianoj iwoi kolooroti, ii mende moma karo.

8 Karo Piitonon embia Safaira kokaq qisiñ muro, "Oro gawoq meme balonjaraa bakaya sewanya mewutiwaajon ani monej karoti, ii iikawaa so me qaago? II mono nijona momaj!"

Qisiñ muro kokaq meleeno, "Monej ii ojonoj iikawaa so karo."

9 Kaej meleeno jej muro, "Oro mono naambaajon uumotoonj ama Pombaa Uja Toroya tiligon mujaota? Moba, loganon komuro ejanoj menj kema roj konjuti, iyoyonon mono nagu koi dodowigi otonja mojañ. Yoyonon gii kaanagadeen esuuq angoj goma kembuya."

10 Kaej jej muro iikanondeej tama Piitowaa batanoj kemej komuro. Komuro eja gbaworo yononon kouma qamoya mokoloon menj angoj kema loyaa kooronjanon roj konjgi.

11 Roj konjgi uumeleej tuuq kuuya yoyonon moma awawaligi bujuya seiro korebore moma sombugia mamaga mogi. Kianj.

Aposol yoyonon ejemba mamaga menj qeañgoj ojonoj.

12 Kaej angi Anutuwaa ku-usunjanon aposol inaan ojono gawoq menj borogia ejemba qagianon angi Anutunoj aiwese angoletu kania kania mero batugianon mamaga kolooro. Ejemba Jiisas moma laarigit, kuuya iyoyonon jiwowon jigowaa totot uutanon uma kin Solomombaa somberen sarajanawanon ajoroon tuuq motoonjo koloon laligogi.

13 Kaeñ ajoroon laligogi ejemba tosianoñ keegia moma jirinjiriñ ama moñnoñ iyonoñoon mende toroqero. Kaeñ qaagoto, ejemba tuuñ yoñonoñ goda mamaq qeñ oñoma laligogi.

14 Kaeñ ajoroon laligogito, kileñ ejemba seiseiya yoñonoñ tuunjgia toroqen oñoma laligogi. Eja ano emba tuuñja tuuñja yoñonoñ Jiisas moma laarin ugia meleeneñgi tuunjgianoñ somariñ seiro.

15 Aposol yoñonoñ gawoñ kaeñ megí ejemba seiseiyanooñ qeañgogi. Kaeñ qearngogitiwañjon amá tosianoñ ji ejemba uñuama demberu koma añgoñ kana goraayanoñ kaañagadeen duñ meagoñ maki tamboma kanooñ oñooma kokaen jegi, “Piitonooñ kanj nunuuguwaati, uñauñayanoñ mono kambarj iikanooñ yoñoonoñga mombaa qaganooñ uro qeañgonaga.”

16 Kaañagadeen taøi ano gomañ Jerusalem siti liligoñ rama kenjuti, iyonoñoonoñga ejemba tuuñ mamaganooñ horoñ kagi. Kaeñ kanj ejemba ji injiroti ano omenooñ qaamuñ meñ^{*} kokojinjiñ amá oñongiti, ii uñuama kanj kougi. Kougi kuuya yoñonoñ qeañgogi. Kianj.

Gajobanooñ aposol kapuare mirinonga uñuano kamaagi.

17 Kaeñ amá laligogi jigo gawoñ galeñ wañanoñ ano iwaña alauruta Sadusii (Jigo gawombaa kaparañkoñkon) paati nañgoñ mugiti, kuuya iyonoñ irinjia soono uuduuduu añgi.

18 Uuduuduu amá aposol oñoma somonooñ gawmambaa kapuare mirinoñ oñoonji.

19 Oñoonjito, gomantiña kanooñ egi Pombaanoñ gajoba moñnoñ kapuare miri naguya naguya horoñ uñuama seleenjeñ kamaañ kokaen injjoro.

20 “Mobu, oño mono kema jiwowoñ jigoñooñ uma ejemba jaagianoñ nama laaligo gbiliaa kania kuuya asuganoñ injjowu.”

21 Kaeñ injjoro gomañ ano jiwowoñ jigoñooñ uma nama Buña qaa kuma oñongi. Kaeñ nama kuma oñongi jigo gawoñ galeñ wañja ano alauruta nañgoñ mugiti, iyonoñon keuma jigo kaunsol tuuñ ano Israel jotameemu rugia koma horoñ oñongi motooñ ajoroog. Ajoroon nama opotoro tosaaña aposol uñuambombaañjoñ wasin oñongi kapuare mirinoñ kenji.

22 Keñgito, ii iikanooñ mende mokoloon oñoma eeñ eleema sundugia kokaen añgi,

23 “Nono oñanoñ kapuare mirinoñ keuma nagu kotakota kongi nangi eja waaggiawo yoñonoñ nagu so nañgi injjion. Ii injjionto, naguya horoñ uma kanooñ eja moñ mende mokoloonjoñ.”

24 Kaeñ sundugia añgi jigowaa kiropo galeñ wañja ano jigo gawoñ galeñ wañja yoñonoñ qaa ii moma uugia sooboo kono jegi, “Oopopoñ! Kete kaeñ koloon kanageñ mombo sipasipa kono mono nomaeñ koloowabo?”

25 Kaeñ jegi moñnoñ kouma kokaen injjoro, “Mobu, eja kapuare mirinoñ oñoonjiti, iyonoñon mono jiwowoñ jigoñooñ nama ejemba Buña qaa kuma oñonju!”

26 Kaeñ injjoro jigowaa kiropo galeñ wañanoñ opotoro uñuano keñgi. Kema “Ejembanooñ jamo giliñ nunuuwubo,” jeñ toroko moma lolooñkotagadeen jiwowoñ jigoñooñ uma aposol uñuama kagi.

27 Kaeñ uñuama kanj jigo kaunsol tuuñ yoñoo jaagianoñ oñooñgi nañgi jigo gawoñ galeñ wañanoñ kokaen qisij oñono.

28 *“Oño Jiisaswaa qatanooñ qaa moñ mende kuma oñombu. Nononoñ kaeñ jeñ soñgo kotakota amá oñoninto, qaa iikawaa oñanoñ mono nomaeñ

* **5:16:** Qaamuñ ii kokaen: Omenooñ buuta muunjgoro qaa bogoro laligoja. * **5:28:** Mat 27.25

kolooro? Ojonoq mono kileq toroqen Jiisawaa sundu kuma ojongoji Jerusalem siti kuuya sokoma wangiia meq saa qero laligojon. Ano eja iikanoy komun saya maaro ojonoq kokaen ninijonkeju, ‘Iwaa qaayanoy mono Juuda nonoo qanananoy urota eja.’ ”

²⁹ Kaeq qisiq ojonto, Piito ano aposol tosianoq kokaen meleengi, “Nononoq ejemba ojoojeenkootogia teq kombombaaqon ama Anutuwaanoy qaa uuguniy mende sokombaa. Qaago!

³⁰ Anutunoq ananaa ambosakonjurunaa bengiaga koloja. Ojo Jiisas gere batuyanoq mondon qegi komuroto, Anutunoq ii meq gibilro waaro.

³¹ Anutunoq ii meq gibilq wama uma iyanyaq boro dindinjanoy anota raja. Eukanoy raro Anutunoq siqisongonana mesaon nonomambaajoq kuuro Pojnanaq ano Hamoqege Tonana koloja. Iikaanq koloq Israel kanageso meq letoma nonono uunana meleembombaajoq moja.

³² Nono iwoi ii iima qaa kuuya ii naajonq jeq dangunuuya koloq naajonq. Uja Toroyanoq kaanjagadeeq qaa ii naajonq jeqkeja. Anutunoq Uja Toroya ejemba jeta teq koma muqkejuti, mono iyoqoo uugianoy ama buja qeq ojonaq.”

³³ Piitonoy qaa kaeq meleeno jigo kaunsol tuuq yonjonoq mogi uugia soonoq kotowageej kaanja kotoro. Kotoro uugia gere jero aposol unjugi komuwutiwaajoq mogi. Kiaq.

Gamalielnoq alauruta jeq meq loorin oyono.

³⁴ Kaeq mogito, Farisii (Kana qaawaa kaparaqkonqon) eja moq qata Gamaliel iinoq jigo kaunsol tuuq yonjoo batugianoy raro. Iinoq Kana qaawaa boi ejaga laligoro ejemba kuuya goda qeq mugi jotamemegiaga kolooro. Kaanj koloq waama aposol unjungi seleenqen kemen boronja mono mambombutiwaajoq jeq kotoro.

³⁵ Kaeq jeq kotoro kemegi jotameme alauruta kokaen injijoro, “Israel ejauruna, onoq eja koi nomaenq ama ojombuyaqa, iikawaajon mono awaagadeeq toogia moma galeq meq aowu.

³⁶ Wala emukanoy eja moq qata Teudas iinoq waama ‘Niinoq somatagiaga kolojen,’ jero kete gbani tosaanja tegoro laligojon. Teudasnoq kaeq jero eja 400:wa so iwo toroqen somonqon aon laligogito, monjnoq ii qero komuro tosianoq ejauruta wambelaanq mugiti, ii kuun ojonoqj boratigi qemburunqianoy jaangoq qaondabororo.

³⁷ “Iwaa gematanoy Galili eja moq qata Juudas asugiro. Iinoq takis mewutiwaajon ejemba qagia oonq arenjogigit, (sensus) kambaj iikanoy asugiro. Asugiq ejemba tutugonq meq loorin oyono kareq ambutiwaajon ala ilailauruta koloogi. Kaeq koloogito, ii kaanjagadeeq qegi komuro ano alauruta wambelaanq mugiti, tosianoq ii kuugi toroko moma boratigi.

³⁸ Kaeq kolooro niinoq kokaen injijowe mobu: Ojo mono eja koi yonjoo seleqianoy iwoi laj mende ambu. Yonjonoq gawoq koi meg qemburuq kolooji, ii baloq ejemba yonjoo momo arenjianondeeq kolooji eeq, ii mono sooni jaangoq qaombaa. Kawaajon ii mono ojomesaogi kamaawu.

³⁹ II qaombaato, Anutuwaan momo arenjonoq koloonagati eeq, ojonoq mono qemburuq ii somonqowombaajoq amamaawuya. Ojo Anutu iyanyaqetama tuarenjenq ama muq laligowubo. Ojonoqjiaa kaniagia kaanja mokoloowubotiwaajon mono toogia moma galengia meq aowu.”

⁴⁰ Gamalielnoq kaeq injijoro gejanono qaaya aqjalq angoq koma otaagi. Ii otaaq aposol ojongoq kougi opotorowaajon jegi raunakapan meq ojongoj. Raunakapan meq ojongoj jigo kaunsol tuuq yonjonoq aposol ii Jiisawaa

qatanon qaa moj toroqen jewubotiwaa soñgo kotakota ama oñoma “Kamaañ kembu,” jegi.

41 Kaeñ jegi jigo kaunsol tuuñ mesaon keñgi. Kananoñ kema kokaen jegi, “Jiisaswaa qataajon ama qabuñjanan a kaeñ menj soojuti, ii Anutunoñ moja. Iinoñ nono siimbobolo iikañja mobombaa so moma niniro saanon sokonja.” Kaeñ jeñ uugianon kawaajon qeñgoro aisoogi.

42 Aisooñ gawoñ toroqen menj weeñ so jiwowoñ jigonoñ ugi ano miria miria kanoñ kema Buñja qaa kuma oñoma laligogi. Jiisasnoñ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, yoñonoñ iikawaa Oligaa Buñjaya jeñ iikanon ejemba uugia kuuñ laligogi. Kianj.

6

Gawoñ ilailaa eja (diikon) 7 metogoñ oñongi.

1 Gowoko jañgogianon somariñ uro Juuda ejemba tuuñ woi koloon laligogi. Tosianoñ kantri tosianonq aña Griik qaa jegi ano tosianonq iyanqiañ baloñgianon laligoñ kouma Arameik ano Hibruu qaa jenkegi. Kaeñ laligogi kambaj iikanon niñorjiiñon kolooro. Griik qaa jegiti, iyoñonoñ kokaen jegi boliro, “Aposol yoñonoñ kambaj so nene hina mendeema nonomakejuto, Griik qaa jeje emba malo nonoo nene hina bakaya ii bakasasan nonomakeju. Ororoi mende mendeengi mende sokonja.”

2 Kaeñ jegitiwaajon ama aposol 12 yoñonoñ gowoko tuuñ ii koma horoñ oñongi ajoroogi kokaen inijogi, “Nononoñ selewaa gawoñ menj nembanene mendeema oñoma Anutuwaa Buñja gawombaajon kambanana saanon mende sokono uuwaa gawonananoñ kamaawabo. Ii mende sokonja.

3 Kawaajon alaurunana, mobu! Oñonoñ mono oñoañgiaa batugianonq gawoñ ilailaa mokoloon oñombu. Uña Toroyanoñ eja uugia saa qero Anutunoñ momakootoya qaita moj oñono qabuñja awaa menj nanjuti, mono eja iikañja 7 meweñgoñ oñombu. Ii meweñgoñ oñongi gawoñ ii oñoniñ ii galeñ koma menj laligowuya.

4 Yoñonoñ kaeñ laligowuyato, nononano kamban so pondan qama koolin Anutuwaanonoñ Buñja qaa jegeña nama jeñ seiñ laligowonja. Gawoñ iikanon mono pondan namboña.”

5 Kaeñ inijogi tuuñ kuuya yoñonoñ “Saanoñ sokonja,” jegi. Kaeñ jeñ eja qata Stiiven meweñgogi. Stiiven ii Anutu kotakota moma laarin muro Uña Toroyanoñ uuta saa qero laligoro. Toroqen eja kokaan meweñgoñ oñongi: Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas ano Nikolas. Nikolas ii waba kantriwaa siti qata Antiokia kanon koloon kanagen Juuda ejaga koloon uuta Kraistwaanonoñ meleeno.

6 Ii meweñgoñ oñongi aposol yoñoo jaasewañgianon uma keñgi borogia wañgianon ama qama koolin kotuegoñ oñongi.

7 Anutuwaanonoñ qaa jeñ seigi toomoriañawo kolooro gowoko yoñoo jañgogianon Jerusalem sitinoñ somariñ seiro. Jigo gawoñ galen yoñoo tuuñnonq aña seiseiya yoñonoñ kaañgadeeñ uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kianj.

Stiiven qelanjiñ menj somoñgogi.

8 Anutuwaa kaleñmoriañanaoano ku-usunja kanon gawoñ ilailaa eja Stiivenbaa uuta saa qero nama aiwese angoletu somasomata ii ejemba batugianon mero asugiro.

9 Ii asugiroto, Juuda tosianon waama Stiiwen tuarenjen ama mugi. "Loloon kagiti, iyonjo qamakooli miri tuuñ"^{*} yonjoo batugianoñ Juuda tosianon Sairini ano Aleksandria Iijipt siti woi kanoñ eleema kañ nañgi. Eja kaanjanon mindirin waama Silisia ano Eisia prowinsnoñga kagiti, iyonjoo tuurjonoñga Juuda eja tosaanø uñuama motoon Stiiwembo mondon niñonginon ama jenonkooli amigi.

10 Kaeñ amigito, Urja Toroyanoñ Stiiwen solooloro momakooto somataa qaganø qaa meleema ijijorot, ii Juuda yonjonoñ gewagowombaajon amamaaq kamaagi.

11 Amamaaq kamaaq kokomomola meñ kema eja tosaanø mokoloon kuuñ oñoma kañ kokaen jegi, "Iinoñ mepaqepae qaa jeñ iikanon Mooses ano Anutu qetama orono monin."

12 Kaeñ jeñ kema ejemba tuuñ, iyonjo jotamemeyagia ano Kana qaawaa boi yonjoo uunonkeeme qaa jegi uugia gere jero. Gere jero tililuaan kañ Stiiwen horon qelanjin meñ jigo kaunsol tuuñ yonjoo jaagianon kenji.

13 Kema eja tosaanø uñuanji kouma Stiiwembaa selianoñ qaa qolonymolonjogoya kuuñ kokaen nañgon jegi, "Eja koi kanoñ mono jiwoñj jigonana ano Mooseswaanoñ Kana qaa tuarenjen ama mende mesaonkejato, ii toroqen jeñkeja.

14 Tuarenjen ama kokaen jero monin, 'Jiisas, Nazaret ejanoñ mono jiwoñj jigo koi kondeeno qeqelalaj ewaa ano Moosesnoñ Kana qaa nononota ej, ii utegowaa.'

15 Kaeñ jegi jigo kaunsol tuumbaa ajoajoroonø ragiti, ii kuuyanoñ Stiiwen tororo uugi kaitanianon Siwe gajoba taní kaañ kolooro iima mogi. Kiañ.

7

Stiiwenon qaa kitia meleema jero mogi.

1 Stiiwen qaa jakeyanon oonji nano jigo galen wañanø kokaen qisiñ muro, "Qaa ii hoñja me qolonymolonjogaya?"

Stiiwenon Aabrahambaa sunduya jero.

2 *Qisiñ muro kitia kokaen meleeno, "Ejauruna, mañ daremuna, niinon kokaen ijijowe mobu: Ananaa ambonana Aabrahamnoñ Mesopotemia balonoñ laligoro asamararañ Toya Anutu iinoñ asugij muro Mesopotemia mesaon Haran gomanon kema laligoro.

3 Anutunoñ kokaen ijoro,

'Gii geengaa gomañ balonja ano tinitosauruga oñomesaoñ balon mon qendeema gomanjati, mono iikanon kema laligowa.'

4 *Kaeñ ijoro moma Kaldia gomañ mesaon Haran gomanon kema laligoro. Iikanon laligoro mañanø komuro Anutunoñ wasin murota oñjo kamban kokaamba koi laligojuti, mono balon kokanoñ kañ kanaiñ rama laligoro.

5 *Balon kokanoñ rama laligoro Anutunoñ balon kitia boronja moñ kana tamboyaa so ii mende buñja qen muro. Balon koi kawaa toya mende totoñ kolooro, Aabrahambaa gblia mende kolooro Anutunoñ kamban iikanondeen iwaa qaa waladeen kokaen jeñ somonjoro,

* **6:9:** Qamakooli miri tuuñ mombaa qata ii kokaen kolooro qagi: Ejemba qabuñagiawo yonjonoñ tosaanø sewanjia megij buñagia koloñ togiaa weleñ eeñ qen laligoj (sleiw) borogianoñga loloon kagiti, iyonjonoñ iyanjia qamakooli miri tuuñgia ama qagia kaeñ qagi. * **7:2:** Jen 12.11 * **7:4:**

Jen 11.31; 12.4 * **7:5:** Jen 12.7; 13.15; 15.18; 17.8

‘Niinoj gomaŋ koi ii gii ano goo gemaganon gibiliuruga koloowuti, mono iyoŋoojor onjombe iikawaa toya koloowuya.’

6* Kaeŋ jeŋ toroqen qaa kokaen jero,

‘Goo gibiliuruganoj gomaŋ mongen kema wabaya koloŋ laligowuya. Wabaya koloŋ laligogi gomaŋ iikawaa toya yoŋonoj somongoj oŋongi togiaa weleŋ eej qeŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi ama riŋ oŋongi gawon binjavo eej megi sewaŋa mende oŋongi gbanı 400:waa so konjilin qaganon laligowuya.

7 Kaeŋ laligowuyato, niinoj kanagen balon ejemba weleŋia qeŋ laligowuyato, ii qaanoj ama jeŋ tegor onjomana.’

Anutunoj toroqen kokaen jero,

‘Kaeŋ kolooro gibiliuruganoj gomaŋ ii mesaŋ gomaŋ kokanoj eleema kaŋ waena meŋ mepeseeŋ noma laligowuya.’ Kiaŋ.

Aisak, Jeikob ano Joosef yoŋoo sundugia jero.

8* “Anutunoj Aabraham kaeŋ ijoŋ aiwese kokaen ambutiwaajoj jero moro, ‘Oŋo niwo soomongo ambutiwaajoj mono noo aiwese asa koma eja selegia kotoŋ laligowu.’ Iikawaa so Aabrahamnoj meria Aisak kolooro ween 8 tegoro kanor Anutuwaa aiweseya meŋ selia kotoro. Aisaknoj meria Jeikobmekoloŋ aiwese ii kotoro ano Jeikobnoj merauruta mekolooŋ oŋoma iikawaa so kotoŋ oŋono. Jeikobwaa merauruta 12 yoŋonoj Israel nonoo ambosakonjurunanaga koloogi.

9* “Ambosakonjurunananoj kogia Joosef ii gema qeŋ muŋ sewaŋa mewutiwaajoj angi tosianoj sewaŋa meŋ wama Iijipt kantrinon kema oonjigilaligoro. Iikanon laligoroto, Anutunoj iwo laligoro.

10* Iwo laligoro konjilin kania kania qaganon uro moroti, kuuya iikanonja mono metogoŋ muro. Metogoŋ muŋ kaleŋmoriaŋ muro momakootoya awaa kolooro. Ii kolooro Iijipt kantriwaa faaraŋ kiŋ iwaajeanon keuro iiro sokono eja poŋ kuuj muro Iijipt kantri ano faaraŋ kimbaa jinkaror miri iwoiya galer koma oŋoma laligoro.

11* Galen koma oŋono bodi kambanja kaŋ kuuro Iijipt kuuya ano Keinan gomaŋ ii sokono. Kawaajon ejemba yoŋonoj majakaka somata moma koweborowaleligogi. Kaeŋ laligon ananaa ambourunanananoj nembanene mokoloowombaajoj memeangoggi.

12 “Kaeŋ memeangoggi ‘Iijipt gomanon dumuŋ kota eja,’ kaeŋ jegi Jeikobnoj moro. Kaeŋ moma merauruta, ananaa ambourunana ii indiŋ mutuya wasiŋ oŋono kanoŋ kenji.

13* Kaeŋ kema laligoŋ eleema maŋgiasanoj kagi. Kanagen indiŋa moŋ mombo kenji Joosefnor kaniaya injsaano mogi. Mogi faaraŋ kiŋnoj kaanjiadeen tinitosaya injiima kaniagia moma kotoro.

14* Moma kotoro Joosefnor qaa ama maŋa Jeikob ano tinitosauruta kuuya ii koma horon oŋono iwaanoŋ kenji. Ejemba kenjiti, iyoŋoo janjogia ii 75 kolooro.

15* “Jeikob kaeŋ waŋgi Iijipt gomanon keno. Kema laligoŋ iikanon komuro. Ambourunanananoj kaanjiadeen komudaborogi.

* **7:6:** Jen 15.13-14; Eks 3.12

* **7:8:** Jen 17.10-14; 21.2-4; 25.26; 29.31-35.18

* **7:9:** Jen 37.11, 28;

39.2, 21 * **7:10:** Jen 41.39-41

* **7:11:** Jen 42.1-2

* **7:14:** Jen 45.9-10,

17-18; 46.27 * **7:15:** Jen 46.1-7; 49.33

16 *Komudaborogi qamogia menj angoj Keinan gomanoq eleema Sekem gomanoq kaq roq koma oqoqgi. Wala eejanon Aabrahamnoq Sekem (Sikem) laligoj baloq moj eja qata Haamor iwaq gbiliuruta yonjoononga moneenqoq sewanja meroti, mono iikawaa qasirianon jamo koba uroroq kanoq ama oqoqgi.” Kianj.

Moosesnoj Iijipt kantrinoj koloon laligoj kouro.

17 *Stiiwenon toroqen kokaen jero, “Anutunon wala eejanon soomonqo qaa Aabraham muroti, ii hoqawo koloowaatiwaakambaqaj tori dadowiro. Dadowiroti, iikawaa so Israel yonjonon Iijipt gomanoq koloon seiñ laligogi tuunqianon somariiñ uro.

18 Somariiñ uro faaraao kiñ mojnoq waama kanañ Iijipt galen koma ojono. Faaraao kiñ gblia iinoj Joosefwaa kania mende moma laligori.

19 *Iwaq kania mende moma ananaa kanageso ii angomokoq qaganon tiligoj ambourunana ama riñ ojono laligogi. Kaen laligogi kiñnoq Israel yonjoq jeñkooto kotakota kokaen ano, ‘Ojo mono meraurugia bubuga ii ojoma yamagen kema apunoq giligi kemej komuwu.’

20 *“Jeñkooto kaen ano kambaj iikanonadeej mera moj qata Mooses kolooro. Anutunoq ii iima moro sokono. Mooses kolooro nemuñmanjanon ii koij karoombaa so mirigaranon galen koma laligori.

21 *Koij karoon ii tegoro nemuñjanon menj yamagej kema kondenoj apu qaganon ama mesangoro. Mesangoj keno faaraao kimbaa boratanon mokoloñ mero meria kolooro galen koma muro laligori.

22 Kaen laligori Iijipt yonjonon momo ano kaiyaka kuuya ii kuma mugitiwaa so Iijipt yonjonon momakooto eja somata kolooro. Iinoj qaaya ano nanamemeña ii esuñmumu qaganon jeñ ama laligori.

23 *“Mooses gbania 40 tegoro kanoq Israel daremuñjuruta yonjo prowin-snoj kema iñjiimambaqoj romonqoq qaaya somonqoq keno.

24 Kema Iijipt ejanoq Israel eja moj iwo eeñ toontooq angowowo ama horoq ureeq ama muñ qero iiro. Iima kema Israel eja ii ilaañ muñ gematanoq kema irona meleema Iijipt eja ii qej qero komuro.

25 Qero komuro Anutunoq Mooseswaanon laariq Israel ejemba faaraao kimbaa borononga metogon ojomambaqoj ku-usuñ muro karo. Yonjonon Mooses iima kaniaya iikaeñ saanoq moma asariju, iikaeñ romonqoroto, yonjonon ii mende moma asarij een tompin laligogi.

26 “Gomanj ano mombo yonjoonon keno Israel eja woianon aori irriro. Iriima batogon batugaranon luae koloowaatiwaqoj moma kokaen irijoro, ‘Eja woi, oro daremuñga. Oroaqgara motoonoj mono naambaqoj kaen tiwilaan aqojaq?”

27 Kaen irijoroto, ejanoq alia menj bolin muroti, iinoj mono Mooses geriawo utama muñ kokaen jeñ muro, ‘Gii nonoonoq galenkonkoq ano jenteego ejaga koloojah me? Moronon kuuj gonota nanjañ?’

28 Gii woraq Iijipt eja qena komuroti, mono kaanjadeej nii numambaqoj jejañ me?

29 *Kaen qisinq muro qaa kawaqoj ama Iijipt kantri mesaon oloq koma Midian gomanoq kema wabaga laligori. Iikanon laligon emba menj merawoita woi mekolooq orono laligogi.” Kianj.

* **7:16:** Jen 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joos 24.32 * **7:17:** Eks 1.7-8 * **7:19:** Eks 1.10-11, 22 * **7:20:** Eks 2.2 * **7:21:** Eks 2.3-10 * **7:23:** Eks 2.11-15 * **7:29:** Eks 18.3-4

Moosesnoj baloq qararaŋkonkonjanoy gbani 40 laligoro.

30 *Stiwenonj qaa toroqen kokaen jero, “Kaan laligogi gbani 40 tegoro kanoj Moosesnoj baloq qararaŋkonkonjanoy liliqon baanq qata Sainai iikawaa kanianoj laligoro Siwe gajoba mojnq asugiro. Ii gere jerenden batuyanoy gere bolan koloq mende jeq kotoroti, iikanon asugiq muro.

31 Kaen asugin muro tani iikawaajon walingon kania iima moma kotoombaajon kosianoj keno Anutuwaanona qaa moj kokaen kolooro moro.

32 ‘Niinon goo ambosakonjuruga yonoo Anutugiaga koloojeq. Niinon Aabraham, Aisak, Jeikob yonoo Poŋgiaga laligojou kouma laligojeq.’ Qaa kaen kolooro moma jeneja kanain ororo iikaq baageq uun iimambaajon toroko moro.

33 “Toroko moroto, Poŋnoj kokaen ijoro, ‘Balon riij nanjanj, ii balon kowogaga. Kawaajon gii mono kana esuga qetegowa.

34 Noo ejemba tuunjuruna Iijipt laligojeq, ii ama riij onongi siisiwaewae qaganon aqor oron laligoju. Niinon ii iima koton laligojeq. Yononoj osonqon unjuro saama welenjuti, niinon ii modaborojeq. Niinon yonoo borogianoyga metogoj onjomambaajon kamaajen. Kawaajon gii mono keteda koi waama kana wasin gombe Iijipt kembal! Kaeq ijoro.”

Moosesnoj Israel ujuano gbani 40 kananoy laligogi.

35 *Stiwenonj qaa toroqen kokaen jero, “Yononoj Mooses qakooma kondama muŋ kokaen ijogi, ‘Gii galeŋkonkoj ano jenteego ejaga kolooja me? Moronon kuun gonota kaya nanjan?’ Kaen qakooma ijogito, Anutunoj Mooses ii wasin muro yonoo eja pongia kolooro. Siwe gajobanoy gere jerendenoy bolan jero kanon asugin muroti, iinon mono Anutuwaanoy buju qaa ii meŋ kaj uuta kuuro mootogo ejagiaga kolooro.

36 *Israel mootogo ejagia koloq ejembauruta ii aiwese angoleto kania kania meŋ Iijipt kantrinonga metogoj unjuano mesaonj Kowe Osoga iikanon kagi. Emu kagi kanon ano balon qararaŋkonkonjanoy kaanjadeen toroqen aiwese angoleto morota morota ii gbani 40:waa uutanon meŋ qendeeno iima laligogi.

37 *Moosesnoj eja pongia laligoj Israel kanageso ii kokaen inijoro, ‘Anutunoj Juuda tuun ojoo batugianonja gejatootoo eja moj meweengon kuuro nii kaanq koloowaa.’

38 *“Israel yononoj baloq qararaŋkonkonjanoy kan laligogi eja pongia koloq ananaa ambosakonjurunana yonowo laligoj kanagesogia galeŋ koma onono. Galen koma onoma baanq qata Sainai iikanon uro Siwe gajoba mojnq qaa ijoro moma iwo laligoro. Kaeq laligoj Anutunoj laaligo kotigaa qaaya suulan ijoro moma laligoroti, iinon qaa ii iikawaas so jero nonoo Buŋa kolooro.

39 “Iinon eja pongia laligoroto, ananaa ambosakonjurunana yononoj qaaya ten koma mubombajon mojogia tiro gema qeqi. Gema qeq utama muŋ uugia meleeno Iijipt kantrinoy mombo eleembombaa siinj mogi.

40 *Kaeq moma Mooseswaa data Aaron ii kokaen ijogi, ‘Moosesnoj eja Poŋnana koloq Iijipt kantrinonga metogoj nunuano kaninj, iinon baanjanoy uma tani nomaeq koloji, nono ii mende mojoq. Ii mende mojoqiaajon giinoj saanoj tando lopion mena iikanon jotamemenan koloogi kanagianoj toroqen kembonja.’

* 7:30: Eks 3.1-10 * 7:35: Eks 2.14 * 7:36: Eks 7.5; 14.21; Jar 14.33 * 7:37: Dut 18.15, 18
* 7:38: Eks 19.1-20.17; Dut 5.1-33 * 7:40: Eks 32.1

41 *“Kaeñ ijoñ ii kanondeen goul meñ kanoñ lopioñ moñ bulmakao meriaa tan megi. Ii meñ siimoloñ meñ kañ ama muñ lombañ oon iwoi borogianor megit, iikawaa korisoro ama mepeseegi.

42 *Kaeñ arjito, Anutunoñ ii iima mojoya tiiro gema uñuro Sombimbaa sengełao Toya waegia meñ mepeseen oñombutiwaajon oñomesaoro. Gejatootoo eja Aamosnoñ qaa moñ ooro Buju Terenoj eji, mono iikawaa so kokaen arjig,

‘Oo Israel ejemba, oño baloñ qararañkoñkoñjanooñ kañ gbani 40:waa so laligoñ kamban iikanooñ oro siimoloñ oon nanduñ tosaanña meñ kañ noma laligogi me qaago?

43 Ii qaagoto, oñonoñ mono beñ qata Moolek iwaa opo sel kuunja ii angori ano beñ qata Refan iwaa sengełao uñaya ii angoñ kañ laligogi. Oñonoñ uña lopioñ ii waegara meñ mepeseen orombombaajon megi buñagia kolooro.

Kawaajon ama niinoñ mono konjoma oñombe kereurugianooñ kañ uñuanji kema laligoñ koriganoñ Babilon kantriwaa gematanoñ uma laligowu.’” Kianj.

Stiwenoy opo sel jigowaa qaaya jero.

44 *“Ambosakonjurunana yonjonon baloñ qararañkoñkoñjanooñ kañ laligoñ Anutuwaa dangunu kuun opo sel jigo meñ angoñ laligogi. Ii meñ angoñ Anutunoñ jigoya mewutíwaajon Mooses jeñ koton mun uña sareya qendeema muro iiroti, mono iikawaa so megi nano.

45 *Moosesnoñ ambosakonjurunana galen koma oñono yonjonon opo sel jigo ii angoñ laligogi. Kanageñ Joosuanooñ waama galen koma oñono gibiliurugianooñ jigo ii buñia qeñ angoñ toroqen kañ laligoñ kantri kokanoñ kougi. Kantri kokanoñ kougi Anutunoñ baloñ toya tuuña tuuña oñotaaro kenji gomangia angoñ koma megi. Meñ rama laligogi kiñ Deiwid kolooro.

46 *“Iinoñ koloñoñ Anutu jaasewaŋjanooñ kaleñmoriaña mokoloñoñ kokaen qisiñ muro, ‘Anutu Jeikobwaa beña, giinor saanooñ jena niinoñ jeñ kotowe nono goojoñ jiwowoñ jigo waña mewoja.’

47 *Kaeñ qisiñ muroto, Solomonooñ jeñ kotoro Anutuwaaajon jiwowoñ jigo megi.

48 Ii megit, Uuta Somata iinoñ ejanoñ miri borogianor megit, iikanor mende laligoja. Kawaa qaaya gejatootoo eja moñnoñ kokaen oorota eja,

49 *‘Ponjoñ jeja: Noonooñ jinkaroon dun rarana ii Siwenoy ero namo ii kananaa doya kolooro iikanooñ riñ rajen.

Oño mono noojoñ miri tania nomaen megi sokonaga?

Me miri dakanoñ mokoloñoñ nongi iikanooñ uma haamo meñ laligowenaga?

50 Iwoi kuuya ii mono neeno neenaa boronanoñ mokoloñoñ oñombeti, ii moju.’” Kianj.

Stiwenoy kaunsol yonjoo uugia kuuro.

51 *“Oo qaaqeñe ejemba, oñoo uugianoñ mono duuro gadokopa koloju. Gejagianor hongor mende totooñ tooja! Ii duuiwaajon Anutuwaaanooñ qaa qotogon gejajojombar amakeju. Ambosakonjurugianooñ Uña Toroya

* **7:41:** Eks 32.2-6 * **7:42:** Am 5.25-27 * **7:44:** Eks 25.9, 40 * **7:45:** Joos 3.14-17 * **7:46:**

2 Sml 7.1-16; 1 Hist 17.1-14 * **7:47:** 1 Kin 6.1-38; 2 Hist 3.1-17 * **7:49:** Ais 66.1-2 * **7:51:** Ais 63.10

tuarenjeñ ama muñ laligogi ojonoñ mono yonoo so toroqen kaanjadeen Uña Toroya suulañ gema qeqkeju!

⁵² Ojoo ambosakonjurugianoj gejatootoo ejemba afaanja qaago sisiverowero ama ojoma laligogi. Yonjononja moronon kakasillin mende mokolooro? Yonjon Ejä Solanjanon asugawaatiwaa gejatootoo qaaya jegi ii uñugi komugi. Yonjonon komugi Ejä Solanjanon ajo asugiro ojonoñ ii memelolo meñ muñ qeqi komuro.

⁵³ Anutunoñ gajobauruta wasin ojono Siwenonja kamaaj Kana qaa ojongi Buñagia kolooroto, ojonoñ ii mende teñ koma otaañ laligogi.” Kianj.

Stiiwen jamonoñ qeqi komuro.

⁵⁴ Stiiwenon qaa kaen jero jigo kaunsol yonjonon mogiti, ii uugia soonon koottoya kaaña kotoro. Kotoro uugia gere jero ambari kiñ waama nañgi.

⁵⁵ Kaen angito, Uña Toroyanoñ Stiiwembaa uuta saa qero jaaya Siwenonj uuro uro Jiisas Anutuwaa asamararañ uutanon eukanon Anutuwaa boro dindijanoñ nano iiro.

⁵⁶ Jiisas iima jero, “Mobi! Siwe aantano Siwe gomambaa Ejä honjanon mono Anutuwaa boro dindijanoñ nano iijen.”

⁵⁷ Kaen jero moma qa gigilaagi guju somata waaro gejagia borogianon gojoma kuuyanoñ luguñ kema qelanjin megí.

⁵⁸ Kaen meñ tañ goraayanoñ ororaan kema seleenjen ama jamonoñ kanain giliñ qeqi. Kaen qeqi tosianon ii iima nama malekugia qetegonj meloloñ eja gbaworo Soolwaa kosianon angi.

⁵⁹ Kaen ama jamonoñ giliñ qengadeen nañgi Stiiwenon Anutuwaa qama koolinj kokaen jero, “Oo Pon Jiisas, gii mono kokoosona meñ angoñ kombá!”

⁶⁰ Kaen jeñ kemeñ simiñ kuma qa gigilaan jero, “Pon, singisongo koi anjuti, iikawaa lombota mono yonoo qagianoñ mende amba!” Kaen jeñ goron qeq komuro. Kianj.

8

Soolnoñ uumeleen tuuñ sisiwerowero ama ojono deergi.

¹ Stiiwen qeqi komuroti, ii Soolnoñ kaanjagadeen moro sokono. Kambaj iikanonjadeen sisiwerowero somata kolooro Jerusalem sitiwa uumeleen tuuñ kazi ama ojongi. Kawajon yonjonon korebore siti mesaon deema Judia ano Samaria prowins woi ii sokoma keñgi aposol yonjonondeen kaparan koma sitinoñ laligogi.

² Ejemba Anutu goda qeq waeya men laligogiti, iyonoñonja tosianon Stiiwen komurotiwaajon jingej qama mamaga saama qamoya meñ kema roñ konji.

³*Roñ konjito, Soolnoñ uumeleen kanageso jaabamagege meñ ojoma miria miria liligoñ uma uumeleen eja ano emba ororaan uñuama giliñ ojono kamaagi jero kapuare mirlinoñ ojonoñgi. Kianj.

Filipnoñ Samaria sitinoñ Buñga gawoñ mero.

⁴ Uumeleen ejembanon deema gomañ so kema kañ liligoñ laligogiti, iyonoñon Oligaa Buñga jeñ iikanon ejemba uugia kuun laligogi.

⁵ Filipnoñ Samaria prowinswaa siti moñnoñ kemeñ Hamoqege Toya Kraistwaa kania jeñ asariñ ojono mogi.

⁶ Ii jeñ asariñ ojoma angoletó mero letono ejemba tuuñ yononoñ ii iima qaa jeroti, ii uumotoonj ama geja ama moma añgoñ konji.

* ^{8:3:} Apo 22.4-5; 26.9-11

⁷ Filipnoj gawoŋ mero Anutuwaa ku-usuŋanōŋ omejiilan mamaga ii ejemba uugianonja onotaaro. Onotaaro qa bobolo qama kouma kenji. Gawoŋ mero ejemba seiseiya bakagia koomuya koloŋ meendanjoya laligogiti, ii qeangogi.

⁸ Kaeŋ kolooro Samaria sitinoŋ korisoro uuta koloŋ ero. Kianj.

Sele galen eja Saimonoŋ umbuqumbuliŋ ano.

⁹ Korisoro eroto, Samaria siti kanoŋ oweŋ jenaŋ eja moŋ qata Saimon laligori. Iinoŋ gbanı tosaajā suuqanqorōŋ hamoqeqe gawoŋ menj Samaria ejemba walinqon onjono laligogi. Kaeŋ laligogi “Eja uuta koloŋeŋ,” jeŋ iyanaŋaŋ menj moro uro.

¹⁰ Ejemba uuta ano kamaŋqegeta yonjononj korebore Saimombaa qaawaajon geja ama moma kokaen jeŋ laligogi, “Anutuwaa esuŋa qata ‘Ku-usuŋ somata,’ qajuti, iikanonj mono eja kawaa uutanonj kemerota eja.”

¹¹ Saimonoŋ suuqanqorōŋ hamoqeqe gawoŋ ii kambanj koriga mero ejembanonj walinqon laligogi. Kaeŋ ano walinqon laligotiwaajonj ama iwaanoŋ qokotaanj laligogi.

¹² Kaeŋ laligogito, Filipnoj kaŋ Anutuwaa bentotononj keubombaa Oligaa Buŋa ano Jiisas Kraist qataa kania ii jeŋ asariŋ onjono. Ii jeŋ asariŋ onjono ejemba mamaganonj Buŋa qaa moma laariŋ uugia meleengi oomulu menj onjono.

¹³ Kaeŋ anŋi Saimonoŋ kaanŋagadeej qaa ii moma laariro oomulu menj mugi Filipwaa kosianoŋ kaŋ laligoŋ otaaro. Kaeŋ kolooro Filipnoj angoletu aiwese somasomata mero asugiro ii iima walinqon laligoro. Kianj.

Uŋa Toroyanoŋ Samaria yoŋoo uugianonj kemero.

¹⁴ Samaria ejembanonj Anutuwaaŋonj Buŋa qaa kaeŋ moma anjalij angoŋ konjiti, iikawaa bujuyanonj seiŋ Jerusalem sitinoŋ keno aposol yonjononj mogi. Yonjononj ii moma Piito ano Jon meweengonj wasiŋ oronŋi yonjononj keni.

¹⁵ Kema keuma yonjoŋonj ama qama koolinj Uŋa Toroyanoŋ uugianonj kemebaatiwaajonj Poŋ qisiri.

¹⁶ Kania kokaembaaŋonj qisiŋ qama kooliri: Yonjononj Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oomulu menj onjongoŋito, Uŋa Toroyanoŋ yonjoononja mombaa uutanonj mende kemero eenj laligogi.

¹⁷ Kawaajonj qama koolinj borogara wangianonj ani Uŋa Toroyanoŋ uu-gianonj kemero meg. Kianj.

Saimonoŋ Uŋa Toroya sewanja memambaajonj jero.

¹⁸ Aposol yoronoŋ borogara ejemba wangianonj ani Anutunonj iikawaa so Uŋa Toroya yoŋoo uugianonj ano Saimonoŋ ii iima moneŋ menj kaŋ kokaen irijoro,

¹⁹ “Oro mono ku-usuŋ kaanja ii nii moŋ noni meŋ borona daej yonjoŋ wangianonj amanjati, Uŋa Toroyanoŋ mono iyonjoŋ uugianonj kemebeaa.”

²⁰ Kaeŋ irijoroto, Piitononj kokaen jeŋ muro, “Ae! Yamagen! Giinonj Anutuwaa kaleŋa ii moneŋnoŋ sewanja memambaajonj jejaŋ. Kawaajonj gii mono monengawo gere sianoŋ kemebea.

²¹ Goo uuganoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende dingoj. Kawaajonj gii Buŋa qaa kokawaa hoŋa moŋ mende totooŋ mewaga.

²² Kileŋaganoŋga mono uuga meleema Poŋ qama koolina iinoŋ uumomo-gaa singisongoya ii mesaonaga.

²³ Goo uuganoŋ kobooro tomembombomboŋ kaanja juma saa qeŋ gonja. Singisonggaganonj mono kasa kaanja kokosiŋ gono osijan.”

24 Piitonon kaej jej muro owej jena ej Saimonoj kokaej meleema orono, “Oro mono noojoj ama Pombaajon qama kooliri qaa jeaoti, iikawaa hoja moj mende kolooj nonaga.”

25 Aposol yoronoj Pomba Buja qaa ii siti iikanooj naangoj jej jej asarij onomesaoj keni. Kananooj kema Samaria prowinswaa gomaanj gomaanj liligoj ejemba uugia Oligaa Buja qaanoj kuuj onoma laligoj Jerusalem sitinoj eleema keni. Kianj.

Filipnoj Afrika eja moj ii Buja qaa ijoro.

26 Pombaanoj gajoba mojnoj Filip qaa kokaej ijoro, “Gii mono Jerusalem siti mesaon Saut waagej kemb. Balon qararaŋkoŋkoŋjanooj kana isia (walaga) Gaza taonorj kemeŋkejuti, mono iikanooj kemb.

27 Kaej ijoro Filipnoj afaanjoj mesaon keno. Kema Afrika eja mojnoj gomaŋjanooj eleema keno kananooj mokolooro. Iinoj Etiopia kantriwaas kandasi kwimbaa jawiŋa uuta kolooj emba pombaajin jinkaroj mirianoj monej ano esuhina iwoiya galej koma laligoro. Seliaa iwoiwaajoj ama Juuda eja koloomambaajoj amamaaroto, kilej Anutuwaa waeya mej mepeseemambaajoj Jerusalem sitinoj karo.

28 Kanj gomaŋjanooj eleemambaajoj hoos karenooj uro hoosnoj horogi kananooj keno. Iikanooj kema gejatootoo eja Aisaiawaa buk kotuma weenjoj raro.

29 Kaej kolooro Uŋa Toroyanoj Filip sanje qej muŋ qaa kokaej ijoro, “Gii mono hoos kare iikawaa kooroŋjanooj kema metetereej kemb.”

30 Uŋa Toroyanoj kaej ijoro iikanondeej bobogarij kosianooj keno. Kema ejanooj gejatootoo eja Aisaiawaa buk iikanooj Buja qaaya weenjoro moro. Moma kokaej qisiŋ muro, “Qaa weenjorjanji, ii saanoj moma asarijan me qaago?”

31 Qisiŋ muro ijoro, “Mojnoj mende jej asariro neeno ii nomaej moma asariwena?” Kaej ijoro hoos karenooj uro motooŋ rari.

32* *Buja Tere weenjoroti, ii kokaej,*

“Ejanon lama qej kotowombaajoj mej wanjuti, ii mono iikawaa so osoj sororonggoj ero.

Galeŋjanooj lama meriaa juya biaŋkatinoj motoro kooroŋjanooj gorooj qej otoŋa qaa nanji, iwaas so mono mende qama waunjoro.

33 Mej kamaanq mugi mojnoj qaa jakeyanoj qaayaa kitia mende naangoj jero eeŋ laŋ jej tegogi. Namonoj laaligoya kaej wanji komuro.

Gibiliuruta qaa komuro. Kawaajooj mojnoj qa areŋa kanagej mende weenjoj jewaa.”

34 Jawinoj ii weenjoj Filip kokaej qisiŋ muro, “Gejatootoo ejanooj qaa ii morowaajooj jeja? Ii iyaŋaajoj me eja mombaajoj jeja? Gii saanoj iikawaa kania nijowa.”

35 Kaej qisiŋ muro gejatootoo yonjoonooj Buju Terenonja kanain Jiisawaa Oligaa Buja ii kaniawo jej asariro moro.

36 Kaej amiŋ moma kananooj kema apu kosianooj keuri kwiin jawiŋjanooj ijoro, “Iiba, apu berenja koi eja. Kawaajooj gii saanoj oomulu mej nomba. Qaa mojnoj angoj koma gonja me qaago?”

37 (Kaej ijoro Filipnoj jero, “Gii qaa gjoojeni, ii uuga kuuya Anutuwaaanoj ama moma laarijanji eeŋ, ii saanoj amanja.” Jero qaa kokaej meleeno, “Jiisas Kraistnoj Anutuwaa Meria kolooja, niinoj ii moma laarijen.”

* **8:32:** Ais 53:7-8

38 Kaeñ meleema jeñ kotoro hoos kare somonjogi añgarakun apunoy kemen Filipnoj oomulu meñ muro.

39 Li meñ muro apunoyga kouri Pombaa Uña Toroyanoj Filip wano uma aliro kwiin jawinjanoy ii mombo mende iiro. Mende iiroto, toroqen korisoro qaganoy gomañ balonjanoy Etiopia keno.

40 Filipnoj aliñ kema taon qata Asdod kanoj asugiro mokoloogi. Iikanojadeen toroqen taona taona lligoñ kanoy Oligaa Buñja qaanoj ejemba uugia kuuj kema laligoñ Sisaria taonoj kouro. Kiañ.

9

Poñnoj Sool asugin muro uuta meleeno.

Apo 22.6-16; 26.12-18

1 Kambar biwiia kanoj Soolnoj uugere qaganoy nama uu selia bolan getano Pombaa gowokouruta uuñj ureen oñoma laligo. Kaeñ laligoñ jigo gawoñ galen wañja iwaanoj keno.

2 Iwaanoj kema kokaen kuuj qisiro, “Kana gbilä otaan laligojuti, iyonjoonojga tosianoy koriganoy Dämaskas sitinoj laligoju. Kawaajon niinoy saanoj endu kema moñgama oñoma moj mokoloomanjati, ii mono somonjogn wama Jerusalem sitinoj kamanya. Dämaskas sitinoj Juuda nonoo qamakooli miri galeñ komakejuti, iyonjonoj ii angoj koma oñombubotiwaaqoj mono jenteeego tere ooñ nona meñ kema qendeema oñomaña.” Kaeñ jero ooro meñ keno.

3 Kananoy kema kema Dämaskas siti dodowimambaajoñ ano iwoi moj uulañjavo kokaen kolooro: Asamararan moj Siwenoñga oobili kaaña asugin kamaañ lligoñ muro.

4 Lligoñ muro tama namonoj kemeñ ej otoñ moj moro qaa kokaen ijoro, “Sool Sool, gii mono naambaajoñ sisiwerowero qaganoy ama nonjan?”

5 Kaeñ ijoro Soolnoj qisiñ jero, “Poñ, gii moronoj?” Kaeñ jero meleeno, “Nii Jiisas sisiwerowero qaganoy ama nomakejanji, nii mono ii.

6 Ii koloojento, saanoj waama sitinoj kembä. Iikanoy kema naa iwoiga ambagati, moñnoj iikawaa bujuya gjowaa.”

7 Ejä iwo keñjiti, iyonjonoj qaagia bogoro totomiñ nañgi. Yoñonoj qaa otoñ oñanoj mogito, ejä moj mende iigi.

8 Qaa meleeno Soolnoj namononga waaroto, jaaya uuñ iwoi moj mende iima titou kuuj nano. Kaeñ nano borianoy meñ Dämaskas sitinoj wama keñgi.

9 Keñgi ween karoon kawaa so titou rama apu me nene moj mende neñ eeñ raro. Kiañ.

Ananaiasnoj Sool oomulu meñ muro.

10 Dämaskas sitinoj Jiisaswaa gowoko moj qata Ananaias laligo. Poñnoj kotoñ kondooro jaameleen uña iiro “Ananaias!” qaro. Qata qaro jero, “Oo Poñ, nii koi rajeñ.”

11 Kaeñ jero Poñnoj kokaen ijoro, “Gii mono waama kana qata Kana Dindiña jeñkejuti, iikanoy kembä. Iikanoy kema Juudaswaa mirinoj uma Tarsus ejä qata Soolwaajoñ qisiwa. Moba, iinoj nii qama koolij noma raja.

12 Qama koolij rama uutanoy jaameleen uña moj kokaen iiro: Ejä qata Ananaiasnoj miria uutanoy kouma jaaya mombo toowaatiwaajoñ boria wañjanoj ambaa.”

¹³ Pojnoq qaa kaeq ijoro kokaen meleeno, "Oo Poj, ejemba mamaganon eja iikawaa sunduya jedaborogi mobe. Iinon Jerusalem sitinoq goonoq kanagesouruga soraaya ii mamaga ujuq ureeq ojoma laligoro.

¹⁴ Jigo gawon galen waqo yonjonon nemun koma ku-usuq mugi Damaskas siti kakanon kaanjagadeen gawon iikayadeen memambaajon karo. Ejemba goo qaga qama koolinjkejonji, iinon mono nono korebore nonoma somonqon nonomambaajon moja."

¹⁵ Kaeq meleenoto, Pojnoq kokaen ijoro, "Niinoq eja ii meweengon mube qana bosima noo manja qeq laligowaa. Kaeq laligon gomaq gomaq liligon noo Bujanan jeq seiro Israel ano waba kantri ejembanon momakebuya. Qaa jakeya jakeya kanoq horogi eja poj mamaga yonoo jaagianoq keuma noo Bujanan injijoro mobuya. Kawaajon mono kileq kembra.

¹⁶ Iinoq qana bosima kawaajon siimbobolo mamaga mobaa. Niinoq iikawaa arena qendeema mumambaajon mojeq."

¹⁷ Kaeq ijoro Ananaiasnoj kema miri iikawaa uutanon uma borowoita Soolwaa waqanoq ama ijoro, "Sool alana, kana somataanq kana Jiisasnoq asugin gonoti, Poj iikanonj mono wasin nono kajen. Goo jaaganoq mombo tooro Uja Toroyanoq uuga saa qewaatiwaajon njijoro kajen."

¹⁸ Kaeq ijoro iikanondeej iwoi sunuyawo tani kanoq jaayanonq tama kamaadabororo jaaya tooro. Jaaya tooro uuro asariro waaro. Waama jero oomulu menj muro.

¹⁹ Oomulu menj muro nene neq kotiyo. Soolnoq kotiin gowoko yonoo batuganoq Damaskas sitinoq weeq tosaanj laligoro. Kian.

Soolnoq Damaskas sitinoq Buja gawon mero.

²⁰ Laligon iikanonja waama Juuda yonoo qamakooli miria miria kanoq uma Jiisawaa kania jeq asarin ejemba uugia kuun kokaen injijoro, "Jiisasnoq Anutuwaa meria kolooja."

²¹ Kaeq injijoro moma kuuya yononoq aaruq walinqon jegi, "Jerusalem sitinoq qa ii qama kooligit, eja koi kanoq ii ujuq ureeq ojoma laligoro me qago? Kaanjadeen koi kanoq karoti, ii mono nono somonqon nunuuma jigo gawon galen waqo yonoo borogianoq nonoomambaajon karo. Kawaajonj mono nomaeq letoma ajo Anutuwaa qaa iikayadeen naajgonjenkeja?"

²² Kaeq jegito, Anutunoq Sool esunmumu muro mombo kotiin laligoro. Kotiin laligon Juuda ejemba Damaskas sitinoq laligogiti, iyonoq uugia kuun kokaen jeq laligoro, "Jiisasnoq ojanon Anutuwaaon Hamoqeqe Toya Kraist kolooja." Qaa ii jeq kotiin kania qendeema laligoro yononoq kiko qeq qaa ii qewagowombaajon amamaq laligogi.

²³*Weeq mamaga tegoro Juuda yononoq ajoroon qaa gawon menj Sool qegi komuwaatiwaajon angonqan angi.

²⁴ Angonqan anjito, iikawaa bujuya ii Soolwaa gejianon kemero moro. Soolnoq Damaskas siti mesaomambaajon ano iikanon qegi komuwaatiwaajon siti kiropo naguyanon iwaajon asaga gomantiija jaa galen menj laligogi.

²⁵ Kaeq menj laligogito, gowokourutanon gomantiija monnoq konde (misa) somata menj kasanoq somonqon Sool kondenon ama siti sopawaa ootanonoq angi kemen keno. Kian.

Soolnoq Jerusalem tatawaga kema laligoro.

* **9:23:** 2 Kor 11.32-33

26 Soolnoŋ kema Jerusalem sitinoŋ keuma Jiisaswaa gowokouruta yoŋowo batogon toroqeroto, kuuya yoŋonoŋ Sool gowoko koloŋ laligoroti, ii mende moma laarigitiwaajon ama iwaajon toroko mogi.

27 Toroko mogito, eja qata Barnabas iinoŋ ala meŋ mun kalaŋ koma wama aposol yoŋoonoŋ kema qendeema sunduya kokaen jeŋ asariŋ ojono, "Sool eja koi kanoŋ kananooŋ karo Poŋnoŋ asugir muro iiro qaaya ijoro ano kanagen Jiisaswaa qata ii Damaskas sitinoŋ jeŋ asariŋ uugia kotakota kuun laligoro."

28 Sunduya kaeŋ jeŋ asariŋ ojono yoŋowo toroqen Jerusalem siti uutanooŋ liliŋoŋ awasaŋkaka nama Pombaa qata asuganoŋ qama ejemba uukuukuu kotakota ama ojoma laligoro.

29 Ii ama ojoma laliŋoŋ Juuda ejemba Griik qaa moma laligogiti, iyonoŋo amiiŋ moma mondonjosi qaa meleŋqeleeŋ anoto, yoŋonoŋ Sool kaparan koma qegi komuwaatiwaajon mogi.

30 Ii batogi alaurutanooŋ Sool mokoloŋ wama Sisaria taonooŋ kema nama wasigi yanjodeeŋ toroqen kolokoloŋ taonja qata Tarsus kanoŋ keno. Kianj.

Uumeleen tuur yoŋonoŋ luaenooŋ laligogi.

31 Soolnon uuta meleeno iikawaa gematanooŋ uumeleen kanageso kuuya Judia, Galili ano Samaria prowins sokoma laligogiti, iyonoŋoŋ luae mokoloogi Uŋa Toroyanoŋ ii meŋ kotaŋ naŋgoŋ ojono laligogi. Kaen metulaŋgoŋ Pombaa qaaya uuguwombotiaa keegia moma gawoŋ megı uumeleen kanagesogianoŋ somariiŋ seiro laligogi. Kianj.

Piitonon Lida eja moŋ meŋ qeangoro.

32 Piitonon gomaŋ gomaŋ liliŋoŋ Jiisaswaanoŋ kanageso soraaya injiima kema laliŋoŋ kambaran moŋnoŋ taon ja qata Lida kanoŋ keuro.

33 Keuma kanoŋ eja moŋ qata Ainias mokolooro. Bakaya koomuya kolooro dunjondeeŋ ej laligoro gbani 8 tegoro.

34 Piitonon ii mokoloŋ kokaen ijoro, "Ainias, Jiis Kraistnoŋ gii meŋ qeangorŋ gonja. Kawaajon mono waama tambomaeega meŋ kululuwa." Kaen ijoro iikanondeeŋ waaro.

35 Kaen kolooro Lida ano Saaron ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iima uugia meleema Pombaanoŋ qokotaagi. Kianj.

Piitonon Jopa kema Tabita meŋ gbiliro.

36 Jopa taonooŋ gowoko emba moŋ qata Tabita laligoro. (Qa ii Griik qaanoŋ Dorkas, ananaa qaanoŋ nembaro, Inglis qaanoŋ deer.) Iinoŋ kambaran so gawoŋ awaa awaa meŋ kaleŋ seiseiya mendeema ejemba kamaaŋqegeta ilaaŋ ojoma laligoro.

37 Piitonon gomaŋ kanoŋ laligoro Tabitanooŋ kambaran iikanoneŋ ji koloŋ muro komuro. Komuro qamoya songbamä meŋ miri uuta moŋnoŋ uma anjgi.

38 Lida ii Jopa taon korianooŋ raro. Kawaajon Piitonon Lida laligoroti, gowoko yoŋonoŋ ii moma eja woi wasiŋ oronji kema Piito kokaen qisiŋ muri, "Gii mono uulanjwo kana norowo Jopa taonooŋ kemborja."

39 Qisiŋ muri iikanondeeŋ afaaŋgoŋ yorowo kenji. Kema keugi qamo miri uutanooŋ erotiwaanoŋ wama ugi. Ugi emba malo kuuya Piito liliŋoŋ saama Dorkasnoŋ yoŋowo liliŋoŋ opo maleku uuŋ meŋ ojonti, ii qendeema mugi.

⁴⁰ Qendeema mugito, Piitonon jero kuuya yonjonon kemedaborogi simiŋ kuma qama kooliro. Qama koolindaboron qamo jaasewaŋ qeŋ kokaŋ ijoro, “Tabita, mono waaba.” Kaeŋ ijoro jaaya uuŋ Piito iima waama raro.

⁴¹ Raro Piitonon borianon menj kobibiro waama nano. Nano uumeleenj alauruta ano emba malo onjoono ugi. Ugi koomunonjə gibiliŋ waaroti, emba ii jaasewaŋgianonj ano iigi.

⁴² Iikawaa buju qaa ii Jopa uutanoŋ miri so keno moma ejemba mamaganonj kanaŋ Pŋŋ moma laariŋ mugi.

⁴³ Piitononj Jopa kanoŋ somaŋa tosaŋa toroqeŋ laligoŋ Saimombaa mirinoŋ rama ero. Eja ii kana esu mewutiwaajonj bulmakao selia orasinj songbama meagoŋ laligoro. Kianj.

10

Korniliusnoŋ Piito qaro karo uuta meleeno.

¹ Taŋ qata Sisaria kanoŋ kawali galeŋ wabaya moŋ qata Kornilius laligoro. Iinon manjaqeŋe tuuŋ bakaya moŋ qata “Italiwaa manjaqeŋe tuuŋ” qagiti, ii kanoŋ manjaqeŋe eja 100 yonjoo galengia laligoro.

² Iinoŋ sumanjuruta kuuya yonjowo Anutu goda qeŋ waeya menj mepeseenj laligogi. Kaeŋ laligogi Juuda ejemba wanaya yonjooŋ kaleŋ seiseiya onjoma Anutu pororo qama kooliŋ laligoro.

³ Mare moŋnoŋ 3 kilok kawaŋ so kolooro Poŋnoŋ Kornilius kotoŋ kondooro jaameleenj uŋa moŋ iiro. Uŋa ii tororo iima iikanonj Anutuwaanonoŋ gajoba moŋnoŋ mirianonj uro iiro. Gajoba kanoŋ uma “Kornilius!” jeŋ qata qaro.

⁴ Kaeŋ qaro gajoba iigigiŋ sombuya moma ijoro, “Somatana, naam-baajonj koi kajaŋ?” Kaeŋ ijoro meleeno, “Gii qama kooliŋ laligona qaaga Anutuwaanonoŋ uro moro awaa kolooja. Gii ejemba wanaya kaleŋa kaleŋa mendeema onjomakejaŋi, ii Anutunoŋ moma aŋgoŋ koma goojoŋ romongoŋ wasiŋ nono kajeŋ.

⁵ Kawaajonj mono keteda koi qele ana Jopa taonoŋ keno eja qata Saimon, qata moŋ Piito qajuti, iiga wamā kawu.

⁶ Iinoŋ oro selianonj gawoŋ meme eja qata Saimon iwaa mirinoŋ kowe goraayanoŋ laligoga.”

⁷ Siwe gajobanoŋ Kornilius qaa kaen ijon mesaŋ keno. Mesaŋ keno weleŋqeŋeyə woi oroono kari. Kari koipuya manjaqeŋe eja moŋ kosianoŋ kaparaŋ koma Anutu motoonjəra goda qeŋ laligoriti, ii kaanjagadeenj oono karo.

⁸ Kagi gajobawaanonoŋ qaa ii kuuya inijoro wasiŋ onjono Jopa taonoŋ kenji. Kianj.

Poŋnoŋ Piito kotoŋ kondooro jaameleenj uŋa iiro.

⁹ Eja yonjonoŋ kananonj kenji gomaŋ ano taŋ dodowigi weeŋ biiwia kanoŋ Piitononj miri uuta moŋ eu kanoŋ uma nama qama kooliro.

¹⁰ Nama qama kooliŋ neneewaa komuŋ iwoi nemambaajonj moma jero oogi. Oogi kambanj kanoŋ Pombaa umbeumbenjanonj qero rama jaameleenj uŋa moŋ kokaŋ ijoro:

¹¹ Siwenonj aantano iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo taanja somataa tani kaanja kolooro. Gajoba yonjonoŋ iwoi iikawaa waŋgoŋa 4 iikanonj menj naŋgouwuyaŋa, iikawaa tani kaanja balonoŋ kamaaro.

¹² Iwoi iikawaa uutanoŋ oro kania kania ragi. Oro tosianonj kana 4:yanonj riŋ kemakeju. Tosianonj wosogianonj kondondongonj kemakeju.

Kaañagadeen kooñä kooñä kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, iwoi kaañä kaañä ii oþo iikawaa uutanoŋ motoon kamaagi.

¹³ Kamaagi iikanoo qaa kokaen ijoro, “Piito, gii mono waama iwoi koi qeq ooŋ newa.”

¹⁴ Kaeñ ijoro, Piitonoo jero, “Oo Pon, kaeñ qaago totooŋ! Ii qizimizijawo. Nii kamban moŋnoŋ iwoi angonjorayawo ii mende newe. Nii iikawaajoŋ arokuukuu mojeñ.”

¹⁵ Kaeñ ijoro qaa iikanoo mombo kolooŋ iwaajooŋ jero, “Anutunoŋ iwoi jeñ konkoratiro ejí, giinoŋ iikawaa qata angonjorayawo kaeñ mende qaba.”

¹⁶ Iwoi kaañä ii mombo asugiro indiña karoon kolooro. Indiña karoon kolooro iikanondeen oþo ii mombo horogi Siwenooŋ uro.

¹⁷ Piitonoo jaameleen uŋa ii iima iikawaa kaniaajoŋ kiko qeq mo-mambaajoŋ moma bimbimgoo raro. Kaeñ raro kamban iikanondeen Korniliusnoŋ eja wasin ojono kaañ Saimombaa miri moŋgama kawaajoŋ qiqisi ama mokoloŋ kouma miri naguyanoŋ naŋgi.

¹⁸ Miri naguyanoŋ nama kokaen qama qisigi, “Saimon qata moŋ Piito qajuti, iinoŋ miri koi kanoŋ laligoja me qaago?”

¹⁹ Piitonoo toroqen jaameleen uŋa iikawaa kaniaajoŋ moma bimbimgoo raro Uŋa Toroyanoŋ kokaen ijoro, “Moba, eja karoonoŋ kaañ gii moŋgama gonju.”

²⁰ Niinooŋ eja ii wasin ojombé koi kaju. Kawaajoŋ mono keteda koi waama kemeñ uuwoi ezelobezeļo mesaŋ yoŋjovo kembä.”

²¹ Kaeñ ijoro Piitonoo eja iyonooŋ kemeñ injjoro, “Mobu, ojoo eja moŋgajuti, niinooŋ ii kolojen. Mono naambaajoŋ kaju?”

²² Injjoro meleengi, “Kawali galen Kornilius ii eja dindiña kolojo. Iinooŋ Anutu waeya meñ mepeseen laligoro Juuda ejemba tuuŋ kuuya yoŋjonoŋ goda uuta qeq muŋkeju. Anutuwaa gajoba toroya moŋnoŋ asugiŋ muŋ kokaen jeñ kotoro moro, ‘Gii mono qele ama Piito koma horoŋ muna miriganooŋ uma qaa uutanonga jawaati, ii geja ama moba.’”

²³ Kaeñ meleengi horoŋ ojono miri uutanoŋ ugi kalaŋ koma ojono ainjoloŋ rama egi. Egi gomaŋ ano Piitonoo waama yoŋjovo keno. Jopa taon kanoŋa ala tosaanja uŋuano iwo motoon keŋgi. Kiañ.

Piitonoo waba ejemba yoŋjovo ajoroogi.

²⁴ Motoon kema somaŋa motoongo eŋ kema laligoŋ Sisaria taonoŋ keugi. Keugi Korniliusnoŋ yoŋjooŋ mambomba laligoro. Kaeñ laligoŋ tinitosa ano alauruta awaa ii koma horoŋ ojono mirianoŋ ajoroon ragi.

²⁵ Keuma Piitonoo mirinoŋ umambaajoŋ ano Korniliusnoŋ waama kamaañ joloŋ jeñ kanianoo kemeñ usugoŋ muro.

²⁶ Usugoŋ muroto, Piitonoo borianoŋ meñ kobibiro waaro kokaen ijoro, “Mono waaba, nii kaañiađeeŋ baloŋ ejaga kolojen.”

²⁷ Kaeñ ijoro iwo amiŋ moma miri uutanoŋ uri ejemba mamaganooŋ ajoroon ragiti, ii injjiro.

²⁸ Injjima kokaen injjoro mogi, “Ojoo Juuda ejemba nonoo kanianana moju. Juuda nono ejemba wabaya ojoo mirinoŋ uma ojowo ainjoloŋ rarawaa songo ero amamaaŋkejoŋ. Ii amamaaŋkejonto, Anutunoŋ qaaya moŋ qendeema noma kokaen nijoro, ‘Giinoo ejemba ii me woi yoŋjoo qagia ii angonjora arokuukuyawo kaeñ mende qaba.’”

²⁹ Kawaajoŋ ojoo qele ama koma horoŋ nongi niinooŋ mende qotogoŋ kaañ koujen. Kouma kokaen qisijen: Ojoo mono naambaajoŋ qele ama koma horoŋ nongi? Ii saanoo jegi momaja.”

30 Kaen ijijoro moma Korniliusnoj meleeno, “Nii mare mojnōj kam-ban kokaamba 3 kilok kanoj mirinanōj rama qamakooli gawoñ meñ laligoñ koube kete somañ 4 kolooja. Qamakooli gawoñ meñ laligowe iikanonjadeen eja moj selekopaaya asamararanjāwo kanonj asugij bananonj nano.

31 “Bananoj nama kokaenij nijoro, ‘Kornilius, gii qama koolinj laligona qaaga Anutuwaanōj uro moro awaa kolooja. Gii kaleñā kaleñā ejemba wanaya mendeema ojomakejanj, ii Anutunoj moma aŋgoñ koma goojoñ romoŋgoñ wasiñ nono kajen.

32 Kawaajonj mono keteda koi qele ana Jopa taonoj keno eja qata Saimon, qata moj Piito qajuti, iiga wama kawu. Iinoj oro selianoj gawoñ meme eja Saimon iwaa mirinonj kowe goraayanoj laligoja.’

33 “Kaen nijorotiwaajoñ ama niinoj iikanondeen qele ambe goonoj kagi. Giinoj qaana moma kajanjiwaajoñ uuna qeangoja. Pojnōj qaa kuuya jewagiwaajoñ jeñ kotoñ gonoti, giinoj ii saanōj jena moboñā. Nono kuuya keteda koi iikawaajonj ajoroonj Anutuwaajaa jaasewaŋjanōj koi raoñ.” Kianj.

Piitonoy Korniliuswaa mirinoy Buña qaa jero.

34 *Korniliusnoj kaen jero Piitonoy kanaiñ kokaenj jero, “Ahaa! Anutunoj ejemba tosaañā mende ijisosorooj tosañā mende sureenj ojomakejato, so motoonjongoj gosin nonomakeja. Iwaa jaanōj mojnōj aŋgongorayawo mende kolooja. Niinoj ii keteda koi ojanoj moma kotojenj.

35 “Kaen qaagoto, ejemba tuuñ tuuñ kuuya nojoo batunananōj daej yonjoonjona mojnōj Anutu waeya meñ mepeseej kaiyakayanōj kana dindija otaaji, iinoj mono Anutuwaajaa jaanōj sokonja.

36 Jiisas Kraistnoj ejemba kuuya ananaa Pojnana koloonj luae qeñ nonomakeji, Anutunoj Buña qaaya ii Israel kanageso nonoonoñ ano karo. Buña iikanonj karo nono iikawaajaa Oligaa Buñaya jeñ asarij laligojon.

37 Jonoj ejemba uugia kuunj kokaenj jero, ‘Oño mono uugia meleengi niinoj oomulu meñ ojomana.’ Kaen jero kawaa gematanonj qaa ii Galili prowinsnoj kanaiñ jegi seiñ kema Judia prowinsnoj keuma kuuya sokono. Oño ii modaboroju.

38 “Anutunoj Uña Toroya Nazaret eja Jiisaswaa uutanōj maaro ku-usun buña qeñ aonj gomanj so liliqonj laligoroti, ii iwo nano kema ejemba kianjkomunj ojono. Kileñā Toyanoj ejemba esuñanoj somongorj horonj ojono kemegiti, iinoj ii kuuya meñ qeangoj ojondabororo.

39 Iwoi ii Juuda nonoo gomanonj ano Jerusalem sitinoj ama meñ laligoro gere batuyanoj mondoj qegi komuro. Nono ii kuuya iima naŋgoñ jeñ daŋgunuya kolooj nanjoñ.

40 Komunj ero somañā karooj kolooro Anutunoj meñ gbiliro waaro. Waama indiñā mamaga ejemba asugij ojono.

41 “Iinoj ejemba tuuñ kuuya yonjoonj mende asugiroto, Anutunoj waladeej nono meweengoñ nonono Jiisasnoj koomu-noñga waama laligoroti, kambaj iikanonj iwo qaa amiñ moma nembanene aŋgoñ neñ laligoñiñ, mono nonoojooj asugiro nono iikawaajaa qaaya naŋgoñ jeñ namakejoñ.

42 Kaen naniñ Jiisasnoj kokaenj jegi kotoñ nonono, ‘Anutunoj kuunj nono niinoj ejemba laligoruti ano komugiti, iyonjoo jenteego Togiaga koloorej. Kawaajonj ojonoj mono noo kaniana ii ejemba tuuñ so yonjoonj naŋgoñ jegi asarij laligowu.’

43 Ejemba daej yonjoonj Jiisas moma laarinj muñ qata qamakejuti, Anutunoj mono qa ii moma yonjoo siŋgisoŋgogia mesaonj soŋbamakeja.

Iwaa kania kaeñ eji, ii gejatootoo ejemba kuuya yoñonon nañgoñ jeñ asariñ oogita eja." Kianj

Uña Toroyanor waba ejemba yoñonon kamaaro.

⁴⁴ Piitonon qaa kaen jeñgadeen nano Uña Toroyanor ejemba geja ama mogiti, iyoñoo uugianon kemero.

⁴⁵ Anutunon Uña Toroya kaleñia ii waba ejemba yoñoo uugianon kañagadeen maaro kemeroti, ii Piitowaa alaurutanon iima aarugi. Juuda ejemba selegianon Anutuwaa aiwese menj kotogi uugia meleema Jiisas moma laarin Piito otaañ kaj ragiti, iyoñonon mono aaruñ kokaembaañ walinjoggi:

⁴⁶ Yoñonon kantri tosaañja yoñoo qaagia morota morota kanaiñ jeñ Anutu mepeseegegi. Kawaajon walinjoggi Piitonon kokaen qisiñ onoma jero,

⁴⁷ "Yoñonon Uña Toroya ii nonon anij kaañja angoñ koma buñja qen aojuti, ii mojoñ. Kawaajon ii saanor oomulu menj ononiñ sokombaa. Il anij moronon qotogor nononaga?"

⁴⁸ Kaenjen jen koton onono Piitowaa alaurutanon nama Jiisas Kraistwaa qatanon Kornilius sumajurutaa oomulu menj onoñgi. Oomulu menj onoñgi Piito angoñ koma mugi toroqen ween tosañja yoñowo laligoro. Kianj.

11

Piitonon Jerusalem kema gawoñaa sunduya jero.

¹ Waba kantri yoñonon kañagadeen Anutuwaanoñ qaa menj angoñ konjiti, iikawaa bujuya ii aposol ano uumeleenj alaurugia Judia prowins sokoma laligoñ mogi.

² Kawaajon Piitonon Jerusalem sitinoñ eleema uro Juuda selegianon Anutuwaa aiwese menj kotogi uugia meleengiti, iyoñonon jejewili (jaaliki) ama jeñ mugi.

³ Jeñ muñ kokaen ijogi, "Waba kantri eja Anutuwaa aiwesewo mende laligojuti, giñ mono nañmbaajon kema yoñowo ainjoloñ rama nembanene nena? Il mende sokonja."

⁴ Kaen ijogi kanakanai-yanonja kanaiñ iwoi kolooroti, ii korebore areñawo jeñ asariñ onoma kokaen inijoro,

⁵ "Niñon Jopa sitinoñ laligoñ qama kooliwe Pombaa umbeumberjanon nuro rama jaameleenj una moñ kokaen iibe: Siwenonj aantano iwoi somata moñ kamaaro. Iwoi ii opo taaña somataa tani kaañja kolooro. Gajoba yoñonon iwoi iikawaa wanjoñaa 4 iikanon menj nañgowuyaga, iikawaa tani kaañja noo kosananondeenj kamaaq ero.

⁶ Kamaaq ero iwoi iikawaa uutanon tororo iibe oro kania kanianon ragi. Oro tosañja ii namonon kana 4:yanonj riñ kemakeju. Tosañja kawalia geregiawo kolooju. Tosianoñ wosogianon kondondoñgoñ kemakeju. Kañagadeen koñ kania kania kanakeewaj elelaonj kemakejuti, iwoi iikañoñ ii opo iikawaa uutanonj motoonj kamaagi inibi.

⁷ Inibi qe moñ kañagadeen kolooñ kokaen nijoro mobe, 'Piito, mono waama iwoi koi qen ooñ newa.'

⁸ "Kaeñ mobeto, niñon kokaen jewe, 'Oo Poñ, nii iikawaañ arokuukuu mojeñ. Iwoi qizimiziñ angonjorayawo kaañja ii kambaj moñgen noo buunanon mende oosiriro. Kawaajon ii mono mende totooñ nemaña.'

⁹ Kaen jewe qa iikanon mombo Siwenonja kolooñ kokaen nijoro, 'Anutunon iwoi jen konjoratiro eji, giñonj iikawaa qata angonjorayawo kaeñ mende qaba.'

10 Iwoi kaaŋa ii indiŋa karoŋ kolooro. Kaeŋ kolooro iwoi kuuya ii mombo horogi Siwenon eleema uro.

11 Uma ayayooga kono kambar iikanonadeen Korniliusnoŋ Sisaria taononga eja Karoon wasin ojono noonon kagiti, iyononon miri ranini, iikawaa naguyanoŋ naŋgi.

12 “Naguyanoŋ naŋgi Uŋa Toroyanoŋ kokaŋ jeŋ kotoŋ nono mobe, ‘Gii mono uuwoi ezelobezeloo yakariŋ yoŋowo kemba.’ Qaa ii mobe uumeleeneŋ alauruna 6 yoŋonoŋ kaanŋgadeen Jopa mesaon niwo Sisaria taonon keniŋ. Sisaria keuma kawali galeŋ iikawaa mirinon uniŋ.

13 Uniŋ qaa sundu kokaŋ meŋ nonono, ‘Gajoba moŋnoŋ noo mirinoŋ asugiro iibe nama kokaŋ nijoro: Gii mono Jopa gomanon qele ama eja qata Saimon, qata moŋ Piito ii wama kawu.

14 Iinoŋ kai Buŋa qaa jero gii ano sumajuruganoŋ ii moma laariŋ uugia meleeneŋi kuuya hamo qeŋ ojono letombu.

15 “Sundu ii meŋ nonono niinoŋ kanaiŋ Buŋa qaa jewe. Ii jewe mogi Uŋa Toroyanoŋ kanakanaiyanoŋ nonoo uunananon kemeroti, mono iikawaa so geja ama mogi iyoŋoo uugianon kaanŋgadeen kemero.

16* Iinoŋ kemero iibe iikanondeen Pombaa qaa moŋ noo momonoŋ kouro romongowe. Qaa ii kokaŋ, ‘Jonon oo tooŋnoŋ mulu meŋ ojonoŋto, niinoŋ Uŋa Toroya uugianon ama iikanon mulu meŋ ojonomaja.’

17 Nononoŋ Poŋ Jiisas Kraist moma laariŋ muniŋ Anutunoŋ kaleŋa nononoti, ano yoŋonoŋ moma laarigi Anutunoŋ kaleŋa iigadeen yoŋoo uugianon kaanŋgadeen ano. Kawaŋjanon ama nii kaanŋjanon mono nomaeŋ Anutu ku-usuŋ Toya batogon qetama mubenaga? Iinoŋ kaeŋ ama ojonoŋta niinoŋ angoŋ koma mumambajoŋ amamaawe.”

18 Piitonon sunduya kaeŋ jero moma uugia olomooro bonjoŋ kolooro Anutu mepeseen kokaŋ jegi, “Ojanoŋ, nono uunana meleema laaligo kotigaa buŋaya kolojoŋ mojonto, Anutunoŋ kana motoŋgo ii waba kantri ejemba yoŋooŋ kaanŋgadeen ama ojonoŋta eja. Ii mono keteda koi asariŋ moma kotojoŋ.” Kiarj.

Waba kantrinoŋ uumeleeneŋ tuuŋ mutuya kolooro.

19* Stiiwen qeŋi komurotiwaajoŋ ama kakasililiŋ kolooro uumeleeneŋ ejembanon deema liiligoŋ kema kagi. Kema kagi tosianon kowe goraayanoŋ Fonisia gomanon kengi. Tosianon kowe kotoŋ wato qata Saiprus kanoŋ kengi. Tosianon Siria prowinswaa sitia qata Antioquia kengi. Kaeŋ deema kengito, ejemba batugianoŋ Jiisaswaa Buŋa qaa ii Juuda ejembagadeen injiŋogi mogi. Waba kantri ii mende injiŋogi.

20 Mende injiŋogito, Saiprus ano Sairini eja tosianon yoŋoo batugianoŋ laligogi. Yoŋonoŋ waba balonon somariiŋ Antioquia sitinoŋ kouma balon toyā yoŋowo Griik qaanoŋ amiŋ moma Poŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa ii kaeŋ Juuda qaago yoŋooŋ kaanŋgadeen jeŋ asariŋ ojongoŋ.

21 Ii jeŋ asariŋ ojongoŋ Poŋnoŋ yoŋowo laligoro ku-usuŋjanon ejemba uugia kuun ojono mamaga yoŋonoŋ Poŋ Jiisawaa moma laariŋ uugia meleema iwaananoŋ qokotaagi tuuŋjia somariiŋ somata kolooro.

22 Kaeŋ kolooro iikawaa bujuyanon kema Jerusalem kanageso yoŋoo gejagianoŋ kemero mogi. Ii moma Barnabas wasigi Antioquia sitinoŋ keno.

23 Kema keuma Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ ejemba ojono qeŋgogiti, ii jaayanoŋ iima moro uro aisoon qambaŋmambaŋa kokaŋ jero, “Oŋo mono korebore uugia meŋ kululuŋ kotiiŋ Pombo qokotaan nambu.”

24 Barnabasnoj eja awaa kolooro Uŋa Toroyanor uuta saa qero uuwoi yakarij gema qeq uuta kuuya kanoj Jiis moma laarinj muŋ laligoro. Kawaajon ejemba mamaganor uugia meleema Pombaa tuuŋnor toroqegi somariiro.

25 Barnabasnoj Antiokia mesaŋ Sool moŋgamambaajoj Tarsus taonon keno.

26 Kema mokoloor wano Antiokia sitinoj kari. Kaŋ iikanor motoonjara gbani motoonjoo kuuya laligon zioz gawor menj uugia meleengiti, ii tuuŋa tuuŋa kuma oŋoni ejemba mamaganor momo menj uu wombogianor angi. Antiokia ejembanor mutuya kanain gowoko qagia Kraistwaa ejemba (kristen, Kraistwaa buŋa) qama laligogi. Kianj.

Waba kantriwaa uumeleeŋ yoŋonoj Juuda naŋgoj oŋongi.

27 Kambaj kanoj gejatootoo ejemba tosianor Jerusalem mesaŋ Antiokia sitinoj kamaan kougi.

28 *Yoŋonoŋga moŋ qata Agabus ii waama Uŋa Toroyanoŋ solooloro buju qaa kokaeŋ inijoro, “Bodi somatanor koloŋ gomaŋa gomaŋa sokoma ewaa.” Kaŋ jero iikawaa so Siisakij qata Kloodius iwaŋ galenkonjkoŋ kambaŋjanor kolooro.

29 Ii kolooro gowoko yoŋonoŋ mindirinj uumeleeŋ alaurugia Judia prowinsnoŋ laligogiti, ii naŋgoj oŋoma kulukululuŋ nanduj somata angi kembaatiwa qaa somonjogi.

30 Qaa ii somonjogi ano iikawaa so oŋanor angi. Yoŋonoŋ moneŋ ano iwoi menj kululuŋ Barnabas Sool yoroŋ borogaranoŋ ama wasiŋ oronjgi Jerusalem kema uumeleeŋ kanageso yoŋoo jotamemeurugia injiima oŋoni. Kianj.

12

Herodnoj Jeims qeq Piito kapuare mirinoj ano.

1 Kambaj iikanor kiŋ Herodnoj* uumeleeŋ kanageso sisiwerowero menj oŋomambaajoj moma jero uumeleeŋ ejemba tosaanja oŋoma somonjogoŋ oŋongi.

2 Kiŋnoŋ jeŋ kotoro Jombaa data Jeims ii manjawaa soo somatanor kianjgi.

3 Kaŋ jeŋ kotoro qeqi komuro Juuda ejemba tosianor ii mogi awaa kolooro iiro. Ii iima kawaajon toroqej jero Piito kaanqagadeen menj somonjogi. Iwoi ii bered yilistyaa qaawaa kendoŋ kambaŋjanor jero kolooro.

4*Kawaajon kiŋnoŋ kokaŋ jero, “Niinoj kiankomu kendoŋ† tegoro Juuda yoŋoo qaa jakeyanoŋ oomaŋa.” Kaŋ jeŋ jeŋ kotonor kapuare mirinoŋ oŋongi. Oŋongi manjaqe qe eja 16 yoŋonoŋ batugianoŋ tuuŋ 4 koma kamban utekute anjita eja 4:yanor asaga gomantiŋa suulan nama galen menj muŋ laligogi.

5 Piito kaŋ galen menj muŋ laligogi kapuare mirinoŋ erto, uumeleen kanageso yoŋonoŋ suulan iwaajon ama Anutu kaparaŋ koma qama koolinj laligogi. Kianj.

Siwe gajobanor Piito isama wama kamaaro.

* **11:28:** Apo 21.10 * **12:1:** Kiŋ Herod Agripa I (mutuya) iinoŋ gbani 37-44 kanoj Palestain kuuya galen koma oŋoma laligoro. * **12:4:** Eks 12.1-27 † **12:4:** Kiankomu kendoŋ ii Inglis qaanoŋ Passover. Ananaa qaanoŋ qata moŋ ii goukonjkoŋ kendoŋ. Israel ejemba yoŋonoŋ Iijipt laligon nagugia sanor morigi Anutuwaa gajobanor injiima koboŋ unjuugan mutu meragia mende unjuro komugi.

6 Qama koolij laligogi kiankomu (Passover) kendoj tegoro goman-tiňa kanor manjaqeqe eja woiyanor Piito gbado (tape) woinor kota-kota somonjori batugaranoj gaon ero ano eja waagiawo tosianor nagu gematanor nama kapuare miri galen megı. Kinj Herodnoj gomań ano Piito wama qaa jakeyanor oomambaajoj romonjogor areň ano gaon egi.

7 Gaon egito, Pombaa gajoba mojnōj uulanjavo asugir Piitowaa kooronjanor nano kasa miriwaa uuta asaridabororo Piitowaa maronjanor qen ijoro, "Mono uulanjavo waaba." Kaeň ijoro gbado (tape) woiyanor iikanondeen Piitowaa borianonja eer suni.

8 Suni gajobanoj ijoro, "Mono opoga somonjogor kana esuga mouba." Ijoro moma iikaeň ano. Ii ano toroqen ijoro moro, "Mono malekuga mouma nii notaan kawa."

9 Kaeň ijoro moma miri uuta mesaon otaaro. Ii otaan kenoto, gajobanoj iwoi anoti, ii ojanor kolooro me qaagotı, Piitonon iikawaajoj moro sisau kolooro. Iinor gaon ej gaon iiroti, iikawaaw tanitanı moro kolooro.

10 Miri uuta mesaon nagu mutuyanoj galen menj naniti, ii uruugun nagu mojnōj keuma uruugun kotoj kema kapuare miri seliaa aeň kiropoyanoj keuri. Keuri nagu somata kotakota iikanor mono anjodeen een tano seleenjeñ siti kana qaa ootanoj kemerı. Kemeň kana somata striit menj toroqen keni gajobanoj uulanjavo Piito mesaon aliro.

11 Aliro Piitowaa uuta tooro kokaen jero, "Oo Pojnon mono gajobaya wasiro kaň Herodwaa borononja metogor nonja, ii mojen. Juuda ejem-banoj noo selenanoj iwoi koloowaatiwaajoj mambonjuti, iinor mono iwoi kuuya iikanonja noo waňna somonjoja. Niinor keteda koi ii ojanor moma kotojen."

12 Kaeň moma kotoro asariro Jombaa nemuňa Mariawaa mirinoj baagen keno. Jon iikawaaw qata moj Maak qagi. Miri iikanor ejemba mamaganor ajoroon Anutu qama koolij laligogi.

13 Kaeň laligogi Piitonon kaň toomaanoj nama nagunoj qero. Nagunoj qero weleňqeqe emba qata Roda iinor kaň "Gii moronon?" menj qisiro.

14 Qisiň nama Piitowaa aroya moma kotoj "Ii-ia kajan!" menj aisoon lugun nagu mende horoň uulanjavo miri uutanor uma injjoro, "Piitonon kaň nagunoj nanja."

15 Injjoro moma iwaajoj "Uuga sooro jejaň," jegi. Jegito, iinor wan qen "Qaa onja jejeň!" injjoro. Kaeň injjoro jegi, "Ii mono Piitowaa gajobayanor nanja."

16 Kaeň amiň mogito, Piitonon nagu qengadeen nano horoň iima aarugi.

17 Aarugi borianor sare ama olor ambutiwaajoj jero. Jeň Pojnoj kapuare mirinonja wama seleenjeñ kamaaroti, sundu ii injjoro, "Oňo buju koi mono bisop Jeims ano uumeleen alaurunana tosaanja ii injjogi mobu." Kaeň injjioň onomesaoj gomań mojen keno. Kianj.

Piitonon kapuare miri mesaoro kinj Herodwaa iriňa soono.

18 Gomań ano manjaqeqe eja yonjonoj Piito mojnoma "Daeň ilinjoloj koma aliň kenja?" menj kawaajoj konjiliň ano majakaka somata mogi.[‡]

19 Herodnoj kaanjagadeen Piito mokoloowutiwaajoj jero mongama bimbimgoň mende mokoloogi eja waagiawo Piitowaa galen megiti, ii qaa

[‡] **12:18:** Room gawman gawombaa areňa kokaen: Kapuare ejanon olor konagati een, eja waagiawo ii mono injugi komunjkegi. Kawaajoj konjiliň ama majakaka somata mogi.

jakeyanonq ojooma mamaga qisinq ojoma jeq tegoj ujuama ujugi komuwutiwaajonq jeq kotonq ojono. Kawaajonq Judia prowins mesaonq Sisaria taonoq kemen kanoq laligoro. Kiaj.

Anutunoq kiq Herod iroja muro komuro.

²⁰ Fonia prowinswaa taoq qagara Taia ano Saidon yojononq nene gawoqja mewombaajon amamaanq kiq Herodwaa kantri yojoononq nene iwoigia sewaaja meq laligogi. Kaaqna laligogi Herodwaa irinja soono Taia Saidon kere ama ojoma nembanene ojombutiwaas songo ano. Kawaajonq yojononq kululuunq jotamemeurugia wasinq ojongi tuunq meq kiq Herod iibombaajonq kenji. Kenji jawinja qata Blastus jinkaron miriaa galenjanonq ii wala injiilo. Injiilo ijogi, “Nono qaa jeq solanjaninij luae koloowaatiwaas qisiwombaajonq kajonq.” Kaeq ijoq jeq meq loorin mugi injiilo, “Saanonq qaagia kotoqgoq gemagianoq namaqna.”

²¹ Kaeq injiilo kijnoq qaa meleema ojomambaajon kambaj meq ojono kanoq ajoroogi iyanjaas selia menjerengoj kiq eja por malekuya mouma jinkaron dun rarayanoq rama korisoro qaa injiilo.

²² Injiilo ejemba tuunq yojononq moma kokaeq jeq qagi, “Qaa ii Anutwaanqon qaaga. Ii balonq ejawaa qaaya qaago.”

²³ Kaeq qagito, kijnoq kaeq ama Anutuwaaq qabuujaya qakooma mende mepeseeq iyanjaajon moro uro. Kawaajonq Pombaanon Siwe gajoba mojnoj iikanondeen qero doononq kiq kiq kema kiro komuro.

²⁴ Kaeq kolooroto, Anutwaanqon Buja qaa ii jeq laligogi toomoriajawo koloon seiro.

²⁵ Antiochia siti yojononq Barnabas ano Sool naqgonanqo misin gawoq moj[§] orongiti, iyorononq ii Jerusalem laligonq metogori. Ii metegonq Jon qata moj Maak qagiti, ii wama motoonq Jerusalem mesaonq Antiokia sitinon eleema kagi. Kiaj.

13

Barnabas Sool yoronoq misin gawoq kanaij meq keni.

¹ Antiochia sitinonq tosianonq uugia meleema uumeleen kanageso koloogi jotamemegia kokaanjonaq gejatootoo qaa jeq kuma ojoma laligogi: Qagia Barnabas ano Simeon qata moj Injaña (Griek qaanoq Naija) ano Lusius (Sairini gomambaajon), Manain (ii poq gawana Herod^{*} iwo motoonq laligon somariiri) ano Sool.

² Uumeleen kanageso yojononq Pombaawaea meq mepeseeq nene siqgi laligogi iikanonq Uja Toroyanon kokaenq injiilo, “Niinoq Barnabas ano Sool gawoq qaita moj mewaotiwaaqoq meweengonq oroombe. Kawaajonq ojonoq mono ii jeq tegoj wasinq orongi kembao.”

³ Kaeq injiilo qama kooliwombaajon nene siqgi laligoq borogia wanjaranqoq anji Pombaawaea ku-usuwanqoq turuq orono wasinq orongi keni. Kiaj.

Saiprus watonoq kema gawoq megij.

§ 12:25: Antiochia yojononq naqgonanqo moner ii meq kema Jerusalem uumeleen kanagesowaa jotamemeurugia yojoq borogianonq ani. Kawaajonq qata naqgonanqo misin gawoq moj jejor. Apo 11.30 * 13:1: Herod Antipas iinonq gbani 4 B. C. - 39 A. D. kanoq Galili ano Perea prowins woi ii galenj koma ojoma laligoro.

4 Una Toroyanoj kaej wasin orono gomaq qata Selusia kanon kemerri. Kanoj kemej wanjonon uru opo sel horon mororongogi haamonoj nañgoro kema wato Saiprus kawaa ween koukoutanooj keugi.

5 Keugi siti qata Salamis kanon kema Juuda ejemba yonoo qamakooli miria miria kanon uma Anutuwaa Buja qaa jej uu kuuj onjoni. Eja qata Jon ii kaanjagadeej wani yorowo kema kaj ala ilailaagaraga laligoro.

6 Kaej laligoj wato kuuya liligoj kotoj leegen weej kemekemetanoj Pafos sitinoj keugi. Kanoj keuma Juuda eja qata Barjiisas mokoloogi. Iinoj owej jenaq ejaga koloon gejatootoo eja takapolakaya laligoro.

7 Owej eja ii wato kawaa kiapya qata Sergius Pool iwaai mirinoj rama laligoro. Kiap iikanon momakooto ejaga laligoro. Kaanja laligoj Anutuwaanooj Buja qaa momambaa siija en muro Barnabas Sool koma horon orono iwaanoj kari.

8 Karito, Elimas, (owen memewaaajoj qata Griik qaanoj kaej jeñkegit,) iinoj kiapnoj Anutu moma laarin mubabotiaaajoj tuarenjenj ama oroma kiap uuta qaanoj enjkaloloj memambaajon angobato mero.

9 Angobato mero Sool, qata moj Pool qagiti, Una Toroyanoj iwaai uuta ssa qero Elimas tororo iima kotoro.

10 Iima kotoj kokaej jej muro, “Yei! Umbuqumbuliq eja, gii mono Kileñaa Toyaa mera koloojan. Satanoj uuga osoñkakale ambembo meñ gono selenoq kuukuu kania kania ama laligonkejaq. Qaa dindiña kuuyaa kereya koloon Pombaanoj kana dindiña meeranqona dogonkeji, ii mono mesaowaga me?

11 Kawaajon moba! Pojnoj mono boria qaganooj ano esunjanooj turunj gono jaaga gooro ween asasaga iimambaajon amamaawaga. Iinoj kambaraj merotiwaas so mono jinjanj qenj laligowa.” Jej muro iikanondeenj pañgamanooj qaganooj kamaaq tururo umuñ koma titou kuun iliñwaliñ qenj kema kaj borianoj mewutiwaajon qisiñ borianoj koromojoroj ano.

12 Iwoi ii kolooro kiapnoj ii iima Pombaa Buja qaa momoyaajon walinqoq moma laarin muro. Kianj.

Pisidiawaa Antioquia taonoj misin gawoñ megij.

13 Poolnoj neñauruta yonjovo Pafos gomaq mesaon wañgonooj ugi opo sel horon mororongogi haamonoj nañgoro kema laligoj Pamfilia prowinswaa siti qata Perga kanon keugi. Kanon keuma nama Jonoj oromesaoj eleema Jerusalem sitinoj karo.

14 Eleema karoto, yoronoj Perga siti mesaon toroqen kema Pisidia prowinswaa taon qata Antioquia kanon keuri. Kanon keuma Sabat kendonor qamakooli mirigianoj uma rari.

15 Rari qamakooli miriwaas galej yonjonoj Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo yonjonoj Buju Tere weenqonj welej angi kamaaq kokaej qisiñ oronji, “Alawoinana, oroonooj qaa moj kanageso uunana kuuwaotiwaajon eji eeñ, ii mono saanoj jeri moboña.”

16 Kaej qisiñ oronji Poolnoj waama boro kuma kokaej jero, “Israel wabaurunana ano balonj toyaa nonowo Anutu waeya meñ mepeseeñkejuti, onjo mono geja ama mobu.

17 *Israel ejemba tuun ananaa beñnanaa ii Anutu. Iinoj bemunjaleurunana meweengonj onjono ambosakónjurunananonj Iijipt gomanooj kema waba koloon laligogi. Anutunoj kambaj kanon Israel ejemba tuun ii toomorianj onjono seiñ qabuñagiajavo koloogi. Kaej koloogi Anutunoj

angoletō meñ ku-usunja qendeema iikanonj ujuano Iijipt kantri mesaon seleenget kagi.

18 *“Kan laligon balonj qararanqonkonjanon koton kañ nanamemeñ bologa ama meñ laligogi Anutuwaa irinjā soono gbani 40:waa so uubooli moma laligoro.

19 *Moma laligoroto, kileñ kañ laligon Keinan gomanon kougi. Kougi iikanonj kanageso tuuñ 7 konjomā kondeema oñoma balongia meñ mendeema isiurunana toyā koloowutiwaajon buñja qeq oñono.

20 *“Kaeñ kolooro gbani 450 kawaa so keno. Iikawaa gematanonj Anutunonj jenteegowaa eja poñja poñja (Judge) kuun oñono. Ii kuun oñono laligonj kougi Samuelnoñ kolooro. Iinonj jenteegowaa eja poñ konoga koloonj gejatootoo ejaga laligoro.

21 *“Samuelnoñ koloonj laligoro kambanj iikanonj kiñ pombaajon Anutu welema mugi eja qata Sool oñono. Sool iinoñ Benjamín isi yonjoononjā eja qata Kiis iwaa meriaga kolooro ano gbani 40:waa so kiñ ponjia laligoro.

22 *Ii laligoroto, Anutunonj Sool utegoñ kitianon eja qata Deiwid kiñ eja ponjia koloowaatiwaajon meweengonj kuuro. Kuunj kania jeñ asarinj kokaenj jero, ‘Niinoñ Jesiwaaw meria Deiwid mokoloojen. Iwaa uuta gosinj mobe saanoñ sokoma nonja. Iinoñ nanamemeñä kuuya kanonj noo jena tenj koma laligowaa.’

23 Anutunonj wala eejanon Hamoqege Toya wasin nonombaatiwaajon jeroti, soomorjo qaa iikawaa oñanoñ mono kokaenj kolooro: Deiwidwaa gibiliuruta yonjoononjā eja qata Jiisas kolooro Anutunonj ii Israel tuuñ nonoo Hamoqege Tonana koloonj laligowaatiwaajon kuuro.

24 *‘Jiisasnoñ mende asugiro waladeer iikanonj Jononj kañ kokaenj jeñ laligoro, ‘Oñjo mono uugia meleembu. Uugia meleengi niinonj oomulu meñ oñomanya.’ Kaeñ jeñ Israel ejemba tuuñ kuuya uu kuunj oñoma laligoro.

25 *Kaeñ laligoroto, iinoñ gomañlili gawoñja mendaboromambaajon ama iikanonj kokaenj injijoro, ‘Oñjo noojoñ nomaeñ romongoju? Iwoi romongojutí, niinoñ ii qaagoto, mobu, noo gemananoñ eja moñ kawaa. Iinoñ karo niinoñ iwaa kooroñanoñ kamaañqegeta laligojenjiwaajon wayanjesoya besaañ kana esu kasia isamambaajon moma bimbiñgomaña.’

26 “Oo alauruna, Aabrahambaa gibiliuruta ano balonj toyā oñonoñ nonowo Anutu waeya meñ mepeseenkejuti, Anutunonj hamo qeq nonombaatiwaaw Buñaya ii ano nonoonoñ kaja.

27 Iikawaa kania ii kokaenj: Jerusalem toyā ano galenjurunana yonjononj Jiisaswaa kania mende moma kotogi. Gejatootoo yonjoononj Buju Tere Sabat kendoñ so weengonkejuto, iikawaa kania ii mende moma asarinkeju. Kañañ tompinj laligojuto, kileñ galenkonkonj ejaurunananonj Jiisas komuwaatiwaaw qaaya jeñ tegogi gejatootoo ejemba yonjoononj qaa ii iikañañ kanoñ hoñawo kolooro.

28 *Yonjononj Jiisas koomuwaa buñja koloowaatiwaaw so qaa kania mongama moñ mende mokoloonj kileñ “Kozigenj!” qagi. Qama Pailotnoñ jeñ tegoro komuwaatiwaajon qama welenji.

* **13:18:** Jañ 14.34; Dut 1.31 * **13:19:** Dut 7.1; Joos 14.1 * **13:20:** Poñ 2.16; 1 Sml 3.20 * **13:21:** 1 Sml 8.5; 10.21 * **13:22:** 1 Sml 13.14; 16.12; Ond 89.20 * **13:24:** Maak 1.4; Luuk 3.3 * **13:25:** Mat 3.11; Maak 1.7; Luuk 3.16; Jon 1.20, 27 * **13:28:** Mat 27.22-23; Maak 15.13-14; Luuk 23.21-23; Jon 19.15

29 *“Iwaajon qaa kuuya oogita eji, yonjonon mono iikawaa so angi hoja koloodabororo Jisias gerenonja metogon kamaan qasirinoj kema jamo koba uutanon angi.

30 Angito, Anutunoj ii koomu-nonga men gbilliro waaro.

31 *Waaro iwo Galili prowinsnojä Jerusalem sitinoj kagiti, ii mono ween boria mamaga asuginj ojono. Alauruta asuginj ojonti, iyonjonon kamban kokaamba ejembä batugianoj danjunu kaanjä nama kania naengon jen asarij laligoju.

32 Anutunoj Juuda ambosakonjurunana yonjwo iwoi amambaa qaa jen somonjorota nono iyojoo gbillurugia kolooniq qaa walaga iikawaa ojanoj mono kamban kokaamba nonoojö kokaen kolooro: Inoj Jisias men gbilliro waama laligoja. Kawaajon nononoj iikawaa Oligaa Buñaya ii jen asarij ojonoj.

33 *“Anutunoj Jisaswaajon qaa jero Deiwidnoj moro Ondino (Buk song) janjo woi kanoj kokaen oorota eja,

‘Giinoj neenaa meranaga kolojaani, ii kete ejemba qendeema ojombe iima kotoju.’

Inoj qaa iikawaa so Jisas men gbilliro waaro.

34 *Jisas men gbilliro koomunonja waama kotiij laligon kanagej mombo mende komuwaa. Iikawaa qaaya Anutunoj kokaen jerota eja,

‘Nii kalejmoriäna kinj Deiwid muñ laligowe soraaya koloon powowonj kotiij nanoti, iikawaa so ii mono ojoojoj togoj ojomana.’

35 *Deiwidnoj iikawaa qaaya ii Ondino (Buk song) mojnoj kaanjagadeej kokaen anota eja,

‘Geenjaa wombo ejaga soraaya ii mende mesaona koomuwaa ronjnoj mende gisaawaa.’

36 Nono kinj Deiwidwaa kania mojon: Inoj laaligoya laligonj Anutuwaa jeta otaaj gawoñ muroti, ii medaboronj goron qeq komuro. Komuro ambosakonjuruta yonjoo kosogianoj ronkongi qamoyanoj en gisaan qaono.

37 Deiwidnoj gisaan qaonoto, Anutunoj eja men gbilliro waaroti, inoj mende gisaaro.

38 “Eja alauruna, kawaajon qaa koi mono mobu: Anutunoj Jisaswaajon ama singisongogia mesaonj songbambaa. Nononoj iikawaa Buñaya jen asarij ojonoj.

39 Wala ‘Mooseswaanoj Kana qaa otaaj iikaanja kanoj solanja koloowoja,’ jeninto, iikanonj inoj woinoj osij amamaan laligoninj. Kaeñ laligoninto, kamban kokaamba daen yonjonon Jisas moma laarij iwo qokotaawuti, Anutunoj mono kuuya yonjoo qaagia jen tegoro solanjaniuya.

40 Gejatootoo ejembanonj qaa jen oogita eji, Anutunoj iikawaa so ironja meleeno qagianoj ubabotiaajoj mono toogia moma galengia men aowu. Qaa kaanjä mon ii kokaen,

41 *‘Niinoj ojoo laaligo kambanjanon angoletto qaita mon memaja. Mojnoj iikawaa buju qaa jero mobuyaga, ii qaa hoja koloowaatiwaajon mende moma laariwuyaga.

Kawaajon qaa ii men kamaanjamaa jegewili amakejuti, ojo mono een uuñ iima walijgonj tiwilaawu.’”

* 13:29: Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42 * 13:31: Apo 1.3 * 13:33: Ond 2.7 * 13:34: Ais 55.3 * 13:35: Ond 16.10 * 13:41: Hab 1.5

⁴² Poolnoŋ kaeŋ jero Barnabaswo qamakooli miri mesaon kamaari tosianoŋ kokaŋ qisiŋ oronŋgi, “Nono qaa koi mombo mobombaaŋ mojoŋ. Kawaajon ii Sabat kendoŋ moŋ eukanon saanoŋ toroqen jeri mobonaga.”

⁴³ Qamakooli mirinonŋga kamaan deenŋgi ejemba mamaganon Pool ano Barnabas kanagaranon oroŋtaagi. Tosianon Juudaga koloogi ano tosianon waba kantrinoŋa koloogito, Juuda yoŋjowo toroqen laligogi. Yoŋjonoŋ oroŋtaagi amiiŋ moma qambanmamban qaa kokaŋ oŋoni, “Anutunon kaleŋmorian oŋonoti, iikanon mono boŋ qeq nambu.”

⁴⁴ Sabat kendoŋ moŋ kaj kuuroti, iikanon taoŋ baloŋ iikawaa ejembaya ii kololoon “Anutuwaa Buŋja qaa moboŋja,” jeŋ kouma ajoroogi.

⁴⁵ Kouma ajoroogi Juuda yoŋjonoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa injiima irinŋia soondabororo. Soondabororo Poolwaan on qaa qewombaajon jenoŋkooli ama niinonŋiinoŋ jeŋ mepaqepae ama oronŋgi.

⁴⁶ Kaeŋ ama oronŋgi Pool Barnabas yoronon awasaŋkaka kotiŋ nama qaa kokaŋ jeri, “Anutunoŋ gawoŋ noronotiwa so Buŋjaya wala Juuda ejemba injiionŋi sokonagato, oŋo ii gema qeq laŋ kokaŋ jeju, ‘Nono laaligo kotiga uutanoŋ keubonatiwaa so qaago.’ Kawaajon mobu, noronoŋ mono oŋomesaoŋ waba kantria kantria yoŋjonoŋ eleema kembota.

⁴⁷* Poŋnoŋ iikawaa qaaya kokaŋ jeŋ kotoŋ nonono,

‘Niinoŋ kuuŋ gombe waba kantri yoŋjoo asasagiaga koloŋ hamoqeqe-waa kania jeŋ asarin laligona baloŋ goraaya kuuya sokondabororo leelee eu emu yoŋjonoŋ letoma Siwewaa buŋja koloowuya.’”

⁴⁸ Kaeŋ jeri baloŋ toyā Juuda mende laligogiti, iyoŋjonoŋ moma uugia qeŋgoro Pombaa Buŋjaya mepeseegi. Mepeseen laaligo kotigaa buŋja koloowutiwaajon Anutunoŋ moma gosiŋ oŋonoti, iyoŋjonoŋ iikawaa so uugia meleema Jiisawaa Buŋjaya moma laarigi.

⁴⁹ Moma laarigi Pombaa Buŋja qaa jeŋ seigi prowins kuuya sokoma keno.

⁵⁰ Saanŋ kenoto, Juuda yoŋjonoŋ taombaa eja geria ano emba uuta Anutu goda qeq laligogiti, iyoŋjoo uugia qaanoŋ osoŋ kuuŋ Pool Barnabas motoon sisiverowero ana oroma gomaŋ mirigianonŋga orotaagi.

⁵¹* Kembaotiwaajon ama telambelaŋgia qendeema kokaŋ inijori, “Noro oŋoo balonŋ kari sububŋ kana tambonaranon mokotaaj, ii mono qesaari oŋoŋgiaagen eleema kemebaa.” Kaeŋ inijori kaniagara solanja moma kotogi kema Galesia prowins uutanoŋ siti qata Aikoniam kanoŋ keuri.

⁵² Keurito, gowokourunana Antiokia taonoŋ laligogiti, Uŋja Toroyan on iyoŋjoo uugia saa qero honoŋa mende aisoon laligogi. Kiaŋ.

14

Aikoniam sitinoŋ uugia kuuri.

¹ Pool Barnabas yoronon Aikoniam sitinoŋ keuma kaanjadeenŋ Juuda yoŋjoo qamakooli mirinonŋ ūma Buŋja qaa jeri. Jeri Juuda ano waba kantri ejemba yoŋjonoŋga tuuŋ seiseya yoŋjonoŋ uugia meleema Jiisawaa moma laarigi.

² Moma laarigito, Juuda ejemba mende moma laarigiti, iyoŋjonoŋ baloŋ toyā Juuda mende laligogiti, iyoŋjoo uugia osoŋ aposol uunonŋkeeme ama orombutiwaajon uugia kuugi.

* **13:47:** Ais 42.6; 49.6 * **13:51:** Mat 10.14; Maak 6.11; Luuk 9.5; 10.11

³ Kuugi kileñ kamban̄ koriga kanoñ laligoñ Poñ moma laariñ awasañkaka nama Buñaya jen laligori. Poñ kaleñmoriañaa qaaya jen asariri qaagara nangoñ ku-usuña borogaranon̄ ano aiwese angoletō meri asugiro.

⁴ Kaeñ asugiro taombaa kanagesoyanor̄ juma deergi. Tosianon Juuda jotamemeya yoñowo motooñ somon̄gogi tosianor̄ aposol yorowo toroqen̄ nañgi.

⁵ Kaeñ aroñ qeñ nañgi baloñ toyā ano Juuda ejemba wabaya yoñonoñ waama jotameurugia yoñowo uumotooñ ama wasiwasi eja aposol ii “Jamonoñ giliñ uruwoña!” jen romon̄gogi.

⁶ Kaeñ romon̄gogi moma oloñ koma togoñ Likaonia prowinsnoñ keni. Kanoñ kema taoñ qagara Listra ano Derbe ano gomañ liñigoñ oroma rama keñgiti, iikanor̄ keuri.

⁷ Kanoñ keuma Oligaa Buñya jen asariñ uukuukuu meñ oñoma laligori. Kianj.

Listra taonoñ Pool Barnabaswaajoñ beñ qagi.

⁸ Listra taonoñ eja moñ kanawoita koomuya laligoro. Ii nemuñ goroñ uutanon̄ga meendañgoya kolooñ kamban̄ moñgen̄ kana mende riñj een̄ ramakero.

⁹ Poolnoñ Buñya qaa jero moma raro uuñ kania kokaeñ iima romon̄goro, “Iwaa uutanon̄ momalaaria ej̄ murotiwaajoñ ama saanon̄ qean̄gowaa,” kañjero.

¹⁰ Kaeñ romon̄goñ qa somata qama ijoro, “Mono waama namba.” Kaeñ ijoro porazak waama kema kañ nano.

¹¹ Poolnoñ kaeñ ano ejemba tuuñ yoñonoñ ii iima Likaonia qaagianoñ kokaeñ silama qagi, “Beñ yoronoñ letoma eja selewo kolooñ batunananon̄ asugiuñ nonoonoñ kamañ laligojao.”

¹² Kaeñ jen Barnabas qata beñ wañgiñ qata Zuus qagi ano Poolnoñ jetanoñ meñ qaa jerotiwaajoñ ama beñ qata Hermes qagi.

¹³ Kaeñ qagi beñ Zuus iwaa jiwowon̄ jigoya taon̄ batanor̄ eroti, iikawaa jigo gawon̄ galenjanon̄ bulmakao ejia uñuam̄a karo. Kaeñ kañ ila kasasor̄ meñ kañ taon̄ kiropo naguyanoñ nama ejemba tuuñ yoñowo jakenoñ ama siimoloñ oon̄ orombombaaajoñ angi.

¹⁴ Kaeñ angi aposolwoi yoronoñ ii moma “Mende sokonja,” jen qotogoñ selekopaagara menjurama uulançawo ejemba tuuñ uutanon̄ kema qari.

¹⁵* Qama kokaeñ jeri, “Eja runara, oñó mono nomaembajaoñ ama iwoi kaañja anju? Noro kaañgagadeen̄ oñó kaañja baloñ eja toon̄ga koloojo. Noro Anutuwaa Oligaa Buñya jen asariñ oñonjo. Kawaajoñ oñó mono beñ omaya gema uñuwu ano uugia meleeme Anutu laaligo Toyanon̄ qokotaawu. Anutu laaligo Toyanon̄ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikawaa uutanon̄ ej̄, ii mokoloñ oñonota laligoju.

¹⁶ Gomañ gomañkuuya yoñonoñ wala eeñanoñ laligoñ kougit̄, Anutunoñ ii mende angoñ koma oñono iyangia jaajaa ilin̄waliñ laligogi.

¹⁷ “Mende angoñ koma oñonoto, kileñ tompin̄ mende laligogi. Qaagoto, Anutunoñ iwoi awaa awaa ama oñoma laligoro. Inoñ jero koñ kiro ween̄ qero toomoriañanoñ kamban̄a kamban̄a kolooro neñkorisoro ama iikañañ kanoñ uugia kuuj oñono laligogi. Kaeñ laligogi anjañ kania mobutiwaajoñ kaleñja ii qendeema oñoma iikañañ kanoñ dañgunuya ano laligogi.”

¹⁸ Yoronoñ kaeñ jen ejemba tuuñ siimoloñ oon̄ orombutiwaajoñ jarambaran̄ riñj jen susugon̄ oñoni loorij mesaogi. Kianj.

* **14:15:** Eks 20.11; Ond 146.6

¹⁹ Listra yonjonoj Pool Barnabas oromesaogito, Juuda ejemba tosianoj Antioquia taon ano Aikoniam siti woi iikanonja kouma ejemba tuun uunonjkeeme ama ojongoj. Ama ojoma yonjowo ororō lugun Pool jamonoj qej “Mono komuja!” jegi. Kaej jej ororaan taon gematanonj kamaan mesaogi ero.

²⁰ Eroto, gowoko yonjonoj kouma liligon mugi waama kema taonoj uro. Kanon uro eri gomaaj ano Barnabaswo Derbe sitinoj keni.

Siriawaa Antioquia sitinoj eleema kari.

²¹ Derbe sitinoj Oligaa Buja jej asarij uugia kuuj ojoni mamaganonj uugia meleema Jisaswaa gowokouruta koloogi. Kaej koloogi Derbe taon mesaoj Listra, Aikoniam ano Antioquia taon iikanonj eleema kema injiri.

²² Injima rama gomaaj so liligon Jisaswaa gowokouruta yonjoo uugia naangoj menj kotiri. Poj moma laarigit, iwo qokotaaj nambutiwa qambanmambaj qaaya ojoma kokaen injiori, “Nono mono kojajiliq qaganonj (lombo kania kania mokoloonj) laligon papaangoj Anutuwaa bentotononj eu keuboja.”

²³ Uumeleenj kanageso so jotamemeurugia meweengonj galej laliguttiwa kania kuma kuma ojoma kuuj ojoni. Kuuj ojoma Anutuwaaqonj nene singi laligoj gowoko tuun yonjoojona qama koolij Poj moma laarigit, iwa boronoj ojonoj.

²⁴ Ojooma ojomesaoj Pisidia prowins kotoj kema Pamfilia prowinsnoj keuri.

²⁵ Kanon keuma Perga sitinoj rama Buja qaa jej uugia kuuj ojoma Atalia taonoj kemerri.

²⁶ Kanon kemen wanjgonoj uri opo sel horoj mororongoggi haamononj naangoro kema laligoj Antioquia sitinoj keuri. Antioquia uumeleenj kanageso yonjonoj ii Anutuwaa kalerjmoriaj uutanonj misin gawonj mewaoitiwaajon wala Anutuwaa boronoj ama orongi ojomesaoj keni. Kema liligon gawonjgara ii medaboronj mombo iyanjgaraa sitinoj eleema kari.

²⁷ Kanon kaj uumeleenj kanageso koma horoj ojoni. Koma horoj ojoni ajoroogi qaa sundugara kokaen injiori, “Anutunoj norowo laligoj angoleti somasomata ama menj laligoro. Iinoj nemun koma norono gawonj meri waba kantria kantria yonjonoj Jisas moma laariutiwa nagu horoj ojono uugia meleengi.”

²⁸ Sundugara kaej injijoj gowoko tuun yonjowo kambaj koriga qej korinj rama laligori. Kianj.

15

Waba kantri yonjoojona ama zioznoj deemambaajon ano.

¹* Antioquia laligorito, Judia prowinsnojga ejemba tosianonj kamaan kaj kanaij uumeleenj ejemba kokaen kuma ojongoj, “Ono Mooseswaanoj Kana qaawaa so Anutuwaa aiwese menj selegia mende kotowuti een, iikaanjo mono Siwewaa buja koloowombaajon amamaawuya.”

² Kaej kuma ojongitiwaajonj ama angowowo kolooro Pool Barnabas yoronoj tuarenjenj ama ojoma geriawo jej ojoni. Jej ojoni uumotoonj mende ama qaa kokaen somongoj jegi, “Nono mono Pool, Barnabas ano jotamemeya tosaanja wasin ojoni Jerusalem sitinoj uma qaa ii menj aposol ano Jerusalem uumeleenj kanagesowaajotamemeya yonjonoj kema injiowu.”

* **15:1:** Lew 12:3

3 Qaa kaen somonjor jegi uumeleen kanageso yonjonon ii wasiñ oñongi kananoñ kenji. Kema laligon Fonisia ano Samaria prowins woi ii kotoñ kananoñ kanagesoya kanagesoya injiigi. Injiima waba kantri tosaanja yonjonon uugia meleengitiwaa bujuya jegi uumeleen tuuñ yonjooñ korisoro somata ama oñongi.

4 Ama oñoma kema kema Jerusalem sitinoñ keugi. Keugi aposol ano jotamemeya yonjonon uumeleen kanageso yonjovo koma horoñ oñongi. Koma horoñ oñongi sundugia kokaen jegi, “Anutunon nemuñ koma nonono misin gawoñ meniñ nonowo laligon aŋgoletō somasomata ama menj laligoro.”

5 Sundu ii jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjkon) tuuñnorja uumeleen ejä tosianon waama kokaen jegi, “Waba kantri yonjonon uugia meleengiti, iyonjooñ mono kokaen jegi yotowona: Yonjonon mono Anutuwaai aiwese menj selegia koton Mooseswaanoñ Kana qaa kuuya otaañ laligowu.” Kianj.

Jerusalem ajoajoroo ama aŋgowowo qaa mindingogi.

6 Kaeñ jegi aposol ano jotamemeya yonjonon qaa ii menj gosiwombaajon ajooroogi.

7* Ajoroon niinõngiinoñ qaa mamaga menj jenoñkooli aŋgi. Ii aŋgi Piitonon waama kokaen injiñor, “Alauruna, Anutunon wala batunananoñ gawoñ mendeema meweengon noma noojoñ kokaen jero, ‘Gii mono waba kantrionon kema Oligaa Buñja qaa menj asariñ oñona yonjonon uugia meleema Poñ moma laariwu.’ Oño qaa ii moju.

8* Anutunon ejemba kuuya uunana moma kotoji, iinoñ kania qendeema Uña Toroya Juuda ejemba nonoojoñ wasiro kamaaroti, iikawaa so mono waba kantri ejemba yonjoojoñ kaanjadeen ii wasiro uugianon kemero.

9 “Wasiro kemero iikaanja kanon Juuda ejemba mende injisosoroon kantri tosia mende sureen oñono. Qaagoto, yonjonon Anutu moma laarigi siŋgisonjogogia mesaon uugia songbanø soraaya koloogi.

10 Kawaajon oño mono naambaajon Anutu aŋgobato menj mubuyaga? Naambaajon gowoko gbiläa yonjoo arogianoñ qaqañ toroqen anij aŋgowuyaga? Qaqañ kaanja ii ananaa ambosakonananoñ me nononano kaanjagadeen aŋgowombaa so mende koloon laligonij.

11 Kaeñ qaagoto, kokaen moma laarijon: Poñ Jiisaswaa kaleñmoriañanoy mono Anutu nemuñ koma muro hamo qeñ nonono Siwewaa buñja koloowoñja. Waba kantri yonjonon kaanjagadeen kana motoonjo iikayadeen otaañ letoma Siwewaa buñja koloowombaajon moma laarinkeju.”

12 Kaeñ injiñor tuuñ yonjonon kuuya qaa mongama qaa bo ragi. Ragi Pool Barnabas yoronoñ qaa sundugara kokaen jeri, “Anutunon nemuñ koma norono waba kantrionon kema batugianon misin gawoñ meri aiwese aŋgoletō somasomata asugiro.” Kaeñ jeri geja ama mogi. Kianj. *

Bisop Jeimsnoñ qaa injiñor.

13 Pool Barnabas yoronoñ sundugara jedaborori mogi Jeimsnoñ qaa kokaen jeri, “Alauruna, niinoñ qaa jewe mono geja ama mobu.

* **15:7:** Apo 10.1-43 * **15:8:** Apo 2.4; 10.44 * **15:12:** Bisop, Griik qaanoñ episkopos, ananaa qaanoñ jaagaleñ me inspekta. Iinoñ zioz gawoñ kuuya mindimindiri galena kolojoa. Jeims koi kanon Jiisaswaa gowokoya qaagoto, Jiisaswaa koga.

14 Anutunonj kamban̄ mutuya waba kantri ejemba jaasewaŋ qeq ojoma batugianonqaj ejemba iyanjaŋoŋ meweengoj ojono qata bosima kanagesoya toroqegi. Anutunonj kaen̄ ama kaniaya qendeema nononoti, Saimon Piitonon iikawaa qaaya ninijoro.

15 Qaa kaanja ii gejatootoo ejemba yonjononj kaanjagadeen̄ naŋgoŋ jeŋkeju. Yonjononj qaa moŋ kokaen̄ oogita eja,

16* Kawaŋ gematanoŋ niinonj eleema kaŋ kiŋ Deiwidwaa kantri totoŋa mombo meŋ waamaŋa.

Iinoŋ wala jin̄karonj kuuŋa qeq ambosakonana galeŋ koma ojono kuuŋanonj boratiŋ riŋ kamaaroto, niinonj ii mombo meagoŋ kuuwe kantrinonj qeaŋgoŋ nambaa.

17 Ii kokaen̄ koloowaatiwaajonj aman̄a: Ejemba tuuŋ tosaan̄a kuuya yonjononj Poŋ moŋgambuya.

Waba kantri kuuya neenaa buŋana koloowutiwaajonj ojoombeti, iyonjononj Poŋ nii moŋgama nombuya.

Poŋ niinonj kaen̄ jejen̄ ano iikawaa so kantrigia meŋ qeaŋgomana.

18 Kaen̄ amakejen̄, ii mono monowaa monoyanonqā moma kouma laligojoŋ.

19 “Kawaajon Jeims niinonj qaa ii gosiŋ momonanonoŋ kokaen̄ romonggoŋ jejen̄: Waba kantri ejemba uugia Anutuwaanoŋ meleenjuti, nonononj mono lombo qaqaŋ somata iyonjoŋ qagianoŋ anij mende sokombaa.

20* Kaeŋ qaagoto, iyonjoojoŋ tere kokaen̄ ooniŋ sokombaa: Yonjononj oro busuya beŋ lopiombaa nanduŋ buŋa qeq kanagianoŋ angi esunqianonj tururoti, ii mende newu. Serowiliŋ mende ambu. Oro aroya qoosoŋaa busuya ano sa ii mende newu. Iwoi 4 ii mesaowutiwaajonj jeŋ kotiwonaga.

21 Mooseswaa Kana qaa ii monowaa monoyanonqā gomaŋ so jeŋ asarin kouma laligojoŋ. Ii Sabat kendorj so qamakooli mirinananoŋ weenqoŋ momakejoŋ. Kawaajonj qaa 4 ii saanoŋ mende mesaowoŋa.” Kianj.

Jerusalem ajoajoroononj waba kantri yonjoojoŋ tere oogi.

22 Jeimsnonj kaen̄ jero aposol ano jotameme yonjononj kanageso kuuya yonjovo qaa ii mogi sokono. Mogi sokono batugianonqaj eja tosaan̄a meweengoj ojoma Pool Barnabas yorowo motoonj Antiokia sitinoŋ wasiŋ ojombombaajonj jegi. Kaeŋ jeŋ eja qata Juudas qata moŋ Barsabas ano Sialas meweengoj oronqgi. Eja woi ii uumeleeneŋ tuumbaa jotameme ejaga koloori.

23 “Eja ii wasiŋ oromboŋa,” jeŋ tere moŋ kokaen̄ ooŋ borogaranoŋ angi, “Momalaariwaa waba alaurunana, Antiokia siti ano Siria ano Silisia balonqaj laligojuti, nonononj ooŋ jolongia jejoŋ. Aposol nonononj momalaari kanagesowaa jotamemeya yonjovo ooŋ ūumeleeneŋ alaurugiaŋ kolojoŋ. Kaeŋ ojowo qaa amiŋ mobombaajonj tere ama ojonoŋ.

24 Ananaa ejemba tosaan̄a mende jeŋ kotoŋ ojoniŋ aŋgio nonomesaoŋ ojooononj kaŋ uugia kuuŋ qaa morotanoŋ lolowawa meŋ ojoniŋ uu momogia sisau kolooro monij.

25 Kawaajonj nono korebore ajoajoroa ama uumotoonj anij sokono. Sokono eja woi meweengoj wasiŋ oroniŋ wombo alawoinana Barnabas Pool yorowo ojooononj kawuya.

26 Barnabas Pool yoronoŋ ananaa Poŋ Jiis Kraistwaa qataajoŋ ama laaligogara qeleeni tosianonj urugi komuwowaajonj ani.

* **15:16:** Aam 9.11-12 * **15:20:** Eks 34.15-17; Lew 17.10-16; 18.6-23

- ²⁷ Nono Juudas Sailas wasin oroniq kaq qaa iikayadeen toroqen jegaranon jeri mobuya.
- ²⁸ Uŋa Toroya ano nononoq qaa kokaembaaqon uumotoon aniq sokonja: Oňoo qagianon lombo qaqañ mende toroqen ambonja. Qaa wanja 4 iikayadeen mono otaawu. Ii uugugi juma deembombo.
- ²⁹ Qaa 4 ii kokaenj: Oro busuya beñ lopiombaa nanduñ buňa qeq kana-gianon anqgi esunqianoq tururoti, ii mono mende newu. Kaanqagadeenj sa me oro aroya qoosonaa busuya ii mende newu. Serowiliñ mono mende ambu. Iwoi 4 ii mesaon gema qeqi uumotoon aniq Anutunoq kotuegon ojono qeanqon laligowu. Mono uu bonjon laligowu.” Kianj.

Qaa men keŋgi Antiokia siti yoronoq aisoogi.

³⁰ Tere kaenj ooñ wasin ojongoi keŋgi. Kana kema kemeñ Antiokia sitinoq keugi. Keuma uumeleen kanageso koma horoq ojongoi ajoroogi. Ajoroogi tere ii ojongoi weengogi.

³¹ Ii weengogi iikawaajoq afaangoq uluŋkoleq qaganon moma aisoogi.

³² Juudas Sailas yoronoq iyanqoro gejatootoo ejaga laligoq qam-baŋmamban qaa mamaga ojoma uuwaña naŋgonango qaa jeñ menj kotiñ ojoni.

³³ Menj kotiñ ojoma kambar tosaanja kanoq toroqen laligori. Laligori tegoro uumeleen alaurugara yoronoq “Luaewo kembao,” jeñ wasin orongi. Jerusalem laligori wasin orongiti, Juudasnoq yoronoq eleeno.[†]

³⁴ (-)

³⁵ Pool ano Barnabas yoronoq toroqen Antiokia sitinoq laligoq ejemba tosaanja mamaga yorowo Pombaanoq Buňa qaa kuma ojoma uugia kuun ojoma laligogi. Kianj.

Pool ano Barnabas yoronoq deeni.

³⁶ Kaeñ laligogito, kambar tosaanja tegoro Poolnoq Barnabas kokaenj ijoro, “Anara taonj ano gomañ kuuya liligoq Pombaanoq Buňa qaa jeñ asariñ laligoriti, mono iikanon eleema uumeleen alaurunaranoq nomaeñ laligojuti, ii saanoq kema injiima mobota.”

³⁷ Kaeñ ijoro Barnabasnoq Jon qata moq Maak qagiti, ii kaanqagadeenj wama motoon kembombaajoq moro.

³⁸* Kaeñ moroto, Jonoq wala Pamflia taonoq loorij oromesaoq yorowo toroqen gawoñ mende mero. Kawaajon Poolnoq ii wama kembombaajoq moro mende sokono.

³⁹ Mende sokono angowowo ama uugara gere jero deeni. Deema Barnabasnoq Maak wama kemeñ waŋgonojuri opo sel horoq mororongogi haamonoq naŋgoro Saiprus watonoq keni.

⁴⁰ Kenito, Poolnoq eja qata Sailas meweengoro uumeleen alaurugara yoronoq Pomba boronoq ama oroma kaleñmoriajanon sopa somonqon orombaatiwaajoq jegi mesaon keni.

⁴¹ Kema laligoq Siria ano Silisia prowins woi ii kotoq lligori. Lligori Poolnoq uumeleen kanagesoya kanagesoya injiima menj kotiñ ojoma laligoro. Kianj.

16

Timotinoq Pool ano Sailas yorowo toroqero.

[†] 15:33: Tosianoq toroqen jawo 34 kokaenj anju: Eleenoto, Sailasnoq qaaya somonqon toroqen kanon laligoro. * 15:38: Apo 13.13

¹ Poolnoj lligoñ kema lligoñ taon qagara Derbe ano Listra kanoj keuro. Listra keuma kanoj gowoko moj qata Timoti mokolooro. Nemuanonj Juuda uumeleenj embaga kolooroto, manjanonj Griik ejaga.

² Poolwaa eja alaurutanonj Listra ano Aikoniam lligogiti, iyonoñonj Timotiwaan kania jeñ qeañgogi moro.

³ Kaeñ jegi moma wama motoon kemambaajon moro. Ii moroto, Timotiwaan manjanonj Griik ejaga laligot, ii kuuyanoñ modaborogi ano miri goman kanoj Juuda ejemba mamaga laligogi. Kawaajon yononj Pool jeñ mububotiwaajon Timoti wama Anutuwaa aiwese meñ selia kotoro.

⁴ Kotoro kema taon ano gomañ so keugiti, ikanonj Jerusalem mindimindiri ajoajoroowaa qaaya jegi. Aposol ano Jerusalem uumeleenj kanagesowaajotamemeya yononj qaa somongoñ kotiigiti, ii otaawutiwaajon jeñ kotoñ onjonj.

⁵ Kaeñ lligogi Jiisaswaanonj kanagesoya kanagesoya gomañ so laligogiti, iyonoñ momalaarigianoñ kotiro. Kaeñ kotiñ Buña qaa jegi tosianonj uugia meleema weej so kan toroqegi tuuñgiaa jañgoyanorj somariñ uro. Kianj.

Anutunoj Pool gaonj kotoj kondooro Yurop kenji.

⁶ Lligoñ lligoñ “Eisia prowinsnoj kema Buña qaa jeñ asariwoñ,” jegito, Uña Toroyanoñ songo ama angoñ koma onjono. Kawaajon yononj toroqen kema Frigia ano Galesia prowins woi ii eeñ kotoñ uruuguj kenji.

⁷ Kema lligoñ Misia goman goraayanonj keuma Bitinia prowinsnoj keubombaajon mogito, Jiisaswaa Uña Toroyanoñ ikanonj kembutiwaajon uumotooñ mende ano.

⁸ Uumotooñ mende ano mesaonj kema Misia gomañ een kotoñ kowe goraayanoñ kemeñ Troas taonoj keugi.

⁹ Troas keuma gomantiijonj gaonj egi Anutunoj Pool kotoj kondooro jaameleenj uña moj kokaenj iiro: Yurop eja monnoj Masedonia leegen nama ooma kokaenj jeñ qama koolinj muro, “Gii mono kowe kotoñ Masedonia gomanonj kañ ilaañ nonomba.”

¹⁰ Poolnoj jaameleenj uña ii iiro nono iikawaa kania kokaenj moma kotoñ jenij, “Anutunoj mono nonoma kowe kotoj Yurop uutanonj kema Oligaan Buña Masedonia prowinsnoj jeñ asarij oñombombaajon jeja.” Kaeñ jeñ iikanondeenj mesaonj kembombaajon romongoñ afaangonij. Kianj.

Filipai emba Lidianoj uuta meleeno.

¹¹ Nononoj afaanjoñ kemeñ wañgononj unij opo sel horoñ morororongogi haamonoñ nañgoro Troas siti mesaonj kema dindiñagadeenj Samotres watonoñ keuniñ. Keuma en gomañ ano toroqen kema Neapolis sitinonj keuniñ.

¹² Kanonj keuma wañgononj kamaañ kana kema Filipai sitinoñ keuniñ. Room ejemba yononj eejanorj kañ Filipai siti ii meñ kanoj laaligo raragia angi Masedonia prowinswaa siti somata kolooro.* Nono Filipai keuma weej tosaanja kanoj laligoniñ.

¹³ Kanonj lligoñ Sabat kendonoj siti kiropo seleenjenj keniñ. Kanonj kema ‘Juuda yononj apu sakasiñanorj ajoroonj Anutu qama koolinkejuti,’ kaeñ romongoñ kemeñ roonqeqe mojnoj keniñ. Kema emba ajoroonj ragiti, ii injiim rama amiñ moma Anutuwaañ Buña qaa ii jenij mogi.

* ^{16:12:} Masedonia prowinswaa siti wañja ii Tesalonaika. Distrik mutuyaas siti wañja ii Amfipolis ano siti somata qatawo moj Filipai. Room yononj Filipai ii Itali kaañja galenj koma onjonj. Griik goman toya yononj iyanjiaa balononj waba kaañja koloonj laligogi.

14 Mogiti, iyoŋoo batugianoŋ emba moŋ qata Lidia raro. Iinoŋ Taiataira sitinonŋa Filipai kaŋ opo osoga nezongbala akadamuyawo meŋ kululuŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ ama laligoro ano Anutu waeya meŋ mepeseeŋ laligoro. Poŋnoŋ uuta meŋ afaanjgoro Poolnoŋ qaa jeroti, iikawaajoŋ siŋa kolooro geja ama moma arŋoŋ kono.

15 Arŋoŋ kono iyaŋa ano sumanjuruta oomulu meŋ oŋoniŋ qisiŋ nonoma kokaenj ninijoro, “Oŋo nooŋoŋ ‘Poŋ moma laarija,’ jejuti eej, mono saanoŋ kaŋ noo mirinonŋ uma rama nene neŋ ewu.” Kaeŋ jen kaparan koma qisiŋ nonono. Kiaŋ.

Pool Sailas yoronoŋ kapuare mirinoŋ rari.

16 Nono kamban moŋnoŋ qamakooli roonŋeqeyanoŋ kemebombaajoŋ kana somatanonŋ keninj welenqeqe emba moŋnoŋ mokoloŋ nonono. Embo ii andoleiŋawo laligoŋ ejemba kaniagia asuganoŋ jeŋ mokoloombambaajoŋ moro. Ii moma gejatootoo qaa aasanjgoya jeŋ koloon iikaanja kanoŋ moneŋ iwoi ii mamaga horon laligoro touruta yoŋoo borogianoŋ kemero.

17 Iinoŋ Pool ano nono niniima nonoo gemananananoŋ kaŋ kokaenj jeŋ qaro, “Eja koi yonjononŋ Anutu uuta somataa welenj qeŋ Siwewaa buŋjaya koloowombaa kania jeŋ asariŋ oŋomakeju.”

18 Kaeŋ jeŋ somaŋa mamaga qama laligoro. Ii laligoroto, Poolnoŋ togoŋ iikawaajoŋ siimbobolo moro. Ii moma kamban moŋnoŋ eleema omeya kokaenj jeŋ kotoŋ muro, “Nii Jiisas Kraistwaa qatanonŋ gijoŋeŋ: Gii mono emba kokawaa uutanonŋa kouma kembä!” Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro iikanondeeŋ kouma mesaŋo keno.

19 Ii kenoto, emba tourutanonŋ ii moma moneŋ iwoi horowombaa kania juguroti, ii mokoloŋ iriŋgia soono. Iringia soono Pool Sailas oroma somonŋoŋ maaket sombejanoŋ horon oronŋgi galer ej ayoŋoo jaagianonŋ keŋgi.

20 Kema qaa jake galer yoŋoo jaagianonŋ orooma selegaranoŋ qaa kokaenj kuunj jegi, “Nono siti koi kanon luanon laligojonto, eja woi koi yoronoŋ kaŋ enkalolŋoŋ ama nonomakejao. Yoronoŋ Juuda ejaga koloojao”

21 ano Juuda siligia kuma nonomakejao. Nono Room mindimindiri kantriwaa totoŋ toyā kolojoŋ. Kawaajoŋ nono siligia ii saanoŋ mende moma arŋoŋ komboŋa. Ii meŋ otaawombaa soŋgo ero amamaajoŋ.”

22 Selegaranoŋ qaa kaeŋ kuunj jeŋ oronŋgi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kaaŋjagadeeŋ waama mindirinj kotiŋ qotogoŋ oronŋgi. Qotogoŋ oronŋgi galer yoŋonoŋ kuunj oŋonŋgi selekopaagara horon menjuqen-juraŋgi ano jeŋ kotoŋ oŋonŋgi arawambunoŋ urugi.

23 Mamaga urugi tegoro kapuare mirinoŋ oroombombaajoŋ uruama ejaa waayawononŋ awaagadeeŋ galer meŋ orombaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ mugi.

24 Kaeŋ jeŋ kotoŋ mugi moma uruama kapuare miri biiwianoŋ miri uuta moŋnoŋ kema kanawoigara gere ozozopan[†] batugaranoŋ ama kasanoŋ somonŋoŋ miri uuta iikawaŋ naguya woi ii kii kuŋgi kiro rari. Kiaŋ.

Kapuare miri galeranoŋ uuta meleeno.

25 Pool Sailas yoronoŋ kaeŋ rari. Rama gomaŋ ruuŋjanon kolooro kanon Anutu qama kooliŋ rii qama mepeseeŋ rari kasa ej akuyanon geja ama mogi.

[†] **16:24:** Gere ozozopanŋ kanagara melanjiro amamaaj rari. Uŋjaya iiba.

²⁶ Kaeñ angi iikanondeen uulanjäwo nañ somata menj giliro kapuare miriwaas tandoya kuuya wañsanwañsan qegi. Kaeñ qegi iikanondeen nagu kuuya tangi kasa eja kuuya yoñoo aej gbadogianon (tape) loloon kamaaro.

²⁷ Kaeñ kolooro kapuare miri galen iinoj gaon uutanongä waaro. Waama kapuare miriwaas naguya kuuya tandaborogiti, ii iima jero, “Yei! Kasa ejanoñ togoñ kendaboroju me nomaeñ?” Kaeñ jeñ romonjon jeneña ororo manjawaa soo somata ii kopinjanonäga horon iyanä aomambaajoñ ano.[‡]

²⁸ Aña aomambaajoñ anoto, Poolnoj gbañgban terenjon kokaen jero, “Nono korebore koi rajoñ. Mono geengaa selega een mende tiwilaawa.”

²⁹ Kaeñ jero moma kiwa mubutiwaajon qisiro mugi uulanjäwo kapuare miri uutanon kema jeneña ororo Pool Sailas yoroo kosoga-ranoñ kema simiñ kuma orono.

³⁰ Simiñ kuma oroma kapuare mirinoñä uruama kamaañ kokaen qisiñ orono, “Eja somata woi, nii mono nomaeñ ambe Anutunoñ hamo qeñ nono letombenaga?”

³¹ Qisiñ orono ijori, “Mono uuga meleema Poñ Jiisas moma laariñ muna gii ano sumanjuruganoñ kaanagadeen letoma Siwewaa buñä koloowu.”

³² Kaeñ ijori mirianoñ kenji kanagesouruta kuuya yoñowo ajoroogi Anutuwaanoñ Buñä qaa jeri mogi.

³³ Jeri moma gomantiñaa aua iikanondeen uruama kema wijigara soñgbano. Soñgbano iikanondeen ii ano sumanjuruta kuuya ii oomulu menj onjoni.

³⁴ Oomulu menj onjoni uruano nene mirinoñ uma nene ooñ ama orono. Oroma iyanä ano sumanjuruta yoñonoñ kuuya Anutu moma laarigitiaajon korisoro anjoñ. Kianj.

Kapuare mirinoñä konjoma oronji kamaari.

³⁵ Goman ano qaa jake galen (majistreit) yoñonoñ opotoro wasin oñorongi kapuare mirinoñ kanj kokaen jegi, “Eja woi ii mono isama orona kamaawao.”

³⁶ Kaeñ jegi eja waayawonoñ kanj buju ii Pool kokaen ijori, “Majistreit galeñ yoñonoñ qaa kokaen anjita kaja: Oro mono kasagara isambe kamaawao. Kawaajon oronoñ mono keteda koi mesaon kamaañ luanenj kembao.”

³⁷ Kaeñ ijoroto, Poolnoj opotoro ii kokaen injijoro, “Room mindimindiri gawmanoñ sopa somonjon noroma kawaa (jenkooto) paaspoot noronji laligojo. Kawaajon yoñonoñ qaanara mende gosiñ jeñ tegon kileñ asuganoñ ejemba jaagianoñ een lañ arawambu koobinoñ nuruñ kapuare mirinoñ noroonji. II gamuyawo. Kaeñ noroonji rari keteda koi nomaembaajoñ wasin noronji een olon kamaaworaga? Li mende sokonja. Noro qaago totoon kamaawoto, yoñonoñ mono angio kanj nuruanji kamaaworaga.”

³⁸ Poolnoj opotoro ii kaeñ injijoro qaa ii menj majistreit galeñ yoñonoñ kema injijogi. Li moma Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot menj laligoriti, ii moma aaruñ sombugia mogi.

³⁹ Sombugia moma kapuare mirinoñ kanj bonjoñ susugoñ kele ama kuun oronji kemerí. Kemerí Filipai siti mesaowaatiwaajon welema oronji.

⁴⁰ Welema oronji Pool Sailas yoronoñ kapuare miri mesaon Lidiawaa mirinoñ keni. Kanjoñ kema uumeleenj alaurugara injiima uuwaas nañgonango qaa jeñ oñomesaoñ keni. Kianj.

^{‡ 16:27:} Kasa ejanoñ oloñ kono galena ii qaa jakeyanonj ama qegi ironä siimbobolo moma komunjkegi. Iyanä gamuya moma aonaga, kaeñ afaangonj komunaga.

17

Tesalonaika gawor megisisiwerowero angji.

¹ Kema laligoj Amfipolis ano Apolonia siti woi ii koton Tesalonaika sitinor keugi. Siti waŋa iikanor Juuda yoŋonoŋ qamakooli mirigia megisano.

² Poolnon nanamemeja ama laligoroti, iikawaa so qamakooli mirigianoŋ uma Sabat kendorj karoon kanoŋ yoŋowo Uumeleembaa Buŋa Tere weenjorj kania amiŋ moma laligoj.

³ Kaeŋ laligoj Buŋa Terewaa kania jeŋ asariŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ aren ama Hamoqeqe Toyanor siimbobolo moma komuŋ koomunonoŋga waabaatiwaajon jero.” Kaeŋ jeŋ iikawaa kania Buŋa Terenonoŋga qendeema uugia kuuŋ kokaeŋ injjoro, “Eja Jiisas jeŋ asariŋ oŋonjeŋi, iinoŋ mono Hamoqeqe Toya Kraist koloojaa.”

⁴ Kaeŋ injjoro Juuda kanageso yoŋoonoŋga tosianor moma laariŋ uugia meleema Pool Sailas yorowo toroqen nangi. Griik ejemba tosianor Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonoŋon oŋga kaanqadeen tuuŋ somatanor yoŋowo toroqegi ano embä uuta qabuŋagiawo yoŋoonoŋga mamaganor uugia meleeneŋgi.

⁵ Uugia meleeneŋgito, Juuda eja geria yoŋonoŋ uugia soono uunoŋ motoqoto moma gemaqeqe qaa jegi. Kaeŋ jegi injarere ejemba rooŋqeqenoŋ laŋ laligogiti, iyonoŋon kema eja doogoya tosaŋa oŋongi. Ii oŋoma mindirin ejemba tuuŋ uugia kuuŋ horon oŋongi ajoroogi. Ajoroon laŋ qagi qemburuŋ gujubaju kolooro siti sokonda-bororo. Laŋ qama lugun eja qata Jeison iwaŋ miri rijugon Pool Sailas ejemba tuuŋ jaagianoŋ ama orombombaaŋjorj mongama orongi.

⁶ Mongama orongito, mende mokoloorj oroma Jeison ano uumeleej alauruta tosaŋa somongoŋ horon oŋoma sitiwaŋ galenkonkoŋ eja yoŋoo jaagianoŋ keuma kokaeŋ qagi, “Yei! Eja balonja balonja liligoŋ gomaŋ so uu kuuŋ oŋongi kaamaa qeq soonkejuti, iyonoŋon mono koi kanor kaanqadeen kari.

⁷ Koi kanor kari Jeisonoŋ ii oroma angoŋ koma orono. Ejemba kaanja kuuya yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Eja moŋ qata Jiisas iinoŋ kiŋ Poŋnana kolojoa.’ Kaeŋ jen Room Siisa-kimbaa jenkootoya qotogoŋ menj kamaan amakeju.”

⁸ Kaeŋ qagi ejemba tuuŋ ano galenkonkoŋ eja yoŋonoŋ mogi uugianoŋ kamaan raidimboŋ kaanja sisau kolooro.

⁹ Sisau kolooro Jeison ano uumeleej alauruta tosaŋa kuuŋ qisiŋ oŋongi moneŋ ama warj taraagara megis kamaan keŋgi. Kianj.

Berea keŋgi Baibel stadi ama qaagara gosigi.

¹⁰ Kamaan keŋito, uumeleej alaurugara yoŋonoŋ Pool ano Sailas iikanondeen wasiŋ orongi mesaŋ gomantiija kana gomaŋ qata Berea kanoŋ keni. Kema keuma Juuda yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uri.

¹¹ Qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa jeriti, ii siŋa somata moma anđiliŋ angoŋ kongi. Juuda kanageso Berea laligogiti, iyonoŋon Tesalonaika kanageso unjuuguŋ awaa soro koloogi. Qaa tororo jeri me qaago, ii weenj so Buŋa Terewaa qaanoŋ gosin weenjorj amiŋ moma laligogij.* Sili awaa kaanja otaaŋ Juuda ejemba Tesalonaika laligogiti, ii haamo ama oŋongi.

* **17:11:** Berea yoŋonoŋ Baibel stadi awaa angji.

12 Buŋa qaa jeri Juuda yoŋoonoŋga kelemaleleŋanoŋ moma laariŋ uugia meleengi. Griik ejemba yoŋoonoŋga kaanqagadeeŋ mamagananoŋ Jiisas moma laarigi batugianoŋ emba uuta qabuŋagiawo ii mamaga laligogi.

13 Jiisas moma laarigit, Poolnoŋ Berea kanoŋ kaanqagadeeŋ Anutwaananoŋ Buŋa qaa jeŋ asarin laligoroti, iikawaa bujuyanoŋ seiŋ Tesalonika kema Juuda jotamemeyo yoŋoo gejagianoŋ kemero. Gejagianoŋ kemero moma waama Berea kaŋ kaanqadeen ejemba uugia osoŋ kuugi.

14 Kuugi uumeleen alaurugara yoŋonoŋ ii moma iikanondeen Pool wasigi kowe goraayanoŋ kemero. Kemeroto, Sailas Timoti yoronoŋ toroqen Berea laligori.

15 Eja Pool oongiti, iyoŋonoŋ toroqen wama kema Atens sitinoŋ keugi. Keugi kokaen jeŋ koton ojono mogi, “Oŋo mono eleema Sailas ano Timoti jegi uulaŋawo noonon kawao.” Qaa ii moma mesaon kengi. Kianj.

Poolnoŋ Atens sitinoŋ gawoŋ mero.

16 Poolnoŋ Atens sitinoŋ rama Sailas Timoti yorojoŋ mamboma laligoŋ liligoro. Liligoŋ siti ii tando lopioŋa lopioŋa kanoŋ saa qegi kana goraaya naŋgi injiima awawalin temboma uuta gere jero.

17 Poolnoŋ Juuda yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uma Juuda waba ejemba ano balon toyā Anutu waeya meŋ mepesegiti, iyoŋowo nama amiŋ mogi. Poolnoŋ ween so roonqeqe sombenŋgia so kema ejemba mokoloŋo oŋoma yoŋowo aitonŋoŋ amiŋ mogi.

18 Amiŋ mogi Epikuros ano Stoik momo jake woi kanoŋa boi tosianonoŋ kaŋ Poolwo qaa silia siliaa jeŋ niinonŋgiinoŋ ama jenoŋkooli amigi.[†] Tosianonoŋ toroqen Poolwaa qaaya moma kokaen jegi, “Momo kitia kitia zezenŋo kaanq aŋsumaa uuŋ ṡoŋgama laŋ meŋ kululuŋ motoonŋo woi mokoloŋo bimbimgoŋ meŋ kaja. Ii meŋ kaŋ sosoŋae kaanq laŋ jejato, qaayaa hoŋa naama jemambaajoŋ moji, ii mende mojon.”

Poolnoŋ Jiisaswaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuun koomunonoŋga waaro[‡] jero. Kawaajoŋ tosianonoŋ toroqen kokaen jegi, “Beŋ wabaya meŋ kaŋ yoroo kanagara jeŋ asarija, iikawaa tania kaanq kolooro ijion.”

19 Kaeŋ lansaŋ jegi Pool wama maaket sombeŋ somata qata Areopagus[§] iikanonoŋ uma kaunsol yoŋoo jaagianoŋ aŋgi nano kokaen jegi, “Gii momo areŋ gblia asuganoŋ kuma nonomakejanj, iikawaa kania ii nomaen? Ii saanoŋ jena moboŋa.

20 Giinŋ waba kantri yoŋoonoŋ qaa morota meŋ kan jena gejananananoŋ kemero mojon. Kawaajoŋ goo qaa areŋgaa kania ii tororo mobombaajoŋ mojon.”

21 Atens toyā ano waba iikanonoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kuuya eeŋ lansaŋ laligoŋ momo qaa dologa dologa nuuguna guuguwe ama jeŋ moma uugia iikanonoŋ ama kambarŋgia tiwilaŋ laligogi. Kianj.

Poolnoŋ Areopagus sombenor nama qaa jero.

22 Poolnoŋ waama Areopagus sombeŋ biiwianoŋ kema kaunsol yoŋoo jaagianoŋ nama kokaen jero, “Atens ejauruna, niinoŋ koi kaŋ iwoi kuuya

[†] **17:18:** Momakooto boi qata Epikuros iinoŋ keraqeearŋo mobombaa kania kuma ojono. Stoik momo jake (akadem) kawaa boiya qata Zeno iinoŋ siij awaa ano bologa qowogoŋ boŋ qeq kottiŋ nambombaa kania kuma ojono. [‡] **17:18:** Jiisas ano Koomunonoŋga waawaataa qaa woi ii mende moma asariŋ tompiŋ nama kokaen jegi, ‘Inoŋ mono beŋ ejaa ano emba yoroo qagara kaeŋ qaja.’

[§] **17:19:** Areopagus qaa iikawaa kania ii manjaqegeewaa beŋa qata Ares iwaawaa baanja.

iima kaniagia kokaen ero mojen: Ojo bejurugia goda awaa qen mepeseenj onjoma laligoju.

23 Niinoj liligoj onjoonoj miri kowoga kowoga iima iikawaa batuyanoj alata tereyawo moj mokoloowe. Iikanoj kokaen oogita ero iibe, ‘Ben kania mende mojeni, iwaajon koi menin.’ Kawaajon ojo ben moj kania mende moma kilej waeya mej mepeseenjkejuti, niinoj mono iwaakania injsaama jewe mobu.

24* “Ben Anutunoj Siwe namo ano iwoi kuuya iikawaa uugaranon ej, ii mokoloon onjono. Iinoj Siwe namowaa Ponjaga koloja. Iinoj jiwowon jigo borononj memeta kanoj mende rama laligoja.

25 Iyanjo laaligowaa kania koloja. Ii ano anana balononj laligowonatiwaajonj sele, kokooso ano iwoi tosaanja kuuya nonono sewan aasonj horonkejonj. Kaej nonomakejiwaajonj ama ajo nembanene me iwoi mombaajonj mende amamaankeja. Kawaajon ejemba anana ii wagiwombaajonj amamaajonj. Anana boronananoj iwoi mende menj nanduqj ama munini een, iinoj mende komuwaa. Iinoj balonj eja kaanja mende laligoja. Qaago.

26 “Iinoj wala eja motoonjgo mokolooro iwaanonga sein deema gbalanjanyaano sele tosaanja koloonj balonj balonj kuuya sokoma laligojonj. Iinoj kambanana kuuya tororo arengonj nonono iikawaa so laligojonj ano miri goman daenjen daenjen en rama laligojonj, iikawaa goraaya ano aasoya ama jej kotoro iikawaa so laligojonj.

27 Anana mono Anutu iyanja moma mongama mubombaajonj iwoi kuuya ii arengonj nonono. Iinoj korebore kosonananondeej laligojato, kilej koromojoroj ama Anutu mongama laligonj mokoloowonaga me qaago?

28 Ojoangjaa Griik momo ejembanonj qaa kota arengonj oogiti, iyojoononjg woiyanonj kaanjagadeen qaa kota moj kokaen jeri,
‘Nono kaanjagadeen iwaak gibiliuruta koloonj laligojonj.’

Eja kaanja mojnoj qaa kota moj kokaen ooro,

‘Iinoj mono menj letoma nonono iwaak aonjanonj laaligonana laligonkejonj, kananana kema kankejonj ano en waawaanana amakejonj.’**

29 Qaa iikawaa so anana Anutuwaa gibiliuruta koloonj laligoj kosianonj nanjorj. Kosianonj nanjonto, kilej iwaak kania moma soon jinjauq gewombo. Unja memo eja (artist) yonjonj momo qaganonj nama bej mombaa tania romongonj goul, silwa me jamo kowonjin menj uroroonj tando lopionja sogoj menjereengonj menjkejuti, iinoj mono iikawaa tani mende koloja.

30 Ejembanonj poumapou ama jibijabu laligoj kougi Anutunoj kambaj kanoj nanamemengiajajonj moma bolin ironja mende meleema laligoroto, kambaj kokaamba qaaya injsaama kokaen injijoja, ‘Ejemba korebore go mangia so rama kenjuti, onj mono uugia meleema noononj kawu.’

31 “Anutunoj kambaj somata ano kaj kuuwaa. Iinoj kambaj iikanonj ejemba gomaaja gomaaja kuuya laligoj kenjuti, ii menj kululuuj nonoma qaanana gosiq tororo jej tegowaa. Iinoj eja moj qaanana jej tegowaati-waajonj meweengonj jenteegowaa ku-usuua borianonj ano. Iinoj eja ii menj gibiliro koomunonjg waaro iikaaja kanoj ku-usuua somata ii ejemba kuuya qendeema nonono iima mojon. Eja koomunonjg waaroti, iinoj mono jenteego Tonanaga koloja.”

* **17:24:** 1 Kin 8.27; Ais 42.5; Apo 7.48 ** **17:28:** Momo eja somata Pool iinoj momo jakeya jakeya uma Griik yonjoonj buk morota morota weengonj moma kotoj iikanondeej qaa kota kota afaangon menj asuganoj jero.

³² ‘Anutunon eja moj koomunonja menj gbilliro waaroti,’ tosianon qaa ii moma mepaqepae angi. Kaej arjito, tosianon kokaen jegi, “Qaa jejanj, nono ii mombo mobombaajon mojoj. Kawaajoj giu saanoj kamban mojnoj qaa ii toroqen jeg asariwa.”

³³ Kaej argi Poolnoj yonjoo batugianonja waama ojomesaoj keno.

³⁴ Kenoto, tosianon kan Jiisas moma laarin iwo toroqegi. Moma laarigit, iyonjoo batugianonj Areopagus kaunsol tuuj yonjoo jotamemeya ej aqaa qata Dionisius laligoro. Kaanjagadeen embra somata mon qata Damaris ano tosianon yorowo toroqen moma laarin uugia meleengi. Kiaj.

18

Poolnoj Korint sitinoj keno uugia meleengi.

¹ Iwoi ii kolooro Poolnoj Atens siti mesaonj Griik siti moj qata Korint kanoj keno.

² Korint kema Juuda ej aqaa Akwila mokolooro. Akwila iinon Eisiawaa prowinsya qata Pontus kanoj koloon kanagen mindimindiri siti Room kema laligoro. Kanoj laligoro Siisakij qata Klodius iinon jenjootoya kokaen ano, “Juuda ejemba ojo mono korebore Room siti mesaonj deembu.” Kaej jenjooto anotiwaaajoj ama Itali kantri mesaonj Griik kemej kamban kanoj Korint kouro. Kouro Poolnoj mokoloonj ii ano embia qata Prisila yoroonoj keno.

³ Laaligogara nanjowactiwaajoj opo kuunja kuunja meri. Poolnoj kaanjagadeen opo sel kuunj meme ejaga. Kawaajoj yoroonoj keno gawongjia ororoj ero yorowo laligoj ej opo sel kuunj gawoq motooj megij.

⁴ Mej laligogi Sabat kendoj so qamakooli mirinoj uma Juuda ano Griik ejemba yonjoo Jiisaswaa kania amiij mosoma uugia meleembutiwaajon kuunj ojoma laligoro.

⁵ Kuunj laligoro alawoita Sailas Timoti yoronoj Masedonia prowinsnonja kouri Jiisaswaa Buñaya kamban so jeg asarij laligoro. Kaej laligoj Jiisasnonj Hamoqeque Toya Kraist kolooji, iikawaa kania asuganoj qendeema qaa iikanon Juuda ejemba uugia kuuro.

⁶ Uugia kuuroto, Pool tuarenjenj ama uuqege qaa tokorokota jeg mugi borianon jaagianonj kuunj sububuj qesaaro kamaaro kokaen ijijoro, “Ni-inonj koposo mende ambe ojo tiwilaan iikawaa ironja ii mono noo qananonj ambombaajonj amamaawuya. Ii ojonaangio bosimbu. Ojo Buñja qaa qotogogij niinoj saanoj ojomesaoj kete nama ubaati, iikanon waba kantri ejemba yonjooonj eleema kemaña.”

⁷ Kaej ijijoj ojomesaoj qamakooli miri goraayanoj ej aqaa qata Titius Jastus iwaaw mirinoj uma laligoro. Iinoj Juuda ejaga qaagoto, kilen Anutuwaa waeya menj mepeseenj laligoro.

⁸ Goraayanoj kenoto, qamakooli miriwaagalej qata Krispus ano iwaaw embameria yonjonoj kuuya uugia meleema Poj moma laarigi. Kaanjadeenj Korint ejemba tosaajaa Poolwaanoj qaa mogiti, iyonoononja mamaganonj Jiisas moma laarin uugia meleengi oomulu menj ojongoj.

⁹ Poolnoj gomantiija mojnoj gaonj ero Pojnoj kotoj kondooro jaameleej uuja iiro kokaen ijoro, “Gii toroko mende mobato, Buñja qaa mono kotoij jeg laligowa.

¹⁰ Siti kokanoj ejemba tuuj mamaga yonjonoj noo buñja kolooju. Kawaajoj niinoj giwo laligowe mojnoj iwoi moj mende kanaij menj bolin gombaa.”

11 Kawaajon Poolnoj kambanja meñ koriñ yoñoo batugianoj gbani motoñgo ano koiñ 6 kawaa so laligoñ Anutuwaanoj Buña qaa kuma onjoma laligoro.

12 Kuma onjoma laligoro, Room yoñonoj eja Galio kuugi Akiaa prawnswaa kiap gawana laligoroti, kambanj iikanon Juuda jotamemeya yoñonoj mindirin Pool tuarenjeñ ama muñ horoñ qaa jakeyanoj oongi.

13 Qaa kokaembajoj oongi, “Eja koi kanoj ejemba enkaloloj meñ onjomakeja. Room yoñonoj jeñkootogia angi ejí, iinoj ejemba kana ii uuguñ Anutuwaa waeya meñ mepeseeuwutiwaajoj uukuukuu meñ nonomakeja.”

14 Qaa kaen selianon kuuj jegi Poolnoj qaa kitia jemambaajoj ano kiap gawana Galio iinoj Juuda ejemba ii kokaen injoro, “Juuda ejemba onjoo batugianoj momnoj eja qero komunaga me qiniñ bologa totooñ moñ anagati eeñ, iikawaajon niinoj saanoj qaagia geja ama mobenaga.

15 Kaanto, onjoo batugianoj momalaariwaa qaa kolooro qa morota morota qama aنجgowowo ama jeñkootogia nomaeñ ambuti, ii mono onjoñgiaa lombogiaga. Niinoj iwoi kaanja ii gosiñ jeñ tegomañatiwaa so qaago.”

16 Kaeñ injoñ qaa jakeyanojga onjotaaro kamaagi.

17 Kamaañ iyañgiodeen mindirin motoon luguñ qamakooli miriwaas galenq qata Soostenes ii qelanjin meñ kan qaa jakeyaa kana qaa ootanoj ama qegi. Qegi kiap gawana Galionon ii iima kawaajon jaaya soongoro horja moñ mende kolooro. Kiañ.

Poolnoj ajaa gomanoy Antiochia sitinoj eleeno.

18* Poolnoj kileñ toroqen Korint sitinoj weej mamaga laligoro. Laligodaboroñ uumeleej alauruta yeizozogia jeñ onjomesaoj Prisila ano Akwila uruama kowenoj kemeñ wançowaajoj mamboma ragi. Wala Anutuwaa jaanoj kokaen jero, “Niinoj Anutuwaa gawoñ pondañ kaparañ koma memaña.” Qaa kaen jeñ ii jojopañ qaanoj somongoj laligoro. Kambanj ii tegoro kowenoj gomañ qata Señkria kanoj kemeñ jojopañ qaayaajoj jero wan juva motogi. Wanjo moñ Siria prawnson kemambaajoj anoti, ii mokoloon iikanon uma opo sel horoñ mororongogi haamonoj nañgoro kenji.

19 Kema Efesus taonoj keuma Poolnoj Prisila ano Akwila oromesaoroto, anja qamakooli mirinon uma Juuda yoñowo Jiisawaa kania amiñ mogi.

20 Amiñ moma kokaen qisiñ mugi, “Gii saanoj kambanj koriga nonowo laligowa.” Kaeñ qisiñ mugito, Poolnoj iikawaajaa uumotoon mende ano.

21 Kawaajon yeizozo kokaen injoro, “Anutunoj iikawaajon ‘Oon,’ jewaati eeñ, mono saanoj eleema onjooñoj kamaña.” Kaeñ injoñ wanjo moñnoj ugi opo sel horoñ mororongogi haamonoj nañgoro Efesus mesaon kenji.

22 Kema taon moñ qata Sisaria kanoj keuma wanjo mesaon balon kana Jerusalem uro. Uma eleema uumeleej kanageso jolongia injoro. Ii injoñ rama waama kemeñ Antiochia sitinoj keno.

23 Antiochia sitinoj kema laligoro sonda tosaña tegoro onjomesaoj kananoj keno. Kananoj kema Galesia ano Frigia prawnson woi ii uuguñ gomañ so liliqoñ gowoko kuuya injima koma gbilliñ onjono kotiigi. Kianj.

Apolosnoj Efesus ano Korint gawoñ mero.

24 Kambanj kanoj Juuda eja moñ qata Apolos ii Efesus karo. Apolos iinoj lijiptwaa siti qata Aleksandria kanoj koloon laligoñ momo mirinon uro tegoro Buña Tere Walagaa qaaya awaagadeej moma kotoro. Ii moma koton

* **18:18:** Jan 6.18

kania jero qaayaa tania kawaajon ejemba gomañ so aiña mamaga moma aisoogi.

²⁵ Pombaa kania otaawombaajon kuma mugi Anutuwaañon gere bolanjanon uutanon jero. Jiisawsaa kania tororo dindija kuma onjoma Jonon oomulu meñ onjonoti, iikawaa kania saanoñ moma sorogoñ jero. Ii jeroto, iikawaa batuya moñ mesaoro. Uña Toroyanoñ mulu meñ nononji, ii mende moro.

²⁶ Iinoñ kai qamakooli miri uutanoñ kanañ qaa esuñmumu-yawo jero. Jero Prisila Akwila yoronoñ qaaya moma nama wani yoroo mirinoñ kenji. Kema Anutuwaa kania awaagadeej toroqen jeñ asariñ ijori moro.

²⁷ Apolosnoñ Griik kantriwaak bakaya qata Akaia kanoñ kemambaañon moro Efesus uumeleej ala yonjonoñ kotingoñ mugi. Kotingoñ muñ Akaia gowokourugia yonjooñ tere kokaen oogi, “Eja koi mono koma horoñ mubu.” Apolosnoñ tere ii meñ Akaia prowinsnoñ kema ejemba Anutuwaa kaleñmoriáñan moma asariñ uugia meleengiti, ii mamaga ilaañ onjono.

²⁸ Ilaañ onjoma “Jiisasnoñ Hamoqeñe Toya kolooja,” jeñ iikawaa kania ii Buña Terewaa qaaya qaaya weenjoñ kanon qendeema onjono mogi. Juuda yonjonoñ qaa ii moma jenoñkooli angí niinoñgiñoñ koloorto, Apolosnoñ Anutuwaa ku-usuñ qaganoñ nama qaagia asuganoñ qewagoro kamaagi. Kianj.

19

Poolnoñ Efesus laligoñ gawoñ mero.

¹ Apolosnoñ Korint sitinoñ laligoro Poolnoñ Antiochia siti mesaon prowins tosaanja^{*} uugun kema kema kowe goraayanoñ Efesus sitinoñ keuro. Keuma kanoñ gowoko tosaanja mokoloon injiiro.

² Injiima kokaen qisiñ onjono, “Ono moma laariñ uugia meleengiti, Uña Toroyanoñ mono kambaj iikanon uugianoñ kemero me qaago?” Kaeñ qisiñ onjono kokaen meleema jegi, “Uña Toroyanoñ laligoji, nono iikawaa qaaya ii mende totoon moniñ.”

³ Meleema jegi kokaen injioro, “Ono mono naa oomuluga meñ onjontita laligoju?” Kaeñ injioro meleengi, “Nono Jonon oomuluwaajon jeñ laligoroti, mono iikaya meñ nonongi meniñ.”

⁴* Kaeñ meleengi Poolnoñ jero, “Jonon Jiisaswaajon qaa jen ejemba tuuñ uugia kuuro kokaen mogi, ‘Noo gemananoñ eja moñ kawaati, ono mono ii moma laarin uugia meleembu.’ Kaeñ jero moma uugia meleengiti, Jonon ii oomulu meñ onjoma laligoro.”

⁵ Kaeñ jero mogi Poolnoñ Ponj Jiisaswaas qatanon oomulu meñ onjono.

⁶ Meñ onjoma boria wangjanon ano Uña Toroyanoñ uugianoñ kemero kantri tosiaa qaa morota morota kanañ jeñ gejatootoo qaa jegi.

⁷ Eja ii mindiriñ 12 kawaa so laligogi.

⁸ Poolnoñ qamakooli mirinoñ uma nama Anutuwaa bentotombaajon kania amij moma awasañkaka nama kawali kaanja uugia kuuro qaaya qewagowombaajon amamaan laligogi. Kaeñ laligogi koiñ karoñ tegoro.

⁹ Qewagowombaajon amamaagito, tosianon yançiseñ ama mende moma laarin Pombaanon kania asuganoñ jen bolin ejemba jaagianon qaa kisama jen nañgi. Kaeñ jen nañgi Poolnoñ gosin mendeema onjoma onjomesaon gowokouruta uñuano korikori kenji. Korikori kema eja qata Tiranus iwaaw

* **19:1:** Balon ii kambaj kokaamba kantri qata Tooki (Turkey) kawaa uutanon eja. * **19:4:** Mat 3:11; Maak 1.4, 7-8; Luuk 3.4, 16; Jon 1.26-27

qenjaaro momo jakenoŋ weeŋ so (aua 5 ajoroon) kuma oŋono amin momo ama laligogi.

¹⁰ Kaeŋ ama laligogi Pombaa Buŋa qaayanoŋ seiro gbani woi tegoro. Ii tegoro Buŋa qaa ii Eisia prowins uutanoŋ gomaŋ toyā ano Juuda ejemba kuuya yoŋoo gejagianoŋ kemero modaborogi. Kianj.

Sewa meraurutanooŋ omejiilaŋ konjombombaŋ amamaagi.

¹¹ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ Poolwaanooŋ keuro gawoŋ meŋ boria ejemba waŋgianoŋ ano Anutunoŋ angoleto morota morota mero asugiro.

¹² Kaeŋ laligoro ejemba ji injro laligogiti, tosianoŋ Poolwaa selianonja nogo motomoto ano opo jokaŋa tosaanja kaŋagadeeŋ meŋ kema kaŋ qagianoŋ angi jigia oŋomesaoro omejiilaŋjurugia kouma kenjgi qeaŋgogi.

¹³ Juuda sele galen tosianoŋ liliŋoŋ omejiilaŋ oŋotaan kema kaŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kaŋiadeeŋ kanaiŋ omenoŋ kokojinjinj meŋ oŋoŋgiti, iyoŋoo qagianoŋ Poŋ Jiisawaa qata qama esuŋa koma horowombaŋaoŋ angorbato meg. Angorbato meŋ kokaŋ jegi, “Poolnoŋ Jiisawaa qata qama uukukuu meŋ nonomakeji, niinoŋ mono Poŋ iikawaa qatanoŋ omejiilaŋ kouma togowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ.”

¹⁴ Jiisawaa qata kaeŋ qagiti, iyoŋoo batugianoŋ Juuda jigo gawoŋ galen waŋa qata Sewa iwaaw merauruta 7 yoŋonoŋ kaŋagadeeŋ laligogi.

¹⁵ Yoŋonoŋ ome moŋ kaeŋ jeŋ kotoŋ mugito, iinoŋ meleema kokaŋ jeŋ oŋono, “Nii Jiis moma mujenjanoŋ Pool moma mujento, oŋo mono moroga?”

¹⁶ Kaeŋ jeŋ oŋoma eja uutanoŋ nanoti, iinoŋ mono luguŋ qagianoŋ uma qelanjinj oŋono. Kaeŋ korebore haamo ama japalelej meŋ oŋoma selegia motoqotoŋ opo malekugia menjuqenjurano. Menjuqenjurano aŋa aŋa selegianoŋ sagorogoro kamaaŋ nano togoŋ kesagia meŋ miri uuta ii mesaonj selegia tomaŋa kamaaŋ kemaligi.

¹⁷ Kaeŋ kolooro Juuda waba ano baloŋ toyā Efesus laligogiti, kuuya yoŋonoŋ iikawaa bujuya moma mamaga aarun awawaligi. Awawaligi tosianoŋ Poŋ Jiisawaa qata kaparaŋ koma mepeseegi akadamuyawo kolooro.

¹⁸ Moma laarinj uugia meleengiti, iyoŋoonoŋa mamaganooŋ kema singisongogia injsaam aŋi koloogi.

¹⁹ Tosianoŋ suuqanqoroŋ hamoqeqe meŋ laligogiti, iyoŋoonoŋa mamaganooŋ buk papiagia meŋ kan meŋ kululuŋ ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ nama asuganoŋ gerenon giligi jero. Buk papia iikawaa sewangia weenjorŋ kululuugi mindimindiri jaŋgogia ii silwa moneŋ (Kina) 50,000 kawaa so kolooro.

²⁰ Tani kaeŋ angi Pombaa Buŋa qaaya ii esuŋmumuyawo seiŋ kotiŋ keno. Kianj.

Poolnoŋ gawoŋaa areŋa ano.

²¹ Iwoi kuuya ii koloodabororo Uŋa Toroyanoŋ Pool sololoŋ muro qaaya somongoŋ kokaŋ jero, “Nii kowe kotoŋ Griik kantriwaa leegenja woi Masedonia ano Akaia kanonj liliŋwe tegoro mesaonj Jerusalem sitinoŋ kemaŋa.” Kaeŋ jeŋ toroqero, “Kanonj kema rama Jerusalem mesaonj Room siti kaŋiadeeŋ kema iimaŋa.”

²² Kaeŋ jeŋ neŋawoita Timoti ano Erastus wasin orono Masedonia keni aŋa toroqej kamban tosaanja Eisia prowins uutanoŋ laligoro. Kianj.

Efesus yoŋonoŋ manja karen aogi.

²³ Efesus sitinoj Pombaanoj kana otaagitiwaajoj kambaŋ kanon enŋkaloloŋ gujubaju somata qatawo kolooro.

²⁴ Silwa gawoŋ meme eja moŋ qata Demitrius iinon silwa ooro bolbolgoro qokotaaj beŋ emba qata Artemis iwaaj jiwowoŋ jigowaa so uŋa busubuuusu men laligoro. Ii mero sewaŋa meŋ laligogi moneŋ uuta hororo koŋkororo alaurutanonj mendeema megı.

²⁵ Megı Demitrius ano tuuŋ tosianoj gawoŋ kaanja meŋ laligogiti, ii mtootoŋ onjoono kaj ajoroogi kokaen injjoro, “Alauruna, nono gawoŋ koi meniŋ sewaŋa awaa koloorŋ kankeji, ii mojon.”

²⁶ Ii mojonto, Pool eja iikanonj Efesus koi kanoŋ kouma ejemba uugia osoŋ ii ano Eisia prowins kuuya sokoma ejemba tuuŋa tuuŋa kuuŋ ojono jinjauŋ koloouti, ii kambaŋ kokaamba saanonj iima kotoju. Iinon kokaen jeŋkeja, ‘Beŋ boronoŋ memeta ii beŋ hoŋa qaago.’

²⁷ “Kaeŋ jeŋ laligoro nono komahooro gawonana menjkejonj, iikawaan qata meŋ boliro jejewili ambubotiwaa uulombo koloojaa. Ano iikayadeen qaagoto, uulombo mon kokaen eja: Ejemba kuuya Eisia prowins uutanonj ano baloŋa baloŋa kuuya kanoŋ beŋ emba uuta Artemis waeya meŋ mepe-seŋkejuti, iwaaj beŋ qabuŋŋaya somatanonj tiwilaan esuŋjanonj kamaawaboo ano jiwowoŋ jigoyaa qatanonj bolin ejemba jaagianoŋ kamaan omaya koloowaboo. Uulombo kaeŋ eja. Kawaajon majakaka moma qaa koi jejen.”

²⁸ Demitriusnoŋ kaeŋ jero gawoŋ alaurutanonj ii moma iriŋgia soono kokaen jeŋ qa gigilaagi, “Efesus nonoononj Artemis ii uuta!”

²⁹ Qa gigilaagi enŋkaloloŋ gujubaju kanoŋ seiŋ kema siti kuuya sokono. Kaeŋ kolooro Masedonia eja woi qagara Gaius ano Aristarkus Poolwaa neŋjavoita ii qelanjinj uruuma ororaaŋ oroma kulukululu mirinoŋ kema ajoajoroo megı.

³⁰ Ajoajoroo megı Poolnoŋ kaanŋgadeen ejemba tuuŋlelembé yonjoo batugianoŋ kemambaajoŋ moroto, uumeleenj ejembanonj ii aŋgoŋ koma mugi.

³¹ Eisia prowinswaa galenŋkonkoŋ eja tosianoj Poolwaa alauruta koloogiti, iyonjonon kaanŋgadeen qele ama kokaen welema mugi, “Kulukululu mirinoŋ ajoajoroo mejuti, giŋ mono geenŋa iikanonj mende asugina giiboo.”

³² Ajoajoroo megiti, iikanonj ejemba mamaganonj nama ajoroogitiwaak kania moŋ mende mogitiwaajon anja anja lansaŋ qa gigilaanŋ sisau enŋkaloloŋ somata megı seiŋ keno.

³³ Kaeŋ keno Juuda yonjonon eja qata Aleksander kuuŋ nangogii tuuŋ yonjononj horoŋ kana megı qaitanoŋ eu uma nano. Uma nama ejemba jaasewaŋgianoŋ qaa kitia metogoŋ jemambaajoŋ moma boro araa kuma aiwese meŋ ojono.

³⁴ Aiwese meŋ ojono, Juuda ejaga kolooji, iikaya moma koton iikanondeen buugia mindirinj kuuyanoŋ kanaiŋ qaa kokaen qagi, “Efesus nonoononj Artemis ii uuta!” Kaeŋ qama silama nangi aua woiwaa so keno.

³⁵ Qama naŋgi siti (klaak) poŋ qereweŋjanonj ejemba tuuŋ uugia meŋ kamaaro goron qegi nama kokaen injjoro, “Efesus ejemba, nono ananaa siti kokanoŋ Artemis uuta ii mepeseen laligojoŋ. Nono iwaanoŋ jiwowoŋ jigo ano jamo uŋaya kowoga Siwenonŋa kamaaroti, ii galen koma laligojoŋ. Qaa ii ojo kuuya saanonj moju.”

³⁶ Ii mojnjon qakoombaatiwa so qaago. Kawaajon ojo mono uugia osoŋ meŋ kamaan ama bonjon laligowu. Gejajojomban iwoi moŋ mende ambu.

³⁷ Eja woi koi jiwowoj jigononj uma iwoi moj mende luluuma qeq meñ boliri. Beñ embanana mende mepaegoj muri. Oño kileñ ii uruanqj koi nanjao.

³⁸ "Demitrius ano iwaa komahooro alaurutanonj tosia yonjowo angowowo ama qaa jen aowuyagati een, kiap mono raju ano qaa jakewaa ajoajorooya ajoajorooya ii qaa mindingwombaojona amakeju. Kawaajonj mono saanoj iikanonj kema qaa jakeyanona am aon aron qeq nañgi sokombaa.

³⁹ Oño iwoi moj toroqej jewombaajoj mobuyagati een, siti kokawaa toya tosianonj saanoj kanageso horoq onoñgi qenjaaro sombenonj ajoroonj qaa gosinj jer tegoworja.

⁴⁰ Kete enkalololj gujubaju somata koi kania qaato, kileñ tondu kolooji, ii Room gawman yonjononj moma kokaenj jewubo, 'Efesus yonjononj Room mindimindiri gawman qetama manja kareñ anju.' Kaeñ jer qaa jakeyanona nonoombubo. Kawaal uulombota kolooji, ii mojen. Qaa jakeyanona nonooma kareñ koi kawaa kaniaajonj qisiñ nonombuyagati een, nono mono kitia meleema angorj koma jewombaa so mende mojonj."

⁴¹ Efesus siti poj qerewejanonj qaa kaeñ jer ejemba tuur kondeema onjono zololongonj deema kenjgi. Kianj.

20

Poolnoj Masedonia ano Griik kema gawoj mero.

¹ Efesus kanoj gujubaju kanoj zololongodabororo Poolnoj gowokouruta onjono kagi uuwaña nañgonanjo qaa qambañmambaj onoma yeizozo jer onomesaoj Masedonia prowinsnoj keno.

² Masedonia kema gomañg gomañg kotoñ liligoj kanoj qambañmambaj qaa mamaga jer laligoj Griik kantrinoj karo.

³ Griik kaj koinj karoqñ laligoro. Ii laligoro tegoro wanjo meñ kowe kotoñ Siria kemambaajoj moro. Kaanja moroto, Juuda jotamemeya yonjononj kananoj qewombaa angonaj angi gejanoj kemero moro. Ii moma kawaajonj Masedonia prowins kotoñ balonj kana gomañjanonj eleemambaa qaaya uutanoj somonjgoro.

⁴ Qaaya somonjgoro neñaurutä kokaanjanonj iwo kenjgi: Berea eja qata Soopater Piruswaa meria, Tesalonaika eja woi qagara Aristarkus ano Sekundus, Derbe eja qata Gaius, Timoti ano Eisia prowinsga eja woi qagara Tikikus ano Trofimus.

⁵ Yonjononj waladeenj Troas kema kanoj nonoojorj mamboma laligogi.

⁶ Troas kema laligogito, Luuk nii ano tosaañg nononoj bered yiistyta qaawaa kendoj ii Filipai sitinonj ranij. Ii ranij tegoro wanjanonj unij opo sel horoqñ mororongogi haamonoj nañgoro kema weenj 5 kolooro Troas yonjononj keuniñ. Troas keuma kanoj weenj 7 toroqej laligonij. Kianj.

Poolnoj kambañ konoga Troas laligoro.

⁷ Weenj 7 laligonij tegoro Poolnoj weenj 8 kanoj onomesaoj kemambaajoj moro. Ii moma gomantiña konoga Sondameranoj ajoroonj Jisias romonjgoro samoj kowoga motowombaajoj ranij. Kaeñ ranij Poolnoj yonjowo amiñ moma qaaya jer raro raro gomañ ruuñjanonj keno.

⁸ Nono miri uuta mombaa qaganonj eu uma ajoroonj ranij lambe mamaganonj jer asarigi.

⁹ Ajoroonj ranij eja gbaworo moj qata Yutikus iinoj jengenanonj raro. Raro Poolnoj qaa jer raro moro kambañ koriro gaonjaajoj moma ej gbororo motoñ kanakeewanonja tama uuta mende moma miri uuta

karoon uuguu balonoñ kemeñ qero. Kemeñ qero luguñ kemeñ meñ waaniñ komuroti, iinij.

¹⁰ Kaeñ iininto, Poolnoñ kemeñ kepelañ muñ jero, “Mombo sewañ aasoñ ama gibilja. Kawaajon mende awawaliwu.”

¹¹ Kaeñ jeñ mombo eleema miri uutanoñ eu uma samoñ kowoga motoñ nero. Nej yoñowo kambaj koriga qaa jeñ raro gomañ anogo oñomesaoñ kananoñ keno.

¹² Keno ejä gbaworo ii wañgi gibilj laligoroti, ii iima ulunkoleñ somata moma keñgi. Kiañ.

Poolnoñ Troas mesañoñ Miletus keno.

¹³ Yoñonon keñgito, Poolnoñ aña baloñ kana kemambaajoñ moma kokaen Luuk nii ano tosia jeñ kotoñ nonono, “Ojo mono waladeen kowe kana gomañ qata Asos kanoñ keñgi aitongoñ nuangi wañgonon uboña.” Kawaajon nononon mesañoñ wañgonon unij opo sel horoñ mororongogi haamonon nañgoro kema Asos kanoñ keuniñ.

¹⁴ Asos keuma nonowo aitongoñ Pool waniñ wañgonon uma gomañ qata Mitilini kanoñ keniñ.

¹⁵ Mitilini kema kanoñ opo sel mombo horoñ mororongogi haamonon nañgoro kema laligoñ ejä waama wato qata Kios kawaa kosianon keuniñ. Keuma toroqen kotoñ kema ejä waamago gomañ qata Samos kanoñ kemeñ mombo kema ejä waama gomañ qata Miletus kanoñ kokaembaajoñ keuniñ:

¹⁶ Poolnoñ “Yambuyambu dologa (Pentekost) ii batogoñ kema Jerusalem sitinoñ ramaña,” jeñ kambaj tiwilaawombotiaajoñ uulanjäwo kembombaajoñ moro. Kawaajon Eisia prowinsnoñ kambaj koriga tiwilaawombotiaajoñ moma wañgonon uma Efesus siti uuguwombaa qaaya somoñgoro laligonij. Kiañ.

Poolnoñ Efesus yoñoojoñ qaa konoga jero.

¹⁷ Miletus keuniñ Poolnoñ Efesus yoñoojoñ qele ama uumeleen kanagesowaa jotamemeurugia yoñonon kamaañ kawutiwaajoñ koma horoñ oñono.

¹⁸ Koma horoñ oñono gomañ qata Miletus kanoñ kougi injima kokaen injijoro, “Niinon kambaj mutuya Eisia prowinsnoñ kaweti, iikanonadeen kanain kambaj kuuya oñowo laligoñ kouma gawoñ meweti, ojo iikawaa tania saanø moma yagoju.

¹⁹ Niinon Pombaa jaanoñ uuna meñ kamaañ aodaboron gawoja nomaen meñ kouma laligoweti, ojo ii saanø moju. Gawoja meñ ejemba oñoojoñ saama jaunja kamaaro laligowe. Juuda yoñonon uugia mende meleengiti, iyoñonon kambaj tosaanja kanoñ selenoñ kuukuu ama nuwombaaajoñ arjonañ ama laligogi. Kaeñ ama laligogitiwaajoñ ama arjogabato morota morota mokoloñ siimbobolo moma laligowe.

²⁰ “Niinon Buña qaa meñ qeangoñ oñomakeji, ii jeñ asariñ oñoma laligowe. Ii qenjaaronoñ ajorooñ ano miria miria kanoñ uma kuma oñoma laligowe. Niinon kawaajon kokodunduñ koma gawoñ mende mesaowe.

²¹ Gawoñ mende mesaoweto, Juuda waba ano baloñ toyá oñoojoñ kañagadeen qaa kota kokaen nañgoñ jeñ laligowe, ‘Ojo mono uugia meleema Anutuwaanoñ qokotañ Poññana Jiisas Kraist moma laarin mubu.’ Ojo ii kuuya saanø modaboroju.

²² “Mobo, kete Uña Toroyanon nii Jerusalem sitinoñ kemambaajoñ kuuj nonja. Kanoy kembe naa iwoiga kolooñ nombaati, ii mende mojen.

23 Moj kokaen mojej: Niinon taoj daej daej kema laligoweti, Uja Toroyanoj iikanoj saje nuj kokaen naengon nijoro moma laligowe, ‘Gii kakasililin moma laligona kapuare mirinoj goongi rabaga.’

24* Kaej nijoro moma laligoweto, ii kilej. Niinon toroqen laligowenaga me komuwenaga, ii qaa moj mende koloq nonja. Ii qaago totoonto, Poj Jisiasnoj gawoq nonoti, niinon mono ii mej yagomambaajon moma kotijen. Iinon kokaen nijoro, ‘Anutunon kaleymoriaja ejemba ojomambaaajon moji, gii mono iikawaa Oligaa Buñaya jej asariw laligowa.’ Kawaajon balonon laligomanjati me komumanjati, ii iwoi omaya totooq koloq nonja. Ejemba aangolenoq kuuwaajon kenjuti, mojnoj iikanoj batuyanq kotoq haamo mende ambaa. Niinon mono iikawaa so gawoja mej batuyanq kotoq mesaomambotiaajon esuñna kuuyanq kaparaq koma kema laligomaaja.

25 “Kaej laligomanjato, mobu, niinon ojoo batugianon kema kaq Anutu bentotonaa kania jej asariwe mogiti, ojo noo jaasewana ii mombo mende iibuya. Ojoononja mojnoj moj mende niibaati, kete kaej mojej.

26-27 Kawaajon niinon ojo Anutuwaa jeta kuuya otaawutiwaajon jej ukuukuu mej ojoma laligowe. Ii mende kokodunduq koma mesaowe. Kawaajon ojoononja mojnoj moj singisongoyaajon ama soon komunj gere sianon kemebeati een, ojo nii jej nombombaajon amamaawuya. Niinon ii kete ojoojor asuganoj naengon jej kotijen.

28 “Pojnol iyanqaa saya maama iikanon kanagesouruta sewangia mero buñaya koloodaborojuti, ojo mono ii lama kaajaa galej koma kalaq koma ojoma laligowu. Uja Toroya ajo gawoq ii ojono. Kawaajon ojo mono ojoangia ano Pombaanon lama tuuq yonoojor galengia mej aq laligowu.

29 Niinon kembe iikawaa gematanonq ejemba kanjanqiajoo ii kasu kawalia kaajaa ojoo batugianonq asugiwuya. Yononoj asugiq lama tuuq ojoojor mende moma titiikota koloq laq kaij injiwuyati, ii mojej.

30 Ojoangiaa batugianonja eja tosianon waama nama Jiisas gowokourutanon goraayanoj kembutiwaajon horoq ojoma qaa qolobjolobjoya jej laligowuya.

31 Kawaajon ojo mono uugbilgibili laligoj qaa koi uu konongianoj ama romongowu: Niinon gbani karoombaa so asaga gomantiija qam-banjmamban qaaya qaaya ii ojo motomotoon pororo kuma ojoma laligowe jaunja kamaankero.

32 “Niinon kete ojo Anutuwaa boronoq ojooma kokaen injijojen: Iwaa Buñja qaayanoj mono kaleymoriaja injisaama kalaq koma ojomakeba. Anutunoj kotij uugia naengon meagoro saanoj kotikotii mokoloq metulangojkebu. Ojo Anutuwo rapinjoggi alauruta kuuya tak kotoq ojono soraaya kolojuti, mono iyonoo batugianonq keuma duq raragia mej oyanboyan koloq laligowu.

33 Nii ojoononja mombaa maa suaq me monej opo ii mende buñja qeq aomambaajon moma laligowe.

34 Nii ano neñauruna iwoiwaajon amamaaj laligoniji, ii neenaa borona koi kanoj gawoq mej mokoloq laligowe.

35 “Ii kuuya ama mej sili awaa qendeema ojoma laligowe. Ojo mono kaanjadeej gawoq mej laligowu. Kaej laligoj ejemba loorij gawoq mewombaajon amamaawuti, ii saanoj kalaq koma ojoma laligowu. Gawoq megij honja kolooro Poj Jiisaswaanq qaa koi mono romongowu: Iinon ajo qaa moj kokaen jero, ‘Hina iwoi buñja qeq aogi jaengon qaono

* **20:24:** 2 Tim 4.7

eeñ laligowuyato, tosaañq yonjojoñ iwoi kaleñgiaga oñongi Anutunoñ kitia meleeno oyañboyañ mokoloowuya.' Kianj."

³⁶ Poolnoñ qaa kaeñ jeñ kamaaq simiñ kuma kuuya yonjowo Anutu qama kooliro.

³⁷ Qama kooliro kuuya yonjonor ambureren meñ urusaan qeñ aŋgoñ muñ buuta kitoñ negi.

³⁸ Poolnoñ wala qaa moñ kokaeñ inijoro, "Oño noo jaasewana mombo mende iibuya." Qaa kaeñ moma kawaajon wosobiri uuta moma nama wama waŋgonor uma yeizozo jeñ oonjgi. Kianj.

21

Poolnoñ Jerusalem keno.

¹ Yeizozo jeñ nonomesaogi opo sel horoñ mororongoggi haamonoñ nañgoro kema wato qata Koos iikaan baageñ dindinagadeen kema keuniñ. Keuma ej waama toroqen wato qata Rodos kanoñ keniñ. Iikanonja toroqen Lisia prowinswaa gomañañ moñ qata Patara kanoñ keuniñ.

² Keuma nama waŋgo moñ Fonisia gomanor kemambaaajoñ anoti, ii mokoloon kanoñ unin opo sel horoñ mororongoggi haamonoñ nañgoro keniñ.

³ Kema laligoñ wato moñ qata Saiprus iikawaa kosianor kañ iima misiñgor Saut waagenja uugun toroqen haamonoñ nañgoro Siria prowins waagenj keniñ. Kema "Waŋgowañ hinaya ii Taia taonor kema waŋgononja meñ ambonja," jegitiwaajoñ iikanonj keniñ. Iikanonj kema waŋgo mesaonj kemeniñ.

⁴ Kemeñ gowoko tosia mokoloonj oñoma yonjowo toroqen ween 7 laligoninj. Kanoñ laligoninj Uñja Toroyanoñ sololoon oñono Pool Jerusalem sitinon kembabotiwaaajoñ galenj meme qaa jegi.

⁵ Ii jegito, nono ween 7 ii yonjowo laligoninj tegoro oñomesaonj kana keniñ. Kana kembonja jenij yonjonoñ korebore embameraurugiawo nonoombonjenj taonj mesaonj seleenjenj kagi. Taonj seleenjenj kañ kowe sakasiñjanor kamaaq simiñ kuma Anutu qama kooliniñ.

⁶ Qama koolinj yeizozonana jeñ aoniñ Jerusalem kembombaajoñ waŋgonor unin yonjonoñ miriganor eleenji.

⁷ Pool ano neñauruta nono kaeñ Taia mesaonj toroqen kema gomañ qata Tolemes kanoñ keuma waŋgo mesaoninj. Waŋgo mesaonj uumeleej alaurunana jolonjia jenij ano yonjowo ween motoonjgo laligoninj.

⁸* Laligoñ ej waama oñomesaonj balonj kana kema Sisaria taonor kouniñ. Jerusalem uumeleej tuuñ uutanor uukukuu eja (ewanjelis) sewen metoñgoñ oñongiti,* yonjooñgoñ moñ qata Filip iinoñ Sisaria laligoro. Nononoñ Sisaria kouma iwaña mirinoñ kema rama enij.

⁹ Filipwaa borauruta 4 laligogi. Anutunoñ emba saran yonjoo uugianor gejatootoo qaa jejewaa momo kaleñ ano laligogi.

¹⁰* Nononoñ Sisaria taonj kanoñ ween mamaga toroqen laligoninj. Kanoñ laligoninj Juuda prowinsnoñga gejatootoo eja moñ qata Agabus kamaaro.

¹¹ Nononoñ kamaaq Poolwaanon iinkasa meñ kanoñ aŋaa kana boria somoñgoñ kokaeñ jero, "Uñja Toroyanoñ kokaeñ jeja, 'Juuda jotamemeyá

* **21:8:** Apo 6:5; 8:5 * **21:8:** Aposol gawoñ meme boñ 6 kanoñ eja 7 ii meweeneñgoñ oñongi nañgonanjoñ gawoñ ano ewanjelis gawonj ii mindirij negi. * **21:10:** Apo 11:28

yojonoj iinkasa kokawaa toyii Jerusalem sitinoj kokaen somonjogn waba kantriwaa galen[†] yojoo borogianoj ambuya.’”

¹² Kaen jero moma nono ano uumeleen alaurunana kanoj laligogiti, iyononoj kaangadeen Poolnoj Jerusalem kembabotiwaajon welema qotogon munin.

¹³ Qotogon muniq kokaen meleema jero, “Ojo mono nomaej anju? Saama qaa jej iikaanja kanoj noo uuna menjurantu. Niinoj Jerusalem kembe gbadoon nombutiwaajon jojorijen ano iikayadeen qaagoto, Poj Jisias qataajon ama nugi komuwenagati, niinoj mono iikawaajon kaangadeen jojorij nanjej.”

¹⁴ Kaen jero men looriq mubombaajon amamaaj uunana bonjoj kono kokaen jenij, “Ii mono Pombaa uusiijaa so koloowa.”

¹⁵ Sisaria taonoj laligonij kamban ii tegoro afaangoj mozozonjogn onomesaoj kema Jerusalem sitinoj unij.

¹⁶ Sisaria iikanonja gowoko tosianonj kaangadeen nonoo koipunana kagi. Kagiti, yononoj kokaen jegi, “Ojo Saiprus eja qata Naason iwaa mirinoj ej laligowu.” Kaen jej nunuaangi iwaa mirinoj kenij. Naasonon waladeen uuta meleema Jisaswaa gowokoya koloon laligoj kouro. Kianj.

Poolnoj Jerusalem sitinoj kouro.

¹⁷ Nononoj Jerusalem keuniq uumeleen alaurunana yononoj nunuama aisoon jolonana jegi.

¹⁸ Jolonana jegi ej waama Poolnoj nonowo bisop Jeims iibombaajon moma kenij. Kenij uumeleen kanagesowaa jotamemeya yononoj kore bore iikanonj kouma ragi.

¹⁹ Ragi Poolnoj jolongia jej sunduya ano. Anutunoj koipu kolooj nemuj koma nonono waba kantri yonoo batugianoj kema lligoj misin gawoq menij hoja koloerot, iikawaas sunduya kaniawo motogoq motomotoon ii kore bore injoro.

²⁰ Ii injoro moma Anutu mepeseegi eja geria mojnoj kokaen jero, “Pool alanaana, Juuda ejemba tausejja tausejja yononoj Jisias moma laarinj ugia meleema kilen kore bore toroqen Mooseswaa Kana qaa ii tororo otaawombaajon kaparaq komakeju.

²¹ Kaen kaparaq komakejuto, goo bujuga ii kokaen lan jegi mogi, Juuda ejemba deema waba kantri yonoo batugianoj kema lligojuti, giinon lligoj ii kokaen kuma onoma lligoqan, jeqkeju, “Ojo mono Mooseswaa kana qaa gema qej Anutuwaanoy aiwese ii mende menj merasisi selegia mende kotuwo ano Juuda nanamemen tosaanjii mende otaawu.”

²² “Kaen jeqkejutiwaajon ama giinon kajanji, iyononoj ii moma iikanondeen horon tuun somata menj ajoroowuyaga. Kawaajon nono majakaka moma mono nomaej anij sokonaga?

²³ *Kawaajon nononoj keteda koi qaa goojoj jewonjati, giinon mono iikawaas so amba. Eja 4:yanon iwoi ambombaajon qaagia Anutuwaanoy jej jojopaj qaanoj somonjogi.

²⁴ Ii qaanoj somonjogito, monembaajon amamaaj mamboma batu nananoj koi lligoju. Kawaajon giinon mono ii unjuama yonowo koma konjoratiq aon yonoojonaq ama nandun ana sokono saanoj waq jugia motogi qaagia kotiawaa. Giinon kaen ama Mooseswaa Kana qaa teq koma otaaq lligoqan, kore boreyanoj goo kanaga ii tororo iima moma asariwuya. Ii

[†] 21:11: Waba kantri yonoo borogianoj ambuya, ii Room gawman yonoojonaq jeja. * 21:23: Jaq 6.13-21

moma asarin goojoŋ qaa jegi mogiti, ii horja moŋ mende mokoloogi omaya koloqro komuuwa.

²⁵* Goonor qaa komuwaato, waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleengiti, nononoŋ iyoŋoojoŋ qaa kokaen somoŋgoŋ tere ooŋ anii keno, ‘Oro busuya beŋ lopioŋ yoŋoo nanduŋ buŋa qeq kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono mende newu. Kaanqagadeeŋ sa me oro arogia qooosoŋa iikawaa busuya ii mende newu. Serowiliŋ mono mende ambu. Iwoi kanjanjäwo 4 ii mono mesaŋ gema qeqi sokombaa.’ ”

²⁶ Jotamemeya yoŋonoŋ kaeŋ jegi Poolnoŋ eja 4 ii uŋuama eŋ waama yoŋowo koma konjoratin aogi. Aogi jiwowoŋ jigoŋoŋ uma eja motomo-toŋ yoŋoojoŋ nanduŋ ama siimoloŋ oogi koma konjoratin kambarŋia tegowaati, iikawaa kambaj bujuya inijoro. Kianj.

Jiwowoŋ jigoŋaa totoŋ uutanooŋ Pool meŋ somoŋgogi.

²⁷ Poolnoŋ ii inijoroto, ween 7 ii tegomambaajoŋ ano Juuda tosaanŋa Eisia prouinsnoŋga kagiti, iyoŋonoŋ Pool jiwowoŋ jigoŋoŋ uro iigi. Iima ejemba tuuŋ kuuya uugia kuun oŋoŋgi waaro Pool qelanjin megı.

²⁸ Qelanjin meŋ kokaen qagi, “Israel ejemba, mono ilaaŋ nonombu! Eja koi kanoŋ balonja balonja liligoŋ gomaŋ so kuma oŋoma uugia kokaen kuun oŋomakeja: Ono kuuya mono Israel ejemba tuuŋ qotogoŋ meŋ bolin nonombu. Ananaanooŋ Kana qaa mesaŋ jiwowoŋ jigoŋanaŋoŋ laŋ uma jeulalaŋj ama laligowu. Kaeŋ kuma oŋoma laligoro ano kete Griik eja Anutuwaa aiweseya qaa ii kaanjaadeeŋ wama jiwowoŋ jigoŋoŋ uro miri kowoga koi kanoŋ mono totowiŋ kokojinjäwo koloowaboo.”

²⁹* Ii kokaembaaajoŋ qagi: Efesus eja Trofimus iinoŋ wala siti kananooŋ Poolwo keno iriima kokaen romoŋgogi: Poolnoŋ ii wano motooŋ jiwowoŋ jigoŋoŋ ubaoo.

³⁰ Kaeŋ qagi ejembanooŋ enkaloloŋ ama esuŋgiagadeeŋ luluma kaiŋ ajoroon qemburuŋ somata meŋ guju megı siti kuuya sokono. Kaeŋ kolooro Pool qelanjinŋ somoŋgoŋ jiwowoŋ jigoŋoŋa horoŋ seleenŋeŋ kamaaŋ iikanondeen jigoŋaa kiropo naguya kuuya ii uulaŋawo koma somoŋgogi.

³¹ Pool somoŋgoŋ qewombaajoŋ kaparaŋ konŋi bujuya seiŋ Room manjaqeqe tuumbaa kawali galen waŋa iwaat gejianooŋ qaa kokaen kemero moro, “Jerusalem kuuya yoŋonoŋ kareŋ ama manja qeju.”

³² Kaeŋ moma iikanondeen manjaqeqe eja tuuŋ tosia kawali galenjäwo uŋuama luguŋ yoŋoonoŋ kemegi. Kemegi ii inijima Pool qeqiti, ii mesaogi.

³³ Mesaogi kawali galen warjanooŋ batugianoŋ kema jeŋ kotoro Pool meŋ gbado (tape) woŋoŋ somoŋgogi. Somoŋgogi kokaen jeŋ qisiŋ oŋono, “Eja koi moroga?” ano “Nomaen ano qeju?”

³⁴ Qisiŋ oŋonoto, ejemba tuuŋnoŋga qaa morota morota meleema lansan qagi. Kaeŋ lansan qama guju megitiiwaajoŋ ama kania tororo momambaa-joŋ amamaaro. Ii amamaaŋ kawaajoŋ jeŋ kotoro Pool wama manjaqeqe eja yoŋoo aen kiropo uutanooŋ kenji.

³⁵⁻³⁶ Wama kenji ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ kanagianoŋ oŋotaanŋ kaiŋ kokaen qagi, “Mono qeqi komuwa. Yamageŋ!” Kaeŋ qagi manjaqeqe eja yoŋoo aen kiropo naguyanoŋ keuro uulaŋawo kema kaiŋ gujubaju somata megitiiwaajoŋ bimooro. Kawaajoŋ manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool meŋ aŋgoŋ kenji. Kianj.

Poolnoŋ qaayaa kitia kanair meleema jero.

* **21:25:** Apo 15.29 * **21:29:** Apo 20.4

37 Aŋgoŋ kaj manjaqeqe eja yoŋoo kiripo uutanoo ubombaajoŋ aŋgi Poolnoŋ kawali galen waŋa kokaen qisiŋ muro, “Nii qaa moŋ saanoŋ gjomana me qaago?” Qisiŋ muro moma kiko ama ijoro, “Oo, gii Griik qaa moŋan me?

38 Kawaajoŋ gii Iijipt ejaga koloojaŋ me qaago? Iijipt eja moŋnoŋ indigen tuarenjen eja tiwogiawo 4,000 ii enkaloŋoŋ meŋ oŋoma Room gawman tuarenjen ama manja kareŋ kanaŋi unŋi unŋuama balon qararankeŋkoŋjanor keŋgi. Gii galen eja ii koloojaŋ me qaago?

39 Kaeŋ ijoro Poolnoŋ jero, “Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taŋq qata Tarsus moŋan, mono iikanon koloŋi Laligoŋ koube. Kawaajoŋ qisiŋ gomaŋa: Gii saanoŋ jena niinon ejemba tuuŋ koi yoŋoojoŋ qaa jewe mobu.”

40 Kaeŋ jero “Saanoŋ jewa,” ijoro Poolnoŋ donon nama ejemba onjojoŋ boro kuno. Boro kuno guju mesaŋ qaaqia bogoro naŋgi Hibruu qaanoŋ qaa kokaen jero,

22

1 Poolnoŋ nama kokaen jero, “Eja alauruna, niinon qaa kitia jemanati, ii mono geja ama mobu.”

2 Hibruu qaanoŋ qaa jero moma qaaqia kuuya bogodabororo naŋgi toroqen jero,

3 *“Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taŋq qata Tarsus kanoŋ koloowe Jerusalem siti kokanoŋ galen koma noŋgi Laligoŋ somariiwe. Laligoŋ somariiŋ kouma boi qata Gamaliel iwaas qaa baatanoo rabe iinoŋ Juuda amboskonjurunana yoŋoonoŋ Kana qaa aŋo namamemeŋ ii tororo kuma nono iikawaa momoya moma laligowé. Kete oŋonoŋ korebore Anutuwaa qaa baatanoo keuma kaparaŋ koma iwaajoŋ manja qeŋ laligojuti, niinon mono iikawaa so koloŋi laligowé.

4 *Kaeŋ Laligoŋ ejemba Pombaa kania otaaŋ laligogiti, ii unŋi kondeema sisiwerowero ama oŋombe siimbobolo moma tosianoŋ komugi. Niinon ejembaya ejembaya unŋuama gbadonoŋ (tape) somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ onjoome.

5 Jigo gawon galen waŋa aŋo jotamemeya kuuya yoŋoonoŋ ii saanoŋ moju aŋo yoŋoonoŋ kema qisiŋ oŋoniŋ ii saanoŋ naŋgon jewuyaga. Yoŋoonoŋ Juuda eja geria Damaskas sitinoŋ Laligojuti, iyoyoojoŋ tere ooŋ noŋgi meŋ laligowé. Iikanon ejemba Pombaa kania otaaŋ laligogiti, niinon ii kaanjaideen ‘Ironja meleema oŋombutiwaojoŋ gbadooŋ oŋoma Jerusalem koi unŋuama kamaŋa,’ jeri kananor kembe.”

Poolnoŋ aŋaa uumeleengaa kania jero.

6 “Kananor kembeto, Damaskas siti dodowiwe kanoŋ iwoi moŋ kokaen kolooro: Ween biiwia kanoŋ asamararaŋ somata moŋ Siwenonja oobili kaaŋa asugia uulaŋawo kamaŋa turuŋ nono.

7 Turuŋ nono tama balonoŋ kamaŋa ewe Siwenonja qaa moŋ kokaen kolooro mobe, ‘Sool Sool, gii mono naambaaajoŋ sisiwerowero qaganon ama nomekejan?’

8 Ii moma meleembe, ‘Poŋ, gii moronoŋ?’ Kaeŋ meleembe nijoro, ‘Nii Nazaret eja Jiisas, sisiwerowero meŋ nomekejanji, nii mono ii.’

9 Eja niwo kaj naŋgiti, iyoyoonoŋ asamararaŋ ii iigit, qaa nijoroti, qaa ii zoobooya moŋ mende mogi.

* **22:3:** Apo 5.34-39 * **22:4:** Apo 8.3; 26.9-11; 9.1-19; 26.12-18

10 Kaeñ nijoro niinon qisiñ jewe, ‘Poñ, nii mono nomaeñ amanja?’ Jewe nijoro, ‘Gii mono keteda koi waama Damaskas sitinoj kena Anutunoj naa iwoiga ambaagiajouj jewaaati, ii moñnoj gijowaa.’

11 Asamararañ iikanooj jaana kuuro titou kuuj nambe ejá niwo kagiti, iyonoñonj boronanoo menj nuangi Damaskas sitinoj keninj.

12 “Iikanooj ejá moñ qata Ananaias laligoro. Iinoj Anutu goda qen Mooseswaanoj Kana qaa tororo otaaj laligoro. Kawaajoj Juuda ejemba Damaskas laligogiti, iyonoñonj kuuya godaya awaa qen mun laligogi.

13 Iinoj noonooj kañ kosonanooj nama kokaeñ nijoro, ‘Sool alana, jaaga mono mombo toowa.’ Kaeñ nijoro aua kamban iikanondeen jaana tooro uuñ iibe.

14 Iibe Ananaiasnoj nijoro, ‘Giinoj nanamemeñ dindiña solanjaa Toyaga iina qaa jetanoj gijoro aro konoñja mona. Ananaa ambosakonana yojoonoj Anutu iinoj giñ meweengoñ gono iwaawusiiñja moma kotowa.

15 Gii naa iwoi iima mojanji, mono ii nañgoñ jeñ iwaawotamemeya koloon balonja balonja ejemba jaagianoj dangunu kaañja nama laligowa.

16 Kawaajoj gii naambaajouj ezelobezelo ama mambonjan? Mono waama iwaawqata qama qama koolin jena oomulu menj goniñ siñgisonjogoga sonjgbano solanjaniwa.’ Ananaiasnoj kaeñ nijoro.”

Misin gawoñ waba kantri yoñowo memambaajouj noono.

17 “Damaskas siti mesaonj Jerusalem sitinoj eleema jiwowoñ jigonooj qama kooliwe Pombaa umbeumbejanooj turuñ nono nama jaameleeñ uña moñ iibe.

18 Uña iikanooj Jiisas iibe noonooj kañ kokaeñ nijoro, ‘Gii kantri kokanooj noo kaniana ano Buñja qaana ii pondan mende jeñ laligowa. Ii nañgoñ jena telambelañ ama gema qewuya. Kawaajoj Jerusalem siti koi mono uulañawo mesaonj kemba.’

19 “Kaeñ nijoro jewe, ‘Poñ, yoñonoj noo kanana moju. Niinoj wala liliqon ejemba gii moma laarin gongiti, ii qamakooli miria miria kanoj uma mokoloñ oñooma somongoñ ooli waayawonoj oñootiñ tosaañja kapuare mirinoj oñooma laligowe.

20* Goonooñ gawoñ ilailaa ejá Stiiwenonj kaniaga nañgoñ jero qegi saya kamaaro niinon kamban kanoj kaañgagadeen kosogianooj nama wambelañ malekugia galeñ koma nambe qegi komuro.’

21 Kaeñ jewe Poñnoj nijoro, ‘Niinoj wasiñ gonjeñä gii mono koriganooj waba kantri ejemba yoñoonoj kemba.’ Kiañ.”

Room gawmambaa manjaqeñe ejá yoñonoj Pool galeñ kongi.

22 Poolnoj qaa kitia jeroti, ii ejemba tuuñ yoñonoj geja ama mogito, (Poñnoj waba kantri ejemba yoñoonoj kemambaajouj jeroti,) qaa ii moma iikanondeen kotigagadeen silama qagi, “Yamagen! Eja kaañja ii mono qegi komuwa. Ii balonoj nonowo laligowaatiwa so qaago.”

23 Kaeñ silama qama opo kereñ qetegon giliñ (kanagianooj rimbombongoñ riñj) sonjon orasinj kanakeewañ lansañ giliñ.

24 Kaeñ angi Room yoñoo kawali galen wanjanooj jeñ kotoro manjaqeñe ejá yoñonoj Pool wama kema manjaqeñe ejá yoñoo aeñ kiropo uutanooj angi. Kiropo uutanooj angi Juuda yoñonoj ii naambaajouj ama guju menj qajuti, iikawaa kania momambaajouj kokaeñ jeñ kotoro, “Oño mono Pool menj ooli waayawonoj qen qisiñ mugí kania asuganoj jero moboñja.”

* 22:20: Apo 7.58

25 Kaeñ jen kotoroto, Pool meñ somoñgoñ ooli waayawonoñ qewombaajoñ angi Room kawali galen moñnoñ kosiannoñ nano Poolnoñ kokaen ijoro, “Room mindimindiri gawman yoñonoñ sopa somoñgoñ nongi borogianoñ laligojen. Niinop iikawa (jenkooto) paaspoot meñ laligojen. Kawaajon onjo noo qaana mende moma gosinj laj jen tegor eej ooli waayawonoñ nuwuti, ii mono Room jeñkooto toya yoñoo jaagianoñ sokombaa me qaago?”

26 Poolnoñ kaeñ ijoro kawali galenoñ moma iikanondeen kawali galen wanja iwaanonj kema buju qaa kokaen ijoro, “Eja iikanonj Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot meñ laligoja. Kawaajon gii mono nomaen ambaga?”

27 Kaeñ ijoro kawali galen wañanoñ Poolwaanoñ kema qisiñ muro, “Gii onjanonj Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot meñ laligojan me qaago? Ii jena momanj.” Qisiñ muro Poolnoñ meleeno, “Onjanonj, niinoñ ii meñ laligojen.”

28 Kaeñ meleeno ijoro, “Nii moneñ somata giliñ Room mindimindiri gawmambaa (jenkooto) paaspoot sewanja mewe nongi laligojen.” Ijoro Poolnoñ jero, “Ii awaato, noo mañnanonj Room gawmambaanoñ paaspoot meñ laligoro niinoñ iwaai meria kolooñ iikanona qaa ii meñ laligojen.”

29 Kaeñ jero eja qisiñ mubombaajoñ angiti, iyonoñ iikanondeen mesaonj eleema kenji. Poolnoñ “Nii Room gawmambaa paaspoot meñ laligojen,” jero kawali galen wañanoñ ii moma Room ejaga gbadoonj murotiwaajon ama awawaliñ sombuya moro.* Kianj.

Poolnoñ jigo kaunsol tuuñ yoñoo jaagianoñ nano.

30 Gomañ ano kawali galen wañanoñ waama Juuda yoñonoñ naambaaajoñ Pool qaanoñ ama mun jegiti, iikawañ kania tororo momambaajoñ moma jigo gawoñ galen wanja ano jigo kaunsol tuuñ kuuya yoñonoñ ajoroowutiwaaajoñ jen kotoñ onjono. Kaeñ ajoroogi jero Poolwaa gbadoya (tape) isanji wama kamaañ yoñoo jaasewaŋgianoñ ano nano. Kianj.

23

1 Poolnoñ nama jigo kaunsol tuuñ ii uuñ iñiima kokaen jero, “Alauruna, niinoñ nanamemena kuuya ii Anutuwaa jaasewaŋjanonj ama meñ laligowe iinoñ iima ‘Sokonja,’ jero uunaa gejananoñ moma qeañgoñ kouma laligoñ kete koi nanjen.”

2 Poolnoñ kaeñ jeroto, jigo gawoñ galen wanja qata Ananaias iinoñ kosianonj nañgiti, ii jen kotoñ onjono uruña qetaaligi.

3*Qetaaligi Poolnoñ ijoro, “Anutunoñ mono gii qetaalinj gomba. Giinoñ miri sopa taaña kaaña koloojan. Selia mundanonj oogi taaña koloojato, uuta jowoñ meñ injaña kolooja. Giinoñ Mooseswaa Kana qaa meñ kanoñ gosinj nomá qaana jen tegomambaajoñ rajanto, kileñ geenço Mooseswaa Kana qaa iikayadeen qenj jen kotoñ onjona nuju. Ii mende sokonja.”

4 Poolnoñ kaeñ ijoro kosianonj nañgiti, iyoñonoñ ijogi, “Gii Anutuwaañoñ jigo gawoñ galen wanja mepaqepae meñ gamu qenj muajañ me?”

5*Kaeñ ijogi jero, “Oo alauruna, iinoñ jigo gawoñ galen wanja kolooji, ii mende moma jejen. Buña Terewaa qaa moñ kokaen eja, ‘Gii mono kanageso tuuñgaña eja poña mende qasuaawa.’”

* **22:29:** Moñ Room gawmambaa paaspoot meñ laligori, ii kasanonj gbadoonj mububotiwaajon sonjo ero. Moñnoñ sonjo ii waleenoti eej, ii mono qaa jakeyanoñ oomakegi. Kawaajon sombuya moro. * **23:3:** Mat 23.27-28 * **23:5:** Eks 22.28

6 *Kaeñ jeroto, jigo kaunsol tuuñ yonjoonoñga tosianon Sadusii (Jigo gawombaa kaparañkonkon) paati qokotaagi tosianon Farisii (Kana qaawaa kaparañkonkon) paati ejaga laligogi. Poolnoñ ii moma kawaajoñ jigo kaunsol tuuñ yonjoo jaagianoñ qaa kokaen qama jero, "Alauruna, niinoñ Farisii ejaga kolojen. Mañnanon kañagadeen Farisii paati ejaga. Koomuya yonjonon gibilin waabuyati, niinon iikaen koloowaatiwaajoñ mamboma jejeromojromoñ ama laligojen. Kaeñ laligojeniwaajoñ ama qaa jakeyanon noongi gosin noma jeju."

7 Kaeñ jero iikanondeeñ Farisii ano Sadusii paati yonjoo batugianon angowowo kolooro jigo kaunsol tuuñ yonjonon juma tuuñ woi koloogi.

8 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparañkonkon) yonjonoñ kokaeñ jeñkegi, "Ejemba koomuya yonjonon mende gibilin waabuya. Siwe gajoba mende laligoju. Omejiilañ ano uña ii mende laligoju." Kaeñ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparañkonkon) paati yonjonon qaa karoñ iikanon qokotaañ iikawaa so moma laariñ namakegi.

9 Tuun woi kaeñ koloon qagi guju somata kolooro Kana qaawaa boi tosianon Farisii tuuñ yonjoo batugianonqwaama geriawo terenqon kokaen jegi, "Nono eja kokawaa qinjita moñ mende mokolojoñ. Siwe gajoba me uña moñnon qaa koton kondoon iwaa uutanon ano jenaga, ii mono nomaeñ sokoma oñonaga?"

10 Kaeñ jegi angowowo iikanon mombo gere tooñ somariiro. Somariiro aworangoñ Pool leelee horogi kema karo mosoma tagogi. Tani kaeñ kolooro. Kaeñ kolooro kawali galen wañanor iikawaa toroko moma manjaqeñe tuuñ moñ jeñ koton oñono kemen Pool batugianonqwa horon wama manjaqeñe eja yonjoo aej kiropo utanoñ angi.

11 Añgito, gomantiija kanoñ gaon ero Poñnoñ Poolwaa kooroñanor nama kokaen ijoro, "Mono qaqabuñabuñagawo koloon satiñ laligowa. Noo kanana Jerusalem kokanoñ nañgon jeñ laligonati, iikawaa so mono Room sitinoñ kañagadeen kema ii nañgon jeñ asarin laligowa." Kiañ.

Pool gewombaajoñ añgonan megí.

12 Poñnoñ kaeñ ijomoto, gomanjanoñ Juuda eja tosianon oloñ ajoroon Pool komuwaatiwa añgonan megí. Yonjonoñ aren ii angi ano ii jojopan qanoñ somonqon kotiñ kokaen jegi, "Nono Pool komuwaatiwaajoñ mamboma kambanq biwiia kokanoñ nene siñgi laligowona. Siñgi laligoñ qenij komuro iikawaa gematanon saanoñ nene me apu moñ mombo newoñja."

13 Eja 40 ano janjo ii uugugiti, iyonjonon mindirij jojopañ qaa ii somonqon kotiñ jegi.

14 Ii jenjo jotamemeya ano jigo gawon galen yonjonoñ kema kokaen jegi, "Nono Pool komuwaatiwaajoñ mamboma kambanq biwiia koi kanon nene siñgi laligowona. Poolnoñ mende komuwaati een, ejembanon mono oñonon qasuañ nononqj sokombaa. Kawaajoñ nono mono ajoroon jojopan qaa kokaen somonqon kotiñ laligoñ: Pool qenij komuro iikawaa gematanon saanoñ nene me apu moñ mombo neñ laligowona.

15 Kawaajoñ ama oño mono keteda koi jigo kaunsol tuuñ yonjowo motoon mindirij kawali galen wañanor kema qaa kokaen jeñ qisiwu, 'Nono Poolwaanoñ qaa kania mombo qisiñ jero hoja mobombaajoñ mojon.' Tani kaeñ kolooro qisiñ saanoñ Pool wama oñoonoñ kamaawaa. Kamaanagato, kananor kaj oñoonoñ koumambaajoñ ambaati, iikanon mono ii qenij komuwaatiwaajoñ jojorij laligowona."

* **23:6:** Apo 26:5; Fil 3:5 * **23:8:** Mat 22:23; Maak 12:18; Luuk 20:27

16 Kaeñ jegito, qenij komuwaatiwaa angonaj angitiwaa bujuya ii Poolwaa beetaa gejianon kemero moro. Ii moma manjaqege eja yoñoo aej kiropo uutanoj kema Pool raroti, iikanonj uma ijoro.

17 Jero moma kawali galeñ moj qaro karo kokaen ijoro, “Eja gbaworo koi kanoj qaa moj meñ kajirwaajoj giinoj ii saanoj wama kawali galeñ wañjañoj kena qaa ii ijowaa.”

18 Kaeñ ijoro ii wama kawali galeñ wañjañoj keni jero, “Kasa eja Poolnoj noono iwaanooj kembe eja gbaworo koi wama goonoj kawaatiwaaajoj qisiñ nonja. Iinoj goojoj qaa moj meñ kajañ.”

19 Kaeñ jeñ keno galeñ wañjañoj borianoj meñ wama goraayanoj kema qisiñ muro, “Gii naa qaaga meñ kajañ?”

20 Qisiñ muro ijoro, “Juuda jotamemeya yoñonoj qaa moj qisiñ gombombaaajoj somongonj goonoj kanj kokaen jewuya: Nono Poolwaa qaa kania tororo mende moma komujonj. Kawaajon gii saanoj Pool woraj wana jigo kaunsol tuuñ yoñonoj kamaaro mombo qisiñ muna jero kaniyaa hoña moboña. Yoñonoj kaeñ koloowaatiwaaajoj moju.”

21 Kaeñ kanj jewuyato, giinoj qaa iikawaajon mende wambelaawa. Juuda kanageso yoñoo batugianonja ej 40 ano jañgo ii uuugugiti, iyonojonoj mindirinj Poolwaajoj kokaen jeñ ii jojopan qaanoj somongonj kотiigi, ‘Nono Pool komuwaatiwaaajoj mamboma kambaj biwiia koi kanoj nene siñgi laligowoña. Siñgi laligoj qenij komuro iikawaa gematanonj saanoj nene me apu moj mombo newoña.’ Kaeñ jeñ giinoj wambelaawagatiwaaajoj mamboma jojorinj embonju.”

22 Kaeñ jero eja gbaworo ii wasiñ kokaen ijoro, “Buju koi jena mojeni, ii mono moj mende jena moba.” Kianj.

Pool wañgi Sisaria taonoj keno.

23 Kawali galeñ wañjañoj ii moma kawali galeñwoita oroono kari kokaen irijoro mori, “Oro mono tiwo eja 200, hoos manjaqege eja 70 ano wasa manjaqege eja 200 ii jeñ koton ojoni kete gomantiijañ 9 kilok kanoj Sisaria kembutiwaajoj jojoriwu.

24 Kaanjagadeen hoos tosaanja meweengonj meagoj onjomä Pool mombaa qaganoj ama kalañ kongi gomantiijañ kokanoj gawana Fiilikswaanonj kemba.”

25 Kaeñ irijoro mori gawanawaajon tere moj kokaeñ ooro,

26 “Oo Uuta sorona gawana Fiiliks! Kloodius Lisiás, niinonj jolongja jejeñ.

27 “Juuda yoñonoj eja koi meñ somongoj qegi komuwaatiwaaajoj angi. Kaeñ anjito, Room mindimindiri gawmambaa (jeñkooto) paaspoot meñ laligoji, niinonj ii moma iikanondeej manjaqege tuuñ yoñowo kouma sopa somongoj muñ metogoj wañja somongojowe.

28 Naa qaawaajon qaa jakeyanoj anjuti, niinonj iikawaa kania momabbajonj moma wama Juuda yoñoo jigo kaunsol tuuñ yoñoo jaagianonj oombe.

29 Oombe qaa jakeyanoj uma iyançia Kana qaawaa kesaawarañ qaaya qaaya kawaajon angowowo ano tuarenjeñ ama jeñ mugi mokoloowe. Iikañ mokolooweto, iwoi bologa komuwaatiwaa so me kapuare mirinonj anij rabaatiwaa so ii mende kolooro. Yoñonoj qaa kaanjaga moj mende jegi mobe.

30 Ii mende mobeto, moñnoj iwaa buju qaaya ii kokaen njoro mobe: Tosianonj ‘Eja ii qenij komuwaa,’ jeñ angonaj angita eja. Buju qaa ii moma keteda koi kanonja wasiwe goonoj kaja. Qaa jakeyanoj

ama mubombaajon mojuti, niinor ii kaanjagadeen jen kotoñ ojombe goo jaasewaŋganoñ kouma qaagia kuuya asuganoñ jen mokoloogi moba.”

³¹ Tere kaeñ ooro manjaqege ejá jen kotoñ ojongoñti, iyonoñ qaa ii otaan Pool meñ wama paŋgamoñ goman qata Antipatris kanoñ kenji.

³² Kema gomanjanoñ manjaqege ejá hoosgiawo yonjonon Pool wama kana toroqej kenjito, tiwo ejá yonjonon iyanjio eleema manjaqege ejá yonjoo aen kiropo uutanonj kagi.

³³ Manjaqege ejá hoosgiawo yonjonon Sisaria taonoñ keuma tere ii gawana munj Pool kaanjagadeen iwaa jaanonj oonjgi.

³⁴ Oonjgi tere weenjgon “Pool ii naa prowinswaajon?” jen qisiñ ojono. Qisiñ ojono “Silisia prowins ejaga,” kaen ijogi.

³⁵ Kaen jegi moma ijoro, “Qaa jakeyanoñ ama gombombaajon mojuti, iyonoñ kaanjagadeen kougi iikanonj saanonj qisiñ gomaña.” Kaen ijon jen kotoro Pool wama kin Herodwaa jinkaronj miriwaah kiropo uutanonj ama jaagaleñ meñ mugi. Kiañ.

24

Pool qaanoñ anjgi gawana Filikswaa jaanoñ nano.

¹ Gawoñ memeya 5 tegoro jigo gawoñ galen wañja qata Ananaias iinor jotamemeya tosaanja ano Kana qaawaa momo ejá (looya) qata Tertulus yonjowo aitongoñ Sisaria taonoñ kemeñ gawana Fiilikswaa jaanoñ uma Pool qaa jakeyanoñ ambombaa qaaya jegi moro.

² Ii moma Pool koma hororo kouro Kana qaawaa momo ejá Tertulusnoñ kanaiñ Poolwaa selianoñ qaa kuun gawanawaa jaasewaŋganoñ qaa kokaej jero, “Oo Fiiliks, giinoñ galen koma nonoma laligonati, nono kambanj iikanonj luae somata moma gumbonjonjoñ laligonij. Giinon awaagadeen kalañ koma jen kotoñ nonona laaligo raranana leelee meagogi kantri koi kanonj utegoro waaro qeanjgojor.

³ Oo somatanana Fiiliks, nono ii gomanj so awaagadeen moma kotoñ goojoñ aisoonj kilikaluya mon mende moma danjisen jen gonjon.

⁴ Danjisen jen gonjonto, niinor qaa koriga jewe mojoga tiwabotiwaajon kokaen qisiñ gonjen: Nono qaa meñ kaniñ toroga jemanjati, ii mono awutambanj koma nonoma geja ama moba.

⁵ “Nono ejá kokawaa kania ii kokaen iima mokolooniñ: Iinoñ kikekakasililinj ejá torokoyawo kolooja. Iinoñ balonja balonja liligoñ Juuda ejemba uugia osoñ kuun ojono kareñja kareñja gomanj so kolooro gujubaju qama amakeju. Tosianonj toropere meñ Nazaret ejá mombaa qatanonj paati anjuti, iinoñ mono iyonoñ somatagia kolooja.

⁶ Iinoñ iywownoñ jigo ii kaanjagadeen kaparañ koma meñ totowinj meñ kamaanj amambaaajonj ano. Kawaajonj nono ii meñ somongoniñ. Nono qaa gosiñ ananaanoñ Kana qaa otaanj jen tegowombaajoñ moniñ.

⁷ (Ii moninto, kawali galen wañja Lisias iinoñ manjaqege ejá yonjowo kaj ku-usuñ somata kanoñ geriawo boronananonj metogonj wanji.

⁸ Wama qaa selianoñ kuun jen mujuti, ii goo jaasewaŋganoñ koubutiwaajon jen kotoñ nonono.) Gii geenjgo qisiñ muna kania ninisaama jewa. Ii jero qaa meñ kajonj, iikawaa hoñja kuuya saanonj asugiro moba.”

⁹ Kaen jero Juuda ejemba yonjonon kaanjagadeen “Qaa kuuya ii ojanoñ,” jen wambelaaj ii nañgoñ toroqej selianoñ kuun jen mugi. Kiañ.

Poolnoñ qaa kitia meleeno Fiiliksnoñ moro.

10 Pooljen mugi gawananoq qaa jewaatiwaajon borojuulaq kuuro kokaen meleema jero, "Giinoq gbani mamaga ejemba tuuq koi kawaa jenteego toy a koloon laligona mojeq. Kawaajon niinoq qaanaa kitia ii goo jaaganooq awasankka jemaaja.

11 Niinor indigen Anutu waeya men mepeseemambaajon Jerusalem sitinor ube. Ii weeq 12 iikayadeeq tegoro kete koi nanjeq. Geenjo qisinq onjogatii eej, ii saanooq naangoq jewuya.

12 Niinoq jiwoqon jigoqon me qamakooli miri mojeq uma eja me emba mombo niinongiinoq qaa jeq jenoqkooli ambe iikaanja mende mokoloonaq nongi. Siti uutanooq kana me sombeq mojeq ejemba uugia kuuve orogoq liliqon nongiti, iikaanja mende niigi.

13 "Kaeq mende niima keteda koi qaa selenanoq kuun jeq nonjuti, yonjonoq iikawaa honja qendeema gombombaajon amamaaju. Qaa omaya jeju.

14 Ii amamaajuto, qaa moq ii ojanooq jokoloon gomaaja: Yonjonoq Nazaret paati qata qajuti, niinor mono iikawaa kana otaaq laligoq ananaa ambosakonjurunana yonjooqon beq Anutu ii waeya men mepeseenkejeq ano Mooseswaanooq Kana qaa ano gejatootoo yonjooqon Buju Tere iikanon qaa oogita eji, ii kuuya moma laarin kotiijen.

15 Anutunoq ejemba dindiqa ano doogoya ii korebore men gibilin ojono koomunonja waabuti, Juuda eja koi yonjonoq iikawaaqon mambonju. Niinor yonjoo toroqen ororqen nama kaeq koloowaatiwaajon jejeromjromon ama mamboma laligojen.

16 Kaeq laligoq Anutu ano ejemba jaagianoq dindiqa nambe Anutunoq qaana naangoq jero uunaa gejianooq momakejeq. Jeneeqna mende oroja. Mono soraaya koloon laligomambaajon kamban so kaparaq koma kotiijen laligoqkejen.

17* "Niinor mojeq laligowe gbani tosaajon tegoro eleema gomaq tosaajon yonjooqonja kaleq men indigen kawe. Kaeq kan 'Ii neenaa kanagesourunana wanaya yonjooqon mendeema onjomaja,' jeq Anutuwaa siimoloy ooq nanduq ama mumambaajon Jerusalem ube.

18 Kanon uma koma konjoratiq aq solaan laligon jiwoqon jigoqon ube. Iwoi ii ooq Anutu mube mokoloon nongi. Mokoloon nongiti, iikanon ejemba tosianon mende kan liliqon orogon noma guju megii.

19 Juuda ejemba tosianon Eisia prowinsnoqon kaq jigoqon uma niigiti, iyonjonoq mono keteda koi goo jaaganooq koi kanon kouma nama qaa moq en onjogatii, ii asuganoq selenanoq kuun jeq noqgi sokonaga.

20 "Me jigo kaunsol tuuq yonjoo jaagianoq nama qaa jeweti, kamban iikanon naa Kana qaaga uugun qinji ambeta qaa jakeyanoq noombombaa qaaya mokoloogi? Eja koi rajuti, iyonjonoq mono ii jegi sokombaa.

21* "Niinor yonjoo batugianon nama qaa motoonqo jeq qaa tokorokota qabe bimooro. Koposo moq kaeq ambe me qaago? Ii nomaen gosigita eja? Qaa kokaen qama jewe, 'Koomuya yonjonoq gibilin waabuyati, niinor iikaya moma laarijenjwaajon ama qaa jakeyanoq noqgi kete qaana gosiq jeq tegor nombombajoq anju.' " Kianj.

Poolwaa qaaya mende jeq tegor kapuare mirinor oonqi.

22 Poolnoq kaeq jero gawana Fiiliksnoq Jiisaswaa kania otaaq laligojuti, iikawaa kania saanooq moma sororogon Poolwaa qaaya batuyanoq koton

kokaen jero, "Kawali galej waŋa Lisiasnoŋ kouro kambaj iikanon Poolwaan qaa ii jeŋ tegomaŋa."

²³ Kaeŋ jeŋ kawali galej jeŋ kotoro Pool mende somongon eeŋ jaagalej mero kasa mirinon raro. Tinitosaurutanon Pool kalaŋ koma iwoi amamaaroti, ii meŋ mubutiwaajon mende qotogon ojono.

Poolnoŋ qaaya jero Fiiliks ano Drusila mori.

²⁴ Ween tosaanə tegoro Fiiliksnon embia qata Drusila, Juuda emba somata ii wama kari Poolwaajon qaa ano karo qaayaajon geja ano Kraist Jiisas moma laariŋ mubombaa kania jeŋ asariro moro.

²⁵ Ii moroto, Anutuwaa qaa tosia toroqen amiŋ mogi bimooro. Poolnoŋ Anutuwaa jaanoŋ solajaniwombaa kania jeŋ asariŋ ananaa nanamememana galej koma aowombaajon jero ano Anutunoŋ kambaj moŋ ano iikanon gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaati, qaa karoŋ iikanon uuta kuuro. Poolnoŋ qaa iikaŋ jero aaruŋ lalaŋjanin bo qosoma jero, "Yamagen! Mono ii mesaowa. Keteda koi saanɔŋ mesaŋ kena kambaj moŋ mobe sokombaati, iikanon saanɔŋ mombo koma horoŋ gombe kawa."

²⁶ Kaeŋ jeŋ kileŋ toroqen Poolnoŋ aŋa wantaaya monen mubaatiwa romongoro. Kaeŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama indiŋ mamaga koma horoŋ muro karo qaa jeŋ rari.

²⁷ Poolnon kapuare mirinon raro gbani woi tegoro. Ii tegoro eja qata Porsius Festus iinoŋ Fiilikswaa mundanqaa gawana koloomambaajon ano. Kaeŋ ano Fiiliksnoŋ Juuda ejembanon nisosoroowutiwaajon moma Pool mende isano kapuare mirinon toroqen raro. Kianj.

25

Poolnoŋ gawana Festuswaa jaanɔŋ qaa kitia jero.

¹ Festusnoŋ gawana kolooŋ prōwins uutanoŋ keuma raro ween karoon tegoro Sisaria taoŋ mesaŋ Jerusalem sitinoŋ uro.

² Uro jigo gawoŋ galej waŋa ano Juuda jotamemeya yoŋonoŋ jaase-waŋanoŋ kouma Pool qaa jakeyanoŋ ambombaajon jeŋ aron qeŋ naŋgi.

³ Aron qeŋ nama kokaen jeŋ welengi, "Oo gawana, giinon saanɔŋ nononoŋ moniŋ sokombaatiwaajon jeŋ tegona qaa angi Pool wama Jerusalem sitinoŋ koi kawu." Yoŋonoŋ wala qaa kokaen somongon jegi, "Poolnoŋ kananɔŋ karo iikanon mono qenin komuwaa." Kaeŋ jeŋ jojorin embonjitiwaajon ama kaŋ kaeŋ welengi.

⁴ Kaeŋ welengito, Festusnoŋ kokaen meleema ojono, "Pool ii Sisaria taombaa kasa mirinon raro galen komakeju. Nii neeno kambaj mende koriro iikanon eleema kemambaajon mojen."

⁵ Kaeŋ jeŋ toroqero, "Kawaajon eja iikanon qinjita moŋ anagati eeŋ, saanɔŋ ojoo jotameurugia tosianoŋ niwo Sisaria kemeŋ kanoŋ qaa selianoŋ kuun jeŋ mugi momanja."

⁶ Kaeŋ jeŋ ween 8 me 10 kawaa so Jerusalem sitinoŋ yoŋowo laligoro tegoro eleema Sisaria taonoŋ kemero. Kemeŋ en waama iikanondeej qaa jenteegowaa dun rarayanoŋ rama jeŋ kotoro Pool wama kagi jaayanon kouma nano.

⁷ Poolnoŋ kouma nano Juuda jotamemeya Jerusalem sitinonka kagiti, iyoŋonoŋ liliŋoŋ muŋ nama kazi qaganon qaa bologa mamaga selianoŋ kuun jegi. Ii jegito, qaagiaa honja ii qendeembombaajon amamaagi.

⁸ Kazi qaa eeŋ jeŋ naŋgito, Poolnoŋ ii qewagoŋ kokaen jero, "Niinon iwoi bologa moŋ mende ambe. Juuda nonoonon Kana qaa mende qotogowe.

Jiwowoŋ jigo mende meŋ totowiwe ano Room Siisakimbaanon qaaawaajoŋ tuarenenj mende ambe."

⁹ Kaeŋ jero Festusnoŋ Juuda yoŋonq iyaŋaajoŋ mogi ubaatiwaajoŋ moma Pool kokaenq qisiŋ muro, "Selenoŋ kuukuu qaa koi jejuti, gii saanoŋ iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanon noo jaasewananoŋ nama jewaga me qaago?"

¹⁰ Qisiŋ muroto, Poolnoŋ jero, "Room Siisakinnoŋ jeŋ kotoro qaa jake koi kuugita koi nambe gosiŋ noma qaana jeŋ tegona sokombaa. Nii Juuda ejemba bologa moŋ mende ama oŋombe. Ii geengo saanoŋ moma yagojan. Mono naambaajoŋ mombo yoŋonoŋ kembenaŋ."

¹¹ Bologa moŋ mende ambeto, Kana qaa moŋ uuguŋ iwoi moŋ ama bolin kawaajoŋ koomuwaa buŋa koloowenagati een, 'Niinon komumambo,' jeŋ mende oloŋ koma kemanya. Ii qaagoto, yoŋonoŋ kazi qaa een toontoŋ jeŋ qaagiaa kania qendeembombaajoŋ amamaajuti een, qaa omayaajoŋ ama moŋnoŋ nuama yoŋoo boronoŋ amambaajoŋ amamaawaa. Room Siisakinnoŋ mono qaana mindingoŋ jeŋ tegoro diŋgowa. Kawaajoŋ niinon mono iwaa jaanoŋ kemambaajoŋ kotiŋ qisiŋ."

¹² Kaeŋ jero Festusnoŋ jawiŋjuruta yoŋowo qambajmambaj qaa moŋgama gosiŋ kokaen meleema muro, "Gii Siisakimbaanon kemambaajoŋ moma qisiŋ, iikawaaajoŋ mono saanoŋ Room kema iwaa jaanoŋ namba." Kianj.

Poolnoŋ kiŋ Agripawaa jaanoy nano.

¹³ Ween tosaanja tegoro kiŋ Agripa ano naaŋa Bernaisi yoronoŋ Festus iima godagara qendeembaoatiwaajoŋ Sisaria taonoŋ kari.

¹⁴ Kaŋ kanon ween mamaga laligori Festusnoŋ Poolwaanoŋ qaa ii kiŋ pombo amiŋ moma kokaen jero, "Fiiliksnoŋ eja moŋ mende isano kapuare mirinoŋ kokanoŋ rama laligoja.

¹⁵ Niinon Jerusalem kembe Juuda yoŋoo jigo gawoŋ galengia waŋa ano jotamemurugianon noononq kouma kokaen qisiŋ nongi, 'Nono eja iikawaa qaa meŋ kaniŋ giinon mono saanoŋ iwaa kania gosiŋ qaaya jeŋ tegowa.'

¹⁶ "Kaeŋ qisiŋ nongito, niinon kokaen injijowe mogi, 'Room gawman nononoŋ kana ii kokaen: Mombaa selianoŋ qaa bologa kuun jejuti, nono ejemba mombaa qaa ii laŋ mende jeŋ tegonkejon. Wala horon qaa jakeyanoŋ aniq kaziurutanon kagi leelee ororoon aron qeq naŋgi qaa selianon kuun jeŋ mugi kitia saanooŋ jewaa. Qaa kitia jero ii gosiŋ hoŋa kolooro iikawaa so saanooŋ qaaya jeŋ tegonkejon.'

¹⁷ Yoŋonq koi kan ajoroogi niinon kamban mende koriro ej waama iikanondeen jenteegowaa duŋ rarayanoŋ rama jeŋ kotowe eja ii wama kagi noo jaananoŋ kouro.

¹⁸ "Kouroto, qaa meŋ kagiti, iyoŋonq liligoŋ muŋ aron qeq nama qaa selianoŋ kuun jeŋ mugi. Kaeŋ aniq iwoi bologa totooŋ moŋ anagati, kaeŋ jewuyatiwaajoŋ mambombeto, qaa iikaŋa moŋ mende jegi mobe.

¹⁹ Ii mende jegi mobeto, kitianon eja ii qetama iyangia momalaarigiaa qaa batuya tosaanja ano eja moŋ qata Jiisas iwaajon angowowo meg. 'Jiisasnoŋ komuro,' jegito, Poolnoŋ 'Gbiliŋ laligoja,' jeŋ kaparaŋ koma kottiyo.

²⁰ Kaeŋ jeŋ kazi aniq niinon 'Qaa kaanja ii nomaeŋ gosiwenaga?' jeŋ kana moŋgama uuwoi mobe. Ii moma nama kokaen qisiŋ mube, 'Selenoŋ kuukuu qaa jejuti, gii saanoŋ iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanon jenaga me qaago?'

²¹ Qisinq mubeto, Poolnoq Uutananaa jaanoq kemambaaqoj kaparan koma kokaen qisiro, 'Mono jena galeq koma nongi Siisakimbaanooq kembe qaana mindiñgoro diñgowaā.' Kaeñ qisiro eja waagiawo jen kotoq onjom galen konqi raja. Era wasin mube Siisa-kimbaa jaasewaŋjanooq kembaa.'

²² Festusnoq kaeñ jero Agripa noq ijoro, "Niida moq eja iikanooq qaaya jero momambaa siinjä mojeñ." Ijoro kokaeñ meleeno, "Woranqo saanoq qaaya mobaga."

²³ Kaeñ meleeno en waagi kantriwaa jawinj, kawali galeq somata ano jötamemeya uuta yonjonon kanj Agripa ano Bernaisi yorooyon jura soron arogaranoq mouma korisoro rii qama koma horon oronqj qaawaa Jake miri uuta iikawaa uutanoq keugi. Festusnoq jen kotoro Pool wanqj iikanooq kouro.

²⁴ Poolnoq kouro Festusnoq waama nama kokaen jero, "Kiñ Agripa ano eja somata kuuya nonowo koi rajuti, onjo mono eja koi iibu. Juuda ejemba tuunj kuuya yonjonon iwaajon ama noo uuna kuugi. Sisaria taonj kokanooq ano Jerusalem sitinon onjanooq qaanoq kuuj noma qa gigilaanq kokaen jen laligogi, 'Eja koi kanoq mono balonoq laligowaatiwaa so qaago. Mono yamagen!'

²⁵ "Kaeñ qama laligogito, niinoq gosiwe iwoi moq koomuwaa bujja koloowaatiwaa so ii mende ano. Niinoq kania kaeñ mokoloon iibeto, anjo Room Uutananaa jaanoq keno qaaya mindiñgoro diñgowaatiwaaqon kaparan koma qisiro. Kawaajon qaa somonqonj wasiwe Room kembaa.

²⁶ Room sitinonj kombaato, iwaanoq qaa ii nomaeñ ooj Room eja Pojnjaaqoj ambe kenaga? Iwaajoq qaa lañ jejuto, qaa kaniawo moq ii tororo mende moma asarijen. Kawaajon jewe wama kan kiñ Agripa goo jaaganooq ano ojo tosaanjø kin pombaa gematanooq koi rajuti, onjo jaasewaŋjanooq angi nanja. Onjo saanooq borojan menj qaaya gosigi hoñja kolooro mono ii moma saanooq terenoq oowenaga.

²⁷ Eja moq kasanoq somonqonj qaa jakeyanoq oombombaa qaaya nomaeñ jejuti, ii asuganoq jewombaajon amamaan kileq een wasiwombo. Sili ii noo momonooq gejajojombaq tani kaanja kolooya." Kianj.

26

Poolnoq qaaya qitia kiñ Agripawaa jaanoq jero.

¹ Kaeñ ragi kiñ Agripa noq Pool ijoro, "Gii saanooq geengaa qaa kitia jena momanq." Kaeñ ijoro Poolnoq nama boro kotoq muñ iyanja qaaya nañgonj kokaen kanañj jero,

² "Oo kin Agripa, Juuda jötamemeya yonjonon qaa selenanoq kuuj jen nonjuti, nínoq qaa kuuya iikawaa kitia ii kete saanooq goo jaaganooq asuganoq jemambaaqoj simbawoñjaro mojeñ.

³ Giinoj Juuda nonoonoq nanamemenjanoq aŋgawowo qaanana kuuya ii tororo moma yagojañ. Kawaajoq niinoq onjanooq simbawoñjaro mojeñ. Kaeñ kolooro qisinq gonjey: Qaa jemanjati, ii saanooq moma mokosiñgonj geja amba.

⁴ "Niinoj Juuda ejemba tuunj uutanoq koloon kanakanaiyanonqj kanain neenaa kantri koi ano sitinana Jerusalem kanoq laligoñ koube. Kawaajon Juuda ejemba kuuya yonjonon laaligona gbaworonganonqj nomaeñ kouma laligoweti, ii saanooq moma kotoju.

⁵ *Yonjonon kaniana kambaq koriga moma kotoju. Siingja ero ii saanooq kokaen nañgonj jewuyaga: Ananaa jigo gawoq uutanoq Farisiip paati

* **26:5:** Apo 23.6; Fil 3.5

nononoj asa yonjoonoj jigo momo ii tororo toontoon otaan laligonkejon. Niinon wala yonjo tuuŋ paatinoj keuma Kana qaa kaparaŋ koma otaan laligowe.

6 Anutunoj ambosakojurunana yonjoonoj soomonjo qaa anoti, niinon iikawaa hoŋa koloowaatiwaajon mamboma jejeromonromoŋ ama laligojen. Kawaajoŋ ama kete qaa jakeyanoŋ noonŋi nanjen.

7 "Ananaa Israel ejemba tuuŋ 12 nononoj korebore soomonjo qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaajon mambomakejon. Ii mamboma jejeromonromoŋ ama asaga gomantiŋa pororo Anutu waeya meŋ mepe-seenkejon. Oo Uutana, niinon jejeromonromoŋ kaan amakejeŋiwaajon Ju-uda jotamemaya yonjoonoj qaa bologa bologa selenanoŋ kuuŋ jeŋ nomakeju.

8 Anutunoj ejemba koomuya meŋ gbiliŋ ojono waabuyati, ojo ii mono nomaembajon ama mende moma laarij?

9 *“Neeno kaanagadeen kokaen romongoŋ laligowe, ‘Nii Jiis Nazaret ejawaa qabuŋaya songbambe qaombaatiwaajon manja mamaga qe-maŋatiwaas so koloojen’ Kaeŋ romongoŋ kazi ama laligowe.

10 Kazi ama Jerusalem kanoŋ ojanoŋ manja qeŋ laligowe. Jigo gawoŋ galen waŋa yonjoonoj nemuŋ koma noŋgi jeŋ kotowe Anutuwaa ejemba soraaya ii mamaga uŋuama kapuare mirinoŋ ojoomakegi ano tosaanŋa komuwutiwaas qaa jegi niinon kaanagadeen qaa ii kotingon wambelaanŋ (wout ama) laligonkebe.

11 Kambanja kambanja liligoŋ qamakooli miri so borojan meŋ ojombe uugia meleenigiti, iyonjoonoj asugigi. Asugigi Jiis qakooma mepaegoŋ mubutiwaajon kuuŋ qaa tokorokota jeŋ horoŋ ureeŋ ojombe. Kaeŋ ama ojombe oolinoo geriawo talunŋoŋ uŋugi siimbobolo moma laligogi. Unanoo gere jeŋ sorogoro sisiwerowero ama ojomambaajon koriganoŋ waba kantriwaas sitia sitia kanoŋ kema laligowe.” Kiaŋ.

Poolnoj uuta meleenotiwaas sunduya jero.

Apo 9.1-19; 22.6-16

12 “Kaiyaka kaeŋ ama laligowe kambanja moŋnoŋ jigo gawoŋ galen waŋa yonjoonoj niwo uumotoon ama nemuŋ koma noŋgi Damaskas sitinoŋ kemambaajon kananoŋ kembe.

13 Oo Uutana, niinon kananoŋ kembe weeŋ biiwia kanoŋ Siwenonja asamararan moŋ uulaŋawo kamaaro. Kamaanj ooibili kaanja asugin weeŋ jaaya uuguu asariro iibe. Asasaga iikanoo mono nii ano eja niwo keninji, nono turuŋ nonono.

14 Turuŋ nonono kuuya tama namonoŋ kamaan koniŋ. Kamaan koma eniŋ noojon qaa moŋ kolooro Hibruu qaanoŋ kokaeŋ njoro mobe, ‘Sool, Sool, gii naamabaajon sisiwerowero ama nomakejan?’ Gii mono bulmakao ejia kaanja koloowabo. Toyanoŋ baloŋ mozozongowaaatiwaajon bulmakao ejia kinoŋnoŋ somonjoro sosooda hororo sokonjato, laŋ horon geriawo yakariŋ horoŋ ureero oolinoo qero siimbobolo momakeja. Gii mono iikawaa so laŋ luguu geengaa gemaga eeŋ toontoon kotowabo.’

15 “Ii moma qisiwe, ‘Oo Pon, gii moronoo?’ Qisiwe njoro, ‘Nii Jiis sisiwerowero qaganooŋ ama nomakejanji, mono ii koloojen.’

16 Ii koloojento, gii saanooŋ waama namba. Nii ano iwoi iijanji ano kanagen toroqeŋ asugin goma qendeemanjati, ii mono naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaanja nama noo jotamemena koloŋ welena qeŋ laligowa. Gii gawoŋ ii meŋ laligowa. Niinon kawaajoŋ ama asugin gonjen.

¹⁷ Niinon mono geenjaa Israel kanageso tuuŋ yonjo borogianonja metoŋon gomaŋa ano waba kantri ejemba yonjoonon wasiŋ gombe kembagati, iyonjonon guwubotiwaajon kaanagadeen reenreer koma gomaŋa.

¹⁸ Niinon wasiŋ gombe kema ejemba jaagia metoona uugia meleema paŋgamanonja asasaganonj koubuya. Jaagia tooro uugia meleema Satambaa ku-usunonja lolooŋ Anutuwaa sopa utanooŋ kawuya. Kaeŋ kaj moma laariŋ nongi ſingiſonjgogia ſonjbamä mesaomaŋa. Mesaowe Anutunonj alauruta tak kotoŋ ojono soraaya kolojuti, mono iyoŋoo batugianonj keuma duŋ raragia meŋ oyanboyaŋ koloŋ laligowuya.' Jiisasnoŋ kaeŋ kotoŋ kondooŋ noma niijoro.'

Poolnoŋ uuwaa gawonjaa sunduya jero.

¹⁹ "Oo kiŋ Agripa, Jiisasnon kaeŋ niijoro niinon Siwenonja jaameleen uŋa iima kania moma ii kolatiŋ laligomambaajon moma osiwe. Kawaajon niinon jaameleen uŋa iikawaa qaaya ii teŋ koma gawoŋ meŋ laligowe.

²⁰ *Ii teŋ koma liligoŋ Buŋa qaa kokaeŋ jeŋ sein laligowe: Ojo mono uugia meleema Anutuwaanaj eleema kaj uumeleengitiwaa honja ii nanamemengianonj qendeema laligowu. Buŋa qaa ii wala Damaskas ano Jerusalem siti woi iikanonj laligojuti, iyonjoonj jeŋ asariŋ laligowe. Iikawaa gematanonj Juuda kantri kuuya yonjoonj jewe ano waba kantri yonjoonj jeŋ uugia kuuj laligowe.

²¹ Kania kawaajon ama Juuda ejemba tosianonjiwowoŋ jigonoŋ uma iikanonj qelanjinj noma kaparaŋ koma koomuya nuwombaajon angji.

²² "Kaeŋ anjito, uuna melembeti, iikanonja laligoŋ koube Anutunonj ilaaŋ noma laligoro kambaj kokaamba toroqeŋ saanoŋ laligojen. Ilailaanj kawaajonj ano koi nama uuta ano kamaanqeqeta ojoo jaanoŋ nama qaana koi jejeŋ. Mooses ano gejatootoo ejemba yonjoonj iwoi koloowaatiwaajon jegiti, niinonj mono yonjoononj qaa iikayadeen tororo otaanj qaa kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ:

²³ *Anutunonj areŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist iinoŋ siimbobolo moma komuŋ eja mutuya koomunonja waabaa. Waama Anutu asasagaa kania ii Juuda tuuŋ ano waba kantri ii injsaama jeŋ asariŋ ojoma laligomambaajon niijoro."

²⁴ Poolnoŋ qaayaas kitia kaeŋ jero gawana Festusnoŋ terengonj qaa batuyanoŋ kotoŋ jero, "Pool, gii kaamaa anjan. Papia miria miria kanonj una momoganoŋ sein waŋga meŋ soorota laligojan."

²⁵ Kaeŋ jeroto, Poolnoŋ meleeno, "Oo poj sorona Festus, niinonj waŋna soosooya mende kolojeŋ. Qaa jejeŋi, ii momakooto qaa hoŋaga kolojoŋ."

²⁶ Kiŋ Agripanon qaa kokawaa kania moma yagoja, kaeŋ mojen. Iwoi kuuya ii aasanjgoyanonj waŋgon moŋnoŋ mende kolooro. Kawaajonj buju qaa kuuya ii mono kiŋ pombaa gejianonj kemero modaboroji, iikaŋ moma kotijeŋ. Kawaajonj niinonj qaana koi saanorj awasanjkaka qaganoŋ nama jewe mojanj.

²⁷ Oo kiŋ Agripa, Juuda eja gii gejatootoo yonjoononj Buju Terewaa qaaya moma laarijanj me qaago? Ii moma laarijanji, iikaŋ mojen."

²⁸ Poolnoŋ kaeŋ jero Agripanon meleema jero, "Oo Pool, giinoŋ kambaj torodaamoŋ kokaamba uuna kuuna niinonj uuna meleema Kraistwaa alia koloowenagatiwaajon mojanj me? Kaeŋ romoŋgojanj me?"

²⁹ Kaeŋ jero Poolnoŋ meleeno, "Oo kiŋ, qaa koriga me toroga jewenagati, ii kileŋ. Giinondeenj qaagoto, keteda koi qaana geja ama mojuti, kuuya

* ^{26:20:} Apo 9.20, 28-29

* ^{26:23:} Ais 42.6; 49.6; 1 Kor 15.20

oñonoñ kaanjagadeen Kraistwaa alauruta koloowutiwaajon uusiiñnanonj moma kokaen qama koolijen: Oo Anutu, uugia meleema oñona niinoj koi laligojeni, mono iikawaa so koloowu. Gbado (tape) iikayadeen oñoo borogianonj ubaatiwaajon mende mojen.”

30 Kaeñ meleeno kiñnoj waaro gawana ano Bernaisi yoronoj kaanjagadeej waari ano yoñowo ragiti, iyoyonoj kuuya waagi.

31 Waama mesaonj kenji ejá geria yoñonoj iyangiodeen amiñ moma kokaen jegi, “Eja koi kanoj bologa moj mende ano naambaaajon eeñ tooñ gbadoonj mugi? Iinon koomuwaa buñä koloowaatiwa so mende kolooj, kaeñ mojoñ.”

32 Kaeñ jeñ amiñ moma Agripanonj Festus ijoro, “Siisakimbaanom kembe qaana mindingoro dingowaatiwaajon mende kaparan koma qisiñ jenagati eeñ, mono saanoj isaniñ kemenaga.” Kianj.

27

Pool wañgononj ooñgi kanaij Room keno.

1 Ejá geria yoñonoj nonoojon qaa kokaen somonjogogi: “Nono wañgononj unij haamomonj nañgoro Itali kantrinoj kemboñ.” Qaa kaeñ somonjogogi Pool ano kapuare ejá tosaanja ii kawali galeñ moj qata Julius iwaÑ borononj nonoonji. Julius iinon manjaqeñe tuuñ bakaya moj qata “Room Siisakimbaa manjaqeñe tuuñ” qagiti, iikanonj manjaqeñe ejá 100 yoñoo galenjigaga laligoro.

2 Gomanj moj qata Adramitium iikanonja wañgo moj kañ Eisia prowinsswaa kowe goraaya metetereen wañgo doya motomotoonj kanoj kembattiwaajon ama jojorioti, iikanonj unij. Unij opo sel horon mororongogi haamomonj nañgoro kowenoj keninj. Masedonia prowinswaa siti qata Tesalonaika iikanonja ejá moj qata Aristarkus iinonj koipunana kolooro motoonj keninj.

3 Kema ej waama kanon Saidon gomanonj keuninj. Keuniñ Juliusnoj Pool ala meñ munj jeñ tegoro wañgo mesaonj alauruta yoñoononj kema injiro naa iwoiwaajon amamaaroti, ii illaÑ mugi.

4 Iikanonja mombo kowenoj keninj haamomonj kana kembonj jeninj, iikaanj baagenja qej gilirotiwaajon bimooro toroqej wato qata Saiprus kawaÑ aasanjgoyanom kemeñ kooronjognj metetereenj keninj.

5 Keniñ haamomonj nañgoro kowe koton Silisia ano Pamfilia prowins woi ii uruuguj Lisia prowinswaa siti qata Maira kanonj keuninj.

6 Keuma kanonj kawali galenananoj wañgo moj mokolooro. Wañgo iikanonj Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanonja kañ Itali kantrinoj kemambaaajon ama jojoriro. Ii mokoloonj jeñ koton nonono iikanonj unij.

7 Uma kowenoj keninj haamonoj saanoj mende nañgoro ween mamaga ii osoñosoñ keninj. Kaeñ keninj tegoro kanonj kupukapa koma kowe kanonj Nidas taonj kosianonj keuninj. Kosianonj keuninj haamo kotakota qej kaañ baageñ toroqej kembombaa kania somonjgoro. Somonjgoro bimooro Kriit watowaa masuya qata Salmone ii uuguñ kema wato gematanoj kemeñ kooronjognj metetereenj keninj.

8 Kowe goraaya kosere metetereenj osiqosiwo kema laligonj Lasea taonj kosianonj gomanj qata “Wañgo suuluya iimasiisiiñawo, Fair Hafens” qamekejuti, iikanonj keuninj.

⁹ Iikanon̄ keuma kambaj koriga mesoqesooñ laligonij. Kaeñ laligonij sinjisongo soorjgbambaa kendonja qata Yom Kippur* iikawaa kambanjanon̄ tegoro haamoqeqe kambanjanon̄ mono kañ kuuro keuninj. Haamoqeqe kambanjanon̄ ejemba kowenoñ kema “Tiwilaawombo,” jeñ wanjogia somonjogn̄ laligonkegi. Kawaajon̄ Poolnoñ galeñ meme qaa moñ kokaenj injijor.

¹⁰ “Ejauruna, anana kowe qaganon̄ toroqen̄ kembombo. Kupukapa qaganon̄ kema tiwitiwilaa mokoloowombo. Raidimbonon̄ qero wanjonganā jañgoro esuhinaya sooro nononano kaanjagadeen̄ komuwombo. Gomañ tanianon̄ kaeñ kolooro iijen̄.”

¹¹ Galeñ meme qaa kaeñ jeroto, kawali galenananoñ Poolwaanoñ qaa ii qotogon̄ wanjo toya ano melenjqeleen̄ loqa (steer) galeñja yoronon̄ “Saanoñ kembonja,” jeriti, kawali galenananoñ qaagara ii moma laariro.

¹² Gomañ qata “Wañgo suuluya iimasiisiiñjavo” iikawaa wanjo doya ii haamoqeqe kambaj rarawaa so mende kolooro. Kawaajon̄ ama ejā mamaganon̄ kembombaa qaa kotingon̄ kokaenj jegi, “Koi rabombaajon̄ mojonana tiija. Saanoñ opo sel horon̄ mororongogi kowenoñ kembonja. Kema kaparañ koma laligoñ kana kolooro Fiiniks wanjo donon̄ keubonaga. Iikanon̄ keuma haamoqeqe kambaj koi saanoñ rama laligonij tegowaa.” Wanjo do qata Fiiniks ii Kriit wato kawaa goraayanoñ ween̄ kemekemetaagen̄ ejā. Kianj.

Raidimbonon̄ kowe mero boliro.

¹³ Kembombaa qaa kaeñ jegi haamonon̄ osoñoson̄ kanaiñ Saut waagenja qero. Qero “Saanoñ kema areññana otaaj Fiiniks iibonja,” jeñ romongon̄ nama wanjowanā kasa mindaaj̄ mesunji kouro. Kouro wanjongoñ lolooro haamonon̄ nañgoro sosooda nunuanoñ Kriit watowaa goraaya metetereen̄ koserekenin̄.

¹⁴ Kaeñ keninto, kambaj mende koriro haamo esuña kotakota qata yoware, Noot Iistwaa raidimboñ (momosia) kanoñ mono wato iikawaa qaganonq̄a qeñ giliñ nunuj karo.

¹⁵ Nunuj karo wanjonganā galeñ kombombaajoñ meñ bimbimgogi haamo qeñ karotiwaagen̄ kemambaajoñ amamaaro. Amamaaro mesaogi haamonondeen̄ wanjo kuuj meñ wano ajo eeñ keno utugon̄ nonono lañ kenin̄.

¹⁶ Utugon̄ nonono laligoñ wato melaa moñ qata Kauda kawaa gematanon̄ Saut waagen̄ kenin̄. Iikanon̄ kema gomba kasanoñ somonjoggi wanjo gematanon̄ apu koton̄ karoti, ii aoj oron̄ kowenonj̄a horoniñ mamaña bimooro kileñ kaparañ koma horoniñ kouro.

¹⁷ Gomba ii horoniñ kouro wanjo somatanoñ anin̄. Wanjongoñ utugon̄ janjgabotiwaaajoñ moniñ kasa meñ wanjo kokosiñ somonjogn̄ kottiñ. Kaeñ kema kema sakasiñ bambaanja qata Sirtis† iikanon̄ kowe koria koriga mende ejā. Nono iikanon̄ kuuj osiwombotiwaaajoñ toroko moniñ. Kaeñ moninjwaaajoñ ama wanjowanā opo sel iwoiya ii metogon̄ kamaañj̄ ama wanjo galenjkoñkoñ mesaogi. Ii mesaogi haamonon̄ wanjo kuuj nañgoro een̄ lañ kenin̄.

¹⁸ Eej̄ lañ keninto, raidimboñ iikanon̄ mono geriawo toroqen̄ qeñ utugon̄ nonono. Kaeñ utugon̄ nonono gomañ ano iikanon̄ kanaiñ wanjowanā esuhina tosaanja meñ kowenoñ giligi kemero.

* ^{27:9:} Yom Kippur korisoro kendoñ ii Septembe tetegoyanoñ me Oktobe kanakanaiyanon̄ amakeju.

† ^{27:17:} Sirtis ii Afrika kantri qata Libia iikaaj̄ baagen̄ ejā. Sirtis kanon̄ kowe dutanon̄ sakasiñ bambaanja bambaanja ejā.

19 Weeŋ karoŋ kolooro kanoŋ waŋgowaɑ ilawoila akadamuyawo ii aŋgio meŋ giliŋ kowenoŋ kemero.

20 Kaeŋ memenjalin kema kema gomantiŋa weeŋ mamaga iikanooŋ weeŋ meŋ seŋgelao moŋ mende iiniŋ. Raidimboŋ kanoŋ kaŋgadeeŋ kotakota toroqen qeŋ ero. Qengadeeŋ ero bimooro “Mono qaombonja!” jeŋ laaligo soomongowaaŋoŋ moma uunanananoŋ kamaaro titiboronganana tegoro raninj.

21 Raidimboŋ uutanooŋ kamban koriga kaj laligoŋ nembanene moŋ mende nenij. Kawaajon ama Poolnoŋ batugianooŋ waama nama kokaeŋ injjoro, “Ejauruna, niinooŋ Kriit wato mende mesaowombaa gejanono injjoweti, oŋo noonooŋ qaa ii otaagi sokonaga. Kaeŋ anij tiwitiwilaa koi kanoŋ mono qanananoŋ mende unaga.

22 Gejanononaŋ mesaogito, keteda koi qambanŋmamban qaa kokaeŋ oŋonjeŋ: Oŋoonoŋa moŋnoŋ laaligoya mende tiwilaawaa. Ii qaagoto, waŋgogadeeŋ tiwilaawaa. Kawaajon oŋo mono qaqabuŋabuŋjagia moma rabu.

23 “Niinooŋ beŋ qata Anutu iwaa buŋa koloon weleŋa qeŋ laligojen. Gomantiŋa gaŋ ewe iinooŋ Siwe gajobaya moŋ wasiro noo kosonanoŋ kaj nanja.

24 Nama kokaeŋ nijoja, ‘Pool, gii toroko mende moba! Gii saanoŋ Room Siišakimbaa jaasewaŋjanooŋ kena gosiŋ gombaa. Moba! Anutunoŋ keraqeeangoya qendeema goma ejemba kuuya giwo waŋgonooŋ motoon laligojuti, iyonjo laaligogia mono goo boroganooŋ ano giwo nama moŋnoŋ mende komuwaa.’

25 Siwe gajobanoŋ qaa nijoji, mono iikawaa so koloowaa. Niinooŋ Anutu kaeŋ moma laariŋ mujeŋ. Kawaajon ejauruna, oŋo mono qaqabuŋabuŋjagia moma rabu.

26 Kaeŋ koloowaato, haamonoŋ qeŋ utitiŋ nonono wato mombaa goraayanoŋ keubonatiwaas so koloojaa.” Kianj.

Gomantiŋa 14 kolooro baloŋ dodowigi.

27 Waŋgonananoŋ Kowe Balon Batugaranoŋ (Mediterranean Sea) iikawaa bakaya qata Adria Kowe iikanooŋ eeŋ laŋ keno gomantiŋa 14 kolooro. Ii kolooro gomantiŋa biwiia kanoŋ waŋgo gawoŋ meme eja yoŋonoŋ “Mono baloŋ moŋ dodowijon,” jeŋ uuqianooŋ kaeŋ mogi.

28 Kaeŋ moma nama keda kasa moŋ aeŋ kitiawo somongon giliŋ kemeŋ kowe dusiita oosiriro. Oosiriro kowe koriaa jaŋgoya kolooroti, ii 40 miita (120 fift) kawaa so. Boronja moŋ toroqen kema tani motoon ii kaŋjiadeeŋ angi jaŋgoya iikanooŋ 30 miita (90 fift) kawaa so kolooro mokoloogi.

29 Ii mokoloon waŋgonananoŋ jamo toroŋ batuyanoŋ kuuwabotiwaajon toroko mogi. Kaeŋ moma waŋgowaɑ kasa mindaŋa 4 ii waŋgo gematanonja isama osoŋ meŋ kamaaŋ angi ano gomaŋ asariwaa-tiwaajon mamboma qama kooliŋ ragi.

30 Kaeŋ ragito, waŋgowaɑ gawoŋ meme eja yoŋonoŋ mondombondo qaa kokaeŋ jegi, “Nono waŋgo waŋgadeeŋ waŋgowaɑ kasa mindaŋa tosaŋa giliŋ kemebea.” Kaeŋ mondron jeŋ waŋgo melaa, gomba moŋ waŋgononja metogon meŋ kamaaŋ angi kowenooŋ kamaaro waŋgo mesaonj angorbato meŋ aasaŋgoyanoŋ oloŋ koma kembombaaŋoŋ angi.

31 Kaeŋ anjito, Poolnoŋ kawali galeŋ ano manjaqeqe eja ii kokaeŋ irijoro, “Yoŋonoŋ waŋgononj mende meselatiŋ nambuti een, oŋoo laaligo soomongowaa kania moŋ mende koloowaa.”

32 Kaeñ irijoro manjaqeqe eja yoñonoj kema gombaa kasia kotogi anjodeen keno gawoñ meme eja yoñonoj oloñ koma kembombaajoñ amamaagi.

33 Weñgeraj suluro kanoj Poolnoj korebore nene newutiwaq qambanmaban qaa jeñ kotoñ oñoma kokaen jero, “Ono mono kamban koriga uuwoi mamboma nembanene moñ mende kisiriñ laligogi kete weeñ 14:ña kolooja.

34 Kawaajoñ nii kokaen jeñ kotoñ oñonjeñ: Anana laaligonana somongowombaajoñ aon orowoñjati, iikanor esunjanan kamaawabotiwaajoñ mono kotañ nama qeañgoniñ sokombaa. Kawaajoñ ojo mono nembanene newu. Oñoonoñga moñnoj moñ selia mende tiwilaawaa. Wañ jugia melaa moñ ii mende totooj soowaa.”

35 Kaeñ jeñ Poolnoj bered meñ korebore yoñoo jaasewañgianoj Anutuwaq dañgiñjien jeñ motoñ kanañiñ nero.

36 Kaeñ nero iima kuuya yoñonoj awasañgia kamaaro kaañagadeen nene meñ negi.

37 Nono wañgo uutanor mindirin jañgo 276 kawaa so laligonin.

38 Yoñonoj korebore nene neñ neñ timbirinjoggi. Kaeñ ama wanjonor afaanjowaatiwaajoñ wiit dumuñ kota taruyawo meñ giligi kowenoj kemero. Kianj.

Wañgonor kowe toroñnoj kuuj osinjanjoro.

39 Gomañ ano baloñ iima ii mende moma kotogi. Mende moma kotogito, kowe wañgonja (bay) sakasiñjavo moñ mokoloñ iigi. Ii iima “Mono wañgo meleema batogoñ iikanor keubonaga,” jeñ qaa somongoggi.

40 Qaa kaeñ somongorj nama wañgowañ kasa mindañaa kasia kotogi suno mesaogi kowe dutanor ero. Ii kotoñ iikanondeen leelee melenqeleenj (steer) loqá woi eroti, iyoroø kasagara isangi loloro. Ii isama wañgo bataa opo selya horon mororongoggi haamonoj nañgoro wañgo meleengi sakasinor baägeñ keninj.

41 Kaeñ keninto, wañgonor kowe toroñnoj kembabotiwaajoñ somongowombaajoñ amamaaq mesaon giligi kema kuuro. Iikanor kuuj wañgo wañgonor toroñnoj qeñ osinj kema kamambaajoñ amamaaq raro. Kaeñ raro kowe sirinoj wañgo goonjanor kotakota giliñ qeñ qosososono.

42 Kaeñ kolooro jegi, “Kapuare eja yoñoonoñga moñnoj apu qeñ kotoñ oloñ koma kembabo.” Kaeñ jegi manjaqeqe eja yoñonoj kapuare eja nono kuuya nunuwombaajoñ mogi.

43 Kaeñ mogito, kawali galenananoj Poolwaa laaligoya somongomambaajoñ moma manjaqeqe ejaurutanor kaeñ ambubotiwaajoñ anjorj koma oñono. Anjorj koma oñoma kokaen jeñ kotoñ nonono, “Daeñ oñonoj kowe aotin kekembaa kania mojuti, oño mono wala luguñ kemeñ kowe aotin kema goraayanoj ubu.

44 Yoñonoj wala kenji tosianor gemagianor palan tapia qelanjin mewu me wañgowañ kitia kania kania mokoloñ iikawaa qaganor ej kowe aotin kembu.” Kaeñ jeñ kotoñ nonono tani kaeñ ama kuuyanoj laaligonana somongorj kowe goraayanoj keudaboroniñ. Kianj.

28

Malta watonoj mamboma laligonij.

1 Laaligonana somongorj kowe goraayanoj kouma kanoj wato qata Malta qagi moniñ.

² Kouniq koñnoq kanaiq kamaaro gomaq olomooroto, Malta ejemba yoñonoq ala awaa toontoon koloq nonoma gere anqì jero nunuanqì korebore gere kosianoq kema konama raniq.

³ Poolnoq gere akado menj kululuun borangon gerenonj ano. Ii ano jero qato moñnoj gere kukuñjanonj kosuro kouma borianonj somoñgoj kiro.

⁴ Mokolenonj kaenj somoñgoj borianonj mondooj kamaaq nano watowaa toya yoñonoj iima iyangiodeenj amiñ moma kokaenj jegi, “Eja koi kowenonqà laaligoya somoñgoj kouroto, Songorinonj kileñ ironja meleema laaligoya kotonj muro komuwaa. Kawaajoj mono uñjuro koomu ejaga kolojoa. Kaenj moma kotijonj.”

⁵ Kaenj jegito, Poolnoq soromaanj utugonj nama giliro gere uutanonj kemero Poolwaa selianoq tiwitilawaa moñ mende kolooro.

⁶ Kaenj jeñ iigigiñ “Selia somariq osaawaa me uulanjavo komuñ balonoj tama kamaaq kombaa,” kaenj jeñ akakariq iima mamboma nañgi. Kambaj koriga mamboma nañgito, Poolwaa selianoq iwoi bologa moñ mende kolooro. Kaenj kolooro roromonqia meleeno jegi, “Oo, eja koi mono beñ ejaga kolojoa.”

⁷ Malta sakasinonj kouma lan uñj kosianoq nene gawoq baloq koria koria ano bao bulmakao tuuñja tuuñja egi iiniñ. Ii watowaa eja pongia qata Publius iwaanoja ero. Balonj toya iikanonj koma horoñ nonono mirianonj unij uukaleñ qaganonj kalañ koma nonono iwo ainjoloñ raniq weenj karoombaa so keno.

⁸ Raniq Publiuswaa mañjanonj selegere ano kerauru sayawo ji (dysentery) kanoq kiro duñnondeej ero. Ero Poolnoq iwaanoq kema qama kooliq boria wanjanonj ama menj qeangoro.

⁹ Kaenj kolooro iikanondeenj ji ejemba tosaanqà kuuya wato iikanonj egiti, iyonononj kaañjagadeej kougi Poolnoq Anutu qama kooliro qeangogii.

¹⁰ Yoñonoq kaleñ kania kania mamaga nonoma iikaanqà kanoq goda qeq nonoma laligogi. Kanagenj wanjanonj ubombaajon anijì, kambaj iikanonj kowe qaganonj kana laaligowaa iwoiyaajon amamaaniñi, ii menj nonoojoj wanjanonj anqì. Kiarj.

Malta mesaonj kema Room sitinoj keunij.

¹¹ Koiñ karoonj tegoro wanjoq moñ qata “Beñ Sunesune” mokoloogi. Wanjoq iikawaa wanjanonj sunesune beñjwoi qagara Kastor ano Poluks yoroo uñagara menjerengonj anqì nani. Wanjoq kanoq Iijipt kantriwaa siti qata Aleksandria iikanonja karo wato kanoq somoñgoj haamoqege kambaja ii ragi. Ii ragi tegoro unij opo sel horoñ mororongogii haamonoj nañgoro mesaonj kenij.

¹² Kema kema siti qata Sairakyus kanoq keuma balonoj kamaaq weenj karoonj raniq.

¹³ Rama wañgononj unij opo sel horoñ mororongogii kema Regium sitinoj keunij. Keuma enj waama haamo Saut waagenqà kanainj qero. Qero kema weenj boria woi kolooro kanoq Room leegenj Puteoli taombaa wañgo donorj keunij.

¹⁴ Keuma kanoq uumeleenj alaurunana tosaanqà mokoloonj injiñiñ. Injiñiñ kokaenj qisiñ nonoñgi, “Onj saanoj nonowo sonda motoonqo laligowuyaga me qaago?” Qisiñ nonoñgi “Saanoj,” jeñ yoñowo laligonij. Laligonij tegoro onjomesaonj Room sitinoj unij.

¹⁵ Uumeleenj alaurunananonj Room siti laligogiti, iyonononj kaniñiwaa buju qaa mogi. Ii moma mokoloonj nonombombaajon tosianonj waama (kana 43 mail kañj) gomaq qata Apius Forum maaket iikanonj kagi. Tosianonj

(33 mail kañ) gomañ qata Ala miri karoon, iikanon kañ mokoloon nonongi aitongonij. Aitongonj Poolnoj “Anutu dangiseñ!” jeñ mepeseeñ uuta qeañgoro. Kiañ.

Poolnoj Room rama Juuda ejemba uugia kuuro.

16 Room sitinoj kouma kanoj Poolnoj miri moñnoj ajoodeen rabaati-waajon jeñ tegor mugi manjaqeñe eja moñnoj galeñ meñ muñ laligoro.

17 Kaeñ jeñ tegor mugi miri iikanon raro ween karoon tegoro Juuda ejemba geria koma horoñ oñono kañ ajoroogi. Ajoroogi Poolnoj kokaen injoro, “Alauruna, niinoj ananaa Juuda ejemba tuuññana mende qetama kazi ama oñombe me ambosakonjurunana yonjoononja nanamemeñ moma laligojonj, ii mende meñ boliwe. Kaeñ qaagoto, kileñ Jerusalem sitinoj qelanjinj noma somonjonj noma kapuare mirinonj noongi rabe Room gawman yonjoo borogianoj noongi.

18 Noongi borojañ meñ kanianaa qisiñ gosigi qeañgoro. Niinoj iwoi bologa moñ mende ama koomuwaa buña koloowenagatiwaa so mende kolooro. Yonjonj kaeñ iima kotoñ isama nombombaajoñ mogi.

19 *“Kaeñ mogito, Juuda jotamemeya yonjonj Judia kanoj qaa ii gewagonj tuarenjen angi. Kaeñ angi sisau koloon bimooro niinon kana monjgama moñ mende mokoloon kokaen kaparañ koma qisiwe, ‘Niinoj saanõ Room sitinoj kembe Siisakinjnoj qaana mindingoro diñgowaā.’ Kaeñ qisiwe wasiñ noñgi koi kawe. Neenaa Juuda tuuñ yonjonj kazi ama noñgito, kileñ yonjoo selegianon qaa bologa moñ kuuñ jeñ oñomambaajoñ mende mojen. Kaeñ qaago.

20 Anutunonq qaa moñ koloowaatiwaa soomonjgo qaa nonono Israel nononon qaa iikawaa hoñja koloowaatiwaaajoñ mobomba jejeromojromoj amakejonj, niinoj mono eja soro iwaajoñ ama gbadoon noñgi gbado (tape) koi bosinjen. Kaniana kaeñ. Kawaajoñ ama kete injima qaa qaa ama amiñ mobombaajoñ koma horoñ oñombe koi kagi ajoroojon.”

21 Kaeñ injoro moma jegi, “Judia balonoñ goojoñ qaa jen laligogito, nonoojoñ tere moñ mende angi karo iiniñ. Kañagadeen alaurunananon iikanonj koi kagiti, iyonjoononja moñnoj goo qaa buju me sundu bologa moñ mende jegi monij.

22 Ii moñ mende jegi moninto, uuganon qaa eji, nono ii saanoj mobombaajoñ mojon. Goonoj Nazaret paati tuuñ iikawaa qaaya ii balonj so jegi ejembanoj qotogogi leelee iikanon niunongiñon qaa mamaga jen kazi amakeju. Paati tuuñ iikawaa bujuya ii gejanananon kaeñ kemero mojon.”

23 Kaeñ jeñ Poolnoj qaa mombo jewaatiwaa kamban moñ arengogi. Ii arengogij Juuda ejemba jaasoonjgonj kamban iikanon kañ Pool miñ raroti, iikanon ajoroogi. Ajoroogi umugawodeen kanaiñ Anutu bentotonja kania jen asarin laligoro gomañ tiiro. Jiisawaa kania moma yagoñ moma laariñ uuwoi mesaowutiwaajoñ kaparañ koma uukuukuu meñ onjoma laligoro. Wala Mooseswaanoj Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonjoonon Buju Tere weengon qaa iikanonjadeen kanañ Jiisawaa kania injisaama iikanon qendeema nañgon jeñ laligoro.

24 Buña qaa kaeñ jeñ laligoro tosianon uuwoi mesaonj moma laarigit, tosianon ii mende moma laariñ tompiñ laligogi.

25 Anjia uumotoonj mende ama aoñ batugianoj roromongo tuuñ woi koloon deembombaajoñ angi. Deembombaajoñ angi Poolnoj qaa kokañagadeen injoro, “Uñja Toroyanor qaa moñ gejatootoo eja Aisaiawaa

* **28:19:** Apo 25.11

uutanonq sañe qero ambosakonjurugia injoroti, ii mono onjoo saregiaga tororo jero.

26* Aisaianonq qaa ii kokaenj jerota eja,

‘Gii mono ejemba tuuñ koi yonjoononq kema kokaenj injiona mobu: Onjo gejagia ama qaa onjanonq momago kania moma bimbimgonj kileñ mende moma asariwuya.

Jaagianonq uuñ iwoi onjanonq iimago kania iima bimbimgonj kileñ mende iima kotowuya.

27 Ejemba tuuñ koi yonjoo uugianonq mono kotiñ gojoma eja.

Gejagianonq qaa moma bimbimgonj jaagia komujulaanj laligoju.

Kaeñ mende koloowuyagati eenj, mono jaagianonq iwoi saanoñ iima kotonj gejagianonq qaa moma uugianonq kania moma asariñ uugia meleeneñgi niinonj ii saanoñ menj qeañgoñ onjombenaga.’

28 Poolnoñ qaa ii jendaboronj kokaenj injoro, “Kawaajonj ono mono qaa kota koi saanoñ moma yagowu: Anutunoñ hamoqeçewaa Buña qaaya ii mono waba kantri yonjoononj ano kembaa. Yonjoononj keno yonjoonj ii saanoñ geja ama mobuya.”

29 (Poolnoñ kaeñ jendabororo Juuda yonjoonj aŋgiodeeñ geriawo jenonjkooli ama niinongiinoñ amigi uma kamaañ ano mesaonj kenji.)

30 Poolnoñ iyanjaajoñ miri moñ tatawaga sewaŋa menj iikawaa uutanonq gbani woi kuuyagadeenj enj laligoro. Iikanonj laligonj ejemba daenj yonjoonj iibombaajonj kagiti, iinoñ ii kuuya saanoñ koma horonj onjoma laligoro.

31 Awasañkaka qaganonq nama Anutu bentotoñaa kania jen asariñ uukuukuu menj onjoma laligoro. Poñ Jiisas Kraist moma mubutiwaajonj Anutu hamoqeçewaa kania kuma onjoma laligoro. Kaeñ laligoro moñnoj mende qotogonj muro laligonj kouma laligoro. Kianj.

Room Tere Poolnoj Room yojoo Tere ano. Jeŋ-as-a-asari

Room sitinoj gadokopa laligogi uumeleenj tuuŋa tuuŋa yojonoj batugianoj siinsererej qeq deema laligogi. Juuda tosianoj ugia meleema Juuda nanamemenoj ano Kana qaanoj qokotaan Anutuwaa aiweseya selegianoj kotoj oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwa uumeleenj tuuŋ yojonoj Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoj qokotaan Anutuwaa Kana qaa baatanoj mende kema sewanqaaři qaganoj singisongo afaanjoj ambombajoj mogi. (6.15) Anutunoj Juuda kanageso hoŋa gema uŋuŋ kitigianoj waba ejemba oyoono buŋaya koloogiti, iikawaajoj jomoma mepaegon oyoŋgi. (11.18-20) Kaen ama Juuda uumeleenj yojonoj siligia walaga kaŋagadeen otaagitiwaajoj ama jejewili ama ojoma laligogi. Juuda tuuŋ yojonoj waba kantriwa uumeleenj alaurugia sureŋ ojoma Juuda siligia mende otaagitiwaajoj ama qaagia totoroŋkota jeŋ tegoj sewanqaaři laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindiriŋ ojomambaajoj Poolnoj tuuŋ woi yojoojoj gejanono qaa aŋa aŋa oon ojomakeja. Juuda yojoo kanagia injsaano (2.21-27) waba kantri yojonoj alsoogi. Qaa waŋa kokaen injjoro, "Jiisas moma laarininj Anutunoj momalaarinana iima qaanana jeŋ tegoro solanjanivoňa. Kana morota mon mende eja." (1.17) Waba kantri ejemba sewanpirinjia qete-gowaatiwaajoj kanagia injsaamo kokaen injjoro: "Anutunoj oyoŋgiao awaagiaajon ama qaagoto, iyanja kiaŋkomuyaajon ama oŋo meweengon ojono. (11.30-32) Kawaajoj mono kaparaŋ koma Kana qaa teŋ koma laligowu. (7.12-24) Korebore singisongowaa kasa gbadonoj laligoj ti-wilaawombaajon anjonto, (3.23; 5.12) Anutunoj iyanja irinſoŋsooŋjanor kamaawaatiwaajon ama Kraist wasiro. (5.8-9) Uŋa Toroyanoj meto-ŋoŋ singisongo kiaŋkoomuwaa ku-usunonja isama nonombaa. Kawaajoj singisongo nanamemej mesaŋ (6.11-14) mindiriŋ jopagoj aŋoŋ gadokopa yojoo batugianoj gadokopa kaŋa mende laligowu." Gejanono kaŋa ojono osoŋ osoŋ teŋ koma mindiriŋ laligogi. Poolnoj kambaj mutuya Room keno naŋgoŋ mugi toroqeŋ Spein kantrinoj kemambaajoj moma kaeŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaen:

Jeŋ-as-a-asari qaa ano qaa waŋa 1.1-17

Kuuyanor singisongowaa hamoqeŋewaajon amamaajon 1.18-3.20

Anutunoj hamo qeq nonomakejiwaa kania 3.21-4.25

Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1-8.39

Israel yojonoj Anutuwaa roromoŋo areŋnoj laligoju 9.1-11.36

Uumeleenj nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1-15.13

Qaa tetegoya ano aŋaa yeizozo qaaya 15.14-16.27

¹ Pool nii Jiisas Kraistwaa gawoŋ meme ejaga ano Room uumeleenj ejemba ojowo qaa aminj mobombaajoj kaŋ tere koi oojen. Anutunoj noono wasiwası eja aposol koloojen. Anutunoj Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajoj meweengonj nonota laligojen.

² Anutunoj oyamboyaŋ laligowombaa Oligaa Buŋaya ninisaambaatiwaas qaaya ii waladeen somongoj jero gejatootoo ejembanoj moma Buŋa Tere toroya iikanonj oogita eja.

3 Oligaa Buñawaa kania ii iyanja meria Jiisas Kraist. Iinoj balon ejaa kaanja kiñ Deiwidwaa gibiliruta yojoonojga kolooro.

4 Siwe ejaa kaanja Uñayanoj solarja toroya kolooro. Anutunoj ii meñ gibiliro koomunonja waaro ku-usuñanoj asuganoj asugiro. Anutunoj iikaanja kanoj iyanja Meria koloojiwaa qaaya ii jeñ kotiij kuuj muro. Pojñanaa kania kiañ.

5 Kraistnoj gawombaa hoja kokaen koloowaatiwaajoj moro: Nononoj waba kantria kantria liligoñ Jiisaswaa qata batugianoj jeñ seinij moma uugia meleema moma laarin muñ qaaya teñ koma laligowu. Kawaajoj aposol gawoja ano kaleñmoriaj iñ nonono meñ laligojoj.

6 Anutunoj ejemba Jiisas Kraistwaa buñja koloon laligowutiwaajoj oñoonoti, Room oñoo kañañgadeen iyojo batugianoj laligoju.

7 Uugia meleema Room sitinoj laligojuti, niinoj kuuya oñoojoj tere koi oojen. Anutunoj oñoo iyanja ejemba soraaya laligowutiwaajoj oñooma jopagoj oñomakeja. Anutu Maññana ano Poñ Jiisas Kraist yoronoy mono kaleñmoriaj oñoni luaenoy laligowu. Kaen qama koolinkejen.

Poolnoj Anutu mepeseeñ kokaen qama kooliro:

8 Gomanja gomaña kuuya yorjonoj Room oñoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejeñ. Kawaajoj qaana kanañj Jiisas Kraistnoj nemuñ koma nono kuuya oñoojoj ama Anutuna dañgisen jeñkejeñ.

9 Niinoj uusiijnja kuuya Anutuwaa gawonoj ama weleñja qej Meriaa Oligaa Buñja jeñ asariñkejeñ. Ikanooj suulañ oñoo romongoj oñomakejeñi, ii Anutunoj nañgoj jeñkeja.

10 Kambaj so kokaen jeñ qama koolinkejeñ, "Oo Anutu, niinoj Room yorjonoj kemambaaajoj moma kambaj koriga mambonjeñ. Kawaajoj mono siñgañ so jena kana kolooro kambaj kokaamba saanoy kemaña."

11 Injima momalaarigianoj kotiwaatiwaajoj moma saanoy gawoñ memewaa momo kaleñ moñ oñomaja. Kawaajoj kambaj mutuya oñooñoñ kañ injimambaaajoj awelegoñ laligojeñ.

12 Kokaen ambombaajoj awelegoñkejeñ: Niinoj injibe metulañgoj nii ano oñoo nomaeñ moma laariñkejoñi, ii amiñ moma uunoy nañgoj ker-aqeeanjo qej awoñja.

13*Oo uumeleeñ alauruna, oñoo mono kokaen romongoj laligowu: Niinoj waba kantri tosia yorjoo batugianoj liligoñ uugia kuuj oñombe meleengiti, iikawaa so oñoo batugianoj kañañgadeen hoja kolooro iimambaaajoj mojen. Kawaajoj kambaj mamaga oñooñoñ kusu kamambaajoj areñ ama laligoweto, iwoi tosianoj mono kambaj kambaj somoñgoj nono amamaawe.

14 Anutuwaa jaanoy tosa kokaen ej nonja: Ejemba tuuñ kania kania ilaañ oñomambaa qaayanoy mono noo qananoy ejaa. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yorjoo weleñqeqegia mujoñ kolojoen. Mindimindiri qaa Griik mojuti ano qanda* laligoñ iyanjiaa qaagianoj irikawaraka jeñkejuti, ii kuuya ilaañ oñomambaaajoj mojen.

15 Kaen moma Oligaa Buñja ii Room siti oñoojoj kañañgadeen jeñ asarimambaaajoj afaaiñgoj geregere amakejeñ. Kianj.

Oligaa Buñawaa ku-usuñja kokaenj:

16*Anutuwaa ku-usuñjanoj anana kuuya meñ letoma nonono kambaj

* **1:13:** Apo 19.21 * **1:14:** Qanda, Kooñ qaanoj bus kanaka, ejemba duuyanoj iyanjideeñ tompij laligoñ momo mirigia qaa lalabubu laligogi. * **1:16:** Maak 8.38

kokaamba Siwewaa buŋa koloojoŋ. Juuda nononoŋ wala uunana meleema ii moma laariniiŋ ano nonoo gemanananoŋ kantri tosaanŋa yoŋonoŋ kaanagadeenj ii moma laariŋ uugia meleeneŋi. Kawaajoŋ Anutunoŋ ku-usuŋa Oligaa Buŋanoŋ ano ejíwaaljoŋ ii gamugamu mende amakeej.

¹⁷*Oligaa Buñanoj mono solanja koloowombaa kania ninisaamakeja. Buña qaa moj kokaenq oogita ejia, "Solanja kolooji, iinoj mono momalaarinjanoy nemuñ kono kotiñ laligoj ubaa. Qaa iikawaa kania ii kokaenq: Nono Anutu kanaiñ moma laarinij momalaarinana iima qaanana jen tegoro solanjaniñj ano namonon laligowonjatiwaa so toroqej moma laarinij muñ jaayanoy solanjaniñkebona." Kian.

Ananaa singisongonanaajon Anutuwaa iriña soomakeja.

¹⁸ Saanoy solaanjaniwonagato, ejemba qaa hoja nanamemeñgianoj ko-jangin sisau meñkejuti, Anutunoj ii Siwenoj eukanoja uuñ iiro mende sokono irinjä soomakeja. Ejemba iikaanja kuuya injiima aنجonjoragia qetama siligia bologaajon ama kazia injsaamakeja.

¹⁹ Ii kokaembaaajoj: Anutuwaa kania moma kotowombaa so kolooji, ii mono anjo inisaama onono batunananon asuganondeen erota momakeju.

²⁰ Anutuwaa laaligoya mende iimakejonto, ku-usuŋa ii Siwe namo mokoloŋ oroma iikanoŋa kanain qendeema laligeŋ kouro kambaj tete-goya qaa asugiq enkeja. Kawaajoŋ Anutuwaa borotereya tororo iiniŋ beŋ akadamuyawo koloojiwaa kanianoŋ mono saanoŋ moma kotowonatiwaas so kolooja. Kawaajoŋ ejembanoo iwoi moŋnoŋ mondon iyanqiaa qaagiaa kitia naŋgoŋ jewombaajon amamaŋkeju.

21 *Anutuwaa kania moma kotoŋ laligogito, kileŋ "Iinoŋ beŋnanaga," kaen mende jeŋ ii mende mepeseegi qabuŋjaya batugianoŋ mende kolooro. Kaeŋ mende kolooroto, qaa omaya lansaŋ romoŋgogi momogianoŋ looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanooŋ mono umuŋ koma paŋgamaŋ mero tijntuaŋ laligoju. Kawaajon "Anutuwaa kania mende mojoŋ," jeŋ mondombondo laŋ anŋi mende sokonja.

²² "Momakooto ejemba laligojon," jen selegia meñ uma laligogito, iikaanja kanon ejemba uugia qaa kolojuu.

^{23*}Anutu qabuŋjaya asamararaŋjawa kambaj tetegoya qaa laligoŋ ubaati, ii mende mepeseen̄ waeya mende men̄ laligogito, ii mesaŋt tando lopioŋ ano borosowo uŋa tosaŋa kuugi. Tando lopioŋ sogogi kaitanigianoŋ ejə koomuyaa so kolooju. Uŋa tosaŋa megi kooŋ, oro ano namonoŋ bagianon̄ koma kondondongŋkejuti, iyoŋoo so kolooju. Yonjonoŋ ii usugoŋ beŋ kaan̄a mepeseen̄ oŋoma laligogi.

²⁴ Kaen ama laligogitiwaajon Anutunonj ii gema uñuro iyanqiaa uugiaa siin kombombaña tondu otaan serowiliñ ama iyanqiaa selegia gamu qej meñ kamaañ aqñ laligoju.

²⁵ Anutuwaa qaa hoja mesaoj kitianoj qaa qolojmolongoyanoj qoko-taagi. Mokomokoloo Toyia ojanoj mende goda qeq weleja mende qeq laligogito, iwoi mokolooroti me iyanqiaa borogianoj megiti, iikawaa siija kolooro moma borotere yorjoo waegia men mepeseenq onoma laligogi. Iikaanjaa laligogito, nononoj mokomokoloo Tonana ii kambaj tetegoya qaa mepeseenkebonja. Qaa ii onanoj.

* 1:17: Hab 2:4 * 1:21: Ef 4:17-18 * 1:23: Dut 4:16-18

26 Kaej ama laligogitiwaajon Anutunon ii gema ujuro iyanjiaa siingga kombombanja gamuyawo ii tondu otaaq kokaen aŋgi: Yonoo embaurugianon loemba kana dindiña mesaon iyanjideeŋ meleema agimiŋ aŋj laligogi.

27 Eja yononoŋ kaanjagadeen embawo agimiŋ aŋj laaligo mesaon dogogi. Serwilin ambutiwaa siingga kombombanja ii eja batugianon horoŋ aŋj mogi geriawo kolooro aŋjideeŋ meleema agimiŋ aŋj aŋgonjoragiawo koloŋ laligogi. Dogon jeubaba laligogitiwa iroŋa ii Anutunon sogianoŋ meleema ojono qagianoŋ uro boligi.

28 Anutuwaa kania moma kotowombaajon mogi kamaaŋqegeta kolooro mesaogi Anutunon mono kaanjadeen ii gema ujuro iyanjiaa roromongogia doogoyanon galeŋ koma ojono nanamemeŋ gamuyawo ama meŋ laligogi.

29 Nanamemeŋ doogoya ano sili bologa kania kania iikanon uugia saa qero kokaen amakeju: Iwoi otoko ama neŋ mewombaajon koposongoŋ aŋgomokolon amakeju. Tosaanja yonooŋ iwoiwaajon goronkiki amakeju. Ejemba uŋugi komunjkeju. Aŋgowowo ama tosaanja tiligoŋ ojonomakeju. Ejemba tosaanja konjiliŋ qaganoŋ bologa ama ojombombaajon momakeju. Ejemba gejagianon qaa sanje aŋgi kemero dimboŋjavo juma kemakeju.

30 Gemaeqe qaa jeŋkeju. Anutuwaa yon jeŋkeju. Sili bologa geriawo teŋ koma otaaŋkeju. Jaba-arambaraŋ ama selegia meŋ umakeju. Selenon kuukuu ano sili bologa morota morota mokoloŋkeju. Nemuiŋmaŋ qaagia mende teŋ komakeju.

31 Momogia mende tooro uugia qaa laligeŋ qaa laj somongoŋ mende otaaŋkeju. Ala-ala mende ama tosaanja yonooŋ wosomomo mende moma kere meŋ ojonomakeju.

32 Anutunon kana dindiña kokaen jeŋ kotorota eja: Ejemba bologa kaanja amakejuti, iyonoŋ mono koomu kotakotaa buŋa koloowutiwa so koloŋju. Yonooŋ jeŋkooto ii moma asarijuto, kileŋ iyanjio bologa ii amakeju ano iikayadeeŋ qaagoto, tosianoŋ kaanja aŋgi ii “Saanon!” jeŋ wambelaŋ naŋgoŋ ojonomakeju. Kianj.

2

Anutunon qaanana gosiŋ dindinjagadeen jeŋ tegonkeja.

1* Oo alana, gii tosia yonoo qaagia jeŋ tegonkejaŋ me qaago? Gii tosaanja yonoo qaagia jeŋ tegon geenjgo nanamemeŋ iikayadeen amakejaŋ. Kawaajon alagaa qaaya mon jeŋ tegojani eeŋ, mono geenjaa qaa kaanjagadeen jeŋ tegona iikawaa iroŋanoŋ mono geenjaa qaganoŋ ubaa. Kawaajon uuta me kamaaŋqegeta koloojanji, ii kileŋ mono iwoi moŋnoŋ mondoŋ geenjaa qaawaa kitia naŋgoŋ jemambaajon amamaaŋkejaŋ.

2 Ejemba nanamemeŋ bologa kaanja amakejuti, Anutunon iyoŋoo qaagia qaa hoŋaa so gosiŋ jeŋ tegonkeja, ii mojon.

3 Kawaajon nomaeŋ romongojan? Gii namo ejaga ano kileŋ iwoi kaanja amakejuti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegon geenjgo nanamemeŋ iikayadeen ana sokonja me qaago? Anutunon qaaga gosiŋ jeŋ tegon iroŋa meleema gono hoŋa goo qaganoŋ ubaa. Anutuwaa jaanoŋ mende kokomomola meŋ asaŋgawaga.

4 Anutunon ḥaala meŋ nonoma kileŋjananaa iroŋa uulanjavo mende meleembata, mamboma moma mokosiŋgoŋkeji, qaa iikawaajon jejewili

* **2:1:** Mat 7:1; Luuk 6:37

anjaŋ me? Anutunon uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajon horon gomakeji, iikawaajoŋ tompin laligowabo.

⁵ Gii gejajuju ama uuga mende meleembagati eej, iikaŋa kanoŋ Anutuwaa jaanoŋ kokomomola mende mewagato, iriŋsonsooŋjanon mono goo qaganonq seir ubaa. Kazi kambarjanonq kan kuuro qaanana dindinagadeen jen tegowaa. Iroŋa meleema nonombaati, kambar iikanonq iriŋsonsooŋjanon mono asuganoŋ ninisaano iima mobona.

⁶ *Anutunonq mono “Nanamemenanaa so motomotoon ananaajoŋ kitia meleema nonombaati,” ii kokaen:

⁷ Anutunonq qabuŋyaŋa nonombaatiwaajon mamboma akadamunanawo koloowombaajon kaparaŋ koma pondan nama gawon awaa awaa menj laligojonq, ananaajoŋ laaligo kombombaja nonombaa. Ii nonono kambar tetegoya qaa oyanboyaaŋ laligoŋ ubonja.

⁸ Iikaŋa laligoŋ ubonja, ejemba iyanjiaŋjadeen romonqon kirinjaba menj Buŋa qaa hoŋa gema qeq qaa bologa otaaŋkejuti, Anutuwaa iriŋjanonq mono iikawaajoŋ soono uugereya ano qagianoŋ ubaa.

⁹ Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananoŋ uro nonoo gemanananonq kantri tosaanja kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyoŋoo qagianoŋ kaŋagadeen uro siimbobolo kakasililij moma laligowuya.

¹⁰ Kaeŋ laligowuyato, Juuda ano nonoo gemanananonq kantri tosianonq kaŋagadeen uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwaa akadamuyanoŋ mono kuuya ananaa qanananoŋ uro qabuŋa nonono luuaenoŋ laligowonja.

¹¹ *Anutunonq ejemba tosaanja mende ninisorooŋ tosaanja mende sureenq oŋomakejato, so motoonqonoŋ gosiŋ nonomakeja.

¹² Iikawaan kania ii kokaen: Kantri tosaanja yoŋonq Anutuwaaanoŋ Kana qaa mende weenqon moma singisongo laŋ amakejuti, iyoŋonq mono korebore tompin laligoŋ tiwilaawuya. Juuda nononoŋ Anutuwaaanoŋ Kana qaa weenqon moma kileŋ singisongo amakejoni, Anutunonq mono qaa iikawaan so kuuya gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa.

¹³ Ejemba Anutuwaaanoŋ Kana qaa een momakejuti, iyoŋonq Anutuwaa jaanoŋ solanja mende kolooju. Qaagoto, Kana qaa teŋ koma otaaŋkejuti, Anutunonq mono iyoŋoo qaagia jeŋ tegoro solanjaniwuya.

¹⁴ Kantri tosianonq Anutuwaaanoŋ Kana qaa mende menj laligojuto, tosianonq kileŋ tondu iyanjiaa aŋŋiaa so romonqon amakeju. Anutuwaa kana qaaya mende mojuto, kileŋ momogianoŋ jeŋ kotoŋ oŋono Anutuwaa kana qaawaa so ama iikawaan baatanonq laligoju.

¹⁵ Kaŋa laligojutiwaan kania ii asuganoŋ asugin kokaen eja: Anutunonq ejemba mokoloŋ nonoma iikanonq Kana qaayaa jeŋkootoya ii kuuya ananaa uunananonq anota eja. Kawaajoŋ Anutunonq qaaya jeŋ saŋe amakeji, ii waba kantri yoŋonq kaŋagadeen momakeju. Ii uugiaa gejianoŋ mogi qaagia iŋjoro Anutuwaa ororqon momakeju. Anutunonq uumomo oŋonoti, iikanonq kambar tosaanjanonq qaa jakeyanoŋ ama kuuŋ oŋono moma bolinqeju ano kambar tosaanjanonq qaagia naŋgoŋ jero moma qeanqonkeju.

¹⁶ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeni, iikawaan so kambar somatanoŋ kokaen koloowaa: Kraist Jiisasnoŋ Anutu ilaan muro ejemba ananaanoŋ qaa aasaŋgoya aasaŋgoya gosiŋ jeŋ tegonq nonombaa. Kianj.

Kana qaa iikanonq kanianana nomaŋ ninisaanja?

17 Gii geengaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanoj hamo qen gombaati-waajoj moma laarinj “Anutuwaa buñja koloojen,” jej selega mepesee na sokonja me qaago?

18 Gii Anutuwaa jetaa so laaligowaa qaaya moma sorogoj laligojan. Anutuwaa Kana qaa kuma gongitiwaajon ama kana awaa soro otaamambaajon jej qaa kuuya gosir hoñja ano qolonjmolonjgoya mendeemakejan.

19 Gii “Saanoj jaagoo ejemba ala ilailaagia koloq ujuamanya,” jej awelegon aonkejanj. Pangamanoj laligojuti, ii men asarij ojombagatiwaas so awasanjkaka koloojan.

20 Kaeñ koloq kokaenj jeñkejanj, “Kana qaa kuma nongit momakooto mokoloq qaa hoñja kania modaborojeñ.” Kaeñ jeñ afaañgoj kokaenj jeñkejanj, “Nii saanoj ejemba momogia qaa yonjoo boigia koloomañja. Saanoj naambora yonjoo qaqqazugia koloq kuma ojomakemañja.”

21 Kaeñ jeñ tosaanja kuma ojoma naambaañ geengä mende kuma aonkejanj? “Yonjoro mende mewa,” jej ejemba uugia kuuj ojomakejanto, geengä yonjoro meme koloona mende sokonja.

22 “Serowiliñ mende amba,” kaeñ inijiona mogito, geengä serowiliñ anjañ me qaago? Tando lopioñ sisi men ojomakejanto, kileñ geengä jiwowoñ jiggonoñ uma iwoi angoj koma leñ qen meñkejanj. Ii mende sokonja.

23 Anutuwaañ Kana qaawo laligojanjwaajon selega tondu men umakejanto, geengä ii waleema iikaanja kanoj Anutuwaa qabuñaya meñ kamaañjama laligona gamuyawo koloqkeja.

24 *Iikawaa qaaya ii Buñja Terenoj kokaenj oogita eja, “Oñjoo siligiaajoñ ama waba kantri kanageso yonjonoj Anutuwaa qata mepaegoj batugianoj mepaqepae amakeju.”

25 Anutuwaañ Kana qaa otaaq laligojanj een, Anutuwaa aiweseya seleganoj kotogiti, iikanq mono ilaañ gono sokonja. Ii sokonjato, kana qaa waleema singisonjo amakejanj een, mono aiweseya mende memetaa taniñæñ koloq een tondu laligojan.

26 Tosianoj Anutuwaa aiweseya selegianoj mende kotogi kileñ kana qaawaa jenkkootoya otaañkejuti een, Anutunoj aiwese ii selegianoj ejiwaa so kaanja injiro sokonja.

27 Iikaanja injiro yonjonoñ moñnoj saanoj Kana qaawaa so goo qaaga toorj gosir jej tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya seleganoj kotogi Kana qaawaa wañja motomotoq moma angoj koma laligojanto, ii waleema singisonjo amakejanjwaajon ama kamaawaa.

28 Eja moñnoj selenondeen Juuda ejaga kolojji een, iinoj mono Juuda eja hoñja mende kolooja. Kaanjadeen Anutunoj uunana qosoma Uñjaya Toroya iikanqjanoj ano laligoji, iikanqjanoj mono aiwese hoñja kolooja. Kana qaawaa wañja otaaq eja selia kotogi baloñ ejembanoj mogi umakejato, Anutunoj aiweseya uunanananoj nanjiwaajon moro uro mepeseeñ nonomakeja. Kianj.

3

Anutunoj qaaya pondaj otaañkeja.

* **2:24:** Ais 52:5 * **2:29:** Dut 30:6

¹ Kaeñ ero Juuda ejemba laligojoñi, iikanon mono nomaen ilaan nononaga? Anutuwaa aiweseyaa selenananoñ kotogiti, iikawaa hoñanor mono nomaen koloñ nononja?

² Hoñanor mono laaligo kuuya kanon mamaga koloñ oñjanor ilaan nonomakeja. Iikawaa qaaya mutuya ii kokaen: Anutunor Buñia qaaya nonono ananaa buñia kolooro laligojoñ.

³ Kaeñ laligojonto, ananaanorja tosianor Anutu mende moma laarin muñ laligogi nomaen ama oñombaa? Yanjiseñ laligogitiwa iroñia meleema mono nomaen ama nonombaa? Uujopaya somoñgoñ añgoñ kono omaya koloowaa me nomaen?

⁴*Ii qaago totooñ! Anana koreboreyanor ejemba qoolongoya kolojonto, Anutunor hoñia toontoña kolooja. Anutuwaa kania ii Buñia Terenoñ kokaen oogita eja,

“Qaa jakeyanor ama qisñ gongi qaagaa kitia jeñ asariñ iikanon dindinjia koloñ haamo ama oñoma namba. Goo kaniaga kaañia mokoloñ nañgoñ jewuya.”

⁵ Anana nanamemeñ doogoya otaaniñ Anutunor qindinjorj nonono iikanon nanamemeñ dindinjanoñ asuganoñ asugiji eeñ, anana qaa iikawaajoñ mono nomaen jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so kokaen jeñ: Anutunor iroñia meleeno iriñsionsoñjanor qanananor uji, iwwa momoyanoñ kaen dogoja me qaago?

⁶ Qaago, ii mono kozigen! Anutunor doogoya koloonagati eeñ, iiñon gomañia gomañia ananaa qaanana mono nomaen gosiñ tororo jeñ tegonaga?

⁷ Niinoj eja qolongolongoya koloewe Anutunor qaaya hoñia iikanon mindinjorj nono iwwa qabuñayanoñ iikaen asuganoñ kolooja. Kaeñ kolooro niñoñ singisongo ambeti, Anutunor iikawaa qaaya mono nomaembajon jenjegoja? Nomesaoro neenaa jaajaa laligowe sokonaga me qaago? Qaayanorj mono mende loorij kamaawaa.

⁸ Mono kokaen jenj sokonaga, “Nono saanoñ bologa toroqen anij Anutunor ii mindinjoroñ sili awagaa hoñanor asugiro qaayanor qabuñayawo koloowaa.” Tosianor nonoojorj qaa sologen kaeñ jeñ toroqen kokaen jenkeju, “Poolnoj qaa kaeñ jeñ iikawaa so lanj amakeja.” Kaeñ ama jegitiwaa qaaya ii Anutunor gosiñ sogianoñ jeñ tegor oñombaa, ii mojeñ. Kianj.

Ejemba moñnoj solajia mende kolooja.

⁹ Qaa kaeñ amiñ moma ii nomaen jeñ tegowonaga? Juuda nononon kantri tosaanja ujuuugur Anutuwaa jaanor dindinjia kolojon me qaago? Qaago totooñ! Iikawaa qaaya mono waladeen kokaen jeñ kotoiniñ: Juuda me kantri tosaanja koloowonagati, anana korebore singisongo anij kokosiuñ nonono laligojoñ. Kawaajon selenana meñ ubombaajon amamañkejoñ.

¹⁰*Iikawaa qaaya ii Buñia Terenoñ kokaen oogita eja,

“Moñnoj moj solajia dindinjia mende totooñ kolooja.

¹¹ Mombaa uutanorj momo mende koloñ asariro tondu laligoju. Moñnoj moj Anutu mokoloombajon mende kaparañ komakeja.

¹² Qaagoto, kuuyanorj mono kana uuguj sisau laligoju.

Koreborenorj mono bolij Anutuwaa jaanor añgonjoragiawo koloju.

Awaa koloñkeji, motoondago moj ii mende totooñ mokolojeñ.

¹³*Neselangianorj añgomokoloñ amakeju.

Nenqbaogbaogianoj qasiriwaa roj kaanja aantama nano koomuwaa kañgaruga kaanja iikanon ejemba laj tiwilaaj onomakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta nomebj warabe kaanja buugianoj saa qej ero jegianoj ejemba tondu injijkeju.

14 *Qaa kowoga seiyawonoj mono buugia saa qero ejemba tondu qasuaaj onomakeju.

15 *Ejemba tondu ujuj sagia molaawutiwaajoj kanagianoj kike uulanjavo kema kañkeju.

16 Nanamemeñgiaa kania dogoro laligojutiwaa aiwesegia kokaen koloja: Daej daej liligoñkejuti, iikanon mono kondemondeeñ angi ejemba uugianoj bolij koboonekeja.

17 Luaeñoj laaligowaa kania ii mende moma kotoj yagoju.

18 *Anutu goda qewombaa qaaya ii uugianoj mende eja. Jeta uuguwubotiwaajoj keegia mende moma een laj laligoju.” Anutuwaanoj qaa kaen eja.

19 Anutuñoj Kana qaa kokaembaaajoj nonono, ii mojon: Kana qaa kuuya kanoj gomañ so somoñgoj nonomakeja. Anana qaa kawaa baatanon kema ten koma laligonij sokombaa. Mende ten komboñati eenj, Anutuñoj mono ironja meleema nonono tiwilaawoja. Kawaajon sombunana moma mondomondonana mesaon qaanana bogoro laligoñ ten koma muniñ sokombaa. Anutuñoj ejemba kananana kaej ninisaanota eja.

20 *Kana qaanoj somoñgoj nonomakejato, nono kuuya ii otaawombaajoj amamaañkejoroj. Anutuwaanoj Kana qaanoj singisongo-nana meñ asugiro iima saanoj moma kotowoñato, kana iikanon Anutuwaa jaanoj solarja koloowombaajoj amamaawoja. Kiarj.

Solaja kolooworjatiwaa kania ii momalaari.

21 Nononano amamaañkejonto, Anutuñoj Kana qaa otaaj solaja kolooworjatiwaaajoj ii mende jeroto, kana morota kokaen areñgon jerota eja: Anutuñoj ajo qaanana jeñ tegoro iwaa jaanorj solajanivoja. Anutuñoj qaa ii Mooses aro gejatootoo ejemba yoñoojoi injisaano nañgon jeñ Buña Terenoy oogita kambaj kokaamba asuganoj asugiro mojon.

22 *Kawaajon kanoj me kanoj anana Jiisas Kraist moma laarijoji, Anutuñoj mono kuuyá ananaa qaanana jeñ tegoro solajanivoja. Ejemba tuuj morota morota anana Anutuwaa jaanorj ororoj kolojoj.

23 Ejemba kuuya anana singisongo ama Anutuwaa asamararanjaajoj amamaajon.

24 Ii amamaajonto, Anutuwaa kaleñmoriañjanoj kolooro Kraist Jiisasnoj downenana mero. Anutuñoj kalej iikawaajoj ama qaanana jeñ tegoro solajanivoja.

25 Wala singisongo ama laligogiti, Anutuñoj ii moma mokosiñgoj ironja uulanjavo mende meleema ojono. Ii mende meleema ojoma iyanjaa nanamemeñ solajanonoj asuganoj asugiwaatiwaaajoj moma Kraist Jiisas siimoloy oro kaanja kolooro qegi komuro Anutuwaa jaanorj koma konjoratinj nonombaatiwaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laarinij iikaanja kanoj singisongonana soñgbama mesaoro solajanivoja.

26 Kania ii kambaj kokaamba asuganoj asugiwaatiwaaajoj moma Jiisas kaenj ama muro. Anutuwaa nanamemeñ solaja ii kokaen: Ajo solaja

koloja ano mojnoj Jiisas moma laariji, mono iwaa qaaya jej tegoro solajanijkeja.

²⁷ Kaej kolooro mono naambaaajoja selenana menj ubonaga? Iwoi mombaajojama qaaqo totooj. Kana qaa otaan solanja koloowombaaajoj ii amamaajon. Kaanj kanoj solanja mende koloowombaaajoj, Jiisas moma laarinij Anutunoj niniima qaanana jej tegoro solajanijkeboja.

²⁸ Qaa koi jej tegon kota kokaen jej kotijon: Kana qaa otaankejonjwaajoj qaagoto, Jiisas moma laarij mujoniwaaqoj ama Anutunoj qaanana jej tegoro solajanijkeboja.

²⁹ Anutunoj Juuda nonoo Anutunanagadeen mende koloja. Mono kantri tosaanj yonoo Anutugia kaanjgadeen koloja me qago? Mono yonoo Anutugia kaanjgadeen koloja.

³⁰* Anutunoj motoonjgo koloja. Kawaajoj selenana kotogi laligojonji, nononoj moma laarij muniq menj solajanij nonomakeja ano selegia mende kotogi laligojuti, ii kaanjgadeen moma laarij mugitiwaaqoj ama menj solajanij onomakeja.

³¹ Moma laariwutiwaa qaa jej kanoj kuuj onoma iikaanj kanoj Kana qaa menj kamaaj anij omaya koloowaa me qago? Ii kozigen qaagoto, Anutuwaaq Kana qaa ii mende qewagonkejonto, ii menj kotiijkejon. Kiaj.

4

Aabrahamnoj Anutu moma laarij solanja kolooro.

¹ Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaajoj nomaej jewonja? Iinon Anutuwaa kania nomaej mokoloonj iwaa jaanoj solanja kolooro?

² Onjanonj, Anutunoj iwaa qaaya ii nanamemeja awagaajoj ama jej tegoro solajaninaga eej, iinoj iikawaajoj saanoj selia menj unagato, ii Anutuwaa jaanoj qaago.

³* Iikawa qaaya ii Buja Terenoj kokaen oogita eja, “Aabrahamnoj Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solajaniro.” Qaa kaej eja.

⁴ Qaaya ii mono kalenga jej tegoro solajaniroto, mojnoj gawoq mero galejnoj tawaya kalenga qaagoto, gawoq menkejiwaa so iima gosiq tawaya munkeja.

⁵ Balon galenor kaej munkejato, Anutunoj aejgorjora ejemba ananaa qaanana jej tegoro solajanijkeboja. Kawaajoj mojnoj oyanboyaj koloombambaajon gawoq mende menj Anutu eej moma laarij muji, Anutunoj mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jej tegoro solajaniji, iinoj mono simbawoqawo kolojo.

⁶ Deiwidnoj kaanjgadeen qaa kawa kania naqgon qaa kokaen ninsaama jero, “mojnoj oyanboyaj koloombambaajon gawoq mende mero Anutunoj momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solajaniji, iinoj mono simbawoqawo kolojo.”

⁷* Kaej jero qaaya ii kokaen oogita eja,
“Ejemba Kana qaa waleengi Anutunoj singisongogia mesaonj koma konjoratiro laligojuti, iyonjonoj mono simbawoqawo koloju.

⁸ Pojnoj mombaa singisongoya songbama iiro sokono ironja qaganonj mende ano ubaati, iinoj mono oyanboyajawo kolojo.”

Qaa kaej eja.

⁹ Anutunoj oyanboyan koloowombaa kania kaen ninisaama Anutuwaa aiwesenanawo nonoojojadeen jerota eja me qaago? Kiaj qaago. Ii mono kantri tosaanjai aiwesegia qaa yonjoojoi kaanjagadeen eja. Nononoj kokaen jen oodaborojon, "Aabrahamnoj Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solajaniro."

¹⁰ Mono naa kambanoj iiro sokono qaaya jej tegoro solajaniro? Anutuwaa aiweseya selianoj kotogi laligoroti, kamban iikanoj qaagoto, wala eenj laligoroti, Anutunoj mono kamban iikanoj momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solajaniro.

¹¹*Wala eenj laligon Anutu moma laariro qaaya jej tegoro solajaniro. Kawaa gematanoj sokonotiwaa aiweseya ii selianoj kotowutiwaajon jero munjenj aasoya kaanja kolooro. Kaen kolooro iwaa gematanoj Anutuwaa aiwesenanawo mende laligoj moma laarij munij momalaarinana iiro sokono qaanana jej tegoro solajanirojati, Aabrahamnoj kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro.

¹² Wanjalenana iinoj een laligoj kamban iikanoj uuta meleema Anutu moma laarij laligoroti, nono aiwesenanawo iwaa so ama laligojon. Anutuwaa aiwesenanawo laligoj uunana meleema laligojoni, mono nonoo wanjalenana kaanjagadeen kolooro. Aiwese kotoj nononji eenj laj mende laligojonto, Aabrahambaa kana lasuya otaaj moma laarijkejon. Kiaj.

Anutuwaaanoj soomojgo qaa moma laarinij hojawo koloowaa.

¹³*Anutunoj Aabraham baloj buja qen muro toyaa kolooro gibiliurutanoj iwaa gematanoj iikaaj laligoj ubutiwaqaaya jej somonjoro. Qaa ii Kana qaa otaarotiwaajon ama mende ijoroto, Anutunoj momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solaja kolorotiwaajon qaa ii ijoro.

¹⁴*Tosianoj oyanboyan koloowombaajon Kana qaanoj qokotaaj iikaaj kanoj Anutuwaaanoj iwoi ii buja qen aowuyagati eej, iyonjonoj mono momalaariwaqaaya qewagogi omaya koloonaga. Kaen Anutuwaaanoj soomonjgo qawaajon mende amamaaniq qaa iikanoj mono omaya koloowabo.

¹⁵ Anutuwaaanoj Kana qaa waleenij irinj soono kazianoj qanananoy umakejato, Kana qaa mende enaga, ii singisongowaa qaaya mende jewonaga.

¹⁶*Aabrahamnoj kaej mindirij nonoma kuuya ananaa wanjalenana kolojoa. Kawaaqoj soomonjgo qaaya nononoti, ii Kana qaanoj qokotaajkejuti, iyonjoojohadeen qaagoto, Aabrahamnoj moma laariroti, iikaaj moma laarinij ananaanoy kaanjagadeen hojawo koloowaatiwaajon moro. Kawaaqoj Anutunoj soomonjgo qaaya ii kokaen arengoj ano: Ii moma laarinij hojaa kuuya ananaajon kalengaa nonono kalenjmoriajanoy asuganoj asuginkeja.

¹⁷*Aabrahambaa qaa moj ii Buja Terenoj kokaen oogita eja, "Niinoj gii kuuj gombe ejemba kanageso mamaga yonjoo manjigaga koloowaga." Qaa kawaa so Aabrahamnoj Anutuwaa jaanoj mai koma nonomakeja. Anutunoj koomuya mej gibilij ojomakeja. Kanageso laaligogia qaa, ii jaawo laligojutiwa tani kaanja ojono asuginkeju. Aabrahamnoj mono Anutu kaanja moma laarij muro.

¹⁸*Anutunoj wala Aabrahambaaajoj kokaen ijoro, "Goo gibiliuruganoj koloon seigi jaengogia sengeleqaa kaanja kolooro laligowuya." Soomonjgo qaa

* **4:11:** Jen 17.10 * **4:13:** Jen 17.4-6; 22.17-18; Gal 3.29 * **4:14:** Gal 3.18 * **4:16:** Gal 3.7

* **4:17:** Jen 17.5 * **4:18:** Jen 15.5

ii moma nomaej hojäwo koloonaga, ii mende moroto, ii kilej jejero-moñromoñ ama ejemba kanageso mamañga yoñoo mañgiä koloombabañor mamboma laligoro. Soomoñgo qaa mutuyaÑ so koloowaatiwaajor mono Anutu moma laarinj muñ laligoro.

¹⁹*Saarawaa goronjanor merabora memewaa so mende kolooro ajo gbania 100:waa so laligoñ waaro. Kawaajoñ iyañja romonjoro mono eja wajä selia waziñ soosoolia kolooroto, kilej Anutuwaa qaanoñ hojäwo koloowaatiwaajor moma laarinj muñ laligoro Aabrahambaa momalaari-anor mende sologoñ looriro.

²⁰Mende looriroto, qaayanoñ hojäwo koloowaatiwaajor moma laarinj iikanorj kotiñ nano. Anutuwaa soomoñgo qaawaajorj uutanoñ kema qej qej qej mende anoto, momalaarianorj kotiñ Anutu mepeseen laligoro Anutuwaa qabuñyajorj seiro.

²¹Anutunorj iwoi asugiwaatiwaa qaaya jej somonjorj ii andaboromam-babañorj kotiñkeji, ii moma kotiidaboroj uuwoi moñ mende ama laligoro.

²²Kaej ama laligorotiwaajorj Anutunorj Aabrahambaa momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solanjaniro.

²³Momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solanjaniroti, qaa ii Aabrahambañorjadeen mende oogita eja.

²⁴Aabrahambaañorjadeen qaagoto, ananaajoñ ama kaañagadeen ii oogita eja. Anana Pojñana Jiisas meñ gbiliro koomunorjaa waaroti, Anutu iikañ moma laarinj munij momalaarinana iiro sokono jej tegorj nonono solanjaniro.

²⁵*Anutunorj ananaa singisongonanajorj ama Jiisas mende angorj kono komuro ano solanjä koloowombañorj ama meñ gbiliro koomunorjaa waama laligoja. Kianj.

5

Anutuwaa jaanorj solanjanij aisoñor lueaenorj laligojorj.

¹Anana Anutu moma laarinj qaanana jej tegoro solanjanijoñ. Kawaajoñ Pojñana Jiisas Kraistnoj mono nemuñ koma nonono Anutuwaa mokoloonj laligojorj.

²Kaañagadeen Jiisas Kraist moma laarinj nemuñ koma nonono kaleñmorianj buñja qej aowombaa kania mokoloonj kambaj kokaamba kaleñmorianj uutanoñ laligojorj. Anutuwaa asamararañ uutanoñ keubombañoñ jejeromoñromoñ ama aisoñkejorj.

³Kawaajoñadeen mende aisoñkejonto, konjajiliñ moma kawaajoñ kaañagadeen aisoñkejorj. Konjajiliñ moma mokosingorj iikañañ kanoñ kaparañkoñkoñ mokoloowonja. Ii moma iikawaajoñ aisoñkejorj.

⁴Kaparañ koma aŋgobatonorj kotiñ namboja. Aŋgobatonorj kotiñ naniñ jejeromoñromoñananoj kotiñkebāa.

⁵Anutunorj Uñja Toroya ama nonono kana kolooro uujopaa molaaro uunananorj kemero laligojorj. Kawaajoñ jejeromoñromoñ ama oyanþoyorj koloowombañoñ ama mamboma gamugamu mende mokoloowonja.

⁶Iikawañ kania ii kokaej: Anana wala loolooria esunana qaa laligoñi, Kraistnoj mono kambaj dindiñja iikanondeeñ komuñ ejemba angorjorananañ wo ananaa downenana mero.

⁷Moñnoñ Kana qaa tororo otaaj dindiñja kolooji, alia iikañañajorj moñnoñ saanoj mende komunaga? Ii moro amamaaya koloonagato,

moñnoñ uujopa mamaga ejemba ama oñomakeji, alia moñnoñ iwaajoñ ama saanor selia qeleema komumambaajoñ monaga.

⁸ Ejembañoñ iikañañ amakejonto, Anutunoñ uutanooñ jopagoñ nono-makeji, iinoñ ii kokaen qendeeno: Iinoñ Kraist wasiro kamaañ wala angonjora ejemba laligoninji, kambaañ iikanondeer mono ananaajoñ ama komuro.

⁹ Komuro kambaañ kokaamba sayanoñ songbama jeñ tegooñ nonono solanjañiñ laligojoñ. Kileñ ii qereweñä kaañañ kolooro hoñanoñ mono kanageñ kokaen koloowaa: Anutunoñ singisongowaa uugereya asuganoñ qendeeno iwoñ kanjanawoñ namonoñ asugiwa. Ii asugiro Anutuwaa jaanoñ solaña koloojoñiwaajoñ Jiisasnoñ mono irinjsorsoñ iikanonañ metogoñ nonono oyanþboyañ mokoloowoña.

¹⁰ Anana wala Anutuwaa kereuruta laligoninji, kambaañ iikanonañ iyanjañ Meria wasiro komuñ iinoñ tawanana kolooro Anutuwaa ala-ala kolooniñ. Kolooniñ, iikanonañ qereweñä koloojato, hoñanoñ kanageñ kokaen asugiwa: Tawanana ano Anutuwaa alauruta laligoninji Jiisasnoñ kotiñ laligojiwaajoñ mono afaangooñ metogoñ nonono oyanþboyañ mokoloowoña.

¹¹ Poñnañ Jiisasnoñ Anutuwaa hamoqeñe gawoña mero Anutunoñ tawanana ano iwo ala-ala kolooniñ, iikayadeen qaaqoto, oñanoñ Anutuwaa jopagoñ aoñ nama otokoriañ maama aisoñkejoñ. Kianj.

Aadambaaajoñ ama komuninto, Kraistwaajoñ ama gbiliwoña.

¹²*Eja motoongonoñ singisongo namonoñ kondooro kolooro. Anutunoñ singisongowaa iroñä ano koomu asugiro. Iikawañ so ejemba kuuyanoñ singisongo ama laligoninj koomunoñ iikawaajon ejemba korebore sokoma nonono laligojoñ.

¹³ Wala Kana qaa mende kolooro kambaañ iikanonañ kaanjagadeen singisongo asuganoñ asugij edabororoto, Kana qaa mende ero singisongowaa qaaya ii mende jeñ gosin lañ laligogi.

¹⁴ Aadambaa kambaanonganø kanainj lañ laligoñ kougi Mooseswaa kam-baanjanø Kana qaa asugiro. Ejemba kambaañ biwiwanøñ iikanon singisongo anjito, Adamnoñ kana waleenoti, iikawañ sogadeen mende waleema laligogito, koomunoñ kileñ ii kaanjagadeen galeñ koma oñono laligogi.

Aadam, eja mutuya iinoñ mono eja moj kawaatiwaa sareyaga kolooro.

¹⁵ Sareyaga kolooroto, kanagara ii ororoo mende koloojao. Adamnoñ Kana qaa waleema kamaaro singisongo asugij sein ejemba mamaga sokoma oñono komuñ laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyanþboyañ koloowombaa kania ii moj. Ii kokaen: Eja motoongoo Jiisas Kraist iinoñ nemuñ koma nonoma kaleñmoriañ ninisaano Anutuwaa kaleñjanø asuganoñ asugij ejemba mamaga sokoma qepalugoñ nonono.

¹⁶Toroqen kokaen jemaña: Kana woi ii ororoo mende koloojao. Eja motoongonoñ singisongo ano Anutunoñ qaaya jeñ tegoro singisongo ejemba kuuya anana gere siawañ buñja kolooniñ. Ii baloñ ejawaa kania koloojato, Siwe ejawaa kania ii moj. Ii kokaen: Kambaañ mamaga Anutuwaa Kana qaa waleenij kaleñja qendeema jeñ tegooñ nonono solanjañiñkejoñ.

¹⁷ Ii mombo jemaña: Eja motoongonoñ Kana qaa waleema koomu kondooro ejemba korebore komuñ laligojoñ. Aadambaa singisongowaaajoñ ama koomunoñ kuuya sokoma galen koma nonono tondu laligoninj. Ii kana kamaanqeqeta koloojato, Anutu esuñmumuyaa kania ii kokaen: Ejemba anana solaña koloowombaa kaleñja ii kelemalelen buñja qeñ aoñ kaleñmoriañaa uutanooñ laligojoñi, anana mono oyanþboyañ mokoloowoña.

* **5:12:** Jen 3.6

Eja motoonjo Jiisas Kraist iinoj naŋgoj inaaŋ nonono kawali kaŋa kotiŋ laligoj uboŋa.

¹⁸ Mombo toroqen jemaŋa: Eja motoongonon Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunon qaaya jeŋ tegoro ejemba kuuya anana gère siawaa buŋa kolooniŋ. Kaanjaadeen eja moŋnoj solanča koloowombaajon kondooro uunana meleeneň Anutunon saanoj ejemba kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solanjanin kotiŋ laligoj uboŋa.

¹⁹ Iikayadeen mombo jemaŋa: Eja motoongonon qootogo ama singisongo wanj kono seiro ejemba seiseiya anana meleema singisongo ejemba kolooniŋ. Kaanjaadeen eja moŋnoj Anutuwaa jeta teŋ koma singisongonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunon ejemba seiseiya ananaa qaanana jeŋ tegoro solanjanivoŋa.

²⁰ Wala een laŋ laligoj kougitto, Mooseswaa kambaron Anutunon Kana qaa ejemba singisongogia moma kotowutiwaajon toroqen ojono. Ii toroqen ojono, ii mogi singisongogianon seiŋ asuganoj asugiro. Iikaeŋ kolooro Anutunon mono kaleŋmoriaŋa kaŋagadeen meŋ seiro singisongo uuguj asugiro.

²¹ Singisongowaa ku-usuŋa ii somata. Kawaajon singisongo anin iikanon galen koma nonono koomuya kolooŋ laligoj kouniŋ. Anutuwaa kaleŋmoriaŋa iikanon mono kaanjaadeen ku-usuŋawo kolooja. Jiisas Kraist Poŋnananonaŋ solanjaniwombaajon kondooro Anutunon qaanana jeŋ tegoro diŋgoj laaligo kombombaŋa mokoloŋ kamban tetegoya qaa laligoj uboŋa. Kianj.

6

Singisongo gema qeŋ Kraistwo gbiliŋ laligowu.

¹ Anutunon kaleŋmoriaŋa nonono seiwaatiwaajon singisongo toroqen ama laligowonja me qaago? Kawaajon mono nomaŋ jeniŋ sokombaa?

² Singisongo mono kozigeŋ! Nono singisongowaa kasanonŋa loloon uunana walaganon qamo kaŋa kolooro singisongo ambombaajon togoŋ laligojoni een, mono nomaembaaajon singisongonon toroqen galeŋ koma nonono laligowonaga?

³ Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanoŋ qokotaawoŋatiwaajon ama oomulu meŋ nononji. Iikanon uunana walaganon mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaajon oomulu ii meŋ nononji.

⁴ *Amanoŋ asamararaŋa qendeema Kraist meŋ gbiliro koomunonŋa waaroči, ananaa uunananon kaŋagadeen gbiliro dologa kolooŋ laligojoni sokombaa. Maŋnananonaŋ anana Kraistwaa tani kaŋa gbiliŋ waama nanamemen dologa ama meŋ laligowatiwaajon moja. Kawaajon oomulu ii kokaembaaajon meŋ nononji: Uunana walaganon Jiisaswo motoon komur ewatiwaajon uunana walaga ii kaŋa roŋ konŋi.

⁵ Uunana walaganon Kraistwo ororoi komuro iikanon iwo qokotaaj laligojoni een, Maŋnananonaŋ anana kaŋagadeen Kraistwo nambonjatiwaajon moja. Kraistnon koomunonŋa waaroči, mono iwaai tani ororoi gbiliŋ laligonin sokombaa.

⁶ Uuselewaa siijŋnana kombombaŋa bologanoj singisongo amboŋatiwaajon koposonŋonkeji, Anutunon siŋ ii kondeno kemebaatiwaajon momakeja. Anutunon singisongonon toroqen galeŋ koma nonono weleŋa qeŋ laligowatiwaajon mende moja. Kawaajon

uunana walaga ii Kraistwo maripoonoj qero komuro. Iikawaa so laligojon, ii mojon.

⁷ Mombaa uuta walaganoj komuro iinoj mono singisongowaa kasanoŋga lolooŋ laligoja.

⁸ Uunana walaganon Kraistwo komuroti een, kaanjadeer iwo gibilin laligoj kotiwombaajon moma laarijon.

⁹ Kaej moma laarij Kraistwaa kania kokaen ero moma yagojon: Anutunoj ii meŋ gibilro koomunoŋga waama laligoj kotiŋ mombo mende komuwaa. Koomunoj ii mende toroqej galej kono laligoj ubaa.

¹⁰ Koomu komuroti, iikaŋa kanon mono kamban motoonjgo iikanon singisongowaa ku-usuŋa kondeno kamban tetegoya qaa loolooria en ubaa. Laaligo kombombaŋa laligoji, ii mono Anutuwaaŋoŋ laligoj ubaa.

¹¹ Qamo yoŋonoj singisongo ambombaajon amamaawuya. Oŋo mono kaanjadeer oŋoŋgiajōn mogi qamo kaŋa kolooro Kraist Jiisawo qokotaŋa nama Anutuwaaŋoŋ kotiŋ laligowu.

¹² Selegia komuwaati, iikawaa siŋj kombombaŋa bologanoj galej koma oŋono ii teŋ koma muŋ singisongo ambubotiwaajon ii mono somoŋgoj laligowu.

¹³ Kawaajoŋ sele kitigia kuuya ii mono singisongo Toyaa boronoj mende ambu. Kema kaej angi buŋaya kolooro waŋ kono angonjora koloowabo. Iikaŋa qaagoto, koomuyanonga gibiliŋgo mono oŋoŋgia Anutuwaa boronoj ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwaa borianon angi buŋaya kolooro nemuŋ kono nanamemej solanja koloŋkebaa.

¹⁴ Oŋo Kana qaa baatanon qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoj laligoju. Kawaajoŋ singisongoŋoŋ mono eeŋ somoŋgoj galej koma oŋono laligowubo. Kiaŋ.

Solanja laaligowaa Toyaa mono weleŋ qeŋ laligoju.

¹⁵ Kawaajoŋ nomeŋ jewonaga? Anana Kana qaa baatanon qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoj laligoŋ singisongo anij sokonja me qaago? li koziŋen!

¹⁶ To woi koloojao. Oŋoŋgia yoroongoŋa mombaa boronoj ama aon jeta teŋ koma weleŋ qenkejuti, iikawaaŋoŋ mono qaa koi moma yagowu: Oŋo moŋ jeta teŋ komakejuti, mono iwaa weleŋqequeuruta kolooju. Singisongo Toyaa weleŋqequeuruta koloojuti eeŋ, iinoj mono uŋuan koomu kotiga komuwuya. Anutuwaa jeta teŋ koma weleŋ qenkejuti eeŋ, iinoj mono qaagia jeŋ tegoro solanja koloŋ laligoj ubuya.

¹⁷ Oŋo wala singisongo Toyaa weleŋqequeuruta kolooŋ laligogi. Kaaŋa laligogi Buŋa qaanoŋ mindiŋgoŋ oŋomakebaatiwaajon kuma oŋongi mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kamban kokaamba Buŋa qaa tororo teŋ koma Anutuwaa kania otaaŋkeju. Kaej moma oŋoojōn “Anutu daŋisen!” jeŋ laligoj.

¹⁸ Ii otaaŋ singisongowaa kasanoŋga lolooŋ Anutuwaa weleŋ qeŋ nanamemej solanja ama meŋ laligoju.

¹⁹ Uuselegianoŋ lolooria koloojiwaajon ama qaa iikawaa kania ii mono baloŋ ejemba ananaa qaa jejewaa so niinon kokaen jemaŋa: Oŋo wala sele kitigia kuuya togoŋ jeulalan Toyaa (Satambaa) boronoj ama weleŋ qeŋ laligogi. Kaaŋa laligogi nanamemej angonjorayawo asugij uugia meŋ tilooro laligogi. Kaaŋa laligogito, kamban kokaamba sele busu kitigia kuuya ii mono togoŋ Anutuwaa boronoj ambu. Kaej ama weleŋ qeŋ nanamemej solanja asugiro soraaya koloŋkebu.

²⁰ Oŋo singisongo Toyaa weleŋqequeuruta laligogiti, kamban iikanon nanamemej solanja ii mende otaagito, oŋoŋgia jaajaa tondu laligogi.

21 Kamban kokaamba nanamemej iikawaajon gamugia mojuto, kamban iikanon iikaen ama laligon honja mono nomaej mokoloogi? Nanamemej gamuyawo kawaa honja ii koomu kotiga.

22 Kamban kokaamba Anutunonj singisongowaa kasanonja isama orjono loloon Anutuwaa welenqegeuruta koloogi honja asugiro soraaya koloonkeju. Kaaej ama laaligo kombombanja laligon tetegoyan oyanjboyañ mokoloonj laligon ubuya.

23 Singisongo anij Toyanoj tawa nonono koomu kotiga mokoloowonato, Anutuwaa kaleja ii oyanjboyañ laaligo. Kraist Jiisas Pojnanawo qokotaan namboñati een, mono kotiij tetegoya qaa laligon uboña. Kianj.

7

Loemba laaligowaa sareqaaya

1 Oo uumeleej alauruna, onjo Kana qaa mojutiwaa so ojoojoj kokaen jemaja: Kana qaanoj ejemba somonjorj nononja. Namonoj laligon ubonjatiwaa so mono kawaa baatanonj laaligowona, onjo ii moju me qaago?

2 Kawaa sareya moj ii kokaen: Kana qaanoj emba loyawo somonjoro ejanonj laaligowatiwaa so loemba laaligowaoto, loyanoj komuwaati een, embianonj mono loemba laaligowaa Kana qaanojgolaowaa.

3 Kawaajon loyanoj jaawo laligoro ej a mombaajon Oon jero mewaati een, iwaa qata mono olonjkalu embaga jenkejon. Kaej jenkejonto, loyanoj komuwaati een, Kana qaa iikanonj mende toroqen somonjoro laaligowaa. Kaanj laligonj ej a moj mewaati, iinoj mono olonjkalu embaga mende koloowaa.

4 Kawaajon uumeleej alauruna, onjo kanagianonj mono kaanjadeen ej. Onjo kaanjadeen ej a mombaa buñja koloowutiwaajon Kraistwo qokotaagi. Anutunonj ii menj gibilro koomunonja waaro laaligonananonj honja Anutuwaaajonj mokolooro asugiwatiwaajon momakeja. Kraistnonj komuro uugia walaganonj iwo komuro qamo kaanj koloonj Kana qaawaa buñja mende laligoju.

5 Wala uuseleewaa siij kombombanja bologanoj galen koma nonono tondu laligoninj. Kamban kanoj Kana qaanoj sololoonj kuuj nonono singisongo ambombaa siijnan kombombanja bologanoj koloonj galen koma nononji. Kawaajonj uuselenananoj waaro laaligonanananoj koomu kotigaa honja mokoloonj tondu laligoninj.

6 Kaanj laligoninto, wala qaa iikanonj somonjorj nonono gbadoyanaj laligonj kana qaawaa wañja motomotoonj otaawombaajon kaparaaj koma gawoñaj menj laligoninj. Kraistwo qokotaaj nanij uunana walaganonj iwo komuro kamban kokaamba kana qaawaa buñja koloonjinoja loloon mombo weleñja mende qenkejon. Kamban kokaamba kananananonj gibilro Uña Toroyanoj inaaej nonono afaanjoj Anutuwaa gawoñja menjkejon. Kianj.

Singisongo ambombotiwaajon kaparaaj koma aonoronykejon.

7* Kawaajonj nomaej jewonaga? Kana qaa ajo singisongoyawo kolooja me qaago? Li kozigen! Kana qaanoj mono singisongowaa kania qendeema nono mobe. Kana qaa moj kokaen ej, "Mombaanonj iwoiwaajon mende koposongowa." Kaej mende jenagati een, niinonj iwoiwaajon koposongonkejeni, iikawaaj kania mende moma kotowenaga. Kawaajon

Kana qaa mende moma kotowenaga, iikiaj siŋgisongo mende moma yagowenaga.

⁸ Kana qaa mende enaga, siŋgisongonon mono qaa omaya ano koomuya koloonaga. Kaanja koloonagato, jeŋkooto qaa mobe sopa somonjognonono ii waleemambaa kania kolooro siŋgisongo ambe asugiro. Jeŋkooto qaanoj mono kuuj nono uuna waaro siijna kombombanja bologa kania kania ii tororo asugigi bologaajon tondu koposonjognkejen.

⁹ Wala Kana qaa mende moma tompij laligoweto, jeŋkooto qaa mobe iikanon angoj koma nonotiwaaajon siŋgisongowaa siijnanon gbilliro uuna waaro ii ambe. Siŋgisongo ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.

¹⁰ Anutunon jeŋkooto qaa ii otaaŋ laligoj kotiimambaajon moma nonoto, qaa ii otaamambaajon batogowe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Koomuya kolooweti, iikanon mono asuganoj asugiro mokoloowe.

¹¹ *Jeŋkooto qaa moma kotowe sopa somonjognonono ii waleemambaa kania kolooro jeŋkooto qaanoj kuuj nono siŋgisongonon tiligoj nono ii ambe. Siŋgisongo ama qaanawo koloowe. Iikaanjā kanoj Anutuwaa jeŋkooto qaa iikanon siŋgisongo nemuŋ kono ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.

¹² Kaanja kolooweto, kilej Kana qaa iikanon mono kowoga ano soraaya kolooya. Iikawaa jeŋkooto qaayanoj mono dindija ano awaa kolooya.

¹³ Kaanja kolooro jeŋkooto qaa awaa iikanon meŋ komuŋ nono koomuya koloowe me qaago? Li kozigen! Qaa awaanon qaagoto, Kana qaanoj mono neenaa siŋgisongonaa kania nisaano moma kotowe. Siŋgisongowaa gamuya asuganoj asugiro kanjanjawi momambaajon ama jeŋkooto qaa iikanon siŋgisongowaa sopaya somonjoro uunanoj waaro waleema siŋgisongo ambe. Neenaa siŋgisongonaa iikanon mono meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Kianj.

Uunanon siŋgisongowaa manjaqeqe ero laligojen.

¹⁴ Unja Toroyanoj Kana qaa nonono dindija kolooji, ii mojonto, niinon siŋgisongo ejaga koloon siijna kombombanja bologawo kolojen. Kamaaj kombe siŋgisongonon galej koma nono teŋ koma weleŋa qeŋ siŋgisongo amakejen.

¹⁵ *Kawaajon iwoi awaa amambaajon momakejejeni, ii mende amakejeni. Iito, iwoi bologa amambaajon togoj sisia meŋkejeni, mono ii amakejeni. Kawaajon iwoi amakejeni, niinon kawaa kania saanoj mende moma kotoŋkejen.

¹⁶ Kawaajon iwoi bologa amambaajon mojotiiti amma ii amakejeni eenj, Kana qaanoj mono kilej awaa kolooya. Kana qaawaajoj mono uumotooj anjen.

¹⁷ Kaenj kolooro niinon neeno ii mende toroqen amakejento, siŋgisongo uunanoj ejii, iinoj mono kuuj nono ii amakejeni.

¹⁸ Nanamemej awaa amambaai siija ojanon momakejento, ii amambaai esunanoj mende koloon nomakeja. Kawaajon noo uunanoj iwoi awaa mon mende ejato, uuselenanon mono siŋgisongo amambaajon kuuj no-makeja, iikaya mojer.

¹⁹ Kawaajon iwoi awaa amambaai siija momakejeni, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaajon momakejeni, mono ii amakejeni.

* **7:11:** Jen 3.13 * **7:15:** Gal 5.17

20 Kaeñ kolooro iwoi amambaaajoñ togoñkejeñi, ii kileñ amakejeñi eej, ii neeno mende toroqen amakejento, siñgisongo uunanoñ ejí, iikanooñ mono kuuñ nono ii amakejero.

21 Kawajorj neenaa kanana kokaëj ero mokoloonkejeñ: Iwoi awaa amambaa siijña mobe bologaa siijñanoñ mono uuna somoñgoro osiñkejeñ.

22 Kawañ kania ii kokaëj: Uunanoñ Anutuwaanoñ Kana qaawaajon uumotooñ ama teñ komambaajoñ momakejero.

23 Kaeñ momakejento, sele busunanoñ neenaa kaniana kokaëj ero mokoloonkejeñ: sele busunaa kitia yoñonoñ siñgisonjgowaÑ wañja koloogi amambaaajoñ momakejero. Siñgisongo amambaa siijñanoñ mono uusiiñna awaa ii meñ kamaañ amambaaajoñ moro aon oronkejao. SiñgisonjgowaÑ amambaa siijña kombombanjoñ mono sele busunaa kitia kitia sololoon oñomo somoñgoñ nono kasa gbadonoñ laligojen.

24 Oo niinoñ bolij tegorj angonjoranawo kolooejen. Uuseleñaa siijña bologanoñ nuano koomu kotiga komumambotiwaajoñ mono moronooñ dowena meñ hamo qej nonaga?

25 Oo Jiisas Kraist Pojna, iinorj nemuñ koma nono "Anutu dangiseñ!" jejen. Kaniananoñ kaañja kolooro neeno uunanondeñ Anutuwaanoñ Kana qaawaÑ baatanoñ kema weleñja qejkejento, sele busuna siñgisonjgoyaÑ iikaañanoñ siñgisonjgoyaÑ amambaa siijña kombombanjoñ somoñgoñ nono iikawaa kasa gbadonooñ laligojen. Kiañ.

8

Uña Toroyanor riindanggonana kolooro kottiñ laligojon.

1 Kawaajon ejemba Kraist Jiisaso qokotaan nanjoñi, Anutunoñ mono ananaa qaanana jeñ tegorj kambanj kokaambo gere siawaa buñja mende koloonj laligojon.

2 Kawañ kania kokaëj: Gii siñgisonjgowaÑ siijña teñ koma laligonatiwaajoñ ama koomu kotigaa buñja koloonj laligona. Kaañja laligonato, Kraist Jiisaso qokotaan nana laaligo kotigaa Uñayanoñ mono koomu kotigaa kasanõga isama gono laligojan.

3 Ejemba uuseleñananooñ siijñana kombombanjoñ bologa ii eja. Ii otaanij Kana qaawaÑ esuñanoñ loorin laaligo kombombanjoñ nonombaatiwaajoñ amamaaro osiñ qagonij. Qagonij uuseleñananooñ siñgisonjgoyaÑ ama laligoñniñ, Anutunoñ siñgisonjgoyaÑ iikawaa qaaya jeñ tegorj kitia kokaëj meleeno: Iinorj iyanqaa Meria wasiro namonoñ kamaañ siñgisonjgoyaÑ ejawaa sele kaañja kolooro. Toroqen siñgisonjgowaÑ siimoloñ tani kaañja kolooro oogi komuro. Anutunoñ laaligo kotigaa kania kaeñ meleuro.

4 Anutunoñ kania ii kokaembajon meleuro: Kana qaanoñ anana solajaa ano dindiña laligowombajon jeñ kotoñ nonomakeji, Anutunoñ qaa iikawaa honjanor ananaanooñ koloodaborowaatiwaajoñ moro. Kawajon uuseleñanaa siijña kombombanjoñ bologanoñ mende galeñ koma nonombiwaajoñ togoñ Uña ToroyaÑ uusiñna teñ kombombajon namakejero.

5 Ejemba uuselegiaa siijñ kombombanjoñ bologa otaanjejuti, iyoñoo ugianoñ mono siñgisonjgoyaÑ ambombaajoñ eja. Ejemba Uña Toroyaanoñ siijñ otaan amakejeron, ananaa uunananooñ mono Uña Toroyaanoñ nanamemeñ amboñiwaajoñ eja.

6 Uuseleñanaa siijñ kombombanjoñ bologanoñ mono horoñ nonono koomu kotigaagenj kembombajon eja, Uña Toroyaanoñ uunananooñ luae qero kottiñ laligowombaa siijña momakeja.

7 Anutunoñ Kana qaa nonono siñgisonjgoyaÑ ambombaÑ siijñ kombombanjoñ mono qaa iikawaa baatanoñ mende kemakeja. Ii kemambajon

amamaaja. Ii amamaaro tondu laligoj uunanananoj Anutu qetama kere ama muŋkejoj.

8 Ejemba uuselewaa siingga kombombaŋanoy galej koma oŋoŋgi tondu laligojuti, iyoŋonoj mono Anutuwaa jaanoj sokombombaŋoj osiwuya.

9 Yoŋonoj osiwuyato, Anutuwaa Uŋa Toroyanoj oŋoo uugianoj laligoji een, iinoj mono galen koma oŋono laligoju. Uuselewaa siingga kombombaŋa bologa yoŋonoj mono oŋo mende galen koma oŋomakeju. Kraistwaa Uŋa Toroyanoj mombaa uutanoy mende kemero een laligoji, iinoj Kraistwaa buŋa mende koloɔja.

10 Mende koloojato, Kraistnoj oŋoo uugianoj laligoji een, sele busugianoy singisongowaaŋoj ama komuwuyato, uŋagianoj solana koloɔjutiwaajoy ama kottiŋ laligoj ubuya.

11 *Anutunoj Kraist Jiisas meŋ gibilro koomunonja waaroti, iwaā Uŋayanoj uugianoj laligoji een, iyoronoj oŋo Anutuwaa qokotaŋ naŋgi selegia koomuya ii kaŋagadeej meŋ gibiliwaota.

12 Oo uumeleen alauruna, gibilin laligojoniwaajoy nononoj mono Anutuwaanoy tosawo laligojoi. Uuselewaa siŋnana kombombaŋa bologa otaawombaa tosaga qaagoto, Uŋa Toroya jetat koma laligowombaa tosayanoj mono ej nononja. Kawaajoj ananaa aiŋnananoj lan laligowombo.

13 Uuselewaa siingga kombombaŋa bologa otaaj laligojuti een, oŋo mono koomu kotigaa buŋa koloowuya. Kaaŋa koloowuyato, Anutu qama kooligi Uŋa Toroyanoj uuselegiaa nanamemej bologa meŋ komuŋkebaati een, iikaŋa kanoy mono gibilin kottiŋ laligoj ubuya.

14 Anutuwaa Uŋayanoj ejemba qindingoŋ uŋuano laligojuti, iyoŋonoj kuuya Anutuwaa meraboraaŋa koloɔju.

15 **Omejjilaj yoŋonoj ejemba sololoŋ oŋoŋgi jeneŋgia ororo welenqe omaya koloŋ laligojuto, oŋo ome kaaŋa ii moŋ qaagoto, Uŋa Toroya ii buŋa qeq aŋŋ laligoju. Kawaajoj oŋo mono mombo toroqeq toroko qaganoy laligowubo. Uŋa Toroya iinoj mono meŋ letoma oŋono Anutuwaa meraboraaŋa koloɔju. Uŋa iikanoy sololoŋ nonono Anutuwaajoy "Aba* Ama!" qamakejoj.

16 Anutuwaa meraboraaŋa koloɔjoni, qaa ii Uŋa Toroyanoj aŋŋ ananaa uŋananaŋo wambelaaŋ motooŋ naŋgoŋ jenkejao.

17 Anutuwaa meraboraaŋa koloɔjoni een, iinoj iyanja ejembauruta ananaaŋo oyaŋboyaj mozozoŋgoro ejii, ii kaŋagadeej buŋa qeq awoŋja. Anutunoj Kraistwaaŋoŋ iwoi mozozoŋgoro ejii, ii mono kaŋagadeej Kraistwaa kooroŋjanoy nama buŋa qeq awoŋja. Kraistwo motooŋ siimbobolo momakejoni een, mono kaŋagadeej Kraistwaa asamararaŋjanoy uma iwo motooŋ asariŋ laligowonja. Kian.

Laaligo asamararaŋawonoj uma laligowonja.

18 Kambaj kokaamba siimbobolo moma laligojoni, iikanoy laaligo ka- maŋqegeta koloɔja. Kanagej Kraistwaa asamararaŋjanoy uma asariŋ oyaŋboyaj laligowonjati, iikanoy mono laaligo uuta akadamuyawo koloowaa. Laaligo woi ii leelee ama gosiwoŋatiwaas so qaago. Kaaŋ romonjogojen.

* **8:11:** 1 Kor 3.16 * **8:15:** Maak 14.36; Gal 4.6 * **8:15:** Gal 4.5-7 * **8:15:** Aba ii Arameik qaanoy ama.

19 Anutunoṇ orano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyonoṇono mono mamboma Kraistnoṇ kaṇ Anutuwaa meraboraaṇa metogoṇ qendeema ojono asamararaṇ asugin ojombaatiwaajooj awelegonkeju.

20* Anutunoṇ orano iwoi kuuya mokolooroto, yoṇono laligoṇ komuṇ qaombuya. Iyanjaā siijjaā so qaagoto, Anutunoṇ mono iyanjaā siijjaā so kaeṇ arengoro. Iwoi kuuya qaombuyato, kileṇ jejeromonyromoṇ ojono oyarboyaṇ kokaen asugiwatiwaajooj mambomakeju:

21 Anutunoṇ orano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyonoṇono mono kaṇjagadeen kokaembaajooj mambomakeju: Anutunoṇ ii kaṇjagadeen argonjora laaligowaa kasayanonja isama ojono mende komuṇ gisaan qaombuyato, Anutuwaa merabora kaṇa looloṇ asamararaṇgiawo asariṇ en ubuya.

22 Kawaṇ kania ii kokaen: Anutunoṇ orano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyonoṇono korebore mono motooṇ osoṇgoṇ horoṇ merabora memewaa masu uṣuṇkeji, iikaṇaṇ moma en kouma kambaj kokaamba kaṇjagadeen amakeju, ii mojoṇ.

23* Anutunoṇ orano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyonoṇono qaaqoto, Anutuwaa yambuyambu kolooniṇ Uṇja Toroya kaleṇa nonono laligoṇi, anana mono kaṇjagadeen uunananono osoṇgoṇ horoṇ laligoṇkejoṇ. Anutunoṇ nunuano meraboraaṇa qaita moṇ koloowombaajooj mamboma laligoṇ osoṇgoṇ amakejoṇ. Nunuama downana mero selenana qaita moṇ buṇa qeṇ aοṇ Siwenoṇ uma qeaṇgowaatiwaajooj awelegoṇ laligoṇ.

24 Kaaṇa letombombaajooj jejeromonyromoṇ ama uunana meleema Siwe-waa buṇa koloowooṇa. Iwoiwaajooj jejeromonyromoṇ amakejoṇ, iikawaṇa honja kolooro iiniṇ jejeromonyromonaṇ iikaṇaṇ kanoṇ tegowaa. Moṇnoṇ iwoiwaṇ honja kolooro iima iikawaṇa jejeromonyromoṇ ii mende toroṇeṇ ama mambomakeja. II qaago.

25 Iwoiwaṇ honjaṇoṇ mende kolooro iimakejoṇ, iikawaajooj jejeromonyromoṇ anjoṇi eej, ii mono kaparaṇ koma koloowaatiwaajooj mamboniṇ uunana mende kamaaṇkeja.

26 Kaaṇjadeen loorinin Uṇja Toroyanoṇ ilaaj nonomakeja. Nomaen qama koolinii sokonaga, ii mende mojonto, Uṇja Toroyanoṇ mono ajo qamakooli gawonananon ilaaj nonoma ananaaajooj ama qama kooliṇ qaa jeta asuganoṇ jejewaa so qaagoto, osoṇgoṇbooro qaganon sanjenon jeŋkeja.

27 Sanjenon jeŋ Anutuwaa siijjaā so ejemba soraaya ananaaajooj ama qama kooliŋkeja. Anutunoṇ ejemba uunana iima gosiŋkeji, iinoṇ mono afaaŋgoṇ Uṇja Toroyaṇ uumomoya momakeja.

28 Anutunoṇ qamakoolia moma ilawoila kuuya galeṇ kono kawaṇ mindi-mindiri honjaṇoṇ mono iyanjaā alaurutanoṇ qeaṇgoutiwaajooj koloŋkeja. II mojoṇ. Honja iikanooṇ ejemba hamoqeqe areṇjaā so ojonoṇ jopagoṇ muŋkejuti, mono ii kaeṇ me kaeṇ ilaaj ojonomakeja.

29 Anutuwaa areṇjaā kania ii kokaen: Iyanjaā Merianoṇ uumeleen ala seiseiya ananaa batunananon jeta meŋ nonombaatiwaajooj momakeja. Kawaṇaṇ waladeen areṇ ama nonono taninananoṇ Meriaa so koloowombaajooj moro. Iikawaajooj ejemba waladeen moma nononoti, nono kaṇjagadeen koloowombaajooj jeŋ meweeriŋgoṇ nonono.

30 Waladeen jeŋ meweeriŋgoṇ nononoti, ananaa kaṇjagadeen nonono. Nonoonoti, ananaa qaanana kaṇjagadeen jeŋ tegoro

solanjaniniŋ. Solanjaniniŋ, ananaajoŋ kaŋagadeeŋ kana qendeeno iyanja aasamararanjaŋoŋ uma oyaŋboyaŋ laligowonja. Kianj.

Anutuwaa uujopaya mepepeſee rii.

31 Qaa ii moma kawaajoŋ nomaenjewonaga? Anutunoŋ sopa somongoŋ nonoma leegenananoŋ laligoji eeŋ, moronoŋ mono qotogoŋ nononaga?

32 Anutunoŋ iyanja Meria kaŋiadeeŋ mende angoŋ konoto, ii jeŋ tegoro laaligoya kuuya ananaajoŋ ama qeleeno. Ii qeleeno Anutunoŋ iwo kaleŋ qereweŋa tosaanja kuuya ii kaŋagadeeŋ afaangoŋ nonombaa.

33 Anutunoŋ ejemba iyanjaajoŋ meweengooŋ nonoma qaanana jeŋ tegoro solanjaninkejonji, iikawaajoŋ moronoŋ mono qaa jakeyanooŋ ama nononaga?

34 Kraist Jiisasoŋ komuro Anutunoŋ mombo meŋ gbiliro Siwenooŋ uma Anutuwaa boro dindiŋaŋoŋ rama toroqen ananaajoŋ ama qama kooliŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ moŋ qaanana gosiŋ gere sianoŋ kemebombaajoŋ jeŋ tegooŋ nonomambaajoŋ amamaawaa.

35 Kraistwaa uujopa uutanooŋ laligonja moronoŋ mono iikanooŋ mendeema nonono kamaawonaga? Kakasililiŋ ama nonongi koŋajiliŋ mobonagato, Kraistwaa uujopayanonja saanooŋ mende kamaawonja. Sisiwerero ama nonombuyagato, iikanooŋ saanooŋ mende kamaawonja. Bodi mokoloowonaga me opo surunananoŋ qaano laligowonaga, mono saanooŋ mende kamaawonja. Komuwombotiwa toroko qaganooŋ laligowonaga me manja qeqi kazi koloonagato, mono saanooŋ mende kamaawonja.

36 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaenj oogita eja,

“Goo qagaajoŋ ama umugawodeeŋ kanaiŋ nunugi komuwoŋatiwaajoŋ mogi kema gomaŋ tiinkeja. Lama aŋuŋ neŋkejuti, iikaŋiadeeŋ nonoojoŋ romoŋgoŋkeju.”

37 Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistnoŋ uujopaya ninisaano moniŋi, iinoŋ naŋgoŋ nonono lombo kuuya iikanooŋ mono haamo ama otokorianj maama laligowonja.

38 Iwoi moŋnoŋ mono Kraistwaa uujopayanonja mendeema nonomambaajoŋ amamaawaa. Ii hoŋa tooŋaga moma yagojeŋ. Koomunoŋ me laaligowaa iwoiya moŋnoŋ mono mendeema nonomambaajoŋ amamaawaa. Siwe gajoba me omejililan yoŋonooŋ mono kamban kokaamba me kanagenj nono mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya. Beŋsakonj kawali ku-usunŋiawo yoŋonooŋ ii amamaawuya.

39 Euwaa euyanoŋ me emuwaa emuyanoŋ laligojuti, iyoŋonooŋ mono mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya. Anutunoŋ ilawoila tosaanja moŋ mokoloorota ejuti, iyoŋonooŋ mono kaŋagadeeŋ Anutuwaa uujopaya iikanooŋ mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya. Anutuwaa uujopaya iikanooŋ mono Kraist Jiisaso Poŋnana iwaanoŋ asugiro ninisaano ii mojoŋ. Kianj.

9

Anutunoŋ siŋja so Israel meweengooŋ ojono.

1 Niinoŋ Kraistwo qokotaŋ nama qaa qoloŋmolonjgoya qaagoto, qaa hoŋa tooŋ moŋ jemaŋa. Uŋa Toroyaa qaawaajon geja ambe qaana naŋgoŋ jeŋ kottiŋ uuanooŋ saŋe nuro kokaenj moma jejeŋ:

* **8:36:** Ond 44.22

2 Niinoj Juuda ejemba tosaanja yonjoo wosobirinoj nuro uunanoj siimbobolo somata tetegoya qaa kokaelbaajoj momakejej:

3 Yonjonon niwo baloq selenoq Israel kanagesoga motoonjo kolojonto, uugianon Kraistwo mende qokotaaj laj laligoju. Niinoj Israel yalaaurunanoj uugia meleembutiwaajon aonjoronekejen. Anutunon yonjo qaaqia gosiro neeno yonjoo kitigia koloow ironja meleema noo qananon kokaen ubaatiwaajon mojen: Inoj nii Kraistwaanonga mendeema nono gere siawaaw buja koloombambaajon mojen.

4 *Yonjonon Israel tuuj uutanon laligogi Anutunoj uujuano bujaya koloju. Anutuwaa qabuuya bosima akadamugiawo koloju. Anutunon yonjowo oyanboyaq koloowutiwaas soomonjo walaga ano gbilila ama Kana qaa ojono. Kawaajon jiwowoq jigonoj uma Anutuwaa waeya menj mepeseeqkeju. Anutunon kotumotueya seiwaatiwaa qaa somongoroti, iikawaa hojanon koloowaatiwaajon mambomakeju.

5 Yonjonon wanjalenana Aabrahambaa gibiliuruta yonjo esa merauru-giaga laligoju. Kraistnoj yonjoononga baloq sele busu menj eja kolooro. Kraistnoj Anutunana koloq iwoi kuuya galen kono qata kambaj tetegoya qaa mepeseeqkeboja. Qaa ii ojanon.

6 Iikaajaa laligojuto, Israel kanagesononja koloq seiq laligojoni, anana kuuya mono kilej Israel ejemba hoja mende kolojo. Kawaajon Anutuwaa qaayanoj sonjiryo esunjaanoj kamakamaata koloqkeja me? Kaej jewonaga, ii qaa hoja qaago.

7 *Aabrahambaa gibiliuruta yonjoononga koloqjiaajon ama kuuya anana mono Anutuwaa meraboraanjaq mende kolojo. Kaej qaagoto, Anutunon Aabrahambaaq kokaen ijoro, "Aisakwaa esameraurutanon mono goonon toroqen qaga bosima laligoj ubuya."

8 Qaa iikawaa kania ii kokaen: Aabrahambaa gibiliuruta baloq ejemba silinoj merabora koloqkejoni, kuuya anono mono Anutuwaa meraboraaq mende kolojo. Kaej qaagoto, Anutunon qaa somongoro ejiwaa so koloonini, Anutunon mono nonoga moma nonono Aabrahambaa gibiliuruta hoja kolojo.

9 *Soomongo qaa iikanon Aabrahamaanoy kokaen karo moro, "Gbani motoonjo tegoro kanoj mombo kaq giibe Saaranoj mono meriawo koloowaa."

10 Qaa kaej moro iwaanoj iikaya kolooroto, iikanon mende tegoro. Iwaa gematanoj Rebekawaanoj kaanjadeej Anutuwaa qaayaa so kolooro. Bejnana Aisak iimon embia ii koro muro merawoigara sunesune koloori.

11 Sunesune yoronon goron uutanon rama mende koloq iwoi awaa me bologa moj mende aniti, Anutunon mono kambaj iikanon mera iyoroononga moj iyanjaqoj meweengoro. Iyanja momo arejanon kotaq hojawo koloq tegowaatiwaajon ama koga meweengoro.

12 *Iyanja uusiijanoy hojawo koloowaatiwaajon Rebeka kokaen ijoro, "Datanoj mono kogaa weleqeqe koloq newo baatanon laligowaa." Anutunon kaej ijoj nanamemengara ambaoraga iikawaa soyanoj ii mende gosiq oronoto, iyanja siinjagadeej otaaq koga oono dataa somataya koloq.

13 *Iikawaa qaaya ii Buja Terenoj kokaen oogita eja, "Jeikob uunanoj jopagoj laligoweto, Iisoo (Esau) ii togoj kazi ama muq laligowe."

14 Qaa kawaajon mono nomaej jewonaga? Anutunoj dindiŋa mende koloja me? Iikaŋa qaago totoŋ!

15 *Anutunoj Mooseswaajon qaa kokaŋ ejorota eja, "Niinoj mono neenaa siijna otaaŋ moŋ moroga iima koboŋ kiankomumambaajoŋ mojeni, ii ga mono kiankomuŋ muŋkejeŋ. Moŋ morowaajon wosomomo ama mumambaajoŋ jejeni, iwaajon mono wosona momakejeŋ."

16 Qaa kawaajon ama namo ejanoŋ Anutu mende galeŋ komakejato, iwoiwaas siija moma amambaajoŋ batogon bimbimgonagato, ii kileŋ Anutu mende uuguwaa. Anutu aŋo kaledmoriaŋaa so iwoi kuuya galeŋ kono iwaas borianoŋ eja.

17 *Anutunoj faaraao kimbaajoŋ qaa ijoro Buŋa Terenoj kokaŋ ejra, "Neenaa qabunjaŋa jen seigi gomaŋ korebore sokombaatiwaajoŋ mojen. Kaeŋ moma ku-usuna qendeembe asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ kuŋ gombe giinooŋ asugina. Asugiŋ laligoŋ tuarenjen am noma laligona mono haamo ama gombe."

18 Qaa iikawaa so Anutunoj iyanjaas siija otaaŋ moŋ iima koboŋ kiankomumambaajoŋ moji, ii mono kiankomuŋ muŋkebaa ano mombaa uuta meŋ gojomambaajoŋ moji, ii mono meŋ gojono yanjisəŋ koloŋkebaa. Kian.

Anutuwaanoj iriŋsoŋsooj ano kiankomu

19 Ojoononja moŋnoŋ noojoŋa kokaŋ jenaga, "Kaeŋ kolooro kuuya anana mono Anutuwaas uusiŋa tuarenjen am mubombaajoŋ amamaŋkejoŋ. Kaeŋ koloorogo Anutunoj mono naambaaajoŋ toroqen jen nonomakeja?"

20 *Moŋnoŋ kaeŋ jenagato, baloŋ eja gii mono moroga koloŋ Anutu tuarenjen ano aŋgutowo am munaga? Boroterenoj mono iyanjaas mokomokoloo Toya kokaŋ saanoo mende jen mubaa, "Gii mono naam- baajoŋa tani koi kaanjaŋ mokoloŋ nona?"

21 Monjon meme ejanoŋ mono iyanjaas ku-usuŋ qaganoŋ siijaas so gbakoŋ meleema meweengon gbakoŋ motoŋgo kanoŋa koworaneŋ morota morota meŋkejoŋ. Tosia kambaj so meŋ gawoŋ muŋkejoŋ ano tosia akadamu- giawo ii mono korisoro kambajanoŋadeen gawoŋ muŋkejoŋ.

22 Anutu mokomokoloo Tonananonj mono kaanjadeen am nonomakeja. Iinoŋ iriŋsoŋsooj ejemba qendeema nonono ku-usuŋa iima mobomba- joŋ momakeja. Kaeŋ moma iriŋa soono kazianon ejemba tosaanja yoŋoo qagianoŋ uro jojorin kondeema ojonomambaajoŋ am laligoro. Ii kileŋ ironja uulanjawodeen mende meleema ojontoto, yoŋoojona am siimbobolo mamaga moma mokosiŋgoŋ uugia meleembutiwaajoŋ mamboma laligoro.

23 Kaanjadeen kaledmoriaŋ injisaaŋ kelemaleleŋ koloowaatiwaajoŋ momakeja. Kaeŋ moma ejemba akadamuya buŋa qeq aowomba- joŋ meweengoŋ nononoti, anana mono niniimma kobořo akadamuyawo asariŋkejoŋ.

24 Anana kaanjagadeen kaanja koloowombaajoŋ nonono. Juuda ejem- bagadeen qaagoto, waba kantria kantria ii kaanjagadeen kaanja koloowuti- waajoŋ ojonto.

25 *Anutunoj iikawaa qaaya jerota gejatootoo eja Hooseawaa terenoj kokaŋ eja,

“Ejembaa neenaa kanagesouruna mende koloon laligogiti, niinoj mono ii ojoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianoj neenaa wombo alana mende laligogiti, iyojoojoj mono ‘Neenaa wombo alauruna,’ kaej jej laligomajaa.

26 *Niinoj gomaŋ mombaa ejembaya yojoojoj kokaŋej jej laligowe, ‘Oŋo neenaa kanagesouruna mende laligoju.’ Kaej jej laligoweto, ii mono balongjanor iikanonja ojooma qagia kokaŋej qamaŋa: Oŋo mono Anutu laaligo Toyaa meraboraaŋa koloju. Utequte kaanja koloowaa.”

27 *Aisaianor kaanagadeej Israel kanageso nonoojoj ama kokaŋej saama jero, “Israel ejembaa jaŋgonana kowe sakasiŋ kaanja koloonagati eeŋ, ii kileŋ nonoononja afaaŋjanorj mono uunana meleeniŋ hamo qeŋ nonombaa.

28 Pojnoj gomaŋa gomaŋa kuuya ananaa qaanana iliŋ alaŋ gosiŋ jej tegon kitia kuuya meleema nonondaborowaa.”

29 *Aisaianor kaej jej waladeej qaa moŋ jeroti, iikawaa ojanoj mono nonoonon kokaŋej koloja, “Pon ku-usuŋ kuuyaa Tonananoj gbiliurunana tosaŋa mende iŋiima kobooro uugia meleembuyagati eeŋ, balonananorj mono Sodom kaanja meleeno kemero gere jenaga. Nononoj mono Gomora ejembaa kaanja tiwilaawonaga. Anutunoj mono kaanja ama nononaga.” Kaej jero.

Israel kelemalelejanorj Anutu yaŋgiseŋ ama muŋkeju.

30 Kawaŋaoj mono nomaŋej jewonaga? Kantri tosianorj Anutuwaa jaanorj solanja koloowombaa gawoŋa mende kaparaŋ koma megiti, iyojonoj Anutuwaa jaanorj solajanagi. Uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaŋaoj qagia jej tegoro solajaniniŋ laligoju.

31 Kaej laligojuto, Israel nononoj solanja koloowombaa Kana qaa otaawombaajoj kaparaŋ koma laligoŋ kouma ii kileŋ Anutuwaa jaanorj mende solajaniniŋ.

32 Iikawaa kania ii kokaŋej: Iyanjodeej batogoŋ nanamemeŋ dindinjaa ama iikaŋa kanoj solanja koloowombaaŋ kaparaŋ koma Jiisas mende moma laarinj mugi. Iinoj jamo powowoŋ kaanja koloji, mono iwaanorj ritataŋgoj uŋuro osiŋ gema qeqi. Iikawaŋaoj solanja mende koloogi.

33 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoj kokaŋej oogita eja, “Iibu, Anutu niinoj mono aeŋ jamo moŋ Zaion baanjanorj Israel tuuŋ uugianorj komowe yoŋonoi iikanonj ritataŋgoj kamaan uŋuro gema qeqkebu. Moŋnoj eja gereya powowoŋ kotakota ii moma laarinj mubaati, iinorj mono kambaj moŋnoj iwaajonj nama gamu mende mokoloowaa.” Kianj.

10

1 Oo uumeleerj alauruna, niinoj neenaa Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajoŋ awelegoŋkejen. Anutunoj hamo qeŋ oŋombaatiwaajoŋ uuna meŋ kululuŋ yoŋoojorj ama Anutu qama kooliŋ muŋkejen.

2 Yoŋoo kanagianorj kokaŋej eja: Yoŋonj Anutuwaaajoŋ uugere amakejuto, ii poumapou qaganorj amakeju. Yoŋoo qaagia kaej naŋgon jejen.

3 Anutunoj qaanana jej tegoro solajanijoŋ, iikawaa kania mende moma yagoŋ iyanjodeej batogoŋ solanja koloowombaaŋ kaparaŋ komakeju.

Kaeñ ama Anutunoñ qaanana jeñ tegoro solañaniwombaajoñ jeñkeji, qaa iikawaa baatanoñ mende kema osiñ een tondu laligoju.

⁴ Kraistnoñ ajodeeñ Kana qaa otaadabororo. Nono tosianoñ ii amamaañ Kraist moma laariñ uunana meleenjonji, iikaya mono Kraistwaajoñ ama Anutuwaa jaanoñ solañanijoñ. Kianj.

Anutunoñ anana kuuya hamo qeñ nonomambaajoñ moja.

⁵* Moosesnoñ Kana qaa otaañ iikaanja kanoñ solaña koloowombaa qaaya ii kokaen oorota eja, “Kana qaa otaadaborowaati, iinoñ mono kawaajoñ ama laaligo kotiga mokoloowaa.”

⁶* Qaa kaeñ ejato, uunana meleema moma laariniñ Anutunoñ qaanana jeñ tegoro solañanijkejonji, Moosesnoñ kawaajoñ qaa kokaen jerota eja, “Uuganoñ kokaen romongoñ jewabo: Eja moronon mono Siwe gomanoñ unaga?” Ejembanoñ ii Kraist wama kamaawaatiwaajoñ lañ jegi.

⁷ Me “Eja moronon koomu gomambaa dutanoñ kemenaga?” Ejembanoñ ii Kraist wama koomunonoñga waabaatiwaajoñ lañ jegi.

⁸ Kaeñ jeñ toroqen kokaen jero, “Buña qaa ii koriganoñ qaagoto, mono goo buuganoñ ano uuganoñ eja.” Buña qaa ii moma laariwombaajoñ eja. Nononoñ qaa iikanon ejemba uukuukuu meñ onoma kokaen jeñ asarin onjomakejon:

⁹ Anutunoñ Jiias meñ gbilliro koomunonoñga waaro. Giinoñ qaa ii uwomboganoñ moma laariñ je buu susuganoñ “Jiisasnoñ Poñna kolooja,” kaeñ jeñ asugijanri eerj, mono hamo qeñ gono letomba.

¹⁰ Gii uwomboganoñ Buña qaa moma laarina Anutunoñ qaaga jeñ tegoro solañaniwa ano je buu susuganoñ Jiias jeñ asugina hamo qeñ gono letomba.

¹¹* Buña Terewaa qaa moj kokaen jegita eja, “Moronon ii moma laariñ mubaati, iinoñ mono gamuya mende mobaa.”

¹² Anutunoñ Juuda ejemba mende ninisoroñ kantri tosaanja mende sureej onjomakeja. Poñ motoongo iinoñ mono kuuya ananaa Poñnana koloon so motoongonon gosin nonomakeja. Ejemba ii qama koolinkejonji, anana kuuya mono kotumotueya kelemaleleñ nonomakeja.

¹³* Iikawaa qaaya ii Buña Terenoñ kokaen eja, “Ejemba dakaya yoñonoñ Pombaa qata qama kooliwuyati, iinoñ mono ii kuuya hamo qeñ oñono letombuya.”

¹⁴ Ejembanoñ Poñ mende moma laariñ muñ iwaa qata mono nomaen qama kooliwuyaga? Iwaa kania mende jegi mogiti, ii mono nomaen moma laariñ mubuyaga? Moñnoñ Buña qaa mende jeñ asariwaati eerj, yoñonojii mono nomaen mobuyaga?

¹⁵* Ejemba moj Buña qaawaajon mende wasiwoñati eerj, iinoñ mono nomaen kema ii jeñ asarinaga? Iikawaa qaaya ii Buña Terenoñ kokaen oogita eja, “Ejemba Buña qaa awaa meñ kankejuti, iyonjo kana otonjia moniñ awaa soro kolooja.”

¹⁶* Kaeñ oogita ejato, noo Israel kanageso honja yoñonoñ Oligaa Buña mende teñ koma laligoju. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianoñ kokaen ninijorota eja, “Oo Poñ, nono Buña qaa jeñ seiniñ moronon mono uuta meleema ii moma laarinagato?”

* **10:5:** Lew 18.5 * **10:6:** Dut 30.12-14 * **10:11:** Ais 28.16 * **10:13:** Joel 2.32 * **10:15:** Ais 52.7 * **10:16:** Ais 53.1

17 Qaa iikawaa so Kraistwaa qaaya jer seiniq gejagianoq kemero mogi momalaarigianoq mono iikaaq koloowaa.

18* Momalaari kaaq koloowaato, kokaen qisiq ojonjen: Buja qaa iikanon mono Juuda yojoq gejagianoq mende kemero mogi me? Qaago, ii mono mogi. Kawaa qaaya ii kokaen jegita Buja Terenoq eja,

“Qaa jegi qaagianoq mono kema kaq gomaq kuuya sokono. Ii gomaq gomaq eu emu leelee iikanon mogi.”

19* Qaa iikawaa so Buja qaa mono mogito, mombo toroqen kokaen qisiq ojonjen: Israel ejembaanoq ii moma asarigi me qaago? Moosesnoq wala qaa kokaen jero,

“Ejemba kanageso uumeleengiaa honja qaa niinoq ii hamo qeq ojombe ojoo uugianoq mono iikawaajon ama motoqoto koloowaa. Waba tuuj poumapou laligojuti, iyononon ono ujuugugi sili iikanon mono Juuda ojoo uugia kuuve iringia soono uugianoq waabaa.”

20* Aisaianon mono kotiij nama kokaen jerota eja,

“Ejemba nii mende mongama noma laq laligogiti, iyononon mono nii mokoloon noqgi.

Ejemba noo kananaajoq mende qisiq laligogiti, niinoq kaniana mono yojoqojon injisaambe iima mogi.”

21* Yojoqojon kaej jeroto, Israel nonoojoq qaa kokaen ninijorota eja, “Ween so umugawodeej kanaq qootogo kanageso gejajuju koloonkejuti, ono noonon kawutiwaajon onooma boro kaka koma laligowe gomaq tiijkeja.” Kianj.

11

Israel uutanoq uumeleen tuuj melaa eja.

1* Kawaajoq kokaen qisiqej: Anutunon iyanjaan kanagesoya gema qeq nonono me qaago? II qaago totooq! Niinon kaanagadeen Aabrahambaa gbilisa moq kolooyen. Neeno Israel kanagesowaa tuuj qata Benjamin iwaa uutanoq laligoj.

2 Anutunon waladeej iyanjaan kanagesoya meweengoq nononoti, nono mono mende gema qeq nonono laligoj. Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliawaa) sunduya ii Buja Terenoq oogita eja. Ilinon Anutuwaa jaanion Israel ejemba jer onoma qama kooliroti, ono qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii kokaen,

3* “Oo Pon, yononon mono goo gejatootoo ejembauruga ujuugi komugi goonoq siimoloq oonjoon alataya alataya kondemondeengi. Nii motoonqo nomesaogi laligowe kokomomola meq emboma nuwombaajon jojoriju.”

4* Kaej jeroto, Anutunon ii moma mono kokaen meleema muq ijoro, “Gii geengodeej mende laligojanto, niinon eja 7,000 kaanjadeen sopas somonqon onjombe neenaa bujanan koloon ben qololjmolonqoya Baal ii mende simin kuma muq giwo toroqen laligoju.”

5 Qaa iikawaa so kambaq kokaamba kaanjadeen Anutuwaa tuuj melaa eja. Anutunon kaledmoriaanqaa so ejemba afaanja meweengoq nonono laligoj.

* **10:18:** Ond 19.4 * **10:19:** Dut 32.21 * **10:20:** Ais 65.1 * **10:21:** Ais 65.2 * **11:1:** Fil 3.5
* **11:3:** 1 Kin 19.10, 14 * **11:4:** 1 Kin 19.18

6 Kaleñmoriañanor mono nemuj koma muro meweengoj nonono. Nono nanamemej awaa ama menj laligowonagati, iikawaajoj ama mende meweengoj nonono. Balon ejemba nanamemenananor nemuj koma muro meweengoj nononagati eenj, iwaakaleñmoriañanor mono iwoi omaya koloonaga.

7 Kawaajoj mono nomaej jewonaga? Israel kanagesonor solaña koloowombaajoj kaparañ koma laligogito, solañaniwombaa kania ii mende mokoloogi. Yononor qaagoto, Anutunor tuuj melaa meweengoj nononoti, nononor kaleñja ii mokoloon solaña kolooniñ. Tosianor momo bologanoj uugia gojono eenj tondu laligoju.

8* Iikawaqaaya ii Bunja Terenoj kokaen oogita eja, “Gaonjaajaa laligogi Anutunoj ome mende somongoro uugianoj kemero koomuya koloogi. Iwoi iima kania iima kotowubotiwaajon jaagia menj gooro umuj kono. Qaa gejagianor moma moma asariwubotiwaajon ii menj gojono. Kaeñ tomipiñ laligojou kouma kamban kokaamba kaañgadeenj eenj tondu laligoju.”

9* Kine Deiwidnoj iikawaqaaya kokaen jerota eja,

“Oo Anutu, yononor jejelombaj oojama neñ lañ aisoonkeju. Iikanor mono mokoloon injiima sinjisoñgogiajoj moto ama oñomba.

Mono iyançiaa dunjanor ritatañgor kamaañ uñuro iroñia meleema oñona siimbobolo mobu.

10 Oo Anutu, gii mono jaagia menj goona uuñ iibombaajon amamaawu. Mono iroñia meleema oñona qagianor uma bimooro suulañ uuñgor laligowuya.”

Deiwidnoj kaeñ qama kooliro.

Waba kantri yononor Anutuwaa geria hoñja koloogi.

11 Toroqen kokaen qisijen: Juuda kanageso hoñja yononor ritatañgor kamaañ uñuro uugianoj gojono awaa koloowombaajoj amamaawuya me qaago? Ii mende amamaawuya! Kamaañ uñuroti, iikanor mono Anutu moma kotowombaajoj awelegowutiwaajon kolooro. Juuda kanageso hoñja yononor kana uugun kamaañ uñuro waba kantri yononor kitigia koloñ uugia meleema Anutuwaa buñaya koloogi. Kaeñ koloogiti, iikanor uugia kuuro kawaajoj irinjia soono uugia meleembutiwaasiiñanor koloowaatiwaajon ama kaeñ kolooro.

12 Juuda kanageso hoñja yononor kana soñgiñ kamaañ uñuro kawaajoj waba gomaña gomaña yononor oyañboyaj koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia meleema kotumotue utanooj laligojuto, Juuda kanageso hoñja yononor tomipiñ laligoj Anutuwaa jaanoj mende sokuju. Kanagen Juuda yononor kaañgadeenj kuuya uugia meleembuya. Kaeñ kolooro Anutuwaa kotumotueyanor seiñ kelemaleleñ asuganoj asugiwaa.

13 Niinoj qaana koi Juuda oñoojoj qaagoto, waba kantri kanageso oñoojoj jejen. Niinoj waba kantri oñoojoj wasiwasieja aposol kolojeriñwaajon “Gawona qabuñayawo koloja,” jeñ kaeñ romonjogojen.

14 Gawona ii mewe hoñja kolooro uugia meleemakejuti, neenaa Israel kanagesourunanoj iikawaqaaya buñaya mobutiwaajon kaparañ koma awelegonkejen. Buju qaa iikanor motomotoon yonoo uugia kuuro kawaajoj irinjia soono uugia meleembombaa siijanor kolooro meleengi Anutunor hamo qej oñombaa. Gawona qabuñayawo ii mono kawaajoj ama waba kantri oñoo batugianor menjkejen.

* **11:8:** Dut 29.4; Ais 29.10 * **11:9:** Ond 69.22-23

15 Anutunoŋ Juuda tuuŋ gema nunuro iikawaa hoŋaŋoŋ mono kokaen̄ kolooro: Waba kantria kantria oŋonoŋ kitigianoŋ koloogi Anutunoŋ tawagia meŋ uŋuano alauruta koloogi. Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ uugia meleengi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋoma moma arŋoŋ koma arŋaliŋ oŋombaačti, iikawaa hoŋaŋoŋ mono koomunonŋa gbiliŋ laligoŋ kotiiwutia so koloowaa.

16 Gbani jaayaqeqe gbianonŋ nene Anutuwaaŋ gosiŋ ama korisoro anij soraaya koloojii eej, gawombaa nembaneneya kuuya mono kaŋagadeen̄ soraaya kolooya. Gere tiitanon toroya koloji eej, borianonŋ mono kaŋagadeen̄ toroya koloju.

17 Juuda tuuŋ ii Anutu iyanjaanŋ oil gerega kolojo. Anutunoŋ iyanjaanŋ oil gere ii hoŋabonŋ meŋ boria tosaanŋa motoro kamaagi ano duuyaa oil gere boria meŋ kaŋ batugianonŋ ano toroqen̄ somariiŋkeju. Kantri tosaanŋa oŋo duuyaa oil gere kawaa so kolojuto, Anutunoŋ kileŋ uŋuano kamban̄ kokaamba gere boria qaita moŋ yoŋoo batugianonŋ laligoŋ kotiŋkeju. Oŋo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanonŋ nene apuya horon̄ neŋ somariiŋkeju.

18 Oŋo Juuda nonowo nanjuto, kileŋ Juuda nunuugun̄ selegia meŋ ububo. Selegia meŋ ubuyagati eej, mono qaa koi mobu: Kantri tosaanŋa oŋo gere boriagadeen̄ kaŋa koloju. Oŋo tiimana mende bosimakejuto, nonoonŋ geregere tiitanon̄ mono oŋombosino nanju.

19 Qaa kokaen̄ jewuyaga, “Anutunoŋ anana iyanja gere batuyanoŋ ama nonombaatiwaajon̄ ama gere boria ii kotoro kamaaro tintinŋ kolooro.”

20 Qaa ii hoŋaga. Anutunoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema moma laarigitiiwaajon̄ ama kotoŋ oŋono kamaagito, oŋo mono momalaarigianoŋ rindanŋgoŋ oŋono zeŋ nanju. Kaeŋ nama jaba-arambaran̄ mende meŋ awelegoŋ laligowuto, mono kokaen̄ kamaaŋ uŋuhabotiwaajon̄ sombugia moma laligowu:

21 Anutunoŋ aŋaa geriaa boria hoŋa mende injiima koboŋ Juuda kanageso kotoŋ oŋonoti eej, oŋo mono “Saanoŋ niniima koboowaa,” kaeŋ jewubo. Eej kaŋa romongoŋ tondu laligowubo.

22 Kawaajon̄ waba kantri oŋo Anutuwaa kania romongoŋ kokaen̄ jewuya, “Juuda ejemba kana soŋgiŋ kamaaŋ uŋuroti, Anutunoŋ iikawaa iron̄ meleema mono oŋanoŋ geriawo ama oŋomakejato, anana qeeango Toyawo qokotaŋ naniŋ meŋ qearŋgoŋ nonomakeja. Iwo mende toroqen̄ namboŋati eej, mono kantri tosaanŋa nono kaŋagadeen̄ kotoŋ nonono kamaawoŋa.”

23 Kaeŋ saanoŋ jewuyato, Anutunoŋ ejemba kana soŋgigit, ii kaŋagadeen̄ saanoŋ kotoŋ gere batuyanoŋ mombo toroqen̄ oŋombaa. Kawaajon̄ Juuda kanageso yoŋonoŋ yangisengia mesaŋ uugia meleembuti eej, ii mono saanoŋ Jiiaswo toroqen̄ oŋombaa.

24 Anutunoŋ oŋo duuyaa oil gere kanoŋa kotoŋ oŋoma komakoomowaa kania uugun̄ oil gere qaita mombaa batuyanoŋ ama toroqen̄ oŋono. Kantri tosaanŋa oŋo kaŋa ama oŋonoti eej, iikawaaŋoŋ iyanja gere boria hoŋa Juuda kanageso hoŋa ii mono afaaŋgoŋ uŋuama siŋjanon̄ iyanja oil geriaa batuyanoŋ ama oŋono mombo toroqewuya. Kiaeŋ.

Anutunoŋ Israel kuuya kiankomuŋ nonomambaajon̄ moja.

25 Oo uumeleen̄ alauruna, oŋoŋgiaa momakooto qaganoŋ lan̄ laligowubotiwaajon̄ mono qaa aasaŋgoya moŋ injsaambe moma asariwutiwaajon̄ mojen. Qaa ii kokaen̄: Momo bologanoŋ Israel kanagesowaa bakaya moŋ yoŋoo uugia gojono laligojuto, kamban̄ tetegoya

qaa yangiseñ mende toroqen laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yoñoonoñga kelemalelen yoñonoñ ugia meleema Anutuwaa bentotoñ utanooñ koubuya. Kaeñ argi Anutunonjangogia iiro sokombaati, kamban iikanon Juuda kanageso nonoo yangiseñ kambanananoñ tegoro kuuya ugia meleembuya.

26 *Uugia meleengi Anutunon Israel kanageso kuuya hamo qeñ orjono letombuya. Iikawaa qaaya ii Buñña Terenoñ kokaen oogita ejá,

“Hamoqeñe Toyanoñ mono Zaion baañjanonja asugij Jeikob tuuñ nonoo nanamemenana añgonjorayawo ii koma konjoratiwaa.

27 *Anutu niinon siñgisonjogia koma konjoratiñ oyanþoyañ mokoloowutiwaajoñ soomonjoñ areñá ii yoñowo ambe motooñ laligowonañ.”

Qaa kaen ejá.

28 Juuda kanageso hoñá yoñonoñ Oligaa Buñña gema qeñ Anutuwaa kereuruta koloogitiwaajoñ kantri tosaañja oñonoñ kitigianoñ Anutuwaa alauruta koloju. Kaeñ kolojuto, Anutunoñ Israel wanjaleurunana meweengoñ oñonotiwaajoñ Juuda nononoñ mono toroqen wombo alauruta hoñabonja kolojoñ.

29 Anutunoñ ejemba moroga meweengoñ oñooma kaleñ oñomakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago.

30 Waba kantri oñó kaañagadeen wala Anutuwaa jeta mende teñ koma tondu laligogito, Juuda kanageso hoñá yoñonoñ yangiseñ koloogitiwaajoñ ama Anutunoñ oñó kiankomuñ oñono letonji.

31 Juuda kanageso hoñá yoñonoñ kamban kokaamba Anutuwaa jeta qotogoñ tondu laligoñ koujuto, oñonoñ letonjitiwaajoñ ama Anutunoñ Juuda kanageso nono kaañadeen kamban kokaamba kiankomuñ nonomambaajoñ moja. Waba kantri oñonoñ ugia meleema letonji kawañ silianoñ ugia kuunkeji, iikawaajoñ yoñonoñ mono kaañadeen afaanjoñ ugia meleema kiankomuña buñña qeñ aowuya.

32 Ejemba kuuya anana Anutu qotogoñ lañ laligonij qaa qootogonana mokoloon gbadoon nonono. Korebore kiankomuñ nonombaatiwaajoñ ama kasanorj gbadoonj nonono. Kianj.

Anutu mepeseeñ oojsaa rii kokaen qamakejoñ:

33 *Anutu kaleñmoriañaa kowianoj mono somata qatawo kolojoa. Mañgaa siita, momoya mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoyanoñ nunuugun uuta somata kolojoa. Iinoñ qaanana gosiñ jeñ tegonkeji, nononoñ ii kuuya jeñ asariñ tegowombaajoñ amamaawoñja. Laaligonanaa kana areñonkeji, iikawaña kania mono moma gosiñ mokoloonj tegowonjatiwaa so qaago.

34 *“Pombaa uu konoñaa areñá ii ejemba kuuyanoñ moma yagowombaajoñ amamaañ laligoñ kouniñ. Moñnoñ gejanono qaa mubaatiwaa so qaago.”

35 *“Balon ejemba kaleñ añguñkejonto, iwo kaeñ ambombaajoñ amamaañ laligoñ kouniñ.

Iwoi munij kitia mende meleema nonono saanoñ sokoma muja. Iwoi monj era nonombaatiwaa kiti mubombaajoñ amamaañkejoñ.”

36 *Ii kokaembaaajoñ amamaañkejoñ: Iinoñ iwoi kuuya Toya koloon wanjaleya kolojoa. Iinoñ iwoi kuuya nemuñ kono kolooro. Ii iyanjaa

* **11:26:** Ais 59.20 * **11:27:** Jer 31.33-34 * **11:33:** Ais 55.8 * **11:34:** Ais 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **11:36:** 1 Kor 8.6

akadamuya mokoloon mubaatiwaajon ama kolooro. Kawaajon anana qabuñaya mepeseenij tetegoya qaa akadamuyawo ej uma ewaa. Qaa ii ojanoj.

12

Laaligonana nomeq laligonij Anutuwaanoy sokombaa?

¹ Oo uumeleej alauruna, Anutunoj kaen kiañkomuñ nononotiwaajon niñon mono uugia kokaen kuuj ojonoj: Onjo mono kiañkomuya ii uu konongianoj romongon kawaa so kitia meleema mun waeya mej mepeseenj laligowu. Kaanjagadeen onjoangiaa sele busugia ii Anutuwaakotin nandungia ambu. Kaen ambuti eej, onjo mono gbiliñ soraaya koloogi Anutunon nandungia ii iiro sokono siijja momakebaa.

² Wala namowaa nanamemej bologaa areñja otaaq laligogito, kamban kokaamba iikaanja mono mende toroqen amakebu. Kaen qaagoto, mono uumomogianoj gibiliro letoma laligowu. Kaen laligon Anutunoj onjojoj siijj nomeq moji, ii moñgama saanoj kotiñ gosiñ mokoloowuya. Ii mokoloon iikawaa so amakebuti eej, mono kana awaa otaagi sokoma muro akadamugiawo koloñkebuya.

³ Sisau tondu laligowubotiwaajon qaa moj jemaña. Anutunoj kaleñmoriañ nono iikawaa qaganoj nama kuuya onjoojñ kokaen inijoj: Onjo mono onjoangiajaoj mogi uuta mende koloowato, motomotooj onjo mono tororo moma koton aonj laligowu. Anutunoj momalaari nonono iikawaa hoñja kolooñkejiwaa so mono onjoangia gosiñ aonj iikawaa so qaa jen laligowu.

⁴ *Iikawaa kania ii kokaen: Sele busunananon motoonjgo kolojato, sele busu kitinana ii mamaga. Kitia kuuya yoñonoj gawoñ motoonjgo iikayadeen mende menjkeju.

⁵ Iikawaa so uumeleej ejemba anana kaanjagadeen mamaga laligojonto, kileñ Kraistwo qokotaaj nama sele busu kaañja hoñja motoonjgo kolojony. Motoonjgo kolojonto, aña aña nononoj mono toroqen aonj motoonj gawoñ menij sokono nanjoj.

⁶ *Anutunoj kaleñmoriañ nononotiwa so gawoñ memewaa momo kaleñ morota morota buña qeñ aon laligojony. Moñnoj gejatootoo gawomba momo kaleñ buña qeñ aoji eej, iinon ii mono gawonon amakeba. Momalaarianoj rindançojon muñkejiwaa so gawonon ama Anutuwaa qaaya jen laligowa.

⁷ Mombaajon welenqege gawombaa momo kaleñ muroti eej, iikawaa so mono tosaañja pondaj ilaaj onjoma laligowa. Mombaajon boi qaqazu gawoñ mewaatiwa momo kaleñ muroti eej, iinon mono membiriqem-biria qaa pondaj tosañja kuma onjoma laligowa.

⁸ Mombaajon uu nañgonanjo gawombaa momo kaleñ muroti eej, iinon mono pondaj kaparañ koma ejemba uugia kuuj nañgon onjoma laligowa. Tosianoj iwoiwaajon memeqemeaj meñ amamaagi mombaajon ii nañgon onjombaatiwa momo kaleñ muroti eej, iinon mono konjgbäraya qaa pondaj nañgon ilaaj onjoma laligowa. Mombaajon galenkonkon gawombaa momo kaleñ muroti eej, iinon mono zeñ nama tosañja galeñ koma onjoma laligowa. Mombaajon uujopa gawombaa momo kaleñ muroti, iinon gawoñ ii mono korisoro qaganoj meñ laligowa. Kiañ.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

9 Mono gbingbaon mesaon tororo uujopa ama aon laligowu. Bologa sisia men gema qeq laligowu. Awaawaajoq ama ojono iikanon mono qokotaaj laligowu.

10 Uumeleen alaurugia ii mono gumbonjonjon qaganon ama ojoma tororo jopagon aon laligowu. Goda qeq aowombaajon kaparaq komakejuti, iikanon mono awelegoq mepeseen aon laligowu.

11 Uugianon mono mende soloqoq looriwato, qama kooligi Urja Toroyanoq inaaq ojono geregerenon nama Pombaa gawoq men laligowu.

12 Mono oyaqboyan mokoloowonatiwaajon mamboma jejeromonromonjama korisoro qaganon laligowu. Kakasililij moma mono mokosinjoq laligowu. Mono pondaj nama Anutu qama koolij laligowu.

13 Anutuwaa ejemba soraayanon iwoiwaajon amamaajuti, ii mono ilaaq ojoma laligowu. Mono ejemba koma horoq ojoma motoon rama nembaneneq korisoro amakebu.

14 *Sisiwerowero ama ojomakejuti, ejemba ii mono mende qasuaaj ojombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegon ojomakeba.

15 Aisoojuti, iyoqowo mono ilaaq ojoma asooowu. Saajuti, iyoqowo mono ilaaq ojoma saabu.

16 *Mono uumotoon ama aon luaeenoq laligowu. Ojoaqgiaajon mono mende mogi uba. Jaba-arambaraq mende ambuto, ejemba kamaanqeqeta mono ala men ojoma laligowu. Ojoaqgiaajon mogi momakooto ejembaga laligojutiwa so mende koloowa.

17 Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajon mende ambu. Ejemba kuuyanon sili tosaanja yojoojoq mogi nanamemeq awaa koloojuti, ii mono kaparaq koma men laligowu.

18 Iwoi mombaajon osiqosi mende anjuti, mono kotikotii ej ojonjiwa so kaparaq koma ejemba kuuya yoqowo luaeenoq laligowu.

19 *Qaa moq ii Buja Terenon kokaen oogita eja, “Niinoj mono bologaa kitia meleembe qagianoq ubaa. Ii noo gawonja. Pon niinoj kaej jejej.” Kawaajon wombo alauruna, ojoaqgio mono bologaa ironja mende meleembuto, ii Anutuwaaajoq mesaogi iriqa soono iwaa kitia meleema metogoq ojombaa.

20 *Kawaajon ii onoqangio mende meleembuto, Buja qaa koi mono otaaq laligowu, “Kereganoj nenewaa komuji eeq, ii mono nene wagiwa. Goo kereganoj apuuwaajon moji eeq, ii mono apu muna newa. Kaej ama goonoq sili awaa iikanon mono uu kuun muna gamuya moma mesaonaga.” Qaa ii mono otaaq laligowu.

21 Mojnoj sili bologa iikanon haamo ama gombaboto, geengo mono sili awaa ama iikanon haamo ama muq silia bologa ii kolojanivaga. Kian.

13

Gawman yoqoo qaa baagianon kema teq koma laligowu.

1 Gawman moq ii ajodeej mende koloroto, Anutu, ku-usuq Toya iinoj mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usuq qaganon nama galeq koma nonomakeju. Jenkooto gawombaa kondomondooya ii Anutu. Kawaajon ono kuuya mono ojoaqgiaa gawman yoqoo qaa baatanoq kema laligowu.

² Kania kaeñ mojutiwaajoñ ama moñnoñ jeñkooto galen yonoo ku-usungi qetanjı, iinoñ Anutunoñ laaligowaa areñja anoti, mono ii qetanja. Jeñkooto Toya qetanjı, Anutunoñ iyoñoo qaagia jeñ tegor ironja meleema onjono lombo mokoloowuya.

³ Galenkoñkoñ yononoñ ejemba nanamemeñ bologa amakejuti, ii kee momo ama oñomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaanja mende ama oñomakeju. Kawaajoñ galen ku-usungiawo yonoo keega momambaajoñ mojañ me qaago? Ii mende momambaajoñ mojañ een, mono nanamemeñ awaa ama meñ laligona mepeseen gomakebuya.

⁴ Gawman yononoñ mono Anutu welenja qen muñ meñ qeargoñ gombombaajoñ moju. Kaeñ mojutiwaajoñ ejemba bologa koloojuti, mono iikawaa ironja meleengi qagianoñ uro lombo mobutiwaajoñ nanju. Anutuwaal welenqegeuruta koloogi goondomombaa soo somata oñonoti, ii een totoon mende meñ laligoju. Kawaajoñ iwoi bologa anjanji een, mono toroko moma laligowa.

⁵ Lombo qagianoñ ubabotiwaajoñ mono gawman jegia teñ koma laligowu. Kawaajoñjadeen qaagoto, Anutuwaal jaanjoñ kaanjadeen sokombaatiwaajoñ mono kaeñ amakebu. Mende teñ konji Anutuwaal iriña soono jero uu konoñgianoñ kaeñ mogi uugianoñ boliwabotiwaajoñ mono kaanjadeen gawman yonoo qaa baatanoñ kema laligowu.

⁶ *Gawman yononoñ mono Anutuwaal gawon bakaya mon meñ iikanon zerj nama galen koma oñomakeju. Gawoñgia ii mewutiwaajoñ oñonoñ mono ilaaj oñoma takis kaanjadeen amakeju.

⁷ Gwmambaa takis ama kotij kania kania dawi oñombutiwaajoñ jeñkejuti, ii mono kuuya iikawaa so oñomakebu. Gwmambaa takis kania kania kuuya oñoma komuniti gawon ii mono tororo meñkebu. Gwmambaa gawon meme ejemba yonoojoñ mono qaqabuñabuñja ama goda qen oñomakebu. Kianj.

Kambaj somatanooñ dodowiro mono jopagoñ aoj laligowu.

⁸ Kaeñ ama mombaanoñ tosa mon oñowo mende ero laligowu. Kileñ oñoo tosagia motoonjo ii kambaj so kokaen ejá: Oño mono uunooñ jopagoñ aoj laligowu. Moñnoñ tosaanjä jopagoñ uukalej ama oñomakeji, iinoñ mono Kana qaa otaadaboronjeja.

⁹ *Jeñkooto qaa wañja ii kokaen, “Geenga jopagoñ aojkejañi, iikawaa so mono tosaanjä kuuya jopagoñ oñomakeba.” Qaa kawaa uutanoo jeñkooto qaa koi kaanja eju, “Serowiliñ mende amba,” “Ejemba mon mende qena komuwaa,” “Yongoro mende mewa,” “Iwoiwaajoñ mono mende kopoñgowa.” Ii ano jeñkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa wañja iikawaa newoyanoñ kolooju.

¹⁰ Ejemba mon jopagoñ mujanji een, iwaajoñ mono iwoi bologa mon mende ama muba. Kawaajoñ uujopa ama iikaanja kanooñ mono jeñkooto qaa korebore teñ koma otaanjkejañ.

¹¹ Kambaj kokawaa kania moma kotojutiwaajoñ mono nanamemeñ kaanja ama meñ laligowu. Wala Kraist moma laariñ uunana meleeninjı, kambaj iikanondeen kanañj laligoñ kouniñ Poñnoñ metogooñ nonono Si-wenoñ ubonoti, iikawaa kambajanooñ mono kosere kadaboroja. Kawaajoñ oñoo gaon ejuti, iikanonja uugia tooro waabutiwaakambanja mono kaja.

12 Gomantiiŋa koriga laligonij ween jaaya jililiŋoŋ kouro asarimambaa-joŋ anja. Kawaajoŋ paŋgamambaa nanamemeŋ ii mono koma konjoratigi kamaaro asasaga manja qewoŋiwaɑ akadamuya ii mono meŋ konjgi kemerø namboŋa.

13 Asasaga uutanoŋ laligojoniwaɑ so mono nanamemeŋ soraaya ama meŋ laligowonja. Tosianoj jejelombaŋ paati ama baonoŋ neŋkejuti, iikaŋa neŋ apu kotiga neŋ eloŋkaloi amakeju. Sero namboŋnamboŋ ama laŋ emba yongoro horoŋkeju. Juma deema aŋgawowo ama kisooma aoi uuŋoŋ junjuŋ moma gema qeŋ aŋkeju. Nanamemeŋ kaŋa ii mende sokonja.

14 Uuselewaa siŋgara kombombaŋa bologanoŋ gbiliŋ waagi yoroŋ siŋgara teŋ koma oŋombubotiwaajoŋ ii mono geja mende ama romongoŋ oŋomakebu. Kaen qaagoto, Poŋ Jiis Kraistwaa nanamemeŋaŋoŋ mono tiwo sumanŋia kolooro ii maleku kaŋa mouma aoi laligowu. Kiaŋ.

14

Ala loolooria ii mende jeŋ oŋoma laligowu.

1* Mombaa momalaarianoŋ loolooria kolooro ii mono kalaŋ koma koma horon muŋ laligowu. Iwo amiŋ moma jenoŋkooli qaa kolooro kawaajoŋ kesa-awareŋ mende amakebu.

2 Tosianoj momalaarigiaa so nembanene kuuya saanoŋ neŋkejuto, tosaŋa yonjoo momalaarigianoŋ loolooria kolooro nene piapiayagadeeŋ neŋkeju. Uugianoŋ tiloowabotiwaajoŋ uuwoi ama oro tando lopiombaa nanduŋ aŋa ii sisia meŋ logoyagadeeŋ iyanja oon neŋkeju.

3 Nembanene kuuya neŋkejuti, iinoŋ mono alaurugia logoyagadeeŋ neŋkejuti, ii jejewili mende ama oŋomakebu. Anutunoŋ alaurugia nembanene kuuya neŋkejuti, ii kaŋagadeeŋ "Sokonju," jeŋ kalaŋ koma oŋomakeja. Kawaajoŋ logoyagadeeŋ neŋkejuti, oŋonoŋ mono alaurugia yonjoo qaagia mende jeŋ tegowu.

4 Giinooŋ mono moroga koloŋ mombaa welenqeŋeya jeŋ tegor munaga? Iinoŋ mono aŋa toyaa jaanooŋ qaayaa kitia jero gosiŋ jeŋ tegoro sokono nambaa me lombo qaganoŋ uro kamaawaa. Poŋnoŋ mono kotiŋ boŋ qeŋ nambaatiwaajoŋ naŋgoŋ muŋkebaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ boŋ qeŋ nambaa.

5 Tosianoj ween kuuyaajoŋ romongogi tanigia ororoo ejuto, tosianoj weenja weenja gosiŋ ween mombaajoŋ mogi uro qaita moŋ kolooro ween tosianoj iikwaa newoyanoŋ koloju. Oŋo motomotooŋ mono oŋoŋgiaa momogianoŋ qokotaŋ iikanooŋ uuwoi kuuya yakariŋ awasaŋkaka nama laligowu.

6 Tosianoj weenja weenja gosiŋ uma kamaaŋ amakejuti, iyonjonooŋ ii mono Poŋ qabuŋa mubaatiwaajoŋ moma amakeju. Tosianoj oro kuuya neŋkejuti, iyonjonooŋ mono Anutu mepeseeŋ Poŋnoŋ kaen qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ neŋkeju. Tosianoj oro tosiaa siŋgi laligoŋkejuti, iyonjonooŋ mono Poŋnoŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ moma ii amakeju ano kaen laligoŋ Anutu mepeseeŋkeju.

7 Ananaanooŋa moŋnoŋ mono iyaŋaajoŋadeeŋ mende laligoja ano iyaŋaajoŋadeeŋ mende komuwaa.

8 Kawaa kania ii kokaeŋ: Jaawo laligowonjati eeŋ, mono laaligonana Pombaajooŋ qeleema laligowonja. Komuwonjati eeŋ, mono Pombaajooŋ

komuwoŋa. Kawaajon laligowoŋa me komuwoŋati eeŋ, mono Pombaa buŋa kolojoŋ.

⁹ Kraistnoŋ mono komugiti ano jaawo laligoŋonj, kuuya ananaa Poŋnana kolooŋ laligowaatiwaajon komuŋ gbiliro.

¹⁰ *Anutunoŋ mono kuuya nunuama aŋaa qaa jakeyanoŋ nonoono namboŋa. Kawaajon tosaanŋa oŋonoŋ mono moroga kolooŋ uumeleen alaurugia jeŋ tegor oŋomakeju? Kaanagadeen alauruna tosaanŋa oŋonoŋ mono naambaajon uumeleen alaurugia tosaanŋa ii jejewili ama oŋomakeju? Juma deendeeŋ anŋi siligia iikanoŋ mono mende sokonja.

¹¹ *Kawa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaŋ oogita eja,

“Poŋ niinŋ laligoŋ kotiijeni, iikawaa so qaa hoŋa toontoŋa kokaŋ inŋijojen: Ejemba korebore oŋo mono noo jaasewananoŋ simiŋ kuma jegianon Anutu nii mepeseen nombu.”

¹² Qaa kawaŋ so anana kuuyanoŋ mono iyaŋa iyaŋa nanamemenanaa sundunana ii Anutu ijoŋ jeŋ asarinŋ gosinŋ nonombaa. Kian.

Moŋnoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaatiwaajon romongowu.

¹³ Kawaajon mono mende toroqen jeŋ bolin aŋŋ qagia mende jeŋ tegowu. Uumeleen alaurugia yoŋoo kananoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajon iwoi moŋ mono mende amakebu. Kawa qaaya mono kaparaŋ koma jeŋ somoŋgowu.

¹⁴ Nembanene iwoi moŋnoŋ aŋŋ siri aŋgonjorayawo mende koloojato, ejembaŋ iwoiwaajon mogi aŋgonjorayawo kolooji, iyoŋooŋadeen ii aŋgonjorayawo kolooja. Niinŋ Poŋ Jisasoŋ nama qaa ii moma kawaajon uuwoi moŋ mende mojen.

¹⁵ Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya koloojuto, kileŋ alaurunana tosianoŋ qizimiziŋgaa ama oro tosia mende neŋkeju. Kraistnoŋ yoŋooŋ ama komuroto, tosaanŋa oŋonoŋ mono naambaajon oro neŋ iikaŋa kanoŋ yoŋoo ugia meŋ boliŋkeju? Iikaŋaŋ oŋoŋgaa aŋŋgia otaagi uumeleen alaurugianon kawaajon wosobiri mokoloŋkejuti, iikaŋaŋoŋ uujopawaa kana ii mende toroqen otaaŋkeju.

¹⁶ Momo awaa eŋ oŋonjato, iikawaa qaganon nanamemengianon tondu aŋŋ tosianoŋ kawaajon qaa sologen jeŋ jeŋ oŋomakeju. Kaeŋ ambubotiaajon mono galeŋ meŋ aŋŋ laligowu.

¹⁷ Naa nenega newoŋati ano naa apuga newoŋati, iikanoŋ Anutuwaa bentotoŋaa aiweseya mende kolooja. Iwoi iikanoŋ mono kamaaŋqeŋeta kolooja. Iwaa bentotoŋ uutanon laaligowaa hoŋa ii kokaŋ: Uŋa Toroyanooŋ inaanŋ nonono nanamemeŋ dindiŋ otaanin luae qeŋ nonono aisoŋ laligoŋon. Iikanoŋ mono muŋgena kolooja.

¹⁸ Daen yoŋonoŋ kaeŋ ama Kraistwaa weleŋ qeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ sokonji ejembaŋ qagia mogi sokoma oŋomakeja.

¹⁹ Kawaajon mono luae qeŋ aoniŋ uumotooŋgonon seiwaatiwaajon kaŋraŋ komboŋa. Iikaŋa kanoŋ mono uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ awoŋa.

²⁰ Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya kolooju, ii mojonto, moŋnoŋ oro me nene moŋ nero aliaa uutanon kawaajon boliro uugereya asugiro singisoŋgawo kolooji, iikanoŋ mono mende sokonja. Moŋnoŋ tosaanŋa yoŋooŋ mende romongoŋ iyaŋaŋadeen moma tondu neŋ, iinoŋ mono kaanagadeen singisoŋgawo koloowa. Kawaajon Anutunoŋ yoŋoo ugianon gawoŋ meroti, tosaanŋa oŋonoŋ mono gawoŋa awaa ii nenewaajon ama mende meŋ boliwu.

21 Kawaajoŋ uumeleej alaurugia yonjoojoŋ ama orowaa siŋgi laligoŋ wain apu ii mende neŋ laligowu. Iikaŋaŋa kanoŋ mono motooŋ meŋ qeangoŋ aowuya. Kaanjaŋadeej uugianoo iwoiwaajoŋ boliro singisongoŋ koloŋ loorinaga, oŋonoŋ ii mende ambu. Kaeŋ mono motooŋ meŋ qeangoŋ aowu.

22 Kesa-awaraŋ qaawaa momalaaria kaeŋ me kaeŋ eŋ gonji, ii mono Anutuwaa jaasewaŋaŋoŋ aŋgoŋ koma laligowa. Moŋnoŋ qaa mombaajoŋ “sokonja,” jeŋ iikanoo qokotaŋa moma kottiŋ kawaajoŋ iyanja mende jeŋ tegon aoj, iinoŋ mono simbawoŋjavo koloŋ.

23 Ii me woi momalaari qaganoŋ mende nama amakejoni, ii kuuya mono singisongoŋ koloŋ. Kawaajoŋ moŋnoŋ nene mombaajoŋ uuwoi ama kileŋ ii neji, iinoŋ mono singisongoŋ ambaa. Momalaari qaganoŋ mende nama nejwaajoŋ Anutunoŋ mono iwa qaaya jeŋ tegoro osiŋ lombo mokoloowaa. Kianj.

15

Mono Kraistwaa roromongoŋoya otaaŋ laligowu.

1 Momalaarinananoŋ kotakota koloŋji, anono mono ananaajoŋadeen laŋ aisoŋ ananaa ainananoŋ laligowombo. Tosaŋaŋa yonjoo momalaarigianoŋ loolooria kolooro kokobimbinoŋ kana uuguu tororo mende otaaŋkejuti, anana ii uujopa ama oŋoma lombogia bosimbutiwaajoŋ ilaŋ oŋombonja.

2 Anana motomotooŋ mono alaurunananooŋ qeangoŋutiwaa so ro-mongoŋ ilaŋ oŋomakeboŋa. Kaeŋ ama oŋoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya.

3 *Kraistnoŋ kaanjaŋadeej iyanjaajoŋadeen iyanja aŋnoŋ mende aisooroto, Buŋa qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejembaa qaa tokoroŋkota jeŋ giŋ jeŋ gomakejuti, iyonjoo qaagianoo mono nuro siimboboloya momakejeŋ.” Qaa kaeŋ eja.

4 Anutunoŋ ananaajoŋ siŋga kokaŋeŋ momakeja: Anana kaparaŋ koma kottiŋ nama Buŋa Tere weenjoniŋ uunana naŋgoro iikaŋaŋa kanoŋ oyanboŋyaa koloowombaajooŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowonj. Kawaajoŋ Buŋa qaa kuuya eeŋjanoo oogiti, Anutunoŋ mono iikawaa so kuma nonomambaajoŋ moja. Iikawaajoŋ ii oogita eja.

5 Anutunoŋ mono iyanjo uugia naŋgoro saanoŋ kaparaŋ koma kottiŋ nambu. Iinoŋ mono Uŋaya oŋono inaaŋ oŋono batugianooŋ uunoŋ somongoŋ aŋoŋ Kraist Jiisawaa roromongoŋoya otaaŋ laligowu.

6 Kaeŋ laligoŋ saanoŋ uumotooŋ qaganoŋ buugia mindiriŋ Anutu, Poŋnana Žiis Kraistwaa Maŋa ii mepeseeŋ laligowu. Anutunoŋ oŋonoŋ kaaŋ ama laligowutiwaajoŋ momakeja. Kianj.

Oligaa Buŋanoŋ kantri tosianooŋ kema karo.

7 Kraistnoŋ oŋo moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so oŋo mono kaanjaŋadeej kalaŋ koma aŋoŋ laligowu. Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ mono kaeŋ ama laligowu.

8 Niinoŋ qaa honja koi jemaŋa: Anutunoŋ qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wanjaleurunana yonjoojoŋ jeŋ somoŋgoroti, iikanoo honjavo koloowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ Kraist wasiro Anutuwaa Buŋa qaa oŋanoŋ kottiwaatiwaajoŋ ama Juuda nonoo batunanananoŋ kamaŋ welen qeŋ nonoma laligoro.

9 *Juuda nono welej qeq nonoma laligoroto, kantri tosaanja yonjonon kaanjagadeen iwaai kiajkomuya moma kawaajon Anutu mepeseen laligoju. Kawaa qaaya ii Buja Terenoj kokaen oogita ej,

"Kawaajon niinon kantri tosaanja yonjoo batugianon laligoj mepeseen goma qabuñaganoj seiwaatiwaa rii qamakemañja."

10 *Kawaa qaaya moj ii kokaen jeq oogita ej,

"Anutunoj Juuda nono meweengoj nonono kanagesoya koloon aisoonkejoj. Kantri tosaanja ojo mono nonowo toroqej aisoon otokoriañ maama laligowu."

11 *Kawaa qaaya moj ii kokaen,

"Waba kantriwaa tuuñ kuuya ojo mono Poj mepeseen laligowu. Goman so laligojuti, ojo mono kuuya 'Anutu danjisen!' jeq rii qama laligowu."

12 *Gejatootoo ej Aisaia iinoj kaanjagadeen kawaa qaaya kokaen jerota ej,

"Gere tiitanonja unjuta juma waaji, iikañja ej qata Jesi iwaai gibilinoj moj koloon ejemba goman so galej koma onjombaa.

Kaeñ ama ojono namowaa kanageso kuuya yonjonon ilaan onjombaatiwaaajoj mamboma jejeromoñromoñ ama laligowuya."

Qaa walaga kanoñ mono kambaj kokaamba hoñawo koloonkeja.

13 Uja Toroyaa esuñanoj mono nañgoj ojono jejeromoñromoñgianoj kotij powowon koloowaatiwaaajoj mojen. Kawaajon jejeromoñromoñ Toya Anutu iinoj mono luue qeq ojoma korisoro kuuya kanoñ uugia meñ saa qewaa. Kaeñ qama kooliwe saanoj Anutu moma laarñ muñ oyanboyañ mokoloowombaajoj mamboma jejeromoñromoñ ama laligowuya. Kiañ.

Qaa kotakota ii nomaembaaajoj oojeñ?

14 Oo uumeleen alauruna, neeno ojoojoj kokaen moma kotijen: Ojo mono tomplij mende laligojuto, Anutunoj iwoi kuuya awaa ii uugianoj ano saa qero momo kania kania mokoloon iikanon saanor qambanñmamban qaa kuma awoñatiwaa so koloju.

15 Kaeñ kolojuto, kileñ qaa ii duduuwubotiwaajoj moma yonjoo kanagia ii mombo koma gibilij ojonej. Anutunoj kaleñmorian nono iikawaa qaganon nanjenjiaajoj mono awasañkaka qaganon qaa kotakota tosaanja ooj ojonej.

16 Kawaa kania kokaen: Anutunoj waba kantri ojonoñ uugia meleeneñgi Uja Toroyanoj meñ soraij ojono soraaya koloowutiwaajoj momakeja. Wala siimoloj oogi kaasoyanoj uro Anutunoj aisoonjero, iikawaa so kambaj kokaamba Anutunoj ejemba goman so buñaya koloogi injima aisoomambaajoj awelegonkeja. Kawaajon Oligaa Buñaya kantri tosaanja yonjoo batugianon jeq seimambaajoj jeq gawoñ qananon ano iikawaa so uuwaaw gawoñ galej koloon Kraist Jiisaswaa welej qenkejeñ.

17 Kawaajon Kraist Jiisaswo qokotaaj nama Anutuwaanoj gawoñ mewe qabuñja nono selena meñ uma awasañkaka nanjeñ.

18 Kraistnoj kantri tosaanja yonjonoj Anutuwaajeta teñ kombutiwaajoj moma sololoon kuuj nomakeji, iikanon mono nemuij koma nono qanaa jeñ nanamemena amakejeñ. Qaa tosia laj jeq seiseiwaa awasañkakaya ii mende ej nonja.

19 Uŋa Toroyaa ku-usuŋaŋoŋ mono nemuŋ koma nono aŋgoletō aiwese ku-usuŋiawo asugigi. Niinŋ Jerusalem siti mesaŋ kantria kantria liliŋoŋ kema kema Yuropwaŋ sitia moŋ qata Ilirikum kanoŋ keube. Kaeŋ baloŋ so liliŋoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋjondaborowē.

20 Moŋnoŋ tando komoro moŋnoŋ kaŋ aŋaa miria iikawaa qaganooŋ meŋ mono qaayawo koloowaa. Iikawaa so moŋnoŋ Kraistwaa qaayanoŋ momalaariwaa tando komodabororo nanoti, niinŋ mono kaŋ iwaā tando qaganooŋ rindanŋoŋ nama uugia toroqeŋ meagoŋ meŋ kotiŋ oŋjomambaajoŋ togoŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ mutuya meŋ kanoŋ akadamuna mokoloomambaajoŋ kaparaŋ koma laligowe. Kawaajoŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaa qata mende moma tomphiŋ laligogiti, niinŋ Oligaa Buŋa iyoŋooŋoŋ jeŋ asarimambaajoŋ awelegoŋ laligowe.

21* Kawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaenŋ oogita eja,
“Daeŋ yoŋonoŋ qaaya mende injigoi mogiti, iyoŋonoŋ mono laligoŋ ii iibuya. Daeŋ yoŋonoŋ kania wala mende moma tomphiŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono laligoŋ ii moma asariwuya.”

22* Gawoŋ kaŋaŋoŋ somoŋgoŋ nonotiwaajoŋ mono kambanŋ so oŋjoonooŋ kamambaajoŋ amamaaŋ laligowe. Kian.

Poolnoŋ Room kemambaa areŋa ano.

23 Kaŋ laligoweto, liliŋoŋ uukuuukku gawoŋ mutuya meŋ gomanŋ kuuya moma oŋjonjoni, iikanŋoŋ ii medaboroŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ mutuya memanjatiwaas gomanja ii kambanŋ kokaamba mombo mende eja. Kaŋaŋadeeŋ oŋo injiimambaa siŋa moma laligowe gbani mamaga tegoro.

24 Kawaajoŋ kantri qata Spein kemanjati, iikawaa gematanoŋ mono oŋjoonooŋ kamambaa areŋa ama injiimambaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama kokaenŋ mojeŋ: Iŋiima oŋowo korisoro ama borooŋ moŋ ainjoloŋ rabe ilaŋ noŋgi saanoŋ kana toroqeŋ Spein kemanja.

25* Kaeŋ mojento, kambanŋ kokaamba Jerusalem sitiwaas kanageso so-raaya naŋgoŋ oŋomboŋjatiwaajoŋ iikanŋoŋ kemanja. Iikanŋoŋ kemago oŋjoonooŋ kamanja.

26 Masedonia ano Akaia prowins woi yoroo uumeleeneŋ kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono Jerusalem sitiwaas ejemba soraaya ilaŋ oŋombombaa qaa somoŋgogi. Anutuwaa ejemba soraaya wanaya laligojuti, mono iyoŋooŋoŋ qaa somoŋgoŋ nandun mamaga somata ama mindirigi ii merŋo kema oŋomaja.

27* Kaeŋ ambombaa uukorisoroya moma qaa somoŋgoŋ kulukululuu nandun somata ii angi. Kaeŋ ambutiwaas tosa eŋ oŋono angi saanoŋ sokonja. Anutunoŋ Juuda kanageso kotuegoŋ nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanŋoŋ waba kantria kantria sokoma qagianoŋ uro laligoju. Kawaajoŋ waba kantri oŋjoonooŋ tosa ero kitia meleema kaleŋgianŋ Juuda kanagesowaa wanaya ilaŋ oŋonji sokonja.

28 Niinŋ kaleŋ ii meŋ kema borogianoŋ ambe gawona iikanŋoŋ tegoro iikawaa gematanoŋ ii oŋomesaoŋ kusudeeŋ oŋjoonooŋ kaŋ injiimago toroqeŋ Spein kantrinoŋ kemanja.

29 Oŋoonooŋ kamanjati, kambanŋ iikanŋoŋ mono Kraistwaanooŋ kotumotue ii kuuya meŋ kaŋ oŋomaja. Kian moma yagojeŋ.

30 Oo uumeleeneŋ alauruna, niinŋ Pon Jiisas Kraistwo qokotaanŋ nama kokaenŋ uu kuuya oŋonjeŋ: Uŋa Toroyanooŋ jopagoŋ naŋgoŋ oŋomakejiiwaas so

mono noojon Anutu qama koolij laligowu. Aoñorokejeñi, iikanon mono uujopagianon ilaañ nom a laligowu.

³¹ Judia prowinsnoj kema ejemba Kraistwaajon yangiseñ amakejuti, iyonoj borogianon umambotiwaaajon mono Anutuwaa qama kooligi sopa somongon nonaga. Kaañagadeen nanduñ kaleñ somata meñ Jerusalem kema ejemba soraaya yonjoo borogianon ambe sokono siñja mobutiwaajon mono qama koolij laligowu.

³² Kaeñ qama kooligi Anutunon siñj kaen moji eej, niinoj mono korisoro qaganon oñoonon kañ oñowo ainjoloñ rama keraqeeango qen nongi laligomaña.

³³ Luae Toya Anutu iinoj mono kuuya oñowo namba. Qaa ii oñanoj.

16

Yeizozo qaa tetegoya

¹ Alanana Fiibi (Foibe) iinoj Senkria uumeleen kanagesowaa gawoñ meme embaga kolojoa. Iinoj Room oñoonon kawaati, ii kalañ kombutiwaajon mono qisiñ oñoma borogianon anjeñ.

² Iinoj ejemba mamaga ano nii kaañagadeen ilaañ nonoma laligoro. Kawaajoñ Anutuwaa ejemba soraayanoñ alaurunana koma horoñ oñomakejonj, iikawaa so Fiibinonj karo ii mono Pombaa qatanon qama koolij koma horon mubu. Oñoonon kañ iwoi mombaajon amamaaro iikawaa so mono ilaañ mubu.

³ *Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jiisaswo nanjaoti, neñawoina ii mono noonon yeizozona jegi mobao.

⁴ Yoronon mono noojon ama laaligogara qeleema komuwaotiwaajon koloori. Niinonjadeen mende mepeseeñ oronjento, kantri tosianon uumeleen kanageso tuuñja tuuñja yonjonoj mono kaañagadeen yorojoñ dañgisenjenkeju.

⁵ Uumeleen kanageso mirigaranoj ajorooñkejuti, ii mono kaañagadeen noonon yeizozona jegi mobu. Eisia prowinsnoj gawoñ mewe hoñja mutuyanoñ kolooro Epanetus iinoj uuta meleema Kraistwaa buñja kolooroti, wombo alana ii mono noonon yeizozona jegi moba.

⁶ Marianon oñoojonañ ama gawoñ somata meñ laligoroti, iwaajoñ mono noonon yeizozona jegi moba.

⁷ Andronikus ano Junias tinitosawoina yoronon wala Kraistwaanonoñ qokotaari niinoj yoroo gemagaranoj uuna meleembe iikawaa gematanon niwo kapuare mirinon laligonij. Aposol yonjonoj oroojoj mogi batugianon uuta kolojao. II mono noonon yeizozona jegi mobao.

⁸ Wombo alana Ampliatus Pombo nanji, iwaajoñ mono noonon yeizozona jegi moba.

⁹ Nejanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana Stakis yoroojoj mono noonon yeizozona jegi mobao.

¹⁰ Apeles Anutunon anjobaoñ muro sokono Kraistwo qokotaaj nanji, iwaajoñ mono noonon yeizozona jegi moba. Aristobuluswo miri motoon laligojuti, iyonojooj mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹¹ Tinitosana Herodion iwaajoñ mono noonon yeizozona jegi moba. Narsisuswo Pombo qokotaaj miri motoongo laligojuti, iyonojooj mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹² Trifina ano Trifosa emba woi yoronon gawoñ somata meñ Pombo nanjaoti, iyorojoj mono noonon yeizozona jegi mobao. Wombo emba

alana Persis iinoj Pombaajoj gawoŋ somata qatawo meŋ laligoji, iwaajoŋ mono noonooŋ yeizozona jegi moba.

13 *Rufus iinoj Pombaajoj awaa totooŋ meŋkeji ano iwa nemuŋa kambaj so nii kaanjadeeŋ meria kaanja kalaŋ koma noma laligoroti, iyoroojon mono noonooŋ yeizozona jegi mobao.

14 Asiŋkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ano uumeleen ala tosaanja yoŋowo nama laligojuti, iyonojoŋ mono noonooŋ yeizozona jegi mobu.

15 Filologus, Julia, Nereus naaŋawo ano Olimpas ano ejemba soraaya tosaanja kuuya yoŋowo laligojuti, iyonojoŋ mono noonooŋ yeizozona jegi mobu.

16 Uumeleen alaurunana yoŋoo batugianoŋ mono angoŋ aŋ newogia kososoŋ joloŋgi jeŋ laligowu. Kraistwaa uumeleen kana-geso kuuya yoŋonoŋ mono yeizozogia angi oŋoonoŋ kaja. Kianj.

Qambajmambaj qaa tetegoya

17 Oo uumeleen alauruna, niinoo uugia kokaen kuuj injijoŋej: Ejemba tosianoo ū mendemendeeŋ koloowaatiwaajoŋ waŋ qeqkejuti, iyonojoŋ mono galen meŋ aŋ laligowu. Uumotooŋgowa silia awaa kuma oŋoŋgi mojuto, qaa ii qotogoŋ kesa-awaran qaa tosaanja kanoŋ uugia kuugi boliro osin kamaaŋkeju. Ejemba kaanja ii mono oŋomesaoŋ korikori laligowu.

18 Ejemba kaanjaŋ mono ananaa Pojnana Kraistwaanooŋ gawoŋ mende meŋkejuto, iyanjaa siŋjaa so koloowaatiwaajoŋ tompe jeŋ iyanjaa weleŋ qeq aŋkeju. Kele qaa awaa awaa aŋjavo jeŋ ejemba gbiŋgbaoŋgia qaa yoŋoo uugia kuuj tiligoŋ oŋomakeju.

19 Oŋo Oligaa Buŋa ten koma otaaŋkejuti, qaa ii kuuya nonoo gejanananoo kemero mojoŋ. Kawaajoŋ niinoo oŋoojoŋ ama honombonoŋa qaa aisoŋkejeŋ. Kaeŋ anjento, oŋo kokaen ama laligowutiwaajoŋ mojen: Mono bologa ambombaajoŋ momakootogia mesaogi kamaawaa. Awaa ambombaajoŋ momakootogia ii mono pondan koma gbiliŋ meŋ somariiwu.

20 Luue Toya Anutu iinoj mono Satan uulaŋawo rinjaŋgoro oŋoo baagianoŋ kamaaro otokoriaŋ maama aisoŋ laligowu.

Pojnana Jiisawaa kaleŋmoriaŋanooŋ mono oŋowo ewa.

21 *Noo neŋana Timoti iinoj mono yeizozoya ano oŋoonoŋ kaja. Noo tinitosauruna Lusius, Jeison ano Soosipater yoŋonoŋ kaanjagadeeŋ yeizozogia angi oŋoonoŋ kaja.

22 Tertius niinoo Poolwaa qaaya moma tere koi oojeŋi, niinoo kaanjagadeeŋ Pombo nama yeizozona ambe oŋoonoŋ kaja.

23 *Gaiusnoŋ miria jeŋ tegoro laligowe uumeleen kanageso kuuya yoŋonoŋ kaanjagadeeŋ koi kan ajoroogi nene aŋjoloŋ ama nonomakeji, iinoj mono yeizozoya ano oŋoonoŋ kaja. Erastus iinoj siti poŋ qereweŋaa ofis uutanoo takis moneŋ galen komakeji ano uumeleen alanana Kwartus yoronoŋ mono yeizozogara ani oŋoonoŋ kaja.

24 Pojnana Jiisawaa kaleŋmoriaŋanooŋ mono oŋowo ewa. Qaa ii oŋanoŋ.

Poŋ mepeseeŋ kokaen qama kooliŋkejeŋ:

25 Oligaa Buŋa qaa hoŋa ii monowaa monoyanonga laligoŋ kougit, iikanooŋ aasaŋgoyanoŋ ero. Kaeŋ ero Jiisasnnoŋ kamaan ninisaama jeŋ asariro moma jeŋ seiŋkejen. Buŋa qaa kawaa so Anutunoŋ mono kotiŋ

momalaarigia meŋ̊ kotiiro saanoŋ̊ zeŋ̊ nama kotoiwu. Kawaajoŋ̊ anana mono Anutuwaa qabuŋ̊jaya mepeseenij seŋ̊kebaa.

²⁶ Wala Buŋ̊a qaa oŋ̊anoŋ̊ aasaŋ̊goyanoŋ̊ ej̊ kouroto, kambaj kokaamba gejatootoejemba tere oogita ej̊iwaas so mono asuganoŋ̊ asugiro. Anutunoŋ̊ kambaj so laligonj kouma tetegoya qaa laligonj ubaati, iinoŋ̊ ejemba tuuŋ̊a tuuŋ̊a anana uunana meleema Buŋ̊a qaa moma laarinj teŋ̊ koma laligowombaajon moja. Kawaajoŋ̊ gawoŋ̊ kokaeŋ̊ mewombaaajon jeŋ̊ koton nonono, “Ono mono kema gomaŋ̊ so liligonj Buŋ̊a qaa jeŋ̊ asarinj laligowu.” Qaa iikawaa so nononoŋ̊ Buŋ̊a qaa ii ejemba tuuŋ̊ kuuya mobutiwaajon jeŋ̊ asarinj laligonj.

²⁷ Anutu iyanodeen momakooto Toya kolooji, anana mono Jiisas Kraistwaa qatanooŋ̊ iwaa qabuŋ̊jaya mepeseenij kambaj tetegoya qaa akadamuyawo ej̊ uma ewaa. Qaa ii oŋ̊anoŋ̊.

Korint Tere 1

Poolnoj Korint yonjoo Tere mutuya ano.

Jen-aso-asari

Poolnoj misin gawon menj liligoro indiņa woi kolooro Griik siti Korint kanoj keno. Korint ii Akaia prowinswaa siti waļa. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weenjowu. Kāmbaņ kanoj Korint ii siti somata qatawo. Bišnisgia kania kania mamaga ama menjkegi. Korint yonjonon tando lopioj ano benj kania kania waegia menj mepeseej laligogi. Aaņgolegia kania kania ama aisoonjkegi. Mamaganon serowiliņj ama laligogi.

Tere koi kokaembaajon ooro: Poolnoj misin gawon menj liligoro indiņa karooj kolooro Efesus sitinoj laligoro tosianon Korintnoņa kanj batugianon lombo kolooroti, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaanā kokaenj: Uumeleenj tuuņ yonjonon deema siinsererej qej laligogi (1.10-4.21), serowiliņj laj amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kanianon sooro (Boj 8), tando lopiombaa bao newombaa niinongiņon amakegi (Boj 8), samoj toroya newombaa enkalolon amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa arej mende otaanā ilinoj kooson laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewe ama menjkegi (12-14). Tosianon qaa kokaenj menjkegi: "Komugiti, iyonjonon mombo mende waabuya." (15.12-33) Korint yonjonon tere moj kaanāgadeenj oogi Poolwaanoj karoti, iikanon qiqisi tosaanā ama mugi, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanon weenjowa).

Poolnoj qiqisigia ii meleema lombogiaa qambanmamban qaa oñoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Boj 13 ii awaa soro. Kanagej ajo Korint kema injiimambaa qaaya menj ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waļa 8 ii kokaenj:

Jen-aso-asari qaa 1.19

Deema tuuņa tuuņa laligogi 1.10-4.21

Serowiliņj ano loemba laaligo 5.1-7.40

Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1-11.1

Uumeleenj laaligo ano mepemepesee arej 11.2-14.40

Kraist ano kuuya anana koomunonga waabonja 15.1-58

Judia uumeleenj tuuņ yonjoojōn nandun angī 16.1-4

Poolwaa arejā ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

¹ Kraist Jiisasnoj Pool nii noono Anutuwaa jetaa so wasiwasi eja aposol kolojen. Niinoj uumeleenj alana Soostenes iwo rajo.

²* Anutuwaaanoj kanageso Korint sitinoj laligojuti, niinoj oñowo Buļa qaa amiņ mobombaajon kajej. Kraist Jiisasnoj oño oñoono iwo qokotaagi tak koton oñono soraaya kolooju. Kaanāgadeenj ejemba daenj yonjonon balonj so Pojnana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii aňo nono kaanāgadeenj poj koma nonomakeji, mono kuuya oñoojōn Buļa Tere koi oojo.

³ Anutu Maļnana ano Poj Jiisas Kraist yoronoj mono kalejnoriaj oñoni luanenj laligowu. Kiaj.

Poolnoj Korint yonjoojōn Anutu kokaenj mepeseeja:

* ^{1:2:} Apo 18.1

⁴ Onjo Kraist Jiisaswo qokotaaj naŋgi Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa oŋonoti, iikawaajoŋ mono kambaj so oŋoojoŋ Anutuna daŋgiseŋ jeŋ mepe-ſeŋkejeŋ.

⁵ Onjo Kraistwo qokotaaj naŋgi gawoŋ memewaa momo kaleŋa kele-maleŋ oŋono momo kania kania buŋa qeŋ aŋ saanoŋ Buŋa qaawaa kania kuuya jenkeju.

⁶ Nono Kraistwaa kania naŋgoŋ jenin qaa iikawaaw momo kaled mombaajoŋ mende amamaan nama Pojnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiaatiwaajoŋ mambomakeju.

⁸ Pojnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ kotoiŋ oŋoma kambaj tetegoyanoŋ asug-anooŋ asugiaati, kambaj iikanooŋ oŋo solanja koloŋ qaaqia qaa nama ii iibuya.

⁹ Anutunon qaaya tororo otaaj ilaaŋ oŋomakebaa. Iinoŋ oŋo iyanja Meria Jiisas Kraist Pojnanaŋo toroqeŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kiaŋ.

Korint kanagesonoy deema tuuŋa tuuŋa nanju.

¹⁰ Oo uumeleen alauruna, niinoŋ Pojnana Jiisas Kraistwaa qatanooŋ kokaeŋ uukukuu meŋ oŋonjen: Onjo mono korebore uumoo-toonjo ama batugianoo deendeeŋ mende ama laligowuto, uugia kululuugi motooŋo koloŋ momo motooŋo otaaj laligowu.

¹¹ Oo uumeleen alauruna, oŋo batugianoo angowowo mamaga ama laligojuti, iikawaaw buju qaaya ii emba Kloewaa sumanjuruta tosianoŋ nijogi.

¹² *Kokaembaaajoŋa ii jejen: Oŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jenkeju, "Nononoŋ Poolwaanooŋ qaa otaaŋkejoŋ." Tosianoŋ "Nononoŋ Apoloswaanooŋ qaa otaaŋkejoŋ," jenkeju. Toroqeŋ tosianoŋ kokaeŋ jenkeju, "Nononoŋ Piitowaanooŋ qaa otaaŋkejoŋ." Duŋanoŋ mombo tosianoŋ kokaeŋ jenkeju, "Nononoŋ Kraistwaanooŋ qaa otaaŋkejoŋ."

¹³ Kraistnoŋ juma mamaga kolooro me? Pool niinoŋ mono oŋoojoŋ ama maripoonoo komuwe me? Pool noo qananoo oomulu meŋ oŋoŋgi me? Kaeŋ moma soowubo?

¹⁴* Niinoŋ oŋoonoŋga Gaius ano Krispus oomulu meŋ orombeto, tosaanja ii mende meŋ oŋombetiwaajoŋ "Anutu daŋgiseŋ" jejen.

¹⁵ Kawaajoŋ "Poolwaa qatanooŋ oomulu meŋ nonoŋgi," moŋnoŋ qaa omaya kaeŋ jewabo.

¹⁶* Oo oŋanoŋ, Stefanus ano iwaaw sumanjuruta ii kaanagadeen oomulu meŋ oŋombeto, iyoŋoo gemagianoŋ moŋ oomulu meŋ mube me qaago, ii tororo mende mojen.

¹⁷ Kraistnoŋ nii ejemba oomulu meŋ oŋomambaajoŋ ama mende wasin nonoto, Oligaa Buŋa jeŋ seimambaajoŋ nijoro kema kaŋkejeŋ. Kraistnoŋ ananaajoŋ ama maripoonoo komuroti, gawoŋ iikawaaw esuŋaŋoŋ kamaan omaya koloowabo. Kawaajoŋ Buŋa qaa ii baloŋ ejawaa momakooto qaganoŋ laŋ mende jeŋkejeŋ. Kiaŋ.

Kraistnoŋ Anutuwaa ku-usuŋa ano momo areŋa ninisaano.

¹⁸ Ejemba gere siawaa buŋa koloowuti, iyoŋooŋ maripoonooŋ Buŋa qaaya moma iikawaajoŋ mogi uugia qaa yoŋoo qaa taniŋaŋ kolooja. Kaeŋ koloojato, Sibewaa buŋa koloojoŋi, nonooŋoŋ qaa iikanooŋ mono Anutuwaa ku-usuŋa ninisaano momakejoŋ.

19* Iikawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaŋ oogita eja,
 “Niinŋ momo ejemba yoŋoo momakootogia kondembe soowaa.
 ‘Moma asariŋ yagoŋkejōŋ,’ jeŋkejuti, iyoŋoo momogia mono meŋ
 soowe zololonŋoŋ omaya koloowaa.”

20* Momakooto ejemba hoŋa ii dakanŋ laligoju? Buk weenŋoŋ momowaa
 kania mokoloogiti, ii dakanŋ? Balonŋ jenoŋkooliwa boi koloŋ qaa
 melenŋqeleeema jeŋkejuti, ii mono oŋanoŋ qagiawo koloju me? Balonŋ
 momakooto somata eji, Anutunoŋ mono iyoŋoo momogia meŋ mokokowi
 uugia qaa taniaŋ koloja. Qaa ii oŋa.

21 Anutunoŋ iyanja momakootoyaa so namonoŋ laaligowaa areŋa anoto,
 ejembanŋ iyanŋiaa momakootogia naŋgoŋ iikaŋja kanoŋ Anutuwaa ka-
 nia moma kotowombaŋ amamaaŋ tompiŋ laligogi. Amamaaŋ laligoŋ
 Kraistnoŋ maripoonŋ komuroti, iikawaajoŋ “Uugia qaa yoŋoo qaaga!”
 jegito, Anutunoŋ Buŋa qaa ii nononoŋ jen seiwoŋlwaajoŋ ninijoro. II jen
 asarinŋ daeŋ yoŋonoŋ uugia meleema moma laariwuti, ii doŋhamo qeq
 onjomambajon moro sokono.

22 Juuda yoŋonoŋ aiwese angoletō asugwutiwaajoŋ kaparaŋ komakejuto,
 Griik kantri yoŋonoŋ momakootogianŋ somariwaatiwaajoŋ moma jan-
 jarinŋ riiŋkeju.

23 II janjarinŋ riiŋkejuto, nononoŋ Kraist maripoonŋ qeqi komurotiwaa
 Buŋa qaaya jen seŋkejōŋ. Juuda yoŋonoŋ qaa ii mogi uugia boliro iikanŋ
 osiŋ uugia mende meleemakeju. Waba kantri yoŋonoŋ iikawaajoŋ mogi
 qaa motoya koloja.

24 Mamaganŋ kaeŋ romongojuto, Anutunoŋ nononoŋ uunana
 meleeniŋ, Kraistnoŋ mono nonoojoŋ Anutuwaa momakootoya ninisaama
 iyanŋ Anutuwaa ku-usuŋ koloŋ nonoma nanja. Juuda me kantri tosaanŋ
 kolojoŋi, ii kileŋ Kraistwo qokotaŋ nama motoŋko kolojoŋ.

25 Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaaŋqegeta. Anu-
 tunoj uuta qaa koloonagati een, iikanŋ mono kileŋ ejemba momakooto-
 nana uugun uuta somata koloonaga. Anutunoŋ loolooria koloonagati een,
 iikanŋ mono kileŋ ejemba esunana uugun kotakota totoŋo koloonaga.

26 Uumeleŋ alauruna, oŋoŋgiaoŋ kanagia nomaeŋ ero Anutunoŋ
 oŋoonoti, mono ii romongowu. Oŋo mamaganŋ balombaa momakooto
 somata mende meŋ laligogi. Mamaganŋ ku-usuŋ qaganoŋ esuhinagiawo
 mende laligogi. Manjurugia mamaganŋ qabuŋagiawo mende laligogi.

27 Kaeŋ qaagoto, balon ejembanŋ oŋoojoŋ mogi uugia qaa ejemba
 omaya kolojouti, Anutunoŋ mono oŋo iikaŋja meweengŋ oŋono. Balom-
 baa momo ejemba geria ii gamu qeq oŋono. Balon ejembanŋ oŋoojoŋ
 mogi loolooria kolojouti, Anutunoŋ mono oŋo iikaŋja meweengŋ oŋono.
 Balombaa ku-usuŋ ejemba geria ii gamu qeq oŋono.

28 Balon ejembanŋ jejewili ama oŋoma kanagiaajoŋ mogi kamaaŋqegeta
 kolojouti, Anutunoŋ mono oŋo iikaŋja meweengŋ oŋono. Balon ejemba
 yoŋoo jaagianoŋ somata kolojouti, iyoŋoo qabuŋagiawo men kamaaŋ
 ano qaombaatiwaajoŋ kamakamaata kolojouti, mono ii meweengŋ oŋono.

29 Moŋnoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ selia meŋ ubabotiwaajoŋ mono
 kaeŋ meweengŋ oŋono.

30 Anutunoŋ nemuŋ koma oŋoma uŋuano Kraist Jisasoq qokotaŋ
 laligoŋ kotiŋkeju. Inoŋ Anutuwaa momakootoya qaita moŋ ninisaano
 momakejōŋ. Kraistnoŋ downenana meŋ qaananra jen tegoro solanjaniŋ
 laligojoŋ ano tak kotoŋ nonono soraaya kolojoŋ.

31 *Buňa Terenoň qaa moň kokaen oogita eja, “Moňnoň selia meň ubaati, iinonj mono Ponj moma mujiwaajoň ama selia meň uba.” Qaa iikawaa so anij sokombaa. Kianj.

2

Kraist maripoononj komurotiwaa qaaya jewe.

1 Uumeleen alauruna, niinoj ojoonoň kaň Anutuwaa kania naňgoň jeň asarinj oňombeti, ii qaana naaj siňsiiňawo koloowaatiwaajoň mende jeň laligowe me balombaa momakoota uuta qendeema iikanoň selena mende meň uma laligowe.

2 Niinoj ojoo batugianoj momo morota kuuya goraayanoň ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoononj komurotiwaa kania iikayadeej moma kotoň ii jeň seimambaajoň qaa somonjowe.

3 *Qaa kaenj somonjgoň ojoonoň kaweti, kambaj iikanoň eja loolooria koloňjenena mamaga ororo keena moma laligowe.

4 Niinoj Buňa qaa jeň asarinj oňombeti, ii momakoota somataa kele qaa kanoň mende inijoň laligowe. Ii qaagoto, Uňja Toroyanoň sololoonj ojono esunjumuyanoň uugianoň inaawaatiwaajoň kaparaň koma qaa inijoň laligowe.

5 Baloň ejembawaa momakootogianoj qaagoto, Anutuwaa ku-usunjanoy nemuj koma ojono moma laariwutiwaajoň kaparanj koma laligowe. Kianj.

Uňja Toroyaanoy momakoota ii qaita moj.

6 Niinonj kileň uumeleen alauruna akadamugiawo laligojuti, iyoňoo batugianoj rabe Anutuwaa momakootoya keemeya ii saanoj amij momakejoň. Balombaa momakootoyaga mende amij momakejoň. Baloňa baloňa galeň koma ojoma laligogi ku-usunjianoj qaombaati, iyoňoo momakootogia ii kaanjagadeej mende amij momakejoň.

7 Ii qaagoto, Anutuwaa momakoota aasaňgoya mono ii amij momakejoň. Anutunoň Siwe namo mende mokoloň orono iikanoň waladeen areňa kokaenj ama somonjoro, “Ejembanoy kanageň koloň akadamu mokoloowutiwaajoň mono momakootona qaita moj ii injsaamaja.” Kaeň jeň ii aasaňgoyanoň ano ero.

8 Balombaa eja poňa poňa laligoň kougit, iyoňoonoňga moňnoj momakoota ii mende moma kotoro. Ii moma kotowuyagati eenj, Ponjana asamararanjavo ii maripoononj mende qegi komunaga.

9 *Momakoota qaita moj kawaajonj qaa kokaenj oogita eja,

“Moňnoj iwoi ii jaa gejianonj mende iima moro. Iikawaa momoyanoň mombaa uutanonj mende kolooro moroto, ejemba Anutu uugianoň jopagoň muňkejuti, iyoňoojoň ii mono mozozonjoň anota eja.”

10 Baloň ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutunoň ii mono Uňja wasiro nonoojoň ninisaano moniň. Iinonj qaa kuuyaa kania moňgama mokoloonjkeja. Anutuwaa momo keemeya kaanjagadeej modaborji, iinoj mono ii sololoonj nonono moniň.

11 Mombaa uuta moňnoj mende moja. Uuttaa uňja iinondeej mono ii moma yagoja. Kaanjadeej Anutuwaa uuta ii moňnoj mende mojato, Anutu iyanjaň Uňja Toroya iinondeej ii moma yagoja.

12 Nononoj balombaa nanamemeň bologaa omeya moj mende buňa qenj aoninto, Anutunoň iwoi kaleň nononoti, iikawaa kania mobombaaajoň mono iyanjaň Uňja wasiro uunanananoj kemerota laligoj.

13 Iikawaa kania keemeya ii ajoroon amii momakejon. Balon ejembaanoy momakootogiaa qaganoy qaa kuma nonongi iikawaa so ii mende amii momakejon. Kaej qaagoto, Uŋja Toroyanoŋ qaa kuma nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa hoŋa gosiniŋ sololoŋ nonono jeŋ asarinkejon.

14 Uŋja Toroyanoŋ sololoŋ nonono qaa ii kaej gosijonji eerj, kania mono mokoloŋ moma asariwoŋatiwa so kolooja. Kawaajon Uŋja Toroyanoŋ daej yoŋoo uugianoy mende laligoro eeŋ laŋ laligojuti, iyonoŋ Anutu Uŋŋayaŋ buŋa ii moma aŋgoŋ kombombaaŋ amamaŋkeju. Yoŋonoŋ Buŋa iikawaaŋ mogi qaa motoya kaanja kolooro kania moma asariwombaajon amamaajau.

15 Yoŋonoŋ amamaajuto, Uŋja Toroyanoŋ sololoŋ nononji eeŋ, mono qaa kuuyaa kania gosiŋ jeŋ tegwoŋatiwa so koloojoni. Kaej koloojonto, uumeleej ejemba mombaa kania ii balon ejemba kuuyanoŋ tororo jeŋ tegowombaajon amamaŋkeju.

16* Iikawaa kania ii Buŋa Terenoy kokaŋ oogita eja,
“Pombaa uumomoya ii eja moŋnoŋ moŋ mende moro.

Kawaajon moŋnoŋ ii qambanjamban mubaatiwa so qaago.”
Moŋnoŋ ii mende moroto, nononoŋ Kraistwaa uumomoya meŋ laligojoni. Kianj.

3

Anutuwaa gawoŋ meme ejemba

1 Oo uumeleej alauruna, oŋo naamade kaanja Kraistwo qokotaanq naŋgi. Kawaajon niinoŋ oŋo balombaa nanamemeŋ metetereenjekutiwa tani Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋoma batugianoŋ laligowe. Uŋja Toroyanoŋ sololoŋ oŋono laligojutiwa tani kaanja injoomambaaŋ amamaaq laligowe.

2* Niinoŋ qaa moma asariwutiwa so aju apuya kaanja aŋŋaŋ laligowe. Nene hoŋa nenetaa so mende koloogitiwaajon qaakeemeyaii mende oŋombe. Kamban iikanoy nene hoŋa newombaa amamaagi ano kamban kokaamba kaanjaŋadeej ii saanoŋ mende neŋkeju.

3 Oŋo toroqeŋ balombaa nanamemeŋ bologa metetereenjekutiwa. Oŋo uugianoy uunoŋ junjuŋ moma aŋgawowo ama qaa jeŋgianoŋ nuuguna guuguwe amakeju. Kaej aŋgi uu selewaa siingia kombombanq bologanoy galeŋ koma oŋono uumeleembaa gadokopa ejemba omaya yoŋoo tanigiaeŋ koloŋkeju.

4* Tosaanja oŋonoŋ kokaŋ jenkeju, “Nono Poolwaanoy qaa otaankejon.” Tosianoy kokaŋ jenkeju, “Nono Apoloswaanoy qaa otaankejon.” Kaej kaej jeŋ mono balon ejemba omaya koloŋkejutiwa tani kaanja laligoju.

5 Apolosnoŋ moroga koloja ano Pool niinoŋ moroga kolojen? Noronoy mono Anutuwaa gawoŋga meŋ laligojo. Poŋnoŋ noroojoni gawoŋ aŋa aŋa noronoti, iikawaa so ilaaŋ oŋoni uugia meleema Poŋ moma laariŋ laligoju.

6* Niinoŋ kota komowe Apolosnoŋ apu meŋ kaŋ iikanoy maaroto, Anutunoŋ mono kondooro toomoriaŋ kolooro.

7 Kawaajon komoroti, iinoŋ qatawo mende koloja. Apu maaroti, iinoŋ kaanjaŋadeej qatawo mende kolojato, Anutunon kotuegoro toomoriaŋa kouma somariiŋkejuti, iinondeer mono qaburjayaŋ koloja.

⁸ Kaej koloojato, komomakejeji ano apu maamakeji, noronoj mono so motoonjo koloojo. Motoonjo koloojoto, ii kilej tawanara ii mono gawonara menjkejotiwaa so aja aja mewota.

⁹ Noronoj Anutuwaa gawombaa nejwoita kolooj iwo gawoŋ menjkejo. Ojoo uugia ii Anutuwaanoj molaler kaanja kolooro komakoomo gawoŋa kanoj menjkeja. Anutunoj miri kaanja uugia inaan mindirin ojono kotiij waamakeju.

¹⁰ Anutunoj kalejmoriaj nonoti, niinoj iikawaa so miri memewaa momo eja kaanja kolooj Anutuwaa tando kombombaŋa uugianoj kuun komowe moŋnoj iikawaa qaganoj miri menjkeja. Saanon menjkejato, motomotoon nononoj miriwa gawoŋa awaagadeer mewoŋatiwaa so koloojoj. Iima kotoj mewoŋatiwaaqoj mono jaa galej meŋ awoŋa.

¹¹ Uuwaa tandoja ii Jisas Kraist. Niinoj ii mono uugianoj komowe moŋnoj momalaariwaa tando moŋ mokoloombambaŋa amamaawaa.

¹² Tando motoonjo koloojato, iikawaa qaganoj tosianoj mirigia goul silwanoj me jamo honjia wo tosaanja kanoj menjkeju. Tosianoj mirigia gere kasanoj, towo boor sejanoj me ganoj menjkeju. Silinana kaej me kaej nama menjkejonj eenj,

¹³ uuwa gawonanaa hoŋanoj mono iyanja iyanja asuganoj asugiwa. Poŋnoj kambaŋanoj kaŋ kuuro iikanoj mono miri merotiwa esuya luluumbaa. Miri esunananoj mono Anutuwaa gere bolanjanoj asugiro jeŋ kamaaro hoŋanoj asuganoj iibombaa so koloowaa. Gere iikanoj mono motomotoon nonoo mirinanaa tania honja ii anjotetenoj ama gosiwa.

¹⁴ Gerenon jeŋ miri kuuya gosiŋ ojono megi honjiaŋoŋ kotiij nambuyati eenj, iyoŋonoj mono gawoŋgiaa tawaya buŋa qeŋ aowuya.

¹⁵ Tosianoj mirigia megi honjiaŋoŋ jeŋ kamaawuti eenj, iyoŋonoj mono tawa qaagoto, tiwitiila mokoloowuya. Ii mokoloowuyato, iyanjio kileŋ Siwewaa buŋaya laligowuya. Gere bolanoj jeŋ ojoro iikawaa tani uuguwombaŋa janjarin riŋ kok kongi Anutunoj metogoj ojono Siwenoj ubuya.

¹⁶* Ojoŋgio Anutuwaa Buŋa jigo (tempel) koloogi Anutuwaa Uŋayanoj uugianoj laligoji, ii moju me qaaqo?

¹⁷ Anutuwaa Buŋa jigoja ii kowoga kolooji, iikawaa so ojonoj soraaya kolooju. Kawaajon moŋnoj Anutuwaa jigo meŋ boliji eenj, Anutunoj mono iyanja meŋ bolij mubaab.

¹⁸ Moŋnoj aŋaa baloŋ momoya otaaq tiligoj aowabo. Ojoo batugianoj moŋnoj iyanjaajoj moro “Balombaa momakooto uuta meŋ laligojen,” jeŋ eenj, iinoj mono wala uuta qaa kolooj iikaajaa kanoj momakooto honja mokoloonaga.

¹⁹* Anutunoj balombaa momakooto uuta iikawaajon moro uugia qaa yoŋoo qaaga kolooja. Iikawaa qaaya Buŋa Terenoj kokaej oogita eja, “Anutunoj momakooto uuta meŋ laligojuti, ii gbadooj ojono iyanjiaa momo aŋgianoj sipasipa koma osiwuya.”

²⁰* Kawaa qaaya moŋ ii kokaej eja, “Poŋnoj momakooto ejemba yoŋoo momo areŋgiaajoj moro omaya kolooja.”

²¹ Kawaajon ojooŋoŋa moŋnoj mono ejemba nonoojoj ama selia meŋ ubabo. Kuuya nononoj mono ojoo buŋaga koloojoj.

²² Pool, Apolos, Piito* nononoj mono ojoo buŋaga koloojoj. Ejemba baloŋ so laligoj, nononoj mono kuuya ojoo buŋa koloojoj. Kawaajon

* **3:16:** 1 Kor 6.19; 2 Kor 6.16 * **3:19:** Job 5.13 * **3:20:** Ond 94.11 * **3:22:** Piito qata mon Siifas

saanor qaa ii me ii gosin men iikaanja kano laaligogia laligowuya ano koomugia komuwuya. Kamban kokaamba laligojon, kuuya nononoj mono ojoo buja kolojojanoj ano kanagej gawoq meme ejemba laligowuyati, iyonjon mono kaanjagadeen ojoo buja koloowuya.

²³ Kaej koloon ojonnonto, ojonoj Kraistwaa buja koloogi Kraistnoj Anutuwaan buja kolooya. Kianj.

4

Nono Kraistwaa aposoluruta koloojon.

¹ Kawaajoj ejemba kuuyanoj mono nonoojoj kokaej mogi sokombaa: Kraistnoj jej kotoj ojono gawoq meykeju. Anutunoj qaaya aasaangoja nonono bujanana kolooro galej komakejoj. Nononoj miri galenaa tani kaanja kolojoj.

² Galej yonoo togianoj miri iwoiya galej kombutiwaajon borogianoj anji, iinoj mono qaa waaja kokaej kaparaq koma jej kotoj ojomakeja, "Gawoqia mono meteqetetana qaa nama pondaj meij laligowu. Membiriqembiri mende ambu. Kaej mokoloon ojombe sokombaa."

³ Korint ojonoj me balombaa qaa jake mombaa galenjanon nii gosin jej tegoj nombuyagati eej, niinoj mono qaa iikawaajoj mobe kamaanqegeta totoo koloja. Neeno kaanjagadeen neenaqaaana mende jej tegojen.

⁴ Uuna gosin qaa moj mende mobe meij bimooj nonjato, iikawaajoj kilej solaja mende koloojen. Ejembanon qaagoto, Pojnoj mono noo qaana gosin jej tegoj nomakeja.

⁵ Kawaajoj ojo mono kamban kokaamba mombaa qaaya moj ii mende jej tegowu. Pojnoj kambanano ano kaq kuuwaatiwaajon mono mambombu. Mamboma laligogi iikanon kaq qaa iwoi mesangogita eji, ii mono asasaganon isaano asuganoj asugiwaa. Iinoj kaq ejemba uunana meij asariro nanamemenanana kanianon asuganoj asugiro iibaa. Nanamemenanana kania iima motomotooq gosin nonono Anutunoj mono iikawaa so kamban iikanon mepeseen nononaga.

⁶ Oo uumeleej alauruna, ojo juma jaba-arambaraq ama laj leelee aroj qej nama utama aoikeyeu. Kaej laligowubotiwaajon mono Apoloswo noro romoqgoj noroma ojaoqgiaoq ainqia mesaq qaa kokawaa kania moma kotowu, "Buja qaa oogita eji, ii mono mende uuguwu." Qaa ii moma kotogi uugianon ero tej koma qeangowutiwaajon sundunara kaej oojej. II neena ano Apolos noroo kananara gosin romoqgoj moma asariwutiwaajon oojej. Deendeeqgianoj kaej tegowaa.

⁷ Balombaa iwoi mojnoj mono mende meij letoma gono tosaanja unjuuguq qaita moj koloonaga me qaago? II qaago. Iwoi kuuya ej gonji, ii mono Anutunoj kaled gono buja qej aona me qaago? II kaledja buja qej aonati eej, mono naambaaqo kaled ii qakooma selega eej meij umakejaq? II mende sokonja.

⁸ Iwoi kuuya meij laligowombaa siija mojuti, ii ej ojondaboroja. Anutunoj Siwe kowianonqo kaleja kaleja maama ojono simbawoqawo koloju. Nononoj mende ilaan ojoniq ojaoqgio kilej momalaariwaan kij poj kaanja koloju. Ojaoqgiaoq kaej romoqgoj aoju. Oo ojanoj ojo kij koloogi sokonaga. Kaej koloogi nononoj mono kaanjagadeen ej aqjurgia koloon ojoo koorongianoj saanor motooq selenana meij uma awelegoq awonaga. Niinoj kaej ambombaa siija mojer.

⁹ Niinoj kaej mojento, ananaa kanianana iibe tani kokaej koloja: Anutunoj aposol nono kuun nonono ejemba jaagianon kamaanqegeta toon

koloonj laligojon. Ejemba uŋugi komuwutiwaajon jeŋ tegogitiwaa tania asuganoŋ kema kanij laŋ qama gamu qeq nonomakeju. Iwoi ii-iita qaita moŋ koloonij balonj so yonjoŋ toyā ano Siwe jakeya jakeya yonjoŋ poŋ qereweŋa gajoba yonjoŋoŋ mono jaagianoŋ niniima kotoŋ niniigigiŋkeju.

¹⁰ “Kraistwaajoŋ nama uuta sooro laligoji,” noojoŋ kaŋ jeŋkejuto, oŋonoŋ Kraistwo nama momo ejemba akadamugia wo koloojutiwa tani koloju. Niinoŋ loolooria koloojento, oŋonoŋ “Ejemba kotiga koloojoŋ,” jeŋkeju. Ejembanon oŋo goda qeq oŋomakejuto, noojoŋ mogi kamaaro jejewili ama nomakeju.

¹¹ Kamban koi kaanjanooŋ kaanja gadeeŋ nembanenewaa komuŋ apuwaajon moma opo walaga junjurana mouna laligonj manjanooŋ laŋ nunugi duŋ mirinana qaa laligonj toroqeq kema kaŋkejoŋ.

¹² *Ananaa boronananooŋ seleqege gawoŋ menkejoŋ. Ejembanon laŋ qasuaan nonomakejuto, nononoŋ mono kotuegoŋ oŋoma yonjoŋoŋ qama koolinkjejoŋ. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nononoŋ mono ii moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma laligojoŋ.

¹³ Uuqeqe qaa tokoronekota jeŋ nonomakejuto, nononoŋ mono gumbonjonj qaganooŋ sosooda meleemakejoŋ. Nononoŋ balombaa gojegera roŋaa kaanja koloonij balonj balonj yonjoŋoŋ sisinana meŋ gema nununkeju. Kaanja laligonj kouma kamban koi kaanjanooŋ kaŋ toroqeq laligojoŋ.

¹⁴ Gamu qeq oŋomambaajoŋ qaa koi mende oojento, wombo merabora runa kaanja mono qambanj mambanjia oŋomambaajoŋ mojen.

¹⁵ Momalaariwaa boi 10,000 yonjoŋoŋ Kraistwo qokotaan kalaŋ koma kuma oŋombuyagati eenj, ii kileŋ niinoŋ mono Kraist Jiisawo qokotaan Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ mangia koloowe uugia meleengi. Kawaajoŋ maŋjurugia mamaga mende laligoju.

¹⁶ *Kawaajoŋ uugia kokaeŋ kuun oŋonjeŋ: Niinoŋ sili amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina ii otaaj laligowu.

¹⁷ Niinoŋ silina Kraist Jiisawo qokotaan ama meŋ balonj balonj liligoŋ uumeleej kanageso so kuma oŋomakejeŋi, iikawaaajoŋ mono duduuwubo. Niinoŋ kawaajoŋ ama wombo merana Timoti wasiwe oŋoŋoŋ kawaa. Iinooŋ niwo pondaj laligonj Pombo qokotaan nama kanj kanana jeŋ koma gbiŋiŋ oŋombaa.

¹⁸ Oŋoŋoŋa tosia yonjoŋoŋ niinoŋ oŋoŋoŋ mende kawenaga, kaanja moma selegia mepeseen jaba-arambaraŋ ama laŋ laligoju.

¹⁹ Kaeŋ laligojuto, Pombaa siŋjanooŋ noojoŋ “Kemba!” jewaati eenj, mono uulaŋawo oŋoŋoŋ kamaŋja. Kamaŋoti, kamban iikanonj jaba-arambaraŋ ejemba yonjoo ku-usungiaajoŋ qisiŋ oŋombe jokoloogi momaŋja. Selegia meŋ uma qaa somasomata laŋ jeŋkejuti, ii niinoŋ mobe kamaaŋqegeta koloorkeja.

²⁰ Anutuwaa bentotoŋ ii qaagadeen jejetaa iwoiga qaagoto, hoŋa ii Anutuwaa ku-usuŋa. Iikanonj mono nemun koma nononja.

²¹ Kawaajoŋ uugia mende meleema laŋ laligowuyati eenj, niinoŋ mono koobiŋ meŋ kan qaanooŋ oŋootimaja. Uugia meleembuti eenj, mono uubonjooŋ qaganooŋ uujopa ama oŋomambaajoŋ kamaŋja? Qaa woi ii gosin noojoŋ siŋŋia nomaeŋ mojuti, ii mono moma gosin nijowu. Kianj.

5

Moñnoj serowiliŋ anoti, ii mono batugianonŋa konjombu.

1 *Qaa moj kokaen jegi noo gejananor kemero: Tosianon uumeleeneŋ kanageso batugianon serowiliŋ amakeju. Moñnoj maŋaa embia meŋ laligoja. Serowiliŋ kaanja ii uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo batugianon kaanjagadeeŋ moj mende eja.

2 Moñnon kaen ano ojo kileŋ selegia meŋ uma laŋ jaba-arambaran amakeju. Ii mende soknjato, siliaa wosobirinor mono meŋ komuŋ oyono soknaga. Kaen ama saanoj eja singisonŋo kaanja anoti, ii mono batugianonŋa konjonŋi seleenŋeŋ kamaabaa. Ii nomaen ama mende otaa?

3 Niinor oyanoj oyoononŋa koriganoj laligowe selena mende iimakejuto, kileŋ uŋjananoj mono oyowo laligoja. Moñnoj nanamemeŋ jekania boorongoya anoti, niinor mono iwaa qaaya gosiŋ batugianon laligojeŋiwaā tani moma jeŋ tegon kokaen jejen:

4 Ojo mono Ponjana Jiisawaa qatanor ajoajoroo angi noo uŋjananoj oyowo toroqero Ponjana Jiisawaa ku-usuŋanoj nemun koma oyono ororor nama qaaya jeŋ mono kokaen somongowu:

5 Satanoj seliaa siŋkombombaŋa bologa qero kamaawaatiwaajon mono gema qeq muŋ iwaa borianor angi mindingon mubaa. Mindingon muro loorin uuta meleeno Anutunoj hamo qeq muŋ Pombaa kambanjanor uŋjaya metogoro Siwewaa buŋa koloonaga.

6 *Selegia meŋ umakejuti, ii awaa qaago. Ojo qaa woi koi moma yagowu, "Yiist kitia melaa apuwo mindiriŋ flauanoj aniŋ meŋ somariiro dis saa qeqkeja. Kaanjagadeen bao woosoya kaambogawo kanon jumakeji, iikanon mono busia kuuya meŋ bolinkeja."

7 *Qaa iikawaa so ojo flaua dis soraaya kaanja koloogito, singisonŋowaa yiistya moj ii qaror kaanja batugianon kouma injijkeja. Kuuya boliwubotiwaaŋ mono yiistgia walaga ii gosin utegowu. Eja ii wooso kaambogawo kaanja otaaŋ mono duŋjanor mombo yambu gbiliaa flaua dis soraaya kaanja koloon laligowu. Kiankomu kendoŋ kambanjanor lama siimoloŋ ooŋ bered yiistya qaa neŋkejuti, iikawaa so Kraistnor ananaa kiankomu lamanana kolooro qeqi komuro. Kawaajon ojo saanoj flaua dis soraaya yiistya qaa kaanja koloowu ano mombo oyanboyaŋ uutanor kouma laligowu.

8 *Kraist komurotiwaajon mono korisoro kendoŋ ama laligowona. Yiist me wooso kaambogawo ii nanamemeŋ bologa umaqenŋkamaaŋqeŋjawo. Iikawaa qaganor mono korisoro kendoŋ mende amboŋa. Kawaajon mono gbiŋgbaoŋ mesaŋ qaa hoŋa otaaŋ bered yiistya qaa kaanja koloon iikawaa qaganor korisoro kendoŋ ama laligowona.

9 Niinor Buŋa Tere ooŋ oyoma kokaen injijowe: Ojo serowiliŋ amakejuti, iyoyowo mono ainjoloŋ mende rama amiŋ mobu.

10 Balonor uugia mende meleema nanamemeŋ bologa amakejuti, iyoyooŋ qaa ii mende oowe. Yoŋnoŋ serowiliŋ ama iwoiwaas dogo koloon meŋgo mewombaajon koposonŋonkeju. Iwoi kalugon yoŋgoro meŋkeju ano tando lopion waegia meŋ mepeseen oyomakeju. Yoŋnoŋ ama kaen ooŋ oyombenenagati eenj, ojo mono balonor laligowombaajon amamaawuyaga.

11 Yoŋnoŋoŋa qaagoto, kania kokaembaaajon qaa ii ooŋ oyombe: Moñnoj anjaa qata uumeleen ala jeŋ kileŋ serowiliŋ anja me iwoiwaas dogo

koloon menjø memambaaajoñ koposoñgoñkeja me tando lopioñ waeya menj mepeseeñkeji, iwo mono ainjoloñ mende rama amij mobu. Momalaari tuuj oñoo batugianoñ moñnoñ mepaqepae amakeja me apu kotiga neñ enjkaloloñ amakeja me iwoi kalugoñ yonjoro merkeji eerj, iwo rama nembanene moñ mende newu.

12 Seleenjegen laligojuti, niinoñ iyonjoo qaagia mende jeñ tegonkejeñ. Ii noo gawonjga qaago. Onjo kaanjagadeen kanageso kuuya yonjoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa uutanoñ laligojuti, mono iyonjoo qaagia iikayadeen gosiñ jeñ tegonkeju.

13 *Seleenjegen lañ laligojuti, Anutunon mono iyonjoo qaagia gosiñ jeñ tegowaa. Kawaajon mono Buñja qaa kokawaa so ambu, “Eja bologa ii mono batugianonja konjombu.” Kiañ.

6

Uumeleen alagia ii seleenjegen yonjoo qaa jakeyanoñ mende ambu.

1 Uumeleen ejemba batugianon moñnoñ alia qaa jakeyanoñ amambaaajoñ moji eerj, iinoñ Anutuwaa ejemba soraaya unjuuguñ ejemba doogoya yonjoo jaigianoñ moñ mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaan mubutiwaajon qisiñ oñono gamuyawo kolooya.

2 Anutuwaa ejemba soraaya nononoñ kantria kantria yonjoo qaagia gosiñ jeñ tegowonjati, ii modaboroju. Onjo baloñ kuuya yonjoo qaagia jeñ tegowombaä so koloojuti eerj, mono nomaej ama qaa melamelaä gosiñ jeñ tegowutiwaä so mende koloowuyaga? Onjo mono oñanoñ iikawaa so koloju.

3 Uumeleen ejemba nononoñ Siwe gajobaurunana yonjoo qaagia gosiñ jeñ tegowonjati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojonji eerj, baloñ laaligowaa qaaya ii mono afaanjoñ gosiñ saanøñ jeñ tegonkebonja.

4 Kawaajon baloñ laaligowaa qaaya batugianon koloonkeji, qaagia ii mono naambaaajoñ seleenjegen yonjoo qaa jakeyanoñ uma jeñ tegowutiwaajon qisiñ oñomakeju? Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianon jejewili ama oñomakejuti, iyonjoojoñ kileñ qaa kambajanøñ mogi umakeja. II mende sokonja.

5 Qaa ii gamu qeñ oñomambaajoñ jejen. Momalaari ejemba oñoo batugianon qaa ejí, oñoonorjga mombaa momakootoya sokono qaa ii saanøñ jeñ tegowaatiwaä so koloja me qaago? Mono saanøñ batugianonja eja kaanja mokoloowu.

6 Qaago tani kolooro uumeleen ala moñnoñ alia seleenjegen yonjoo qaa jakeyanoñ amakeja. Kaenj ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyonjoo jaigianoñ kema qaa gawombaajoñ qisiñ oñomakeja. II mende sokonja.

7 Batugianon qaa jakeyanoñ ama aonkejuti, iikaanja kanøñ mono oñoañgiä kamaañ unjuro Kraistwaa qabuñayanøñ mono kamaañqeqeta kolooro laligoju. Ejembañ menj bolin oñongi uugia kawaajon waaro qaanøñ ama oñongi Anutuwaa jaanoñ mende sokonja. Tiliqili ama iwoigia horøñ megj oñoo kitia mende meleema oñongi iikaanja kanøñ Kraistwaa kanianøñ mono akadamuyawo koloowaa.

8 Onjo Kraistwaa qata kokaej menj bolinkeju: Mono oñoañgio tiliqili ama ejemba menj bolin oñoma iwoigia horøñ menjkeju. Uumeleen alaurugia yonjoojoñ kaanjagadeen ama oñomakeju.

* **5:13:** Dut 13.5; 17.7

9 Ejemba irinqiriña yoñonoy mono Anutu bentotoñaa uutanoñ uma duñ mende mewuyati, ii moju. Nanamemenjianoñ mono tiligoñ aon jinjauñ ambubo. Tosianoy serowiliñ ama tando lopioñ waegia meñ mepeseeñkeju. Tosianoy loemba laaligo uuguj olorjkalu amakeju. Tosianoy monembajaoj lañ agimin aon laligoju ano eja iyançgarodeen emba iyançgarodeen agimin aon laligoju. Kaañja yoñonoy mono Anutuwaa bentotoñaa buñja mende koloju.

10 Tosianoy yoñgoro meñ iwoiwaa dogo koloon meñgo mewombaajoñ koposonjongoñkeju. Tosianoy apu kotiga neñ eñkaloloiñ ama lañ mepaqepae amakeju. Tosianoy iwoi kalugon yoñgoro meñkeju. Ejemba kaañjanoy mono Anutuwaa bentotoñaa buñja mende qej aowuya.

11 Oñoonoñga tosianoy wala iikañja laligogito, kanageñ Pojnana Jiisas Kraist buñja qej aogi sayanoñ songbama tak koton oñoma iwaã qatanoy soraaya koloogi. Meñ solanjanin oñono Anutunanaa Uñayanoy mono inaan oñono diñgoñ laligoju. Kianj.

Sele busugianoy Anutuwaa jigo kowoga kolooja.

12 *Niinoj iwoi kuuya saanoñ memanjatiwaa so koloojento, iwoi kuyanoy mono mende meñ qearqoñ nombaa. Iwoi kuuya saanoñ memanjatiwaa so koloojento, iwoi moñnoj poñna koloon nombabotiwaajoñ galen meñ aonkejen.

13 “Nene ii nenegadeen. Ii korojonanaajoñ raja. Korojonana ii nembanene nenij kemebaatiwaajoñ raja.” Moñnoj kaejjenagato, Anutunoñ mono nene ano korojoñ ii motoon jeñ tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowiliñ ambombaajoñ qaagoto, Pombaa gawoñja mewombaajoñ ama raja. Kaej raro aijo sele busunana qearqowaatiwaajoñ nene iwoi nonomekaja.

14 Anutu iyañaa ku-usuñanoñ Poñ meñ gbiliro koomunonga waaroti, iinoj mono nono kaañagadeen meñ gbilij nonono waabonja.

15 Oñoo sele busugianoy Kraistwo toroqen iwaã sele kitia koloojuti, ii moju me qaago? Kawaajoñ niinoj Kraistwaa sele busu kitia moj meñ kana somata embawo qokotaamañja me qaago? Ii qaago totoon! Mono yamagen!

16 *Anutunoñ qaaya kokaeñ jerota eja, “Yoronoñ mono sele busu motoongo koloowao.” Kawaajoñ moñnoj kana somata embawo qokotaaji, iinoj mono iwo sele busu motoongo koloowaota. Ii moju me qaago?

17 Motoongo koloowaoto, moñnoj Pombo qokotaaji, iwaã Uñayanoy mono Pombaa Uñyawao mindiriro motoongo kolooñ laligowaota.

18 Serowiliñ ii mono misiñgoñ mesaowu. Siñgisongo tosaña ii me ii amakejonji, ii kuuya mono selenanaa seleengeñjanoy kolooñkeja. Moñnoj serowiliñ amakeji, iinoj mono iyañaa selia meñ bolin siñgisongo amakeja.

19 *Sele busugianoy mono Uña Toroyaa Buñja jigoya (tempel) kolooja. Anutunoñ Uñaya oñono buñja qej aogi uugianoy laligoja. Kawaajoñ oñoañgiaa buñja mende koloojuti, ii moju me qaago?

20 Oñoañgiaa buñja qaagoto, Kraistnoj iwoi somatanoy sewangia mero iwaã buñja koloogi. Kawaajoñ selegianoy mono nanamemenj soraaya angi Anutuwaa qabuñayanoy seiñ kembaa. Kianj.

¹ Ojo qaa tosaanq a ooj qisigit, ii jen asarimaaja. Ejanor emba mende menj gbaworoga laligoji, ii saanoj.

² Ii awaa koloojato, sele busuwaas siijanoj serowiliq ambubotiaaajon ojo motomotoon mono aja aja loemba agimiq aon laligowu.

³ Ejanor mono embiaa siijaa so loemba laaligowaa arenja otaawa. Embianor kaanjagadeej mono loyaa siija otaaj laligowa.

⁴ Embiaa selianor mono aja bujaga mende kolooro aja ii mende galej komakejato, loyanor ii galen komakeja. Loyaa selianor kaanjagadeej aja bujaga mende kolooro ajasiri mende galej komakejato, embianor ii galen komakeja.

⁵ Kawaajon oroangara mono mende aangoj koma aon laligowao. Yangorodeen uumotoon ama pondaj qamakooli gawoq mewojoq saanor aja aja laligowaoto, kamban tosaanq kaen laligongo mono mombo mindirij motoon laligowao. Uugara saanor mende galej koni Satanor angobato menj orono singisongonor kamaaq uruwabotiaaajon mono iikaenj ama laligowao.

⁶ Kaej ambaotiwaajon saanor jejento, jojopaq qaa kaanja ii mende ama ojonjeen.

⁷ Niinoj ejemba korebore nii kaanja masaraanq laligowutiwaajon mojento, ono tosaanq Anutuwaa gawoq memewaa momo kalej kaanja ii mende menj laligoji. Anutunor momo kaleja mendeeno motomotoon nononon ii me ii aja aja buja qeq aon laligojoj.

⁸ Loemba mende koloq malo laligojuti, onoojon kokaej jejen: Onjonor nii kaanja toroqen loemba mende koloq solanq laligowuti, ii mono awaa kolooja.

⁹ Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere jero laligowubotiaajon mono saanor loemba koloogi afaangowaa. Kawaajon yonjonor uugia galej kombombaajon amamaajuti eej, mono saanor loemba koloowu.

¹⁰*Loemba laligojuti, onoojon kokaej jen kotojen, niinondeej qaagoto, Pojnoq ajo mono qaa koi jeja: Embianor loya mende mesaowa.

¹¹ Kaej jejato, kilej loya mesaowaati eej, mono eja mon mende menj eej laligowa me loyawo mombo amiq moma somonqon aon laligowao. Kaanjagadeej loyanor embia mende mesaowa.

¹² Ii Pombaa qaagato, loemba tosaanq ojoo gejanonogia ii Pojnoq mende jejato, neeno ii kokaenj jejen: Uumeleenj eja mombaa embianor uuta mende meleema kilej iwo laligomambaajon moji, iinoj mono embia ii mende mesaowa.

¹³ Kaanjadeej uumeleenj emba mombaa loyanor uuta mende meleema kilej iwo laligomambaajon moji, iinoj mono loya ii mende mesaowa.

¹⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Mombaa loyanor uumeleembaa gadokopa ejaga kolooro Anutunor ii kilej uumeleenj embiawo qokotaajiwaaajon ama tak kotoq muro soraaya kolooja. Kaanjadeej mombaa embianor momalaaria qaagoto, uumeleenj loyawo qokotaajiwaaajon ama Anutunor ii tak kotoq muro soraaya kolooja. Mojnoq soraaya mende koloonagati eej, meraboragaranoj mono Anutuwaa sopa seleenjen laligowuyaga. Kaej laligowuyagato, Anutunor motoon tak kotoq ojonotiwaajon mono soraaya kolooju.

¹⁵ Soraaya koloojuto, mojnoq mende moma laarinj loya me embia mesaomambaajon mojati eej, mono saanor mesaowa. Kaej kolooro

* **7:10:** Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

noo qaananooj uumeleej alanana ii mende somorjowaa. Anutunoj ojo luaeñon laligowitiwaajon ojooño.

¹⁶ Emba, gii loga uu kuuj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaen monaga? Me eja, gii embaga uu kuuj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaen monaga? Kawaajon mono luaeñon laligowu. Kian.

Anutunoj ojooñotiwaa so mono toroqen laligowu.

¹⁷ Pojnoj motomotoon ojoo laaligogiaa areñ ano loemba me masarañia laligogi Anutunoj ojooñoti, iikawaa so mono toroqen laligon laaligogiaa kania mende utegowu. Uumeleej kanagesoya kanagesoya liligoj gomañ so kaen jeñ kotoñ ojomakejeñ.

¹⁸ Anutuwaa aiweseya eja mombaa selianoj kotogi laligoro kaanø oonoti eeñ, ii mono kotomambaajoñ mende kaparañ kombä. Anutuwaa aiweseya mombaa selianoj mende kotogi laligoro kaanø oonoti eeñ, mono ii kotowutiaajoñ mende kaparañ kombä.

¹⁹ Anutuwaa aiweseya selenananooj kotogita eja me mende ejí, iikanø Anutuwaa jaanoj iwoi omaya koloojato, jojopañ qaaya teñ koma otaanir iikanø mono hoñawo kolooja.

²⁰ Anutunoj ojooño kambaj iikanø loemba me masarañia laligogiti, ojo motomotoon mono iikawaa so toroqen laligowu.

²¹ Mombaa weleñqeñe omaya koloona Anutunoj goonoti eeñ, iikawaaajoñ mono majakaka mende ama laligowa. Uuga meleema saanoj solanja koloñ gawoñ moj mokoloonagati eeñ, ii mono saanoj mokoloowa me uuga afaançgoro saanoj toroqen weleñqeñe omaya laligowa.*

²² Ii kokaembaaajon: Moñnoj weleñqeñe omaya kolooro Pojnoj kaen oono uuta meleeno siñgisonjogoya kasia isano solanja koloñ laligoja. Kaaniadeen moñnoj solanja kolooro Pojnoj kaanø oono uuta meleeno iyanyañ aña qaagoto, Kraistwaa jeta teñ kombaatiwaa kasanoj nama weleñ qen laligoja.

²³ Kraistnoj tawa somatanooj sewangia mero laligojutiwaajon mono baloñ ejemba yonjo qaa baatanooj kema keegia moma weleñqegegia omaya koloñ laligowubo.

²⁴ Kawaajon uumeleej alauruna, Anutunoj ojooño kambaj iikanø solanja kasagia qaa me weleñqeñe togiaa kasa gbadonon laligogiti, ojo motomotoon mono iikawaa so Anutuwaa jaanoj toroqen laligowu. Kian.

Gbaworo saraj ano malo yonjoo gejanono qaagia

²⁵ Emba saraj jumunja† ojoo gejanonogia ii Pojnoj mende jeñ kotoro mojen. Kawaajon Pojnoj kiankomuñ nono qaana lañ qaagoto, moma laarinj nongi sokonjiwaa so jeñkejeñi, mono iikawaa so gosin neenaa momonanoj kokaen jemaña:

²⁶ Kakasililij kambaj dodowijiwaajon eja gbaworo emba saraj laligojuti, kuuya ojonoj mono iikawaa so toroqen laligogi awaa koloowaa. Kaen romonjogojen.

²⁷ Emba meñ laligojani eeñ, embaga mesaomambaajon mende janjarinj riwa. Embaga qaa masarañia laligojani eeñ, mono embawaajon mende moñgamba.

* ^{7:21:} Qaa kawaa kania moj ii kokaen: Uuga meleema saanoj solanja koloñ gawoñ moj mokolojanj eeñ, gii saanoj toroqen weleñqeñe omaya laligowa. † ^{7:25:} Oloñkalu mende qeqeta

28 Kileŋ emba mewaati, iikanonj mono siŋgisongojyawo mende koloowaa. Kaanjaideej emba saranoj ej a mewaati, iinoj siŋgisongo mende ambaa. Siŋgisongo qaagoto, iikaanja ambuti, iyonoj mono selegianonj kakasililin mamaga mokoloowuya. Onjonj ii mokoloowubotiwaajonj mono angoj koma onjomambaajoj mojeŋ.

29 Kaeŋ moma gejanonogia jejento, kileŋ qaa moŋ kokaenj inijomajaa: Uumeleen alauruna, Poŋ kawaatiwaa kambanjanonj torijiwaajonj ama emba menjaligojuti, onjonj mono kaanjagadeej kambaj kokainonjga kanaij embagia qaa tani kaanja koloonj laligowu.

30 Wosobiri moma saajuti, onjonj mono mende saabutiwa tani kaanja koloonj laligowu. Uugia qeaŋgoro aisooujuti, onjonj mono mende aisoowutiwa tani kaanja koloonj laligowu. Iwoi sewaŋa mejuti, onjonj mono ii mende buŋa qeŋ aowutiwa tani kaanja koloonj laligowu.

31 Namonoj kambaj kokaamba areŋ otaaj laligojkejuti, iikanonj mono aliwaatiwa so kolooya. Kawaajoj balombaa ilawoilaya koŋkororo ama gawombaajonj amakejuti, onjonj mono iikanonj uugia somongonkejiiwa tani kaanja mende koloonj laligowu.

32 Ojo balombaa lombataajonj majakakagia qaa laligowutiwaajonj mojeŋ. Ejemba masaraŋa laligoji, iinoj mono Pombaa ilawoilawaajonj majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe Pombaa uutanonj qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoj kaenj jeŋkeja.

33 Kaeŋ jeŋkejato, emba menjaligoji, iinoj mono balombaa ilawoilawaajonj majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe embanaa uutanonj qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoj kaenj jeŋkeja.

34 Poŋnoj leegeŋ embianoj leegēn awaranqoj momoya horori uutanonj deeno laligoja. Kaanjaideej emba loya qaa ano emba saraj masaraŋa laligojato, iyoronoj mono Pombaa ilawoilawaajonj majakaka momakejao. Ii moma "Nomaeŋ ambe uŋana ano sele busuna soraaya kolooro Pombajoj sokonaga," iyanqaraajonj kaenj jeŋkejao. Kaeŋ jeŋkejato, ej menjaligoji, iinoj mono balombaa ilawoilawaajonj majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe lona uutanonj qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoj kaenj jeŋkeja.

35 Ojoŋgia ilaaŋ onjomambaajoj moma gejanono qaa ii onjonjeŋ. Ii tosaŋa kasa kaanja somongoj onjombe lombo mokoloowutiwaajonj qaagoto, kania kokaembajonj ii onjonjeŋ: Niinoj ojo nanamemenj dindija otaaj uudendeen qaagoto, pondan Pombo qokotaan nama kotiwiutiwaajonj mojeŋ. Kawaajonj gejanono qaagiä ii inijoeŋ. Kianj.

36 Eja moŋnoj emba sarambo buŋa qeŋ aŋaŋ laligojgo mesaomambaajonj romoŋgoji, iwaa goro qaa ii kokaenj jemajaa: Eja iikanonj kokaenj romoŋgoj jeja, "Emba ii meŋ sili awaa mende ama mumambo." Kaeŋ jero emba mewaatiwa siŋja moma kitiyo embawaa gbania ej a memewaa so kolooyi een, iinoj mono saanoj siŋja otaaj agimiŋ aori sokombaa. Ikaanja kanonj siŋgisongoyawo mende koloowaa.

37 Mende koloowaato, ejanor emba ii mende mewaatiwa qaaaya aŋaŋ uutanonj somongoj moma kitiyi, iikawaajonj kokaenj jemajaa: Moŋnoj ej a ii qaanoj mende kuuro osijato, saanoj aŋaŋ siŋja otaaro qaa moŋnoj mende somongoji, een, iinoj mono saanoj aŋaŋ siŋja otaaj emba ii mende mewa.

38 Kaeŋ kolooro emba saraj mewaati, iwaa silianoj mono dindija koloowaato, ii mende mewaati, iinoj mono kana awaa soro otaawaa.

Kian.[‡]

³⁹ Embanoñ loyanon jaawo laligowaatiwaa so meñ aaoawaa qaayanoñ somongoro laligojato, loyanon komuwaati een, qaa ii kanoñ kaanjadeen komuro saanor ej aiijanon jewaatiwaa so mewaa. Uumeleembaa gadokopa ejaga qaagoto, ej Pombo qokotaaji, iigadeen mewaa.

⁴⁰ Saanor ej a meñ korisoro qereweñ mokoloowaato, toroqen masaraña laligowaati een, mono uukoisoro hoña mokoloor aisoonkebaa. Niinoñ qaa ii gosin kaeñ jejeñ. Anutuwaa Uñayanon noo uutanon kaanjagadeen laligoji, iikawaajon mono kaeñ romongoñ jejeñ. Kian.

8

Nene tando lopiombaa nanduñ aañja ii newoña me qaago?

¹ Ono nene tando lopiombaa nanduñ aañja kawaa tere oogi gejanono kokaeñ jemaña: Uujapanoñ mono ilaañ onjombaa. Niinõgiinoñ jegi tosianoñ kokaeñ jeñkeju, “Kuuya nononoñ tando lopiombaa kanagia moma yagoniñ omaya kolojo.” Qaa ii hoñabonaga koloji, ii mojoñ. Ono momo kaanjia jeñ laligogi uugianon waaro koñaiñ kaanja terereeñ awelegonkeju. Kaeñ ama deema sisau laligoju. Kana qaa wañja ii uujopa. Kana iikañja kanoñ mono ananaa uunanaa meagor mén kotiñ awoñja.

² Moñnoñ “Qaa mombaa kania moma yagojen,” ii jetanoñ jeji, iawa momakootoya hoñanoñ mono mende kolooro toroqen tompin laligoja.

³ Ii qaandondeeñ jejato, moñnoñ Anutu uutanon jopagonkeji, Anutunoñ mono iwaajon moro hoña kolojoa.

⁴ Nene tando lopiong yonjoojñ nanduñ anjiti, ii newoña me qaago? Qaa kokaeñ jeñkeju, “Tando lopiong ii beñ hoñja mende laligojutiwaa kaisaregia koloju,” ano qaa moñ ii kokaeñ, “Anutu motoonjonoñ laligoja. Alia moñ qaago.” Qaa woi ii onjaga kolojoati, ii mojoñ.

⁵ Qaa iikawaaw kania ii kokaen, “Ome beña beña,” qagia kaeñ qamakejuti, ii mamaga laligoju. Sombinoj me balonoy laligojuti, ii saanor mende mojoñ. Onjanon omejjilan, beñ ano ej apon ii mamaga laligoju.

⁶ Ii laligojuto, ii kileñ Anutu motoonjoo iinondeen ananaa beññana ano Maññana kolojoa. Iinoñ iwoi kuuya mokolooro asugiro. Laaligonana iwaajon laligowombaajoñ ama nonono laligojoñ. Kaanjagadeen Poñ motoonjoo jiisas Kraist laligoja. Iinoñ Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori. Nono kaanjagadeen ilaañ nonono laligoñ kotiñkejoñ.

⁷ Kaeñ moma laarijonto, ejemba kuuyanoñ momakooto kaanja ii mende meñ laligoju. Ii qaagoto, tosianoñ wala tando lopiong waegia meñ moma kotiigitwiiajonañ ama koi kaanjanoñ kaanjagadeen toroqen nene tando lopiombaa nanduñ aañja ii neñ iikañja kanoñ afaañgoñ beñjurugia ii romongoñ laligoju. Uugianon loolooria kolooro uuwoi ama negi uugia iikanon menjerenjongokeja.

[‡] **7:38:** 36b Eja moñnoñ borata ejumumbaajon uuwoi moji, niinoñ iwaaw gejanono qaa kokaeñ jemaña: Mañjanon kokaen romongoñ jeja, “Borana muñ sili awaa mende ama mumambo.” Kaeñ jero borataa gbania ej a memewaa so kolooro ejumumbaajon siiña moma kotiji een, iinoñ mono saanor siiña otaañ ej a muro mero sokombaa. Mañjanon iikañja kanoñ singisorjo mende ambaa. 37b Mende ambaato, mañjanon borata ejumumbaatiwaa qaaya añaña uutanon somongoñ moma kotiji, iikawaajon kokaen jemaña: Moñnoñ maña ii mende kuuro osijato, saanor añaña siiña otaaro qaa moñnoñ mende somongoji een, iinoñ mono saanor siiña otaañ borata añañgoñ komba. 38b Kaeñ kolooro bora saranya ejumumbaati, iwaaw silianoñ mono dindinjaa koloowaato, ii mende mubaati, iinoñ mono kana awaa soro otaawaa. Kian.

8 Menjereŋgoŋkejato, nenenon nunuama Anutuwaa kosianon mende nonoomakeja. Nene singi laligowonjati, iikanon tiwitiwilaa mende mokoloowonja. Nene neŋ laligowonjati, qabuŋananaŋonj iikanon mende somariiwa.

9 Ii kileŋ nene kuuya newombaajoŋ afaaŋgojuti, oŋonoŋ mono jeubaba lan laligowubotiwaajoŋ galeŋ meŋ aŋ laligowu. Jeubaba kaeŋ laligogi tosianon iŋiima uugia loolooria kanoŋ boliro kamaaŋ uŋuwabo.

10 Kawaa kania ii kokaŋ: Giinoŋ momakooto hoŋa meŋ laligoŋ afaaŋgoŋ tando lopion jigoyan onj kema rama nembanene néna alaga moŋnoŋ giřo kokaŋ bimoowaa: Uutanoŋ loolooria kolooro uuwoi anji, iinoŋ kaeŋ giima uutanon waaro afaaŋgoŋ nene tando lopiombaa nanduŋ aŋaŋ ii neŋ kamaaŋ qenaga.

11 Goo momakootoga hoŋa kanoŋ mono geengaa uumeleer alaga kuuro uuwoi qagan onj loolooria koloɔjiwaajoŋ mono afaaŋgoŋ neŋ kamaaŋ qenaga. Kraistnon iwaajoŋ ama komuroto, nene ii neŋ kaeŋ kamaaŋ qen tiwilaaro mende sokombaa.

12 Tiwilaawaato, uumeleer alaurugia kaeŋ meŋ bolin oŋoma uugia loolooria ii qen kondeema singisongo amakejuti, iikaŋa kanoŋ mono Kraist iyaŋa qotogon singisongo amakeju.

13 Kawaajoŋ niinoŋ nene moŋ newe iikanon uumeleer alana konjoro muro kamaaŋ qen singisongo anji een, niinoŋ mono kamban moŋnoŋ nene ii mende toroqen nemanya. Niinoŋ alana jolongon konjoro mumambotiwaajoŋ kaparaŋ koma nanjeŋ. Kiaŋ.

9

Aposol nomaŋ koloowe sokonaga?

1 Naa kasanoŋ somonjor nono solajat mende koloowenaga? Oŋonoŋ gosiŋ nongi aposol kolojoŋ me qaago? Pojnana Jiisasoŋ asugiŋ nono libe me qaago? Niinoŋ Pombaanoŋ naŋgoŋ gawoŋ mewe oŋo mono gawoŋ iikawaa hoŋa koloju.

2 Pojnaj aŋo aposol gawoŋ nono iwo nama mewe oŋo uugia meleema noo munjen aasona koloju. Kawaajoŋ tosianon gosiŋ nongi aposol mende koloowenagati een, oŋonoŋ mono kanana iikaŋa moma yagoju. Ii mono afaaŋgoŋ naŋgoŋ jegi sokombaa.

3 Ejemba tosianon noojoŋ “Aposol mende koloja,” jeŋ ajoroon gemanon qeqe ama nomakejuto, niinoŋ mono oŋooŋo sundu jeŋ iikanon neenaŋ kanana naŋgoŋ jeŋkejeŋ.

4 Kawaajoŋ gere ano nembanene nononj meŋauruna yoŋowo meŋ neŋ laligowonaga, iikanon mono soyanoŋ koloonaga.

5 Piito, aposol tosaajat ano Poŋ Jiisawsaa kouruta yoŋonoŋ embaurugia momalaarigiawo uŋuama motoon kema kanykeju. Niinoŋ kaŋagadeen iikawaa so ambenagati een, sili iikanon mono kana waleema qete-tanjowenaga me qaago? Ii qaago totooŋ.

6 Selewaa laaligoyanoŋ oŋo ejemba geria naŋgoŋ oŋomakejuto, nii ano Barnabas qaago. Noro gawombaa tawaya mende noronj eej laligoŋkejo. Ii mogi sokonja me qaago? Tosianon uuwaa gawoŋ megi tawa oŋoŋgi selegiaa gawoŋ mende menkejuto, norooŋgadeen mono naŋgonanagonara noronaro mokoloowotiwaajoŋ jeju me?

7 Gawmambaa manjaqege gawoŋ menkejuti, yoŋoonoŋga moŋnoŋ aŋaŋ laaligoya naŋgoŋ aŋ menkeja me qaago? Wain gawoŋ komomakejuti,

yojonoj kuuya iikawaa hoja mej nejkeju me qaago? Kaañjadeen bulmakao galen komakejuti, yojonoj kuuya iikawaa aju apuya nejkeju me qaago?

8 Qaa ii baloq ejemba ananaa momonana iikayadeen mondama otaaq mende jejento, Anutunoj kaañgadeen qaa iikayadeen Mooseswaa Kana qaanoj jeja.

9* Mooseswaa Kana qaanoj Juuda nojoo gawoq meme silinana ii jej asarij kokaen oogita eja, "Wiit dumuj kota ano kaawoya gosiwombajoj bulmakao ejia wama kañ oonqj dumuj tuun qaganoj riñ rijiñañkeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaej wagigi saanoj nene kitia nero sokombaa." Kawaa so kasunoj tiwojuq mej oro metogoro qej nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunoj kasu bulmakao yojoojoña majakaka mende moma kaen jeja. Ii qaago.

10 Orowaajon qaagoto, qaa ii mono nonoojoj jero eja. Qaa ii nononoj kokaen ambombaajon ama oogita eja: Kinojnoj gawoq tetebaro meji, iinoj mono hoja koloowaatiwaajon jejeromojromoq qaganoj gawoqja menjkeba. Kaañgadeen dumuj tonthonoq qej hoja ano kaawoya gosiji, iinoj mono bakaya mej newaatiwa mamboma gawoqja menjkeba.

11* Nononoj uuwaas qaa kota batugianoj qosoma kororoq laligoniq ojonoj laaligowaa nañgonanjoq iwoi mende nonoqj gamuyawo koloonkeja. Niinoj mej qeangonq ojonombe ojonoj iikawaa kitia meleema nojgi soyanoj koloowaa.

12 Tosianoj batugianoj uuwaas gawoq megij nañgoj ojonoj soyanoj kolooji eenj, nii mono so ii uuguj nañgoj nojgi sokombaa. Kitia ojoniq iikawaa kitia nonoqj so konagato, niinoj iikaaj ambutiwaajon mende qisij ojombbe. Kraistwaa Oligaa Buñja qaa seiwaatiwa kania somongowbotiwaajon mono iwoi nonombutiwaajon mende qisij ojoniq. Qaagoto, nonananodeen mono kaparaq koma kotiq lombo kuuya bosima laligoniq.

13* Qaa koi mono romongowu: Jiwowoj jigonoj gawoq menjkejuti, iyonjonqj mono jigo iikanona nembanenegia mej nejkeju. Siimolq ooj alatawwaa gere bolajä galeq kombutiwaajon kuuj ojonoj nanjuti, iyonjonqj ejemba nene nanduñgia alatanonq anqj nene iikawaa kitia tosia ii iikanona buñja qej aonkeju.

14* Qaa iikawaa so Pojnoj kaañgadeen jej kotoq qaa kokaen jero, "Oligaa Buñja jej seigi ejembanoj mobuti, iyonjonqj mono Oligaa Buñawaa kitia kotiq nanduq anqj laaligogia nañgonanqogia mokoloon laligowu."

15 Niinoj saanoj qaa iikawaa so romongoj uuwaas gawoq mej tawa nombutiwaajon qisij ojombenagato, kotiq nanduq ambutiwa qaa kuuya ii mesaowe. Monen ambutiwa qaa oojeqj, ii ojonoj kaen ama nombutiwaajon mende oojeqj. Tawa memambaajon romongowe bimooro koomuwaajon mobe afaaangoja. Neenaqoj ii qaa omaya qaagoto, tawa mende nombutiwa qaaaya ii mono selena mepeseenq jejeq. Noonq qaa ii mojnoj me mojnoj qewagomambaajon amamaaro laligomaña.

16 Oligaa Buñja jej seijkejeni, iikawaaqoq selena mepeseemambaa so mende koloojen. Niinoj Anutuwaa jenqkooto baatanoj laligonq ii jej seimambaa so koloojen. Gawoq ii mono mesaomambaajon amamaaßen.

* **9:9:** Dut 25.4; 1 Tim 5.18 * **9:11:** Room 15.27 * **9:13:** Dut 18.1 * **9:14:** Mat 10.10; Luuk 10.7

Oligaa Buŋa mende jeŋ seiwenagati eeŋ, iikawaajon lombonon qananon uro niima ilipizi jewutiwa so koloowenaga.

17 Neenaa siijnaajon gawon ii meweengon mewenagati eeŋ, mono saanoj tawa nombutiaajon mambombenaga. Kaento, Anutunon kuun nono neenaa aiŋna mende otaan Buŋaya galen komakejeni eeŋ, ii mono Anutunon moma laarin nom a gawonja nono laligojenjwaa so menjkejen.

18 Kaeŋ kolooro naa iwoinon mono tawana koloonkeja? Oligaa Buŋa jen sein ii sewaŋa qaa amakejeni, iikanorj mono noo tawana koloonkeja. Anutunon gawonja kitia nombutiaajon jen kotoro Buŋa Terenoj eji, qaa iikawaa so tawawaajon mende kaparaŋ komakejen.

19 Ejemba moŋnoj me moŋnoj mende somongoj nono saanoj neenaa aiŋnoj laligowenagato, ii kileŋ neena meŋ kamaan aŋ laligojen. Ejemba kuuyanon uugia meleembutiwaajon kaparaŋ komakejen. Kaeŋ ambutiwaajon ejemba kuuya welenjia qeŋ laligojento, seiseiya yoŋonoj kileŋ Kraistwaa buŋaya mende koloowutiwa so koloon.

20 Juuda yoŋonoj uugia meleembutiwaajon ilaŋ onjoma batugianon Juuda tani koloon laligowe. Mooseswaa Kana qaa baatanon laligojuti, iyoŋonoj uugia meleembutiwaajon ilaŋ onjoma neeno Kana qaa kawaat baatanon mende laligon kileŋ qaa iikawaa gbadononj somongoj nonjiwa tani koloon batugianon laligowe.

21 Mooseswaa Kana qaa mende moma laligojuti, iyoŋonoj uugia meleembutiwaajon ilaŋ onjoma batugianon Kana qaa mende moma laligojenjwaa tani koloon laligowe. Neeno Anutuwaa Kana qaawaajon tompiŋ mende laligojento, Kraistwaa Kana qaa baatanon kema ii teŋ komakejen. II kileŋ yoŋoo batugianon Anutuwaa Kana qaa mende mojeŋ tani koloon laligowe. Ejemba seiseyanon uugia meleembutiwaajon kaen ama laligowe.

22 Momalaarigianon loolooria laligojuti, iyoŋonoj uugia meleema kitiwutiwaajon ilaŋ onjoma batugianon loolooria tani koloon laligowe. Ejemba tosaanja naa afaanjaga kana iinoj me iinoj uugia meleembutiwaajon ilaŋ onjoma ejemba kania kania yoŋoo batugianon tani kania kania ama laligowe.

23 Tani kuuya ii Oligaa Buŋanoj seiwaatiwaajon amakejen. Seiro kotumotueyanoj neenaa qananon uro neeno kaajŋagadeej oyanboŋay kloomambaajon ama kaeŋ amakejen.

24 Qaa koi mono romongowu: Kuu aambaa kambanjaŋon kuuya yoŋonoj haamo ambutiwaajon esungia meŋ kululuŋ kemakejuto, motoonjo moŋnoj mono haamo ama tawa mewaa. Oŋo mono motoonjo iikawaa so bobogariŋ kema tawa mewombaajon kaparaŋ koma laligowu. Mono iikawaa so momalaari koma gbilŋ laligowu.

25 Ejemba aŋgolenoj haamo ambombaajon kemakejuti, iyoŋonoj mono kuuyanon iyanjia tororo galen koma aowombaajon koma gbilŋkeju. Yoŋonoj kasasorŋ juquma gororongowaa, iikayadeej mewombaajon kaparaŋ komakejuto, nononoj ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajon kaparaŋ komakejonoj.

26 Kawaajon niinoj lansaŋ kema koma kaŋ koma mende bobogariŋ kemakejen. Borona kuma manja lansaŋ mende qeŋkejento, kuu aan alauruna haamo ama onjomambaajon mono dindinjagadeej tororo qeŋkejenoj.

27 Niinoj ejemba tosaanja Buŋa qaanoj uugia kuuj laligowe tegoro Anutunon mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaaajon mono neenaa sele busuna mindiŋgoj tororo koma gbilŋ galen komakejen. Kian.

10

Israel wala laligogiti, iyojoononj galen meme qaa

1*Oo uumeleen alauruna, Israel nonoo ambosakonananonj Mooseswaa gematanoj otaan kagi iwoi koloorti, iika-waajoj poumapou laligowubo. Kawaajon Israel nonoo kananana kokaen toroqen oomaŋja: Yononoj kuuya koosu baatanonj kan laligoj Kowe Osoga kotogi yojoononja moŋnoj moŋ mende tiwilaaro.

2Anutunoj oomulyua koosunoj ano kowenonj ano ii kotoŋ kan kuuyanoj ugia meleema Mooseswaanonj kanageso koloogi.

3Kaeŋ koloonj kuuya yononoj uuwaas nene iikayadeen mokoloonj neŋ laligogi.

4Kaanjagadeenj kuuya yononoj uuwaas apuya iikayadeen mokoloonj neŋ laligogi. Uuwaas apuya ii jamo somata moŋnoj oŋtəanj kanagianonj karoti, mono iikanonja mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya.

5Kaeŋ laligogito, ii kileŋ Anutunoj kanageso hoŋa yonoojoŋa uukorisoro mende moma laligoro baloŋ qararanjkoŋkoŋjanonj tiwilaagi qamogianonj qeqelalaŋ en gisaagi.

6Kaeŋ koloorti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooga. Anutunoj mono sare ii nonoojoŋ ama ano galeŋ meme qaananaga kokaen koloja: Yononoj ugia mende galeŋ koma bologa mewombaajoŋ koposoŋgogiti, nononoj mono iikawaa so ama tiwilaawombo.

7Kaanjagadeenj Israel yonooŋoŋga tosianoj tando lopioŋ waegia meŋ mepeseenj laligogiti, oŋonoj mono iikawaa so ama laligowubo. Yonoojoŋ Buŋa Terenon qaa kokaen oogita eja, "Kanageso yononoj neŋ korisoro ama ajoroŋ ragi ugianonj waaro iikanonj meleema gejajoomban kokaen kolooro: Yononoj rii gbawe oronj apu kotiga neŋ serowiliŋ laŋ anŋi." Qaa kaeŋ eja.

8*Yonooŋoŋga tosianoj serowiliŋ anŋi Anutuwaa irinjsoŋsooŋjaŋoŋ ama ejemba 23,000 kawaa so ween motoŋgowaas uutanonj komuŋ kamaagi. Nononoj mono tosaanja yonoo so serowiliŋ ambombo.

9*Kaanjagadeenj Israel yonooŋoŋga tosianoj Pon iijongogi mokoleŋ yononoj ingi komugi. Nononoj mono tosaanja yonoo so Pon iijonggo wombo.

10*Yonooŋoŋga tosianoj galeŋjurugia ɻindŋ-ɻunduru jeŋmeesaj ama gema uŋuŋ laligogi meŋ tiwitiwilaa gajobanoj mono uŋuro komugi. Nononoj mono tosaanja yonoo so ɻindŋ-ɻunduru jeŋmeesaj laŋ ama laligowombo.

11Kaeŋ koloonj oŋonoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootoonanaga kolooga. Namonoŋ laaligowaa kamban tetegoyanoj kan kuuj nonono laligoŋoni, sundu ii mono nonoojoŋ ama oogi galeŋ meme qaananaga kolooga.

12Kawaajonj nama kotiimambaajoŋ jejanji, gii mono kamaaŋ guwabotiwaaŋonj ama galeŋ meŋ aŋ laligowa.

13Anjgobato qagianonj umakejuti, iikayadeenj mono baloŋ ejemba kuuya nonoo qaanananonj umakeju. Anjgobato tania moŋ mokoloowuyaga, iikanonj esunjgianonj mende sokombaatiwaajonj kamaawuyagato, Anutunoj qaaya somonjgorotiwaas so ii pondaj otaan amakeja. Iinonj anjgobato Toya anŋorj

* **10:1:** Eks 13.21-22; 14.22-29 * **10:3:** Eks 16.35 * **10:4:** Eks 17.6; Jaŋ 20.11 * **10:5:** Jaŋ 14.29-30 * **10:6:** Jaŋ 11.4 * **10:7:** Eks 32.6 * **10:8:** Jaŋ 25.1-18 * **10:9:** Jaŋ 21.5-6 * **10:10:** Jaŋ 16.41-49

kono aŋgobato esuŋgia mende sokombaatiwaa so ii ama oŋomambaajon amamaŋkeja. Kawaajon aŋgobato mogi Anutunor esuŋa oŋoma iikaŋa kanoŋ oloŋ kombombaa kana kaŋagadeeŋ meleuŋ oŋono koloŋkeja. Kawaajon oŋonoŋ balombaa aŋgobatoya iikanon saanoŋ kotiŋ haamo ambutiwaa so koloju. Kiaŋ.

Tando lopiombaa lombaa ano Pombaa samoŋ kowoga

¹⁴ Kawaajon wombo alauruna, tosianon tando lopion waegia meŋ mepe-seen oŋomakejuto, oŋonoŋ ii kok koma mesaowu.

¹⁵ Niinor momo ejemba akadamugiawo kolojutiwaa so qaa jemaŋati, ii mono oŋoŋgio gosiŋ iikawaa hoŋa mokoloowu.

¹⁶* “Pombaanoŋ samoŋ newoŋa,” kaen jeŋ kotumotuewaa qambiwaajon Anutu daŋgiſen jeŋ qama koolin qambi iikanonja neŋkejonji, iikanon mono Kraistwaanoŋ toroqen saya neŋkejonji. Bered motoŋ iikanonja neŋkejonji, iikanon mono Kraistwaanoŋ toroqen busuya neŋkejonji. Iikawaajon mono duduuwubo.

¹⁷ Kuuya nononoŋ bered motoonjo iikanonja neŋkejonji. Bered ii motoonjo kolojijaŋoŋ ama mamaga nononoŋ Kraistwaa hoŋa motoonjo kolojijaŋoŋ.

¹⁸* Oŋo mono Israel kanagesowaa laaligoya romoŋgowu. Ejemba siimoloŋ oowutiwaajon nene angi tosianon iikawaa kitia neŋkejuti, iyonjonon alatanon toroqen gawoŋa Anutuwaajon meŋkeju.

¹⁹ Qaa iikawaa kania hoŋa ii mono nomaeŋ jewenaga? Tando lopion oŋoojoŋ bao qeqi saya kamaaro siimoloŋ oŋkejuti, iikanon hoŋawo kolojijaŋoŋ jeja me qaago? Tando lopion ii hoŋa kolojutiwaajon jeja me qaago? Qaa kawaa kania ii nomaeŋ?

²⁰* Tando lopion ii hoŋa qaagoto, uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ kileŋ siimoloŋia omejilaŋ yoŋoojoŋ oŋkeju. II Anutuwaajon qaago. Niinor ono ome yoŋowo toroqen laaligowubotiwaajon majakaka mojen.

²¹ Oŋo Pombaa qambinoŋa ano omejilaŋ yoŋoo qambinoŋa ororoon newombaajon amamaawuya. Kaŋagadeeŋ Pombaa nene duŋ ano omejilaŋ yoŋooŋ nene duŋ ii ororoon toroqewombaajon amamaawuya.

²²* Nanamemeŋ kaŋaŋoŋ mono Pombaa uuta mero boliro iriŋa soombattiwaajon mojoŋ me? Ku-usunananon mono Poŋ uugun uma laligejoŋ me?

Nononana ainana mesaŋ Poŋ mepesewoŋa.

²³* Tosianon kokaen jeŋkeju, “Nono saanoŋ nononana jaajaa ainana otaaŋ iwoi kuuya amakeboŋa.” Qaa ii hoŋagato, nanamemeŋ kuuya kanoŋ mono mende ilaan nonomakebaa. “Nono saanoŋ nononana jaajaa ainana otaaŋ iwoi kuuya amakeboŋa,” kaen jeŋkejuto, nanamemeŋ kuuyanor mono uunana mende naŋgoŋ meŋ kotiŋ nonomakebaa.

²⁴ Moŋnoŋ moŋ iyanjaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ qeaŋgomambaajon kaparaŋ kombaboto, alaurutanor qeaŋgowutiwaajon kaparaŋ kono sokombaa.

²⁵ Oro ii me ii maaketnoŋ ama qetegoŋ nene mirinoŋ (sii mirinoŋ) sewaŋa mewutiwaajon amakejuti, ii mono uuwoi mesaŋ neŋkebu. Orowaaajon ama uugianor menjereŋgabotiwaas qisiqisia moŋ mono mende ambu. Qaago!

* **10:16:** Mat 26.26-28; Maak 14.22-24; Luuk 22.19-20 * **10:18:** Lew 7.6 * **10:20:** Dut 32.17
 * **10:22:** Dut 32.21 * **10:23:** 1 Kor 6.12

26* Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja, “Balon ano iwoi kuuya kanoj ej, ii Pombaa buŋaga kolooga.”

27 Moŋ Kraist mende moma laariji, iinoŋ oŋoono iwaanoŋ kembombaajoŋ moma kema ragi nembanene ii me ii jaagianoŋ ama oŋombuti, ii mono uwwoi mesaŋ newu. Nenewaajoŋ ama uugianoŋ menjerengowabotiaa qisiqisa ii mono mende ambu. Qaago!

28 Oŋoangiaajoŋ qaagoto, “Nene koi tando lopioŋ yoŋoo nanduŋ aŋa kolooga,” moŋnoŋ kaeŋ injjoroti eeŋ, ii injjoroti, iwa uutanooŋ boliwabotiaaŋ mono galeŋ menj aŋoŋ mende newu.

29 Geenqaa uuganoŋ menjerengowabotiaajoŋ mende jejento, alagaa uutanooŋ boliwabotiaajoŋ ii jejeŋ. Niinoŋ neenaa aŋnoŋ iwoi ambe alanaa uutanooŋ boliro gosiŋ noma Anutunoŋ qaana jeŋ tegon kitia meleema nombabo. Eeŋ kaeŋ mendeema aonoo jåwo kolooro mende sokonja.

30 Niinoŋ ejemba yoŋowo toroŋen rama nenegiaajoŋ “Anutu daŋgisen!” jeŋ oro nemajati, tosianooŋ iikaŋ ambe niima iikawaajoŋ gema nugi mende sokombaa. Orowaajoŋ Anutu mepeseejeni, iikawaajoŋ mono qaa tokoronkota jeŋ noŋgi mende sokonja.

31 Kawaajoŋ nene apu newuti, ano ii me ii ambuti, ii kuuya mono Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ ama amakebu.

32 Iwoi moŋ mende aŋgi mombaa uutanooŋ iikawaajoŋ boliro momalaar-ianooŋ zololongoŋ kamaawabo. Juuda me kantri tosiaa ejemba me Anutuwanoŋ kanageso yoŋoo batugianoŋ mombaa uutanooŋ mono oŋoojoŋ ama boliwabo.

33 Niinoŋ kaŋagadeeŋ iwoi kuuya amakejeni, iikanooŋ mono ejemba korebore uugianoŋ qeanqowatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligojen. Neenodeeŋ qeanqomambaajoŋ mende nanjento, ejemba seiseyanooŋ qeanqowutiwaajoŋ janjariŋ riwe mombo letoma Siwewaa buŋa koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakejen. Kiaŋ.

11

1* Niinoŋ Kraistwaa sili kaŋa amakejeni, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina otaaŋ laligowu. Kiaŋ.

Emba oŋonoŋ mono waŋgia esuuŋ Por mepeseewu.

2 Niinoŋ iwoi kuuya amakejeni, oŋo iikanooŋ romoŋgoŋ nomakejutiwaajoŋ daŋgisen jeŋ oŋonjeŋ. Oŋo kuma oŋombetiwaas so qaana teŋ koma otaaŋkejuti, iikawaajoŋ mono mepeseeŋ oŋonjeŋ.

3 Niinoŋ oŋo qaa koi moma kotowutiwaajoŋ mojeŋ: Kraistnoŋ eja kuuya nonoo waŋnana kolooga. Ejanooŋ embawaa waŋa kolooga ano Anutunoŋ Kraistwaa waŋa kolooga.

4 Kawaajoŋ eja oŋo mono waŋkougia qetegor qama kooliŋ Anutuwaa qaa jegi sokombaa. Eja kuuyanoŋ waŋgia turuŋ qama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa jeŋ asarijuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo momogiaajoŋ moro gamuyawo kolooro iyanjia menj kamaaŋ aŋkeju.

5 Kaento, emba moŋnoŋ waŋa mende esuuŋ qenjaaro ajoajoroonoŋ qama kooliji me Anutuwaa gejatootoo qaa jeŋ asarij, iinoŋ mono loya waŋ koloogi, ii gamu qeŋ muŋ iyanjia menj kamaaŋ aowwaa. Kaeŋ ama waŋ juya kuuya motogi asuganoo eeuŋ laligowatiwaas so koloowaa.

6 Embanooŋ waŋa mende esuuŋ jeen, iinoŋ mono waŋ juya kaŋagadeeŋ jero motogi sokombaa. Ii sokombaato, embanooŋ waŋ juya jero motogi gamuyawo koloowabo. Kawaajoŋ mono waŋ esuuŋ laligoro sokombaa.

7 *Embanonj loyaa akadamuya koloojato, ejanoj Anutuwaa uŋauŋaya ano akadamuya kolooja. Kawaajoj ejanoj mono waŋa mende esuuro sokombaa.

8 *Ii kokaembaaajon: Waladeen ejanoj embanonjga mende kolooroto, embanoj ejawaanoŋa kolooro.

9 Anutunonj eja ii embawaajon qaagoto, emba ii ejawaajon mokolooro laligoju.

10 Kania kawaajoj ama embanoj mono ku-usuŋ baatanonj laaligowaa aiweseya ii waŋa esuuŋ laligoro sokombaa. Kaeŋ kolooro Šiwe gajoba yoŋonoŋ godaqeqewaa sili awaa iimakebu.

11 Kaeŋ sokombaato, Pombo qokotaanj laligonij embanonj mono ejawaa qaaya mende uuguj aŋaa aŋanoŋ laŋ mende laligowa. Ejanoj kaŋagadeej embawaajon qaaya mende uuguj aŋaa aŋanoŋ laŋ mende laligowa.

12 Embanoj ejawaa siitanonjga kolooro kawaa so ejanoj kaŋagadeej embawaajon qaago uutanonjga koloonj laaligojonto, ilawoila kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.

13 Kawaajoj embanoj waŋa mende esuuŋ Anutu qama kooliro sokombaa me qaago? Qaa ii mono oŋoŋgio gosiŋ somoŋgowu.

14 Anutunonj ejemba mokoloŋ nonoma balonoŋ motoonj laaligo areŋgoroti, areŋ ii iima gosiŋ sili koi kaaŋa mono moma asarijoŋ me qaago? Ejanoj waŋ juya mende motoro koriji een, iikanonj mono gamu qen ajoa.

15 Anutunonj embawaajon waŋ juya koriga ii esuya koloowaatiwaajon muro laligoja. Kawaajoj embanoj waŋ juya mende motoro koriji een, iikanonj mono akadamuya koloonj muja.

16 Moŋnoŋ qaa kawaajoj niinonjgiŋ amambaajoj moji een, niinonj iikawaajoj qaa motoonj kokaŋ jemaŋa: Anutuwaaŋ kanagesoya kanagesoya Anutu mepeseewombaajon ajoroŋkejuti, iyoŋonoŋ mono nonowo uomotoonjgo ama sili iikayadeej otaaŋ sili tosaanŋa togoŋkeju. Kianj.

Pombaa samonj toroya newutiwaas silia

Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

17 Oŋo uumeleej ajoajoroonj ajoroonj kanonj mende qeaŋgoŋkejuto, mono toroqeŋ kileqileeŋkeju. Kawaajoj niinonj mende mepeseen oŋonjento, areŋ ama jer kotoŋ oŋonjenej.

18 Qaa mutuya mon gejananoŋ kemero kokaŋ mobe, “Oŋo uumeleej kanagesowaa ajoajoroonj ajoroonjkejuti, iikanonj mono batugianoŋ arŋgowowo amakeju.” Qaa ii jegi moma bakayagadeej hoŋa kolooji, iikaŋ moma laarijeŋ.

19 Batugianoŋ deema tuuŋ busubusu aŋgi Anutunonj injiro daeŋ oŋonj momalaariwaa aŋgotetenonj nama kotiiwu ano daeŋ oŋonj mende sokombut, qaa iikanonj mono asuganoŋ kolooŋkeja. Iikawaajoj uuwoi mende mojen.

20 Uumeleej ajoajoroonj ajoroonjkejuti, iikanonj mono Pombaa samonj kowoga newombaas silia mende otaaŋkeju.

21 Ii kokaembaaajon jejeŋ: Samonj kowoga nenkejuti, iikanonj ororoonj qaagoto, aŋa aŋa neneŋia meŋ kanaiŋ laŋ negi tegoro tosianonj toroqeŋ wosogia injiro tosianonj apu kotiga mamaga neŋ enŋkalolŋ kolooju.

22 Ee mirigia eŋ oŋonjaa me qaago? Iikanonj saanoŋ nene ano apu newu. Anutuwaa uumeleej kanageso jejewili ama oŋombombaajon moju

me ejemba wanaya nembanenegia qaa ii mej kamaaj ojombombaajoj moju me? Kawaajon niinoj ojo mepeseen ojomajiwaaajoj moju me? Kaej qaago totooj. Mono nomaej jej ojombe sokonaga?

²³ Ponnoj qaa nonoti, niinoj ojonoj kaanjagadeej ii mobutiwaajoj kokaen jemaaja: Ponj Jiisas memelolo mej mugi gomantiija kanoj bered mero.

²⁴ Ii men kotuegon dangiseen jej motoj kokaen jero, “Koi neenaa busunaga. Li ojoojoj ama togoj ojoojeen. Ii nej mono nii romojangoj noma laligowu.”

²⁵* Kaej jero negi tegoro kaanjadeen qambi mej kokaen jero, “Qambi koi mono soomonjo gbilila kolooya. Noo sana koi kanoj mono Anutuwaa soomonjoya mej kotiyo ewaa. Ii nejkebutiwaas so mono nii romojangoj noma laligowu.”

²⁶ Bered ano qambi iikanonja nejkebuti, iikanonj mono kamban so Ponnoj komuroti, iikawaa bujaya mej asarij laligoj ugi eleema karo tegowaa.

²⁷ Kawaajon mojnoj bered me Pombaa qambi iikanonja arambaran qaganonj neji, iinoj mono Pombaa busuya ano saya mej kamaaj ama singisongoyawo kolooya.

²⁸ Kawaajon ejemba nononoj ananaa uunanaa kania gosingo mono bered ano qambi iikanonja nenij sokombaa.

²⁹ Mojnoj Pombaa busuya ano saya mende goda qej nembanene tooj kaanja laj neji, Ponnoj mono iwaya qaaya jej tegoro lombo qaganonj ubaa.

³⁰ Lan nej laligogitiwaajoj ama ejemba seiseyanonj batugianonj loorij ji mokoloogi mamaganonj goron qej komudaborogi.

³¹ Komudaborogito, ananaa uunana gosiwonagati eenj, Anutunoj qaanana gosiq jej tegoro lombo mende mokoloowonja.

³² Ii mende mokoloowonjato, Ponnoj qaanana gosiq jej tegorj kaej mono kamban kokaamba mindingoj nonomakeja. Kanagen jej tegorj nonono ejemba uugia mende meleengiti, iyonojoro ororon gere sianor kemebombotiwaajoj mono mindingoj nonomakeja.

³³ Kawaajon uumeleej alauruna, nene newombaajoj ajoroonjkebuti, iikanonj mono ojoojgiaajoj mamboma aoj ororon nejkebu.

³⁴ Mojnoj wosoya kiji eenj, iinoj mono iyaqaa mirinoj nembaneneya newa. Ajoroonj lan negi Anutunoj ijima qaagia jej tegoro lombo mokoloowubotiwaajoj ii jeje. Qaa tosaajaa ojooonj kamaajati, kamban ikanonj jej kotoj ojomaja. Kianj.

12

Gawoj memewaa momo kalej yojoo kanagia

¹ Oo uumeleej alauruna, niinoj Uja Toroyaa momo kaleja kaleja ikawaa qaawaajon poumapou laligowubotiwaajoj mojen.

² Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kamban iikanonj iinoj me iinoj horoq ojoma ujuano tando lopion omaya waegia mej mepeseen laligogi. Kaej me kaej jej jinjauj kema laj laligogiti, ii saanoj moju.

³ Kawaajon ojo qaa koi mobutiwaajon jeje: Anutuwaa Ujayanonj moj sololooro “Jiisas qasuaajeen,” qaa ii jemambaajon osiwa. Kaanjagadeen Uja Toroyanon ej a me emba moj mende sololoon muji eenj, iinoj mono “Jiisasnoj Ponja koloon nonja,” qaa ii jemambaajon amamaawaa.

* ^{11:25:} Eks 24.6-8; Jer 31.31-34

4 *Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii kania kania koloojuto, Uŋa Toroya iinoŋ mono motoonjo kolooja.

5 Uumeleŋ kanageso welen qeq oŋombombaajoj gawoŋ kania kania menjekjonto, Pŋnjorj mono motoonjo kolooja.

6 Welen qeq oŋombombaajoj Anutunoŋ ku-usuŋa kuuya nonoojoŋ mendeema nonono afaanjoŋ kotiŋ gawoŋ meniŋ hoŋa kania kania koloonkeja. Hoŋa kuuya ii Anutuwaanonga kaŋkejato, Anutunoŋ mono motoonjo kolooja.

7 Uŋa Toroyanoŋ kanageso uunana naŋgoro kotiiwombaajoj moma gawoŋ memewaa momo kaleŋa ninisaano hoŋanorj mono motomotoon nonoonorj kokaen me kokaen koloonkeja:

8 Uŋa Toroyanoŋ mombaa uutanoŋ kemej Anutu nemuŋ koma muŋ momakooto qaa jejewaa kaleŋa muja. Uŋa motoonjo iikanondeej mono moŋ solooro momo qaita moŋ moma yagojiwaa kaleŋa buŋa qeq aoj.

9 Moŋnorj Uŋa motoonjo ii qokotaaj momalaariwaa kaleŋa buŋa qeq aoj. Toroqen moŋnorj Uŋa Toroya iikanondeej qokotaaj meŋ qeeanġowaa kaleŋa kaleŋa buŋa qeq aoj.

10 Mombaajon angoletu memewaa esuŋa muja. Mombaajon Anutuwaa gejatootoo qaa jejewaa kaleŋa muja. Mombaajon uŋa ano ome mendeem-bombaajon muro uŋa awaanorj me omejilaŋ moŋnorj solooro laligoji, ii saanoŋ gosiŋkeja. Mombaajon qaaya qaaya qaita moŋ jejewaa kaleŋa muja. Toroqen moŋnorj qaa qaita moŋ jero mombaajon ii meleembatiwaa kaleŋa muja.

11 Gawoŋ memewaa momo kaleŋ kuuya ii Uŋa Toroyamotoonjo iikanondeej mono soloorj moro sokonjiwaa so mendeeno kuuya nononoŋ aŋa aŋa buŋa qeq aoj laligoj. Kian.

Kraistwaa selia motoonjoto, kitiruta mamaga.

12 *Sele busunana motoonjo koloojato, kileŋ iikawaa uutanoŋ sele kitiruta ii mamaga kolooju. Kitia kuuya ii mamaga koloojuto, kileŋ ii mindirin sele busu motoonjo kolooju. Kraistwaa selianoŋ kaŋagadeej mono iikawaa so kolooja.

13 Kawaa kania ii kokaen: Uŋa motoonjonoŋ mono kuuya nono soloorj koma konjoratiŋ kanoŋ mulu meŋ nonono Kraistwaa sele busu motoonjo koloojoŋ. Nono Juuda me kantri tosiaa toy a laligoj, ananaa gawonana menjekjoni me tonana eeŋ welen qeq oŋomakejoni, ii kileŋ kuuya nono mono Uŋa iikayadeej buŋa qeq aonij uunanananoŋ kemero moma muŋ.

14 Sele busunanananoŋ mono sele kitia motoonjowaa so mende koloojato, iikawaa uutanoŋ kitiruta mamaga kolooju.

15 Kanananananoŋ kokaen jenaga, “Nii boroga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende toroqen laligoj.” Kaen jenagati eeŋ, iikawaaajoŋ mono kileŋ sele busu mesaoŋ ajodeej mende laligonaga.

16 Gejananananoŋ kokaen jenaga, “Nii jaaga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende toroqen laligoj.” Kaen jenagati eeŋ, iikawaaajoŋ mono kileŋ sele busu mesaoŋ ajodeej mende laligonaga.

17 Selenanananoŋ kuuya jaa koloonagati eeŋ, qaa momowaa gejananananoŋ mono daen ranaga? Kaaŋagadeej jumuŋanoŋ geja koloonaga, iikaya moroŋ momowaa sewananananoŋ mono daen ranaga?

18 Aŋa aŋa qaagoto, Anutunoŋ sele busu kiti motomotoorj ii areŋgoŋ moro sokonjiwaa so mindirin oŋono sele busu motoonjo kolooju.

19 Sele kiti kuuya ii kiti motoonjo koloowuyagati eenj, mono nomaej sele busu motoonjo koloonaga?

20 Kaej qaagoto, sele kitinana ii mamagato, sele busunoj motoonjo koloja.

21 Kawaajon jaanoj borowaajon kokaej jemambaajon amamaaja, "Nii goojoj mende amamaajej." Kaañgadeej wajnoj kanawaajon "Nii goojoj mende amamaajej," kaej jemambaajon amamaaja.

22 Simbirijasambaran qaagoto, sele kitinana monij loolooria koloojuti, iyonjonq qaoñgi jaawo laligowombaajon amamaawoña.

23 Sele kitinana monij qabuñgajia kamakamaata koloojuti, ii mono esuuniq qabuñgajia wo kolooju. Sele kitinana monij gamugiawo koloojuti, ii mono tororo esuuniq ejemba jaagianoj sokonja.

24 Sele kitinana asuganoj qendeembombaajon gamu mende mojoji, ii mende esuuniq sokonja. Kaej amakejonto, Anutunoj sele kitia kitia mindirij somonqoj oñoma kitia omaya ii qabuñja somata muro ororoj koloju.

25 Sele busu kiti yonjonq batugianoj juma angowowo menj aowuboto, tani motoonjo kalañ koma aowutiwaajon mono areñgoro ororoj koloju.

26 Sele busu kitia moñnoj siimbobolo moji, tosaanja kuuya mono iwo siimbobolo momakeju. Sele kitia moñnoj qabuñja mokoloji, tosaanja kuuya mono iwo aisoonkeju.

27 Oñonq Kraistwaa sele busuya kolooju ano motomotoonq oñonoj mono iwaa sele kituruta kolooju.

28 *Kawaa so Anutunoj ama oñono uumeleenj kanagesowaa gawoñ kokaej menjkeju: Wala tosaanja kuuj oñono wasiwasi eja aposol kolooju. Kawaa gematanoj tuuñ woiya kuuj oñono gejatootoo ejemba kolooju. Tuuñ karooja yonjonq boi qaçazu kolooju. Kawaa gematanoj tosianoj angoleto meme ejemba kolooju. Tosaanja yonjooj momo kalej oñono jia jia menj qeañgongeju. Tosianoj afaangoj kotiñ tosaanja ala ilailaa ama oñomakeju. Tosaanja yonjooj kalej oñono galenkonkoj gawoñ menjkeju. Tosianoj qaa qaita moñ menjkeju.

29 Kuuya oñonoj wasiwasi eja aposol mende kolooju. Awawi totoon! Kuuya oñonoj gejatootoo ejemba mende kolooju. Kuuya oñonoj boi qaçazu kolooju me qaago? Kuuya oñonoj angoleto meme ejemba kolooju me qaago?

30 Ji menj qeañgowombaa momo kaleja kaleja ii kuuya oñonoj eja me qaago? Kuuya oñonoj qaa qaita moñ mende menjkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita moñ jegi oñoo kuuya ii meleembombaajon afaangoju me qaago?

31 Oñonq mono gawoñ memewaa momo kaleja kaleja awaa soro ii buñja qen aowombaajon awelegonkebu. Kaej awelegogi niinoj kana awaa soro qendeema iikawaa momo kaleja ii kokaej menj asarimanja:

13

Uunoj jopagoj aoaowaa kaleja

1 Niinoj ejemba ano Siwe gajoba yonjoo qaaya qaaya qaita moñ kanon qaa menj laligowenagato, uujopananoj mende kolooji eenj, mono kilej kokaej koloowenaga: Gonq qegi gongon qaro angotomaña momakejonj me goubire utugogi kinjororoj qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.

2 *Gejatootoo qaa jejewaa momo kaleja ej nono qaa aasañgoya ku-

uya mobenaga ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati eeŋ, iikanon mono soyanoŋ koloja me qaago? Ii kileŋ uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiro iikaŋa mono iwoi omayagadeeŋ koloŋ eeŋ totoŋ laligowenaga. Momalaari kotiga totoŋ mokoloŋ kawaa qaganon baŋaa Toya jen kotowe saanooŋ ten koma baŋaa qetegoŋ mongeŋ anagato, uujoŋpana mende asugiji eeŋ, iikanon kileŋ mono iwoi omayagadeeŋ koloŋ eeŋ totoŋ laligowenaga.

³ Esuhinana kuuya ejemba wanaya yoŋooŋ mendeema oŋombenaŋa ano sele busuna tosia yoŋonoo oogi jewaatiwaajon togoŋ oŋombenaŋato, uujoŋpana hoŋanoŋ mende asugiji eeŋ, iikanon mono mende totoŋ llaaŋ nombaa.

⁴ Moŋnoŋ alia uutanoo jopagoji, iinon mono uugereya qaa uubonjoŋ qaganon ala ama muŋkeja. Goronkiki mende moma iwoiyaajon mende koposoŋgonkeja. Selia mende menj uma jaba-arambaran mende laligoja.

⁵ Nanamemeŋanoŋ alia horoŋ ureŋ mende ama uuta mende menj bolinkeja. Iyanja qearŋomambaaŋondeeŋ mende kaparaŋ komakeja. Uuqeŋe ama mugi uu uugere uulaŋawo mende amakeja. Menj bolin mugi siimbobolo moroti, ii mende romonŋoŋ mesaŋkeja.

⁶ Tosianon bologa anjuti, iikawaajon mende aisoojato, qaa hoŋa otaaŋkejuti, mono iyoŋjoo motoŋ aisoorkeja.

⁷ Kambaŋ so alia sopa somonŋoŋ kooroŋanoŋ nama kotiŋ moma laarinj muŋkeja. Kaeŋ me kaeŋ kolooro Anutuwaa jejeromonjromoŋ ama mam-bomba awasaŋkaka nama siimbobolo kuuya moma mokoŋiŋoŋkeja.

⁸ Uujopa nanamemeŋ ii kamban tetegoya qaa eŋ ubaa. Gejatootoo qaa jen qaaya qaaya qaita moŋ jeŋkejuti, iikanon qaombaa ano momo qaita moŋ iikanon mono kaŋaŋadeeŋ omaya koloŋ tegowaa.

⁹ Momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagoŋkejon an gejatootoo qaa ii bakasasaŋ jeŋkejor.

¹⁰ Bakasasaŋ amakejonto, Anutuwaa kaleŋa kaleŋa akadamugiawoo koloowuti, kambaŋ iikanon bakasasaŋ laaligonananoŋ mono qaono oyaŋboyaŋ siiseweweya qaa laligowooŋ.

¹¹ Niinoŋ naamade laligoweti, kambaŋ iikanon naamade qaa jen laligowe. Uumomonanoo naamade uu kolooro iikawaas so qaa gosiŋ romonŋoŋ laligowe. Eja somata koloŋ kanoŋ naamade nanamemeŋ ii mesaŋ gema qewe.

¹² Kawaas so kambaŋ kokaamba Anutuwaa akadamuya ii saanoo mende iimakejor. Ii atatonoo uuŋ ii-iitaa tani iima bimbimŋoŋ tania tororo mende moma eeŋ romonŋonkejor. Kaeŋ romonŋonkejonto, kanageŋ Anutuwoo jaasewaan qen aŋi iima sororogowonja. Kambaŋ kokaamba moma qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagojento, kambaŋ iikanon ii mono kuuya moma yagodaboro maŋa. Anutunoŋ nii moma komuŋ nonji, niinoŋ iikawaas so iwaas kania moma komudaboro maŋa.

¹³ Qaa koi jen kotiŋoŋ: Kalen karooŋ momalaari, jejeromonjromoŋ ano uujopa ii kotiŋ eŋ ubuto, uujopa nanamemeŋ iikanon mono batugianon uuta koloja. Kianj.

14

Gejatootoo qaa ano qaa qaita moŋ jejewaa kaleŋa

¹ Uujopawaa kania mono otaaŋ laligowu ano gawoŋ memewaa moma kaleŋ kania kania ii mono buŋa qen aowombaajon kaparaŋ koma laligowu.

Iikanon qaa qaita moj jeji, iinoj ejemba nonoojoj qaagoto, mono Anutuwaaajojadeej ii jerkeja. Uŋa Toroyanoj solooro qaa aasangoya asugiro jerkejiwaajon tosaanqaa nononoj qaa ii mende moma asarij muŋkejon. Mono iyanqaa siri ilaŋqaa aŋkeja.

² Mojnoj qaa qaita moj jeji, iinoj ejemba nonoojoj qaagoto, mono Anutuwaaajojadeej ii jerkeja. Uŋa Toroyanoj solooro qaa aasangoya asugiro jerkejiwaajon tosaanqaa nononoj qaa ii mende moma asarij muŋkejon. Mono iyanqaa siri ilaŋqaa aŋkeja.

³ Tompij laligojonto, gejatootoo qaa jerkeji, iinoj mono ejemba uunana mej kotiij naŋgoj uluŋkoleŋ ama nonomambaajon ama qaa jerkeja.

⁴ Mojnoj qaa qaita moj jeŋ iikanon iyanqaa uuta meagoj kotikotii mokoloŋkejato, gejatootoo qaa jerkeji, iinoj mono uumeleenj kanageso kuuya uunana meagoj mej kotiij nonomakeja.

⁵ Ojo kuuyanoj qaa qaita moj jewutiwaajon mojento, gejatootoo qaa jewutiwaajon mono kaparaŋ koma mamaga mojen. Gejatootoo qaa jerkeji, iinoj mono qaa qaita moj jerkeji, ii uuguja. Qaa qaita moj jeŋ ii iikanondeej ananaa qaanoj meleenej, iikaŋqaa mono ororq koloojao. Kaeŋ kolooro qaayanoj mono uumeleenj kanageso uunana meagoj mej kotiij nonono sokonja.

⁶ Oo uumeleenj alauruna, niinoj oŋoonoj kaŋ qaaaya qaaya qaita moj jwenaga, iikanon mono nomaen oŋo mej qeaŋgoj oŋombenaga? Kaeŋ qaagoto, Anutuwaaŋoŋ qaa injsaamaja me moma qaita moj oŋomaja me gejatootoo qaa jemaja me gejanono qaa kuma oŋomanjati eej, iikanon mono mej qeaŋgoj oŋomaja.

⁷ Awelo me gita kulele me iwoi mojnoj riiwaa aroya mokoloŋkejoni, iyoŋonoj mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaanjadeej kokaen eja: Mojnoj awelo laŋ uun me gita kulele laŋ qero iikanon qagia aŋa aŋa mende mokoloŋkeji eej, riiwaa aroya mono nomaen moma asariwonaga?

⁸ Kaanqagadeej romon uun boligi qata tororo mende moma asarijoni eej, moronoj mono manja qeqewaaajoj afaaŋgoj jojorinaga?

⁹ Oŋoo kanagia ii kaanjadeej eja: Neselangianoj ejemba mende moma asariwutiwa so qaa laŋ jejuti eej, mojnoj qaa kaanqaa mono nomaen moma asarinaga? Qaa kaeŋ jejuti, iikanon mono eeŋ laŋ haamonoj kemakeja.

¹⁰ Balonq balonq kanoj qaa morota morota dawi jerkejoni, ii monronoj monagato, kileŋ kuuya yonjonoj mono qaawaa kania moma asariwoniwaajon eju.

¹¹ Kania kawaajon ama jerkejonto, mojnoj qaa jero qaayaa kania mende mojeni eej, niinon iwaa qaayaa wabaya koloowe iinoj kaanqagadeej noo qaanaa wabana kolooja.

¹² Oŋoo kanagia ii kaanjadeej eja: Oŋo gawoŋ memewaa moma kaleŋa kaleŋa buŋa qeq aowombaajon awelegogi sokonja. Iikanon mono kaleŋ koi kaanqaa mewombaajon kaparaŋ koma laligowu: Momo kaleŋ uumeleenj kanageso uugia meagoj mej kotiŋkejuti, mono ii buŋa qeq aŋ gawononq anŋi awaa soro koloowaa.

¹³ Kawaajon qaa qaita moj jerkeji, iinoj mono kokaeŋ qama kooliro sokombaa, “Oo Anutu, qaa jejeni, ii meleemanjwaa moma kaleŋa mono nomba.”

¹⁴ Iikawaa kania ii kokaeŋ: Niinon qaa qaita mon jeŋ qama koolijeni eej, noo uŋananoj qaagadeej jeŋ qama kooliŋkejato, uumomonanoj mono hoŋa moj mende mokoloŋkeja.

¹⁵ Kawaajon mono nomaen ambe sokombaa? Niinon mono uŋanondeej qaagoto, uumomona kaanqagadeej iikanon ama qama

kooliñkemaja. Rii qama mepeseeñkejeñi, ii ujananondeen qaagoto, uumomona mono kaanjagadeen iikanon ama qamakemaña.

16 Gii Anutu ujananoneñi mepeseeñi mujani eeñ, ejemba omaya moñnoj ajoajoroogianon kanj rama mepeseejanjwad kania mende moma kotowaati, iinon mono “Qaa ii oñanor,” ii nomeñ jenaga? Naama jejanj, iinon ii mende moma asarij eeñ tompin raja.

17 Gii saanoj Anutu mepeseejanto, goo qaaganon tosaanja yonjoo uugia mende meagoj meñ kotiij oñonja.

18 Niinoj kuuya oñj ujuugun qaaya qaaya qaita moñ ii mamaga jenkejeñi, iikawaajoj Anutu mepeseejento.

19 Anutu mepeseejento, uumeleejñ kanageso uutanon ejemba kuma oñjomambaajoj kaparañ koma moma asariwutiwaajoj qaa jeta 5 jemambaajoj mobe hoñja kolooja. Qaaya qaaya qaita moñnoj qaa jeta 10,000 neenaajoñjadeen jemambaajoj mobe kamakamaata kolooja.

20 Uumeleejñ alauruna, oñj qaa gosiñ romongonkejuti, iikanon mono naamade tani mesaon ejemba somata yonjo tani kolooj romongon laligowu. Bologa amboja jegi iikanon mono merasiisii kaanja kolooj amamaawuto, momakootogianon mono ejemba somata kolooj laligowu.

21* Mooseswaa Kana qaanoj qaa moñ kokaeñ oogita eja,

“Niinoj waba ejemba kuuj oñombe kanageso koi yonoonoñ kan jegianon qaa tania moñ jegi lañ waliñgoñkebuto, ii kileñ noo qaana mende moma kotowu. Poñ niinoj kaeñ jejen.”

22 Qaa kawaa so qaa qaita moñ jeniñ uugia mende meleeneñi yonjonon mogi Anutuwaa aiweseya kolooj oñonjato, momalaari ejemba nonoojoñ iikanon mono aiweseya moñ mende kolooja. Ii qaagoto, gejatootoo qaa jeniñ iikanon momalaari ejemba nonoojoñ Anutuwaa aiweseya kolooja. Uumeleembaa gadokopa yonjonon ii mogi Anutuwaa aiweseya moñ mende kolooj oñonja.

23 Uumeleejñ kanageso oñonoñ ajoroon kuuya oñonoñ qaaya qaaya qaita moñ kanoj jegi tosianon Buñja qaa mende kuma oñonjgi uugia mende meleema eenj kanoj ubuti, iyonjonon mono aaruñ kokaeñ jewuyaga me qago, “Wanjoosoo mono kolooj oñonja.”

24 Kaeñ jewuyagato, kuuya oñonoñ gejatootoo qaaya qaaya jegi moñnoj Buñja qaa mende kuma mugi momalaaria qaa eenj ajoajoroogianon ubaati eenj, kuuya oñonoñ mono singisongoya isaama uuta mende meleenotiwaas qaaya jedaborogi kaniaya moma kotoro asuganoj asugiwaa.

25 Uuttaa qaa aasanjoya aasanjoya asuganoj asugiro iinon mono dagon kamaañ Anutu waeya meñ mepeseeñ kokaeñ jokoloon qabaa, “Anutu ii oñanor oñjoo batugianon laligoja.” Kianj.

Uumeleejñ ajoajoroowaa areñja ii kokaeñ:

26 Oo uumeleejñ alauruna, kawaajoj nono mono nomeñ jeniñ sokombaa? Oñj Buñja qaawaajoj ajoroonkebuti, iikanon motomotoon oñj mono kuuya areñgia moñ me moñ ii kokaeñ amakebu: Moñnoj Buñja oojsaawaa areñja ano moñnoj Buñja qaa kuma oñono moñnoj Anutuwaa gejanono qaa doñgoga injsaano moñnoj qaa qaita moñ inijoro moñnoj ii meleembaa. Areñ kuuya ii mono uumeleejñ kanageso uunana kuuj meñ kotiijwombajon ama amakebu.

* **14:21:** Ais 28.11-12

27 Tosianon qaa qaita moj jewuti een, ejemba 4 qaagoto, woi me karoon yonjononjadeen mono ajoajoro motoonjowaa uutanoq kaej jewu. Yonjononjadeen mono arengiaa so awaŋao jegi mojnoq ii meleembaa.

28 Mojnoq qaa meleemambaa so mende kolooji een, iyonjononj mono uumeleen kanagesowaa ajoajoroonon qaagia bogoro rama iyanjiajonaadeen qaagia qaita moj jegi Anutunoq mobaa.

29 Gejatootoo ejemba yonjononja woi me karoon yonjonondeen mono aren onjog qaa injjogi qaa tosianon mono qaagia gosiwu.

30 Kaej ambuto, mojnoq ajoajoroonon raro Anutunoq gejanono qaa uutanoq isaano moji een, iinoj mono ii injjoro gejatootoo qaa wala jeji, iinoj qaaya mesaon qaa bo raba.

31 Ejemba kuuyanoq Anutuwaanooq gejanono qaa mogi uugia nangoro qeangowutiwaqoj onjo mono korebore saanoq kambangia mej arengiaa so gejatootoo qaa jewu.

32 Gejatootoo ejemba yonjononj mono saanor uŋagia galer kongi uŋagianoq qaa baatanooq kenjutiwaa so kolooju.

33 Anutunoq gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga kolooja. Kawaajon ajoajoroogia mono areŋanor otaaq amakebu. Ejemba soraaya yonjoo batugianoq kanageso so amakejuti, onjo kaanqagadeen mono iikawaa so kokaen amakebu:

34 Emba onjo mono uumeleen kanagesowaa ajoajoroogianon qaa bogoro rabu. Yonjononj qaa jewutiwaa so mende koloojuto, Kana qaa ejiwaa so mono qaa baatanooq kema laligowu.

35 Embanoq uumeleen kanagesowaa qaa jen kotoq kuma onjono mende sokonja. Kawaajon qaa mombaa kania mobombaajon mojuti een, iyonjononj mono mirigianoq kema rama angiaa lourugia qisip onjombu.

36 Anutuwaanooq Buŋa qaa iikanon onjo batugianoq kolooro me qaago? Qaa iikanon koloonj sein onjonoq kai onjoo buŋagadeen kolooja me qaago?

37 Mojnoq kokaen jenaga, "Niinoq gejatootoo qaa jewe Uŋa Toroyanoq sololoon nono qaa iikawo uumotoongo mende anjeŋ." Kaej jeji, iinoj mono qaa koi moma yagowa: Niinoq embawaaqon qaa oor onjonjeni, iikanon mono Pombaa Jenkooto qaaga kolooja.

38 Mojnoq qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji een, onjo mono eja iwaas qaawaqoj geja mende ama laligowu.

39 Kawaajon uumeleen alauruna, onjo mono gejatootoo qaa jewombaajon awelegoj Laligowu ano qaa qaita moj jewubotiwaas soŋgoya ii mende ambu.

40 Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo arej ama otaaq amakebu. Kianj.

15

Kraistnoq koomunonja waaro.

1 Oo uumeleen alauruna, niinoq Oligaa Buŋa jen asariq onjombeti, ii duduuwubotiwaajon mono mej gibilq onjomaja. Onjo ii buŋa qeq aor momalaarigia iikanonj ama rindanqon nanju.

2 Niinoq Oligaa Buŋa jen asariq onjombeti, onjo ii iikawaa so pondaj mej angoq kombuti een, iikanonj mono mej letoma onjono Sizewaa buŋa koloowu. Kaej mende ambuti een, uugia mono een totoor meleema laligoju.

3 *Niinon qaa tosaanja kuuya goraayanoj ama neeno Buñja qaa moma angoj kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota mobutiwaajoj ii kokaenq onjombe: Kraistnoj Buñja Tere ejiwaa so nonoo siŋgisonqonanaajoj ama komuro.

4 *Komuro Buñja Tere ejiwaa so roj koŋgi somaŋja karooj kolooro koomunonqga waaro.

5 *Koomunonqga waama Piitowaanoj asugiro ano kawaa gematanonj gowokouruta 12 yoŋoonoŋ asugiro.

6 Kawaa gematanonj kambaj motooŋgo iikanondeej uumeleej alau-runana jaŋgogia 500 uuguroti, mono iyoŋoonoŋ asugiro. Yoŋoonoŋga ejemba hoŋa yoŋoonoŋ toroqeŋ kambaj kokaamba kaŋagadeej laligojuto, tosianonj komudaborogi.

7 Kawaa gematanonj koga Jeimswaanooŋ asugiro ano kawaa gematanonj aposol kuuya yoŋoonoŋ asugiro.

8 *Yoŋoonoŋ kuuya asugiŋgo konoga mono noonoŋ kaŋagadeej asugiro. Niinon aposol kolokolooyanoŋ qaagoto, paluga kaarja koloowe.

9 *Kawaa kania ii kokaenq: Niinon aposol yoŋoo batugianoŋ mobe kamaaro daaburugiaga koloojeŋ. Anutuwaa uumeleej kanageso sisiverowero ama oŋoma laligoweti, iikawaajoŋ noo qana aposol qagi mobe gamuyawo kolojo.

10 Gamuyawo kolojato, kambaj kokaamba iwoi anjeni, ii mono Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ menj letoma nemuŋ koma nono laligojeto. Iinon kaleŋmoriaŋa nono lababubu mende ambe kamaaq qeq omaya mende kolooroto, niinon mono aposol kuuya unjuuguj haamo ama oŋoma kottiŋ gawoŋ menj laligowe. Ii neeno qaagoto, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono inaaŋ nono gawonaa hoŋa kaeŋ koloŋ seiro.

11 Niinon meweti me yoŋoonoŋ megij hoŋa kolooroti, ii kileŋ. Nononoŋ mono Oligaa Buñja qaa kaeŋ jeŋ asariŋkejonj ano oŋo iikawaa so ugia meleema Kraist moma laariŋ laligoj. Kianj.

Anana koomunonqga nomaeŋ gbiliŋ waaboŋja?

12 Mobi! Kraistnoj koomunonqga gbiliŋ waaroti, iwaa kania kaeŋ jeŋ asariŋkejonj eeŋ, oŋoonoŋga tosianonj mono nomaeŋ ama kokaeŋ jeŋkeju, "Koomuya yoŋoonoŋ mende gbiliŋ waabuya."

13 Kaeŋ jeŋkejuto, koomuya yoŋoonoŋ mende gbiliŋ waabuyagati eeŋ, Kraistnoj mono kaŋagadeej mende gbiliŋ laligoj kottiŋaga.

14 Anutunoŋ Kraist mende menj gbillro koomunonqga waanagati eeŋ, nono Buñja qaaya ii jeŋ asariŋkejonj ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaarigia iikanoŋ mono kaŋagadeej jaŋgoŋ qao ma omaya koloonaga.

15 Anutunoŋ oŋanoŋ koomuya mende menj gbillro oŋono waabuyagati eeŋ, Kraist kaŋagadeej mende menj gbillro waanaga. Nono ii kileŋ Anutuwaa kania kokaenq naŋgoj jeŋkejonj, "Anutunoŋ mono Kraist menj gbillro koomunonqga waaro." Qaa ii hoŋa mende koloonaga, ejembanoy mono kawaajoŋ ama kanianana mokoloogi qooloŋgoya kolooro saanoy nonooŋ kokaenq jewuyaga, "Anutuwaa kania mono naŋgoj jeŋ soŋkeju." Qaa kanoŋ mono gamuyawo koloonaga.

* **15:3:** Ais 53.5-12 * **15:4:** Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32 * **15:5:** Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19 * **15:8:** Apo 9.3-6 * **15:9:** Apo 8.3

16 Anutunoj koomuya mende meñ gbiliñ ojono waabuti een, Kraistnoj kaanjadeen mende gbiliñ waanaga.

17 Anutunoj Kraist mende meñ gibilro waanagati een, ojo mono een toontoj moma laarij muñ toroqeñ sijgisoñgogiaa kasagbadonoy laligowuyaga.

18 Kaej kolooro alaurunananoj Kraistwo qokotaaj komugiti, iyonjonoy mono kaanjagadeen soor gere siawaa buñja koloowuyaga.

19 Anana Kraist jejeromonromoy ama muñ balonoj laligowombaa so galej koma nonono kambaj iikanoy tegowaatiwaajoj mambonjonj een, nono mono ejemba tosaanaj kuuya ujuugun baagianoj kemej auta dawayagadeen laligonij kuuyanoj woso momo ama nonomakejutiwa so koloowonaga.

20 Kaanja koloowonagato, Kraistnoj mono ojanoj gbiliñ koomuya yonjoo jetamemegia koloon koomunonga waaro.

21 Kawaa kania ii kokaenj: Eja moñnoj koomu kondoro asugiro kanaij komuj laligoj kounij. Komuj laligojoniwaajoj ama eja moñnoj komuj gbiliñ laaligo kombombaj kondooro asugiro. Kawaajon anana kuuyanoj mono kaanjagadeen gbiliñ koomunonga waabonja.

22 Kuuya anono Aadam kaanja koloon komuwoñati, kaanjadeen Kraistwo qokotaajonj, Anutunoj anana kuuya laligoj kotiwombaajoj meñ gbiliñ nonombaa.

23 Meñ gbiliñ nonombaato, kuuya anono mono Anutunoj kambaj anotiwaa so gbiliñ waabonja. Kraistnoj jotamemenana koloon gibilro iikawaa gematañoj iwaña buñja kolojoñi, anono eleema karo kambaj iikanoy gbiliñ waabonja.

24 Kraistnoj mono eleema kañ omejilañ kuuya baloñ so esunjumumu qaganoy galej komakejuti, iyonjoo usunjia meñ kamaañ ama esunjia kuuya kondeembaa. Ii kondeema bentotoñia Anutu Mambaa borianoy ano balonoy laaligo kanoj tegowaa.

25 *Kraistnoj galen koma laligoj uro Anutunoj Buñja qaa ejiwaa so "mono kereuruta kuuya haamo ama iyanja kana baatanoy ama ojombaa." Kraistwaa galenkonkoj gawoñjanoj mono iikanoy tegowaa.

26 Kereuruta haamo ama ojono kanoj koomu Toyanoj mono konoga kolooro meñ kamaañ mubaa.

27 *Kawaa kania ii Buñja Terenoj kokaen eja, "Anutunoj mono iwoi kuuya iwaña kana baatanoyano eja." Qaa kaenj ejato, "Iwoi kuuya ano eja," qaa kaenj jero kania mono asuganoj kokaen eja: Anutunoj iwoi kuuya Kraistwaa baatanoyano ero iyanja mono mende meñ kamaañ Kraistwaa baatanoyama aoro.

28 Kaej qaagoto, Anutunoj iwoi kuuya Meriaa baatanoyano galej koma kereuruta kuuya iyanjaa ku-usunjaa baatanoyama ojombaa. Ii tegoro kanoj Anutunoj mono Meria kaanjagadeen iyanjaa ku-usunjaa baatanoyama galej koma mubaa. Kaej koloon Anutunoj iwoi kuuyaa Poñja koloodaboroj laligoj ubaa.

29 Qaa moj ii kokaej: Ejemba tosianoy uugia mende meleema een komugitiwaajoj tosianoy koomuya ii ilaaj ojombutiwaajoj jeñ kitigia koloogi duñjanoj mombo oomulu meñ ojomakeju. Koomuya yonjonoj mende gbiliñ waabuyagati een, iyonjoo gawoñ hoñjanoj mono nomaeñ koloonaga? Anutunoj komugiti, ii qaago totoon meñ gbiliñ ojono waabuyagati een,

ejemba kaanja yonjonoy mono nomaembajoj ama jegi yonjo kitigia koloogi oomulu meij ojomakeju? Gawonjia ii mono eeij mewubo.

³⁰ Komunj mende waabonagati eeij, nononoj kaanjagadeej mono uunana Anutuwaa gawonoj mende ama somojgownaga. Anutuwaa gawombajoj ama komuwombotiwaa lombo baatanoy suulanj mende kema laligowonaga. Qaago.

³¹ Koomunoj mono kambaj so gogon nomambaa so koloja. Qaa ii onja. Oo uumeleen alauruna, niinon Kraist Jiisas Pojnjana iwo nama onjojonj ama selena meij umakejeji, iikawaa sareqaa hoja ii asuganoj ijijowe mobutiwaajoj mojer.

³²* Neenaa aiñ otaan gawonj koi memambaajoj romongojutii eeij, iwoi koi kanoj mono nomaen ilaañ nombaa? Kaeñ qisiñ onombe ii mono romongonj meleembu: Niinoj Efesus siti kokanoj ejemba jerañai kanjanjawo kaanja mokolooj komumambotiwaajoj yonjowo aonj laligowe. Mono doomorona keno moma aonj laligowe. Komunjgo mende gbiliñ waabonjati eeij, iikaanja mono mende aonj orowenaga. Mono Efesus uulañawo mesaowenaga. Kaeñ kolooro saanoj tosaanj yonjowo kokaenj jewenaga, “Woran komuwontatiwaajoj mono saanoj neñkorisoro ama apu kotiga neñ laligowonja.”

³³ Jinjauj mende ambu. “Ejemba bologa yonjowo ainjoloj ragi nanamemengia awaa iikanoy boliwaa.” Qaa moj kaeñ eja.

³⁴ Onjo batugianoy ejemba tosianoy Anutu mende moma mujuti, iikawaajoj uumeleej ojonoj gamugia mobutiwaajoj ama ii jejen. Kawaañj mono poumapougia mesaowu. Uugianoj letono tororo moma sinjisongo mende toroqej amakebu. Kianj.

Sele busunananoj gibilij waama qaita moj koloowaa.

³⁵ Mojnoj kokaenj qisinaga, “Anutunoy koomuya ii nomaen meij gibilij ojono waabuya? Sele busugianoy letono mono tani nomaen koloowuyaga?”

³⁶ Kaeñ qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Onjo yagonj kota mende komuro komowuyati eeij, iikanoy mono mende juma waabaa.

³⁷ Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeej komojañ. Wiit me yagonj kota me waroga tosaanj komoma kororoonjkejañ.

³⁸ Iikayadeej komoma kororoonjkejanto, Anutunoy mono siijaa so gowoya mubaa. Kota tania aña aña ii iyangiaa gowogia aña aña ojomakeja.

³⁹ Iwoi busugia ii tanigia motoongo qaago. Ejemba busugia aña, oro busugia aña, kooj busugia aña ano sora busugia ii aña.

⁴⁰ Iikawaa so Siwenoj laaligowaa sele busu ii aña koloja ano namonoy laaligowaa sele busu ii aña koloja. Aña aña kolojaoto, Siwe selewaa akadamuya ii namo selewaa akadamuya uuguñ qaita moj koloja.

⁴¹ Weembaa asamararañja ii aña, koimbaa asamararañja aña ano señgelao yonjo asamararañgia ii aña. Señgelao asarigi tosaanj yonjo asamararañgia ii señgelao tosaanj yonjo asamararañgia ii uuguñkeja.

⁴² Koomunoj gibilij waabonjati, iikawaa kanianoy mono iikawaa so eja. Sele busu roj kombojati, iikanoy gisaanj qaombaato, Anutunoy ii meij gibiliro waabaati, iikanoy mende komuwaa.

⁴³ Sele busu roj kombojati, iikanoy loolooria akadamuya qaa koloojato, Anutunoy ii meij gibiliro waama kanoj mono kotiga kolooj asamararañjavo koloowaa.

44 Sele busu roj kombojati, iikanon namonoj laaligowaa selia koloojato, Anutunoj ii menj gbilliro waama iikanon mono uja gomanon laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu ejii eej, iikawaa so unjawaa selia ii kaanjagadeen ejii.

45 *Kawaa qaaya ii Buja Terenon kaanjagadeen kokaen oogita ejii, "Eja mutuya Aadam iinoj letoma unjaya mokoloon sewan aason horon laaligoy-awo kolooro." Qaa ii monij bakaya kokaen kolooro: Aadam mon kanagen asugij mono mengbilibiliwaa unjaya kolooro.

46 Unjawaa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanoj mono mutuya kolooya. Unjawaa iwoiyanoj mono iikawaa gematanon kolooro.

47 Anutunoj ejii mutuya sububunonja mero balonj ejii kolooro. Aadam kanageja iinoj mono Siwenonja kamaaj batunananoj asugiro.

48 Namo ejembanonj ejii balononja kolooroti, mono iwaas so kolooro. Siwewaa buja kolojojni, nononoj ejii Siwenonja kamaaj asugiroti, mono iwaas tani kolojojni.

49 Anana namo ejii mutuyaa kaitania menj laligojonj, iikawaa so Siwe ejawaa kaitania ii kaanjagadeen menj laligowonja. Kianj.

50 Oo uumeleej alauruna, niinoj qaa kokaen injjowe mobu: Sa busunananoj mono Anutuwaa bentoton uutanonj keuma duj mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele busu koi kanoj gisaan qaombaati, iikanon mono oyanjboaj mende mokoloowaa. Siwewaa duj mende aliwaati, sele busu koi kanoj mono ii memambaajon amamaawaa.

51 *Mobu! Niinoj qaa aasangoya moj kokaen injisaamaja: Kuuya nononoj mono mende goron qen komuwoja. Qaagoto, koomuya yojonoj letonji tosaaja nononoj mono sele busunanawo letomboja.

52 Anutunoj koomuya menj gbilliq onjono romon qaita moj konoganoj qaro iikanonj waagi anono bilisik ano uulanjawadeen letomboja. Wala komugiti, iyonjonoj mono mombo mende komuwu.

53 Sa busu koi gisaan qaombaati, iikanon mono letoma mende aliwaati-waa so koloowaa. Sele busu koi komuwaati, Anutunoj ii mono opo kaanja qetegonj kawaa kitianon sele busu mende komuwaati, ii nonono menj maleku kaaja moubonja.

54 *Kaej koloojato, letoqetoma ii asugidabororo sele busunana qaita moj menin mende komuj gisaawaati, kambaj iikanonj mono aisoowoja. Buja Terenon qaa oogita ejii, iikanonj mono hojavo kolooro iikawaa so kokaen jewu, "Iinoj mono koomu Toya kondeema haamo ano otokoriaj maajoj."

55 *Qaa iikawaa alia mon ii kokaen, "Oo koomu Toya, giinonj mono haamo ambagatiwaa so qaago. Oo koomu Toya, goonor wasa jeta kanoj mono nimimambaaajoj amamaawaa."

56 Qaa kaej ejato, koomuwaa wasa jeta ii singisongo nanamemej. Jojopaq qaayanoj mono singisongo ambombotiwaa songo ano kilej anij singisongonj esunjavo koloonjkeja.

57 Esunjavo koloonjkejato, Pojnana Jiisas Kraistnoj mono Anutuwaanoj nemuj kono ala ilailaanana kolooro iwaajoj ama koomu haamo ama uuguj laligowonja. Kawaajoj "Anutu dangisen!" jejen.

58 Oo wombo alauruna, haamo ambojatiwaaqoj ojonoj mono nama kottiij wanjsan-wanjsan mesaonj uugia mende uma kamaaj amakeba. Pombaanonj qokotaaj gawonja megij hojanoj mono kamaaj omaya mende

koloowaa. Ii moma yagoj Pombaaj gawoja ii mono uugere* qaganon boj qej pondaj mej laligowu. Kianj.

16

Jerusalem ala ilailaa ojombutiwaa jejkootoya

¹*Judia kanageso soraaya yonjojoj ala ilailaa monej mej kululuutwiwaajoj qisij nonjiti, iikawaajoj kokaen jej kotoj ojonjej: Niinon Galesia prowinswaa uumeleen kanagesoya kanagesoya jej kotoj ojombeti, ojonoj kaanjadeej mono iikawaas so kokaen amakebu:

²Sonda so weej mutuya kanoj ojo kuuya aja aja mono nanduj amakebu. Toomorian menkejutiwaa so monengia bakaya ii kowigiaa goraayanoj ama galenj koma laligowu. Kaen angi niinon kambaj mojnoj ojooonon kawé kanoj nanduj sañgabangga ambutiwaa so mende ambuto, ii saanoj kowigianojga mej alatanon ambu.

³Kaej angi ojooonon kamañati, niinon kambaj iikanon saanoj jej-asasari tere oon ej a gawoñ kawaajoj mogi sokonji, mono iyonoj borogianon ama wasiñ ojombe kulukululuu kaledgia ii mej Jerusalem kembu.

⁴Niinon yonjwo motooj kemambaaajoj kemañati eeñ, iyonojonoj mono saanoj niwo toroqen motooj kowe kotoj kembonja. Kianj.

Poolwaa gawojaa ano kana kekembaa areja

⁵*Niinon Masedonia prowins uugun kemañat. Kawaajon Masedonia mesaonjo mono ojooonon kamambaaajoj mojey.

⁶Ojooonon kaj kambaj tosaanja ojowu rabenaga me konjuru kambaj (winter) ii kaanjagadeej ojoo batugianon toroqen laligodaborowenaga. Kaen laligowe saanoj ilaan nonjgi daej daej kembenaga, iikanon mono afaanjoj kana toroqen kemañat.

⁷Kambaj kokaamba ojooonon kaj tatawagadeej injiima ujuugun kemambaaajoj mende mojento, Poñnon oo jawaati eeñ, mono kambaj tosaanja ojowu ramambaaajoj jojorijen.

⁸**Kaej jojorijento, wala Efesus siti kokanoj toroqen laligowe gbani jaayaqege dologa (pentekost) kanoj kaj kuuwaa.

⁹Anutunoj noojon gawombaa naguya somata hororo saanoj gawoñ somata mewe hoñja koloon seinkejato, mamaganon tuarenjenj ama nomakeju. Kawaajon kokanoj toroqen laligomambaaajoj mojey.

¹⁰*Timotinoj nii kaanj Pombaaj eja geria koloon gawoja mej laligoja. Kawaajon iinon ojooonon kawaati eeñ, ojo mono kalan koma mugi kee momoya qaa ojoo batugianon laligowaa.

¹¹Mojnoj moj mende iima sisirij jejewili ambato, ojowu laligoro tegoro noonon kamambaaajoj jawaati, iikanon mono ilaan mugi luanenon ojomesaoj eleema kawa. Niinon uumeleen alauruna yonjwo ii iibombaaajoj mambonjoj.

¹²Uumeleen alanana Apolos iwaas qaa ii kokaen jemañat: Iinoj uumeleen alauruna yonjwo ojooonon kawaatiwaaajoj qaa kotakota ijoj uu kuuj mube. Kaen kuuj mubeto, kambaj kokaamba ojooonon kamambaaajoj uuta kotiyo togoja. Kanagej kambaj saanoj ej mubaati, mono iikanon kawaa. Kianj.

* **15:58:** Uugere ii Pombaanoj awaawaajoj jeja. Uugere bologa ii qaago. * **16:1:** Room 15.25-26
* **16:5:** Apo 19.21 * **16:8:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * **16:8:** Apo 19.8-10 * **16:10:** 1 Kor 4.17

Yeizozo qaa tetegoya

13 Ojo mono uugbilibili laligoj momalaarigia men gibilq kotiij laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaan naqgonanqo ejemba kolooj Pombaa ku-usunjawó nambu.

14 Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanoj anqj koloowaa.

15 *Stefanas iwalla mirinoj laligojuti, ojo ii moma ojonju. Akaia prowinsnoj gawoq meniq ugiga meleengi gawonanaa honja mutuya kaen kolooroti, ii moju. Yononoj ejemba soraaya ii pondan welen qeq ojoma ugiga iikanon somongon ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleen alauruna, niinon ugiga kokaen kuuj ojonjen:

16 Ojo kaanjadeen ejemba kaanja ano yojowo toroqeq gawoq motoon men Anutuwaa welen qeqkejuti, mono kuuya iyonoo qaa baatanon kema laligowu.

17 Niinon Stefanus Fortunatus ano Akaikus koi kagitiwaajon aisoonkejen. Ojo niwo Efesus koi mende laligogi yononoj mono ojoo kitigia kolooj ainjolon ama noqgi sokonja.

18 Yononoj ojoo uñagia keraqeeanqo qeq laligojuti, iikawaas so mono noo uñana kaanjagadeen keraqeeanqo qeq noma laligogi. Kawaajon ojo mono eja kaanja yojooj mogi uro ii asuganoqadeen jeq qaagiaajon tororo geja ama laligowu.

19 *Uumeleen kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanor laligojuti, iyononoj mono yeizozogia anqj ojooon kaja. Ákwila Prisila ano uumeleen kanageso yoroo mirinoj ajoroonkejuti, iyononoj mono Pombaa qatanor yeizozogia mamaga anqj ojooon kaja.

20 Uumeleen alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyononoj mono yeizozogia anqj ojooon kaja. Ojo mono uumeleen alaurugia yojowo jolongia jeq angoj aon buugia kiton nej laligowu.

21 Neenaa yeizozona ojooon ama qana neenaa boronanoj kokaen oojeq: Pool.

22 Moñnoj Poñ mende jopagoj uujopa mende ama laligoji een, Poñnoj mono qasuaaq iwalla qaganonq ano ubaa. Poñnaa, gii mono kawa!

23 Poñ Jiisaswaa kalejmoriajanonq mono ojowo ewa.

24 Kraist Jiisaswo qokotaanq nanjuti, noo uujopananoj mono kuuya ojowo en kotuegonq ojono laligowu. Qaa ii ojanon. Kianj.

Korint Tere 2 Poolnoj Korint yonjo Tere ano 2 kolooro. Jen-as-a-asari

Pool ano Korint uumeleenj kanageso yonjo oumotooq awaa mende angi kamban iikanon Poolnoj Masedonia laligoq tereya koi ooro. Tosianon Pool tuarenjeq kotiga ama mugito, Poolnoj kilej aنجowowo mej kamaaj ama yonjovo uumotooq ambombaajoj kaparaq kono. Aňgowowogia tegowaatiwaa uukoisoroya qendeema ojono.

Tere bakaya mutuya (Boj 1-7) iikanon Poolnoj Korint uumeleenj kanageso yonjovo soomongo anotiwaa qaaya jeja. Kania naata uumeleenj kanageso ii kotakotagadeenj jej ojono? Kaej ano uugia meleema uumotooq anjiti, iikawaa korisoroya qendeema jej asarija.

Tere bakaya 2 (Boj 8-9) iikanon Judia uumeleenj kanageso ilaaq ojoma nandun onjombutiwajon kuuq ojona.

Tere bakaya 3 (Boj 10-13) iikawaa qaaya ii kokaenj: Boi takapolakaya tosianon iyanqiaa qagia ‘Aposol honja’ jej Poolwaajon aposol qolonj-molonjgoya jegi Poolnoj qaa iikawaa kitia meleema ojono.

Buk kokawaa bakaya waq'a 5 ii kokaenj:

Jen-as-a-asari qaa 1.1-11

Pool ano Korint uumeleenj kanageso 1.12-7.16

Judia uumeleenj tuuj yonjooq nanduq ambu 8.1-9.15

Poolnoj aposol honja koloojiwaa ku-usuňa 10.1-13.10

Qaa tetegoya 13.11-13

¹* Anutunoq uusiinjaa so Pool nii kuuq nono Kraist Jiisawaa wasiwasi ej aposol koloojenj. Niinjou uumeleenj alanana Timotiwo rajo. Korint sitinon Anutuwaa uumeleenj kanageso laligojuti ano ejemba soraaya kuuya Akaia prouinsgia sokoma laligojuti, noronqo ojowo Buňa qaa amij mobombaajon kaq tere koi oojo.

² Anutu Mařnana ano Poj Jiisas Kraist yoronoq mono kaledmoriaj ojoni luaenoq laligowu.

Poolnoj Anutu uluňkolenjaajon mepeseeja.

³ Nono Pojnařa Jiisas Kraistwaa Mařa Anutu mepeseejkejoj. Iinon kiaňkomu Toya ano uluňkolej kuuya nonomakejewaa Anutuya kolooja.

⁴ Nono kakasililij kania mokoloňkejoni, kamban iikanon Anutunoq uunana mej saalijkeja. Uunana mej saaliro moma iikawaa qaganqoq nanij tosianon kakasililij kania mokoloňkejuti, ii saanqoq afaanjoq mej saalij ojomakeboja.

⁵ Kawaa kania ii kokaenj: Kraistwo qokotaaniq iwaa siimboboloyanq qanananq uro kelemalelen momakejonto, iikawaa so uunana kaanjadeenj mej saaliro Kraistwo qokotaaniq uluňkolenjaajon uunananon kemero kelemaalelen momakejonto.

⁶ Nononq konjiliq uutanoq laligojoni eej, Anutunoq mono ojoo uugia mej saaliro uugia mombo meleema oyanboyaj koloowutiwaajon moja. Anutunoq uugia mej saaliro ojonoq ii iima ojooangio uugia mej saalij aqj laligowu. Mej saalij ojomakejewaa horjanon mono uugianoj kokaenj kolooňkeja: Nono siimbobolo moniq ojonoq kaanjadeenj siimbobolo

* ^{1:1:} Apo 18.1

iikayadeej mokoloowuti eeŋ, ii mono saanoj moma mokosiŋgoj kotiŋ laligowu.

7 Siimbobolonoj qagianoj uro momakejuti, uluŋkolenoj mono kaanjadeej ojoo qagianoj uro laligojuti, ii mojoj. Ii moma kawaajoj ononoj nama kotiiwutiwaajoj mamboma jejeromonjromoŋ kotakota amakejoŋ.

8* Oo uumeleej alauruna, nono Eisia prowins uutanooj gawoŋ meŋ laligoŋ gawombaa siimbobolo moma kakasililiŋ mokoloon moninji, ojoo iikawaajoj poumapou laligowubojeŋ mojoj. Gawombaa lombotanooj esuŋnana uugun uuta kolooŋ menduŋgoj nonono nama kotiiwombaajoj amamaaninto, kileŋ kaparaŋ koniŋ meŋ kamaaŋ nonono laligonij. Kaeŋ kolooro toroqen jaanawanaga laligowonaga me qaago, iikawaajoj kaanjagadeej doomoronana keno laligonij.

9 Kaeŋ laligoŋ uunananooj kokaeŋ romongoniŋ: Moŋnoj komuwonjatiwaāa qaaya jeŋ tegoro qaa iikanooj qanananooj uro tiwilaawonjatiwaajoj mambonij. Ananaa esuŋnananooj laariŋ laligowomboto, Anutuwaā ku-usuŋ qaganooj laariŋ laligowombaajoj ama kaeŋ kolooro. Anutunoj koomuya meŋ gbilin ojono waabuti, iinoj mono afaaŋgoj nono kaanjagadeej ilaaŋ nonomakebaa.

10 Komuwonjatiwaāa torokonana somata totooj moninto, Anutunoj iikanooj metogoŋ nonono. Metogoŋ nonono ano toroqen metogoŋ nonomakebaa. Nono jejeromonjromonana Anutuwaanooj ama kaeŋ moma laariŋ muŋ nanjoŋ.

11 Ojoo kaanjagadeej ilaaŋ nonoma nonoojoŋ ama qama kooligi metogoŋ nonomakebaa. Mamaganooj nonoojoŋ ama qama kooligi Anutunoj moma iikawaā kitia meleeno kaleŋmoriajanooj sōkoma nonono niniima koboŋkebaa. Kaeŋ metogoŋ nonono alauruna mamaganooj ii moma nonoojoŋ ama mindirij mepeseen̄ muḡ qamakooligianoj otokoriaj kaanja uma Anutuwaā gejianooj kemeŋkebaa. Kawaajoj mono toroqen noojoŋ ama Anutu qama kooliŋkebu. Kaeŋ qisiŋej.

Poolnoj kana kekejaat areŋja utegoro.

12 Tosaajaa ojonoj noo kanianaajon uuwoi anjuti, iikawaajoj qaa kokaeŋ jemaa: Anutunoj solaa laligowombaajoj momakeji, nononoj mono iikawaā so gomaŋa gomaŋa laligoŋ kanoy nanamemeŋ soraaya ii pondaj otaaq laligonij. Ojoo batugianooj ii mono kaparaŋ koma tororo otaaq laligonij. Ii baloŋ ejemba momakootonanaa so qaagoto, Anutuwaā kaleŋmoriajanooj inaaŋ nononotiwaāa so ii ama meŋ laligonij. Anutunoj nanamemena ii iima nangon “Sokonja,” jero uugejananoj qaa ii momakejey ano iikawaajoj selenana meŋ umakejoŋ.

13 Tere ooŋkejeŋi, iikawaā qaaya kuuya mono saanoj weengoj moma asariwutiwaāa so kolooja. Qaana ii gbingbaonja qaa. Qaa kania aasaŋgoya moŋ mende ooŋkejeŋi. Ii asuganondeej eja. Kawaajoj noo kaniana ii kuuya moma asaridaborowutiwaajoj moma jejeromonjromoŋ anjeŋ.

14 Noo kaniana ii bakasasaŋ kokaeŋ moma asariju: Poŋnana Jiisasoŋ mombo asugiwaati, niinooj mono kambaj iikanooj ojoojoŋ ama selena meŋ umaja. Kawaa so ojonoj kaanjagadeej saanoj noojoŋ ama ojooŋgiaa selegia mepeseegi sokombaa. Ojoo noo kaniana kaeŋ moma asaridaborowutiwaajoj mojen.

15 Niinor qaa iikawaa qaganor awasaŋkaka nambetiwaajon ama wala ojoonor kaj injiimambaa areŋa ambe. Indiŋa woi kaj injiibe kotumotue mewutiwaajon ama kana kamambaa areŋa kokaenj ero:

16* Masedonia prowinsnoj kemambaa kananoj wala oŋo injiima toroŋen Masedonia kema eleema mombo ojoonor kamambaajon jewe. Kaj laligowe iwoi tosia ilaaŋ noma wasir noŋgi oŋomesaŋ Judia prowinsnoj kemambaajon mobe.

17 Areŋna kaenj ambe ero, ii utegowe. Kaenj ama kemakonkankon qaganor mondoŋ laŋ mende ambe. Neenaq areŋna ii balon ejemba yoŋoo so neenaqajon laŋ romonŋgon mende ambe. Kaenj mende romonŋgou. Qaa aasoŋ motoŋgo iikanondeen “Oonj, saanor kamaŋa,” ano “Mende kamaŋa,” qaa woi ii mindiriŋ mende jewe. Mono nanamemeŋ soraaya otaaŋkejen.

18 Anutunor qaa jeŋ iikawaa so pondaj amakeji, nononoj mono iwaajanoŋ kokaenj jeŋ kotiijon: Nononoj kambanj moŋnoj “Oonj, ii saanor amboŋa,” jeŋ somonŋon iikawaa gematanor “Li mende amboŋa,” potagororoŋ kaenj meleŋqeleeŋ mende jeŋ laligoninj.

19* Anutuwaa Meriaa kania ii kokaenj: Nii, Sailas ano Timoti nononoj oŋoo batugianoŋ Kraist Jiisawaa kania jeŋ asariŋ laligoninj, Kraist ii “Anutuwaa jeta teŋ komanja,” ano “Mende teŋ komanja,” qaa aro woiwoiwa qaganor meleŋqeleeŋ amambaajon mende asugiŋ laligoro, Anutunor qaa jeŋ somonŋoroti, iikawaa so mono “Oonj!” jeŋ ama mero hoŋawo kolooro.

20 Anutunor soomonŋo qaa (promis) seiseiya dawi nononoti, jaŋgogia mende mojonto, Kraistnoj qaa kuuya iikawaaajon “Oonj!” jeŋ meŋ kotiirota powowoo ej. Kawaajon Kraistnoj kaanŋadeen nemuj koma nonono qaa iikawaa hoŋgianoŋ kolooro moma “Qaa ii oŋanoŋ,” jewolfja. Kaenj anij Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiŋkebaa.

21 Anutu ajo mono nono ano oŋo kaanŋadeen meŋ kotiij nonono Kraistwo qokotaŋ nama kotiwoŋa. Iinoŋ mono Buŋa qaa jeŋ seiwombaajon ama bedu meŋ nonono laligoŋon.

22 Anutunor uunananoŋ Uŋa Toroya mokotaaro iinoŋ oyanboyaŋ laligowombaa qaaya naŋgoŋ jeŋ kotiŋkeja. Anutunor kaenj ama bunaya koloŋoŋiwaŋ muŋgeŋ aasoya ii mokotaan nonono.

23 Niinor temboma lombo oŋomambotiwaajon moma uulaŋawo Korint ojoonor mende eleema kawe. Kaenj jeŋ Anutuwaa qata qabe saanor qaana ii naŋgoŋ jewaa.

24 Sili nomaenj ama Anutu moma laariŋkejuti, iikanor poŋgia koloowaatiwaajon mende mojen. Momalaarigianoŋ rindanŋon oŋono nama kotiŋkeju. Kawaajon korisoro qaganor laligowutiwaajon ilaaŋ oŋomambaaajon moma oŋowo motoŋu uuwa gawoŋ meŋkeboŋa. Kiaŋ.

2

1 Wala ojoonor kaj sisau aŋgitiwaajon jeŋ oŋombe gamugia moma woso-biri aŋgi. Kawaajon ama ojoonor kawe mombo iikaŋ ambubotiwaajon moma uunanor qaa somonŋoŋ kana kekejaa arena utegowe.

2 Kawaa kania ii kokaenj: Gamu qeŋ oŋombe wosobiri ambuyagati eenj, moronor saanor uuna meŋ saalir nono mombo korisoro mokoloowenaga?

Jinjaunjaajon ama jej ojombe wosobiri ambuyagati eej, tosianoj korisoro qej nombombaajon amamaagi neeno kaanjagadeej wosobiri ama laligomambo. Kawaajoj uulaŋawo kaj gamu qej ojomambaajon togojej.

³ Tere kotakota ii kania kokaembaajoj oon ambe: Niinoj aisoowe kuuya onjonoj mono niwo aisoowu. Niinoj onjo kuuya kaej uuwoiya qaa moma laarin ojonjer. Niinoj tosaanja ojoojor korisoro mokoloombambaajon mojento, kawe kanagia sooro laŋ laligogi injima wosobiri momambo.

⁴ Wosobiri ambutiwaajon tere ii mende ooweto, honoja qaa uu jopagoj ojomakejeni, onjo iikawaa kania moma yagowutiwaajon mono qaa kotakota ii terenoj oowe. Uunanoj ojoojor ama majakaka somata moma koŋajiliŋ qaganq rama jauŋnanon kamaarota oowe. Kianj.

Moŋnoj kana uuguroti, iwaas siŋgisonjgoj mono mesaowi.

⁵ Moŋnoj siŋgisonjgoj anota ojonoj gamugia mogi wosobiri asu-giroti, iikanoj mono noo qananondeen qaagoto, kuuya onjo qagianoj kaanjagadeej uro. Qaa ii jej somariiwe soowabotiwaaajoj mono kokaajdeej jemaja: Gamu iikanoj mono kuuya sokoma ojono iikawaa-joj mamaga me boronja moŋ wosobiri angi.

⁶ Kanageso hoŋa ojonoj qaaya kitia meleema mugiti, iikanoj mono sokoma muro uuta mombo meleeno.

⁷ Kamban kokaamba gamu ano wosobiri somata qatawo moro iikanoj jej kelelenjowabotiwaaajoj mono lombo mende toroqeŋ mubu. Lombo qaagoto, mono kaparaŋ koma siŋgisonjgoj mesaŋ uluŋkolej ama mubu.

⁸ Kawaajoj kokaŋ uukuukuu meŋ ojonjer: Oŋo mono qaa somoŋgoj uujopagia mombo toroqeŋ kotiŋ qendeema muŋ laligowu.

⁹ Niinoj terena ii kokaembaajon oowe: Oŋo noo qaana kuuya teŋ koma aŋgobatonoj nama kotiiwu me mende teŋ koma riporogoj kamaawuti, iikawaa kania gosiŋ momambaajon moma ii oowe.

¹⁰ Oŋo mombaa siŋgisonjgoj mesaŋjutieeŋ, niinoj ii kaanjagadeej mesaŋjutieeŋ. Bologa ama nonoti, iikawaaajoj mende mobe ujato, ojonoj mombo qeŋgoj mindirin awutiwaaajoj mojen. Kawaajoj kileŋaya ii Kraistwaa jaanor ojanoj mesaŋjutieeŋ mube tegoro.

¹¹ Satanoj areŋa ama selenon kuukuu kania kania amakeji, iikawaaajoj tompinj mende laligojen. Kawaajoj Satanoj haamo ama nonombabotiwaaajoj ama eja iikawaa siŋgisonjgoj mono mesaodaborowu. Kianj.

Poolnoj Troas laligoj Taituswaajon majakaka moro.

¹² *Niinoj Kraistwaa Oligaa Buŋaya jej seimambaajon ama Troas taonoj kembe Poŋnoj nagu horoŋ nono gawoŋa iikanoj memambaajon afaŋgoro.

¹³ Kaŋ afaŋgoroto, uumeleen alana Taitus mende mokoloowe qaagia mende njoror mobetiwaajon ama majakaka moma luae uunanoj mende ero. Kawaajoj yeizozogia jeŋ onomesaoj Taitus mongamambaajon Masedonia prowinsnoj kembe. Kianj.

Kraistnoj ku-usuŋ nonono haamo amakejor.

¹⁴ Nononoj Anutu kokaembaajon mepeseeŋkebonja: Kraistwaa buŋa koloŋ weleŋa qenij Anutunoj kamban so kawali galeŋ kaanja nunuano kema otokorian maamakejor. Haamonoj japuarin juraya moroŋa awaa meŋ karo momakejor, iikawaa so Anutunoj nemuŋ koma nonono gomanj

daen daen liligoj Kraistwaa kania jej asarinij asuganoj kolooj seiñ keno gomañ so momakeju. Kawaajon Anutu mepeseeñkejoj.

¹⁵ Iikawaa kania ii kokaej: Nononoj ejemba Siwenoj ubuti ano gere sianon kemebuti, iyorjoo batugianoj kema kanij mozo moroñna soraaya momakeju. Kraistwaa kania jej seinij Anutunoj gawonanaa moroñja moro awaa koloonkeja.

¹⁶ Gere sianoj kemebuti, iyorjonoj Buñja qaanana mogi iikanoj qaagia jej tegoro komuñ kotiiwutiwaajon mogi qamowaa mumu moroñja kaanja koloonkeja. Siwenoj ubuti, iyorjonoj Buñja qaanana mogi oyanboyan ojomombaatiwaajon mogi laaligo kombombanjaa moroñja uñkoowayawo kaanja koloonkeja. Moronoj gawoñ kaanja mewaatiwa so kolojoa?

¹⁷ Ejemba tosaajaa mamaganoo nii kaanja mende koloju. Yonjon ojalaaligogia nañgombaaajoj moma Anutuwaanoj qaa ii komahooro gawoñ kaanja lañ menj ama jeñkeju. Niinoj iyorjoo so mende kolooj amakejento, Kraistwo qokotaan qalamalowen mesaon uuna soraaya kolooro nanjen. Anutunoj wasiñ nonoti, ii moma iwaa jaasewaajanor nama Buñja qaaya tororo jej señeñkejeñ. Kianj.

3

Soomongo areñ gbilcaa gawoñ meme ejemba kolojoj.

¹ Neeno kaniiana mombo kanaij jej qeanjgomajatiwaajon romongoju me? Kaen qaago. Gawoñ meme ejemba tosianoj Korint ojoo iyorjoo kaniagia mobutiwaajon moma jeñqeeñgo tere oowombaajon kaparañ komakeju. Tosianoj Korint ojoo iyorjoo kanagia nañgoj jeñqeeñgo tere mamaga oowutiwaajon ojoo kuuj ojomakeju. Niinoy gawona dindinjagadeen mewetiwaajon jeñqeeñgo tere kaanjaajon mende amamaajen.

² Anutunoj Korint ojoo noo boronanoj ojoono letoma noo wombo alauruna koloon ojooñgio neenaa jeñqeeñgo terena kaanja koloju. Anutunoj neenaa jeñqeeñgo terena kaen oorota ejemba kuuyanoj ojoo kaisiliglia gbilaa ii iima weengonkeju.

³* Ojoo Kraistwaa tere papia kaanja koloojuti, iikanoj asuganoj eja. Moosesnoj Kana qaaga nanjin apuya ink kanon jamo tafenoj ooroti, ojoo iikawaa so mende koloojuto, Kraistnoj tereya ojoo ugugia tafeyanoj kokaej oorota nanju: Nononoj gawoñ menij hoñja kolooro Kraistnoj Anutu laaligo kombombanja Toyaa Uñjaya uugianoj ano letongi. Ejembanoy gawonanaa hoñja ii iigi iikanoj ilaaj ojono gawonanaa kania moma asariñkeju.

⁴ Kraistwo qokotaanij Anutunoj gawonanaa tania moja. Kawaajon gawoñ menij ojoo Kraistwaa buñjaya koloogiti, ii saanoj Anutuwaa jaanoy awasañkaka nama jejoj.

⁵ Anana kotikotii qaganoy gawoñ awaa koi Anutuwaa jaanoy mewoñjatiwaas so koloosonj, iikaej saanoj mende jewoñja. Anana iwoi moñnoj mende rapiñgonkejonto, Anutunoj ajodeen inaan nonoma momo nonono gawoñ koi menjkejoj.

⁶* Anutunoj inaan nonoma momo nonono soomongo areñ gbilcaa gawoñ meme ejemba kolojoj. Mooseswaa Kana qaawaa tereya motomotoombaaajoj ugure ambonagati eenj, qaa iikanoj mono qaanana jej tegoro koomu kotigaa buñja kolojoj. Uñja Toroyaa gawoñ areñ jej asarinij iinoy menj gibilj nonono kottiñ laligoj. Kawaajon Kana qaawaa areñ

iikayadeej otaawutiwaajoj mende kaparaaj komakejonto, Uŋa Toroya moma angoj kombutiwaajoj uu kuuj ojomakejoj. Kiaŋ.

Soomongo areŋ gbilaa gawoŋa ii akadamuyawo.

7* Anutunoj Kana qaaya jeŋ tereya jamonoj kondongoj ooroto, ejem-banooj ii mende teŋ kongi Anutunoj qaa iikawaa so gosiŋ ironja meleema ojono komuŋ koomuya laligoj kougi. Anutunoj wala Kana qaaya nonono kambaj iikanooj asamararanjanooj Mooseswaa jaasewaŋa qero asariro. Asamararanjanooj iikanooj waziŋ aliwaatiwaa so kolooroto, ii kilen Israel ejemba yoŋonoj jaasewaŋa tororo uuŋ iibombaa so mende koloogi. Mamaga asarirotiwaajoj ii amamaagi. Kana qaawaa Buŋa areŋ walaganooj iikaŋjan asamararanjanooj asugiro.

8 Iikaŋjan asugiroto, Uŋa Toroyanoj Buŋa areŋ gbilaa nonono iikawaa asamararanjanooj asugijaati, iikanooj mono soomongo areŋ walagaa asamararanjanooj uuguj honoŋa qaa asariŋ jaanana gamugamuyawo qeqkebaa.

9 Wala Mooseswaa Kana qaa ii asuginj gosiŋ nonono iikawaa so gere siawaa buŋa koloojon. Buŋa qaa ii akadamuyawo asugiro. Kawaajoŋ Anutunoj qaanana gosiŋ jeŋ tegoro soləŋaniwoŋati, Buŋa qaa iikawaa akadamuyanoj mono uuta kolojoja. Iikanooj soomongo areŋ walagaa akadamuya ii mamaga uuguj qaqbunyawo kolojoja.

10 Buŋa gawoŋ walaganooj wala akadamuyawo kolooroto, ii Buŋa gawoŋ areŋ gbilliawo mindirij gosinij walaga iikanooj mono qabunyaya qaa kolojoja. Uŋa Toroyaa gawoŋ areŋ iikawaa akadamu-yanooj uuta kolooji-waajoj gawoŋ areŋ walaganooj mono iwoi omaya kaanja kolojoja.

11 Anutu hamoqeqeeyaa kana walaganooj aloweewaatiwaa so kolooro. Iikanooj asamararanjanooj asugidabororo. Kawaajoŋ kana dologa tetegoya qaa eŋ ubaati, iikawaa asamararanjanooj mono kana mutuyaa asamararanjanooj honoŋa qaa uuguj jaanana gamugamuyawo qeqkeja.

12 Soomongo gbillianoj tetegoya qaa ilaŋ nonono asamararanjanooj asugijaati, iikaej Anutu jejeromonromoj ama muŋkejoj. Kawaajoŋ keenana qaago tootoŋ moma awasaŋkaka nama qaa ii kuma ojomakejoj.

13* Moosesnoj Israel ejemba asamararanjanooj aloweeroti, ii iigigiiwubotiwaaŋjan majakaka moma jaasewaŋa opo jakanjanooj esuuro. Nononoj iikawaa so mende amakejonto, Buŋjanana qenjaaronooj jeŋkejoj.

14 Buŋa walagaa asamararanjanooj iigit, uugianoj kileŋ gojono laŋ laligoj kougi. Kambaj kokaamba kaanjaqadeej iwoi moŋnoj mono opo jakanjanooj iikawaa so Juuda ejemba mamaga yoŋoo uugia gojono laligoju. Kawaajoŋ Soomongo Walagaa Buŋa qaaya qaaya weenjoguti, iikawaa kanagia ii tororo mende moma asariŋkeju. Uugia meleema Kraistwo toroqegi iikaŋjan kanoj mono opo jakanjanooj ii qetegoro moma asariwuya.

15 Kambaj kokaamba kaanjaqadeej Mooseswaa Kana qaaya weenjogji iwoi moŋnoj mono opo jakanjanooj kaanja uugia gojono momogianooj bimooro laligoju.

16* Kaanja laligojuto, Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaenj eja, “Moosesnoj ‘Pombo amiŋ mobo,’ jeŋ opo jakanjanooj qetegonjero.” Qaa kaej ero yoŋoonoŋja moŋnoj uuta meleema Pombo toroqej, kambaj iikanondeej mono iwoi opo jakanjanooj so ii qetegoro Anutuwaa hamoqeqeeyaa kania moma asariwua.

* 3:7: Eks 34.29 * 3:13: Eks 34.33 * 3:16: Eks 34.34

¹⁷ "Pombaajon" jeji, qaa ii Pomba Uñayaajon jeja. Pomba Uñia Toroyanoj daej yoñoo uugianon laligoji, iinoj mono sinjisonjogogiaa kasia isano solanja (frii) laligoju. (Kaanja laligoj solanja dindiña koloowombaajon Kana qaa otaawombaajon mende kaparañ komakeju.)

¹⁸ Kawa so uunana meleeniñ Pomba asamararanjanon kuuya ananaa jaa wambusoonananoj kuuro bilibili ano jaanana mende esuuniñ ejembanon niniiñ Anutuwaa akadamuya awaa soro ii atatonon uun ii-itaa tani iimakeju. Nono ii somariiñ sein iimakebutiwa so letomakeboja. Kaeñ letoma akadamuya awaa soro ii somariiñ asariñ Pomba tanitani koloonjkeboja. Poñnoj Uñaya kolooji, iwaa asamararanjanon mono kaen meñ letoma nonomakeja. Kianj.

4

Nono koworajeñ kaaña kolooniñ Uñia Toroyanoj hoña kolojoa.

¹ Anutunoj kiañkomuñ nononotiwa so gawoñ koi qanananoj ano meñkejoñi, iikawaajon mono boñ qeñ naniñ uunanananoj mende kamaabaa. Qaago!

² Nononon gawoñ memewaa kana aasañgoya gamugiawo ii kuuya gema geniñ. Tiliqili mende ama Anutuwaa qaaya mende meerangoñkejonto, qaa hoña ii asuganondeen jeñ silia qenkejoñ. Iikañ anij Anutuwaa jaase-wañanoj ejemba keraqeeanjo moma nonombutiwaajon naniñ jeñqeeanjo qaananananoj kolooro kuuyanoj qaa tororo jeñ nonombombaajon amamañkeju.

³ Kaeñ amakejonto, tosia oñonoj kokaen jeñkeju, "Poolnoj Oligaa Buñaya ii esuyawo jeñkeja." Kaeñ jewenagati een, esu iikanon gere sianon kemebuti, mono iyojoo uugianon ejiwaaajon gojono osinkeju.

⁴ Kraistnoj Anutuwaa uñauñaya kolojoa. Kraistwaa akadamuya ii añañ Oligaa Buñayanon ninisaama asasaga kaañja asariñkejato, yoñoo jaagianoj umuj kono tiñtuñ qenkeju. Kambañ kokaamba bologaa Poñja gomanj so galen koma oñomakeji, iinoj uumeleembaa gadokopa ejemba yoñoo uñagiaa jaaya meñ gooro lañ laligoju. Kawaajon Oligaa Buñawaa asasaga iima asariwombaajon amamañkeju.

⁵ Neenaa qabuñananoj somariiwaatiwaajon Buñja qaa ii mende jeñ asariñkejento, oñonoj Poñ Jiisas Kraistwaa kania moma jeta teñ kombutiwaajon uu kuuj oñomakejeñ. Nononoj Pombaajon jeta otaañ oñó weleñ qeñ oñomakejoñ.

⁶ *Kania kokaembaajon weleñ qeñ oñomakejoñ: Anutunoj kanakanaiyanon kokaen jeñ kotoro, "Asasaganon mono pañgamanj qero asariwa." Kaeñ jeroti, iinoj mono Buñayaas asasaga ano uunana kuuro asariro. Kraistnoj nanamemenja ama mero Anutuwaa asamararanjanon jaasewañanoj asariro iigit, Anutunoj nono iikawañ kania moma kotowombaajon kaparañ komakeja. Asasagaa kania jeñ seiwombaajon ama asasaga ii nonono.

⁷ Asasaganon uunana kuuro asariniñ momakooto iikawañ sewanja ii milyon kina uuguj uuta koloojato, sele busunana ii koworajeñ kaañja afaañgoj jumakeja. Anutuwaa asasaganon mono sele busu kaañja uutanoj eja. Ejembanon iikawañ kania iibutiwaajon Anutunoj areñja ama nonono. Sareqaa iikawañ kania ii kokaen: ku-usun honoja qaa ama

* **4:6:** Jen 1.3

nonomakeji, ii nonoonoŋga een kolooŋkejewaa so qaagoto, Anutunoŋ mono iikawaa Toya koloja.

8 Eu emu lee lee iikanonja lombo kania kania qanananoŋ uma qololombiŋ nononjgi konajiliŋ momakejonto. Ii momakejonto, kileŋ iikanonj mende qezejaŋ nonongi kamaaŋkejonto. Kambanŋ tosaanjanonj juŋ kaanjaŋ waŋgonjanonj osin kana mende mokoloŋkejonto, kileŋ titiboronana tegoro doomorona mende momakejonto.

9 Ejembanon sisiwerowero ama nonomakejuto, Anutunoŋ gema mende nununkeja. Ejembanon meŋ kamaaŋ ama riŋ nonomakejuto, kileŋ mende tiwilaankejonto.

10 Jiis qeqi komuroti, iikawaa so nono kaanjaadeen buŋaya jeŋ seŋkejonjwaajoŋ ama nunugi komuwombotiaa moma kema kaŋ laligoŋ. Jiisaswo kotiŋ laligonij inaan nonomakeji, ejembanon iikawaa kania moma kotowutiwaajoŋ ama kaeŋ laligowombaajoŋ uumotooŋ anjoŋ.

11 Balonoŋ jaawo laligon. Jiisaswaa gawoŋa meŋkejonjwaajoŋ ama kambarŋ so komuwombaa so kolojoŋ. Sele busunananoŋ komuwaatiwa so kolojato, Jiisasnoŋ uunanananoŋ kotiŋ laligon sele busunana meŋ gibilinkeji, ejembanon iikawaa hoŋa iima asariwutiwaajoŋ ama nanjoŋ.

12 Nono kambanŋ so siimbobolo moma komuwombaa so kolooŋkejonto, niinoŋ oŋoŋ batugianonj gawoŋ men laligoweti, oŋonoŋ iikawaajoŋ ama gibilin laaligoŋ kotiganonj keuma laligon ubuya.

13 *Ondino (Buk Song) moŋnoŋ qaa kokaŋ oogita eja, "Anutu moma laarjia koomunonja metogoŋ nombaatiwa qama koolin laligowe." Nononoŋ qaa iikawaa so koomunonja metogoŋ nonombaatiwaajoŋ moma laarijon. Momalaariwaa Uŋa Toroya iikayaddeeŋ buŋa qeq ajoŋjwaajoŋ nononoŋ mono kaanjaagadeen qaanana jeŋ qama koolinkejonto.

14 Anutunoŋ Poŋ Jiisas meŋ gibiliro koomunonja waaroči, iinoŋ mono nono kaanjaagadeen meŋ gibilin nonono waama Jiisaswo uniŋ jaasewaŋjanonj ama nonono oŋowo motooŋ laligoŋ uboŋa. Ii mojoŋjwaajoŋ ama qaanana jeŋ qama koolinkejonto.

15 Qaanana jeŋ qama kooliniŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋjanonj toroqeq ejemba seiseiya sokoma oŋombaa. Kaeŋ kolooro yoŋonoŋ afaaŋgoŋ Anutu kelemaleŋ mepeseegi qaqa buŋayanoŋ seiŋ en ubaa. Oŋonoŋ kaanjaagadeen Anutu mepeseen seiwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ lombo kania kania bosima aon oronj laligojonto.

Momalaarinoŋ laaligowaa tania ii kokaŋ:

16 Anana meŋ gibilin nonombaatiwaajoŋ moma mono boŋ qeq naniŋ uunanananoŋ mende kamaawa. Oŋanoŋ selenanaageŋ waziŋ soolinkejonto, ii kileŋ uunanaageŋ kambanŋ so koloŋnikejonto.

17 II kokaembaaajoŋ: Namonoŋ kakasililiŋ kambanŋ torodaamoŋ moma laligowonjato, iikawaa gematanonj asamararaŋ honoŋa qaa mokoloŋ tetegoya qaa oyarboyaa laligowonja. Asamararaŋ ano kakasililiŋ woi ii gosiŋ oroniŋ asamararaŋ iikanonj mono uuta kolooro namowaa kakasililiŋ kania kania ii moniŋ afaaŋja ano kamaaŋqegeta kolojo.

18 Ejemba ano ilawoila jaanoŋ ii-iita ii kambangja tegoro aliwuto, Siwe gomambaa ilawoilaya kambanŋ kokaamba mende iimakejonto, iyoŋonoŋ mono kambanŋ tetegoya qaa en ubu. Kawaajoŋ nononoŋ jaananananoŋ ii-iita ii qaagoto, mende ii-iita mono iikaŋ baagen uun injiimakejonto. Kianj.

* **4:13:** Ond 116.10

5

Poolnoj Sizewaa oyañboyaj kuunooj kemambaajoj moro.

¹ Nononoj qaa koi mojon: Namo sele busuwaas opo sel kuunjanoy laligonij koomunoj ii kondeno kamaawaati, Anutunoj kambaj iikanoy sele busuwaas miri doñgoga ajo mero Siwenoj ewaati, ii buña qej nonono iikanoy laligowonja. Sele busuwaas miri qaita moj ii tetegoya qaa kotakota er ubaa.

² Qaa ii moma kambaj biiwianoy kokanoj letombombaa aiña moma osongoj nunuro Siwe laaligo gomanananoy ubombaajoj awelegonkejoj.

³ Siwenoj unij sele busu qaita moj mouma nonono rabonjati, kambaj iikanoy mojnoj bombolan mende mokoloon nonombaa.

⁴ Namo sele busu koi qetegowutiwaajoj mende mojonto, Siwe laaligo gomanananoy uma sele busunana doñgoga mewombaajoj awelegonkejoj. Sele busu koi komuwaati, ii laaligo kotiganoy gogoro qaono Anutunoj kitia oyañboyaj sele busuga nonombaatiwaajon mojon. Kawaajon kambaj kokaamba sel kuuj kokawaa uutanoy laligon uulombonana bosima letombombaa aiña moma osongoj nunujkeja.

⁵ Anutu ajo Siwe sele busu mewombaajoj moma mokoloon nonoma Uña Toroya uunananoy ano oyañboyaj koloowombaa dañgunuya koloja.

⁶ Kawaajon nono mono kambaj so qaqabuñabuñananañawo satiñ laligonj kokaenj momakejoj: Sele busunanaa laaligo kuunjananoy koi laligowonjati, kambaj iikawaa so eu Siwe laaligo gomanananoy Pon Jiisaswo mende laligowonja.

⁷ Kamban jokaamba Siwe gomambaa ilawoilaya mende uuñ injimakejonto, kileñ ii moma laarinj iikawaa so ama men laligonj nemuj koma nonomakeju.

⁸ Kawaajon qaqabuñabuñananañawo kotiñ sele busunanaa laaligo kuunja koi mesaowombaajoj kaparañ koma gomanana hoñanoj eu uma Pombo laligowombaajoj mojon.

⁹ Kawaajon gomanananoy koi me eu laligowonjati, nononoj mono uunana Pon Jiisas kerageeñjo ama mubombaajoj somongoj iikawaajoj kotiñ kaparañ komakejoj.

¹⁰* Iikawaa kania ii kokaenj: Kuuya anana mono Kraistwaa qaa jakeyanoy asugiwonja. Namonoj sele busuwo laligonj Pombaa uusiñja soyanoj tenj koniñj me qetemetetañ aninj me eej lañ laligoninji, ajo mono qaanana ii gosiñ iikawaa so tawanana aña aña nonono buña qej awoñja. Kianj.

Ejemba Anutuwo uumotoor ambutiwaas gawoña menjkejoj.

¹¹ Kraistwaa qaa jakeyanoy namboñati, nononoj ii moma Pombaa moyaa uuguwombotiaajoj keenana momakejoj. II mojonjiwaajoj ejemba kanianana soraaya mobutiwaajoj kaparañ koma uu kuuj oñomakejoj. Kanianana ii Anutuwaa jaanoy asuganoj eja. Niñonj tiliqili ejaga qaago, oñonoj kaanjagadeenj ii uugianoj moma yagowutiwaajoj moma jejeromoyromoy amakejeñ.

¹² Kaeñ jeñ ananaa jeñqeeñjo qaanana mobutiwaajoj mombo mende kaparañ komakejento, kanianana iikayadeen jeñ asariñ oñomambaajoj mojen. Onjo ii moma saanoj nonoo selenana ii boi takapolakaya yonjoo jaagianoj mepeseegi sokombaa. Yonjonoj iwoi onjo uugianoj eji, iikawaajoj qaagoto, selegiaa iwoiya jaanoy iibombaa so kolooj, mono iikawaajoj

* **5:10:** Room 14.10

awelegoŋ oŋoŋgiao selegia men̄ um̄ qaa laŋ jeŋkeju. Kawaajoŋ qaana koi jeŋej. Oŋonoŋ yoŋo qaagia auta (gorosoŋa) mojutiwaajon̄ mono nonoo kanianana jeŋ asariŋ tororo meleema oŋombu.

¹³ Oŋonoŋ noojoŋ “Uusoo tani kaŋa kolooja,” jegiti eeŋ, niinoŋ mono Anutuwaa gawombaajoŋ̄ ama uugere moma laligowe. Tosianon̄ noojoŋ̄ kokaen̄ jeju, “Uugereya qaagoto, qaaya bonjoŋa-gadeeŋ̄ jeŋkeja.” Kaeŋ̄ jejuti eeŋ, ii mono oŋo ilaaŋ oŋombombaajoŋ̄ ama ambe. Mono ii dudu-wubo.

¹⁴ Kawa kaia ii kokaen̄: Kraistnoŋ̄ jopagoŋ̄ nonomakeji, iikanon̄ mono kondooŋ̄ kuuŋ̄ nonono gawoŋ̄ meŋkejoŋ̄. Eja motoonŋgonon̄ kuuya ananaa kitinanaga duŋnana meŋ̄ komuro. Kawaajoŋ̄ siŋgisongonanaa iroŋ̄ mende meleema nononoto, kuuya ananaa siŋgisongonanaa mesaoro toroqen̄ koomuya mende koloojoŋ̄. Qaa ii moma asariŋ̄ moma yagojon̄, Kraistwaa uujoŋayanoŋ̄ mono kuuya anana joloŋgoŋ̄ gawoŋ̄ mewombaa-jon̄ kuuŋ̄ nonomakeja.

¹⁵ Iinoŋ̄ mono kokaembaajoŋ̄ kuuya ananaa duŋnana meŋ̄ komuro: Na-monon̄ jaawo laligojoni, anana mono laaligonana toroqen̄ ananaa joŋadeeŋ̄ laligowombo. Kaeŋ̄ qaagoto, moŋ̄ ananaa joŋ̄ ama komuŋ̄ waaroti, laaligona mono iwaajon̄ togoŋ̄ mun̄ laligowombaajoŋ̄ komuro.

¹⁶ Kawaajoŋ̄ uunana meleeniŋ̄, kambaj iikanonŋadeeŋ̄ kanaiŋ̄ ejemba selesele mende gosiŋ̄ oŋorjoni. Ejemba moŋ̄ namonoŋ̄ siliia so mende moma kotoŋ̄ mujoŋ̄. Wala Kraist gosiŋ̄ moniŋ̄ balon̄ eja toŋ̄ kolooroto, kambaj kokaamba moma kotoŋ̄ muniŋ̄ Siwewaa Hamoqeqe Tonanaga kolojoŋ̄.

¹⁷ Kawaajoŋ̄ moŋnoŋ̄ Kraistwo qokotaaji eeŋ, iinoŋ̄ mono kolokoloo dologa koloŋ̄ doŋ̄dōŋgoga kolooja. Laaligo walaganon̄ aliro laaligo gbilianoŋ̄ mono duŋjanon̄ kolooŋ̄ asugij muja.

¹⁸ Kaŋa laligojato, iwoi kuuya iikawaa kondomondoo Toya ii Anutu. Iinoŋ̄ Kraist wasiro tawanana meŋ̄ aŋaliŋ̄ nonoma Anutu iyanjavo uumotoonŋo amboŋiwaas kania mesasariro. Kana kaeŋ̄ asugiro Anutunoŋ̄ gawoŋ̄ nonono ejemba Anutuwaa alauruta koloowutiwaajoŋ̄ joloŋgoŋ̄ kuuŋ̄ oŋomakejoŋ̄.

¹⁹ Anutuwaa uumotoonŋo amboŋiwaas kania ii kokaen̄: Kraistnoŋ̄ kamaaŋ̄ gomaŋ̄ gomaŋ̄ ananaa tawanana mero sokono Anutunon̄ aŋaliŋ̄ nonono alauruta kolooniŋ̄. Kana uugun̄ laligoŋ̄ kouniŋ̄, siŋgisongo iikawaa qaagia mende weenŋoŋ̄ romonŋoŋ̄ iroŋ̄ mende meleema nonono. Anutuwaa alauruta kolooniŋ̄ moma laarin̄ nonoma Kraistwaa tawawaajon̄ ama Anutuwaa uumotoonŋo ambombaa Buŋ̄a qaaya ii boronanananoŋ̄ ano.

²⁰ II aŋ̄ Kraistwaa jotamemeuruta koloojoŋ̄. Anutunoŋ̄ qaa saŋe ama nonono iikawaa so ejemba uugia kuuŋ̄ oŋomakejoŋ̄. Kraistwaa jeta meŋ̄ kaparan̄ koma kokaen̄ qisiŋ̄ oŋomakejoŋ̄: Mono Kraistwaa tawaya buŋ̄a qeŋ̄ aŋ̄ Anutuwaa alauruta koloowu.

²¹ Anutunoŋ̄ kuuya ananaa siŋgisongonanaa qaaya jeŋ̄ tegor̄ iroŋ̄ meleema Kraist siŋgisongo moŋ̄ mende anotiaa qaganon̄ aŋ̄ uro duŋnana meŋ̄ siimbobolo moro. Kraistwaa siimboboloyaajon̄ ama iwaanoŋ̄ qokotaaniŋ̄ Anutunoŋ̄ saanoŋ̄ qaanana jeŋ̄ tegoro solarjaniwon̄. Kiaŋ̄.

6

¹ Nono Anutu iyanjaa gawoŋ̄ meme alauruta koloojoŋiwaajoŋ̄ ama uugia kokaen̄ kuujon̄: Anutuwaa kaleŋmoriajanon̄ omaya koloowabotiwaajoŋ̄ ii mono buŋ̄a qeŋ̄ aowu.

2 *Anutunon qaa moj kokaen jerota Buja Terenoj eja,
“Giima koboombabaa kambananon mono kaq kuuro niinoj qamakooliga mobe.

Hamoqege kambananon kaq kuuro iikanon ilaan gombe.”

Qaa kaen ejí, ii mobu! Kambaq keteda koi kanoj mono Anutuwaa hamoqege kambanja kolooja. Anutunon injima koboombabaajoj moro kambanjanon kaq kuuro kiañkomuya ii mono keteda koi buja qej aowu. Kiañ.

Poolnoj kakasililij kania kania mokolooro.

3 Moj nonoojoj ama uuta boliro kamaawabotiwaajoj galenana mej aoj laligojkejon. Jen nonoŋgi gawonananon qaayawo kolooj kamaawabotiajor kaen amakejon.

4 Anutuwaa gawoŋ meme ejemba awaa soro koloojoni, ii nanamemenana kuuyanon qendeemakeja. Kakasililij ama jaabamegege kania kania ama nonoŋgi konajiliŋ uutanon laligojonto, iikanon mono mokosiŋgoj kaparaŋ koma kotiŋ namakejon.

5 *Ooli waayawonon nunun kapuare miria miria kanoj nonooŋgi laligonij. Kareja kareja asugigi kawaa uutanon komuwombotiwaajoj doomoronana keno keenana moma laligonij. Gaoŋ gbili rama neneawaajoj wosonana niniro laligoninto, kileŋ selenana qej gawoŋ mej laligonij.

6 Nanamemej soraaya otaaŋ Anutuwaa uusiija moma asariŋ lombo argoj mokosiŋgoj ejemba ala mej ojomakejon. Uŋja Toroyanor uunana saa qero batugianoŋ gbiŋgbaoŋja qaa jopagoj ojoma laligojor.

7 Qaa hoŋagadeen jeniŋ Anutuwaa ku-usuŋjanon nemuŋ koma nonono nanamemej solaŋaa tiwo sumajon meniŋ boro dindinananoj ano qani-nananon mej nanjoŋ. Kaen nama leegen Buja qaa jeŋ seininj, leegeŋ qaa qoloŋmolonjgoya selenananon argoj iikawaa kitia jen mindiŋgoj laligonij.

8 Qabuŋa nonoŋgi selenana mende mepeseenkejon. Yoŋ jen gamu qej nonoŋgi uunananon mende kamaaŋkeja. Nonoojoj sundu awaa ano bologa ii laj jeŋkeju. Ejemba qaa qoloŋmolonjgoya jeŋkejuti, iikaŋa ama nonomakejuto, kileŋ qaa hoŋagadeen kuuya jeŋkejon.

9 Ejembanon kanianana saanor moma kotonkejuto, kileŋ tosianon lolomonij telambelaj ama nonomakeju. Kamban tosaanjanon komuwombaajoj ama laligoninto, kileŋ toroqen jaawo laligojor. Kikekakasililij eja kaajaa nunun laligogito, kileŋ mende komuniŋ.

10 Wosobirinoŋ nunuro kileŋ kambaq so aisoŋ laligojor. Wanaya laligoj kileŋ ejemba mamaga ilaaŋ ojonoj uugianon qaqa buŋagiawo kolooŋkeju. Namowaa esuhinanana qaagoto, kileŋ oyaŋboyaj kuuya buja qej aoj simbawoŋjawi laligojor.

11 Oo Korint ejemba, nononoj uunanaa naguya ojoojoj horoŋ qaa moj mende konij kemero kanianana asuganondeeŋ injiowe moju.

12 Ojonoj nonoo uumomonana mobubotiwaajoj ii mende argoj komakejonto, nononoj ojoo uugia mobombotiwaajoj mono ojooŋgiodeeŋ argoj koma aonkeju.

13 Niinon uumomona ojomebe ojonoj mono iikawaa kitia kaanagadeen tororo nombu. Niinon meraborauruna kaajaa tani qaa kokaej injiŋ ooŋej: Ojoo kaanagadeen mono ojooŋgiida uugia naguya horoŋ uujopagia ii mombo momboga qendeema nonombu. Kiañ.

Momalaarigia qaa yojowō mende qokotaawu.

¹⁴ Ejemba uugia mende meleenejiti, iyojowō mono uugia mende somonjōn* ororōj mende laligowu. Laaligo solanā ano laaligo doogoya ii anjā anjā koloojao. Ii mindirij orombombaajoj amamaawoja. Pañgamañjanoj ano asasaga ii motooj mende koloojao. Qaago!

¹⁵ Kraist ano Iimolanj (Satan) yoronooj uumotooj ama motooj laligowowaajoj amamaawaota. Kawaajoj uumeleer ejemba monjōn nanamemeja uumeleembaa gadokopa ejemba moj iwo motooj mindirij ambowaajonj amamaanjkebaota.

¹⁶* Anutu ajo qaaya moj kokaej jerota eja,

“Niinōj kanagesouruna yonjoo uugianoj laligōj batugianoj kema kañj.

Pongia koloowe yonjonoj nii welej qen mepeseen noma laligowuya.” Qaa iikawaa so Anutuwaa Uñjayanoj uugianoj laligoro sele busunananoj Anutu laaligo kombombanajā Toyaa jigo kolooja. Anutunoj iyanjā ji-wowōj jigoyanoj tando lopioj mepesewombaa songo ano erota amamaanjkejonj. Anutuwaanoj jigo ano asa jigo ii anjā anjā. Iikawaa so nononoj uumeleembaa gadokopa ejemba yonjowō qokotaawombaa songo ano erota amamaanjkejonj.

¹⁷* Kawaajoj ojo mono Poñnoj qaa kokaej jerotiwa so otaaj ambu, “Ii mono oñomesaøj seleenjeñj kañ tuuñ iyanjā moj laligowu.

Angonjoragiawo koloonjkejuti, ii mono mende oñosirigi niinoj moma añgoj koma kalañj koma oñoma laligomañj.

¹⁸* Niinōj Mañgia koloowe ojo noo meraborauruna kolooj laligowuya. Poñ ku-usujj kuuyaa Toyanoj kaej jeja.” Kianj.

7

¹ Oo wombō alauruna, Anutunoj kalañj koma nonomambaa qaaya kaej somonjōj nonono eja. Kawaajoj iwoi sele uñjanana mej tilooji, anana mono ii kuuya qetegowombaajon Kraist qama kooliniñ hamo qen nonombaa. Anutuwaa jeta uuguwombotiaajon mono keenana moma kaparañ koniñ mej solanjanij nonono soraaya koloodaborowonjā. Kianj.

Uugia meleengitiwaajoj Poolnoj keraqeeanje moro.

² Nononōj moj mende jej kondemondeeñj ama muniñ tiwilaaro. Mombaanōj iwoi mende qenjamēnjanjgoniñ. Moj mende tiligoj jaameesajj ama muniñ. Kawaajoj oñonoj mono uugiaa naguya horoñ nono uugianoj somonjōj nonoma laligowu.

³ Tosianoj batugianoj gawoñ mej selenoj kuukuu qaa kaej jej jej nononjito, niinōj qaa koi oñoo qaagia jej tegoñ ironja meleema oñomambajonj ama mende jejeñj. Niinōj qaa kokaej jewe modaborogi: Nononōj uunanaa naguya horoñ ojo uunanananoj somonjōj oñomakejonj. Kaej ama saanōj oñowo ororoj somonjōj komuwoñjā ano ororoj kotiñj laligowonjā.

⁴ Uuwóiya qaa momalaarina somata oñoonoj ama laligojen. Oñoo selegia mamaga mepeseenjkejénj. Oñoojōj ama uluñkolena somata mokolooj enjewiaajonj kakasililinj kania kania moma iikanoj kileñ honoja qaa aisoosjenj.

* ^{6:14:} Qaajan (yoke) ii hoos me bulmakao woi yoroo arogaranoj anjā kemero kare me kinoj iwoi horonjkejao. Kaej oroangaraa aingara ambotiwaajonj amamaanjkejao. Kaej jinjauñ kembabo.

* ^{6:16:} Lew 26.12; Eze 37.27; 1 Kor 3.16; 6.19 * ^{6:17:} Ais 52.11 * ^{6:18:} 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13; Ais 43.6; Jer 31.9

Masedonia prowinsnoj kema Tatuswo aitonjgori.

⁵ *Tatus mongama laligowetiwaajon* jeweti, qaa ii toroqeñ jemanya. Masedonia prowinsnoj kouma kanø kaanjagadeen uuluae mokoloomambajoñ amamaawe. Daen̄ daen̄ kembeti, iikanor̄ konjiliñ kania kania mokoloowe. Anutuwaa manja qen̄ tosañañ yonjowo aŋgutowo ama oŋoojoñ majakaka moma laligowe.

⁶ Kaan̄ laligoweto, Anutunoj uukamakamaa ejemba naŋgoj nonomakeji, iinoj Tatus karoti, iikanor̄ ulujkolej ama nono.

⁷ Tatusnoj karoti, iikanondeen qaagoto, Korint oŋonoj ulujkolej ama mugi iinoj nijoro Anutunoj iikanor̄ kaanjagadeen ulujkolej ama nono. Oŋoo sundugia kokaen̄ nijoro, “Oŋonoj nii niibombaajon koposongon̄ laligoju. Wosogia oŋonoj moma noma lombo nonjitiwaq qaa ya jeñ noo kitina naŋgoj jewombaajon jojorin̄keju.” Sundu ii nijoro moma uukoisoro somata qatawo mobe.

⁸ Niñoj uugia Buŋa qaanoj kuun̄ tere ii oowe ween̄goj oŋoŋgija moma bolin̄ aogiti, iikawaajon̄ mende moma bolin̄ aoejen̄. Wala moma bolin̄ aoweti, ii kileñ kamban̄ kokaamba kokaembaajon̄ mombo aisoojeñ: Tere qaananon̄ uugia meñ boliro wosobiri aŋgito, wosobiri iikanor̄ mono meleema kamban̄ torodaamonda eñ tegoro. Kaniagia kaeñ iibe.

⁹ Kamban̄ kokaamba oŋo moma bolin̄ aogitiwaajon̄ ama mende aisoojento, kokaembaajon̄ aisoojeñ: Oŋo nanamemen̄giaajon̄ ama moma bolin̄ aogi gamu wosobiriganon̄ ilaañ oŋono uugia mombo meleema diŋgogi. Ii Anutuwaa jetaa so kolooro uugianon̄ mono nonoojoñ ama mende boliroto, oŋanoj ilaañ oŋombe.

¹⁰ Singisongonanaajon̄ ama moma bolin̄ aojorj eej̄, gamu wosobiri iikanor̄ mono ilaañ nonono uunana mombo meleema diŋgowoñja. Diŋgwoñati, Anutunoj mono nunuano Siwenoj uboña. Moŋnoj uuta meleema iikawaajon̄ mende moma bolin̄ aowaa. Baloñ ejemba tosianon̄ singisongogiaa wosobiri momakejuto, Anutunoj ii mesaowaatiwaajon̄ mende qisiwuti eej̄, iinoj mono iron̄a meleema oŋono koomu kotiga kumuwyua.

¹¹ Oŋonoj Anutuwaa uusiňaa so wosobiri mokoloogi gamu iikawaaw hoňa ii uugianon̄ kolooro letongiti, ii gosiñ iima walinqon̄ kokaen̄ jegi, “Anana goñ-añgolenana mesaoj uunana meñ kululuuñ uugere qaganon̄ waama kanianana soosooya gosiñ mindingonir̄. Ejemba singisongo aŋgiti, iyoŋoojoñ uunana waaro sisigia meñ jeñ oŋoniñ. Anutuwaa jetaa uuguwombotiwaaajon̄ aaruñ lalaŋoniñ keenana moniñ. Poolnoj kan̄ uunana meleeniniwaa hoňa iibaatiwaajon̄ koposongon̄ laligojon̄. Uunana nanamemen̄ dindiňa ambombaajon̄ anin̄ ano moŋnoj kana qiwitigoroti, ii mindingon̄ mubombaajon̄ jojorin̄ laligonin̄.” Kaen̄ jegi sokombaa. Kamban̄ kokaamba kana dindiňa otaajuti, ii qendeema noŋgi iijen̄.

¹² Kawaajon̄ moŋnoj batugianon̄ boliroti, iigadeen̄ mindingon̄ mubutiwaaajon̄ ama terena mende oowe me moj ii meñ bolin̄ muroti, iigadeen̄ ilaañ oŋombutiwaajon̄ tere ii mende oon̄ ambe. Ii kokaembaajon̄ oowe: Oŋo Anutuwaa jaasewaŋjanon̄ niwo uumotoon̄ ambombaajon̄ kaparañ komakejuti, sili iikanor̄ asuganor̄ asugiaatiwaajon̄ tere ii oowe.

¹³ Neenaa ulujkolena iikayadeen̄ mende mojento, Tatuswaa uuta batugianon̄ qeangoro iiniñ iikanor̄ kaanjagadeen̄ uuna naŋgoro honoňa qaa aisoon̄kejen̄. Oŋonoj korebore Tatus keraqeeanje qen̄ mugitiwaajon̄

* **7:5:** 2 Kor 2.13 * **7:5:** 2 Kor 2.13 kanoj Tatuswaajon̄ jero.

aisooŋkeji, korisoro iikanon kaanagadeen naŋgoŋ nono iikawaajon honoŋa qaa aisoŋkej.

14 Niinon oŋoo siligiaajon ama selegia Taituswaa jaanon mepeseen laligoweti, onjonon iikawaas so angi niinon gamu mende mewe. Niinon oŋoo batugianoŋ laligoŋ qaa kuuya injjoweti, ii honagadeen. Kawaa so oŋoo qaagia Taituswaa jaanon jeŋ mepeseen laligoweti, qaa iikanon mono kaanjiadeen kaniagia mindiŋgogi hoŋa kolooro.

15 Onjo korebore noo qaana teŋ koma Taitusnoŋ karo sombugiawo moma jeneŋia ororo koma horoŋ mug. Taitusnoŋ siligia ii romongoŋ qaa niijoro uuqeeŋgoyanoŋ oŋoojoŋ ama somariiro kotiiŋ mepeseen oŋomakeja.

16 Niinon nanamememengia kuuya romongoŋ iikanon saanoŋ oŋoojoŋ ama qaqabumabuŋjanawo kaeŋ moma kotiiŋ satiŋ laligomaŋa. Kawaajon aisoŋkej. Kianj.

8

Uumeleen alaurunana naŋgoŋ oŋombombaa qaaya

1* Oo uumeleen alauruna, Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ uumeleen kanagesoya kanagesoya kanon nonono hoŋa mono Masedonia prowins uutanon awaagadeen kolooro. Niinon oŋo kawaajon poumapou laligubotiwaajon moma sundugia kokaŋ jemaŋa:

2 Yoŋonoŋ kakasililŋ kania kania mokoloogi angotete lombotawonoŋ qagiānoŋ uro wanaya totoŋ laligojuto, ii kileŋ honoŋa qaa aisoogitiwaajon ama uumeleen alaurunana naŋgoŋ oŋombombaajon moneŋ nanduŋ somata qatawo angi.

3 Yoŋoo kaniagia kokaŋ naŋgoŋ jemaŋa: Moŋnoŋ mende kuŋ oŋono iyanjiaa siŋgiājoŋ kileŋ afaŋgoŋ esuŋgiaa so nanduŋia angi ano ii kaanjiadeen uugun oŋonjgi.

4 Yoŋonoŋ kaparaŋ koma mamaga kuŋ nonoma kokaŋ welema niŋjogi, “Nono kaanjiadeen Judia prowinswaa ejemba soraaya ilaŋ oŋombombaajon mojen. Kawaajon Pool, gii saanoŋ ‘Oŋ!’ jena mono simbawoŋawo moma gawoŋ iikawaas bakaya afaŋgoŋ mewoŋa.”

5 Kaeŋ jegi jewe nanduŋ ambutiwaajon mambombeti, iikawaas so iikayadeen qaagoto, ii uugun kokaŋ angi: Yoŋonoŋ wala naŋgonango Pombaa jaanon sokonji, ii ambombaajon uugia somoŋgogi ano iikawaas gematanon Anutuwaa jeta teŋ kombombaajon moma iyanjiaa laaligogia ii kaanagadeen nonoo boronananon angi.

6 Kawaajon Taitus kokaŋ jeŋ kotoŋ mube, “Gii naŋgonango gawoŋ ii kanaŋ menati, iikawaajon ii mono toroqen Korint kanageso ilaŋ oŋona uukalenŋia qendeema moneŋ nanduŋ somata ii mombo toroqen angi batugianoŋ tegowaa.”

7 Uuwaa iwoi kania kania ii kelemaleleŋ buŋa qeq aŋ kokaŋ ama laligoju: Awaagadeen Kraist moma laarŋ Buŋa qaa hoŋa jeŋ sororogoŋ Anutuwaa uusiŋja moma kotoŋ tosaanja naŋgoŋ oŋombombaajon pondan koposoŋgoŋkeju. Oŋonoŋ tosaanja uŋuugun awaagadeen jopagoŋ nonoma awaa soro koloju. Kawaa so naŋgonango gawoŋ koi kaanagadeen mono saanoŋ meŋ sororogoŋ tosaanja uŋuugugii awaa soro koloowaa.

8 Kaeŋ jeŋ moneŋ ambutiwaajon mende jeŋ kotoŋ oŋonjgi. Ii qaagoto, uukalenŋia gbiŋgbaoŋawo koloja me qaagoti, mono ii angotetenonj ama kaniagia momambaajon mojen. Kanageso tosianon gonjaŋgole mesaŋj

nañgonango gawoñgia hoñja toonja meñ zeñ nanjuti, qaa ii jeñ iikanooj ojo angotete ama oñonjeñ.

⁹ Nanduñ dawi ambutiwaajoj gosiwuti, iikanooj mono Poñnana Jiisas Kraistwaa kaniaa taria romongowu. Ojo iwaa kaleñmoriañ somata ii kokaen moju: Iinoñ Siwewaa ilawoila kuuyaa Toya uuta kolooroto, kileñ ojo oyanboyambaa qaqabuñjagiawo koloowutiwaajoj ama namonoj kamaañ kamañqegeta koloon laaligoya togoñ qeleenoj.

¹⁰ Monej ambutiwaajoj mende jeñ kotoñ oñonjento, Jiisasnoj sare anoti, iikawañ so qambajmambana iikayadeen oñonjeñ. Oñonoj gbani emugeñjanoj mutuya koloon nañgonango gawoñ kaparañ koma megí ano ii toroqej mewombaa siñj kotiga mogi.

¹¹ Kamban kokaamba gawoñgia ii mono medaborowu. Wala nañgonango gawoñ mewombaajoj kaparañ koma awelegogiti, iikawañ so ii mono toroqej medaborowu. Iwoi ej oñonjiwaa so mono nanduñgia mamaga ambu.

¹² Kawaa kania ii kokaen: Nanduñ ambombaa siñgianooj koloon ejí eeñ, mono iwoi ej oñonjiwaa so angi Anutunooj moma angoñ kono sokombaa. Iwoi mende ej oñonjiwaa so mono mende gosiñ jeñ oñomakeja.

¹³ Nanduñ somata angi alaurunana yoñjoo laaligogianooj afaañgoro oñoañgaa qagianooj lombo ubaatiwaajoj mende mojonto, alaurunana amamaañ memeqemeañ mejuti, iyoñjoo mendeema ororoj laligoworjatiwaajoj mojoñ.

¹⁴ Kawaajoj kamban kokaamba iwoi kelemaleñej ej oñono tosianooj laaligogiaa iwoiwaajoj amamaajuti, ono mono ii ilaañ oñonjgi soyanoj koloowaa. Kaeñ ama oñoañgaa kanageñ iwoiwaajoj amamaagi yoñjoo ilawoilagianooj kelemaleñej ewaati, kamban iikanooj mono iidamoñ ilaañ oñombyua. Kaeñ ama aogi ala ilailaa siligianoj ororoj koloowaa.

¹⁵*Ii Buña qaa koi oogita ejiwaa so koloowaa, “Mamaga meñ kululuñ laligoroti, iinoñ añañ so nero qaa suruya mende raro ano boromboorooj meñ kululuñ laligoroti, iinoñ nene iwoiwaajoj mende amamaaro.” Kiaeñ.

Neñauruna karooj wasinj oñoniñ kaj ilaañ oñombu.

¹⁶ Anutunooj Taituswaa uuta sololooro oñoojoñ nii kaaña majakaka moma ilaañ oñomambaajoj kaparañ koma laligoja. Kawaajoj “Anutu ñangisen!” jejeñ.

¹⁷ Niinoñ Taitus oñoonooj kawaatiwaajoj qisiñ uuta kuuwe wañja meleeno. Iikayadeen qaagoto, ajo ojo ilaañ oñomambaajoj moma kóposongoj iyañaa siñja otaaq nonomesaoj Korint oñoonooj kamambaajoj jero.

¹⁸ Nononoj uumeleej alanana moj wasiniñ iwo kawaota. Kokanoj Oli-gaa Buña jeñ señekejivaajoj ii uumeleej kanageso so mepeseñ muñkeju.

¹⁹ Iwaa qaa toroqej kokaen jemaja: Masedonia uumeleej kanageso yoñjooj ii meweeñgogi nañgonango nanduñja ii meñ nonowo motoon kana kembonja. Nononoj Poñ iyañaa qabuñjayañ oñonj seiwaatiwaajoj moma nanduñ somata ii saanoj galen koma Judia prowinsnoj kema oñombuja. Ala ilailaa oñombombaa uukalenana kaen asuganoj qendeema oñombuja.

²⁰ Kaeñ ama nañgonango nanduñ somata ii tiliqili angi soowabotiaajoj saanoj galen koma sororogowooja. Moñnoj silinana iikawaajoj jeñ nonombabotiaajoj moma kaparañ koma nanjoñ.

* **8:15:** Eks 16.18

21 *Qaa kawaa kania ii kokaenj: Nononoj sili Pombaa jaanoj dindiña kolooji, ii qetetangowombotiwaaajoj galej mej aonkejoj. Iikayadeej qaagoto, sili ejemba jaagianoj sokonji, ii kaanjagadeej ambombaajoj moma kaparañ komakejoj.

22 Yorowo uumeleen alanana moj ii kaanjagadeej wasiniñ kawaa. Ii kambaj mamaga angtete mej muñ tania kokaenj iiniñ: Iinoj kambajna kambajna Pombaa gawoñ memambaajoj geregere amakeja. Kambaj kokaamba onjo tosaanja ala ilailaa oñombombaajoj mojuti, iikaenj moma laariñ oñonjiwaajoj mono oñoonoj kañ ilaaj oñomambaajoj moma uuwaawaa somata momakeja.

23 Niinon Taitus kokaembaaajoj meweengowe: Iinoj noo ala ilailaana ano gawoñ meme neñana kolooja. Uumeleen kanagesoya kanagesoya yoñonoj alawoinana woi ii meweengoj orongi jotamemegia koloojao. Kraistwaa qabuñayanoj mono yoroojonj ama somariiñkeja.

24 Kawaajoj eja karooj kawuti, ii mono uugianoj jopagon oñoma kaniagia kaenj ii qendeengi iibuya. Kaenj ambuti eej, nononoj siligiaajoj selegia mepeseenriñj, qaa iikawaa hoñanoj mono asuganoj kolooro iigi uumeleen kanageso mamacganoj mobuya. Kiañ.

9

Mono uumeleej alaurugia ilaaj oñombu.

1 Anutuwaa ejemba soraaya ala ilailaa monej oñombutiwaajoj oomambaaajoj mojento, onjo qaa ii modaborojuitiwaajoj qaa mombo jemambaajoj mende amamaajej.

2 Oñjo ala ilailaa ambombaa uusiñgia eja. Niinon ii moma iikawaajoj oñoo selegia mej uma Masedonia uumeleen kanageso yoñoo jaanoj mepeseenj oñoma kokaenj jewe, "Korint ano Akaia uumeleen alaurunana tosianoj mono gbani emugendeen kanaiñ Judia ala ilailaa ama oñombombaajoj jojoriñ laligoju." Kaenj jewe oñoo uugeregiaajoj mogi qaa iikanonj mono uugia kuuro. Kawaajoj kanageso hoñja yoñoo uugia waaro ala ilailaa ambombaaajoj afaañgogi.

3 Oñoañgiaa siij koloonj oñono mojuto, kilej neñauruna karooj koi wasinj oñonjej. "Korint yoñonoj monej mej kululuuwombaajoj jojoriñ laligoju," kaenj jeñ qaa iikawaajoj oñoo selegia mepeseewe. Qaa iikanonj omaya kolooro mamaganoj mobuboto, qaagia otaaj monej oñanoj angi ozonj esunoj raro kuuyanoj kaaj injibutiwaajoj mojej.

4 Qaa iikanonj omaya kolooro moneñgianoj mawosusunoj mende raro eej laligogi Masedonia neñauruna tosianonj niwo kañ kaaj mokoloonj oñombuyagati eej, niinonj mono oñoojonañ ama gamu mokoloomambo. Teñ kombutiwaajoj moma laariñ oñoma laligowe hoñja mende koloonagati eej, onjo mono kaanjaideej qaagia omayaajonj ama gamu mokoloowubo.

5 Kawaajoj uumeleen alaurunana karooj ii uu kuuj oñomambaajoj mobe sokono kokaenj injijowe, "Oñjo mono waladeen Korint yoñoonoj kema nañgonañgo nanduñ somata ambutiwaaj qaa somongogiti, arej ii otaaj andaborowutiwaajoj mono uukuuku mej oñombu. Kaenj angi ala ilailaa nanduñgia ii kikuyawo otoko qaganoj qaagoto, mono loloogendeen afaañgognj mamaga ambu. Ii mindirigi ziozwaa ozoj esunoj raro kañ saanoj mewoña." Kaenj jewe.

Kota afaañgonoj mamaga qosoma kororoowu.

6 Qaa koi mono romoŋgoŋ laligowu: Nene kota afaanŋagadeeŋ qosoma kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaanŋagadeeŋ afaanŋagadeeŋ mewaa. Nene kota mamaga qosoma kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaanŋagadeeŋ mamaga mewaa. Kawaajon mamaga angi Anutunoŋ kitianoŋ mamaga oŋombaa.

7 Oŋo aŋa aŋa nandunŋia mono uugianon somoŋgogitiwa so amakebu. Korisoronon afaanŋgon mojoqojoroŋ ejemba kaleŋ oŋonjuti, Anutunoŋ ii jopagoŋ oŋomakeja. Kawaajon nandunŋia moŋnon kuuŋ oŋonjiwaajon ama uuwoi qaganon mende ambu. Ii kikuwo mende ambu.

8 Uuafaan qaganon kotingia mamaga angi Anutunoŋ mono kотиŋ kaleŋmoriaŋ kuuya meŋ seiŋ oŋomakebaa. Kaeŋ oŋono laaligo kuuya kanoŋ iwoiwaajon amamaawutii, ii kuuya mono kambaj so buŋa qeŋ aogi sokoma oŋomakebaa. Kaeŋ kolooro gawoŋ awaa kania kania ii afaanŋgon megii hoŋa kelemalelen koloowaa.

9 *Otokoya qaa nanduŋ somasomata amakejuti, ii Buŋa Tere qaa koi oogita ejiwaa so kolooyu,

“Iinoŋ afaanŋon kaleŋa kaleŋa mendeema ejemba wanaya oŋomakeja.
Nanamemeŋa dindinŋa kikuya qaa kanoŋ mono kambaj tetegoya qaa Anutuwaa jaanor ej ubaa.”

10 *Anutunoŋ qosomakororoo ejawaajon nene kota muro nene kolooro neŋkejonji, iinoŋ mono nembanenewaa mojoqojoroŋ amakebuti, ii kaanŋagadeeŋ oŋomakebaa. Ii oŋono uugianon lolooro saanor afaanŋgon qaa kota qosoma kororoŋ seigi nanamemeŋ solanjaŋ hoŋa kolooro Anutunoŋ ii meŋ somariiro seiŋkebaa.

11 Kaeŋ angi Anutunoŋ mono laaligo kuuya kanoŋ kotuegon meŋ seiŋ oŋono qeŋgoŋkebu. Kanoŋ saanor afaanŋon ejemba kambaj so gbiŋgbaoŋa qaa kaleŋ mamaga oŋomakebu. Kaeŋ angi ii meŋ (Jerusalem kema) oŋoniŋ ejemba mamaganon kotingiaajon ama Anutu mepeseegi hoŋa oŋoonor koloŋkebaa.

12 Naŋgonanjo gawoŋ koi meŋkebuti, iikanor mono Anutuwaa ejemba soraaya yoŋonoŋ iwoiwaajon memeqemeŋ angi ilaŋ oŋomakebaa. Ilikayadeen qaagoto, iikawaajon “Anutu daŋgisen!” qaa ii mamaga jewutiwaajon ama hoŋa oŋoonor koloŋkebaa.

13 Kawaan kania ii kokaen: Naŋgonanjo gawoŋ koi meŋ iikaanja kanoŋ momalaarigiaa kania qendeenŋi ejemba mamaganon ii iima Anutu teŋ kombutiwaajon mepeseenŋi mun kokaen jewuya, “Korint yoŋonoŋ Kraist-waa Oligaa Buŋa ii qaandeeŋ mende jokolojuto, Poolwaanoŋ qaa ii gbiŋgbaoŋa qaa teŋ koma afaanŋon loloogendeeŋ nono ano tosaanja kuuya noŋoojoŋ kaleŋ jaasooŋgo nonomakeju.”

14 Kaeŋ jeŋ oŋoojoŋ qamakooli gawoŋ meŋ iikanor waegia mamaga meŋ oŋoma kokaen jewuya, “Liya! Anutunoŋ mono kaleŋmoriaŋ kelemalelen Korint oŋono uujopagiaa hoŋa mamaga nononŋi.” Kaeŋ jegi Anutuwaa kaleŋjanon asugaŋon koloowaa.

15 Oo anana Anutu kaleŋjaajon ama mono mepeseenŋkeboŋja. Iwaa kaleŋ Jisas Kraistnoŋ mono awaa soro kolooya. Naŋgonanjo ambutiwaas qaaya ii kaeŋ kaŋ tegoa.

10

Poolwaa gawombaajon qaa jegi kitia meleeno.

* **9:9:** Ond 112.9 * **9:10:** Ais 55.10

¹ Tosianon ojoo batugianoj noojoj kokaen jeŋkeju: Jaasewaŋ qeŋ aŋ geregere mende amakejato, moŋeŋ kema kanoj mono qaa kotakota-gadeen jeŋ nonomakeja. Kaeŋ jeŋkejuto, Kraistnoj kiankomun gumbonjon-jon nomakeji, niinoj mono iikawaa qaganon neeno uugia kokaembaajon kuumaŋa:

² Tosaanja yoŋonoj nonoojoj kokaen romongoj jeŋkeju, "Pool ano iwaan neŋauruta yoŋonoj balombaa nanamemeŋaa taniga otaan iyanqiaojon romongoj amakeju." Niinoj ojooŋoŋ kaaq qaa kaeŋ jeŋkejuti, ii mono temboma ojoma awasaŋkaka nama jeŋ ojonomambaajon mojento, kileŋ uugia kotakota totooŋ kuuŋ jeŋ ojonomambaajoŋ togojeŋ. Kawaajon ojoo ejemba noojoj qaa kaanja jeŋkejuti, ii mono uulaŋawo gema uŋuwu. Qaagia kaanja ii mindinjoggi injiibe uunanonj mono luue qero batugianoj kaaq bonjon laligomaŋa.

³ Ojanoj, nanamemena namonoj amakejento, ii kileŋ neenaajoj ama balombaa nanamemeŋ bologa mende otaan manja mende qeŋkejeŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutuwaa kawali galeŋ koloon kereuruta kiropo kuuŋ ojoma kanoj areŋ soraaya otaan manja qeŋkejeŋ.

⁴ Balon ejemba yoŋonoj uugia walaga otaan manjawaa iwoiya kuuya iikawo manja qeŋkejuto, nononoj kaeŋ qaago. Manjaqeqe eja yoŋonoj jinkaron jake kiripoya kiripoya simen aeŋnoj memeta ii idoŋ kondeeneŋgi kamaaŋkejuto, Anutunoj tiwo sumaj qaita moj usuŋawo ii nonono inaaŋ nonono iikanonj mono kere yoŋoo qaa areŋgia powoworj kotiga ii kuuya gewagonij kamaaŋkeju.

⁵ Uumeleembaa gadokopa yoŋonoj Anutuwaa kania moma kotowubotiwaaŋjonaŋ ama ojooŋgiaa selegia meŋ uma momogia dindinjkojanjigro lal-abubu laligojuto, nononoj iyoŋoo roromongo areŋgia doogoya kiripoyawo ii kuuya qewagonj kondeeneŋgi kamaaŋkeju. Ejembaŋoŋ qaa momogia bologa ii menagon somoŋgutwiwaajoŋ kana qendeema ojoniŋ saanoj qaagia kuuya Kraist teŋ koma munkeboŋatiwa so romongoŋkebu.

⁶ Kaeŋ romongoj Korint ojonoj wala Kraistwaa qaa kuuya teŋ koma aposol gawona naŋgutwiwaajoŋ mambonjoŋ. Ojonoj uugia mombo kaeŋ meleeneŋgigo nononoj mono qaa qootogo ejemba yoŋoo qaagia kuuya gosiŋ jeŋ tegonj ironja meleema ojombombaajon jojoriŋ laligojono. Kianj.

⁷ Ojoo iwoi kuuya mono selewaajoŋadeen mende iima gosiwu. Batugianoj nanamemeŋ soŋkeji, iikawaa kaniaa hoŋa ii mono romongoŋ. Tosianon batugianoj nii meŋ kamaaŋ nooma iyanqio Kraistwaa jotamemeuruta koloojutiwaajoŋ uuwoi mende ama moma kotijuti eenj, iyoŋonj mono toroqej noojoj kaanjaŋadeen kokaen romongoŋ. Yoŋonj Kraistwaa buŋa koloojuti, niinoj mono kaanjaŋadeen Kraistwaa buŋa koloojenti.

⁸ Poŋnoj kokaembaajoŋ ku-usuŋ nono: Ojoo meŋ kamaaŋ ojoomambaajoŋ qaagoto, mono uugia meagowe kotiwiutwiwaajoŋ ama laligojeto. Kawaajonj ku-usuŋ iikawaaajoŋ awelegoŋ koŋaij kaanja selena meŋ uma terereewenagati eenj, ii kileŋ mono gamu moj mende mokoloowenaga.

⁹ Tereya tereya ooŋ ambe weenqejon ku-usunaajoŋ toogia mobubo. Iikawaa toroko mobutwiwaajoŋ mende mojeŋ. Kawaajonj qaa ii kamban kokaamba mende toroqej jemaja. Kianj.

¹⁰ Tosianon qaa kokaen jeŋkeju: Poolnoj tereya kanoj qaa lombotawo ooŋ uunana ojanoj kuunjkejato, batunananonj nano iiniŋ eja loota koloojaano qaaya jero moniŋ piapiaya kolooja.

¹¹ Niinoj qaa iikawaa kitia kokaen jemaen: Qaagia omaya mono mesaowu. Noo kanianaaajon mono kokaen romongowu: Nii mongen kema terenoy qaana kotiga oonkejejeni, iikawaa so mono batugianoj laligon kaanjagadeej kotakota mindingoj ojomaja.

¹² Umbuqumbulin yonjonoy iyanjia jen qeanjor aonkejuto, ojanoy nii nuuguj apsol qabuqagiawo koloowuyagati eenj, niinoj mono gamuna mogenaga. Kaej kolooro neenaa ano yonjoo nanamemengia leelee ama iima gosimambaajon qetetaangoj kokodunduj ambenagato, yonjonoj mono momogia toroga otaan iyanjiaa aiنجiaa so uugia kedaya ama gosinkeju. Nanamemengia kaen lan gosinj “Pool uugujoj,” jen uuqeeango momakeju. Qaa omaya kaen jen uugia qaa kolooju. Anutuwaa kedanoj gosinj noنجi saanoj ujuuguji laligojen.

¹³ Anutunoy gawoŋ memewaa jawoya ama nonoti, ii mende uuqun selena mamaga mepeseemambaajon mende mojen. Anutunoy gawoŋ meme arenja ama nono meŋkejejeni, iikawaa so mono ojoo batugianoy kaŋagadeej gawoŋ meŋkejejeni ano iikawaa hoŋaŋoŋadeej selena mepeseŋkejeni.

¹⁴ Tosianoy qaa kokaen jen soonkeju, “Poolnoj Korint batugianoy gawoŋ merotiaajon selia mepeseero mende sokonja. Anutunoy balon mosoma gawoŋ mewaatiwaa jowo ama muroti, Poolnoj ii uuqun lansaj waleemakeja.” Yonjonoy waladeen gawoŋ ojoo batugianoy mende megito, kilej nii menj kamaaj nooma iyanjiaa selegia qaanondeeŋ mepeseenkeju. Niinoj Kraistwaa Oligaa Buŋa jen seiŋ kema laligon wala Korint ojooŋoŋ kaj uuwaas gawoŋ mewe. Wala mende kawenagati eenj, umbuqumbulin boi yonjonoy noo qaana kaen jegi sokono niinoj neenaa kaniana jeman jen jen soovenaga.

¹⁵ Anutunoy balon mosoma gawoŋ memewaa jowo ama ojonti, iyonoŋoŋ jadowia ii waleema ojoo batugianoy kaj uuwaas gawoŋ meŋkeju. Neeno jadowa mende waleema tosaajia yonjoo batugianoy gawoŋ mewetiwaajon selena mepeseenkejeni. Boi tosianoy uuwaas gawoŋ menj laligogiti, iikawaajon selena mende mepeseenkejeni. Ojoo batugianoy wala kanaaj gawoŋ mewetiwaajon kaen ambe saanoy sokonja. Anutuwaa arenja otaan batugianoy gawoŋ menj laligonj momalaarigianoy toroqen somariiro naŋgoŋ nonombutiwaajon mamboma jejeromoŋromon anjen.

¹⁶ Naŋgoŋ nonoŋgi saanoy gomaŋa gomaŋa Korint leegenjanoy Noot waagenj ejuti, mono endukanoy kaŋagadeej kema Oligaa Buŋa jen asariwoŋa. Gawanananoy kaen somariiro gemaqeqe qaagianoŋ tegowaa. Anutunoy tosaajia yonjoo gawoŋ meme jadowia ama ojono megij hoŋa koloobabororoti, iikawaajon neenaa selena mepeseemambaajon mende mojen.

¹⁷* ^{Kaej qaagoto, Buŋa qaa koi otaaj amambaajon mojen, “Moŋnoŋ selia mepeseemambaajon moji, iinoy mono Pombaa gawombaa hoŋaŋoŋ ama selia mepeseero sokombaa.”}

¹⁸ Qaa iikawaa kania ii kokaen: Iyanjia jen qeanjor aonkejuti, iyonoŋoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokonjuto, Ponjoo moroga jen qeanjor mubaati, iinoy mono aŋgotetenoy kotiŋ nambaa. Kiaŋ.

11

Aposol takapolakaya yonjonoy tiligoŋ ojombubo.

* **10:17:** Jer 9.24

1 Niinoj uuna qaa taniŋaaŋ qaa boronja mon jeŋ selena meŋ ubi iikawaajon mono mende moma bimoowu. Ii kileŋ nii gema mende nuwuyati, ii mojen.

2 Niinoj ojo ejia motoonjo Kraist iwaan buŋa koloogi emba saran jumuŋa soraaya kaanja oŋoombe iinondeen umentaatiwaq qaaaya jeŋ somongowe. Kawaajon Anutunoj oŋoojoj ama uutanoj motoqoto moma uugereya waamakeji, niinoj mono iikawaaw so tosianoj qaanoj tutugon oŋoma kele qeŋ horoŋ oŋoŋgi boliwubotiwaajon majakaka momakejeŋ.

3 *Kokaembaaajoŋ majakaka momakejeŋ: Mokolenoj osoŋkakale ano Iiwnoj (Eewanonj) boliroti, iikawaaw so umbuqumbulinj yoŋonoj kaen me kaen jeŋ tiligoŋ oŋooŋgi uugianoj menjerengoro jinjauŋ ambubo.

4 Iikawaaw kania ii kokaen: Tosianoj kanj Jiias jeŋ asarinini, ii qaagoto, Jiias morota mombaa kania jeŋ seiŋ laligogi oŋonoj yoŋooŋjeŋ mende mogi bimoonkeja. Uŋa Toroya buŋa qeŋ aogiti, ii qaagoto, ome moŋnoj tosaanja oŋoo uugianoj kemero melokanjilj laligoŋ iikawaajon kileŋ konjilj mende moju. Oligaa Buŋa moma aŋgoŋ konjiti, ii qaagoto, qaa tania aŋa so moŋ qatagadeen Oligaa Buŋa qama laŋ jegi tosianoj ii afaaŋqadeen moma aŋgoŋ komakeju. Kaeŋ koloŋkejiaajon oŋonoj kileŋ majakaka moŋ mende momakeju. Ii mende sokonja.

5 Kawaajon majakaka momakejento, nanamemena kaeŋ me kaeŋ gosigi niinoj kamaaŋqeṭa mende koloojeŋ. Tosianoj aposol qa meŋ umbuqumbulinj laŋ amakejuti, niinoj mono iyoŋoo newo baagianoj qaago totoonj laligojen.

6 Qaa nomakejutiwa kitia ii kokaen jejeŋ: Qaa awaga jejetaa tania ii saanoj mende mojento, Buŋa qaawaa kania ii mono moma sororogojeŋ. Ii kambaŋa kambaŋa pondaj asuganoj injsaambe moma yagoju.

7 Oŋo metaama oŋomambaaajoŋ moma neena meŋ kamaan aŋ laaligona naŋgomambaaajoŋ gawoŋ meŋ laligowe. Kawaajon Anutuaanoj Oligaa Buŋa ii oŋoojoŋ sewaŋa qaa eeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowe. Kaeŋ ama laligowetiwaajon tosianoj noojoŋ uuduuduu qaa kokaen jeŋkeju, “Poolnoj kana uugun siŋgisoŋgo amakeja.”

8 Uumeleenj kanageso tosianoj gawoŋ mende mewe kileŋ nandungia eeŋ noŋgi mewe naŋgoŋ nono oŋo eeŋ welen qeŋ oŋoma laligowe. Tosianoj iikawaajon kokaen jeŋkeju, “Poolnoj yoŋgoro meme sili kaanja ama oŋoma laligoja. Kawaajon iinon aposol mende koloojato, aŋaa gawoŋga meŋkeja.” Noojoŋ kaeŋ jeŋ soorŋkeju.

9 *Oŋowo laligoŋ iwoiwaajon amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ iikanooŋ oŋooŋoŋga moŋ mende kuun meŋ bimoŋ muŋ nene iwoiya mende meŋ laligowe. Kaeŋ qaagoto, uumeleenj alauruna Masedonia prowin-snoŋga kanj iwoiwaajon amamaaweti, ii iima asariŋ moneŋ noŋgi sokono. Nanamemena kuuya kanoŋ meŋ bimoŋ oŋomambotiwaajon moma galen meŋ aŋ laaligoweta mombo toroqeŋ kaeŋ laligomaŋa.

10 Meŋ bimoŋ oŋomambotiwaq qaaa iikawaajon mono neenaa selena meŋ uma laligojen. Moŋnoj qaana ii Akaia prowingsiaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanorŋ gewagomambaaajoŋ amamaawaa. Kraistwaa qaa hoŋjanooŋ mono nemuu koma nono qaa kaeŋ somongor jeŋ nanjen.

11 Ii naambaaajoŋ? Ii oŋo mende jopagoŋ oŋombenaga, iikawaajon me? Mono oŋanooŋ jopagoŋ oŋomakejeŋ, ii Anutunoj moja.

* **11:3:** Jen 3.1-5, 13 * **11:9:** Fil 4.15-18

12 Aposol sosoñae kaañä koloonkejuti, iyonoñon nonowo “Ororon koloowombaa gawoñ tania iikayadeej menjkejon,” kaeñ jewombaajon moju. Kawaajoñ kokaen kuuñ oñoma jeñkeju, “Poolwaa tani kaañä gawoñ menjkejon, iikawaajoñ mono Pool kaañä nañgoñ nonombu.” Gawanjiaajoñ selegia mepeseewombaajoñ moma iikawaa kania mongamakejuto, ii saanoñ mende mokoloowu. Niinoñ ii kaañä mende kolojen. Kawaajoñ menj bimoñ oñomambotiwaajoñ mono neena galen menj aon laligonkejeña mombo toroqen iikañañ laligomaña.

13 Yoñonoñ aposol hoñä qaagoto, aposol takapolakaya ano gawoñ meme ejemba osonkakalegiwo kolooju. Kraistwaa aposol nonoo tanitani koloñ qendeema aon gawoñ lan menjkeja. Kawaajoñ umbuqumbuliñ yoñonoñ kaeñ koloogitiwaajoñ mende waliñgoñkeboña.

14 Satan ajo asasagañ gajoba tani kaañä qendeema aon gawoñ lan menjkeja. Kawaajoñ umbuqumbuliñ yoñonoñ kaeñ koloogitiwaajoñ mende waliñgoñkeboña.

15 Kawaajoñ Satambaa welenqeñe ejembauruta yoñonoñ ejemba welenqia qewombaa tanitani ama Kana qaa otaañ iikañañ kanon solaña koloowutiwaajoñ jeñ soooñ qendeema aonkeju. Gawoñ kaañ lan menjkejutiwaajoñ nono mende aaruñ waliñgoñkejoñ. Selememe kaeñ amakejuto, kambañ tetegoyanoñ Anutunoñ tawagia nanamemengiaa so meleema oñombaa. Kianj.

Poolnoñ aposol gawoñ menj siimbobolo mamaga moro.

16 Qaana mombo kokaen jemaña: Oñoonoñga tosianoñ noojon “Uuta qaaga laligoja,” kaeñ jeñ romongowuyaga. Kaeñ romongowuyagati eenj, nii eja uuta qaa kaañä mono koma horoñ nombu. Kaeñ angi saanoñ ii kaañä neena selena menj uma batugianoñ laligomaña.

17 Awasañkaka somata moma selena menj uma qaana jejeni, ii Pombaa momonoñ mende otaañ jejento, qaa ii eja uuta qaanoñ jewageen jejen.

18 Ejemba mamaganon batugianoñ balombaa nanamemeñ bologa otaañ selegia menj umakejuti, iikawaajoñ niinoñ kaañadeej ama qaana iikawaa so jejen.

19 Oñoonoñgio “Momo ejemba uuta kolojoñ,” jejutiwaajoñ oñonoñ ejemba uugia qaa yoñoojoñ mogi mende bimoñkeja.

20 Oñonoñ hoñä toontoñ kokaen kolooju: Ejemba koi kaañä yoñoojoñ mogi uugianon mende bimoñkeja: Moñnoñ uñuama somongoro welenqeñeüruta kamaañqeñeta kolooju. Moñnoñ tutugoñ oñoma nenegia nedaboronkeja. Moñnoñ jeñ kelekele ama oñono iwaa buña kolooju. Moñnoñ iyanjaa selia menj uma qaa tokoroñkota jeñ uruñgia qetaalinqeja.

21 Ii kaañä horoñ ureen ama oñomambaaajoñ mono loolooria koloñ laligowe. Bonjoñä ama oñombetiwaajoñ “Kee momo meraga kolojoñ,” jeñ noojoñ kaeñ romongoju me qaago? Qaa kaeñ jeñ iikanon saanoñ gamu qen nombutiwaao so kolojoa me? Qaa jemanjati, ii eja uuta qaanoñ jewageen jemaña. Umbuqumbuliñ yoñonoñ gawoñ menjkejutiwaajoñ selegia menj uma gamugia mende mojuti eenj, niinoñ mono kaañagadeej gawonaajoñ ama selena menj umambaajoñ kotiijkejen.

22 Yoñonoñ qaa kokaen jeñ selegia menj umakeju, “Nono Juuda ejemba koloñ Hibruu qaa jeñkejon.” Kaeñ jeñkejuto, niigago mono kaañadeej koloojen. “Israel ejemba kolojoñ,” jeñkejuto, niigago mono kaañadeej koloojen. “Aabrahambaa esa ambouruta kolojoñ,” jeñkejuto, niigago mono kaañadeej koloojen.

23 *Qaa moj ii eja uuta qaanoj jewageej jemaña, "Yononoj Kraistwaa gawoja meñkejoj," jeñkejuto, niinoj ii mono ii haamo ama uñuuguj meñkejen. Niinoj mono ejemba ii uñuuguj gawoja kotoj meñ laligowe. Kraistwaa gawombaajon ama kapuare mirinooj noonji kanooj ii uñuuguj kamban mamaga rabe. Ooli waayawonooj geriawo geriawo nuñ laligogi. Kambaña kambaña lombo mokolooj komumambaajon ama laligowe.

24 *Juuda jigo galen tosianooj jegi arawambu non nugi indeña 39 kolooro simboboloya moma laligowe. Kaen ama noñgi areña 5 kolooro.

25 *Room gawman yononoj jegi oporondaayanoj nugi indija karooj kolooro. Somaña motoongo jamonoj nugi komumambaajon ambe. Wanjo somatanooj laligowe kowe toroñanoj kuuq qagon jañgoro indija karooj kolooro. Kambañ mojnoj wanjo jañgoro kowenooj kemen ween motoongo ano gomantiña moj kowe qaganooj lañ laligowe.

26 *Kambaña kambaña kana kema kañ laligowe. Apu somasomata mamaga kotoj iikanooj lombo mokolooj tiwilaamambaajon ama laligowe. Kikekasililin ejemba yonjoojona am koomuwaa toroko moma laligowe. Juuda kanagesouruna yonjoojona am lombo mokolooj tiwilaamambaa ama laligowe. Waba kantri yonjoojona am lombo mokolooj tiwilaamambaa ama laligowe. Taonja taonja kanoj lombo mokolooj tiwilaamambaa ama laligowe. Duuyaa gomaña gomaña kanoj lombo mokolooj tiwilaamambaa ama laligowe. Kowe kotoj kema kanoj lombo mokolooj tiwilaamambaa ama laligowe. Alauruna takapolakagiawo yononoj nugi komumambotiaajon wosona (ba kukuuna) kouma gojono laligowe.

27 Laaligona nangomambaajon gawoja kotoj meñ laligowe. Gaon gbili mamaga laligowe. Gawoja mamaga mewetiwaajon nenewaa kambana mende ero nene apuwa komuñ laligowe. Nene qaono kambañ mamaga bodi laligowe. Opo malekuwaajon amamaan totongra ariñ laligowe.

28 Iikayadeen qaagoto, toroqen kokaen moma laligowe: Uumeleen kanagesoya kanagesoya kuuya yononoj majakaka qaagia nijogi uunanooj mono kambañ so moma bimoon laligowe.

29 Momalaari alauruna daej yononoj sologoñ loorijuti een, niinoj mono kaanjadeen ii mobe bimooro uuna loorinkeja. Mojnoj kongoro ano uumeleen alananoj siñgisongo anji, siñgisongo iikawaa gerianooj mono noo uuna kaanjadeen nooro tembomakejen.

30 Ojonooj sele meñ-uu qaagadeen mobombaa siiña momakeju. Kawaajoñ niinooj selena meñ ubenagatiwa so koloowenagati een, nii selena iwoiwaajon qaagoto, mono uunaa iwoiwaajon kamaañqegeta koloowe esuñña kamaañkejiwaajon ama selena meñ ubenaga.

31 Anutu Pon Jiisawaa Maña kambañ so mepeseenij tetegoya qaa akadamuyawo laligoñ ubaati, iinoj mono noo kaniana moro qaa qoloñmoloñgoya qaagoto, qaa hoñja toon ii jejeñ.

32 *Damaskas sitinoj laligowe kiñ Aretaswaa kiapyanooj goondo-mojuruta noma somonjooj nombutiwaajon jeñ kotoj oñono Damaskas ejemba yonoo siti sopa naguyanoj emboma oloñ koma kemambotiwaajon galen meñ nañgi.

33 Kaeñ nañgito, alauruna yononoj noma konde uutanooj nooma kasanoj somonjooj siti kiropo jengeranionga sosooda angi namonoj kamaañ koma borianionga oloñ koma kawé. Kiarñ.

* **11:23:** Apo 16.23 * **11:24:** Dut 25.3 * **11:25:** Apo 16.22; 14.19 * **11:26:** Apo 9.23; 14.15
* **11:32:** Apo 9.23-25

12

Poolnoj jaameleeq uja iima isaisaan qaa moro.

¹ Ojoo selememe alaurugianoj jaameleembaa qaaya qaaya jenkejuti, iikawaajon niinon kaanjagadeen selena mepeseen jaameleembaa qaana jemaanja. Qaa ii saanoj mende ilaaq ojombaato, kilej qaa toroqen jaameleen ujaya ujaya ii Pojnor qagia nisaano mobeti, iikawaa sunduya jemaanja.

² Eja moj moma mube Kraistwo qokotaq laligoja. Uja Toroyanooj ii wano namowaa koosu haamo jawoya uugun uma sejgelao jawoya uugun uma Anutu iyanja Siwe goman uutanon eu uro. Kamban iikanjadeen gbani 14 tegoro laligojon. Seliawo me selia qaa uja kokoosoyagadeej uroti, ii mende mojen. Anutunoj ii moja.

³⁻⁴ Uja Toroyanooj eja ii wano Anutuwaa oyanboyaj gomanjanooj uro qaa qaita moj jegi moro. Balon eja niinon qaa ii jemambaajon songo eja aña qaa ii balon ejemba ananaa qaanananoj jewombaa so qaago. Seliawo me selia qaa uroti, ii Anutunoj moja. Niinon ii mende mojento, iwaa sunduya mojen.

⁵ Niinon eja iwaanoj iwoi koloorti, iikawaajon selena menj umanjatiwaas so koloojen. Neenaajoj ii koloorto, kilej iikawaajon ama neenaa selena mende mepeseenkejen. Kawaajon qaagoto, esunkamakamaa kolojenjwaaqoj kaej amakejejn.

⁶ Neenaajoj selena kaanjagadeej menj umambaajon mobenagati eenj, qaana mono qaa hojaa so jwenaga. Kaej qaa omaya jeje ejaga mende koloowenagato, ii kokaembajon kolatiq aonkejen: Kuuya onjonon jaameleen ii libetiwaajon qaa dindinu uugun noojon mogi uuta koloombambo. Nanamemena ambe iigi qaa jewe mogiti, mono iikawaa sogadeej gosiñ nombutiwaajon mojen.

⁷ Nisajnisaañ qaa uuta mobe qaa tosaanja uugunjekji, iikawaajon awelegon aomambotiwaaajon Anutunoj iwoi jetawo noo sele busunanooj ano sosoro somambaa so nujkeja. Satambaa gajobanoj siimbobolo ii nono momakejen.

⁸ Kawaajon Pojnoj ii sele busunanonga itagowaatiwaajon qama kooliwe indiñ karooj kolooro.

⁹ Kaej qama kooliweto, qaa kokaej nijoro, "Qaago. Esunkamakamaa koloona noo ku-usunanoj mono afaanjoj uuga saa qero akadamugawo kolojkebaa. Kawaajon noo kalenjmoriana mono bunja qej aona sokombaa." Qaa ii nijoj Kraistwaa ku-usunjanooj qananoj ubaatiwaajon momakejen. Kawaajon esunkamakamaa kolojkejejwaaqoj selena mepeseenkejen. Lombo ii qaombaatiwaajon mende toroqej qama koolinkejen.

¹⁰ Kraistnoj nii esunkamakamaa kolojkejen, kamban iikanooj esun nono kotiñ namakejen. Kawaajon esunkamakamaa koloojenjwaaqoj kilej mobe sokono kiku mende amakejen. Tosianooj uuqege qaa tokoronjkota jen nongi mobe sokoma nonja. Kraistwaaqoj ama kakasililiñ sisiwerowero amo nongi konjajiliñ moma kanoj kilej ubonjoj mokoloonkejen. Kianj.

Poolnoj Korint yojoojoj majakaka moro?

¹¹ Selena menj uma eja uuta qaa tanijaaj koloojen. Dingowutiwaajon ama kana morota moj mende mokoloon noojon mogi ubaatiwaajon ii jejen. Onjanooj, Anutunoj mende ilaaq nonagati eenj, neeno mono iwoi moj mende ambe gemaqeqe qaagianooj hoja koloonaga. Hoja koloonagato, nanamemena kaej me kaej gosiñ, mono kamaanjqegeta mende

koloojen. Tosianoj aposol qabuŋagiajowaa qa meŋ umbuqumbulin laŋ laligojuti, niinoŋ mono iyonjoŋ newo baagianoŋ mende totooŋ laligojen.

12 Ojoo batugianoŋ gawoŋ meŋ lombo mamaga moma mokosiŋgoŋ laligoweti, iikanoj Anutuwaa ku-usuŋjanooŋ sololoon nono aŋgoleto aiwese kania kania asugiro. Nanamemeŋ iikanoj aposol koloojeniwaas kania qendeema oŋonota iigi.

13 Ojoo ilaŋ oŋombe ano uumeleeneŋ kanageso tosaanja ii ojowoo ororooŋ ama oŋombe. Tosaanja oŋombe waagita ojoo mono nomaen oŋomesaoŋe eej laligowuyaga? Ojanoŋ, naŋgoŋ nombutiwaas lombota ii ojoo qagianoŋ mende ambe. Aposol takapolakagiawo yonjonoo lombo ii ojoo qagianoŋ amakejuto, niinoŋ ii tosaanja yonjoo qagianoŋ ambe bosimakeju. Naŋgoŋ nombutiwaajoo mende kuuŋ oŋoma iikanoo koposo ama oŋombe me? Kawaajoŋ “Poolnoŋ koposo ejaga kolooja,” jewuyaga, mono qinjina ii mesaowutiwaajoo qisiŋ oŋonjen.

14 Mobi, kambaŋ kokaamba mombo oŋoonooŋ kamambaajooŋ jojoriwe indiŋa karoŋ koloowaa. Kaŋ gawona naŋgowutiwaas lombota ii duŋanoŋ mombo ojoo qagianoŋ mende amara. Ii qaago. Ojooŋgiaa esuhina-giaajoo mende koposoŋgoŋkejento, ojooŋgio noo siŋ mobutiwaajoo mojen. Merabora yonjonoŋ nemuŋmaŋrugia naŋgoŋ esuhina meŋ kululuŋ oŋombutiwaas so mende koloojuto, nemuŋmaŋ yonjonoŋ ii meraboraurugia yonjooŋ meŋ kululuugi sokombaa. Iikawaa so uuwaa gawoŋ baageŋ niinoŋ maŋgaa koloojen. Kawaajoŋ uunooŋ baageŋ ilaŋ oŋomambaajoo mojen.

15 Kawaajoŋ ojonoŋ qeaŋgowitziaajoo iwoina kuuya ii korisoro qaganoo togoŋ oŋombe ojoo buŋa koloowaatiwaajoo mojen. Neenaalaligona kaanjadeen qeaŋgowitziaajoo qeleemambaajoo mojen. Kaŋ honoŋa qaa jopagoŋ oŋombe uujopananoŋ somariiŋkejato, ojoo uukalenjanoŋ mono kileŋ naambaaajoo waziŋkeja?

16 Ojanoŋ, naŋgoŋ nombutiwaas lombota ii ojoo qagianoŋ mende ambe. Noo tuarenjeŋjurunaŋoŋ qaa iikawaajoŋ uumotoonjoŋ aŋjuto, tosianoj kokaŋ jewuyaga, “Pool ii momo eja koloojiwaajoo tiliqili ama uugia mejanjoŋoŋ kokosiiŋ oŋoma moneŋgia kaeŋ me kaeŋ horonkeja.” Qaa ii hoŋa qaago!

17 Ii nomaembaaajoo jeju? Neŋauruna wasiŋ oŋombe ojooŋoŋ kagiti, iyonjoonooŋa moŋnoŋ Pool esuhina mubutiwaajoo kuuŋ ojono me qaago.

18 Taitus ojooŋoŋ kawaatiwaajoo kuuŋ muŋ uumeleeneŋ ala moŋ iwo wasiwe kari. Taitusnoŋ nii esuhina nombutiwaajoo kuuŋ ojono me qaago? Qaago. Uŋa Toroya motoongonoŋ mono sololoon norono gawoŋ naŋgonanjoŋowaa kana motoondeen kema kaŋ laligori. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutuwaa ku-usuŋ qaganooŋ kawaa.

19 Tere koi weenjoŋ iikanooŋ nooj kokaŋ romoŋgowubo, “Qaa jeŋ munini, mono iikawaas kitiaga kaparaŋ koma jeŋ kaeŋ ooja.” Oo wombø alauruna, niinoŋ iikawaajoŋ kokaŋ jemaŋa: Niinoo Kraistwo gokotaanq qaana Anutuwaa jaasewajanoŋ jeŋ oowe. Gawanana kuuya ii ojonoŋ uugia meagoŋ kotikotii mokoloowutiwaajoo meŋkejoŋ.

20 Ojooŋoŋ kaŋ iibe nanamemengia togoŋkejeŋi, ii mombo otaaŋ laligowubo. Kaeŋ mokoloon oŋomambotiwaajoo majakaka mojen. Nanamemengiaa iroŋa meleema oŋombe qagianoŋ ubaati, ojonoŋ tani amanati, ii togoŋwuya, iikaŋ mojen. Batugianoŋ nanamemeŋ kokaŋ ambubotiwaajoo toona mojen: Uunoo motoqoto moma juma andoruru

jewubo. Uuduuduu ama yoŋ jewubo. Selenoŋ kuukuu ama aŋ deema oŋoŋgiasa tuumbaajonadeen romoŋgoŋ laligowubo. Gemaqeqe qaa tokorokota jeŋ iikanooŋ meŋ boliŋ aowubo. Tosaanoo yoŋoo qaagia aasangyoŋanoo jegi dimbonjawo kembabo. Jabaarambaraj ama areŋa tororo mende otaaŋ oŋoŋgiasa aiŋgianoo laŋ laligowubo.

²¹ Kaeŋ ama laligowuti eej, niinooŋ kokaŋ koloowaatiwaajooŋ majakaka moma kamaŋa: Ejemba mamaganooŋ wala siŋgisongoŋ ama laligogiti, niinooŋ iyooŋooŋ uukondun ama saamambo. Nanamemeŋ jewonjavo laŋ otaaŋ siŋgia kombombaŋa mokoloowutiwaajooŋ serowilin ama gamugia moma mende moma boliŋ aogi. Batugianoŋ kawe uugia mombo mende meleengi injiib Anutunoŋ uuna kuuro mombo uukamakamaa amambo. Kiaŋ.

13

Galeŋ meme qaa konoga

¹*Kamban kokaamba oŋoonooŋ kawe indiŋa karooŋ koloowaa. “Qaawaa jakeyanoŋ aambaa qaaya kuuya ii ejemba woi me karooŋanooŋ naŋgoŋ jegi kottiŋkeja.”

² Niinooŋ Buŋa qaa iikawaa so anjeŋ. Oŋoo batugianoŋ laligowe indiŋa woi kolooro kamban iikanooŋ galeŋ meme qaa oŋombe. Qaa ii kamban kokaamba mombo qeŋ gbiliŋ waladeen jeŋeŋi, iikanooŋ tegooja. Kawaajooŋ mombo kamaŋatii, kamban iikanooŋ ejemba siŋgisongoŋ wala anjiti me anjuti, ii mende injiimaa koboomaŋa. Kileŋagiawo oŋo mono kuuya mindiŋgoŋ oŋomaraŋ.

³Kraistnoŋ esuŋkamakamaa qaganooŋ mende ama oŋomakejato, ku-usuŋa oŋoo batugianoŋ qendeemakeja. Kraist iikanondeen mono solołooŋ nono aposol koloŋ qaa jenkejeŋi, oŋo iikawaa kaniaajoŋ uuwoi ama kaparan koma qisiŋ aŋkeju. Kawaajoŋ siligiaa so mono qaa jeŋ oŋoma mindiŋgoŋ oŋomaraŋ.

⁴ Kraist maripoonooŋ qegi komuroti, kamban iikanooŋ esuŋkamakamaa tani laligoroto, kileŋ Anutuwaa ku-usuŋanooŋ nemuŋ koma muro kottiŋ laligoja. Niinooŋ kaanjadeen iwo qokotaan neena esuŋkamakamaa koloŋ laligojento, Anutuwaa ku-usuŋanooŋ mono nemuŋ koma nono Kraistwaa jeta teŋ koma mindiŋgoŋ oŋomambaajoŋ kottiŋ laligojen.

Mono oŋoŋgia gosiŋ aŋ uugia meleembu.

⁵ Mono oŋoŋgia tororo gosiŋ aowu. Uugia meleema oŋanooŋ Kraist moma laariju me qaago, iikawaaajoŋ mono angotetenooŋ ama gosiŋ aowu. Kraist Jiisawaa Uŋayanoŋ uugianooŋ kottiŋ laligoji, ii moma kotoju me qaago? Uugianooŋ mende laligoji eej, oŋo mono angotete iikanooŋ kamaŋ uŋuro Kraistwaa buŋa mende koloŋoo.

⁶ Niinooŋ oŋoonooŋ aposol hoŋa koloŋeŋ me qaago, oŋo kaeŋ gosiŋ nongi angotete iikanooŋ mende kamaŋ nuwaa, iilkaen mojen. Oŋo noo kaniana kaeŋ asuganoŋ iima moma kotowutiwaajooŋ jejeromoŋromooŋ ama laligojen. Kawaajoŋ mindiŋgoŋ oŋombe oŋanooŋ sokombaa.

⁷ Qaa kuuya ooŋ koujeni, ii angi soowabotiwaajooŋ Anutu qama koolijooŋ. Qaa moŋ jeŋ soon laligogi kaŋ mindiŋgoŋ oŋombe tuarenjeŋurunanoŋ mono aposol ku-usuna oŋanooŋ iima asariwuya. Kaeŋ koloowaatiwaajooŋ mende qama koolijen. Oŋo mende mindiŋgoŋ oŋomarjatiwaā so niibubotiwaajooŋ mende qama koolijento, oŋanooŋ uugia dindija meleembutiwaajooŋ qama koolijen. Uugia oŋanooŋ meleembuti eej, niinooŋ mende mindiŋgoŋ

* **13:1:** Dut 17.6; 19.15

oñombe tuarenjenjurunanoj noojon toroqen “Eja loolooriaga!” jeñ mobuyagato, ii kilen.

8 Nono qaa hoña qotogoj moj utegowombaajon amamaawoñato, qaa hoñanoj seíwaatiwaajon saanoj nambona.

9 Niinoj ku-usuna mende qendeema esurjkamakamaa taní laligowe oñonoj kotiñ nambuti, kamban iikaanjanoj mono korisoro amakeboña. Uumeleembaa akadamugia kuuya mokoloon kotiñ nambutiwaajon nononoj Anutu qama koolij muñkejoj.

10 Poñnon oño meñ kamaan oñomambaajon qaagoto, uugia meagowe kotiiwutiwaajon moma ku-usuña ii nono. Ku-usuña iikawaa qaganooj nama oñoonoñ kamanati, kamban iikanooj geriawo ama oñomambotiwaajon mono qaa koi koriganoj laligoj oñoojoj tere koi oojen. Oñoañgio mindingoj aowuti een, mono bonjoña ama oñomanya. Kian.

Yeizozo qaa tetegoya

11 Oo uumeleen alauruna, qaaa jeñ tegor qambanñmamban kokaen oñonjeñ: Mono aisoñ mono laligowu. Kaniagia sooroti, ii mono kuuya mindingoñdaborowu. Uukuukuu qaa oñonjeñ, ii mono buña qeñ aon teñ kombu. Qaa jeweti, iikanooj mono uumotooñ ama luanenõj laligowu. Kaeñ angi Anutu jopagoj aowutiwaajon inaan nonoma luae qeñ nonombaati, iimoñ mono oñowo laligowa.

12 Ojo uumeleen alaurugia yoñowo mono jolongia jeñ angoñ aon kana soraaya otaañ buugia kiton neñ aon laligowu. Anutuwaa ejemba soraaya kuuya koi laligojuti, iyoñonoj yeizozogia angi oñoonoñ kaja.

13 Poñ Jisas Kraistnoj mono kaleñmoriaña oñono Anutuwaa uu-jopayanooj nemun koma oñono Uña Toroyanoj kuuya inaan oñono uumotooñ ama ainjolooñ laligowu. Kian.

Galesia Tere Poolnoŋ Galesia yoŋoo Tere ano. Jen-asa-asari

Poolnoŋ Buŋa Tere koi Galesia prowinswaa uumeleenj kanageso yoŋoojoŋ oroo. Galesia prowins ii Eisia Maino (Turkey) uutanooŋ Room yoŋonooŋ jeŋ kotoŋ oŋongi baagianooŋ laligogi.

Aposol yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ seigi wala Juuda tosaanooŋ ano kanageŋ waba kantri tosianooŋ kaanqadeenj uugia meleengi. Kambaj iikanooŋ Juuda yoŋonooŋ kaparaŋ koma qaa woi kokaenj jegi bimooro:

1) "Waba kantri yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiweseya selegianoŋ mende kotowuti eej, iyoŋonoŋ mono uumeleenj kanageso hoŋa mende koloowuya." Anutunoŋ ejemba iyanqajoŋ meweengi oŋonoti, iyoŋoo aiweseya ii sele kooto. Jen 17.10-12. Poolnoŋ ii moma "Qaa ii hoŋa qaago!" jeŋ kokaenj jegi kotoŋ oŋono, "Waba kantri yoŋonoŋ Jiis mas moma laarigi Anutunoŋ momalaarigia iikawaajaoŋ ama qaagia jeŋ tegoro solaqaniŋ uumeleenj tuun hoŋa koloowuya."

2) Boi takapolakaya yoŋonoŋ Poolnoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋnoŋ gawoŋ meroti, ii meŋ kamaaŋ ama kokaenj jegi, "Pool ii aposol hoŋa mende koloojiwaajaoŋ ama qaaya mende mobu." Kaeŋ jegito, Poolnoŋ kotiiŋ jero, "Niinooŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa jeje ejaga koloowe Anutunoŋ metogoŋ kuun nono aposol hoŋaga laligojen." Kaeŋ jeŋ Galesia yoŋoo uumeleenj tuuŋa tuuŋa nanamemembaa qambanjamban qaa oroo. Uunana meleemboŋati eej, mono afaangooŋ Kraist jopagoŋ gawoŋa meniŋ hoŋa koloowaa.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-10

Pool nii aposol hoŋa koloojeŋ 1.11-2.21

Anutu kaledmoriaŋhaa Buŋa qaa 3.1-4.31

Nononanaa aijnanaa songoya 5.1-6.10

Terewaa qaa kota waŋa 6.11-18

¹ Pool niinooŋ qaa amiŋ mobombaajooŋ Galesia uumeleenj kanageso oŋoojoŋ tere koi ooŋen. Wasiwası ejaa koloojeŋiwaan kania ii kokaenj: Ejembanooŋ aposol gawombaajooŋ mende kuun noŋgi meŋ laligojen. Balon ejaa moŋnoŋ mende wasin nonoto, Jiisas Kraist ano Maŋ Anutu ii koomunoŋga meŋ gibiliroti, iyoronoŋ mono areŋgoŋ aposol gawoŋ noni meŋ nanjeŋ.

² Neŋauruna kuuya niwo nanjuti, iyoŋonoŋ nii koteŋgoŋ noŋgi tere koi ambe Galesia prowinsnoŋ uumeleenj kanageso tuuŋa tuuŋa oŋooŋoŋ kaja.

³ Anutu Maŋnanaa ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaledmoriaŋ oŋoni luanenoŋ laligowu.

⁴ Jiisasnoŋ ananaa Anutu ano Maŋ iwaaj je buuta otaaŋ ananaa singisoŋgonanooŋama laaligoya qeleeno qeqi. Kambaj kokaamba namowaa kambaj bologanoŋ laligoŋkejoni, iinoŋ mono kokainoŋga hamo qeqi metogoŋ nonombaatiwaajooŋ ama komuro.

⁵ Kawaajooŋ Anutuwaa qabuŋaya kambanja kambanja mepeseenij tetegoya qaa akadamuyawo ej ej ubaa. Qaa ii oŋanooŋ.

Oligaa Buŋa ii mende jeŋ soŋ modoqodowagowu.

⁶ Niinooŋ oŋoo kanagiaajooŋ ama aaruwe jaa kona luguja. Anutunoŋ Kraistwaa kaledmoriaŋhaa buŋa qeqi aowutiwaajooŋ oŋoono iwo laligogito,

niinoj oñomesaowe tosianoj kañ Oligaa Buña morota jegi kambaj mende koriro eleema qaa doogoya kanoj qokotaan eñkaloloj laligoju. Kawaajoj mono aaruñ tillinjojeñ.

7 Qaagia ii Oligaa Buña hona mende totooñ kolojato, ejemba tosianoj Kraistwaa Oligaa Buña ii eñkaloloj menj meegeerañ angi dogoja. Kaeñ kolooro lañ liliqon ejemba kuun oñongi uugia sisau kolooro laligoju.

8 Ejemba kaañja ii mono yamageñ (kozigen)! Nononon Oligaa Buña jeñ asariñ oñoma laligoniji, moñnoj ii qewagoj buña qaa morota jeñ asarinagati een, iinon mono Anutuwaa jaanoj gere siawaa buña koloja. Ii nonoonoñga moñnoj me Siwewaa gajoba moñnoj kamaanjenaga, ii kileñ qaa kaañja mono mende totooñ ten kombu. Qaa doogoya ii kilen.

9 Qaa wala jeñ laligoniji, iikayadeen mono keteda koi mombo jejen: Oñonoj Oligaa Buña añañliñ moma angoj kondaborogiti, moñnoj ii qewagoj buña qaa morota jeñ asarinagi een, Anutunoj mono ii qasuaan muro gere sianoj kemeba.

10 Qaa kaeñ jejeni, ii ejembanoj nisosoroogi neeno yonjoo jaanoj sokomambaajon ama mende jejento, Anutunoj niiro iwaaj jaanoj sokomambaajon ama ii jejen. Niinoj baloñ ejemba uuqeeanjeñ moma nombutiwaajon mende totooñ kaparañ komakejeñ. Toroqen ejemba kele ama oñoma usugwenagati een, niinoj mono Kraistwaanoj gawoñ memambaajon amamaawenaga. Kian.

Kraistnoj menj letoma nono aposol koloowe.

11 Oo alauruna, Oligaa Buñawaa kania ii kokaen moma yagowu: Buña qaa jeñ asariñkejeñi, ii baloñ eja moñnoj mende uunoj junjuñ qaa jerota eja.

12 Moñnoj moj ii mende kuma nono. Ii baloñ eja mombaanongä mende moma angoj kombeto, Jiislas Kraistnoj iyanjo asugij noma Oligaa Buñaya nisaano moma asariwe noo buñaga kolooro.

13* Oñonon noo kaniñaa saanoj moju. Juuda ejembanoj Anutuwaa Kana qaawaajon uugere amakejuti, niinoj waladeejn iyonjoo momogia otaaq yonjoo so koloñ menj laligowe. Kaañja laligon Anutuwaaanoy üumleenej kanageso ii uñuñ ureej jaabamagege menj oñoma laligowe. Geriawo sisiwerowero ama oñoma menj tiwilaan oñomambaajon angóbató menj laligowe.

14* Juuda ejemba gbaworo alauruna gbaninana motoonjanoy laligoniji, niinoj iyonjooñga seiseiya ii haamo ama oñoma Kana qaawaajon uugere menj laligowe. Kaeñ laligon Juuda nanamemenanaa kania tororo otaaq ambosakonanaa jenkooto qaa kamaawabotiaajon mono honoja qaa kaparañ koma laligowe.

15* Kaeñ ama laligoweto, Anutunoj walagadeen nemuj goroj uutanongä niima iyanjaajon meweengon nono ano kanageñ kaleñmoriajaaajon ama noono. Noonoti, iinon mono noojoj areñ kokaen moro sokono:

16 Iinoj Meriaa kania nii nisaano momambaajon moma Jiislaswa Oligaa Buñaya menj waba kantri tosianoj kema yonjoo batugianoy jeñ asariñ laligomambaajon nijoro. Iinoj kaeñ nijorotiwaajon ama niinoj waama kanakanaiyanongä kanainj baloñ ejemba yonjoo gejanono qaagiaajon mende totooñ moñgama qisij oñoma laligoju koube.

* **1:13:** Apo 8.3; 22.4-5; 26.9-11 * **1:14:** Apo 22.3 * **1:15:** Apo 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18

¹⁷ Kaanqadeen Jerusalem sitinoj mende uma wasiwasi eja aposol wala laligoj kougit, iyonoonj mende kema asugiwe. Kaen qaagoto, iikanondeen Arebia gomanonj kema laligoj mombo Damaskas sitinoj eleembe.

¹⁸* Damaskas eleembe gbane karooj tegoro “Piito iima moma kotomaña,” jen Jerusalem sitinoj uma iwo somaňa 15 kawaa so laligowe.

¹⁹ Kanon laligoweto, wasiwasi eja aposol tosaanja ii mende injiibe. Pombaa koga Jeims iigadeen iibe.

²⁰ Kawaajon mobu, qaa ooj ojonjeni, ii qaa honaga koloaja. Qolojmolonjgoya moj qaago. Qaa ii Anutuwaa jaasewanjanon jejen.

²¹ Jerusalem mesaoj Siria ano Silisia balonoj kema gomaň tosaanja liligoj laligowe.

²² Kaen kema laligoweto, Judia prowinswaa uumeleen kanageso tuuňa tuuňa Kraistwo qokotaan nanjuti, iyonoonj mende niigitwaajon kamban iikanonj nii mende moma kotoj noma laligogi.

²³ Noonoj buju qaa kokaenda ii yonjoo gejagianon kemero mogi, “Wala sisiverowero menj nonoma laligoroti, iinoj mono letoma laligoja. Moma-laari qaa aliwaatiwaajon jaabamagege menj nononot, iinoj mono kamban ketada kokaamba anjo qaa iikayadeen jen asarikeja.”

²⁴ Kaen moma noojonj ama Anutu mepeseenj munj laligogi. Kianj.

2

Aposol yonjonoj Pool horogi batugianon karo.

¹* Kawaa gematanonj gbani 14 tegoro kanoj “Barnabaswo Jerusalem sitinoj mombo umaňa,” jen Taitus kaanqadeen wambe motoonj uniň.

² Anutunoj wala noononj asuginj kemanatiwaas qaa nisaanotiwaajon ama yorowo kema Jerusalem keuma gawonaa kania jen asarij ojombe. Gawan pondaj menj kouma laligojeni, iikanonj aposol yonjonoj mende sokono gawonaa honjanonj kamaanq qero pogowabo. Kaen romongonj sunduna ejemba omaya yonjooj lan mende injioweto, jotameumeurunana goda qej ojomakejoni, iigadeen horon ojombe ajoroogi. Ajoroogi kanonj Oligaa Buňa waba kantri batugianonj liligoj jen seiňkejeni, ii asuganonj jen asariwe mogi.

³ Yonjonoj ii moma “Saanoj!” jegi. Kaen jen nejana Taitus Griik eja iinoj niwo laligoroto, kilej somataurunana yonjonoj Anutuwaa aiweseya selianoj kotowutiwaajon mende jen kotoj mugi. Juuda nonoonj Kana qaa ii mende menj kotiň mugi.

⁴ Juuda somata yonjonoj qaagoto, tosianonj eja selia kotowombaajon moma batuyanonj batuyanor kuuj jegiti, boi takapolakaya iyonjoo kanagia ii kokaenj: Yonjonoj “Uunana meleenejon,” jen kaen mondonj nonoo kanianana iima kotowutiwaajon olon jan qej kaň ala kaana batunananonj kouma laligogi. Nono Kraist Jisawso qokotaanij laaligo walagaa kasanonja isama nonono solanja laligojoni, iikawaa silia iima kotowutiwaajon nanj. Yonjonoj nonooj kokaenj moma koposongogji: Saanoj laligogi ojoniň ananaa sopa uutanonj kougi Mooseswaa Kana qaa baatanonj ojoniň ananaa welenqequeurunana koloowuya.

⁵ Kaen koposongoj metama nonongito, nonononj Oligaa Buňawaa qaa honjanonj meeqeessoo koloowabotiaajon nanjon. Ii ojoo batugianonj agokayan konij kotiň ewaatiwaajon nanjon. Kawaajon kamban monjonj mende loorij qaagiaa baatanoj kembombaajon mende totoonj wambelaaninj.

6 *Ajoajoroonoj nii Buŋa qaana jeŋ asariwe jotamemeya yoŋonoj “Saanoŋ!” jeŋ niinon Buŋa qaa moŋ toroqen jemaŋatiwaajoŋ mende jegi. Eja ii geregiga koloogi goda qeq oŋomakeju. Qabuŋagia kaeŋ me kaeŋ koloɔji, niinon iikawaajoŋ mobe so motoonjgo koloojia. Anutunor ejemba tosaanq mende ninisosoroŋ tosaanq mende sureeq oŋomakeja. Keda motoonjgonon gosiŋ nonomakeja.

7 Buŋa qaana mende totooŋ utegogito, Anutuaanoŋ gawoŋ areŋa iikawaajoŋ mono “Ahaa!” jeŋ kokaen iima asarigi: Anutunoŋ moma laariŋ nonoma Oligaa Buŋa jeŋ asariwombaa gawoŋia ii kokaen mendeeno: Niinon ii waba kantri batugianon jeŋ seiwe Piitononj Buŋa qaa iikayadeen Juuda kanageso yoŋoojoŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋomakeja.

8 Gawoŋia kaeŋ mendeema aposol Piito inaan muro Juuda eja selegia kotogiti, iyonoo batugianon uukuukuu gawoŋ menkeja ano nii kaanjaadeen inaan nono wasiwasi ejaga koloonj waba kantri batugianon liligoŋ gawoŋ iikayadeen menkejeŋ.

9 Kawaajoŋ Jeims, Piito ano Jon, eja geria qabuŋagiawo yoŋonoj Poŋnoj kaleŋmoriaŋ kaanq nono laligoweti, qaa ii moma kotogi uumotoongo anij. Gawoŋ kaeŋ mendeema iikawaaw kaisareyaga Barnabaswo noro boronara qeqi kokaen jeŋ kotiinij, “Noro waba kantri yoŋoonor kema gawoŋ meri oŋoŋgia Juuda kanageso yoŋoo batugianon toroqen gawoŋ menkebu.”

10 Qaa motoonjgo qisiŋ noroma kokaen toroqen nirijogi, “Ejemba wanaya ilaan oŋombojorj mono toroqen romonjgoŋ laligowao.” Kaeŋ nirijogi niinon iikaŋagadeen ama oŋomambaaajoŋ kaparaŋ koma laligojen. Kianj.

Poolnoj Piito jeŋ qotogoŋ muro.

11 Kaeŋ jeŋ kotiinti, Piitononj Antiokia sitinoŋ kaiŋ melenqeleeŋ ano ejemba uugianoŋ mamaga boliro. Kawaajoŋ Piitononj karo iibeti, kambarj iikanq niinon jaayanoŋ kuuŋ kokaembaajoŋ tuarenjeŋ ama mube:

12 Piitononj wala waba kantri yoŋowo laligoŋ nene motoonj nen laligogito, eja tosianon Jeims mesaoŋ Jerusalemga kagi iikawaaw gematanorj ejemba ii injima sisiriŋ sigensigeŋ nano. Anutuwaa aiweseya selegianon kotogi yoŋoojoŋ toroko moma zirinzirij ama Juuda tuuŋ yoŋowo qokotaan laligoro.

13 Kaeŋ waba kantri ejemba ii mojogia tiiro koŋgbara qeqi Juuda uumeleej ejemba tosianon kaanqagadeen Piitowo qokotaan uumeleembaa seleseli qeqi nanji. Seleseli qeqi nama Barnabas kaanqagadeen horogi yoŋowo jibijabu qero.

14 Kaeŋ ama nanamemengianon Buŋa qaa hoŋa dindinjagadeen mende otaagit, niinon ii iima ejemba kuuya yoŋoo jaasewanjionoŋ nama kokaen ijowe, “Piito, gii Juuda ejagato, kileŋ waba kantri yoŋoonor nanamemengia otaan laligojan. Gii Juuda ananaanoŋ nanamemej mende otaan kileŋ waba kantri ejemba ii otaan nambutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma uugere amakejan? Ii mende sokonja.” Kianj.

Juuda ano waba kantri anana Anutuwaa jaanorj ororoj koloojon.

15 Juuda koloonj uunana meleeniŋ, nononoŋ waba kantri ejemba siŋgisongogiaŋ kaanq mende koloonj laligojon.

16 *Kaanq laligojonto, hamoqeƿewaa kania ii kokaen erota moma yagojōŋ: Jiias Kraist moma laarinij qaananana jeŋ tegoro solanjonijoŋ. Moŋnoŋ Kana qaa otaan iikaŋaŋ kanorj solanq mende koloowaa. Kawaajoŋ

nononoj kaanjadeej solanja koloowombaajon moma Kraist Jiisas moma laarij munij qaanaana jej tegoro solajaniniij. Ii Kana qaa tej kombonagatiwaajon ama qaago.

17 Kaej ama Kraistwo qokotaaj Anutuwaa jaanoj solajaniwombaajon kaparan konij Anutunoj kilej mokolooj nonono nononano kantri tosaanjyoyoo tani kaanja singisongonanawo laligojonj een, Kraistnoj singisonjo ambombaajon nemuj koma nononja me qaago? Qaago totooij! Qaa ii yamagej (kozigen)!

18 Kana qaa otaaj solanja koloowombaa qaaya ii kondeema gewagowe. Qewagoweto, ii mombo anjgobato mej jej kuuwenagati een, mono Kana qaa iikayadeej qotogoj singisonjo ejaga kolooj kaniana mombo iikaerj mokoloomambo.

19 Wala kaniana iikaerj mokolooj Kana qaawaajonj ama koomuya tani kaanja koloowe. Kaen koloowe Kana qaanoj mende toroqen galej koma nono solanja laligojen. Niinon laaligona Anutuaanaj ambe Kraistwo maripoononj nugi kaanja komunj nama iwo kottiij laligojen.

20 Kawaajonj neenoj mende toroqen laligojento, Kraistwaa Ujayanonj mono noo uunanoj kottiij laligoja. Kraistnoj uu jopagonj noma laaligoya noojoj geleema downea mero. Kawaajonj toroqen jaawo laaligo laligomaajati, ii mono Anutuwaa Meria moma laarij munj laligomaajon.

21 Kana qaa otaaj iikaanja kanoj solanja koloowonagati een, Kraistnoj mono een toontoonj komunaga. Komuroti, ii moma laarij Anutuwaa kalenjmoriajanj kaej mende gewagojkejej. Iikanoj mono nemuj koma nonono solajanijkejony. Kianj.

3

Kana qaawaajondeej nambu me Jiisas moma laariwu?

1 Oo Galesia kaamaa ejemba, uugia qaa! Niinon Jiisas Kraist maripoononj qegitiwaa kania ii jaagianoj ama jen gendeema onjombeto, monnoj noo germananoj kaj uusosoos mej onjono jinjauj qeju. Ii mende sokonja.

2 Iwoi motoondago qisiij onjome nijogi momambaajon mojen: Onjonoj Uja Toroya ii mono nomaej ama buuja qej aogi? Ii Kana qaa otaagitiwaajonj ama qaagoto, Oligaa Buuja moma Jiisas moma laarigi Uja ii uugianonj ano buuja qej aogi. Niinon qaa ii duduuwubotiwaajon nama uugia kuujen.

3 Ii duduugitiwa tanitani meleema momogia mesaonj uugia sooro kaa-maa anju. Wala Uja Toroyanoj uugianonj kemej inaan onjono kania kanainj kenjito, mombo Mooseswaa Kana qaawaajonj kemej kemakeju. Kambaj kokaamba onjaoengia esun qaganoj solanja koloowombaajon anjgobato menjkeju me? Esunqia iikanoj mende sokonja.

4 Kraistwaaajonj ama siimbobolo mamaga ama onjengi qagianonj uroti, ii mono een toontoonj moma bosima laligogi me? Hoja mende kolooro ii mono onjanoj een toontoonj bosinji. Kawaajonj onj mono ejemba uugia qaaga laligoju.

5 Kawaajonj Anutunoj Uja Toroya onjoma batugianonj anjoleto kania kanianj esunqiumuyawo menjkeji, ii onjonoj Buuja qaaya moma Jiisas moma laarinjkejutiwaajonj ama menjkeja. Kana qaa otaanjkejutiwaajonj ama ii mende menjkeja. Qaago. Qaa ii mono mende duduuwu. Kianj.

Aabrahambaa kana otaanij sokombaa.

⁶*Qaa iikawaa so Anutunoj Aabraham ama muro ii Buŋa qaanoj kokaen oogita eja, “Aabrahamnoj Anutu moma laarij muro iima qaaaya jeŋ tegoro solajaniro.”

⁷*Kawaajoj Aabrahambaa kania romoŋgoj kokaen mobu: Daeŋ yoŋonoj Anutu moma laariŋkejuti, iyoŋonoj mono Aabrahambaa mundajuruta koloŋ laligoju.

⁸*Anutunoj walawala areŋa kokaen ano, “Ejemba Juuda qaago yoŋonoj nii moma laarij noŋgi qaagia jeŋ tegowe solajaniwuya.” Areŋa kaeŋ ama iikawaa so Aabrahambajoj Oligaa Buŋa qaa walawala kokaen ijoro, “Goojoŋ ama noo kotuemotuenanoj mono namowaa ejemba tuuŋ kuuya yoŋoo qagianoj ubaa.” Tosianoj qaa ii waladeej iima asarin Buŋa qaanoj oogi.

⁹Aabrahamnoj Anutu moma laarij muro kotuegoj muro momalaari-waa wanjaleya kolooro. Iikawaa so daeŋ yoŋonoj Aabraham kaanja moma laarijuti, Anutunoj ii kaanjagadeej kotuegoj ojono Aabrahambaa mundajuruta koloowuya.

Jiisasnoj kitinana kolooro Anutuwaa qasumasuwaa buŋa qeq aoro.

¹⁰*Kaeŋ koloowuyato, kuuya yoŋonoj Kana qaa otaaŋ kawaa qagianoj laarij laligojuti, Anutunoj mono qasuaŋ ojono laligowuya. Qaa ii Buŋa qaanoj kokaen oogita eja, “Kana qaa Terenoj qaa kuuya oogita ej, moŋnoj moŋ ii kuuya mende teŋ koma otaaŋkeji, Anutunoj mono ii qasuaŋ murota laligowaa.”

¹¹*Buŋa qaa moŋ kokaen oogita eja, “Ejemba solanja mombaa momalaar-iānoj mono nemuŋ koma muro kotiŋ laligowaa.” Kawaajoj moŋnoj Kana qaa otaaŋ iikanorj solanja koloombambaajoj moji, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoj mende solajaniwaa. Qaago. Qaa ii asuganoj qendeema oŋombe tegoa.

¹²*Momalaarinoj Mooseswaa Kana qaa mende nemuŋ konja. Qaa iikanorj jojopaŋ qaa kuuya teŋ kondaborowombaajoj uunana kuunjkeja. Kana woi ii aŋa aŋa. Kana qaawaa kania ii kokaen jero oogita eja, “Kana qaa kuuya teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono kotiŋ laligowaa.”

¹³*Kana qaa mende waleembonaga, kaeŋanoj laaligo kombombaŋa mokoloowonaga. Kaento, Anutunoj aňana iyaŋaa Kana qaayaa so qasuaŋ nonomambaajoj togoj Kraist wasiro ala ilailaanana koloŋ dowenana mero. Buŋa Terenoj qaa moŋ kokaen oogita eja, “Ejemba gere batuyanoj mondon ojonojuti, Anutunoj ii kuuya qasuaŋ ojono laligoju.” Iikawaa so Kraist gerenoj mondongi ananaa kitinana kolooro Anutunoj qasuaŋ muro iikaanja kanoj dowenana mero. Qasumasuaa ananaa qanananoj uroti, ii qetegoro.

¹⁴Bejnana Aabrahamnoj Anutu moma laariro kotuegoj muroti, iikawaa so kotumotue iikanorj waba kantri kuuya sokoma yoŋoo buŋajlagaa koloowaatiwaajoj moro. Kaeŋ moma kuuya ananaa dowenana mero. Dowenana mero Kraist moma laariniŋ kana kokaen koloowaa: Anutunoj Uŋaya Toroya nonomambaqaaya somongoroti, nono uunana meleema Uŋa ii saanoj buŋa qeq awoŋja. Kiaŋ.

Kana qaa aŋo oyarboyaŋ mokoloowonatiwaa soomoŋgo qaa

* ^{3:6:} Jen 15.6; Room 4.3 * ^{3:7:} Room 4.16 * ^{3:8:} Jen 12.3 * ^{3:10:} Dut 27.26 * ^{3:11:} Hab 2.4 * ^{3:12:} Lew 18.5 * ^{3:13:} Dut 21.23

15 Oo uumeleenj alauruna, niinoj balonoj laaligowaa sareqaaya mon kokaen jemaaj: Mojnqo borosamoya tosia yonjoo bunjaga koloowaatiwaa qaaya tuunjona jero somongogita ej, ii mojnqo mon qewagon kanagen qaa mon qaganor toroqemambaajon amamaawaa.

16 *Mobu, Anutunoj soomongowaa qaaya ii Aabraham ano gbilis mon yorojojen jen somongorota eja. Buja qaa iikanon "gbiliuruga" mamaga ananaajon tani kaanja mende jejato, eja motoongowaaqoj kokaen jeja, "Ii goo gibilinonja mon ii mumaja." Eja motoongo ii Kraist.

17 *Qaa iikawaa kaniaajon kokaen jeje: Soomongowaa qaa iikawaa honja ii mono kamaawaatiwaaqoj amamaawaa. Anutunoj ii walawala jen somongoj gbani 430 tegoro kanoj Kana qaaya mokolooj Mooses muro. Kana qaa iikanon soomongo qaaya wala jeroti, ii qewagomambaajon amamaawaa.

18 *Oyanbojan koloowombaa kotumotueya ii Kana qaa otaaj mokoloowonagati een, Anutuwaa soomoongo qaawaajoj mende toroqen amamaanij een toontoq ewabo. Buja qaaya Aabraham muroti, ii een totoq mende eroto, Anutunoj qaaya iikawaa so Aabraham kotuegon muro oyanbojan mokolooj laligoro.

19 Aabraham een kotuegon muuj Kana qaa ii mono nomaeambaajon anota eja? Kawaan kania ii kokaen: Ejembanoj kana uugun jinjauj qen laligogitiwaaqoj Anutunoj Kana qaa ii kanagen toroqen jen asugiro. Jen asugiro Siwe gajoba yonjonj ii meej kamaaj ala ilailaa eja (name man, mediator) Mooseswaajon isaama borianoj angi Anutuwaa je meej ejemba batunananoj nama jen kotoro. Kana qaa iikanon kambaj so ej uma galen koma nonombaatiwaaqoj ama qaagoto, kanagen Kana qaawaa esuunjanor kamaawaatiwaaqoj ii nonono. Aabrahambaa gibili mombaa soomoongo qaaya nonono eja iikanon asugiroti, kambaj iikanon Kana qaawaa esuunjanor mono kamaaro.

20 Ala ilailaa eja iinonj Anutu ano ejemba batunananoj nama qaa gawoq menjkeja. Anutunoj soomongo qaaya ii ala ilailaaya qaa, mono ajo Aabraham muro. Kawaajon oyanbojan koloowombaa soomongo qaaya ii uuta ano Kana qaa iikanon mono newo baatanon raja. Kianj.

Kana qaawaa gawoq hoja ii nomeq?

21 Kaej raro Kana qaa ano oyanbojan koloowombaa soomongo qaa ii aqao me qaago? Awawi! Anutunoj kotiij laligowombaa Kana qaaya nononagati een, mono onjanor Kana qaa otaaj Anutuwaa jaanor solanj koloowonaga. Kawaajon qaa woi ii mende aqao.

22 Qaagoto, qaa woi ii aja aja. Anutunoj soomongo qaaya ii uumeleen ejemba oyanbojan mokolooj nonomambaajon ama anota eja. Soomongo qaa iikanon Jūas Kraist moma laarijonj, mono ananaanoj hojawa koloowaatiwaaqoj moma kokaen arengoj jero, "Singisongo ejemba uu-gia mende meleembuti een, mono een toontoq Anutuwaa jaanor mende solanjariwuya." Kawaan kania ii Buja qaanoj kokaen jerota eja, "Singisongonoi mono gomaaj so ejemba kuuya gbadoonj nonono laligoj."

23 Wala unana mende meleeni momalaarinananoj mende kolooro Kana qaanoj somonjogn galen koma nonoma kapuare uutanoj nonono. Kanagen Anutunoj momalaariwaa kania ninisaano kolooroti, kambaj iikanon kasa gbadoonj laaligonana ii tegoro.

24 Kaej ranij Kana qaa ii boinanaga koloonj Kraistwaa kania mobombaaqoj kuma nonomakeja. Boi eja gbaworo kuma onjongit, iikawaa so

qaa iikanon nunuama solanja koloowombaajoj mindingor galen koma nonomakeja. Kaej ama Kraistwaa kania moma asarij moma laarij munij qaanana jej tegoro solajaniwombaajoj kuuj nonomakeja. Uunana meleenij boiwa gawoja ii mono kambaj iikanon tegowaa.

²⁵ Uunana meleenij momalaarinananon kolooro Kana qaa baatanon mende laligoni j iikanon boi kaanj mende toroqen galen koma nonomakeja. Kianj.

Anutuwaa meraboraaja kolooj laligojoj.

²⁶ Kuuya ojonoj Jiias moma laarij mugi kolokoloo dologa ojono Anutuwaa meraboraaja kolooj Kraistwo qokotaaj nanju.

²⁷ Kraistwo nambutiwaajoj oomulu mej ojonygiti, kuuya ojo mono Kraist moma angor koma iikanon maleku taanja kaanj esuuj aoj iwo qokotaaj nanju.

²⁸ Ojo korebore Kraist Jiiaswo qokotaaj nangi mindirij ojono mottoongo kolooj laligoju. Kawaajon Juuda ano kantri tosaanja yonjonon Anutuwaa jaanor tuuj woi ii mombo mende kolooju. Iyanjiaa gawongia menjekuti ano welenqeque omaya koloojuti, Anutunoj mono injiiro tuuj woi mende toroqen kolooju. Ejemba ojonoj Anutuwaa jaanor tuuj woi mende toroqen kolooju.

²⁹ *Ojo Kraistwaa buja koloojuti een, mono Aabrahambaa gbilia iwaanonga kolooj tinitosauruta laligoju. Kaej kolooj soomonjo qaaya hoja oyañboyañ ii buja qej aowutiwaas so kolooju. Kianj.

4

Anana Kraistwaajoy ama Anutuwaa meraborata koloonij.

¹ Qaa ii toroqen kania kokaej jemaaj: Meranoj manjaa borosamoya buja qej aowaatiwaas so koloojato, mera gbaworo laligoj kambaj kanoj welenqeque omaya yonjovo ororor kaañja kolooja. Manjaa borosamo iwoi kuuya toya koloowaato, kilej welenqeque yonjoo koorongianon alagiaga koloon gawoñ tawaya qaa een menjeka.

² Kaej mera laligoj galeñuruta yonjoo newo baagianoj nano yonjonon laaligoya kuuya areñgon galen koma jej kotoj munkeju. Manjanon kambaj ama muro kaj kuuwaati, iikanoradeerj kanaij ajo borosamo toya koloon laligowaa.

³ Nononana kaanjadeen wala uuwaas leegeñanor mera gbaworo kaanj laligoni. Kambaj iikanon benj ano kawali galej Siwe namo batugaranon iwoi kuuya galej koma ojomakejuti, iyonyonoj mono nono kaanjadeen galej koma nononji een yonjoo welenqia qej newo baagianoj laligonin.

⁴ Kaej laligoninto, Anutuwaa kambajanoj kaj kuuro Meria wasiro embawaanonga kolooro. Juuda ananaa Kana qaa baatanon laligomambaajoj kolooj.

⁵ Kana qaa baatanonga isama nonoma downana memambaajoj asugiro. Kaanjanoj Anutuwaa meraboraaja kolooj buñaya moma anjalidaboron laligojoj.

⁶ Kaej Anutuwaa meraboraaja koloojutiwaajon ama Anutunoj Meriaa Uñjaya wasiro uunananon kemej kokaej qamakeja, “Oo Aba Amana!”*

⁷ Kaej qamakejijaajoj ama mende toroqen welenqeque omaya koloojant, Anutuwaa meraboraaja kolooj laligojañ. Kaej laligojanjiaajoj

* **3:29:** Room 4.13 * **4:5:** Room 8.15-17 * **4:6:** Aba ii Arameik qaanoj Ama.

ama Anutunoŋ oyanboyaŋ Buŋaya gono buŋa qeŋ aŋ aŋ galeŋ koma laligowaga. Kiaŋ.

Poolnoŋ Galesia yonoojoŋ majakaka moro.

⁸ Onjo wala Anutu mende moma kotoŋ laligogi. Kambaj iikanoo tando lopioŋ ano beŋ kawali galeŋ beŋ hoŋaa laaligoya mende meŋ laligojuti, ii tawagia qaa eej weleŋ qeŋ oŋoma kamaanqeqeta laligogi.

⁹ Kaeŋ laligogito, uugia meleema kambaj kokaanjanoo Anutuwaa kania moma kotoŋ laligogita Anutunoŋ moma kotoŋ oŋono laligoju. Anutunoŋ moma oŋonji, qaa iikanoo waŋa koloŋ oŋonja. Kaeŋ laligojuto, duŋjanoo mombo naambaaajoŋ beŋ kawali galeŋ iwoi kuuya galen komakejuti, mono iyonoŋooŋ meleema jaasewaŋ qeŋ oŋoma laligoju? Beŋ kawali galeŋ ii esungia kamaanqeqeta kolojuto, oŋonŋ mono kileŋ ii weleŋ qeŋ oŋoma kamaanqeqeta koloowombaa siŋa moju. Ii mende sokonja.

¹⁰ Ii weleŋ qeŋ oŋoma kendoŋ rara kambaj kania kania iikawaajoŋ mogi uro tororo otaaŋkeju. Sabat kendoŋ ramakeju. Koiŋ gbilia kouro bengia romongoj koiŋ so aisoonkeju. Yambuyambu korisoro ama kendori tosia ii gbanii so tororo otaaŋkeju.

¹¹ Niinooŋ oŋoojoŋ ama toroko kokaembaaajoŋ mojeŋ: Niinooŋ oŋoo batugianoo gawoŋ mewe hoŋa mende kolooro eeŋ toontooŋ seleqeqe amambo.

Galesia yonoojoŋ Pool gema qewombaajoŋ aŋgi.

¹² Oo uumeleen alauruna, niinooŋ kokaen kuuŋ qisii oŋonjeŋ: Niinooŋ oŋo kaanja koloŋ laligowetiwaajoŋ oŋonoŋ mono noo so koloowu. Iwoi bologa moŋ mende ama nonŋi.

¹³ Niinooŋ wala oŋoojoŋ kaj ji niro selena kamaaro laligoweti, kania iikawaajoŋ rama Oligaŋ Buŋa jeŋ asariwe mogi. Oŋonoŋ ii moma komuju.

¹⁴ Niinooŋ selekamakamaa laligowe gema nuwombaa aŋgobatoya mokoloogi, ii mojento, kileŋ mende jejewili ama sureen nonŋi. Kaeŋ qaagoto, nii niigi Anutuwaa gajoba kaanja koloowe nonŋi. Oopopoo, noojoŋ Kraist Jiisas iyanjaŋa tani romongon horoŋ noma “Oowe oowe!” jegi.

¹⁵ “Oowe oowe!” jeŋ selenanoo gemananoŋ poupoŋ qeŋ jaa korogia qonjoma nombombaajoŋ mogito, ii mende sokono mesaogi. Oŋoo kaniagia moma ii oŋanoŋ kaeŋ naŋgoŋ jejen. Yei! Kambaj iikanoo qaakorisoro honoŋa qaa aŋgiti, ii mono nomaembaaajoŋ kambaj kokaamba qaonota eeŋ laligoju? Ii mende sokonja.

¹⁶ Oŋoo Buŋa qaa hoŋa jenkejeniwaajoŋ mono kere ama nonju me?

¹⁷ Ejemba tosaanaŋ yonooŋ oŋoojoŋ ama uugere amakejuto, ii uugere awaaga qaago. Ii awaaga qaagoto, yonooŋ oŋo nonoonoŋa unjuama batunananoŋ jawo ama togoŋ nombutiwaajoŋ moju. Kaeŋ mendeemaa nononŋi uugere qaganoo iyanjaŋa naŋgoŋ oŋom-buttiwaajoŋ kaparaŋ komakeju.

¹⁸ Oŋo nanamemeŋ awaa ambutiwa uugereya amakejuti, ii awaa soro. Niinooŋ oŋoo batugianoo laligowe kambaj iikanonadeen qaagoto, mono kambaj so kaeŋ aŋgi sokombaa.

¹⁹ Oo kokouruna, nii kolokoloo dologa koloowutiwaajoŋ masu kaanja nuro siimbobolo mobeti, iikaanqagadeen mono duŋjanoo mombo mojeŋ. Kraistwaa nanamemeŋanoŋ oŋoonoo koloŋ kotowaatiwaajoŋ siimbobolo ii moma laligojen.

²⁰ Noo uunanoŋ mono oŋoojoŋ ama sisau koloja. Kawaajoŋ niinooŋ kambaj kokaamba oŋoo batugianoo laligomambaajoŋ motoqoto mojeŋ. Oŋowo laligoŋ qaa arona meŋ kamaanŋ ama qaa bonjoŋ jemambaajoŋ mojeŋ. Kiaŋ.

Haagar ano Saara yoroo sareqaa

21 Tosaanja ojonoj Juuda nonoo Kana qaa Tere otaawombaajoj mojuto, qaa iikawaa kania ii ojanoj moma kotoju me qaago? Kania ii moma asariwutwiwaajon qisii kuuj ojorjen.

22 *Buŋa qaa moj kokaen oogita ej: Aabrahambaa merawoita woi koloori: Moj welenqeqe emba kamaanqegetanoj (sleiw) mero ano moj ii anja suujarin embia (frii) solanja laaligoya iinoj mero.

23 Welenqeqe embanoj meria meroti, iikanon mera kolokoloowaa kananoj kolooroto, moj emba (frii) solanja laaligoyanoj meroti, iinoj Anutunoj mera koloowaatiwaa qaa somongoroti, mono qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaajon kolooro.

24 Qaa iikawaa kania ii aasangoja. Embla woi ii Anutunoj ejemba ananawo soomongo areŋ woi anoti, mono iyoro saregaraga. Soomongo areŋ moj ii Sainai (Sinai) baanjanoj anoti, iikawaa sareya ii embla qata Haagar. Ejemba soomongo areŋ ii otaajkejuti, iyononoj mono Kana qaawaa jeŋkooto baatanoj laligoju ano gbiliurugianoj qaa iikawaa weleŋa qeqjekutiwaajon koloŋkeju.

25 Haagar ii Sainai baanj, Arebia balonon naniwaa sareya koloja. Sainai iikawaa alia ii Juuda gomambaa siti qata Jerusalem. Siti iikawaa kanagesoya somata melaa yonjonon kambaj kokaamba Kana qaa baatanoj laligogi somongon ojono solanja (frii) mende koloju. Kawaajon sogara motoonjo kolojao.

26 Solanja (frii) mende koloojuto, Jerusalem siti moj eukanonj laligojuti, iyononoj mono kasa gbadogia qaa solanja laligoju. Nonoo nemunana Saara inon siti iikawaa sareya koloja.

27 *Iikawaa gejatootoo qaaya ii kokaen oogita ej,

“Embla ejanoj mojoya tiiroti, iinoj mono merabora ojono seigi iikanonj embla loyawo ii uugun haamo ambaa.

Kawaajon embla aruŋa merabora mende menati, gii mono kileŋ aisoŋ laligowa.

Masu mende guro laligonati, gii mono kilen qa gigilaŋ merabora koloowaatiwaajon otokoriaŋ maama laligowa.”

28 Oo uumeleen alauruna, ojo Aisakwaa so Anutuwaa soomongo qaanoj nemuu koma ojono kolokolo dologa koloŋ laligowa.

29 *Kambaj iikanonj merabora kolokoloowaa kananoj kolooroti, iinoj koga Uŋa Toroyanoj nemuu koma muro kolooroti, ii sisiwerowero ama muŋ laligoro. Kambaj kokaamba kaanjiadeen sisiwerowero kaanja ii ej.

30 *Kaeŋ ejato, Buŋa qaa moj ii toroqeŋ kokaen jegita ej, “Welenqeqe embawaa merianonj mono Maŋaa borosamoya mende mewaa. Embla solanja laaligoya iwaa meriawo ii motoonj mende mendeema angoj kombaa. Kawaajon welenqeqe embla kamaanqegeta ii mono konjona meriawo kembao.”

31 Oo uumeleen alauruna, sareqaa kaanja so anana mono welenqeqe embawaa mundanjuruta gbadonanawo mende koloojonto, embla solanja laaligoya mundanjuruta kolojoŋ. Kawaajon meloqelokanjin nanamemeŋ ii mono konjombu. Kianj.

5

Loloŋgoj Kraistwo nanaŋ solanjaŋ nambu.

* **4:22:** Jen 16.15; 21.2 * **4:27:** Ais 54.1 * **4:29:** Jen 21.9 * **4:30:** Jen 21.10

¹ Kraistnoj Kana qaa baatanonja isama nonono solanja laligojoj. Iikaanja laligoj tosianoj ojo mombo horoj Kana qaawaa qaqaq iikanoj* somonjogn onjombubotiwaajoj mono galeq menj aon laligowu. Welenqeque omaya kaanja koloowubotiwaajoj mono kotij boj qej nambu.

² Mobi! Pool niinoj kokaen injowej mobu: Tosianoj Anutuwaa aiweseya selegianoj kotowutiwaajoj jegi wambelaawuti een, Kraistnoj mono ilaan onjomambaajoj amamaawaa.

³ Qaa ii toroqen kokaen nanjon jemaja: Eja kuuya ojoo selegia koton aiwese mewutiwaajoj mogi onjonoj wambelaawuti, iyonjonoj mono Kana qaa kuuya tej koma otaawutiwa so koloju. Ii mende otaagi mende sokombaa.

⁴ Ojo Kana qaa tej koma otaaj ikaanja kanoj solanja koloowombaajoj mojuti, onjonoj mono Kraistwaanoj sopa qisigon iwo mende toroqen nanju. Ojo mono Anutuwaa kalenjmoriajn mesaon seleenjen kamaaj lan laligoju.

⁵ Lan laligojuto, anana mono Anutuwaa jaanoj dindinjaa koloowombaajoj jejeromnjromoja ama awelegonkejon. Kaej anij Uija Toroyanoj inaan nonono Anutu moma laarinj munij qaanana jeg tegoro solanjaniwombaajoj mambomakejon.

⁶ Kraist Jisaswo nanij uuwaa hoja momalaari ii motoonjongoj mono ilaan nonomakeja. Anutu moma laarinj inaan nonono afaangon uujopa ama aonij sokonjato, momalaari hoja qaa ii mende ilaan nonomakeja. Kaanjagadeen Anutuwaa aiweseya selenananoj kotogita eja me qaago, ii so motoonjgo koloja. Selewaa moj me moj ii Anutuwaa jaanoj mende ilaan nonombaa.

⁷ Wala uu melenjmeleembaa kuu aañnoj aañgole kaanja uulanjavo kenji. Awaagadeen kenjito, boi takapolakaya mojnoj kan sisau menj ojoma batuyanoj kotoro qaa hoja mende toroqen tej komakeju.

⁸ Anutunoj onjoomakeji, iinoj batuyanoj kotowutiwaajoj mende tutugon kuun onjoomakeja. Ii qaago.

⁹ *Yiist melaada monjonoj ama flauawo meleeni jore bore mero somariin waamakeja. Iikawaa so sisau melaanoj mono sokoma ojono kore bore jinjauq qewubo.

¹⁰ Boi takapolakaya iinoj sisau menj ojono jinjauq amakejuti, Anutunoj mono iwwa nanamenejaa ironja meleema muro siimbobolo moma laligowaa. Niinoj Pombo nama moma laarinj ojoma ojoojogn kokaen moma awasañkaka koloojen: Ojo Kraistwaa Buñja qaa tororo otaaj momo morota kuuya yakariwombaajoj moma kotij laligowu.

¹¹ Oo uumeleen alauruna, ojo kaej laligowuyato, niinoj Kraist maripoonoj komurotiwa kania jeg seiwe Juuda yonjo uugianoj iikawaa joi bolinkeja. Maripoombaa qaaya mesaowenagati een, mono sisiverowero mende ama nombuyaga. Anutuwaa aiweseya eja selegianoj koma kotowutiwa Buñja qaaya toroqen jeg uukuukuu menj ojombenagi een, mono kakasililin mende ama nombuyaga.

¹² Tosianoj kuun ojoma sisau menjkejuti, iyonjonoj mono koma kootowaa qaagia otaadaboroj iyanjiaa sele kitigia kuuya kotoj aogi mobe sokonaga.

¹³ Oo uumeleen alauruna, Anutunoj ojo kana walagaa qaanojgololoj gbadogia qaa laligowutiwaajoj ojoonoto, kokaembaajoj mono galeq menj

* **5:1:** Gere batuya (yoke) ii bulmakao woiwa arogaranoj ama somonjoggi mindirin orono iikanoj motoonj kare me balonqequewa kinor horonkejao. Kawaa so Kana qaa gbadonoj laligojan eej, gawoja mono pondaj mewa. * **5:9: 1 Kor 5.6**

aon laligowu, "Mono gbadononja loloon solanja laligojon," kaej jej mondoj uugianoj waaro selewaa siingga kombombanja bologanoj mono galej koma ojombabo. Onoangiaa aiingianoj qaagoto, mono uujopa qaganoy nama weleq qej aon laligowu.

14 *Kana qaa waaja motoonjo otaagi Anutuwaanoj qaa kuuya mono kaanjagadeej honjiawo koloowuya. Qaa waaja motoonjo ii kokaenj, "Geenga jopagon aonkejanj, iikawaa so mono ejemba kuuya uuganoj jopagon ojomakeba."

15 Kaej jejato, bao kasu kaanja aij aon memesoso menj aonkejuti eej, mono onoangia tiwilaan aowubotiwaajon toogia pondan moma laligowu. Kianj.

Uja Toroyanoj galej koma ojono laligowu.

16 Niinon kokaen jemaanja: Uja Toroyanoj mono nanamemengia galen kono laligowu. Kaej laligogi iinoj uu selewaa siingga kombombanja bologa ii qero kamaaro mende tej koma otaanjekebu.

17 *Kawaa kania ii kokaenj: Uu selewaa siij kombombanja bologanoj mono Uja Toroya qetama laj koposonjoro Uja Toroyanoj uu walagaa ku-usuña qemambaajon moro batugaranoj deendeenj ero aonkejao. Kaej aonkejaotiwaaqoj ojonoj iwoi awaa ama mewombaajoj moma ii amaankejeu.

18 Ii amamaaonkejuto, Uja Toroyanoj ujuano kema laligojuti eej, mono Kana qaa baatananoj mende laligoju.

19 Uu selewaa nanamemej walagaa gawoñ hoja ii asuganoj ero mojon. Ii kokaenj: Kaisero alia-alia laj aنجi uugianoj menjereñgoro serowiliñ amakeju.

20 Tando lopioñ waegia menj beñgia mepeseen ojongoj uugia soloooloj ojonoj oweñ jenaq amakeju. Kere kolooro aŋgutowo ama aonkeju. Mombaanoj iwoiwaajon uutanooj motoqoto moma baagon yon jej uuduuduu momakeju. Iyanjiaqonjadeej romonqon iwoi horoñ kiririnjaba menjkeju. Juma mendeema aon tuuña tuuña menj jejewili ama aonkeju.

21 Tosaanja yonjo iwoiwaajon iimasiñ moma goronjiki ama jejelombañ ama nene jabujabu neñ apu kotiganon enkalolon amakeju. Ii ano sili tosaanja kaanja amakejuti, iyonjoojonañ wala jewe ano iikawaa so galen meme qaa ii walawala jeweta dunjanon mombo kokaenj jejenj. Ejemba sili kaanja amakejuti, iyonjonoj mono Anutuwaaw bentotoñ uutanooj mende ubuya.

22 Yonjonoj qaagoto, Uja Toroyanoj gawoñ menjkejivañ hoja ii uujopa, korisoro, luae ano nanamemej awaa kokaej: Lombo kuuya moma mokosiñgoñ tosaanja ala menj ojoma nanamemej lologen amakeju. Qaa-gia pondan otaanjekeju.

23 Gumbonjonjoñ qaganoy tosaanja ama ojoma iyanjia tororo galen koma aonkeju. Ejemba sili kaanja amakejuti, iyonjonoj Kana qaa mende qotogonkeju.

24 Ejemba Kraist Jiisaswaa buňa koloon laligojuti, iyonjonoj uu selegiaa siingga kombombanja bologa ano bologaa uugeregia ii kuuya Jiisaswo maripoonon angj menj komurota laligoju.

25 Uja Toroyanoj uunanananoj kemero laligojoni eej, nanamemenana mono kaanjagadeej Uja iikanon galen koma nonono ama menj laligowonja.

26 Kaej laligoṇ qabuṇa omaya nonombutiwaajon mende kaparaŋ koma eenj totoonj mende awelegoṇ aorkebu. Uubooli ama aowubotiwaajon mono uuwaawaa ano uuhoonjo qaganqoj mende ama aorkebu. Kaaŋgadeen goronkiki mende amakebu. Kianj.

6

Lombogia mono bosima ilaan aorkebu.

1 Oo uumeleej alauruna, moŋnoŋ kana uugun singisoŋgo ano mokoloojutii eenj, uumeleej alauruna oŋonoŋ mono ala kaajia li migigii mindingoj mugi mombo kana mokoloowaa. Kaej ama geenqaa kaanqadeen angobatonoj kamaaq guwabotiwaajon mono galen menj aor laligowa.

2 Lombogia mono ilaan aor bosimakebu. Iikaanja kanoŋ Kraistwaa Kana qaaya otaagi hoŋjavo koloonkebaa.

3 Moŋnoŋ kamaaŋqegeta laligoṇ kileŋ aŋaaŋoŋ moro uuta koloɔji, iinoŋ mono iyaŋa tiligoŋ aorkeja.

4 Kaej mende ambuto, motomotooŋ oŋonoŋ mono oŋoŋgiasa nanamemengia gosiŋ angotete megis sokombaa. Kaej ama alagia uugun qabuŋgajawo kolojutiwaajon mende awelegowuto, mono oŋoŋgiasa kanagiajondeen selegia mepesegi sokombaa.

5 Anutunoŋ lombonana morota morota mendeema nonono aŋa aŋa bosimekoŋ. Kawaajoŋ anana tosaanqaa yonjowo leelee ama gosiŋ aowombaajon amamaaŋkejoŋ.

6 Boi qaqažunoŋ mombaajon Buŋa qaa kuma muŋkeji, iinoŋ mono iikawaa tawaya meleema iwoiya awaa kuuya mendeema bakaya muŋkeba.

7 Oŋoŋgiasa mono mende tiligoŋ aorkebu. Moŋnoŋ nene waroga komoro hoŋa iikawaa so kolooro mokoloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kileŋjanana iima ironja iikawaa so nonombaa. Kawaajoŋ Anutu ii ejaa omaya kaanja mepaqepae menj mubombaajon amamaaŋkejoŋ.

8 Uu selewaa siŋi kombombaŋa bologanoŋ moŋ nemun koma muro iikawaa waroga laŋ komomakeji, iinoŋ mono iikawaa kondemondeejia mokoloŋ bolinkebaa. Iinoŋ bolinkebaato, Uŋa Toroyanoŋ moŋ sololoon muro iikawaa waroga komomakeji, iinoŋ mono hoŋa iikawaa so mokoloŋ laaligo kotigaa buŋa koloŋ laligowaa.

9 Anana jegeŋa nama gawoŋ awaa awaa menj laligoŋ iikanqoj mono loorij tanzololoŋ mende amboŋa. Ataqataŋ ama gawoŋ mende mesaowoŋati eenj, hoŋa meme kambanqanoŋ kaj kuuro iikanqoj mono gawonanaa tawaya mokoloŋwoŋa.

10 Kawaajoŋ namonoŋ laligowonjatiwaas so anana mono ejemba awaa ama oŋombombaajon jegeŋa nama laligowonja. Uumeleej kanageso uutanoŋ laligojuti, ii wala ala ilailaa ama oŋomakeboŋa ano yonjoo gemagianoŋ ejemba tosaanqaa kuuya kana kolooro menj qeaŋgoŋ oŋomakeboŋa.

Galej meme ano yeizozo qaa tetegoya

11 Pool niinoŋ kirifi menj neenaa boronanoŋ tere waŋa somata koi oŋoojoŋ oojeŋi, ii iibuu.

12 Ejemba Anutuwaa aiweseya seleqianoj kotowutiwaajon kuuj oŋomakejuti, iyonjonoŋ kuuya sele megis baloŋ ejembanoj yonjoojoŋ mogi ubaatiwaajon kaparaŋ komakeju. Kraistnoŋ maripoonooŋ komuroti, qaa iikawaajon sisiwerowero ama oŋombubotiwaajon mono kaej kuuj oŋomakeju. Iikawaa kania morota moŋ qaago.

¹³ Anutuwaa aiwesegiawo yojonoj mono aŋgio kaŋŋaqadeen Kana qaa mende otaadaboroŋ laligoju. Kaeŋ qaagoto, oŋoo selegia kotowutiwaajon mojuti, iyonoŋoŋ mono oŋoo sele kitigiaajon ama iyanqiaa selegia meŋ uma qabuŋagiajwō koloowombaajon momakeju.

¹⁴ Kaeŋ momakejuto, niinor Pojnana Jiisas Kraist maripoonoj komuroti, mono Buŋa iikawaajon ama selena mepeseenkejen. Qabuŋa morota moŋ mende mongamakejen. Ii yamagen (kozigen)! Kraistnoj maripoonoj komuro iwo toroqewe momo areŋnanoj utegoro sili bologaa sisia menkejejen. Balon ejembanoj selewaa nanamemeŋ bologa mewombaaajoŋ romongoj qaa jeŋkejuti, niinor mono iikaŋ baagen koomuya tanı koloojen. Mepeseen nombuti me selenanoj qaa ambuti, iikawaat kitia ii mende meleemaŋa. Namonoj qaa gosiŋ tosia mogi uro tosia mogi kamaŋqeŋeta kolooji, ii noo momo areŋnawo so motoonjo mende koloojao.

¹⁵ Selenananoj aiwese kotogi me qaagoti, iikanoj mono so motoonjo kolooja. Iikanoj gorosojā koloojato, kolokoloo dologaa doŋa koloojoni, iikanoj mono hoŋa tooŋ kolooja.

¹⁶ Ejemba kolokoloo dologaa jeŋkooto qaa otaaŋ laligojuti, Anutunoj Juuda kuuya ii ano Anutuwaa uumeleeŋ kanageso kuuya oŋo mono kiaŋkomun oŋono luaeŋoŋ laligowu.

¹⁷ Qaa tetegoya ii kokaen jejen: Niinor Jiisas qegitiwaa lopoya ii neenaa selenanoj ero bosimakejeniwaajon moŋnoj mono uulombo mende toroqej nomba.

¹⁸ Oo uumeleeŋ alauruna, Pojnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoj mono oŋoweo eŋ uŋagia kotuegoŋkeba. Qaa ii oŋanoj.

Efesus Tere Poolnoj Efesus yonjo Tere ano. Jeñ-as-a-asari qaa

Poolnoj Room sitiwa kapuare mirinoj rama Efesus uumeleen tuuj yonjojon Tere koi ooro. Efesus ii Eisia pruwinswaa siti waŋa. Siti iikawaa uutanoj konkororo mamaga ama menj laligogi. Poolnoj misin gawoŋ menj liligoro indija karooŋ kolooro Efesus kaŋ gbanı karooŋ kanoŋ Buŋa qaa jeŋ laligoro. Efesus sitinoj Juuda ejemba tosaanja gomaŋ toy a yonjo batugianoj laligogitiwaajon Poolnoj tere koi oon kokaen kuma ojono, "Kraistnoj tuuj woi mindiriro uumeleen tuuj motoonjo koloojao." (2.15-16), (3.6) Anutunoj uusiinjaano kalenmoriaŋ uumeleen tuuj ananaaajon nomaen ano ej, ii mamaga jeŋ asaria. (3.10) Iikawaa sare-qaaya karooŋ ii kokaen jero:

1. Uumeleen kanageso ojonoj sele busu motoonjo koloogi Kraist aŋo waŋja koloja. (1.23; 4.15-16)
2. Uumeleen kanageso ojonoj miri motoonjo kaaŋa koloogi Kraistnoj ojoo tandogia kombombaŋa koloja. (2.21-22)
3. Uumeleen kanageso ojonoj emba buŋa kaaŋa koloogi Kraistnoj logia koloja. (5.25-27) Kaanagadeej Kraistnoj Efesus ojoo tuuj woi mindirir orono iikawaajon sele busu motoonjo koloju. Asasagaa ejemba koloogitiwaajon laaligogiaa gejanono qaaya qaaya ooro. Kian.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Kraist ano uumeleen kanageso 1.3-3.21

Kraistwo laaligo gbilia 4.1-6.20

Terewaa qaa kota waŋa 6.21-24

¹ *Anutunoj Pool nii uusiinjaas so wasiŋ nono Kraist Jiisawaa aposol kolojen. Momalaari alauruna soraaya Kraist Jiisawo qokotaan Ejesus sitinoj laligojuti, niinoj ojwo qaa amiŋ mobombaajon tere koi oojeŋ.

² Anutu Maŋnanaano Poŋ Jiisas Kraist yoronoj mono kalen-moriaŋ ojoni luaenoj laligowu.

Kraistnoj Anutuwaa kotumotueya nonomakeja.

³ Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu mepeseerkeboja. Iinon anana Kraistwo qokotaani uunanananq qearngowaatiwaajon Siwewaa kotumotueya ano kalenka kania kania ii uunanananq anota laligoj koujoŋ.

⁴ Anutunoj anana wala monowaa monoyanonga kokaen koloowombaaajon meweengon nonono: Kraistnoj nemuŋ koma nonono anana iwaa buŋa soraaya koloŋ Anutuwaa jaase-waŋaŋoŋ koposowaa qaanana qaa namboŋa. Kaeŋ meweengon nonoma iikawaa gematanon Siwe namo mokoloŋ ama oroono. Kambaj iikanonjadeej kanaiŋ ejemba jopagoŋ nonoma laligoj kouro.

⁵ Jopagoŋ nonoma uusiinjaas so walawala qaa je areŋa ama qaanana kokaen jeŋ tegoro: Jiisas Kraistnoj nemuŋ koma nonono Anutunoj nonono iyanjaas meraboraŋa koloowonja.

* **1:1:** Apo 18.19-21; 19.1

6 Wombo Meria ii ananaajon wasiro kamaaj Anutuwaa kalejmoriajaa ku-usuña buñabuñayawo qleema sewaŋa qaa eeŋ nonono. Anana mono kalejmoriajaa iikawaajon Anutu mepeseeŋ muŋkeboja.

7* Anutuwaa kalejmoriajaa kowia ii somata qatawo. Kawaas so Jiisasnoŋ saya maama iikanooŋ dorenana mero. Ii merotiwaajon Anutunoŋ saanoŋ siŋgisongonana mesaŋ songbama nonomakeja.

8 Iinoŋ kalejmoriajaa ii kowianooŋga kelemaleŋ maaro qanananoŋ uro. Momakootoya uuta kuuya iikawaas so kokaŋ meŋ asariŋ nonono:

9 Anutunoŋ wala iyanjaas uutanooŋ qaa areŋ somongoŋ moro awaa kolooro qaa areŋii aasanjoŋyanoŋ ero eeŋ laligoŋ kougito, Kraistnoŋ Anutuwaa qaa jetaa so otaaj kamaaj anana ninisaano iima monij.

10 Anutunoŋ waladeen kalejmoriajaa areŋiaa kania ii kokaŋ romongoro, "Anutu niinoŋ areŋii otaaj laligoŋ laligowe kambaŋa tororo kaŋ kuuro iikanooŋ hoŋawo kolooro kokaŋ asugi-waa: Kuuya Siwe gomambaa jakeya jakeya iikanooŋ me namonoŋ koloŋ laligojuti, niinoŋ mono ii kuuya mindiriŋ somongoŋ oŋomajaano Kraist kuuj mube kuuya yoŋoo waŋgia motoongoŋ koloŋ laligowaa."

11 Anutunoŋ waladeen iyanjaas uutaa so qaa somongorota ej, mono areŋ iikawaas so kuukuu qaaya jero iwoi kuuya koloŋkeja. Iyanjaas areŋiaa iikawaas so walawala Juuda kanageso nono iyanjaas buňa koloŋ laligowombaajon jeŋ tegoo nonono. Kawaas so tosia anana Kraistwo qokotaaniŋ metogoŋ nonono iwaanoŋ oyaŋboyaa akadamu ii borosamo kaajaa buňa qeŋ aonj laligojoo.

12 Juuda kanageso nononoŋ Kraistnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajon mamboma walawala jejeromoŋromoŋ ama muŋ laligoŋ kounini, iinoŋ anana Anutuwaa ku-usuña buñabuñayawo ii mepeseeŋ laligowombaajon ama meweengoj nonono.

13 Waba kantri oŋoonoŋga tosianoŋ kaŋagadeen Kraistwo toroqej qokotaagi. Hamoqeŋewaa Oligaa Buňaya jegi qaa hoŋa ii moma uugia meleeneŋgi. Uŋa Toroya iinoŋ Anutu qaqabuñayaa muŋgeŋ aiweseya koloŋja. Uŋa ii wasiro kamaawaatiwa qaa somongoroti, iinoŋ mono ii uugianooŋ ano kemero. Kraist moma laariŋ mugi Anutunoŋ aiweseya kombombanja ii mokotaan oŋono laligoju.

14 Anutunoŋ kanagesouruta Siwewaa oyaŋboyaa akadamu nonomambaa qaa somongoroti, ii mewombaa aiweseya Uŋa Toroya ii wala ama nonono. Uŋa Toroya uunananooŋ ano laligojiwaajon mono kokaŋ moma kotijooŋ: Anutunoŋ dorenana meŋ buňauruta kolooniŋ era namonoŋga nunuano Siwenoŋ uma oyaŋboyaa mokoloowonja. Kawaajon mono Anutuwaa ku-usuña buñabuñayawo ii mepeseeŋkeboja. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ kokaŋ qama kooliro:

15 Kanoŋ oyaŋboyaa mokoloowombaajon ama niinoŋ Efesus oŋoojoŋ qama koolinkejeŋ. Oŋonoŋ Poŋ Jiisas pondaj moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uugianooŋ jopagoŋ oŋomakejuti, tosianoŋ iikawaas buju qaaya jegi mobe.

16 Kawaajon buju qaaii mobeti, niinoŋ kaŋagadeen oŋoojoŋ ama Anutu mepeseeŋ laligoweti, ii mende mesaowe. Qaago. Niinooŋ qama koolin kanoŋ romongoŋ oŋomakejeŋ.

17 Romongoŋ oŋoma Poŋnana Jiisas Kraistwaa Anutuya ii kokaŋ qama koolin muŋkejeŋ, "Oo Maŋnana ku-usuŋ Toya, gii mono Uŋaga Toroya ii

Efesus alaurunana ojombə. Uŋa ii uugianoj ana momakootogia qaita moŋ kolooro Anutuwaa kania awaagadeen injsaŋo moma yagowuya.

18 Anutu, gii mono uugiaa jaaya meŋ asarina geenjaa Buŋagaa kania moma yagowuya.” Anutunon iyanja ejemba soraaya nonoojon Siwe Buŋa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii nonomambaa qaa somonjgoro ono iwoi ii mokoloowutiwaajon mamboma jejeromonjromoŋ ambutiwaajon ojoono. Jejeromonjromoŋ angi Jiisasnoŋ mombo asugiro akadamugiawo koloowuti, ono oyanboyaj iikawaa kania moma sorogowutiwaajon qama koolinkejen.

19 Moma laariŋ muniŋ Anutuwaa ku-usuŋa kotakotanoŋ uunanananoŋ seiŋ gawoŋ meŋkeji, iikanoj mono somata qatawo tetegoya qaa kolooja. Ono iikawaa kania moma kotowutiwaajon qama koolinkejen. Esuŋmumuya damuyawo kanoŋ selenana kotoŋ inaaŋ nonomakeji, Anutunoŋ iikawaa usuŋa ii kokaen qendeema nonono:

20 *Anutunoŋ ku-usuŋa gawonoŋ ama Kraist meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro ano wano Siwe gomanon ūma sopaya sopaya liliŋon jakeya jakeya uŋuugun uro Anutunoŋ iyanja boro dindinjanon duŋ rara mutuyanoŋ anota raja.

21 Ano jinjkaron duŋjanon rama ilawoila kuuyaa waŋnanaga nanja. Beŋ kawali galeŋ ano yorjoo newogianon jawiŋ, poŋ qerewenja ano gawan man kiap uuta ano kamakamaata ku-usuŋgiawo galeŋ koma nonomakejuti, Kraistroŋ mono iyoyoo wanjalegia koloŋ korebore galeŋ koma ojomakeja. Siwe gomanon, namonoŋ ano yoroo batugaranon galeŋ qa kuuya qama oŋoŋgi bosinjuti, Kraistroŋ mono ii kuuya uŋuugun uja. Balombaŋ kambaj kokaŋjanondeen qaagoto, kanageŋ kamban qaita moŋ kolooro laligoŋ ubonjati, iikanoj kaanjadeen ilawoila kuuya galeŋ koma laligoŋ ubaa.

22 **Anutunoŋ uŋa, ome, ejemba ano ilawoila kuuya ii meŋ kamaan Kraistwaa baatananoŋ ama nonono laligonij Ponjana uuta kolooja. Anutunoŋ Kraist ii uumeleej kanageso nonooma waŋnanā nambaatiwaajon kuuj muro laligoja.

23 Iinoŋ kopagoŋ nonoma zioz ananaa waŋnanā kolooro anana iwaahonja kana boboria kolojoŋ. Kraistroŋ waŋnanā koloŋ ajodeeŋ raro mende sokonagato, anana iwaahondomoŋjuruta koloŋ iwo toroqenij honjanon asugiro sokonja. Kraistroŋ kaanjadeen ilawoila kuuyaa dondonoŋ moŋ koloŋ toroqero korebore anana mono Anutuwaa akadamunanawo asuginiŋ sokoma kemakeja. Kianj.

Koomuyanonja gbiliŋ Kraistwo koton Laligoj.

2

1*Waladeen kana uuguŋ siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya aŋgiti-waajon laaligo koomuya laligoŋ kougi.

2 Ono kamban iikanoj balombaŋ nanamemeŋ bologa otaagi. Omejiilan yorjoo Ponjanoŋ kambaj kokaamba Siwe namo batugaranon laligoŋ qootogo ejemba uugia soloŋoŋ galeŋ koma oŋomakeji, mono iwaanon qokotaaŋ teŋ koma muŋ laligogi.

3 Anana kuuya kaanjadeen wala yorjoo batugianoŋ silemale ama laŋ laligonij. Uu selewaa siŋnana kombombajaa bologa otaaŋ ananaa jaajaa laligonij. Kaeŋ laŋ laligonij Anutunon niniiro mende sokono iriŋsonsooŋa

qanananoŋ ano laligoniŋ. Qaa qootogo ejemba tosaanja yoŋoo so kaanja Anutuwaa iriŋsonjooŋaa buŋa koloŋ laligoniŋ.

4 Kaŋ laligoninto, kamban kokaamba iikaŋ qaga. Anutunoŋ kiaŋkomuya tetegoya qaa kanoŋ jopagoŋ nonono.

5 Kana uuguŋ Anutu qetama muŋ iikawaŋoŋ koomuya koloŋ laligonto, Anutunoŋ Kraist meŋ gibiliroti, anana mono kaanjaadeen meŋ gibilŋ nonono kottiŋ laligojoŋ. Iwaa kaleŋ moriaŋanoŋ mono hamo qeŋ ojono mombo letongji.

6 Kraistroŋ waaroti, anana mono kaanjaadeen nonomindiiro koomuyanoŋa waanij. Anutunoŋ Kraist Jiis wano Siwe gomanooŋ uroti, anana kaanjaadeen Siwe laaligowaa jake ejuti, mono iikanoo nonoono iwo tosaanja galeŋ koma ojoma laligojoŋ.

7 Anutunoŋ kokaembaaŋoŋ kaeŋ nonoono: Anutuwaa kaleŋ-moriaŋaa kowia tetegoya qaa iikanoo asuganoŋ asugiro moma asariwombaaŋoŋ moro. Moma asariŋ kanageŋ kamban kamban qaita moŋ asugiro tetegoya qaa laligoŋ ubonjati, kamban iikanoo ii meŋ somariiŋ nonomambaaŋoŋ moro. Anutunoŋ Kraist Jiis wasiro kaaŋ uujopaya kaeŋ qendeema nonono.

8 Anutu moma laarin mugi kaleŋmoriaŋanoŋ mono hamo qeŋ ojono mombo letongji. Ojooŋgio nemuŋ koma aoi iikaŋja kanoŋ mende letongjito, Anutunoŋ kaleŋjaŋoŋ ama meŋ letoma ojono.

9 Anjio iwoi moŋ ama meŋ sororogogitiwaŋoŋ mende letongji. Moŋnoŋ moŋ aŋaa selia meŋ ubabotiwaaŋoŋ mono kaleŋmoriaŋjaŋadeen kaeŋ ama ojono.

10 Anana Anutuwaa borosowoga laligojoŋ. Kraist Jiisawo qokotaanij Anutunoŋ uu dologa mokoloŋ nonono. Anutunoŋ walawala gawoŋ awaa awaa meweengoŋ mozozonjoroti, anana ii meŋ laligowombaaŋoŋ kaeŋ mokoloŋ nononota laligojoŋ. Kiaŋ.

Kraistwo qokotaanj sele busu motoŋgo koloojon.

11 Kawaajon Efesus oŋo wala Juuda ejemba mende koloŋ Anutuwaaŋoŋ kanageso mende laligogiti, mono ii romoŋgoŋ laligowu. Tosianoŋ ojoojoŋ kokaeŋ jeŋ jeŋ ojoma laligogi, “Nono Anutuwaa aiwesenananawo laligojonto, kantri tosaanja oŋo ejemba omaya aiwesegia qaa!” Qa ii eja boronoŋ aiwese selenananoŋ kotoŋkejuti, mono ii romoŋgoŋ jeŋ laligogi.

12 Oŋo kamban iikanoo uugia Kraistwo mende jopagoŋ aoi eeŋ yamageŋ laligogi. Waba kantri oŋo Juuda kanageso nonoo too leeurunanaga laligogi. Anutunoŋ ejemba iyanjaŋoŋ meweengoŋ nonono laligojoŋi, oŋo nonoo batunanananoŋ qagia qaa laligogi. Anutunoŋ Buŋaya alauruta ojonomambaaŋoŋ jeŋ qaa somonjoroti, oŋo ii mende totoon moma kotoŋ tom-piŋ laligogi. Oyaŋboyaaŋ koloowombaa jejeromonjromonjia qaa. Anutugia qaa kaanja namonooŋ eeŋ laŋ laligogi. Mono ii romoŋgoŋ laligowu.

13 Oŋo wala sigeŋsigeŋ laligogito, Kraist Jiisawo qokotaagi sayanoŋ songbama ojono kamban kokaamba afaaŋgoŋ Anutuwaa kosianoo kaaŋ laligoju.

14 Kraist aŋo luae Tonana kolojo. Iinoŋ Juuda kanageso ano waba kantri ejemba tuuŋ woi anana mindiriŋ nonono mutulaŋgoŋkejoi. Batunanananoŋ kere eŋ sopa renjeŋ kotiga kuuŋ mendeema nononoti, iinoŋ mono sonjo ii riwagoro ūumeleen kanageso motoŋgoŋ koloojon.

15 *Jiisasnoj iyanja baloŋ selianoŋ komuro iikaanja kanoŋ Juuda nonoonoŋ Kana qaa ano iikawaa jojopan qaaya ano jeŋkooto tosia ii kondeeno. Tuuŋ woi mindirin nonoma kanageso gbilis motoonjo koloowombajon ii kondeneeno. Kawaajoŋ uu gbilis mokoloŋ nonono Kraistwo qokotaaniŋ batunananooŋ luaeaya kolooro.

16 *Kraistnoj komuŋ kere nanamememana maripoonoŋ qero komuŋ kamaaro. Sele busunoŋ motoonjo komurotiwaa sayanoŋ mono ejemba tuuŋ woi nunuano saanoŋ eleema Anutuwaa kosianooŋ kawoŋa. Kaen mindirin nonono saanoŋ boroqeŋe amboŋa. Ii andaboron Kraistwo sele busu motoonjo koloon laligojon.

17 *Kraistnoj kaŋ luae koloowaatiwaa Buŋya ii waba kantri ejemba Anutu gema qeŋ siŋeŋsiŋeŋ laligogiti, onjooŋ jen asariŋ onjono ano Juuda ejemba Anutuwaa kosianooŋ laligoninji, mono nonooŋj摩托 onjadeen jen asariŋ nonoma laligoro.

18 Kraistnoj Juuda ano waba kantri ejemba anana kuuya nemuŋ koma nonono Uŋa Toroya motoonjongoŋ kana qendeema nonono saanoŋ afaaŋgoŋ Majnanaa jaasewaŋjanooŋ keubonja.

19 Kawaajoŋ ono Juuda ejemba qaagoto, kileŋ waba ejemba tawatawaya ii mende toroqeŋ laligoju. Anutuwaa gomaŋ baloŋ toyaa soraaya koloogi nonowo motoonj Anutuwaa uumeleen kanageso koloojoŋ.

20 Gejatootoo ejemba yoŋnoŋ waladeen Anutuwaa qaanoŋ tando osoŋ kuugi Kraist Jiis aŋo kaŋ tandonana kombombaŋa koloon aposol wasiŋ nonoma waŋnana nano Anutuwaa uumeleen jigo kolojoŋ. Ono kaanagadeen tando iikanooŋ keuma naŋgonanjoŋ ama aoŋ kotikotii mokoloŋkeju.

21 Iinoŋ miri ii muzugoŋ mindirin somoŋgoro namakeja. Anana Pombo qokotaŋ nama mutulaŋgoniŋ momalaarinananooŋ kotiŋ somariiro Anutuwaa uumeleen jigo kowoga kolojoŋ.

22 Ono kaanagadeen Pombaanoŋ qokotaŋ uumeleen alaurunana tosaanja yoŋovo mutulaŋgonj motooŋ nama uugia naŋgoŋ aoŋ kotikotii mokoloŋkeju. Kaen nama Anutuwaa uumeleen jigo koloogi Uŋa Toroya uugianooŋ anota aŋo jigoya iikawaa uutanooŋ laligoja. Kiaŋ.

3

Poolnoŋ waba kantri yoŋnoŋ kem Buŋya gawoŋ mero.

1 Kania iikawaajoŋ ama Pool niinoŋ waba kantri ejemba ono ilaŋq onjomambaŋoŋ gawoŋ meŋ laligojen. Kaen laligowe Kraist Jiisawaa gawoŋ mewetiwaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rama simiŋ kuma qama kooliŋkejeŋ.

2 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ kantri tosaanja oŋoojoŋ mendeedma oŋono qeaŋgowitziwaas gawoŋ nonoti, ono ii oŋanoŋ modaboroju.

3 Anutunon qaa areŋa aasaŋgoya nisaama jero moma yagojeŋi, qaa iikawaa kania torodaamonda ooŋ oŋombe.

4 *Ooŋ oŋombeti, oŋo tere ii weenqoŋ saanoŋ noo kaniana kokaeŋ moma asariwu: Niinŋ Kraistwaa kania aasaŋgoya ii awaagadeen moma kotojeŋ.

5 Monowaa monoyanonja ejembanooŋ kanaiŋ laligoŋ kouma laligogiti, iyoŋnoŋ kamban iikanooŋ Buŋya aasaŋgoya iikawaajoŋ tompinj laligogi. Kaanja laligoŋ kougito, kamban kokaamba Uŋa Toroyanoŋ ii Anutuwaa aposol ano gejatootoo ejemba tak-kootoya nonooŋ jen ninisaano mojoŋ.

6 Buŋa aasaŋgoya ii kokaenj: Kraist Jiisasnoŋ oyaŋboyaŋ buŋa qeq nonombaatiwaajon jenq qaa somoŋgorot, oŋo ii Juuda nonowo ororoŋ angoŋ koma meŋ laligoju. Oligaa Buŋjanŋ iikawaa kania ii waba kantri ejemba onjojoŋ kaanagadeenj qendeema onjomakeja. Oŋo uugia meleema saanoŋ nonowo motooŋ kotumotueyaa Buŋjaya so motoondeenj buŋa qeq aŋ aŋ laligoju. Uugia Anutuwō somoŋgoroŋ motooŋ Kraistwaa sele busuya koloŋ nonowo tuuŋ motoonŋoŋ nanjoŋ.

7 Iwaa ku-usuŋjanon mono noo uuna sololooro uuna meleembe Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ sewaŋa qaa nono. II nono kana kolooro Oligaa Buŋjawaa gawoŋ meme ejaga koloowe.

8 Niinoŋ Anutuwāanooŋ kanageso soraaya kuuya oŋoo newo baagianoŋ kamaaŋqeqeṭa tootoŋ laligojen. Kaeŋ laligojento, Anutunoŋ kileŋ kaleŋa uuta koi kaanja nono: Niinoŋ Kraistwaa oyaŋboyaŋaa Buŋjaya ii waba kantri ejemba onjojoŋ jenq asarimambaajon simbawoŋjaro mojen. Oyaŋboyaŋ iikawaa kania ii kuuya osoŋ moma kotdaboroworjatiwa so qaago.

9 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ iwoi kuuya mokoloŋ Buŋjaya aasaŋgoya kojangiro ejembanon laligoŋ kouma laligogiti, kamban iikanooŋ tompin laligogi. Kawaajon niinoŋ Anutuwāa Buŋa areŋ aasaŋgoya ii galeŋ koma laligowe hoŋjaro koloŋkeja. Niinon iikawaa kania asuganoŋ jewe ejemba kuuyanoŋ moma sorogowutiwaajon simbawoŋjaro mojen.

10 Anutunoŋ momakootoya kania kania qaita moŋ ninisaano kamban kokaamba uumeleej zioŋ tuuŋ batunananon amiŋ moniŋ asuganoŋ koloŋ seŋkeja. Anutunoŋ uusiŋa kokaenj momakeja: Beŋ kawali galeŋ ano poŋ qereweŋa gajoba uuta ano kamaaŋqeqeṭa Siwe namo batugaranoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, iyononoŋ kaanagadeenj Anutuwāa momakootoya ii geja ama mobutiwaajon momakeja.

11 Yonjonoŋ ii mobutiwaajon Anutunoŋ Buŋa areŋa ii monowaa monoyanoŋ kambanqaa qaanooŋ uutanooŋ jenq kотiŋ ano ero. Iikawaa so Poŋnana Kraist Jiis wasiro hoŋa mokolooro kanagesouruta koloŋ mindiriŋ nanjoŋ.

12 Kraistwo qokotaŋ nama moma laariŋ munij Anutuwāa nagu-noŋ kaeŋ tano saanoŋ iwaŋ jaasewaŋjanon keubombaajon awasaŋkaka nanjoŋ.

13 Kawaajon kokaenj welema oŋonjej: "Niinoŋ kapuare mirinoŋ rama ono qeəŋgawutiwaajon ama konjiliŋ moma laligonkejeŋi, iikawaaŋoŋ uugia mono mende kamaawā. Ono nio siimbobolona iikawaaŋoŋ ama saanoŋ akadamugiaŋ koloowuya." Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yonjoojoŋ kokaenj qama kooliro:

14 Kania iikawaaŋoŋ niinoŋ Maŋnana simiŋ kuma muŋ qama koolinkjejenj.

15 Ilinondeenj mono maŋnana mutuya kolojo. Iwaa so Siwe ano namowaa kanageso kuuya anana ama qa ii meŋ qamakejoŋ.

16 Kokaenj qama koolinkjejenj, "Anutu, gii mono Unjaga Toroya ama oŋona uugianooŋ kотiŋkebaa. Goo Buŋjaga ku-usuŋa buŋjabuŋjaya wo ii tetegoya qaa kowiganoŋ ej, gii mono ku-usuŋga iikawaa so meŋ kотiŋ oŋomakeba."

17 Meŋ kотiŋ oŋona saanoŋ Kraist moma laariŋ mugi uugianooŋ duŋ meŋ laligowaa. Kaeŋ laligoro kosogia Kraistwaa uujopanoŋ mondonŋoŋ mendunjoggi kemero rindanŋoŋ nambu.

18 Uujopayanooŋ nemuŋ koma oŋono kanageso soraaya kuuya yonjowo saanoŋ Kraistwaa uujopayaa kania moma kotowu. Jopagoŋ nonomakeji, uujopa iikawaa soya ii kokaenj: Goraaya leelee tetegoya qaa kema bimbimgoja. Koriga enduwaa enduyanoŋ kemalija. Koriga euwaa euyanoŋ uja. Kaanagadeenj dutanooŋ emuwaah emuyanoŋ kemenj ejaa.

19 Kraistwaa uujopayanoj mono balombaa momonanaa soya uuguja. Ii moma komuwutiwaajoj kokaen qama kooliŋkejej: “Anutu, gii mono akadamuga kuuya kanoj uumomogia saa qej musuluŋgoj ojomba.”

20 Anutu kaen qama kooliŋ muŋ kokaembajoj mepeseenjkejej: Anana momonana uuguj iwoiwaajoj qama kooliŋ qisiwonaga me jaameleen uja iima romorjgwonagati eej, iinoj mono iwoi ii saanor menj kotiŋ nonombaa. Anutu ku-usuŋjanor uunananor gawoŋ menjkeji, iinoj mono iikawaa so qamakooli ano momonanaa soya ii uugudaboron afaangor iwoi kuuya saanor nonomakebaa. Kawaajoj mepeseen muŋkeborja.

21 Uumeleen kanageso anana ajoroon Kraist Jjisaswaajoj ama Anutuwaq qabuŋjaya mepeseenij akadamuyawo koloŋq ewaa. Ii beŋ isiu-runana yoŋonoj menj kotiŋ tetegoya qaa eŋ ubuti, kambaj iikanor mono kaŋiadeen akadamuyawo koloŋq ewaa. Qaa ii ojanoj.

4

Kraistnoj mindirij nonono sele busu motoorjgo koloojon.

1 Iinoj Pombo qokotaŋ nama gawoŋa mewetiwaajoj kapuare ejaga koloŋjer. Qaa ii jedaboroŋ uugia qaa kokanoj jeŋ kuuŋjer: Anutunoj nanameŋ akadamuyawo amä menj laligowutiwaajoj ojooŋoti, iikawaa so ojo mono laaligo qaita moŋ laligowu.

2 *Mono uugia menj kamaan ama qaa baatanoj kema ejemba gumbonjonjōŋ qaganor amä ojoma laligowu. Lombo mokosinjōŋ laligowu. Mono lolonjōŋ bogaa kitia mende meleembuto, qaqaanjōŋ jopagoj aor laligowu.

3 Uŋa Toroyanoj uugia menj kululuŋ luaewaa kasanoj somonjōŋ mindirij ojomakeji, ojo mono uusoomonjōŋ ii batugianoj ewatiwaajoj kaparaŋ koma nambu.

4 Anutunoj ojooŋoti, iikanor mono ororor oyaŋboyaŋ koloowombaajoj jejeromoŋromojja motoorjgo iikayadeen amä ojono mamboma laligoj. Iikawaa so ojo kaŋiadeen Kraistwaa hoŋa sele busuya motoorjgo koloogi mono Uŋa Toroya motoonjgonor inaan ojono laligowu.

5 Pojnana motoonjgonor galeŋ koma ojono ororor moma laarin mugi oomulu motoonjgo iikayadeen menj ojongoj motoorj koloŋq laligoj.

6 Anutunana motoonjgonor kuuya maŋ koma nonomakeja. Iinoj iwoi kuuya kore nunuuguj Pojnana uuta koloŋkeja. Kaeŋ koloŋq jeta teŋ kombombaajoj kuuya kuuj inaan nonoma uunana so laaligo ano rama momo nonomakeja.

7 Iikawaa so ororor Kraistwaa sele busu motoorjgo laligojonto, Kraistnoj kaleŋmoriaŋ uusiŋja so maama nonono. Gawoŋ memewaa momo kaleŋa kania kania ii motomotoorj sonananoj mendeema nonono laligoj.

8 *Kawaa qaaya ii kokaen jegita Buŋa Terenoj eja,

“Iinoj eukanor uma nama kapuare ejemba mamaga ojono buŋauruta koloogi kaleŋa kaleŋa ii ejemba ananaajoj nonono.”

9 “Eukanor uro,” Anutunoj qaa ii mono nomaembajoj jero? Iikawaa kania ii kokaen: Kraistnoj wala Siwenonjga kamaaro. Mono namo dutanor emukanoj kemero.

10 Kamaaroti, iinoj mono kaŋiadeen eleema eu uro. Uma Siwe gomambaa jakeya kuuya ujuuguj qaganor eukanor uma laligoj. Iikanor laligoj

Siwe ano namowaa ilawoilaya kuuya ii esuŋanor menj saa qeq kuuya sokondaboron laligoja.

11 Kraistnoj ejemba ananaajor momo kaleda kania kania kokaen mendeema nonono: Gaworja mendeema nonono tosianor wasiwasij ejemba wanja (aposol) koloogi. Tosianor gejatootoo ejemba (profet) koloogi. Tosianor uukuukuu ejemba (ewanjelis) koloogi. Tosianor eja to pasto ano boi qaqaazu koloogi.

12 Kraistwaa sele busuya ii uumeleen kanagesouruta. Nononoj yoŋoo uu-gia naŋgonij kotikotii mokoloowutiwaajor gaworja kaen mendeema kuuj nonono. Kanageso soraaya anana kuuyanoj uuwaa gaworj mewombaajor jojoridaboron laligowombaajor ama kaen inaan nonono.

13 Kaanon kaen gaworj morota morota menj laligoj Anutu moma laarin kanagej Meria moma yagor iikanor menj kululuu aorj motoonjor koloon namboŋa. Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii koreyanor Kraistwaanoj eja. Nononoj Kraistwaa kowinoŋa momoya ano esuŋa horonij musulunŋon nonono somariiŋ seiŋ kotoiŋ laligonij akadamuya maama nonono kuuya asugiro laligoworja.

14 Toroqej naamade kaanja laligowombotiwaajor Kraistnoj uunana kuuj iyaŋa kaanja akadamunanawo koloowonjatiwaajor inaan nono-makeja. Naambora kaanja laligonij qewoloŋ ejembanor areŋ ii me ii ama mondon tutugor nonongi tama kamaan nunuroti, oŋo mono iikawaa so koloon laŋ laligowubo. Haamonoj momosiŋ ewaewaj kono kowenoy qindiro sirinor godomaruru laŋ wama kemaqen-kaŋqen ama simbirinjsambaraŋ amakeja. Kawaa so balorj ejembanor selenor kuukuu ama unju menj momo tiliqiliawo mokoloon ejemba laŋ kuma oŋongi jinjauŋ amakeju.

15 Iikawaa so laŋ mende laligowuto, qaa hoŋagadeen pondan menj jopagon aorj laligowu. Kaanja laligonj Kraistnoj waŋnana kolooji, kosogia mono iwaanoj mondonjoggi kemero rindanŋor iwoi kuuya kanoj somariiŋ kotoiŋ akadamugiawo koloon laligowu.

16* Kraistnoj waŋnana koloon aŋaa sele busuya anana kuuya galej koma nonono tokotokoya kuuyanoj sele busuya ano kana boria toroqej somongorj metulanŋor nonongi motoonjor koloojor. Esuŋ motomotoon menj nononjiwaa so mono gawonana menj kotingorj jopagon aorj hoŋa sele busuya iikanor kotoiŋ somariiŋkeja. Kian.

Asasagaan nanamemeŋ gbilia ama menj laligowu.

17 Kaanja kolojoŋiwaajor niinor Pombaa jeta menj galej meme qaa kokaen jewe moma yagowu: Uumeleembaa gadokopa ejemba uumomogia sooro kikisia kaanja koloon een omaya laŋ laligonkejuti, oŋo mono iyoŋoonoŋ tani bologa ii mende toroqej ama menj laligowu.

18 Uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uumomogia-noj tiiro Anutuwaa laaligowaajor sisau ama sooju. Momo bologanor uugia gojoma duurotiwaajor ama poumapou ama tompir laligoju. Kawaajoj Anutuwaaŋ laaligo kotiganor mende qokotaŋkejuto, iyaŋgiodeen laŋ toon-toonjor laligoju.

19 Galenqia mende menj aogi uugia gojondabororo gamu sayawo uŋjuro laligoju. Uugia kaiseronorj somongor menj tiloŋ oŋono iwoi kaanjaŋorj laŋ aisoŋkeju. Iwoi menj mewombaajor otoko ama koposoŋgoŋkeju.

20 Yorjonoj kaen amakejuto, oŋo Kraistwo laaligowaa kania ii kaanja mende kuma oŋongi mogi.

21 Ojo qaa hojaa Toya Jiisaswo qokotaagi iikawaa so kania kuma ojongoi hoja kokaenj moma yagogi:

22* Wala nanamemeنجia walaga otaagi siنجia kombombaنجa bologanoy anjomokolojama ojono tiwilaanj aowombaajoj anji. Kana kuma ojongoi mogiti, iikawaa so mono uugia walaga motogoj giliنج gema qewu.

23 Uumomogia mej gibiligi kolonjanij laligowutiwaajoj kana kuma ojongoi.

24* Anutunoj anana ajaა kaitaniaa so soraaya kolooj kotiij laligowombaaajoj mokoloj nonono. Uu gbilaa laaligo solanja otaawombaajoj mono nonono. Kawaajoj uu gbilaa iikayadeejj mono bo konji kemero laligowu. Kana ii kaenj kuma ojongoi moma yagogi.

25* Kana kaenj ero anana Kraistwaa sele busuya motooنجo iikawaa uutanoy daremuنج kaaنج toroqej ala-alaj kolooj laligoj. Kawaajoj qaa qolonymolonjgoya ii mono motogoj giligi kemero batugianoj qaa hojagadeejj kuuya amij moma laligowu.

26* Temboma kukupirinoj ambuti eenj, mono kilen siنجisongo mende ambu. Iriنجia soombaati, qaagia ii mono uulaنجawo weenj jaayanoj mende tegoj kemero jej tegogi solanjaniwa.

27 Kaej Kileنجaa Toyanoj batugianoj koubabotiwaajoj qewagoj kamban moj mende muj uulaنجawo yakariwu.

28 Monjnoj yonjgoro meme laligoroti, iinoj kaanja mombo mende amba. Kaej qaagoto, mono iyaنجaa borianoj gawoŋ kaparan koma mej laligowa. Gawoŋ mej ajaا nene hinaya mokoloj saanoj afaانgoj ejemba wanaya naنجoŋ ojomeakeba.

29 Qaa saga mon jegianonja mende kamaawato, qaa ejemba uugia naنجoŋ mej kotiwaati, mono iikayadeejj jej laligowu. Ejemba qaagia moma uugia ejiwaa so qambanjambambaajoj amamaajuti, mono iikawaa so gejanono qaagia ojongoi naanja moma qeaنجgowuyaga.

30 Anutunoj buجاuruta downanana mero Siwenoj ubonjati, kamban iikawaaajoj aiweseya kombombaنجa mokotaaŋ ojono uugianoj kemenj Anutuwaa munjeنجa koloja. Kawaajoj Anutuwaa munjeنجa Unja Toroya ii mono wosobiri mende qej mubu.

31 Ojo mono uukaambo ano uuduudu kuuya ii qetegoj giligi koriganoy raba. Uugerenoy mende juma ojoro uugianoj aon yon qama jej aowubo. Kaانagadeejj gemaqege qaa tokorونkota ii mende jewu. آنگونجرا kania kanianoy uugia mej tiloowabotiwaajoj ii mono kuuya gema qegi korikori ewa.

32* Korikori ewato, ala-alaj mej migigiň aon gumbonjonjоŋ qaganoy ama aon laligowu. Kraistwo qokotaagi Anutunoj siنجisongogia mesaon sonجbama ojonti, ojo mono iikawaa so toroqej koposogia mesaon aon laligowu. Kianj.

5

Anutuwaa asasaganoy laaligo ii kokaenj:

1 Anutuwaa wombō meraboraaنجa koloojutiwaajoj siligia mono kaparan koma Anutunoj amakejiwaa so ama otaanj laligowu.

2* Kraistnoj jopagoj nonoma laaligoya nonoojoj ama qeleema mesaoro. Siimoloj oogi kaasoyanoy umakeroti, Anutunoj iikawaa so Kraist

* **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Jen 1.26; Kol 3.10 * **4:25:** Zek 8.16 * **4:26:** Ond 4.4 * **4:32:** Kol 3.13

* **5:2:** Eks 29.18; Ond 40.6

laaligoyaa kaleŋa ii moma aŋgoŋ kono moroŋa uŋkoowayawo kaaŋa koloŋi iwaa jaanoŋ pumpuŋgoro aisooro. Oŋo mono kaanagadeen uujopanoŋ nama Kraistwaa so jopagoŋ aŋŋa ama meŋ laligowu.

3 Serowiliŋ ano aŋgonjora kania kania me otokowaa (greedy) silia ii Anutuwaa jaanoŋ mende sokonja. Kawaajon Anutuwaa ejemba soraaya koloŋjutiwaas so iwoi kaaŋaa qaaya moŋ ii batugianoŋ mende oosirin jegi mobu. Awawi!

4 Goŋ koma jonoŋsisi ama qaa saga arokuukuuyawo ano qaa seŋa seŋa ii mende jewu. Iiŋkanoŋ uugia meŋ tilooro mende sokonja. Kawaajon ii mono mesaadaboroŋ mepemepesee qaa jeŋ seiŋ laligowu.

5 Qaa kota koi mono moma komuwu: Moŋnoŋ serowiliŋ me aŋgonjora me otoko koloŋ iwoiwaajon koposonjongoŋkeji, iinor mono Anutuwaa bentotoŋa buŋa qeŋ aomambaajon amamaawaa. Nanamemeŋ iikanooŋ beŋ qoloŋmolonŋgoa me tando lopioŋ mepeseeŋ oŋomakejutiwaas tania koloŋja. Kaeŋ anji, iinor mono Kraist ano Anutu yoroo bentotoŋ uutanooŋ keumambaaŋ amamaawaa.

6 Anutunoŋ siŋgisoŋgo iikaŋaŋaŋoŋ ama temboma iriŋsonsooŋa qaa qootogo ejemba yoŋŋoŋ qagianooŋ ano umakeja. Kawaajon moŋnoŋ qaa omaya kaaŋa jeŋ kele ama tutugoŋ tiligoŋ oŋombabo.

7 Kawaajon ejemba kaaŋa mono gema uŋuŋ yoŋŋo aŋjoloŋ mende laligowu.

8 Wala paŋgamanoŋ laligogito, kambaj kokaamba Pombo qokotaŋ nama iwaa asasagawo laligoju. Nanamemeŋia mono asasaga buŋjaya koloŋjutiwaas so ama meŋ laligowu.

9 Asasaga buŋa koloŋjutiwaas toomoriaŋa hoŋa ii kokaen: Oŋo nanamemeŋ awaa otaagi Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwu ano qaa hoŋa tooŋgadeen jeŋ laligowu.

10 Naa iwoi Pombaa jaanoŋ sokombaati, iikawaa kania mono moŋgama gosin moma asariwu.

11 Paŋgamambaa nanamemeŋ gorosoŋa ama menkejuti, iyonoŋo mono aŋjoloŋ mende toroqeŋ laligowu. Yoŋŋoo kileŋagia ii mono injsaama asasaganooŋ ama jeŋ oŋombu.

12 Tosianoŋ siŋgisoŋgo aasaŋgoyanoŋ amakejuti, ii asuganoŋ jeniŋ gamuyawo koloŋwabo.

13 Anutuwaa asasaganooŋ siŋgisoŋgogia kuuya meŋ asariro kaniagia hoŋanoŋ mono asuganoŋ asugiaawaa.

14 Asasaga Toyanoŋ mono aasaŋgoyaas iwoiya kuuya injsaano asasaganooŋ asugin ewaa. Kawaajon qaa moŋ kokaen jegita eja,

“Gaŋ ejanji, gi mono uuga tooro moba.

Mono koomuyanoŋga gbiliŋ waana Kraistnoŋ meŋ asariŋ gombaa.”

15 Qaa iikawaa so nanamemeŋia mono momakooto qaganoŋ ama meŋ laligowu. Moto koloŋ tompii laligowubotiwaajon mono awaagadeen galeŋ meŋ aŋŋa laligowu.

16* Kambaj kokaamba bobooli kambaj koloŋjwaajon ama uuwaas gawoŋ mewombaa kana moŋ koloowaati, kambaj ii mono mende mesoqe-soon tiwilaawuto, ejemba kooronjiaŋoŋ kema osoŋ qambaŋmambaj koma oŋombu.

17 Kawaajon eja uugia qaa kaaŋa laŋ mende laligowuto, Pombaa uusiiŋa ii awaagadeen moma asariŋ nambu.

18 Wain apu kotiga nej eŋkaloloŋ ambubo. Aŋgiao jaajaa laligogi momogia bologanoŋ asugiro pangamaŋ laaligonoi ritegoŋ kemeŋ tiwilaawubo. Kawaajoŋ eŋkaloloŋ ambuboto, Uŋa Toroyanoŋ uugia saa qewatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu.

19* Mono Buŋa qaa amiŋ moma ondino (Buk soŋ), mepemepesee rii (ooŋsaa) ano uuwaat rii tosia ii uu wombogianoŋ qama Poŋ mepeseenkebu.

20 Kaen me kaen kolooro iikawaajoŋ mono Poŋnana Jiisas Kraistwaa qata qama Maŋnana Anutu suulaŋ dangisen jeŋ muŋ laligowu. Kianj.

Loembə oŋoo qambajmamban qaa

21 Kraistwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ mono keegia moma batugianoŋ qaa baatanooŋ kemeŋ aonj laligowu.

22-23* Kraistwaa sele busuya ii uumeleej kanageso. Iinoŋ iikawaaj waŋa ano Hamoqeqe Toya kolojoa. Iikawaaj so ejanoŋ kaanjagadeeŋ embiaa waŋa kolooja. Kawaajoŋ emba oŋo mono Pombaa qaa baatanooŋ kekembaa so oŋoŋgiaoŋlourugia goda qeŋ oŋoma qaagia baatanooŋ kema laligowu.

24 Uumeleej kanageso anana Kraistwaa qaa baatanooŋ nanjoŋi, iikawaaj so emba oŋonoŋ kaanjagadeeŋ mono lourugia yoŋoo qaa kuuya otaan laligowu.

25* Kraistnoŋ iyanja aumeleej kanagesoya jopagoŋ nonoma ananaajoŋ ama laaligoya togoŋ qeleenoti, iikaanja eja oŋonoŋ mono kaanjagadeeŋ embaurugia jopagoŋ uukaleŋ ama oŋoma laligowu.

26 Kraistnoŋ uumeleej kanagesoya Buŋa qaayanoŋ tak kotoŋ emba buŋaya soraaya koloowombaajoŋ apu kaanja kanooŋ soŋgbama meŋ solanjanin nonono.

27 Iinoŋ anana bumbuŋa awaa soro koloowombaajoŋ moma uunanaa sunuya meŋ solanjanin jewoŋ gojejeraya qaa koloowombaajoŋ kaparaŋ komakeja. Kanageso soraaya koposowaa qaanana qaa koloowombaajoŋ momakeja. Kraistnoŋ kaŋ nunuano asamararaŋjanoo eu keuniŋ jiilanjanooŋ kuuro asariŋ emba buŋaya kaanja iyanja jaasewaŋjanoo nonoma nonoono akadamunanawo ano iimasiŋsiinanawo namboŋa.

28 Eja oŋo kaanjagadeeŋ mono Kraistwaanoo tani ii otaan embaurugia jopagoŋ oŋoma laligowu. Embia jopagoŋkeji, iinoŋ mono iyanja kalaŋ koma aorkeja. Kawaajoŋ oŋoŋgiaoŋ sele busugia kalaŋ koma aorkejuti, iikaanja mono embaurugia kalaŋ koma oŋoŋgi sokombaa.

29 Moŋnoŋ moŋ aŋaa sele busuya kambaj moŋnoŋ kazi mende ama muroto, kuuya anana sele busunana wagiŋ kalaŋ komakejoŋ. Kraistnoŋ kaanjagadeeŋ uumeleej kanagesouruta anana sele busuya kaanja qaayanoŋ nunuagiŋ kalaŋ koma nonomakeja.

30 Uumeleej kanageso anana Kraistwaa sele busuya kolojoŋ. Anana Kraist sele busuyaa dondonmonjuruta koloŋ laligoŋ. Kawaajoŋ nunuagiŋkeja.

31* Buŋa qaa moŋ kokaŋ eja, “Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiawo qokotaŋ woi yoronoŋ selemotooŋgo koloŋ laligowao.”

32 Qaa ii sareqaa aasangoŋa. Ii Kraist ano uumeleej kanageso ananaa uu soomongonanaajoŋ jeŋ ooŋen. Qaa areŋ iikawaaj kania ii aasangoŋa ano dusiita keemeyea.

33 Kaeñ koloojato, oñoojoñ qaa ii kokaen jejen: Oñoo motomotooñ mono kaañgadeen embaurugia oñooñgia kalaj koma aonkejutiwa so jopagoñ oñoma laligowu. Embo oñonoñ mono kaañgadeen lourugia goda qen oñoma laligowu. Kian.

6

Merabora ano nemuñmaj oñoo uusoomoñgo

1* Merabora oñonoñ nanamemeñ dindiña ii kokaen: Oñoo mono Pombo qokotaan nemuñmajwoigia yoroo jegara teñ koma otaan laligowu.

2* Anutunoñ jojopañ qaa 1-2-3 kawaa tetegoyanoñ tawaya nonomambaa-jon mende jero ejato, jojopañ qaa jañgo 4 ii dondomorjäwo. Wala kokaen jeja, “Nemuñmajwoigia mono goda qen oroma laligowa.” Qaa ii teñ konij Anutunoñ iwaan tawaya nonomambaa qaaya kokaen somonjoro oogita eja,

3 “Goda qen orona Anutunoñ toomoriañ gono toroqej namonoñ kamban̄ koriga laligowaa.”

4* Meraboraurugianoñ uukanjanjiañwoigia koloowubotiaa-jon mañ oñonoñ mono qaanoñ soya uugun mende horoñ kiton oñoma laligowu. Kaeñ qaagoto, Pombaa Kana qaa teñ kombutiwaajon kuma oñoma iikawaan so mindinjegoñ oñongi somariiwu. Kian.

Welenqeñe ano galer oñoo qambajmambaj qaa

5* Welenqeñe oñoo mono namonoñ galerjurugia yonjoñ qaagia Kraistwaa qaa kaanja teñ koma siijaago siimeme mende amakebu. Qaagia uuguwubotiaa-jon sombugia moma jenengiañwo ororo laligowu. Uugianoñ gbingbañ mende ambuto, mono boñ qen nama ama meñ laligowu.

6 Tourugianoñ kondokondoowaa wañ añgi ejembanooñ injisosoroowutiwaajon qaagoto, jaaqasue mesaon uugia gawonoñ ama meñkebu. Kaeñ ama Anutuwaa uusijña otaan Kraistwaa welenqeñe kaanja koloonjebu.

7 Balon ejembaga welen qen oñonjonjeñ Poñ aña welen qen muñkejøn. Kaeñ moma gawongia mono Pombaa jaanoñ sokombaatiwa so uuqeeñgwo meñ laligowu.

8 Qaa koi mobu: Oñoo batugianoñ tosianooñ gawoñ toya laligoju ano tosianooñ tourugia ii tawagia qaa eeñ welen qen oñoma kamañqegeta laligoju. Ii kileñ daen yoñonoñ gawoñ awaa ii me ii meñkejuti, Anutunoñ mono iikawaan tawaya oñono bñja qen aowuya. Qaa ii mono romonjgoñ laligowu.

9* To ano welenqeñe oñoo Poñgia motoonjgo iinoñ Siwe gomanooñ laligoja. Iinoñ ejemba tosaanjaa mende injisosoroon tosaanjaa mende sureen oñomakejato, so motoonjgoñ gosiñ qaanana jeñ tegon nonombaa. Galen oñoo ii moma kotojutiwaajon mono welenqeñe alaurugia yoñowo wasombura maayanoñ aon so motoonjgo ama oñoma horoñ ureen memetorotoro mesaon laligowu. Kian.

Anutuwaa jurujambaj kuuya meñ laligowu.

10 Terena oodaboromambaajon ama qaa kokaen oojeñ: Oñoo Pombo qokotaan nañgi ku-usuña somatanoñ mono inaan nañgoñ oñono kotiñkebu.

* **6:1:** Kol 3.20 * **6:2:** Eks 20.12; Dut 5.16 * **6:4:** Kol 3.21 * **6:5:** Kol 3.22-25 * **6:9:** Dut 10.17; Kol 3.25; 4.1

11 Kileñaa Toyanoñ selenoñ kuukuuwaa momo areñ kania kania amakeji, ono ii jaasewaŋ qeq̄ kotakota nambutiwaajoñ mono Anutuwaa jurujamban kuuya meñ kon̄gi kemero laligowu.

12 Nononoñ balon̄ ejemba sa busugiawo yonjowo manja mende aorkejonto, beñ kawali galeñ ano kon̄haamo bologa bologa tuarenjen̄ ama oñombombaajoñ nanjoñ. Beñ kawali galeñ bologa namo sombiñ batugaranon̄ jin̄karon̄ duñgianon̄ nama poñ kaañja galeñ komakejuti, ii mono qotogon̄ qetama oñomakejoñ. Kaañagadeeñ poñ qereweña boi uuta ano kamaanqeqeta batunananoñ pañgamambaa ometotombaa eja geria laligoñ ilawoila kuuya galeñ komakejuti, nononoñ mono iyonoñ manja qeq̄kejoñ.

13 Kawaajoñ tuarenjen̄ ama oñombombaajoñ mono Anutuwaanoñ jurujamban kuuya meñ kon̄gi kemero nambu. Kaen̄ nañgi kereurugia kamban bologanoñ uñuwombaajoñ alanzañ koumakebuti, kamban iikanon̄ mono saanoñ afaançgoñ manja qeq̄ riitama oñombu ano manja qeq̄ tegoro saanoñ gomañ balongianon̄ wakasiñ nambu.

14* Jurujambangia mono kokaña kaya mouma aowu: Qaa hoñagadeeñ jejeta iikanon̄ mono irimuñgan̄ kaaña iingianon̄ somon̄goñ nambu. Nanamemen̄ solanja soro ii totogianon̄ reeñ maleku kaaña koma sopa somon̄goñ aor̄ nambu.

15* Kana esu mouma saanoñ rindançgoñ riñ kemakejoñ. Kawaa so oñyo mono luaewaa Buñja jeñ seiwombaajoñ jojorigi iikanon̄ nemuñ koma oñombaa.

16 Jurujamban̄ iikawo toroqen̄ suman̄ waña qata momalaari ii mono buña qeq̄ aor̄ suulan̄ besaañ namakebu. Kileñaa Toyanoñ ninidon̄ siwissew nonomambaajoñ moma tiwo wasaya motoñkeji, iikawaa an̄gobato geria kuuya mono reeñ iikanon̄ qewagon̄ an̄goñ koma aor̄kebu.

17* Anutuwaa Hamoqeñe Toya ii mono buña qeq̄ aowu. Buña qeq̄ aor̄ mombo letombuti, doñhamo ii mono wañgianon̄ aeñ wañkou kaaña mougi turuñ an̄goñ koma oñomakebaa. Uña Toroyanoñ manjawaa soo somata nononji, ii Anutuwaanoñ Buña qaa. Ii kaañagadeeñ mono buña qeq̄ aor̄ uu wombogianon̄ ama manja iikanon̄ qeq̄kebu.

18 Jurujambangia kuuya ii mouma aor̄ mono kamban̄ so Anutu qama koolin̄ qisín laligowu. Uña Toroyanoñ kondoon̄ inaañ oñomakejiwa so mono welema saama muñkebu. Mono pondan̄ uugbiligibili laligoñ suulan̄ Anutuwaa ejemba soraaya kuuya yoñoojoñ ama kaparañ koma qama koolinkebu.

19 Noojoñ kaañagadeeñ kokañ qama koolinkebu, “Anutu, gii mono qaa kota dindiña Pool muna goo Oligaa Buñaga aasañgoya ii qaa jetanoñ jewaatiwa so jeñ asariñ awasañkakagadeeñ nama uukuukuu meñ oñomakeba.”

20 Niinoñ Oligaa Buñja iikawaajoñ ama Anutuwaa jotamemeya eja waña koloojento, gawoñia meñkejeniwaajoñ ama kamban̄ kokaamba kapuare mirinoñ rajen̄. Kawaajoñ Buñja qaa ii Anutuwaa jaanoñ sokombaatiwa so awasañkakagadeeñ jeñ laligomambaajoñ mono qama koolin̄ laligowu. Kiañ.

Yeizozo qaa tetegoya

21 Wombo alana Tikikus iinor noo sunduna ano mobuya. Iinoj Pombo qokotaq gawoŋa membiri-qembiria qaa meŋkeja. Kokanoj nomaeŋ ama meŋ ramakejeŋi, ii kuuya inijoro oŋo kaaŋagadeen ii mobu.

22 Nononoj nomaeŋ rama laligoŋi, oŋo sundu ii mobutiwaajon Tikikus wasiŋ mube Efesus oŋoonoŋ kawaa. Iinoj kaŋ uluŋkoleŋ meŋ oŋono saanor bonjoŋ laligowu.

23 Maŋnana Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono uumeleŋ alau-runana oŋo luae qeŋ uunor jopagoŋ oŋoma momalaarigia meŋ kotiiŋkeba.

24 Ejemba Poŋnana Jiisas Kraist kambar tetegoya qaa jopagoŋ laligowuti, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo eŋ eŋ ubaa. Kiaŋ.

Filipai Tere Poolnoj Filipai yonoo Tere ano. Jeŋ-asə-asari

Poolnoj misin gawoŋ liligoŋ mero indiŋa woi kolooro Eisia Maino (Turkey) mesaŋ Ÿurop balonoj keno. Kema Room prowins qata Masedonia kanon uugia kuuro meleengi Kraistwaa kanageso mutuya ii Filipai sitinoj kolooro. Kanagen aposol Pool ii Room sitiwaas kasa mirinoj angi siimbobolo qaganon raro gawoŋ meme ejemba tosianon tuarenjen ama mugi. Ii ama mugi tosianon Filipai uutanon kaanjaadeen qaa doogoya kuma oŋɔŋgitwaajon majakaka moro. Kamban iikanoj Buŋa Tereya koi Filipai momalaari kanageso yonoojoŋ ooro. Majakaka moroto, kileŋ uluŋkoleŋ qaa ano uunaŋgonanjoŋ qaa koi korisoro qaganon oŋoŋ ano.

Poolnoj kapuare mirinoj raro Filipai momalaari kanageso yononoj ilaan mubombaajon kaleŋ angi karoti, iinoj iikawaa dangisen jeŋ oŋomambaoj Tere koi ooro. Ii oŋoŋ toroqen uunangonanjoŋ qaaya mamaga motoon ano. Anjo konqajiliŋ kania kania moro Filipai yononoj Poolwaas qaaya ii mogi kileŋ kotiŋ awasaŋkaka nambutiwaajon uu naŋgoŋ oŋono. Gejanono qaa tosaanja kokaenj: Oŋoŋgija selegia meŋ uma awelegowubotiwaaajon mono galen menj laligowu. Dogo mamban koloon toroqen neweqewelee ambuboto, Jiisas kaanja uugia menj kamaaŋ ama aŋoŋ laligowu. Qaa koi duduuwubo: Kraistwo qokotaaj nanjuti, ii Anutuwaa kalenga. Juuda yononoj Mooseswaanoj Kana qaa areŋa teŋ koma otaaj Anutuwaaajon sili iwoi amakejuto, uumeleen alaurunana oŋonoj kaen qaago. Oŋonoj mono Anutu moma laarinj mugi kaleŋmoriaŋ sewanja qaa oŋono buŋa qeŋ aŋoŋ iikanoj laaligo doŋgoga mokoloŋ laligoju. Daeŋ yononoj Kraistwo qokotaaj laligojuti, Anutunoj mono ii luae qeŋ oŋono aisoon laligowu.

Kraist moma laarinj Anutunoj uukoisoro nonono saanoj awasaŋkaka qaganon kotiŋ laligowonja ano uumeleen alaurunana yonowo mótoon kaparaŋ koma kotiŋ namboŋa. Poolnoj iikawaa qaaya ii mamaga ooro. Poolnoj Filipai kanageso yonoo waegia kotiga mewombaajoŋ moma laligoroti, iikawaa qaaya ii kaanjaadeen asuganoj ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-11

Poolnoj nomaeŋ ama laligoro 1.12-26

Kraistwo laaligowaa kania 1.27-2.18

Timoti Epafroditus yoroonoj gawoŋ areŋa 2.19-30

Tuarenjen yononoj tiligoŋ oŋongi kamaawubo 3.1-4.9

Poolwaas alauruta Filipai laligogiti, iyonoo qaagia 4.10-20

Terewaa qaa kota waŋa 4.21-23

¹ *Pool Timoti noronon Kraist Jiisaswaa weleŋ qeŋ laligojo. Uumeleen kanageso soraaya kuuya Kraist Jiisaswo qokotaaj nama Filipai sitinoj laligojuti, noro oŋowo ano oŋoo waŋgia (bisop, pasto) ano Buŋa gawoŋ meme ejemba tosaanja (diikon) oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ moma tere koi oojen.

² Anutu Maŋnana ano Pon Jiisas Kraist yoronon kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoj laligowutiwaajoŋ mojen.

Poolnoj Anutu mepeseen qama koolija.

3 Niinoj romoŋgoj oŋomakejeŋiwaas so Anutu mepeseenkejeŋ.

4 Kamban so korebore oŋoojoj Anutu qama kooliŋkejeŋ, ii mono krisoro qaganooj qama kooliŋkejeŋ.

5 Niinoj Anutu kokaembaajoj mepeseenkejeŋ: Oŋo Oligaa Buŋanooj qokotaagiti, kamban mutuya iikanonjadeeŋ kanaiŋ niwo manja qeq kotoŋgoj noma laligojou kouma laligoju.

6 Anutunooj uugianooj gawoŋ awaa kanaiŋ men laligoji, ii mono toroqej mero Kraist Jiiasnoj mombo asugi-waatiwaa kambanjanooj tegowaa. Kaeŋ moma laarij kotij Anutu mepeseenkejeŋ.

7 Oo jogia newe, wombō alauruna koloojutiwaajoj kuuya oŋo kaeŋ romoŋgoj oŋombē awaaqadeeŋ sokonja. Anutunooj gawoŋ nonota kapuare mirinon ramakejeŋ me aworo niinoj Oligaa Buŋawaajoj manja qeq eŋkaloloj qaa qewagoj qaa oŋanooj tiita iriga menj kotiwaatiwaajoj liligoŋkejeŋ. Kaeŋ me kaeŋ amakejeŋ, kuuya oŋonoj mono niwo naŋgi kaleŋmoriaŋ iikayadeenoj sokoma oŋono gawona naŋgogi motooŋ simba-wonjavo koloojōn.

8 Kraist Jiiasnoj oŋo jopagoj inaan oŋomakeji, niinoj ii moma iikawaa qaganooj nama kuuya oŋoojon siŋ moma injiimambaojōn kaparaŋ koma laligojeŋ. Kaeŋ jeŋ qaa hoŋa jejeni, ii Anutu aŋo saanoj naŋgoj noma jweeaa.

9 Niinoj oŋoojoj kokaŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii mono Filipai alauruna inaan oŋona toroqej kotij jopagoj aogi uuropagianoj somariiŋ seiwaas. Kaeŋ kolooro saanoj kana hoŋa iima koton eŋkaloloj qaa mesaŋoŋ laligowu.

10 Kaeŋ laligoŋ saanoj qaa gosiŋ kana awaa soro meweengoj soraaya koloŋ koposowaa qaagia qaa laligoŋ ubu. Kraistnoj eleema kawaati, kamban iikanooj lombonananooj tegowaa.

11 Jiias Kraistnoj nanamemeŋ solanja nemuŋ kono iikawaa hoŋa asuŋiŋkebaa. Hoŋa kanoj uugia saa qero ejembaanoj kaeŋ injiima Anutu mepeseegi qabuŋayanoj seiwaati-waajoj qama kooliŋkejeŋ. Qaa ii oŋanooj.

Pool kapuare mirinon aŋgi Buŋa qaanoj kotiiro.

12 Oo uumeleenj alauruna, oŋonoj noo kanana moma kotowu-tiwaajoj kokaŋ moma oojeŋ: Iwoi bologa noonooj kolooroti, iikawaa bujuyanoj seiro Oligaa Buŋanananooj ejemba sokoma oŋono gawona-nanoj toomo-riŋjavo kolooŋkeja.

13* Nii Kraistwaajoj ama kasanoj gbadooj noŋgi Room kokanoj rajeŋi, qaa ii manjaqeqe eja kuuya Siisa-kimbaa galenŋkonkoŋ miri galen menjkejuti, iyoŋonoj moju ano kaŋagadeeŋ ejemba tosaanja mamaga yoŋoo gejagianoj kemero modaboroju.

14 Toroqej hoŋa kokaŋ kolooro: Uumeleenj alaurunananoj kapuare mirinon rabe Poŋnoj ilaaŋ nomakejiwaa qaaya mogi. Ii moma seiseyanooj Pombo kotij qokotaaj nama kaparaŋ koma awasanjkaka koloogi. Kaeŋ koloŋ Anutuwaanooj qaa torokoya qaa jeŋ seigi toroqej kemakeja.

15 Tosianooj noojoj mogi uro uusiiŋ soraayanooj nama Kraistwaas kania jeŋ asariŋkejuto, tosianooj noojoj ama uugianooj junjuŋ moma gema nuŋ anjgowowo ambombaajoj moju.

16 Alauruna hoja yojonon noo kanana kokaen moju: Anutunoj kuun nonota aworo niinoj Oligaa Buñawaaajo manja qej eñkaloloj qaa gewagoñkejeñ. Kaeñ moma jopagoj noma nañgoj nomakeju.

17 Gemaqeqe ejemba yojonon iyanqiajoñadeej romonqoj tawawaajon mondoj ugianoj menjereñgoro Kraistwaa kania kaeñ jeñ asarinkeju. Kaeñ ama kapuare mirinoj rajeñi, kamban kokaamba anjosisiri toroqen ama nombombaajon moju.

18 Kaeñ mojuto, ii kilej. Kraistwaa kania ii iwoiwaaajo mondon silemale amakeju me Anutu tororo ten koma jeñ asarinkejuti, ii niinoj mobe sokonja. Kaeñ me kaeñ amakejuti, uunanoj mono iikawaajon qeanjgoro oñanoj aisojojen aisoonkemanya.

19 Aisoowe noojoj qama kooligi Jiisas Kraistwaa Uña Toroyanoj nangon nono saanoj isama nongi kamaamambaa tani mojen. Kaeñ koloowaatiwaajon moma iikawaajon kaanjagadeen aisoonkejey.

20 Iwoi monj ama gamu mokoloomambotiwaajon mono jejeromojromoj ama laligojen. Gamu qaagoto, kamban so Kraist mepeseeñ laligoweti, iikawaajon kamban kokaamba kaanjagadeen koloowaatiwaajon mojen. Sele busunanon komuwaa me laligowati, ii kilej mono awasañkaka qaganon Kraist mepeseeewe qabuñayanoj somariiwa.

21 Laligomanjati een, laaligona mono Kraistwaa qabuñayanoj somariiwaatiwaajon ama laligomanja. Nugi komuwenagati een, iikanon mono menqeanjor nono oyanbojan koloomanja.

22 Kaeñ koloowenagato, balonorj sele busuwo laligomanjati een, mono uuwaas gawonj mewe toroqen horjavo koloñkebaa. Ii romonqoj neenaajon laaligo me koomuga meweengowenaga, ii saanoj mende mojen.

23 Laaligo ano koomu batugaranoj papangoj laligojen. Kraistwo eu laligowenaga, iikanon mono iwoi kuuya ugugn morian somata mokoloon nonaga. Kawaajon balon mesaomambaa siñja moma laligojen.

24 Kaaña laligojento, sele busuwo qej korin laligomanjati een, iikanon mono onjo ilaan onjombe hoja oñoonoj koloowaa. Komu-wenaga, iikanon mono onjo mende ilaan onjonaga.

25 Ikaaña moma laarin kotiñ kawaajon niima koboogi toroqen laligon kuuya onjo ilaan onjombe laligomambaajon mojen. Ilaan onjombe momalaarigiaa oñanoj mono somariin kotiyo saanoj honoja mende aisoñ laligowu.

26 Kaanjagadeen Kraistnoj niima kobooro mombo oñoonoj kawe onjo saanoj noojoj ama Kraist Jiisas honoja mende mepeseeñ muñ laligowu. Kiañ.

Momalaarigianoj kotiiwaatiwaajon manja qej laligowu.

27 Nanamemeñgia ii mono Kraistwaa Oligaa Buñayanoj akada-muyawo koloowaatiwa so ama menj laligowu. Kaeñ laligogi onjoñ-noñ kaj injiñmanjati me mende kaj sigerjigen laligon qaa bujugia mobe kanagianoj kokaen ero sokombaa: Onjo kulukululu areñ motoongowaa qaa somonqoj uumotoongoj ama nambu. Kaeñ nama Oligaa Buñawaa qaa oñanoj sooliwabotiwaajon motoonj somonqoj manja qej laligowu.

28 Kaanjagadeen tosianoj tuarenjenj ama oñomakebuti, oñonoj mono qaa jegia kania kania kawaajon mende aaruñ lalanjanigi ugia mende kamaawa. Kaniagia kaeñ mobe sokombaa. Anutunoj ku-usuñ oñono tuarenjenj ejemba yojononj kaniagia iima kokaeñ moma asariwu: Oñoañgia kamaañ uñuro tiwilaagi Anutunoj metogoj nonono eu oyanbojan laligowonja.

29 Anutunoj areŋa ama oŋonoti, ii kokaenj: Oŋo Kraist moma laariŋ muŋ leegeŋ aisoŋ leegeŋ iwaajoŋ ama siimbobolo moma laligowuya.

30 *Niinon momalaariwaa manja wala oŋowo laligoŋ qeweti, niigi ano kamban kokaamba toroqeŋ qenkejeŋiwaq buju qaa koi mojuti, oŋo mono manja iikayadeeŋ niwo naŋgoŋ qeŋ laligoŋ. Kian.

2

Kraistwaa so oŋoŋgia meŋ kamaaŋ ama aŋ laligowu.

1 Oŋo Kraistwo qokotaaj nanjutiwaajon mono uugia naŋgoŋ aowombaajon qambanjamban mokoloowu. Uujopagia iikanon mono uluŋkoleŋ ama aŋkebu. Uŋa Toroyawo ususugoŋ nama waegia meŋ kiaŋkomuŋ aŋkebu.

2 Kaeŋ anjutiwaajon mono momo motoonjo otaaŋ ororor jopagoŋ aŋ luauenŋ laligowu. Mono uusiŋgia aŋ momo areŋgia motoonjo ambombaaajon somonjowu. Qaa kaenj somonjor uumotoonjo aŋgi hoŋa kolooro mama niinon oŋooŋ honoŋa qaa aisoŋ laligomaŋ.

3 Ilawoila oŋoŋgiaaŋjadeeŋ horowombaa siiŋanoŋ mono mende nemuŋ koma oŋomba. Oŋoŋgiaa qabuŋgianon somariiwaatiwaajon mono selegia mende meŋ ubuto, uugia meŋ kamaaŋ ama tosaanŋa yoŋooŋ mogi umakeba.

4 Oŋo motomotoon mono oŋoŋgiaa uugiagadeeŋ qeaŋgowaatiwaajon mende romonjowuto, tosaanŋa yoŋoo ūugianon qeaŋgowaatiwaajon kaanŋgadeeŋ kaparaŋ koma romonjor yagowu.

5 Kraist Jiisasnoŋ balonoŋ laligoro aro momo eŋ muroti, iikayadeeŋ mono oŋooŋ ero ii otaaŋ laligowu.

6 Anutuwaa kaitani kaanaŋ eŋ muro laligoroto, kileŋ Anutu kaanaŋ laligoriatiwaajon mende mondoŋ awelegon laligoro.

7 Kaeŋ qaagoto, aŋo afaaŋgoŋ Anutuwaa asamararanaŋ mesaon kamaaŋ meleema eja tani kolooŋ welenŋqeewaa kaitania meŋ laligoro. Mono balonj eja ananaa tani kolooŋ laligoro.

8 Kaeŋ laligoŋ uuta meŋ kamaaŋ aŋ Maŋaa qaa jeta kamban so teŋ koma laligoro. Kaeŋ laligoro gamu qeŋ muŋ “Maripoonon qewoŋa,” jegito, kamban iikanon kaanŋgadeeŋ teŋ kondabororo.

9 Kaeŋ teŋ koma laligoriatiwaajon ama Anutunoŋ wano eukanon uma raro qabuŋa muroti, iikanon qa tosaanŋa kuuya ūŋuugun akadamuyawo kolooja.

10 *Anutunoŋ qabuŋa uuta ii kokaembaajon muro: Ejemba korebore anana mono qa iikawaaajon ama kamban moŋnoŋ simiŋ kuma mepeseen muboŋa. Tosianon Siwe gomanon eukanon laligaju. Tosianon namonon koi laligojor. Tosianon komuŋ koomu mirinoŋ me senoŋ mirinoŋ laligaju. Anana mono korebore kuluŋ usugoŋ simiŋ kuma muboŋa.

11 Kuuya anana simiŋ kuma muŋ je buu susugia so Maŋ Anutu asuganoŋ goda qewombaajon qata jokoloŋ kokaeŋ jewoŋa, “Jiisas Kraistnoŋ mono Ponnanana kolooja.” Kian.

Jiisaswaa asasaga ii ejemba batugianoŋ qendeema laligowu.

12 Kawaajon wombø alauruna, oŋo mono Kraistwaa sareya otaaŋ iikanon mende sologon kamaawu. Kamban so Anutuwaa qaa teŋ koma letoma laligogiti, iikawaa so siligianoŋ umeleen ejemba oŋooŋ sokonji, ii mono kaparaŋ koma otaaŋ uuwaas gawoŋ meŋ laligowu. Niinon oŋowo laligoweti,

kambaj iikanon Buŋa qaa awaagadeen koma gbiliŋ zeŋ nama laligogi. Oŋomesaoŋ sigeŋsigen laligojeŋi, kambaj kokanoŋ mono kaanjadeen Anutuwaa jaanoŋ sombugia moma jeneŋgia ororo pondaj gawoŋ ii meŋ sororogon laligowu.

¹³ Anutu aŋo mono oŋo suulaŋ sololoon nemui koma oŋoma iyanja a areŋja so uugia kuurŋkeja. Kaeŋ kanoŋ uusiingia Anutu sokoma mubaati-waa so kolooro inaaŋ oŋono gawoŋa megi hoŋa koloonkeba.

¹⁴ Galeŋjurugia yonowo qaa meŋkamakamaa mende ama laligowu. Jenmeesaaŋ ano uunooŋ ɻindiŋ-ɻunduru laŋ mende amakebuto, areŋnana kuuya mono uuwoi jeaŋea mesaŋ pondaj meŋ laligowu.

¹⁵* Nanamemeŋgianoŋ mono koposowaa qaaya qaa soraaya koloŋjamaa mende ama meŋ laligowu. Ejemba doogoya iriŋqiriŋa kete balonoŋ laligojuti, oŋo mono iyoŋjoo batugianoŋ Anutuwaa merabora solanja soro laligowu. Seŋgelao sombinoŋ eu asarijuti, oŋo mono kaanjadeen balonoŋ sili awaa ama iikanon ejemba asarin oŋoma laligowu.

¹⁶ Kaeŋ laligoŋ laaligo kotigaa Buŋa qaaya pondaj meŋ ejemba oŋombombaŋjorin laligowu. Kaeŋ laligogi Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaj iikanon noo kanananoŋ kokaŋ asugiwaa, “Aangole ejanon ku-unoŋ haamo amambaajoŋ esuŋa meŋ kululuŋ kemakeji, niinooŋ iikawaa so uuwaas gawombaajoŋ sele qeŋ meŋ kotiŋ laligowe. Ii eeŋ toontoŋ mende meŋ laligoweto, hoŋa kolooro.” Kanana kaeŋ kolooro saanooŋ neena selena oŋoojoŋ ama mepeseemaŋa.

¹⁷ Niinooŋ laaligona qeleema togoŋ oŋoma Anutuwaaŋoŋ gawoŋ teŋ koma meŋ laligowe. Kaeŋ laligowe oŋo uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaa hoŋa asugirkeja. Kawaajoŋ Room gawman yonjonon qaana jeŋ tegoj oro kaanjo nuj siimoloz oŋoojoŋ kaanjo ama nombuyaga. Sele busunaa saya kaeŋ maabenagati eeŋ, ii mono apu kaanjo eeŋ totoŋ mende kemenaga. Oŋoo momalaari gawoŋgiaa hoŋaajoŋ ama ii mono akadamuyawo koloowe sokonaga. Kawaajoŋ nugi komuwenagato, uu-nanoŋ mono kileŋ aisoŋkejeŋ ano kuuya oŋowo motoŋ aisoŋkeboŋa.

¹⁸ Kaaŋjadeen oŋo mono aisoowu ano niwo otokoriaŋ maama aisoon laligowooŋa. Kiaŋ.

Timoti wasiwe Filipai oŋoojoŋ kawaa.

¹⁹ Poŋ Jiisasoŋ noojoŋ moro sokombaati eeŋ, mono uulaŋjavo Timoti wasimambaajoŋ moma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Oŋoojoŋ kaŋ nomaeŋ laligojuti, ii moma eleema kaŋ nijoro moma noo uunanoŋ kaanjagadeen qeaŋgoŋ sororogonaga.

²⁰ Momalaarigianon kotiju me loorijuti, iinooŋ yanjodeen oŋoojoŋ majakaka kaeŋ moma noo kooronanoŋ nanja. Tosianoŋ koi laligojuti, iyonjonoŋ mono “Iyanjiaa majakakagiaga,” jeŋ qaago totoŋ kotiŋgoŋ oŋombombaŋjorin momakeju.

²¹ Yonjonon kuuya iyanjiaa iwoiwaajoŋ moma ii koma horoŋ meŋ somariwombaajoŋ janjariŋ riŋkejuto, Kraist Jiisawaa gawoŋjanoŋ hoŋjavo koloonkebaatiwaajoŋ mende kaparaŋ komakeju. Mono qemasologeŋ laŋ laligoju.

²² Laŋ laligojuto, Timotinoŋ kania awaa qendeenoti, ii oŋoŋgio moma yagojo. Meranoo aŋaa maŋa weleŋ qeŋ muŋkeji, iinooŋ mono iikawaa so nii Oligaa Buŋa gawombaa llaaŋ nomá weleŋ qeŋ laligoro.

* **2:15:** Dut 32.5

23 Kawaajon Room gawman yonjonoj noo qaa nomaej ama nombombaajon somongowuti, ii momago mono saanoj Timoti wasiwe uulanjawo ojoonooj kawaatiwaaw jejeromojromoj anjej.

24 Neeno kaanjideej Pombo nama kambaj mende koriro ojoonooj kamambaajon awasanjkaka kaej moma laarijen.

Epafrodus wasiwe Filipai ojoonooj kawaa.

25 Niinoj iwoi mojgama amamaaj laligowe ojoonooj nejana Epafrodus wasigi kan naangoj ilaan nono. Iinoj noo kooronanoj gawoq meij manja qeq' laligoroto, toroqen somongoj mubenaga, iikanooj mende sokonaga. Kaej romongoj uumeleen alana ii kambaj kokaambaga wasiwe ojoonooj eleema kawaa.

26 Iinoj kuuya ojo injiimambaaajoj kaparaq koma laligoja. Ji kiro eroti, ojo qaa ii mogi ojoonooj bimooro moma kawaajon uukamakamaa laligoja.

27 Iinoj ojanooj jinoj ej koomu borianoj meroto, Anutunoj kiajkomuq muro qeangoro. Anutunoj Epafrodus iigadeej mende kiajkomuq muroto, nii kaanjagadeej niima koboq meij afaangoj nono. Iinoj komunagati eej, neenaa wosobirinanooj mono somariiñ seiñ qana qana uro laligowenaga.

28 Ojo Epafrodus iima mombo aisoogi noo wosobirinanooj kaanjagadeej afaangowatiwaajon mojej. Kawaajon kambaj kokaambadeej uulanjawo wasiwe ojoonooj kawaa.

29 Ojo Pombaa ejemba yonjooj honoja mende aisoonkejuti, korisoro iikawaa qaganooj mono iinoj karo koma horoq mubu ano gawoq meme ejemba kaaja ii mono goda qeq' ojoma laligowu.

30 Iinoj Kraistwaa gawombaajon ama koomu borianooj uma komuq tagoro. Ojo nii naangoj ilaan nombombaajon mogito, ii amamaagitiwaajon iinoj ojoo kitigianoj kaej ama nomambaajon kaj laaligoya mesaoro tiwilaan tagoro. Kiaj.

3

Solaja koloowombaa kana hoja ii kokaej:

1 Oo uumeleen alauruna, qaa kota kokaenj toroqen jemaaja: Mono Pombo qokotaaj aisoon laligowu. Qaa ii dujanoj mombo ooq ojomambaaajoj mojona mende tiija. Ejemba tosianoj tiligoj ojombubotiaajon ii ooq ojombe saanoj sokonja.

2 Zioz gawoq meme ejemba bologa yonjooj mono galengia meij laligowu. Yonjonoj uumeleembaa gadokopa ejemba batugianoj liliqon uugia kuun kokaenj jenkeku, "Anutuwaa buja koloowutiwaajon mono aiweseya meij selegia kotowu." Kaej kaparaq koma qaagadeej jej kasu kaaja houjhoun qama "Kanageso walaga koloojor," jej eeñ totoon jenkeku.

3 Yonjonoj Anutuwaa jaanoj mende diingoju. Selegianoj aiwese iikayadeej kotoj ojongojito, hoja ii mono ananaanoj kokaenj kolooro: Anutuwaa Buja qaayanoj uunana mosonoti, anana mono iwa a uumeleen kanageso hojaboja koloq laligojoj. Anutuwaa qatanooj selenananooj aiwese ama nononjiti, nononoj iikawaa qaganooj mende nama naangoj moma laarijkejonto, Kraist Jjisasnoj hamo qeq' nononoti, iikawaaajoj mono selenana meij umakejoni. Anutuwaa Uja Toroyanoj inaañ nonono afaangoj Anutuwaa waeya meij mepeseenkejoni.

⁴ Tosianon selegiaa iwoinoj naangoj Anutuwaa buja koloowombaajon moma laarijuti, niinoj mono ii ujuugujeñ. Kawaajoj awaagadeeñ koroa kaanja terereen enjanan menj waama awelegowenaga.

⁵ *Noo akadamuna ii kokaen: Niinon Israel ejemba tuuj uutanoy jötämemeya moj kolojojen. Ben isina qata Benjamin. Nemunymäna Hibruu ejembaga. Niinoj yoroonoŋga koloŋ Hibruu eja hoŋa kolojojen. Koloŋ ewe weej 8 kolooro kanoj selena kotogi. Farisii koloŋ laligowetiwaajon Mooseswaanoj Kana qaa ii tororo otaamambaajon kaparaŋ koma laligow.

⁶ *Farisii laligoŋ uunanoj otorongoj gere tooro uumeleen kanageso ii ojanoj sisiwerowero ama ojoma laligowe. Mooseswaanoj Kana qaa teŋ koma otaaŋ dindiŋa koloowonagati eenj, niinoj mono iikawaa so kopoulosaa qaaya qaa solanja laligowe.

⁷ Iwoi ii mobe uro iikanoj naangoj moma laariŋ laligoweto, uuna meleema ii kuuya mesaŋ zeŋ sureen muŋ jejen. Kamban kokaamba Kraistnoj hamo qeq nono letombeti, iikawaajon mono mobe umakeja.

⁸ Pojna Kraist Jiias moma kotoŋ oyangoj boyan mokoloomanjati, ii moma gosiwe sewanja uuta kaanja koloja. Kawaajoj laaligona walagaa akadamu iwoina kuuya ii Kraist toroqen iikanoj mesaŋ zeŋ sureen mujeŋ. Kraist mokoloŋ noonon iwoi kuuya ii mobe kikisi kera tooŋ kaanja kolooro sureen gemageŋ giliwe.

⁹ Tosianon “Mooseswaanoj Kana qaa teŋ kondaboroŋ iikaanja kanoŋ nononano dindiŋa koloowoŋa,” jejuto, niinoj so iikanoj solanja mombo mende laligojen. Kamban kokaamba Kraist moma laariwe Anutunoŋ iikaanja kanoŋ qaana jeŋ tegoro solanjaŋiŋ laligojen. Momalaari qaganoy laligowe Anutunon kiaŋkomunj noma jeŋ kotoro singisongonaq qayanoŋ komuro laligojen. Kraistwo qokotaan nama laligowe Anutunoŋ noo kanana kaen mokoloowaatiwaajon kaparaŋ komakejeŋ.

¹⁰ Niinoj Kraist kokaen moma kotomambaajon kaparaŋ komakejeŋ: Siimbobolo moroti, iikanoj iwo toroqemambaajon jojorijen. Siimbobolo moma komuroti, niinoj tani iikayadeen komunj iikaanja kanoŋ iwaas tani kaanja koloombambaajon jojorijen. Komunj waaroči, iwaas ku-usuŋa iikanoj mono inaaŋ nono kottiimambaajon mojen.

¹¹ Komuve Anutunoŋ menj gbilliŋ nono koomunonja waamambaajon jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Kiaŋ.

Mono Anutuwaa kuunoj kaparaŋ koma tooŋanor kembu.

¹² Neenaajoj kokaen mende jejen, “Anutunoŋ tooŋ anoti, iikanoj mono koudaboroŋ uumeleembaa akadamuya kuuya mokoloŋ laligojen.” Kaen mende koloŋ laligojento, Kraist Jiiasnoj haamo ama nonotiwaajon mono oyangoj boyan buja qeq aomambaajon kaparaŋ komakejeŋ.

¹³ Oo uumeleen alauruna, Anutuwaa tooŋ iikanon mende keudaborojen, ii mojen. Motoonjgo kokaen moma amakejeŋ: Iwoi kotogoŋ gema qeweti, ii duduun Anutunoŋ iwoi wambusoonanoy ano ej, mono ikaanja baageŋ uulaŋawo kemambaajon awelegoŋkejeŋ.

¹⁴ Anutunoŋ eukanoy umanjatiwaajon nooma tooŋ kaen qeq nono. Kawaajoj Kraist Jiiasnoj hamo qeq nonotiwaajon niinoj aŋgobatoŋ kottiŋ haamo ama Anutuwaa tooŋ keube iinoŋ ila wage waŋnanoy koma nombaa. Ii memambaajon awelegoŋ tooŋ ikaanja baageŋ dindiŋagadeeŋ ulanjiŋ esuna menj kululuuŋ bobogariŋkejeŋ.

¹⁵ Kawaajoj uuwaas akadamunanawo kolojoŋi, Anutunoŋ anana kuuya momo motoonjgowaq qaganoy Kraist moma kotoŋ laligowombaajon moja.

Qaa mombaajoj momo aro morota moj ej ojonagati eej, Anutunoj mono qaa iikawaajoj nomaej mogi sokonji, ii kaanjagadeej jej inisaama onjombaa.

¹⁶ Ojoonoj majakaka waŋa ii kokaej kolooro sokombaa: Anana kambaj koriga me toroga uunana meleema Anutuwaa kananoj laligoj kouninji, mono nanamemembaa kana motoonjo iikayadeen toroqej keniŋ sokombaa.

¹⁷* Oo uumeleej alauruna, niinoj nanamemena amakejeji, ojo mono nii niima noo silina ii otaan laligowu. Nononoj sili awaa qendeema ononiŋ tosianoj iikawaa so riij horon ojomakejuti, ojo mono iyonjoonoj nanamemen ii uuŋ injiima koton laligowu.

¹⁸ Ejemba kelemaleej yonjonj nanamemengianoj Kraist kere ama muŋ iyangiaa aiŋgianoj lan laligoju. Maripoonj komuroti, iikawaa kania riij koloŋjanij laligoju. Qaa ii kambaj mamaga jinjauŋ koloowubotiwaajoj injowej mogito, kambaj kokaamba ii saama jaŋnja kamaaro jejen.

¹⁹ Sele busugiaa siij kombombaŋ bologanjo bengia kolooj. Iwoi gamuyawo amakejuti, iikawaajoj mogi uro akadamugia kolooro seŋŋapirij laligoju. Uumomogia balombaa iwoinoj somonjoggi gbadooŋ onjono laj laligoj tetegoyanoj gere sianoj kemebuya.

²⁰ Yoŋnoj emu kemebuto, tosaanja nonoo kulukululuu tottonana ii Siwenoj eu eja. Balonoj wabaya kolooj tatawagadeen laligoj Poŋ Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonananoj mombo asugiŋ nunuumbaatiwaajoj mambomakejօn.

²¹ Iinoj baloŋ sele busunana kamaŋqegeta koi ii meŋ letono iyanjaa Siwe sele busu kaanja asamararaŋawo koloowaa. Ku-usuŋ kaanja ii Kraist en muja. Iinoj ku-usuŋ kaanja kanoj ejemba ano namo Síwewaa ilawoila kuuya ii saanoj kotiŋ meŋ kamaŋ nonono iwaa newo baatanaoj keniŋ galen koma nonono laligoworja. Kianj.

4

Qambajmambaj qaa tosia

¹ Oo wombo alauruna, kaeŋ koloowaatiwaajoj Poŋnoj mono ilaan ojono bon qeŋ kotiŋ nambu. Niinoj ojooŋoŋ siij moma injiimambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Ojo korisoro qeŋ nongi. Batugianoj gawoŋ mewetiwaah hoŋa kolooro qendeenŋi Anutunoj iikawaa tawa nonombaati, iikawaajoj mono sewanŋpirij ama aisoonjekej.

² Jotamemeya emba woi Yuodia Sintike, oronoj juma aŋgutowo ama laligojo, kaeŋ mobe. Kawaajon niinor uugara kokaeŋ kuujenj: Oro Pombo motoonjo nanjao, iikawaajoj mono uumotoonj ama laligowao.

³ Oo neŋŋana hoŋa, gawombaa motoonj bosima laligoriti, gii kaanjagadeej kokaŋ qisinq gonjenj: Embar woi yoronon uumotoon ambaotiwaajoj mono ilaan oromba. Yoronon niwo Oligaa Buŋa kotiŋ seiwaatiwaajoj manja qeŋ laligori. Yoronon Kleemen ano neŋŋauruna tosaanja yoŋoo koorongianoj motoonj manja qeŋ laligori. Tosaanja yoŋoo qagia ii laaligo kotigaa buk papianoj eu eja.

⁴ Kambaj so mono Pombo nama aisoonj laligowu. Aisoowu qaa ii duŋjanoj mombo jejen.

⁵ Ojo mono gumbonjonjoŋ qaganjoŋ ejemba ama oŋoŋgi kuuyanoj tanigia ii mobu. Poŋnoj mono kamambaajoj dodowija.

* ^{3:17:} 1 Kor 4:16; 11:1

6 Iwoi mombaajoj mono koñajiliñ mende moma laligowuto, iwoi kuuya kawaajoj qiqisigia mono Anutu ijogi mobaa. Kaen me kaen koloowaati, mono Anutu qama koolij welema ñangisen jeñ laligowu.

7 Anutunoy uuluae ojonji, nono iikawaa kania moma kotowombaaajoj amamaanjkejoj. Ii momakootonana kuuya uuguj qaita moj kolooja. Kraist Jiisawo nañgi Anutunoy mono uugia ano qaa momogia sopa somonjogn kokoñiji meñ ojono laligowu.

8 Oo uumeleej alauruna, qaana jeñ tegomambaajoj ama qambanjambar qaa kokaen jejen: Añgonjora qaa mende romonjgowuto, iwoi kuuya goda qenij akadamuyawo kolooji, uugia mono iikanq somonjogn laligowu. Qaa hoñja, qaa dindiña ano soraaya ii mono romonjogn laligowu. Qaa siñnananoj momakejoj, iikanq mono uugia saa qero nambu. Qaa qaqabuñjabuñjayawo mepemepesee koloowaatiwaa so kolooji, uugia mono iikanq qokotaaj laligowu.

9 Noo nanamemena iima Buñja gaana moma uu kononjionoñ ama buñja qen aogiti, ojo mono ii koma gibilij ama meñ laligowu. Kaen laligogi luae Toya Anutu iinoj oñowo nambaa. Kianj.

Poolnoj Filipai yorjoo kaleñgiaajoj ñangisen jeja.

10 Niinoy Pombo qokotaaj nama oñoojor keraqeeango somata mojen. Ojo waladeej nii kalañ koma monej nombombaa siñ moma laligogito, nomaen ambombaa kana mongama amamaagi. Kamban koriga amamaan laligogi Poñnoj kamban kokaamba uugia meñ gbillro afaanjoñ mombo ilaañ noñgi.

11 Sele busunaa lomboñor rama amamaawenaga, iikawaaajoj qaa koi mende jejen. Noonoy iwoi ejí, niinoy mono kawo uuluaenoj bonjor laligomambaajoj mojen.

12 Nii janjarij riñ luaeñor laligowe ano laaligo qaqabuñjayawo siseweweya qaa laligon luaeñor laligowe. Miri so kamban so uuna bonjor kono laligomambaajoj mojen. Neñ timbirin ambenaga me bodi rabenaga, iikawaaajoj mono uuna mende meñ kamaañ aonkejeñ. Iwoina kelemalelen me boronja ej nonaga, ii kilenda. Mono saanoj bonjor laligomanja.

13 Ii me woi moj koloonaga, Kraistnoj meñ kotiñ nono iwoi monjor moj mono mende meñ kamaañ nono saanoj laligomanja.

14 Kileñ koñajilina iikawaa uutanonja ala ilailaa ama men afaangon noñgi sokono.

15* Filipai ojo kaarjagadeej noo kanana moma komuju. Niinoy kanain liliñ Oligaa Buñja gawoñ meñ oñowo Masedonia prowinsnoj laligon oñomesaweti, kamban iikanqana kanain momalaari kanageso tosianoy nii selewaa iwoigianoñ mende nañgoñ noñgi. Niinoy uuwaa Buñja oñombe buñja qen aogito, selewaa leeya moj mende meleema noñgi. Filipai uumeleññ kanageso ojo motoonjognonj mono niwo soomonjogn ama laaligona nañgogi nanduñ monenana buñja qen aon laligowe.

16* Niinoy iwoiwaajon amamaan laligoweti, ojo ii noojoñ angi Tesalonika sitinoy karo. Indiñ motoongo qaagoto, indiñ woi selenañ iwoiwaajon amamaaweti, ii angi noonoy karo.

17 Ojoo hina kaleñgiaajoj koposongowenaga, iikawaaajoj qaa koi mende oojen. Anutunoy oñoo ala ilailaagiaa kitia meleema oñomakebaati, niinoy mono hoñja ii oñoonoy seiwaatiwaajoj mojen.

18* Oñonoj kamban kokaamba iwoi anjiti, ii buñja qen aon noonoy iwoi kuuya kanoj mono sona uuguj mamaga ej nonja. Epafroditus iinoj

onjoo ala ilailaa kalengia meñ kaj nonota morianawo koloon laligojen. Onjo nanduñ mamatewoogia angi iinon meñ karoti, Anutunoñ iikawaa siña moro saanoñ sokonja. Anutunoñ onjoo nandungia moma angon kono moronja awaa uñkoowayawo koloon iwaña jaanõ pumpungoro aisoorkeja.

¹⁹ Noo Anutunanoñ toomoriañ kuuyaa Toya kolooga. Iwaa kowianoñ iwoi kuuya ii tetegoya qaa eja. Kawaajoñ onjo Kraist Jiisaswo qokotaaj nama iwoiwaajoj amamaajuti, ii kuuya mono ej mujiwaa so oñomakebaa.

²⁰ Kawaajoñ Anutu Maññana mono kambaj so mepeseeñkeboña. Kaeñ anij Anutuwaa qabuñayanoñ kambaj tetegoya qaa seiñkebaa. Qaa ii onjanoñ.

Yeizozo tetegoya

²¹ Niinonj yeizozona alaurunana soraaya Kraist Jiisaswo motoondeej nanjuti, kuuya onjoojoñ ambe kaja. Neñauruna niwo koi laligojuti, iyoñonoñ yeizozogia angi oñoonoñ kaja.

²² Anutuwaaanoñ ejemba soraaya tosaañä kuuya koi laligojuti, iyoñonoñ yeizozogia angi oñoonoñ kaja. Yonoonoñga tosianoñ Siisakimbaa jiñkarooñ mirinonj gawoñ meñkejuti, iyoñonoñ mono kaeñ moma kaparañ koma jeju.

²³ Pon Jiisas Kraistwaa kaleñmoriañanoñ mono oñowo ej uma uñagia kotuegoñkeba.

Kolosi Tere Poolnoj Kolosi yonjoo Tere ano. Jeñ-as-a-asari

Kolosi ii Eisia prowinswaa taorja mon. Ii Efesus sitiwaas weej kouk-outanoj baagej eja. Poolnoj Kolosi kambaj mongej mende kenoto, Eisiawaa siti somata Efesus kanoj gbani karoon Buja gawon meej Kolosi yonjoojon kaanjadeen majakaka moma laligoro. Kanagen Kolosi tosianoj uugia meleengi (1.7; Apo 19.10). Poolnoj Room sitiwaas kapuare mirinoj raro nejata Épafras iinoj Kolosi uumeleen tuumbaa buju qaaya meej iwaanoj karo. (1.7-8) Sundugia tosaanja ii awaa koloogito, Kolosi kanoj boi takapolakaya kaanjadeen laligogi.

Boi yonjonoj ejemba kokaen kuma sooj ojoma laligogi: "Uumeleen kanageso ojonoj Anutu waeya mewombaa kana qaa kania kania ii saanoy otaawu. Ojonoj saanoy uugia meej kamaaj selegia qej siimbobolo mobu." (2.16, 20-21, 23) Toroqen kokaen jeñ kotoj ojongi, "Momalaarigiawo ojonoj mono simij kuma gajoba waegia meej laligowu." (2.18) Jiis kaanjagadeen meej kamaaj mun kokaen jegi, "Ii Anutuwaa Meria qaagoto, gajoba waaja mon." Kaeñ jegi kokaen toroqegi, "Nonoo qaanana otaawuti, iyonjonoj mono momo aasangoja qaita moj mokoloowuya."

Kawaajoj Poolnoj Tere koi oonj Kolosi uumeleen tuuj kokaen kuma ojono, "Iwoi kuuya mono Jiisaswaa baatanoj ero iinoj Anutu hoja toon kolooj (1.15-17) uumeleen tuuj ananaa Wañnanaga laligoja." (1.18) Toroqen qaa kokaen qendeema ojono, "Kraist Jiis moma laarigi iinoy Anutuwaa momoya ii momo tosia kuuya uuguq qaita moj kolooja." (2.2-3, 9-10) Poolnoj kaanjagadeen uumeleen ejemba laaligogiaa jeñkoto qaa tosaanja oorj ano Kolosi keno. (3.1-4.1)

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-8

Kraistwaa laaligoya ano gawonja 1.9-2.19

Kraistwo laaligo gbillia 2.20-4.6

Terewaa qaa kota waŋa 4.7-18

¹ Anutunoj Pool nii wasiŋ nono jetaa so Kraist Jiisaswaa aposol koloojen. Uumeleen alanan Timoti iinoj niwo rajo.

² Oo uumeleen alaurunana soraaya Kolosi taonjoj laligoj Kraistwo qokotaagi momalaarigianoj mende sologoro zeñ nanjuti, niinoy ojowo qaa amij mobombaajoj tere koi oojeñ. Anutu Mañnananoj mono kaleñmorianj ojono luanenj laligowu.

Ojoojoj Anutu mepeseen qama kooliŋkejoj.

³⁻⁴ Ojoojoj Kraist Jiis pondaj moma laarin ejemba soraaya kuuya uu wombogianoj jopagoj ojomakejuti, iikawaa buju qaaya jegi moniñ. Kawaajoj ojoojoj qama kooliŋkejoj, iikanoy mono kambaj so Anutu, Pojnana Jiis Kraistwaa Maña mepeseenkejon.

⁵ Oligaa Buñawaa qaa ojanoy wala ojonoj karo jegi jejeromojromonanaa kania moma moma asaridaborogi. Moma asarinj Anutunoj ojoojoj iwoi ano Siwe gomanoy ozoy esuñnoj ejí, ono ii buñaj qej aowombaaajon mamboma jejeromojromon amakeju. Jejeromojromon

kanoñ nemuñ koma ojono afaangoñ Anutu moma laariñ uugianoñ jopagoñ aoiñ laligojuti, mono iikawaajon mepeseeñ muñkejoñ.

⁶ Oligaa Buñja qaa iikanoñ seiñ gomaña gomaña sokoma hoñawo kolooñ somariñkeja. Kawaa so ojooñ karó oñ Anutuwaa kaleñmoriañaa kania hoñia ii moma moma asarigi. Ii waladeen moma asarigit, ween iikanonjadeeñ kanaiñ oñjoo batugianoñ kaañjadeeñ hoñawo kolooñ kotuegoñ oñjomakeja.

⁷ Wombo nejjanana Epafras iinoñ Kolosi oñjooñ Oligaa Buñja ii kuma ojono mogi. Epafras iinoñ nonoo kitinana nama Kraistwaa gawoñ a pondañ kaparañ koma menkeja.

⁸ Uña Toroyanoñ sololoñ ojono jopagoñ aonkejuti, Epafrasnoñ oñjoo kaniagia kaeñ iima ninijoro moniñ.

⁹ Kawaajon buju qaa ii moniñ, nononoñ kaañjagadeeñ kamban iikanonjadeeñ kanaiñ oñjooñ Anutu qama kooliñ laligoñ koujoñ. Oñjooñ Anutuwaa uusiñña moma yagogi momo iikanon uugia saa qewatiwaajoñ welema munkejoñ. Iikanon saa qej ojono Uña Toroyanoñ mono sololoñ momo oñjomakebaa. Iikañna kanoñ mono saanoñ Anutuwaa siñña kuuya dindiñagadeeñ moma kotoñ laligowuya.

¹⁰ Oñjooñ kokañ qama kooliñkejoñ: Momakooto kanoñ nemuñ koma ojono saanoñ laaligogia Pombaa jaanoñ sokombaatiwa so laligowu. Uusiñña ejiwaa so nanamemeriñaa kuuya ama menj laligowu. Kaeñ saanoñ gawoñ awaa kania kania pondañ megi kawaa hoñia kolooñkeba. Momakootogia kaeñ koma gibiligi saanoñ kottiñkebu ano Anutuwaa kania toroqen moma sororogoñ laligowu.

¹¹ Anutuwaa ku-usuñña ii akadamuyawo. Iikawaa so iyanja esuñmumuya kuuya togoñ ojono turuñ menj kottiñ oñjomakebaatiwaajoñ qama kooliñkejoñ. Anutunoñ kaeñ menj kottiñ ojono saanoñ kottiñ kamban so kaparañ koma ubonjonon nama lombo moma mokosiñgoñ aisoñ laligowu.

¹² Aisoñ laligoñ Mañgiaoñ dangiseñ jeñ laligowutiwaajoñ qama kooliñkejeñ. Mañnananoñ alauruta soraaya ananaajoñ iwoi oyamboyañawo arengon ano asamararañaa uutanoñ eja. Iinoñ oñjoo kaañjagadeeñ menj letoma ojono iwoi oyamboyañawo ii buñja qej aowutiwa so kolooju.

¹³ Pangamanon galen koma nononoti, Mañnananoñ iikanonja metogon nunuama kaeñ wombo Meriaa bentotoñ uutanoñ nonoma nonono.

¹⁴* Meria iinoñ downana menj singisorjgonana songbama mesaowaatiwaajoñ momakeja. Kawaajon dangiseñ jeñ muñkejoñ. Qaa ii oñjanon.

Kraistnoj iwoi kuuyaa kania ano waña kolojoa.

¹⁵ Kraistnoj Anutu mende ii-iita iwaña uñqanja kolooja. Monowaa monoyanon laaligo kuuya mende kolooro Kraistnoj mono waladeen Mañawo eja wañ koloñ laligoro. Kaeñ laligoñ Mañia Anutu ilaañ muro ilawoila kuuya mokoloñ oñjoni koloogi.

¹⁶ Merianon Anutu ilaañ muro ilawoila kuuya mokoloñ oñjoni. Iwoi tosaanja Siwe gomambaa jakeya jakeya kanoñ egi mende injiimakejoñi ano iwoi tosaanja namonon egi injiimakejoñi, ii Kraistnoj jero letongi. Iwoi kuuya ii galen koma oñjombutiwaajoñ uña kawali (ome) galen galen mokoloñ ojono Siwe namo batugaranon jinkaronjgianon nama jeñkootogia

amakeju. Yonjoo newogianoj poj qereweja jawiñgiä uuta ano kamakamaata ii kuuj ojono jakegianoj ku-usungiawo nama tosaaja poj kaanja galen koma ojomakeju. Merianoj iwoi kuuya koloowaatiwaa bemunjaleya koloorota Anutunoj uja (ome) mokoloj ojonoti, ii Kraist mepeseegi akadamuyawo koloonkebaatiwaajoj kuuj ojonota raju.

¹⁷ Kraistnoj waladeej laligorogo ilawoila kuuya ii iwaaj gematanoj koloogi. Iinoj mono iwoi kuuya mindiriñ nemuñ koma ojono metulanjoñ iwaanoj riñj rindanjoñ nanju.

¹⁸* Kraistnoj bemunjalena koloja. Ilawoila kuuya anana horon nonoma waññana koloj laligowaatiwaajoj koomunojga waaro. Komugiti, iyonjoo batugianojga iñnoj wala jota meñ gibilj waaro. Kaej jotamemenana mutuya kolooro anana kanageso walagaa zioz gbilia koloon nanjoñ. Kawaajoj uuwaaj, sele busuwaaj, iwoi kuuyaaj waññana kolooro umeleej kanageso anana iwaaj sele busuya kuuya kolojoñ.

¹⁹ Anutunoj Meria añañ so korondon kinej laligowaatiwaajoj modabororo sokono. Kawaajoj iyanjañ momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwo qokotaaj nanjiwaajoj keraqeeango moma laligoja.

²⁰* Ilawoila kuuya namonoj ano sombinoj Anutuwu kazi amakejuti, ii Anutunoj kuuya tawagia meñ uñuano iyanjaro qokotaaj uumotoonjo ambutiwaajoj moma kokaej jeñ tegoro sokono, "Mono neenaa Meranaga wasiwe kemej maripoonoj komuñ saya maama luae nemuñ kono koloowaa."

²¹ Ojo kaanjagadeej wala nanamemengiä bologa erotiwaajoj ama uugianoj Anutuwu uumotoonjo mende ama kere moma muñ sigeñsigej laligoji.

²² Wala kaej laligogito, kambaj kokaamba Anutunoj añaño uumotoonjo ama nambutiwaajoj Meria wasiro balon sele busuwo komuñ koma konjoratinj ojono. Kaej nañgi qewomewolongiä sonjbanø laligogi uñuama iyanjañ jaanoj soraaya koposogiaa qaaya qaa ojono keubutiwaajoj mam-boma jejeromoñromoñ amakeju.

²³ Jejeromoñromoñ amakejuto, laligon wañsañwañsañ qeñ kamaan uñuwabotiaajoj mono Kraist pondaj moma laarinj nambu. Anutunoj Oligaa Buñaya iikanoj tando kuuroti, ojo iikawaa qaaya mogi. Uugianoj iikanoj nañgoñ rindanjoñ nama kotiñ laligowuti eej, mono oyanbojan koloowu. Nono Oligaa Buñaya ii jeñ seinkejonj. Anutunoj ejemba mokoloonj ojono Siwe baatanoj laligonj kenjuti, iyonjoo batugianoj ii liligoñ jeñ asarinj laligoj. Pool niinoj kaanjagadeej Oligaa Buñawaa gawoñja ii meñ laligojen. Kianj.

Poolnoj zioz tuumbaa gawoñ nomaej meñ laligoro?

²⁴ Kraistwaa sele busuya kuuya ii umeleej kanageso anono kolojoñ. Kraistnoj ananaajoj ama konjajiliñ moro kitia ej umeleej kanageso qanananoy umakeja. Niinoj Kraistwaa sele busuya ilaaj ojomambaaajoj ama sele busunanoj konjajiliñ kitia ii meñ moma laligoñkejeñ. Kaej koloj nono ojoojoj ama siimbobolo moma laligoweti, iikawaaajoj kambaj kokaamba aisoñkejeñ.

²⁵ Anutunoj kuuj nono umeleej kanagesoya kanagesoya welen qeñ ojoma gawoñ meñ laligojen. Anutunoj kaleñmoriaja ejemba mendeema nonomambaa areña anoti, iikawaa so Buñya qaaya jeñ seidaboromanjatiwaajoj jero. Ojonoj qeañgoñ kotiitwutiwaaj gawoñ ii nono.

26 Anutunonj Buñā qaa ii monowaa monoyanongā mesangoro ejemba qeq seiñ ama komugi gbiliurugia waama kaanagadeen komugi kaandeen kaan̄ ama laligoñ kouma tompiñ laligogi. Kaeñ laligogi qaa ii kambanja kambarja aasanjogyanorj eroto, kambanja kokaamba kanagesoya kanagesoya soraaya anana ninisaama jero mojon.

27 Anutunonj kaleñmoriañaa areñā kokaen jeñ anota eja, “Niinon qaana aasanjogoya ii neenaa kanagesouruna oño injsaama injjowe mobutiwaajon mojen. Yoñonoñ ii moma yagoñ kema jeñ seigi Buñana aasanjogoyañ akadamuyanoñ mono waba kantria kantria yoñoo batugianoñ somariñ qaqabuñayawo koloowawa.” Qaa kota aasanjogoya ii kokaen: Kraistnoñ oñoo uugianoñ laligoñi een, mono asamararanoñ keubombaa jejeromoñromoy ama oñomakebaa.

28 Anana Anutuwaa areñā iikawaa so Kraistwaa kania ejemba kuuya oñoojoñ jeñ asariñ laligojoñ. Yoñonoñ kuuya Kraistwo qokotañ nama kotiñ akadamugiañ koloowutiwaajon kuma oñomakejoñ. Kaeñ uñuanij Anutuwaa jaasewajanorj keubutiwaajon mojon. Kawaajon momakootanna kuuya menj kululuñ qambarjmambaj qaaya qaaya oñomakejoñ.

29 Niinon iikawaaajoñ aοñ oronkejeñ. Kraistnoñ ku-usuñaa qaganorj sololoonj inaañ nomakeji, niinoñ mono iikawaa so manja qeq laligoñkejeñ. Kianj.

2

Poolnoñ Kolosi yoñoojoñ majakaka moro.

1 Niinoñ Kolosi oñoojoñ ama manja qeq laligojen. Kaañagadeen Laodisia sitinoñ laligojuti ano uumeleen alauruna tosianoñ noo jaasewana mende iigit, mono kuuya yoñoojoñ qama koolin mamaga aοñ oronkejeñ. Niinoñ oñooñ iikawaa kania mobutiwaajon mojen.

2 Kokaen qama koolinkejeñ: Anutu, gii mono uugia nañgoñ oñona ororøn somongoñ jöpagoñ aοñ motoonj uuwañ akadamugia kuuña mokoloowu. Ii mokoloonj saanoñ kotiñ iwoi kuuya moma kotodaborowuya. Kaeñ ama saanoñ Anutuwaa Buñā aasanjogoya, Kraistwaa kania ii kuuya moma asardaborowuya.

3 Anutunonj momoya ano momakootoya ii kuuya Kraistwaanorj ama mesangorota eja. Anutuwaanorj momakootoyaÑ kowia ii maa suan kaanja kowi aasanjogyanorj ero Kraistnoñ iikawaa kiya meria kolojoa. Kraistwaa jeta teñ koma iikañjanorj saanoñ momakootoya ii mokoloowona.

4 Moñnoñ mondokondoroñ ama qaa kele jeñ uugia kuun tiligoñ oñombabotiwaajon Kraistwaa qaa ii jejeñ.

5 Selenoñ oñowo motoonj mende laligojento, uña kokoonananorj mono oñowo nanja. Oño kotiñ Kraist moma laarinj qaaya teñ koma batugianoñ arengiaa so bonjoñ laligojuti, oñoojoñ kaeñ moma romoñgoñ aisoñkejeñ. Kianj.

Balombaa momoyanoñ somongoñ oñombabotiwaÑ galeñ meme qaa

6 Kawaajon oñoo Kraist Jiisas menj aŋaligi Pongia kolooñ nanji, mono iwo qokotañkejutiwaÑ so nanamemeñgia ama menj laligowu.

7 Qaa kuma oñongiti, iikawaa so mono kosogia Kraistwaanorj mondongoñ iwo qokotañ nama uugia nañgoñ aοñ momalaariwaa esunmumuya toroqej mokoloonj laligowu. Dañgisenjia mono apu sasagoñ kamaañkejiaa so menj mepeseeñ laligowu.

8 Ambosakon yonjono balombaa momakooto kuma ojongoji kana walaga mokoloon tosianon ii otaaŋkeju. Kaanagadeen bej kawali galej sombin namo batugaranon laligo yoroo ilawoilagara kuuya galej koma ojomakejuti, tosianon Kraist uuguj iyonoonon qokotaaj qaa kuma ojomakeju. Kaej amakejuti, iyonoononja mojno ojoma tiliqili omaya kawaa kasianon somonjogn ojono kamaan boi iyono buŋa koloowubo.

9 Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwaano ero balon sele busu meŋ asugiro. Kawaajoj boi takapolakaya kaŋja yonjoojo mono galej men aŋŋaligowu.

10 Kraistnoŋ uŋa kawali galej ano poj qereweŋa ano jawiŋ kuuya yonjoo waŋgia kolooja. Kraistwo qokotaagi iinoŋ Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii saanon sogianon ojono laligojuya.

11 Kaej laligo Kraistwo qokotaagi iinoŋ aiweseya hoŋa ii ojonoŋ kaanagadeen kotoŋ ojono laligoju. Aiweſe ii boronoŋ selenananon kotoŋkejutiwa so qaagoto, Kraistnoŋ sele kotokoto qaita moŋ ama ojontoti, ii kokaenj: iinon selewaa nanamemem wala-ganom galej koma ojombabotiaojon mono siŋgija kombombaŋa bologa ii somonjgoro laligoju.

12* Kraistwaa qamoya rojnoŋ aŋgit, ojoo uu walaganon mono iikaŋja tanitan komuŋ oomulu iikanon koomu rojnoŋ kemero. Kaej kemeroto, Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliro koomunonja waaroti, iwaas ku-usuŋjanon mono ojono kaanja-deer inaan oomulu iikanon nemuŋ koma ojono gibiligi. Ojoo Anutuwaa ku-usuŋja ii meŋ aŋalij moma laariŋ mugitiwaajon ama Kraistwaa kooroŋjanon gibilij kottiŋ laligoju.

13* Wala mojnoŋ ojoo siŋgija kombombaŋa bologa ii mende somonjgoro uugia walaganon galej koma ojono laligoji. Siŋgisongo aŋgititiwaajon ama uu koomuya laligogito, Kraistwo qokotaagi Anutunoŋ iwaas kooroŋjanon meŋ gibilij ojono. Siŋgisongonana mono kuuya songbandabororo kottiŋ laligojoŋ.

14* Kileŋjanana ano iikawaa ironja ŋenkootoya ii Siwe gomanon lopo terenoŋ oogita ero. Kraistnoŋ loponana ii korebore kotoŋ qewagoro. Lopo iikanon Anutuwaa nama gemanananon qeq tuarenjeŋ ama nonoma eroti, iinon ii kotoŋon maripoononj kosigoro tegoro.

15 Maripoonon komuŋ bej kawali galej ano uŋa poj qereweŋa namo sombin batugaranon ilawoila kuuya galej komakejuti, Kraistnoŋ iyonoŋ ku-usuŋgia ii lua jaŋgbej jeta kaanja qewagon riligoŋ rijonggodabororo. Kaej ama kaziuruta kasanoŋ gbadoon ojoma gamu qeq ojono. Kaej ama uŋuwaama otokoriaŋ maama renduŋ hororo qenjaaroyan ojono kagi haamo ama ojontotiwaas kania ii asuganoŋ asugiro iigi.

16* Kraistnoŋ haamo ama ojontoti, iikawaaojon ojoo mono Kraistwo nama qaqabuŋabuŋagiawo satiŋ laligowu. Kaej laligogi ojoo batugianon mojnoŋ naa nene apuga oon neŋkejuti, iikawaa songoya eeŋ ama jeŋ kotoŋ ojombabo. Gbani so kendoŋ kowoga moŋ ano koiŋ so koiŋ dologa koujiwaas korisoroya ii amakeju me qaago, iikawaaojon eeŋ jeŋ bolin ojombuboo. Sabat kendoŋ ii Sondameraanon me weeŋ mojnoŋ ramakejuti, iikawaaojon eeŋ wambusooŋgianoŋ qeq jeŋ ojombabotiaojon mono galengia meŋ aŋŋaligowu.

17 Songo kaanja kawaajoj mono geja mende ambu. Iwoi ii sareyagadeen kolooju. Eja ojanoŋ dodowiro uŋuŋayanoŋ wala kaŋkej, iikawaa so hoŋa

ii Kraist. Nene songo ano kendon rarawaa qaaya ii Kraistwaa sareya koloonj kamaanqeqeta kolooya. Kraistnoj mono asugiroto, ono kilej kema kana sareya walaganonj een qokotaaj laligowubo.

18 Tosia ojonoj siingianoj kokaenj amakeju: Onjoangjiaa uugia menj kamaanj ama Siwe gajoba waegia menj bej kaanjja mepeseen onjomakeju. Kaanjgadeenj jaagia meleeno ujaunjagia iima iikawaajon sewanjkiji amakeju. Kaej onjoangjiaa namowaa momoyanoj kuuj onjono selegia eejj totooij menj uma selememe amakeju. Yojoonojha mojnoj tiligoj onjoma Kraistwaanonga utuj onjombabo. Kaej ano ono momalaariwaa kuunoj haamo mende ama tawagia mende mewubo. Kawaajonj mono galengia menj aojj laligowu.

19*Yonjonoj Kraist waanjana kolooji, iwo nanangjia ii mesaoj laj laligoju. Kraistnoj waanjana koloonj iyanja sele busuya kuuya anana galej koma nonono saanoj qokotaaj aojj laligojonj. Sii toroqegeya ano tokotokoya iikanonj mono sele busuyaay dondononjuruta mindirinj somongon nonongi metulanqonj motoonjgo koloojonj. Kaej koloonj Anutunoj nemuj koma nonomakejiwaa so somariiñ kotiinkjejonj.

Kraistwo nangi namowaa momoyanoj galej koma onjombabo.

20 Ono Kraistwaanong qokotaagi uu walagagianoj komuro bej kawali galej yonjoo kasa gbadononjga loloogi. Yonjonoj namo sombij batugaranoj laligoj iwoigara kuuya galej koma onjomakejuto, ono mende galej koma onjomakeju. Kawaajonj boi takapolakaya kaanjanoj jeenkooto laj ama onjomakejuti, ii mono naambaaajoj een otaanjkeju? Siwewaa buja koloojuto, kilej namowaa qaaya otaagi sisau koloonjkeja.

21 Songogia kokaenj amakeju, "Ii mende gajugonj mewa. Monj ii mende kisirriwa. Iwoi ii mende oosiriwa."

22 Balonj ejembanor iyanjiaa waanjanoj kaej jej kotoj tosaanj kuma onjomakejuto, Anutunoj kaanja qaago. Anutunoj iwoi kuuya ii ama mewonjatiwaajonj ama jero menj nenij qaombutiwaajonj ano eju. Ii balombaa iwoi tatawaga.

23 Ii kilej tosianoj bej kawali galej ano gajoba waegia menj bej kaanja mepeseen onjombutiwaajonj kaparañ komakeju. Ii kaparañ koma "Ananaa uunana menj kamaanj anjoj," jej iikanonj mondonj selewaa siingia kombombanja bologanonj galej koma onjombabotiwaajonj songoya songoya ama selegia qenj semben aojj aonjkeju. Kaej ama jeenkootogia amakejuti, ii momakooto qaganonj aambaa tani kolooro mamaganonj siligia ii iima mogi umakeja. Umakejato, ii kilej kaej selewaa siingia kombombanja bologa anjgoj kombombaaajoj amamaaj ii laj otaanjkeju. Kawaajonj jeenkooto qaagia iikanonj mono iwoi omaya totooij kolooya. Kianj.

3

Kraistnoj laaligo gibilanor laligowombaa esuja nonomakeja.

1*Kraistnoj eukanonj uma Anutuwaa boro dindinjanonj jinkaroj jakeya menj qaqaibuñayawo raja. Anutunoj Kraist menj gibilij muroti, iikawaaj tani kaanjgadeenj ono menj gibilij onjono koomuyanonga waama laligoju. Kawaajonj ono Siwe gomanonj eu ilawoila ejj, uugia mono iikanonj somongonj laligowu.

2 Balombaa ilawoilaya kanon qaagoto, eukanonj ilawoila ejj, uugia mono iikanonj somongonj kotiñ laligowu.

³ Ojoo uugia walaganon komuro Anutuwaanoj duŋgoj laligoju. Kaen Anutuwaa aonjanon kema laaligo kotigaa kania mokoloogi. Kraistnoj Siwe laaligo aasanjgoyanor laligoji, ojoo uulaaligogianor mono iikawaa so aasangoyanor ej. Kawaajon uugia mono Kraistwo somongan laligowuya.

⁴ Kraist laaligo kotigaa Tonananon mombo karo asamararaŋjanor asugiaati, kambaj iikanon ojo mono kaŋagadeen asugigi uŋuano iwo Anutuwaa asamararaŋjanor keubu.

Uu walaga ano uu gbilia ii aworanjoj aojao.

⁵ Balombaa siŋgia kombombaŋa bologa kania kania ii uugianon ej yayasesej meŋ ojomakejuti, iyoŋoo wangiia mono kuuya rinjanjgodaborowu. Bao kasu kaŋja serowiliŋ ano qewolon angonjorayawo ii mono gema qewu. Uuselewa siŋ kombombaŋa bologa ii monō mesaŋ uugere bologa qowogogi bogowa. Iwoi meŋgo mewombaŋajon mamban koloŋj koposonjgonge juti, iikanon tando lopioŋ waegia meŋ mepeseen ojonjutiwa tania koloŋja.

⁶ Ii anjitiwaajor ama Anutuwaa irijanor soono uukazia qagianon ano umakeja.

⁷ Siŋgia kombombaŋa bologa kaŋjanon mono wala oŋoŋgiaa laaligogia kaŋagadeen galen kono kana bologa ii riŋj otaaŋ laligonkegi.

⁸ Kaen laligogito, kambaj kokaamba ojo kaŋagadeen iwoi ikaŋja kuuya ii mono giliŋ kemba: Uuduuduu moma ugeregianor juma oŋoŋro uugianon aon uubooli mojuto, ii unjuma giliŋ kemba. Kaŋagadeen uuqege qaa tokoronekota aon qaa angonjorayawo jen uugia menjereŋgojuti ii mono kuuya gema qeqi mesaowu.

⁹ *Ojoo uu walaga ano iikawaa nanamemeŋa angonjora-yawo ii yakariŋ qeqi komunj laligojuti eeŋ, qaa qoloŋmolonjgoya mono mende amiŋ mobu.

¹⁰ *Ojoo uu walaga kotogoŋ mombo letoma uu dologa mouma laligoju. Mokomokolo Tonananon iyanjaa kania moma asariwombaa sareya anoti iiŋon mono iikawaa so uu dologa ii letoma muro toroqen koloŋjaniŋkeja.

¹¹ Kawaajon anana Juuda me kantri tosiaa ejemba laligojoni, ii mono so motoonjgoko looŋoj. Anutuwaa aiweseya selenananoj kotogi me qaago, ii kileŋ Anutuwaa jaanoj so motoonjgoko looŋoj. Taŋj ejemba momogiawo me qandaya (bus kanaka) laligoŋ iyanjiaa qaagianor irikawaraka jen poumapou laligojuti ii kileŋ Kraistnoj uunanananoj nano motoonjgoko looŋoj. Ananaa gawonana menjekojni me tourunana ii tawaya qaa eeŋ weleŋ qeqi ojomakejoni, iikanon iwoi qereweŋa koloŋjato, honjaboŋa ii Kraist. Iinoj mutulaŋgoŋ kuuya nunuuguiŋ uma Kiŋ Poŋnana uuta motoonjgoko looŋoj.

¹² *Anutunoj meweŋgoj ojono uu dologa otaaŋ Anutuwaa wombo alauruta soraaya koloŋju. Kawaajon ojoo mono batugianon kiankomu ama ala meŋ aon laligowu. Uugia meŋ kamaan tosaanq gumbonjonjor qagianon ama ojoma lombo moma mokosinjgon laligowu. Sili iikanon mono malekgugia koloŋj kemero ii pondaj meŋ laligowu.

¹³ *Mono lolonjgon bologaa kitia mende meleembuto, mono qaqa-anjgon aon laligowu. Kalan komá aogi batugianon qaa koposo koloŋro moŋnoj alia jen mumambaaŋor moj, ii mono mesaŋ aowu. Poŋnoj siŋgisongogia sonjgbama mesaoroti, ojoo mono batugianon kaŋjadeen ama aonjebu.

14 Kaeñ ama uujopawaa malekugia ii kongi kemero iikawaa qaganoj mono uukalen ama jopagoj aogi qaboo koloowaa. Uujopa kanoj akadamu kuuyaajon jejeni, ii qoonjorj mindirij wanjiaga nanja.

15 Kraistnoj ojo luaeñon sele busu motoonjo koloon laligowutiwaajon onjono. Kawaajon iwaña luaeñon mono uugianoj ej awaawaa qawa loqagia kolooro uubonjonoj jer mepeqepesee ama laligowu.

16 *Kraistwaanoj Buñja qaa iikanoj mono uugianoj ej batugianoj mamaga asugij seiwaa. Mono momakooto qaa kuuya jer kuma aoj qambajmambaj qej aojkebu. Uña Toroyanoj sololoon onjomakejiwaa so mono Buñja Rii Ondino (Buk Song), mepeqepesee rii (oojssaa) ano uuwa a rii tosia ii uu wombogianoj Anutu mepeseeñ qamakebu.

17 Nanamemeñ ii me ii jenoj me silinoj ama mewuti ii kuuya mono Poj Jiiasawaa qanoj amakebu. Kaeñ angi Kraistnoj nemuñ koma onjono Mar Anutu oewae jer mun laligowu. Kianj.

Loemba, nemuñmaj anō weleñqeñe ojoo qambajmambaj qaa

18 *Emba onjo mono lourugia yoñoo qaa baatanoj kema laligowu. Pomba buñja kolojutiwaajon mono kaeñ angi sokombaa.

19 *Eja onjo mono embaurugia uukalenoj jopagoj onjoma gorongooso wosokondun qaganoj mende ama onjoma laligowu.

20 *Merabora onjo Pombo qokotaan nama nemuñmajwoigia yoroq jegara otaagi Pojnoj injiiro sokombaa. Kawaajon onjo mono qaagia jewutiwa so kuuya teñ koma onjoma laligowu.

21 *Majurunana onjo meraboraurugianoj awasañkakagia mesaowubotiaajon mono mende uñuñ ureen horon kiton onjoma laligowu.

22 *Welenqeñe onjo mono namonoj galeñjurugia yoñoo qaagia kuuya teñ komakebu. Kondokondoowaa wañ angi ejembanoj injisisorooutiwaajon qaagoto, gbiñgbaoj mesaoj Pomba jeta uuguwombotiwaajon sombugia moma uugia gawonoj ama menj laligowu.

23 Iwoi ama menjkebuti uugia mono iikanoj somongoj kokaen romongowu: Balonj ejembagadeen qaagoto, Poj iyanja mono weleñ qej mun laligoju.

24 Poj Kraist weleñ qej mun laligogi iinoj tawagia Siwe gomanoj ano ej, ii onjono buñagia koloowaa. Mono kaeñ romongoj laligowu.

25 *Moñnoj gawona menj soowaati Anutunoj kaanjaideen menj soosooyaa ironja meleema mubaa. Anutunoj tosaanj mende injisisorooj tosaanj mende sureej onjomakejato, kuuya anana so motoonjonoj gosiñ nonoma qaanana jer tegowaa.

4

1 *Galeñjurunana onjonoñ Poj somata ii Siwe gomanoj laligoji, ii moma kotojutiwaajon mono weleñqeurerugia yoñowo wasombura maayanon aoj so motoonjoj ama onjoma laligowu. Kianj.

Qambajmambaj qaa tosia

2 Qamakooli gawonj mono kaparañ koma menj laligowu. Iikanoj mono uugbilgibili laligonj jer mepeqepesee ama laligowu.

3 Mepeqepesee ambitu iikanoj mono nonoojorj kaanjagadeen kokaeñ qama koolin laligowu, “Anutu, giñ mono Pool neñauruta kana menj onjona

* **3:16:** Ef 5.19-20 * **3:18:** Ef 5.22; 1 Piito 3.1 * **3:19:** Ef 5.25; 1 Piito 3.7 * **3:20:** Ef 6.1 * **3:21:** Ef 6.4 * **3:22:** Ef 6.5-8 * **3:25:** Dut 10.17; Ef 6.9 * **4:1:** Ef 6.9

saanoj Kraistwaa Buja qaa aasangoja ii jeñ asarigi seiwa." Niinoj Buja gawoñ mewetiwaajoñ gbadoonj nongi kapuare mirinonj rajeñ.

⁴ Niinoj Buja qaa Anutuwaa siñja so jewe asariutiwaajoñ mono qamakooligianoj nañgoñ noma laligowu.

⁵* Ejemba uumeleenj mende ama seleenjenj laligojuti ii mono momakooto qaganorj ama ojoma laligowu. Uuwaa gawoñ mewombaa kana moñ koloowati kambaj ii mono mende mesoqesoonj tiwilaawuto, ejemba koorongianoj kema bonjoñ qambañmambaj koma ojombu.

⁶ Qaa amij mobuti, ii mono kambaj so siiyawo mindirij injogi naaŋjäwo kolooŋkeba. Qaa injogi ejemba motomotooñ siñgia kolooro kuuya yonoonoñ qaa nomaeñ meleema ojombuti ii mono moma yagoñ iikawaa so jeñkebu. Kiañ.

Poolnoj Tikikus Onesimus wasij orono kawao.

⁷ **Wombo alana Tikikus iinoj Pombo qokotaaj nama niwo gawoñ tororo menj neñjana kolojoa. Iinoj ojooñoñ kañ nomaeñ ama laligoñkejeni, iikawaa sunduya kuuya injjoro mobu.

⁸ Nomaeñ ama menj rama laligojoni, ojó sundu ii mobutiwaajoñ wasij mube ojooñoñ kawaa. Iinoj kañ saanoj uluŋkoleñ ama ojombaa.

⁹* Kañaŋgadeenj wombo alanana Onesimus Kolosi ojooñoñga kañ PombaÑ qaaya pondanj otaañ menj yagoñkeji, niinoj ii wasiwe eleema kawaa. Eja woi yoronoñ kañ kokanoñ iwoi kuuya nomaeñ kolooro laligojoni, iikawaa sunduya saanoj jedaborori mobuya. Kiañ.

Yeizozo qaa tetegoya

¹⁰* Aristarkus niwo kapuare mirinonj raji ano Barnabaswaa niwita Maak yoronoñ yeizozogara jeñ ani ojooñoñ kaja. Maakwaajoñ qaanakaen jeñ kotowe mogi: Ojooñoñ kañ koubaati eeñ, ii mono saanoj koma horonj ala menj mubu.

¹¹ Joosua qata moñ Jastus qajuti iinoj kañaŋgadeenj yeizozoya jeñ ano ojooñoñ kaja. Neñaurunanoñ niwo Anutuwaa bentotoñja gawoñ menj laligojuti iyoojoo batugianoñ eja karooñ yononoñga Juuda ejaga laligoju. Yononoñ uluŋkoleñ ama noma laligogi.

¹²* Anjigaoñoñja eja Epafras Kraist Jisias weleñ qeñ muŋkeji, iinoj yeizozoya jeñ ano ojooñoñ kaja. Iinoj kambaj so ojoojorj ama qama koolinkeja. Qaa kuuya Anutuwaa jetaa so koloonj eji, ojó iikanorj rindanjoñ nama kotiñ akadamugiawo koloonj laligowutiwaajoñ aoj oroñkeja.

¹³ Niinoj iwaÑ kania moma kokaen nañgoñ jejen; Iinoj ojó ilaan ojomambajon gawoñ mamaga meñkeja. Kañaŋgadeenj Laodisia ano Hierapolis taonj woi kanorj moma laariñ laligojuti iyoojoojorj ama gawoñ naa afaaŋjaga menj aoj oroñkeja.

¹⁴* Wombo doktanana Luuk ano Deemas yoronoñ kañaŋgadeenj yeizozoga jeñ ani ojooñoñ kaja.

¹⁵ Niinoj yeizozogia jeñ oojeñ, ii mono uumeleenj alaurunana Laodisia taonoñ laligojuti, ii injjogi mobu. Kañaŋgadeenj Nimfa ano iwaÑ mirinonj kanageso ajoroñkejuti mono ii injjogi mobu.

* **4:5:** Ef 5.16 * **4:7:** Apo 20.4; 2 Tim 4.12 * **4:7:** Ef 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-12 * **4:10:** Apo 19.29; 27.2; Flm 2-4; Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 * **4:12:** Kol 1.7; Flm 23 * **4:14:** 2 Tim 4.10, 11; Flm 24

16 Tere koi weenjōn ojōngi mogi tegoro iikawaa gematanon ii mono aŋgi Laodisia uumeleenj kanageso yoŋooŋi keno weenjōgou. Laodisia yoŋooŋi tere moŋ oowe kenoti ii aŋgi ojōononj karo oŋo ii kaŋagadeenj weenjōgou.

17 *Arkipus eja ii mono kokaenj ijogi moba, “Poŋnoŋ Buŋa gawoŋ mewaatiwaajon jeŋ kotoŋ goma koipuga raro laligojanj, giinoŋ mono gawoŋ ii romonjōŋ kuuya medaborowa.”

18 Pool niinonj yeizozogia jeŋ neenaa boronanoŋ qana kokaenj oojeŋ: Pool. Oŋo mono kasa gbadonawo nii romonjōŋ noma lāligowu. Kaledmorianonj mono oŋowō ewa. Kianj.

Tesalonaika Tere 1

Poolnoj Tesalonaika yojo Tere mutuya ano.

Jen-aso-asari

Room mindimindiri kantriwaa prowins qata Masedonia kawaa siti waŋa ii Tesalonaika. Poolnoj misin gawoŋ men̄ liligoŋ Filipai siti mesaŋ Tesalonaika kaŋ gawoŋ mero tosianoj uugia meleengi kuma oŋono uumeleen tuuŋ kolooro. Ii kolooroto, tuarenjen iikanondeeŋ kolooro. Poolnoj Kraistwaa Buŋa qaa jen̄ asariŋ uugia kuuro iikanoj Griik ejemba Juuda yoŋowo toroqen̄ laligogiti, iyonoŋoŋga mamaganoj uugia meleengi tuuŋ iikanon̄ somariro. Kawaŋon̄ Juuda ejemba uugia mende meleema uugianoj boliro Pool gema qeq̄ mug. Gema qeq̄ mugitiwaajon̄ bimooro kana moŋgama oŋomesaoŋ Berea taonoj keno. Kanagen̄ Korint sitinoj laligoro neŋata Timotinoj ala ilailaaya koloon̄ Tesalonaika sitiga kaŋ nomaen̄ moma laarigit, iikawaa sunduya ijoro moro.

Poolnoj Tereya mutuya Tesalonaika anoti, ii Kraistwaa alauruta yoŋoo uugia naŋgoŋ momalaarigia meŋ kotiwaatiwaajon̄ oroo. Poŋ moma laarin̄ uunon̄ jopagon̄ aonkejuti, iikawaa bujuya momago yoŋoojoŋ Anutu mepe-seeja. Aŋo laaligo yoŋowo nomaen̄ ama laligoroti, ii duduuwubotiwaajon̄ ii papianoŋ ooja. Tesalonaika uumeleen tuuŋ batugianoj qaa tosaan̄a kolooro jegiti, Poolnoj ii meleema jen̄ asariŋ ooja. Qaa tosia ii kokaen̄: Kraistnoj eleema karo Siwe laaligonon̄ keubon̄at, iikanon̄ tosianoj uugia meleema koomunoŋ ejuti, iyopoŋoŋ mono nomaen̄ koloowaa? Kraistnoj naa kamboŋoŋ eleema kawaa? Qaa ii meleema kokaen̄ jen̄ koton̄ oŋono, “Oŋo Kraist mombo kawaatiwaajon̄ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligon̄ iikanon̄ mono gawoŋ awaa awaa ii jegeŋa nama pondaj meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaen̄:

Qaa mutuya 1.1

Dangiseŋ jen̄ aisoŋ mepeseeja 1.2-3.13

Nanamemen̄ dindiŋ ambutiwaajon̄ kuuŋ oŋonja 4.1-12

Kraistnoj kawaatiwaaa qaaya kuma oŋonja 4.13-5.11

Qambajmamban̄ qaa tetegoya tosaan̄ 5.12-22

Terewaa qaa kota waŋa 5.22-28

¹ *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleen kanageso oŋowo qaa amiŋ mobombaajon̄ tere koi oojoŋ.

Oŋo Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaan̄ nangi mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luanen̄ laligowu.

Momalaari qeq̄ gbilijutiwaajon̄ aisoŋoŋ.

² Nononoŋ suulaŋ romongoŋ oŋoma kuuya oŋoojoŋ “Anutu keraqeeango dangiseŋ!” jen̄ mepeseeŋkejоn̄ ano qamakooli gawoŋ meŋ iikanon̄ kambar so qagia qamakejоn̄.

³ Oŋo Jiisas Kraist jopagoŋ moma laarigi uuropayanoo nemuŋ koma oŋono gawoŋa kotaŋ meŋkeju ano Poŋnananoŋ eleema kawaatiwaajon̄ jejeromoŋromoŋ ama kaparaŋ koma mambomakeju. Nononoŋ ii kuuya Anutu Maŋnanaa jaasewarajan̄ saanoŋ romongoŋkejоn̄.

⁴ Uumeleen alaurunana, Anutunon̄ jopagoŋ oŋoma oŋo iyanjaajoŋ kokaen̄ meweengooŋ oŋonoti, ii mojoŋ.

5 Nononoj Jisaswaa Oligaa Buñaya meñ ojoonoj kañ batugianoj no-maeñ ama laligonij, ono ii moju. Nononoj Buñia ii qaa toongadeenj mende jeniñ mogito, Uña Toroyanoj sololoonj nonono awasañkaka nama esuymumuyawo uugia kuun laligonij.

6 *Kaeñ laligonij ono koñajilij somataa uutanoj laligoj Buñia qaa moma anjalij angoj kongi. Ii angoj kongi Uña Toroyanoj korisoro ojono Poñano nonoo silinana otaan laligoju. II nomaeñ kolooroti, nononoj ii saanoj mojon.

7 Kaeñ gemanananajoj kañ laligoj Masedonia Akaia prowins woi kanoj Jisas moma laarijuti, korebore yonjoojoj sili awaa qendeema ojomakeju.

8 Ii kokaenj: Ono Pombaanonj qaa moma anjalij angoj koma jeñ laligoj tosianoj ii angotomanj kaaña toroqenj jeñ seigi keno. Kema laligoj Masedonia ano Akaia prowins woi ii sokondabororo. Ii sokondabororoto, iikayadeenj qaago. Ono Anutu moma laarij gawonja megiti, iikawaa ojanonj mono gomañ so kema kañ seiro mamaganonj uugia meleengi. Ii kilikaluj qaago. Kawaajoj nono iikawaa qaa moj mende toroqenj jewoñja.

9 Nono ojoonoj kanij nomaeñ kolooroti, iikawaa sunduya ii gomañ tosañañ yonjooj jeñ seigi angotomanj kaaña momakejoj. Ono tando lopioñ ano ben qolongoya ii gema uñuñ Anutu hoñabonja ano laaligo Toyaanoj eleema gawonja meñ laligoju.

10 Anutunoj Meria meñ gbiliro koomunonja waaroji, ono iinoj Siwe gomanonja kamaañ asugiaatiwaajoj mambomakeju. Anutuwaa irinjsoñsoñjanoj kanagej asuganoj asugiro Jisasnoj mono kamaañ jinjauñ kanjañjavo iikanonja metogoñ nonombaa. Kianj.

2

Poolnoj Tesalonaika sitinoj gawoñ nomaeñ mero?

1 Oo uumeleeñ alaurunana, nono ojoonoj kañ gawoñ meninj, iikanonj mende jançonj qaonoto, hoñia saanoj kolooro. Ojoañgio ii kaañgadeenj saanoj moju.

2 *Mende jançonj qaonoto, wala Filipai sitinoj gawoñ meniñ horoñ ureej ama nonoñgi siimbobolo moninj, ii moju. Siimbobolo ii momago ojoonoj kanij tosianoj tuarenenj kotakota ama nononjito, ii kileñ Anutunoj awasañkaka nonono nama iwaanoj Oligaa Buñia ii jeñ asarij ojoma laligonij.

3 Nonoo kanianana ii kokaenj: Uukuukuu qaanana ii angomokoloj qaganonj mende jenkejoj. Anano jinjauñ anij uunananajoj menjereñgonaga, ii kaañañ mende jenkejoj.

4 Kaaña qaagoto, Anutunoj Oligaa Buñia jeñ seiwoñatiwaajoj niniima uunana gosiro sokono moma laarij nonoma Burjaya nononoti, iikawaa so mono qaaya meñ jeñ asarijkejoj. Anutunoj uunana angotete meñ gosiñkeja. Kawaajoj nononoj iwoi kuuya ii Anutuwaa jaanoj sokombonjatiwaajoj amakejoj. Ii ejemba siñgia otaawoñatiwaajoj qaago.

5 Nononoj kambaj moñgeñ ejemba kelebele qaanoj kele qeñ oñombombaajoj mende kema kaninj, ii moju. Nono dogonana esuñ moneñ iwoi nonombutiwaajoj mondoñ qaa siliaa siliaa mende jeniñ. Anutunoj kanianana ii saanoj jeñ nañgowaā.

6 Ono me ejemba tosianoj qabuña nonombutiwaajoj mende kaparañ koma laligonij.

* 1:6: Apo 17.5-9 * 2:2: Apo 16.19-24; 17.1-9

⁷ Kraistwaa aposoluruta koloojojiaajoj saanoj uugia kokaej kuuwonaga, "Ojo mono naŋgoj nonoŋgi batugianoj uuwaat gawoj mewoŋa." Ikaen jeni sokonagato, nononoj ojoo batugianoj migigii ojoma laligonij. Merabora nemuŋgianoj aju ojoma kalan koma ojomakeji, iikawaa so mono nononana mej kamaan aoj bonjon ama ojoma laligonij.

⁸ Nononoj nemuŋmaja kaanja mokokoliŋ ojoma laligonijwaajoj ama Anutuwaanoj Oligaa Buŋa ojoniŋ ano toroqej ananaa laalignana kaanjagadeen qleema ojombombaajoj jojoriŋ laligonij. Ojonoj honaga komunjua meraboraurunana koloogi.

⁹ Oo uumeleen alaurunana, nono ojoojoj ama gawoj mej selenana qeŋ laligonij, mono ii romongowu. Naŋgoj nonombutiwaal lombotanoj ojooonoga mombaa qaganoj ubabotiwaajoj gomantiŋa asasaga nononanaa boronananooj gawoj mej Anutuwaanoj Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ojoma laligonij. Ii mono duduuwubo.

¹⁰ Jiisas moma laarijuti, nononoj ojoo qaagia kuuya dindinjagadeen gosin soraaya koposowaa qaanana qaa laligonij. Ojoo ii iima moma naŋgoj jeŋ naŋgoutiwaal so koloju. Anutunor kaanjagadeerii jeŋ naŋgoj danjunu kaanja nanja.

¹¹ Amanor iyanja meraboraaŋa bonjorbonjoj ama ojomakeji, iikawaa so nononoj ojoo motomotooj ama ojoma laligonij. Ii kaanjadeen saanor moju.

¹² Nononoj uuwaat naŋgonajgo qaa jeŋ uluŋkolej mej ojoma laligonij. Anutunor ojoo iyanja bentotonooj keuma asamararanoj asariwutiwaajoj ojoo. Kawaajoj nononoj uugia kuŋ qaa kokaen jeŋ asariŋ laligonij, "Nanamemengia mono Anutuwaa jaanor sokombaatiwaal so soraaya soro ama mej laligowu."

¹³ Kawaajoj nononoj kaanjagadeerii suulan Anutu kokaembajoj mepe-seenkejoj: Anutuwaa Buŋa qaa ojoniŋi, ii baloŋ ejemba ananaa qaa kaanja mende buŋa qeŋ aogito, ojanor Anutuwaa qaa jeta kaanja moma ii anjalŋ angoŋ konjgi. Ii moma laarigi iikanor mono mej gibilŋ ojono letomakeju.

¹⁴ *Juuda ejemba Judia prowinsnoj uugia meleengi Juuda tosianor angosisiri ama ojongoj siimbobolo mogi. Yonjonor ii moma kileŋ Kraist Jiisawo qokotaaj nama Anutuwaanoj uumeleen kanageso koloogi. Uumeleen alaurunana, ojoo batugianoj mono kaanjadeen kolooro: Ojooŋgias Griik ejembanor Juuda yoŋoo tani kaanja ama ojongoj ojonoj siimbobolo ororor moma Anutuwaanoj kanageso koloogi.

¹⁵ *Juuda yoŋonoj gejatootoo ejemba uŋugi komugi Poŋ Jiisas kaanjagadeen qegi komuro nono sisiwerowero ama nonoma laligogi. Yonjonor Anutuwaa jaanor mende sokoma ejemba kuuya kere ama nonomakeju.

¹⁶ Nono waba kantri ojonoj uugia meleema letombutiwaajoj Buŋa qaa jewombotiwaajoj ama angoŋ koma kojaŋgiŋ nonomakeju. Kaen singisongo suulan ama qeragogi qagianoj umakeja. Singisonjogia qeragogi soya Anutuwaa jaanor saa qero iriŋsoŋsooŋa toroqej angoŋ komambaajoj amamaan kambaj kokaamba qendeeno qagianoj udaboroja. Kian.

Poolnoj Tesalonaika mombo kemambaajor moro.

¹⁷ Oo uumeleen alaurunana, anana kambaj kokaamba kambaj toroga deema laligojor. Selenananoj deema laligojonto, uunananor somoŋgor

* **2:14:** Apo 17.5 * **2:15:** Apo 9.23, 29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

motoonj laligojon. Kawaajon ojoo jaasewaŋgia iibombaajoj mono kaparaŋ koma uuqeearŋo laligojon.

¹⁸ Kawaajon ojooonj kawombaajoj moma laligonij. Pool niinoŋ in-din motoong qaaqoto, indiŋa woi kamambaajoj batogoweto, Satanonj somorŋoŋ nonono amamaanij.

¹⁹ Ojoo nononanaanoŋ ila wage soronana kaarŋa nanju. Pojnana Jisasan-ŋoŋ eleema karo iwaŋa jaasewaŋjanonj keuma nambonati, iikanon injima “Uuwaa gawoŋ eengereda mende menj laligonij,” kaeŋ jewombaajoj mojoŋ. Nononoŋ qaa ii ojoo ano tosaajaa yoŋoojoŋ ama afaaŋgadeeŋ jewombaajoj jejeromonyromoŋ anjon. Kawaajon ojoojoŋ ama honoŋa qaa aisoŋ selenaŋ menj umakeejon.

²⁰ Nononoŋ ojoojoŋ ama qabuŋa mokolooniŋ korisoro ama nonomakeju. Kianj.

3

Timoti wasiri Tesalonaika keno.

¹* Ojoo nomaeŋ ama laligojuti, ii mobombaa motoqoto somata moma bim-bimgoŋ toroqen een laligowombaajon amamaanij. Kawaajon noronarodeen Atens sitinoŋ laligowotiwaa qaa somongoŋ

² alanara Timoti wasiri ojooonj karo. Iinoŋ Anutuwaa gawoŋ menj norowo Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkeja. Iinoŋ uu naŋgonanjo qaa ojoma momalaarigia menj kотiwaatiwaajon karo.

³ Anutunoŋ areŋnana jeŋ tegoro tosianonj qotogoŋ ojomakeju, ii ojooŋgio saanoŋ moju. Ojooonjga moŋnoŋ konjiliŋ uutanonj koŋbara ama loori-wabotiwaaŋ jeniŋ karo.

⁴ Nononoŋ Tesalonaika ojowo laligoŋ kamban iikanon ojoojoŋ walawala qaa kokaerŋ jeniŋ, “Pombaa uusiŋa ten koniŋ ejembanonj sisiwerowero ama nonongi konjiliŋ mokoloowonja.” Kaeŋ jeniŋ iikawaa so ojanoŋ kolooroti, ii saanoŋ moju.

⁵ Kaeŋ kolooro aŋgobato Toyanoŋ injiongoro loorij kamaagi gawonanaa ojanoŋ kamaan jaŋgoŋ qaaombabo. Kawaajon nomaeŋ moma laariŋ laligojuti, ii mobombaaajoŋ motoqoto somata anij bimooro mombo een laligomambaajon amamaanij Timoti wasiwe qisij momambaajon karo. Kianj.

Timotinoŋ sundugia ano moniŋ qeaŋgoro.

⁶* Motoqoto moma laligoninto, Timotinoŋ kema ojomesaoŋ eleema kaj buŋagia awaa menj kaj kokaerŋ ninijoro: Ojoo Poŋ saanoo moma laariŋ uuŋpagoŋ aŋkejeu ano kamban so nonoojoŋ romoŋgogi awaa koloonkeja. Nononoŋ injibombaa siŋ moniŋ ojonoŋ kaaŋgadeeŋ nono niniibombaajon kaparaŋ komakeju.

⁷ Oo uumeleŋ alaurunana, nononoŋ sisiwerowero koŋajiliŋ kania kania moniŋ kamban iikanon kaj moma laarijutiwaas sunduya awaa ninijoro moniŋ qaa iikanon mono ojanoŋ uluŋkoleŋ menj nonono. Kawaajon kamban kokaamba ojoojoŋ ama afaaŋgoŋ lueaŋoŋ awaagadeeŋ laligojon.

⁸ Ojoo Pombo qokotaan boŋ qeŋ nambutiwaajon nononoŋ mono ojanoŋ kotoŋ laligojon.

⁹ Ojoojoŋ ama Anutuwaa jaasewaŋjanon honoŋa qaa aisoŋkejonji, korisoro kuuya iikawaaajoŋ mono nomaeŋ Anutu mepeseen daŋgisen jenin sokonaga?

¹⁰ Nononon asasaga gomantiinj a uunana meñ kululuuñ kaparañ koma kokaen qama koolinjkejonj, ‘Anutu, mono ilaañ nonona Tesalonaika kema jaasewaنجia iima mondoriñ momalaarigiaa iwoiwaajoñ amamaajuti, ii orjomboja. Qaa ii orjanorj.’

¹¹ Kaeñ qama koolinj Anutu Mañnana aña ano Poñnana Jiisas yoronoy mono kana meleuj nononi saanoj orjooñ kawoñja.

¹² Toroqen kokaen qama koolinjkejonj, ‘Nono honombonoj aña uu-jopagoñ orjomakejonj. Poñ giinoj mono uu-jopaga toroqen orjona batugianoj seiro angiq qendeema aor ejemba kuuya kaanjadeen qendeema orjomakebu.

¹³ Poñ, giinoj mono uugia meñ kotiñkeba. Poñnana Jiisas giinoj kanagen kanagesoga soraaya kuuya yoñowo mombo kawagati, kambañ iikanoy Tesalonaika yoñonoy soraaya koposowaa qaagia qaa Mañnana Anutuwaa jaanoj nambu.’ Kaeñ qama koolinjkejonj.

4

Nanamemeñ solaya uiujopayawo ii sokombaa.

¹ Uumeleeñ alaurunana, qaa moj ii kokaenj: Nanamemengia Anutuwaa jaanoj angi sokombaatiwaa kania kuma oñoniñ ii koma gbiliñ otaaqejkej, ii toroqen mamaga amakebutiwaajoñ uugia kuujonj. Nononon qambanymamban qaa iikaerj Poñ Jiisaswaa qatanoy orjonyonj.

² Nononon Poñ Jiisaswaa ku-usuñ qaganoy nama jojopañ qaaya jeñ kotoñ oñoniñj, oñoniñj qaa kota motomotooñ ii modaboroju.

³ Anutunoj oñoojoñ uusiññ kokaenj moja: Oñj mono serowiliñ gema qen soraaya tak-kootoya koloñ laligowu.

⁴ Anutuwaaññ kana dindiññ ii mono kokaenj moma kotoñ: Uu selegiaa siñgjia kombombaňa galeñ koma soraaya (laligoñ oñoañgjiaa embagia aña aña meñ) laligogi akadamuyawo koloowaa.

⁵ Uumeleembaa gadokopa yoñonoy Anutuwaa kania mende moma kotoñ uugianoy gere jero emba lañ meñkeju. Iikawaa so mono mende ama laligowu.

⁶ Kaeñ qaagoto, emba loyanoy moñgeñ keno moñnoj oloj kañ emba mende seigowa. Moñnoj bologa kaaññ aña uugaranoj koboowabo. Wala qambanymamban qaa ii jeñ galeñ meñ oñoniñj, iikawaa so moñnoj emba meñ boliro Poñnoj siñgisonjgoya kuuyañ iroñja meleema mubaa.

⁷ Anutunoj anana qewoloy laligowombaajoñ qaagoto, laaligo soraaya laligowombaajoñ nonono.

⁸ Kawaajoñ moñnoj jojopañ qaa ii mesaowaati, iinoy baloñ ejembaga qaagoto, mono Anutu gema qewaa. Anutu Urñaya Toroya orjomakeji, ii mono gema qewubo.

⁹ Batugianoy jopagoñ aonkejuti, iikawaa kania Anutunoj kuma oñono oñoañgjio modaboroñ laligoju. Kawaajoñ nononoj uunoy jopagoñ aowombaajoñ qaaya mombo oñj oñombombaajoñ mende amamaajoñ.

¹⁰ Oo uumeleen alaurunana, oñj Masedonia prowins uutanoy uumeleen alaurunana kuuya uunoy jopagoñ oñoma laligojuto, ii mono toroqen mamaga ama laligowutiwaajoñ uugia kuujonj.

¹¹ Mono osoñosoñ laligoñ oñoañgjiaa laaligo nañgonançgogia galeñ koma borogianoy gawoñ meñ laligowu. Kaeñ ama akadamugiaññ koloowombaajoñ mono kaparan koma nambu. Wala kaeñ jeñ kotoñ oñoniñj iikawaa so mono ama meñ laligowu.

12 Kaeñ angi uugia mende meleema seleenget nanjuti, iyonjononanamemengia solanja iima yagon goda qeñ onoma laligowu. Injarere lañ laligoñ nene iwoiwaa welema mombaa qanoñ mende laligowu. Kianj.

Pombaa kaka kambajanor kokaen koloowaa:

13 Oo uumeleen alaurunana! “Tosianon uugia meleema komugita rojnoj ejuti, iyonjojon nomaen koloonaga?” Onjo qaa kaeñ jeñ iikawaajon poumapou laligowubo. Ejemba uugia mende meleema jejeromorromongia qaa laligojuti, iyonjonon koomuya yoñoojoñ ama wosobiri laligojuto, onjonon ii kaañja wosobiri laligowubotiwaajon qaa kokaen jewoñja:

14 Jiiasnoñ komun waaroti, nono qaa ii moma laariñ kokaen jejoñ: Anutunoñ Jiias meñ gibilro. Kawaajoñ ejemba iwo komun goron qegiti, Anutunoñ mono ii kaañjagadeen men gibilin onoma Jiiaswo motoon unjuano asuganoñ asugiñ waabuya. Qaa leeya moma laarijoñi een, leeya moñ ii kaañjagadeen moma laarinin sokombaa.

15 *Poñnoñ qaa kuma nononoti, nononoñ iwaaj jo meñ ojo kokaen injijoñ: Tisia mende komun toroqen sele busuwo laligonin Poñnoñ eleema kawaati, anana kamban iikanon wala mende uboñja. Anana ejemba koomuya mende unjuuguwoñja. Qaago.

16 Iikawaareñja ii kokaen: Anutunoñ romonja qaita moñ uuro otoñja kolooro Siwe gajoba wanjanon jenköoto qa qaro ejembanon otoñja mogi Poñ anjo Siwenonja kamaawaa. Kraistnoñ kamaaro ii moma laariñ munj komugiti, iyonjonon mono wala koomunoñja waabuya.

17 Yoñnoñ wala waagigo anana mende komuñ jaawo laligowonjati, Anutunoñ mono nunuano kanakeewaj uboñja. Waabuyati, iyonjowo ororon koosunoñ uma Pombo aitonjor iwo Siwe gomanon kamban qaa laligowonja.

18 Kawaajoñ qaa kaañja jeñ iikanon mono uugia nañgoñ aon laligowu. Kianj.

5

Poñnoñ kawaatiwaajon mono jojoriñ laligowu!

1 Oo uumeleen alaurunana, Kraistnoñ eleema kawaato, naa gbaninoñ ano naa kampanon asugiwaati, nono iikawaawaa qaaya oonqombombaajon mende amamaajon.

2 *Oñoñgio mono qaa ii kokaen moma komuju: Yoñgoro memenoñ gomantiijanon oloñ koumakeji, Pombaa kaka kambajanor mono iikawaawaa so alanzan kaj kuuwaa.

3 Ejembanon kokaen jewuya, “Kete kamban kokaamba lueenor siseweweya qaa laligojoni.” Kaeñ jegi iikanondeen kondemondeenoñ asugiñ qagianoñ ubaa. Embanoñ merabora memambaa masuya qero momakeji, mono iikawaawaa so kolooro misijon kembombaajon amamaawuya.

4 Yoñnoñ amamaawuyato, uumeleen alaurunana, onjonon pañgamaj uutanon kematakantou mende laligojutiwaajon ama kamban iikanon mono utuñ saañgoñ yoñgoro meme kaña onjo qagianoñ umambaajon amamaawaa.

5 Kuuya onjonon mono asasagaa ejembaya kolooju ano iwoi kuuya asuganoñ ambombaa siija momakeju. Anana pañgamambaa ejemba mende koloojoñ ano umuñkonkonañ iwoiya togoñ sisia menjkejoñ.

* **4:15:** 1 Kor 15.51-52

* **5:2:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 2 Piito 3.10

6 Kawaajon tosaanjä ii kaaña uunananon mono gaoñ ewabo. Kaen qaagoto, mono anana galej koma aoj ugibiligbili laligojon.

7 Gaoñ ejuti, iyoñonoy gomantiñanoy gaoñ eñkeju. Ejemba apu kotiga negi eñkaloloy mej oñomakeji, iyoñonoy mono pañgamaj uutanoy kaen ama laligoju.

8 *Pañgamaj uutanoy kaen amakejuto, asasaga ejemba anana mono galen koma aonkeboña. Waajambaranana mono opo maleku kaaña kokaej mouma namboña: Anana momalaari ano uijopa koma gibilij iikaña kanoj totonananoj reej maleku koosij (reej^{*} kaaña besaanj) sopa somonjoj aoj namboña ano Siwe gomanoy ubombaajon mamboma jejeromoñromoñ ama iikaña kanoj wañnana aej wañkou kaaña esuun turuwoja.

9 Anutunoj nono kamaaj nunuro iriñsonjsoy mobombaajon mende jej tegoroto, Poñnana Jisas Kraistnoj mej letoma nonono oyanþoyañ buña qej aowombaajon jej tegoro laligojon.

10 Jisasnoj ananaajoj ama komurotiwaajon laaligonana balonoy laligoñati me komuñ gorø qej ewoñati, ii mono Jisaswo kotiñ laligoñat.

11 Kawaajon uu nañgonango mej mindingoj aoj kotikotii mokoloon mondoriñkejuti, ii mono toroqej mej laligowu. Kianj.

Qambajmambaj ano gejanono qaa konoga

12 Uumeleej alaurunana, nononoj kokaen jej koton oñonjoj: Ejembanoy togia Pombo qokotaaj nama batugianoj gawoñ mej qambajmambaj oñomakejuti, ii mono goda qej oñoma laligowu.

13 Goda qej oñoma gawongia meñkejutiwaajon mono yoñoojoj mogi uro pondan jopagoj oñoma waegia mej laligowu. Kanageso batugianoj mono luæa qej aoj laligowu.

14 Uumeleen alaurunana, nononoj uukuukuu qaa tosaanjä kokaen oñonjoj: Tosianoy iyañgia jaajaa injarere lañ laligojuti, ii mono jej oñoma galej meme qaa oñombu. Ejemba zirinjzirinjä mono uu nañgonango qaa injiogi kotiñ awasanjkaka koloowu. Ejemba uugia looriro laligojuti, ii mono kalañ koma oñombu. Uugere mende ambuto, ejemba kuuya mono uubonjoj qaganoy ama oñombu.

15 Jena jewe, nuna guwe me ana ambe ii moñnoj mende amba. Songo ii waleembubotiwaajon mono galen men aoj laligowu. Kambaj so iwoi awaa awaa ii kaparañ koma añgia jopagoj aoj ejemba tosaanjä kuuya ii kaañjadeen jopagoj oñoma laligowu.

16 Mono kambajä kambajä korisoro ama laligowu!

17 Mono Anutu suulañ qama koolij muñ laligowu!

18 Kaañ me kaañ koloowaati, iikanoy mono Anutu mepeseenj laligowu! Kraist Jisaswo qokotaaj nanjuti, Anutunoj oñoojoj uusiinja iikañ moñmakeja.

19 Uña Toroyaa bolajä mono mende qowogowu.

20 Anutuwaanoy gejatootoo qaa jeñkejuti, iikawaa jejewilia mono mende ambu.

* **5:8:** Ais 59.17; Ef 6.13-17 * **5:8:** Omejilaj yoñonoj sololoon nonombutiwaajon iwoi bologa bologa ii wasa kisare kaaña nonoojoj motoj giliñkejuto, iikawaajeta ii saanon Jisas moma laarin uukaleñ gendeema aoj nama leelee reej kaaña kojañgiñ aoj kokojinjin komakeboja.

²¹ Qaa kuuya mono gosiŋ batogowu. Batogoŋ iigi qaa awaa koloowaati, ii mono aŋalij aŋgoŋ koma laligowu.

²² Qaa ano nanamemeŋ bologa kania kania ii mono gema qeŋ laligowu.

²³ Niinoŋ oŋoojoŋ kokaŋ qama koolinkejen, 'Luaewaa beŋ Anutu, gii geenjoŋ mono kuuya tak kotoŋ oŋoŋa soraaya koloŋ laligowu. Giinoŋ mono uugia, kokoosugia ano sele busugia ii kuuya sopa somongoj oŋoŋa koposowaa qaagia qaa koloŋ laligowu. Kaŋ kambaj so laligogi Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ iikaŋa mokoloŋ oŋombaa. Qaa ii oŋanoŋ.'

²⁴ Oŋoonji, iinoŋ qaaya pondaj otaaŋkeja. Kawaajoŋ mono qamakooli iikawaa so ama oŋondaborowaa.

²⁵ Uumeleej alaurunana, oŋo mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ laligowu.

²⁶ Uumeleej alaurunana kuuya batugianoŋ mono aŋgoŋ aoi qaqatetegia meŋ laligowu.

²⁷ Niinoŋ Pombaa qatanoo jeŋ kotoŋ oŋoma jojopaŋ qaanoŋ somongoj kokaŋ oojeŋ: Tere koi mono uumeleej alaurunana kuuya yonoojoŋ aŋgi keno weenjooŋ oŋoŋgi mobu.

²⁸ Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanooŋ mono oŋowo ewa. Kianj.

Tesalonaika Tere 2 Poolnoj Tesalonaika yojoo Tere ano 2 kolooro. **Jen-aso-asari**

Tesalonaika uumeleej tuuj uutanoj Kraist kawaatiwaajoj mamboŋgi tosianoj "Mono karo," jegi tosianoj "Qaa ii qoloŋmolongoja," kaen lansan jej sisau ama laligogi. Tosianoj "Pombaa kaka kambajanjoj mono kan kuuro," jej moma laarigi. Kawaajoj "Poolnoj Tere Tesalonaika ano 2 kolooro," buk ii oon qaa ii jej asariro. Poolnoj qaa qoloŋmolongoja ii mindingoj kania kokaen inisao: Kraistwaa kaka kambajanjoj dodowiwaati, kamban iikanoj ejemba nanamemengianoj dogon boliwaa. Kaen boliro eja tania moj qata Jeulalaŋ Toya iinor asugij wała aasanjgojanoy laligoj kanagen Kraist asuganoj tuarenjej ama muŋ ejemba kantri so galen koma ojombaa.

Tosianoj Tesalonaika uumeleej tuuj kakasililiŋ men ojongi siimbobolo mama laligogi. Kawaajoj aposol Poolnoj qaa waŋa tosaanja kokaen jej asariŋ ojono, "Oŋo mono kaparaŋ koma kotiŋ Pombo qokotaŋ nama moma laarin laligowu." Qaa kota moj ii kokaen jej asariro, "Niinor neŋauruna yoŋowlaa laaligonana naŋgoj aowombaŋaj gawoŋ men laligoniŋi, oŋo mono iikawaa so injarere laaligo mesaŋ ojooŋgja nene apu mokoloŋ ii neŋ laligowu ano gawoŋ awaa awaa kaparaŋ koma jegeŋa nama men laligowu."

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Keraqeeango moma ojoma aisoor mepeseeja 1.3-12

Kraistnoj kawaatiwa qaaya kuma ojona 2.1-17

Nanamemem dindija ambutiwaajoj kuuŋ ojona 3.1-15

Terewaa qaa kota waŋa 3.16-18

¹ *Pool, Sailas ano Timoti nononoj Tesalonaika uumeleej kanageso ojowo qaa amiŋ mobombaŋaj tere oojoj. Ojonoj Maŋnana Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaŋ nanju.

² Maj Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoj mono kaleŋmoriaj ojoni luanenoy laligowu. Kianj.

Siimbobolo momago mono oyaŋboyaŋ mokoloŋ laligowora.

³ Uumeleej alaurunana, ojoo momalaarigianoj mamaga kotiilo korebore uukaleŋ ama aŋkejuti, sili iikanoj motomotoŋ ojoo uugianoj seŋkeja. Kawaajoj nononoj ojoojoj kamban so "Anutu daŋgisen!" jej mepeseeŋ muŋkejoni, ii awaagadeeŋ sokonja. Buŋa qaa koma gibiligitiaŋaj daŋgisen jeŋkejoni, ii mono gawonanaga.

⁴ Sisiwerowero aŋgosisiri kania kania ama ojongi momakejuti, ii kuuya kaparan koma mokosiŋgon bon qeq naŋgi momalaarigianoj mende sologoŋ loorija. Nononana kaanagadeeŋ iikawaa sunduya ii Anutuwaa kanagesoya kanagesoya yoŋoo jaagianoj jej selenana ojoojoj ama meŋ uma mepeseeŋkejoni.

⁵ Anutunooj qaa dindijaŋadeeŋ gosiŋ jej tegonkeji, aŋgosisiri momogianoj mono iikawaa aiweseya kolooja. Anutuwaa bentotoŋ uutanooj kouma laligojutiwaajoj siimbobolo mogi iniiro Siwe gomanooj ubutiwaā

so soraaya soro koloowutiwaajon kaparaŋ komakeja. Kawaajon koŋajiliŋ mende aŋgoŋ kono kamban kokaamba qagianoŋ umakeja.

⁶ Anutunoŋ dindinaŋ koloojiwaajon nama kakasililiŋ ama oŋomakejuti, ii mono kakasililiŋ iikayadeen meleeno iyangjaa qagianoŋ ubaa.

⁷ Qagianoŋ ubaato, kakasililiŋ moma laligojuti, oŋonoŋ mono oyarþoyaŋ mokoloowuya. Poŋ Jiisasoŋ gajobauruta ku-usuŋgiawo uŋuama yoŋowo Siwenoŋga kamaaŋ asugiwuti, kamban iikanooŋ mono nonowo motooŋ haamo mewuya.

⁸ Jiisasoŋ gere bolan uutanooŋ kamaawaa. Kaen kamaaŋ ejemba Anutu mende moma muŋ Poŋnana Jiisawaa Oligaa Buŋaya mende teŋ komakejuti, ii mono iroŋa meleema oŋono siimbobolo kokaen moma laligowuya:

⁹*Poŋnoŋ mono “Yamageŋ (kozigen)!“ jeŋ jaasewaŋanooŋ konjoma oŋono Anutuwaa ku-usuŋga asamararaŋawooŋ mende ubuyato, seleenŋeŋeŋ laligoŋ gere siawaa siimboboloya tetegoya qaa moma laligowu.

¹⁰ Poŋnoŋ eleema kawaati, kamban iikanooŋ tuuŋjurutə soraaya anana mono iwaas amasararaŋa iima iikawaa so letoma “Oowe, Jiis Poŋnana oowe!” jewoŋa. Moma laarin muninji, kuuya anana kaen walijonij ejemba omayanooŋ niniima “Yei!” jeŋ aaruŋ nambuya. Nononoŋ Jiisawaa kania naŋgoŋ jenin oŋonoŋ kaanŋagadeen ii moma laarin uugia meleengitiwaajon mono letoma jiilaleŋgiawo asariŋ nonowo motooŋ nambuya.

¹¹ Kaen koloowaatiwaajon nononoŋ kamban so oŋoojoŋ kokaen qama kooliŋkejoŋ, “Anutunana, geengo oŋooma iikawaa so mono nemuŋ koma oŋona soraaya soro koloŋ laligowu. Mono ku-usuŋga ama inaaŋ oŋona iwoi awaa kuuya ama mewombaa uusiŋgiawo kuuya koloodaborowa. Kaen momalaariwaa gaworŋia megı hoŋa kuuya koloowa.”

¹² Kaen qama koolinij Poŋnana Jiisas mepeseegi qatanooŋ oŋoojoŋ ama batugianoŋ akadamuyawo koloowaa. Ananaa Anutunana ano Poŋ Jiis Kraist yoronoŋ kaleŋmoriaŋ oŋoni laligojutiwaa so mono oŋoŋgio kaanŋagadeen akadamugiaŋ koloowuya. Kiaŋ.

2

Poŋnoŋ kamambaajon ano Jeulalaŋ Toyanoŋ asugiwaa.

¹*Uumeleej alaurunana, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ nunuano iwaanoŋ eu ajoroowonati, oŋo qaa ii mojuto, nononoŋ kokaen qisiŋ qambanŋamban oŋonjon:

² “Pombaa kaka kambanjanooŋ kan kuuja,” haamo qaa kaen jegi doomororŋjanooŋ mono iikanondeen keno oŋopopo qeq rabiubo. Qaa ii nomaeŋ kolooro? Omejiilaŋ moŋnoŋ eja moŋ qaganooŋ uro umbeum-behanjanooŋ tururo uŋauŋa iima gejatootoo qaa jegi songiro me moŋnoŋ uugia kuumanjen qaa ii jegi songiro kolooro? Tosianooŋ kokaen jewubo, “Pool alauruta yononooŋ qaa ii terenoŋ ooŋ angı karo.” Qaa omaya iikawaajon mono eeŋ totoon aaruŋ lalaŋanij jeneŋgiawo ororo laligowubo.

³ Moŋnoŋ moŋ kaeŋ me kaeŋ tiligoŋ oŋombabotiwaaajon mono galengia meŋ aŋlaligowu. Ii kokaembajon: Wala aiwese woi kokaen asugiri Poŋnoŋ iikawaa gematanooŋ kawaa: Ejemba kelemalelen yoŋonoŋ Poŋ jeulalaŋ ama gema qewuya ano Jeulalaŋ Toyanoŋ aŋo kaanŋagadeen asuganoŋ asugiwaa. Anutunoŋ ii jegi tegoro gere sianoŋ kemebaa. Aiwese woi ii wala asugiri iikawaa gematanooŋ kamban somata ii kawaa.

4 *Tuarenjen Toya iinoj jaba-arambaran ama aŋaa selia momboga menj ubaa. Ejembañi iwoiwaa waeya menj mepeseeñkejuti me qata beñ qajuti, iinoj mono ii kuuya unjuugun selia men uma laligowaa. Kaaña laligon Anutuwaa jiwowon jigoñoj uma jirjkaron durja koma "Anutu koloojen," menj kantri kuuya galerj koma nonoma laligowaa.

5 Niñon Tesalonaika oñowo laligoweti, kambaj iikanon qaa ii jewe modaborogi. Oñonoj ii duduuwubo.

6 Jeulalan Toyanoñ alanzan asugijaatiwaajon amamaawaa. Naa iwoiñon kania aŋgoñ komakeji, oñonoj ii kambaj kokaamba moju. Kam-banja tororo kanj kuuwaati, iikanonjadeej mono asugiwa.

7 Kambaj kokaamba Jeulalan Toyaa ku-usunja aasanjgoya iikanon mono koloñej ejemba sololoon oñomakeja. Asuganoñ asugiwabotiaa kania kojanjiji, iinoj ii mesaoro kana koloowaatiwaajon mamboma laligoja.

8-9 ***Mambono kania kolooro iikanonjadeej mono afaangoñ asugiwaa. Satanon Jeulalan Toya sololoon nemuj koma muro aŋgoletu qoloñmolongoya ano aiwese tere kania kania mero iima laligowuya. Ii iima laligowuyato, Poñ Jiisasoñ asamararanjawo asugin aon ii buu aasonjanoñ qenj japalelen menj mubaa.

10 Ejemba Anutunoñ hamo qenj oñombaatiwaajon togoñ qaa hoñja buñja qenj aowombaa siñja mende moma tondu laligon gere sianon kemebuti, iyonjonon Jeulalan Toyaa aŋgoletoya ii iigi kaitere kania kania qendeema oñono jinjauñ amakebuya.

11 Kawaajoñ Anutunoñ momo areñ jinjauñ uupañjawo ii ano kolooro ejembañi ii ku-usunjiañ menj seigi kanageso hoñja yoñonoñ sosogor jo kelega gogon qaaya qoloñmolongoya ii oñanoñ menj moma laariwuya.

12 Kaniagianoñ asuganoñ asugijaatiwaajon Anutunoñ momo areñ jinjauñ ii ano karo qagowuya. Ejemba qaa hoñja mende moma laarin uusiñjia nanamemeñ doogoyanoñ ama osigit, Anutunoñ mono kuuya iyonjoo qaagia menj tegoro gere sianon kemebuya. Kianj.

Qaa hoñja teñ koma kaparañ koma kotiñ nambu.

13 Yoñonoñ kaeñ koloowaato, Pombaa wombo alauruna, oñoojoñ kam-baj so "Anutu dañgisen!" menj mepeseeñ sokonja. Ii gawonanaga. Anutunoñ onjo kanakanaiyanonga Siwewaa buñja koloñ letombutiwaajon meweengon oñono. Iikawaa so qaa hoñja moma laarigi Uñña Toroyanoñ menj soraiñ oñono laligoju.

14 Kaañ laligowutiwaajon ama Oligaa Buñja ano nonoonoñ karo menj asarinini, iikanon oñono. Kaañ toroqen laligon Poñnanana Jiis Kraistwaa asamararanoñ uma akadamugiawo koloowuya.

15 Kawaajoñ uumeleen alaurunana, kongbara mono mende qenj laligowu. Nononoñ qaa kuma oñoma jenananoñ jenij me terenoñ ooniñ iima mogiti, qaa kota ii mono qokotañ otaaq laligowu. Kianj.

16 Poñnanana Jiis Kraist ajo ano Anutu Mañnanana yoronon jopagoñ nonoma kaleñmoriañ qaganon oyañboyañ koloowombaajon jejeromoñromoñha nononi iikawaajon mamboma uluñkoleñ tetegoya qaa moma laligojon.

17 Yoronon mono uugia nañgori gawoñ awaa kuuya menj qaa awaa kuuya menj laligowuti, iikanon mono menj kotiñ oñoni laligowu. Kianj.

* **2:4:** Dan 11.36; Eze 28.2

* **2:8-9:** Ais 11.4

* **2:8-9:** Mat 24.24

3*Saanon nonoojoq qama koolin laligowu.*

¹ Qaa tetegoya moq koi: Pombaa qaanoq seinj orjoo batugianoj akadamuyawo kolooroti, iikawaa so mono uulanjawa gomaq tosianoj kaanjideen kema jeq seiniq hojawa koloon kembaa. Kawaajoq uumeleen alaurunana, ojonoq mono nonoojoq ama Anutu qama koolin laligowu.

² Ejemba kelemalelenjanoy Anutu mende moma laarijkeju. Kawaajoq ejemba kaamaaya doogoya yojonoq kakasiliqj amma nonombubotiajaoj mono Anutuwaa qama koolin laligogi sopa somoqgoy nonombaa.

³ Kelemalelen yojonoq bolijuto, Poj qaaya pondaj otaanjkeji, iinoj mono meq kotiq ojoma bologanong sopa somoqgoy onjombaa.

⁴ Qaa jeq kotoq ojoniq, ojonoq ii kambaq kokaamba ano kanagen teq koma laligowuti, ii moma uuwoi mende anjoq. Nononoq Pombo qokotaan nama kaeq mojon.

⁵ Pojnoq mono uugia meleema Anutuwo somoqgoro uuropaya moma yagon Kraist kaanja kaparaq koma mokosiqgoy laligowu. Kianj.

Injarere laligowombotiaa galer meme qaa

⁶ Uumeleen alaurunana, nono ojooqgidaa aiqgidaa otaaq lansaq laligowubotiajaoj kuma ojontinto, tosianoj kileq qaa baatanaoj mende kema nepinepi tondu laligoju. Kawaajoq nono Poj Jiisas Kraistwaa qatanoj kokaeq jeq kotoq ojonoq: Ojoo mono uumeleen alaurunana kaanja kuuya ii ojomesaoq misinqgoy sigerjigeq laligowu.

⁷ Nononoq ojoo batugianoj nononanaa aiqnoq lansaq qaagoto, qaa baatanaoj laligonij. Kawaajoq nonoo kana lasunana otaawutiwa kania ii ojooqgido saanoj moju.

⁸ Nono injarere mende laligonij ano ojooqgidaa mombaanoo nene iwoi ii eej mende neq laligonij. Qaago. Naqgoq nonombutiaa lombotanooq ojooqgidaa mombaa qaganooq ubabotiajaoj mono asaga gomantiija gawoq suulaqsuulan meq selenana qeq laligonij.

⁹ Anutunoq gawoq mewombaa ku-usuq nonono laligojoniwaajaoj saanoj naqgoq nonombutiaa qaanoq uugia kuuj ojombonagato, nonoo kana lasunana otaawutiwa sili awaa qendeema ojombombaajaoj mojon.

¹⁰ Ojowo laligonij, kambaq iikanooq kokaeq jeq kotoq ojoniq: Gawoq memambaaqoq togoji, iinoj mono nene kaanjagadeen mende newa.

¹¹ Ojoo batugianoj tosianoj qaa baatanaoj mende kema iyanqgidaa aiqgidaa otaaq lansaq laligoju. Yojonoq gawoq hoja mende menkejuto, gawoq meme tanitani eej laj ewaewaq koma iinoj wainoq mondoq tosia yojoonoq iwoi meq soon qewoloq qeq silemale laj laligojkeju. Ojoo buju qaa moj ii kaeq karo moniij.

¹² Nononoq ejemba kaanja ii Poj Jiisas Kraistwaa qatanoj jeq kotoq uugia kokaeq kuujon: Ojoo mono kemaqkotaanjkaqkotaaj mesaaoj zeq laligoj gawoq megij hoja kolooro ojooqgidaa nene apugia neq laligowu.

¹³ Oo uumeleen alaurunana, ojonoq gawoq awaa awaa meq iikanooq mono ataqtaran mende ambu.

¹⁴ Nononoq tere koi ooq jeq kotoq ojonoq, mojnoq ii mende teq kombaati eej, ojoo mono uuta meleembatiwaajaoj gamu qeq muq iima tiij iwo qaa qaa mende ama ainjolooq mende rama laligowu.

¹⁵ Kaaanja laligoj kere qaagoto, ala kaaanja meq muq qambaqmambaaq koma muq laligowu. Kianj.

Qamakooli ano yeizozo qaa tetegoya

16 Poŋ luae Toyanoŋ aŋo mono kambanŋ so nanamemeŋ kuuya kanonŋ luae qeŋ oŋono bonjoŋ laligowu. Poŋnoŋ mono kuuya oŋowo laligowa.

17 Pool neeno yeizozogia neenaa boronanonŋ oojeŋ. Tere kuuya oonkejeŋi, iikanonŋ neenaa yeizozo qa tere koi neeno amakejeŋ. Qana kokaenŋ oojeŋ: Pool*

18 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋjanonŋ mono kuuya oŋowo ewa. Kianŋ.

* **3:17:** Wala moŋnoŋ tiligoŋ Poolwaq qatanonŋ tere moŋ ano sisau kolooro. Kawaajonŋ iyanyaq borianonŋ qata ororo.

Timotiwaa Tere 1

Poolnoj Timotiwaa Tere mutuya ano.

Jen-asa-asari

Timoti sambili eja iwaan nemuŋa ii Juuda embaga ano maŋa ii Griik ejaga. Iinoj Eisia prowinsnoj laligoj uuta meleema Kraistwaa alia kolooŋ laligori. Kaŋa laligoj Poolwaa neŋata koloon ilaaŋ muro motooŋ lligoŋ misin gawoŋ meŋ laligori. Poolnoj lombonoo Timoti meŋ kamaaŋ mubabotiwaajon majakaka qaa waŋa karooŋ romoŋgoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Majakaka waŋa somata ii boi takapolakaya. Tosianon zioz uutanoŋ nama qaa doogoya kuma soon oŋoma laligogiti, Poolnoj iyonjoojoŋ ama galeŋ meme qaa kotakota ooro. Boi yonjooŋ Juuda yonjooŋ momo ano balombaa momo tosia mindinqindirigi kaniagia siliqalu kolooro kokaŋ moma laariŋ jeŋ ejemba kuma oŋoma laligogi: “Namo ano iwoi kuuya iimakejonj, ii iwoi bologa. Kawaajon tosianon Siwewaa buŋa koloowombaaŋ kaparaŋ koma momo aasangoŋa qaita moŋ mende buŋa qeŋ aŋ nembanenewaa qizimizij ama songo tosaanja waleema loemba koloojuti eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikanon osin hamo qeŋ oŋomambaajon amaaawaa.”

Majakaka qaa waŋa moŋ ii: Nomaen uumeleen kanageso galeŋ koma oŋoniŋ tororo Anutuwaa waeya meŋ mepeseewuyaga. Poolnoj iikawaa qambanjamambaj qaaya papianoŋ ooro. Kaanjadeen zioz galen, babafii ano gawoŋ, meme ejemba tosianon nomaen ama laligogi sokonji, iikawaa qaa areŋa ii jeŋ asariŋ ooro.

Tetegoyanoŋ qaa waŋa karooŋa kanoŋ Timotiwaa gejanono qaa tosaanja ooro. Mundanja iinon mono nomaen Jiislas Kraistwaa weleŋqeqe awaa kolooŋ momalaari ejemba tuuŋa tuuŋa oŋombosima ilaaŋ oŋono sokombaati, iikawaa gejanonoya oon muro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 3 ii kokaŋ:

Qaa mutuya 1.1-2

Ziozwaŋ gawoŋ meme yonjoo jeŋkooto 1.3-3.16

Timotinoŋ gawoŋa mewaatiwaa jeŋkootoya 4.1-6.21

1 Anutu, Hamoqege Tonana ano Kraist Jiisasnōŋ galeŋ koma nonombattiwaajon jejeromoŋromoŋ ama mamboma muŋonj, iyoronoŋ Pool nii jeŋ kotoŋ noma kuuŋ wasiŋ noni aposol koloojen. Kraist Jiisaswaa jota meme yea kaŋa kolooŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2*O Timoti! Gii uuga meleema Jiislas moma laariŋ momalaariwaa mera sorona kolooŋ laligojaŋ. Maŋ Anutu ano Poŋnana Kraist Jiislas, yoronoŋ mono kiaŋkomuj kaleŋmoriŋ goni luaenoŋ laligowa.

Eŋkaloloi kuma oŋombubotiwaag galeŋ meme qaa

3 Masedonia prowinsnoj kemambaaŋ ambeti, kambaŋ iikanon kokaŋ jeŋ kotoŋ gombe, ‘Gii mono Efesus sitinoŋ toroqen laligoj uumeleen tuuŋ ilaaŋ oŋomakeba. Tosianon momalaariwaa qaa batuya tosaanja kuma soonkejuti, ii toroqen ambubotiwaajon galeŋ meŋ aŋ laligowa.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligwagatiwaajon jewe.

⁴ Tosianon bej sosombaŋa sosombaŋa ano ambosakoŋ yonjoo qa areŋa areŋa ii tetegoya qaa amiŋ mogi sipasipa kono arŋowowo ano qaa qiqisi omaya kolooro romonŋonkeju. Yonjonoŋ uugia iikanonj ama soowubo. Qaa seŋa seŋa jeje kaanŋa ii mende totoŋŋ ilaanŋ oŋombaaato, Anutuwaa laaligo areŋa ii kokaen eja, ‘Moŋnoŋ Jiisas moma laariŋ uuta meleeno iinoŋ mono ii hamo qen muro letombaa.’ Kete kaeŋ ama oŋombagatiwaajon mombo uuwaa-waataa qaaya jeŋ gonjen.

⁵ Jeŋ koton gonjeni, iikawaa toonja ii uujopa. Niinon uujopa koloowaatiwaajon manja qen kokaen jeŋ asariŋ oŋoma laligowagatiwaajon kuun gonjen: Yonjonoŋ uugianonj soraaya ewaatiwaajon galen koma aogi momo bologanon ii mende gojombaa. Mende gojono Anutunoŋ saŋe qenkeji, ii uugejagianonj saanŋ moma laligowuya. Kaen laligon Kraist tororo moma laarigi Anutunoŋ mono uujopaya uugianonj ano saanŋ koloŋkebaa. Uujopa iikanonj batugianonj asugiwaatiwaajon kaparaŋ komakejeŋ.

⁶ Tosianon Anutuwaa laaligo areŋa ii songiŋ jinjauŋ ama qaa julujulu omaya omaya tondu jeŋkeju.

⁷ Yonjonoŋ Anutuwaa Kana qaawaa boi koloowombaajon mojuto, iyango Bunja qaawaa kania mende moma kotoŋ jaasewaŋ qenŋadeen jeŋkeju. Eejemba jaagianoŋ awasaŋkaka nama qaa kotiŋ lansaŋ jeŋ manja qenkeju.

⁸ Anutuwaaanorj Kana qaa ii awaa soro. Ii kania ejiwaa so tororo kuma aon otaaniŋ saanŋ meagoŋ nonomakeja, ii mojon.

⁹ Anutu Kana qaayaŋ kania mono kokaen moma yagowu: Ii ejemba solanja dindinŋa yonjooŋjama qaaqoto, Anutunoŋ ii ejemba doogoya mindiŋgoŋ oŋombaaatiwaajonj ama anota eja. Tosianon dogoŋ kokaen amakeju: Jeulalan jeubaba ama qaa qen yangiseŋ qaganonj aon jaasiisii amakeju. Arŋonjora ano singisonŋogiaŋ laligon kileŋ Anutu telambelan ama mugi uugia menjerengon loloŋoniŋ laligoju. Nemurŋmanŋia ano tosaanŋ aŋŋuŋgi komunŋkeju.

¹⁰ Serowiliŋ amakeju. Sodom taonoŋ arŋiti, iikawaa so kana uugun eja iyangoodeen ano emba iyanŋaroodeen agimiŋ aonkeju. Ejemba meŋ bolinŋ oŋombutiwaajonj qelanjinŋ somoŋgoŋ oŋomakeju. Qaa qoloŋmolonŋonkeju. Qaa jeŋ jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kileŋ tiligoŋkeju. Anutunoŋ nanamemem dindinŋa ambombaaajon Oligaa Bunja nononoti, ii ii me woi ama meŋ iikanonj qetamakeju. Anutuwaa Kana qaa iikanonj ejemba momalaariwaa kana dindinŋa songiŋkejuti, mono ii mindiŋgoŋ oŋombaaatiwaajonj ama eja.

¹¹ Anutu, oyanŋboyaa Toya iinoŋ momalaariwaa kana dindinŋa ii Bunja qaanoŋ anota eja. Niinon Oligaa Bunja akadamuyawo jeŋ seimanaŋatiwaajonj moma laariŋ noma Bunja qaaya ii nono. Kiaŋ.

Poolnoŋ Ponjaleŋmoriaŋjaajonj mepeseeja.

¹² Kraist Jiisasnoŋ uuna gosiro gawoŋa pondaj memanaŋatiwaa so koloowe niiro sokono gawoŋa nono menŋkejen. Gawon memambaa ku-usuŋ noma laligon kouji, iikawaaajon Ponjana mepeseeŋ laligojen.

¹³*Niinon wala Jiisaswaa alauruta mepaegoŋ sisiwerowero molankota ama oŋoma laligoweto. Kaanŋa laligoweto, iwoi ii Jiisas mende moma laariŋ silemale tompinŋ laligon tondu ama meŋ laligowe. Singisonŋo kaeŋ ama laligowetiwaajonj mono kiaŋkomuŋ noma koloŋaniŋ nono letombe.

¹⁴Ponjanaŋoŋ kaleŋmoriaŋa noma kelemaleŋ maaro noo qananonj uro. Kaeŋ uro momalaarinanorj kolooro uujopawaa kondomondoo Toya Kraist

Jiisas mokoloowe. Iwo qokotaanq nama uujopaya buñja qen aor ejemba unananoj jopagoj onjomakejen.

15 Niinoj ejemba tosaanq kuuya ujuugun singisongowaa ejemba yonjo batugianoj somatagia koloon laligowe. Kaañja laligoweto, Kraist Jiisasnoj singisongo ejemba hamo qen nonomambaajoj ama namonoj kamaaro. Qaa kota ii noonoj hoñjavo kolooro. Kawaajon qaa kota iikanoj mono powowonj kotiga kolooya. Ii ejemba korebore moma laarin menj ajanjin angoj komboñatiwaa so kolooya.

16 Singisongowaa ejemba yonjo somatagia koloon laligoweto, Kraist Jiisasnoj nii kokaembajon kiankomunj nono: Iinoj niwo uuluae qaganoy hamo qen noma Anutuwaa uu tania asuganoj koloowaatiwaajoj moma kottiyo. Noo gemananoj ejemba tosianoj Jiisas moma laariwuti, tania ii iyonjoojon qendeema onjomambaajoj moro. Ii qendeema onjono saanoj afaañoj uugia meleema laaligo kotigaa buñja koloowuya.

17 Kiankomunj nonotiwaajon ama Anutu mepeseenkejen. Iinoj Kiñ Pon tetegoya qaa koloon laligowaa. Anutu motoongonon goron mende qero kaitania mende iimakejoj. Niinoj iwaa qabuñjaya kambaj so mepeseewe tetegoya qaa akadamuyawo koloon ej ubaa. Qaa ii onjanoj.

18 Oo momalaariwaa merana Timoti! Wala gejatooto qaa tosaanq goojoj jegiti, qaa iikanoj kotoñgoj gono saanoj akadamugawo koloon laligowa. Qaa iikawaa so kokaen jeñ kotoñ gonjen; Giinoj mono laaligo soraaya laligowagatiwaajon manja kotakota qen laligowa.

19 Manja qen iikanoj momalaariga zololongon soowabotiaajon mono koronsonoj mewa. Uuga kalan koma aona momo bologanoj mende gojono Anutunoj uugejanon sanje qerkeji, ii saanoj moma laligowa. Ejemba tosianoj uu kalanqonkongia mesaon lan laligogi momalaarigianoj loorij koomuya koloon jañgon qaono. Wangononj kowe toronoj kuun jañgoji, mono iikawaa so unjañqunjañgonj boligi.

20 Momalaarigianoj jañgon qaonoti, iyonjoo batugianoj eja woi gagara Himeneus ano Aleksander laligojao. Neeno mindingon oromambaajoj amamaaq uugara meleembaoitiwaajon ii Satambaa borianoj oroombe. Oroombe Satambaa ku-usuña nanamemeñgara iikawaa so moma uugara siimbobolowaajoj looriro eleema mepaqepae mombo toroqen mende ambaoraga. Kianj.

2

Buñja gawombaa qamakooli arey

1 Iwoi wañja ii qamakooli gawonj. Niinoj iikawaa uuwaawaataa qaaya jeñ uugia kokaen kuujen: Onjono mono ejemba korebore onjooj qama koolinj kaparañ koma welema Anutu qisiñ muñ dañgiseñ jeñ laligowu.

2 Kiñ eja porjano gawmambaa galerj ejemba kania kania yonjojoj ama qama koolinj laligowu. Kaeñ kotoñgoj onjungi dindinjagadeen galerj koma nononji luae qaganoy gumbonjonjoj laligowoya. Kaeñ laligonj Anutuwaa jeta otaaq nanamemeñ dindinjaa ama menj laligonj akadamuyawo koloonjkebaa.

3 Qamakooli gawonj kañja kanoj awaa soro kolooya. Ii Anutu, Hamoqege Tonanaa jaasewañjanoj saanoj sokonja.

4 Iinoj ejemba kuuyanoj Buñja qaa hoñja moma kotoñ uugia meleengi hamo qen ojono letombutiwaa uusiñja momakeja.

5 Anutu motoonjo raja ano ejemba Anutuwu mindirij nonombaati-waaajoj eja motoonjo kaanjagadeej raja. Eja motoonjo Jiias Kraistnoj mindirij nonomambaajoj kotiiro tosianoj ii amamaaŋkeju.

6 Iinoj singisongo ejemba kuuya ananaa downenana mewaatiwaaajoj laaligoya qeleema mesaoro. Buŋa qaa ii Anutunoo kambanj ano tosianoj kambaj dindinjaa iikanoj kanain naŋgon jeŋ asarigi ananaanoo karo.

7* Kawaajoj ama Anutunoj aposol koloomam-baajoj kuuŋ wasin nono qeleya qeq kantri so liligoŋkejeŋ. Ejemba Jiias moma laariwutiwaas Buŋa qaa hoŋaboŋa kuma oŋomakejeŋ. Kaniana kaeŋ jeŋ qolomoloj qaagoto, qaa hoŋaga kaeŋ jeŋ. Kianj.

Eja ano emba oŋoo laaligo areŋgia

8 Kawaajoj uusiinjanooj kokaŋq jeŋ: Eja oŋonoj mono pondaj gomaŋ so ajoroonj qamakooli gawonj koronsoj meŋ laligowu. Yoŋ kazi ano anjgowowo mesaonj uugia sorairo saanoj borogianoj meŋ waama Anutu qama kooliŋkebu.

9* Emba oŋoo qambaŋmambaj qaa ii kokaŋq jeŋ: Oŋonoj mono kinisurugia mouma selegia tororo turun laligowu. Opo suru soro akadamuyawo ii mesaowu. Waŋ jugia qeq gawasu kania kania mende ama miziziŋ hoŋboŋ mewu. Kasasoroonj me goul kanoj mende menjereŋgoŋ aowu ano moumou sewaŋa somata kanoj meŋ aiweleqaiwele mende ambu.

10 Akadamugia hoŋa ii nanamemeŋ awaa. Emba Anutuwaa jeta uugu-womboŋeŋ keegia moma qata asuganoj jokoloŋkejuti, iikawaa so oŋonoj mono gawonj awaa awaa jegenja nama meŋkebu.

11 Ejanooj kuma oŋorjgi embal oŋonoj mono anjgi meŋ kamaaŋ aoi Buŋa qaa osoŋosoj moma neselaŋ qaganooj takaporaka ama jegianoj kooga mende meleembuto, ii uu wombogianoj ama laligowu.

12 Emba oŋonoj eja galeŋ koma kuma oŋombutiwaajoŋ niinoj ‘Ooŋ!’ mende jejento, ajoroogi oŋo osor qaqagia bogoro rabu.

13* Anutunoj wala Aadam mokoloonj iwaa gematanonj Iiw (Eewa) mokolooro.

14* Mokolenonj Aadam mende tiligoroto, embal ii tiligoŋ muro qaa uugunj singisongo ano.

15 Kileŋ embal yonjonj gawonj areŋgia otaaŋ merabora meŋ Kraist moma laarinj nanamemeŋ soraaya otaaŋ uumeleej alaurugia uunonj jopagoŋ oŋoma bonjonj laligowuti eeŋ, Anutunoj mono saanoj hamo qeq oŋono letoma Siwenonj ubuya. Kianj.

3

Ziozwaa gawonj galeŋ oŋoo qaa areŋ

1 Moŋnoj uumeleej kanagesowaa uu galeŋ pasto koloomambaa aiŋ moji, iiŋnoj mono gawonj qabo akadamuyawo mokoloowaa. Qaa ii hoŋ toorjaga.

2* Kawaajoj uumeleej kanagesowaa uu galeŋ gawombaajoŋ mono eja koi kaanja meweengonj kuugi sokombaa: Mombaa selianoj koposowaa qaaaya qaa, embal motoongowaa loya, kepiriria qaa, nanamemeŋ tororo galeŋ koma aoro goda qeq munkeju. Iwaanoo kawuti, ii saanooj koma horonj kalanj koma oŋoma momo tororo kuma oŋomakeja.

3 Moñnoj apu kotiga nej manja lañ qej aŋgowowo ama monembaa otoko amakeji, ii qaagoto, moñnoj saanoj ejemba mondoriñ migigiñ onoma gumbonjonjoñ ama oñomakeji, mono eja iikaanja kuuwu.

4 Moñnoj iyanjañ embameraañ saanon galen koma gejanonogia oñono meraboraañjoñ goda qej muñ qaaya kuuya teñ koma laligojuti, mono iiga kuugi nambaa.

5 Galeñ eja moñnoj aŋaa sumanjuruta galen koma oñomambaajoñ qete-tangoji eej, iinoj Anutuwaa uumeleean kanagesouruta mono nomeañ kalañ koma oñonaga? Ii mono amamaanaga.

6 Eja moñnoj kamban̄ koriga uuta meleema zeñ nanji, iinoj saanon mindimindiri gawoñ meme galenqiañgä koloñ laligowaa. Moñnoj kamban̄ toroga uuta meleema kemakon̄ kañkon̄ ama tewomawoo ama totoyanoj qej selia meñ ubabo. Kileñaa Toyanoj gejajuju ano Anutunooj qaaya jeñ tegon̄ hagon̄ muñ konjono kamaaro. Iikawaa so oñoo galenqianooj selia meñ uro Anutunooj ii Satan kaanja jeñ tegoro kamaawabo. Kian̄.

7 Galeñ moñnoj uumeleembaa gadokopa yoñoo batugianoj qabuña awaa mende bosinagati eej, ejembanooj ii lañ jeñ boligi Kileñaa Toyanoj moto siwaya ano iikanoo ritogoro qero kamaawabo. Kian̄.

Ewanjelis ano Buñga gawoñ ejemba yoñoo qaa

8 Buñga gawoñ ejemba* yoñonoj kaañaqadeen ejembanooj goda qej oñombutiwaÑ so tanhoragia qaa koloñ laligowu. Tosianooj qaa aro woïwoi jeñ wain apu mamaga nej mondokino qaganooj injarere laligoñ monej iwoiwaajoñ kaparañ komakejuti, ii mono mende kuuj oñongi nambu.

9 Ii qaagoto, ejemba momalaariwaa qaa hoñja aasangoja Anutunoj inisaanoti, iinoj men iikanooj qokotañ uugia menjerenqo-wabotiwaañj galen meñ aon̄ soraaya laligojuti, mono iiga kuuj oñombu.

10 Ii mono kaañaqadeen wala gosin̄ oñongi qaa jejeniwaÑ so kотiiñ nañgi sokombaati eej, mono saanoj kuuj oñongi nama Buñga gawombaa ejembagiaga koloñ laligowu.

11 Yoñoo embaurugianoj† kaañaqadeen ejembanooj goda qej oñombutiwaÑ so tanhoragia qaa ano gemaqeqe qaa jenoj kiisan mende ama laligowuto, kepiririgia qaa nama gawoñ kuuya membiriqembirigia qaa meñ laligowu.

12 Buñga gawoñ ejanoj mono emba motooñgowaÑ loya koloñ iyanjañ embameraañ ano weleñqegeuruta ii saanoj galen koma oñomakeba.

13 Buñga gawoñ ejemba gawoñgia awaagadeen meñkejuti, ejembanooj ii goda qej oñongi qabuña awaa mokoloowuya. Ii mokoloñ saanoj awasañkaka nama ejemba uugia kuuj Jisas Kraist moma laariwombaa qaa ii kотiiñ jeñkebu. Kian̄.

Anutunoj Buñaya aasañgoya ninisaano.

14 Oo Timoti, niñoj uulañawo goonoj kañ giimambaajoñ jejero-moñromon̄ anjento, kileñ tere koi goojoñ oojeñ.

15 Kambana qej korij kamabotiwaañj wala tere koi kokaembaajoñ ooñ ambe kaja: Gii Anutuwaa uumeleean kanagesouruta nomeañ galen

* **3:8:** Diikone ñ eja ano diikones ii emba, yoñonoj pasto kooroñgianoj ilañ gawoñ meñ uumeleean tuuñ kalañ koma oñoma Buñga qaanoj uñuqagiñ selewaa gawoñ tosaña meñ kanoj nañgoñ oñomakeju. Ewanjelis me uukuukui ejemba yoñonoj sopa seleenqejanoj nanjuti, iyoñonoj uugia melembutiwaÑ Buñga qaa kuma kanoj uugia kuuj gejanono qaaqia oñomakeju. † **3:11:** Buñga gawoñ emba ano Buñga gawoñ ejawaa embia yoñoo jeñkootogia jeja.

koma ojona nanamemengianoj diŋgoj awaa koloowaati, mono qambanmamban qaa ii weenqoj moba. Anutuwaa kanagesouruta anana Anutuwaa kulukululuun zioz sopaya kolojoŋ. Laaligo Toyaanor qokotaanij mindirin nonono gomanj so ajoroon qaa hoŋa jeŋ seinkejonj. Qaa hoŋanor bolinj esuŋa kamaawabotiaajonj iikawaaw wota ano tandoya kolojoŋ.

¹⁶ Anutunoŋ hamoqeqeewaa kania aasaŋgoya ninisaanoti, nononoŋ Buŋa qaa ii moma asariŋ kokaerj jeŋ mokoloŋkejon:

Buŋa Toya iyaŋo namo ejaga koloŋ batunananor asugiro.

Asugiro qaa jakeyanoŋ oombombaa qaaya tondu mongama bimbim-gogi Unja Toroyanoŋ kania solanja asuganoŋ qendeeno. Ii qendeema kuuro Poŋ koloŋ waama Siwe gajoba galeŋ koma ojonoŋ akadamuya uuŋ iigi.

Ii iigi Anutunoŋ wano Siwenor uma Anutuwu rama galeŋ koma nonomakeja. Galeŋ koma nonono Buŋa qaaya ii kantria kantria liliqon jeŋ asarigi mamaga yoŋonoŋ moma laarinj muŋkeju.

Kaeŋ jokolooniŋ ojanoŋ akadamuyawo kolojo. Kianj.

4

Qaa qoloŋmolonjgoya kuma ojorŋgi eŋkaloloŋ kolojo.

¹ Anutuwaa Uŋayanoŋ qaa kokaerj jeŋ asariro tororo moma yagojoŋ: Balombaa kambanja tegomambaaŋ ambaati, kambanj iikanor ejemba kelemalelen yoŋonoŋ momalaari mesaŋ Poŋ gema qeŋ omejjilanj yoŋoo borogianor kemebuya. Kaeŋ kemegi omejjilanoŋ soloŋloŋ kuma ojonomakejuti, mono iyonoŋoŋ momo areŋ otaaŋ eŋkaloloŋ laligowuya.

² Sisau ii kokaerj koloowaa: Tosianoŋ uumeleej selesele angi Satanor aaso aiweseya uugianor aeŋ geriawonoŋ qokotaŋ uugejagia gojono koomuya kolooro qaa qoloŋmolonjgoya lan jeŋ soonkeju.

³ Yoŋonoŋ ejemba kokaerj kuma soon ojonomakeju, ‘Uumeleej ejemba ojonoŋ mono loemba kaanja mende agimiŋ aŋlaligowu ano nene tosia newubotiwa qizimiziŋ ama laligowu.’ Kaeŋ kuma soon ojonomakejuto, Anutunoŋ nembanene kuuya ii newombaajoŋ mokolooro. Ii ejemba Anutu moma laarinj qaa hoŋa moma yagojoni, iinor ii kotuegoro saanor danqisen jeŋ newom-baajoŋ ama nonono.

⁴ Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, ii awaa kolojo. Ii gema qewombaa so qaagoto, iwoi ama nonombaati, ii saanor danqisen jeŋ buŋa qeŋ awoŋa.

⁵ Iwoi ejemba jaagianoŋ qizimiziŋawo koloonagati eej, ii mono saanor Anutuwaa qaa jeŋ qama kooliniŋ esuŋanoŋ turuj hamo qero saanja koloowaa. Kianj.

Kraist Jiisawaa welenqeqe awaa ii kokaerj:

⁶ Giinor uumeleej ejemba kaeŋ kuma ojoma laligoŋ Kraist Jiisawaanor Buŋa gawoŋ meme eja awaa koloŋ laligowa. Giinor Buŋa qaa otaaŋ laligoŋ koujanji, ii tosaanja kuma ojoma geengo kaanjadeen qaa awaa ii ano momalaariwaa qambanmamban qaa kuuya weenqoj romonqon iikanor uuga wagin aŋlaligowa.

⁷ Balonj ejembaŋ beŋ sosombaŋ qaaya julujulu jegi Anutuwaa Buŋa qaanor bibiloko amambaajoŋ anji, ii mono yakariŋ gema qewa. Ii gema qeŋ Kraist kaaŋa koloŋ laligowagatiwaajoŋ uuwaaw komagbilgibili ama laligowa.

⁸ Anutunoŋ laaligo kambanj kokaamba namonor laligojoni, ii kotuegoŋ nonono kanagenj oyaŋboyaŋ laligowombaa soomonqoŋ ano. Aangole ii sele busu gibilgibiliwaaŋ melaada ilaan nonoma kamaanqegeta kolojojato,

uuwaa komagbilibilia ii tandonana komboja kolooja. Kawaajoj uuwaa nanamemejä ii pondaj koma gibilj laligona iikanoj mono iwoi kuuya kanoj nemur koma naangoj gomakebaa.

⁹ Qaa jejeni, ii ejemba korebore men anjoliñ angorj kombojatiwaa so powowoj kotakota kolooja. Qaa powowoj kotakota moj ii kokaenj:

¹⁰ "Anutu laaligo Toya iinoj ejemba korebore hamo qej nonomambaajoj moja. Uunana meleema moma laarij muñkebonjati eej, mono ojanoj hamo qej nonomakebaa. Kaej moma laarijon. Tosia nononoj kaej koloowaatiwaa jejeromonromo iikaanja Anutu ama muñ nama gawoja mej selenana qej aoj oronkejoj."

¹¹ Gii mono ejemba qaa iikawaa so otaaj ama mewutiwaajoj jej kotoj kuma ojoma laligowa.

¹² Oo Timoti, sagbili laligojanjwaajoj mojnoj men kamaanj gombabo. Kawaajoj mono uumeleenj ejemba batugianoj sili awaa kokaenj qendeema ojoma laligowa: Qaa awaagadeej jej nanamemej dindiña otaaj ejemba tororo jopagoj ojoma laligowa. Momalaariwaa komagbilibili pondaj mej Anutuwaa gawoja mej sororogona iikawajaoj moma laarij goma laligowa. Kaanja soraayagadeej koloonj mena ejembanoj saanoj goda qej gonjgi laligowa.

¹³ Mono pondaj Uumeleembaa Buñja Tere ii jegeñaj weenjogn kaparañ koma jej asarij kanageso uugia iikanoj kuuj kuma ojoma laligowa. Kamban batuya kokanoj kaej ama laligona niinoj kawe sokombaa.

¹⁴ Jotamemeya yononoj borogia goo qaganoj ama qama kooligi Anutuwaa gejatootoo qaa goojoj kolooro Anutunoj gawoñ memewaa momo kalej gono uuganoj ejí, ii mende kolatiwato, iikawaa qaganoj gawoñ mej laligowa.

¹⁵ Mende kolatiwato, Buñja Tere weenjogn jej asarij kuma ojoma laligowa. Iwoi karooj ii mono kaparañ koma jegeñaj nama koma gibilj laligowa. Ataqatan mende ambagati eej, uugaa toomoriajanoj mono somariiro kotiñ awasañkaka koloowaati, ii kuuyanoj iima kotowuya.

¹⁶ Oo Timoti, mono geenjaa uu selega galen koma aoj uumeleenj gawoñ tororo kuma ojombagiwaajoj galenga mej aoj laligowa. Kaej ama laligowaati eej, mono geenjga oyanboyaj qej aowaga ano qaaga momakejuti, ii kaanjadeej oyanboyaj qej ojona Siwenoj ubuya. Kianj.

5

Malo ano ejemba wanya ii kokaenj galen koma ojombu:

¹ Eja wanya ii geriawo mende jej mindingoñ ojombato, manja kaanja arobonjojanoj qaa jena mobu. Eja sagbili ii daremuñjuruga kaanja ama ojoma laligowa.

² Emba wanya ii nemunja kaanja arobonjojanoj qaa jena mobu. Emba saraj ii naañjuruga kaanja nanamemej soraaya otaaj goda qej ojoma laligowa.

³ Malo tinitosagia qaa ii mono godaqeqe qaganoj ama ojoma laligowa.

⁴ Malo mombaa esamerauruta laligojuti eej, iyononoj mono mutuya koloonj wan kuuj ii galej koma mubu. Anutunoj jej kotoj nononoti, iyononoj mono iikawaa so iyanjiaa sumanjurugia kalañ koma ojombombaa kania moma kotowu. Nemunjañjurugia-nøj wala kamban koriga kalañ koma ojoma laligogiti, ojonoj iikawaa kitia meleema tosagia metogoñ ojongoj Anutuwaa jaanonj sokombaa.

⁵ Malo emba hoja, tinitosaya qaa aŋodeeŋ laligoji, iinoŋ jejero-moŋromoŋ Anutu ama muŋ ii suulaŋ asaga gomantiŋa qisiŋ qama koolin muŋkeja.

⁶ Iinoŋ kaen laligojato, emba malo tosianoj uugianoj gere tooro siŋgja kombombanjoŋ so iwoi lansambaajoŋ borojan menkejuti, iyonjonoj namonoŋ selewo laligojuto, kileŋ uunoŋ koomuya koloju.

⁷ Kawaajoŋ malo yonjoo selegianoŋ koposowaa qaaya mende ero laligowutiwaajon mono kaŋagadeen jeŋ asariŋ ojonomala ligowa.

⁸ Moŋnoŋ aŋaa tinitosauruta mende kalaŋ koma ojomesaoro guan laligojuti, iwaŋa nanamemeŋanoŋ mono bolidaboroja. Iinoŋ Poŋ moma laarijiwaa qaaya ii silianoŋ qakooma uumeleembaa gadokopa tani uugun kileqileen laligoja.

⁹ Uumeleen kanageso ojonoŋ malo tosaŋa kululuŋ kalaŋ koma ojomekejuti, malo moŋnoŋ iyonjoo areŋnoŋ koubaatiwaa (aplikesin) qisiŋ ambaati een, emba ii mono gosiwu. Gosigi kokaeŋ kolooro iigadeen mono qa areŋ iikanon toroqen oon ambu: Moŋnoŋ gbania 60 uugun eja motoongowaa embiaga laligoro.

¹⁰ Kaeŋ laligoro tosianoj kaniaajoŋ kokaen naŋgoŋ jeŋkeju: Iinoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligoŋ merabora galeŋ koma gejanono qaa ojono somari-igi. Ejemba wabaya mirianoj koma horon kalaŋ koma ojono Kraistwaa alauruta soraayanoŋ kagi wijjiga songbamä esuuŋ nene apu oon uŋuagin laligoro. Konjiliŋ uutanooŋ laligogiti, ii meŋ qeŋgoŋ ojonom gawoŋ awaa kuuya memambaajoŋ uuta pondan somongoŋ jegeŋa nama laligoro. Malo kaŋaŋ mono areŋ papianoŋ oon kalaŋ koma laligowu.

¹¹ Malo emba waŋa mende koloojuti, iyonjoo qagia mono qa areŋ papia iikanon mende amba. Ii anagati eeŋ, iyonjoo siŋgja kombombanjoŋ gere jero eja mombo mewombaajoŋ uugia waaro Kraist silemale ama muŋ zioz gawoŋ mesaowubo.

¹² Ii mesaoŋ wala Kraist teŋ kombombaaajoŋ jojopan qaagia asuganooŋ jeŋ somongoŋgiti, ii qegi jaŋgoŋ qaono Kraistnoŋ qaagia jeŋ tegon gamu qeŋ ojonoŋ eeŋ laŋ laligowubo.

¹³ Nepinepi laŋ laligoŋ toroqen kokaen boliwubo: Miria miria laŋ liligoŋ kamban tiwilaawutiwa kania meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ kombubo. Toroqen bolin qaa kisama laŋ jeŋ qaa baatanoo mende kema iyanqiaa ainqia otaaŋ gawoŋ meme tanitaní ewaewaŋ kombubo. Iinoŋ woinoŋ laŋ mondon gawoŋ hoja mende meŋ tosaŋa yonjooŋoŋ iwoi meŋ soowubo. Qaa tosia yonjooŋoŋ iwoiga qaagoto, kileŋ ii eeŋ laŋ jeŋ seiwubo.

¹⁴ Kaeŋ ambubotiwaa siŋna moma kokaen jejen: Malo emba waŋa mende koloojuti, iyonjooŋ mono eja meŋ merabora meŋ gawoŋ mirigia galeŋ koma laligogi sokombaa. Kaeŋ angi tuarenjenenanooŋ jeŋ bolin nonomambaa kania moŋgama ii mende mokoloowaa.

¹⁵ Malo tosianoj galen mende meŋ aŋ Kraist gema qeŋ kamaan Satambaa kananoŋ kemeŋ otaaŋ laligoju.

¹⁶ Uumeleen kanageso anana emba malo tooŋ, tinitosagia qaa laligojuti, ii mono kalaŋ koma ojombombaajoŋ amakejoŋ. Kawaajoŋ uumeleen emba mombaa tinitosaurutanooŋ malo koloojuti, iinoŋ mono ii kalaŋ koma ojonom laligowa. Iikawaa lombotanoŋ mono zioz tuuŋ ojoo qagianoŋ mende uba. Kiaŋ.

Ziozwaat jotamemeyaa ii kokaeŋ kalaŋ koma ojomboja:

¹⁷ Jotamemeyurunana uumeleen kanageso saanoŋ galeŋ koma ojomekejuti, ojonoŋ mono iikawaa tawaya meleema godaqeqe uuta

qendeema oñoma laligowu. Yonoonoñga tosianonj Buña qaa jeñ asariñ kuma oñomakejuti, iikawaajoñ mono kotinjia toroqegi uro oñoma laligowu.

18* Buña Terewaa qaa moñnoñ kawaa kania ii kokaenj jeja,

“Wiit dumumbaa kota ano kaawoya mendeembombaajon bulmakao ejia wanji dumunj tuuñ qaganonj riñj rinjanjanqonkeji, iwaÑ qaa oota mono mende mejugowu. Kaeñ wagigi saanoñ nene kitia nero sokombaa.”

(Kawaa so kasunoñ tiwojuñ menj oro metogoro qerj oorj kitia mugi nero sokombaa.) Qaa moñ kokaenj eja,

“Moñnoñ gawoñ mero tosianonj tawaya mugi sokombaa.”

19* Jotamemeya mombaa selianoñ qaa lañ ama jeñ mugi woi me karoonoj ii mende nañgowuyagati eenj, ii mono qaa jakeyanorj mende amba.

20 Daeñ yononoñ singisongo amakejuti, giinonj mono ii asuganoñ temboma jeñ oñona korebore qaaga ii moma singisongo ambombotiwaÑ toroko moma galenjia menj aonkebu.

21 Oo Timoti, qaa oonj koton gonjenj, ii mono tenj koma otaañ laligowa. Eja me emba moñ mende isosoroonj tosaanja mende sureenj oñomba. Kawaajoñ mombaa qaaya ii waladeenj lañ mende somonjowaÑ. Ejemba korebore mono ororoj gosiñ oñomba. Kaeñ ambagatiwaÑ qaaya ii mono Anutu, Kraist Jiisas ano Siwe gajobaurugara soraaya yonjo jaasewarjgianoñ menj ii jojopaj qaanoñ somonjgona mobe sokombaa.

22 Tosaanja yonjo singisongogianoñ goo qaganonj uro gamu mokoloowabo. Kawaajoñ moñnoñ “Pombaa gawoñ memanja,” me “Uumeleenj tuuñ toroqemanja,” jeji, iwaÑ kaniaya wala mende gosiñ boroga ilij alañ iwaÑ qaganonj mende ama kotuegoñ muba. Geenjo soraaya laligowagatiwaajonj mono galenj koma aoñ laligowa.

23 Oo Timoti, gii kambaj tosaanja ji kolooñ gono “Yaeñmaenj!” qama enkejañ. Kawaajoñ mono apugadeej mende newato, wain apu tosia kaajagadeej nena korojonja ilhaarø afaanjowaa.

24 Qaa moñ ii kokaenj: Ejemba tosianonj singisongo angi uulanjawo asuganoñ asugiro ejembanoj iima walawala menj tegogi kambaj kokaamba gamugiawo nanju. Kaeñ nanjuto, tosianonj singisongo ama mesanjoñ aonj laligoñ daandaan Anutuwaa jaanoñ keugi asuganoñ asugiro menj tegonj oñombaa.

25 Ejemba gawoñ awaa akadamuyawo menkejuti, gawoñ iikanonj kaajagadeej kambaj kokaamba asuganondeenj eja. Gawoñ awaa tosaanja asuganoñ mende ewuyagati eenj, ii mono kaajagadeej aasangoyanonj ewombaaajoñ amamaanj daandaan asugiro iiboñja. Kiañ.

6

Welenqeque yonoonoñ qambajmambaj arey

1 Welenqequeurugia kuuya togiaa qaajan bosima gawoñ tawagia qaa menkejuti, oñonoñ mono tourugia jeulalañ lañ mende ama oñombuto, godaqeqe kuuya qendeema oñombombaa so injiima laligowu. Oñonoñ mono tosia yononoñ Anutuwaa qata mepaegonj jewubotiwaajonj kaparanj koma nambu. Anutuwaa Buña qaaya ejemba kuma oñoniñ ii oñoo nanamemenjiaajoñ ama gema qegi boliwabo.

* **5:18:** Dut 25.4; Mat 10.10; Luuk 10.7 * **5:19:** Dut 17.6; 19.15

² Tourugia tosianon uumeleej alaurugia koloojuti, iikawaajon mono godaqeqgegiaajoj mogi kamaanqeeta mende koloowa. Kaej qaagoto, tourugia welen qej ojongi gawongja awaa koloonkeji, iyonojono Kraist moma laarigi wombo ala koloon ojongi iikawaajon mono kaparañ koma tourugiaa qaa baatanon kema uugia gawonon ama awaagadeej meñ laligowu. Mono kaen jeñ kotoñ kuma oñoma laligowa. Kianj.

Buña qaa jeñ soogi uugere koloowubo.

³ Pojnana Jisias Kraistnoj uuwaa komagbilgibili ambombaajon Buña qaaya nononoti, nononon mono iikawaas so ejemba qeañgutiwaaajoj kuma oñomakejoj. Moñnoj Buña qaa hoñaa qiwitigoj qaa batuya morota ejemba kuma oñomakeji, iinoj mono gadokopa kolooya.

⁴ Iinoj selia meñ umakejato, qaawaa kania mende moma kotoja. Mende moma kotoñ momalaariwaa qaa batuya batuya jeñ melenqeelleema jenoñkooli ambombaajon koposoñgoñkeja. Kaej moma tosaanja yoñowo mondonjosi angi hoñaa kokaen koloowaa: Leelee uunoj motoqoto angowowo ama aon uueqe qaa tokoronkota jeñ meñ bolin aowubotiwaas sombu momo amakeju.

⁵ Kaej ama momogia sooro kaamaa ama laaligo hoñaa kania songinj kokaen romoñgoñkeju: ‘Uunon komagbilgibili anij iikanon donana kolooro iikanon riñ monej hina mokoloowona’ Kaej romoñgoj ajoroon suulañ jenoñkooli aminkeju.

⁶ Kaej amakejuto, anana Anutu Burjaya komagbilgibili ama monej hina eñ nononji, iikanon uu luae qej aonkejoj. Urja Toroyanoj donana koloon meñ bonjon ama nonomakejiwaajoj mono oñanoj oyanboyaj somata mokoloon simbaworjavo laligojoj.

⁷ Kawaa kania ii kokaen: Anana wala boronananon iwoi moj mende meñ een toontoor namonoj asugininj. Kanagej kaañgadeej komuñ namo koi mesaon bobora kemboña.

⁸ Kaej kemboñato, kambañ kokaamba nene ano opo maleku eñ nonono iikawo mono meñ bonjon ama luae qej aonkeboña.

⁹ Kaej amboñato, ejemba monej esuhina somata mokoloowombaajon momakejuti, iyonojonoj mono angóbatonon siwa kaañra ritoggi kamaan uñujkeja. Kamaan uñuro siñgia kombombaña bologa bologa ii mamaga asugiñ uugia enkalolon megí gejajuju amakebu. Siñgia kombombaña doogoya iikanon mono horon somongoj oñongi uluñgoj kondemondeen mokoloon tiwilaawuya.

¹⁰ Monej hinawaa siñ kombombaña kanoj mono iwoi bologa kuuyaa wanjaloya kolooya. Mamaga yononoj monej hinawaa uusiñgia moma ewaewañ koma jinjauñ angi momalaarigianoj jañgon qaoño lañ laligoju. Uugere somata mogi iikanon mono gbagia qosono siimbobolo mamaga moma wosobiri laligoju. Kianj.

Poolnoj Timoti gawombaa jeñkooto ama muro.

¹¹ Mamaganon kaañra laligojuto, Anutuwaanoj eja gii mono iwoi kaañra ii misinjogn gema qej laaligo koi kaañra laligowagatiwaajoj kaparañ koma laligowa: Nanamemej dindiña otaaj Anutuwaa laaligo kombombaña koma gibilin laligowa. Momalaariwaa komagbilgibili pondan meñ ejemba oñanoj jopagoj oñoma laligowa. Mono kaparañ koma kotiñ nama ejemba gumbonjonjon qaganon ama oñoma laligowa.

12 Aanqole ejanoj kuu angi iikanon haamo ambaatiwaajon esuŋa kuuya meŋ kululuun kenji, gii mono iikawaa so momalaariga koma gibilin Anutunoj kuu akadamuyawo ano iikanon kotiŋ pondaj manja qeq laligowa. Anutunoj laaligo kotiganon keubagatiwaajon goonoti, gii mono laaligo ii koronson meŋ buŋa qeq aŋi laligowa. Laaligo kotigaa buŋa koloojanj, giinoj qaa ii awaagadeej jokoloona mamaganon ii moma saanoj naŋgoj jerkeju.

13* Anutu iwoi kuuya meŋ gibilinjeji, gii iwaa jaanoj kaniaga jokoloona ano Kraist Jiisawaa jaanoj ii kaanqagadeej jokoloona moro. Jiisasnoj gawana Pontius Pailotwaa jaasewaŋjanon nama kaniaya jeŋ asariŋ qaa awaa soro jokolooroti, mono Kraist iikawaa jaanoj kokaenj jeŋ kotoŋ gonjeŋ:

14 Gii mono Buŋa qaa koma gibilin pondaj ten koma otaan laligowa. Kaeŋ laligona moŋnoj “Gii kana sonqin bolina,” qaa kaeŋ jeŋ gomambaajon amamaawaa. Poŋnana Jiisas Kraistnoj mombo asugiaatiwaa moti, kambaj batuya kokanoj mono uuwaas gawoŋ kaeŋ meŋ laligowa.

15 Anutunoj oyanboyaj Toya koloŋ kambajanoj ano kaj kuuro iikanon Jiisas Kraist wasiro asuganoj asugiro iibonja. Anutu yanjodeej Uutanana kolooro kuuyanoj iwaa newo baatanon nanjoŋ. Iinoj kiŋ poŋ yonjoo Poŋgia ano jawiŋ yonjoo waŋgia kolojoa.

16 Anutu, oyanboyaj Toya iinoj motoonjō kambaj moŋnoj mende komuwaa. Iinoj asamararanj goマンnoj eukanon laligoro kuuya nono nononano iikanon ubombaajon qagojoŋ. Namowaa ejemba moŋnoj ii jaayanoj mende uuŋ iiro ano iimambaajon amamaawaa. Iwaa qaqabuŋjaya mepeseenij ku-usur Toya akadamuyawo koloŋ kambaj tetegeyo qaa iwoi kuuya galeŋ koma laligowaa. Qaa ii oŋjanonj.

17 Ejemba qaqabuŋjagiawo kambaj kokaamba namonon uuta laligojuti, ii giinoj mono kokaenj jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Moneŋ esuhinanon kambaj mongen qaondaborowaa. Kawaajon yonjonoj mono uugia iikanon mende ama laligowu. Moneŋ esuhina qaganon nama awelegon sewaŋkiki koloojuti eeŋ, jejeromonjromonjgianonj mono jaŋgoŋ qaombaa. Uugia namowaa tiwomalekunonj mende ambuto, Anutunoj iwoi kuuya kanoj kalaŋ koma oŋombaatiwaajonj ama mambonq sokombaa. Anutuwo qokotaŋ naŋgi iinon saanoj iwoi kania kania ii kelemalelej laaligononj aisoowonjwaajonj nonomakeja.

18 Kokaenj jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Yonjonoj mono gawoŋ awaa awaa jegeŋa nama meŋ iikaŋja kanoj akadamugiawo koloowu. Anutuwaa jaanoj akadamugiawo koloŋ afaaŋgoj jojoriŋtosaŋja ilaŋ oŋoma kaleŋ seiŋ mendeema laligowu.

19 Kaeŋ Anutuwaa jaanoj qaqabuŋjagiawo kolooŋ laaligowaa maa suaŋ hoŋa mokoloonj meŋ seiŋkebu. Maa suaŋ kaanja ii laaligowaa tando wota kotakota kolojoa. Ii meŋ seiŋ galeŋ koma saanoj kanageŋ tando wota iikanon naŋgoŋ nama laaligo hoŋabonja buŋa qeq aŋi laligowu.

20 Oo Timoti, Anutunoj moma laarin goma gawoŋ memewaa momo kaleŋ uuganoj anoti, ii mono gawonoj ama soowaboti-waajonj galeŋ meŋ laligowa. Balombaa qaa julujulu omaya ano aŋgowowo sipasipa koma jegi soonkeji, ii mono mesaŋ gema qeq laligowa. Tosianonj “Momakooto amiŋ mobonja,” jeŋ qaa seŋa seŋa jeŋ segi kemakeja. Momakooto hoŋa ii kaeŋ jeŋ soonkeju.

21 Tosianonj momo soosooya buŋa qeq aŋi jokoloŋ tiŋtuaŋ aŋgi moma-laariganonj zololongonj loorinj sooro.

Anutuwaa kaleñmoriañjanor̄ mono oñowo ewa.

Timotiwaan Tere 2 Poolnoj Timotiwaan Tere ano 2 kolooro. **Jen-asaa-asari**

Poolnoj mundaan ano gbaworo ala ilailaaya Timotiwaajon “Ando qambajmambaj qaana konoga mamanj,” jen Buñaa Tere koi ooro. Qaa areña waŋa ii awaawaa kaparaŋkönkonj. Poolnoj ii jen asarij uuta naŋgoŋ qambajmambaj qokaeŋ mun ooro: Timoti giinooj mono pondaj nama Jiisas Kraistwaa kania naŋgoŋ jen laligowa. Oligaa Buñaa ano Soomonjo Areŋ Walaga mojaŋi, mono iikanooj qokotaaj iikawaa qaaya hoŋabooja ii ejemba kuma oŋomo uukuukuu gawoŋ meŋkeba. Tuarenjen ama gongi siimbobolo kania kania mokoloonj monagati een, mono klenj Anutunoj gawoŋ gonotiwaas so ii kaparaŋ koma meŋkeba.

Poolnoj galen meme qaa kotiga Timoti qokaeŋ muro: Tosianooj “poumapou qaganooj aŋgowowo omaya ama gejajojombaj amakejuti” giinooj mono iikawaa qaanoj keuma kambangaa mesoqesoon tiwilaawabo. Aŋgowowo qaa kaŋa kanoj ejemba mende totoonj ilaaŋ oŋomakejuto, ejemba geja ama momakejuti mono ii meŋ bolin oŋono tiwilaawuya.

Poolnoj qambajmambaj qaaya kuuya naŋgomambajoŋ aŋaa laaligoyaa sunduya ooro. Naambaaajon nomaeŋ gawoŋ areña ama manja qeŋ laligoroti Timotinoj iikawaa qaaya duduuwabotiaajon ii kokaen jen asariro, “Niinooj Jiisas moma laariŋ lombo moma mokosinŋoŋ uujopa ama laligowe.” Sisiwerowero ama noŋgi siimbobolo moma kaparaŋ koma kotiŋ nambe.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutu mepeseenj Timoti qambajmambaj muro 1.3-2.13

Gejanono ano galen meme qaa tosaanja 2.14-4.5

Pool horonj ureenj ama mugi laligoro 4.6-18

Terewaa qaa kota waŋa 4.19-22

¹ Anutu uusiiŋanooj jen kotoŋ Pool nii kuunj nono Kraist Jiisawaa aposol koloojen. Kraist Jiisawo qokotaaj naniŋ laaligo kombombajaa nonombaatiwaas qaaya somonjorotiwaas Buñaa qaaya jen asarimambaaajon wasinj nono laligojen.

²*Timoti giinooj momalaariwaas wombo merana koloojan. Niinooj giwo qaa aminj mobojoŋ tere koi oojeŋ.

Maŋnana Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yoronoj mono kiaŋkomuŋ kaleŋmoriaŋ goni luaeŋooj laligowa.

Poolnoj Timoti uuta naŋgoŋ qaa jero.

³ Noo ambosakonurunanooj Anutu weleŋ qeŋ muŋ laligogi niinooj toroŋ qeŋ gawoŋa mewe Anutunoj “Giibe sokonja,” nijoro uugejananooj kaenj momakejen. Uuna soraaya kolooro Anutu mepeseenjkejen. Mepeseenj asaga gomantiŋa qama kooliŋ gii suulanj romonjooŋ gomakejen.

⁴ Gomesaowe saana jaŋŋa kamaaroti, niinooj ii romonjooŋ giimambaaajon awelegoŋ kaparaŋ komakejen. Giima ainjoloo rari korisoronoj uuna saa qewaatiwaajon mojen.

5 *Giinoj gbiŋgbaonja qaa oŋanooj Jisias moma laarij laligojanji, qaa ii uu wombanoj ero romongoŋkejen. Wala auga Lois ano nemunja Yunis yoronoj uugara meleeni momalaarigaranoj kolooro. Yoroo gemagaranoj giinoj kaanjadeej ama laligojanji, iikaya moma laarij kotijen.

6 Kawaajon imowamo laligowabotiwaajon qaa kokaen qeq gbilin gijojen: Niinoj wala borona waŋanooj ama qama kooliwe Anutunoj gawoŋ memewaa momo kaleŋ gonota uuganoj ej, ii mono men gbilina gere bolan kaanja kotijen mende ililiŋgowa.

7 Qaa koi mono romongowa: Anutunoj Uŋa Toroya ii jirinjirinjama qara-sombunana moboŋatiwaajon qaagoto, iyanja ku-usumbaa Uŋaya nonono saanooj uunananooj jopagoj aoj nanamemenana tororo galeŋ koma aoj namboŋa.

8 Kawaajon Poŋnanaa qaaya naŋgoj jeŋ seimambaajon ataqataŋ mende amba. Kaeŋ qaagoto, mono nii kaanja koloŋ laligowa. Niinoj Pombaa gawoŋ men laligowe iikawaajon kapuare mirinoj noongi rajento, kileŋ noojoj ama kuukamakamaa mende moma laligowa. Mono kotij nii kaanja awasaŋkaka nama uuwa gawoŋ men laligowa. Oligaa Buŋawaaŋjama aŋgosisiri ama gombuyagati eeŋ, mono iikawa siimboboloya moma mokosiŋgoj bosima laligowa. Anutunoj ku-usuŋ gomakejwaa so ii saanooj niwo motooŋ kaparaŋ koma bosima laligowota.

9 Anutunoj monowaa monoyanooj Siwe namo mende mokoloŋ oroma kambaj iikanooj ananaajon romongoj areŋ kokaen aŋo: Anutunoj Kraist Jisaswaajon ama kaleŋmoriaŋ nonombaa. Areŋ ii aŋo ero laligoŋ kouma laligogi anana kolooniŋ. Kolooniŋ Anutunoj anana iwaa buŋa koloŋ soraaya laligowombaajon nonooma hamo qeq nonono. Anano iwoi awaa aniniŋwaajonjama mende meweengoj nonoma nonoonoto, iyanja areŋ walaga ii otaaj nama iikanooj nonono.

10 Areŋ walaga iikawaah hoŋa ii kambaj kokaamba asuganoj kolooro. Hamoqege Tonananoj asugij Anutuwaa kaleŋmoriaŋ maama nonono. Kraist Jisasnoj asugij koomuwaa esuŋa qeq melungoro kemero Oligaa Buŋaya ninisaano asariro. Buŋa qaa ii moma laarij saanooj laaligo kom-bombaŋa mokoloŋ tetegeya qaa kotij laligoŋ kambaj moŋnoj mende koomu komboŋa mende komuwoŋa.

11 *Anutunoj nii Oligaa Buŋa jeŋ asarin ejemba kuma oŋomanjatiwaajon kuuj nono wasiwası eja aposol koloŋoj.

12 Aposol koloŋeŋiwaajonjama gawoŋa kotij mewe tosianooj aŋgosisiri naŋ noongi siimbobolo momakejen. Siwe Eja moma laarij muŋkejeni, ni-inooj iwaa kania awaagadeen moma yagojen. Kawaajon awasaŋkaka nama kuukamakamaa mende momakejen. Qaago totoon! Anutunoj moma laarij nomaa Buŋa gawoŋa ama nonotiaa so nii galeŋ koma nomambaa kotij laligoji, ii moma yagojen. Kaeŋ moma yagowe gawoŋanoj mende sooma kamaaro laligoŋ uma kambaj somatanoj keubonja. Kaeŋ moma laarij iikawaajon uuwoiwoi mende anjen.

13 Momalaariwaa qaa ii uunana meagowaatiwa soga koloŋji, niinooj qaa hoŋa ii kuma goma sili awaa qendeema goma laligowe. Ii mono uu kononganoj ama kaanjadeej otaaj laligowa. Nono Kraist Jisaswo qokotaaj motooŋ naniŋ jopagoj nonomakeji, giinoj mono uuŋopa iikawaah uutanoŋ laligowa.

14 Anutunoj giima moma laarij goma iwoi awaa kuuya gono bunaga koloŋji, iikanooj mesoqesoowabotiwaajon mono ii galeŋ men laligowa. Uŋa

Toroyanor uunanananor nama laligoji mono iwaa ku-usuŋ qaganoŋ iwoi hoŋa ii agokayaŋ kona ewaa.

¹⁵ Eisia prowinswaa neŋauruna yoŋonor kuuya nomesaon gema nugi, ii mojan. Eja qagara Figelus ano Hermogenes yoronor iyonoŋ batugianor laligojao.

¹⁶ Tosianor nomesaogito, Onesiforus iinoŋ qaago. Kawaajoŋ Pon, gii mono Onesiforuswaa sumajuruta kiaŋkomuŋ oŋona laligowu. Eja kanoŋ noo gbadonaŋoŋ (tape) gamu mende qeŋ nomakejato, kambaj mamaga kanoŋ keraqeeanjoŋ qeŋ nono uuna bonjoŋ kono.

¹⁷ Onesiforusnoŋ Room sitinoŋ koi kouma kambaj iikanondeej noojoŋ kaparaŋ koma moŋgama laligoŋ mokoloŋoŋ nono.

¹⁸ Iinoŋ wala Efesus sitinoŋ nomeaŋ ilailaa somasomata ama meŋ afaaŋgoŋ noma laligoroti ii geŋgo saanoŋ moma komuaŋ. Kawaajoŋ kambaj somatanoŋ Pombaa kooroŋanor keuniŋ Onesiforusnoŋ kiaŋkomuwaa tawaya mokoloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ. Kiaŋ.

2

Kraist Jiisaswaajor mono manja qeŋ laligowa.

¹ Oo uumeleej merana Timoti, gii mono Kraist Jiisasoŋ qokotaŋ kaledjmoriaŋ uutananoŋ boŋ qeŋ kotiŋ namba.

² Niinoŋ Buŋa qaa kuma gombe mamaganoŋ niima naŋgoŋ jegi monati, ii ejemba moma laariŋ oŋo-oŋombaa so kolojuti, mono iyonoŋ buŋa ewaatiwaajoŋ oŋombaa. Kaen ama oŋona ero saanoŋ ejemba tosaanja toroqen kuma oŋombutiwaas so koloowu.

³ Oo Timoti, gii mono Kraist Jiisasoŋ nama iwaa manjaqeqe eja akadamugawo koloŋ kaparaŋ koma kotiŋ manja qeŋ laligowa. Anjosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa.

⁴ Manjaqeqe ejawaa tania ii kokaŋ: Kawali galen wanŋianor eja oŋoŋo manjaqeqe tuumbaa areŋnoŋ keuma kema kaŋ gawoŋ pondaj meŋ laligjuti, iyonoŋoŋ kuuya galenŋianor jeŋ kotoŋkejiaa so teŋ koma ambombaaŋ jojoriŋ nanju. Kaen nama iyanqiaa laaligowaa naŋgonanŋowaaŋoŋ iwoi moŋ mende meŋ laligoju. Uu deendeeŋ mende laligoju.

⁵ Kawaasareqaaya moŋ ii kokaŋ: Aaŋgole ejanoŋ kuu aaŋnoŋ keuma jerŋkooto galenŋaaŋoŋ qaa uuguu laŋ bobogarinj kenji iinoŋ akadamuyawo mende koloowaa. Iwaa wanŋaaŋoŋ haamo aambaa ila moŋ mende koŋgi kemebaa. Kawaajoŋ gii mono dindinjagadeej komba.

⁶ Kaŋjadeen komakoomo ejanoŋ gawoŋ somata mero hoŋa kolooro wala kema jaaya qeŋ nero sokombaa. Tosianor loorigiti, iyonoŋoŋ iwaa gematananjoŋ kawuya. Gii mono iikawaa so kotiŋ gawoŋ meŋ laligowa.

⁷ Qaa oojen, ii weenŋoŋ moma bimoona Ponjor mono momakooto gono ii kuuya saanoŋ moma asariwa. Kawaajoŋ ii mono uu kononŋanoŋ ama romoŋgoŋ laligowa.

⁸ Mono Jiisas Kraist romoŋgoŋ laligowa. Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeni, Jiisasoŋ qaa iikawaa so kiŋ Deiwidwaa gbiliga koloŋ Hamoŋqeqe Toya kolooro Anutunoŋ meŋ gbiliro koomunonŋa waaro.

⁹ Niinoŋ Oligaa Buŋa qaa ii kaparaŋ koma jeŋ asariŋ anjosisiriwaas siimboboloya mobe kikekakasililiŋ eja kaaŋa kasanoŋ gbadoŋ nonjita rajen. Kaen rajento, Anutwaanooŋ Buŋa qaa ii mende gbadoŋ somoŋgogi.

¹⁰ Kania kawaajoŋ ama niinoŋ siimbobolo kuuya moma mokosiŋgoŋ kotiŋ nanjen. Anutunoŋ ejemba iyanqiajoŋ meweengooŋ oŋonoti, niinoŋ mono iyonoŋooŋ ama kaparaŋ koma manja qeŋ laligojen. Kraist Jiisasoŋ

hamo qeq ojono yonjonon kaanjadeen letoma oyañboyañ koloowutiwaajon mojen. Uugia meleema laligowuti eej, mono Siwewaa asamararanon uma tetegoya qaa kotiñ laligoñ ubu.

11 Qaa koi mono powowonj kotakota kolojo:

“Anana uunana walaganon iwo motoonj komuro laligojonji eej, mono kaanjadeen iwo kotiñ laligowona.

12 *Iwo motoonj siimbobolo moma mokosinjogn laligojonji eej, mono kaanjadeen iwa bentotoj uutanonj iwo galerikorjkor gaworj mewoja.

Anana ii qakoonjonji eej, iinoj mono kaanjadeen qakooma nonoma niniima tiwwaa.

13 Anana gema qeq munin ironja meleema nonombaatiwaa qaa somongoro ej, iinoj ii qewagomambaajon amamaawaa.

Mindinqindij ama iyanja kania utegomambaajon qetetañgonkeja.

Kawaajonj ezelobezelo ama qaanana pondaj mende otaawoñjati eej, iinoj mono kileñ (dindinj nama) qaaya pondaj otaaj iikawaa so ama nonombaa.” Kiaeñ.

Anutuwaa Buña gawombaa ejia kokaenj kolojoñ laligowa:

14 Oo Timoti, qaa koi duduuwabotiaajon ii mono jeñ gbiliñ ojoma Anutuwaa jaasewañjanonj kokaenj jeñ kotoj ojoma laligowa: Momalaariwaa qaa aro kania kania ii mono melenqeleema mondonj mende gosin nambu. Jenonjkoolinonj mono mende totooj ilaañ nonomakejato, tosianonj niinongjinonj qaa kaanja moma eloñkalonj angi momalaarigianoj sooro tiwilaawubo.

15 Giinonj mono Buña gawombaa anjotete kania kania ii haamo ana Anutunonj giima “Sokonjanj,” jewaatiwaajoj kaparañ koma namba. Gii Kraistwaa gawombaaajoj gamuga mende moma laligowato, Buña qaa hoñja mono tororo mendeemaa uugia kuuj ojoma laligowa.

16 Balombaa qaa jululuñ omaya omaya ii mono yakarin gema qewa. Tosianonj ii jeñ seiñ laligoñ iikaajonj kanoj balombaa angonjorayanonj qokotaaj Anutu toroqen lolomoninj kaamaa amakeju.

17 Wiji kotiga (qata kensa) kanoj sele busugia siriawo qeq kiro somariinj kemakeji, yonjononj iikawaa so qaa omaya jeñ iikanonj ejemba meñ bolin ojomakeju. Yonjoo tuuñnonjga ejia woi qagara Himeneus ano Filetus laligojao.

18 Yorononj qaa hoñja kania mesaonj jinjanj qeq qaa seña kokaenj jeñkejao, “Uumeleen ejemba anono mono gbiliñ waama laligojon. Kawaajonj kanagenj koomunonjga mombo mende gbiliñ waabonja.” Kaeñ jeñ tosaanja eñkaloloñ meñ ojoni momalaarigianoj bolinjkeja.

19 *Kaeñ bolinjkejato, Anutunoj tando powowonj kotakota kuuroti iikanonj mono kileñ mende joloma nanja. Ilikawaa muñgeñia ii kokaenj oogita ejia, “Ponjonoj anjaa buña kolojutii moma kotoj ojorja.” Muñgeñia monj ii kokaenj, “Ejemba Pombaa qata meñ qamakejutii, kuuya iyonjononj mono nanamemeñ bologa qeq yakariñ laligowu.”

20 Miri somata kanoj juu, monjonj, amanene, komanene, kosonene, uuñene kania kania ejia. Tisia gerenoñ ano gbakonj namonoñ memeta, ii kambaj so meñ gawononj amakejony. Tisia goul ano silwanonj memetaga. Akadamugiawo kaanja ii korisoro kambajanondeen gawononj amakejony.

21 Kawaa so mojnōq qaa omaya mesaon iyanja koma konjoratiq aqji, iinoj mono monjon goulnoj memeta kaanja koloowaa. Toyanoj ii meñ gawoñ akadamuyawonoñ ano menjkebaa. Ii mero toomoriajwo kolooro Somatayanon iwaajon aisoorjkebaa. Anutunoj meñ soraij muro tirinj koton nama gawoñ awaa kuuya memambaaqoj jojoriñ nambaa.

22 Saghili laaligowaa siñ kombombajañ bologanoj galeñ koma gombabotiwaajoñ mono galeñ meñ aqñ laligowa. (Gawoñgaa hojanonj kamaawabotiwaajoñ ii jejeñ.) Anqobatononj horon gomakejuti, ii mono misiñgoñ gema qeñ laaligo koi kaanja laligomambaajoñ kaparañ koma laligowa: Ejemba uu soraayaa qaganon Pon ilaañ oñombaatiwaajoñ qamakejuti iyonjowo mono nanamemeñ dindirja otaaq Anutu tororo moma laariñ oñanonj jopagoñ aqñ luanenonj laligowu.

23 Tosianonj gejajojombaj qaa oyomakandowé jeñ niinoñgiinoj jenoñkooli aŋgi aŋgowowo koloonkeji, ii oñanonj mojanj. Kawaajoñ ii mono yakariñ gema qeñ laligowa.

24 Pombaa gawoñ meme ejá kolooji, iinoj mono aŋgowowo ambaatiwaa so qaagoto, ejemba kuuya gumbonjonjon qaganonj ama oñoma afaangoñ kuma oñoma laligowa. Angosisiri ama mugi ii kotiñ mokosiñgoñ laligowa.

25 Tosianonj tuarenjenj ama mugi ii saanøj ululae qaganonj metulanjoñ mindingoñ oñomakeba. Kaeñ ama oñono Anutunoj uugia meñ looriro saanøj Buñq qaa moma kotoñ uugia meleembuyaga.

26 Tuarenjenj ejemba yonjononj Bologa Toyaa moto siwanonj ritogogi oñono jeta teñ koma amakeju. Kaeñ ama uugia tooro uuroromoñgogia kolooro Bologa Toyaa kasa gbadononqaloloñ kamaawuyaga. Kianj.

3

Kambanj tetegoyanor laaligo bolij aŋgorjorayawo koloowaa.

1 Qaa kota koi mono moma kotoñ laligowa: Jiias kakataa kambanjanoj toriro ejemba kaniagianoj boliro tetegoyanor laaligo kanjañawo kokaeñ koloowaa:

2 Ejembanonj aŋgiajonađeeñ romongoñ moneñ iwoi buuju meñgo mewombaajoñ otoko (greed) amakebuya. Selegia mepeseeñ momoso kaanja enqangia querereñ sewaŋkiki laligoñ uuqeñe qaa tokoroñkota lañ menjkebuya. Nemunjmañurugia yonjoo jegia mende teñ koma iwoi awaawaajoñ dañgisen mende jeñ nesaqesa (neñhololo) amakebuya. Anutuwaa telambelar ama lolomoniñkebuya.

3 “Añaa lomboga,” jeñ woso momo mende amakebuya. Tosaaña yonjoo singisongogia mende mesaoñ iikawaa uuboolia bosimakebuya. Gemaqeqe qaa kisama jeñ iyanjia mende galeñ koma aqñ ejemba horon ureej ama oñomakebuya. Nanamemeñ awagaajoñ mojogia tiro togoñkebuya.

4 Memelolo ama iyanjia ainqia otaaq jeubaba qenjkebuya. Sewaŋkiki laligoñ jaba-arambaranoj uugia utitiro uugere amakebuya. Sele busuwaa siñ korisorogiaajoñ siñ mamaña moma Anutuwaaqoj mogi kamaañqeqeta kolooro gogoraageñ amakebuya.

5 Anutuwaa Buñq gawoñ bakasasañ bosima silemale ama Sonda areñ lañ otaaq mondoñkejuto, nanamemeñgianonj Anutuwaa ku-usuñja ii kondama qakoomakeju. Ejemba kaanja ii mono jawo ama misiñgoñ gema uñuñ laligowa.

6 Yonjoononqaloloñ tosianonj lañ liligoñ ejemba mirigianoj uma qaa kelenoñ uuqeñe meñ oñoma gejagia qeduunkeju. Gejagia qeduugi emba tosianonj loorinj yonjoononj qokotaanjeju. Embla singisongogia gamuwaajon kamaañ

uñuro siنجia kombombańja kania kania iikanon yaiwisisi meñ oñongi sisau anjuti, iyononon ii gbawiň fua manera meñ kokosiň oñongi qaa motogianoň kamańq kamańq.

⁷ Emba kańja yononon moma bimoň suulan qaa kuma oñom-butiwaaþon mondon momakejuto, Buňa qaa hoňaa kania ii kamban so moma kotowombabańja amamańkeju.

⁸ *Iijipt kantriwaa tiriqoonjon eja qagara Janes ano Jambres yoronoň Mooses tuarenjen ama muri. Ejemba takapolakaya yononon iyoro so Buňa qaa hoňaaþon tuarenjen amakeju. Ejemba kańja yonoo momogianoň sooro kaamaa kolojutu, ii mono Anutunoň momalaarigia angotete mero kamańq uñuro Pombo nanańgianon sologowaa.

⁹ Kamban toroga selegia meñ umakebuto, gawonqiaa hoňa ii kamban mende koriro jańgon qaombaa. Iijipt eja yoroo kaniagara asuganoň koloroti, iyonoo kaamaagiaa kanianon mono iikawaa so asuganoň kolooro ejemba kuuyanoň ii iima asariwuya. Kian.

Poolwaanor jeńkooto qaa tetegoya

¹⁰ Yonoonon kańj koloowaato, niinoň laaligonaa toonja morota kuun areñ ambe. Ejemba Buňa qaa kuma oñoma nanamemena ama meñ laligoweti giinon ii iima modaborojan. Laaligonaa toonja otaań momalaariwaa komagbiligbili pondan meñ siimbobolo mokosinjoň laligoweti iikawaa sunduya jen jegi moma sorogojan. Uumeleen alauruna uunanoň jopagon oñoma laligow. Tuarenjen anjosisiri ama nońgi iikanon kaparań koma kottiń nama laligow.

¹¹ *Sisiwerowero kakasililiň kania kania ama noma laligogiti, ii mojan. Antiokia, Aikoniam ano Listra taon karooň kanoň siimbobolo noo qananon uro końajiliň mobeti, ii iwoi kanjańawo kolooro. Yei, manjaa siita! Anjosisiri mokosinjoň bosima laligoweto, Pojnoň ii kuuya kanonja metogon nono.

¹² Qaa koi mono moba: Ejemba Kraist Jiisaswo qokotań nama laaligo kombombanja laligoň iikawaa komagbiligbilia ambombańja momakejuti, ii kuuyanoň sisiwerowero mokoloowuya. Nii anjosisiri ama nońgiti, eeń, tosaanja oño kańjagadeen ama oñombuya.

¹³ Tiriqoonjon ejemba bolaga Buňa gawon selesele meñ oñompopo qenkejuti, iyononon toroqeň kileqileeňkebuya. Yononon ejemba tosaanja tiligoň oñoma iyanja kańjagadeen tiligoň aon laligowuya.

¹⁴ Yononon kańj laligowuyato, Timoti gii Buňa qaa hoňa moma uu kononjanon ama uuwoiwoiya qaa moma laarjanji, mono iikanon toroqeň bon qen nama kottiń laligow. Daen yononon kuma gonjiti, giinon iyonoo kaniagia moma kotojań. Li moma laariń oñonjanjiwaajoň mono Buňa qaa koronsoň meñ mende zololongoň mesaowa.

¹⁵ Uumeleembaa Buňa Tere Toroya ii meraaganonjadeen moma sorogon laligoň kouna. Giinoň mono ii weenqoň romoňgona momakootoga asariro iikawaa qaganon nama Hamoqeqe Toyaa kania moma asariwa. Li moma asariń Kraist Jiisas moma laariń muna hamo qen gono toroqeň letoma laligow.

¹⁶ Anutunoň Buňa Terewaa qaaya kuuya ii ejemba tosaanja sololoon oñono oogita kokań meñ qeangoň nonombaatiwaajoň eja: Li weenqonij Anutunoň uunana sololoon kana hoňa kuma nonoma kileqananaajoň temboma jen nonoma mindingoň nonomakeja ano laaligo solanja laligowombabańja gejanono nonoma koma gbiliň nonomakeja.

17 Anutuwaa ejemba anana ii weenjog koma gbiliq Anutu jetaa so kottiin akadamunanawo koloon gawor awaa kuuya mewombaajoj jojoriq laligowonja. Kianj.

4

Poolnoj gawoja mundaja Timotiwwaa qaganoy ano.

1 Kin Pojnana Kraist Jiisasnaj asugin jaawo laligowonjati, me komuj ewonjati ananaa qaananana gosin jej tegon tosaanjaa anana bentotojanoj ama galej koma nonombaa. Niinoj Jiisas ii ano Anutu yoro jaasewangaranoj nama gii uuwaa gawoq mewagatiwaajoj jej koton gonjeq. Ii otaamambaa-joj jej qaa ii jojopaq qaanon somongona mobe sokombaa.

2 Kokaenq jej koton gonjeq: Giinon Buja qaa jej ejemba uugia kuuj onoma laligowa. Mobutiwwaa kambanqajoj mogi sokonja me mende sokonji, mono kilej kaparaq koma waama qaa jej asarin laligowa. Ejemba kilenjagiajajonq jej onoma mindinqindij ama galej meme qaa jej uuwaa qaa onoma laligowa. Qaaga mobu me mende mobuti, ii kilej mono mokosinjgoj nama kana hoja kambanq so kuma onoma laligowa.

3 Anana momalaariwwa qaa kambanq kokaamba ejemba qeanjgoutiwaajoj kuma onomakejonto, kambanq monq kanj kuuro iikanonq momalaariwwa qaa batuya monq mobubotiwaajoj toqon gejagia gojombuya. Qaa morota morota mobombaajoj gejagia koriro ejawaa eja kelemalelen horon onongi kanj ejemba qaa ii me woi mobombaa siijja mobuti, iikawaa so kuma onongi laligowu.

4 Kaej laligoj Buja qaa hoja mobubotiwaajoj lolomonij ama gejagia gojoma bej sosombaj laj menjekutti, iyonoogej meleema geja ama moma laligowu.

5 Laaligo kaej me kaej utegon koloowaati, Timoti gii mono kilej bon qeqenqen nama nanamemenga tororo galej koma aon laligowa. Anjosirisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosinjgoj bosima laligowa. Uukuuukuu (ewanjelis) ejawaa gawoq areej ii sokoma kuuya medaborowa.

6 Kambanq koriga ilaaq gomambaajoj amamaamanjatiwaajoj kaej jejenq. Tando lopioj mepesewombaaqoroq oro qeqenq jakenonq ama oogi kaasonoq umakero. Iikawaa so niinoj laaligona Anutuwaaqoj ama qeleema gawoja menq laligowetiwaajoj gawman yonjonq qaana somongonq nugi neenaa sana maamaanjatiwaajoj dadowijen. Namo koi mesaomanjatiwwaa kam- banqonoj mono kanj kuumambaajonq dadowijen karo mojen.

7 Aangole ejanor kuu aaj kambanqonoj haamo amambaajonq esunja kuuya menq kululuun bobogarin kenji, niinoj iikawaa so momalaari koma gbiliq kuu aaj akadamuyawo andaboroqen. Kraist moma laarin jeta tej komambaa qaa jej somongoweti ii mende kolatin qakoombeto, iikawaa manjaya mono pondaj kottiin qeqenq laligowee.

8 Pojnoj jenteego Toya dindinaj koloon laaligona gosin solanja koloon laligoweti, iikawaa ila sorona ii jej tegon nonota noojoj mamboma eja. Pojnoj eleema kawaati kambanq iikanonq ii noma aronanon kono kemero qabuajanawo koloomajaa. II noojojadeej mende nombaato, ejemba jopagoj muq mombo asugiatiwaajoj mambomakejuti, ii iyonoq aro-gianoj kaanjagadeej kono kemej onombaa. Kianj.

Nejaurunanoj nomesaonq qeqelalaq kengi.

9-10* Kambanq kokaamba balombaa nanamemenga ama menjekutti, nejana Deemas iinoj uuta iikanonq somongonq nomesaonq Tesalonaika sitinoj keno.

* **4:9-10:** Kol 4:14; Flm 24; 2 Kor 8:23; Gal 2:3; Tai 1.4

Nenjanā Kresens iinoj Galesia prowinsnoj keno. Taitusnoj Dalmesia balonoj keno. Kawaajoj gii mono uulaŋawo noonoj kamambaamajon kaparaŋ komba.

11* Luuk iinoj ajodeej niwo laligojo. Maaknoj welej qeq nombaatiwaajon mamaga moma iwaajoj amamaajej. Kawaajoj Maak wama motooj kawao.

12* Neñjanā Tikikus wasin mube Efesus sitinoj keno.

13* Troas taonoj laligon malekuna eja qata Karpus iwa mirinon mesaoweti, mono ii meñ kawa. Kaanøgadeej tere lama selianoj oon lipiŋgiti, noonoj lama selia ii mono kaparaŋ koma mewa ano kawa gematanoj buk tosaanja ii mujoj meñ kawa.

14* Aleksander, silwa kopa oon qokoqokotaa eja mojanj, iinoj bologa kania kania mamaga ama noma laligoro. Poñnoj nanamemeña gosin iikawaa so ironja meleeno qaganon uro siimbobolo mobaati ii mojej.

15 Iinoj qaanaanaajoj mamaga tuarenjej ama nonoma laligoro. Kawaajoj gii kaanøgadeej mono iwaajoj galej meñ aon laligowa.

16 Indij mutuya mindimindiri qaa jake waŋjanoy ama nongi qaana kitia jewe mojnoj moj mende kaj nii naŋgoj noma jeroto, alauruna kuuya yonjonoy boratin nomesaogi. Anutunoy sinjisonjogia iikawaa kitia qagianoj ambabotiwaaajoj qama koolijen.

17 Yonjonoy nomesaogio, Poñnoj ilaañ nono. Niñnoj Buŋa qaa jeñ ejemba uu kuuj onjoma gawoŋ ii kuuya medaboronjatiwaajoj ama meñ kotiñ nono. Kantri kuuya yonjonoy Buŋa ii mobutiwaajoj moma ilaañ noma laion kawalia yonjoo qaa oogianoj giliŋ nombubotiwaajoj aŋgoj koma jegianonja metogoŋ nono kamaawee.

18 Poñnoj bologa kania kania meñ nombubotiwaajoj metogoŋ nono saanoj Siwe bentotoñaa uutanoy eu umaña. Pombaa qata mono suulan mepeseenij kambaj tetegoya qaa akadamuyawo kolooŋ eŋ ubaa. Qaa ii orjanoj.

Yeizozo qaa tetegoya

19* Gii mono noo yeizozona Prisila ano loya Akwila yoroojoj ano Onesiforuswaa sumanjuruta yonoojoj jena mobu.

20* Neñjanā Erastus mesaowe Korint sitinoj laligoja. Trofimus ii Miletus sitinoj mesaowe ji kiro eja.

21 Kawaajoj konjuru kambaj mende karo mono baatanoj kokanoy noonoj kamambaamajon kaparaŋ komba. Eja qagia Yubulus, Pudens, Linus, Kloodia ano uumeleej alaurunana kuuya yonjonoy yeizozogia jeñ aŋgi goonoy kaja.

22 Oo Timoti, Poñnoj uŋaga kotuegoŋ giwo namba.

Anutuwaa kaledmoriajanoy mono onjowo ewa. Kianj.

* **4:11:** Kol 4.14; Flm 24; Apo 12.12, 25; Apo 13.13; 15.37-39; Kol 4.10 * **4:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8 * **4:13:** Apo 20.6 * **4:14:** 1 Tim 1.20; Ond 62.12; Room 2.6 * **4:19:** Apo 18.2; 2 Tim 1.16-17 * **4:20:** Apo 19.22; Room 16.23; Apo 20.4; 21.29

Taituswaa Tere Poolnoj Taituswaa Tere ano. **Jen-asa-asari**

Eja gbaworo qata Taitus iinoj uuta meleema Poolwo ororor somonjogn ilaañ misin gawoñ meri. Men kowe biiwianoñ wato qata Kriit (Crete) kanoñ laligori Poolnoj batuyanoñ kotoñ ala ilailaaya mesaoro zioz gawoñ arengon iima gosin galen kono. Poolnoj mesaor kema iwaajon qama koolin laligoñ Buña Tere koi ooro.

Kriit ii qaa Griik iikawo gajugowabo. Kriit ii kowe biiwianoñ wato moñ ano Griik (Greece) ii kantri moñ.

Poolnoj Taituswaajon majakaka karoñ moma qambanjamban qaa kokaen oon muro: Kriit yonjo kaniagia ii dogodabororo bao jaagoo koloñ laligogi. Tosianoj uugia meleengi laaligogianoñ diñgoroti, iyonjonoñ mombo boliwubo. Kawaajon yonjo jotañemegianoñ sili awaa totoñ qendeema qamakooli ano Baibel stadi gawoñ mende mesaor tuunjia mindingoñ laligowutiwaajon jeja. Uugia meleengiti, iyonjoo batugianoñ tuun bolobobo ii nomaen mindingoñ kuma onjoma laligowuyaga? Eja wañja, emba wañja, emba saran, eja gbaworo ano welenqeqe yonjo qambanjamban qaagia ii aja aja kokaen jen asarija: "Uugia meleema Buña qaa otaaq lúaenon laligoñ somata yonjo qaa baatanon kema jegenja komuniti gawoñ awaagadeen men nama jumbubotiwaajon kazi anjowowo mesaor laligowu."

Buk kokawaa bakaya wañja 5 ii kokaen:

Poolnoj aposol gawoñaa kania jeja 1.1-4

Anutuwaa jotañemeya yonjoo gejanono qaagia 1.5-16

Ejemba tuun bolobobo yonjoo gejanono qaagia 2.1-15

Uukuukuu ano galen meme qaa 3.1-11

Yeizozo ano qaa tetegoya tosia 3.12-15

Poolnoj aposol gawoñaa kania jeja.

¹ Anutunoñ ejemba meweeneñoñ ononoti, iyonjoo momalaarigianoñ koloñ somariwaatiwaajon ama Jiisas Kraistnoj Pool nii wasiñ nono iwaaplosolya kolojen.

Niinoj Anutu weleñja qen muñ qaa hoñja kuma onjomakejen. Qaa hoñja ii moma kotoñ koma gbiliwuti eenj, onjoo laaligogianoñ mono utegoñ letomakebaa. Kawaajon tere koi oojen.

² Anutunoñ qaa qoloñmolongoja jewaatiwaa so qaago, iinoj monowaa monoyanoñ laaligo kombombaja nonomambaajon jen somonjogn iikawaa gematanoñ iwoi kuuya mokolooro. Onjonoñ qaa hoñja moma kotoñ moma laarigi iikanon mono nemuñ koma onjono laaligo kotiganoñ keubombaajon mamboma jejeromoñromoñ amakeju.

³ Anutu, Hamoqede Tonananon oyañboyaa laaligoyaa qaaya jen somonjogn iikawaa kambaña dindinjá mero kañ kuuro iikanon Buña qaaya ninisaama ii jen seiwombaa jenkootoya ano. Iikawaa so ii jen asarigi Anutunoñ nii ii jen seimajatiwaajon moma laarin nomu kuuñ nono.

⁴*Oo uumeleen mera sorona Taitus! Niinoj ilaañ gombe uuga meleema ala ilailaana koloñ motoon Poj moma laarin laligoñkejo.

* **1:4:** 2 Kor 8.23; Gal 2.3; 2 Tim 4.10

Majnana Anutu ano Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist yoronoj mono kaleñmoriaj goni luaenoj laligowa.

Galen jotamemeya yorjoo qaa aren

5 Kowe wato Kriit (Crete) kanoj motoonj misin gawoj meñ batuyanoj gomesaomambaajon ama kokaenj jeñ kotoñ gombe: “Uumeleej yonjonon ilingosoj lanj laligojuti, ii mono arengon oñoma (eja to pasto ano) jetamemeurugia gomanj ano taoj so kuuj kuma oñona arengiawo zioz gawoj meñ laligowu.” Kaeñ jeñ deeni.

6 *Uugia meleengiti, iyoñoo batugianonja ej a kaañja meweengowa: Mombaa selianoj koposowaa qaaya qaa, embia motoonjo meñ laligoja. Meraboraanjanonj uugia meleema Anutu moma laarinj yangisen gejajuju siligiaa qaa selegianoj mende kuuj jeñ oñomakeju.

7 Uumeleej kanagesowaa somatagia pasto (bisop)* iinoj Anutuwaanoj kanageso galenj koma oñomakebaati, iikawaajon mono ej a kaañja kuuya: Mombaa selianoj koposowaa qaaya qaa, jaba-arambaraj ano goronjkikia qaa. Apu kotiga mende neñ manja tondu mende qej mondomondo qaganonj injarere laligoj monej iwoiwaajon mende kaparañ komakeja.

8 Iwaanonj kawuti, ii saanoj koma horoñ kalañ koma oñoma qaa nanamemeñ awaawaa siija moma uuta iikanonj ama laligowaa. Kilikalú kepirimia qaa, qaa kuuya dindinjagadeej gosij soraaya toroya qaita moñ koloonj iyañaa nanamemeña tororo galenj koma aonkeja.

9 Buñaa qaa kuma nonoñgi iikanonj tando ejia kaañja laaligo doongonj nañgomambaajon nanji, pastononj ii mono koronson meñ iikanonj qokotañ nambaa. Kaeñ nama saanoj Buñaa Tere otaaj momalaariwaa qaa batuya batuya ejemba kuma oñoma iikanonj uugia kuunjkebaa ano tosianonj Buñaa qaa meerangoj qetamakebuti, iyoñoo qaaagia doogoya ii saanoj qewagoj mindiñgoñkebaa. Kianj.

Boi takapolakaya mono qotogoj oñombu.

10 Ejemba mamaganonj qaa qej gejajuju ama sosoñæ kaañja qaa seña seña jeñ ejemba tiligoj oñomakeju. Anutuwaai aiweseya selegianoj kotogiti, iyoñoo tuuñnoñja ejemba jaasoñgononj iikañja koloonkeju.

11 Ejemba iikañja yonjoo qaaagia mono qowogowu. Yonjonoj Buñaa qaa kuma oñombombaajon mondonj monej iwoi horowombaajon moma kesawaranj qaa lanj jegi gamuyawo koloonkeja. Kaeñ ama sumanj tosaanja mono korebore meñ soorj oñongita enkaloloj koloogi.

12 Kriit iyanjiaa gejatootoo ej a moñnoj kaiyakagiaajon kokaeñ jeñ ooro, “Kriit ejembanonj mono kambañ so qaa qolomolongoj injarere qezeñ laligoj jerañai kombo kaañja ewaewañ koma baononj newageen nepaqepalo neñkeju.”

13 Yonjoojonj qaa kaeñ nañgonj jeroti, ii hoñaga. Kawaajon jigia iikanonj qaono momalaarigianoj asugij hoñawo koloowaatiwaajon ii mono kontakota jeñ terençgoj oñomakebaa.

* **1:6:** 1 Tim 3:2-7 * **1:7:** Ouwasia, zioz paris liida, bisop, gawoj meme waña iinoj qaa somata eeñ mende bosimbaato, paris tuuñuruta yonjoojon qama koolij kuma oñoma uugia kuuj gawonjiaa arengia oñoma gejanonoj qambajmambaj qaganonj galenj koma mindiñgoj oñomakebaa.

¹⁴ Momalaarigianoŋ hoŋawo kolooro Juuda nonoo beŋ sosombanana ano ejemba qaa hoŋa ſonqiqiŋ jenqkooto amakejuti, qaa iikaanqaoŋ geja mende ambu.

¹⁵ Uunana meleeneŋ Uŋa Toroyanoŋ konkonjora meŋ nonono soraaya kolojoŋi, ananaa nembanene mombaa ſonqoya ii mende eja. Anana nembanene kuuya saanoo newoŋatiwaas so koloojato, qewoloŋ ejemba qaa hoŋaoŋ yaŋgiseŋ amakejuti, iyoŋonoo ii me woi angi uugianoŋ kileŋ tiloonkeja. Uugianoŋ kokojinjinjawa kolooro uu gejagia duuro mono bao jaagoo tani kaanja laligoju.

¹⁶ Yoŋonoo “Anutu moma yagojoŋ,” jegianoŋ kaeŋ jer kaiyakagianoŋ ii qakooma qewagonkeju. Kaanja koloŋ Anutuwaanoŋ qaa qeqi injiro arokuukuugiawo kolooro gawoŋ awaa moŋ mewutiwaas so mende koloju. Kianj.

2

Ejemba somata ojoo qambanmambaj qaa

¹ Giinoŋ kaanja mende laligojanjwaaoŋ mono momalaariwaas qaa batuya batuya ii Buŋa Tere otaaŋ kokaŋ kuma ojomakeba:

² Eja waŋa ojonoŋ mono kilikalugia qaa laligogi goda qeqi ojombonjatiwaas so koloowu. Iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aogi momalaarigiaa jianoo qaoŋ hoŋa uukaleŋ koloonkebaa. Hoŋa kolooro ejemba tororo jopagoŋ ojoma laligowu ano kaparaŋ koma boŋ qeqi nambu. Kaeŋ laligowutiwaaoŋ kuma ojomakeba.

³ Emba waŋa ojonoŋ kaanjaqadeeŋ Anutuwaanoŋ emba soraaya yoŋoo so nanamemeŋgia ama meŋ laligowu. Gemaqeqe qaa mende kisama kema kaŋkebu. Wain apu mamaga newutiwaas moto siwa-yanoo mende kemeŋ osiwu. Uumeleeŋ nanamemembaa silia awaa qendeema tosaanja kuma ojomakebu.

⁴ Kaeŋ ama laligoŋ emba newo baagianoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ saanoo qambanmambaj qaa injiŋ laligogi yoŋonoo kaanjaqadeeŋ lomeraanjurugia uu wombogianoŋ jopagoŋ ojoma laligowu.

⁵ Jopagoŋ ojoma iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋ soraaya koloowu. Kaeŋ koloŋ miriwaas gawoŋ meŋ qelanjin nogo toro qaganoo meŋ lomeraanjurugia kalaŋ koma ojoma lourugiaa qaa baatanoo kema kotoŋgoŋ ojomakebu. Kaiyaka soraaya kaeŋ kuma ojongoŋ ama meŋ laligogi tosianoŋ Anutuwaa Buŋa qaa mepaego-wombaajon amamaawuya. Kianj.

Eja gbaworo ano welenqeqe ojoo qambanmambaj qaa

⁶ Eja gbaworo yoŋoo uugia mono kaanjaqadeeŋ kokaeŋ kuŋ ojomakeba: Yoŋonoo mono gawoŋ awaa mewutiwaajoŋ oyaŋkaa laligoŋ iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋkebu.

⁷ Uugia kaeŋ kuŋ ojoma geengo nanamemeŋ kuuya kanoŋ sili awaa qendeema ojoma laligowa. Mono gbiŋgbaoŋa qaa boŋ qeqi nama tanjhoraya qaa kuma ojomakeba.

⁸ Qaa momasiŋjawa jeŋ laligona ejembaŋ meŋ kamaaŋ gombombaaŋ amamaawuya. Kaeŋ jeŋ laligona tuarenjeŋjurunananoo qaa bologa jeŋ nonombombaajon qaa mongama hoŋa mende mokoloŋ gamugia mobuya. Kaeŋ kuma ojomakeba.

⁹ Welenqeqe runana ii kokaeŋ kuma ojomakeba: Yoŋonoo mono somataurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ koma qaa baatanoo kema laligowu.

Mono korisoro qeq ojombombaajon kaparaq koma nambu. Qaa injowuti, ii mono neselaq kiito qaganoj mende meleema ojomakebu.

10 Somatagiaa mirinonq*a* iwoi woi motooj ii oloj mende meñkebuto, somatagianoj injima moma laarinj ojomakebaatiwaajon mono kaparaq koma nambu. Gawoñgia kuuya mono gbiñgbaonja qaa pondaj meñ laligowu. Kaeñ laligon Anutu Hamoqege Tonanaa Buñja qaa kuma ojomakejuti, ii kotiñgoñ kopagogi hoñja kolooro iigi akadamuyawo kolooñkebaa. Kianj.

Laaligo soraayaa nemuña ii kaleñmoriaj.

11 Laaligo soraayaa nemuña ii kokaenj: Anutunoj ejemba kuuya hamo qeq nonombaatiwaajon ama kaleñmoriaj ninisaano gomañ so asugiro.

12 Kaleñmoriaj iikanon gadokopawaa laaligoya angonjorayawo ii gema qewombaa kana qendeema balombaa siñ kombombañja bologa qowogowonjatiwaajon mindiñgoñ kuma nonomakeja. Nanamemenana tororo galen koma aon qaa kuuya dindiñgadeenj gosin laligowombaajon koma gbilinj nonomakeja. Iikaanja kanonj Anutuwaa laaligo kombombañja ii kamban kokaamba koma gbilinj namononj laligowonja.

13 Kaanja laligonij Jiias Kraistnoj mombo kawaati, anana kamban iikanonj Anutu qabuñjyawo ano Hamoqege Tonana yoroo asamararanjgara asugiro iibonja. Anana oyanjboyañ kambanja ii kañ kuuwaatiwaajon jejeromoyromoñj ama mamboma laligojoñ.

14* Jiias Kraistnoj ananaajoñj ama iyanjañlaaligoya qeleema mesaoro. Anana nanamemeñ bologa kania kania iikanonj metogoñ nonoma doweñana memambaajonj moma koma konjoratiñ nonoma iyanjañlaa buñja soraaya koloowombaajonj ama laaligoya qeleema mesaoro. Ii mesaonj qewolonana songbanj añañ kanageso koloonj mono gaworj awaa awaa mewombaa ugeregerejama jojorij laligowonja.

15 Iikawaa qaaya mono kuma ojoma ejemba uugia nañgoñj kana songiwuti, ii ku-usuñ kuuyaa qaganoj temboma jeñ ojomakeba. Kaeñ ana mojnoñj jejewili ama gombabotiwaajonj mono galen meñ aonj laligowa. Kianj.

3

Uumeleej ojono mono sili kokaenj ama meñ laligowu:

1 Kuma ojoma qaa koi mono koma gbilinj ojona saanoj uu wombogianojjama romoñgowu: Uumeleej kanageso yoñonoj mono kaunsol komiti ano gawmambaa somataurugia tosaanja yoñoo qaa baagianonj kema qaagia tenj koma laligowu. Kulukkululu gaworj awaa mewutiwaajonj jegi ii kuuya mono jojorij meñkebu.

2 Uuqeqe qaa tokoronykota ii mombaajonj mende jewu. Añgawowo mende ambuto, ala meñ aonj uumotoojjama laligowu. Ejemba kuuya ii gumbonjonj qaganoj jama ojoma uuluaenojj metulañgoñj aonj laligowu. Kianj.

3 Anana kaanqagadeenj wala uunana mende tooro qaa qotogoj jinjauñ laligonij. Siijnana kombombañja bologa kania kania iikawaa moto siwayanoj kemeñ osin qagonij galen koma nononj sele busuwaa siñ korisoroya moñgamalaj laligonij. Goronkiki qaga-noñj kikekakasililijjama iikanonj laaligonana tiwilañ laligonij. Tosianonj arokuukuu moma kazi jama nononj batunananonj kere jaa aimaa aonj laligonij.

* **2:14:** Ond 130:8; Eks 19:5; Dut 4:20; 7:6; 14:2; 1 Piito 2:9

4 Kaej laligoninto, Anutu Hamoqeqe Tonanananoj silia awaa qeleema ninisaano uukalejanon koloq asugiro kotama uutanoj jopagoj nonono.

5 Jopagoj nonoma wajnana somongoj hamo qej nonono. Nononano dindija laligon gawon awaa awaa mej laligowonagati, iikawaajon ama mende niniima kobooro. Kawaajon qaagoto, iyanja kianjomuyanoj mono nemuj koma muro siŋgisongonana songbanoo kolokoloo dologa kolooniq Uŋaya Toroya uunanananoj ano mej gibilij nonono.

6 Anutunoj hamo qej nonoma Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist ijoro Uŋaya Toroya wasij kelemalelej maaro uunanananoj kemero laligoj.

7 Anutuwaa kalejnoriajanon nemuj koma muro qaanana jen tegoro solajaniwombaojona jen Uŋaya Toroyanoj uunanananoj kemero gibilinij. Gbilij nama oyanboyan laaligo tetegoya qaa laligowombaajon jejeromonromonj ama mambomakejori, ii saanorj buŋa qej aoworja. Kian.

8 Qaa oojeji, iikanorj hoj toojaga. Giinoj mono qaa kokaen kaparaŋ koma jen asarij onoma laligowa: Ejemba Anutu moma laarjuti, iyoŋonoj mono jegen qej nama uugia pondaj gawon awaa awaa mewutiwaajon ama laligowu. Kaej ambuti, iikanorj mono ejemba ilaan onono gawonjiaa hojja iima “Awaa soro!” jen laligowu.

9 Tosianorj eja uugia qaanoj jewageen jejuti ano ambosakorj yoŋoonoj qa areŋa areŋa amiŋ mogi kesa-awareŋa ano aŋgowowo koloŋkeji, giinoj mono ii yakarij gema qewa. Kaaŋgadeej Moosesnoj Kana qaa nononoti, tosianorj qaa motomotoonj iikawaajon mondonjosi angisipasipa koma soŋkeja. Jenoŋkooli kaanorj ii iwoi omaya tooŋ koloon mende totoonj ilaan onomakeja. Kawaajon ii mono gema qej mesaowa.

10 Moŋnoj qaa kaej jen horoj iikanorj undeundeŋ ama onomakeji, ii mono galenj meme qaa jen muna mende teŋ kono mombo jen muna indiŋ woi kolooro kileŋ yangiseŋ ambaati eenj, ii mono konjona uumeleŋ tuuŋ mesaorj seleŋgeŋ laligowu.

11 Iwaŋ kania kokaen ero moma yagojan: Iinoj kana songiŋ onompopo qej meeqeesooŋ siŋgisongo nanamemeŋ amakeja. Siŋgisongoj iikanorj mono kania qendeeeno soodabororo Anutunoj qaaya jen tegoro gere siawaa buŋa koloowaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

12 *Nii konjuru kambanj koi siti qata Nikopolis Griik kanoj rama laligomambaajon mojen. Kawaajon Artemas me Tikikus kitiga laligowatiwaajon wasiwe goonoj koubaati, kambanj iikanorj mono kambanj mende qej koriwaato, uulaŋawo mesaorj Nikopolis kaj mokoloonj nomba.

13 *Kana qaawaa momo eja (lawyer) qata Zenas ano Apolos yoronoj iwoi mombaajon amamaŋ memeqemeaj mej Kriit kanoj osir rabaobo. Kawaajon mono kaparaŋ koma ilawoila tosianorj sogaranorj naŋgoj orona saanorj toroqeŋ kembao.

14 Alaurunanananoj mono gaworj awaa awaa mewutiwaakania moma sororogonj pondaj jegeŋa zeŋ nama uugia iikanorj ama laligowu. Kaej aŋgi tosianorj lombo somata qatawo sangabangja mokoloowuti, ii afaaŋgoj naŋgoj onomakebu. Momalaariwaa hojja kaej kolooro laaligo gipeya (auta) nepinepi mende laligowu.

15 Niwo koi laligojuti, iyonjononj kuuya yeizozogia jegi goonoj kaja. Giinoj alaurunana Kriit kanoj Ponj moma laarinj uugianorj jopagoj nonomakejuti, ii mono noo yeizozona injona mobu.

* **3:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8; 2 Tim 4.12 * **3:13:** Apo 18.24; 1 Kor 16.12

Kaleŋmorianor̥ mono kuuya oŋowō ewa.

Filemombaa Tere Poolnoj Filemombaa Tere ano. **Jen-asa-asari**

Eja qabuŋyawo Filemon ii Kolosi sitinoj laligoj uuta meleema zioz gawoŋ meŋ welenqegeya qata Onesimus galeŋ kono kileŋ kok koma Room sitinoj keno. Kanoj kema Poolwo metulanqoŋ qaaya moma uuta meleema Poolwo Buŋa gawoŋ meri kapuare mirinoj oroongi rari. Onesimuswaa kambanq aqano Poolnoj Tere koi Filemombaajon ooŋ Onesimuswaa boronoj ama wasiro Kolosi eleeno. Tere kokanq uuta meleeneoti, iikawaa bujuja isaama Filemombaa uuta ii kokaen kuuro: "Gii mono welenqegegaa qinjita mesaŋ iwo uumotoon ama koma horoŋ muna uumeleenj alaga kaanq kooroŋganq nano iwaajon aisoon laligowa."

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaen:

Qaa mutuya 1-3

Poolnoj Filemon mepeseeja 4-7

Onesimuswaajon Filemombaa uuta kuuro 8-22

Terewaa qaa kota waŋa 23-25

1 Oo wombo alana ano neŋana Filemon. Pool niinoj Jiisas Kraistwaa gawoŋa meŋkejeniwaajon ama gbadoor noŋgi kapuare mirinoj rajeŋ. Uumeleenj alana Timoti iinoj niwo raro niinoj giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2 *Kaanagadeeŋ emba somata uumeleenj naaŋnana Apia ano Arkipus uumelembaa manjaqege ejanana ano uumeleenj kanageso goo mirinoj ajoroonkejuti, niinoj oŋoojoŋ tere koi oojeŋ.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoj mono kaledmoriaj oŋoni luauenq laligowu.

Filemombaa uukaleŋjaajon Poŋ mepeseeja.

4 Niinoj kambanq so qama kooliŋ gii romoŋgoj gomakejeniwaas so Anutuna daŋgiseŋ kokaembaaajoŋ jeŋ muŋkejeŋ:

5 Gii Poŋ Jiisas moma laarin jopagoj muŋ Anutuwaa ejemba soraaya kuuya jopagoj uukaleŋ oŋoma laligojan.

6 Daŋgisen jeŋ kokaen qama koolinkejeŋ: Momalaariganonj mono kotiŋ powowoŋ kolooro saanoj kooronananonj nama nonowo momalaariwaa qaaya jeŋ seŋ laligowaga. Kaeŋ Kraistwo qokotaŋ naniŋ kaleŋ awaa awaa nonomakeji, gii mono iikawaa kania korebore moma sorogowaga.

7 Oo uumeleenj alana, gii ejemba soraaya keraqeeajoŋ qeŋ oŋona afaaŋgoj laligoju. Niinoj uuopaga iikawaajoŋ ama mamaga aisoowe ikanoj noo uuna naŋgoŋkeja.

Filemonoj Onesimus koma horowaatiwaajon qisija.

8 Giinoj kaeŋ laligoj Kraistwo qokotaari saanoj awasaŋkaka kolooj kuusŋ qaganonj nama iwoi ambaatiwaajon jeŋ kotoŋ gombenaga.

9 Ii kileŋ Anutunoj uutanoj jopagoj noronjiwaajon ama saanoj jeŋkootona mesaŋ qisiŋ welema gonjeŋ. Gii Pool noo silina mojan. Niinonj eja waŋa koloojeŋ ano Kraist Jiisawaa gawombaajon ama kambanq kokaamba kapuare ejaga kaanagadeeŋ koloojeŋ.

* **1:2:** Kol 4.17

10* Nii kapuare miri kokanoj alaga qata Onesimus aitonjon ilaan mube uuta meleema momalaariwaa merana kolooro. Kawaajon kete iwaaj je men iwaajon ama qisij welema gonjej.

11 Iinoj wala welej qen laj mondon injarere laligoj qemasologen ama goma laligoroto, kamban kokaamba letoma gii ano nii awaagadeej ilaan norono gawojaa hojanon asugijkebaatiwaa so kolooya.

12 Iinoj neenaa wombó merana kolooya ano neenaa wombóna kaanjá wasij mube eleema goonoj kaja.

13 Niinon Oligaa Buñawaaajon ama kapuare mirinoj rajej. Kawaajon Onesimus somongowe niwo laligoj goo kitiga ilaan nombaatiwaaajon mojen.

14 Kaej mojento, ilaan nombaatiwaaajon mende kuuñ gonjej. Siinganoy jero ilaan nona sokonagato, giinoj weleñqeqega nombaga me angoj kombagati, iikawaajon “Oon!” mende jena neenodeej somonjona mumambajon amamaajen.

15 Onesimusnoj kokaembaaajon ama gomesaoromaen? Iinoj kamban torodaamon seleenjen laligon mombo eleema kaj giwo kamban tetegoya qaa laligowaa.

16 Wala weleñqeqe omaya kolooj laligoroto, kamban kokaamba ii uugun eja qaita moj kolooya. Úuta meleema mono wombó alanaraga kolooya. Niinon iwaajon siij mamaga mobe giinon eja ii iina Pombaa buña kolooro iwaajon nii nuuguñ siij honoja qaa momakebagaa.

17 Giinon niwo ala-ala ama laligojotiwaajon niinon kawe koma horon nonagati eej, mono Onesimusnoj karo iikaajon koma horon muba.

18 Iwoj moj ama bolij gono me iwaanony tosa moj goonoj ejí eej, ii mono noo tosaga jena ewa.

19 Nii Pool neenaa boronanon kokaen oojej, “Niinon ii metogomaña.” Niinon ilaan gombe uuga meleena tosaga somata ii kumbaatiwaaajon geenja kaanjadeej noo buña jeñ tegoj aona sokonaga. Kawaajon saanoy kokaen jewenaga: Onesimuswaanoj tosa ii mono jena geenjgaa tosaga ewa.

20 Oo uumeleen alana, Pombaa Buña gombeti, ii mono meleema ilaan nombagatiwaa siija mojen. Kraistwo qokotaajanji, iikawaa so mono Onesimus koma horona noo uunanony afaangoj qeanjgowaa.

21 Qaana teñ kombagati, ii moma laarin qaana oonj goo kaniaga kokaen ero mojen: Qaa jejeni, ii mono uuguñ awaa soro ama sororogowaga. Kianj.

22 Qaa moj koi: Ojonoj qama kooligi Pojnoj nii wasij meleema nono ojoonoj kamambaajoj mamboma jejeromojromoñ anjej. Kawaajon mono miri uuta moj noojon mojoojojongoa raba.

Yeizozo ano kotumotue qaa tetegoya

23* Alana Epafras iinoj Jiisas Kraistwaa gawombaajoj ama niwo kapuare mirinoj rama yeizozoya ano goonoj kaja.

24* Neñauruna gawoñ motoon menjkejonji Maak, Aristarkus, Deemas ano Luuk yoñonoy kaanjadeej yeizozogia angi goonoj kaja.

25 Poj Jiisas Kraistwaa kaleñmorianoy mono uñagia kotuegon oñowo ewa. Kianj.

* **1:10:** Kol 4.9 * **1:23:** Kol 1.7; 4.12 * **1:24:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; 19.29; 27.2; Kol 4.10, 14; 2 Tim 4.10-11

Hibruu Tere Moñnoñ Hibruu yonjoo Tere aŋgi. **Jen-asa-asari**

Jiisasnoñ Siwenoñ uro iikawaa gematanoñ gbani 35 kawaa so tegoro eja moñ qata mende mojonj, iinoñ Tere koi ooñ Juuda uumeleen ejemba yonjoononj ano. Juuda yonjooñ Hibruu (waba) qaa jegitiwaajon qagia Hibruu qagi. Tosianonj Juuda uumeleen ejemba ii sisiwerowero mamaga ama oñongi Jiisaswaanooñ kana dindiña mesaowombaajoñ romoñgoñ Juuda yonjoo kana walaganooñ duñanoñ mombo keubombaajoñ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparañkonkoj.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaej:

1. Jiisas Anutuwaa Meria iinoñ siimbobolo somata moma iikaanj kanoñ Mañä teñ komambaa kania moro. Kawaajoñ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya unjuuguñ uuta kolooja.

2. Anutunoñ Jiisas kuuro kambaj tetegoya qaa jigo gawoñ galenana wañja koloonj laligowaa. Añaa saya molaarotiwaajon siimoloñ ooñ-oonoñ tegoro jigo gawoñ galen tosañja yonjooñ mende amamaawoñja.

3. Uumeleen anonoñ Jiisas moma laarinij singisongonana mesaoñ hamo qen nonoma koomunonga metogoñ nononoñ toroko mende mojonj. Jigo gawoñ walaga ii unjaunja kaanj kolooro megij Jiisasnoñ hamoqeqewaa kania hoñja ninisaama añaa siimoloñ ooñooñ kaanj ambutiwaajon ama aoro.

Momalaari ejemba somata yonjoo siligiaa sunduya ii tetegoyanoñ (Boñ 11) ooñ momalaarigianoñ zololongowabotiwacioñ kokaenj kuuj oñonja, “Sisiwerowero ama oñongi kawaa siimboboloya ii mono kaparan koma mokosinjoñ moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qam-bajmambajaa ano galen meme qaaya ii aiñawo.

Buk kokawaa bakaya wañja 10 ii kokaej:

Qaa mutuya: Kraistnoñ Anutuwaa kania ninisaandabororo 1.1-3

Kraistnonj gajoba kuuya unjuuguja 1.4-2.18

Kraistnonj Mooses ano Joosua uruuguja 3.1-4.13

Kraistnonj jigo gawoñ galen kuuya unjuuguja 4.14-7.28

Kraistwaa soomonjoñ areñja ii soomonjoñ areñ walaga uuguja 8.1-9.28

Kraistwaa sa busuyanoñ siimoloñ kuuya unjuuguja 10.1-39

Momalaari ii iwoi mutuya ano wañja 11.1-12.29

Nanamemenananooñ Anutu keraqeeñjoñ meñ mubu 13.1-19

Qamakooli tetegoya 13.20-21

Üuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunoñ Meria wasiro qaaya ninisaano.

¹ Anutunoñ monowaa monoyanorja kanainj kana morota morota otaaqj qaaya ninisaamambaajonj moro. Kaeñ moma qaaya kambaj mamaga gejatootoo ejemba soloñoñ uugianoñ ano asuganoñ jegi ambosakonjurunananoñ moma laligoñ kougi.

² Kaañ laligoñ kougoro, kambaj tetegoyanoñ laligoninj kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganoñ jero moninj. Meria iinoñ Mañä ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokoloori Merianonj kambaj tetegoyanoñ iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajon jeñ tegoro laligoja.

³ Anutuwaa kaitanianooñ Meria ej muro kamaaj qendeeno. Anutuwaa asamararanjomoñ mono ii kuuro bilisik ano unjaunja kaanj iiniñ.

Singisongonana koma konjoratidaboroŋgo mono Siwe gomanoŋ uma duŋa meŋ Uutananaa boro dindiŋanoŋ raja. Iikanooŋ rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usuŋawonoŋ bosima galer koma laligoja.

Anutuwaa Merianooŋ Siwe gajoba uŋuuŋuja.

⁴ Anutunoŋ Meria qa muro iikanooŋ mono Siwe gajoba yoŋoo qagia ugugŋ akadamuyawo koloɔji, iikawaa so Merianooŋ Siwe gajoba uŋuuŋuŋ somatagia koloɔro newo baatanooŋ laligoja.

⁵* Anutunoŋ kamban moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajon qaa kokaenj mende jero,

“Giinoŋ noo Merana koloona niinooŋ kete goo Maŋga koloojen.”

Kaanagadeenj qaa moŋ kokaenj jerota eja,

“Niinooŋ iwaas Maŋga koloowe iinooŋ noo Merana koloowaa.”

⁶* Qaa ii mombo toroqen mutu Meria jen tegoro namonoŋ kamaamambaa-jon anoti, kamban iikanooŋ waladeenj kokaenj jero,

“Oo Siwe gajobauruna, oŋo mono korebore iwaas waeya meŋ mepeseenj laligowu.”

⁷* Siwe gajoba ii qaa kokaenj injorota eja,

“Anutunoŋ gajobauruta meŋ letoma ojono haamo kaanja koloonj kema kawuya. Welenqeureutanoŋ letoma gere bolaŋ kaanja koloonj kema kawuya.”

⁸* Ii kaeŋ injoroto, Meria ii qaa moŋ kokaenj ijomota eja,

“Oo Ponj, giinooŋ mono jinkaroonj duŋ raraganooŋ kamban tetegoya qaa rama uba. Taas gbaruga ku-usuŋawo iikanooŋ qindinŋoŋ nonona nanamemeŋ dindiŋanoŋ mono bentotongaa muŋgena koloonj en ubaa.

⁹ Giinoŋ nanamemeŋ solanjaas siŋ en gono nanamemeŋ doogoyaajon iriŋga soono kazi ama laligoŋ kouna.

Kawaajoŋ goo beŋga Anutu iinooŋ mono goo siŋ en muro gii korisoro kelenooŋ alauruga uŋuuŋuŋ honombonoŋa qaa gomoriro laligojan.”

¹⁰* Meriaa qaa moŋ ii kokaenj,

“Oo Ponj, giinooŋ kanakanaiyanooŋ namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanooŋ mono goo boroterega koloju.

¹¹ Siwe balonj kuuya kanoŋ opo maleku kaanja walaga koloonj aliwuyato, giinooŋ mono kottiŋ naŋa uba.

¹² Maki pipiŋkejoŋi, giinooŋ mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somoŋgojoŋ kaanja pipiŋ ojona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinooŋ mono tani motoongo kayadeenj koloonj gbaniga tetegoya qaa laligoŋ uba.”

¹³* Anutunoŋ kamban moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajon qaa kokaenj mende jero,

“Giinoŋ kan boro dindinanooŋ rana niinooŋ mono tuarenjeŋuruga kam-ban batuya kokanoŋ riŋ riitama oŋombe kamaanj uŋuro goo kanagaa doya koloogi otokoriaŋ maabonja.”

¹⁴ Meriaajon qaaya qaaya kaeŋ jeroto, Siwe gajoba ii moroga koloju? Kuuya yoŋonooŋ Anutuwaa weleŋqeqe uŋauruta koloju. Kaanja koloonj ejemba oyanboyaaŋ buŋa qeŋ aowuti, ii ilaaŋ oŋombutiwaajon wasiŋ ojono laligoja. Kianj.

* **1:5:** Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13 * **1:6:** Dut 32.43 * **1:7:** Ond 104.4 * **1:8:** Ond 45.6-7

* **1:10:** Ond 102.25-27 * **1:13:** Ond 110.1

2

Uunana mende meleembombotiwaa galer memo qaa

¹ Kawaajon Buñja qaa moninji, ii mono tororo moma asariwombaajon kaparan koma geja ambu. Namonoj laaligowaa iwoiya moñnoj nunuano laj kema kañ lalabubu laligowojati eej, mono Jiiaswaa hamoqeqe gawoñaa uuguñ eej laligoñ tiwilaawombo.

² Qaa ii kokaen jeñ asarimaña: Wala Siwe gajoba yononoj Buñja qaa jegi iikanon ejemba somongor ojono laligogi. Kaeñ laligoñ daen yononoj Kana qaa mende teñ koma songo waleengiti, Anutunoj mono kuuya iyonojoo qaagia dindijagadeen jeñ tegor ironja meleema ojono lombo qagianoj uro laligoñ kougi.

³ Yononoj lombo mokoloogi nononon kaanjadeen qaa qewonati eej, iikawaa ironjaajon mono nomaen oloñ kombonaga? Hamoqeqe gawoñ somata ii telambelan qaganon lolomoniñ ambonati eej, mono iikawaa ironjanonq aloeñ kombombaajon amamaawoña. Poñnoj kanaiñ hamoqeqewaa kania injsaño tosianon qaa ii jetanonq moma nañgoñ jeñ kotiigi sein sokoma nonono.

⁴ Ii nañgoñ jeñ asarigi Anutunoj yonowo motooñ nama qaagia nañgoñ jero angoleto aiwese kania kania ii ku-usuñawo asugiro Uñja Toroya molaan usuiñaa so mendeeno sokoma nonono. Kiaeñ.

Jiiasnoj danana kolooy Siwenoj nunuamambaaajoñ moja

⁵ Siwe namo gbilis koloowutiwa qaaya jeñkejoni, Anutunoj anana iikanon Siwe gajoba newo baagianoj laligowombaa areñja mende jeñ kotoro.

⁶* Kaeñ qaagoto, qaa ii moñnoj nañgoñ jerota Buñja Terewaa batuya moñnoj kokaen eja,

“Namo ejanon mono moroga kolooro ii romongon muñkejañ? Siwe gomambaa Ëja hoñanoj mono moroga kolooro ii kalañ komakejañ?

⁷ Giñor ii meñ kamaañ muna kambaj toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianoj kamaañ kamaañqegeta kolooy laligoro. Laligoro wana asamararañanoj uro kasasorøn ilawage muna akadamuyawo kolooy qabuñayawo laligoja. Kaña laligoñ ilawoila kuuya galer koma laligoja.

⁸ Boroterega kuuya mono iwaa jenkootoyaa baatanon laligowutiwaajoñ meñ kamaañ ojona laligowu.”

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usuñ baatanon laligowutiwaajoñ meñ kamaañ ojona iikanon iwoi mon mende mesaoro iwaa qaaya baatanon mende enaga. Areñ kaeñ anoto, kambaj kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usuñ baatanon meñ kamaañ ojono qaaya teñ komakejutiwa so mende injiimakejoñ.

⁹ Kaña mende injiimakejonto, Jiiasnoj mono kokaen letoma laligoro iimakejoñ: Koomuwaa siimboboloya morotiwaajoñ Anutunoj wanu asamararañanoj uro kasasorøn ilawage muro iiniñ akadamuyawo kolooy qabuñayawo laligoja. Anutunoj kaleñmoriña qendeema nonomambaaajoñ moma kuuya ananaajoñ ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaajoñ jeñ tegoro. Kawaajon meñ kamaañ muro kambaj toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianoj kamaañ kamaañqegeta kolooy laligoro. Kaña laligoroto, kambaj kokaamba qabuñja uuta meñ laligoja.

¹⁰ Anutunoj ilawoila kuuyaa kania kolooja. Iinoj kuuya anana iyanja mepeseeñ mubombaaajoñ ama mokoloon nonono laligojon. Iinoj ejemba

seiseiya nunuano asamararaŋaŋoŋ ubombaajoŋ moja. Kaeŋ moma hamoqeqenanaa Toya ii mende aŋgoŋ kono siimbobolo moma iikaŋaŋ kanoŋ gawoŋa ii medabororo asamararaŋa kuuya mokoloowaatiwaajoŋ moro sokono.

11 Moŋnoŋ meŋ soraiŋ nonomakeji ano ejemba soraaya kolooŋkejoŋi, kuuya ananaa kondomondoo Tonananoŋ mono motooŋgo kolooja. Kawaaŋjon Jiisasnoŋ qanana “Alauruna,” kaeŋ qamambaajoŋ gamuya mende momakeja.

12 *Kaniananaaŋoŋ Buŋa qaa moŋ kokaŋ jerota eja,

“Niinoŋ goo qaga ii neenaa alauruna yoŋooŋoŋ qama asariŋ oŋoma uumeleenŋ kanageso batugianoŋ nama mepeseenŋ gomakemaŋa.”

13 *Kaaŋgadeeŋ iikawaa Buŋa qaaya moŋ kokaŋ jerota eja, “Niinoŋ momalaarina Anutuwaanoŋ ama laligoŋaŋ.” Duŋaŋoŋ mombo iikawaa Buŋa qaaya moŋ ii kokaŋ jerota eja, “Moba, nii ano Anutunoŋ merabora nonoti, nononoŋ koi laligoŋoŋ.”

14 Moŋnoŋ meŋ komuŋ nonomambaa ku-usuŋa meŋ laligoji, Jiisasnoŋ mono ii melunŋoro kemebaatiwaajoŋ ama komuŋ iikanŋoŋ haamo ano. “Kileŋjaŋ Toya melunŋomaŋa,” jeŋ ejemba sa busunanawo laligoŋoŋ, iikawaajoŋ iinoŋ kaŋgadeeŋ ananawo tani motooŋgo iikayadeeŋ namo ejaga kolooro.

15 Ejemba laaligogia namonoŋ laligojutiwaa so komuwombaa torokoŋgianoŋ somonŋoŋ oŋono laligoŋ kougi, ii kuuya mono isama oŋono solanjaniwutiwaajoŋ ama name ejaga kolooro.

16 Siwe gajoba kalaŋ koma oŋombaatiwaajoŋ baloŋ ejaga mende kolooro, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma aŋgoŋ koma ɬaaŋ nonomakebaatiwaajoŋ mono iikaŋaŋ kolooro.

17 Kania kawaajoŋ ama iinoŋ ilawoila kuuya kanoŋ alauruta ananawo tani motooŋgo iikayadeeŋ kolooro. Jigo gawoŋ galenana waŋa koloŋ gawoŋa noŋ meŋ kianŋkomuŋ nonoma laligowaatiwaajoŋ mono ananawo tani motooŋ kolooro. Tani motooŋgo koloŋo mono saanŋoŋ jotameemena koloŋ jigo galeŋ waŋa gawoŋa meŋkeja. Ii memambaaŋoŋ singiŋgonanaa tawaya ama Anutuwa jaanoŋ ii koma konjoratiro.

18 Baloŋ ejaga kolooro ijoŋgoŋ aŋgobato meŋ mugi aŋo siimbobolo moma laligoroti, iikawaajoŋ ejemba aŋgobato meŋ nonomakejuti, anana mono saanŋoŋ ɬaaŋ nonomakebaa. Kiaŋ.

3

Jiisasnoŋ Mooses uuguu uuta kolojo.

1 Kawaajoŋ uumeleenŋ alaurunana soraaya, Siwe Toyanoŋ oŋoŋo nonowo tuuŋ somata motooŋgo laligojuti, oŋonoŋ mono uuroromonŋogia pondanŋ Jiisawsaanoŋ ama laligowu. Anutunoŋ ii wasiro aposol koloŋ jigo gawoŋ galenana waŋa koloŋi, iwaajoŋ kaeŋ jokoloŋkejoŋ.

2 *Moosesnoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondanŋ galeŋ koma oŋoma laligoro. Iikawaa so Jiisasnoŋ kaŋgadeeŋ moronoŋ kuuŋ muroti, iwaŋ qaaya misi metetaŋa qaa tororo otaaŋ membiriqembiria qaato, pondanŋ meŋ laligoro.

3 Miri ano eja miri meroti, ii gosiŋ oroniŋ motoŋqeqe ejawaa qabuŋyanoŋ mono miriwa qabuŋyaa mamaga uuguu nanja. Iikawaa

so Mooses ano Jiisas gosiŋ oroniŋ Jiisawaa asamararaŋa uutanoŋ mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaanja iima mokoloŋkejoŋ.

4 Miri kuuya ii mombaa borosowoya kolojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaa borosowoya koloja.

5 Moosesnoj Anutuwaanooŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaj weleŋ qen ojooma laligo. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ kanagen eja qaita mombaajoŋ jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeen isaama daŋgunuyaga nano.

6 Kaaŋa nanoto, Kraistnoj Anutuwaa Meria koloŋ Maŋaa qaaya (misi metetaŋa qaa) noj meŋ kanagesoya pondaj galen koma nonoma laligo. Anutuwaanooŋ kanageso ii anono kolojoŋ. Oyanboyaj mokoloowombaa-joŋ jejeromopromoj ama iikanooŋ qokotaŋ selenana meŋ uma awasanjkaka nama kotiidaborowojati eeŋ, mono Anutuwaa uumeleej kanageso koloŋ laligowooŋa. Kiaeŋ.

Yanjisən ama laligowombotiwaa galeŋ meme qaa

7 *Kawaajoŋ ojonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ qaa kokaen jeŋkejiwaa so koloowu,

“Ketedaa kokaamba Anutunoŋ ojooma qaaya saŋe ano mojuti eeŋ,

8 uugia mono roromongo boganoŋ mende gojombu. Ojoo ambosakonjurugianoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋjanooŋ kaiŋ kambaj moŋnoŋ Anutu qetama aŋgobato meŋ muŋ kareŋ aŋgiti, ojoo mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.

9 Yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋjanooŋ kaiŋ Anutu nii aŋgobato meŋ noma laligogi. Aŋgoletu ama meŋ laligoweti, ojonoŋ ii gbani 40 kawaa so ilma laligoŋ ii kileŋ nii mende moma laariŋ noŋgi uunanoŋ boliro laligowe.

10 Kawaajoŋ ejemba tuuŋ somata kambaj iikanooŋ namonoŋ laligogiti, iyoŋooŋoŋ ama iriŋna soono kokaen jewe, ‘Yoŋonoŋ mono suulaŋ uugianoŋ kaamaa ama jinjauŋ kemakeju. Laaligowaa kana kuma ojoma laligoweto, ii mende moma kotoŋ kougi. Qaago!’

11 Kaeŋ jeŋ iriŋsoŋsoon qaganoŋ qaana jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaananooŋ ii somoŋgoŋ kokaen jewe,

‘Haamo meŋ laligowutiwaas areŋ ama ojombeto, yoŋonoŋ mono oyanboyaj iikanooŋ mende keubu.’

12 Oo uumeleej alauruna, ojonoŋ mono kokaembajooŋ galeŋ meŋ aŋŋ laligowu: Ojooonja mombaa uutanoŋ doogoro momalaarianooŋ zololongoŋ kamaaro Anutu laaligo Toya gema qen laligowabo.

13 Kaeŋ qaagoto, siŋgisongowaa aŋgomokoloŋjanooŋ tiligoŋ ojono iikanooŋ ojooonja mombaa uuta gojombabotiwaaŋ mono weer so batugianoŋ uugia kuun aŋŋ laligowu. “Kete” qaa ii jeŋkejoŋi, iikawaa so mono jolongoŋ aŋŋ laligowu.

14 Anana Kraist moma aŋgoŋ koma iwo tuuŋ somata motooŋgo koloŋ laligojan. Wala uunana meleema uuwoi yakariŋ awasanjkaka mokoloŋ laligoniŋi, iikaŋa namonoŋ laligowojatiwaas so kaparan koma kotiŋ nambonjati eeŋ, mono oyanboyaj koloowoŋa.

15 *Buŋa qaa ii mombo jeŋ kokaen oojeŋ,

“Kete Anutunoŋ ojooma qaaya saŋe ano mojuti eeŋ, uugia mono mende gojombu. Ojoo ambosakonjurugianoŋ Anutu qetama kareŋ aŋgiti, ojonoŋ mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.”

¹⁶* Ejemba daen yonjonoj Buŋa qaa moma Anutu qetama karej angi? Moosesnoj kanageso uŋuano Iijipt mesaoj kagiti, iyoŋonoj mono kuuya kaan angi.

¹⁷ Ejemba daen yonjoojona amma gbani 40 kawaa so iriŋa soono kazi amma oŋono laligogi? Ejemba singisongo angi meŋ komun oŋono sele busugianon baloŋ qararaŋkoŋjanon kamaaŋ konjiti, iyoŋonoj mono kaeŋ kolooro.

¹⁸ Luaeŋoŋ haamo meŋ laligowutiwaas areŋ amma iyanjiaa balonjianaŋ mende keubutiwaas qaaya jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaayanoj somongoroti, qaa ii mono daen yonjoojona jero? Ejemba qaaya qotogoŋ yanjiseŋ laligogiti, ii mono iyoŋoojona amma jero.

¹⁹ Qaa iikawaa kania ii kokaen iima asarijoŋ: Yonjonoj Anutu mende moma laarin yanjiseŋ aŋgitivaajon amma iyanjiaa balonjianaŋ keubombaaŋ amamaagi. Kiaŋ.

4

Anutunoŋ kanagesoya sonda kendor nonombaa.

¹ Anutuwaanonaŋ keuma luaeŋoŋ haamo meŋ laligowombaa qaa somongoroti, qaa iikanonaŋ mono powowonaŋ kotakota eŋ nononja. Kawaajon oŋoonjaŋ moŋnoŋ loorij iyanjaa Siwe kana kekeŋa ii batuyanoŋ kotoro iikaŋa mokoloŋ muŋombo. Kawaajon mono batunananoŋ galeŋ meŋ awoŋoŋa.

² Baloŋ qararaŋkoŋjanonaŋ kagi Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ nononja kaanja jegi mogito, qaa ii mono eeŋ selegianondeeŋ mogi uugianoŋ mende kemero. Kawaajon moma-laarigia mende mekolooro tomphiŋ eeŋ laligogiti mende ilaaŋ oŋoma jaŋgoŋ qaoŋa.

³* Uunana meleema moma laarin laligojoŋi, anana mono Anutuwaanonaŋ keuma haamo meŋ oyaŋboyaŋ laligowona, ii mojoŋ. Anutunoŋ iikawaa Buŋa qaaya ii kokaen jerota eja,

“Kaeŋ jeŋ iriŋsionsooŋ qaganonaŋ qaana jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaananonaŋ ii somongoŋ kokaen jewe, ‘Haamo meŋ laligowutiwaas areŋ amma oŋombeto, yonjonoj mono oyaŋboyaŋ iikanonaŋ mende keubuya.’”

Anutunoŋ Siwe namo mokoloŋ orono kamban iikanonaŋ kanaŋ oyaŋboyaŋ gomanjanonaŋ mono medaborogita ejato, kileŋ qaa kaeŋ jero.

⁴* Anutunoŋ ween 7:baa qaaya jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaen eja, “Somaŋa 7 kolooro Anutunoŋ gawoŋa kuuya medabororotiwaas haamo meŋ kendoŋ rama moro.”

⁵* Anutunoŋ Buŋa qaa ii toroqen kokaen jerota eja, “Haamo meŋ laligowutiwaas areŋ amma oŋombeto, yonjonoj mono oyaŋboyaŋ iikanonaŋ mende keubuya.”

⁶ Ejemba tosianonaŋ Anutuwaa oyaŋboyaŋ mokoloŋ haamo meŋ laligowuti, qaa iikanonaŋ powowonaŋ kotakota eŋ nononja. Oligaa Buŋa wala kanageso jeŋ asariŋ oŋongiti, iyoŋonoj qootogogiaajoŋ amma oyaŋboyaŋ mende keuma haamo mende megi.

⁷* Haamo mende megitiaajoŋ amma Anutunoŋ mombo kamban moŋ amma qata ‘Kamban keteda koi,’ kaeŋ qaro. Kamban koriga tegoro kamban iikawaa Buŋa qaaya keteda koi jeŋ oojeŋi, ii mono Deiwid isaano kokaen jero,

“Ketada koi kaanjanooj Anutunoj ojooma qaa saje ano mojuti eej, uugia mono nanamemej bologanoj mende gojombu.”

8* Kaen jero Joosuanooj ujuano oyanboyanoj keuma haamo mewuyagati eej, Anutunoj mono kambaj qaita mombaa qaaya ii kanagej mende jenaga.

9 Ii mende jenagato, Anutunoj ojanooj kanagesoya haamo meme nonono oyanboyaj mokoloowonja. Qaa iikanooj mono powowoj kotakota ej nononja.

10* Iikawaa kania ii kokaej: Anutunoj ajan gawoja merotiwa haamo meej kendoj raroti, iikawaa so mojnoj Anutuwaa oyanboyanoj keuma haamo mewati, iinoj mono iyanja gawoja merotiwa haamoya ii kaanjideej meej oyanboyaj laligowaa.

11 Kawaajoj anana mono Anutuwaa oyanboyanoj keuma haamo memeta mokoloowombaajoj kaparaaj komboja. Ojoonojga mojnoj kamaan qej kanageso walaga yonjo qootogo tanigia iikayadeej otaawabotiwaajoj mono kaparaaj komboja.

12 Anutuwaa qaaya ii menjbilgibiliwaa kania ano ku-usuñawo koloja. Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanoj mono soo somata kuuya uñuuguñ jebomboj kolooro jeta leelee ii jetawo kolojao. Qaa iikanooj mono uu kokoosonana kotoj omenoj me Anutuwaa Uñjayanoj inaan nonomakeji, ii undeema kuuj nonomakeja. Sele busu kiti toroqeqenana ano siiñnanaa aladawoya ii kaanagadeej gosiñ (qaanana aasangoya mokoloonj) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombo-nana ano momakooto areñnana ii gosiñ qaanana jeñ tegonkeja.

13 Anutunoj iwoi kuuya mokolooro ej, ikanondeej iwoi moj ii aasangoyanoj mende ero awaagadeej iimakeja. Iwoi moj esuuniñ Anutunoj esunana ii saanoj luluma iiro iwaa jaasewaianooj asuganongadeej ej. Nanamemennana lopoya kuuya ii mono iwaanoj jeñ asariwombaa so kolojoj. Kiaj.

Jiisasnoj jigo gawoñ galenana uuta kolooja.

14 Jiisasnoj jigo gawoñ galeñ wañña uuta kolooj nononjiwaajoj ama anana “Moma laarin mujon,” jeñ jokoloonkejonj, iikanooj mono kotiñ namboja. Jiisas Anutuwaa Merianoj mono Siwe jakeya jakeya uñuuguñ urota raja.

15 Uuroromongonana tosia loolooria kolooro jigo gawoñ galeñ tosianooj kawaajooj wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawoñ galenananoj mono qaita moj kokaen kolooja: Iinoj anana kaanja nanamemej kuuya kanoj ananawo tani motoongo ijongoj anjobato meej muñ laligito, ii kileñ siñgisonjo moj mende ano.

16 Jigo galenananooj mono eu kalejmoriamba duñ rarayanooj rama kiañkomuñ nonomambaajoj momakeja. Kawaaajoj mono awasañkaka qaganooj nama iwaa kosianooj kembuja. Iwaa kosianooj kenij kalejmoriambaajoj amamaajonj, iwaa kambajaa dindinjanooj mono ilaan nonono ii saanoj mokoloowonja. Kiaj.

5

Galeñ wañnana Jiisasnoj ilaaj nonomakeja.

* **4:8:** Dut 31.7; Joos 22.4 * **4:10:** Jen 2.2

1 Namowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kuuya ii ejemba batugianonŋa meweengŋoŋ ojoma gawoŋ kokaen mewutiwaajon kuŋŋ ojoma kejoŋ: Iinoŋ ejemba jotamemenan koloŋ Anutuwu uumotoonŋo ama laligowombaa gawoŋa men singisongo aninjiwaa oro kaleŋa kaleŋa ii Anutuaajon ama iikanon siimoloŋ oonkeja.

2 Iyanjaas uuroromonŋoya tosianon kaanagadeeŋ loolooria kolojoa. Kawaajon ejemba lalabubu qaganon jinjauŋ amakejuti, ii saanoŋ wosomomo qaganon ama nonomakeja.

3* Loolooria koloojiwaajon mono iyanjaas singisongoŋ ano kanagesouruta yorjoo singisongogia kaanagadeeŋ koma konjoratiwaatiwaajon oronoŋ siimoloŋ oonkeja.

4* Moŋnoŋ qabuŋa ii aŋaajon mende buŋa qeŋ aowaato, Anutunoŋ Aaron oonoti, iikawaa so mono ii kaanagadeeŋ oonja.

5* Iikawaa so Kraistnoŋ kaanagadeeŋ aŋo jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaa qabuŋya ii aŋaajoŋ mende buŋa qeŋ aoroto, Anutunoŋ kokaen jen kotoŋ muro,

“Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋga koloojen.”
Qaa iikawaa so jigo gawoŋ galeŋ waŋnana kolooro.

6* Qaa iikayadeeŋ jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaen eja,

“Giinoŋ Melkizedek kaanja jigo gawoŋ galeŋ koloŋ kamban tetegoya qaa laligoŋ ubaga.”

7* Jiiasnoŋ sele busuwo namonoŋ laligoŋ iikanon kamban kamban qama koolin kotakota qaro jaŋjanon kamaaro Anutu koomunonŋa metogwaatiwaajon kotiroti, ii qisiŋ mun laligoro. Qisiŋ mun laligoŋ Anutu goda qeŋ qaayaŋ baatanonŋ ama aŋoŋ laligorotiwaajon Anutunoŋ qamakoolia moro.

8 Meria kolooro, Anutunoŋ ii kileŋ siimbobolo mende somongoro qaganon uro moma kanoŋ teŋkoŋkombaa kania mokoloŋ moma sororogoro.

9 Ii moma akadamuya kuuya mokoloŋ oyanboyon tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro. Kawaajon ejemba iwaas jetä teŋ koma laligojuti, ii kuuya mono saanoŋ kondoon ojonoŋ oyanboyon koloowuya.

10 Toya ii kolooro Anutunoŋ ii Melkizedek kaanja jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaajon jen tegon kuŋŋ muro. Kiaŋ.

Momalaariwaa hoŋa soowabotiwaal galeŋ meme qaa

11 Qaa ii saanoŋ toroqen mamaga jen somariiwonagato, ojonoŋ qaa moma otaawombaajon gaonjaajaa ama taŋqan anju. Kawaajon ii jen asarin ojombombaajon osiqosi anjoŋ.

12* Ojonoŋ kamban koriga kanageso walaga laligoŋ saanoŋ kamban kokaamba boi qaqažu koloowutiwaal so koloowuyagato, ojonoŋgio Anutuwaa qaa kota mutuya ii moŋnoŋ duŋjanon mombo kuma ojombastiwaajon amamaŋkeju. Ojonoŋ mono osiŋ Buŋa qaa ii aju kaanja newombaajon momakeju. Nene kotiga kaanja ii newombaajon amamaŋkeju.

* **5:3:** Lew 9.7 * **5:4:** Eks 28.1 * **5:5:** Ond 2.7 * **5:6:** Ond 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46 * **5:12:** 1 Kor 3.2

13 Моңној ii аju кааңа neñ laligoji, iinoj mono toroqeñ merasisi кааңа kolooja. Anutuwaa jaanø solaañ koloowombaa qaa kuma orjonto, iinoj iikawaa kania mende moma kotoñ tompinj laligoja.

14 Merasisi кааңа laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianoj somari-iroti, iyoñonoj newutiwaajoj ama eja. Ejemba Buñä qaa suulañ koma gibilj laligogi uumomogianoj meleendabororo saanoj afaangoj sili kuuya gosiñ awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaanjeju. Nene kotiga ii iyoñoojoj ama eja.

6

1 Kawaajoj Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboron iikanoj mono mende osiwoña. Kaen qaagoto, mono toroqeñ somariiñ akadamunana wo koloowombaajoj kaparañ koma laligowona. Momalaariwaa tandoya ku-daboron ii mono duñanoj mombo kanaiñ kuuwombo. Tando ii uugianoj kokaeñ kuuniñ: Nanamemenana koomuya mesaño uunana meleema Anutu moma laariñ muniñ.

2 Uunana meleenij momalaariwaa qaa batuya batuya kokaen kuma nononji moniñ: Siñgisongonana komá konjoratiwutiwa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa kania kuma nononji. Borogia qanananoj aambaa kania kuma nononji. Gbilj koomunojga waabonatiwaa kania kuma nononji. Anutunoj qaanana jeñ tegoro kambaj tetegoya qaa tokatoka ewatiwaa kania kuma nononji.

3 Momalaariwaa tandoya iikaya kuunjo mono toroqeñ teñ koma qeñ gibilwombaajoj momakeboja. Anutunoj esuñmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya mokoloowombaajoj kaparañ koma nambuja.

4 Kaeñ nambombaajoj moma iikanoj osiñ kamaawombotiwaajoj ama nanboña. Ejemba koi kaaңa ii uugia meleembutiwaajoj oñombombaajoj amamaanjejoj: Tosianoj uugia kambaj moñnoj asariro Anutunoj Siwe kalenja oñono moma aisoogi Ùña Toroyanoj susugoj oñono laligogi.

5 Anutu Buñä qaayaña naanja mogi oyanboyaj kambaj kanageñaa ku-usuñanoj uugianoj kemero mogi.

6 Ii kuuya momago momalaarigia mesaño Anutu gema qegi. Ejemba kaaңa ii uugia mombo meleembutiwa oñombombaajoj amamaanjejoj. Yoñonoj Anutuwaa Meria mepaegoj duñanoj mombo maripoonoj qeñe kaaңa menj kamaaqi ama asuganoj gamu qeñ muñkeju. Iikaanja kanoj Kraist qenjaaronoj jeñ gamu qeñ muñkeju.

7 Ii sareqaa kokawaa so: Koñnoj kambaj mamaga kiñ namo qaganooj kamaaqi uutanooj kemeñ baloñ menj kelekele mero gawoñ toyaa welenqeqeurutanoj nene komogi Anutunoj baloñ kotuegoro hoña kolooro komakoomo toyaa yoñonoj ii menj kowigianoj amakeju.

8* Kaeñ amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanoj namonoj asugiñ waamakeji, baloñ iikanoj mono nesambureya kolooja. Toyaa yoñonoj ii seigowombaajoj momago kaparañ koma mambonji hoña mende kolooro iima tetegoyañoj mono kuugi jewaa.

9 Oo wombø alauruna, nononoj sareqaa kaeñ jejonto, ii kileñ oñoo uugia meleema laligowutiwaajoj uuwoi mende anjoj. Oñoo uugianoj Buñä qaawaa hoñanoj asugiñ somariiwaatiwaajoj moma awasañkaka nanjon. Anutunoj hoña iiima metogon oñono letoma Siwenoj ubuya.

10 Anutunoj kalembone qaganoj doogoya mende kolooja. Oñonoj Anutuwaa ejemba soraaya ilaañ oñoma laligonj kouma toroqeñ ilaañ oñoma gawoñ menj laligonjeju. Kaeñ uujopagia Anutu qendeema mugi

qabuŋayanoŋ somariiŋkeji, iinoŋ gawoŋgia ano uujopagia kawaajon mende duduŋ tawaya meleema oŋombaa.

¹¹ Anana oyaŋboyaŋ koloowombaajon jejeromoŋromon ama iikanon awasaŋkaka uuwoi qaa nambutiwaas siiŋnana moma kokaen awelegoŋkejoŋ: Oŋonoŋ aŋa aŋa Anutuwaa uugere amakejuti, iikayadeeŋ mono toroŋ qendeema laligowu. Akadamugiawo koloowombaajon kaparaŋ koma namonoŋ laligodaborowutiwaas so iikanon mono mende looriwu.

¹² Qezeŋ koloowubotiwaajon mono awelegoŋkejoŋ. Anutunon oyaŋboyaŋ iwoi nonomambaa qaa somoŋgoroti, tosianon Anutu moma laarin siimbobologia moma mokosiŋgoŋ iikaŋa kanoŋ ii buŋa qeq aŋkeju. Oŋonoŋ iyoŋoo siligia otaawutiwaajon mojoŋ. Kiaŋ.

Anutuwaa soomoŋgo qaa ii uuwoiya qaa.

¹³ Anutunon Aabraham soomoŋgo qaa muŋ ii iyanja a qata qama jojopan qaayanoŋ jeŋ kotiiro. Moŋnoŋ Anutu uugun uuta laligonagati, saanoŋ iwaqata qanagato, iikaŋa moŋ mende laligorotiwaajon mono iyanja a qata qama jojopan qaaya jero kotiiro.

¹⁴* Jojopan qaaya ii Aabrahambaajon kokaen jeŋ ijoro, “Niinoŋ mono oŋanoŋ kotuegoŋ gomaŋa. Mono oŋanoŋ gbiliuruga gombe seiwuya.”

¹⁵ Kaeŋ ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaas qaa somongoro eroti, iinoŋ ii hoŋawo koloowaatiwaajon kaparaŋ koma mamboma laligoŋ hoŋa buŋa qeq aoro.

¹⁶ Ejembanon somatagiaa qata qama jojopan qaa jegi momakeju. Jojopan qaagianoŋ qaa jejuti, ii meŋ kotiiro qewagowombaajon amamaagi qaa jelegianon tegoa.

¹⁷ Iikawaa so Anutunon qaaya Aabrahamba gibiliuruta anana mobombaajon somoŋgoŋ jero. Qaa areŋa ii moŋnoŋ qewagon utegomambaajon amamaaji, gbiliuruta anana soomoŋgo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaajon moro. Kawaajon soomoŋgo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo jojopan qaayanoŋ jeŋ kotiiro indiŋ woi kolooro.

¹⁸ Anutunon qaa ii jeŋ iikawaa qolomoloŋa jemambaajon amamaaro. Iinoŋ qaa utekuteya qaa ii jeŋgo jeŋ kotiroti, iikanon mono uunana naŋgowaatiwaajon moro. Kawaajon ijongo ii mono jeŋ kotiiro. Anana balombaa nanamemeŋ bologanonŋa olon koma Anutuwaanoŋ keuma oyaŋboyaŋ nonombaatiwaajon jejeromoŋromon nononoti, ii mono koron meŋ mamboma laligoŋ.

¹⁹* Oyaŋboyaŋ koloowombaajon ama mamboma iikawaa uuwoi moŋ mende amakejoŋ. Jejeromoŋromonana iikanon uunanaa kasa mindaŋa tani kaŋa koloŋ nono Jiiſaswo somoŋgoŋ nonomakeja. Jejeromoŋromonanaa kasa mindaŋa koriga iikanon mono nonoononŋa kanain Siwe jigo gorawaa uutanon ūma jigo uuta leelee batugaranon opo sopa ej, ii kaŋagadeeŋ kotoŋ toroqen Jiiſas jin̄karon duŋ kowoganoŋ raji, iwaanon kenja.

²⁰* Jiiſasnoŋ jotamemenana koloŋ wala eukanoŋ ūma jin̄karon duŋ meŋ kambaj tetegeya qaa rama ubaa. Kaeŋ Melkizedek kaŋa jigo gawoŋ galenana waŋa koloŋ laligoja. Kiaŋ.

1 *Melkizedek eja ii gomañ qata Saalem kawaa kiñ poña kolooñ Anutu utaa jigo gawoñ galenjaga laligoro. Kaaña laligoro Aabrahamnoj kiñ poña poña manja qej haamo ama oñoma eleema gomañanøj karoti, kambanj iikanøj kan Aabraham mokoloonj kotuegoñ muro.

2 Kotuegoñ muro esuhinaya kuuya mendeema tenoñja motomotooñ (1/10) meñ nanduñjaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemeñ solañañ kiñ poña.” Qataa so wala “Nanamemeñ solañañ kiñ poña” kolooro ano toroqen kaanjagadeen “Saalembaa kiñ poña” laligoro. Saalembaa kiñ poñ qa iikawaa kania ii “Luaewaa kiñ poñ.”

3 Melkizedeknoj nemuñmaña qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambanja qaa ano koomuya qaa.* Kaeñ jigo gawoñ galen waña koloon kambanj tetegoya qaa laligon ubaa. Iinoj Anutuwaa Meriaa taní kaaña kolooja.

4 Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianoñ Melkizedekwaa kania qendeeno ii mono kokaenj iima asariwu: Aabraham ajo esuhina iwoi akadamuyawo kalugonj meñ karoti, iyonoñoonjga boro woi (10) kuuya gosinj bakaya motoonjgo meñ Anutuwaa nanduñ ano. Kawaajoñ Melkizedeknoj oñjanøj uuta somata qaita moñ kolooja.

5 Anutunoj Kana qaanoj qaa kokaenj jeñ kotoñ nononota eja, “Liwiwaa gibilinoja eja kuuñ oñonjgi jigo gawoñ meme (Liwait) koloogi kanageso oñonoj mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosinj iikanøj bakaya motoonjgo meñ Anutuwaa nanduñ ama oñomakebu.” Yonjonøj oñjo kaaña Aabrahambaa gibiliuruta koloojuto, ii kileñ iyanyañiañ kanagesourugia oñoo borogianøjgaa nandunana ii buña qej aonkebu.

6 Jeñkooto qaa kaen ejato, Melkizedeknoj Liwiwaa gibiliga moñ mende kolooja. Ii kileñ Aabrahamnoj Anutuwaa soomongo qaa moma aŋgoñ koma laligonj esuhinaya gosinj tenoñja motoonjgo (1/10) meñ Anutuwaa nanduñ anoti, ii buña qej aonj kotuegoñ muro.

7 Somatananaa newo baagianoj laligojonj, iyonoñj mono kotuegoñ nononjgi laligojonj. Qaa ii qakoombombaañ amamaañkejon.

8 Kanageso anana tenoñja motoonjgo (1/10) meñ Anutuwaa nanduñ amakejonj, ii balombaa jigo gawoñ meme (Liwait) yonjonøj buña qej aonkeju. Yonjonøj namonoj laligonj komuñkejuto, Siwenoñ eukanøj mombaajon nañgoñ jegi kottiñ laligonj ubaati, iinoj mono ii buña qej aonkeja.

9 Aabrahamnoj esuhinaya gosinj boro woi kuuya iikanøj bakaya motoonjgo (1/10) meñ Anutuwaa nanduñ anoti, iinoj ii gbilä Liwiwaañ kaañjagadeen waladeej ano. Kaeñ jeniñ saanoj sokonaga. Kambanj kokaamba tenoñja motoonjgo (1/10) meñ Anutuwaa nanduñ amakejonj, ii beññana Liwiwaa gibiliurutanøj buña qej aonkeju.

10 Kaanjagadeen munduñja Liwai koloowaatiwa romonjgoñ iwaa nanduñ anoti, iikawaa kania ii kokaenj: Liwainoñ amboya sele busunøj raro Melkizedeknoj mono kambanj iikanøj kan Aabrahambo aitonjgori. Kiañ.

Melkizedek ii Jiisawaa sareya kolooja.

11 Anutunoj Kana qaanoj Israel kanageso jeñ kotoñ nonono iikawaa so Liwai tuuñnoñja eja kuuñ oñoniñ jigo gawoñ galenana koloonjkegi. Gawoñ ii megij iikaanañ kanoj akadamunana kuuya mokoloowonagati eenj, anana jigo gawoñ galen qaita mombaajon mende amamaawonaga. Gawoñ

* **7:1:** Jen 14.17-20 * **7:3:** Buña Qaanøj Melkizedekwaa nemuñmaña ano sakitiuruta, kolokoloo anoo koomu kambanja ii mende jeñ asarija. * **7:5:** Jan 18.21

iikawaa hojanoj mende sokonotiwaaajoj ama Jiisasnoj mono Melkizedek kaanja asugiro. Ejembaajoj ii Aarombaa areqaa so mende kuugi asugiro.

12 Jigo gawoŋ galeŋ gawoŋaa kanianoj utegoji, kambaj iikanooj Kana qaanoj mono kaanjideej utegoja.

13 'Jigo gawoŋ galeŋ qaita moŋ,' qaa ii Pojnanaajoj ejonto, iinoj Liwai tuuŋnoŋga qaagoto, mono tuuŋ moŋnoŋga kolooro. Tuun iikawaa eja moŋnoŋji jiwowon jigowaa alatanoj nama gawoŋ mende menj laligoro.

14 Pojnanaanoj Juuda tuuŋnoŋga koloroti, qaa ii asuganoj eja. Mooses-noj Juuda tuuŋ yoŋonoj jigo gawoŋ galeŋ kombutiwaa qaa moŋ mende jero.

Jigo gawoŋ galeŋ Melkizedek kaanja moŋ

15 Kawaajoj jigo gawoŋ galeŋ moŋ Melkizedekwaa tani kaanja asugiji, iikanooj mono qaa jejoŋatiwaa hoŋa ii asuganondeej qendeeno sokonja.

16 Iinoj namo ejembaajoj Kana qaa otaaŋ tuuŋaa so jej kotogitiwaaajoj ama jigo gawoŋ galeŋ mende koloroti, laaligo kombombaŋa mende aliwaati, iikawaa ku-usuŋjanooj mono nemuŋ koma muro jigo gawoŋ galeŋ kolooro.

17* Moŋnoŋ iwaa kania naŋgoŋ jero Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, "Giinooŋ Melkizedek kaanja jigo gawoŋ galeŋ koloŋ kambaj tetegoya qaa laligoŋ uba."

18 Anutunoŋ kaeŋ jej enjkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usuŋjanooj qaano ilaaŋ nonombaatiwaaajoŋ amamaaŋkeji, iikawaaajoj ii qewagoro.

19 Kana qaanoj ejemba akadamunana mokoloowombaajooj mende ilaaŋ nonono. Qaago. Kawaajoj qaa areŋ mutuya qetegon kitiannoŋ jejeromoŋromooŋ awaa soro nononja. Anana jejeromoŋromooŋ iikawaa qaganooj nama saanoj Anutuwaa kosianoj kema qama kooliŋkeboŋa.

20 Anutunoŋ jigo gawoŋ galeŋ doŋgogaq qaaaya jej ii jojopaŋ qaayanooj jej kotiiro. Kaeŋ anoto, jigo gawoŋ galeŋ tosaanoo yoŋoo qaagia ii jojopaŋ qaanoj mende jej kotiig kileŋ kaeŋ arŋgi.

21* Tosianooj jigo gawoŋ galeŋ een koloogito, Anutunoŋ Jiisas kuuŋ qaaya ii jojopaŋ qaayanooj jej kotiŋ kokaen ijoro,

"'Giinooŋ mono jigo gawoŋ galeŋ koloŋ kambaj tetegoya qaa laligoŋ uba.' Pojnnoj jojopaŋ qaa jej kotiroti, qaa ii mombo mende utegowaa."

22 Jojopaŋ qaa iikawaaajoŋ ama Jiisasnoj mono soomonjo areŋ gbiliaa hoŋa koloowatiwaa galenka koloŋ nanja. Kaeŋ Anutu ano ejemba batunananooŋ gawoŋ menj laligooja. Soomonjo areŋ iikanooj walaga uuguuŋ awaa soro kolojoa.

23 Jigo gawoŋ galeŋ tosaanoo ii wala eerŋanoŋ mamaga laligogi. Komunj gawoŋja toroqen mewombaajooj amamaagiti, iikawaaajoj ii mamaga lali-gogi.

24 Yoŋonoŋ mamaga laligogito, Jiisasnoj kambaj tetegoya qaa laligoŋ ubaati, iikawaaajoj jigo gorawaa galeŋ gawoŋ ii tetegoya qaa menj laligoŋ ubaa.

25 Gawoŋ ii menj laligoŋiwaajoŋ ama Jiisasnoj ejemba iwaanoj kagi unjuano Anutuwaa kosianoj kemakejuti, ii saanoj kotiŋ hamo qen orjono qaagianoj komunjkeja. Kambaj so yoŋoojoŋ ama Anutu qama kooliŋkejiiwaajoŋ laligoji, iikawaaajoj mono saanoj hamo qen nonondaboroŋkeja.

26 Jigo gawoŋ galen waŋa kaanjanooŋ mono saanoŋ sokoma nononja. Iinoŋ toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya koloojaa. Anutunoŋ Jiisas singisongo ejemba ananaanongaa tirin koton wano Siwe jakeya kuuya koton euwaa euyanoŋ uma qaita moŋ koloonj laligoja.

27 *Jigo gawoŋ galen tosianooŋ somaŋa somaŋa wala iyangjiaa singisonjogiaajoŋ ama iikawaa gematanooŋ kanageso yoŋoo singisonjogiaajoŋ ama oronoŋ siimolooŋ oonj laligoŋkegi. Jiisasnoŋ aŋaa sele busuya qeleeno siimolooŋ ooŋooŋ kaanja ama mugi iikaanja kanoŋ kanageso ananaa singisongonanoo ii indiŋ motoonjoo iikanondeeŋ koma konjoratiro sokondabororo. Kawaajon Jiisasnoŋ ii jigo gawoŋ galen tosaanja kaanja kamban so amakebaatiwaajoŋ mende amamaaja.

28 Anutunoŋ Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanoo ejaa ii kuun oŋongi jigo gawoŋ galen waŋa koloonkeju. Balon ejaa yoŋonoŋ ku-usungia qaa laligojuto, Anutunoŋ oyanboyaŋ koloowombaa qaaya ii kanageŋ nonoma ii jojopaŋ qaayanon jeŋ kotiroti, iikawaa so Meria kuuro waŋnana koloja. Waŋnana iinoŋ mono akadamuya korebore mokoloonj kamban tetegeya qaa kotiga laligoŋ uma laligowaa. Kianj.

8

Soomongo areŋ gbiliaa jigo gawoŋ galen waŋa

1 *Qaa jeŋoŋi, iikawaa qaa kota waŋa ii kokaeŋ: Anana jigo gawoŋ galen waŋnanaawo kolojoŋ. Waŋnana iinoŋ Siwe gomanoŋ uma Uufanana iwaajinjkaroŋ duŋ rara kooronoŋa boro dindinjanooŋ raja.

2 Opo sel jigo hoŋa ii Siwenonj ejaa. Ii namo ejanoŋ memeta qaagoto, Poŋnoŋ aŋo ii mero. Jigo gawoŋ galen waŋnana iinoŋ opo sel jigowaa uuta leegen qata kowoga totoonj iikanooŋ laligoŋ Anutu weleŋja qemambaa gawoŋa menjkeja.

3 Balombaa jigo gawoŋ galen waŋa kuuya ii nanduŋ kaleŋ Anutuwaaajoŋ ama oronoŋ siimolooŋ oonj laligowutiwaajoŋ kuun oŋomakejoŋ. Iikawaa so jigo gawoŋ galen waŋnana Jiisasnoŋ kaanjadeeŋ aŋa Anutuwaa nanduŋ ama muro.

4 Mooseswaa Kana qaawaa so nanduŋ kaleŋ Anutuwaaajoŋ amakebonjatiwaajoŋ ejaa kuun oŋongi laligoju. Kawaajon jigo gawoŋ galen waŋnana iikanooŋ namonoŋ laligonagati eeŋ, iinoŋ mono balombaa jigo gawoŋ galenja koloomambaajoŋ amamaanaga.

5 *Balombaa jigo gawoŋ galen yoŋonoŋ balombaa jiwowoŋ jigoŋ Anutu weleŋja qewombaa gawoŋa menjkeju. Jigo iikanooŋ Siwe jigo gorogaa sareya ano uŋaya koloja. Moosesnoŋ jigo opo selnoŋ memambaaajoŋ anoti, kamban iikanooŋ Anutunoŋ Siwe jigo yaa areŋa ii isaano. Aisandaborooŋ galen meme qaaya kokaenj ijoro, “Moba, baanjanooŋ laligona areŋ qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaaŋ mewa.” Iikawaa so opo selnoŋ jiwowoŋ jigo gora mero iikanooŋ Siwe jiggowaa qereweja kolooro.

6 Anutunoŋ oyanboyaŋ koloowombaa soomonjoo qaa gbilia nonono iikanooŋ soomonjoo qaa walaga uuguuŋ awaa soro koloja. Soomonjoo qaa iikanooŋ areŋ gbiliaa tandoya koloja. Soomonjoo areŋ gbilia iikanooŋ mono areŋ walaga uuguuŋ qabuŋyawo koloja. Qabuŋja iikawaa so Jiisasnoŋ soomonjoo areŋ gbiliaa gawoŋa awaa soro ii buŋa qeq aŋ Anutu ano ejemba batunananoo nama ilaaŋ nonomakeja. Gawoŋa iikanooŋ mono balombaa jigo gawoŋ meme ii mamaga uuguuŋ akadamuyawo koloja.

7 Soomonjo arej mutuyanor koposowaa qaaya qaa koloor sokonagati eeñ, soomonjo arej kanageñanor koloowaatiwaajor mono eeñ mende mambombonaga.

8 *Kaento, ejembanor kileñ boligi Anutunoñ kanagia mokoloor jen onjoma kokaen jero,

“Poñ niinor kokaen jen kotojen: Mobi! Kamban moñ kañ kuuwaati, iikanor Israel tuuñ ano Juuda tuuñ oñjowo soomonjo arej gblia amanja.

9 Niinor ambosakoñjurugia borogianor meñ Iijipt kantrinorja ujuambe seleenjen kagi yonjowo soomonjo arej ambeto, yonjonoñ noo soomonjo arej ii mende qokotañ ten kongi. Kawaajor niinor kaanjadeer ii gema ujuwe. Poñ niinor kaen jen kotojen. Soomonjo arej gblia amanjeti, ii Buñja qaa walagaa so qaago.

10 Kaanja qaagoto, kamban iikanor kañ kuuro Poñ niinor Israel kanageso yonjowo soomonjo arej gblia kokaen ama jemaña: Niinor mono neenaa Kana qaana kuuya ii yonjoo roromongogianor ama uugianon tere kaanja oowe ewaa. Kaeñ ama yonjoo Anutugia koloowe yoñjonor mono noo kanagesona koloor laligowuya.

11 Kamban iikanor somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagon laligowuya. Kawaajoñ boi moñnoñ PombaÑ kania mobutiwaajor batugianor mende kuma onjoma laligowaa. Datanoñ koga kokaen mende ijowaa, ‘Gii mono Poñ moma yagowa.’

12 Kokaembajon nii moma yagon noma laligowuya: Niinor nanamemengia bologa ii songbama mesaomanja. Singisongogia mono duduñ ii mende toroqen romongomanja.”

13 Anutunor soomonjo areñä kanageñajor “Gblia” jen iikaanjä kanor soomonjo arej mutuyaajor “Mono walaga kolooro,” jero kania kaen kolooro. Qaa arej moñnoñ kamban koriga ej walaga kolooji, iikanor mono alimambaa anja. Kiañ.

9

Balombaa opo sel jigonor Anutu kokaen mepeseegi:

1 Anutunor soomonjo arej mutuya ama iikanor kaanjaadeen waeya menj mepesewombaa areñä ii jen kotoro otaagi. Ii otaanj namonoñ opo sel jigo gora megí ero.

2 *Anutuwaa opo sel jigo gora ii kokaen megí: Jigo uuta mutuya kanor lambewaa duñ rarata ano bered kowoga ii Anutuwaa jaasewanjanor nene duñnoñ Anutuwaa buñja angí raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya

3 *KawaÑ gematanoñ uuta moñ qata jigo kowoga totoorj ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranoñ opo sopa nano.

4 *Jigo uuta kowoga totoorj iikanor jinij oojoombaa alata ano soomonjo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulnoñ memeta ano bokis selia ii kuuya goulnoñ tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjonor ama bokis iikawaa uutanor galen komakegi. Kaanjaadeen Aarombaanoñ taa gbaru sota junjunäanoñ Anutunor soomonjo areñä jamonor ooro ilanjä ii bokis iikawaa uutanor galen komakegi. Bokis uutanor iwoi karoon ii kaen egi.

5 *Bokis qaganor borosowo gajoba woi goulnoñ memeta ii nani. Ii Anutunor kosere laligoro asamararañaa sareya ii kolooro. Borosowo woi

* **8:8:** Jer 31.31-34 * **9:2:** Eks 26.1-30; 25.23-40 * **9:3:** Eks 26.31-33 * **9:4:** Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jan 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5 * **9:5:** Eks 25.18-22

ii engegara kotuma bokis unuŋa turuŋ nani. Bokis unuŋa ii Anutuwaa koma konjoratiwaa duŋa kolooro. Qaa motomotooŋ ii kambaj kokaamba anja anja tororo amiŋ mobonjatiwaa so qaago.

6* Anutuwaa opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaeŋ areŋgogi ero jigo gawoŋ galen yoŋonoŋ kamban so jigo uuta mutuya kanon̄ uma Anutu weleŋa qeŋ gawoŋgia meŋ laligogi.

7* Kaŋaŋa laligogito, jigo gawoŋ galen waŋa iinondeen gbani so indiŋa motoongo kanoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanon̄ uma laligoro. Sa meŋ iikanon̄ uma aŋaŋaoŋ ano kanageso yoŋonoŋ poumapouŋ qaganoŋ siŋgisongo aŋgiti, mono iikawaŋaoŋ ama siimoloŋ oon̄ sa maaro kamaaro.

8 Kaeŋ areŋgoin̄ aŋgi Uŋa Toroyanoŋ sare ii qendeema iikanon̄ ejemba kokaen̄ kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanoŋ toroqen̄ nanji, kambaj iikanon̄ Anutunon̄ jigo uuta kowoga totooŋ iikawaŋa kania ii asuganoŋ mende injsaano laligogi.

9 Qaa ii kambaj kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaen̄: Ejembaŋoŋ kaleŋa kaleŋa nanduŋ ama siimoloŋ meŋ kagi oonkejuto, uu-gianoŋ kileŋ luae mokoloowombaajoŋ amamaaŋkeju. Uugianoŋ siŋgisongo aŋgitiwaŋaoŋ ama tiloro siimoloŋ meŋ kaŋ Anutuwaa jigo goranoŋ uma qama kooliŋkejuto, iikanon̄ mono siŋgisongoŋia koma konjoratiwombaajoŋ amamaaŋkeju.

10 Nene kaleŋ ano apu kaleŋ meŋ kaŋ kema koma kaŋ koma aŋgi oomulu kania kania meŋ oŋomakejuto, kaeŋ selewaa jeŋkootoya kayagadeen̄ otaaŋkeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa areŋ gbilaa kambanjanon̄ kaŋ kuuro iikanondeen̄ kanain̄ mende toroqen̄ sokombaa. Kian̄.

Kraistwaa sayaa kania

11 Kraistnoŋ kaŋ oyanboyaŋ nonomakejiwaa jigo gawoŋ galen waŋa kolooroti, iinon̄ balombaa opo sel jigo ejanoŋ memeta iikanon̄ mende uro. Kaeŋ qaagoto, Siwenon̄ jigo gora raji, mono iikanon̄ uro. Jigo gora iikanon̄ uuta qaita moŋ kolooja. Asamararaŋaŋoŋ mono akadamuyawo.

12 Iikanon̄ uma jigo uuta mutuya kotoŋ meme ano bulmakaŋ meria yoŋoo sagia mende meŋ keno. Kaeŋ qaagoto, iyanjaŋa sayaa maaro iikanon̄ nemuŋ koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totooŋ iikanon̄ uro. Iikanon̄ kambaj motoongowaa so uro tegoy sokonota eja. Dowenana kaeŋ meŋ oyanboyaŋ koloowombaajoŋ kondooro kambaj tetegoya qaa sokoma eŋ ubaa.

13* Wala namonoŋ meme ano bulmakaŋ ejia uŋuŋ sagia meŋ kaŋ bulmakaŋ embia kowiŋa kanoŋ siimoloŋ oon̄ iikawaŋa bugaajoŋa kaŋaŋgadeen̄ meŋ kaŋ ejemba kokojinjingia wo iikanon̄ qeesaaŋ oŋomorigi sokoma oŋono. Kaeŋ hamo qeŋ oŋoŋgi iikanon̄ selegia songbama meŋ soraiŋ oŋono laligogi.

14 Kaeŋ aŋgiti eeŋ, Kraistwaa sayanoŋ mono kambaj kokaamba hamoqege tani ii mamaga uuguu kokaen̄ ama nonomakeja: Sayanoŋ mono uunana tiloro songbama nanamemenana koomu kotigaa buŋa koloowonjatiwaa so ii koma konjoratiŋkeja. Kaeŋ ama nonono laaligo Toya Anutu weleŋa qewombaa gawoŋa ii mono afaaŋgoŋ meŋ laligowonja. Uŋa Toroyanoŋ laligeŋ kouma tetegoya qaa laligeŋ ubaati, iinon̄ mono Kraist ilaaŋ muro koposoya qaa laligoroto, ananaaŋoŋ ama iyanja qeleema aŋ Anutuwaa siimoloŋ lama kolooro.

* **9:6:** Jan 18.2-6 * **9:7:** Lew 16.2-34 * **9:13:** Lew 16.15-16; Jan 19.9, 17-19

15 Kania kokaembaajoj Kraistnoj soomonjo arej gbliaa galej waŋa koloja: Anutunoj ejemba oyanboya kolooj kambaj tetegoya qaa kaanqalaligowombaa qaa somonjoj oyoonoti, iyononj iwoi ii buŋa qeq aowutiwajon moja. Kawaajon ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananoj uumotooj ambombaa gawoja meŋ laligoja. Soomonjo arej mutuyaakambajanoj ejembanoj kana uuguj siŋgisonjo aŋgi iikanonj somonjoj ojono laligogiti, Kraistnoj ii iikanonj isama ojonomambaajoj ama komunj dowegia mero.

16 Moŋnon ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaj iikanonj aliaa buŋaya koloowaatiwaajon jeŋ kotorota qaa eji, alianonj iwoi ii uulanjəwo mende mewaa. Uulanjəwo qaagoto, qaa toyanoj komuro kanianonj asuganonj asugiro iigigo kambaj iikanonj ii saanoj mewaa.

17 Jaawo laligoro kambaj iikanonj qaaya iikanonj hoŋjəwo mende koloowaato, qaa toyanoj komurogo qaayanoj mono esuŋjəwo koloowaa.

18 Qaa iikawaa so soomonjo arej mutuya ii kaanqadeenj oro saya mende maabuyagati eeŋ, mono hoŋjəwo mende koloonaga.

19* Arej mutuyaah hoŋa ii kokaenj kolooro: Moosesnoj Kana qaawaa jenkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yonjoojō weenjongo bulmakao meria ano meme uŋjuro sagianonj kamaaro. Kamaaro ii meŋ apuwo mindirin lama juya osoga nezorjbalā meŋ gumion susuyanoj somonjon sanonj qendungonj qeesaaro Kana qaa Tere lama selianonj ooŋ lipinjiti, ii moriro. Li morinjō kanageso kuuya batugianonj liligonj sa apunonj qendungonj qeesaan giliro iikanonj ojonomoriro.

20 Kaeŋ ojonomorij kokaenj injjoro, “Anutunoj qaaya teŋ kombutiwaajon jeŋ kotoŋ ojoma ojowo soomonjo anji, mono iikawaa sayaga koi.”

21* Kaeŋ injjōj toroqeŋ opo sel jigo gora ii kaanqadeenj sa iikanonj qendungonj giliro moriro. Hamoqeqe gawoŋ mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaanqadeenj qendungonj giliro moriro.

22* Anutuwaa Kana qaanonj jeŋ kotojiiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanonj songbanij soraaya koloŋkeja. Kawaajonj moŋnonj sa mende maanagati eeŋ, Anutunoj siŋgisonjgonana mende mesaonaga. Kiaŋ.

Kraistwaa sayanor siŋgisonjgonana koma konjoratiŋkeja.

23 Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano uŋauŋjaya. Namonoj jigo ano iwaai borotere ano borosowo ii siimolonj oojooŋj ama iikaanqal kanoj hamo uŋugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaaajoŋj ii mende sokonja. Kawaajonj Kraistnoj siimolonj oojooŋj qaita moŋ anoti, iikanonj mono Siwe jigononj uma iwaai ilawoilaya kuuya hamo uŋjuro soraaya koloogi sokono. Siimolonj oojooŋj qaita moŋ iikanonj mono namowaa siimolonj oojooŋj ii uuguj akadamuyawo kolooro.

24 Iikawaa kania ii kokaenj: Kraistnoj jiwowoj jigo uuta kowoga totoonj ejanoj memeta iikanonj mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya hoŋja uŋauŋjaya kolooro. Kraistnoj mono Siwe gomaŋ hoŋa iikanonj uma kambaj kokaamba ilaŋ nonomakebaatiwaajon jotamememana koloŋ Anutuwaa jaasewaŋjanoj asuginkeja.

25 Namowaa jigo gawoŋ galen waŋjanor gbani so oro sagia meŋ jiwowoj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uma laligoro. Kraistnoj iikawaa so mende amakeja. Iinoj Siwe gomanorj indiŋ mamaga mende uro. Anutuwaa siimolonj lama kolooro gbani so qeqkebutiwaajonj ama eu mende uro.

26 Indiñ motoongonoj mende sokonagati eeñ, iinoj mono Anutunoj Siwe namo mokoloj oronoti, kambaj iikanonja kanaiñ siimboboloya kanjanjavo moro indiñ seiseiya koloonaga. Kaeñ qaagoto, namowaa kambanjanon tegomambaajon ano kambaj kokaamba indiñ motoongogadeej singisongo koma konjoratiwaatiwaajon ama asugiro. Asuginj iyanja si-imolon oonjoon kaanjo ama mubutiwaajon ama aoro.

27 Namo ejemba ananaa arenjanaa ii kokaenj eja: Anana kambaj mojnou komuwoonaanoj ano iikawaa gemataanoj Anutunoj qaanana gosiñ jeñ tegoj nonombaa.

28 *Arenj iikawaa so Kraistnoj kaanjadeej ejemba seiseiya ananaa singisongonana koma konjoratiwaatiwaajon indiñ motoongowaa so kañ iyanja siimolon oonjoon kaanjo ama mubutiwaajon ama aoro. Iinoj kambaj mojnou eleema kawaal. Singisongowaaajon ama mombo mende kawaato, ejemba asugijaatiwaajon mambomakejonji, mono anana oyañboyaa nonoma nunuumbaatiwaajon ama asugiaawa. Kianj.

10

Indiñ motoongo koomunoj ama aoro sokondaborota eja.

1 Kana qaa walaga iikanon oyañboyaa koloowombaakania hoñja ii mende kolooroto, oyañboyaa asugijaatiwaaa uñqunaya iikaya ero. Anutuwaa Kana qaawaa kania kaeñ ejiajaaonj ama ejemba Anutu mepesewombaajonj jigo goranoj kambaj so umakejuti, iyonjonj mono letoma akadumagiawo koloowombaajon amamaarkeju. Yonjonj kambaj tetegoya qaa nanduñ kaleñ menj kañ ama siimolon oonjoon iikayadeej gbani so toroqej ama laligogito, iikanonj mende sokono.

2 Iikanonj sokonagati eeñ, siimolon oonjoon ii saanon mesaowuyaga. Jigo goranoj Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonjonj indiñ motoongo hamo unjigi soraaya koloodaborowuyagati eeñ, iikaenj mono singisongogiaa gamuya ii mende toroqej mobuyagato, ii toroqej mogi. Kawaajon oro kaleñ ii toroqej nanduñgiiga amakegi.

3 Gbani so siimolon oonj laligogiti, iikanonj mono toroqej singisongogiaa gamuya ii jeñ gibilj oñono laligogi.

4 Bulmakaao ejia ano meme yonjoo sagianoj mono singisongo koma konjoratiwaatiwaajon amamaarkeja. Ii batogogito, osij laligon kougi.

5 *Kawaajoj Kraistnoj namonoj kamaaj asugiroti, kambaj iikanonj kokaenj jero,

“Anutu, giinoj nanduñ kalembaajonj ano siimolon oowutiwaajonj mende koposongon laligonato, namonon laaligowaa selia ii mozoñgonj nona.

6 Siimolon oonj singisongogiaajonj ama nanduñ kaleñja kaleñja ama laligogiti, ii iima kawaajoj mende aisoonj laligona.

7 Kambaj iikanonj kokaenj ijowe, ‘Anutu, moba, niinoj koi kajeñ.

Noo kanana ii papia liipinjaa iikanonj oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiñgaa so ama menj laligomaanja.’ ”

8 Wala kokaenj jero, “Nanduñ kaleñ ama siimolon oonj singisongogiajanoj solanjaniaatiwaajonj iwoj kania kania ama laligogiti, iikawaaajonj mono siijganonj mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajoj mende aisoonj laligona.” Iwoj ii Kana qaa walaga so toroqej amakejuto, ii kileñ kaeñ jero.

9 Kawaa gematanoj qaa kokaen jero, “Anutu moba, niinon mono koi kan goo uusiijga so ama meñ laligomaña.” Kaeñ jeñ Anutu waeya meñ mepeseeuwombaa kania mutuya ii qewagon kana gbilia kuuro.

10 Anutuwaa uusiijanor nemuj koma muro selianor siimoloj oojoor kaanja angi tegorotiwaajor mono tak kotoj nonono soraaya koloodaboroniñ. Indij motoongowaa so selia qeleenoti, iikanor mono kambaj so sokoma ej ubaa.

11 *Kambajsa kambajsa jigo gawoñ galen kuuya yoñonor nama jigo gawoñgia meñkeju. Suulan siimoloj iikayadeen oonjo oon amakejuto, iikanor singisongogia koma konjoratiwombaajor amamaanjeju.

12 *Iikanor amamaanjejuto, Siwaa jigo gawoñ galen wanja Jiiasnoj mono indij motoongowaa so singisongowajor ama selia qeleeno kambaj tetegoya qaa sokoma ej ubaa. Namonor siimoloj oojoor kaanja nama mugi Siwe jigonor uma Anutuwaa boro dindiñanor raja.

13 Iikanor rama kambaj batuya kokanoj Anutunoj tuarenjenjuruta ritano kamaan uñjuro Kraist kaniaa doya* koloogi otokorian maabombaaajor mamboma laligoja.

14 Indij motoongowaa so koomunor ama aoro siimoloj oojoor kaanja ama mugi iikanor sokondabororo saanoj ejemba tak kotoj nonono soraaya koloowombaa so koloojoñ. Kaeñ saanoj meñ letoma nonono akadamunana kuuya mokoloñ kambaj tetegoya qaa iikañja laligoñ uboñja.

15 Uja Toroyanoj kaanjagadeen qaa ii nañgoñ jero mojon. Wala qaa kokaen jerota eja:

16*“Poñ niinor kokaen jejen: Kambaj tosianor tegoro iikanor mono soomoñgo areñ gbilia yoñowo amanjati, ii kokaen: Niinor Kana qaana kuuya ii uu konorjanoj ama momogianoj tere kaanja oomanya.”

17*Kaeñ jeñ kokaen toroqero, “Niinor yoñoo singisongogia ano nanamemenjia jeulalanja angit, iikawaajor duduun ii mende toroqen romoñgon laligomaña.”

18 Qaa iikawa so honja kolooro Anutunoj singisongonana mesaoro qaanananor tegorotiwaajor singisongonanaajor siimoloj oowombaa so mende kolooja. Kianj.

Anutuwo kaparañ koma laligowombaajor nonoono.

19 Kawaajor uumeleen alaurunana, Jiiaswaa sayanoj songbama nonono mono saanoj Anutuwaa jigo uuta kowoga totooñ iikanor uboñja. Kaeñ moma laarin kotiñ uuwoi mende amakejor.

20 Jiiasnoj kana kekenaa kana gbilia meleuro ajo laaligo kotigaa kania kolooñ nononja. Kana ii iyanja selia qeleema iikañja kanor meleurota eja. Kana ii riñj Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotoj jigo uuta kowoga totooñ iikanor uboñja. Jiiaswaa selianoj nemuj koma nonono opo sopaya ii saanor kotowona.

21 Jiiasnoj jigo gawoñ galen uuta kolooñ nonomakeja. Iinoj Anutuaanor kanageso kuuya galen koma nonoma laligoja.

* **10:11:** Eks 29.38 * **10:12:** Ond 110.1 * **10:13:** Kereuruta meñ kamaan ojoma haamo ama gamu qej ojombombaajor kanagianor riiwagon qagianor do kaanja rilanjin laligogi. Juuda yonjoo kanagia kianj. * **10:16:** Jer 31.33 * **10:17:** Jer 31.34

22 *Kaañja laligojiwaajoñ anana mono gbingbaor mesaor uuwoi kuuya yakariñ pondangadeej momalaari qaganor nama Anutuwaa kosianor kema qama koolin laligowonja. Sayanoñ qeesaaro nonomoriñ uutilotiloonana songbanø soraaya koloon laligowonja. Uunananor mende toroqenj jeñ nonono mono awasañkaka laligowonja. Apu taanja ariniñ meñ taalin nonono iikaajø mono Anutubo qokotaan laligowonja.

23 Anutunoñ oyanþoyañ koloowombaa qaa somongoñ nononotí, iinoñ mono qaaya pondaj otaaq ananawo nanja. Kaeñ nanjiwaajoñ ama iikaajø koloowombaajoñ mamboma jejeromoñromoñ ama jokoloñkeboñja. Iikanoñ mono konþbara mesaor zeñ nama kotiñ laligowonja.

24 Uujopa ano nanamemej awaa ambombaajoñ mono uukuukuu meñ nañgoñ aor laligowonja. Kaañja laligowombaajoñ mono pondaj galeñ meñ aor laligowonja.

25 Tosianor iyanþiaa uumeleej kanagesowaa ajojoroogia mesaorkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowonja. Kaeñ qaagoto, Poñ kawaatiwaa aiweseya iima kambajanor dodowiji iikaaj mojonj, iikawaa so mono kaparañ koma kotiñ uukuukuu meñ aor laligowonja.

26 Buñja qaa hoñja momago ananaa aiñnoñ singisonjo lan ambonjati een, singisongonana iikawaajoñ mono nanduj jiwowoñ moñ ambombaajoñ amamaawoñja. Siimoloñ oojoñ moñ ii mende ilaañ nonombaa.

27 *Ii mende ilaañ nonombato, Anutunoñ qaanana ii jeñ tegor ironja meleeno qanananoñ ubaatiwaaajoñ mamboma jenenana ororo keenana moma laligowonja. Anutunoñ tuarenjenjuruta gere gagirinoñ oñoowaati, iikawaa usuña kayadeej koloowaatiwaaajoñ mono mamboma laligowonja.

28 *Moñnoñ Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanoñ oongi woi karoonoñ qaaya nañgoñ jegi qaayawo koloowaati een, ii mono mende kiankomuñ mugi koomuwaa buñja koloowaa.

29 *Kaeñ koloowaato, ejemba moñ kokaajø iwaawaa qaayaajoñ mono nomaeñ romongoju? Moñnoñ Anutuwaa Meriaa qaaya kanianor rikotaaj giliñkeja. Soomonjoñ aren gbliaa sayanoñ tak kotoñ muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaañja meñ kamaaj amakeja ano kaleñmoriañ Toya Uña Toroya ii mepaegoñ munkeja. Moñnoñ kaañja kolooro Anutunoñ qaaya gosiñ ironja dawiwaas so muro sokonaga? Kana qaa qotogoñ koomuwaa buñja koloowombaa so kolojonto, Anutunoñ ejemba kaañja ironja ii mono gere gagiriawo kuñj muro qaganor uro siimbobolo honombonoñja mende moma laligowaa. Naa siimbobolonoñ sokoma munaga? Iwaa kaniaajoñ mono nomaeñ romongoju?

30 *Qaa moñ kokaen eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawonja. Niinoñ mono ejemba qaagiaa ironja meleemanja.” Toroqenj qaa moñ kokaen jerota eja, “Poñnoñ kanagesouruta oñoo qaagia gosiñ jeñ tegowaa.” Moñ moronoñ kaeñ jeroti, nononoñ ii moma mujoñ.

31 Anutu laaligo Toyaa jaanoñ nama kamaaj nunuro boria-noñ nunuwaati, iikanoñ mono kanjañjavo totooñ koloowaa. Kian.

32 Looriwubotiwaajoñ kokaen jejeñ: Anutuwaa asasaganor karo buñja qen aor asarigit, mono kamban mutuya ii romongoñ laligowu. Kamban iikanoñ momalaariwaa manja qen siimbobolo mamaga mokoloon ii kileñ aor orooñ nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii mende duduuwu.

* **10:22:** Lew 8.30; Eze 36.25

* **10:27:** Ais 26.11

* **10:28:** Dut 17.6; 19.15

* **10:29:** Eks 24.8

* **10:30:** Dut 32.35, 36

³³ Kambaj tosaajanooq gamu qeq ojorjgi koja jiliq mogi qenjaaronooq injigijinjalaligogi. Kambaj tosaajanooq alaurugia tani kaanagadeej ama ojorjgi yonoo koorongjanooq nanji.

³⁴ Tosaajanja kapuare mirinoq ojorjgi ragiti, mono ii injima siimbobologia motooj moma laligogi. Esuhinagia kisyaen qeq kopepereen megiti, ii mono korisor qaganooq moma arjoq koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita moj mende aliwaati, ii ej ojorjjiwaajoq moma iikawaajoq uluñkoleq moma laligogi.

³⁵ Kawaajoq awasañkakagia mono kambaj kokaamba mende gilin mesaowu. II mende mesaogi Anutunooq mono iikawaaw tawaya somata ojombaa.

³⁶ Anutunooq iwoi ojombaatiwaa qaa somongorota eji, ojonoq ii buñja qeq aowutiwaajoq nanju. Kawaajoq Anutuwaa üusiija otaaq lombo moma mokosingoq kaparaq koma laligowuti eej, Siwewaa buñaya iikanooq mono onoo buñja koloowaa.

³⁷* Kokaembajaqoq mono nama kotiij laligowu: Kambaj torodaamooq iikayadeej mono toroqen mamboniq

"Mombo kawaati, iinoq mono kaj kuuwaa. Kambaj a mende qeq koriro ubaato, kambajaa so tororo kawaa.

³⁸ Tororo kawaato, noo alananooq nanamemej dindinja otaarkeji, iwa momalaarianooq mono nemuj koma muro kotiij laligoq ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati eej, ii mende sokono uunanoq iwaajoq mende alsoowaa."

³⁹ Qaa kaen ejato, nononoq ejemba uugia mombo eleema momalaarigia mesaon gere siawaa buñja koloowuti, iyonoo tuungjanooq mende nanjoq. Kaen qaagoto, momalaarinana ii mono galeq konij Anutunooq hamo qeq nonono laligoq Siwe gomanooq uboñatiwaa so koloojoq. Kiañ.

11

Ejemba momalaarigiaajoq ama iwoi kokaen kolooro:

¹ Momalaariwaa kania ii kokaen: Iwoiwaajon jejeromonromooq anjoq, ii koloowaatiwaajoq mono kotiij uuwoiya qaa moma laarijon. Iwoi mende iiita iikawaaw so ama meñ hoñja iibombaajaqoq mamboma awasañkaka nanjoq.

² Monowaa monoyanonga kanaiq ejemba momalaarigianooq nemuj koma ojono uugia meleengi Anutunooq injiilo sokono jeñ qeanqoq ojono laligogi.

³* Momalaarinananoq nemuj koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaen moma asarinkejon: Anutunooq qaaya jeñ koton iikanooq Siwe namowaa ilawoilya kuuya mokolooro. Kawaajoq kambaj kokaamba iwoi iimakejon, ii iwoi ii-ita iikanooq mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nood yonoo momalaarigia

⁴* Kein (Kain) Aabel yoronooq Anutuwaaqoq siimoloq orri Aabelnoq uuta meleeno momalaarianooq nemuj koma muro tororo teñ kono kaasoyanooq dindinja uro. Kaen uro Anutunooq siimoloq iiro sokono jeñ qeanqoro. Jeñ qeanqoq Aabelnoq solanja koloroti, Anutunooq qaaya ii nañgoj jero momalaarianooq nemuj koma muro moro. Kaañja moma laligoq komuroto, ii kileñ kambaj kokaamba nanamemeja moniq qaa iikanooq mono toroqen uunana kuuj nañgoj nonomakeja.

* **10:37:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Jen 4.3-10

⁵*Eja qata Eenok iinoj wala eeñanor uuta meleeno Anutunor qaaya nañgoj jeñ qeangoro moma iwaajaañanor sokoma laligoro. Kaeñ laligoj kouro momalaarianor Eenok nemuj koma muro Anutunor jaawo wano Siwenor uro. "Anutunor wano eu uro toroqej mokoloowombaajon amamaagi." Buñja Tere iikawaa so Eenok momalaarianor añgoj koma muro mende komuro.

⁶ Uuta Anutuwaanoj meleenji, iinoj qaa kokaen moma laariwaa: Anutunor laligoja ano Anutunor ejemba iwaajaañanor sokombombaajon monganjuti, ii tawa qeñ onjombaa. Qaa woi ii moma laarin saanoj Anutuwaa kosianoj kawaato, mende moma laarin munj eeñ iwaajaañanor sokombombaajon amamaawoja.

⁷*Anutunor Nooawaajon iwoi koloowaatiwaa galeñ meme qaaya isaano. Aisano Nooanoj moma asarij sombuja qaita moj moma hoñja mende iiro momalaarianoñ nemuj koma muro teñ koma wanjo mero. Anutunor iyanra ano sumanjurut añañgoj koma onjom-baatiwaaajon moma wanjo ii mero. Nooa momalaarianoñ nemuj koma muro wanjo meroti, nanamemey iikanor mono namo ejemba kanagia doogoya inisaano Anutunor qaagia jeñ tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Nooawa momalaarianoñ nemuj koma muro Anutuwaa jaanoj solanja koloowombaakaleñja ii buñja qeñ aoro. Ejemba Anutu moma laarin munj qaanana jeñ tegoro solanjañkejonji, Nooanoj mono iikawaa so solanja kolooro. Kianj.

Abraham Saara yoroo momalaarigara

⁸*Anutunor Aabraham baloñ moj iwaajaañanor koloowaatiwaaajon jeñ iikanor kembaatiwaaajon oono. Oono momalaarianoñ nemuj koma muro qaa ii teñ kono. Dakanoj kema keunaga ii mende moroto, ii kileñ iyañaañanoj baloñ mesaño keno.

⁹*Kema kema Anutunor baloñ iwaajaañanor koloowaatiwaaajon jeñ somongoroti, mono iikanor keuro. Keuma waba koloñ ejemba nanamemengia mende moroto, momalaarianoñ nemuj koma murotiwaaajon mono kileñ opo kuuj meñ maama kanoj eñ laligogi. Esameria Aisak Jeikob yoronoj kaañagadeej Anutunor baloñ onjombaatiwaaajon soomorjgo qaaya iikayadeej buñja qeñ aorj baloñ iikanor toroqej opo kuungia meñ maama eñ laligogi.

¹⁰Siwe siti tandoyanoj mende gisaawaati, Aabrahamnoj ii iimambaajon mamboma laligoro. Anutunor siti iikawaa areja ama uñaya meñ miri tandogia osoj mero powowoj kotakota eñ ubaati, mono iikanor keumambaajon ama mamboma opo kuujnoj laligoro.

¹¹*Kaañja laligoj eja wañja kolooroto, momalaarianoñ nemuj koma muro kootiñ mañ kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinoj kopij laligoro, ii kileñ koro ama mera mero. Anutunor Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somongon muroti, iwaajoj ama qaayanoj hoñjavo koloowaatiwaaajon moma laarin laligoro. Momalaaria iikanor nemuj koma muro meria kolooro iiro.

¹²*Eja motoongo iwaajaañanor nemuj koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kileñ iwaanonga kanageso somata qatawo koloogi. Señgelao sombinor asarigi jangogia weengowombaajon amamaajonji, me sakasin kowe goraayanoj ejuti, gbiliurutanorj mono iikawaa so seij koloogi.

* **11:5:** Jen 5.21-24 * **11:7:** Jen 6.13-22 * **11:8:** Jen 12.1-5 * **11:9:** Jen 35.27 * **11:11:** Jen 18.11-14; 21.2 * **11:12:** Jen 15.5; 22.17; 32.12

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajoj awelegoŋ laligoŋi:

¹³* Ejemba sundugia ii jejonji, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laariŋ muŋ laligoŋ komugi. Anutunoŋ baloŋ oŋombaatiwaa qaa somongoŋ oŋono laligoŋito, baloŋ iikanooŋ mende keugi. Kaŋ qaagoto, baloŋgiia ii koriganoŋ nama uuŋ iima waeya meŋ aisoogi. Iima eeŋ aisoon kokaenj jegi asariŋ jegi, "Namonoŋ wabaga koloonj qanda laligoŋoŋ."

¹⁴ Ejemba iyanjaŋa miri gomanjaŋoŋ keubombaajoŋ janjarin riŋkejeuti, iyonjoŋoŋ qaa kaeŋ jerkeju.

¹⁵ Baloŋ mesaogiti, iikawaajon romongoŋ qaaya jewuyagati eeŋ, yonjoŋoŋ mono saanooŋ eleema iikanooŋ keŋgi uugianoŋ tegonaga.

¹⁶ Mono saanooŋ eleembuyagato, yonjoŋoŋ iikawaajoŋ mende romongoŋ laligoŋi. Iikawaajoŋ qaagoto, kantri qaita moŋ Siwenooŋ ejii, mono iikanooŋ keubombaajoŋ awelegoŋ laligoŋi. Anutunoŋ yonjoojoŋ siti merotiwaajon Anutu qata "Ananaa Anutu!" jegi ii moma aisoon yonjoojoŋ ama gamu moŋ mende momakeja.

Abraham, Aisak, Jeikob, Joosef yonjoo momalaarigia

¹⁷* Anutunoŋ Aabraham angotetenooŋ ama muro momalaarianooŋ nemuuŋ koma muŋ Aisak Anutu kalenga muro. Anutunoŋ Aisakwaajoŋ baloŋ mumambaajoŋ ijoro Aabrahamnoŋ soomoŋgo qaa ii buŋa qeq aoroto, kileŋ meria motooŋgo ii moma tegooŋ iikanooŋ siimoloŋ oomambaajoŋ ano.

¹⁸* Anutunoŋ Aabrahamaajoŋ qaa kokaeŋ ijoro, "Aisaknoŋ mono gbiluruga nemuuŋ koma oŋono koloonj goo qaga bosima laligowuya." Qaa ii moroto, kileŋ meria alatanooŋ ano.

¹⁹ Ama kokaenj gosin romongořo, "Komuwaato, Anutunoŋ saanooŋ kотиŋ meŋ gbilliro koomunonja waabaa." Sareqaa kaeŋ jeroti, iikawaas so merianooŋ mombo toroqenj koomunonja kaanja waaro wano.

²⁰* Momalaarianooŋ Aisak nemuuŋ koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegoŋ orono. Anutuwaa kotumotueya iikanooŋ mono kamban̄ kanagenjanooŋ kaanjaqadeenj sokoma orono qagaranoŋ umakebaatiwaajon qama kooliro.

²¹* Jeikobnoŋ komumambaajoŋ anoti, kamban̄ iikanooŋ momalaarianooŋ nemuuŋ koma muro meria Joosefwaa merawoita woi ii kotuegoŋ oroma taa gbaruyaas kitianooŋ laariŋ Anutu waeya meŋ mepesero.

²²* Joosefwaa koomuyanoŋ dadowiroti, kamban̄ iikanooŋ momalaarianooŋ nemuuŋ koma muro Israel kanageso Iijipt mesaonj kagiti, iikawaas sunduya ii jen gbillin injijoro. Kaŋ injijon kanageŋ qamoya dakanooŋ ronj kombutiwaajon qaya ii jen kotoŋ oŋono. Kianj.

Mooseſwaa momalaaria

²³* Momalaarigaranoŋ Mooseſwaa nemuŋmajaa nemuuŋ koma orono Mooseſnoŋ kolooroti, ii kamban̄ iikanooŋa kanainj koiŋ karoombaa so mesangori. Mera ii iimasiiŋsiijawo tania monj kolooroti, ii iima kinj pombaa jenjootoya uuguwobotiwaajon toroko mende moma meragara mesanjoŋ galenj koni.

²⁴* Mooseſnoŋ somariiro qata faaraao kimbaa borataa meria qagi momalaarianooŋ nemuuŋ koma muro qa ii bosimambaajoŋ togoŋ faaraao kimbaa miria mesaonj kemaliro.

* **11:13:** Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12 * **11:17:** Jen 22.1-14 * **11:18:** Jen 21.12 * **11:20:** Jen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Jen 47.31-48.20 * **11:22:** Jen 50.24-25; Eks 13.19 * **11:23:** Eks 2.2; 1.22 * **11:24:** Eks 2.10-12

25 Saanor toroqen Iijipt yoñowo singisongowaa korisoroya mokoloon ii kamban toroga laj aisoonagato, laaligoya kaanja ii gema qero. Li gema qen Anutuwaa uumeleen kanageso yoñowo toroqero kakasililin ama oñongi ii motoon moma aon orowombaajon moro uuta kolooro.

26 Anutunoñ tawa mubaatiwaagen uuñ nama kotiro. Kawaajon Iijipt yoñonoñ maa suangiawo koloon siiseweweya qaa laligotti, iikawaajon moro iwoi kamaanjeqeta kolooro. Iikanon iwoi kamaanjeqeta kolooro gema qen Hamoqeqe Toyawo toroqero iwaajon ama mepaqepae ama muñ laligogito, ii moro kileñ hoñawo ano uuta kolooro.

27 Momalaarianoñ Mooses nemuñ koma muro Iijipt kiñ pongiaa iriña soombabotiwaajon toroko mende moma kantria mesaon kar. Anutu ii-iiita qaago ii ii-itaa tanı romongoñ muñ laligoroti, iikawaajon mono kaparan koma nama kotiro.

28* Momalaarianoñ nemuñ koma muro kiankomu kendoñ* ama iikawaaa areñä jen kotoñ oñono aisoon ragi. Koomuwaa gajobanoñ Iijipt uutanooñ mutu meraurugia unjigi Israel yoñoo meraurugianoñ komuwubotiwaajon mono jen kotoñ oñono nagugianoñ sa morigi.

29* Momalaarigianoñ Israel ejemba nemuñ koma oñono Kowe Osoga ii baloñ kerasianoñ kekeñaa so kotoñ kagi. Iijipt manjaqeqe eja yoñonoi ii kotowombaajoñ batogogito, mono apunoñ nemoton tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

30* Momalaarigianoñ Israel kanageso nemuñ koma oñono Jeriko taonoñ kan kiropo sopaya ween 7:baa so liligoñ motoon kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanon mono ororongoñ kamaagi.

31* Momalaarianon kana somata emba Reihab nemuñ koma muro kokaeñ ano Anutunoñ iima kobooro: Israel jotamemeya ýoronoñ baloñ iima mobowaajon olon kari ala menj koma horoñ orono. Anutunoñ ii iima kanageñ yançiseñ ejemba unjuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yoñowo motoon mende komuro. Kianj.

32* Naa qaaga mombo toroqen jewenaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaanø yoñoo sundugia toroqen jewenagati een, noo kamabananoñ mono mende sokonaga.

33* Momalaarigianoñ tosaanø nemuñ koma oñono galenkonkoñ totona totona melungon menj ejemba mindingon oñongi nanameñ dindinä otaañ laligogi. Anutunoñ iwoi nonombaatiwaa qaa somongorota ejí, mamaganon qaa iikawaaa so qama kooliñ moma laarigi hoñä kolooro megi. Tosianon laion oro batugianoñ qama kooliñ moma laarigi Anutunoñ laion qaa oogia somongoro.

34* Tosianon gere bolaj uutanooñ qama kooliñ moma laarigi Anutunoñ gere esuña qowogoro mende oñoro. Tosaanø manjawaa soo somatanooñ unjuwombaajoñ angí Anutunoñ yoñoonoo soo jeta menj mooniro kok konji. Mamaganon loolooria koloon qama kooliñ moma laarigi Anutunoñ esuñ oñono kotiigi. Tosianon manja qen qama kooliñ moma laarigi Anutunoñ esuñ oñono kawali kotakota koloogi. Waba yoñoo manjaqeqe tuunjanooñ kagi tosaanjanooñ qama kooliñ moma laariñ kanonja mono oñotaagi unjurama kenji.

* **11:28:** Eks 12.21-30 * **11:28:** Anutuwaa gajobanoñ Israel ejemba injiima koboø unjuuguroti, iikawaajendooñ ii ananaa qaanoñ kiankomu kendoñ jeniñ Koon qaanoñ Pasowa jeju. * **11:29:** Eks 14.21-31 * **11:30:** Joos 6.12-21 * **11:31:** Joos 2.1-21; 6.22-25 * **11:32:** Poj 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sml 16.1-1 Kiñ 2.11; 1 Sml 1.1-25.1 * **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30

³⁵*Emba tosianon kitigianoq komuro qama kooliq moma laarigi Anutunon menj gibilq muro koomunoqga waaro mombo toroqen aitongogi. Ejemba tosianon koomu gematanonq oyanboyaq uuta mokoloowombajon moma kaparaq koma nangi. Kaanja nangi qanjonon ujuu kakasililij kania kania ama onjoma kokaen injigoti, "Anutu qakoona uulanjäwo isama gomboq." Kaeq injigoto, yononoq ii togogi toroqen jaabamagege menj onjoma laligogi.

³⁶*Tosianon Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawonon ujugi siimbobolo kania kania mokoloonq laligogi. Toroqen tosaanjä gbadoon kapuare miria miria kanoq onjonoq laligogi.

³⁷*Tosaanjä jamononq ujugi komugi. Tosaanjä segenoq motoq onjonoq woi koloogi. Tosaanjä manjawaa soo somatanonq ujugi komugi. Tosianon lama selia ano meme selia kanonq opo kaanja mouma lan kema liligogi. Kaanja wanaya toon koloogi sisiwerowero ano kakasililij tondu menj onjonoq laligogi.

³⁸ Siwewaa akadamugiawo koloonq balombaa nanamemen bologaajon mogi mende sokoma onjono iikanonq mende toroqegi. Mende toroqenq lan liligonq balon qararanqkonkonjanonq kema kan baanja baanja uma kamaan kobaa me namo riiriitaa uutanonq ej laligogi. Kian.

³⁹Ejemba sundugia jejeq, ii kuuya momalaariganon nemuq koma onjono uugia meleengi Anutunon injiiro sokono jeq qeaqonq onjono laligogi. Kaanja laligogito, ii kileq Anutunonq oyanboyaq qaita moq nonombaatiwaa qaa somonjgorota eji, iikanonq iyonoonoqga moqnoq moq mende keuro. Qaago.

⁴⁰Anutunonq ii angioodeen qaagoto, mono ananawo motoon akadamunanawo koloodaborowonjatiwajon moja. Kaeq moma kawaajonq oyanboyaq qaita moq nonono mokoloowombaa qaa areñja ano eja. Kian.

12

Anutunonq maj koma mindinqoj nonomakeja.

¹Ejemba tuuq somata qatawo kaanjaq momalaariwaa kania nangonqjen koosu kaanjaq liligonq nonoma nanjuti, ii mojon. Kawaajonq anana kaanjaadeenq mono lombonana kuuya ano singisonqo afaanqagadeenq kokosiij nonomakeji, ii giliniq kembä. Anutunonq anana momalaariwaa manjaya qeq Satan haamo ama mubombaa areñja anota eja. Kawaajonq laaligo batuya koi laligonq komuwojati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaanjaq kaparaq koma manja qeq bobogarij kemonja.

²Jiisasonq momalaarinana menj letono kolooro menj somariiro kotiij akadamuyawo koloonkeji, Toya ii mono jaanananq uuu tororo iimakebonja. Iinoq saanq toroqenq Siwe gomanonq laligonq aisoonagato, ii mesaonq kamaanq iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoononq kikekakasililij kaanjaq komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaarononq moma mokosinjogn komuro. Komuq Anutuwaa jinkaronq duu raranonq uma boro dindinjanonq raja.

³Singisonqo ejemba yononoq kaeq tuarenjenq ama mugi siimbobolo mōroti, onjonoq mono ii romongonq laligowu. Zolologonq loorij uukamakamaa koloonq nama momalaarigia ano jejeromonjromonjgia mesaowubotiwajonq mono kaeq amakebu.

⁴Singisonqo ambombotiwajonq aonq oronq manja qeq laligogi iikanonq singisonqowaa Toyanoq mono sagorogoro (gbilibambanq) mende ujuro.

* **11:35:** 1 Kin 17.17-24; 2 Kin 4.25-37 * **11:36:** 1 Kin 22.26-27; 2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6

* **11:37:** 2 Hist 24.21

5 *Amanoŋ meraborauruta yoŋoojoŋ qambaŋmambəŋ qaa oŋonji, Anutunoŋ iikawaa so qaa moŋ kokaŋi injiŋo mono ii duduun laligojo,

“Oo merana, Poŋnoŋ mindiŋgoŋ gomakeji, iikawaajoŋ mono moŋ gegee mende koloowa. Qaa jeŋ gono iikanoo mono uukamakamaa mende koloŋi laligowa.

6 Poŋnoŋ ejemba jopagoŋ oŋomakeji, ii mono mindiŋgoŋ oŋomakeja. Ejemba merabora kaanja uŋuama kalaŋ koma oŋomakeji, ii kuuya koobinoŋ uŋuŋkeja.”

7 Merabora moŋ amayanoo mende mindiŋgoro laŋ laligonaga, iikaanja mono iwaan meraborata mende koloonaga. Kawaajoŋ Anutunoŋ oŋo merabora kaanja ama oŋomakeja. Kawaajoŋ lombo oŋono ii mono mindiŋgoŋ oŋombaatiwaas tania romoŋgoŋ moma mokosinŋoŋ diŋgoŋ laligowu.

8 Anutunoŋ meraborauruta kuuya mindiŋgoŋ oŋomakejiwaas so oŋo mende mindiŋgoŋ oŋonagati eeŋ, mono iwaan meraborauruta hoŋa mende koloowuyaga. Kaeŋ mono oŋoŋgaa jaajaa gua merabora maŋgia qaa kaanja koloowuyaga.

9 Qaa ii mombo kokaŋi jemaja: Namowaa majurunananoŋ mindiŋgoŋ nonoŋgi ii goda qeŋ oŋoŋi laligoniŋ. Selewaa majurunananoŋ qereweŋa kolojuto, uunanaa Amanananoo mono hoŋa ano uuta kolojoa. Kawaajoŋ mono iwaan qaa baataanoŋ kema diŋgoŋ laligooŋ kotiiŋ sokombaa.

10 Selewaa majurunananoŋ mono iyanġiaas momogiaa so kaparaŋ koma namonoŋ kambaj toroga laligowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonoma laligoŋkeju. Yoŋonoŋ kaanja laligoŋkejuto, Anutunoŋ mono tak kotoŋ nonono iwaan so soraaya koloowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonomakeja. Kaeŋ ama oŋanoŋ awaa ano oyanboyaa koloowombaajoŋ moja.

11 Moŋnoŋ mindiŋgoŋ nonono kambaj iikanondeen korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejoŋ. Qaa ii hoŋato, iikawaa hoŋa ii kanageŋ kokaŋi koloowaa: Anutunoŋ ejemba iikaanja kanoŋ meŋ gibilŋ oŋomakeji, iyoŋoo nanamemeŋgianoŋ diŋgoro luae qeŋ oŋono moma laligowuya. Kiāŋ.

Qambajmambəŋ ano galen meme qaa tosia

12 *Kawaajoŋ “Sawiŋja tegoro borogia bimoŋ sororongooŋ nanji, ii mono meŋ waama mindiŋgowu. Tawogia juma simiŋgia sunji, ii mono meŋ kotiiwu.” Buŋa qaa moŋ kaeŋ eja.

13 *Korinkorijawonoŋ ligisoŋ kamaan qero kanianoo suma bolid-aborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogoŋ mende ama mubuto, mono qeaŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Buŋa qaa moŋ kokaŋi eja, “Kana riŋ kekeŋaa kanagia mono meŋ qeleleegi dindiŋa koloowu.” Qaa iikawaa so mono uuqeaneŋgoŋ qeŋ aŋiŋ laligowu.

14 Ejemba kuuya yoŋowo luaenoŋ uumotooŋ laligutiwaajoŋ mono kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu. Moŋnoŋ laaligo soraaya mende mokoloowaati, mono eeŋ Poŋ mende iibaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ meŋ soraiŋ oŋombaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu.

15 *Moŋnoŋ Anutuwaa kalemoriaŋ uuguu mende buŋa qeŋ aowabotiaajoŋ mono galen meŋ aŋiŋ laligowu. Nene gawonoŋ oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejoŋ. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono qewagowu. Mende qewagogi iikanoo somariiŋ kouma enkaloloŋ meŋ oŋono mamaga oŋoo uugianoŋ tiloowabo.

16 *Kaañagadeen moñnoj serowiliñ ambabo me Iisoo (Eesau) kaañañ angonjorayawo laligowabotiwaajon mono galen menj aon laligowu. Iisoonoj mutu mera koloorotiwa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indin motoongo newaatiwaajon ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnoj borosamowaa qaaya ii nene iikanonj sewanya menj buñja qen aaro.

17 *Kanageñ soomonjgo qaagaraa so kolooro Mañaa kotumotueyanon mono Jeikob qaganon uro, ono ii moju. Kaeñ uro Iisoonoj kotumotue ii buñja qen aomambaajon moma welema saaro jaunjanon kamaaro. Kaeñ kaparañ koma welenoto, kileñ qaa kogawo somongoriti, ii utegomambaa kania moñ mende mokolooro. Kawaajonj mutu meriaa kotumotueya ii buñja qen aomambaajon moroto, iikanonj osin amamaaro.

18 *Wala eejanon Israel kanageso yoñonoj Sinai (Sinai) kosianon kan nañgi baañañ iikanonj gere bolanon jero. Jen kaaso kondundunjoj kamaañ pañgamanj mero raidimboj qero Anutunoj iikanonj yoñowo soomongo arenano. Sinai (Sinai) baañañ iikanonj boronon oosiriwoñatiwa so kolojato, oñonoj baañañ kaañañ iikawaa kosianon mende kanj kouma laligoju.

19 Anutunoj soomongo areñaa ii Sainai baañañon kokaenano: Gajobaurutanon romoj qaita moñ uugi aŋgotomaña ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otona mogi. Ii moma qaa kaañañ mombo mende jero mobutiwaajon welenji. Oñonoj baañañ kaañañ kawaa kosianon mende kanj kouma laligoju.

20 *Anutunoj qaa kotiga jeñ kokaenj jeñ kotoñ oñono, “Moñnoj ejemba me bao oro moñnoj baañañ ii oosiriwaati eeñ, ii mono jamonoj qegi komuwa.” Kaeñ jeñ kotoñ oñono qaa ii otaawombaajon moma bimoñ amamaagi. Kawaajonj qaa mombo mende jewaatiwaajon welenji.

21 *Iwoi kanjanjäwo totoonj ii uuñ iigi Moosesnoj kokaenj jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanjenj.”

22 Oñonoj kaeñ qaagoto, mono uugia meleema Zaion baañañ dodowinj kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenonj eji, iikanonj gajobauruta ten tauseñaa ten tauseñaa yoñonoj tuuña tuuña menj riñ oroñ korisoro amakejuti, oñonoj mono siti ii dodowinj laligoju.

23 Wala kolokoloo doñgoga koloon uumeleen kanageso koloogi qagia Laaligowaa buknoj oogita Siwenonj eji, oñonoj mono iyonjoo tuungia somata ii toroqej laligoju. Anutunoj ejemba kuuya ananaa qaanana gosin jeñ tegonkej, oñonoj mono beñnana iwo toroqen laligoju. Anutunoj ejemba menj solanjanj oñonoj letoma akadamugiajaro koloonj komugiti, oñonoj mono iyonjoo kokoosogiawo toroqen laligoju.

24 *Oñonoj soomongo areñ gibilaa galerja Jiias iwaanoj kanj iwo qokotaaj nanju. Iinoñ sayanoj qeesaaro oñomorinjeji, mono laaligo iikañañonj kouma laligoju. Aabelnoj saya maaroto, Jiiaswaa sayanoj Aabelwaa saya uuguj qaa akadamuyawowaa muñgeñja koloja.

25 *Wala eja moñnoj namonoj laligoj Anutuwaa uusiñja ejemba inisaama oñono mamaganon ii mobombaajon togogi Anutunoj irona meleeno qagianoj uro. Yoñonoj iikanonj kok kombombaajon amamaagiti eeñ, anana mono nomaeñ kok komboñga? Kambaj kokaamba alanana moñnoj Anutuwaa uusiñja Siwenonjga niñisaama jeñkeji, anana ii silemale ama mesaonji eeñ, mono lombononjga kok mende totoonj komboñja. Qootogonanaa irona mono oñanoj qanananonoj ubaatiwaajon mojon. Kawaajonj moñnoj sañe qero mojuti, oñonoj qaa ii moma

* **12:16:** Jen 25.29-34 * **12:17:** Jen 27.30-40 * **12:18:** Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27
* **12:20:** Eks 19.12-13 * **12:21:** Dut 9.19 * **12:24:** Jen 4.10 * **12:25:** Eks 20.22

teñ kombombaajoñ gejajuju me mondomondo mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaajoñ mono galeñ meñ aοñ laligowu.

26* Wala eeñanoñ qaaya inijoro namo utugoñ memenjaliroto, gejatootoo qaaya moñ jeñ somonjorota kambaj kokaamba kokaen ejá, “Kambaj moñnoñ namo mombo utugoñ memenjalimañja. Namogadeen qaaqoto, iwoñ ambe sombinonj kaançagadeen utugowaa.”

27 Qaa kaen ejato, “Kamban moñnoñ mombo” jeñ, qaa iikawaa kania ii kokaen: Anutunoñ ilawoila mokoloorota ejí, iikanonjadeen mono utugoñ utegowaati, Sibewaa ilawoila mende utugowaati, iikanonj mono nama kottiñ ej ubaa.

28 Anana bentotoñ mende utugowaati, ii buñq qeñ aοñ nanjon. Kawaajon mono “Anutu danjiseñ!” jeñ iikaña kanoñ waeya meñ mepeseen uuqeeægo meñ muñkeboñja. Iijeta uuguwombotiaa keenana moma goda qeñ laligowona.

29* Ananaa Anutunananonj mono gere bolañ kaanja kolooja. Kawaajon geryeanoñ nonoro siimbobolo mobombotiwaajoñ mono toroko qaganonj goda qeñ muñkeboñja. Kiañ.

13

Qambajmambaj qaa tetegoya

1 Uumeleñ alaurunana orjoñgi mono jopagoñ aοñ laligowu.

2* Waba ejemba batugianoñ kawuti, ii mono kalañ koma oñongi ainjoloñ mokoloonjkebu. Kaeñ ambombaajoñ mono mende duduunkebu. Tosianonj kaanja anjiti, iikanonj Siwe gajoba tosaanja mende moma asarinj motoorj mama horon oñongi mirigianor laligogi.

3 Tosianonj kapuare mirinoñ laligojuti, ii romongoñ oñomakebu. Oñojango yoñowo gbadooñ oñongi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romongoñ oñomakebu. Tosaanja meñ bolinj oñongi iikawaa siimboboloya mojuti, ii mono oñojango kaeñ laligowuyagati, ikaña moma romongoñ oñomakebu.

4 Ejemba oloñkalu ano serowiliñ anjuti, Anutunoñ ii jeñ tegoj oñombaa. Kawaajonj kuuya oñonoñ mono loemba laaligo ii goda qeñ soraaya kolooro loemba batugaranoñ kiitetete qaa jewoñja moñ mende ewa.

5* Anutunoñ ajo qaa moñ kokaen jerota ejá, “Niinor mono kambaj moñnoñ mende gomesaoñ gema gumanya.” Qaa kawaajonj ama nanamemenjanoñ meñgo mewombaajoñ otoko mende koposonjognkebuto, iwoñ ej orjonji, iikawaajoñ mono mogi sokoma orjono korisorowo laligowu.

6* Kaeñ moma saanoñ qaqañabuñabuñananawo satiiñ nama kokaen jeñ laligowona,

“Poñnoñ ilailaana kolooro namo ejembanonj tiwilaan nombutiwa so mende kolooju. Kawaajonj keena moñ mende moma laligojen.”

7 Galeñjurugianoñ Anutuwaa qaa inijogiti, ii mono romongoñ oñoma laligowu. Nanamemenjia nomaeñ ama megi laaligogianonj tegoroti, mono ii romongoñ momalaarigia siligia otaañ laligowu.

8 Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeen kete laligojaano kamban tetegoya qaa laligoñ ubaa.

* **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Dut 4.24 * **13:2:** Jen 18.1-8; 19.1-3 * **13:5:** Dut 31.6, 8; Joos 1.5

* **13:6:** Ond 118.6

9 Kaledmoriaj toroqeñ buñā qeñ aoniñ uunana meñ kotiiro qeängorkebaato, nene newombaa silia ii me iikanor mono uunana meñ kotiwaatiwaajon amamaaqjeja. Tosianor nenewaa qizimiziñ kania kania otaagi nanamemey iikanor mono mende totoor ilaañ orjono porogoro. Kawaajon tosianor qizimiziñ morota morota ejemba kuma orjomakejuti, orjonoj mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanor mono jinjauñ mende ama orjomba.)

10 Siimolot oorjooj alata qaita monj ii ananaanor eja. Balonor opo sel jigo gorawaa gawoñ meñkejuti, iyorjonoj siimolot qaita monj iikawaa bakaya meñ newombaaqjon amamaaqjeju. Anutunoj iyorjooj qaa kaeñ mende jen tegorota eja.

11* Namonor jigo gawoñ galen wañanoj nama ejemba singisongogia koma konjoratiwaatiwaajon ama oro qeñ saya meñ jigo gorawaa uuta kowoga totooñ iikanor umakejato, oro hoñgia ii meñ gomanj tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleenjerjanor kema iikanor oogi jen alloweerjeja.

12 Iikawaa so Jiisas kaañgadeej kanagesouruta iyanjañ sayanoj meñ soraiñ orjombaatiwaajon ama siti kiropowaa nagu seleenjerjanor qegi siimbobolo moma komuro.

13 Kawaajon gomanj tawatawa* laligojoni, anana mono iikawaa kiropo seleenjerjanor kema Jiisaswaanor toroqewoña. Iwaajon ama mepaqpeaë ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowonja.

14 Li kokaembajon: Siti tetegoya qaa en ubaati, ii namonor mende en nononjato, siti kanagen asugiñ nonombaati, ii iibombaajon mono janjariñ riññ laligojon.

15 Kawaajon mono suulañ Jiisasnoj nemuñ koma nonono Anutuwaaajon mepemepesee nanduñ ama laligowonja. Jiisas qata mepeseeñkejuti, iyorjoo je buugiaa hoñanoj mono Anutuwaa nanduñ kolojoa.

16 Iwoi en orjoni, ii mendeema aor meñ qeängor aorkejuti, iikanor mono Anutuwaa nanduñ moñ kolojoa. Anutunoj nanduñ ii iiro uutanor qeängoro sokomakeja. Kawaajon kaeñ ambutiwaajon mono mende dudu-uwu.

17 Galenjurugia mono teñ koma orjoma ku-usungia baatanor kema laligowu. Gawoñ megitiaawo sundugia Anutuwaa jaanoj ambiti, iyorjonoj mono iikaanya iniiima uugia galen komakeju. Yoñonoj gawongia ii uulombo qaganorj mewubo. Iikanor onj mende ilaañ orjonañ. Kawaajon mono qaagiaa baatanor kema laligogi korisoro qaganorj gawongia megij sokombaa.

18 Mono nonoojorj ama Anutu qama koolinkebu. Iwoi kuuya kanor nanamemey qabuñayawo ambombaa siñja en nonono Anutunoj niniima "Sokonja," jero uugejananorj monin qeängorkeja. Qaa ii moma yagojorj.

19 Noojonaqama koolinkebutiaajon mono kaparan koma kokaembajon kuun orjonej: Ojo qama kooligi Anutunor kambaj mende meñ koriro qeängorj saanoj mombo orjonoj kamaña.

Kokaenj qama koolinkejonj:

20 Jiisasnoj komurotiwaajon ama lama galen qabuñayawo koloon laligoja. Saya molañ iikawaa munjerjanorj Anutuwaa soomonjgo areñä qokotaaj meñ kotiiro kambaj tetegoya qaa en ubaa. Anutunoj Poñana ii meñ gibiliro koomunonjga waama kotiij laligoja.

* **13:11:** Lew 16.27 * **13:13:** Balonor kusu laligojoni, iikawaa qata tawatawa.

21 Anutu luae Toyanoj mono inaañ ojoma uusiijaa so ama meñ laligowutiwaas akadamuya kuuya ojomakebaa. Iikaanq saanooj kotiñ gawoñ awaa kania kania meñ laligowu. Iinoñ meweengooj kuunq ojono Jiisas Kraistwaanooj naajon laaligo Anutuwaanooj sokonji, mono iikaanq laligowu. Kraistwaa qabuñaya mono kambanq so mepeseenij kambanq tetegoya qaa akadamuyawo ej ubaa. Qaa ii ojanooj.

Qaa tetegoya

22 Oo uumeleen alauruna, niinooj kokaen qisiñ ojonjeñ: Buñaa Tere toroga koi ooñ ojonjeñ. Kawaajoj qambanq mambanq qaana koi mono kaparan koma buñaa qeñ aowu.

23 Buju koi mono mobu: Uumeleen alanana Timoti ii kapuare mirinorja isangi kamaaro. Uulañawo koi koubaati eeñ, mono iwo kañ injibota.

24 Yeizozo qaa ambe galeñurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii injiwu. Itali alaurunananoj yeizozogia aنجi ojoonoñ kaja.

25 Anutuwaa kaleñmoriañanoj mono kuuya ojowo ej uma ewa.

Jeimswaanon Tere Jeimsnoŋ Tereya ano. **Jeŋ-asa-asari**

Gomaŋa gomaŋa kanoj ejemba kania kania uugia meleema letoma-kejuti, iyoroo nanamemengianoj sisau siliqalu kolooro metetangon kamaan uŋuro Anutuwaa qabuŋayanoŋ kamaawabo. Kawaajon Jerusalem bisop Jeims iinoŋ gejanono qaa morota morota menj kululuŋ koi ooja. Gejanono qaaya tosia ii kokaen: Momakooto hoŋa ii nomaen? Zioz gawoŋ hoŋa ano qoloŋmolongoya. Aŋgotete uutanon laaligo. Tosia mende injima sureewu. Je buu susugia mono galeŋ kombu. Selegia mepeseeuw me uugia menj kamaan aowu? Aŋgowowo me ala ilailaa ambu? Kaparaŋ koma qamakooli gawoŋ mewu.

Majakakaya waŋa ii kokaen: Kraistwaa Buŋa qaayanoŋ somariŋ akadamuyawo koloowatiwa qata bosima qaaya koma gbiliŋ meniŋ hoŋa koloowaa me qaago? Je buu susunanandanee moma laarijon jeniŋ mende sokonja. Zioz gawoŋ hoŋa qaa, ii zioz koomuya.

Tere kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1

Momalaari ano momakooto 1.2-8

Ejemba wanaya ano qabuŋayawo 1.9-11

Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete 1.12-18

Buŋa gejanondeeŋ momo me teŋkoŋkoŋ 1.19-27

Kamaaŋqeṭeta ii mende injima sureewu 2.1-13

Momalaari gawoŋa qaa ii omaya koloɔja 2.14-26

Neselanananoŋ mono tiwilaajq nonombabo 3.1-18

Luaenoŋ laaligo me balombaa nanamemeŋ 4.1-5.6

Lombo bosima qama kooliniŋ hoŋa koloowaa 5.7-20

¹ Jeims niinoŋ Anutu ano Pon Jiisas Kraistwaanon gawoŋ menj laligojen.

Israel tuun 12 ananaanongja tosaanja onjo Israel mesaon gomaŋa gomaŋa deema kema laligojuti, niinoŋ onjowo qaa amiŋ mobombaajon tere koi oon jolongja jejen.

Moma laarij qama kooliŋ momo hoŋa mokoloowoŋa.

² Oo uumeleen alauruna, momalaariwa aŋgotete kania kania qa-gianoŋ umakeji, iikawaajon uugianoj mono mende kamaaro simba-woŋawogadeeŋ moma aisoon laligowu.

³ Aŋgotetenoe qagia-noŋ uro iikanoŋ momalaarigia kotiiro mono kaparaŋ koma moko-siŋgoŋ nambu. Ii mojutiwaajon mono aisoon laligowu.

⁴ Kaparaŋ koma nambuti een, iikanoŋ mono toroqen menj letoma onjono nanamemengiaa hoŋa kuuya ii akadamuyawo koloŋkebaa. Ikaen kolooro Anutunoŋ oyanboyaŋjanoy uugia menj saa qero uuwaas iwoi mombaajon mende memeanjogn laligowuya.

⁵ Onjoononga moŋnoŋ “Nomaen ambenaga?” menj momakootowaajon amamaaji, iinoŋ mono Anutu qama kooliro ii mubaa. Anutunoŋ kaleja ii loloogeŋ kuuya nonoma solegeŋ mende menj nonomambaajon momakeja. Kawaajon ii saanoŋ muro buŋa qeq aowaa.

* **1:1:** Mat 13.55; Maak 6.3; Apo 15.13; Gal 1.19

6 Qama kooliwaati, iikanon nombaati, mono iikaen moma laarij uuwoi mende totooj amba. Mojnoj uuwoi anji, iinon kowe siri kaanja uma kamaanjeja. Haamonoj kowe qindiiro lansan kema kaanjeja. Iikawaa so koloowabotiaajon mono qamakooliaajon uuwoi mende amba.

7 Uuwoi ejemba kaanja Pojnoj iwoi mubaatiwaajon mono mende ro-mojgowa.

8 Iwaa uutanoj mono juquno kaiyakaya kuuya kanoj kiŋkololoj ama konjbara qeq qaa kemamej-kaŋmen jeŋkeja. Kian.

Wanaya ano qabuŋjawo laaligo

9 Uumeleej alauruna, ojoo batugianoj tosianoj kamaanjeqegeta laligogi Anutunoj ojoojoj moro uuta kolooja. Kawaajoj mono saanoj ojooŋgia mepeseeen aonkebu.

10* Tosianoj uuta laligojuto, monej hinagiaajoj mende mogi umakejijaawajon ama kamaanjeqegeta tanj laligoj mono ojooŋgia mepeseeen aonkebu. Yonjoo laaligogianoj mono bura juraya kaanja koloj sooliwa. Kamaanjeqegeta ano uuta anana komuwoŋjati, iikanon ororoj koloowona.

11 Weeŋnoj kouma bura jeŋ kotoro qararaŋgoj sooliŋ jurayanon suma kamaanjeja. Jurayanon kamaaro batuyaa kaitania iimasiiŋsiŋjawo kanoj titiikota koloŋkeja. Qabuŋjagiawo yonjonon esuhinagia meŋ seiwombaajon ewaewaj komakejuto, laligoj bura kaanja gororongowuya. Kian.

Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete

12 Anutunoj qaaya kokaen somongorota eja, “Ejemba uugianoj jopagoj nomakejuti, niinoj ii laaligo kombombanja ojoma waŋgianoj goul ila koma ojomanja.” Qaa iikawaa so bologaa aŋgobatonon mombaa qaganon uro iikanon kaparaŋ koma kotiiro tegoro mono laaligo kotigaa ila soron buŋa qeq aŋ oyaŋboyaj koloowaa. Iwaajoj “Mono simbawoŋjawo!” jeŋoŋ.

13 Kileŋaa Toyanoj Anutu aŋgobato meŋ mubaatiwa so mende kolooro Anutunoj moj siŋgisonjgo ambaatiwaajon mende aŋgobato meŋ muja. Kawaajoj mojnoj aŋgobato uutanoj laligoj kokaen mende jewa, “Anutunoj aŋgobato meŋ nono siŋgisonjgo amambaajon anjeŋ.”

14 Anutunoj qaagoto, ananaa siiŋnana kombombanja bologanoj mono potitiŋ kaanja horoŋ nonono motowaa bitiŋbitiŋjanon osiniŋ siŋgisonjgowa aŋgobatoya kaeŋ motomotoon ananaanoon koloŋkeju.

15 Mojnoj siiŋa kombombanja bologa mende somongoji, ii siŋgisonjgo kondooja. Kondooro siiŋa kombombanjaŋjanon koro ama siŋgisonjgo ii merabora kaanja mero koloŋkeju. Siŋgisonjgonon koloj somariidabororo koomu kotiga koloj muŋkeja.

16 Oo wombo alauruna, siiŋgia kombombanja bologanoj mono mende tiligoj ojomba.

17 Kalen awaa akadamugiawo kuuya ii Anutunoj ano Siwe eukanoja asugijkeja. Koiŋ ano ween jaagara kouma kotoŋ kemerri uŋja-ŋagaranoj korin torin amakejato, asa-saga kuuyaa Toya aŋo mende utegowaa. Auŋa me uŋaŋa moj ii iwaanoj mende eja.

18 Anutunoj iwoi kuuya mokolooroti, nono iyonojoo batugianoj yambu dologa koloŋ laligowonjatiwaajon moro. Kawaajoj aŋaa siiŋaa so qaa hoŋaa kota uunananon komoro iikanon kolokoloo dorŋgoga nonono kolooniŋ. Kian.

Buŋa qaa eeŋ moboŋa me teŋ koma mewoŋa?

* **1:10:** Ais 40:6-7

19 Oo wombo alauruna, mono qaa koi romongoj mende duduuwu: Ojo mono kuuya qaa mobombaajon geja uulaŋawo qewu. Qaa laŋ ii uulaŋawo mende jewu. Irinjanorj mono uulaŋawo mende soomba.

20 Anutunoj nanamemej diindiŋ ambombaa siija momakejato, irinjsorjsoonorj ii mende kondoonkeja. Kawaajonj mono irinjsorjsoonj mesaonj qaa bonjonj jeŋ laligowu.

21 Qewoloj kania kania ano nanamemej jewonjawonoj qokotaajutii, ii mono mesaowu. Mono yangisengjia mesaonj Anutuwaa qaa baatanorj kema qaa kota uugianorj komomakeji, ii mono moma angoj koma laligowu. Kaen angoj qaa iikanorj saanorj hamo qeŋ ojono letoma Siwenorj ubuya.

22 Buŋa qaa ii eeŋ toonj mogi hoŋa mende koloowabo. Kaanja silemale ama tiligonj aowuboto, qaa ii mono koma gbiliŋ laligowu.

23 Moŋnoj qaa eeŋ toonj moma iikawaa so mende amakeji, iinoj eja kokawaa so kolooja: Moŋnoj jaasewaŋa atatonorj (jainorj) aimakeja.

24 Aima mesaonj mongej kema kaitania nomaeŋa, ii uulaŋawo duduunkeja.

25 Ii awaa qaagoto, moŋnoj kana qaa akadamuyawowaajon geja ama iigigiŋ iikanorj qokotaanj singisonjowaa kasanorjgololoŋkeji, iwaan nanamemenjaajoj mono “Eeso simbawoŋawo!” jewonja. Iinoj qaa moma ii mende duduunkejato, ii ojanoj teŋ koma iikawaa so amakeja.

26 Moŋnoj uumeleembaa komagbilgibili amambaajon jeŋ je buu susuya mende galenj koma aŋa kaen tiligonj aonkeji, iwaan uumeleembaa Buŋa gawoŋanoj mono iwoi omaya, hoŋa qaa kolooŋkeja.

27 Anutu Maŋgaa jaasewaŋaŋ uumeleembaa Buŋa gawoŋ soraaya silemaleya qaa memambaajon jeŋ, mono kokaenj amba: Guan mera ano malo konjilin qaganorj laligojuti, mono ii kema injima kalan koma ojoma laligowa ano balombaa nanamemenja qewolorjanoj uuga tiloowabotiwaaajoj mono galenj meŋ aon laligowa. Kiaŋ.

2

Kamaaŋqeqeta ii mende sureej ojombu.

1 Oo uumeleenj alauruna! Jiisas Kraist Pojnana qaqabuŋayawo moma laariwombaajon jejuti eeŋ, mono ejemba tosaanja mende injisoroŋtua tosaanja mende sureej ojombuto, keda motoongonoroj ama ojoma laligowu.

2 Iikawaa sareqaaya moŋ ii kokaenj: Eja qabuŋayawo moŋ, boro susuya goul biniŋawo ano opo malekuya iimasiŋsiŋawo, iinoj qaa mirigianorj uro eja wanaya moŋ selekopaaya junjurana jewoŋawo iinoj kaanqagadeen unaga.

3 Uri ojo eja geria iimasiŋsiŋawo ii koma horoŋ muŋ kokaenj jewuyaga, “Oo somatanana, gii saanorj jaaqeqeyanoj eu kema duŋ rara qemboŋawo iikanorj raba.” Kaen jeŋ eja kamaaŋqeqeta ii iima tiŋ muŋ jewu, “Gii saanorj goraayanoj kema namba me kana qembonorj kamaaŋ raba.”

4 Sili kaanja kolooro ojo kanageso batugianorj bon jawo ama mendeema aon qemasologenj ama qaagiawo koloju. Roromoŋgogia bologa otaanj jenteego ejemba doogoya koloju.

5 Oo wombo alauruna, mobu! Anutunoj bentotoŋa ejemba jopagoj muŋkejuti, iyojoo buŋa ewaatiwaa qaaya jeŋ kotiŋ somongoro. Qaa iikawaa so tosianorj balonj ejemba yonjoo jaagianorj kamaaŋqeqeta kolojuto, Anutunoj ii iyanjaŋorj meweengorj ojono momalaarigiaajonj ama

uuta koloju. Yononoj bentotojaa uutanoj keugi galen koma ojono esuhinagiawo koloowuya.

6 Hojanoj uuta kolojuto, ojo ejemba wanaya injiima tiij sisiriij ojoma laligoju. Ejemba qabunagiawo yononoj ojo monej hinagia qaawaajon meij kamaan ojoma olonkalu ama ojongi kamaanqegeta koloonkeju. Yononoj ojo horoq ojongi qaa jakeya jakeya kanoj keumakeju.

7 Ojo Kraistwaa buja koloogi qa awaa soro ii ojoma iikawaa so ojoomakejuto, qabunagiawo yononoj mono uumeleen (kristen) qa ii lan jej bolin kisama kema kaq jeŋkeju? Namowaa uuta yononoj ii kuuya amakeju.

8* Kaej amakejuto, ojonoj Anutu bentotojaa kana qaa waŋa teŋ koma otaagi sokombaa. Anutuwaanoj qaa ii Buja Terenoj kokaen eja: "Geerja jopagon aŋkejanji, iikawaa so mono ejemba tosaanja kaanjadeen uuganoy uukalen ama jopagon ojomakeba."

9 Iikanoy sokombaato, ojo ejemba tosaanja injisoroq tosaanja sureej ojoma keda motoongonoj mende ama ojomakejuti eeŋ, mono siŋgisongo amakeju. Anutuwaanoj kana qaa waleenji iinoj mono qaagia ii mokoloj jeŋ tegoj ojombaa.

10 Moŋnoj kana qaa kuuya teŋ koma otaaŋkejato, iikanonja jojopan motoongonoj kamaan qeji, iinoj mono kana qaa korebore waleema qaayawo koloja.

11* Kawaa kania ii kokaen: Anutu "Serowiliŋ mono mende amba," jeroti, iinoy kaanjadeen jojopan qaa kokaen jeŋ kotoro, "Moŋ mono mende qena komuwa." Gii serowiliŋ mende anjanto, kileŋ moŋ qena komuji, iikanoy mono kana qaa kuuya waleendaboroŋ laligojaŋ.

12 Anutuwaanoj kana qaa ii siŋgisongowaa kasanonja lolooŋ laligowombaaŋej eja. Anutunoj kana qaa iikanoy gosiŋ nonoma qaananana jeŋ tegoro solanjaniwutiwaŋej romoŋgoŋ qaaqia iikawaa so jeŋkebu ano nanamemengia uujopa qaganoy amakebu.

13 Moŋnoj ejemba uujopa qaganoy mende kiankomuj ojoma laligowaati, Anutunoj mono iwaq qaa gosiŋ kiankomu qaganoy mende jeŋ tegoj mubaa. Moŋnoj ejemba uujopa qendeema ojoma laligowaati, Anutunoj ii gosiŋ muŋ saanoj kiankomuj muro simbawoŋawo koloŋ selia meij ubaa. Kian.

Momalaari hoŋa qaa ii koomuya koloja.

14 Oo uumeleen alauruna, moŋnoj "Jiisas moma laarijen," jeŋ iikawaa gawoŋa mende mero momalaaria iikanoy mono nomaeŋ ilaaj munaga? Qaayanondeen moma laariro Anutunoj iima hamo qero letombaa me qago! Il qago!

15 Iikawaa qaaya moŋ ii kokaen: Uugia meleenejiti, ojoo batugianoj ejemba moŋnoj opo kerembaajoŋ amamaan memeqemeaŋ meij weej motoongowaa so nembaneneya qaa laligonaga.

16 Kaej laligoro ojoonorja moŋnoj iwo aitoŋgoŋ selewaa naŋgonarjo mende muŋ kokaen ijoro monaga, "Gii saanoj kema nembanene neŋ gere konama bonjoŋ raba." Qaa omaya ii moro iikanoy mono nomaeŋ ilaaj munaga? Il qago tootoŋ!

17 Kaanjadeen momalaari omaya toon ii koomuya koloja. Momalaari gawoŋaa hoŋa mende mejiwaajon momalaarianoŋ mono qamo kaŋa koloja.

18 Moñnoj kokaenjenaga, “Giinoj uuga meleena niinoj nanamemej dindiña otañkejen.” Niinoj kawaajoj kokaen gijojen, “Giinoj ‘Anutu moma laarijen,’ jeñ iikawaa gawoja mende menj eeñ momalaarigaa hoña mono nomaej qendeema nonaga? Niinonj uumeleembaa gawoja mewe iina kanonj mono saanoj neenaa momalaarinaa hoña qendeema gombaa.”

19 Gii “Anutu motoonjo raji, ii moma laarijen,” jejanji, ii awaa! Omejilaj yonjonor kaanagadeen ii moma laariju. Ii moma laarijuto, iikanon qindiñ onjoro Anutuwajon jeneñgia oronkeja.

20 Oo eja uuga qaa, gii omejilaj yonjoo tani kaanja moma laariñkejan me? Momalaariwaa gawoja mende mena hoña mende kolooro qaa ii eeñ omaya jena momalaariganonj mono iwoi omaya, hoña qaa koloonkeja. Iikawaa kania ii sareqaana iikanonj qendeema gonja me qaago?

21 *“Qaago!” jewabotiwaajonj ama sareqaa moj jemañja. Momalaariwaa wanjalenana Aabraham iinoj dindiña nomaej kolooro? Iinoj Anutuwaa jeta ten koma meria Aisak wama kema alatanonj ama kanonj siimolong oomambaajonj ano. Kaeñj ama momalaari qaganonj gawoja mero Anutunonj ii iima qaaya jeñ tegoro solanjaniro.

22 Sareqaa iikawaa kania ii iima asarijañ me qaago? Aabrahamnoj moma laariñ qaagadeenj mende jeroto, momalaari qaganonj nama iikawaa silia kaanagadeenj qero nemuñ kono sokono. Nanamemej dindiña ama menj laligoro momalaarianonj iikaan somarijn akadamuyawo kolooro.

23 *Buñja Terenoj qaa moj ii kokaenj eja, “Aabrahamnoj Anutu moma laariñ muro qata Eja Dindiña jero.” Qaa ii eeñjanor hoñjowo koloorotiwaa so ii ogita tosianonj Aabrahambaa qata “Anutuwaa aliaga,” kaeñj qama jeñ laligogi.

24 Solanja koloowombaajonj momalaariwaa qaa ii jenanondeejjeninj mende sokonja. Silinananoj momalaariwaa nanamemej hoña ambonjati eej, Anutunoj mono qaanana jeñ tegoro solanjaniwonja. Sundunanonj mono iikawaa kania qendeenja.

25 *Sareqaa moj ii kaanagadeenj jewe uumeleeñ gawombaa kania ii qendeema gombaa: Israel yonjonoj gomañ iima kotowaotiwaajonj eja woi wasij oronjig keni kana somataa emba qata Reihab iinoj uruama kalañ koma oroma kana moñnoj oromesaoro keni. Iinoj momalaariwaa nanamemej kaeñj ano Anutunoj ii iima qaaya jeñ tegoro solanjaniro. Kiañ.

26 Niinonj qaanana koi kokaenj jeñ tegomañja: Eja kokosoya qaa ii qamoya. Iikawaa so momalaari gawoñmemeyaa qaa ii mono koomuya koloja. Kiañ.

3

Neselananananoj mono tiwilaaj nonombabo.

1 Oo uumeleeñ alauruna, ojooonjga mamaganonj uugia waaro “Tosaañja yonjonoj koposo mindingowonja,” jeñ boi qaçazu, eja to koloowombaajonj uugia waambabo. Nono tosaañja kuma ojoma ananaa roromongonana mende mindingowonjati eej, Anutunoj ii iiro mende sokono qaanana gosiñ kotakota jeñ tegonj iikawaa so ironja uuguñ nonombaa.

2 Ii kokaembaaajonj jejeñ: Anana kuuyanoj kana qaa mamaga qiwitigonkejen. Moñnoj neselañja galenj koma qaa mende qiwitigonkeji, iinoj mono eja akadamuyawo soro koloja. Iinoj saanoj kotiñ laligoya kuuya kaanagadeenj galenj koma laligowaa.

* **2:21:** Jen 22.1-14 * **2:23:** Jen 15.6; 2 Hist 20.7; Ais 41.8 * **2:25:** Joos 2.1-21

3 Hoos ii siijnanan tej kombutiwaajon ama aeñ qawa qaa oogianon suluj somongoñ kasanoñ horoñ kanoñ saanoñ hoñgia somata kuuya ii mindinqindij ama oñoniñ kemakeju.

4 Kaanjagadeen wanjo somata iikawaa siligia romongowu. Wanjo tosia ii somasomatato, kileñ haamo kotiganon ii nañgoñ oñongi kowe kotoñ kemakeju. Somata qatawo koloojato, ii kileñ kekenjañ galena kapten iinoñ wanjo giliñgoñ rama siija otaaj stia (steer) loqaya melaa iikayadeen meleñqeleen ano wanjo somatanoñ kawaa so meleema kemakeja.

5 Neselambaa kania ii kaanjadeen. Ii sele busunanaa kitia melaadaga koloojato, kileñ saanoñ qaa somata kania kania iikanon selenana meñ uma jenkejon. Mono koi romongoñ laligowa:

Gere lokota melaadanon tereema kemeñ saanoñ jolonoñ mondoñ duuya somata qatawo jedabororo kamaanaga.

6 Neselanananoñ kaanjagadeen gere bolañ kaanja koloja. Ii sele busunanaa kitia kitia iikawaa batugianoñ rama qewolombaa kondomon-doo nemuña koloja. Kaeñ kolooro gere siawaa Toyanoñ jiilañgoñ ootirij iikanon upipiiro afaanjagadeen uugerenoñ mondon jero uuta kuuya koto-motoñ tilooro laaligoyanoñ nanamemeña kuuya ii jwoñ kaanja totowiwa.

7 Anutunon iwoi kuuya mokolooroti, ii oro kania kania, koon me iwoi baagianon koma kondondongorkejuti me kowenon laligojuti, ii ejembanon meñ loorij onjombutiwa so koloju. Tosaanja ii koma tutugor meñ loorij onjongi miriwa oroya koloju.

8 Kaanj kolojuto, neselanananoñ mono oro kawalia kaanja koloja. Ii nomenb warabe kaanjañ saa qeqeta koloñ onjomumu kaanja onjongoñ ninij meñ komuñ nonomambaajon jojorinkeja. Ejemba kuuyanoñ ii meñ loorij somongoñ mubombaajon amamañkeju.

9*Neselanananoñ Poñ Jiias ano Mañ Anutu mepeseen oromakejon ano leegen ejemba iyanja kaitani kaanja mokoloñ onjonti, ii qaa seinor lanqasuaan onjomakejoñ.

10 Neselan motoonjo iikanon Anutuwaa qata mepeseenkejon ano qaa seinor tosaanja qasuaan onjoma jenkejon. Oo uumeleen alauruna, kania-gianoñ kaanja ero mende sokonja.

11 Apu saanja ano kaambogawo ii apu jaaya motoongonon ujungoñ koumakejao me qaago? Kaanj qaago.

12 Oo uumeleen alauruna, joganñonga pandibamo (sanj) ii saanoñ kolojnkeja me qaago? Kaanjagadeen jao gerenonja mandariina saanoñ kolojnkeja me qaago? Iikawaa so apu saanja ii kou kaambogawonjona ujungomambaajon amamañkeja. Mono ii.

Momakooto hoñja ano qoloñmolonjgoya

13 Ojoo batugianoñ moronoñ momakootowo koloñ qaa mindinjowaatiwa so koloja? Moñnoñ “Kaanja koloja,” jewuti een, iinoñ mono uuta ii momakootoya so meñ kamaañ silianon gumbonjonjoñ nanamemeña qendeeno asuganoñ asugiro ninij sokombaa.

14 Iikanon sokombaato, uugianoñ motoqoto koloñ uunon junjun ero iriñsonsoon kaambogawo moma gemaqeqe ama aorkejuti een, momakootogia iikawaaajon mono selegia een toon mende meñ ubu. “Qaa hoñja otaajon,” jer mono iikawaa hoñja kolatiwubo.

* 3:9: Jen 1.26

15 Yonjoo-noj momakooto kaanja ii balombaa momakootoyaga. Ii Siwenonja mende kamaanjkejato, omejilaj yonjono ejemba sololoon ojonygi jegi Unja Toroyano iikawaajo wosobiri momakeja.

16 Daen yonjoo uugianon motoqoto koloon uunon junju ero irinsoonsoor moma gemaeqe ama aonkejuti, iyonjoo laaligogianon sisau ilinjwaliq ero sili anjgonjorayawo kania kania otaankeju.

17 Ii otaankejuto, momakooto Siwenonja kamaanjkeji, iikawaaw kania mutuya ii nanamemej soraaya. Momakooto soraayaa silia tosaanja ii kokaen: Luueno laligowombaai siija en ojono gumbonjonjo qaganon tosaanja uujopa ama ojoma qaa baatanon kenji Unja Toroyano uugia saa qero tosaanja kiankomuj ama ojongi uumomogiaa hoja awaa awaa ii mamaga asuginkjeja. Gbingbaon mesaon ejemba qaagia bakasasaq mende gosin selenondeej ala-alaa mende laligoju.

18 Luaeque ejembanon luaeeno laligowombaajon moma iikawaaw kota komogi hoja nanamemej dindiya kolooro oyaqboyan laligonkeju. Kian.

Balombaa momakooto mesaon Anutuwaa ala koloon laligowu.

4

1 Naa iwoinoj manja ano angowowo kondooro batugianoj koloonkeja? Ondoangiaa siingga kombombanjanon mono waama sele busugia sokono awaa ano bologa iikanon aworangori manja ano angowowo koloonkeja.

2 Ojoo iwoi kania kania mewombaa siija kotakota bobo momakejuto, ii ojoo buja mende koloonkeja. Iwoiwaai iimasiij ama baagoj uugianon gere jero ejemba ujugi komunjkejuto, kilej ii mende menjkeju. Kawaajon yonjey ango-wowu ama manja qenkeju. Ojoo Anutuwaaajon mende qama koolin onoangio eej mewombaajon mojuti, iikawaajon ii mende buja qenj aonkeju.

3 Anutuwaaajon qama koolinkejuto, kilej ii kokaembaaajon mende menjkeju: Uugianon mende dingoro iwoi ojono ii mesooin ondoangiaa siingga kombombanjan bologa metogon sele busugiaa korisoro ambombaajon moma welemakeju. Ii mende sokono Anutunoj ii angoj komakeja.

4 Oo ojoo oloqkalu ejemba kaanja koloju. Loemba kana dindiya mesaon serowiliq amakejuti, ojoo mono iikawaaw so Anutu mesaon uumeleembaa gadokopa ejemba yonjovo ala-alaa meej monej hinanondeej uugia somonjogn laligoju. Tani kaanjama iikanon mono Anutuwu kerekere amakeju. Ii moma kotoju me qaago? Kawaajon mojnoj uuta balombaa siij kombombanjan bologa metogomambaajon amakeji, iinoj mono Anutuwaa kereya koloja.

5 Buja Terewaa qaa mon ii kokaen oogita eja, “Unja Toroya uunananon ama nononota laligoji, Anutunoj ii siija kombombanjan iikanon saa qero laligoja.”* Qaa ii omayaga kania qaa kaen romonjgowubo.

6* Qaa ii omayaga qaagoto, ojoo iikawaaw so siingga tororo Anutuwaaajon ambitu eej, iinoj mono kalejmoriajan honoja qaa ojomakebaa. Kawaajon Buja Tere koi jerj oogita eja:

“Anutunoj sewanjiki ejemba tuarenjenjama ojomakejato, uugia meej kamaanjkejuti, iiga mono kalejmoriajan ojomakeja.”

* **4:5:** Buja Tere qaa iikawaaw kania mon ii kokaen, “Unja Toroya uugianon anota laligoji, iinoj jopagoj nonomambaai siija kombombanjan moma ananaajoj motoqoto momakeja.” * **4:6:** Gba 3.34

⁷ Kawaa so ojo mono uugia gosiŋ Anutuwaa qaa baatanooj kema laligowuto, Kileŋaa Toya tuarenjeŋ ama mugi oŋomesaoŋ misiŋgoŋ kemaliwaa.

⁸ Mono Anutuwoo soomonjoo ama kosianooj kaŋi iinoŋ ojowoo soomonjoo ama kosogianooj nambaa. Singisongo megı borogia-noŋ totowiro Jiiſawaa sayanoj ii songbambaatiwaajoŋ qama kooliwu. Uugianooj juŋquno kemaqeŋ-kaŋqeŋ laŋ aŋgi uugianooj tilooro koma konjoratiŋ ojono soraaya koloowutiwaajoŋ qama kooliŋkebu.

⁹ Mono tapekokorogia moma kotoŋ jingeneŋ qama woso-biri moma silama saabu. Jomo ainjolongia mesaŋ meleema amburereŋ ambu. Korisorogia mono mesaŋ wosobiri moma aowu.

¹⁰ Mono Pombaa jaanoj meŋ kamaaŋ aogi iinoŋ metaama ojombaa. Kianj.

Uumeleen alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

¹¹ Uumeleen alauruna, gemaeqe qaa mono mende jeŋ aon laligowu. Moŋnoŋ qaa kaanja jeŋ kisama uumeleen aliaa qaaya jeŋ tegoji, iinoŋ mono Anutuwaaŋoo kana qaa jeŋ tegon meŋ kamaaŋ anja. Gii Anutuwaaŋoo kana qaa jeŋ tegon gogoraagen ama iikaanja kanoŋ ii mende teŋ komakejanto, ii silemale ama umbuqumbulii ejaga koloŋ laligojan.

¹² Anutunoo kana qaa jeŋ kotoŋ nonoma iikawaa so mono qaanana gosiŋ jeŋ tegoro tiwilaawoŋa me kiaŋkomunj nonono oyanyboyaaŋ koloowonja. Iinondeen jenteego Tonana koloojato, gii mono geenŋgaajoŋ “Moroga koloojen?” jeŋ alaga gosiŋ qaaya jeŋ tegonkejaŋ? Kianj.

Sele memewaa galeriŋ meme qaa

¹³* Mono geja ambu! Tosaanja ono selegia meŋ uma kokaenj enkeju, “Nono kete me woraŋ koi mesaŋ taŋ ii me ii kanoŋ kema koŋkororo ama moneŋ somata horoŋ gbani motoongo laligonij tegoro kanonja eleema kawaŋoo.” Niinoŋ kawaajoŋ kokaenj inijowe mobu:

¹⁴ Laaligogia woraŋ nomaeŋ laligowuti, ojo ii mende moma kotoju. Ojoo laaligogiaa kania ii nomaeŋ? Ii kaaso koosuwaa soga kambaj torodaamooŋ asuŋŋ eŋ aliwaa.

¹⁵ Kawaajoŋ ono mono kokaenj jegi sokobaa, “Pombaa uusiŋjanooj ananaaajoŋ kaeŋ ero jaawo laligowonjati eeŋ, mono kaaŋ kaaŋ ama mewoŋja.”

¹⁶ Kaeŋ mende enkejuto, eeŋ toon jaba-arambaraŋ ama ojoeŋgiaa selegia meŋ uma mepeseenkeju. Nanamemeŋ kuuya kaaŋ kanoŋ mono bologa kolojoa.

¹⁷ Qaana jeŋ tegomambaajooŋ ama kokaenj jejer: Moŋnoŋ sili awaa qeŋ mewaatiwaa kania moma kotoŋgo ii mende ama mewaati, iinoŋ mono singisongo anja. Kianj.

5

Ejemba esuhinagiawo yoŋoo galeriŋ meme qaa

¹ Oo ejemba esuhinagiawo, ono mono geja ama qaana koi mobu: Kakasililin siimbobolo qagianoŋ ubaati, iikawajooŋ mono amburereŋ ama qama silama saabu.

²* Moneŋ esuhinagianoŋ mono gisaadaboroja. Gejaloloŋ ano dumunjaŋ yoŋonoŋ opo malekugia kitomitoŋ neŋkeju.

3 Ojo kambaj tetegoya kokaamba miri, kare ano esuhina tosaaja goul, silwanon memeta ii qanoj qanoj menj kululuugi ej, ii kasukerajuunonj turudabororo tonoreawo (rost) menj eja. Tonorea ano kasukeraju iikanonj dangunu kaanja ej kaniagia kambaj tetegoya kokanoj kokaenj qendeembaa: Ojo laaligogia monej hinanoj somongoj mesoqesoogi jaangoj qanoj tiwilaawuya. Tonorea ano kasukeraju iikanonj mono gere bolaq kaanja sele busugia kaanjadeej menj boliwaa.

4 *Mono koi romongowu: Gawoq meme ejemba gawongianonj tetebaro menj timintamej ano oro qinjinj qonjoma laligogiti, ojonoj iyonjoo tawagia ii bone qaganonj angoj konjgi. Ojo iyonjoo saa njindij-njundurugia moju me qago? Qamasilangia iikanonj mono Pon Anutu, ku-usuq kuuyaa Toyaa gejianoj kemedabororo moja.

5 Ojonoj namononj koi iwoi kania kania jaasooqo buja qeq aon siiseweweya qaa laligonj sele busuwaa korisoro ama siinqia metogoq aon laligogi. Balombaa omakeleyanorj somonjorj ojonoj jejelombaj mamaga laj ama baonorj newageen nepaqepalo nej laligogi. Anutunon qaagia jej tegoro uqugi komuwutiwaa kambangianonj kaj kuuwaati, mono kambaj iikawaajonj jojorij kelegiawo koloonj laligoju.

6 Ejemba koposowaa qaagia qaa ono mende tuarenjej ama ojongoj kilej qaagia jej tegoj laj uqugi komuq komuq laligogi.* Kianj.

Bij mokosinjorj bosima qama koolij laligowu.

7 Oo uumeleenj alauruna, ono Ponnoj koubaatiwaajon mamboma kambaj biiwia kokanoj mono mokosinjorj bij bosima nambu. Kaej nama komakomo ejawaa tania ii romongowu: Iinoj nembanene namononj komoma nama hoja sewaaja uuta asugawiatiwaajon kaparaq koma mambomakeja. Kaparaq koma mamboma laligoro koj bedu kambajanonj karo mombo mambono kojuru kambajanonj kaj kuunjkeja.

8 Ojo kaanjadeej mono bij bosima mokosinjorj nambu. Ponnoj mombo kawaatiwaakambajanonj torijiwaajonj ama mono uugia menj kululuuq boj qeq nambu.

9 Oo uumeleenj alauruna, Anutunoj qaagia jej tegoro lombo mokoloowubotiaajonj mono ojongojaa batugianonj qaa jejmeeqaa ama uugianonj njindij-njunduru mende jej aonjkebu. Mobu, jenteego Toyanoj mono dodoxi nagunonj nanja. Kianj.

10 Uumeleenj alauruna, gejatootoo ejemba yonjonj wala eejanonj Pomba qatanonj Buja qaa jegi kakasililin menj ojongoj moma kilej mokosinjorj bij bosima kaparaq koma laligogi. Ojo mono iyonjoo tanigia romongorj kana lasugia otaaj laligowu.

11 *Tosianonj kaparaq koma binj bosima laligonj haamo anjiti, nono iyonjooj “Ii-a simbawoqawo!” jejonj. Eja qata Job iinonj kakasililin moma kilej kaparaq koma haamo anoti, ii moju. Haamo ano tetegoyanoj Pon kiankomu Toyaa koloonj niimma koboonekjeji, iinoj oyanyboyanja muro laligoro. Mono ii romongowu. Kianj.

12 *Oo uumeleenj alauruna! Qaa kota uuta moj koi jemaaja. Ojo qaa ii me ii jewuti, ii jojopan qaanonj kokaenj mende jej kotiuu, “Qaana hojawo mende kolooji eej, Siwe Toyanoj saanoj lombo ano qananonj ubaa me balombaa omejiilaajanonj baloq mewagoro merej menj turuq nomba.” Qaa

* **5:4:** Dut 24.14-15 * **5:6:** Qaa iikawaan kania moj ii kokaenj: Ojo eja koposowaa qaaya qaa kilej qaaya jej tegoj qeqi komuroti, iinoj ojono mombo mende qotogonj ojomakeja. * **5:11:** Job 1.21-22; 2.10; Ond 103.8 * **5:12:** Mat 5.34-37

ii me jojopan qaa tosaanja iikaanja kanoj mono qaagia mende jej kotiiwu. Kaej qaagoto, oo-qaawaajon moma “Oonj!” iigadeej jewu ano qaago-qaawaajon “Qaago!” jewu. Potagororoj qaa jegi Anutunoj qaagia jej tegor ironja meleeno qagianoj ubaa. Kianj.

Momalaari qaganorj qama kooligi honja koloowaa.

13 Uumeleej ejemba ojoononja mojnajen qenjenmanjejewo laligoji eej, iinoj mono Anutu qama kooliwa. Mojnajen korisoronoj laligoji eej, iinoj mono rii qama Anutu mepeseewa.

14 *Ojoononja mojnajen ji kiro laligoji eej, iinoj mono uumeleej kanages-sowaa jotamemeya horoq ojono kañ Pombaa qatanorj kele selianorj morinj iwaajorj qama kooliwi.

15 Momalaari qaganorj qama kooligi Ponjonj ejemba jiawo ii hamo qen muro qeangorj mombo waabaa. Singisonjgo ama ji mokoloorti eej, Anutunorj mono singisonjgoya ii songbama mesaowaa.

16 Kaej kolooro Anutunorj hamo qen ojono qeangowutiwaajon mono singisongogia jokoloorj aon Anutuwaa qama kooliñkebu. Ejemba solana mojnajen uuta menj kululuun Anutu qama kooliwaati, iikawaa hoñanorj mono damuyawo ano usunjewo koloowaa.

17 *Iikawaa sareya moj ii gejatootoo eja qata Elaija. Iinoj baloñ eja anana kaanja laligoro. Iinoj koñ mende kawaatiwaajon uuta menj kululuun kaparañ koma qama kooliro koñnoj gbani karoonj ano koinj 6 kawaa utanoj namonoj mende kamaaro.

18 *Kambaj ii tegoro mombo qama kooliro sombij injaj kono koñ kin bedu mero nembanene mombo tonjgonorj kolooro. Kianj.

Mojnajen jinjauñ keno alianorj ilaaro sokombaa.

19 Uumeleej alauruna, ojoononja mojnajen qaa hoñaa kania qiwitigoj jinjauñ keno mojnajen ii mokoloorj kana dindinjanorj mombo wama ambaati eej,

20 *iikawaaajon mono kokaen romongowu: Singisonjgo ejemba mojnajen jinjauñ kaniyanorj keno alianorj ii iikanorj wano uuta looriro mombo meleembatti, iinoj mono koomu kotiga mende komuwaa. Alianorj ii gere sianorj kemebabotiwaajon angoj koma muro Anutunorj singisonjgoya seiseiya ii songbama koma turuwaa. Kianj.

Piitowaanoj Tere 1

Piitonon Tereya mutuya ano.

Jeŋ-asə-asari

Piitonon Buŋa Tere koi ooj Kraistwaa alauruta Eisia prowinswaa Noot waagen deema laligogiti, iyonojoon ano goman liligoj keno. Kanaij qagia kokaen qama ooro, "Anutunon ejemba aŋaŋoj meweengoj ojono, iyoŋonoŋ." Momalaari ejemba sisiwerowero mokoloŋq siimbobolo moma laligogiti, iyono uugia nangowaatiwaajoŋ moma Tere koi ooro. Kraistwaa Oligaa Buŋawaa kania duduuwubotiwaajoŋ ama Jiisawaa qaaya mombo kokaen jeŋ asariro, "Jiisanoj komuroto, mombo koomunonqä gibilj waama mombo eleema kamambaajoŋ jeŋ somongon oyanboyang koloowombaa jejeromoŋromoŋ nonono mambomakejoŋ. Kawaajoŋ siimbobolo momakejuti, ii mono moma aŋgoj koma kaparaŋ koma kotiŋ nama laligowu. Siimbobolo iikanooj momalaarigia gosiro hoŋawo koloowaati een, Anutunon mono tawaya meleema ojombaa. Jiisas Kraistnoj asugiaati, kambaj iikanondeej mono akadamugiawo koloowuya. Qaa ii moma mono awasanjkaka nambu." Kaeŋ qambajmambaj ojoma ooro.

Konajiliŋ kambanjaŋoŋ uugia naŋgoj ojoma toroŋen kotiŋ kokaen uukuukuu menj ojono, "Oŋo Kraistwaa buŋa kolojutiwa so mono laaligo soraaya laligowu."

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutuwaa hamoqeqe gawombaa kania 1.3-12

Laaligo soraaya laligowombaa jeŋkooto 1.13-2.10

Siimbobolo qaganon gawoŋ nomaeŋ bosimboŋa 2.11-4.19

Uugia meleema menj kamaaŋ gawoŋ mewu 5.1-11

Buŋa tere kokawaa qaa kota waŋa 5.12-14

¹ Anutunon ejemba iyanqaoj meweengoj nonono nonoonoŋga tosia ojonoŋ Israel mesaoŋ prowins qagia Pontus, Galesia, Kapadosia, Eisia ano Bitinia kanoŋ deema kema laligoju. Piito niinoj Jiisas Kraistwaa wasiwasi eja aposol koloŋq ojowo qaa amij mobombaajoŋ tere koi oojen.

² Maŋnana Anutunon waladeej monowaa monoyanoj momo areŋ ano ero iikawaa so Uŋa Toroyanoj oŋo menj soraiŋ ojono Anutuwaa buŋa koloogi. Anutunon oŋo Jiisas Kraistwaa jeta teŋ kombutiwaajoŋ meweengoj ojono Kraistwaa sayanoj qeesaaro oŋomoriŋ songbama oŋomakeja.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono uugia so seiro luaenon laligowu. Kianj.

Oyanboyambaa jejeromoŋromonanaajoŋ Anutu mepeseewoŋa.

³ Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu ii kokaembaoj mepe-seenkeboŋa: Anutunon kianŋkomu somata nonoma nunuano kolokoloo dologa kolooniŋ. Kolokoloo dologa koloŋq Jiisas Kraistnoj gibilj koomunonqä waaroči, anana iikawaa so gibilj waama oyanboyang koloowombaaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligojoŋ.

⁴ Oyanboyang buŋa qeŋ aowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mambo-makejoŋ. Anutunon oyanboyang ii uumeleen alauruta nonombaatiwaajoŋ Siwe gomanor anota eja. Iikanon ej mende sakaka kasukerajuju menj totowin gisaan aliawa.

5 Momalaari koma gbiliwuti eenj, Anutuwaa esuŋjanor sopa somongorj kokojiji ojono Siwewaa buŋa laligogi Jiiasnor saanoŋ uŋuano Siwenoŋ uma oyanboyar koloowuya. Anutunor Hamoqeqe Toyaa kania kamban tetegoyanor kaeŋ ninisaandabororo ejemba jeŋ asariŋ ojomboŋatiwaajoŋ ama eja.

6 Oyanboyar koloowombaajor aisoŋ laligojuto, namonoŋ laligonij Anutunor angobato Toya mende somongoro lombo angosisiri kania kania kolooro siimbobolo mokoloŋ moma laligoju. Kamban toroga kaŋa laligowuto, ii kileŋ korisoro ama laligoju.

7 Anutunor angobato mende somongoro qagianor uma momalaarigiaa tania gosiŋkeja. Jamo hoŋa kotakota qata goul kawaa sewaŋa ii maa suan uugujato, kileŋ kamban moŋnoŋ alidaborowaa. Kamban toroga ewaati-waajoŋ ama ejembanor goul ii gerenoŋ dalasisi ooŋ hoŋanor godomaru-ruya ewabotiwaajoŋ gosiŋ angotete meŋkeju. Iikawaa so oŋo oŋanoŋ tororo moma laariŋ nama kotiŋkeju me qaago, angotetenor mono iikawaa kania qendeemakeja. Anutunor uugiaa hoŋanor goul kokaembajor uuguwaatiwaajoŋ moma gosiŋkeja: Momalaarigianor powoworj kotakota kolooro sewaŋa uuta iikanor goul silwa mamaga uuguŋ kamban tetegoya qaa ilaŋ ojono sokombaa. Kaeŋ injiro sokombaiti eenj, Jiias Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaakambanjanor mono mepeseen ojono Anutuwaa jaanoŋ qabuŋa mokoloŋ akadamugiawo koloowuya.

8 Oŋo Kraist mende iima kileŋ jopagoŋ muŋ laligoju. Kamban kokaamba Kraist mende iima kileŋ moma laariŋ muŋkeju. Kaeŋ ama korisoro akadamuyawo ama aisoŋkeju. Korisorogia iikanor mono jenoŋ mende jejetaa so kolooja.

9 Oŋo Jiias moma laarigi hamo qeŋ ojono letonjgi. Momalaarigiaa tooŋa ii Siwe gomanor eu raja. Anutunor kokoosogia mero ojonoŋ eukanor uma tooŋ ii uulanjavo oosiriwutiwaajoŋ moma korisoro amakeju. Kianj.

Gejatootoo ejembaŋoŋ jejeromorromon ama laligogi.

10 Gejatootoo ejemba yoŋonor hamoqeqeewaa kania moŋgama Anutu qama koolin qiqisi ama moma gosiŋ laligoŋ kougi. Kaeŋ laligoŋ Anutunor kaleŋmorian oŋombaatiwaajoŋ moma asariŋ iikawaa gejatootoo qaaya ii waladeen jeŋ laligoŋ kougi.

11 Kraistwaa Uŋa Toroyanor gejatootoo ejemba sololoŋ oŋoma asugiwaatiwaakambanjanor qaa ŋaaya injsaama sanje qeŋ kokaen injjoro, "Kraistnoŋ siimbobolo moma iikawaa gematanor asamararaŋ akadamuyawo mokoloŋ asariŋ laligowaa." Kaeŋ injjoro moma Hamoqeqe Toyanoŋ naa kambanor ano nomanomaen asugiwaati, iikawaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi. Kaeŋ laligoŋ buju qaaya waładeen naŋgoŋ jeŋ laligoŋ kougi.

12 Hamoqeqe Toyaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi Uŋa Toroyanor momo kokaen injsaama injjoro, "Oŋo mono oŋoŋgi weleŋ mende qeŋ aowuto, ejemba kanagen koloŋ qaagia weenjgowuti, mono ii ilaŋ oŋoma laligowu." Kaeŋ injjor gejatootoo qaa oŋonoti, nono tosianor ii kamban kokaamba liligoŋ jeŋ asarin oŋoniŋ mogi. Kraistnoŋ Uŋa Toroya Siwenonora wasiro kamaaŋ ejemba sololoŋ inaaŋ ojonoŋ Oligaa Buŋa jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligogiti, iyononor Buŋa qaa iikayadeen jeŋ laligogi. Gejatootoo qaa iikawaa hoŋa kolooro Siwe gajobaurunananoŋ kaŋaŋgadeen ii uuŋ iima kania moma asariwombaajor awelegoŋ laligoju. Kianj.

Anutunor soraaya laligowombaajor nonoomakeja.

13 Buŋa qaaya kaen ejiaajoŋ oŋo mono uugia Anutuwaa gawoŋ mewombaajoŋ opogia horogi kiro jojorij meŋ afaaŋgoj aŋoŋ nambu. Mono boŋ qeŋ oŋoŋgiŋa nanamemeŋgiŋa galen koma aŋoŋ laligowu. Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwa kambanjanooj kalerjmoriaŋ oŋombaati, mono iikawaajooj mamboma jejeromonjromongia kuuya iikanooj ama laligowu.

14 Anutuwaa meraboraurutanooj qaaya teŋ komakejuti, oŋo mono iikawa so kana soraaya otaaŋ laligowu. Wala lalabubu tomipiŋ laligogi oŋoŋgiŋa siŋgiŋa kombombanja bologanoj yaiwisisi meŋ oŋoŋgi lansan laligogi. Kaanja laligogito, kambanj kokaamba nanamemeŋgiŋa mono siŋ iikawa so mende toroqej ama meŋ laligowu. Laŋ sisau laligowubotiwaaŋ mono galenqia meŋ aŋoŋ laligowu.

15 Laŋ sisau qaagoto, Anutu soraayanoj oŋoono oŋo mono kaanqagadeen iwa so nanamemeŋgiŋa kuuya kanoj soraaya koloŋ laligowu.

16 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaŋ eogita eja, “Niinoŋ toroya soraaya laligojeniwaajoŋ noo buŋauruna oŋo mono soraaya koloŋ laligowu.”

17 Anutuwaaŋ “Maŋnana,” jeŋ ku-usuŋa koma horonkejoŋi, iinoo maj awagayaajoŋ ama ejemba tosaanjā mende ninisorooŋ tosaanjā mende sureen oŋomakeja. Kuuya ananaa nanamemena mono keda motoŋgonoo gosiŋ motomotoŋ ananaa qaanana jeŋ tegowaa. Kawaajoŋ Anutu toroya buŋauruta kolojutii eej, namonoŋ kusu laligowutiwa so mono soraaya koloŋ laligowu. Jegianondeen qaagoto, nanamemeŋgianoj mono Anutuwaa jeta uuguwombotiwaaŋ sombugia moma laligowu.

18 Kaanqagadeen Anutunoŋ doweŋia merotiwa kania momago mono soraaya koloŋ laligowu. Ambosakonjurunananooj tando lopioŋ momo areŋ tondu otaaŋ nanamemeŋ omaya qendeema nonoŋgiti, Anutunoŋ oŋo iyooŋso so toroqej tondu laligowubotiwaaŋ sewaŋgiŋ uuta giliŋ doweŋia mero. Sewaŋgiŋ ii silwa goul uugun giliroti, ii moju. Balombaa moneŋ hina aliwaatiwa so kolojii, iwoi iikaanja kanoj sewaŋgiŋ mende mero.

19 Iikanooj qaagoto, Kraistwaa saya sewaŋgiŋ uuta iikanooj mono waŋgiŋ mero. Kraistnoŋ lama meria solanjā wiji buubuuya qaa kaanja kolooro ii siimoloŋ ooŋ-oombaa tani kaanja qegi saya kamaaro. Kawaajoŋ mono soraaya koloŋ laligowu.

20 Anutunoŋ walawala Siwe namo mende mokoloŋ oroma kambanj iikanooj Kraist meweengooj downenana mewaatiwa gawoŋ areŋ ii waladeen ama areŋgoro. II areŋgodabororo ero laligoŋ kouma laligogito, kambanj tetegoya kokanoj oŋonoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ ama ninisaano asuganoŋ kolooro.

21 Kraistnoŋ nemuŋ koma oŋono saanoj Anutu moma laarin munkeju. Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliŋ miro koomunonja waaro asamararaŋ miro laligoja. Ikaanja laligojiwaajoŋ ama oŋoŋ Anutu moma laarin nama qaa kuuya jeroti, iikawa so ama meŋkebaatiwaajoŋ jejeromonjromoŋ ama munkeju.

22 Jejeromonjromoŋ ama muŋ qaa hoŋa teŋ kongi Kraistwaa sayanoj koma konjoratiŋ oŋono laligowu. Kaanja laligoŋ saanoj uumeleej alaurugia gbingbaŋoŋa qaa jopagon oŋomo laligowu. Uu wombogia kuuyanoj mono kaparaŋ koma tororo uujopa ama aŋoŋ laligowu.

23 Laaligo kotigaa qaaya kanoj mono nemuŋ koma oŋono kolokolo dologa koloogi. Balombaa qaa kusuga moŋnoŋ mende nemuŋ koma oŋono Maŋ somataa meraborauruta koloogi. Anutuwaa qaayanoj mende aliwaato, mono tetegoya qaa zeŋ ej ubaa.

* **1:16:** Lew 11.44-45; 19.2

24 *Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaen oogita ej:

“Ejemba kuuya onjo mono gbojoja lolo tani kaŋa kolooju. Akadamugia kuuya ii juraya asasagagiawo tani kaŋa kolooja.

Gbojoja lolonŋ mono soolŋ gororongogi juragianŋ boratin tegoegeŋ kamaawuya.

25 Kaen kamaawuto, Pombaa Buŋa qaa laaligo kombombaŋa nonamekeji, iikanŋ mono tetegoya qaa kotiŋ en ubaa.”

Buŋa qaa iikanŋ Oligaa Buŋaya kolooro tosianŋ ii jen asariŋ onojgi moju. Kianj.

2

Jamo laaligoyawo iwo nama mono soraaya koloowu.

1 Buŋa qaa mojutiwaajoŋ mono kileŋagia kuuya kotoŋgoŋ giliwu. Gbiŋgbaoŋ qalamalowei kuuya ii mono mesaowu. Uumeleembaa nanamemeŋ seleseleya ii mono sisia meŋ togowu. Goronkiki ano gemaeqe qaa kiisaj amakejuti, ii kuuya mono qetegogi kamaanŋ tegowa.

2 Merasisi gbiŋgbaoŋgi qaa yononŋ ajugadeer newombaajoŋ moma awelegoŋkeju. Onjo mono iikawaa so Buŋa qaa mende meeranŋgogi, ii uu wombogianŋ ambombaajoŋ awelegoŋ laligo. Kaeŋ laligoŋ momalaari-gia koma gbiligi somariŋ kotiřo letoma laligoŋ oyanŋboyaaŋ koloowu.

3 *Buŋa Terewaa qaa moj ii kokaen ej, “Nembanene moj kisiriŋ aiŋa mogiti, iikawaa so mono Poŋ awaa iwo qokotaŋ aiŋa mobu.” Qaa iikawaa so Pombaa aiŋa mojuti eeŋ, mono Buŋa qaanoŋ somariŋ kotiŋ laligo.

4 Kraistwaa sareqaa moj kokaen jemaŋ: Kraistnoŋ waama Anutuwaa tando kombombaŋa koloŋ laaligo kotigaa wota koloja. Onjo mono iwaanoŋ kaŋ mombo letombu. Ejembaŋ tando mombaajoŋ “Jamo omaya,” jen gema qeŋ mesaogito, Anutunoŋ ii Hamoqeqe Toya koloowaati-waajon meweengon iwaajoŋ moro sewaja uuta somata koloja.

5 Kraistwaanŋon kan gbilin onjoangio kaanŋqadeen mono jamo kowonjinŋ laaligogiawo kaŋa koloowu. Kaeŋ koloŋ kotiŋ laligoŋ Siwewaa motonqeqe iinoŋ onjoma uugia meagoro kotikoti mokoloŋ uuwaŋ laaligowaa jiwowoŋ jigo hoŋa koloowu. Unŋ Toroyanoŋ uugianoŋ laligoŋ sololoŋ meŋ letoma onjono mono jiwowoŋ jigo iikawaa jigo gawoŋ galeŋ soraaya koloŋ nambu. Unŋ Toroyanoŋ nemuŋ koma inaan onjono teŋ koma Anutuwaa waeya meŋ mepeseen muŋ laligo. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ injima Jiisas Kraistwaajon ama nanamemeŋia kaanŋaa aiŋa moma laligowaa.

6 *Buŋa Terenoŋ qaa moj ii kokaen ej:

“Ibu, Anutu niinoŋ kowonjinŋ tando moj meweengon Zaion baanŋanoŋ Israel tuuŋ somata uugianoŋ komowe ii jingbiliŋ tando kombombaŋa maa suaŋ damandaŋawo (milyon Kina kaŋa) koloowaa.

Daen yononŋ tando powowoŋ kotakota ii moma laariŋ muŋkebuti, iyononŋ iwaajoŋ ama gamu mende moma laligowua.”

7 *Moma laariŋ muŋ laligojuti, onjoo jaasewanŋgianoŋ ii tando kombombaŋa akadamuyawo kolojato, tosianŋ uugia mende meleema eeŋ laligojuti, iyoyoo jaagianoŋ ii Buŋa qaa kokawaa so ej:

“Miri meme yononŋ ‘Kowonjinŋ omaya,’ jen tando ii gema qeŋ mesaogiti, tando iikanŋ mono tando kombombaŋa kolooro.

* **1:24:** Ais 40:6-8 * **2:3:** Ond 34:8 * **2:6:** Ais 28:16 * **2:7:** Ond 118:22

Kanagen tania ii aeŋ kaanja mokoloogi. Tando powowon kotakota kaanja ii riinagati eeŋ, mirinoŋ mono ororongoŋ kamaaŋ konaga.”

⁸*Buŋa qaa moŋ ii kokaen ejā,

“Ejembanonj jamo kowonjinj iikanonj ritataŋgonj uŋuro iikanonj mono uŋuŋ mizimizi ama oŋombaa.”

Yonjononj Buŋa qaa mende teŋ koma iyanjiaa aŋgja otaaŋkejutiwaajonj ama ritataŋgonj kamaaŋkeju. Anutunonj kaen areŋgonj oŋonotiwaa so kamaaŋkeju.

⁹*Yonjononj kaen kamaaŋkejuto, oŋonoŋ ejemba tuuŋ somata qaita moŋ kokaen koloju: Anutunonj oŋo iyanjaqonj meweengonj oŋono tak-kootoya koloju. Anutunonj paŋgamanoŋga oŋonoŋ asasaga damuyawo iikanonj keuma jigo gawon galen tuuŋ soraaya koloju. Arŋgoletō akadamuyawo meŋ laligorito, iikawaa Buŋa qaaya ii jeŋ asariwutiwaajonj oŋono. Oŋoonota oŋonoŋ Anutuwaaŋon kanageso buŋaya laligoŋ Kiŋ Pombaa jawinjuruta koloŋ gawoŋa liligoŋ meŋkeju.

¹⁰*Wala Buŋa Terewaa qaa mombaa so “Simbirinſambaranj lan laligogito,” kambanj kokaamba uugia somongoŋ aŋg mutulanonj “Anutuwaa uumeleenj kanageso tuuŋ” koloŋ laligoju. Wala Anutuwaa kiankomuwaaŋon “Poumapou laligogito,” kambanj kokaamba “Injiima kobooro kaleŋmoriaha saanoŋ moma kotoŋ laligoju.” Kianj.

Anutuwaa weleŋqeqe ejemba kokaen koloŋ laligowona:

¹¹Oo wombō alauruna, Siwewaa buŋa koloŋ namonoŋ koi tatawaga wabaya laligojuti, niinooŋ oŋoo uugia kokaen kuumaja: Selewaas siŋŋia kombombanja bologanonj galen koma oŋombotiwaaŋonj mono oŋoŋjia arŋgonj koma aowu. Siŋŋ morota morota iikanonj uugia meŋ boliwaatiwaajonj manja qeqkeju.

¹²Uugia mende meleeneŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ nanamemeŋgia awaa-gadeej ama meŋ laligowu. Tosianonj oŋo bologa meme ejemba kaanja qaanoŋ jen bolinj oŋomakejuti, iyoŋonoŋ nanamemeŋgia awaa iima kani-agia tororo moma asarigi roromongogianonj utegowaa. Roromongogianonj utegoro iyanjiaa siŋgisonjogogia ano momasoosoogia iima kotoŋ uugia meleema Kraist asugiwaatiwa kambanjanonj oŋoojonaŋ ama Anutu mepe-seenjukēbu.

¹³Anutunonj laaligo arengoro ejemba tosianonj galen koma nonomakeju. Pombaa qata bosinjuti eeŋ, oŋo mono kuuya iyoŋoo qaa baatanonj kema laligowu. Kiŋ ano gawana yonjononj wanŋia koloŋjuti, oŋo mono iyoŋoo jegia teŋ koma laligowu.

¹⁴Kaunsol ano komiti yoŋoo jegia kaanjaqadeej teŋ koma laligowu. Yonjononj ejemba kaiyaka bologa amakejuti, iyoŋoo qaagia gosiŋ iroŋa meleema oŋomakejuto, kaiyaka awaa amakejuti, iyoŋoo qagia mepe-seenjekēju. Anutunonj kawaajonj ama gawman ejemba kuuŋ oŋono laligoju.

¹⁵Anutuwaa uusiŋia ii kokaen ejā: Gejajuju ejemba uugia qaa poumapou laligoŋ oŋoojonaŋ qaa omaya omaya jenkejuti, oŋo mono nanamemeŋ awaa ama meŋ iikanonj iyoŋoo buugia mejugogi olonj laligowu.

¹⁶Anutunonj bologaa kasa gbadoyanonjga isama oŋono loloogiti, oŋo mono iikawaa so nanamemeŋ solanja ama meŋ laligowu. Kaaj laligowuto, kileŋagia koma turuwutiwaajonj kokaen mende jewu: “Kasa gbadonana

* 2:8: Ais 8.14-15 * 2:9: Eks 19.5-6; Ais 43.20-21; Dut 4.20; 7.6; 14.2; Tai 2.1; Ais 9.2

* 2:10:

qaa solanja (frii) laligojon.” Kaeñ jeñ iikanon mondoñ oñoañgiaa ainqia mende otaawu. Kaeñ qaagoto, Anutuwaa jeta teñ koma welen qenkejuti, mono iikawaa so gbadoya qaa laligowu.

17 Ejemba kuuya ii mono goda qen oñoma laligowu. Uumeleen alaurugia ii mono uu wombogianon jopagoñ oñoma laligowu. Anutuwaa qaaya uuguwombotiwaaajoñ mono sombugia moma laligowu. Kiñ ano galenjurugia yoñoojoñ mono mogi uro goda qen oñoma laligowu. Kianj.

Kraistnoñ siimbobolowaa sili awaa qendeema nonono.

18 Welenqeñe orio mono somatagiaa qaa baatanon kema goda kuuya qendeema oñoma laligowu. Ubbonjonon galeñ awaa koma oñomakejuti, iyonojoñadeen qaagoto, horoñ ureen ama oñomakejuti, ii kaanjagadeen tororo goda qen oñoma laligowu.

19 Daen yoñonoñ Anutuwaa jetaa so ejemba goda qen oñoma laligogi kileñ kania qaato, een kakasililij ama oñongi siimbobolo kaparañ koma moma mokosiñgoñkejuti, Anutunon ii iima tawaya meleema kotuegoñ oñono simbawoñjavo koloju.

20 Kaiyaka bolaga angi koobinoñ unugi ii moma mokosiñgoñ nambuti een, oñoañgiaajoñ mono nomaeñ mogi unaga? Kaiyaka amakegitiiwa so unugi qabuñjagiawo mende koloowu. Kaeñ qaagoto, nanamemen awaa angitiwiiaajoñ ama siimbobolo mokoloñ moma mokosiñgoñ laligowuti een, Anutunon mono iikawaa tawaya meleema kotuegoñ oñono simbawoñjavo koloju.

21 Kraistnoñ kaanjadeen oñoojoñ ama siimbobolo moma sili awaa qendeema oñono. Kawaajon oñó iwaña kana tamboya kosinj metetereñ siimbobolo moma mokosiñgoñ laligowutiwaajoñ oñooño. Kaeñ laligoñ simbawoñjavo koloowuya.

22*Buña Terewaa qaa moñ ii kokaen eja, “Inoñ singisongo moñ mende ano ano iwaña je buutanonja qaa qolomolongoya moñ mende kamaaro.” Oñó qaa iikawaa so otaañ angi sokombaa.

23*Ejembanon uuqeñe qaa tokoroktø Kraist mamaga jeñ mugi kitia moñ mende meleeno. Siimbobolo ama mugi moma kitia metogomambaa-joñ mende torogoñ oñono. Kaeñ qaagoto, Anutunon qaa dindinjagadeen jeñ tegonkeji, mono ii moma laariñ qaaya iwaña boronon ama jeñ tegowaatiwaajoñ mambono.

24*Kraistnoñ ananaajoñ kaparañ koma singisongo gema qen nanamemen solanja otaañ laligowombaajoñ ama siimbobolo moro. Ii moro Buña Terenon ejiwaa so “Selia qegi wiñ kolorotiwaajoñ ama Anutunon oñó meñ qeançon oñono.” Qeançowutiwaajoñ mono “Año singisongonana meñ sele busianoñ angoñ” maripoonoñ uma komuro. Kawaajon oñó mono Kraistwaa taní kaanja koloñ siimbobolo moma mokosiñgogi awaa koloowaa. Singisongowaa angobatonoñ horoñ nonono iikanon mono qamo taninæen koloñ koomuya laligowona.

25*Wala oñó “Lama kaanja jinjanuñ kema kañ lansañ laligogi.” Kaanj laligogito, kambañ kokaamba uugiaa galenjaanooñ eleema kañ laligoju. Inoñ oñó lama kaanja sopa somongoñ kalañ koma oñomakeja. Kianj.

3

Loembä oñoo qambajmambaj qaa

* **2:22:** Ais 53.9 * **2:23:** Ais 53.7 * **2:24:** Ais 53.5 * **2:25:** Ais 53.6

¹ *Anutu weleq qewombaa qaaya jedaborojento, emba ojo mono kaanjadeen lourugia yonjo qaa baatanon kema laligowu. Kaanja laligogi lourugia tosianoq Buja qaa mende ten koma laligojuti, iyonoq mono kaanjadeen embaurugia yonjo nanamemengia iima uugia meleembuyaga. Uugia meleema laaligogia Kraistwaa boronon ambutiwaan Buja qaa jeganondeen mende jewuto, Kraistwaa kania mono siligianon qendeema onoqgi iima asariwuyaga.

² Nanamemeq soraaya dindin aama meq Anutuwaa jeta uuguwubotiwaajan keegia mogi ejanon kaeq injiima yagogi Kraistwo qokotaan laligowombaasiingia asuginaga.

³ *Selewaa akadamugiajondeen mono mende meq umakebu. Wan sawagia qeq gawasu kania kania mende ama miziziij sele meq mende awelegoq laligowu. Kasasoroq goul iwoinon selegia mende menjerengon aowu. Selekopaa awaa soro akadamuyawo ii mende meq aowu.

⁴ Kaeq qaagoto, akadamugia hoja ii mono pondan meg iugianon ewa. Unjagianon luuenon bonjoq laligogi akadamugia hoja kanon aasaangoyanoq eq mono kambaj mojnoq mende aliwaa. Uubonjoq laligogi Anutunon injiima moro umakebaa.

⁵ Wala eejanon emba soraaya yonjonon Anutuwaa nama jejeromoqromon ama muq iwoi kuuyaajon mamboma laligogiti, iyonoq kaaqagadeen uugiaa akadamugianon menjerengon aon lourugia yonjo qaa baatanon kema laligogi. Mono emba iyoqoo tani kaanja koloon laligowu.

⁶ *Saaranon loya Aabraham teq koma muq "Eja Pojna," teq muq laligoro. Ono kaaqagadeen zeq nama gawoq awaa awaa meq awasaankaka nama iwoi mombaajoq jeneengia mende ororo lourugiawo laligowuti eej, mono Saara kaanja emba akadamugiaq koloon laligowu.

⁷ *Emba yonjonon esungia kamaanqeqeta kolojuto, kileq laaligowaa kaledmoriaja ii ejawo ororon buja qeq aon laligoju. Esungia kamaanqeqeta kolojuttiwaajon eja motomotoon ojo mono embaurugia tororo kalaq koma loloongon onoma laligowu. Anutunon eja ojoo qamakooligia sureewabotiwaajon mono goda qeq onoma laligowu. Kianj.

Gawoq awaa meqkejuto, siimbobolo kileq moju.

⁸ Qaana tegowaatiwa qambajmambaja ii kokaen jejen: Ono mono kuuya uumotoon ama uumeleen alaurugia yonjow uubonjonon jopagon aon laligowu. Gumbonjonon laligon onoangia meq kamaan aon uugianon somoqgoq aon motoon nambu.

⁹ Jena jewe nuna guwe ana ambe ii mende amakebu. Uuqeque qaa tokorokta jeq onoqgi kitia mende meleembu. Kaeq qaagoto, qaa bologaa kitia meleema mono kotueqon onoma laligowu. Kaeq ama laligogi Anutunon iikawaa tawaya meleeno kotumotueya buja qeq aowutiwaajon onoono. Kaeq ama laligon Poj asugiaatiwa kambajanoq mono oyaqboyaq koloowu.

¹⁰ *Kaanja koloowutiwa qaaya ii Buja Terenoq kokaen oogita eja:

"Mojnoq laaligo naajawo laligomambaa aiq koloon muro weej awaa awaa iima laligomambaajon moji, iinoq mono neselaq qaa bologa jewabotiwaajon somoqgoq laligowu. Buu susuyanonaq gbinjbaon qaa koloowabotiwaajon mono galen meq aon laligowu."

¹¹ Nanamemeq bologa mono gema qeq gawoq awaa awaa meq laligowu.

Luaenon laaligo iikawaajon mongama ii buñia qeq aomambaajon kaparañ koma namba.

12 Ii kokaembaaajoñ: Poñnoñ ejemba solaña injiima galeñ koma qamakooligiaajon geja amakejato, ejemba doogoya ii ba mende koma oñomakeja.”

Qaa kaen eja.

13 Oñjo gawoñ awaa mewombaajon uugere ama laligowuti eeñ, ejemba seiseyanon gawongia siimbereren meñ men bolin oñombombaajon mende mobuya.

14 *Ii mende mobuyato, kileñ nanamemeñ solaña aŋgitiwaajon ama siimbobolo mobuyagati eeñ, oñjo mono kileñ Anutunoñ kotuegoñ oñono oyanþoyan mokoloowuya. Kakasililij meñ oñombubotiaajoñ mono eeñ aarun lalañaniñ keegia moma uugia kamaaro uubobooligianoñ ujuwabo.

15 Uugianon mende kamaawato, uugia mono Poñ Kraistwaanor somongon kania soraaya pondan romoñgogi uro laligowu. Mono kamban so jojoriñ Kraistwaa kania ejemba jeñ asariñ oñoma laligowu. Oyanþoyan koloowombaa jejeromoñromon anjuti, ejembanon iikawaa kaniaajoñ qisiñ oñongi mono kuuya iyoñoonoñ qaa ii meleema oñoma laligowu. Mono gumbonjonjon qaganon ejemba goda qeq oñoma uu kuñ oñoma laligowu.

16 Qaagia kaen galen kongi Anutunon injiima “Sokonja,” jero uugejagianoñ kaen mobutiwaajon nambu. Kraistwo qokotañ nama nanamemeñ awaa angi uuqeqe qaa tokorõjkota tondu jeñ oñomakejuti, iyoñonoñ mono iyanþiañoñ qaa bologaajon ama gamu mewuya.

17 Gawoñ awaa awaa meñ laligogi ejemba tosianoñ kileñ kakasililij ama oñongi Anutuwaaajoñ ama siimbobolo mogi sokonja. Iwoi bologa ama meñ iikanon siimbobolo mokoloogi gamuyawo koloja.

18 Kraistnoñ kaañgadeen kamban motoongo singisongonanaajoñ ama komuro. Anana doogoya koloonij Dindiña iinon nunuano Anutuwaaajoñ keubombaajon ama siimbobolo moro. Namo ejaga jeñ selia qeqi komuroto, Uña Toroyanor meñ gbilin muro waama laligoja.

19 Uña Toroyanor wano nonomesaañ koomuwaa senjoñ gomanor kemeñ kokooso kasa gbadonon laligogiti, iyoñoojor Buñia qaaya jeñ asariñ oñono.

20 *Wala eeñanoñ Nooawaa kambanor wanjo somata megi Anutunoñ uugia meleembutiwaajon kaparañ koma moma mokosiñgon mambonot, ejembanon qaa mende teñ koma tiwilañ koomuwaa kasa gbadonon kemegi. Ejemba sumanj melaada 8:yanor Anutuwaa jeta teñ kongi jero konj kiro apunor waama balon qeq turuñ wanjo elaaror Anutunoñ ii gbulunonjga gou gajogia koma wanjoñ somonjoro.

21 Iwoi kaajia kolooroti, ii oomuluwaã sareya koloja. Jiias Kraistnoñ koomunonjga waama laligojiaajoñ ama kamban kokaamba apu nonomorigi Kraistwaa esuñjanor turun nonoma wanjanan somonjonejia. Apu ii selewaa jewoñia songbambaatiwaajon ama mende ama nononjuto, oomuluwaã hoñia ii kokaen: Anana Anutuwo laligowombaajon soomonjoro ama jojopan qaanor somonjoro kokaeñ qama koolinkejor, “Anutu, gii mono uutaa gojejeraya songbana uuta soraaya kolooro goo jaanoñ sokombaa.”

22 Jiias Kraistnoñ Siwe gomanor eu uma Anutuwaa boro dindiñanoñ buñabuñayawo raja. Anutunoñ ku-usuñ muro rama Siwe gajoba ano Siwewaa beñ kawali kania kania esuñmumugianor niniima galeñ kuñ nonomakejuti, ii kaañjadeen galeñ koma oñono qaaya baatanoñ laligoju. Kianj.

4*Mono letoma laaligo qaita moj laligowu.*

¹ Kraistnoj aŋaa selianoj siimbobolo morotiwaajon ojo kaanagadeen sele busugianoj siimbobolo mobombaajon jojorin laligowu. Iwo momo motoongo kokaen menj romongowu: Moŋnoj singisorjo amakeji, iinoj iyanja seliaa siija kombombaŋa otaamambaajon nama munkeja. Moŋnoj Kraistwaajon ama siimbobolo momakeji, iwaa siija kombombaŋa bologanoj mono zololongon kamaaro singisorjo togoj mombo mende amamambaajon kaparaŋ koma laligowaa. Uuroromongogia iikanon mono wogia mero iikanon rindanjoŋ akadamugia wo koloŋ laligowu.

² Uuroromongogia iikanon rindanjoŋ nama uuseleewaa siij kombombaŋa bologa mono somongon galeŋ koma laligowu. Kamban kokaambadeen kanaŋnamon toroqen laligon ubuti, iikanon mono Anutuwaa uusiiŋa teŋ koma otaaŋ laligowu.

³ Ojo kamban laligon kougit, iikanon ejemba aŋgonjoragiawo uugia mende meleema nanamemeŋ bologa lan ambombaajon mojuti, iyonjo tani kaanja kokaen lan laligogi: Serowiliŋ ama siingia kombombaŋa bologa tondu otaaŋ laligogi. Apu gisi (marihuana), goja deun iwoi ii otoŋomboran menj wakasiŋ negi wangia sooro eŋkaloloŋ laligogi. Jejelomban oon neŋ rii gbawe oron embaqemba menj bolin onoma gejajuju ama laligogi. Tando lopion liligon simiŋ kuma onoma iwoi kanjaŋawo amakegi. Kaen amakegito, ojo kamban kokaamba nanamemeŋ kaanja ii mende toroqen amakeju.

⁴ Ejemba aŋgonjoragiawonon paŋgamanon laaligowaa resa sumu pilinpingon eji, iikanon horon lugun kemeŋkeju. Ojo yoŋowo mende horon kemegi iima aaruŋ uuqeqe qaa tokoroktə jeŋ onomakeju.

⁵ Kaen amakejuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi qisir ojono kaniagia asuganoj isaama jeŋ asarigi mondromondogia qewagowaa. Anutunoj ejemba jaawo laligojonjano koomuya mono kuuya ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegomambaajon jojorija.

⁶ Sele busunananoj komuwoŋati, qaanana iikanon mende tegowaa. Kawaajon Oligaa Buŋa ii koomuwaa senjon gomanon laligojuti, iyonjonon kaanagadeen mobutiwaajon Poŋnoŋ wala jeŋ asariro. Ii kokaembajon: Anutunoj nanamemengia gosiŋ ejemba tosaŋa nono kaanja jeŋ tegor ojono sele busuwo laligogitiwaa ironja mokoloowuto, tosianon uugia meleema kokoosogianoŋ gbiŋiŋ laaligo kotigaa buŋa koloogi. Anutu aŋo kottiŋ laligonkeji, iikaŋjaŋadeen kuuyanoŋ laaligo kombombaŋa laligon ubutiwaajon moma kotiŋkeja. Tosianon Buŋa qaa ii uugia kuun onombutiwaajon jegi. Kiaŋ.

Gawoŋ memewaa momo kaleja ii mono galeŋ koma ubu.

⁷ Iwoi kuuyaa kambanjanon tegomambaajon dodowija. Kawaajon ojo mono qama kooliwombaajon imowamo mende laligowuto, ojooŋgiaa nanamemengia galeŋ koma aon zeŋ nama qamakooli gawoŋ menj laligowu.

⁸ *Buŋa Terewaa qaa moj ii kokaen eja, "Ejemba uunanananoj jopagon onoma singisorjogia seiseiya koleleen gamugia turuŋkejoŋ." Kawaajon alaurugia onjo batugianon mono pondan jopagon aon laligowu.

⁹ Ojo mono alaurugia koma horon mirigianon ainjolon rama uugianon jejeweneŋweneŋ ɻjindin-ɻjundurya qaa kalaŋ koma aon laligowu.

10 Anutunoŋ kaledmoriaŋ kania kania iikawaa Toya kolooja. Iinoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ morota morota mendeema oŋono laligoju. Oŋo motomotooŋ mono momo kalendia awaagadeen galen koma iikanon̄ kanagesourugia welen qeq oŋoma laligowu. Ii buŋa qeq aogitiwaa so mono gawonooŋ ama tuuŋ batugianon̄ ilaaŋ aon̄ laligowu.

11 Gawoŋ memewaa momo kaleŋ woi ii kokaerj: Daen̄ yoŋonoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋkejuti, iyoŋonoŋ ii mono Anutunoŋ sololoŋ oŋomakejiwaa so jeŋ laligowu. Daen̄ yoŋonoŋ alaurugia welen qeq naŋgoŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono Anutunoŋ inaan̄ esuŋ oŋomakejiwaa so ala ilailaa ama oŋoma laligowu. Jiis Kraistwaa buŋa koloojutiwaajon̄ iwoi kuuya kanoŋ mono Anutu mepeseegi qabuŋyaaŋoŋ akadamuyawo kolooŋ eŋ ubaa. Iinoŋ asamararan̄ Toya ano ku-usuŋ Toya ii kambanja kambanja laligoŋ kouma laligoja ano tetegoya qaa laligoŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Kraistwo nama mono siimbobolo moma laligowu.

12 Oo wombō alauruna, siimbobolo qagianoŋ uro iwaa kukuŋjanoo gere kaanja qetaaliŋ angotete meŋ oŋomakeji, iikawaajon̄ mono mende aaruŋ laligowu. Iwoi kolooŋ oŋomakeji, ii batugianon̄ iwoi morota kaaŋa, iikaerj romoŋgowubo. Ii namonoŋ laligojon̄iwa so kolooŋkeja.

13 Mende aaruwuto, Kraistnoŋ kaiyaka awaa ano kakasililiŋ ama mugi moroti, ojo mono siimbobolo iikawaa kitia mojutiwaa so korisoro ama laligowu. Iwo kaaŋa laligogi eleema karo asamararaŋjanooŋ asugiro kambanja iikanon̄ kaaŋagadeen aisoŋ oyan̄boyon̄ mokoloowuya.

14 Ejembanon̄ injima uugia Kraistwaanooŋ meleen̄gitiwaajon̄ ama uuqege qaa tokoronkota jeŋ oŋomakejuti eeŋ, oŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooŋ. Kaeŋ jeŋ oŋomakejutiwaajon̄ ama Anutuwaa Uŋa Toroya asamararan̄awo iinoŋ mono qagianoŋ uma ku-usuŋjanoo turuŋ oŋoma kotuegoŋ oŋomakeja.

15 Oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi bologa anotiaaŋon̄ siimbobolo mokoloon̄ mobabo. Moŋnoŋ kikekakasililiŋ ama ejemba uŋuŋ iwoi yoŋgoro meroti me tosia sijaago meŋ oŋoman̄jeŋ yoŋoonoŋ qaa laŋ jero sipasipa qero gawoŋ meme kaaŋa mondoŋ laŋ ewaewaaŋ koma lombo mokoloŋkeji, iinoŋ mono siimboboloya aŋaa soyanoŋ moja.

16 Moŋnoŋ Kraistwaa alia koloojitiwaajon̄ angosisiri mokoloon̄ siimbobolo moji eeŋ, iinoŋ mono iikawaa gamugamuya eeŋ mende moba. Gamu qaagoto, Kraistwaa qata bosinjiwaajon̄ mono Anutu mepeseen̄ laligowa.

17 Anutunoŋ ejemba qaanana gosiwaatiwaa kambanja kaŋ kuuro iyaŋdaŋjanoo ūumeleej̄ kanagesouruta ananaa qaanana ii wala jeŋ tegowaa. Wala ananaa qaanana jeŋ tegowati eeŋ, ejemba Anutuwaa Oligaa Buŋa mende teŋ konŋi lombo qagianoŋ uro tetegoyanoŋ mono nomaeŋ kolooŋ oŋonaga?

18*Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaerj eja:

“Solanja yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ ubombaajon̄ kupukapa ambuti eeŋ, singisongo ejemba aŋgonjoragiawo yoŋoo qaagia mono nomaeŋ koloonaga?”

19 Kawaajon̄ alauruna Anutuwaa jeta teŋ koma angosisiri mokoloon̄ siimbobolo momakejuti, oŋonoŋ mono kokoosogia mokomokolo Toya boronooŋ ambu. Toya iinoŋ qaa jerotiwa so alauruta sopa somoŋgoŋ kokoŋjii koma kalan koma oŋomakeja. Kokoosogia iwaa boronooŋ ama mono jegeŋja nama gawoŋ awaa awaa pondan̄ meŋ laligowu. Kian̄.

* **4:18:** Gba 11.31

5

Jotamemeya ojooonq qambajmambaj qaa

¹ Niinoj uumeleej kanagesowaa jotamemeya moj koloon Kraistnoj siimbobolo moroti, iikawaa qaaya nañgoj jeñkejeñ. Kanagen eleema karo asamararanjanon asugiro qabunja nono mokoloomambaajoj mojen. Ojoo batugianon noo jotameme alauruna kolojuti, niinoj ojoo uugia kokaen kuuj ojonej:

² *Anutunon moma laarin ojoma lama tuuñja borogianon anoti, ojonoj mono ii kalañ koma ojoma laligowu. Gawoñ ii mojitiitii qaganon qaagoto, Anutuwaa jeta otaaq uusiingia gawonoj ama afaañgoj geregere qaganon zeñ menj nambu. Mondomondo qaganon injarere laligoñ monej iwoiwaajan mende kaparañ koma laligowu.

³ Lama tuuñ baagianon kañ nanjuti, ii mono ejä poñ tani kaanja mende galej koma ojombu. "Zioz galen kolojoñ," jeñ totogianon mende qeñ menj biwiñj aowuto, nanamemembaa sili awaa ii lama tuuñ qendeema ojoma laligowu.

⁴ Nanamemeñ awaa ama laligogi lama galen warjanon mombo asugiaati, kambaj iikanon mono soroj arogianon kotogoñ ila wage akadamuyawo wañgianon mouma somoñgogi buñja qeñ aowuya. Akadamu iikanon mono kambaj mojnoj mende taaliñ titiikota koloowaa. Kiañ.

Sagbili ojooonq qambajmambaj qaa

⁵ *Sagbili ojonoj kaanjagadeej galenjurugia yonoo qaa baatanon kema laligowu. "Anutunon sewankiki ejemba tuarenjeñ ama ojomakejato, iyanjia menj kamaaj aorkejuti, ii mono kaleñmoriaja ojomakeja." Kawaañjon ono mono korebore batugianon ojooñgia menj kamaaj aon laligowu. Tani iikanon mono maleku kaanja kotogogi kemero laligowu.

⁶ *Kawaajon mono ojooñgia menj kamaaj aon Anutuwaa boro kusuñjavo iikawaa baatanon kengi kambajanoj kañ kuuro saanoj menj biwiñj ojombaa.

⁷ Buñja qaa moj ii kokaen ejä, "Iinoj ono kalañ koma ojomakejiwaajon majakakagia kuuya mono iwaÑ boronon ama mesaowu."

⁸ Nanamemengia galen koma aon menj nama pondaj uugbiligbili laligowu. Kileñaa Toyanoj lañj liligoñ ejemba tuarenjeñ ama monjama nonomakeja. Monjonoj uruambe qero iinoj mono laion kaanja gogoj nonomambaajoj jojoriya. (Laionon gbuu gbororo qama silano moma bomboñgaogia waa-makeja.)

⁹ Ojoo siimbobolo momakejuti, ojoo uumeleej alaurugianon kaanjadeej gomañ so kakasililij iikayadeen moma mokosinjgoj laligoju. Ii romongor torokogia yakarij momalaarinon rindanjoj nama laion ii kotakotagadeej tuarenjeñ ama muñ laligowu.

¹⁰ Ojoo kambaj torodaamon siimbobolo moma laligogi mososongon nañgoj menj kotiij ojonoj saanoj nenduñ powowon kotiganon konjbaraya qaa nama laligowuya. Kaanja Kraistwo nañgigo akadamuya togoñ ojono asamararanjanon uma tetegoya qaa asarij laligoñ ubuya. Anutu, kaleñmoriaj kuuya Toya koloji, iinoj mono ono kaeñ ama laligowutiwaajon ojono.

¹¹ Iinoj ku-usuñ Toya laligoñ kouma laligoja ano kambaj tetegoya qaa laligoñ uma laligowaa. Qaa ii ojanoj.

Piitononj yeizozo qaa tetegoya jero.

12* Anutuwaa kaleñmoriañ ii kiañkomu hoñq tooñ kolooja. Niinon qaa ii kottiñ nañgoñ jeñ oñonoñ kaleñmoriañ iikanonj nañgoñ nama kottiñ laligowutiwaajonj jeñ kotoñ oñorjeñ. Kawaajonj tere toroga koi jewe neñana Sailasnoñ oon oñonja. Iinoñ niwo pondaj nama uumeleñ neñana kolooja. Iwaajonj kaen romoñgojen.

13* Anutunoñ uumeleñ kanageso oñjo kaañja iyanjaajoñ meweengonj oñono Babilon siti bologa kanoñ^{*} laligojuti, iyoñonoñ yeizozogia anji oñonoñ kaja. Momalaariwaa merana Maak iinoñ kaañgadeen yeizozoya anja.

14 Oñjo batugianon waegia meñ angon aon newogia kososoon laligowu.[†] Alaurunana Kraistwo qokotañ nanjuti, luaeñonj mono kuuya oñowo ewa. Kiañ.

* **5:12:** Apo 15.22, 40 * **5:13:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24 * **5:13:** Babilon ii Room sitiwaña qa aasañgoyaga. Aisisaan buknonj kaañjadeenj qa ii iikawaa so oogita ejá. † **5:14:** Kamban kanonj jolongia jeñ waegia meñ buugia kitonj neñ laligogiti, mono iikawaaajonj jeja.

Piitowaanoj Tere 2

Piitonoj Tereya ano 2 kolooro.

Jeŋ-as-a-asari

Piitonoj Tere koi Kraistwaa alauruta baloŋ so rama kengiti, iyonjoojoŋ anoi liliŋoŋ keno. Tosianon qaa soosooya mokoloŋ ejemba kuma soor ojɔŋgitiwaajoŋ laaligo soraaya mesaŋ serowiliŋ namboŋnamboŋ iwoi lan ama meŋ laligogi. Boi takapolakaya ii Anutuwaa qaa baatanoj mende kema (2.10) jeulalaŋ (3.17) ama selegia mepeseen (2.18) jaba-arambaran (2.10) ama iyanqiaa jaajaa laligogi. Kaiyakagianoj Jiisas qakooma mugi. Yonjonoj mepaqepae ejemba godaqeqegia qaa laligeŋ waŋsanwaŋsan ejemba (2.3) loolooria (2.18) jinjauŋ meŋ ojɔŋgi. (3.3-4)

Piitonoj qaa ano nanamemeŋ iikawaajaoŋ majakaka somata moma dingjooatiwaajoŋ manja qeŋ hamoqegegewaa kania jeŋ asarija. Uugia kuun jenkootoya kokaen ooro, "Anutu ano Pon Jiisas Kraist ii orjanoj moma laarin oroma yorowo qokotaanij lombo ii meŋ kamaan ano afaangowaa. Momo kaanja ii jembiri qaagoto, ejemba iyanqiaa jaagianoj Jiisas iigi ejemba kuma ojoma laligoroti, ii moma ninijogi karo monij. Kawaajon mono laaligo soraaya laligeŋ gadokopa laaligo ano uuwoi ii gema qewu."

Tosianoj kaparaŋ koma kokaen laŋ jeŋ ejemba kuma soor ojoma laligeŋ, "Kraistnoj mombo mende eleembaa." Qaa ii jembiri qaaya. Piitonoj qaa iikawaajaoŋ majakaka somata moma kitia kokaen meleema jeŋ ooro, "Kraistnoj eleembatiwa kambaŋ qero ujiwaa tani koloji, ii kokaembajoŋa: Anutunoj ejemba ananaanongo mojnoj tiwilaawaatiwaajoŋ mende mojato, kuuya anana uunana meleema siŋgisoŋo laaligonana mesaowombaaajoŋ moma kaparaŋ komakeja."

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutunoj soraaya laligeŋwombaajoŋ nonoono 1.3-21

Boi takapolakaya yonjoo kaniagia 2.1-22

Tetegoyanoj Kraistnoj eleema kawaa 3.1-18

¹ Saimon Piito niinoj ojowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.

Jiisas Kraistnoj wasiŋ nono aposol koloŋ welen qeŋ muŋ laligeŋkejeŋ. Beŋ Anutunanananoj Hamoqege Toya Jiisas Kraist wasiro kamaaro iwaajoŋ ama qaanana jeŋ tegoro solajaninij momalaarinananoj kolooro. Ojɔŋ momalaari iikayadeej buŋa qeŋ aogi sewaŋa uuta kolooro nono kaanja simbawoŋawo laligeju.

² Ojɔŋ Anutu ano Ponjana Jiisas moma kotoŋ oronjuti, iyoronoj mono kaleŋmoriaŋ kelemalelen ojoni luaenoj laligeŋwou. Kianj.

Anutunoj ojooŋoti, iikanoj mono kotiŋ nambu.

³ Anutunoj asamararaŋ Toya akadamuyawo koloja. Kawaa so anana soraaya tataaŋkota koloŋ laligeŋatiwaajoŋ nonoono. Kania kaenj moma yagoniŋ kaleŋ nonomakejiwaa kania kolooro. Anana laaligo kombombajaŋ laligeŋ uuwaas komagbiligbili tororo ambombaajoŋ iwoi amamaaŋkeboŋjati, iwaa beŋ esuŋanoj mono ii kuuya nonono buŋananaŋa koloŋkebaa.

⁴ Asamararaŋ Toya ii noj uunanananoj gawoŋa gawoŋa damuyawo meŋ kaleŋa kuuya nonomambaajon momakeja. Anutunoj soomoŋgo qaaya

nononoti, iikawaa sewaŋanoŋ mono uuta koloja. Ojo wala balombaa siŋgija kombombaŋa bologa tondu otaaŋ anŋonjora uutanooŋ laligogito, Anutunoŋ ojo iikanondeeŋ metogoŋ waŋgija somonjoro. Kaeŋ kolooro gadokopa laaligo serereŋ gema qewutiwaajon hamoqeqe areŋa anota eja. Momo ano nanamemeŋ akadamuyawo Anutuwaanooŋ ej, iinoŋ ojo iikawaa so letoma gbilia koloowutiwaajon kaparaŋ komakeja. Ojo soomonjoo qaaya somata qatavo iikanoo qokotaajuti eenj, iinoŋ mono inaan ojono mombo letoma Siwewaa akadamuya mokoloŋ buŋa qen aŋ aŋ laligowuya. Akadamuya iikanoo saanoŋ rijojoon sokoma ojombaa.

⁵ Anutuwaanooŋ soomonjoo qaa kaŋa ejiwiaajon ama ojo mono momalaariwaa hoŋa koloor ojono qendeema laligowu. Kaŋa laligowutiwaajon mono kaparaŋ koma zen nama manja qen laligowu. Hoŋa koloor ojombaa, iikaŋ saanoŋ Anutuwaa kania toroqen moma kotowuya.

⁶ Momakootogianoŋ somariiro saanoŋ nanamemeŋgia toroqen galeŋ koma aŋkebuya. Galeŋ koma aaoagianooŋ somariiro saanoŋ nama kотиŋ lombo mokosiŋgoŋ bosima laligowu. Nama kotikotigianoŋ somariiro saanoŋ mombo Anutuwaa jetaa so uuwaak komagbilgibili ama laligowuya.

⁷ Uuwaak koma gibilgibilgianoŋ koloon somariiro saanoŋ uujopagianoŋ seiro uumeleeneŋ alaurugia ala-ala meŋ kalaŋ koma aŋ laligowu. Uujopagianoŋ seiro saanoŋ ejemba kuuya jopagoŋ ojoma laligowu.

⁸ Ojo Anutuwaa akadamu kaŋa buŋa qen aŋ meŋ sein laligowuti eenj, mono gorosooŋ mende laligowu. Kaŋa qaagoto, akadamuya iikanoo mono nemuuŋ koma ojono afaaŋgoŋ Poŋnana Jiis Kraistwaa kania moma kotoŋ saanoŋ gawoŋa jegeŋa nama megı hoŋa koloŋkebaa.

⁹ Saanoŋ koloŋkebaato, dakaya yonoonooŋ Anutuwaa akadamu kaŋa mende en ojoniŋ eenj, iyonoo momakootogianoŋ mono toroga kolooro bao jaagoo kaŋa kemakuuŋkaŋkuuŋ amakeju. Anutunoŋ siŋgisonjogogia walaga soŋgbanoo soraaya koloogiti, ii duduusŋ imowamo laligoju.

¹⁰ Oo uumeleeneŋ alauruna, Anutunoŋ meweengooŋ ojoma ojonoonti, ojo iikanoo riŋ rindaŋgoŋ nambuti eenj, mono kamban moŋnoŋ mende tama kamaaŋ kombuya. Kawaajoŋ ojonoŋ mono iikanoo kotakota rindaŋgoŋ nambombaaajon kaparaŋ koma laligowu.

¹¹ Kaeŋ ama laligogi Anutunoŋ injiirō sokono koma horoŋ ojono Siwe gomaŋ naguyanoŋ kuuya tano saanongadeeŋ uutanooŋ ubuya. Poŋnana Jiis Kraistnoŋ Hamoqeqe ano bentotoŋ Toya koloja. Iwaa bentotoŋ uutanooŋ ugi kamban tetegoya qaa galeŋ koma ojono oyanboyaaŋ koloor laligowuya.

¹² Buŋa qaa hoŋanoŋ kana kaŋa qendeema ojoniŋ, ojo ii mono buŋa qen aŋ iikanoo bon qen nama kotoŋ. Kawaajoŋ qaa areŋ jejeni, ii saanoŋ moma asarijuto, niinoo kileŋ iikawaaajon kamban so jeŋ gibilŋ ojonomambaoŋ mojen.

¹³ Kaeŋ moma sele busu kokawaa kala kuuŋnoŋ laligomanatiwaas so qaa areŋ ii duduuwubotiwaajon momogia jeŋ gibilŋ kuuŋ ojonomambaoŋ mobe sokonja.

¹⁴ Niinoo sele busuna kusuga koi kala kuuŋ kaŋa luluumaa uulanqawo komuŋ koomu gomanoo umanati, kaeŋ moma yagojeŋ. Poŋnana Jiis Kraistnoŋ kaŋaŋgadeeŋ buju qaa kaŋaŋgadeeŋ nisaano mobe.

¹⁵ Qaa areŋ kuma ojombeti, iikanoo uu wombogianoŋ ero niinoo goroo qen koomu gomanoo kembe iikawaa gematanoo kaŋaŋgadeeŋ ii saanoŋ kamban so romonqoŋ laligowu. Niinoo iikawaaajon kotoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

Kraistwaa asamararaaja ii jaanananoj iima nañgoj jerkejoj.

¹⁶ Poñnanana Jiisas Kraistnoj qabuñaya uuta meñ gawoñ ku-usuñawo meñ laligoroti, nononoj ii nononanaa jaanananoj uuj iima laligonij. Kaeñ laligon iikawaa so ku-usuñaa kania ano eleema kawaatiwaa qaaya ii jeñ asariñ onoma laligonij. Ii ben sosombaj sundu^{*} kaaña mende jembiri anij roromongo giraboga kaanja ii laj mende otaaq laligonij.

¹⁷ *Niinoj Jiisaswaa qabuñaya uuta ii nononano kokaenj kolooro iiniñ: Asamararaaj Toya uuta iinoj qaa ijoro qa kokaenj kolooro moro: "Eja koi neenaa wombó merana kolooro iwaajoñ uunanoj qeangoro iimasiñ mojen." Kaeñ ijoro moro Mañ Anutunooj asamararaaj muro akadamuya buñaq qeq aonj laligoro.

¹⁸ Nononoj iwo baanja kowoga kanooj uma laligonij qa iikanon Si-wenoñga kolooro monij.

¹⁹ Gejatootoo ejemba waladeen Buña qaa jeñ oogiti, ii kambaj kokaamba moma sorogon angoñ konij powowonj kotakota koloonj nononja. Kawaa-joñ Buña Tere walagaa qaaya ii mono tororo geja ama buña qeq aonj laligowu. Kiwanonj gomañ sijsiñgoro asariñkeji, gejatootoo qaa iikanonj mono iikawaa so jeñ asariñ onomakeja. Onjo iikawaa asasaganonj qokotaanj nambuti eej, mono saanoj Anutu-waa kana hoñja iima pañgamambaa nanamemeña yakarin mesaonj laligowu. Kaaña laligonj uma mamboñgi gomañ wengeraj suluro gomaambawaa widia asugiro uuwombogianonj asariwaa. Poñnananoj eleema kawaatiwaa widianoj mono meñ asariñ onono iima Anutuwaa iwoi kuuya iima asaridaborowu.

²⁰ Qaa waña mutuya koi mono moma asariñ mende duduuvu: Balonj ejemba moñnoj Buña Terewaa gejatootoo qaaya ii iyanja roromongo qaganonj jeñ asarimambaajoñ amamañkebaa.

²¹ Ii kokaembaajoñ amamañkebaa: Balonj ejemba mombaa uusiñjanonj kambaj moñnoj mende nemuñ kono gejatootoo qaa kolooro jegi. Kaeñ qaagoto, Uña Toroyanoj gejatootoo ejemba uugianonj sololoonj onono Anutuwaa jetanonga qaa meñ jegi. Kiaeñ.

2

Boi takapolakayanonj mono laligonj tiwilaawu.

¹ Gejatootoo ejemba takapolakaya ii kañaqadeenj Israel kanageso batugianonj asugigi. Iikawaa so onjo batugianonj boi soosooya kañaqadeenj asugiyawa. Asuginj nama onjo momalaarigia tiwilaawaatiwaaajoñ enkalolonj qaa batuya batuya ii aasançgoyanoj meñ batugianonj kawuya. Somatanananonj dowegia meroti, Poñ ii kañaqadeenj qakooma murj iikañaq kanoj iyanzia kondeema aonj uulanjawo tiwilaawuya.

² Kaento, ii kileñ ejemba seiseiyanoj yonoonoj serowilin siligia otaaq iyanzia jaajaa laligowuya. Kaaña laligowuyatiwaaajoñ ama ejembañoj roromongogia angi qetetañgoro uumeleembaa kana hoñqajoñ mogi gamuyawo koloonjkebaa.

³ Boi takapolakaya yonjononj mono otoko qaganonj sundu kania kania jembiri (qaa aisenja) laj jeñ seinj laligowuya. Kaaña laligogi onjononj ii moma afaançgonj monej iwoi meñ kululuugi laj amanagaju meñ laligowuya. Anutu-nøj ejemba kaaña yonjo qaagia mono monowaa monoyanoj jeñ

* **1:16:** Beñ sosombaj iikawaa kania moñ ii kokaenj: Momo ejemba yonjo uugianonj jembiri momo letono qaa kania kania laj romongoj gisomaso angi koloonjkeju. * **1:17:** Mat 17.1-5; Maak 9.2-7; Luuk 9.28-35

tegorota ironja meleeno qagianoj ubaatiwaajoj eja. Anutunoj kondemon-deema ojomambaaqoj ataqaataj imowamo mende ambaato, hoj toojaga siimbobolo moma laligowuya.

4 Kondemondeen koloowaatiwaa galen meme qaa tosaanjä ii kokaenj: Siwe gajoba tosianoj Anutuwaa jeta qotogoj sinjisongo angiti, Anutunoj ii mende injima koboorto, hagoj ojono gere sianoj emukanoj kemegi. Hagoj pañgamañ ziwiwi dutanoj onooma aej gbadonoj (tape) gbadooñ ojono. Gbadoonj galen koma ojono qaagia jej tegowaatiwaajoj mamboma ragita rama kouju.

5 *Monowaa monoyanoj ejemba angonjoragiawo namonoj laligogiti, Anutunoj ii kaanjagadeen mende injima koboorto, gboulu somata jero waama uñun turuñ ojono. Turuñ ojonoto, kileñ eja Nooa iinoj uumeleem-baa qaa jej nanamemej dindija ambutiwaajoj ama uukuukuu menj onoma laligoroti, ii ano ejemba 7 ii laaligogia angorj koma sopa somonjoj ojono.

6 *Kaanjagadeen Sodom Gomora taqj woi ii tiwilaawaatiwaa qaaya jej tegon gerenoj onjoro gere sogogaragadeen eri. Ejemba angonjoragiawo yonjoojñ iwoi nomaenj koloowaati, iikawaa sareya iibutiwaajoj ii ano kolojao.

7 *Gerenoj kuuya ojoomambaaqoj anoto, kileñ eja solanja Loot ii wala batugianonja metogoj angorj koma muro. Jeulalañ ejemba serowiliñ namboñnamboj ama iyanjia jaajaa nanamemej tosaanjä tondu angi iima yonjoojñ moma bolin uuta kamaaro laligoro.

8 Eja solanja ii yonjoo batugianonj laligon nanamemej jeulalañ kanjanjäwo iima moma laligoroti, iikawaaqoj mono weej so moma jinjinjognj laligoro. Iwaa uuta solanjañonj mono suulanj boliro laligoro.

9 Galenj meme qaa jejeñi, iikanoj Anutuwaa kania kokaenj qendeemakeja: Poñnoj ejemba Anutuwaa laaligo kombombanja koma gibilinkejoni, anana saanorj angobatononja metogoj wañnana somonjomambaaqoj momakeja. Iikaan momakejato, ejemba doogoya ii qaagia ironja meleeno qagianoj uro gajobaurutanoj galen koma ojongi laligowuya. Kaanja laligon ugi kambanj somatanoj karo qaagia jej tegoro toroqej siimbobolo moma laligowuya.

10 Ejemba selegiaa siij kombombanja bologa otaaq angonjora-giawo kolojñ jeulalanonj Anutuwaa ku-usuña menj kamaaq amakejuti, Anutunoj ii mono waladeen jej tegorj ojontu siimbobolo somata moma laligowuya. Boi takapolakaya yonjonoj mono jaba-arambaraj qaganoj iyanjia jaajaa laligon Sibewaa beñsakoj kawali asamararanjäwo eukanonj laligojuti, iyonjoojñ sombugia mende momakeju. Ii qaago totonto, ii kaanjagadeenj uuqeque qaa tokoronkota jej ojomakeju.

11 Kaen amakejuto, Siwe gajoba ku-usungiawo boi soosooya ii uñjuuguj uuta kolojuti, ii kileñ Sibewaa beñsakoj kawali ejemba ii Pombaa jaase-wanjanoj qotogoj uuqeque qaanoj tokoronkota mende jej tegorj ojomakeju.

12 Gajoba yonjonoj kaen mende amakejuto, ejemba yonjonoj selegia menj uma Buñja qaa mende moma kotoñ ii kileñ yonjoojñ uuqeque qaa tokoronkota lajjenkeju. Oro soona kaanja momakootogia hoña mende kolooro oro laaligowaa siij iwoi qereweja iigadeen momakeju. Oro soona ii koloogita ejembanoj laj uñugi komunjkejuti, iyonjonoj mono iikawaa so lansañ tompin laligon tiwilaawuya. Iyanjia siij roromonjogogia ingonjmanjgoñanoj moño kondeema ojongi tiwilaadaborowuya.

13 Tosaanjā horoŋ ureenj ama oŋoŋgi kakasililiŋ mogito, Anutunoŋ iyanjiaa qaagiaa ironja meleema oŋono siimbobolo iikayadeen qagianoj ubaa. Uumeleej oŋonoŋ uukalej qendeema aowombaajoj ajoroŋ lomban angj boi takapolakaya yonjonor mono iikanorj kaanjagadeen kankeju. Kaeŋ dogogia asuganoŋ qendeema iyanjiaajonjadeen romongoŋ baonoŋ newageej nepaqepalo neŋkeju. Kaeŋ ama oŋoo sele jewonjia boronja boronja gamugiawo kaanja koloju. Iyanjio sele busugiaa siŋja metogowombaajoj ajoajoroo iwoi asasaganorj ama serowiliŋ asuganoŋ ama lansanj aisoonkeju. “Ziozwaa eja toya kolojoŋ,” jeŋ tosia oŋoojoŋ mende romongoŋ tiligoŋ oŋombombaa korisoro momakeju.*

14 Jaagianoŋ kaisero jaajaa uuŋ emba injiimakejuti, ii serowilingadeen ambombaajoj momakeju. Serowiliŋ iwoi ambombaajaa siŋja ii mende totoon mesaowombaajoj momakeju. Ejemba kongbara komakejuti, ii horoŋ oŋoŋgi kana goraayanorj kemegi horombobo menj arogia mosomakeja. Otoko ama uuroromoŋgogia kotakota iikanorj eja. Kaeŋ amakejutiwaajon Anutunoŋ seigoŋ oŋono tiwilaawuya.

15 *Yonjonorj kana dindija gema qeŋ uusoosoo tijntuaŋ kema gejatootoo eja Balaam Beorwaa meria iwaa uugere kana otaaŋkeju. Kere eja poŋ moŋnoŋ Balaam Israel ejemba tiliqili amo oŋombatiwaajorj tawa muroti, uusiiŋanoŋ mono moneŋ ii memambaaŋ koloŋ muro.

16 Koloŋ muroto, dongi moŋnoŋ kileŋqayaŋ terengon jeŋ muro. Dongi qaa mende jejeta kanoŋ mono eja aronoŋ qaa jeŋ gejatootoo eja iikawaa uusoo nanamemeŋ ii somonŋoŋ muro amamaaro.

17 Ejemba yonjonorj mono apu jaaya juuguya kaanja tani laligoju. Raidimboŋ haamonoŋ koosu omaya koŋa qaa ii utitiŋ oŋomakeji, mono iikawaa so eenj lansanj kema kankeju. Anutunoŋ yonjoŋorj paŋgamorj ziwiziwiāa uutanoŋ miri areŋgoŋ oŋonoti, mono dutanoŋ emukanoŋ kemeŋ laligoŋ ubuya.

18 Yonjonorj gejajuju qaa omaya jeŋ selegia menj uma laŋ aweqawele ama terengonkeju. Sele busuwaa siŋja kombombaŋa bologa otaaŋ serowiliŋ nambonjambonorj ejemba laŋ horoŋ oŋomakeju. Tijntuaŋ laligojuti, tosianorj iyoŋoo batugianorj oloŋ koŋgiti, mono ii kele qaanoŋ kuuŋ oŋoŋgi kana goraayanorj kemegi horombobo menj arogia mosomakeja.

19 Iwoi moŋnoŋ ejemba moŋ somonŋoŋ galeŋ koma muŋkeji, iikawaa kasayanorj mono ii somonŋoro ii tawaya qaa eenj weleŋ qeŋ laligoja. Iikawaa so boi takapolakaya yonjonorj kele qaa kokaen laŋ jenkeju, “Oŋo mono nono toroŋen nonoŋgi saanorj kasagia qaa solanja (frii) koloŋ oŋoŋgidaa jaajaa laligowu.” Qaa kaeŋ jenkejuto, ii kileŋ iyanjio angonjoragiiaa weleŋqeŋyea koloŋ iikawaa kasanoŋ laligoju.

20 Yonjoo kaniagianoŋ kokaen dogoro laligoju: Pojnana Jiislas Kraist Hamoqeqe Tonana ii moma kotoŋ iikaanja kanorj balombaa nanamemeŋ angonjorayawo ii misinŋoŋ gema qeŋgo mono mombo iikawaa kasanoŋ kokosiŋ aon osinj raju. Kawaajorj kanakanaiyanorj kileŋkilenda laligogito, tetegoyanoŋ kileqileedaboroŋ laligoju.

21 Anutunoŋ qaananana jeŋ tegoro solanjaniwombaa kania wala mende moma kotoŋ tomipiŋ laligowuyaga, iikanorj mono afaanja koloŋ oŋonaga. Kaeŋ koloonagato, Buŋa ii oŋanoŋ injilogi kania moma kotoŋ buŋagiaga kolooro. Uugia meleema iikawaa gematanorj jojoparj qaa kowoga gema qegiti, iikanorj mono iwoi kanjaŋawo koloŋ gamu qeŋ oŋomakeja.

* **2:13:** Boi yonjonorj toroŋ kaanja asaŋgoŋ rajuto, waŋgogianorj iyoŋoŋorj qagoŋ jaŋgawabo.

* **2:15:** Jan 22.4-35

22 *Gema qeq kokosiij aqj kamaaq uñuroti, ii gbaqoosoq qaa hoñabonja woi iikawaa so kolooja. Qaa jeta moq ii kokaenj, “Kasunoq loma mombo eleema lolonja neñkeja.” Qaa jeta moq ii kokaenj, “Bao apu moriniñgo mono mombo eleema sumu pilinjipilinoq lugunj kemeñ lomu aonkeja.” Kiañ.

3

Poq kawaatiwaa soomonjgo qaaya

1 Oo wombo alauruna, niinon tere indiq woi koi ambe oñoonoq kaja. Qaa jejeñi, oñq ii modaborojuto, niinon Buñja qaawaa hoñq koloowaatiwaaajoñ ugia soraaya ii kuñq jeñ gibilq oñoma tere indiq woi koi kokaembaajoñ oojeñ:

2 Gejatootoo ejemba soraaya yoñonoq eeqjanorj Buñja qaa jeñ laligogiti, ii mono duduuwubo. Kaañqadeej Poq Hamoqege Toyanorj jeñkooto nonono oñorajgaa wasiwasí eja aposolurugia nononoq kuma oñoniñi, mono ii romonqoñ koma gibilq aqj menj laligowu. Kawaajon niinon qaa iikayadeen oowe indiq woi kolooja.

3 *Qaa mutuya monj ii kokaenj moma asariwu: Kraistnoj eleemambaajoñ ano kamban tetegoya kanoq mepaqepae ejemba asugiñ nanamemeneñgianorj iyanganjaa siñgja kombombañja bologa ii otaaq mepaqepae qaa jeñ laligowuya.

4 Tosianorj eleema kawaatiwaa qaaya kokaenj jeñ qewagoñ laligowu: “Kawaatiwaa soomonjgo qaaya ii mono dakanoj eja? Ambosakonananorj laligon kouma komugiti, kamban iikanonja iwoi moñnoq mende meleeno kemero. Anutunoq Siwe namo mokoloq orono ilawoila kuuya kanainj eroti, ii mono kaañjadeej en kouro laligojoñ.”

5 *Kaeñ jeñ qaa kota koi duduunkjeju: Anutunoq monowaa monoyanoj jeñ kotorj qaayaa ku-usuñanoj siwe namo mokoloq orono. Kaañqadeej jeñ kotoro apu deema horoñ kenji apu uutanonja namo asugiñ kouro. Yoñonoq qaa kota ii mojuto, ii mende mojonj tani mondoñ lañ jeñ lolomonij amakeju.

6 *Kanageñ jeñ kotoro apu gboulunoq waama balonj tururo ejemba kamban iikanonj namonoq laligogiti, ii apu neñ motoñ komugi.

7 Yoñonoq apunoq uñuro komugito, namo sombiñ kamban kokaamba iriimakejoni, ii gerenoq tiwilaawaatiwaa so kolooja. Anutunoq iikawaa qaaya ii gbontonj gbontonj jeñ kotodabororota eja. Qaa iikawaa hoñq koloowaatiwaa kambanqonj kaj kuuro. Anutunoq ejemba aŋgonjoragiawo laligowuti, iyonjoo qaagia jeñ tegon kondeema oñono tiwilaawuya.

8 *Kaeñ koloowaato, wombo alauruna, nononano iiniñ gbani 1,000 ii kamban koriga koloojato, Buñja qaa motoonjgo koi mono mende duduuwu, “Weenj motoonjgo ii Pombaa jaasewañanoq gbani 1,000:baa so kolooja ano gbani 1,000 iiro weenj motoonjgowaad so kolooja.”

9 Pombaa soomonjgo qaa ii hoñawo koloowaato, iikawaa kambanja ii tororo mende mojonj. Tosianorj kamban ii qero ubaatiwaaajoñ romonqoñ lañ jeñkeju. Año kambanja mende qero ubaato, moma mokosinjogn ejemba kuuyanoq uunana meleembonjatiwaaajoñ mambomakeja. Moñnoq gere sianoq kemebabotiaajoñ mono kaparan komakeja.

10 *Qaayaa hoja koloowaato, Pombaa kaka kambajanon mono yonjoro meme ejawaa tani kaaj kuuwaa. Ii obabaj kota banananoj riilo ammaawoja. Kamban iikanonj namo sombimbaa iwoi ii-iita kuuya ii mono gere toon jenj sogoyagadeenj ewaa. Ween koij, senjelao ano sombimbaa iwoiya kuuya ii juquma oton jinjererenjewo qama alij qaombuya. Namonoj ejembanonj iwoi kuuya iikanonj meej angita eji, Anutunoj ii kuuya kondemondeema meleeno kemeetaa. Kemeet jenj tegoro iwoi moj mende tootooj ewaa. Awawi totooj!

11 Ilawoila kuuya ii tani kaanja juquma qaombutiwaajon ojonoj mono ejemba nomaanaj koloonj laligogi sokonaga? Kawaajonj mono nanamemenj soraaya otaaj Kraist kaanja koloonj laligowombaajon koma gibilij aoj laligowu.

12 Onjo Anutuwaa kamban somata ii kaaj kuuwaatiwaajon mamboma uulajanjo kawaatiwaa gawoja kaparaaj koma meej laligoju. Kamban iikanonj namowaa ilawoilaya ano ween koij, senjelao ano iwoiya ii gere toon tajjururuj jewaa. Anutunoj sombimbaa ilawoilaya ii kuuya kondemondeeno juquma jedaborowaa.

13 *Kaej jedaborowaato, Anutunoj iwoi asugiwaatiwaa qaa somongorota eji, nononoj iikawaa so namo sombiij dologa mokoloonj orombaatiwaajon mambomakejon. Ii mokoloonj orono iikanonj keuma nanamemenj dindiija otaaj laligowona.

14 Oo wombo alauruna, onjo kamban somata ii kaaj kuuwaatiwaajon mamboma laligoju. Kawaajonj mono kokaenj ambombaajon kaparaaj koma nambu: Uugia soraaya kolooro Anutunonj lewongia boronjaa qaaaya moj mende mokolooro iwo ososogojutiwaajon luanenj laligowu.

15 Mamboma Pojnanaa uu taniaajon kokaenj romongoj laligowu: Iinon onjo uugia meleema mombo letombutiwaak kambanja qenj koriro uro mamboma ojoma mokosiingoj laligoja. Wombo alanana Poolnoj kaanjagadeenj qaa iikayadeenj ooj ojonto, Anutunoj momakooto uuta murotiwaa so qaa ii ooj ojono.

16 Iikawaa qaaaya ii tereya kuuya kanoj jenj oonkejato, Buja Tereyaa uutanonj qaaaya tosia ii lombotawo. Kawaajonj tosianoj ii moma asariwombaajon janjarinj riij bimoonkeju. Poumapou ejemba kongbara qenj kokobimbiij laaj laligonkejuti, iyononoj tereya tereya ii tondu meerangonkeju. Iikawaa so Poolwaanorj qaa ii kaanjagadeenj meleqeleerj angi sipasipa koma soonkeja. Kaej meerangonj nama iyanjia meej bolij aoj gere sianonj kemeetaa.

17 Yonjonoj kemebuto, wombo alauruna, ojonoj kaej koloowaatiwaa qaaaya ii mono waladeenj modaborogita laligoju. Kawaajonj mono ojonaangia galeej meej aoj laligowu. Jeulalaaj ejemba kana songij qiwitigonkejuti, ojonoj mono iyojoo kele qaagianoj horoij ojonoj ojotaaj jinjauj kembubo. Laaligowaa tando powoworj kotakota iikanonja kaej ligisoonj tama kamaaj ajuuwabo.

18 Pojnana Jjisaswaa kalenjmorianjanon nanjuti, iikanonj mono mombo toroqej meej somariij laligowu. Hamoqege Tonana Kraistwaa kania moma kotojuti, ii mono toroqej moma sororogoj laligowu. Ii mepeseenij qatanonj kamban kokaamba akadamuyawo koloonj kanagenj tetegoya qaa kaanja ej ubaa. Qaa ii ojanoj.

* **3:10:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 1 Tes 5.2; Isa 16.15

* **3:13:** Ais 65.17; 66.22; Ais 21.1

Jombaanoñ Tere 1

Jonoñ Tere mutuya ano.

Jeñ-asa-asari

Jonoñ uunon jopagoñ aaoawaa qaaya ii kотиñ jeñ laligoro. Uumeleen ejemba anana Anutu ano Jiisas Kraist yorowo qokotaan nama uunana somongoñ aon motoonjoñ kolooñ laligojon.

Tosianoñ qaa qoloñmolonjgoya ii ejemba kokaen kuma soon onjoma laligogi: "Jiisasnoñ Siwe ejagadeen kolooja. Balonon iwoi kuuya ii bologa kolooja. Kawaajoñ Jiisasnoñ balon ejaa hoña mende kolooñ laligoro." Qaa kawaajoñ ama tosianoñ "Anutu moma laarijoñ," jeñ nanamemeñ awaa mesaon sisau silemale laligon ejemba tosaanjo yon kazi ama onjongi ano qezeñ injarere laligogi. Qaa seña seña kaajanoñ zioz meñ boliwabotiwaaajoñ Jonoñ gejanono qaaya terenoñ kokaen oon anota karo, "Jiisasnoñ Siwe ano namo ejaga motoondeen kolooja. Namonoñ gawoj meme ano momo meme ii iwoi bologa qaago. Kawaajoñ 'Anutu moma laarijoñ,' jeñ Meria Jiisas mende mesawoñoñ ano alaurunana ojowo uunanananoj jopagoñ awoñoñ. Uujopa ii mono kaparañ koma ama aonjkeboña."

Tere kokawaa bakaya wañjoñ 6 ii kokaen:

Laaligowaa kania ii Jiisas 1:1-4

Asasaga ano pañgamañ uutanonj laaligo 1:5-2:29

Anutuwaanoñ ano Satambaanoñ merabora 3:1-24

Uña me ome ii mono kaniagara gosir mobu. 4:1-6

Uujopawaa kania ano jeñkootoya 4:7-21

Momalaari anana bologa haamo amakeboña 5:1-21

Laaligo kotigaa qaaya ii Jiisas Kraist

¹ *Niinoñ laaligo kotigaa qaaya jemambaajoñ tere koi oojeñ. Waladeen laaligowaa qaa Toyanoñ laligorogo kanagen ilawoila kuuya koloro. Iinoñ laligonj kouma namonoñ kamaaro ii jaanananonj iima boronanananoñ selia oosiriniñ qaaya jero moma laligoniñ.

² *Oyanþoyañ laaligowaa Toyanoñ asugirota nononoñ ii iima kania nañgoñ jeñ danþunu kaanja nañjoñ. Laaligo tetegoya qaa iikawaa Toyanoñ Mañjwo laligonj kouma kamaañ asugij nononoti, nononoñ iikawaa Buña qaaya jeñ asariñ uugia kuunþkejon.

³ Nononoñ Mañjanañ ano Meria Jiisas Kraist yorowo uunana somongoñ motoonjoñ kolooñ laligojon. Onjo kaanjagadeen uugia nonowo somongoñ motoonjoñ laligowombaajoñ moma iwoi iima moninji, ii jeñ asariñ onjomakejoñ.

⁴ Korisoronon uunana saa qero laligowombaajoñ qaa koi neñaurunawo jeñ asariñ oojoñ. Kianj.

Pombaa asasaganonj laaligo

⁵ Buña qaa iwaa Meriaanonja moma jeñ asariñ ojondonji, ii kokaen: Anutunoñ asasagaa Toya kolooja ano iwaanoñ pañgamañ moñ mende ejaa.

⁶ "Nononoñ iwo uunana somongoñ motoonjoñ laligojon," kaen jenoñ jeñ kilej kaiyakananananoñ kematoukantou ama pañgamanonj laligojonj

eeŋ, mono qaa qoloŋmololŋgoya jeŋ nanamemenananoŋ qaa hoŋa mende otaaŋkejoŋ.

⁷ Anutunoŋ asasagaa uutanooŋ laligoro nononoŋ iikawaa so kaiyakanana asasagaa uutanooŋ amakejoŋi eeŋ, mono batunananoŋ uunana so-moŋgoŋ aon̄ motooŋgo laligoŋ Meria Jiisas Kraistwaa sayanoŋ mono singisoŋgonana kuuya songbamakeja.

⁸ “Uunananoŋ singisoŋgo mende eja,” kaen̄ jewonagati eeŋ, mono anana tiligoŋ aon̄ qaa hoŋanoŋ uunanananoŋ mende nanja. Qaago!

⁹ Singisoŋgonana jokoloŋoŋi eeŋ, iinoŋ mono uuta dindiŋaa so soomon̄go qaaya pondan̄ otaaŋ singisoŋgonana mesaoŋ nanamemenana doogoya kuuya songbamakeja.

¹⁰ “Singisoŋgo mende anin̄,” kaen̄ jewonat̄i eeŋ, mono qaa Toya uguguniŋ Anutunoŋ qolomoloŋ jeje eja kaan̄a kolooro qaayanoŋ uunanananoŋ mende nanja. Kian̄.

2

Jiisasnoŋ aworo koipu Tonana kolooa.

¹ Oo kokouruna, ojonoŋ singisoŋgo ambubotiwaajon qaa koi oojen. Ii oojento, moŋnoŋ kileŋ singisoŋgo anagati eeŋ, aworo koipu Tonananooŋ mono ej nononja. Jiisas Kraist iinoŋ Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa kuuya dindiŋgadeen̄ gosiŋ ama nonomakeja.

² Aworo koipu Tonana iinoŋ singisoŋgonanaa tawaya koloŋ koma konjoratiŋ nonono. Ii ananaa singisoŋgowaajonjadeen̄ qaagoto, mono namonoŋ kuuya ananaa singisoŋgonana ii kaan̄jadeeŋ koma konjoratimambaajon komuro. Kian̄.

Teŋkoŋkoŋ ii kaiyaka dindiŋa.

³ Anutuwaa jojopaŋ qaaya teŋ komakeboŋati eeŋ, iikaan̄a kanoŋ ii moma muŋoŋi, ii saanoŋ uuwoiya qaa moma yagojoŋ.

⁴ Moŋnoŋ “Anutu moma muŋej,” jeŋ jojopaŋ qaaya mende teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono qolomoloŋ qaa jeje ejembaga kolooro qaa hoŋanoŋ iwaŋ uutanooŋ mende eja.

⁵ Qaagoto, moŋnoŋ Anutuwaa qaaya teŋ koma otaaŋkeji, Anutuwaa uujopayanooŋ mono oŋjanooŋ iwaŋ uuta saa qero akadamuyawo laligoja. Iikaan̄a kanoŋ Anutuwoo qokotaŋ motooŋgo laligoŋoŋi, ii moma yagojoŋ.

⁶ Moŋnoŋ “Anutuwoo qokotaŋ laligojen̄,” jeji, iinoŋ mono Jiisasnoŋ nanamemeŋa anoti, iikawaa so mono otaaŋ ama meŋ laligowaatiwa so koloja. Ikaaj mende ama meŋ laligoro mende sokonja. Kian̄.

Uujopa amboŋatiwaawo jojopaŋ qaa gbilia

⁷* Oo wombo alauruna, niinooŋ jojopaŋ qaa gbilia qaagoto, jojopaŋ qaa walaga kanakanaiyanooŋa ej oŋjanji, mono ii oon̄ oŋjanjeŋ. Jojopaŋ qaa walaga iikawaa Buŋa qaaya ii mono moma laligoŋ kougi.

⁸ Kileŋ iikawaa jeŋkootoya gbilia ii oon̄ oŋjanjeŋ. Paŋgamanoŋ alimambaaajoŋ ano asasagaa hoŋa asariŋ somariŋkejiwaajon jojopaŋ qaa iikawaa hoŋa mono Anutuwaaanoŋ ano oŋjanooŋ koloŋ asugin̄ eja.

⁹ Moŋnoŋ jetanoŋ “Asasaganooŋ laligojen̄,” jejato, alia kazi ama muji, iinoŋ mono toroqeŋ paŋgamaj uutanooŋ laligoja.

¹⁰ Moŋnoŋ alia jopagoŋ munkeji, iinoŋ mono asasagaa uutanooŋ pondan̄ laligoro silianoŋ tosaan̄a singisoŋgo ambutiwaajon mende kondooŋkeja.

* 2:7: Jon 13.34

11 Kaento, mojnōj alia kazi ama muji, iinoj mono umuŋkoŋkoŋjanōj kematoukantou laligoj nanamemeja paŋgamaŋ uutanoj amakeja. Paŋgamanōj jaaya meŋ gooro jinjauj ama laligojiwajon dakanōj kembati, ii ajo mende moma kotoŋkeja. Qaago.

Anutunoj siŋgisonjgonana qosolongoŋkeja.

12 Oo meraborauruna, Jiisasoŋ komuŋ qa somata meŋ laligojiwajon ama Anutunoj ojoo siŋgisonjgogia mesaoj qosolongodabororo. Iikawaajon qaa koi oon oŋonjeŋ.

13 Oo manjuruna, moronoj kanakanaiyanonjā laligoj kouji, ojo ii moma muŋ laligoj kougi. Kawaajon qaa koi oon oŋonjeŋ. Oo gbaworouruna, ojo kileŋaŋ Toya haamo ama muŋ laligojuti, iikawaajon qaa koi oon oŋonjeŋ. Meraborauruna, ojo Maŋnanaa kania moma kotoŋ laligojuti, iikawaajon qaa koi oon oŋonjeŋ.

14 Maŋjuruna, moronoj kanakanaiyanonjā laligoj kouji, ojo ii moma muŋ laligoj kougita kouju. Kawaajon qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Eja gbaworouruna, ojo Anutuwaanōj Buŋa qaa uugianōj angi kotiŋ nano esuŋmumugiawo koloŋ kileŋaŋ Toya haamo ama muŋ laligoju. Kawaajon qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Kianj.

Balombaa nanamemej bologa mono yakariwu.

15 Ojo balombaa nanamemej bologa ano iwoi kuuya iikanōj ej, iikawaajon mende naŋ oŋomba. Mojnōj uutanoj balombaa nanamemembaajon naŋ muji eeŋ, Maŋnanaa uujopayanoj mono iwaā uutanoj mende naŋ.

16 Balombaa nanamemej ii kokaenj: Ejembanōj sele busugiaa siŋgia kombombanja bologa otaaŋkeju. Iwoi jaagianoj iima iimasiŋjamaa posongonkeju ano balombaa laaligogiaajon biririgoŋ terereeŋ selegia meŋ umakeju. Li ano uugere tosaanja ii Maŋaŋanōjā mende kankeja. Qaago! Li balombaa nanamemej bologa kolooja.

17 Balombaa nanamemēnōj gorōj qewaa ano iikawaā siinjā bologa bologa ii kaajagadeen gorōj qewuto, mojnōj Anutuwaa uusiŋja teŋ koma otaaŋkeji, iinoj mono boŋ qeŋ kambaj tetegoya qaa kotiŋ laligoj ubaa. Kianj.

Kraistwaa tuarenjenjuruta ii mono asugiju.

18 Oo kokouruna, Kraistwaa kitia* nama tuarenjenjamaa mubaati, iinoj kambaj tetegoyanoj asugiwaati, kaeŋ jegi momakeju. Qaa iikawaā so kambaj kokaamba Kraistwaa tuarenjenjuruta mamaganōj mono asugin nanju. Qaa iikawaā hoŋa kaeŋ kolorotiwaajon ama kambaj tetegoyaā uutanoj kouma laligoj, iikaŋ mojoŋ. Iikawaā aiweseya kaeŋ.

19 Tuarenjenj ejemba iyoŋonōj ananaa tuuŋnondenej laligoj nonomesaoj kenji. Uugia nonowo selesele somongonj momalaari kanageso batu-nananoj tondu laligoj boratigi. Ananaanōj kanageso hoŋa koloowuyagati eeŋ, mono ananawo pondaj qokotaagi motooŋ laligowonaga. Nonomesaoj sigensiŋenj nanjuti, sili iikanoj mono kaniagia kokaenj qendeema nonono iima mojoŋ: Iyoŋonōjā mojnōj nonowo oŋanoj motooŋgo mende kolooŋ laligoro.

20 Yoŋonōj sigensiŋenj nanjuto, Kraistnoj Uŋaya Toroya ojoo uugianōj maaro bedu meŋ inaan oŋonoj kuuya oŋonoj qaa hoŋa moma kotoŋ laligoju.

* **2:18:** Kraistwaa tuarenjenjā ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaā kania ii woi. Iinoj Kraistwaa kitia nanja ano Kraist tuarenjenjamaa muŋkeja.

21 Ojonon qaa hoṇa mende moma kotowubotiwaajoṇ ama qaa koi mende oon ojonjeṇ. Kawaajoṇ qaagoto, oṇo qaa hoṇa moma kotoju ano qaa hoṇanor qaa qoloṇmolongoya moṇ kondoomambaajoṇ amamaaŋkeja. Kawaajoṇ qaa koi oon ojonjeṇ.

22 Jiisasnoṇ Hamoqeqe Toya Kraist koloojato, moṇ moronoṇ qaa ii qakoonji, iinor aŋgomokoloṇ ejembaga kolooja. Iinoṇ Kraistwaa kitia nama tuarenjeṇ ama muṇ Maṇ ano Meria ii motooṇ qakooma oromakeja.

23 Moṇnoṇ Mambaa Meria qakoomakeji, iinor Maṇa qaa eeṇ laligoja. Moṇnoṇ Meria jokoloṇkeji, iinor mono Maṇ kaaŋgadeeṇ mokolooṇ iwo laligoja.

24 Oṇo Buṇa qaa kanakanaiyanonq moma kougit, ii uugianonq kottiṇ nambaatiwaajoṇ galenqia meṇ aowu. Buṇa qaa moma kougit, iikanonq uugianonq nambaati eeṇ, ojonon kaaŋgadeeṇ mono boṇ qeṇ Maṇ ano Meria yorowo qokotaanq nambu.

25 Kraistnoṇ soomonqo qaa kokaenq nononota eja, “Niwo nambuti eeṇ, mono laaligo oyaŋboyaaṇawo oṇombe tetegoya qaa kottiṇ laligowuya.”

26 Tosianon batogonq jinjauṇ meṇ oṇomakejuti, niinor iyonjojoṇ ama qaa ii oon ojonjeṇ.

27 Tosianon jinjauṇ amakejuto, Kraistnoṇ Uṇa Toroya oṇoo uugianonq maaro bedu meṇ inaaṇ oṇomakeja. Uṇa Toroya iinor uugianonq boṇ nano mende looriwuti eeṇ, ojonon mono boṇ mombaajoṇ mende ammaawuya. Ii kokaembaajoṇ: Iwaa Uṇa Toroyanoṇ mono nanamemeṇ awagaa qaa kuuya kuma oṇomakebaa. Bedu meṇ inaaṇ oṇomakeji, ii iwoi qoloṇmolongoya moṇ qaagoto, momo qaa hoṇa toonq koloṇkeja. Kawaajoṇ qaa hoṇa kuma oṇonotiaa so mono qaaya kuuya teṇ koma Kraistwo pondanq qokotaanq nambu.

28 Oo kokouruna, oṇo mono Kraistwo koronsoṇ qokotaanq nambu. Iwo nama laligonij mombo asugiwaati, kambanq iikanonq mende konjoma nonono gamu qaganonq mende kokomomola meṇ kembonjato, saanoṇ iwaā jaanoṇ awasaŋkaka qaganonq saitiŋgeṇ namboṇa.

29 Kraistnoṇ solanq kolooji, oṇonoṇ qaa ii moma kotojuti eeṇ, mono qaa koi kaaŋgadeeṇ saanor moma asariwu: Ejemba kuuyanor nanamemeṇ solanq amakejuti, iyonjoṇoṇ mono kaaŋgadeeṇ Anutuwaanonoṇ koloṇ iwaā meraboraaṇa koloju. Kian.

3

Anana Anutuwaanonoṇ koloṇ meraboraaṇa kolojoṇ.

1 *Mobu! Siwe Maṇnananor nonoojoṇ “Neena meraboraana,” kaen nonooma iikanonq uiujopaya somata qendeema nonomakeja. Anana oṇoṇoṇ Anutuwaan meraboraaṇa kolojoṇ. Ii kolojoṇiwaajoṇ baloṇ ejembanon kanianana mende moma kotoṇ laligoju. Anutuwaan kania mende moma kotojutiwaajoṇ ananaa kaniananaajoṇ kaaŋgadeeṇ kokobimbiṇ ama laligoju.

2 Oo wombo alauruna, kambanq kokaamba anana Anutuwaan meraboraaṇa koloṇ laligojoṇ. Kaeṇ laligoṇ kanagen nomaeṇ koloṇ laligowonjati, ii asuganoṇ mende asugija. Qaa motooṇgo mojonji, ii kokaenq: Iinoṇ mombo asuganoṇ asugiro kaitania hoṇa jaanananor iibonjati, kambanq iikanondeeṇ mono letoma ii kaanq kolowoṇa.

3 Daenq yonjoṇoṇ Kraistwaaajoṇ jejeromojromoṇ iikaenq ama muṇ laligojuti, iinor mono ii koma konjoratiṇ oṇoṇo iwaā tani kaanq soraaya koloṇ laligowu.

4 Daeñ yononoñ singisongo amakejuti, iyonoñ mono kana qaa qeñ waleemakeju. Singisongo ii jeulalañ nanamemeñga.

5* Kraist ajo singisongoya qaa iinoñ mono ananaa singisongonana koma konjoratimambaajoñ kamaañ asugiroti, ii moju.

6 Daeñ yononoñ Kraistwo bon qeñ nanjuti, iyonoñ singisongo mende ama laligoju. Moñnoñ singisongo toroqen amakeji, iinoñ Jiisas mende iima kania mende moma kotoñ laligoja. Kianj.

7 Oo kokouruna, moñnoñ jiriauñ menj onjombabotiwaañj mono galenjia menj aoj laligowu. Kraistnoñ solanja kolojiiwaa so moñnoñ nanamemeñ solanja tororo otaañkeji, iinoñ solanja kolojoa.

8 Kileñañ Toyanoñ kanakanaiyanonja singisongo ama kouma laligoja. Kawaa so daeñ yononoñ singisongo amakejuti, iyonoñ mono Kileñañ Toyaa buñgañ koloju. Anutuwaa Merianoñ mono iwaaw gawoñja kisiyaen memambaajoñ kamaañ asugiro.

9 Daeñ yononoñ Anutuwaañja koloogiti, iyonoñonja moñnoñ laaligo qaita mombaa uutanoo ejiwaañj ama singisongo mende toroqen amakeja. Kolokoloo doñgoga koloñ laligojiiwaañj ama singisongo toroqen amambaaajoñ amamaañkeja.

10 Daeñ yononoñ Anutuwaa meraboraañja koloñ daeñ yononoñ Kilegañ Toyaa meraboraañja kolojuti, ii kokaen gosiñ moma asariwoñja: Moñnoñ nanamemeñ solanja mende otaañkeji, iinoñ Anutuwaa buñga mende kolojoa. Kaanjiadeen moñnoñ alauruta mende jopagoñ onjomakeji, iinoñ Anutuwaa buñga mende kolojoa. Iikawaa aiweseya kaeñ.

Oo mono jopagoñ aoj laligowu.

11* Buñga qaaawa kota kanakanaiyanonja moma kouma laligojoni, iikawaa jojopañ qaaaya ii kokaen: Anana mono uunoñ jopagoñ aoj laligowonja.

12* Kein (Kain) iinoñ Kilegañ Toyaa buñga laligoñ koga qero komuro. Anana mono ii kaanja koloñ laligowombo. Iinoñ kokaembaañj koga qero: Añaa nanamemeñjanonj bologa kolooroto, kogaanooñ ii solanja kolooro. Mono iikawaañjona qero.

13 Oo uumeleej alauruna, balon ejembanoo kazi ama onjombuti een, iikawaañj mono mende walingowu.

14* Anana uumeleej alaurunana jopagoñ onjomakejoniwaañj ama qaa koi moma asarijon: Anana koomu kotigaa jawoya waleema laaligo kotiganoñ keuma laligojoni. Moñnoñ uujopa mende amakeji, iinoñ mono toroqen koomu kotigaa uutanoñ nambaa.

15 Ejemba alaurugia kazi ama onjomakejuti, ii kuuyanoñ mono koomuya uuju-uju ejembaga koloju. Laaligo kotiga ii uuju-uju ejemba kaanja mombaa uutanoñ mende eji, ii saanooñ moma yagoju.

16 Jiisas Kraistnoñ laaligoya ananaajonj ama qeleema mesaonj jopagoñ aaoowaa kania kaeñ qendeema nonono iima moma kotojoñ. Anana mono kaanjiadeen laaligonana uumeleej alaurunana yonjojoñ ama qeleema mesaonij sokombaa.

17 Moñnoñ balombaa ilawoilaya soyanoñ menj laligoro alianoñ iwoiwaajonj amamaañ memeqemeaj ano ijato, kileñ bone koloñ uuta somonjogoji een, Anutuwaa uujopayanoñ mono iwaaw uutanoñ nomaeñ enaga?

18 Oo kokouruna, jopagoj aoao ii je buu susunananondeej ti-wirigon jeñkebomboto, ii mono nanamemenananoj qaa hoñja otaaqi ama laligowonja.

Mono Anutuwaa jaasewaŋjanooj saitiŋgej namborja.

19 Anana qaa hoñja buñaga kolojoj me qaago? Koloojorji eeñ, mono saanooj uunana bonjoj kono Anutuwaa jaasewaŋjanooj awasaŋkaka namboja. Qaa ii anana gosiñ aoj kokaenj moma kotowonja:

20 Uunanananoj iwoi bologaajon ama jeñ nononji eeñ, nono qaa koi saanooj moma yagojoj: Anutunoj gosigosi Tonana kolooj qaanana dindiñagadeenj gosiwaa. Anutuwaa roromoñgoyanoj mono ananaa roromoñgonana uuguj uuta kolooro qaa kuuya saanooj modaboroja. Kawaajoj mono saanooj uunana bonjoj kono laligowonja.

21 Oo wombo alauruna, uunanananoj mende jeñ nononji eeñ, anana mono saanooj Anutuwaa jaasewaŋjanooj awasaŋkaka kolooj saitiŋgej namborja.

22 Anana Anutuwaanoj jojopaq qaa teñ konij nanamemenana ii iiro sokomakejiwaa so ama meñ laligoñkejojji eeñ, iwoi mombaajoj qama koolinj qisiñ muboñati, ii mono nonono buñja qeñ awoñja.

23* Anutuwaanoj jojopaq qaa woi ii kokaenj: Anana mono Meria Jiisas Kraistwaa qata meñ moma laarij uunana meleemboja ano jojopaq qaa jeñ kotoj nononotiawaa so jopagoj aoj laligowonja. Kaan mende ama laligowonagati, ii Anutuwaa jaanooj mende sokonaga.

24 Daenj yoñonooj Anutuwaanoj jojopaq qaa teñ komakejuti, iyoñonooj mono Anutuwo qokotaajj laligoñgi Anutunoj yoñowo rapiñgoj nanja. Iinoj ananawo rapiñgoj nanji, ii Uñaya Toroya nonono uunanananoj sanje nunun laligoñjiwaañj moma kotojorj. Kianj.

4

Uña me ome ii mono kaniagara gosiñ mobu.

1 Oo wombo alauruna, gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganooj gomañ so liliqonj laligoñjutiwaañj qaa kuuya ii uulanjwo mende meñ moma laariwu. Anutuwaa Uñjanooj me ome moñnoj solooloro qaa jeñ, ii mono wala angotetenooj ama gosiwu.

2 Anutuwaa Uñyaañ kania ii mono kokaenj gosiñ mokoloowu, "Jiisas Kraistnoj kamaañj sele busuwo kolooj laligoro," daenj yoñonooj qaa ii jeñ asugijkejuti, iyoñonooj kuuya Anutuwaa buñja koloju.

3 Moñnoj Jiisaswaa kania kaenj mende jeñ asugijkeji, iinoj Anutuwaa buñja mende kolojaa. Kraist tuarenjeñ Toyaa omeyanoj mono iwaa uuta solooloro qaa jeñkeja. Moñnoj asugij Kraistwaa kitia nama tuarenjeñ ama mubaa,* qaa kaenj injigotti, iinoj mono kambañ kokaamba namonoj asugija.

4 Oo kokouruna, oño Anutuwaa buñja koloogi Uña Toroyanoj uugianooj nama namowaa omejjilañj ii uuuuguj haamo ama oñomakeja. Kawaajoj gejatootoo ejemba takapolakaya ii saanooj haamo ama oñoma laligowutiiwaa so koloju.

5 Yoñonooj balombaa buñja koloogi namowaa omeyanoj sololoonj oñomakeju. Kawaajoj balombaa nanamemeñj otaaqi qaa jegi uumeleembaa gadokopa ejemba yoñonooj qaagiajorj geja ama momakeju.

* **3:23:** Jon 13.34; 15.12, 17 * **4:3:** Kraistwaa tuarenjeñ toyaa ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania woi. Iinoj Kraistwaa kitia nanja ano Kraist hoñja tuarenjeñ ama munkeja.

6 Anana Anutuwaa buŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanon sololoon nonomakeja. Anutu moma mujuti, iyononon ananaa qaa jenin iikawaajon geja qeq momakeju. Anutuwaa buŋa mende kolojuti, iyononon anana qaa jenin iikawaajon geja mende ama momakeju. Qaa hoŋaa Uŋaya ano aŋgomokolombaa omeya yoroo kanagara ii mono iikaeŋ gosiŋ moma kotoŋkeboŋ. Kian.

Anutunoŋ uujopawaa kania koloja.

7 Oo wombō alauruna, Anutunoŋ jopagoŋ aoaowaa wanjaleya koloja. (Kawaajon uujopa ii apu jaayaan en koumakeja.) Kawaajon anana mono jopagoŋ aon laligoŋoŋa. Kaeŋ ama laligoŋoŋi, kuuya anana Anutu moma muŋ iwaananoŋga kolokoloo doŋgoga koloŋ laligoŋoŋ.

8 Anutunoŋ uujopawaa kondokondoo Toya koloja. Iikaŋ kolojiwaaajoŋ moŋnoŋ ejemba mende jopagoŋ oŋomakejī, iinoŋ Anutu mende moma muŋ tomphia laligoja.

9 Anutunoŋ uujopaya batunanananoŋ asuganoŋ kokaŋ qendeema nonono: Iinoŋ Meria motoonjoŋ ii nemuŋ koma nonono kotoiŋ laligoŋatiwaaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro.

10 Anana Anutu jopagoŋ muŋ iikanooŋ uujopa mende kondooniŋ kolooro, uujopawaa kania ii kokaŋ: Anutunoŋ wala jopagoŋ nonoma singisongonana koma konjoratimambaajoŋ Meria wasiro ananaanooŋ kamaaro.

11 Oo kokouruna, Anutunoŋ kaeŋ honoŋa qaa jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana mono kaanŋideeŋ uunanananoŋ jopagoŋ aonkeboŋa. Uujopa mende ama aoninj mende totoŋ sokonja.

12* Moŋnoŋ Anutu kambaj moŋnoŋ mende iirotō, jopagoŋ aon laligoŋoŋ een, Anutunoŋ mono uunanananoŋ leinŋoŋ nano uujopayanoŋ uunana saa qero akadamunanawo koloŋ laligoŋoŋ.

13 Anana Anutuwō qokotaŋ laligoniŋ iinoŋ uunanananoŋ leinŋoŋ nanji, ii Uŋaya Toroya nononotiwaajoŋ ama moma kotoŋ uuwoi mende amakejon.

14 Maŋjanooŋ Meria gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonana koloowaatiwaajoŋ wasiro kamaaro. Nononoŋ ii iima moma naŋgoŋ jeŋkejon.

15 Moŋnoŋ "Jiisas Anutuwaa Meria koloja," jeŋ asuginkejī, Anutunoŋ mono iwaā uutanooŋ leinŋoŋ nano iinoŋ Anutuwō qokotaŋ laligoja.

16 Anutunoŋ uutanooŋ jopagoŋ nonomakeji, nono iikawaajon kania moma kotoŋ iikanooŋ momakejī. Anutunoŋ uujopawaa Toya koloja. Kaaŋa kolojiwaaajoŋ moŋnoŋ ejemba jopagoŋ oŋoma laligoŋi, iinoŋ mono Anutuwō qokotaŋ nano Anutunoŋ iwaā uutanooŋ leinŋoŋ laligoja.

17 Kaaŋ laligoniŋ Anutuwaa uujopayanoŋ goonŋoŋ kalaŋ koma nonoma uunana saa qero akadamunanawo laligoŋoŋ. Kraistnoŋ namonoŋ tatawaga laligoroti, anana tani kaaŋa laligoŋoŋ. Iikaŋa laligoŋiwaajoŋ ama Anutuwaa jenteego kambaj somatanoŋ Kraistwaa jaanoŋ keuma iikanooŋ awasaŋkaka koloŋ saitiŋgej namboŋa.

18 Anutunoŋ jopagoŋ nonono nama een tooŋ toroko mobombo. Singisongoŋ ejemba Anutunoŋ singisongogiaa ironja meleema oŋombabotiwaaajoŋ toroko momakejuto, Anutuwaa uujopayanoŋ uunana saa qeqi een, iikanooŋ mono toroonana kuuya yakaridaboronkeja. Kawaajon moŋnoŋ toroko momakeji, iinoŋ jopagoŋ nonomakejiwaa kania ii tororo mende modaboroja.

19 Iinoŋ wala jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana uujopa amakejon.

* **4:12:** Jon 1.18

20 Moñnoj “Anutu jopagojen,” jejato, alia kazi ama muñkeji, iinoj mono ejemba qolomolongoya kolooja. Iikawaa kania ii kokaen: Alia iima kileñ mende jopagoj muji eej, iinoj Anutu mende iima ii mono nomaen jopagoj munaga?

21 Moñnoj Anutu jopagoj muñkeji, iinoj mono alauruta kañagadeen jopagoj onoma laligowa. Anutunoj uuropawaa jojopañ qaaya kaeñ anota eja. Kianj.

5

Uumeleen ejemba anana haamo amakeboja.

1 Daeñ yoñonoj Jisas moma laariñ “Hamoqueqe Tananaga kolooja,” jenkejuti, ii kuuyanoj mono Anutuwaanongä kolokoloo dongoga koloon laligoju. Daeñ yoñonoj Mañña jopagoñkejuti, ii kuuyanoj mono iwaa Meria kañagadeen jopagoj muñkeju.

2 “Anutuwaaa meraboraanä jopagoj onjonjoj,” jenij qaa iikawaa hoñja ii anana kokaembajoj gosin aoj mojoj: Anutu jopagoj muñ jojopañ qaaya teñ koma otaañkejoni eej, mono Anutuwaaa meraboraanä kañagadeen jopagoj onjomakeboja. Iikawaa aiweseya ii kaeñ.

3 *Anutu jopagoj muboñatiwaa hoñja ii qaa tenkoñkoj. Anutuwaanoy jojopañ qaa otaaniñ sokonja. Jojopañ qaaya teñ koniñ lombotawo mende koloowaa.

4 Anutuwaanongä kolokoloo dongoga kolooniñ, anana kuuyanoj saanoj iawa jeta teñ koma balombaa nanamemeñ bologa haamo amakeboja. Anutunoj momalaari nonono iikawaa qaganoy qama kooliniñ Anutunoj balombaa nanamemeñ bologa ii qeñ yakariro kamaadabororota laligojoñ. Haamo amboñatiwaa kania morota moñ mende eja.

5 Anana haamo mende ambonagati eej, daeñ yoñonoj ii ambuya? Jisas Anutuwaaa Meria kolooji, moñnoj ii moma laariñ mono balombaa nanamemeñ bologa haamo amakebaa. Kianj.

Anutunoj Meriaa qaa kokaen nañgoj jero:

6 Jisas Kraist Anutuwaaa Meria kolooji, ii nomaen mojoj? Jisasnoj apunoj kemero Jonon oomulu meñ muro Anutunoj kambanj iikanoy qaa ii jero mogi ano kanageñ saya molaamambaajoj ano iikanoy qa aro moj Siwenonjä kolooro mogi. Qaa apunoj indiñ motoonjo kolooroti, iikayadeen qaago. Siwe Toyanoj qaa nañgoj jeroti, iikawaa aiweseya ii apu ano sa, woi ii. Toroqej Uña Toroyanoj qaa ii jenkeja. Iinoj qaa hoñja Toya koloojiwaajon ama qolongomambaajoj amamaañkeja.

7 Nañgonanjo qaa karooj ii kaeñ moniñ eja.

8 Qaa karooj iikawaa aiweseya ii Uña, apu ano sa. Qaagia ii ororoy asuganoj moniñ sokondaboroja.

9 Qaa jakeyanoy kouma nañgonanjo amakejuti, ii saanoj moma anjalij angoj komakejonto, Anutuwaaa nañgonanjo qaayanoj mono ejemba qaananana uuguj powowoj kotakota kolooja. Anutunoj Meriaajoj “Neenaa Meranaga,” qama kania kaeñ asuganoj nañgoj jero. Kawaajon qaa ii gema gewombo.

10 Moñnoj Anutuwaaa Meria moma laariñkeji, nañgonanjo qaa Toyanoj mono ajo iwaai uutanoy laligoro iwaai kania saanoj moma yagonkeja. Moñnoj Anutu mende moma laariñkeji, iinoj mono nañgonanjo qaa Toyaa aja meñ kamaaj aoj eja qolomolongoya koloonkeja. Anutunoj qaa kota

Meriaajoj naŋgoj jeroti, iinon qaa ii mende moma laarijiwaajoj mono Anutu iyanja gema qen muŋkeja.

11* Anutunon qaaaya kokaŋq nangon jero, "Niinoj laaligo kombombanja oŋomambajoj jeweti, neenaa Merananon mono laaligo kombombanja iikawaa kondomondoo Toya kolooja."

12 Iwaa Meriawo qokotaŋ laligoji, iinon laaligo kombombanja buŋa qen aŋj laligoja. Anutuwaa Meriawo mende qokotaŋ laligoji, iinon laaligo kombombanja mende buŋa qen aŋj laligoja. Kian.

Laaligo kotigaa kania

13 Uugia meleema Anutu Meriaa qata ii moma laariŋkejuti, niinoj tere koi oŋoojoj oojen. Laaligo kotigaa buŋa koloojuti, oŋonoj iikawaa kania tororo moma kotowutiwaajoj ama koi oojen.

14 Anana saanoj awasanjkaka koloŋ Anutuwaa kosianon kema qama koolin nama kokaŋq moma yagonkejon: Naa iwoiwaajon iwaa uusiŋa otaaŋ qama koolin mubonjati, iinon mono qamakoolinana ii mobaa.

15 Ii me ii kawaajon qama koolinij qamakoolinana mobaatiwaajon mojonj eej, mono qaa koi kaanagadeen moma kotojon: Naa iwoiwaajon qama koolin mujonj, ii kuuya mono ananaa buŋjananaga koloowaa.

16 Moŋnoj alia iiro singisongo ano iikanon koomu kotigaa buŋa mende koloowaati, iinon mono alia iwaajon Anutu qama kooliro hamo qen muro laaligo kotiganon keubaa. Singisongo Anutunon mesaowaatiwaa so aŋgiti, qaa koi mono iyoŋoojoj jejen. Tosianon singisongo aŋgi iikanon koomu kotigaa buŋa koloowuti, iyoŋoojoj qama kooliwutiwaajon ii mende jejen. Qaago.

17 Nanamemej bologa kuuya ii singisongo kolooja. Koposo tosaanj aŋin ikanon koomu kotigaa buŋa mende koloowona. Kian.

Uumeleen ejemba anana Anutuwo qokotaŋ nanjoj.

18 Daej yoŋonoj Anutuwaaŋga kolokoloo doŋgoga koloogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoj singisongo mende toroqeŋ amakej, ii mojon. Anutuwaaŋonga kolokoloo doŋgoga koloŋ laligoji, iinon mono iyanja galej meŋ aoro Kileŋaa Toyanoj ii mende qelanjinj mewaa.

19 Anana qaa koi mojon: Anana Anutuwaa buŋa koloojonto, goman so yoŋonoj uugia mende meleema Kilegaa Toyaa ku-usuŋ baatanon laligogi galej koma oŋomakeja.

20 Qaa koi kaanagadeen mojon: Moronon eja hoŋa toon kolooji, anono ii moma mubombaajon Anutunon Meria wasiro kamaaŋ moma-asa-asari nonono. Moronon eja hoŋa toon kolooji, anana iwo qokotaŋ motoŋgo kolooŋ laligoj. Eja hoŋa toon ii Anutuwaa Meria ſiis Kraist. Iinon Anutu hoŋabonja aŋo laaligo kotigaa kondomondoo Toya kolooja.

21 Oo kokouruna, tando lopion ano beŋ qoloŋmolonjgoya tosianon kokosiŋ qelanjinj oŋombubotiajōn mono oŋoŋgia galej meŋ aŋj laligowu. Kian.

Jombaanoj Tere 2

Jonon Tereya ano 2 kolooro.

Jeŋ-as-a-asari

Buŋa Tere kokawaa toyā iinon iyanja qata "Jotamemeya moŋ," qaro. Iinon tere ii "Wombo emba ano iwa meraborauruta," yonjoŋorjano. Qaa aasaŋgoya ii uumeleej kanageso mombaa sareqaaya. Merabora ii kanageso ano wombō emba ii yoŋoo galenjiaga. Buŋa Terewaa qaa toroga kokanōj jopagoŋ aowombaajoŋ uu kuun nonomakeja ano boi takapolakaya yonjonon ejemba kuma oŋongi qaagianoj seiwabotiwaa galenj meme qaaga kolojo.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1-3

Uujopa ii iwoi waŋa 4-6

Qaa doogoyanoj seiwabotiwaa galenj meme qaa 7-11

Terewaa qaa kota waŋa 12-13

¹ Oo emba soro, Anutunoj meweengoj gono uumeleej kanagesouruga galej koma oŋoma nanjaŋ. Niinon oŋo qaa hoŋja so uu wombonganōj jopagoŋ oŋomakejenj. Neenodeerj qaagoto, ejemba qaa hoŋa moma kotojuti, kuuya iyonjonoj mono kaajagadeej oŋo jopagoŋ oŋoma laligoju. Niinon jotamemeya koloojeŋ ano giwo qaa amiŋ mobojoŋ kaj tere oojeŋ.

² Qaa hoŋjanōj uunananōj nama ananawo tetegoya qaa eŋ ubaa. Niinon Buŋa qaa iikawaajonj ama jopagoŋ oŋorjeŋ.

³ Anana qaa hoŋa otaaŋ uunonj jopagoŋ aŋ laligojonj eenj, Maŋ Anutu ano Meria Jisias Kraist yorononj mono kianjkomuŋ ano kaledjmoriarj nononi luanenōj laligowonja.

Uujopa ano qaa hoŋa ii motoonj otaawu.

⁴ Maŋnoj uujopawaa jeŋkooto qaaya nononoti, iikawaaw sogadeengoo kanagesouruga tosianonj qaa hoŋja so nanamemengia ama meŋ laligoju. Niinon siligia kaanja iibe korisoro somata nomakeja. Kianj.

⁵ *Oo wombō alana emba somata, kambaj kokaamba jeŋkooto qaa oŋo gonjenj, ii qaa dologa qaago. Qaa kanakanaiyanonja kanainj moma kounini, niinon qaa ii mombo oŋo kokaenj jeŋ kotoŋ gonjenj: Anana mono uunananōj jopagoŋ aŋ laligowonja.

⁶ Jopagoŋ aŋ laligowombaa qaaya jejenj, iikawaaw hoŋa ii kokaenj: Anana mono Anutuwaa jojopanj qaa kuuya tenj koma nanamemenana ama meŋ laligowonja. Kuuya oŋonoj jojopanj qaa kanakanaiyanonja moma laligoŋ kougit, ii kokaenj: Oŋo mono uugianonj jopagoŋ aŋ laligowu.

⁷ Aŋgomokoloŋ ejembanonj Jisias Kraistwaajonj kokaenj jeŋ asuginkeju: "Hamoqueqe Toyanonj balonj eja sele busuwo asugimambaaŋ amamaaro." Kaeŋ jeŋ asuginj tiliqili angi enkaloloŋ koloŋkeja. Aŋgomokoloŋ ejemba kaanja ii Kraistwaaw kitia nama tuarenjeŋ ama munkeju. Ejemba kaanja mamaganonj mono balonj balonj liligoŋ laŋ kema kaj laligoju.

⁸ Nononoj uuwaaw gawoŋ meninj hoŋa uugianonj koloroti, iikanonj soon jaŋgon qaombabotiwaaŋ mojenj. Kawaajonj aŋgomokoloŋ ejembanonj enkaloloŋ ama oŋombubotiwaaŋ mono galenjia meŋ aŋ laligowu.

* ^{1:5:} Jon 13.34; 15.12, 17

Kaeñ laligogi uugiaa hoñanor mende sooro Poñnoñ tawagia kuuya oñondaborowaa.

⁹ Kraistnoñ qaa kuma nononoti, moñnoñ ii mende qokotaajato, ii uuguñ qaa toroqero melokanjñ jenkeji, iinoñ Anutuya qaa eeñ laligoja. Daenj yoñonor Kraistwaa Buñña qaanoñ qokotaajuti, iyoñonoñ mono Mañ ano Mera yorowo kotiñ laligoju.

¹⁰ Moñnoñ Buñña qaa jumuñña ii mende meñ oñoonoñ kaji, oñjo mono iwaajoloña mende jeñ mirigianoñ mende horogi uba.

¹¹ Moñnoñ iwaajoloña jewaati, iinoñ mono kileñaa biñawo hororo qaganoñ uro ororonoñ bosimbaota. Kianj.

Qaa tetegoya

¹² Niinor oñoojoñ qaa seiseiya oomambaajoñ siñ mojento, ii papia señanor iñknor oomambaajoñ mende moma mesaojeñ. Oñoonoñ kusu kañ jaasewanq qeñ qaa amij mobombaajoñ mamboma jejeromoñromoñ anjeñ. Aitonqowonjati, kambanj iikanor ainjolon rama amij moma korisoronana asugidaboron uunana saa qero laligowombaajoñ mojeñ.

¹³ Anutunoñ emba alaga galen gawombaajoñ meweengoroti, emba soro iwaakanesourutanoñ yeizozogia angi goonoroñ kaja. Kianj.

Jombaanoj Tere 3

Jonon Tereya ano 3 kolooro.

Jeŋ-as-a-asari

Buŋa Tere kokawaa toya iinon iyanja qata "Jotamemeya moŋ," qaro. Ilinon Tere ii uumeleen kanageso mombaa jotamemeya moŋ qata Gaius iwaajoŋ ano. Gaiusnoŋ uumeleen ejemba tosaŋa miri ano nembanene iwoinoŋ ilaaŋ oŋoma laligoro. Kawaajoŋ ii mepeseeŋ muro ano tompe eja moŋ qata Diotrefes iwaajoŋ galeŋ meme qaa jero.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1-4

Jonon Gaius mepeseeja 5-8

Diotrefeswaa galeŋ meme qaa 9-10

Demitriuswaa korisoro qaa 11-12

Buk kokawaa qaa kota waŋa 13-15

¹*Oo wombo alana Gaius, niinonjotamemeya moŋ kolooŋ giwo qaa amij mbojoŋ kaŋ tere oojen. Niinonjaa so uunanoŋ jopagoŋ goma laligojen.

² Oo wombo alana, goo kokoosoganoŋ Anutuwo qokotaanq qeaŋgoro laligojanj, ii mojen. Kaŋjadeenj sele gibilgibili laligoŋ iwoi kuuya kanor toomoriaŋ mokoloŋ laligowaatiwaajoŋ Anutu qama koolijen.

³ Uumeleenj alaurunana tosianoj goonoŋga kaŋ goo sunduga kokaenj naŋgoŋ nijogi, "Giinon Anutuwaanoŋ qaa hoŋa ii pondaj otaanj ama meŋ laligojanj." Kaŋ nijogi mobe korisoro somata kondooŋ nono.

⁴ Noo kokourunanonj Anutuwaanoŋ qaa hoŋa otaanj ama meŋ laligojuti, niinonj buju kaanja moma honoŋa qaa aisoŋkejen. Buju morota moŋnoŋ korisoro uuta ii mende uuguro mojen. Kiaŋ.

Jonon galeŋ eja qata Gaius mepeseeja.

⁵ Oo wombo alana, gii uumeleenj alaurunana weleŋ qeq oŋoma iikanoj pondaj nama laligoŋkejanj. Yonjoononjga tosianoj gomaŋ liligoŋ oŋoonorj kaŋkejuti, ii kalaŋ koma oŋomakejanj. Moma oŋonjanji me qago, ii kileŋ awaagadeenj ilaaŋ oŋomakejanj.

⁶ Gii uuganoŋ jopagoŋ oŋoma laligonati, iyoŋoononjga tosianoj koi kaŋ momalaari tuumbaa jaagianoŋ kaniaga kaŋ naŋgoŋ jegi moniŋ. Kawaajoŋ alaurunana kaanjaŋ oŋoonorj kawuti, ii mono ilaaŋ oŋoma laligona saanorj afaangoŋ gawoŋ meŋ kanagia toroqeŋ kembu. Gawoŋ kaanja ii Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so mono toroqeŋ meŋ laligowa.

⁷ Yonjoonj Kraistwaa buŋaga koloojutiwaajoŋ ama iyanjaasnoŋ gomaŋ mesaŋj liligoŋ qabuŋaya jeŋ seiŋkeju. Gawoŋ kaŋ meŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yonjoononjga nembanene iwoi moŋ mende aŋaliŋ meŋkeju.

⁸ Kawaajoŋ Jiisaswaa alauruta nononanodeenj alaurunana kaanja ii koma horoŋ naŋgoŋ oŋoniŋ sokombaa. Anana gawoŋ bakaya ii meŋ iikanoj qaa hoŋa Toya motoonj weleŋ qeq munij qaaya hoŋanoŋ seiŋkebaa. Kiaŋ.

Diotrefes kaanja koloowabotiwaas galeŋ meme qaa

* **1:1:** Apo 19.29; Room 16.23; 1 Kor 1.14

⁹ Niinoj momalaari tuuŋ oŋoojoŋ tere moŋ ooweto, Diotrefes jotameme eja iinor batugianoj galeŋ waŋ laligomambaa siŋa moji, iinor qaanaa geja mende ama telambelar amakeja.

¹⁰ Kawaajon niinor oŋoonor kawenagati eeŋ, mono iwaan nanamemeŋ bologa ii asuganoj jewe kokaeŋ mobuya: Iinoj nonoojoŋ andoqeqe qaa jerŋ qoloŋgoŋ kisama jerkeja ano qaagadeenj mende jerkeja. Qaagoto, uumeleenj alaurunana gomaŋlili gawoŋ meŋkejuti, iinor ii mende koma horoŋ oŋomakeja ano alaurunana tosianoj koma horoŋ oŋombombaajoŋ mojuti, iinor ii aŋgoŋ koma oŋoma momalaari tuuŋgiannoŋga utama oŋono seleenjenj kamaaŋkeja.

¹¹ Oo wombo alana, gii nanamemeŋ bologa qaagoto, nanamemeŋ awaa ii mono otaan laligowa. Daenj yoŋonoŋ nanamemeŋ awaa ama meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Daenj yoŋonoŋ nanamemeŋ bologa ama meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa kania mende moma kotoŋ sopa seleenjenjanor laligoju.

¹² Demitrius eja iikawaa kania ii awaa. Alaurunana kuuyanoŋ kaeŋ jerkeju. Qaa hoŋao Toya aŋo qaa ii kaanjadeenj naŋgoŋ jerkeja ano nononoŋ toroqenj iwaajoŋ qaa ororŋ jerkejoni. Nononoŋ qaa jerkejoni, ii qaa hoŋa tooŋ kolooji, ii mojaŋ. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

¹³ Niinoj goojoŋ qaa seiseiya oomambaajoŋ siŋa mojento, ii kirifi ano iŋknoŋ oooŋ gomambaa so mende moma mesaojeŋ.

¹⁴ Niinor uulanjwo goonooŋ kajŋ giimambaajoŋ mamboma jejero-moŋromoj anjeŋ. Aitonjgoworjati, kambaj iikanor saanor jaasewaŋ qeq aŋoŋ qaa qaa aminj moboŋa.

¹⁵ Anutunor luue qeq gono laligowa!

Momalaari alaurunana koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi goonooŋ kaja. Giinor kaanjadeenj uumeleenj alaurunana giwo nanjuti, ii aŋa aŋa nononoŋ yeizozona injjona mobu. Bonjon!

Juudawaanoj Tere Juudanoj Tereya ano. **Jeŋ-as-a-sari**

Juuda ii Jiisas ano Jeims yoroo kogara. Tosianoj "Kraist moma laarijoj," jen qaa doogoya ejemba kuma soon ojoma laligogiti, Juudanoj iyonjojon ama galej meme qaa ororo. Buŋa Tere koi torodaamoj. Qaaya ii 2 Piito 2 qaa iikawaa so. Juudanoj Kraistwaa alauruta ananaa uunana kokaen kuuro, "Anutunon anana kambaj so moma laariwombaaajoj momalaari nonono kanagesouruta koloojonji, ojonoj mono momalaarigianoj sein kotiiwaatiwaajon toroqen manja qeŋ laligowu."

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaen:

Qaa mutuya 1-2

Boi takapolakaya yonoo kanagia ano jenteegogia 3-16

Toroqen pondaj moma laariwombaa jeŋkootoya 17-23

Kotumotue qaa 24-25

¹ *Juuda bisop Jeimswaa koga niinon Jiisas Kraistwaa welej qeŋ muŋ uumeleen alauruna ojowo qaa amij mobombaajon kan tere koi oojeŋ.

Anutu Maŋnananoj ojoomaa uu konoŋanoj jopagoj ojono Jiisas Kraistnoj sopa somonŋoŋ ojono laligoju.

² Anutunonj mono kiankomunj uujopaya kelemalelenj ojono luaeŋon laligowu. Kianj.

Buŋa qaa meeqeeraŋgowaŋ galej meme qaa.

³ Oo wombø alauruna, Anutunonj hamo qeŋ nonono letoma motooj Siwe-waa buŋa koloojoŋi, niinonj iikawaa qaaya jeŋ asarij oon ojomambaajon siŋŋa somata moma laligowe. Laligoj laligowe bimooro toroqen mambo-mambaajon amamaajeŋ. Kawaajoj tere oonj uugia kokaej kuŋŋ ojoneŋj: Anutunonj momalaariwaa qaa batuya kuuya ii ejemba soraaya tataŋkota anono meŋ galej konij mende utegowaatiwaajonj ano buŋananaŋa kolooja. Kawaajoj boi takapolakaya tosianoj Buŋa qaa melokanjŋ ambubotiwaajonj mono borj nama manja qeŋ laligowu.

⁴ Ejemba tosianoj mondon uumeleen tuuŋ batugianoj oloj kondondongŋ kougi kaniagia doogoya ii asuganoj mende asugiro laligoju. Anutunonj ejemba kaanja yonoo qaagia mono wala eenjanoj jeŋ tegoro oogita siimbobologianoj yonoo qagianoj umambaajonj anja. Anutunananon qaaya ama kaledmoriaŋaa kania hoŋjanoj ninisaamakejato, ejemba anjgonjoragiawo yononoj mono iyanqiaa serowiliŋ namboŋnamboŋgia turuwutiwaajonj ama kaledmoriambaa qaaya ii meeqeeraŋgonaŋ melenqeleenŋi bolinkjeja. Kaej ama ananaa Somatanana motoonjgo Jiisas Kraist Poŋnana kolooŋ namakeji, ii qakooma gema qeŋkej.

⁵ *Ono qaa kuuya ii mono kambaj koriga modaboronj laligojuto, kileŋ galej meme qaa koi duduuvubotiwaajonj mombo kokaej jeŋ gbiliŋ ojomambaajonj mojen: Poŋnoj kanagesouruta lijipt kantrinonŋa metogon unjuano kagito, kanagenj tosianoj kambaj moŋnon mende moma laarin mugiti, ii kondemondeŋj ama ojono tiwilaagi. Galej meme qaa iikaŋa ii ojooŋj ama mombo jejen.

6 Kaañagadeen Anutunoj Siwe gajobauruta galenkonkoñ toonjia ama onjono laligogito, iyoonoonja tosianoj uugere ama qaa baataanoj mende kema iyanjiaa galenkonkoñ toonjia galen koma onjombombaajon uumotooñ mende ama sopagia kororoogi. Qaa qootogo angitiwaajon ama Anutunoj ii hagonj onjono jinkaronj duñ mirigia mesañ kamaagi. Kamaagi "Kamban somatanooj qaagia jeñ tegomaañ," jeñ gbadonoo gbadoonj onjoma pañgamañ uutanoj onjono rama kougita kamban tetegoya qaa rama ubuya. Galen meme qaa ii onjoojoñ ama mombo jejeñ.

7 *Tani motoonjo iikanooj Sodom, Gomora ano gomañ tosaanja liliqon ragiti, iyoonoonj kolooro. Ejemba yonjonoj kaanjadeen serowiliñ ama selewaa siñgia kombombaajaa meerangoj tania moj kokaenj angi: Eja woi iyanjarodeen ano emba woi iyanjarodeen agimiñ aon laligogi. Kaeñ laligogi Anutunoj ironjia meleema onjono gerejeta tetegoya qaa onjoro siimbobolo moma laligoñ kouma laligowuya. Kaeñ laligoñ boi takapolakaya yonjoo galen menj aowombaakaisarenanaga koloonkeju.

8 Ejemba takapolakaya yonjonoj kamban kokaamba tani motoonjo kaanjadeen amakeju. Jaagia meleeno iwoi uñauñaya lañ iima iikanooj mondron otaan iyanjiaa selegiaa laaligogia ii menj boliñ kokojinjinj mokoloonkeju. Iikaanja kanoj Anutu jejewili ama jeñkonkongonj jeñ muñ ku-usuña menj kamaañ amakeju. Kaeñ ama Siwewaa beñsakonj kawali ejemba asamararangjiao eukanooj laligojuti, iyoonjoj uuqeqe qaa tokorøjkota jeñ onjomakeju.

9 *Kaeñ amakejuto, Siwe gajoba wañja qata Maikel iinon kaanjadeen kaeñ amambaraoj moma bimoñ amamaaro. Maikelnoj Mooseswaa qamoyaajon Kileñaa Toyawo aنجowowo ama mondonjosi ano. Ii ama uma kamaaroto, kilen uuqeqe qaa tokorøjkota ii jeñ tegoj mumambaaajoñ awasañkaka mende mokoloonj amamaaro. Amamaañ kokaanjadeen jeñ muro, "Poñ ajo mono mindingoñ gomba."

10 Maikelnoj kaanjadeen ii amamaaroto, ejemba soosooya yonjonoj mono selegia menj uma Buñja qaa mende moma kotonkejuto, kilen iikawaajon uuqeqe qaa tokorøjkota lañ jeñkeju. Tompin laligoñ oro soonja kaaña lansan laligoj. Momakootogia hoñja mende kolooro oro laaligowaa siñgia qereweñja iikayadeen momakeju. Iyanjiaa siñ momogia iñgoñmañgojaa iikanooj mono kondooma onjono tiwilaawuya.

11 *Anutunoj boi takapolakaya yonjoo ironjia meleema onjono siimbobolo somata mobutiwaajon qama wanjinjiñgoñ "Yeñ" jejeñ. Ejemba soosooya yonjonoj eja Kein (Kain) iwañ kania metetereeñ kemakeju. Kanageñ kere eja poj monjnoj eja qata Balaam tawa muro Israel ejemba tiligoñ onjono jinjanj kenji. Boi takapolakaya yonjonoj Balaambaa silia otaan monej mokoloowombaajon uugere moma iwoi ilijalañ ama bimbingoñ lañ soonkeju. Eja qata Koora iinon Mooses ano Aaron yançiseñ qaganooj tuarenjeñ ama oroma iikanooj tiwilaaroti, boi iyoonjonoj mono Koora kaaña gejajuju ama laligoñ tiwilaawuya.

12 Uumeleen onjonoj uukalen qendeema aowombaajon ajoroon lomban angi boi takapolakaya yonjonoj iikanooj kaanjadeen kankeju. Kan dogogia asuganonj qendeema iyanjiaajonjadeen romongoñ baonorj newageenj nepaqepalo neñkeju. Kaeñ ama onjoo sele jewonjia boronja boronja gamu-giawo kaaña koloouj. "Ziozwaa eja toyakoloonj," jeñ ala onjoojoñ mende

* **1:7:** Jen 19.1-24 * **1:9:** Dan 10.13, 21; 12.1; Isa 12.7; Dut 34.6; Zek 3.2 * **1:11:** Jen 4.3-8; Jan 22.1-35; 16.1-35

romoñgoj kele qaa lan jeñkeju.* Koosu omaya tootoonj koña qaa kaanja laligogi haamonoj utitiuj oñono lansañ kema kanjeku. Hoña koloowaati-waa kambanjanoj geria geria araroga hongia qaa kaanja nanju. Gulun senja kaanja koloon wala koomuya koloon tiigia laaligo kotigaa kanianonja qonjoma tama mombo komuñj kotiigi indij woi kolooro koomuya totoonj koloonj laligoju.

13 Yonjonoj kowe siri usunjäwo kaanja lan qindiñgi nanamemengia gamuyawo iikanoj kokopa godomaruruyawo kaanja asuganoj asuginkjeja. Senjelao tosia kanagia songij lan kamaañkejuti, yonjonoj mono iikawaa so jinjauñ qenjeku. Senjelao iikawaa so kamaaj Anutunoj yonjoojonj pañgamarj ziwiziwiwa uutanonj mirigia arengoroti, mono dutanonj emukanoj kemeñ kambanj tetegoya qaa rama ubuya.

14* Aadambaa sakonjaa esia qata Eenok iinoj kaañaqadeej ejemba takapolakaya yonjoo gejatootoo qaagia waladeej kokaen jerota eja: "Mobi, Poñnoj Siwe kawali ejemba toroya taußenja taußenja jañgogia uuta somata ii uñuama kamaaj asugiwuya.

15 Asugij korebore ananaa qaanana jeñ tegowaa. Ejemba angonjoragiawo yonjonoj nanamemej angonjorayawo otaaj singisongogia angonjoragiawo ama kougiti, ii kuuya gosiñ iikawaa ironja meleema oñono kuuya yonjoo qagianonj ubaa. Qinji ejemba angonjoragiawo yonjonoj qaa jaanoj kemekeme gamuyawo iikanoj Anutu jeñ qewagoj muñ kougiti, iikawaa ironja kuuya meleema oñono siimbobologia moma laligowuya." Eenoknoj galenj meme qaa kaen jero.

16 Boi soosooya yonjonoj jeñkonkongoj temboma sosoñae kaanja ñindij-njunduru lan jeñ aonjeku. Iyangiaa siingga kombombanja bologa otaaj terequerereej selegia meñ uma jaba-arambaraj amakeju. Ejemba tosaanja goda qeñ kele uñujuti eenj, ii iwoi meleema iyanjiaajoj oñombutiwaa siinja moma kelebele amakeju. Kaanja laligoju.

Galej memo ano qambanjmambaj qaa tosia

17 Kaeñ laligojuto, wombo alauruna, Poñnana Jiisas Kraistwaa aposoluranoj boi takapolakaya yonjoo qaagia mono waladeej jedaborogita eja. Oñjo yonjoo qaagia duduuwubotiaajoj mono galengia meñ aonj laligowu.

18* Apostol yonjonoj qaa kokaen jegi, "Jiisaswaa kaka kambanjanoj toriro kambanj tetegoya kanoj mepaqepae ejemba koloowuya. Yonjonoj iyanjiaa siingga kombombanja bologa otaaj laaligo angonjorayawo laligowuya." Kaeñ jegi.

19 Ejemba takapolakaya yonjonoj batugianoj uudendeeñ ama oñongi siñsererej ambubo. Uña Toroyanoj mende sololoon oñono balombaa siñj kombombanja bologanoj galenj koma oñono ii otaañkeju.

20 Oo wombo alauruna, Anutunoj momalaari qaita moñ oñonoti, ii mono tandogia sewanja uuta kaanja koloja. Oñonoj mono momalaari iikawaa qaganonj nama nañgor aonj kotikotij mokoloonjkebu. Uña Toroyanoj inaan oñomakejijwa so mono iwaã ku-usunjnoj nama qama koolij laligowu.

21 Anutunonj jopagoj oñomakeji, oñjo mono iwaã uuropayanonj boñ qeñ nambu. Poñnana Jiisas Kraistnoj kiankoomu oñoma mombo asugiro laaligo kotiganonj keuma oyanboyaj laligowu. Oñjo mono kambanj ii kan kuwaatiwaaajoj kaparañ koma mamboma laligowu.

* **1:12:** Boi yonjonoj toroj kaanja asangoj rajuto, wañgogianoj iyoñoonoq qagoj jañgowabo.

* **1:14:** Jen 5.18, 21-24 * **1:18:** 2 Piilo 3.3

22 Ejemba uugia meleembombaajoŋ uuwoi anjuti, ii mono kiankomuŋ onjoma uujopa qaganoŋ laligowu.

23 Tosianon gere bolanoŋ kemen tagowombaajoŋ anjuti, ii kemebubotiwaaŋ monu uulanjauwo horon wanja somongon onjongoŋ letombuyaga. Tosianon siŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma onjono qemasologen laligojuti, ii mono kiankomuŋ onjoma laligowu. Kaanja laligowuto, onjoaŋgija laaligogianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono keegia moma laligowu. Qemasologen yonjonon singisongoya singisongoya angi iikanon uugia selegia saa qero asuganoŋ totowiŋ laligojuti, iyonjooŋ mono galengia meŋ aoŋ laligowu. Kokojinjin ambubotiwaaŋ mono opo surugia jewoŋawo ii kaanjadeeŋ sisigia meŋ mende oosiriwu. Kianj.

Mepemepesee qaa

24 Mono Anutu mepeseenkeboŋa. Iinoŋ onj tama kamaaŋ unjuwabotiwaajoŋ ama sopa somongon onjomambaaŋon kotiija. Iinoŋ saanooŋ unjuama iyaŋaa jaasewaŋanoŋ onjono keuma solanja koposowaq qaagia qaa nama asamararaŋa iima alsoon otokoriaŋ maama laligowu.

25 Anutu motoonjo iinoŋ Hamoqeqe Tonana kolooja. Poŋnana Jisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutu mepeseen munij qata akadamuyawo kolooŋ ej ubaa. Iinoŋ monowaa monoyanonja kanain kouma Uutananaka ku-usuŋjawaŋ kolooja ano kambaj kokaamba toroqen iwoi kuuya esuŋmumuyanoŋ galeŋ koma kambaj tetegoya qaa Poŋ kolooŋ nonoma laligon ubaa. Qaa ii onjanon.

Aisiaan

Kraistnoj qaa aasañgoya Jon isaano.

Jeñ-asa-asari

Jiisasnoj namo mesaon Siwe gomanoj uro gbani 65 kawaa so tegoro apsol Jonon Tere koi ooro. Kamban kanon uumeleen kanageso Jiisas moma laarigit, ii sisiwerowero somata ama onjungi. Jon ii wato qata Patmos kanon angi kapuare mirinoj kaña raro. Patmos laligoro Anutunon jaaya meleeno iwoi kanagen koloowaatiwaa unjaya iiro. Patmos ii wato melaa (Yurop ano Afrika) Batugaranoj Kowe (Mediterranean Sea) kanon ej. Efesus mesaon Saut waagen 80 kilomiita kembaga. Room gawman yonjonon kikekakasililin ejemba qaagia jen tegon konjoma onjungi iikawaa kapuare mirinon tani laligogi. Oloj kombombaajon amamaagi. Balon ii qararañkonkonja, jamoya seiseiya. Jonon iyonoo batugianoj laligoro Siisakin Nerwa iwaa kambanjanon (gbani 96-98) isangj kamaaro.

Qaa waŋa kokaenj: Jiisasnoj Satan ano kereuruta kuuya haamo ama meñ kamaan onjondaborowaa. Kaej ama momalaari ejemba kotuegon nonono Siwe dongoga ano namo dongoga kanon keuma tetegoya qaa oyanboyañ laligowona. Sisiwerowero uutanon laligogiti, iyonjonon lombo moma mokosiñgonj Jiisas moma laarin pondaj boñ qen nambutiwaajon kuuj onjomakeja. Jiisasnoj qaaya qaaya kaña jen kotoñ isaano Jonon moma Tere koi ooro. Ii uumeleen ejemba uunana nañgowombaajon ama ooro. Sareqaa ano qaa aasañgoya ii mamaga. Qaa tosaanja moma kotowombaajon moma bimbimgojon.

Buk kokawaa bakaya waŋa 11 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-8

Zioz tuuŋ 7 yonjoo teregia 1.9-3.22

Tere pipipiyya aaso 7:yanon soomonjogoya 4.1-8.1

Romoj qaita moj 7 uugi 8.2-11.19

Jewenañ nemunañ ano jeñnemba woi 12.1-13.18

Jaameleen unja kania kania 14.1-15.8

Anutuwaanoj iriñsonsoon qambi 7 maagi 16.1-21

Babilon siti, jeñnemba, gejatootoo takapolakaya ano Satan ii tiwilaawu 17.1-20.10

Jenteegowaa kamban somata 20.11-15

Siwe namo dongoga ano Jerusalem dongoga 21.1-22.5

Qaa kota tetegoya 22.6-21

¹ Anutunon iwoi kamban mende koriro koloowaati, iikawaa tania gawon memeuruta ninisaambaatiwaajon moma Jiisas Kraistwaajon qendeema gejatootoo qaa jen isaano. Aisano Siwe gajoba moj wasiro welenqeqeyä Jon noonon kañ njoro mobe.

² Jiisas Kraistnoj Anutuwaanoj Buña qaa nangon jen asariñ qendeema nono Jon niinor iwoi ii jaana meleeno uuñ iibeti, ii kuuya iikawaa so toroqen nañgon jen asariñ oojen.

³ Moñonj gejatootoo qaa koi weengowaati, iinon mono simbawoñawo kolooja. Jiisaswaa kaka kambanjanon torija. Kawaajoñ tere kokanoj qaa ooweta ej, ejemba ii geja ama mobuti, ano ii moma sorogoñ angoñ kombuti, iyonjonon kañaqadeerj simbawoñawo kolooju. Kianj.

Jonon Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 yonjoo jolonjia ooro.

4 *Jon niinoj Eisia prowinswaa zioz tuuj 7 ojoojoj kokaen oojej:

Mojnoj kotiij laligoji, monowaa monoyanorja laligon kouroti, ano mombo eleema koubaati, iinoj mono kalenjmoriaj onjono luaeonj laligowu. Kaanjadeej Anutuwaa uja waaja 7 iwaaj jinkaron duj batanoj nanjuti, iyonjonj mono kalenjmoriaj onjognj luaeonj laligowu.

5 *Jiisas Kraistnoj Anutuwaa kania pondaj nangon jej asarin laligon mutuya koomunorja waaro. Iinoj namowaa eja poj yonjoo Pongia kolojoa. Iinoj sayanorj songbama sinjisonggonananojga isama nonoma jopagon nonomakeja.

6 *Iinoj anana iyanja bentotojanorj ama menj letoma nonono kiij kaanja kolojojen. Buja gawoij galenjuruta (priest) ano iyanja Maaja Anutuwaa welenqenkejoj. Anana iwaaj qabuujaya ano ku-usuuj mepeseenij kamban tetegoya qaa akadamuyawo ej ubaa. Qaa ii ojanorj.

7 *Ibu, Kraistnoj mono kokoosu uutanorj kawa! Kawaati, kamban iikanorj anana korebore ii jaanananoj uuq iiborja. Kana boria ano maroja qetoogiti, iyonjonoj mono kaanjadeej ii iibuya. Ejemba tuuqta tuuqta balorj so rama kenjori, anana mono ii iima korebore iwaajorj ama jingenej qama ambureren mewoja. Qaa ii ojanorj, uuwoiya qaa.

8 *Poj Anutu kotiij laligoji, iinoj kokaen jeja, "Niinoj walawala laligon (iwoi kuuya mokolooweta kanagen jewe qaono) tetegoya qaa laligon umanja. Kawaa so niinoj tere nemuuj mutuya A anō tere nemuuj konoga Z koloojen." Niinoj ku-usuuj kuuyaa Toya monowaa monoyanorja laligoweta laligon kouma laligojen ano mombo eleema koumaaja. Kian.

Siwe gomambaa Eja hoja tania ii kokaen iibe:

9 Jon niinoj ojoo uumeleen nejagia kolojojen. Kraistwo qokotaawe iyanja bentotojanorj nomo noono ejembanorj siimbobolo ama nojngi kojajilij momakejej. Ii ojowoo motoorj moma mokosinjorj kaparan koma kotiij nanjen. Anutuwanoj Buja qaa jej seinj Jiisawaa kania nangon jej asarin laligowetiwaajorj nuama kemaa wato qata Patmos iikanorj nooqgi laligowe.

10 Pombaa sonda kendoj rara kamban mojnoj Uja Toroyanoj turuun nono umbeumbenjanorj qananoj uro gemananorja qa somata moj mobe. Qa otona ii romoq qaita moj (biugel) qaji, iikawaa taniqaej kolooro.

11 Qa iikanorj kokaen nijoro, "Ilawoila uuq iibagati, iikawaa qaaya mono tere pipipiyyanoj oowa. Oon ana zioz tuuj 7 yonjoojorj komba. Siti 7 yonjoo qagia ii kokaenj: Efesus, Smirna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfia ano Laodisia."

12 Qaa kaen nijoro otona mobeti, "Ii morononj?" jej iima momambaajorj eleembe. Eleema nama lambewaa duj rara goulnoj memeta 7 naungi iibe.

13 *Lambewaa duj rara iikawaa batugianoj eja moj iibe kaitanianorj Siwe gomambaa Eja hoja kaanja kolooro. Malekuya koriga koma hororo kana susuyanoj kamaaj tururo. Opo jokaja goulyawo ii iij kasa kaanja maajkiila koma nano.

14 *Waaj juyanoj tualalakota koosu kombo (snow) kaanja kolooro. Lama juya songbangji taaliji, mono iikawaa so iibe. Jaa kotanorj gere bolaj kaanja jej asariro nano.

* **1:4:** Eks 3.14; Ais 4.5 * **1:5:** Ais 55.4; Ond 89.27 * **1:6:** Eks 19.6; Ais 5.10 * **1:7:** Dan 7.13;

Mat 24.30; Maak 13.26; Luuk 21.27; 1 Tes 4.17; Zek 12.10; Jon 19.34, 37 * **1:8:** Ais 22.13; Eks 3.14

* **1:13:** Dan 7.13; 10.5 * **1:14:** Dan 7.9; 10.6

15 *Kana susuyanoj sosoniŋ goota kolooro. Aeŋ braas gerenoj oogi jero gogorij tooŋkeji, mono iikawaa so kokobilibiliawo ero. Qaa nijoro mobeti, ii apu soma-tanoj sia kirin̄kirin̄jan̄oŋ kuuro otoŋa somata momakejon̄i, mono iikawaa so ero.

16 Boria dindinjan̄on̄ seŋgelao 7 meŋ nano. Buutanon̄ga manjawaa soo somata (bainat) jeta leelee sulutuk aan̄jaŋa kamaaro. Jaasewajan̄on̄ ween̄ jaaya kuuya asaridaboron̄kejiwa so asariro iibe.

17 *Niin̄on̄ ii iima uuna dongoro iwaas kanianon̄ tama kamaan̄ koomu tani ewe. Kaaŋa ewe boria dindinjan̄on̄ noo waŋn̄anoj meŋ kokaen̄ nijoro, "Mono toroko mende moba! Niin̄on̄ walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanagen̄ jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa.

18 "Niin̄on̄ laaligo Toya koloojen̄. Komuŋ laligoweto, moba, niin̄on̄ mono gibilŋ waama laaligo kombombanja tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Niin̄on̄ koomuwaa kondomondoo Toya galen̄ koma koomu goman̄ Toya uugun̄ kiiya melaa meŋ laligojen̄.

19 Kawaajoŋ iwoi kambaj kokaamba kolooji ano kanagenjan̄on̄ koloowaati, niin̄on̄ iikawaa kania gisaambe iibaga. Iwoi iibagati, ii mono papianoj oona ewa.

20 Seŋgelao 7 boro dindinan̄on̄ rajuti ano lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iijani, iikawaa kanagia aasangoya ii kokaen̄: Seŋgelao 7 ii zioz tuŋ 7 yoŋoo gajoba galengiaa sare koloju. Lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iikan̄on̄ mono zioz tuŋ 7 yoŋoo saregiaga koloja." Kian̄.

2

Efesus uumeleej kanageso yoŋoo qambajmambaj qaa

1 Jjisasoŋ toroqeŋ jero, "Jon giinoj mono Efesus sitiwaas zioz tuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ tere kokaen̄ oowa,

"Moŋnoŋ boro dindinjan̄on̄ seŋgelao 7 meŋ lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 yoŋoo batugianon̄ kema kaŋ namakeji, iin̄on̄ qaa kokaen̄ jea:

2 Niin̄on̄ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaen̄ eja: Giin̄oŋ nogo ariŋ gawona kotiiŋ meŋ laligoŋkejaŋ. An̄gosisirin̄on̄ kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligoŋkejaŋ. Ejemba doogoya yoŋovo ala mende meŋ aon̄ oŋjan̄on̄ sureen̄ kon̄jomā oŋomakejan̄i, ii mojen̄. Tosianon̄ wasiwasi eja aposol mende koloŋ kileŋ qagia kaŋ qamakejeti, giin̄on̄ ii an̄goteten̄on̄ ama gosiŋ oŋona qolomoloni qaa je Jegiaa kaniagianon̄ asuganoŋ asugiro.

3 "Tosianon̄ noo qanaajoŋ ama kakasililiŋ ama goŋgi kaparaŋ koma siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligona. Esuŋkamakamaa olaj mende ama laligonato, iwoi kuuya moma mokosiŋgoŋ nama laligona, ii mojen̄.

4 Kaŋa laligonato, uuga qaaya mon̄ kokaen̄ mobe mende sokonja: Walawala uuga meleema honoŋa qaa jopagoŋ noma laligonato, uuganoŋ mono sologoro kambaj kokaamba olomoŋ laligojan̄.

5 "Walawala uukoisoro somata moma laligonato, iikan̄on̄adeeŋ loorin̄ olomoŋ kamaaj qen̄ laligojan̄. Gii mono geen̄gaa kanaga ii romon̄goŋ moma kotowa. Kawaajoŋ mono uuga meleembaba. Walawala uumeleembaa iwoiya anati, mono iikawaa so mombo toroqeŋ amba. Uuga siŋgison̄goŋ iikan̄on̄a mende meleembagati een̄, niin̄on̄ mono goonoŋ kaŋ lambewaa duŋ raraga qetegowe uumeleej kanageso Efesus kanoŋ mombo mende ewaa.

* **1:15:** Eze 1.24; 43.2 * **1:17:** Ais 44.6; 48.12; Ais 2.8; 22.13

6 Kamaan guroto, goojoŋ kokaen̄ mobe qean̄goja: Giinoŋ Nikolait yoŋoonoŋ nanamemeŋja togoŋ uuduuduu amakejan̄. Niinoŋ kaŋjadeen̄ ii togoŋ kawaajoŋ uuduuduu amakejen̄.

7 *“Oŋoonoŋga moronoŋ gejia wo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jenkeji, iinooŋ mono ii geja ama moma kotowa.

“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, niinooŋ ii wambe Anutuwaa oyaŋboyaŋ gawonoŋ (paradais) eukanooŋ uma laaligo kotigaa gere umuganoŋ rama kota neŋ laligowaa.” Kian̄.

Smirna uumeleen̄ kanageso yoŋoo qambajmambaj qaa

8 *“Smirna sitiwaas zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaen̄ oowa,

“Komun̄ gibilŋ kотiŋ laligoji, iinooŋ waladeen̄ laligoŋ (iwoi kuuya mokoloon̄ kanageŋ jero qaono) konoga laligoŋ ubaati, iinooŋ qaa kokaen̄ jeja:

9 Giinoŋ konjiliŋ moma kamaanqeqeta koloojan̄, ii mojen̄, Anutuwaa jaanoŋ qaburjagaŋ uuta kolooro simbawoŋawo koloojan̄. Tosianooŋ Juuda ejemba mende koloŋ kileŋ qagia kaen̄ qamakejuti, iyoŋnoŋ mepaqepae ama gema qen̄ gonjŋ aŋgosisiri momakejan̄, ii mojen̄. Yoŋnoŋ ‘Qamakooli miri hoŋa kolojoŋ,’ jeŋ kaiyakagianoŋ Satan mepeseen̄keju.

10 “Siimbobolo moma laligowagato, iikawaaŋoŋ toroko mende moba. Moba, Kilen̄aa Toyanoŋ aŋgobatonoŋ ama oŋomambaaŋoŋ ejemba kuuŋ oŋono oŋoonoŋga tosaan̄a uŋuama kapuare mirinooŋ oŋoombu. Aŋgosisiri ama oŋombuti, oŋo ii weeŋ 10 moma laligowu. Jaawo laligowuyaga me komuwuyaga, mono niwo pondan̄ naŋgi niinooŋ laaligo kotigaa ila wage oŋomaŋa.

11 *“Oŋoonoŋga moronoŋ gejia wo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jenkeji, iinooŋ mono ii geja ama moma kotowa.

“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, iwaa selianooŋ komuro motoon̄go koloowaato, koomu indeŋ woiya ii mende komuwaa.” Kian̄.

Pergamum uumeleen̄ kanageso yoŋoo qambajmambaj qaa

12 “Pergamum sitiwaas zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaen̄ oowa,

“Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) jowoita leelee sulutuk aan̄a meŋ laligoji, iinooŋ qaa kokaen̄ jeja:

13 Giinoŋ laaligo raraga dakanooŋ ama laligojan̄, ii mojen̄. Satanooŋ aŋo jinkaron̄ duŋ raraya kuurota ej, gii mono iikawaa kosianooŋ laligoŋkejan̄. Kileŋ noo qana meŋ niwo toroqeŋ qokotaŋ namakejan̄. Satambaa laaligo raraya Pergamum siti kanoo ero Antipasnoŋ noo kanana pondan̄ naŋgoŋ jeŋ kотiŋ nano oŋoo batugianoo kanoo qegi komuro. Giinoŋ nii moma laarin̄ nomakejan̄, qaa ii kambaj iikanooŋ kaŋjagadeen̄ mende kolatin̄ qakoona.

14 *“Kaento, uugaa qaaya melaa moŋ kokaen̄ mobe mende sokonja: Goo kanageso batugianoo tosianooŋ gejatootoo ej takapolakaya qata Balaam iwaa jinjauŋ arembo laligoŋ otaaŋkeju. Kantri tosaan̄a yoŋonoŋ nembanene meŋ tando lopioŋ yoŋoo nanduŋ mamatewoo buŋa qen̄ kanganooŋ aŋgi esunjianooŋ tururoti, Israel ejembanoŋ ii mende neŋkegi. Wala

* 2:7: Jen 2.9; Ais 22.2; Eze 28.13; 31.8 * 2:8: Ais 44.6; 48.12; Ais 1.17; 22.13 * 2:11: Isa 20.14;

21.8 * 2:14: Jaŋ 22.5, 7; 31.16; Dut 23.4; Jaŋ 25.1-3

mende negito, Balaamnoj eja qata Baalak kokaen kuma muro, ‘Gii mono Israel ejemba ii newutiwaajon tutugon ojomba.’ Kaej kuma kuuj ojoma siwa kaanja utu anoti, iyononoj mono iikanon osin afaangoj negi ano serowiliin laj arjgi. Ojoonorja tosianor Balaambaanor momo arej ii otaanjeju.

15 *“Kaanjiadeen goo kanageso batugianor tosia Nikolait yonjoonoj momo qolongolongoya meej otaanjeju.*

16 Kawaajon gii mono uuga meleemba. Kaej mende ambagati een, niinor mono uulanjavo goonon kanj kanagesouruga kaanja ii metama ojomana. Buunanoj manjawaa soo somata (bainat) ej, iikanon manja qen koton giliij ojomana.

17 *“Ojoonorja moronoj gejiawo laligoji een, Uja Toroyanon zioz tuuja tuuja ananaajoj qaa jeŋkeji, iinoj mono ii geja ama moma kotowa.

“Monnoj angobato bologa kuuya uuguj haamo ambaati, niinoj mono nene aasaŋgoya qata mana ano jamo taanja mumaja. Woi ii mube jamo taanja iikanon qata dologa oogita ewaati, ii yanodeen weenjogn mobaa. Tosianor ii mende mobuya.” Kianj.

Taiataira uumeleen kanageso yonjo qambajmambaj qaa

18 “Taiataira sitiwaas zioz tuu yonjo poj qerewejen gajobagiaajoj mono tere kokaen oowa:

“Anutuwaa Meriaa jaa kotanoj gere bolaŋ kaanja jen asariro kana susuyanoj sosoniŋ aeŋ braas kaanja kokobilibiliawo kolooji, iinoj qaa kokaen jeja:

19 Niinoj goo nanamemenjaq kania moma kotoweta kokaen eja: Giinor Anutu jopagoj moma laarin muŋ gawoŋa menjkejan ano angosisiri kaparaŋ koma moma mokosinjogn laligonkejan. Kanakanaiyanor iwoi ama menati, ii kamban kokaamba meej seiŋ ama menjkejan.

20 *“Kaej menjkejanto, uugaa qaaya moj kokaen mobe mende sokonja: Giinor emba qata Jezebel iwo uumotoonj ama ii mende totooŋ sureen mujkejan. Iinoj gejatootoo emba mende koloojato, kilen iyanjaa qata kaej qamakeja. Iinoj ejemba tutugon kokaen kuma ojomakeja: Tando lopiombaa nanduŋ mamatewoo nembaneneyaa buŋa qen kanagianor angi esuŋgianor tururoti, ii mono saanor neŋ laligowu. Kaej kuma ojoma gawoŋ meme alauruna kuuj ojono loorin jinjauŋ kema ii neŋkeju ano serowiliin laj amakeju.

21 Niinoj Jezebel uuta meleembaatiwaajon kambaj mubeto, serowiliin mesaon uuta meleembaatiwaajon mende moma tondu laligoja.

22 “Kawaajon niinoj emba ii qewe ji kiro salenoj ej siimbobolo mobaa. Kaanjagadeen iwo serowiliin amakejuti, iyononoj nanamemenja bologa ii mende mesaon uugia meleembuti een, niinoj mono ii kaanjagadeen ujuwe siimbobolo kanjanjavo mobu.

23 *Iwaa meraborauruta ii mono ujuŋ konjoratiwe komuwu. Kaej kolooro zioz kanageso kuuya ojonoj iŋiima noo kaniana kokaen moma yagowu: Niinoj ejemba uuroromongia gosin qaa jegia ano uusiŋgia kuuya moma komuŋ nanamemenja so kitia meleembe kuuya motomootoon ojoo qagianoj ubaa. Niinondeenj mono iikawaa Toya koloojen.

* **2:17:** Eks 16.14-15; 16.33-34; Jon 6.48-50; Ais 62.2; 65.15 * **2:20:** 1 Kin 16.31; 2 Kin 9.22, 30

* **2:23:** Ond 7.9; Jer 17.10; Ond 62.12

24 “Yonjojon kaeñ koloowaato, Taiataira onjoononja tosianon Jezebelwaa momo areñia ii mende otaañkeju. Kaeñ mende angi onjojon mepaqepae kokaenj ama jeñ onjomakeju, ‘Onjo roromongo keemeyaa kania mende moma kotoñ seleenget laligoju.’ Mepaqepae kaeñ ama jeñ onjomakejuto, Satambaa buñja momowaaajon qa kaña qamakeju. Niinoñ zioz tuuñ kuuya onjojon kokaenj jewe mobu: Niinoñ lombo moñ mende toroqen ambe onjoñ qagianoñ ubaa.

25 Onjo Buñja qaa men laligojuti, mono iikanon qokotañ laligowu. Ii mono pondaj otaañ laligoñ ugi nii mombo eleemañ.

26 *“Moñnoñ noo uusiijnna otaañ angobato bologa kuuya uuguñ haamo ama laligoñ komuwaati, niinoñ ii ku-usun mube waba kantria kantria galeñ koma onjoma laligowaa.

27 Mañnanonj ku-usun nono ii buñja qej aon Poñ laligojen. Kaanjadeen onjoononja moñnoñ haamo ambaati, niinonj ii galenkonkonañ gawombaa ila wageya ano aej taa gbaruya mumaja. Ii mube iikanonj gomañja gomañja ejemba galeñ koma onjoma kotakota mindingoñ onjoma laligowaa. Gbakoñ monjonj gbarunoñ qej qosonjuti, iinonj mono iikawaa so qaa qootogo ejemba taa gbaru powowonj kotiga iikanonj uñun kondeema mendeema onjono qeqelala laligowuya.

28 Kaanjagadeen goman añaña widi señgelaoya mumaja.

29 “Onjoononja moronon gejiajwo laligoji eej, Unja Toroyanoñ zioz tuuñja tuuñja ananaajoñ qaa jeñkeji, iinonj mono ii geja ama moma kotowa.” Kianj.

3

Sardis uumeleen kanageso yonjo qambanjmamban qaa

1 Jiisasnoñ toroqenj kokaenj jero, “Sardis sitiwaaz zioz tuuñ yonjoñ poñ qereweñga gajobagaajoñ mono tere kokaenj oowa,

“Moñnoñ Anutuwaa uña waña 7 ano señgelañ 7 ii borianonj raro meñ laligoji, iinonj qaa kokaenj jeja: Niinoñ goo nanamemengaa kania moma kotoneta kokaenj ejja: Giinoñ ejemba jaagianoñ gbliliñ laligojanjwaa qata bosimakejanto, Anutuwaa jaanoñ koomuya koloojanj.

2 Kawaajoñ mono uuga tooro moma waaba. Goo nanamemenganoñ noo Anutunaa jaanoñ akadamuyawo mende kolooja. Goo kaniaga gosinj kaeñ mokoloowe. Goo kanageso uutanooñ uumeleej ejemba tosaaña toroqenj laligojuto, iyonjononj kaanjagadeen komuñ tagowombaajoñ anju. Kawaajoñ giinoñ mono meñ kottiñ onjoma laligowaa.

3 *“Anutuwaa iwoi gongi buñja qej aonj monati, ii mono uu womboganoñ somonjongoñ romonjgowa. Buñja ii mono teñ koma uuga meleemba. Gbiliñgbili mende laligowaaati eej, niinonj mono yongoro meme kaña olon kañ asugimaña. Kamañatiwaa aua kambanja mende mona qaananonj mono uulañjavo qaganonj uro lombo mokoloowaga.

4 Kaento, Sardis zioz tuuñ onjoo batugianoñ ejemba afaaandia onjonoñ opo surugia awaagadeen galen kongi jewoñjavo mende kolooja. Kawaajoñ yonjononj saanoñ maleku taañjanonj selegianoñ mouma niwo kema kañ laligowuya. Yonjononj kañañ koloonj laligowutiwaas so kolooju.

5 *“Moñnoñ angobato bologa kuuya uuguñ haamo ambaati, iwaajoñ mono maleku tualalakota mugijoumouma laligowaa. Iwaa qata laaligo kotigaa buk papianoñ oogita ejj, niinonj ii mende kondeemañja. Mañnaa

* **2:26:** Ond 2.8-9 * **3:3:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Isa 16.15 * **3:5:** Eks 32.32-33; Ond 69.28; Isa 20.12; Mat 10.32; Luuk 12.8

jaasewaŋaoŋ keuro Siwe gajobaurutanoŋ iigi qata saanoŋ asuganoŋ jokoloŋ oŋomaja.

⁶ “Oŋoonoŋga moronooŋ gejiawo laligoji eej, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkej, iinor mono ii geja ama moma kotowa.” Kianj.

Filadelfia uumeleen kanageso yoŋoo qambajmambaŋ qaa

⁷*“Filadelfia sitiwaas zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaen oowa,

“Moŋnoŋ Ejə Toroya ano Hoŋabooŋa kolooŋ kin Deiwidwaanooŋ kiya meria meŋ galeŋ koma laligoji, iinoŋ qaa kokaen jeja: Iinoŋ nagu metano moŋnoŋ ii koma kii ii memambaajoŋ amamaawaa. Iinoŋ ii koma kii mero kiro moŋnoŋ ii metamambaajoŋ amamaawaa.

⁸ Niinor goo nanamemengaa kania saanoŋ moma kotojeŋ. Alana moba, goo esunjanooŋ kamaanqeŋeta kolooji, ii moŋeŋ. Kamaanqeŋeta koloojato, giinoo noo Buŋa qaanaa teŋ koma kanana otaaŋ qana mende qakooma laligona. Kawaajoŋ niinor nagu moŋ baganon metambe moŋnoŋ ii komambaajoŋ amamaawaa.

⁹*“Moba, tuuŋ mon yoŋonoŋ ‘Qamakooli mirinanawo koloojoŋ,’ jeŋ kaiyakagianoŋ Satan mepeseeŋkeju. Juuda ejemba mende kolooŋ kileŋ qagia kaeŋ qama qolongoŋ jeŋkeju. Niinor ejemba ii kuun oŋombe goo kaniaga moma asariwuya. Ii moma asariŋ kaŋ goo kanaganooŋ usugon kamaaŋ jopagoŋ gomakejeŋi, ii asuganoŋ jokoloowu.

¹⁰ Niinor kaparaŋ koma lombo moma mokosiŋgoŋ nama kotiiwagatiwaajon jeweti, giinoo noo jeŋkootona ii aŋgoŋ koma otaaŋ laligona. Kawaajoŋ niinor kaanagadeen gii kokaen aŋaliŋ aŋgoŋ koma gomaŋa: Konjiliŋ kambaj qaita mon kaŋ kantria kantria sokoma namonoŋ laligoŋ kenjuti, ii aŋgotetenooŋ ama oŋombaa. Kambaj iikanooŋ kaŋ kuuro niinor gii konjiliŋ iikanooŋ metogoŋ warŋa somorŋomaŋa.

¹¹ “Niinor mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Moŋnoŋ guuguŋ kouma tawa memeyaa kambanjanooŋ haamo ama gombabotiwaajoŋ mono uuwaahina eŋ gonj, ii mono pondaj kalaŋ koma laligona mende soowa.

¹²*Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguuŋ haamo ambaati, niinor mono ii wama noo Anutunaa mepemepesee jigo (tempel) uutanooŋ kuuwe tandoya kolooowaa ano kambaj moŋnoŋ ii mombo mende mesaowaa. Iikanooŋ laligoro selianooŋ neenaa Anutunaa qata, Anutuwaa sitiaa qata ano neenaa qana dologa qa karooŋ ii oomaŋa. Anutunanoŋ Jerusalem sitia doŋgoga ii iyanaa gomanooŋ eukanoŋ ano ej, iikanooŋ Siwenooŋga kamaaŋ namonoŋ asugiiwaah.

¹³ “Oŋoonoŋga moronooŋ gejiawo laligoji eej, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkej, iinor mono ii geja ama moma kotowa.” Kianj.

Laodisia uumeleen kanageso yoŋoo qambajmambaŋ qaa

¹⁴*“Laodisia sitiwaas zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaen oowa,

“Moŋ qata Aamen, iinor Anutuwaa qaaya pondaj naŋgoŋ Danjunu honjaboŋa kolooja. Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori galeŋ komakej, iinor qaa kokaen jeja:

¹⁵ Niinor goo nanamemengaa kania moma kotoweta kokaen kolooja: Uuga mende olomoɔja ano noo gere bolananoŋ uuganoŋ mende jeŋkej.

* ^{3:7:} Ais 22.22; Job 12.14 * ^{3:9:} Ais 49.23; 60.14; 43.4 * ^{3:12:} Ais 21.2; Ais 62.2; 65.15 * ^{3:14:} Gba 8.22

Oo uuganoj oloomoonaga me gere toonaga, iikanonj mobe sokonagato, biwianoj kotamototaq laligona mende sokonja.

16 “Moq me moq sokonagato, uuganoj boronj moq geregere ano gereganoj mende jeji me uuhamo mende koloojanji, ii mende sokonja. Gere ano hamo batubatu uuwoinor laj laligojanjwaajoj mono buunananqja sulaanj gombe kemebagaa.

17 Geengaa selega meq uma kokaen jenkeqej: Niinoj eja kindimbiri qabunjanawo koloojen. Esuhina meq sein sonanq mokolojen. Siiseweweja qaa laligoj iwoi mombaajon mende amamaaen. Kaej jenkeqejanto, kaniaga hoja mende moma kotojanji, ii kokaen: Giinoj mono uuñgonjanj ama tapekokoro laligona tosianoj wosomomo ama gomakeju. Wanaya laligon jaaga gooro titou sele bombolaq laligojkeqej.

18 “Kawaajon qambanjambaj qaa kokaen gonjen: Giinoj noononqja iwoi karooj koi sewaaja mewa: Eja kindimbiri qabunjanawo koloozagatiwaajon mono goul gerenoj dalasi ooj godomarurya mendeengi sosoniq kamaaq qaonoti, ii mono sewaaja mewa. Sele bombolaq laligojkeqej, iikawaa gamuya kojanjwagatiwaajon mono maleku taanja sewaaja meq mouba. Jaaga gooji, iikawaaajoj mono jaaosowaa keleya ii sewaaja meq jaaga tororo uwagatiwaajon moriwa.

19* Niinoj wombo alauruna jopagoj ojomakejeji, ii kuuya kilengagiaajoj temboma jeq ojomaa mindinqindij ama ojomakejen. Qeañgowitziwaajon kaej amakejen. Kawaajon gii mono jeulalan mesaaj uuga meleema sinjisonjogoga gema qeq laligowa.

20 “Moba, niinoj nagunoj qeq nanjen. Mojnoj noo qaa arona moma uu naguya metambaati, niinoj mono iwaai miri uutanoj uma iwo rabe iinoj niwo ainjoloi rama motoon nembanene newota.

21 “Niinoj angobato bologa kuuya uuguj haamo ama Maññanoj nuano iwaai jinkaronj duñjanonj kamaaq kooronjanonj rajen. Kawaas so mojnoj angobato bologa kuuya uuguj haamo ambaati, niinoj mono ii wambe noo jinkaronj duñjanonj kamaaq kooronanono rabaa.

22 “Ojnoononqja morononj gejiawo laligoji eej, Urja Toroyanoj zioz tuunja tuunja ananaajon qaa jenkeji, iinoj mono ii geja ama moma kotowa.” Kianj.

4

Jaana meleeno mojnoj Sibewaa jinkaronj jakenoj raro iibe.

1 Kawaas gematanonj jaameleen mombo kolooro Siwe gomaq naguya moq aantano iibe. Iibe aro wala romon qaita moq (biugel) kaanja qaa jero mobeti, iinoj toroqen kokaen nijoro, “Gii mono kokaen kouna gemagej iwoi koloowaati, ii qendeema gomaq.”

2* Kaen nijoro iikanondeen Urja Toroyanoj turunj nono umbeumbejanonj qananoj uro iwoi kokaen iibe: Siwe gomaq uutanoj jinkaronj duj ero mojnoj iikanonj raro.

3 Raroti, iwaai jaasewaaja asasaganonj mono taronjii me kowonjinj qata jaspa ano qilimomoso bumbunja me kowonjinj qata karniliani iikawaa so kilibiliawo asarij ero. Marilololj moq tere mundaya mumuj kaawoya me kowonjinj qata emerald kaanja kanoj jinkaronj duj ii kuuya liligon tonjonij ero.

Duj waaja liligon duj 24:yanonj raju.

* **3:19:** Gba 3.12; Hib 12.6 * **4:2:** Eze 1.26-28; 10.1

4 Jinjkaron duj tosaanja 24 iikanon duj waŋa ii liligon ragi iyonoq qagianoq Anutuwaa jotamemeuruta 24 ragi. Yoŋonoq malekugia tualalakotagadeen mouri oronjon kemero wanqianon goul ila wage qindiima ragi.

5 *Duj waŋa iikanonja pilisik bilibili jaasoŋoq asariro gbiŋgururuŋ kolooro aro gunparandambaa otonja kaanja mobe. Duj waŋa batanoq toos kiwa asasaga 7 jeŋ asariŋ naŋgi. Kiwa 7 ii Anutuwaanor uŋa waŋa 7 kolooju.

6 *Kaanjadeen jinkaror jake batanoq iwoi bilibiliawo kowe kaanja ero iibe. Ii kaaro jokanja jokanja kokobililiqawo meleema asarinkejuti, mono iikawaa so asariro. Jake biwianon duj liligoŋ beŋ jawiŋjuruta 4 naŋgi. Gemagia ano wosogia ii jaagiagadeen sokono naŋgi.

7 Beŋ jawiŋa mutuyanoq laion kaanja kolooro. Alianoq bulmakao ejia kaanja kolooro. Alagara mombaa kaitania ii eja jaasewaŋaa tani kolooro. Alagia 4:yanor tuu kooŋ elelaŋkeji, iwaataniŋaaŋ kolooro.

8 *Beŋ jawiŋjuruta 4 motomotoon yoŋoo enqangia 6 kuuya eŋ ojono. Selegia kuuya ano enqangia baatanon kaanjagadeen jaa kogiagadeen sokoma ojono naŋgi. Nama asaga gomantiŋa rii kokaen pororo qamakeju,

“Poŋ Anutu ku-usun kuuya Toya giinoq mono toroya, toroya ano toroyagadeen koloojan.

Laaligo Toya giinoq mono monowaa monoyanonga laligoŋ kouma laligojan ano mombo eleema asugiq laligoŋ ubaga.”

9 Beŋ jawiŋjuruta 4 yoŋonoq mepemepesee rii kaeŋ qamakeju. Moŋnoq jinkaror duŋnoq nama kamban tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, ii akadamu ano qabuŋa muŋ dangiseŋ jenkeju.

10 Kaeŋ amakejutiwa so Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonoq kamaan moŋ jinkaror duŋnoq raji, iwaataniŋaa simiŋ kuma usugoŋkeju. Moŋnoq kamban tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, iwaataniŋaa muŋkeju. Mepeseeŋ muŋ ila wagegia qetegor jinkaror duj batanoq ama kokaen jenkeju,

11 “Oo Poŋ Anutunana, giinoq ilawoila kuuya mokoloon ojona. Goo uusiŋqanoq nemuŋ koma ojono letoma laaligo mokoloon laligoju. Kawaajon akadamu ano qabuŋa ii goma dangiseŋ jeŋ gomakejoŋ. Gii motoonqoyanoq mono mepeseeŋ kuuya aŋaliŋ aŋgoq kombaati-waa so koloojan.” Kianj.

5

Lamanor Anutuwaa borononga tere pipipiŋiya mero.

1 *Kawaataniŋaa tere pipipiŋiya moŋ iibe jinkaror duŋnoq rajiwaaw boro dindiŋanoq ero. Tere iikawaa seŋa ii leelee kuuya terégadeen oon pipiŋ saponor ama muŋgeŋ aaso (siil)* 7:noq koma mokotaagita ero.

2 Kaanjagadeen Siwe gajoba esuŋmumuyawo moŋ iibe kotakotagadeen qama buju qaa kokaen qisiŋ jero, “Moronon soraaya soro kolooŋ saanor

* **4:5:** Eks 19.16; Isa 8.5; 11.19; 16.18; Eze 1.13; Isa 1.4; Zek 4.2 * **4:6:** Eze 1.5-10, 22; 10.14 * **4:8:** Eze 1.18; 10.12; Ais 6.2-3 * **5:1:** Eze 2.9-10; Ais 29.11 * **5:1:** Kantri tosianor tere oon esunoq ama sapo meŋ moŋnoq ii kotumbabotiaaŋtama muŋgeŋ aasonor mokotaagjeju. Moŋnoq muŋgeŋ aaso (siil) ii laŋ menjurama tereya yongoro weenqonagati, ii mono mokoloog iŋ qayawo koloowaa. Tere toyanondeen ii galen komakeja. Miri ii kii nemuŋa ama kuniŋ kemenkejato, tere ii muŋgeŋ aasonor somonqonjekju.

tere pipipiyya koi kawaa mungej aasoya (siil) menjurama kotumbaati-waa so kolooja?"

3 Kaej jeroto, Siwenoŋ, namonoŋ ano koomu gomaŋ kanoŋ korebore injigi moŋnoŋ ii metuma tereya iibaatiwaa so mende kolooro.

4 Moŋnoŋ mon soraaya soro kolooŋ tere ii metuma tereya iibaatiwaa so mende mokoloogiti, niñoŋ iikawaajon mamaga saama boliwe.

5 *Saama boliwe Anutuwaa jotamemeya yoŋoonoŋga moŋnoŋ qaa kokaenŋ nijoro, "Mono mende saaba. Moba, Juuda tuuŋnoŋga Deiwidwaa gbilis moŋ koloŋ laion oro kaanjaŋ koloŋ Kileŋaa Toya haamo ama laligoja. Iňoŋ mono saanoŋ kotaŋ tere pipipiyya kokawaa mungej aasoya (siil) 7 ii menjurama kotumbaa."

6 *Kaej nijoro Lama meria iibe jin̄karon̄ duŋ biwiyanor̄ ben̄ jawinjuruta 4 yoŋoo batugianor̄ nano Anutuwaa jotamemeya yoŋonon̄ liliŋoŋ mugi. Lama meria ii qegi komurotiwaa tanijaŋ nano. Ilia 7 ano jaa kota 7. Anutunoŋ uŋauruta waŋa 7 wasiŋ ojono namowaa ejemba kuuya yoŋoonoŋ kema laligojuti, jaa kota 7 ii mono iyoŋoo saregia kolooro.

7 Lama meria ii iibe kaŋ tere pipipiyya aasoyawo ii jin̄karon̄ duŋnoŋ raijwaa boro dindiŋjanor̄ga mero.

8 *Ii mero ben̄ jawinjuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonon̄ mono iikanondeen Lama meriaa batanoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kunŋi. Yoŋonon̄ motomotoor̄ kulele ano goul qambi meŋ naŋgi. Ejemba soraayanoŋ qama kooligi Anutuwaanor̄ umakeji, iikanor̄ mono jiniŋ ooŋ-oombaa so kolooro moroŋa uŋkoowayawonoŋ uma pumpuŋgoŋkeja. Moroŋ kaanjaŋoŋ mono goul qambigia saa qero naŋgi.

9 *Simiŋ kuma rii dologa kokaenŋ qama jegi,

"Giinor̄ qaita moŋ koloojaŋ. Gii gugi komun̄ saga maama iikanor̄ ejemba sewaŋgja meŋ ojona.

Ejemba ii ben̄ isigiaa so, qaa aro jejegiaa so, tuuŋgiaa so ano kantrigiaa so. Giinor̄ yoŋoonoŋga tosaŋa ojona Anutuwaa buŋa kolooju.

Kawaajon̄ giinor̄ mono soraaya soro kolooŋ tere pipipiyya aasoyawo meŋ mungej aasoya (siil) metumbagatiwaa so koloojan̄.

10 *Yoŋonon̄ Anutuwaa buŋa koloogi kuma ojoma kuuŋ ojona beŋtotongaa kiŋ poŋ tuuŋ kolooŋ jigo gawoŋ galenjuruta kolooju. Yoŋonon̄ Anutunanaa gawoŋa men̄ laligoŋ baloŋ so ejemba galen̄ koma ojoma laligoŋ ubuya."

11 *Rii dologa kaej qama jegi moma toroqen̄ uuŋ Siwe gajoba jaŋgogia tauseŋa tauseŋa ano milyoŋa milyoŋa ii injiima rii otongja mobe. Yoŋonon̄ jin̄karon̄ duŋ kosianoŋ nama ben̄ jawinjuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 ii liligoŋ ojoma rii qagi.

12 Rii kotakotagadeen qama kokaenŋ qagi,

"Oo Lama meria qegi komuroti, iinor̄ mono soraaya soro kolooro Anutunoŋ esujmumu ano toomoriaŋ muro sokonja.

Momakoota uuta ano ku-usuŋ kuuya buŋa qero sokonja. Soraaya soro kolooro saanor̄ qabuŋa kuuya munin̄ asamararaŋ buŋa qero mepeseeŋ mujoŋ."

13 Kaej qama mepeseegi rii tuuŋ moŋ yoŋonon̄ kokaenŋ qagi mobe: Anutunoŋ laaligowo mokoloon̄ ojonti, iyoŋonoŋ mono korebore rii qagi mobe.

* **5:5:** Jen 49.9; Ais 11.1, 10 * **5:6:** Ais 53.7; Zek 4.10 * **5:8:** Ond 141.2 * **5:9:** Ond 33.3; 98.1;
Ais 42.10 * **5:10:** Eks 19.6; Ais 1.6 * **5:11:** Dan 7.10

Siwenoŋ laligojuti, namonoŋ laligojuti, koomu gomanoŋ ano kowe qaganoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono kuuya buugia mindiriŋ rii kokaŋ qagi,

“Jin̄karon duŋanoŋ raji ano Lama meria nononoŋ oro mepeseen oronjoŋ.

Kotumotue Toya oroo qabuŋagara jeŋ somariiŋkejoŋ. Kamban so asamararaŋ oroniŋ ku-usuŋ Toya ii tetegoya qaa laligoŋ ubao.”

¹⁴ Kaeŋ qagi beŋ jawiŋjuruta 4 yoŋonoŋ “Qaa ii oŋanoŋ,” jegi. Jegi Anutuwaa jotaſamemeya yoŋonoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuma Anutu waeya menjepeseen mugi. Kiaŋ.

6

Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso motomotooŋ menjurana.

¹ Kaeŋ moma iwoi kokaŋ kolooro iibe: Lama merianoŋ tere pipipi-iya aasoyawowaa mungeŋ aasoya (siil) 7 iikanonja mutuya menjurama kotuno. Kotuno beŋ jawiŋjuruta 4 yoŋoononja moŋnoŋ qaa kokaŋ jero, “Mono asugin kawa!” Qaaya ii guŋparandaŋ tani kaanja kotakotagadeen qaro mobe.

²* Kaeŋ jero moma iikanondeen hoos taanja moŋ asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ eja moŋ tiwoyawo raro tosianon ila wage mugi wanjanon kono. Ii koma manjaqeŋenoŋ haamo ama laligoroti, iinoŋ mono mombo hoos qaganon manjaqeŋenoŋ haamo amambaŋoŋ keno. Kiaŋ.

³ Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) woiya menjurama kotuno beŋ jawiŋjuruta yoŋoononja woiya iinoŋ qaa kokaŋ jero mobe, “Mono asugin kawa!”

⁴* Kaeŋ jero iikanondeen hoos moŋ selia osoga songobolambo asugiro iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti, Anutunon mono ii yoŋ karenqen luae qaombaatiwa ka-ku-usuŋa muro. Ii muro namonoŋ kisooma aon komuwutiwaajon kuuro ejemba uugia menj waamambaa ku-usuŋa mokolooro. Ii mokolooro manjawaa soo (bainat) somata qatawo mugi menj keno. Kiaŋ.

⁵* Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) karooŋa menjurama kotuno beŋ jawiŋjuruta yoŋoononja karooŋa iinoŋ qaa kokaŋ jero mobe, “Mono asugin kawa!” Kaeŋ jero iikanondeen hoos injanja moŋ asugiro iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti, iinoŋ hinawaa biŋa gosiwoŋatiwa kedaya (skeil) ii borianoŋ menj raro.

⁶ Kaeŋ raro beŋ jawiŋjuruta 4 yoŋoo batugianonja moŋnoŋ qaa jero otoŋa kokaŋ mobe, “Weeŋ motoongowaa tawaya (Kina 10) kanoŋ saanion 1 kilogram wiit flaua me 3 kilogram baali flaua ii sewaŋa mewa. Kilen nembanenewaa oil gere ano wain kasa gawoŋ ii mono mende menj boliwu.” Kiaŋ.

⁷ Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 4:ya menjurama kotuno beŋ jawiŋjuruta 4:yanon qaa jero otoŋa kokaŋ mobe, “Mono asugin kawa!”

⁸* Kaeŋ jero iikanondeen hoos moŋ selia googookota ano tootooyawoga asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ rarotiwa qata ii koomuwaa kondomondo Toya. Iwaa kosianon koomu gomaŋ Toyanoŋ kaanjaideen ii otaan karo. Namo mendeengi bakaya 4 eroti, iikanonja mombaa ejembaya ii galen koma oŋombotiwaa ku-usuŋa ii Anutunon orono. Ku-usuŋ ii orono ku-usuŋgaranoŋ namowaa ejemba bakaya ii kokaŋ menj komuŋ oŋoni: Tosianoŋ soo somatanon (bainat) aon komugi. Tosianoŋ bodinoŋ komugi.

Ji kanjaŋawonoŋ tosaŋa iŋiro komugi ano tosaŋa ii balombaa oro kawalia yoŋonoŋ iŋigi komugi. Kianj.

⁹ Lama merianoŋ munŋen aaso (siil) 5:ya menjurama kotuno iikanondeen Anutuwaa ejemba tosaŋa uŋugi komugiti, iyoŋoo kokosogia iŋibe. Yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa qaaya aŋalɪŋ aŋgoŋ koma naŋgoŋ jen seiŋ laligogitiwaajoŋ uŋugi komuŋ alata baatanorŋ naŋgi.

¹⁰ Eukanoŋ nama kotakota kokaŋ qagi, “Oo Poŋ ku-usuŋ Toya, giinoŋ dindiŋa ano hoŋabonŋa koloojan. Kawaajoŋ mono kambarŋ dawi mamboniŋ tegoro iikanonŋ namowaa ejembaya gosiŋ oŋoma qaagia jen tegowaga? Nononoŋ gii weleŋ qen gonij nunugi sananaa ironja ii mono naa kambanoŋ meleena qagianoŋ ubaa?”

¹¹ Kaeŋ jegito, maleku taanja koriga ii motomotoonŋ yoŋoojoŋ koma oŋoma Anutuwaa jeŋkooto kokaŋ oŋongi mogi, “Ono mono toroqenŋ kambarŋ torodaamoŋ mamboma laligowu. Momalaari alaurugianoŋ toroqenŋ uuwaas gawoŋ men laligogi ono kaanja kaanjaŋdeen ŋuŋgi komuwuya. Yoŋonoŋ komugi jaŋgo ambeti, iikawaa soyanoŋ koloobabororo kambarŋ iikanondeen mono ŋuŋgiti, iyoŋoo qaagia jen tegomaŋa.” Kianj.

¹² *Lama merianoŋ munŋen aaso (siil) 6:ya menjurama kotunoti, ii ŋuŋ iib. Ii menjurama kotunoti, kambarŋ iikanonŋ naŋ tania soosooya giliro. Ween jaayanoŋ bututugonŋ injan koma wosobiriwaa malekuya sokosaare kaanja (meme juyanŋ memetaa tanj) kolooro tiiro. Koin jaayanoŋ meleema osaaŋ sa kaanja kolooro.

¹³ *Kaeŋ kolooro ŋengelao ŋombinoŋ ejuti, iyoŋonoŋ namonoŋ kamaagi. Neqaŋ kota gooriŋ ragi haamo kotiganŋ qen utugoŋ membratiro kamaŋkejuti, mono iikawaa so boratiŋ namonoŋ tata bobolo kamaagi.

¹⁴ *Kaeŋ kamaagi ŋombiŋ iimakejoni, iikanonŋ aliro. Tere pipipiŋiha ŋipiŋi horoŋ kemakejiwaa so mono wolaza horoŋ kema aliro. Ii aliro baanja kuuya ano kowewaa watoya watoya ii kuuya eegianonŋa uulaŋawo kok ama musulunŋoŋ qaonŋi.

¹⁵ *Kaeŋ kolooro balombaa kiŋ poŋa poŋa, eja jawiŋa jawiŋa ano kawali galenja galenja yoŋonoŋ oloŋ koma asaŋgogi. Ejemba kindimbiri qabuŋagiawo, ejemba ku-usuŋgiawo ii mono kuuya kok ama asaŋgogi. Aŋgaa gawoŋgaa menjkejuti ano togiaa weleŋ een qeŋkejuti, ii mono korebore kobaa, jamo oota ano baanja seŋ sia oota oota monŋama iikanonŋ asaŋgogi iŋiib.

¹⁶ *Iikanonŋ asaŋgōn baanja Toya ano seŋ sia Toya oŋooma kokaŋ welema oŋongi, “Ono mono baanja jen tegogi bagonŋ kaŋ turuŋ nonombu. Jinkarŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ jaasewaŋ koma nonombabotiaajoŋ ama Lama meriaa iriŋsonsoonŋanŋ nunuwabotiaajoŋ mono jen tegogi kojaŋgiŋ nonombu.” Kaeŋ welema oŋongi.

¹⁷ *Yoronoŋ iriŋsonsoonŋara asuganoŋ qendeenjaoti, iikawaa kambarŋ somatanonŋ mono kaŋ kuunŋ eja. Ii moŋnoŋ moŋ jaasewaŋ qen kotiŋ nambaatiwaa so qaago. Kianj.

7

Israel ejemba 144,000 ii Anutunoŋ aaso kuma oŋombaa.

* **6:12:** Isa 11.13; 16.18; Ais 13.10; Joel 2.10, 31; 3.15; Mat 24.29; Maak 13.24-25; Luuk 21.25 * **6:13:**
Ais 34.4 * **6:14:** Isa 16.20 * **6:15:** Ais 2.19, 21 * **6:16:** Hoos 10.8; Luuk 23.30 * **6:17:** Joel
2.11; Mal 3.2

1 *Kawaa gematanonj Siwe gajoba 4 injibe namowaa waŋgoŋa 4 iikanonj naŋgi. Yononj namowaa haamo Toya waŋa 4 ii somonŋonj angoŋ koma oŋoŋgi. Haamonoŋ namo qaganonj me kowe qaganonj gere moŋnoŋ lan qewabotiwaajoŋ mono Toya 4 ii borogianonj meŋ somonŋonj naŋgi.

2 Anutunoŋ Siwe gajoba 4 ii namo ano kowe kondeema oŋombutiwaak ku-usuŋa oŋono namo waŋgoŋgianoŋ naŋgi. Kaeŋ naŋgi injibe Siwe gajoba moŋnoŋ weeŋ koukoutanonŋa asugŋiŋ waaro iibe. Iinoŋ laaligowaa Toya Anutuwaa munŋen aaso taa gbaruya galen koma kaŋ Siwe gajoba 4 yoŋoojoŋ kotakotagadeeŋ qaro.

3 *Qama qaa kokaen injoro, “Orjo mono namo me kowe ii ilinziŋ alanzanj mende kondeema orombu ano gere ii mende tiwilaaj oŋombu. Ii qaagoto, mono mambonŋi wala iliŋ alandeen Anutunanaa munŋen aasoya ii gawonŋa meŋkejuti, iyooŋ wambusoŋgianoŋ mokotaan oŋomboŋa. Ii wala meŋ mokotaan oŋoniŋo gematanonj ii saanoŋ kondeema tiwilaawu.”

4 Kaeŋ injoro Anutuwaa munŋen aasoya ii Israel ejemba tosaanja yoŋoo wambusoŋgianoŋ meŋ mokotaan oŋonŋi. Moŋnoŋ yoŋoo jaŋgogia jero kokaen mobe: Israel ejemba tuuŋ 12 kuuya yonoononŋa mindirin ejemba 144,000 ii meŋ mokotaan oŋonŋi.

5 Israel tuuŋ motomotoon yonoononŋa 12,000 kaanŋ kaanŋ meŋ mokotaan oŋonŋi. Juuda tuumbaa 12,000, Ruuben tuumbaa 12,000, Gaad tuumbaa 12,000,

6 Aser tuumbaa 12,000, Naftali tuumbaa 12,000, Manase tuumbaa 12,000,

7 Simeon tuumbaa 12,000, Liwai tuumbaa 12,000, Aiskar tuumbaa 12,000,

8 Zebulon tuumbaa 12,000, Joosef tuumbaa 12,000 ano Benjamin tuumbaa 12,000. Kaanŋ kaanŋ aaso meŋ mokotaan oŋonŋi mindirin 144,000 kolooro. Kianj.

Oyanboyaŋ laligowutiwaa tuuŋ somata iibe.

9 Kawaa gematanonj tuuŋ jeta boorongoya jaŋgogia mende weenweenjgoya so ii injibe. Ejemba ii tuuŋgiaa so, beŋsakoŋ isigiaa so, kantrigiaa so ano qaa aro jejegiaa so ajoroonj jinkaroon duŋ ano Lama meria yoroo bagaranonj naŋgi. Iikanonj nama maleku koriga taanja kotogon aogi kemero borogianonj tombi seŋa boriawo meŋ naŋgi.

10 Ii meŋ nama kotakotagadeeŋ qama kokaen jegi, “Anutunananonj jinkaroon duŋjanorj raji ano Lama meria yoronoŋ mono meŋ letoma nononi oyanboyaŋ koloojorj.”

11 Kaeŋ qama jegi Siwe gajoba kuuya yononj jinkaroon duŋ kosianonj areŋnoŋ nama Anutuwaa jotamemeya ano beŋ jawiŋjuruta 4 ii liligoŋ oŋonŋi. Kaeŋ nama jinkaroon duŋ batanorj usugoŋ kamaan simiŋ kuma Anutu waeya meŋ mepeseenj mugi.

12 Anutu mepeseenj muŋ kokaen jegi, “Qaa ii oŋanorj! Anutu gii mono kotumotue, asamararaŋ ano momakooto uutaa Toya koloojorj. Nononoŋ gii mepeseenj goma qabuŋjaga jeŋ somariiŋkejorj. Anutunana, giinorj esuŋmumu ano ku-usuŋ Toya koloojorj. Nononoŋ kamban so kaeŋ jeŋ kottiiniŋ Toya ii tetegoya qaa laligonj uma laligowaa. Qaa ii oŋanorj!”

13 Kaeŋ mepeseenj jegi Anutuwaa jotamemeya yonoononŋa moŋnoŋ kokaen jeŋ qisiŋ nono, “Ejemba maleku koriga taanja mouma naŋjuti, ii daaŋ yononj? Ii mono dakanonŋa kaŋ kaeŋ ajoroonj naŋj?”

14 *Qisiŋ nono kokaen meleema mube, “Oo somatana, niinorj ii mende mobe geengodeeŋ moŋj.” Kaeŋ meleema mube jotamemeya iinoŋ kokaen

* **7:1:** Jer 49.36; Dan 7.2; Zek 6.5 * **7:3:** Eze 9.4, 6 * **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Maak 13.19

nijoro mobe, "Kakasililiŋ somataa biiwianonŋa kougiti, iyononoŋ mono ii koloju. Lama meriaa sayanoŋ opo malekugia soŋbanoo taaliro laligogi.

15 Kaaŋa laligogitiwaajon ama Anutuwaa jinkaroon duŋa jaasewaŋ qeq asaga gomantiiŋa mepemepesee jigoyanoŋ (tempel) laligoŋ Anutuwaanooŋ gawoŋ meŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi jinkaroon duŋanoŋ raij, iinoŋ mono opo kuuŋa mororooŋoŋ koma turuŋ oŋono laligowuya.

16* "Kaeŋ laligogi kambaaŋ moŋnoŋ nembanenewaa me apuwaa mende komuwyaa. Weejnoŋ me iwoi geriawo moŋnoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋombaa.

17* Kokaembaaajoŋ oyaŋboyaaŋ laligowuya: Lama merianoŋ jinkaroon jake biiwianon rama galen koma oŋoma uŋuanoo laaligo kotigaa apu gowoyaa jaayanoŋ kemakebu. Anutu aŋo jaagianonŋa jaungia kuuya kotoro tegowaa." Kiarj.

8

Lama merianoŋ munŋen aaso 7:ŋa menjurana.

1 Lama merianoŋ munŋen aaso (siil) 7:ŋa menjurama kotuno Siwe gomaŋ iikanooŋ otoŋ kuuya 30 minitwaa so gorooŋ qeq ero.

2 Kaeŋ kolooro Siwe gajoba 7 Anutuwaa batanoŋ nanjuti, ii inŋibe moŋnoŋ romooŋ qaita moŋ (biugel) 7 ii borogianooŋ oŋono.

3* Ii inŋibe Siwe gajoba moŋ asugin jiniŋ oonŋ-oombaa goul qambia meŋ kaŋ alata kosianooŋ nano. Ejemba soraaya kuuya Anutuwaa qama kooligi iinoŋ jiniŋ alatanooŋ ooro moronŋa uŋkoowayawo ii qamakooligiaŋo toroqen pumpunŋoŋ motoŋoŋ uma Anutuwaanooŋ kemakeja. Goul alata ii jinkaroon duŋ batanoŋ nanji, iinoŋ mono iikawaa kosianooŋ nano tosianooŋ jiniŋ ii mamaga oowaatiwaajon mugi.

4 Iinoŋ jiniŋ ii ooro iikawaa kaasoyanoŋ mono Anutuwaa ejemba soraaya yoŋoo qamakooligiaŋo toroqen Siwe gajoba iwaal boronoŋga waama Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ugi.

5* Siwe gajoba iikanooŋ jiniŋ qambi ii meŋ alatanooŋ gere jeta mero jero qambi iikanooŋ uuro saa qero namonoŋ giliro kemero. Giliro kemero iikanooŋa guŋparandambaa gujuya mamaga koloŋ gbiŋgururuŋ qaro. Oobili esunjiaŋo asugigi kambaaŋ kambaaŋ naŋa mero. Kiarj.

Gajoba yoŋonoŋ romooŋ qaita moŋ uugi.

6 Siwe gajoba 7 romonŋia qaita moŋ (biugel) megiti, iyononoŋ ii uubombaŋoŋ jojorigi.

7* Gajoba mutuyanoŋ waama romonŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro kombo (ais) kota ano gere bolaŋa ii koŋ kaaŋa koloŋ sawo gajugogi moŋnoŋ ii maaro motoŋoŋ namonoŋ kamaaro. Iikanooŋ geriawo kamaan balonoŋ qero namowaa bakaya karooŋ ii gerenon jedabororo. Duuyaa geria iikawaa bakagia karooŋ ii gerenon jedaborogi ano gbojoja senja tongoŋa ii kuuya gerenon jeŋ jedabororo.

8 Gajoba woiya iinoŋ waama romonŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro moŋnoŋ baanŋa somata gere jejetra tani kaaŋa (wolkeino) iwoi ii giliro kowenoŋ kemero. Kemeŋ kowe mero kowewaa bakaya karooŋ iikanooŋga moŋnoŋ meleema sa kolooro.

* **7:16:** Ais 49.10 * **7:17:** Ond 23.1; Eze 34.23; Ond 23.2; Ais 49.10; 25.8 * **8:3:** Aam 9.1; Eks 30.1, 3 * **8:5:** Lew 16.12; Eze 10.2; Eks 19.16; Isa 11.19; 16.18 * **8:7:** Eks 9.23-25; Eze 38.22

9 Kaanjadeen Anutunoj kowewaa iwoiya kuuya mokolooro laligojuti, iikawaa bakaya karoq yonoonoq moj ii komugi ano wanjo kuuya tuuj karoq iikanonq tuuj moj ii jaangoq tiwilaagi.

10* Gajoba karoqanoj waama romoja qaita moj (biugel) uuro. Ii uuro senjelao somata kiwa bolaq kaanja tani jeq sombinonq tegoj kamaaro. Kamaaq koma namowaa apu gowoya unuj iikawaa bakaya karoq iikanonq moj ano apu jaaya kuuya ii sokoma ojono.

11* Senjelao iikawaa qata ii nomben warabe kaambogawo. Nomben warabe iikanon kamaaro apuya apuya iikawaa bakagia karoq ii meleema kaambogagiawo koloogi. Kaambogagiawo koloogitiwaajon ama ejemba mamaganon ii nej komugi.

12* Gajoba 4:ya iinoj waama romoja qaita moj uuro. Ii uuro mojnoj weej jaaya ano koij jaaya yoroo asasagaraa bakagara karoq ii qebugoro bakasasan umuj koma tiri. Kaanjadeen senjelao bakagia karoq qebugoro meleema tiigi. Kawaaqoq weej kambajaa bakaya karoqanoj tiiro pangamaj mero. Kaanjadeen gomantiijaas asasaganoj toriro bakaya karoqanoj tiiro.

13 Kaen kolooro eu uun tuu kooj moj iima mobe kanakeewanqonq eu elelaon sombij biiwianon kotoj kaq kotakotagadeen qama kokaej jero, “Oo ejemba namonoj laligojuti, Siwe gajoba karoq yononoj mono toroqej romongja qaita moj uwombaajon anju. Romoq karoq iikawaa otonqja mogi lombo kanjanjowo karoq koloowaati, iikawaajon mono qama wanjinjinjongoq ‘Yei! Yei! Yei!’ jeq saajej.” Kian.

9

Siwe gajoba 5:yanoj romoja qaita moj uuro.

1 Siwe gajoba 5:ya iinoj romoja qaita moj (biugel) uuro iibe sombinonq senjelao moj tegoj namonoj kamaaro. Kamaaro mojnoj omejiilaq yonooron dusiita qaa iikawaa kii meria ii senjelao Toya muro.

2* Ii muro omejiilaq ron dusiita qaa iikawaa unuja mesuno iikanonq songo songo tanjururuq jeq kaaso kondundunqoq waamakeji, iikawaa so kondundunqoq waama weej jaaya esuuq haamo kaasonondeen sokondabororo.

3* Kaaso iikawaa uutanonqoq haagisoya haagisoya mesaonq namonoj kougi Anutunoj ku-usuq ojono. Ku-usuq ii kuaankuanq yonoonoq ku-usuq tani kaanja kolooro.

4* Ii ojono Anutunoj kokaej jeq kotoj ojono, “Ojo mono namowaa iwoi tongoja gbojoja me gere kaaq ii mende tiwilaaj ojombuto, ejemba wambusoonqianoj Anutuwaa muungej aasogia qaa iyonjogadeen mono mej bolij ojombu.” Kaen jeq kotoj ojono.

5 Anutunoj haagiso ii ku-usuq ojono ejemba injigi koiq 5:waa so siimbobolo honombonona mende mogi. Siimbobolo ii kuaankuanq eja kiro siimbobolo moji, mono iikawaa so. Siimbobolo kaenj mogito, Anutunoj anqon koma ojono mej komuq ojombutiwaak ku-usuq ii haagiso yononq mende mej een injigi.

* **8:10:** Ais 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15 * **9:2:** Jen 19.28 * **9:3:** Eks 10.12-15 * **9:4:** Eze 9.4

6 *Ejembə inigitı, iyonjonon kambaj iikanon komuwombaajon koomu kana mongambuyato, koomu ii mende mokoloon komuwombaajon ammaawu. Komuwombaajon moma qenjen qewuto, koomuwaa kondomon-doo Toyanoj mono mongen kembaa.

7 *Naagiso injibe yonjonon hoos manjaqegewaaajon akadamugiawo jojorinkejuti, mono ii kaanja koloogi. Wanjanon iwoi mundaya goul kaanja qongiti, ii ila wage tanitani kolooro. Jaasewanjianon ejemba jaasewaŋ tani kaanja koloogi.

8 *Naagiso yonjoo wanjugia ii gbalaa emba yonjoo wanju kaanja kolooro. Naagiso jegianon laion orowaa jeta kaanja kolooro.

9 *Reej malekugia ii aeŋ reen kaanja kolooro. Enjanjia qegi oton kolooro mobeti, ii kokaenj. Hoos seiseya yonjonon manjaqegewaa kareya kareya horoŋ lugun manjanon kenji gbingururuŋ qamakeji, iikawaa so qaro.

10 Daagia ii kuangkuaj kaanja jegiawo koloogi. Iyonjonon ejemba koin 5 kawaa so siimbobolo mobutiwaaajon inigitı, iikawaa ku-usuŋjanon mono naagiso yonjoo daagianon ero.

11 Naagiso yonjoo kin pongia ii omejjilaj yonjoo roŋ dusiita qaa iikawaa gajobaya qata Tiwitiwilaa Toya. II Hibruu qaanoŋ Abadon ano Griik qaanoŋ Apolion.

12 'Yei!' qagi lombo mutuya kanjanawo ii kaeŋ tegoro. Mobu, iikawaa gematanoŋ 'Yei!' qagi lombo kanjanjargarawo woi ii mono toroqen kanageŋ koloowaota. Kianj.

Siwe gajoba 6:yanon romonaŋ qaita moŋ uuro.

13 *Siwe gajoba 6:ya iinoŋ romonaŋ qaita moŋ (biugel) uuro. II uuro Anutuwaa batanon goul alata ejii, iikawaa ilia 4 iikanonja qa moŋ kolooro mobe.

14 Oton iikanon Siwe gajoba 6:ya romonjawo iwaajon kokaenj ijoro, "Anutunoŋ gajoba 4 somonjonaŋ gbadonoŋ onjoma apu gowoya somata qata Yufreitis kawaa kooronjanon onjonoŋoti, ii mono isama onjomba."

15 Anutunoŋ gajoba 4 ii somonjonaŋ onjoma gbadonoŋ rabutiwa gbanigia, koingia, weenjia ano aua kambangia ii tororo areŋgoŋ onjono ragi. Yonjonon kambangia ii kaj kuuro iikanondeen ejemba kantria kantria yonjoo bakaya karoŋn ii unjuwombajon jojorin rama kambangjiajajon mamboŋgi. Kawaa-jon Siwe gajoba 6:yanon alatanonja qa moma iikanondeen kema gajoba 4 ii isama onjona.

16 Aisma onjono manjaqege tuun somata qatawo ii hoosgiawo asuginj kagi. Niinoŋ jaŋgogia mobe 200 milyon kolooro.

17 Jaameleeŋ uŋa iikanon ejaa hoos qaganon rama kagiti, iyonjoo kaitanigia ilbe kokaenj kolooro: Reenjia (totowaa aeŋ reenjia) ii gere jo osoga, asoŋa injaŋkoŋkoŋjanoŋ ano goota salfa gere jamo kaanja. Hoos yonjoo kaitanigia injibe wanjia laion orowaa wanja kaanja koloogi qaa oogianonja gere, kaaso ano jamo geriawo qata salfa ii kamaan karo.

18-19 Hoos yonjoo qaa oogianonja gere, kaaso ano gere jamo qata salfa kamaaroti, iikanon mono ejembaya ejembaya uŋuro. Hoos yonjoo ku-usunjia ii qaa oogianon ano daagianon ero. Daagia ii mokoleŋ kaanja koloogi daa susugia ii jetawo. Daa susugia jetawo iikanon mono ejemba ooli kaanja onjootinkeju. Lombo kanjanawo karoŋn ii namowaa ejemba kuuya yonjoo bakagia karoŋn ii uŋuro komugi.

²⁰*Lombo kanjanəwo iikanon ejemba tosaanə mende uŋugi komuŋ toroqen laligogiti, iyononə kilen uugia mende meleengi. Anqlaa borogianon iwoi menj waegia men mepesegiti, iikawaajon mende moma bolin aogi. Omejilaŋ ano tando lopion waegia men mepeseen onjo-onjoa ii mende mesaogi. Tando lopion tosia ii goul, silwa me brons aiŋnoŋ memetaga. Tosia ii jamo orasiŋ me gere sogoŋ memetaga. Kawaajon tando lopion iikanon iwoi iima mobombaajon me kema kawombaajon amamaŋkeju. Kilen ejembanon ii mende mesaogi.

²¹ Kaŋagadeeŋ ejemba uŋugi koomuya me sei suuqangorŋ hamoqege ii mende mesaogi. Ii toroqen ama menj serowiliŋ angi ano iwoi lan yongoro menj laligogiti. Iikawaajon uugia mende meleengi. Kiaŋ.

10

Siwe gajoba ano tere pipipiyya melaa

¹ Kawa gematanoŋ Siwe gajoba ku-usuŋ qeekuuuya moŋ iibe Siwenonŋa koosunon esuuŋ muro kamaaro. Wanja marilolonon liligon ero. Jaasewaŋa ween jaaya kaanja kolooro kanawoita ii tando gere bolaŋgarawo woi kaanja menj nano.

² Borianon tere pipipiyya melaa mero qeetuŋa kolooro. Kania dindiŋa kowenor riŋ kania qania ii namonoŋ riŋ nano.

³ Kaeŋ nama laion oronoŋ gbuu gbororo qamakeji, qata mono iikawa so kotakota qaro. Qaro gunparandambaa gbiŋgururuŋ 7 iyononŋ mono meleema gbuu gbororo qaq qagia qagi mobe.

⁴ Gunparandambaa gbiŋgururuŋ 7 iyononŋ qama qagia jegi mōbeti, niinoŋ ii mono iikanondeeŋ papianon oomambaajon ambe. Tere oomambaajon ambeto, qa moŋ Siwenonŋa mobe qaa kokaeŋ nijoro, “Gunparandambaa gbiŋgururuŋ 7 qaa jejuti, ii mono geenjodeeŋ olon mona ewa. Ii mende oowa.”

⁵*Siwe gajoba kania kowe ano namo qagaranoŋ riŋ nano iibeti, iinon bora dindiŋa metaama Siwenonŋ baageŋ ano.

⁶ Jojopan qaa jemambaajon boria kaen ama ii jeŋ kotiiŋ ano. Moŋnoŋ Siwe, nāmo, kowe ano iwoi kuuya iikanon eji, ii mokoloŋ nama kamban so tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaati, mono iwaq qatanon jojopan qaa kokaeŋ jero, “Anutunon mono kamban mombo mende qeq koriro ubaa.

⁷ Kaeŋ qaagoto, Siwe gajoba 7:ŋanə romonaŋ qaita moŋ (biugel) uuro otonaŋ mobuti, kamban iikanondeeŋ Anutuwaa qaa aren aasanjgoyanon mono hoŋjavo koloowaa. Gejatootoo ejemba Anutuwaa gawoŋa menj laligoŋ kougi yonjooŋ Buŋa qaaya awaa jeŋ injsaama onjono moma kouma laligogiti, Buŋa qaa iikawa so ii mono uulaŋawo hoŋjavo koloowaa.”

⁸*Kawa gematanoŋ qa moŋ wala Siwenonŋa mobe qaa jeroti, iikanon mono duŋanə mombo qaa jero kokaeŋ mobe, “Siwe gajobanon kowe ano namo qagaranoŋ riŋ nama tere pipipiyya mero borianoŋ qeetuŋa eji, ii mono kema mewa.”

⁹ Kaeŋ moma Siwe gajobawaanō kema tere pipipiyya melaa ii nombaatiwaajon qisiwe. Qisiwe kokaeŋ nijoro, “Ii mono menj newa. Nena tomerganon kemeŋ meleeno gubeso guwaato, buuganōŋ ii moron apuyaa aŋja kaanja koloowaa.”

* 9:20: Ond 115.4-7; 135.15-17; Dan 5.23
Eze 2.8-3.3

* 10:5: Eks 20.11; Dut 32.40; Dan 12.7; Aam 3.7

* 10:8:

10 Kaeñ nijoro tere pipipiyya melaa ii iwaa borononja menj newe. Newe buunanooñ moroñ apuyañ aña kaañä kolooroto, gogowe tomenanoñ kemero meleeno gubeso nuro.

11 Kaañ nuro niinooñ qaa kokaen mobe, “Gii mono duñanooñ mombo Anutuwaa gejatootoo qaaya qaaya jeñ seiñ laligowa. Kantria kantria ano beñsakon isia isia qaa tani jejegiaa so laligojuti, mono iyoñoo ano iyoñoo kin poñgia yonjoo gejatootoo qaagia ii waladeen jeñ laligowa.” Kianj.

11

Anutuwaa jotamemeya woiyanoñ qaaya nañgoñ jeri.

1 *Kaeñ nijoro moma nambe Siwe gajoba iikanooñ keda aambaa gere gorooñ bowo kaañä ii noma kokaen jeñ koton nono, “Gii mono waama kema Anutuwaa jiwowoñ jigo ano iikawaa siimolon alataya ii keda aambaa gere gorooñ (rula mesa) kanoñ soya ama weenjowa. Kaañagadeen iikanooñ uma Anutu mepeseeñ qamakooligia amakejuti, mono ii gosiñ jañgogia weenjowa.

2 *Jiwowoñ jigo soya ama kanoñ sombeñ seleenjeñaa ii mono uugun mesaowa. Ii waba kantri yonjooñ ama oñongi ero yonjooñ siti toroya ii koiñ 42 kawaa so riññ kema kankebu. Kawaajoñ sombeñ seleenjeñaa soya ii mende weenjowa.

3 Niinooñ jotamemewoina wasiñ oroma qaana nañgoñ jewaotiwaa ku-usuña ama orombe asugiwao. Asugij wosobiriwaa maleku sokosaare kaañä menj aoñ liligoñ (gbakon osoga ariñ) weenj boria 1,260 kawaa so gejatootoo qaa gawoñ menj laligowao.”

4 *Oil gere woi ano lambe duñ raraya woi namowaa Pombaa batanoñ nannaoti, ii mono meleema kamaañ asugij dançunu kaañä nama noo kaniiana nañgoñ jeñ laligowao.

5 Moñnoñ me moñnoñ uruñ mizimizi ama oromambaajon moji eenj, gere bolanjanooñ mono buugaranooñ kamaañ kereurugara oñooro ti-wilaanjkebuya. Moñnoñ me moñnoñ urumambaajon moji eenj, ii mono kana kaañjadeen iikanooñ qeri komuwaa.

6 *Sombimbaa koosuya somoñgowaotiwaa ku-usuña ii yoroonoñ ero gejatootoo qaa jeñ seiwaoti, kamban iikawaa so koñ mende kiwaa. Ku-usuñgaranooñ apu jaaya kuuya kaañjadeen sokono iikanooñ saanoñ apu kuuya meleensi sa koloowuya. Kaañjadeen ku-usuñgaranooñ uuta ejiwaaqoj ama siñgaranooñ jewaatiwaa so saanoñ jegi lombo kanjanjawo kania kania koloon namo menj bolin ejemba uñuñkebuya.

7 *Anutuwaa qaaya nañgoñ jeñ tegori omejiilan yonjoo roñ dusiita qaa iikanooñ jeñnemba moñnoñ waama manja qerj oroma haamo ama ururo komuwao.

8 *Komuri qamogara siti qabuñjayawowaa kana somatanoñ oromesaogi lajñ ewao. Siti iikawaa qata aasañgoya ii Sodom ano Iijipt qamakeju. Pongara Jiisas ii kaañagadeen iikanooñ maripoonon qegi komuro.

9 Qamogaranoñ lajñ eri ejemba kuuya ii iriimakebuya. Balonoñ roñ koma orombombaajon jegi angoñ kombuya. Kaeñ een lajñ eri ejemba kantria kantria, tuuña tuuña, beñsakon isia isia qaa tanigia aña aña

* **11:1:** Eze 40:3; Zek 2.1-2 * **11:2:** Luuk 21.24 * **11:4:** Zek 4.3, 11-14 * **11:6:** 1 Kirj 17.1; Eks 7.17-19; 1 Smr 4.8 * **11:7:** Dan 7.7, 21; Ais 13.5-7; 17.8 * **11:8:** Ais 1.9-10

jenkejuti, iyoñonon qamogara ii weeñ karoñ ano bakaya moñ kawaa so uuñ irigigiñgi.

10 Gejatootoo eja woi yoronon ejemba namo qaganon laligojuti, ii uu kuñ onjon iikawaajoñ siimbobolo honoñia mende mokoloñ lafigogi. Kawaajoñ komuri qamogara iriimakebuti, kambaj iikanon mono otokoriañ maama renduñ oron neñ korisoro ama iyançia kaleñ kania kania anjuñ aogi kema kawaa.

11 *Weeñ karoñ ano bakaya moñ ii tegoro Anutunoñ buu aason se-wançgaranoñ uuro kemero gbiñiñ waama koñia nani. Waama nani ejembanon iriima riimburatiñ jeneñgia ororo sombugia mogi.

12 *Koñia nani Siwenonq aqotakota moñ kokaen qama irijoro, “Oro mono kokaen waabao!” Kaeñ irijoro moma koosu uutanon waama Siwenonq uri kereurugaranoñ eeñ iriima newogia tegoro nañgi.

13 *Kanagaranoñ namo mesaonq uri kambaj iikanondeen nañ tania soosooya meñ siti bakaya 10% (bakaya tenonq motoonqo) kawaa so kuma qenjanjangoro kamaaro. Kamaan ejemba 7,000 kawaa so unuro komugi. Ejemba mende komugiti, iyoñonon ii iima riimburatiñ sombugia moma Siwewaa benja Anutu ii ku-usunja mepeseeñ mugi qabuñayawo kolooro.

14 ‘Yei!’ qama wanjinjinja woiya kanjañawo ii kaen tegoroto, mobu, qama wanjinjinja yei qa karoñaa hoñanoñ mono uulañawo koloñ qagianoñ ubaa. Kiañ.

Siwe gjoba 7:yanon romona qaita moñ uuro.

15 *Siwe gjoba 7:ña iinoñ romona qaita moñ (biugel) uuro. Ii uuro Siwenonq qaa kotakotagadeen amin mogi qagia mobe kokaen jegi, “Ayo, ananañ Pöñrana ano iwañ Hamoqeqe Toya Kraist yoronon mono namo kuuya galen koma oñombatiwañ ku-usunja ii kuuya bunja qeñ aojao. Iinoñ mono kambaj a kambaj a galen koma oñoma laligowaa, ee-aa-ee. Galenkonkonjanon mono kambaj moñnoñ mende tegowaa, ee-aa-ee.”

16 Kaeñ jegi mobe Anutuwaa jotamemeya 24 Anutuwaa jaasewanjanon jinkaroñ dungianon rajuti, iyoñonon mono kamaan usugoñ Anutu waeya meñ mepeseeñ mugi.

17 Mepeseeñ muñ kokaen jegi,

“Oo Poñ Anutu ku-usunjaa kuuya Toya, giinoñ mono laligoñ kouma kambaj kokaamba laligojan.

Giinoñ ku-usunja uuta meñ kanañiañ namo kuuya galen koma oñoma kin poniñaga koloñ laligowaga.

Kawaajoñ nononoñ mono mepeseeñ dangiseñ jeñ gonjon.

18 *Waba kantria kantria yononon irinçia soono kazi ama goma laligogito, goo kazi kambanjanoñ mono ketada koi kaañjanon kanj kuñ ejia. Giinoñ kambaj kokaamba koomuya yonoo qaagia gosiñ jeñ tegon oñombagaano geençaa ejembauruga tawagia oñombaga.

Gejatootoo ejemba ano ejemba soraaya tosañja goo gawoñga meñ laligogiti ano uuta kamaanqeqeta goo qaganon tiwilaawabotiajan keegia moma laligogiti, ii mono tawagia oñombaga.

Kaañgadeen tosianoñ ejemba uñjñ kantri kondeema laligogiti, ii mono kondeema oñombaga.” Kaeñ mepeseeñ jegi.

19 *Kawaa gematanon Siwenonq aantano Anutuwaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanoñ tano iibe jigo uutanon Anutuwaañon

* **11:11:** Eze 37.10 * **11:12:** 2 Kiñ 2.11 * **11:13:** Isa 6.12; 16.18 * **11:15:** Eks 15.18; Dan 2.44; 7.14, 27 * **11:18:** Ond 2.5; 110.5; 115.13 * **11:19:** Isa 8.5; 16.18, 21

soomoŋgo areŋ bokis akadamuyawo iikanonj ii-iita ero.* Siwenonj aantano kambaj iikanondeen oobili ano gunparandaŋ gbiŋgururuŋ qaro mobe. Otona otona ii mobe naŋ meŋ konj rombuŋ giliro kombo (ais) kota somata kamaagi. Kianj.

12

Emba ano jewenaŋ waŋa iliawo

1 Siwenonj aiwese somata damuyawo moŋ kokaenj asugiro iibe: Emba moŋ ween jaayanoŋ malekuya kolooro koiŋnoŋ kana tamboya baatanonj asariro seŋgelao 12 ii ila wage kaanŋ waŋanoŋ konŋi kokobilibiliŋiawo ragi.

2 Koroyawo laligoŋ mera memetaa kambaŋanoŋ dodowiro bimooro masu qero siimbobolo moma qa gigilaaro.

3* Kawaa gematanonj aiwese moŋ Siwenonj kokaenj asugiro iibe: Jewenaŋ nemuŋa iliawo (dragon), mundaya oso popolaŋ, waŋa 7 ano ilia 10. Waŋa 7 iikanonj ila wage 7 konŋi raro.

4* Jewenaŋ nemuŋa iikanonj daayanoŋ sombiŋ qewagonj seŋgelao iyoononŋa bakaya karooŋ horoŋ giliro namonoŋ kamaagi. Kamaagi emba iyanja mera memambaajoŋ anoti, iwaŋ batanoŋ nano. Kaeŋ nama meria mewaati, ii iikanondeen gogomambaajoŋ moro.

5* Emba iikanonj mera ejaga mero. Iinoŋ kantria kantria kuuya aeŋ taa gbarunoŋ galeŋ koma oŋoma laligowaa. Embanoŋ mera meroti, gajobanoŋ ii mono iikanondeen uulaŋawo meŋ kema Anutuwaa jinŋaroŋ duŋ kooroŋanoŋ ano.

6 Iikanonj ano embanonj aŋodeen mesaonj kok koma keno. Anutunonj emba ii ween 1,260 kawaŋ so baloŋ qararanŋkonŋkonŋanoŋ kalaŋ koma mugi laligowaatiwaajoŋ gomaŋ miri moŋ mozoŋgoroti, iikanonj kok ama keno.

7* Siwe utanoŋ manja juno kokaenj aogi: Siwe gajoba waŋa Maikel ano iwaŋ gajobauruta yoŋnoŋ jewenaŋ nemuŋa tuarenjenj ama ii ano iwaŋ gajobauruta yoŋjowo aogi.

8 Aoŋ jewenaŋ nemuŋa ano iwaŋ gajobauruta yoŋoo esungianonj mende sokono haamo mende ama oŋoma gomaŋia mesaonj Siwe utanoŋ toroqenj laligowombaajoŋ amamaagi.

9* Amamaagi jewenaŋ nemuŋa iliawo ii mono konjoma Siwenonŋa otaagi. Jewenaŋ nemuŋa iikanonj monowaa monoyanonŋa mokolenj koloŋ liw (Eewa) manambato meŋ muro. Qata moŋ Kileŋaa Toyaa ano Satan. Iinoŋ kantria kantria kuuya kuŋ oŋono jinŋauŋ kema laligogiti, ii ano iwaŋ gajobauruta ii mono iwo Siwenonŋa konjoma hagoŋ oŋoŋgi namonoŋ kamaagi.

10* Kamaagi Siwenonj qa somata moŋnoŋ kokaenj jero mobe, “Selenonj kuukuu Toyanoŋ asaga gomantiŋa Anutunanaa batanoŋ nama uumeleerj alaurunana jenoŋkuukuu qaa jeŋ oŋoma laligoroti, ii mono yakariŋ hagoŋ mugi seleenŋeŋ kamaaro otokoriaŋ maajoŋ. Ananaa Anutunananonj mono kambaj kokaamba ejemba hamo qeŋ oŋoma ku-usuŋaa qaganoŋ galenj koma oŋono bentotoŋaa hoŋjanonj mono koloŋja. Hamoqeqe Toyaa esuŋmumuyanoŋ mono koloodababoroja.

* **11:19:** Anutuwaanoŋ jojoŋ qaa 10 ano jeŋkooto tosaanŋa ii jamo ilanŋaoŋ oonj bokis iikawaa uutanonj anŋi raro galeŋ komakeju. * **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Ais 66.7; Ond 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21; 12.1; Juud 9 * **12:9:** Jen 3.1; Luuk 10.18 * **12:10:** Job 1.9-11; Zek 3.1

11 Iinoj momalaari alaurunana qaanoj ama ojoma laligoroto, Toya ii kokaen haamo ama mugi: Lama meriaa sayanoj ii hamo qej ojono kotiij Buja qaa hojaqon naqon jej seiñ laligogi. Kaañja laligoj jojoriñ selegia togoj bonj nama marja qej haamo angji.

12 “Kawaajon Siwe gomanor laligojuti, ojonoj mono korebore aisoonj otokoriaj maama laligowu. Kaañja laligowuto, namonoj ano kowenoj laligojuti, ojonoj mono lombo kanjanjawo bosimbutiwaajoj mono ‘Yei!’ jej saajeñ. Kileñaa Toyanoj luguj kamaaq riiñ ojonoj kañ gawoñ meme kambaña torodaamonj ero mojiwaajoj mono kazi somata amakeja.”

13 Jewenan nemuñaa iliawo yakariñ hagoj mugi namonoj kamaaroti, ii iima asariñ emba mera meroti, ii kazi ama muñ otaaro.

14 *Otaaroto, embanor kok kono Anutunoj tuu somataa engeñaa woi muro kanor elelaor uulanjawo keno. Anutunoj balor qararanjokonqonjanoj iwaajoj gomañ miri moñ mozozonjoroti, mono iikanor keno. Iikanor kema asangoj laligoro gbani 3 ano bakaya moñ ii kalañ koma mugi mokolenor ii mende mokoloj qelanjiñ mewaa.

15 Embaroñ elelaor keno mokolembaa irinjaa soondabororo qaa ootanorjaa embawaa gematanorj apu gbulu furugoro apu gowoya kolooro. Apu iikanor emba ii kisama meñ somonjorj mubaatiwaajoj moma kaeñ furugoñ lono.

16 Kaeñ lonoto, namonoj emba ii ilaañ muñ riilo ron kolooro. Jewenan nemuñanoj qaa ootanorjaa apu furugoro apu gowoya kolooroti, iikanor mono ron iikanor kemenj juguñ qaono.

17 Kaeñ kolooro jewenan nemuñaa irinjaa emba kawaajoj ama soono mesaorj emba iikawaa gbiliuruta tosaanja qetama manja qej ojomambaaajoj keno. Gbiliuruta yonjonorj Anutuwaa jojopaj qaa terj koma Jjisawaa Buja qaa pondan naqon jej seiñkejuti, mono iyonojow kareñ aowombaajoj keno.

18 Aowombaajoj kema kowe sakasiñanoj keuma nano. Kianj.

13

Jeñnemba kowenorjaa kouro.

1 *Kawaa gematanorjaa jeñnemba moñ ilia 10 ano wañja 7 ii kowenorjaa kouro iibe. Ilia 10 iikanorj ila wage 10 kongi ragi ano wañja motomotoorj iikanorj qa mepaqepaegiawo oogita ero.

2 *Jeñnemba ii iibe kokaen kolooro: Kaitania ii oro somata qagara lepaad ano taiga iyoro tanj kaanja kolooro. Kana borriaa silia ii bea orowaa sili kaanja kolooro. Qaa oota ii laion orowaa qaa oota kaanja. Jewenan nemuñanoj esuña, jinkaroñ duña ano ejemba galeñ koma ojombatiwaak ku-usuña uuta ii jeñnemba muro.

3 Muroto, wañja moñ ii wiji kotiga mojnoj kiro komumambaa anoto, wijianoj misiriro lopogadeej raro. Namowaa ejemba korebore yonjonorj aaruñ jeñnemba ii gematanorj otaaj kenji.

4 Otaaj kema jewenan nemuñaa waeya meñ mepeseenj laligogi. Ku-usuñ kaanja ii jeñnemba murotiwaajoj ii ano jeñnembawaa waeya kaanjadeej meñ mepeseenj kokaej jegi, “Moronoj jeñnembawaa so koloonaga? Moronrj ii tuarenjen ama muñ iwo aomambaaajoj kotinaga?”

5 *Kaeñ jegi Satanorj jeñnembawaa qaa oota sololooro kotiij jaba-

* **12:14:** Dan 7.25; 12.7 * **13:1:** Dan 7.3; Ais 17.3, 7-12 * **13:2:** Dan 7.4-6 * **13:5:** Dan 7.8, 25; 11.36

arambaraj qaganon mepaqepae qaaya lansaj jej laligoro. Anutunonj Satan mende aŋgoŋ kono mepaegomambaa ku-usuŋa ii koiŋ 42 kawaa so en mubaatiwaajor jej tegoro.

6 Ii jej tegoro qaa ootanoŋ aantano Anutu mepaegoŋ laligoro. Anutuwaa qata, Siwe gomaŋa ano Siwe uutanonj laligojuti, ii kuuya mono mepaqepae ama oŋoma laligoro.

7 *Kaeŋ laligoro Satanon ejemba soraaya tuarenjeŋ ama oŋomambaa ku-usuŋa muro yoŋowo manja aŋ haamo ama oŋono. Haamo ama oŋono Satanon ejemba isigia kuuya tuungiaa so, qaa tanigiaa so ano kantrigiaa so ii mono jejnembawaa borianonj ama oŋono.

8 *Ejemba korebore namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono jejnembawaa waeya meŋ mepeseenj laligowuya. Anutuwaa ejemba solanŋa qagia Siwe gomanonj papianoŋ oogita eji, iyoŋonondeeŋ mono jejnemba ii mende mepeseewuya. Monowaa monoyanonj Anutunonj Siwe namo mokoloŋ oronoti, kambaj iikanonj kanaŋ qagia ii laaligo kotigaa papia iikanonj ooŋ laligoŋ kougi. Laaligo papia ii Lama meria qeqi komuroti, iwa a buŋaga ero galeŋ komakeja.

9 “Moŋnoŋ gejia wo laligoji eeŋ, iinon mono qaa koi geja ama moma kotoŋ!

10 *Moŋ kapuare mirinoŋ kombaatiwaa so kolooji, iinon mono iikanonj kembaa. Moŋ manjawaa soo somatanonj uugi komuwaatiwaa so kolooji, iinon mono kaeŋ komuwaas.* Kawaajorj ejemba soraaya, oŋonoŋ mono kaparaŋ koma lombo meŋ mokosiŋgoŋ pondaj moma laariŋ laligowu.” Kianj.

Jejnemba moŋ namo uutanonjga kouro.

11 Mombo iibe jejnemba moŋ namo uutanonjga kouro. Ii ilia woi Lama meriaa ilia kaanŋaga kolooŋ qaaya ii jewenaŋ nemuŋa iliawononj jeroti, mono kaanŋadeen jej laligoro.

12 Iinoŋ kouma alia mutuyaŋ jotamemeya kolooŋ ku-usuŋa kuuya meŋ iikanonj iwoi kuuya aliaa jaanoŋ ano. Kaanŋa ano namo ejemba kuŋ sololoŋ oŋono aaruŋ alia mutuyaŋ waeya meŋ mepeseegi. Jejnemba mutuya ii wiji kotiganonj kiro komumambaaŋ anoto, misiriro lopoyadeenj raro.

13 Jejnemba woiya iinoŋ aŋgoletu somata tania kania kania mero. Moŋ meroti, ii gere bolononj sombinonjga kamaaŋ namonoŋ kai jero ejembanonj ii jaagianoŋ iigi.

14 Anutunonj Satan mende aŋgoŋ kono ku-usuŋ muro jejnemba mutuyaŋ jotamemeya kolooŋ iwa jaanoŋ aŋgoletu kania kania meŋ laligoro. Iikanonj mono namowaa ejemba tiligoŋ oŋono jinjauŋ ama soogi. Soogi kokaeŋ kuuj jej kotoŋ oŋono, “Oŋo mono jejnemba mutuyaŋ uŋaya sogoŋ kuugi nano goda qeqi muŋ laligowu. Jejnemba mutuya ii manjawaa soo somatanonj (bainat) uugi wiji kiro komumambaa so kolorotu, kileŋ gbiliŋ laligoji, mono iwa a uŋaya kuuwu.”

15 Kaeŋ aŋgi Satanonj ku-usuŋ jejnemba kanageŋa muro tando lopionj ii meŋ gbiliŋ muro kanaŋi buu aasoŋ ano. Kaanŋadeeŋ jejnemba mutuyaŋ uŋaya meŋ letono eja qaa jej ejemba kuuj oŋono kokaeŋ koloro: Daeŋ

* **13:7:** Dan 7.21 * **13:8:** Ond 69.28 * **13:10:** Jer 15.2; 43.11 * **13:10:** Tosianonj qaa ii kokaeŋ meleeneju: Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) kanoŋ tosaŋa uŋuuro komuwuti, tosianonj mono iyanja ii soo kaanŋanoŋ uugi komuwaas.

yonjonon tando lopion iikawaa waeya mende meñ mepeseegiti, ii mono kuuya uñugi komugi.

16 Jeñnemba kanageñanor ejemba korebore kokaeñ kuñ oñoma inijoro, “Oñjo mono jeñnemba mutuyaa mungeñ aasoya ii jaasewanjianor me boro dindingianor meñ mokotaawu.” Kaen inijoro iyançiaa gawongia menkejuti ano togiaa weleñ eej qenkejuti, ejemba qaçabuñayawo ano wanaya, somata ano melaa yonjonon mono korebore mungeñ aasoya ii meñ boro dindingia me wambusoonjianor mokotaagi.

17 Daeñ yonjonon jeñnembawaa qata me qataa jañgoya selegianor mende meñ laligotti, iyoñonon nembanene iwoi stuanoñ me maaketnoñ sewanja mewombaajon me ambombaajon amamaagi.

18 Qaa koi moma asariwombaa momakootoya ii kokaen: Moñnon momakootoyawo laligoji, iinon mono jeñnembawaa jañgoya weençowa. Jañgoya ii balon ejawaa jañgoya kolooja. Aaso jañgoya ii 666. Kianj.

14

Lama meria ano kanagesouruta 144,000.

1*Kawaa gematanor uñj Lama merianor Zaion baanjanor nano iibe. Iwo kanagesouruta jañgogia 144,000 ii motoñ nañgi Lama meriaa qata ano iawaña Mañaa qata ii kuuya yoñoo wambusoonjianor oo-ootaga ero inijibe.

2 Iikanondeej mobe Siwenonjga otoñ moñ apu somata sianoñ giliro kemeñ kuñ qamakeji, kaañja kolooro. Ii gunparandaj gbingururuñ somata qajiwaa otoñia iikawaa tanijæn kolooro. Otoñia ii gita kulele mamaga qegi otoñia koloñkejiwaa so mobe.

3 Anutunoñ ejemba 144,000 ii namonoñga sewangia meñ uñuanoti, iyoñonon mono Anutuwaa jinkaror dun batanoñ kouma beñ jawinä 4 ano jotamemeya wañja 24 iyoñoo jaasewanjianor nama rii doñgoga qagi. Kuuya yonjonon iyançiaa riigia qagi seleençen yonjonon ii kuma aowombaajon amamaagi.

4 Yoñonoñ ejemba qaita moñ koloñ laligon kougi. Mende tilooñ soraaya laligowombaajon iyançia galen koma aon emb ayoñoo jesoñ mende mokoloñ laligogi. Lama merianor dakanor kema kankeji, iyoñonon mono ii otaan iikawaa so kema kankeju. Anutunoñ ii ejemba batugianonja sewangia meñ metogoñ uñuano Anutu ano Lama meria yoroo yambugara dologa kolooju.

5*Yoñoo jegianonja qaa qoloñmoloñgoya moñ mende mokoloogi kopoñsawaa qaagia qaa soraaya laligon kougi. Kianj.

Siwe gajoba karooñ yoñonoñ qaagia jen elelaogi.

6 Kawaa gematanor Siwe gajoba moñ iibe sombiñ kotoñ kanakeewaan elelaoro. Iinon Oligaa Buña konkongon* meñ kañ balon ejemba yoñooñ jen asarimambaajon karo. Ejemba ii tuungiaa so, beñsakorñ isigiaa so, qaa tania jejegiaa so ano kantrigiaa so balon sokoma rama kenjuti, mono kuuya iyoñooñ jen seimambaajon karo.

7 Kañ kotigagadeen silama kokaeñ qaro, “Anutunoñ ejemba gosin jen tegor oñombaatiwaa kambanjanor mono torin dodowija. Kawaajon oñjo mono Anutuwaa jeta uuquwombotiwaajon keegia moma mepeseer

* **14:1:** Eze 9:4; Ais 7.3 * **14:5:** Zef 3.13 * **14:6:** Poñ beñ konkongon Toyaanoñ Buña qaa towoya ii konkongon. Ii monowaa monoyanorñgaa kanañj tetegoya qaa ej ubaa.

qabuñaya meñ seiwu. Moñnoj siwe, namo, kowe ano apu jaaya mokoloñ oñonoti, mono iwaa waeya meñ mepeseeñ laligowu.”

8* Kaeñ qaro iwaa kanianon Siwe gajoba alia moñ mutuya otaaqñ kañ kokaeñ qaro, “Babilon siti somata ii meleeno kemerota ejá. Babilon emba qabuñyawo iikanonj mono serowiliñ ama iikanonj kantri kuuya meñ tiloonj oñono sokono. Iinon wain apu kaañ newutiwaajon oñono uugia sooro usooosoo koloñ laligogi. Kaañ koloñ laligrotiwaajon Anutuwaa irinjä soono kazi ama jero siti qabuñyawo ii mono konddeengi meleeno kemerota ejá.” Kianj.

9 Kaeñ qaro iwaa kanianon Siwe gajoba karooñjanonj orotaaqñ elelaonj kañ kotigagadeej silama kokaeñ qaro, “Moñnoj jeñnemba ano iwaa uñayaa waeya meñ mepeseeñ mungeñ aasoya añgoñ koma wambusoñjanonj me borianonj meñ mokotaaji eer,

10* iinoj mono kaañjadeen Anutuwaa irinjosoñsoonja ii wain apu kotiga kaañ neñ mobaa. Anutunoj wain apu ii apu tooñjavo mende mindirij wain kotiga toongadeen irinjosoñsoonja qambinoj maaro raji, iinoj mono ii newaa. Ii neñ Siwe gajoba toroya año Lama meria yonjoo baagianonj nano salfa jamowaa gere bolañjanonj ooro siimbobolo hononjä mende moma laligowaa.

11* “Iikanonj oñoro siimbobolo hononjä mende moma laligowuti, iikawaa kaasoyanonj mono kambaj so tetegoya qaa waama umakebaa. Ejemba jeñnemba ano iwaa uñayaa waeya meñ mepeseeñkejuti, iyonoñj mono asaga gomantiñja senjonj moma laligowu. Moñnoj mungeñ aasoya añgoñ koma selianonj meñ mokotaaji, iinoj mono selianonj ororo qenjeñ qenj haamo memambaañjor amamañañ laligowaa.”

12 Kawaajoñ ejemba soraaya Anutuwaa jojopañ qaaya teñ koma otaañkejuti, oñonoj mono kaparañ koma lombo meñ mokosiñgoñ Jisias pondan moma laarinj laligowu.

13 Kawaa gematanonj Siwenonja qaa moñ mobe kokaen nijoro, “Gii mono tere kokaen oowa: Ejemba Pombo qokotaanj nama kambaj kokaamba kanainj komuwuti, iyonoñj mono oyañboyañ koloowuya. Uñä Toroyanoj qaa kitia ii metogoñ ‘Qaa ii oñanoj,’ jeja. Yonjonoj gawoñj kotiga meñ genjeñmanjeñ moma kañ laligogi tegoro gawonjiaa hoñä kolooro Siwe Toyanoj sundugia moro sokono iikawaajoñ korisoro oñono rama haamo meñ bonjon laligowuya.” Kianj.

Balombaa nene morianj hoñä mewutiwaak kambaya

14* Kaeñ nijoro uuñ koosu taañä iibe iikawaa qaganonj moñ kaitania Siwe gomambaa Eja hoñä kaañä iinoj raro. Ila wage goulnoj memeta ii wañjanonj raro borianonj soo kaapenjgoya jetawo meñ raro.

15* Ii iibe Siwe gajoba moñnoj mepemepesee jigoñona (tempel) asuganoj kouma koosu qaganonj raji, iwaajoñ qaa kokaeñ jeñ kotakotagadeej qaro, “Namonoj morianj hoñä momogoro hoñä mewutiwaak kambanjanonj mono kolojo. Kawaajoñ ginonj mono sooga kaapenjgoya meñ gawonjgoj kema iikanonj namowaa morianj hoñä ii kotoñ meñ kululuuwo.”

16 Koosu qaganonj raji, iwaajoñ kaeñ qaro sooya kaapenjgoyanor nañmonoj gilin gawombaa morianj hoñä kotoñ meñ kululuuro.

* **14:8:** Ais 21.9; Jer 51.8; Ais 18.2 * **14:10:** Ais 51.17; Jen 19.24; Eze 38.22 * **14:11:** Ais 34.10
* **14:14:** Dan 7.13 * **14:15:** Joel 3.13

¹⁷ Ii meñ kululuuro Siwe gajoba moñnoj Siwewaa mepemepesee jígonongá (tempel) asuganoj kouro. Iinoj kañaqadeej soo kaapeñgoya jetawo moñ meñ kouro.

¹⁸ Kouro Siwe gajoba karoonjanor Siwewaa alatawaa gere galenä ano alata ii mesañ kouro. Kouma kotakotagadeej qama Siwe gajoba soo kaapeñgoya jetawo meñ nanoti, ii kokaen ijoro, “Giñoj sooga kaapeñgoya jetawo ii mono meñ gawonon kema iikanon balombaa wain kanjenä kanjenä ii kotowa. Kanjen iikawaa kota mono momogoñ yagoñ raju.”

¹⁹ Kaeñ ijoro sooya kaapeñgoya namonoj giliñ namowaa wain kasa hoñia ii kotogon meñ kululuun Anutuwaa wain juu somata iikanon rijijaawutiajooñ giliro. Wain juu ii Anutuwaa irinjorsoonja kaisareya kolojoa.[†]

²⁰*Wain bagen hoñia ii siti seleenjenjanor kananor riiñ rijijaagi sayanoñ wain juu somataa qaa ootanoñ kouma kokon tani kaaña lansan waama kouma apu gowoya kolooro. Sa iikawaa diiñja ii wan miita ano bakaya moñ kolooro. Hoosnoj iikanon riiñ keno qaa ootanoñ kouro hoos qawayaa kasianon samoriro. Diiñja kaen kolooro koriga 300 kilomiita kawaa so kolooro. Kian.

15

Siwe gajoba 7 ano lombo kanjanjavo 7.

¹ Kawaa gematanon siwe uutanon uuj angoletu somata moñ kolooro iima kokaen walingowe: Siwe gajoba 7 ii lombo kanjanjavo (plague) 7 meñ nañgi. Ejemba singisongogiajooñ Anutuwaa irinj soono jeñ tegon ironja meleeno lombo kanjanjavo qagianon uro mogi uutanon olomooro qaagianon komuwaa. Kawaajon qagia lombo kanjanjavo konoga 7 qagi.

² Ii iima iwoi bilibiliawo kowe kaaña iibe gere bolanjavo melokanjinj ero. Iikawaa koorjanon Anutuwaa ejemba nañgi injiibe. Yorjonon haamo ama jeñnembawaa qaaya mende teñ koma uñayaa waeya mende meñ qataa jañgoya selegianoñ mende anjalij angoñ koma laligogi. Anutunoj ii motomotoon kulele oñono meñ nañgi.

³*Iikanon nama Anutuwaa gawoñ meme eja Mooseswaa rii ano Lama meriaa renduñ ii kokaen qagi,

“Oo Poñ Anutu ku-usuñ kuuyaa Toya, giinon angoletu somasomata damuyawo amakejañ.

Giinon kantria kantria ii kin poñ ama oñona nanamemeñgaa kania ii dindiñja ano hoñia toon kolojoa. Kawaajon Anutu qaita moñ koloñ laligojan.

⁴*Oo Poñ, goonon nanamemeñga dindiñja ii mono asuganoñ asugiro mojon.

Kawaajon kantri kuuya yoñonoñ kañ goo waega meñ mepeseen go-makeju.

Giinon geengodeen toroya kolojoa. Kawaajon ama moronoñ goojoñ toroko mende monaga? Kuuya nononoñ goo qabuñjaga meñ sein mepeseenkejoñ.”

⁵*Kawaa gematanon uuj iwoi kokaen iibe: Siwewaa mepemepesee jígowaa (tempel) naguyanoñ tano iikawaa uutanon Anutu dañgunuya opo sel jígoyanoñ nano iibe.

[†] **14:19:** Anutuwaa irinjorsoonja ii wain juu somatanon rijijaagi uutanon olomoodorowaa. Aisiaan 19.15 ii iiba. * **14:20:** Ais 63.3; Seru 1.15; Ais 19.15 * **15:3:** Eks 15.1 * **15:4:** Jer 10.7; Ond 86.9 * **15:5:** Eks 38.21

6 Mepemepesee jigo iikanonja Siwe gajoba 7 lombo kanjanjawo 7 menj naanjiti, iyonjononj kamaan asuganoj kagi. Malekugia tualalakota bili-biligiawo mougi opo jokanja manjkiilaya goulyawo ii iij kasa kaanja basamongianon embaan aon naangi.

7 Yonjononj kagi ben jawinja 4 yonjononja mojononj goul qambi 7 ojono Anutuwaa irijsosoonjanonj qambi ii qaa ootanonj kougi. Anutu irinjaa sooji, iinoj laligonj kouma laligoja ano tetegoya qaa laligonj ubaa.

8 *Qambi ii ojono Anutunonj asamararanja ano kuusunja qendeeno iikawaajoj kaaso pumpungonj mepemepesee jigo (tempel) saa qero mojononj Siwe jigo ii uu-uutaa so mende kolooro. Siwe gajoba 7 yonjononj wala qambigia maagi lombo kanjanjawo 7 asuginj hojyawo koloowaati, iikawaan gematanoj saanoj mombo ubuya. Kianj.

16

Qambi 7 maagi Anutuwaa irijsosoonjanonj asugiro.

1 Mepemepesee jigo (tempel) uutanonja qa somata mon asugiro Siwe gajoba 7 yonjoojonj qaa kokaenj jej kotoro mobe, "Onjo kema Anutuwaa irijsosoonjanonj qambi 7 qaa ootanonj kouma ejii, iikawaan honjia mono namononj maabu."

2 *Siwe gajoba mutuyanonj mesaonj kema qambiaa hojja ii namononj maaro. Maaro wiji arokuukuyawo simbobologia tania soosooya ii qaa qootogo ejemba yonjoo selegianonj asugiro. Ejemba jejnembawaa munjenj aasoya selegianonj menj ujayaan waeya menj mepeseegiti, mono iyonjoo selegianonj asugiro.

3 Gajoba woiya iinoj mesaonj kema qambiaa hojja ii kowenonj maaro. Maaro kowenonj meleema sa kolooro. Mono eja qeqetaa saya kaanja kolooro. Kaeaj kolooro kowe uutanonj iwoi kuuya laaligogiaawo laligojuti, ii kuuya komudaborogi.

4 *Siwe gajoba karoojanonj qambiaa hojja ii apu gowoya ano apu jaaya kanoj maaro meleema sa koloonj sokono.

5 Kaeaj kolooro Siwe gajoba apu galeq komakeji, iinoj qaa kokaenj jero mobe, "Oo Anutu toroya, giinonj qaa gosinj kokaenj jej tegona lombo koi asugijiwajonj dindinjaa koloojan. Mono solanja laligonj kouma laligojan."

6 Yonjonon goononj ejemba soraaya ano gejatootoo ejemba ujuna laligogia saganonj maaro. Giinonj ii ujigitiwaa ironja meleema sa ojona negiti, ii mono sogianonj ana qagianonj uro. Kawaajon Anutu giinonj dindinjagadeenj koloojan."

7 Apu galeq komakeji, iinoj kaeaj jero qaa mon alatanojga kokaej karo mobe, "Qaa ii ojanoj! Oo Poj Anutu ku-usunj kuuya Toya, giinonj ejemba qaagia gosinj dindinjagadeenj jej tegonj ojomakejanj."

8 Siwe gajoba 4:ya iikanonj qambiaa hojja ii weej jaayanoj maaro iikanonj weej esunj muro geriawo totoonj koloonj ejemba gere kaanja ojoro.

9 Weej jaaya geriawo iikanonj ojoro selegia delatiro. Anutunoj lombo kanjanjawo iikawaan Toya koloonj ano qagianonj uroti, ejembanonj ii moma iikawaajoj Anutuwaa qata jej qasuaan muuj laligogia. Kaanja laligogito, Anutu mepeseen qabuunjaya menj seiwutiwaajoj mono uugia mende meleenejgito, toroqenj yaangiseenj ama laligogit.

10 *Siwe gajoba 5:ya iikanon qambiaa hoja ii jejnembawaa jiñkaron duñnoj maaro. Iikanon maaro pañgamañ somatanon jejnembawaa ometotonja (kingdom) ii sokoma pañgamañ mero. Pañgamañ mero ejemba iriñgia soono neselangia jegianon kitogi riiro.

11 Ejembanon siimbobolo ano wiji nombongiaa siimboboloya somata moma iikawaajon Siwewaa Anutuya ii jeñ qasuaaj muñ laligogi. Kaañja laligogito, nanamemengia bologa ama meñ laligogiti, ii mende gosin mesaon uugia mende meleengi.

12 *Siwe gajoba 6:ya iikanon qambiaa hoja ii apu somata qata Yufreitis kanoj maaro juguro. Ween koukoutanonja kiñ poña poña kawombaajon moma jojorin laligogiti, iyonoñon apu juguro mombo mende papañgogito, kotoñ kawutiwaakania kolooro.

13 Iikanonja uuñ omejiilañ bologa karoñ tanigia tañja kaañja ii injiibe jewenañ nemuñja iliawo, jejnemba ano gejatootoo eja takapolakaya yoñoo qaa oogianonja kouma kamaagi.

14 Omejiilañ yoñononj kamaañ kema angoletu kania kania amakeju. Kaeñ ama baloñja baloñja kuuya liliñon kiñ pongia injima Anutu tuarenjeñ ambutiwaajon uugia kuuñ kokaeñ jegi, "Mono mindirin aon Anutu ku-usuñ kuuyaa Toyaa kamban somatanon motoon manja awoñja."

15 *Jiisasnōj jeja, "Geja ambu! Niinoj mono yoñgoro meme kaañja olon kamaña. Moñnoj uugbiligbili laligowaati, iinoj mono simbawoñyawo kolooja. Bombolañ tondu kema karo gamuya iibubotiwaajon sele esuya galen komakeji, iinoj mono oyañboyon koloowaa."

16 *Ome weleñqeñe yoñononj kiñ poña poña ii kuuñ uñuama baloñ koria qata Hibruu qaanoj Armagedon jejuti, iikanon ajoroogi injiibe. Kianj.

17 Siwe gajoba 7:ja kanoj qambiaa hoja ii kanakeewaj maaro. Maaro mepemepesee jigo (tempel) uutaa jiñkaron duñjanonja qa somata moñ kolooñ qaa kokaeñ karo jero, "Ii maadaborogi asugidaboroja."

18 *Kaeñ jero iikanondeej oobili mero gunparandan gbingururuñ qama ero nañj eta buuratio moñ mero. Iiw (Eewa) Aadam yoroo kambanonja kanaiñ namonoj laligon kouninj, kamban iikanon nañ kaañja moñ mende giiliaga. Iikawaa so tania soosooya giliro bologa totoon kolooro.

19 *Kaeñ asugiro siti somata Babilon iikanon juma bakaya karoñ koloogi ano kantria kantria kuuya iyonoñ sitigia ii kaaniadeen tiwilaaj meleeno kemegi. Anutunoj siti qabuñyawo Babilon yoñoo kileñgagia mende duduñ ironjia meleema oñono. Anutunoj uugere ama iriñsoñsoñjanon qambi saa qen̄ raroti, ii mono maama oñono qagianoj uro wain apu kaañja negi.

20 *Kowenoj wato kuuya egiti, ii mono kok koma musuluñgogi ano baanja baanja nañgiti, ii mono kaaniadeen alin qaoñgi.

21 *Kaeñ asugiro kombo kota somata lombogia 45 kilogram iikanon sombinonja ejemba qagianoj kamaaro. Lombo kanjañyawo ii tania soosooya kolooro. Koñ kota taniñdañ iikañja kanoj kamaañ uñuro ejembanon iikawaajon Anutu jeñ qasuaaj mugii. Kianj.

17

Emba moñnoj jejnembawaa qaganoj raro iibe.

* **16:10:** Eks 10.21 * **16:12:** Ais 11.15 * **16:15:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Ais 3.3 * **16:16:** 2
Kiñ 23.29; Zek 12.11 * **16:18:** Isa 8.5; 11.13, 19 * **16:19:** Ais 51.17 * **16:20:** Isa 6.14 * **16:21:**
Eks 9.23; Isa 11.19

¹*Siwe gajoba 7 qambi 7 ii meŋ naŋgiti, iyonoononqga moŋnoŋ kaj qaa kokaeŋ nijoro, "Gii mono niwo kana kema kana somata emba qabunayawo apu mamaqaa qagianon raji, ii qendeema gomanja. Anutunoŋ qaaya gosiŋ irona meleeno qaganoŋ uro laligoja.

^{2*}Balombaa kin poŋa poŋa yonjonoŋ iwo serowiliŋ ama laligogi. Kanage-sogianoŋ namonoŋ laligojuti, iyonjonoŋ kaanŋagadeeŋ emba iikawaa serowiliŋaajoŋ ama uugia waaro uusoosoo koloogi. Wain apu neŋ enkaloloni koloŋkejuti, mono iikawaa so kanain serowiliŋ ama laligoŋ kaamaa angı.”

³*Kaen jero Uŋa Toroyanoŋ nnuano umbeumberŋanoŋ qananoŋ uro Siwe gajoba iikanooŋ nuano baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keube. Iikanooŋ keuma emba moŋ jeŋnemba oso popolaŋ iwa aqaganoŋ raro iibe. Jeŋnembawaa selianooŋ mepaqepae qa kania kania oogita saa qero waŋa 7 ano ilia 10 kaen nano.

⁴*Emba iikanon opo suru osoga nezoñgbala ano oso popolan ii mouma raro. Akadamuya goul, kowonjinj honjawa ano kasasoror tosaanja kanon menjerenjogn aoro kaitanianon kokobilibiliawo kolooro. Borianon goul qambi meñ raroti, ii serowiliñ ama laligorotiwaa añgonjoraya arokuuku-uyawonoñ saa qeqetaga.

⁵ Emba iikawa palapanjanon qata aasangoya ii kokaen oogita ero, "Babilon qabunjanawo, namowaa kana somata ejemba ano aŋgonjora arokuukuyawowaa nemungia."

⁶ Qata kaej ero Anutuwaa ejemba soraayanon Jiisaswaa kania nañgoj bon qen nama jeñ laligogiti, ii uñuñ sagia neñ kawaajon uñgonjan qen nano iibe. Ii iima aaruñ tliliñgowe.

⁷ Aaruŋ tililingowe Siwe gajobanor qaa kokaenijiro, "Gii mono no-maembajon aaruŋ tililingoŋ? Niŋor saanor emba kokawaa kania aasaŋgoya gisaamaŋa ano jejnemba waŋa 7 ano ilia 10 emba ii bosimakej, iwa kaania aasaŋgoya ii kaanaqadeen gisaama jokoloon gomaŋa.

⁸ *Jaaga meleeno jenjemba iijani, iiñon wala laligoroto, kamban kokaamba jaawo mende laligoja. Iiñon omejililan yonoo roj dusiita qaa iikanona gibilq waabaato, Kraistnoj hagoro gere sianon kemebaa. Anutunon Siwe namo mokoloon oronoti, kamban iikanona kanain namonoj laligoj kougi qagia laaligo kotigaa papianoj mende oogita ej, ejemba iyonojon mono jenjemba iima aaruwuya. Jaawo laligoroto, kamban kokaamba jaawo mende laligoja ano kanagen mombo gibilq asugawaati, iikawaajon mono aaruwuya.

⁹ "Anana qaa koi moma asariwombaajon moniñ momakootoya kokaenj eja: Wanja 7 ii embanonj baanja 7:baa qagianoj rají, mono baanja iikawaasareva kolooja.

10 Waŋa 7 ii kaŋagadeeŋ kiŋ poŋ 7 iyonoŋ kaisaregiaga kolooja. Yonoonoŋga 5 komuŋ kamaadaborogi 6:ya iinoŋ laligoŋ ejemba galeŋ koma onomakeja. Konoga era asugawaatiwa so kolooja. Iinoŋ asugawaati, iiŋanoŋ mono kamban toroga ku-usuŋ qaganon nambaatiwa so kolowaa.

11 Jejnemba laligoroto, kambaj kokaamba mende toroqen laligoji, iinonj 7 yonjoononja moŋ kolooja. Iinon mombo gibilŋ aŋo kiŋ poj jaŋgoya 8 koloowaa. Kaeŋ koloowaato, Kraistnoj kondeema muro tiwilaan gere sianon kemeaabaa.

* **17:1:** Jer 51.13 * **17:2:** Ais 23.17; Jer 51.7 * **17:3:** Ais 13.1 * **17:4:** Jer 51.7 * **17:8:** Dan 7.7; Ais 11.7; Ond 69.28

¹²*“Ilia 10 injijanji, ii kinj poj 10 yonjoo kaisaregia koloja. Yonjonon mende kanainj ejemba galej koma ojomakejuto, Anutunoj kanagej kuusuñ ojono kin poj kaanja koloowuya. Kaej koloon jejnembawo au motoongowaa so ejemba galej koma ojoma laligowuya.

¹³Kinj poj 10 yonjonon momo areñ motoonjo iikayadeenj otaañ jejnemba nañgoñ ku-usunjia ii mugi laligowaa.

¹⁴Esunjia kaej mindirij Lama meria tuarenjenj ama manja aowuto, Lama merianoj mono haamo ama ojono kamaawuya. Iinoj kinj yonjoo Kingia ano eja poj yonjoo Ponjia koloja. Iinoj nonooma meweengon nonono iwo pondaj nama laligowonjati, nononoj mono motoon haamo ama ojoma otokorianj maabonja.”

¹⁵Siwe gajobanoj qaaya kaej jeñ toroqenj kokaenj nijoro mobe, “Kana somata emba somatanoj apu mamagaa qagianoj raro injiddaborojanji, apu ii ejemba kantria kantria yonjoo kaisaregia koloja. Yonjonon tuunjia ano beñsakonj isigiaa so leelee rama kenji selegia kania kania kolooro qaagia tania morota morota jeñkeju.

¹⁶Jaaga meleeno ilia 10 injijanji, iyonjonon esunjia jejnembawo mindirij kana somata emba ii kazi ama mugi kokaenj koloowaa: Yonjonon ilawoilaya kuuya luluuma qegi kaapirorja kolooro opo suruya kotogodaborogi bomboñ kolooro busuya neñ siita gerenoñ anji jedaborowaa.

¹⁷“Kaej koloowaati, ii Anutunoj kinj poj yonjoo uugia kuuj sololoon ojono uumotoonj ama mindirij ambuya. Anutuwaa momo areñja kaej otaawuya. Kawaa so ku-usunjia jejnemba mugi ejemba galej koma ojoma laligowaa. Kaanja laligoro Anutuwaa qaayanonj hoñawo koloowaati, kambaj iikanonj tegowaa.

¹⁸Emba raro iijanji, ii siti qabuñjayawo toyanoj balombaa kinj poñja poñja galej koma ojomakeji, mono kinj iikawaa sareya koloja.” Kianj.

18

Babilon siti kondeengi gororongowaa.

¹Kawaa gematanonj Siwe gajoba monj ku-usunja uuta iibe Siwenonja asugiñ kamaaro asamararañonj balonj meñ asariro.

²*Kamaanj kotakotagadeenj silama kokaenj qaro, “Babilon siti somata ii kondeengi. Ii ojanonj kondeengi gororongoro. Ejemba qaoñgi omejiliän kania kania yonjonondeenj mono ajoroonj mirigia iikanonj megij yonjoo gomañ wañja kolooro. Koonja koonja qizimizingiawo ano arokuukuugiawo yonjonondeenj mono iikanonj ajoroonj haigia lañj ama sosoo laligoju.

³*“Anutunoj ii kokaembajonj jero kondeengi: Kantri kuuya yonjononj emba iikawaa serowiliñajonj ama uugia waaro enkalolonj koloogi Anutuwaa irinjaa soono. Irinjonsoona ii qagianoj uro wain apu neñkejutiwañ tani mogi. Namowaa kinj poñja poñja yonjononj emba iikawo serowiliñ nambonjnamboñ ama laligogi. Konkororo ejembanonj balonj so iikanonja kanj esuhina akadamugiawo sewanja mewaatiwaajonj anji honombononja qaa horoñ siisewewaya qaa laligoro. Iwaa mejuqejuuyaajonj ama yonjononj qaqabuñjayawo kindimbiri koloonj ejemba uuta koloogi.”

⁴*Iikawaa gematanonj Siwenonja monjnoñ qaa nijoro kokaenj mobe,
“Noo kanagesouruna, ojono mono siti ii mesaoñ seleenjenj kamaawu.

* **17:12:** Dan 7.24 * **18:2:** Ais 13.21; 21.9; Jer 50.39; 51.8; Ais 14.8

* **18:3:** Ais 23.17; Jer 51.7

* **18:4:** Ais 48.20; Jer 50.8; 51.6, 45

Emba iikanon singisongo amakeji, iikanon mono turuŋ ojono iwo nama uugia tiloowubo.

Anutunon ironja meleema ojono lombo kanjaŋawo qagianon ubaati, lombo iikaŋa moŋnon mono ojooŋgiaa qagianon uro kaŋaŋadeen siimbobolo mobubo. Kawaajoŋ yoŋowo mono mende mindirin laligowu.

5* Emba iikanon singisongoya ama meŋ qanoŋ qanoŋ ano uma sombiŋ oosiridaboroja.

Kikekakasililiŋ ama laligogiti, Anutunon ii mono aŋaa roromoŋgononjama iikawaajon mende duduwaan.

6* Nanamemen doogoya tosia ama ojoma laligogiti, ojo mono iikawaasomeleema ama ojombu. Bologa ama meŋ laligogiti, ojo mono iikawaas ironja somaŋa woiwaa so meleema ojooŋgi qagianon ubaa.

Singisongowaas qambia newutiwaajon maama laligogiti, iyangiaa qambi iikanonja mono somaj woiwaa so koson meleema wain apu kaamboga kotakota ii iyangiaa maagi newuya.

7* Emba iikanon esuhina akadamuyawo honombonoŋa qaa horoŋ qabuŋa uuta mokoloŋ siiseweweya qaa laligori. Iikawaas ironja mono iyanjaas oolinoŋ ootig gere ozozopaŋjanon siimbobolo honombonoŋa qaa ama mugi jinŋej qama wosobiri laligowaa. Iyanjaas uutanon kokaen romoŋgoŋ tondu jeŋkeja,

‘Niinoŋ kwiin emba pombaa jinŋaroŋ duŋ rarayanoŋ rajeŋ. Malo mende koloojen ano kambaj moŋnoŋ jinŋej mende qamaŋa.’

8 Kaŋ tondu jeŋkejiwaajonjama Anutunon ironja meleema muro kambaj motoorŋgwaa uutanon iwaas qaganon ubaa.

Poŋ Anutunon qaaya gosiŋ jeŋ tegoŋ muroti, iwaas usuŋjanon mono uuta koloŋa.

Kawaajoŋ lombo kanjaŋawo kania kania iikanon mono uulaŋawo kokaen koloŋ mubaa:

Tinitosayanon komugi jinŋej qama bodi raro iyanja gerenon angi jawaas.’

9* Gerenon angi jero kaaso waabaati, kantria kantria kuuya yoŋoo kiŋ ponjgianoŋ ii iima amburereŋ meŋ saabu. Kiŋ poŋ yoŋonoŋ iwo serowiliŋjama laligogi. Esuhinaya akadamugiaawo honombonoŋa qaa iikawaas neŋ korisoroya iwo ama aisoŋn laligogiti, iyonjonoŋ mono iwaajonjama jinŋej qabu.

10 Jinŋej qama oolinoŋ ootig gere ozozopaŋjanon siimbobolo honombonoŋa qaa mobaati, iikawaajonjama mono riimburatij korikori nama kokaen saama jewu, “Oo Babilon siti qabuŋyawo, lombo qagianon urotiwaajonjama ‘Yei! Yei!’ jeŋ saajon. Oo siti ku-usunŋia somata, Siwe Toyanoŋ ironja meleema ojono uulaŋawo aua motoorŋgwaa uutanonj qagianon uro siimbobolo somata moju. ‘Yei! Yei!’ jeŋ saajon!”

11* Kantria kantria yoŋoo koŋkororo ejemba yoŋonoŋ kaŋaŋadeen amburereŋ ambuya. Moŋnoŋ toroqen yoŋoo hinagia sewaŋa mende meŋkebaatiwaajonjama mono jinŋej qama saabuya.

12* Akadamugia goul, silwa, kowonjin hoŋawo ano soron kota ii Babilon yoŋonoŋ me tosianon mende sewaŋa mewuya. Opogia tualalakota, osoga nezongbala, oso popolanjano opo qata silk ii mende sewaŋa mewuya. Gere

* **18:5:** Jen 18.20-21; Jer 51.9 * **18:6:** Ond 137.8; Jer 50.29 * **18:7:** Ais 47.7-9 * **18:9:** Eze 26.16-17 * **18:11:** Eze 27.31, 36 * **18:12:** Eze 27.12, 13, 22

awaa soro kania kania iikawaa batugia ano borosowogia kania kania ii mende toroqen sewanya mewuya. Akadamugia elefant siitanon memeta, ii een ewuya. Nembanene duñ iwoigia gere sewanya somata juju, qonqon, muzi, nañin ano yoware kanon memeta, ii een ewuya. Borosowo aen goota brons ano aen injañon memeta ano jamo qata maabol kanon memeta ii mono een ewuya.

13 Babilon yoñonon sosoni (sinamon) ano danej tosaanya ii mende se-wanya mewuya. Selewaa sanda qata mor, jiniñ sambori ano selewaa unkoowa tosia ii mende sewanya mewuya. Marae, bera, jiniñ ano moron koloowaatiwaa iwoi tosaanya ii mende sewanya mewuya. Kaanjagadeen wain apu, oil gerewaa oilya, wiit kota ano flaua neneya ii mende sewanya mewuya. Bulmakao, lama, hoos ano hoos kare ii mende sewanya mewuya. Wala weleñqeje ejemba sewanya meñ gawonoñ oñoongi sele busu me uuroromongogianon bolin tiwilaaro. Kaeñ mende toroqen amakebuya.

14 Koñkororo ejemba yoñonon Babilon emba iikawaajoñ kokaen jewuya, "Gere hona nemambaa siin moma laligonati, ii mono qaonqi een laligojan. Toomorianga ano esuhinaga akadamugiawo ii mono korebore gomesaon aligi totomin laligojan. Ii mono kambaj mongeñ mombo mokoloowagatiwaa so qaago."

15* Koñkororo ejemba esuhinagia kaen kaeñ sewanya mewutiwaajon ama siti iikanonq moneñ goul (maa suan) horon qabuñgajawo koloogi. Yoñonon korikori nañgi tosianon oolinon ootigi gere ozozopajanoñ siimbobolo honombonoñ qaa moroti, iikawaajoñ mono aarun saama jingej qabuya.

16 Jingej qama kokaen jewuya, "Oo siti somata, lombo qagianon urotiwaajoñ mono 'Yei! Yei!' qama jingej qajon. Yoñonon opogia tualalakota, osoga nezongbalá ano oso popolañ ii mougi. Akadamugia goul, kowonjin honjawo ano kasasoror tosianon menjerengon aogi tanigianon kokobilibiliawo kolooro.

17* Kaeñ anjito, esuhinagia kaaña honoñ qaa ii mono uulanjavo aua motoongowaa uutanoñ tiwilaaj alin qaonji." Kaeñ jegi.

Waño kapten kuuya ano ejemba wañgonon kema kañkejuti, iyononon kañjadeen kuuya Babilon siti oogita jero kaasoya ii korikori nama iibuya. Kaanjagadeen waño ejemba opo sel mororongogi haamonoñ nañgoro kemakejuti ano kowenoñ gawoj tosaanya meñ laaligogia nañgoñkejuti, iyononon mono korebore ii korikori nama iibuya.

18* Emba somata qabuñgajawo angi jero gere bolañaa kaasoya waabaati, ii korikori nama iima amburerenj ama kokaen jewuya, "Siti qabuñgajawo kokawaa alia mono kambaj monjonoñ mende ero."

19* Kaeñ jeñ sububun orasiñ too ariñ qama jingej qama oron saama kokaen jegi, "Oo siti somata, aua motoongowaa uutanoñ iwoiya kuuya mono tiwilaaj alin qaono. Ejemba wañgogijawo kuuya kowenoñ kema kañ esuhinagia sewanya mewutiwaajon ama iikanonq moneñ goul (maa suan) seiseiya horogi siti iikanonq qabuñgajawo kolooro. Lombo qagianon ujijaajon mono 'Yei! Yei!' jeñ saajon." Kaeñ jegi.

20* Yoñonon nanamemeñ doogoya tosaanya ama oñoma laligogiti, Anutunon mono iikawaa qaaya jen tegon irona meleeno qagianon uro siimbobolo somata momakeju. Kawaajon Siwe gomanon laligojuti, oñó mono

* **18:15:** Eze 27.31, 36 * **18:17:** Ais 23.14; Eze 27.26-30 * **18:18:** Eze 27.32 * **18:19:** Eze 27.30-34 * **18:20:** Dut 32.43; Jer 51.48

iwaajoj ama otokoriaj maabu. Anutuwaa ejemba soraaya, aposoluruta ano gejatootoo ejemba ojo mono aisooj renduj horoq laligowu.

21* Kawaa gematanooj Siwe gajoba esunja uuta mojnoj kaq jamo somata qatawo menj waama kowenoj giliro kemero kokaenj jero, “Anutunoj siti somata qabuñayawo ii mono kokawaa so geriawo kondeema meleengi kemen qaondaborowaa. Qaondabororo kanagen kambaj mojnoj mende mokoloowutiwaa so koloowaa.

22** Ojoj siti iikanooj koman koma gita kulele qeq awelo romoq uun rii qama oron laligogiti, iikawaa otonja mono kambaj mojnoj mombo mende mobuya. Babilon ojnoono ejemba momo gawoñgia kania kania menj laligogiti, ii mono tegoro. Dokta didiman, qaqqazu klaak ano kaanja ii iikanooj mombo mende totooj mokoloon ojombuya. Wiit dumuj kota kowonjinj woiwaa batugaranooj mejejaagi (mill) otonja kolooroti, iikawaa isinjosoñanooj mono qaono sitinoj mono goron qeq ewaa.

23 “Wala sitigiaa miria kuuya ii kiwagiawo asarigito, asasaga iikanooj mono bogoro pañgamañ ewaa. Ejawaa gemaaurugianoj embawaa mata sewaŋja bao angoj boruj jegi embawaa sakitiurutanooj otokoriaj maama neñ qaa gonj ama korisoro ama laligogiti, otokoriaj iikañaa otonja ii mono mombo mobutiwaa so qaago. Babilon ojoo konkororo ejemba ii kantria kantria kanoj moma oñongi qabuñagiawo koloonj laligogi. Yoñoonoj suuqançoroon hamoqeñe ejemba ii baloñ so ejemba uugia menj soogi jinjauñ ama laligogi.” Siwe gajobanoj kaenj jero.

24* Babilon ii kokaembaaajoj tiwilaaro: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaa ejemba soraaya ii mono yoñoo batugianoj tondu tañala ama uñugi komugi sagianoj kamaaro. Yoñoonoj sa ano balonoj ejemba tosaanja uñugi komugiti, kuuya iyonjoo sagiaa iroñanooj mono yoñoo qagianooj uro laligogi. Kaniagia kaanja mokoloogi ero. Kiañ

19

Siwe yonjonooj Babilon kemerotiwaajon Anutu mepeseegi.

1 Kawaa gematanooj Siwenonqaa qaa moj mobe tuuŋ somata yonjonooj kotakotagadeej renduj rii qajuti, mono iikawaa tanitani kolooro kokaenj jegi, “Anutu mepeseejon haleluya! Anutunoj hamo nunuj nunuano iwaña buña koloqojo. Anutunananoj ku-usuŋ Toya kolooro mepeseenj muniñ qabuñayawo koloqoja.

2* Anutunoj mono qaa hoñaa so ejemba qaagia gosiñ dindinjagadeej menj tegoj nonomakeja. Kana somata emba serowiliñ ama iikañaa kanoj ejemba baloñ so menj bolin oñoma laligoroti, Anutunoj mono iwaña qaaya gosiñ menj tegoro. Embo iikanooj Anutuwaa gawoñ meme ejemba üñuro sagianoj kamaaroti, iikawaa iroñaa mono meleema muro qaganooj uro siimbobolo moma laligoja. Kawaajoj Anutu mepeseenj mujoj.”

3* Kaeñ menj mombo qama kokaenj jegi, “Embo ii angi jero kaasoyanoj mono kambaj so tetegoya qaa waama umakebaa. Kawaajoj Anutu mepeseenj muñkejonj, haleluya!”

4 Kaeñ qama jegi Anutuwaa jotamemeya waña 24 ano beñ jawiña 4 yoñonoj mono usugon simiñ kuma Anutu, jinjkaronj dunjanooj rajiwaa waeya menj mepeseenj kokaenj qagi, “Qaa ii oñanooj, haleluya!”

Lama meriaa maraj lombaj

* **18:21:** Jer 51.63-64; Eze 26.21 * **18:22:** Eze 26.13; Ais 24.8 * **18:22:** Jer 7.34; 25.10 * **18:24:** Jer 51.49 * **19:2:** Dut 32.43; 2 Kin 9.7 * **19:3:** Ais 34.10

5 *Kaeq qagi jiñkaron duñnonqaa qaa moj kokaen kolooro, "Anutuwaa gawon meme ejemba somata melaa jeta uuguwombotiaajoñ keegia momakejuti, ono mono korebore Anutunana mepeseeñ laligowu."

6 *Qaa ii kolooro qaa moj mobeti, ii kokawaa tanitani: Tuuñ somata yoñonoñ rii qama qa qamakejuti ano apu sianon tongbama nano otoñä koloonkeji ano pilisik qendañ somatanon qaro gbiñgururuñ koloonkeji, qaa ii mono iikawaa tanitani kaañä kolooro kokaen jegi, "Poñ Anutunana, ku-usuñ kuuyaa Toyanoñ mono kanain gomañ so galen koma onoma kiñ Pongiaga koloon laligowaa. Kawaajoñ Anutu mepeseeñ, haleluya!"

7 Lama meriaa emba buñayanoñ mono marambaa moma iyanja mozozonjoñ jojorin aoro afaangoro emba memewaa kambañanoñ mono kañ kuuro laligojoñ. Kawaajoñ anana mono otokoriañ maama aisoñ Anutu mepeseeñ munij qabuñyajanoñ seiñkebaa.

8 Anutunoñ maleku tualalakota asamararanjavo ii onono mougi." (Maleku tualalakota ii ejemba soraaya yoñoo nanamemeñ solarjañ kaisareya, mono iikanon mouma aogi.)

9 *Tuuñ somataa tanitani kaeq qama jegi Siwe gajoba qambiawo iikanon mono toroqen kokaen nijoro mobe, "Qaa koi mono oowa: Anutunoñ ejemba onoño Lama meriaa marañ (emba memewaa) lombanoñ koubuti, iyonjonoñ mono simbawoñjavo kolooju." Kaeq jeñ mombo toroqen kokaen nijoro, "Qaa ii mono Anutuwaa qaa hoñña toon kolooja."

10 Siwe gajobanon kaeq nijoro niinon iikanondeej iwaa waeya menj mepeseeñ mumambaojonañ moma iwaa kanianoñ simiñ kuma usugoweto, iinon kokaen nijoro, "Ae! Kaeq mende amba. Gii ano goo uumeleen alauruganoñ Jiiaswaa kania nañgon jeñ laligogi weleñ qeq onjomakejoni, niinon iyonjonoñ moj kolojoen. Jiiasnoñ Buñña qaa hoñña injsaanoti, iikawaa esunjanon mono gejatootoo ejemba inaañ onono Úña Toroyaa qaa yaa moma jeñ seigi. Kawaajoñ mono Anutuwaañ usugon waeya menj mepeseeñ laligowaa." Kianj.

Kraistnoñ manjaqeqe tuuñjuruta yoñowo manja aowombaajoñ keñgi.

11 *Niinon Siwe aantano hoos taaña moj iibe karo. Qaganon raro karoti, iwaa qata ii Pondan Nanan (Kawali) ano Eja Hoñaboñña. Qata kaeq qamakejuti, iinon qaa dindija otaañ qaa gosiñ jeñ tegor iikawaa so manja qenkeja.

12 *Jaayanon gere bolan kaaña jero wañjanon ila wage mamaga kongi qata asuganoñ oo-ooyaga karo. Qata iyanjodeej mojato, mojnoñ moj ii mende moja.

13 Malekuya sanoñ qeeqeesaaya ii mouma karo. Qata qamakejuti, ii Anutuwaañ qaa.

14 Ii otaañ kagiti, ii Siwe gomambaa manjaqeqe eja tuuñja tuuñja. Yoñonoñ hoosgia taaña uñuamä qagianon rama malekugia tualalakota soraaya mouma kagi.

15 *Kawaligiaa buutanonga manjawaa soo somata (bainat) jeta sulutuk añañwo mojnoñ karo. Ii kantria kantria uñuñ haamo ama onjombaatiwaajoñ ama karo. Iinoñ galenkonkombaa aen gbaruyanoñ kantri so qindingon galen koma onoma laligowaa. Iinoñ Anutu ku-usuñ kuuyaa

* 19:5: Ond 115.13 * 19:6: Eze 1.24; Ond 93.1; 97.1; 99.1 * 19:9: Mat 22.2-3 * 19:11: Eze 1.1; Ond 96.13; Ais 11.4 * 19:12: Dan 10.6 * 19:15: Ond 2.9; Ais 63.3; Joel 3.13; Ais 14.20

Toyaa wain juuya somata rijijaawaa. Wain juu ii Anutuwaa irijsionsooja uuduuduuyawowaa kaisareya kolooja.*

¹⁶ Malekuyanoj qata moj oogita marojanoy kokaen nano, "Kiŋ yonjoo Kiŋgiā ano eja poŋ yonjoo Poŋgiā." Kianj.

¹⁷*Kawaa gematanoy Siwe gajoba moj iibe ween jaayanoj nano. Eukanoy nama kotakota qama kooŋa kooŋa sombiŋ biiwia koton kanakeewaan elelaon kemakejuti, mono kuuya ii onjoma kokaen jero, "Oŋo mono kawu! Anutunoy jejelombaj somata mozozongoroti, mono iikanoj ajoroowu.

¹⁸ Kan ajoroon kiŋ ponj, kawali galeŋ ano manjaqeqe ejayonjoo busugia newu. Hoos ano hoos qaganoj ramakejuti, mono iyonyo busugia newu. Ejemba kuuya yonjoo busugia mono kaŋ newu. Ejemba uuta kamaanqeqeta, iyanjiaa gawongia menjekuti ano togiaa welengia een qeqejuti, mono kuuya iyonyo busugia newu."

¹⁹ Kawaa gematanoy jejnemba ano baloŋa baloŋa yonjoo kiŋ poŋgiā iyonyonoy mono manjaqeqe tuuŋgi uŋuama kaŋ ajoroogi injiibe. Moŋnoj hoos qaganoj rama manjaqeqe tuuŋgi yonjoo nanoti, mono ii tuarenjeŋ ama onjoma manja aowombaajoy ajoroogi injiibe.

²⁰*Aogi jejnemba meŋ somonjgogi. Gejatootoo ejayakalaya jejnembawaa jeta meŋ angoletu amalaligoroti, ii kaaŋjagadeen jejnembawo meŋ somonjgogi. Gejatootoo ejayakalayanoy angoletu amaiikanoy ejemba tosaanja koi kaŋa ii tiligoŋ onjono jinjauŋ ama laligogi: Ejemba jejnembawaa aasoya meŋ anjalıŋ angoŋ konjiti ano tosianoy uŋayaa waeya meŋ mepeseen laligogiti, ii mono tiligoŋ onjoma laligoro. Oromaa somonjgoŋ gibilgbili hagoŋ oronjgi roŋ salfa jamowaa gere bolanjanoy jeŋ gogorin qeqejiji, mono iikawaa sianoŋ kemeri.

²¹ Kemeru hoos qaganoj rariotwaa buutanonjaa manjawaa soo somata (bainat) karoti, iikanoy mono kiŋ poŋ ano manjaqeqe ejaykuuya ii uŋuro komugi. Komugi kooŋ kuuya yonjonoŋ kouma busugia uuŋ neŋ neŋ timbirinjgogi. Kianj.

20

Satan somonjgogi gbani 1,000:baa so kapuare mirinoj raro.

¹ Kawaa gematanoy Siwe gajoba moj iibe Siwenonjaa kamaaro. Iinoŋ omejjilan yonjoo roŋ dusiita qaa iikawaa kii meria ano gbado somata moj ii borianoj meŋ kamaaro.

²*Gajoba iikanoy kamaan jewenan nemuŋa iliawo (dragon) ii meŋ gbani 1,000 rabaatiwaajoy somonjgoro. Jewenan nemuŋa ii monowaa monoyanonjaa mokoleŋ kolooŋ laligoŋ kouro. Qata moj ii Kileŋaa Toyaa ano Satan.

³Gbani 1,000:baa uutanoj toroqen ejemba kantri so kuuj gomaŋ so jinjauŋ meŋ ambutiwaajoy tiligoŋ onjombabotiaajoy somonjgoro. Somonjgoŋ giliro omejjilan yonjoo roŋ dusiita qaa iikanoy kemero unuuŋa koma sapo ama muŋgej aasonon (siił) qokotaŋ kii nemuŋa kuno kemero uutanoj raro. Kaŋa raro Siwe gajobanoj kokaen jero, "Gbani 1,000 tegoro iikawaa

* ^{19:15:} Wain kasawaa honja osoga (greip) kawaa kaŋgena ii juu somatanoy ama rijijaagi qisigoro apuyanoj dutaa ootanoj lalanoj kemero baket angi kawaa uutanoj kemeŋkeja. Anana uunana mende meleeneň Anutuwaa iriŋa toroqen soono Jiiſasnoj iikawaa siimboboloya moma irijsionsooja rijijaaro kemero Anutuwaa uutanoj olomooro luae koloowaa. * ^{19:17:} Eze 39.17-20 * ^{19:20:}

gematanonj Anutunonj jero mombo isangi kambanj toroga gawoñaj menjaliligowaa." Kaeñ jero.

⁴* Kawaa gematanonj jinkaronj duñja duñja iibe. Anutunonj tosaanja kusuñ ojono ejemba qaagia menj tegowuti, iyonoñonj mono duñja duñja kanoñ kamaañ ragi. Kaanjagadeenj ejemba Jiisawaa kania nañgon jegitiwaajonj ama Anutuwaa Buñja qaawaajonj ama arogia kotogi komugiti, mono iyonoñoo kokoosogia injiibe. Kaanjagadeenj ejemba jejnemba ano iwañ uñaya waeya mende menj mepeseegiti ano iwañ aasoya ii wambusoonjionj me borogianonj mende menj anjalin angonj konjiti, mono iyonoñoo kokoosogia injiibe. Kokosogia ii injiibe mono gbiliñ waagi. Waama Kraistwo gbani 1,000:baa so iwoi kuuya galeñ koma laligowaa.

⁵ Komugiti, iyonoñonjga tosianonj koomunonjga waawaa mutuya iikawaa kambanjonj mende gbiliñgi. Qaagoto, gbani 1,000 ii mambonjgi tegoro iikawaa gematanonj mono gbiliñ waabuya.

⁶ Daeñ yonjonoñ koomunonjga waawaa mutuya kambanjonj gbiliwuti, iyonoñonj mono simbawonjavo ano toroya soraaya kolooju. Kambanj iikanonj gbiliñgo mono indiñja woi mende komuwu. Koomu woiyaa kusuñjanonj mono yonjoo qagianonj mende uro koomu kotiga komuwombaañ amamaawuya. Yonjonoñ mono Anutu ano Kraist yoroo jigo gawonj galenjurugara koloowuya. Ii ano Kraistwo gbani 1,000 ii iwoi kuuya galeñ koma laligonj ubuya. Kianj.

Anutunonj Satambaa qaaya menj tegoro kamaawaa.

⁷ Gbani 1,000 ii tegoro Satan kapuare mirinoñga (kapuwareyanonjga) isangi kamaawaa.

⁸* Kamaañ kema ejemba kantri so tiligoñ oñjomambaajonj balon so liligowaa. Balon goraaya leelee eu emu kema kañ (uugia moñgosooñ) sisau ama oñoma kantri qagara Goog ano Maagog ii kaanjadeenj sokoma kembaa. Anutu tuarenjenj ama manja qewutiwaajonj kuuj ojono ajoroogi jañgogianonj kowewaa sakasimbaa so koloowaa.

⁹ Ajoroog kañ kotonj Israel gomañ sokondaboronj kema Anutuwaanionj kanageso yonjoo sopagia ano Anutuwaa wombó sitia (Jerusalem) ii liligonj rabuya. Kaeñ rabuyato, Anutunonj gere bolanj ano siwenonjga kamaañ menj kotonj oñondaborowaa.

¹⁰ Jenj kotonj oñondabororo Kileñaa Toya tiligonj ojono jinjauñ anjiti, gajoba yonjonoñ ii hagoñ mugi roñ salfa jamowaa gere bolanjanonj menj gogorijlao qej namakeji, mono iikawaa sianoñ kemero. Wala jejnemba ano gejatootoo eja takapolakaya kaanjagadeenj hagoñ orongi iikanonj kemeñ laligojao. Iikanonj asaga gomantiña qanjononj oñootigi tetegoya qaa siimbobolo honombonoñja mende moma laligoñ ubuya. Kianj.

Anutunonj ejemba komugiti, iyonoñ qaagia menj tegowaa.

¹¹* Kawaa gematanonj jinkaronj duñ somata taañaano iikanonj raji, ii iibe. Iibe siwe namononj iwañ jaasewanjanonjga qaoma kemaliri. Kemalinj mombo iriibonjatiwa so mende koloori.

¹² Kemaliri ejemba koomuya uuta ano kamaañqegeta injiibe jinkaronj duñ batanoñ nañgi Anutunonj buk papiaya papiaya kotuno. Papia alia moñ qata laaligo kotigaa qa areñ buk ii kaanjagadeenj kotuno. Kotuma ejemba koomuya yonjoo qaagia gosiro nanamemeñgiaa sunduya buk papianonj oogita ejí, iinoj mono iikawaa so weenjgoñ ejemba menj tegoj ojono.

13 Kowenonj komuŋ kemeŋ laligogiti, ii kowe Toyanoŋ meleema ojono Anutuwaa jaanor kougi. Koomuwaa kondomondoo Toyaa borononj laligogiti, ii Toya iikanonj meleema ojono. Komuŋ koomu gomanonj kemeŋ laligogiti, ii iikawaa Toyanoŋ meleema ojono Anutuwaa jaanor kougi. Kaeŋ kouma asugigi Anutunoŋ qaagia motomotoonj gosiŋ nanamemengiaa so jeŋ tegor ojono.

14 Jen tegor ojono koomuwaa kondomondoo Toyaa ano koomu goman Toyaa ii hagoŋ orongi ronj gere bolarŋ jen gogorinlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianonj kemeri. Gere sia iikanonj kemegiti, iikanonj mono koomu indiŋa woi koloja.

15 Anutunoŋ mombaas qata laaligo kotigaa qa aren buknoŋ mende oogita ero mokolooroti, ii mono hagoŋ muro ronj gere bolarŋ jen gogorinj qeŋ namakeji, iikawaa sianonj kemero. Kianj.

21

Siwe dologa ano namo dologa iriibe.

1*Siwe namo mutuya yoronoŋ kaen qaoma aliri kowenonj kaŋjagadeen mende toroqenj ero. Iikawaa gematanoŋ Siwe ano namo dologa iriibe.

2*Jerusalem donjogga, siti toroya ii Siwenonj Anutuwaa gomanonja kamaaro iibe. Siti ii meagodaborogi iimasiŋsiiŋawo kokaeŋ kolooro: Emba marambaajon maleku iimasiŋsiiŋawo mouma mugi ejaa buŋyawo aitongowatiwaajon menjerenqonj aorj jojorij akadamuyawo nanji, siti kanoŋ mono iikawaa so kolooro iibe.

3*Ii iima nama jinjkaronj duŋnonja qaa moŋ kolooro mobe kotakota qama kokaeŋ nijoro, “Iiba, Anutuwaa mirinonj mono ejemba batugianoŋ kamaaq ejaa. Anutunoŋ batugianoŋ laligoro iwo laligogiti aŋo beŋ Anutugia koloŋ yoŋjowo laligoŋ ubaa.

4*Yoŋjowo laligoŋ jaunqia kuuya kotodaborowaa. Iwoi kuuya wala eroti, iikanonj mono qaondabororo. Kawaajonj mombo mende komugi jinqeŋ mende qabuya ano toroqenj siimbobolo moŋ mende mobuya. Iwoi mombaajon mende amamaan saabuya.”

5Jinjkaronj duŋnajan raj, iinonj kokaeŋ nijoro, “Moba, niinonj jewe ilawoila kuuya mono kolonjaniro gbilia koloowaa.” Kaeŋ nijonj jero, “Qaa ii hoŋa tooŋa uuwoiya qaa, iikawaaajon ii mono papianoŋ oowa.”

6*Toroqenj kokaeŋ nijoro, “Ii jeŋ kotowe koloodaboroja. Niinonj waladeen laligoŋ (iwoi kuuya mokoloonj kanageŋ jewe qaono) konogaga laligoŋ uma laligomaŋa. Kawaa so niinonj tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa tetegoya Ž kolojen. Moŋnonj apuuwaajon moji, niinonj mono laaligo kotigaa apu jaayanonja apu ii kaleŋ mube iikanonja sewanja qaa koson neŋ laligowaa.

7*Moŋnonj lombo kuuya uuguj haamo ambaati, niinonj mono iwaan Anutuya koloŋ iwoi kuuya ii mube iwaan buŋa kolooro noo meraborana koloŋ qana bosima laligowaa.

8“Kaeŋ laligowuyato, tosianonj ejemba jaagianonj jirinjirij ama boŋ mende nama momalaarigia mesaogi uugianonj tilooj, iyoŋoo mirigianoŋ mono roŋ salfa jamowaa gere* bolanjanonj gogorinlao jen namakeji, iikanonj

* **21:1:** Ais 65.17; 66.22; 2 Piito 3.13 * **21:2:** Ais 52.1; 61.10; Ais 3.12 * **21:3:** Eze 37.27; Lew 26.11, 12 * **21:4:** Ais 25.8; 35.10; 65.19 * **21:6:** Ais 55.1 * **21:7:** 2 Sml 7.14; Ond 89.26-27

* **21:8:** Salfa jamowaa geria ii kojuuwa jamoyanonj jen gogorin qen jenkejwiwa so koloja.

ewuya. Yonjoonoj toroqej ejemba koi kaanja yonjonoj kaanjagadeej iikanoj kemej laligowuya: Ejemba unugi komugi serowiliŋ oweŋ hamoqege ama tando lopion waegia meŋ mepeseen qaa qolomolongoya jeŋkejuti, niinoj mono ii hagoŋ onjombe sia iikanoj kemej laligowuya. Ii koomu indinja woi koloowaa." Jinkaŋor duŋjanonja qaa kaen karo mobe. Kianj.

Jerusalem siti dogla ii qaita moy.

⁹ Lombo kanjanjawa konoga 7 kanoŋ qambi 7 saa qegi Siwe gajoba 7 yonjonoj ii meŋ naŋgiti, iyonjoononga moŋnoŋ kaj kokaen nijoro, "Mono kana emba Lama meriaa emba buŋa koloombambaajon anji, ii qendeema gomaŋja."

¹⁰*Kaeŋ nijoro Uŋa Toroyanoŋ nono umbeumbeŋjanor qananoŋ uro Siwe gajoba iikanoj nuano baŋa koriga qabuŋjyawo moŋnoŋ uri. Iikanoj uma siti toroya Jerusalem Siwenoŋ Anutuwaa gomanonja kamaaroti, ii qendeema nono kokaen iibe:

¹¹ Anutuwaa asamararanja iikanoj asariro kokobilibiliannoŋ goul ano kowonjij hoŋjwo sewaŋja uuta iikawaa tani kolooro. Kowonjij hoŋjwo qata jaspa ii kaaro jokanja jokanja kokobilibiliŋiawo meleema asarinkejuti, moŋo iikawaa so tualalakota ero.

¹²*Kiropoya uuta ii akadamuyawo. Kiropoya naguya 12 naŋgi koso-gianoŋ Siwe gajoba 12 sokoma naŋgi. Israel kanagesowaa tuuŋ 12 yonjoo qagia ii nagu iikawaa selegianoj oogita nano.

¹³ Nagu 12 ii leelee eu emu kokaen naŋgi: Ween koukoutanor karoŋ, kemekemetanoŋ karoŋ, Noot waageŋ karoŋ ano Saut waageŋ karoŋ.

¹⁴ Siti kiropo ii kowonjij tando damuyawo 12 iikayonjoo qaganor megi nano. Lama meriaa aposoluruta 12 yonjoo qagia 12 ii tando 12 iikanoj oogita nano.

¹⁵*Siwe gajoba niwo qaa jeroti, iinoŋ siti, iikawaa kiropoya ano naguya 12 iyonoŋ sogia keda ama momambaajon jojoriŋ goul kedaya (rula mesa) meŋ nano.

¹⁶ Siti ii areŋgoŋ megi waŋgoŋa 4 kolooro. Leelee eu emu korigaya ii ororoŋ. Koriga motomotoonj ii goul kedaya iikanoj kedaya ama 2,400 kilomiita kawaa so mokolooro ero.[†] Aaregenja ii kaanjagadeej ororoŋ ero.

¹⁷ Siwe gajobanor kaanjagadeej siti kiropoya ii balor ejawaa kedanoŋ so ama 60 miita mokolooro ero.

¹⁸*Siti kiropoya ii kowonjij hoŋjwo qata jaspa kanoŋ memetaga. Siti anjo ii goul toonoŋ megi asamararanjanor mono kaaro taajaa so asasagawo asariro.

¹⁹ Siti kiropoyaas tandoya ii kowonjij sewaŋja uuta kania kania kanor menjereŋgoŋ megi akadamugiawo kokaen koloogi injibe: Tando mutuya ii kowonjij hoŋjwo qata jaspa mundaya injaŋa tanitani. Tando woiya ii kowonjij asoŋa qata safafia, karoonja ii kowonjij tonŋonjtonŋon qata ageit. Tando 4:ya ii kowonjij tonŋonja qata emerald.

²⁰ Tando 5:ya ii kowonjij nejɔŋgbalaya qata sardoniks. Tando 6:ya ii kowonjij osoga qata karnilian, 7:ŋa ii kowonjij qata krisolait (kwortz), mundaya goul kaaro kaanja. Tandoya 8:ya ii kowonjij asoŋasoŋa qata beril, 9:ŋa ii kowonjij goota qata topaz. Tando 10:ŋa ii kowonjij qata kalsedoni (krisopreis) mundaya tootooyawo, 11:ŋa ii kowonjij gogookota qata jeisint (torkwois). Tando 12:ya ii kowonjij osoga nezɔŋgbala qata ametist.

* **21:10:** Eze 40.2 * **21:12:** Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 † **21:16:** Tuuŋ 12 motomotoonj iikawaaŋjanor 200 kilomiita. * **21:18:** Ais 54.11-12

21 Siti kiropo nagu 12 ii soron kota damuyawo 12 iikanon memetaga. Nagu motomotoon ii soron kota motomotoon kanoj orasiñ memetaga. Sitinon kana eji, ii goul toonoñga megı kaaro taanja kaanja asariro.

22 Siti kuuya yononon Poj Anutu ku-usun kuuya Toya ano Lama meria tororo iriima uugia meleema waegara meñ mepeseenkeju. Kawaajoj jiwowoñ jigo (tempel) mombaajoj mende amamaankeju. Jigo ii mende iibe.

23 *Anutuwaa asamararanonon siti meñ asarin ojono Lama merianon kiwagia kolooja. Kawaajoj ween koiñ asariwaatiwaajon mende amamaankeju.

24 *Iinoj kiwagia koloro kantria kantria yononon iwaas asasaganon kema kañ laligowuya. Namowaa kin poñ poñ yononon bunagia akadamugiawo ii meñ kañ siti iikanon ambuya.

25 *Siti pañgamaña qaa, iikawaajoj kiropo naguya ii kamban moñnoj mende kombuto, suulañ tama nambaa.

26 Kantria kantria yononon uugia meleema akadamugiaa bunagiajonaq awelegon qabuñagiawo koloon laligogiti, ii meñ kañ siti iikanon ambuya.

27 *Ejemba qagia laaligo kotigaa qa aren buknoj oogita eji, iyononondeej mono siti iikanon ubuya. Lama merianon qa aren buk ii galeñ komakeja. Moñnoj uuta tilooji me aŋgonjora imbiloloñawo ama qaa qoloñmoloñgoya jeñkeji, iinoj mono iikanon umambaajon amamaawaa. Kian.

22

Laaligo kotigaa apu gowoya iibe.

1 *Kawaa gematanon Siwe gajoba iikanon laaligo kotigaa apu jaaya gendeema nono Anutu ano Lama meria yoroo jinkaron dunjanoga ujungoñ kañ apu gowoya koloro. Kawaa apuya ii kaaro jokanja jokanja kokobilibili-giawo meleema asariñkejuti, mono iikawaa so tualalakota koloro.

2 *Apu gowoya iikanon sitiwa kana somatanon kamaan biiwia metetereen koton karo. Apu gowoyaa goraayanoj leelee kanoj laaligo kotigaa gereya ii nano. Gere iikawaa hojanonj mono gbani so somanja 12, ii koiñ motomotoombaa uutanonj koloonkeju. Gere iikawaa sejanonj mono kantria kantria ejembanon qeeanje mokoloowutiwaajon ama nanju.

3 *Moñnoj moñ mende toroqen alia seigon qasuaawaa. Anutu ano Lama meria yoroo jinkaron dunjanonj mono siti iikanon ero Lama meriaa gawon meme ejembaurutanonj welen qen muñkeju.

4 Welen qen muñ jaasewaaja iima Anutuwaa qata wambusoongjanoj meñ mokotaagi ewaa.

5 *Gomanj mende toroqen tiiwaa. Poj Anutunoj meñ asarin ojomakejiwaajon kiwa asasagaajon me ween asasagaajon mende amamaawuya. Kaeñ oyanboyan laligoj kamban so tetegoya qaa kin poñ kaanja galenkonkonj gawon meñ laligoj ubuya.

6 Ii iibe Siwe gajobanoj kokaen nijoro, “Buñja qaa mojanj, iikanon mono hoñja toon uuwoiya qaa kolooja. Poj Anutunoj gejatootoo ejemba sololoonj ojomakeji, iinoj mono Siwe gajobaya nii wasin nono asuginj goma laligowe. Iwoi kuuya uulañawo kolooowutiwaas so anji, momalaari ejembaurutanonj ii mobutiwaajon ii asuginj gendeema gombe.” Kian.

* **21:23:** Ais 60.19-20 * **21:24:** Ais 60.3 * **21:25:** Ais 60.11 * **21:27:** Ais 52.1; Eze 44.9 * **22:1:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **22:2:** Jen 2.9; Eze 47.12 * **22:3:** Zek 14.11 * **22:5:** Ais 60.19; Dan 7.18

Jiisasnoj mombo eleema kawaa.

⁷ Jiisasnoj jeja, “Mobu, niinoj mono uulanjäwo eleema kamaña. Tosianoj buk kokawaa gejatootoo qaaaya buñä qen qokotañkejuti, iyoñonoj mono simbawoñawo kolooju.”

⁸ Jon niinoj Buñä qaa koi moma jaana meleeno uñaya iibe. Ii iima modaboron Siwe gajobanoj uña koi qendeema nonoti, niinoj iwaa waeya menj mepeseemambaajoj moma namonoj kamaañ kanianoj simiñ kumbe.

⁹ Simiñ kumbeto, kokaen nijoro, “Ae! Kaeñ mende amba. Niinon gii ano gejatootoo alauruga ano ejemba buk kokawaa Buñä qaaaya buñä qen qokotañkejuti, mono kuuya onjo koorongianoj nama motoon Anutu weleñ qen muñkejoñ. Niiga qaagoto, mono Anutu waeya menj mepeseenkeba.”

¹⁰ Kaeñ jeñ kokaen nijoro, “Kamban torija. Kawaajoj buk kokawaa gejatootoo qaayanoj aasanqoyanoj ewabotiaajon ii papia-noj oowato, ii mono muñgeñ aasonoj (siiñ) mende qokotaawa.

¹¹*Bologa menjkeji, iinoj mono toroqen kaeñ menj kileqileewa. Tiloon laligoji, iinoj mono toroqen tilooj aŋgonjorayawo koloon laligowa. Nanamemenj dindiña amakeji, iinoj mono toroqen dindiñagadeen ama menj laligowa. Soraaya koloonkeji, iinoj mono toroqen soraaya totoon koloon laligowa.” Siwe gajobanoj kaeñ nijoro.

¹²*Jiisasnoj jeja, “Mobu, niinoj mono uulanjäwo eleema kamaña. Kamajati, iikanoj mono tawagia menj kamaña. Nanamemenjia ama menj laligogiti, mono ii gosin iikawaa so tawagia motomotoon onjomajia.

¹³*“Niinon kanakanaiyanoj mutuya laligon (iwoi kuuya mokoloon kanagen jewe qaono) tetegoyanoj konoga koloon laligomaña. Iikawaa so niinon A ano Z, tere nemuñja mutuya ano tetegoya koloojeñ.

¹⁴*“Niinon ejemba malekugia galeñ komakejuti, iyonoojoj kiropo naguya horowe saanoj siti uutanooj ugi mende aŋgoj koma onjombe laaligo kotigaa gere hoñä newuya. Kawaajoj opo malekugia galeñ koma soŋgbamakejuti, ejemba iyononoj mono simbawoñawo ano oyanboyan kolooju.

¹⁵“Yononoj oyanboyan mokoloowuto, tosaanjä yonoojoj nagu koma somongwe seleenjeñ laligowuti, ii ejemba koi kaanja: Kasu kaanja serowiliñ ama oweñ hamoqeqe amakeju. Serowiliñ ama ejemba uñugi komunkeju. Tando lopion waegia menj mepeseenkeju ano angomokolombaas siñja moma ii amakeju. Ejemba kaanja kuuya ii mono kiropo seleenjeñanoj laligowuya.

¹⁶*“Jiisas niinoj gajobana wasiwe liligon uumeleenj kanageso onjojoj gejatootoo qaa koi naŋgoj injjonkebaa. Niinon kin Deiwidwaa wanjaleya ano mundaña koloojeñ. Niinon gomaambawaa widia asamararanawo koloon asariñkejeñ.” Jiisasnoj kaeñ jero.

¹⁷*Uñja Toroya ano emba buñaya yoronoj kokaen jeñkejao, “Jiisas, gii mono kawa.” Kaeñ jeri mobuti, onjo mono kaanjadeen kokaen jewu, “Jiisas, gii mono kawa.”

Moñnoj apuwaajon moji, iinoj mono kawa. Moñnoj laaligo kotigaa apuwaajon siñja moji, iinoj mono kañ ii kalenja aŋaliñ aŋgoj kombaa. Kiñ.

Galeñ meme ano jojopañ qaa tetegoya

* **22:11:** Dan 12.10 * **22:12:** Ais 40.10; 62.11; Ond 28.4; Jer 17.10 * **22:13:** Ais 1.8, 17; 2.8; Ais 44.6; 48.12 * **22:14:** Jen 2.9; 3.22 * **22:16:** Ais 11.1, 10 * **22:17:** Ais 55.1

18* Niinoj buk kokawaa gejatootoo qaaya mobuti, kuuya onjojonj galen meme qaa kokaen jejen: Mojnon gejatootoo qaa koiwo qaa moj toroqen jewati, lombo kanjanjwo koloowaatiwaa qaaya buk kokanoj ooweti, Anutunoj ii mono iwaqaganonj ano ubaa.

19 Mojnonj buk kokawaa gejatootoo qaaya iikanonja qaa moj qete-gowaati, Anutunoj mono ii angoj kono laaligo kotigaa gere hoja mende nej siti toroyanoj mende ubaa. Iikawaa qaaya Anutunoj somonjgoro buk kokanoj ooweto, qaa iikanonj mono iwaanoj hojajwo mende koloowaa.

20 Buja qaa koi naangoj jeji, iinoj kokaen jeja, “Qaa ii onjanonj. Niinoj mono uulanjwo eleema kamaaja.”

Kaej jero niinoj kokaen jejen, “Qaa ii onjanonj. Oo Poj Jiisas, gii mono kawa.”

21 Poj Jiisaswaa kalejmoriajanonj mono kuuya onjowo ewa. Qaa ii onjanonj.

* **22:18:** Dut 4.2; 12.32

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matuyuu 1.1-2.12
2	Matuyuu 2.13-3.6
3	Matuyuu 3.7-4.11
4	Matuyuu 4.12-25
5	Matuyuu 5.1-26
6	Matuyuu 5.27-48
7	Matuyuu 6.1-24
8	Matuyuu 6.25-7.14
9	Matuyuu 7.15-29
10	Matuyuu 8.1-17
11	Matuyuu 8.18-34
12	Matuyuu 9.1-17
13	Matuyuu 9.18-38
14	Matuyuu 10.1-23
15	Matuyuu 10.24-11.6
16	Matuyuu 11.7-30
17	Matuyuu 12.1-21
18	Matuyuu 12.22-45
19	Matuyuu 12.46-13.23
20	Matuyuu 13.24-46
21	Matuyuu 13.47-14.12
22	Matuyuu 14.13-36
23	Matuyuu 15.1-28
24	Matuyuu 15.29-16.12
25	Matuyuu 16.13-17.9
26	Matuyuu 17.10-27
27	Matuyuu 18.1-22
28	Matuyuu 18.23-19.12
29	Matuyuu 19.13-30
30	Matuyuu 20.1-28
31	Matuyuu 20.29-21.22

February

date	Scripture
1	Matuyuu 21.23-46
2	Matuyuu 22.1-33
3	Matuyuu 22.34-23.12
4	Matuyuu 23.13-39
5	Matuyuu 24.1-28
6	Matuyuu 24.29-51
7	Matuyuu 25.1-30
8	Matuyuu 25.31-26.13
9	Matuyuu 26.14-46
10	Matuyuu 26.47-68
11	Matuyuu 26.69-27.14
12	Matuyuu 27.15-31
13	Matuyuu 27.32-66
14	Matuyuu 28.1-20
15	Maak 1.1-28
16	Maak 1.29-2.12
17	Maak 2.13-3.6
18	Maak 3.7-30
19	Maak 3.31-4.25
20	Maak 4.26-5.20
21	Maak 5.21-43
22	Maak 6.1-29
23	Maak 6.30-56
24	Maak 7.1-23
25	Maak 7.24-8.10
26	Maak 8.11-9.1
27	Maak 9.2-29
28	Maak 9.30-10.12

date	Scripture
1	Maak 10.13-31
2	Maak 10.32-52
3	Maak 11.1-26
4	Maak 11.27-12.17
5	Maak 12.18-37
6	Maak 12.38-13.13
7	Maak 13.14-37
8	Maak 14.1-21
9	Maak 14.22-52
10	Maak 14.53-72
11	Maak 15.1-47
12	Maak 16.1-20
13	Luuk 1.1-25
14	Luuk 1.26-56
15	Luuk 1.57-80
16	Luuk 2.1-35
17	Luuk 2.36-52
18	Luuk 3.1-22
19	Luuk 3.23-38
20	Luuk 4.1-30
21	Luuk 4.31-5.11
22	Luuk 5.12-28
23	Luuk 5.29-6.11
24	Luuk 6.12-38
25	Luuk 6.39-7.10
26	Luuk 7.11-35
27	Luuk 7.36-8.3
28	Luuk 8.4-21
29	Luuk 8.22-39
30	Luuk 8.40-9.6
31	Luuk 9.7-27

date	Scripture
1	Luuk 9.28-50
2	Luuk 9.51-10.12
3	Luuk 10.13-37
4	Luuk 10.38-11.13
5	Luuk 11.14-36
6	Luuk 11.37-12.7
7	Luuk 12.8-34
8	Luuk 12.35-59
9	Luuk 13.1-21
10	Luuk 13.22-14.6
11	Luuk 14.7-35
12	Luuk 15.1-32
13	Luuk 16.1-18
14	Luuk 16.19-17.10
15	Luuk 17.11-37
16	Luuk 18.1-17
17	Luuk 18.18-43
18	Luuk 19.1-27
19	Luuk 19.28-48
20	Luuk 20.1-26
21	Luuk 20.27-47
22	Luuk 21.1-28
23	Luuk 21.29-22.13
24	Luuk 22.14-34
25	Luuk 22.35-53
26	Luuk 22.54-23.12
27	Luuk 23.13-43
28	Luuk 23.44-24.12
29	Luuk 24.13-53
30	Jon 1.1-28

date	Scripture
1	Jon 1.29-51
2	Jon 2.1-25
3	Jon 3.1-21
4	Jon 3.22-4.3
5	Jon 4.4-42
6	Jon 4.43-54
7	Jon 5.1-23
8	Jon 5.24-47
9	Jon 6.1-21
10	Jon 6.22-40
11	Jon 6.41-71
12	Jon 7.1-29
13	Jon 7.30-52
14	Jon 7.53-8.20
15	Jon 8.21-30
16	Jon 8.31-59
17	Jon 9.1-41
18	Jon 10.1-21
19	Jon 10.22-42
20	Jon 11.1-53
21	Jon 11.54-12.19
22	Jon 12.20-50
23	Jon 13.1-30
24	Jon 13.31-14.14
25	Jon 14.15-31
26	Jon 15.1-27
27	Jon 16.1-33
28	Jon 17.1-26
29	Jon 18.1-24
30	Jon 18.25-19.22
31	Jon 19.23-42

date	Scripture
1	Jon 20.1-31
2	Jon 21.1-25
3	Aposol Gawonj Meme 1.1-26
4	Aposol Gawonj Meme 2.1-47
5	Aposol Gawonj Meme 3.1-26
6	Aposol Gawonj Meme 4.1-37
7	Aposol Gawonj Meme 5.1-42
8	Aposol Gawonj Meme 6.1-15
9	Aposol Gawonj Meme 7.1-29
10	Aposol Gawonj Meme 7.30-50
11	Aposol Gawonj Meme 7.51-8.13
12	Aposol Gawonj Meme 8.14-40
13	Aposol Gawonj Meme 9.1-25
14	Aposol Gawonj Meme 9.26-43
15	Aposol Gawonj Meme 10.1-33
16	Aposol Gawonj Meme 10.34-48
17	Aposol Gawonj Meme 11.1-30
18	Aposol Gawonj Meme 12.1-23
19	Aposol Gawonj Meme 12.24-13.12
20	Aposol Gawonj Meme 13.13-41
21	Aposol Gawonj Meme 13.42-14.7
22	Aposol Gawonj Meme 14.8-28
23	Aposol Gawonj Meme 15.1-35
24	Aposol Gawonj Meme 15.36-16.15
25	Aposol Gawonj Meme 16.16-40
26	Aposol Gawonj Meme 17.1-34
27	Aposol Gawonj Meme 18.1-21
28	Aposol Gawonj Meme 18.22-19.12
29	Aposol Gawonj Meme 19.13-41
30	Aposol Gawonj Meme 20.1-38

date	Scripture
1	Aposol Gawoŋ Meme 21.1-16
2	Aposol Gawoŋ Meme 21.17-36
3	Aposol Gawoŋ Meme 21.37-22.16
4	Aposol Gawoŋ Meme 22.17-23.10
5	Aposol Gawoŋ Meme 23.11-35
6	Aposol Gawoŋ Meme 24.1-27
7	Aposol Gawoŋ Meme 25.1-27
8	Aposol Gawoŋ Meme 26.1-32
9	Aposol Gawoŋ Meme 27.1-20
10	Aposol Gawoŋ Meme 27.21-44
11	Aposol Gawoŋ Meme 28.1-31
12	Room Tere 1.1-17
13	Room Tere 1.18-32
14	Room Tere 2.1-24
15	Room Tere 2.25-3.8
16	Room Tere 3.9-31
17	Room Tere 4.1-12
18	Room Tere 4.13-5.5
19	Room Tere 5.6-21
20	Room Tere 6.1-23
21	Room Tere 7.1-14
22	Room Tere 7.15-8.6
23	Room Tere 8.7-21
24	Room Tere 8.22-39
25	Room Tere 9.1-21
26	Room Tere 9.22-10.13
27	Room Tere 10.14-11.12
28	Room Tere 11.13-36
29	Room Tere 12.1-21
30	Room Tere 13.1-14
31	Room Tere 14.1-23

date	Scripture
1	Room Tere 15.1-21
2	Room Tere 15.22-16.7
3	Room Tere 16.8-27
4	Korint Tere 1 1.1-17
5	Korint Tere 1 1.18-2.5
6	Korint Tere 1 2.6-3.4
7	Korint Tere 1 3.5-23
8	Korint Tere 1 4.1-21
9	Korint Tere 1 5.1-13
10	Korint Tere 1 6.1-20
11	Korint Tere 1 7.1-24
12	Korint Tere 1 7.25-40
13	Korint Tere 1 8.1-13
14	Korint Tere 1 9.1-18
15	Korint Tere 1 9.19-10.13
16	Korint Tere 1 10.14-11.1
17	Korint Tere 1 11.2-16
18	Korint Tere 1 11.17-34
19	Korint Tere 1 12.1-26
20	Korint Tere 1 12.27-13.13
21	Korint Tere 1 14.1-17
22	Korint Tere 1 14.18-40
23	Korint Tere 1 15.1-28
24	Korint Tere 1 15.29-58
25	Korint Tere 1 16.1-24
26	Korint Tere 2 1.1-11
27	Korint Tere 2 1.12-2.11
28	Korint Tere 2 2.12-17
29	Korint Tere 2 3.1-18
30	Korint Tere 2 4.1-12
31	Korint Tere 2 4.13-5.10

date	Scripture
1	Korint Tere 2 5.11-21
2	Korint Tere 2 6.1-13
3	Korint Tere 2 6.14-7.7
4	Korint Tere 2 7.8-16
5	Korint Tere 2 8.1-15
6	Korint Tere 2 8.16-24
7	Korint Tere 2 9.1-15
8	Korint Tere 2 10.1-18
9	Korint Tere 2 11.1-15
10	Korint Tere 2 11.16-33
11	Korint Tere 2 12.1-10
12	Korint Tere 2 12.11-21
13	Korint Tere 2 13.1-14
14	Galesia Tere 1.1-24
15	Galesia Tere 2.1-16
16	Galesia Tere 2.17-3.9
17	Galesia Tere 3.10-22
18	Galesia Tere 3.23-4.20
19	Galesia Tere 4.21-5.12
20	Galesia Tere 5.13-26
21	Galesia Tere 6.1-18
22	Efesus Tere 1.1-23
23	Efesus Tere 2.1-22
24	Efesus Tere 3.1-21
25	Efesus Tere 4.1-16
26	Efesus Tere 4.17-5.2
27	Efesus Tere 5.3-33
28	Efesus Tere 6.1-24
29	Filipai Tere 1.1-26
30	Filipai Tere 1.27-2.18

date	Scripture
1	Filipai Tere 2.19-3.6
2	Filipai Tere 3.7-4.1
3	Filipai Tere 4.2-23
4	Kolosi Tere 1.1-20
5	Kolosi Tere 1.21-2.7
6	Kolosi Tere 2.8-23
7	Kolosi Tere 3.1-17
8	Kolosi Tere 3.18-4.18
9	Tesalonaika Tere 1 1.1-2.9
10	Tesalonaika Tere 1 2.10-3.13
11	Tesalonaika Tere 1 4.1-5.3
12	Tesalonaika Tere 1 5.4-28
13	Tesalonaika Tere 2 1.1-12
14	Tesalonaika Tere 2 2.1-17
15	Tesalonaika Tere 2 3.1-18
16	Timotiwa Tere 1 1.1-20
17	Timotiwa Tere 1 2.1-15
18	Timotiwa Tere 1 3.1-16
19	Timotiwa Tere 1 4.1-16
20	Timotiwa Tere 1 5.1-25
21	Timotiwa Tere 1 6.1-21
22	Timotiwa Tere 2 1.1-18
23	Timotiwa Tere 2 2.1-21
24	Timotiwa Tere 2 2.22-3.17
25	Timotiwa Tere 2 4.1-22
26	Taituswaa Tere 1.1-16
27	Taituswaa Tere 2.1-14
28	Taituswaa Tere 2.15-3.15
29	Filemombaa Tere 1.1-25
30	Hibruu Tere 1.1-14
31	Hibruu Tere 2.1-18

date	Scripture
1	Hibruu Tere 3.1-19
2	Hibruu Tere 4.1-13
3	Hibruu Tere 4.14-5.14
4	Hibruu Tere 6.1-20
5	Hibruu Tere 7.1-19
6	Hibruu Tere 7.20-28
7	Hibruu Tere 8.1-13
8	Hibruu Tere 9.1-10
9	Hibruu Tere 9.11-28
10	Hibruu Tere 10.1-18
11	Hibruu Tere 10.19-39
12	Hibruu Tere 11.1-16
13	Hibruu Tere 11.17-31
14	Hibruu Tere 11.32-12.13
15	Hibruu Tere 12.14-29
16	Hibruu Tere 13.1-25
17	Jeimswaanonj Tere 1.1-18
18	Jeimswaanonj Tere 1.19-2.17
19	Jeimswaanonj Tere 2.18-3.18
20	Jeimswaanonj Tere 4.1-17
21	Jeimswaanonj Tere 5.1-20
22	Piitowaanoj Tere 1 1.1-12
23	Piitowaanoj Tere 1 1.13-2.10
24	Piitowaanoj Tere 1 2.11-3.7
25	Piitowaanoj Tere 1 3.8-4.6
26	Piitowaanoj Tere 1 4.7-5.14
27	Piitowaanoj Tere 2 1.1-21
28	Piitowaanoj Tere 2 2.1-22
29	Piitowaanoj Tere 2 3.1-18
30	Jombaanonj Tere 1 1.1-10

date	Scripture
1	Jombaanoj Tere 1 2.1-17
2	Jombaanoj Tere 1 2.18-3.2
3	Jombaanoj Tere 1 3.3-24
4	Jombaanoj Tere 1 4.1-21
5	Jombaanoj Tere 1 5.1-21
6	Jombaanoj Tere 2 1.1-13
7	Jombaanoj Tere 3 1.1-14
8	Juudawaanoy Tere 1.1-25
9	Isaisaanj 1.1-20
10	Isaisaanj 2.1-17
11	Isaisaanj 2.18-3.6
12	Isaisaanj 3.7-22
13	Isaisaanj 4.1-11
14	Isaisaanj 5.1-14
15	Isaisaanj 6.1-17
16	Isaisaanj 7.1-17
17	Isaisaanj 8.1-13
18	Isaisaanj 9.1-21
19	Isaisaanj 10.1-11
20	Isaisaanj 11.1-19
21	Isaisaanj 12.1-18
22	Isaisaanj 13.1-18
23	Isaisaanj 14.1-20
24	Isaisaanj 15.1-8
25	Isaisaanj 16.1-21
26	Isaisaanj 17.1-18
27	Isaisaanj 18.1-24
28	Isaisaanj 19.1-21
29	Isaisaanj 20.1-15
30	Isaisaanj 21.1-27
31	Isaisaanj 22.1-21

Diksenari (*glossary*)

Qaa kota waŋa iikawaa kaniagia

1) toroya, qaita moŋ, soraaya, kowoga, solanja, tak-kootoya, Anutuwaa buŋa, tiriŋkootoya, (*holy, set apart, clean*)

Anutu ano iwaanoŋ iwoi ii 1) toroya ano 2) qaita moŋ: Anutunoŋ toroya laligoro singisongonanaa ironja nonombabotiwaaŋ toroko moma ku-usuŋa romongonin jenenana oronkeja. Zioz ano ejemba ii 3) soraaya, jewoŋja qaa. Miri, jigo, kamban ano samoŋ ii 4) kowoga: Miri kowoga ii meŋ tilooŋonatiwaa so qaago. Kamban kowoganoŋ gawoŋ mewombotiwaa songo eja. Samoŋ kowoga ii siŋgisongonanaa mende jokoloŋ eej tondu newonjatiwaa so qaago. Nanameŋeŋ ano gawoŋ ii 5) solanja: Gawoŋ solanja ii singisongo qaganonj mewombaajon ammaawoŋa. Nanameŋeŋ solanja iikayadeen mono Anutuwaaŋon sokona. Anutuwaa gejatootoo ejemba ii 6) tak-kootoya ano 7) tiriŋkootoya koloju. *Holy (set apart)* qaa tosaŋa ii 8) Anutuwaa buŋa, 9) tiriŋkootoya. Buŋa Tere Buk ii tiriŋkootoya.

Holy qaawaa kania ii kokaŋeŋ: Iwoi moŋ ii bologa kuuya iikanonja gosiŋ mendeengi singisongononja soraiŋ qaita moŋ koloŋ yanodeen (*set apart*) Anutuwaaŋon noŋ qeŋ eja. Anutunoŋ mombaa siŋgisongoya mesaoji eej, iinoŋ mono solanjanin diŋgoro Uŋjaya Toroya uutanonj ano kolonjanin morota ano soraaya koloowaa.

2) Uŋa Toroya (*Holy Spirit*)

Uŋa Toroya ii Anutuwaaŋon Uŋjaya. Iwaanoŋ jewolfja me kokojinjinja moŋ mende totoŋ eja. Iinoŋ ejemba uugia meleengiti, ii inaaŋ sololoŋ nonono uumeleeoŋ laaligoŋ laaligoŋ.

Uŋa Toroyanoŋ bedu meŋ inaaaja (*anointing of the Holy Spirit*)

Kaeŋ ano uuta geregere kolooro Anutuwaa gawoŋa awaagadeen menjkeja.

3) Kaleŋmoriaŋ (*grace, marimari*)

Anana iwoi awaa buŋa qeŋ awoŋjatiwaa so mende koloojonto, Anutunoŋ kileŋ uusiŋja so eej kiankomun niniima koboŋ kaleŋa honoŋa qaa nonomambaajon moja.

4) Kiaŋkomu (*mercy*)

Moŋnoŋ iwoi ano qaanananoŋ komuja. -*Pasowa*: Kiaŋkomu kendoŋ, Goukoŋkoŋ kendoŋ

5) akadamu, qabuŋa, asamararaŋ, ku-usuŋ, (*glory*)

Iwoi ii akadamuyawo. Ejemba qabuŋagiawo. Anutu asamararaŋawo ano ku-usuŋawo.

6) Anutuwaa iriŋsonjsoonj, kazi, uuduuduu (*God's wrath*)

Jon 3.36 Siŋgisonjo anij Anutuwaa iriŋa soono kazio qanananoŋ ano uma ewaa. Jopagoŋ nonomakejato, siŋgisongonanaaŋ iriŋa soomakeja.

7) Siŋgisonjo (*sin*)

Anutu Toroyaa uusiŋja qeŋ uugujonj, ii iwoi kanjanjawo. Iriŋa soono ironja meleeno qanananoŋ uja. Koposo (*mistake*) ii qaa afaanja. Anutuwaa qaa jakewaaŋon oŋanor jenenana oronkeja.

Siŋgisongonana kokaŋeŋ jokoloowonja:

Oo Anutu toroya, nii ejemba doogoyanoŋ goo jaasewanjanon nanjeŋ. Nii koloowetinonja kanaŋi bologa kania kania ama tomenjanon meŋ laligowe. Kawaajon giinonj mono Jisiaswaa kaleŋmoriaŋaŋjonaŋ ama

siŋgisongonā mesaon̄ nomba. Mesaon̄ noma Buŋa qaaga dindiŋa noo uunanoŋ̄ ama mindiŋ̄oŋ̄ nomba. Ku-usuŋ̄janon̄ laaligoŋ̄ mindiŋ̄oro saan̄oŋ̄ gbilij goo laaligo gbilianoŋ̄ keuma laligoman̄. Ii oŋ̄an̄oŋ̄. Iisan̄ qaa

Anutunoŋ̄ siŋgisonjogia mesaon̄ oŋ̄on̄ja. Iinoŋ̄ Meria motoŋ̄o ii ananaa siŋgisongonananoŋ̄ solajaniwaatiwaajoŋ̄ ama wasiro namonoŋ̄ kamaaro. Kamaaŋ̄ kaleŋ̄moriaŋ̄ nonoma siŋgisongonā songbanja. Ii mono moma laariwu. Ii moma laarigi iinoŋ̄ aŋ̄uan̄o gowokouruta koloogi Urjaya Toroya uugianoŋ̄ ama oŋ̄ombaa. Oo Pon̄, ii nonoonoŋ̄ mono kaen̄ koloowa.

- 8) kokojinjiŋ̄awo, qaamuun̄awo, (*demon possessed*)
omeyawo, andoleiŋ̄awo, omenoŋ̄ buuta somon̄goro qaamuun̄ koloja
- 9) 1) hamo qero 2) letoma 3) oyaŋ̄boyaŋ̄ koloja, 4) uuta meleema 5) Siwewaa buŋa koloja, 6) waŋ̄a somon̄goŋ̄ 7) metogoŋ̄ 8) wama 9) aŋ̄goŋ̄ kono 10) qeangoja. *Salvation, save, get saved, rescue, kisim bek*
Moŋ̄noŋ̄ kere yoŋ̄oo borogianoŋ̄ kemero alianon̄ ii metogoŋ̄ waŋ̄a somon̄goŋ̄. Iikawaa so bologa ama Satambaa boronon̄ kemen̄ tiwilaawom̄ baajoŋ̄ ama uunana meleemboŋ̄at̄i eeq̄, Jiiſasnoŋ̄ mono siŋgisongonana mesaon̄ hamo qeŋ̄ nonoma koomunon̄ga metogoŋ̄ nunuama laaligo kotiganon̄ nonoombaa. Gere sianoŋ̄ kemebombotiaaŋ̄oŋ̄ aŋ̄goŋ̄ koma nonono letoma qeaŋ̄goŋ̄ Siwewaa buŋa koloŋ̄ eu uma oyaŋ̄boyaŋ̄ oompeleŋ̄ laligowon̄a.
- 10) Hamoqeqe Toya (Hibruu qaanoŋ̄) Mesia, (Griik qaanoŋ̄) Kraist. (*Saviour; Messiah, Healer, Restorer*)
Iinoŋ̄ siŋgisongo, qinji, ji, kokojinjiŋ̄, lombo, jinjauŋ̄, siiŋsereren̄ toroko momo, koomu ano bologa tosaan̄a kuuya iikanon̄a donjhamo qeŋ̄ nonoma laaligo doŋ̄goga nonono kotiŋ̄ laligowon̄a. Gejatootoo ejembaŋ̄oŋ̄ Hamoqeqe Toyanoŋ̄ asugiwaatiwa qaa waladeeŋ̄ jegiti, Jiiſasnoŋ̄ iikawaa so asugiro.
- 11) moma bolij ajoa (*regret, feel sorry, be penitent, repent, do penance, rue*)
Moŋ̄noŋ̄ kania bologa moma koton̄go siŋgisongo laaligoya gema qeŋ̄ Anutunoŋ̄ ii mesaowaatiwaajoŋ̄ qama koolij uusiŋ̄a otaamambaajoŋ̄ jeja.

12) Siwewaa kii meria (*confession*)

Kawaa leeya woi: I) Siŋgisongonana jeŋ̄ asuginiŋ̄ (jokolooniŋ̄) II) Anutunoŋ̄ ii mesaoro moma laarijoŋ̄. Moma laariŋ̄ "Ii oŋ̄an̄oŋ̄," jeŋ̄ moniŋ̄ Anutu Siwenon̄ laligoji, iinoŋ̄ aŋ̄o jeŋ̄ solajaniŋ̄ nononja, mono iikaen̄ koloowaa.

Tania karooŋ̄: 1) Kana songiniŋ̄, ii nonananodeen̄ aasaŋgoyanoŋ̄ Anutuwaaajoŋ̄ jeŋ̄ asugiwoŋ̄a (jokoloowon̄a), 2) Anutuwaa gawoŋ̄ meme mombaajoŋ̄ lombonana jeŋ̄ asuginiŋ̄ (jokolooniŋ̄) aasaŋgoyanoŋ̄ ewaa, 3) uumeleen̄ kanageso yoŋ̄oo jaagianoŋ̄ siŋgisongonana asuganoŋ̄ jeŋ̄ koloowon̄a. Kraistnoŋ̄ siŋgisongo somon̄gwombaoŋ̄oŋ̄ ama isambombaa ku-usuŋ̄a me kiiya woi ii gowoko nonoo boronanananoŋ̄ anota eja. Mat 16.19; Jon 20.22-23

Uwaa ala ilailaa nononoŋ̄ Anutuwaa uusiŋ̄a qaawaa so gawoŋ̄ meniŋ̄ balonoŋ̄ ano Siwenon̄ hoŋ̄awo koloonkeja. Pon̄ Jiiſasnoŋ̄ aŋ̄o menkeji, mono iikawaa so amakeja. Kawaaajoŋ̄ jojopaŋ̄ qaa qoto- goŋ̄ siŋgisongo anjoni, ii mono moma bolij aŋ̄oŋ̄ laaligo bologa gema qeŋkebon̄a. Kaen̄ anin̄ siŋgisongonana jeŋ̄ solajaniŋ̄ mombo horon̄ uumeleen̄ kanagesowaa sopa uutanoŋ̄ nonoomakeja. Kaento, mon̄

moronoj uumeleen mende ama laj laligoji, iwaa singisongoya mono ano qaganonj en samon toroya kowoga newombotiaajon angoj koma nonomakeja.

13) Momalaari (*faith, bilip, trust, mananasij*)

Nonoo momonana kotiga kania kania ejato, Anutu moma laarionji, iikanonj mono uunana kolojaniro laaligonananoj utegoro letomboja. Selenana melenqeleen ama wanana qembononj laarijkejoji, iikawaa so uunana meleema Anutuwaaanoj laariwoja. Anutunoj momalaari kalengaga nonono iikanonj mono naangoj nonoma nunuama iyanja ben-toton uutanonj nonoombaa. Momalaari qaganonj qama koolinij angoleto koloonkeja. Momakotikotii qaa ii mesaowonja. Ii uuwoiyawo.

Momalaari qaa (Mamanasij dâj)

Nii Mañ Anutu moma laarin mujen. Iinon ku-usuñ kuuyaa Toyaa laligon Siwe namo mokoloñ orono.

Nii Jiisas Kraist moma laarin mujen. Iinon Anutuwaa Meria mottoongonj laligonj Pognanä kolojoa. Ii Uña Toroyanon menj letoma muro emba saran Marianonj koro ama mero. Mero laligon gawana Pontius Pilotwaa kambaronj siimbobolo moro maripoononj qegi komuro ronj konjgi. Roñ konjgi koomuwaa senjonj gomanonj kemen laligonj weenj karoon kolooro koomunonja waaro. Waama laligon Siwenonj uma Mañ Anutu, ku-usuñ kuuyaa Toyaa boro dindinjanonj raja. Rama laligon iikanonja eleema kamaaj laligojoni ano koomuya ananaa qaanana jej tegomambaajoj kawaa.

Nii Uña Toroya moma laarin mujen. Iinon ejemba soraaya mindirinj somonjonj nonono uumeleen kanageso tak-kootoya somata motoonj koloon laligojon. Kaeñ laligonj singisongonana mesaonkeja. Mesaonj laligoro komuniñ koomunonja menj gblinj nonono selewo waama laaligo kombombañja tetegoya qaa laligonj ubonja. Qaa ii ojanonj.

14) qaa qootogo, yanqisen, momalaaria qaa (*unbelief*)

Ejemba tuuj woi laligojon: uumeleen me momalaari ejemba ano leegenganoj uumeleembaa gadokopa me yanqisenj ano qaa qootogo ejemba.

15) jejeromoñromoñ (*hope*)

(iwoi koloowaatiwaajon) jejeromoñromoñ ama mambonja

16) qamakooli (*prayer*)

Anutuwao amijmomo. Anutuwaaajoj qaanana ijoniñ qaaya jero momakejoj. Mindimindiri qa qamakooli iikawaa uutanoj qamakooli koi kaajaa kaajaa eja: Uunana menj kululuñ ananaajon 1) welema 2) qisín 3) dangisenj jej 4) mepeseen (*praise*) 5) Anutuwaa waeya menj (*worship*) 6) tosaanjañ yonjoojona am qama koolinkejoj (*intercession*).

Pombañoñ qamakooli

Nonoo Mañnana, gii Siwenonj laligojaj. Goo qaga mono toroya ewa. Mono galeñ koma nonona bentotoñgaa hoja koloowa. Goo uusiingga Siwenonj teñ komakejuti, ii mono namononj kaanjideenj koloowa. Ketewaa neneya ii mono sonananonj nonomba. Tosianonj singisongo ama nononjiti, nono ii mesaonj oñonjoni eej, iikawaa so mono nonoononj singisongo songbama nonomba. Angobatononj kamaaj nunuwabotiaajon mono angoj koma nonoma Kilegaa Toyaa borononja metogonj nonomba. Gii geengo bentotoñ Toyaa, ku-usuñ Toyaa ano asamararañ Toyaa ii kambanja kambanja laligonj kouma laligona ano tetegoya qaa laligonj ubaga. Ii ojanonj.

17) uujopa, uukaleñ (*love, pasin bilong givim bel, manjauñ*)

Anutu uujopa Toyanoŋ jopagoŋ nonono moma meleema Anutu jopagoŋ qaaya teŋ koma ejemba tosaanə kaanjagadeeŋ jopagoŋ onjomakeboŋa. Uujopawaa ku-usuŋa ii uuta ano tetegoya qaa. Ii kazi ano bologa kuuya haamo ama unjuugunkeja. 1 Kor 13

Anutu jopagoŋ mubonə me qaago, iinon kileŋ (tawaya qaa) pondan jopagoŋ nonomakeji, ii *agape love*. Ejanoŋ embawaajən siŋŋa moro horoŋi, ii *eros love*. Agimin ajoaotı, ii *sex love*. Ala-alə menj aonkejoŋi, ii *fileia love*. Kantrinana me gomanana uukaleŋ ama munkejoŋi, ii uusoomorŋo (*filantropic love*). -*Dear: wombo ala, komunjua ala, jojopan ala.*

18) Oligaa Buŋa (*Gospel*, Binje Bianj)

Oligaa Buŋa ii motoongo ano eja fooyanoŋ ii oogiti, qagia Matyuu, Maak, Luuk ano Jon. -*Law*: Kana qaa. -*Prophets*: Gejatoootoo yoŋoonyoŋ Buju Tere

19) takapolakaya (*false*)

Gejatoootoo ejemba me qaa takapola-kaya ii gisomaso, doogoya, irinŋqirinja, umaqenj-kamaanqenjəwo; *fruitless*: gipeya, auta, gorosonja

20) Anutwaanor bentotoŋ (*God's Kingdom*, Anutre uuman)

Ii gomanj me totoŋ moŋ qaagoto, ejemba uugia meleema Satambaa ometotoŋ mesaŋ Anutwaanor qokotaagi galen koma ojono qaaya baatanor totoŋ iikanor laaligo kombombaŋa laligoju. Kanageŋ iikawaa tania kuuya qaita moŋ ii Siwe uutanor uma iibonja.

21) Satambaa ometotoŋ (*Kingdom of Satan*),

Satan ii beŋ qaago. Kawaajon iwaal totoŋjaajon ometotoŋ jejon. Deiwidwaa kantri totoŋ (*Kingdom of David*); Papua Nuginiwaa kantri totoŋ

22) doweya meja (*redemption, ransom*)

Kerenorj alanana qelanjinj mero tawa ama doweya meninj isano eleema kawaa. Jiiasnoŋ iyanja sele busuya ama downenana mero.

23) Anutunoŋ tawanana menj nunuano alauruta koloowoŋa; Room 11.15, (*reconciliation, atonement*)

Aŋo tawa ano qaanana komuro Anutuwo ala-alə koloowoŋa, qewolonaŋ koma konjoratija.

24) Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro solanjaniwaa. (*justification, be put right with God, get righteous, pasin bilong kamap stretpela*)

Moŋnoŋ moma bolin aoro Jiiaswaa sayanoŋ turuŋ muro Anutu-noŋ sa iikawaaŋjorj ama singisongoya mesamesaoya ii mombo mende iibaa. Singisongonoŋ uuwaal opo malekuya menj jewo-ŋawo kolooro sayanoŋ songbanoo tualalakota kolooro iikayadeen iibaa. Kaen kolooro Anutuwaa irinŋsoŋsoorjanor olomooro uuta-noŋ tegowaa. -*Unrighteous*: doogoya qewolonjawo

25) (tak kotonj) menj soraija (*sanctification, pasin bilong kamap holi*)

Nononano jewoŋ aŋgonjorananaŋo laligojonto, Jiiaswaa sayanoŋ songbama nonono Anutuwaa jaanorj soraaya koloowoŋa. Soraaya koloorj nanamemeŋ solaŋa (*holy*) otaawoŋa. Laaligo jewonjəwo ii oŋjanorj sisia menj togoŋkeboŋa. Ii uuwoi qaagoto, pondan Jiiaswo qokotaanŋ nambonja. Hib 10.10

26) uugeja (*conscience*)

Anutunoŋ sanje amakeji, ii uugejanananoŋ mobonja. 1 Tim 1.5, 19 Uugejanananoŋ kanianana ninisaama qaanana naŋgoŋ jenkeja. Apo 24.16 Aŋaa uu(geja) ii kanon Anutuwaa qaa naŋgoŋ jenkeja. Jon 8.9 Anutunoŋ moŋ iima "Sokonja," jero uugejianon moro qeanjoga. Apo 23.1

Uuwoi mesaon uunanananoj tiloowabotiaajon galen meñ aonkeboja. 1
Tes 3.9

27) uumeleen ej aano emba, Kraistwaa alia (*Christian, kristen*)

Uumeleen kanageso (*congregation*), uumeleen miri (toroya miri), uumeleen ajoajoroo (*Sande lotu*), Uumeleembaa Buña Tere (*Bible, Christian Scriptures*), uumeleen ejemba (*Christians*)

28) gowoko (*disciple, disaipel*)

Gowoko ii boiwaa gematanaoj otaaq ainjoloj laligoj momoya kuma aon gawoñ meñ koma gibiligi laaligogianoj letoma utegoñkeja.

29) gejatootoo ejemba (*prophet*)

Gejatootoo ejemba ii iwoi koloowaa, koloja me kolooroti, iikawaan bujuya aano kania ii Anutunoj uugianoj aano moma iwaa jetamemeya koloon ejemba ananaajoj ninisaama asuganoj jeñkeju. Kamban tosaanjanooj ejembanooj gejanono ii togoj temboma kema uñugi komugi. Jiisas iyanjaa gomanjurutanooj gejatootoo qaaya meñ kamaan anji.

30) Siwe gajoba (*angel, ensel, anjelo*)

Siwe gajoba yonjonon Anutu-waa jeta teñ koma omejiilan tuarenjen ama ejemba ilaañ weleñ qen nonomakeju. Hib 1 Tosianooj qele anji tosianooj manja qegi tosianooj gawongia kania kania meñkeju.

31) Oomulu (*baptism*)

Kamban so apu arinqejonto, oomulu ii Anutuwaanooj muñgeñ aiwese. Ii iwoi somata. Ii onjonbonjon laaligoyawo (*sacrament*). Buña qaawo mende mindirij apunondeej mulu meñ nonombuyagati een, ii mono apu tooñ omayaga koloonaga. Buña qaanoj apu tooñ iikanooj jeniñ turuñ kotuegoro iikanooj hoñja koloonkeja. Oomulu meniji, nonono mono weej so singisonggonanajon moma bolin aon uunana meleemakeboja. Uunana walaganon mono apunon kemeñ neñ olaaq powogoro tani kolooro kitianooj uu dologanooj koloñanij somariiro Anutuwo kooroñ laligonkeboja. Room 6.4; Tai 3.5-7 Oomulu ii uunana meleembombaajon indija motoongo meñ nononji Uña Toroya esuñjanooj uunanananoj gawoñ meñkeja. Oomuluwaa kania mende teñ koma uunana mende meleembonjati een, mono kileñ tiwilaawoña.

32) Samon Kowoga (*Holy Communion*)

Pombaam samon kowoga (toroya): Poñnana Kraist Jiisas iyanjaa sa busuya alauruta anana bered aano wain apuyawo newombaaajon ajo ama jeñ tegon nonono. Luuk 22.14-20 Ii onjonbonjon laaligoyawo (*sacrament*). Qaa koi kanoj hoñaga jeñ asarija: Onjoowwegia meñ togoro aro ojoo singisonggogia solanjanawiwaajon jeñ tegon aro. Moñnoj qaa iikawaajon uwwoi anji een, iinoj samon newaatiwaa so mende koloja. Kawaajon Pombaanon qaa moma laarin hoñja mokoloowona. Uunana ojanooj mende gosiñ meleema Pombaanon samon kowoga tondu newoñjati een, Anutunoj mono iroñja meleeno lombo qananananooj ubaa. Tosianooj mono komugi. 1 Kor 11.30; Apo 5.5, 10

33) kotumotue (*blessing*)

Kotumotue ii jenqeeango qaa. Iwoiwaajon Anutu qama kooliniñ iyanjaa ku-usuñ qaganooj jero me kotuegoro toomoriambu koloowaa. Wala “mosogoja” jeninto, Jiisasnoj moso jeje ejaga qaago. Iinoj ku-usuñ kuuyaa Toya kolojiiwaajon moso mende anjato, kotumotueya mendeema nonomakeja.

Aarombaanon kotumotue qaa, Jaingo 6.24-26

Poñnoj mono kotuegon sopa somongoj gomba. Poñnoj mono jaayaa asasaganooj meñ asariñ goma kaleñmoriajaa gomba.

Poñnoj mono jaasewan qen goma luae qen gomba. Ii ojanooj.

Aposol yonjoonoj kotumotue qaa; 2 Kor 13.13

Poŋ Jiisas Kraistnoj mono kalejnloriaŋa ojono

Anutuwaa uujopayanoo nemur koma ojono

Unja Toroyanooj kuuya inaaŋ ojono uumotoon am ainqjoloo laligowu.

34) Siwe gomambaa Eja honja (*Son of Man, Man tru*)

Gejatootoo eja Daniel ano Ezekiel yoronoj qa ii qama "Anutunoj Hamoqeqe Toya wasiro namonoj asugiwaa," jen oori. Jiisasnoj iyaŋaa qata aasaŋgoya kaeŋ qaro Juuda yonjoŋi ii mende moma asarigi. Eja kuuya anana ejawaa meriaga laligojoni, iikawaajon mende jeja. Jiisasnoj baloŋ eja ananaa so sa busuyawo koloon kileŋ Anutuwaa Meria kaŋjagadeen laligoro. Kawaajon Anutuwaa jeta kamban so teŋ koma sinqisongo moŋ mende ama laaligo kombombanja namonoj laligoro. Baloŋ eja honja laligorotiwaajon ama ejemba ananaa lombonana saanoj modaboron bosimakeja.

35) maraj (agimiŋ aoao) ano loemba laaligo (*marriage*)

Jen 2.24 Loemba laaligo ii Anutunoj jen kotoro loemba koloowotiwaa qaa ii Anutu ano ejemba jaagianoj asuganoj jewonatiwaa so. Uusiinggaranoj asuganoj asugiro jojopan qaagara jeri yoroojon qama kooliniŋ Anutuwaa kotumotueyanooj yorowo nambaa. Kaeŋ goda qeŋ oroniŋ sisau oloŋkalu mende koloowaa. Loemba laaligo ii soraaya, (kowoga) ano kana songiri lombo qagaranoj ubaa. Tosianooj ji somata mokoloogi. Jen 12.17 Mamaganooj tapekokoro ama laligogi. Hib 13.4 Loemba iň kalaŋ koma qaqaanjoŋ aorj laligon uma komuwao. Jiisasnoj meŋ soraiŋ sopaa somongoŋ oroma Ponjgaraga kolooga. Mesaŋ aoao ii Anutuwaa uusiinja qaagoto, oloŋkaluwaaajoŋ ama kileŋ koloonkeja. Maak 10.2-12. Moŋnoj uuta meleema uumeleembaa gadokopa emba me eja moŋ mende mewa. 1 Kor 7.39b

36) naŋgoŋoŋo ama aorj kotikotii mokoloowonja (*edification, build up ourselves*)

uunana meagoj meŋ kottiŋ aowonja, uunana naŋgoŋo mozozoŋgoj meŋ kottiworja

37) Baal

Baal ii Keinan kantri yonjoo bengia. Yonjonoj ii usugon waeya meŋ mepeseegi Israel yonjonoj kagi. Anutunoj gadokopa kanageso ii unjun Baal alatagia ama tando lopiongja kondeembutiwaajon jen kotoŋ oronoto, yonjonoj qaa ii qotogogi tosianooj kanain Baal qama koolinj mepeseen laligogi Anutuwaa iriŋa soono.

38) Soomongo areŋ (walaga ano gbilja) (*Covenant*)

Hib bon 8, 9 Singisongo anij ejemba ano Anutu batunananoj jawo kolooro iriŋa soono kazi qanananoj uma ej, ii moronoj qewagoro Anutuwaa uumotoon am aala-alaa amboŋti, iikawaas soomongo qaa areŋa. Mooseswaa kamboŋoŋ Anutunoj soomongo areŋ ano walaga kolooroto, Jiisasnoj soomongo areŋ gbilaa galenj koloon komuro. -*Ark of Covenant: soomongo arembaa bokisya*. likawaas uutanooj soomongo arembaa iwoiya kuuya galen kongi.

39) jiwowon jigo (*temple*)

Kamban kokaamba siimoloon mende ooŋkejoniwaajon uumeleen jigo jeŋkejor. Siwenooj siimoloon mende oon uumeleŋmeleen tegoro iikawaas jigoja qata mepemepesee jigo jeŋkejor. Isa 3.12; 21.22

40) waeya meŋ mepeseeja (*worship*)

Awutambaaŋ (*bow down, kneel before God*) Anutu awutambaa qeŋ kosianooj kenij kiankomunj nonoma kalejnloriaŋa nonombaa.

41) opo sel kuunj (*tabernacle*)

Balon qararaŋ konkoŋanoŋ kaŋ jiwowoŋ jigo tawatawaya ii opo selnoŋ megi. Ii afaangoŋ kokosiŋ men angoŋ kema kemp gbiliannoŋ mombo kuun korerenŋoŋ laligogi. Keinan balonooŋ kaŋ Jerusalem kanoŋ jiwowoŋ jigo kotiga men opo sel kuun ii mesaogi.

42) menj asarin uugia kuuja (*preach*)

Anutuwaanooŋ qaa gawoŋ iikawaa leeya woi.

43) Jigo gawoŋ galen (*priest, pris*)

Iinoŋ ejemba ano Anutu batunananoŋ komakonjorati gawoŋ men qama koolin gejanonoŋ jeŋ siimoloŋ ooro nanduŋ aŋgi meŋ kululuŋ batuya iyanjaŋoŋ men laligoro.

44) Jigo gawoŋ eja (*levite*)

Anutunooŋ jeŋ kotoro Liwaiwaa kera-suru yoŋonoŋ jiwowoŋ jiggowa a welenqequeuruta koloogi. Kawaa-joŋ balon bákaya mende oyoŋgi tuuŋ tosaanŋa yoŋonoŋ balon-ŋiawo laligoŋ naŋgoŋ oŋoma laligogi. Hamoqeqe gawombaa areŋanoŋ utegoro soomoŋgo areŋ gblaiaa kambaj kokaamba qagia Bunja gawoŋ eja (*deacon*) ano Bunja gawoŋ emba (*deaconess*) jenkejon.

45) Uukuukuu eja (*evangelist*)

Uukuukuu eja iinoŋ Anutuwaa qaaya jeŋ asariŋ ejembanooŋ uu-gia meleembutiwaajon kuun oŋomakeja. Tosianoŋ uugia meleema singisongojia jokoloogi ilaan qambajmambaj oŋomakeja.

46) Jigo kaunsol tuuŋ (*Sanhedrin, kaunsil*)

Kantriwaa jetame-meya yoŋoo qaa jake uuta ii Juuda yoŋoonooŋ “parliament.” Qaa galengia ii jigo gawoŋ galen waŋa. Kantriwaa jetamemeya 70, paatigia kania kania, yoŋonoŋ ajoajoroogia ama qaa gawoŋ men jeŋ somongoŋ kanageso jeŋ koton oŋoma laligogi. Ku-usuŋ hoŋa ii Room waba ejemba yoŋoo borogianoo ero.

47) Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkoŋ) (*Pharisee*)

Farisii yoŋonoŋ paati moŋ laligogi. Yoŋoonoŋga mamaganooŋ jigo kaunsol tuuŋ (*sanhedrin*) uutanooŋ kantriwaa jetamemeya kolooŋ laligogi. Mooseswaa Kana qaaya awaagadeen moma toroqen iyangiaa jenkootogia seiseiya mokoloŋ mindiriŋ ii kaŋaŋgadeen otaagi. Qaa kuuya ii kaparaŋ koma “Anutuwaa jaanoŋ sokonja,” jeŋ kaen moma laariŋ ejemba kuma oŋoŋgi. Kuma oŋoma ejemba tosianoŋ jenkooto qaagia ii mende moma hanqan laligogiti, ii men kamaaŋ ama oŋoma iyangiaa selegia men uma (selememe) laligogi. Kaen laligoŋ awaagadeen Anutuwaa qama koolin nene singi laligoŋ nanduŋ ama borogia songbama iikaanja kanoŋ doŋhamo men aon laligogi. Iikaanja kanoŋ Anutu hamoqeqeeyaa kania hoŋa mende moma asariŋ Jiisas uugun jinjauŋ aŋgi. Ejemba tosianoŋ Jiisawaa gematanoŋ kema otaagit, ii injiima tembongi. Jiisasoŋ Anutuwaa angoletu mero mepaegoŋ “Kana qaa uuguja,” jegi. Jiisas qaawaa timbinoo horoŋ angobato men mubombaajoŋ kaŋ osoŋkakale qaa mamaga jeŋ tuarenjeŋ ama mugi.

48) Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkonkoŋ) (*Saducee*)

Yoŋonoŋ Mooseswaa Kana qaaya qokotaŋ “Farisii yoŋonoŋ jigo gawoŋ awaagadeen mende menkejuti,” jegi paati gblaia kanaagi. Farisii yoŋonoŋ qamakooli miri so kuma oŋoŋgi Sadusii boi yoŋonoŋ mindimindiri jiwowoŋ jigo wanjanooŋ kaparaŋ kongi. Yoŋoo kondokondoogia ii jigo gawoŋ galen qata Saadok. “Komugi yoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ Unja Toroya ano Siwe gajoba mende laligojuti, iikaŋ moma laarigi. Yoŋonoŋ kantriwaa jetamememeya kolooŋ jigo kaunsol uutanooŋ Farisii yoŋowo

jenoŋkooli jeŋ aŋgowowo ama laligogi. Kaeŋ laligogito, Jiisas qeqi komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegoŋ kambaj iikanoŋ uumotooŋ angi.

49) Herodwaanoŋ paati (*Herodians, lain bilong Herot*)

Gawana qata Herod iiŋon kanagesoya ano alauruta yoŋjowo paati mon ama Room gawmaŋ yoŋoonoŋ politik teŋ koma otaaŋ laligogi.

50) Zelot paati (*Zealot, Selot*)

Nesenel Zelot paati yoŋonoŋ Room mindimindiri gawmaŋ tuarenjeŋ ama aŋgiodeeŋ nanaŋ mewom-baajon tompe politik men laligogi. Jiisawaat gowokoya mon qata Saimon ii Zelot politik ejaga laligoro.

51) Siisa-kiŋ (*Cesar, emperor, sisā*)

Siisa-kiŋ ii Room mindimin-dirı kantri (*empire*) galeŋ koma onjoma eja ponyiaga laligoro. Kiŋ Herod ano gawana Pailot ii iwaŋ jawiŋwoita kolooŋ Juuda ejemba galeŋ koma onjorji.

52) Teuteuhalihihi (*Feast of Shelters or Booths*)

Jon 7.2 Juuda yoŋoonoŋ yambuyambu korisoro kendon ii gbani so kokaen angi: Wain gawoŋgianoŋ kema gere seŋa meŋ halihihi qeqi iikanoŋ eŋ ween 8 aisoon kendon rama laligogi. Ween konoganoŋ korisoro uuta angi. Wala eeŋjanon balon qararaŋkoŋkoŋjanon gbani 40 kawaa so opo kuunjanon eŋ kaŋ laligogiti, ii romongoŋ aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

53) pondaj nanja, kaparaŋ koma anja, qaaya pondaj otaaŋ meŋ yagoja (*faithful*)

Faithful qaa tosaanja: membiriqembiria qaa, misi metetanja qaa nama kaparaŋ koma meŋgadeeŋ meja, non meŋkeja, tororo gawoŋ meja, momalaarianoŋ mende sologoro zeŋ nanja

54) kongbareya qaa (*firm*)

koronsoŋ meŋkeja, nama kotija, pek nanja

55) kelebele (*flattery, pretended friendship, deceit*)

Ala-alá taní qaa awaa saanɔŋ jero koloojato, hoŋa qaa.

56) tapekokoro (*miserable*)

Sinjisongowaat tawaya ii tapekokoro.

57) dogo, bone (*stingy*)

seŋguruŋ kawalia, qebugon nene, iimabaago. Moŋnoŋ iwoiya ej, ii tosaanja yoŋooŋ mendeema onjomambaajoŋ togoŋ iyanjaajongadeeŋ angoŋ komakeja. Ii loloogendeeŋ (*generous*) qaago.

58) otoko ama meŋgo memambaajoŋ koposoŋgoja, kasumambaŋ anja (*greedy*)

(doŋ) nepaqepalo, iimabaago. Iwoiya (balon, nene, apu, gere, miri gawoŋ) edaborojato, kileŋ tosaanja yoŋoonoŋga ii toroqeŋ buŋa qeqi aomambaajoŋ koposoŋgonkeja. Iyanjaajon amanagaju oronqaju amakemambaajoŋ momakeja. Iwoi kuuya iyanjaajonadeeŋ buŋa qeqi aomambaajoŋ bobo momakeja. Ef 4.19 Iwoi eŋ mujato, kileŋ ii toroqeŋ amanagaju oronqaju memambaajoŋ kaparaŋ komakeja. Tosaanja mende romongoŋ onjomakejato, iyanja buŋayanoŋ somariiwaatiwaajoŋ manja qeqkeja. Ii kantri kuuya ananaanoŋ lombonana waŋa.

59) baagoja (*covet, mangalim*)

iimasiiŋ moja, iima siŋja moja

60) goronkiki (*envy*)

mombaa iwoiya memambaajoŋ koposoŋgoja

61) momo eja tiliqiliawo (*cunning*)

Tosaanja tiligoŋ onjombaatiwaa so momakootoya somata eŋ muja.

62) uunoŋ junjuŋ, uunoŋ motoqoto (*jealousy*)

Moŋnoŋ alianoŋ uugun qeaŋgoŋ toomoriaŋ awaa mokolooro iwaajon ama momaboboli momakeja. Qaa jejenooŋ nuuguna guuguwe, qaa kiisanjjen gemaqeqe anja, mombaajon uuta qeja.

63) uumeleembaa komagbiligbili (*religion*)

Ejemba kuuyanooŋ Buŋa gawoŋ ii me woi meŋkeju. Tosianooŋ omejjilan menj loorij onjombombaajon gawoŋ meŋkejuti, iikawaa qata animism. Maslim, Hindu, Komyunist ano tuuŋ tosia yoŋonoŋ momogiaa so buŋa gawoŋgia menj uumeleembaa komagbiligbili (*religion*) amakeju. Njaa gawoŋ yoŋonoŋ ii momogiaa so meŋkeju. Mamaganooŋ Anutuwaanoŋ qaa ano balombaa momo tosia ii mindirin orongi siliqalu koloonkeja (*syncretism*).

64) uuwaa komagbiligbili (*godliness*)

Kraist kaanja laligomam-baajoŋ koma menj gbilia, Anutuwaa laaligo kombombanja koma gbilia, Anutu buŋa qaayaŋ so laaligo soraaya laligoja, Anutuwaa buŋayanoŋ pitiri laligoja. 2 Piito 1.3

65) Oyaŋboyaŋ gomaŋ (*paradise*)

Aadam ano liw yoronooŋ oyaŋboyaŋ gomanooŋ laligon koisoro ama siŋgisongo ani Anutunoŋ konjoma orono kamaarito, kanagen uumeleenjyoŋonoŋ Siwenooŋ uma oyaŋboyaŋ gomanooŋ laligowuya.

66) laaligo angorjorayawo (*ungodliness*)

gadokopa laaligo, Anutu gema qeq laaligo, ananaa jaajaa laaligo

67) koomu gomaŋ (*Hades, ples bilong daiman*)

koomu gomaŋ (uumeleenjyoŋonoŋ koomu gomaŋ), koomuwaa senjonj gomaŋ (uumeleembaa gadokopa yonoonooŋ koomu gomaŋ)

68) salfa jamo (*sulfa, brimstone*)

Salfa jamo goota ii oogi bolanja kotakota jero moroŋa bologa koloonkeja. Ii saanooŋ mejejaagi paora kolooro iikanooŋ gbala tiwowaa kotaan paoraya meŋkeju.

69) doomorooŋ, (*desperation*)

Toroqen laligomambaajon amamaamanja. Kaen romorŋooŋ majakaka moma konjiliŋ somata moja.

70) koposowaa qaaya qaa (*blameless*)

Tosaanooŋ yoŋoo jaagianooŋ solanja kolojoa.

71) masuqegeta (*ripened, mellow*)

Nene ambembo mono masu qeja. Gawoŋ toyaa qama kooliniŋ gawoŋ ejemba mokoloŋ ojono kema hoŋa menj kululuuwu. Mat 9.37-38

72) jaameleŋ uŋa (*vision*)

Uŋanooŋ ejemba moŋ kondooro jaaya meleeno uŋa(uŋa) iija.

73) uumeleembaa selesele laaligo (*hypocrisy*)

Uuta bakasasaŋ (qaanoŋ me sili tosianooŋ) meleenjato, hoŋa qaago. Skin kristen ii uu walaganooŋ laligoju. Jiiasnoŋ qaa kotakota totoon iikanooŋ menj ojono. Mat 23; Mat 6.2, 5, 16

74) kakasililiŋ (*trouble, affliction, suffering*)

(uuwaa) konjiliŋ, (selewaa) konjailiŋ, siimbobolo, jambaliliŋ

75) jojopan qaa (*commandment, oath, vow*)

Qaaya jojopan qaanoŋ menj kotija. Qaa ii uuguwoŋatiwaas so qaago. Mat 5.33-37

Anutuwaanoŋ jojopan qaa boro woi (10) Eks 20.1-17

1. Niinoŋ Anutu, goo Pongaa kolojoen. Noo kooronanooŋ beŋsakooŋ iwtoi tosaanooŋ moŋ mono mende menj laligowa.

2. Anutu Ponjaa qata mono eeñ mende qama meñ kileewa. Moñnoj qata meñ kileewaati, ii Poñnoj manaya mende mewaa.
3. Kendoj kambanja mono koboøj ewaatiwaajon romongoñkeba.
4. Nemuj mangä mono goda qen oromakeba. Kaen ana Anutunooj toomoriañ gono namonoj kamban koriga laligoñgo komuwaga.
5. Moj mono mende qena komuwa.
6. Serowiliñ mono mende amba.
7. Iwoi mono yoñgoro mende mewa.
8. Mon jenoñkuukuu mono mende ama muba.
9. Mombaanoj borosamo iwoiwaajon mono mende koposoñgowa.
10. Mombaanoj emba, weleñqe me bao oro iwoiwaajon mono mende koposoñgowa.

Anutunooj jojopan qaayaajon nomaen ninijorota ejá:

Niinoj Anutu goo Ponja koloojen. Niinoj ku-usunawo laligoñjeñiwaajon ama gema nunkejuti, iyonoo singisonjogiaa irona ii esam-era ano gbiliurugia meleema oñomakemaja. Kañagadeen ejemba tuuña tuuña uugianoj jopagoj noma qaana teñ komakejuti, ii kotuegon oñomakemaja.

76) soomonjo qaa (*promise*)

Iwoi amambaajon qaa somongoja. *-God's will:* Anutuwaa uusiñja.

77) uumeleembaa gadokopa, qaa qootogo, jeulalañ (*heathen, haiden*)
Ejemba kaañja ii Israel ano kantri kuuyanoj mamaga laligoju.

78) (Juuda qaagoto,) waba kantri nononoj (*gentiles*)

Noonoñojga tosianoj uunana meleenij tosianoj toroqen uumeleembaa gadokopaya laligoju.

79) solanja kasia qaa (*free*)

Qaawaa kasa me kasa moñnojga loloro. (*Free men and*) slave: (tosianoj iyanjiaa gawoñja megij tosianoj) togiaa welen eeñ qenkeju. Welenqe toyanoj kasanoy somongoro welenja tawaya qaa eeñ qen kamaanqeqla kolooja. Gal 5.1

80) keraqeeango qen muja (*refresh*)

Mombaa uutanoy bimooro alianoy keraqeeango qen muro sokonja. Flm 7, 20

81) siij kombombañja mokoloja me metogoja (*satisfy*)

Siij kombombañja tosia ii awaa, tosia bologa kolooja. II metogogi uugianoj tegoja.

82) jenoñkooli, mondonjosi, niinongiinoy (*debate, dispute*)

mondon niinongiinoy ama jenoñkooli amiju Apo 6.9, mondonjosi qaa melenqeleen jegi uma kamaankeja Apo 9.29

83) uuqeque qaa tokoronykota (*revile, insult*)

uuqeque qaa tokoronykota jeñ nononja 1 Piito 2.23

84) uuta qeangowaatiwaajon janjariñ riiya (*please*)

Mombaa uutanoy qeangowaatiwaajon janjariñ riiy qaaya kaparañ koma otaaja. 1 Kor 7.32

85) uutanoy boliro osiñ qagoja (*stumbling block*)

iwoiwaajon uutanoy boliro osija, momalaarianoy sologoñ kamaaja.

86) Ejemba qen seij ama komugi gbiliurugia waama kañagadeen komugi kaandeeñ kaañj ama laligoñ kougi.

(from generation to generation) 1 Tes 2.2

87) kaparañ koma, nemuj koma (*especially*)
kotiiñ meja, wala qeja

88) Kilegaa Ponja goman so galen koma oñomakeja (*Prince of the World*)

- Ii Satambaa qata moj.
- 89) oro kawalia, jejnemba (*beast*)
Oro bologa jerenai kaanja. Jejnemba (*giant*) ii jekania boorongia.
- 90) tosaanjä injisosorooj tosaanjä sureej ojoma keda motoonjongoj mende gosin ojomakeja (*discriminate*)
Anutunon kaen mende amakeja. Uuta dindinja, gbinjgbaonja qaa.
- 91) lolomonij (*indifference*)
Qaa iikawaa alia ii telambelan, nesambure, nejhhololo, kosimosi, koyajmoyaq, kotamototan. Ais 15.1
- 92) lombo kanjaawo (*plague*)
- 93) siijaago siimeme (*resistance, reluctance, recalcitrance, arguing*)
Kaej me kaen jena iinoj mono afaangoj qaa qotogoj qaa jenkeja.
- 94) tawatawa (*temporary*)
tatawaga, tawaya, lageta, lagita
- 95) aasanjgoya (*private*)
anjodeej, yañabuju -qenjaaro (*public*)
- 96) teñ, qaqañ (*yoke*)
Woianoj motoonj gawoñ meri teñnoj mindirin oronja. Qaqan ii bulmakañ woiwaa arogaranoj ama somonjgogi iikanonj kare me kinon horoja.
- 97) tere pipipipiyya aasoyawo (*scroll with seal*)
Wala eeñanoj papiawaa kania mende mokoloonj laligogi. Tere ii lama selianoj oonj lipima pipiigi. Seleeñgen yonjonon ii yonjoro weenjowubotiwaajonj tosianonj ii sapo kaanja aasononj somonjgoñ aiwese aasoya iikanonj mokotaagi. Moñnoj ii oloñ menjurano iikawaa kania mono mokoloogi.
- 98) Balaam Beorwaa meria (*Balaam son of Beor*)
2 Piito 2.15; Juud 11 Balaam ii gejatoootoo eja moj. Kanager ñaa gawon uugere ejaga kolooro. Kambañ moñnoj Moab baloñ yonjonoj Israel kanageso kere ama mugi. Yonjoñ kinj pongia qata Baalak Ziporwaa meria iinoj welenqequerutu wasiq ojono Balaambaanonj kan qaaya kokaen jegi, "Giinon mono Israel kanageso qasuañ ojona afaangoj ujunij kamaawu." Kaej jeñ kinjnoj monej mubaatiwaajon jegi. Kaej jegi wala qasuañ ojomambaajon qetama togoroto, toroqen kele qaanonj moriro monembaa siña moma looriñ soonj uumotoonj ama Israel gomanj iimambaajonj baanja moñnoj umambaajonj ano. Kaej kolooro Anutuwaa iriñ soono kananonj dongi qaganonj rama keno gajobaya wasiro kanj kana somonjgoñ nano. Donginoj ii iima komuwabotiwaajonj toroko moma toroqen kombaatiwaajon amamaaro Balaamnoj gajoba ii mende iima iriñ soono dongia oolinonj qero. Qero qaa ootanoj aantano balonj ejawaa qaa jeñ Balaam jeñ muro. Anutunonj Israel kanageso kotuegon ojono laligogiti, Balaamnoj ii moma wala qasuañ ojomambaajonj togoñ kanagenj ii kileñ batogoj amamaaro. Janjo boñ 22-24, Ais 2.14
- 99) Koora (*Korah*)
Juuda jowo 11. Koora eja ii Israel jotamemeyagiaga kolooro Mooses Aaron qotogoj oroma karen angji. Kawaajon Anutuwaa iriñ soono balonj kuuro rondan mero aantano sia roñ asugiro Koora ano neñaurutu qaaqege kuuya ii iikanonj gororongoj kemegi gogoñ ojono tiwilaagi.
- 100) Naaman (*Naaman*)
Luuk 4.27 Naaman ii Siria kantriwaa kawali galengia waña. Iinoj kambar moñnoj manimba jinoj kiro gejatoootoo eja Elaisawaa bujuya moma Juuda yonjoñ balononj kan Elaisanooj selia meñ solanjaniwaatiwaajonj qisiro. Elaisanooj ii Jordan apu gowoyanoj kema apu ariro indinja sewen

koloowaatiwaajon jeŋ kotoŋ muro uuwoi yakariŋ teŋ koma kaeŋ ano selianoŋ solajanidabororo.

Momalaari qaawaŋ jeŋ-asa-asari

I Mokomokoloo Tonanaa kania kokaenj:

Anutunon nii ano ilawoila laaligogia wo kuuya mokoloon nonondabororo. Nii kiaŋ uŋa kokoosu ano selenawo, jaa gejanawo, kana boronawo mokoloon nono. Ii iima “Moma kotomaŋa,” jeŋ selena menj sororogoŋ uumomonawo nono. Kaeŋ galej koma nom a laligoŋ sele esu iwoi me apu ano nene, jigo miri, embamer a nomakeja. Komakoomo, bao oro, moneŋ hina ii kuuya selewaa naŋgonanŋoya, somanja somanja nomakeja. Jetawonon umambotiwaajon kalaŋ koma nom a kakasililiŋ tiwitiwilaa iikanonŋa sopa somonŋoŋ nomakeja. Nii iwaanoŋ gawon mende menj injarere laligowe Anutu Maj so-raayanoŋ kaledmoriaŋaajon ama kaeŋ ama nomakeja. Kawaajoŋ iikawaa tosaya noonon ejiwaajon mono mepeseen uusiŋa teŋ koma welenqen mun laligomaŋa. Qaa ii hoŋ toontoonŋaga moma laarijen. Jon 1.18; Ais 1.8; Jel 2.14-17; Room 8.28

II Dowenana meme Tonanaa kania kokaenj:

Jiisas Kraist Anutugadeen koloon Maŋawo kamban qaa iikanonŋa laligoro. Kaeŋ laligoŋ kouro emba saraŋ Marianoŋ mero balon ej a koloon noonon Poŋ kolooja. Eja soonja koloowe nomesaonagatiwaas so ii kileŋ noo dowena menj sewana mero. Bologanonŋa ano Satam-baa gbadononŋa moneŋ gbili iwoinon qagoto, iyanŋaa saya soraaya iikanonŋ kotoŋ nono siimbobolo moma komuŋ isama nono. Kaeŋ ama ton a koloortiwaajon nii iwa bentotoŋ uutanon keuma dindiŋa koloon soraaya laligoŋ jeta teŋ koma muŋkemaŋa. Ajo koomunonŋa waama Siwenon ūma Poŋnana laligoŋ ūma laligoŋkeja. Niinoŋ kaŋjadeen laligoŋ koomunoŋga waama iwo kamban tetegoya qaa laligoŋ ūma laligomaŋa. Qaa ii hoŋ toontoonŋaga. Ii moma laarijen. Gal 3.26; Ais 25.8; 1 Kor 15.54-56; Ef 3.18-19; Mat 25.40

III Meŋ soraiŋ nonoŋnonoŋ Tonanaa kania kokaenj:

Nii neenaa esuŋnoŋ Jiisas Kraist moma laariŋ mun iwo qokotaam-mambaajon amamaŋkejento, Uŋa Toroyanoŋ Buŋa qaanoŋ koma horon ūma uuna kuuŋ menj asariŋ nomakeja. Ilinon Jiisaswaanooŋ noono moma laariŋ mun soraaya koloon Anutuwaa meraboraaŋa koloon laligojen. Balon so Kraistwaa kanageso laligojuti ano nono kaŋjadeen kokaenj ama nonomakeja: Horon nonoma mindiriŋ ūu soraaya menj nonoma Kraist Jiisaswaanooŋ toroqeŋ nonono uumeleenŋ kanageso motoon koloon laligojon. Kaeŋ laligoŋ Uŋa Toroyanoŋ nii ano ejemba soraaya kuuya ananaa singisongonana somanja somanja kaledmoriaŋanooŋ songbam a nonomakeja. Kaeŋ laligoŋ kamban tete-goyanoo nii ano komugiti, menj gbilin nonoma Kraistwaa uumeleenŋ ejemba kuuya laaligo kombombanja tetegoya qaa buŋa qeŋ nonondaborowaa. Qaa ii hoŋ toontoonŋaga. Ii moma laarijen. Jon 16.13a; Ef 4.4-5; 1 Kor 3.16-17; Joel 2.28-29

Jojopan qaa boro woiwaa jeŋ-asa-asari

1. iikawaa kania kokaenj:

Anana beŋ tosaanja yonjoojoŋ moniŋ omaya kolooro Anutu mo-toongo iigadeen goda qeŋ mun moma laariŋ muboŋa. 1 Jon 2.15-17; Maak 12.29-31; Mat 4.10b

2. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeŋ uunananooŋ jopagoŋ mun laligowoŋa. Qata qasumasuwaanooŋ me qolomolon qaanoŋ me jeŋmeesanoŋ me omeji-

ilan qaanoj mende ama jewoja. Ii awawi totooj! Kambaŋ so mono iwaajen mepemepesee ama qama kooliŋ muŋkeboja. Jei 3.10-12; Mat 5.37; Ef 5.4; Room 12.14

3. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ kendor weenja mende meŋ kileewoja. Qaaya moniŋ siŋjavo kolooro kendor ii mono kowoga ewaatiwaajoj romonjowoja. Ond 26.6-8; Eks 20.11

4. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ nemuŋmaj me jotameurunana tuarenjeŋ mende ama oŋomboja. Uugia kaenj mende meŋ bolivoŋato, kambaŋ so jegia teŋ komakeboja. Ef 6.1-3; 1 Tim 5.4; Apo 5.29

5. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ ejemba mende aŋjuŋ komuwoŋa me siimbobolo mende oŋomboja. Mono ala meŋ oŋoma ilaaj oŋomakeboja. Mat 5.21-22; 1 Jon 3.15; Ond 10.8

6. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ sero yongoro me qaa gamuyawo iwoi moŋ mende jeŋ ama mewoja. Uu soraaya laligoŋ loemba soomoŋgo ama laligoŋ woja. Mat 19.6; Hib 13.4

7. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ tosaanja yonjoononj moneŋ hina me borosamo iwoiwaajoj mende koposoŋgwoŋa. Komakoomo me tiwo juŋmemewaajoj koposoŋgoŋ tuarenjen mende jewoja. Ilawoilagia tororo en oŋombaatiwaajoj kalaŋ koma oŋomakeboja. Ef 4.28; Mat 6.3-4; 2 Kor 9.7

8. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ uuooso me jenoŋkuukuu mende ama tiliqili qaa mende jewoja. Kaeŋ qaagoto, kaniagia moma asariŋ iwoi awaa moŋ angiči eeŋ, ii jeŋ asugij oŋomboja. Mat 7.1-5; 12.37

9. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ tosaanja yonjoononj borosamo me gawoŋ bombaaajoŋ mende koposoŋgwoŋa. Ii tororo sogianoj ewaatiwaajoj kalaŋ komakeboja. Ond 119.36; Joos 7.19-21

10. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qeq uunanananoj jopagoj muŋ ala yonjoononj welenqeqejaŋ uuqeqe mende ama horoŋ oŋomboja. Bao orogiaajoj mende koposoŋgwoŋa. Kaeŋ qaagoto, togiawo laligoŋ naŋgoŋ mubutiwaajoj naŋgoŋ oŋomboja. Mat 5.28; 2 Piito 2.14